

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

(1881-1938)

МУСТАФА КЕМАЛ АТАТЮРК

*T.C.
BAŞBAKANLIK
DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
Yayın Nu: 16*

***BELGELERLE
MUSTAFA KEMAL ATATÜRK VE
TÜRK-BULGAR İLİŞKİLERİ
(1913-1938)***

**МУСТАФА КЕМАЛ АТАТЮРК И
ТУРСКО-БЪЛГАРСКИТЕ ОТНОШЕНИЯ
В ДОКУМЕНТИ
(1913-1938)**

ANKARA - 2002

Proje Yöneticisi

Dr. Yusuf SARINAY

Yayına Hazırlayanlar

Prof. Dr. Ali SARIKOYUNCU

Necati AKTAŞ

Ahmet CEYLAN

Tercüme ve Kontrol

Emine BAYRAKTAROĞLU

Baskıya Hazırlayanlar

Murat ŞENER

Salih DUTOĞLU

Mehmet TORUNLAR

Abuzer TAYFUR

Bilgisayar Dizgi

Aynur YÖNET

Sevgi BULUT

Nihal KIRCI

Film Çıkış - Tasarım

Repro Mert Ltd.Şti. - M. Orhan Ulusman

Baskı

Başbakanlık Basımevi

ISBN: 975-19-2944-X

www.devletarsivleri.gov.tr

ГЛАВНО УПРАВЛЕНИЕ НА АРХИВИТЕ
ПРИ МИНИСТЕРСКИЯ СЪВЕТ НА
РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

ПАНТО КОЛЕВ

Председател на Главно управление на
архивите при Министерския съвет -
ръководител на проекта, въведение

Проф. д-р и. н. ДЖЕНГИЗ ХАКОВ
научен ръководител, съставител, увод

ОГНЯН ПУНЕВ

съставител

ИЛИЯНА ПАСКОВА

съставител

ЛИЛИЯ ЦВЕТКОВА

съставител

ЕЛЕНА МИРЧЕВА

превод от френски ез.

НАТАША МИРЧЕВА

превод от френски ез.

ЕМИНЕ ХАКОВА

превод, индекс, коректор

ПРАВДА КОЛЕВА

компютърен набор

***BELGELERLE
MUSTAFA KEMAL ATATÜRK VE
TÜRK-BULGAR İLİŞKİLERİ
(1913-1938)***

**МУСТАФА КЕМАЛ АТАТЮРК И
ТУРСКО-БЪЛГАРСКИТЕ ОТНОШЕНИЯ
В ДОКУМЕНТИ
(1913-1938)**

ÖNSÖZ

Yüzyıllarca aynı coğrafya ve tarihi paylaşmış olan Türkiye ve Bulgaristan'ın devlet arşivlerinde bulunan bilgi ve belgelerin ortak bir yayınla bir araya getirilmesi, Türkiye ve Bulgaristan arasındaki kültürel işbirliğinin güzel örneklerinden biridir.

Yayınlanan bu belgelerle bugün Bulgaristan'da yaşayan veya Türkiye'ye göç etmiş olan soydaşlarımız da geçmişleriyle ilgili birçok bilgiyi edinebileceklerdir.

Geçmişimize ve ilişkilerimize ışık tutacak olan ve önemli tarihsel bilgileri içeren belgeleri yayına hazırlayan Türk ve Bulgar bilim adamlarına ve arşiv kurumlarının personeline teşekkür ediyorum.

Eserin iki ülke arasındaki ilişkilere ve dostluğa katkıda bulunacağına inanıyorum. Her iki ülke halkına esenlikler diliyorum.

Bülent ECEVİT

Başbakan

ПРЕДГОВОР

Съвместното издание на документите и данните от държавните архиви на Турция и България, които в продължение на столетия са споделяли една и съща география и история, е един от прекрасните примери на културното сътрудничество между Турция и България.

Благодарение на издадените документи, живеещите днес в България или преселили се в Турция наши сънародници ще имат възможност да получат нови знания за своето минало.

Изказвам своята благодарност на турските и българските учени и архивни служители, подготвили за издаване тези документи, които съдържат важни исторически сведения и хвърлят светлина върху нашето минало и нашите отношения.

Вярвам, че тази творба е принос за отношенията и приятелството между двете държави. Желая щастие на народите на двете страни.

Бюлент ЕДЖЕВИТ
Министър-председател

ПРЕДГОВОР

Издаването на съвместен сборник с архивни материали, подбрани от специ-алистите в държавните архиви на България и Турция като резултат от творческото сътрудничество между научните работници в областта на историята и архивистиката, може да се оцени като важен принос към проучването на изворите на добросъседските отношения между народите на двете страни.

Убеден съм, че подборът на документите е извършен на високо професионално ниво и ще даде възможност за пълноценното им ползване от широк кръг специалисти, които си поставят за цел да представят в обективна светлина събитията от новата политическа история, както и личността и ролята на изтъкнатия държавник и политик Мустафа Кемал Ататюрк през първата половина на 20-ти век.

Считам за приятен дълг да изкажа благодарност и да насърча специалистите от научните и архивните институти и в бъдеще да си сътрудничат в полза на науката и културата. Партньорството и съвместните изследвания ще допринесат за укрепване на отношенията между учените от двете страни. Сборникът е принос към постигането на идеалите на Кемал Ататюрк за приятелство между нашите страни и народи.

Симеон САКСКОБУРГГОТСКИ
МИНИСТЪР-ПРЕДСЕДАТЕЛ

ÖNSÖZ

Arşivcilik ve tarih alanında bilim adamlarının yapıcı işbirliği neticesi olarak Bulgaristan ve Türkiye devlet arşivleri uzmanları tarafından seçilmiş arşiv malzemesini ihtiva eden müşterek bir belgesel kitabın basılması, iki ülke halkları arasında iyi komşuluk ilişkileri kaynaklarının incelenmesinde önemli bir katkı olarak değerlendirilir.

Belgeler, profesyonel bir şekilde seçilmiş olduğundan ve 20. asrın birinci yarısında Mustafa Kemal Atatürk'ün şahsı ve önemini ve yeni siyasî tarih olaylarını objektif bir açıdan sunmayı amaçlayan bu eserin büyük bir uzman kitlesine yararlı bir şekilde kullanım imkânı yaratacağından eminim.

Gelecekte de bilim ve kültürün yararına müşterek çalışacak olan bilim ve arşiv enstitüleri uzmanlarına teşekkür etmek ve başarı dilemek benim için en güzel bir görevdir. Beraberce ve müşterek araştırmalar iki ülke bilim adamları arasındaki ilişkileri de pekiştirecektir. Eser, Mustafa Kemal Atatürk'ün iki ülke halkları arasında ulaşmayı hedeflediği dostluk ideallerine katkıda bulunacaktır.

Simeon SAKSKOBURGGOTSKI
Başbakan

TAKDİM

Arşivler, milletlerarası münasebetleri belgeler ve korur. Milletlerin ve devletlerin gerçek tarihleri arşivlerde saklıdır. Bu sebeple arşivlerin korunması ve değerlendirilmesinin önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Bu eserde, Bulgaristan ile Türkiye ve Bulgaristan'daki Türklerin tarih boyunca oluşturduğu renkli ve zengin kültürün belli bir dönemi orijinal olarak ilk elden belgeler vasıtasıyla bilim dünyasına sunulmuştur. Yüzyıllarca birlikte yaşayan bugün ise iki ayrı devlet olan Bulgaristan ve Türkiye arşivlerinde, her iki devletin ve hatta bütün Balkanların tarihî kaynakları bakımından birinci derece öneme sahip belgeler mevcuttur.

Çeşitli ülkelerin arşivlerinde Osmanlı dönemine ait arşiv malzemesinin var olduğunu ve bu ülkelerin başında ise Bulgaristan'ın geldiğini söyleyebiliriz. İki ülke ilişkilerinin bir dönemini gözler önüne sunmakta olan bu belgeler, yerli ve yabancı bilim adamlarının, kamuoyunun, araştırmacıların ve gelecek kuşakların hizmetine sunulmaktadır.

İki komşu ve dost ülke olan Türkiye ve Bulgaristan, Balkanların barış içerisinde yaşaması konusunda her zaman ortak çaba ve gayret içerisinde olmuş ve diğer ülkelere örnek teşkil etmiştir.

İki komşu devletin aralarında kurulmuş olan dostluk, Balkanlarda barışın devam etmesi hususunda büyük önem arz etmektedir.

ПРЕДСТАВЯНЕ

В архивите на Турция и България, които са съжителствали векове наред заедно и сега са две отделни държави, се съхраняват документи от първостепенна важност като исторически извори, както за всяка една от двете страни, така и за целите Балкани. В тази книга, която ще стане исторически извор, на научния свят се поднасят оригинални документи от първа ръка за определен период от отношенията между двете страни.

Турция и България са две съседни приятелски държави, които винаги са полагали общи усилия да живеят в мир и в това отношение представляват пример за другите държави. Дружбата между нашите две страни има голямо значение за поддържането на мира на Балканите.

Добросъседските и приятелски отношения между Турция и България продължават от времето на Мустафа Кемал Ататюрк като военно аташе в София до неговата смърт. Тези приятелски връзки са запазили своята жизненост до наши дни. Надявам се, че те и от сега нататък ще продължат да се развиват в интерес на нашите народи.

Öncelikle Mustafa Kemal ATATÜRK'ün Sofya'da Askeri Ataşe olarak görev yaptığı yıllardan başlamak üzere ölümüne dek iki ülke arasında iyi komşuluk ve dostluk ilişkileri devam etmiştir. Bu dostane ilişkiler aynı canlılık içerisinde günümüze kadar sürmüştür. Bundan sonra da dostane ilişkilerin gelişerek devam etmesi temennisi içerisindeyim.

Bu eser Başbakanımız Sayın Bülent ECEVİT'in 1998 Kasım'ında Bulgaristan'ı ziyareti esnasındaki önerileri üzerine hazırlanmıştır.

Kitabın, Mustafa Kemal ATATÜRK ve ATATÜRK dönemi araştırmacılarına ve kısmî olarak da Bulgaristan'daki soydaşlarımız konusunda araştırma yapanlara ve ilgililere yararlı olması dileğimizdir.

Bu eserin hazırlanmasında emeği geçen Bulgaristan Devlet Arşivleri Genel Müdürü Sayın Panto KOLEV'e, Bilimler Akademisi üyesi Prof. Dr. Sayın Cengiz HAKOV'a ve T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürü Sayın Dr. Yusuf SARINAY'a, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Sayın Ali SARIKOYUNCU'ya ve her iki ülke Genel Müdürlük personeline; bu arada arşivlerinden yararlanılan Cumhurbaşkanlığı, Genelkurmay ATASE Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü arşiv yetkililerine de teşekkür ederim.

Ali ÇAKI

Başbakanlık Müsteşar Yardımcısı

Нашето желание е книгата да бъде полезна за изследователите на личността на Мустафа Кемал Ататюрк, на неговото време и в частност за нашите сънародници в България.

Изказвам благодарност на господин Панта Колев - Председател на Главно управление на архивите при Министерския съвет на Република България, на проф. д-р Дженгиз Хакков от Института по балканистика при Българската академия на науките в София, на Господин д-р Юсуф Сарънай - Генерален директор на държавните архиви при Министър-председателството на Република Турция, на проф. д-р Али Саръкоюнджу от Университета Османгази в Ескишехир, както и на персонала на генералните дирекции на двете страни, а така също на ръководствата на архивите на: Президентството, Председателството на ATACE на Генералния щаб, Външните работи, Института по история на турската революция при Анкарския университет, от архивите на които се възползвахме.

Али Чакъ

Помощник съветник в Министър-председателството на Република Турция

SUNUŞ

Türkiye Cumhuriyeti Osmanlı Devleti'nden devraldığı zengin tarihi mirasla bugün dünyanın en zengin arşivlerine sahip ülkelerden birisidir. Bu zengin arşiv muhtevası yalnız Türkiye'nin değil, bugün bağımsız devlet kurmuş Orta ve Yakın Doğu, Balkan, Akdeniz, Kuzey Afrika ve Arap uluslarının milli ve ortak tarihlerinin tespitinde ve yazılmasında başvurulacak otantik değerdeki önemli bir kaynak niteliğindedir.

Arşivler bütün sosyal ve insani bilim dallarının ana kaynağı hüviyetindedir. Arşivlerimiz bizleri önce yüzyıllarca kader birliği yaptığımız uluslarla sonra bütün medeni dünya ile bilgi ve düşünce alışverişine ve kaynaşmaya götürebilecek en sağlam, en zengin kaynaktır. Bu anlayışla hareket eden Türkiye Cumhuriyeti Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü uluslararası ilişkilere büyük önem vermektedir. Bu bağlamda Uluslararası Arşiv Konseyi'nin bütün faaliyetlerine katılan Genel Müdürlüğümüz 20'den fazla ülke ile arşivlerarası işbirliği protokolleri imzalamış bulunmaktadır.

İşbirliği yaptığımız ülkeler içinde Bulgaristan'ın özel bir yeri vardır. Zira yüzyıllarca aynı ortak tarihi paylaşan Türkiye ve Bulgaristan'ın yakın işbirliği içerisinde bulunmaları hem iki ülke, hem de bölge barışı açısından büyük önem taşımaktadır.

İki ülke arşiv yönetimleri, Mustafa Kemal ATATÜRK ve 1913-1938 yılları arasında Türk-Bulgar ilişkileri adlı bu belgesel kitap ile söz konusu işbirliğinin en önemli somut adımını atmış bulunmaktadır.

ВЪВЕДЕНИЕ

С голямото историческо наследство, което е получила от Османската държава, днес Република Турция е една от страните в света, които притежават най-богатите архиви. Този богат архив е автентичен и важен извор за оценяването и написването на националната и общата история не само на Турция, но и на народите от Близкия и Средния Изток, Балканите, Средиземноморието, Северна Африка и Арабските страни.

Архивите представляват основният извор за всички клонове на науката в социалната и хуманитарната области. Нашите архиви са най-богатият и сигурен източник, който ще ни осигури възможността за обмен на знания и идеи и за сближаване както с народите, с които в миналите столетия наред сме споделяли обща съдба, така и с целия цивилизован свят. Генералната Дирекция на държавните Архиви на Република Турция, която действа съобразно това разбиране, отдава голямо значение на международните връзки. В това отношение, нашата Генерална дирекция, която участва във всички дейности на Международния съвет на архивите, подписа протоколи за сътрудничество с архивите на повече от двадесет страни.

Между страните, с които си сътрудничим България има специално място. Защото близкото сътрудничество между Турция и България, които векове наред са споделяли една и съща обща история е много важно както за двете страни така и за регионалния мир.

С книгата "Мустафа Кемал Ататюрк и турско-българските отношения в документи (1913-1938)", управленията на архивите на двете страни направиха най-важната реална стъпка в областта на споменатото сътрудничество.

Zira ATATÜRK, sadece bölgesinde değil, bütün dünyada barış ve istikrarın ege-men olması için büyük çaba sarfetmiştir. Onun "Yurtta Sulh Cihanda Sulh" ilkesi barışa verdiği değerin en güzel ifadesidir. Diğer taraftan, ATATÜRK akıl, bilim, çağ-daşlaşma ve barışçılık gibi bütün insanlığın yararına olan evrensel ilkeleri savunması nedeniyle sadece Türkiye'de değil, dünyanın birçok ülkesinde sevgi ve saygı duyulan bir lider olmuştur.

Kitap, her iki devletin arşivlerinde bulun-an konuyla ilgili bilgi ve belgeler tespit edilerek zengin bir muhtevayla hazırlan-mıştır. Kitap ATATÜRK hakkında Türk arşivlerindeki yeni bir takım belgelerin yanı sıra Bulgar arşivlerinde bulunan bilgi ve bel-geleri de ihtiva etmektedir. Böylece hem ATATÜRK, hem de 1913-1938 yılları ara-sındaki Türk-Bulgar ilişkileri tarihin gerçek şahitleri olan arşiv belgeleri ile ortaya konul-makta ve Türkiye Cumhuriyeti'nin çağdaş-laşma yolunda geçirdiği evrelerin komşu bir ülkedeki yansımalarına da ışık tutmaktadır.

Türkçe ve Bulgarca olarak hazırlanan eser giriş, bölümler ve eklerden meydana gelmiştir. Girişte, belgeler genel olarak de-ğerlendirilmiştir. Birinci Bölüm "Antlaşma-lar ve Sözleşmeler"dir. Çalışma kapsamına ait antlaşmalara ve önemli sözleşmelerin bir kısmına eserde yer verilmiştir. Antlaşma ve Sözleşmeler, Resmî Gazete ve Düsturlar-dan aynen alınarak yazılmıştır. Tekrarından sakınmak amacıyla ekler kısmına konulma-mıştır.

İkinci bölüm, Mustafa Kemal (ATA-TÜRK)'in Sofya'da Askeri Ataşe olarak görev yaptığı 27 Ekim 1913 - 2 Şubat 1915 tarihleri arasında hazırladığı 100'ün üzerindeki raporlardan konumuzla ilgili olan 10 adedini içermektedir.

Защото Ататюрк е положил много усилия стабилността и мирът да господстват не само в неговия регион, но и в целия свят. Неговият принцип "Мир в страната, мир в света" е най-добро потвърждение какво значение той придава на мира. От друга страна Ататюрк , който е защитник на принципите на разума, научността, модернизацията и мира, които са в интерес на цялото човечество се е превърнал в лидер, към който изпитват обич и уважение не само в Турция, но и в много страни на света.

Книгата е съставена с богато съдържание, използвайки подбрана информация и документи по темата, които се намират в архивите на всяка една от двете страни. Тя, наред с някои нови документи за Ататюрк, които се намират в турските архиви, съдържа сведения и документи и от българските архиви. По този начин чрез архивните документи, които са истински свидетели, се разглеждат и Ататюрк и историята на турско-българските отношения от периода 1913-1938 г. и се изяснява какъв е отзвукът в една съседна страна на етапите, през които е преминала Република Турция по пътя на модернизацията.

Книгата, която се издава на турски и български езици се състои от увод, раздели и приложения. В увода документите са разгледани най-общо. Раздел първи е "Договори и споразумения". В книгата е отделено място на някои от договорите и на важните споразумения, които се отнасят за изследвания период. Договорите и споразуменията са взети от Държавен (официален) вестник и от специални сборници – Кодекси.

Раздел втори съдържа десет от над стотте доклада по нашата тема, които Мустафа Кемал (Ататюрк) е написал в периода 27 Октомври 1913 – 2 Февруари 1915 г., когато е бил военен аташе в София.

Bu raporlar günümüz Türkçesine çevirileriyle birlikte sunulmuştur.

III. Bölümde iki ülke arasındaki diplomatik yazışmalara yer verilmiştir. IV. Bölümde iki ülke arasındaki eğitim, bilim ve kültür ilişkileri işlenmiştir. V. Bölümde iki ülke arasındaki sözü edilen ilişkilerin basın ve basına yansımalarından örnekler sunulmuştur.

VI. Bölümde indeks, VII. Bölümde ise, kitapta sunulan belgelerin orijinaleri ile birlikte iki ülke devlet adamlarının fotoğrafları yer almaktadır.

Arşivlerimiz arasında başlayan işbirliğinin ülkelerimiz arasındaki siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel işbirliğinin daha da gelişmesinde bir dostluk köprüsü oluşturması dileğimizdir.

Genel Müdürlüğümüz tarafından yürütülen çalışmalara her zaman destek olan ve bu eserin yayınlanmasına da imkan sağlayan Başbakanlık Müsteşarı Sayın Ahmet ŞAĞAR ile Müsteşar Yardımcısı Sayın Ali ÇAKI'ya teşekkürlerimizi sunmayı görev bilmekteyiz. Ayrıca eserin hazırlanmasında emeği geçenlere ve basılmasında gerekli titizliği gösteren Başbakanlık Basımevi personeline de teşekkür ederim.

Dr. Yusuf SARINAY

*T.C. Başbakanlık
Devlet Arşivleri Genel Müdürü*

Тези доклади са дадени заедно с адаптацията им на съвременен турски език.

В трети раздел е поместена дипломатическата кореспонденция между двете страни.

В раздел четвърти са изследвани просветните, научни и културни връзки между двете страни. В пети раздел са дадени примери от печата и отражението в печата на споменатите връзки между двете страни.

В шести раздел заедно с оригиналите на документите са поместени и снимките на държавниците на двете страни.

Пожелаваме сътрудничеството, започнало между нашите архиви да се превърне в мост на приятелството в политическо, икономическо и културно сътрудничество между нашите страни.

От името на Генералната ни Дирекция наше задължение е да поднесем благодарностите си на господин Ахмет Шагар – съветник в Министър-председателството и на господата Али Чакъ – помощник-съветници в Министър-председателството, които винаги са оказвали подкрепа на нашата работа и съдействаха за издаването на тази книга. Освен това изказвам благодарност и на персонала на издателството на Министър-председателството, който работи за отпечатването на книгата с необходимата прецизност.

Д-р Юсуф Сарънай,
Генерален Директор на
държавните архиви при
Министър-председателството на
Република Турция.

ВЪВЕДЕНИЕ

С радост представяме на читателя документалния сборник за Мустафа Кемал Ататюрк и българо-турските отношения за периода 1913-1938 г. Надяваме се той да предизвика интереса и любопитството, както на изследователя, така и на любителя, още повече, че става дума за такава изтъкната личност като Мустафа Кемал Ататюрк.

За нас този сборник има многократно по-важно значение, защото е плод на съвместните усилия на българските и турски архивни служби, плод на усилията на специалисти от двете страни. Не са ми известни други подобни опити на съвместно издаване на исторически документи, съхранявани в архивите на двете страни. Надяваме се усилията ни в тази насока да получат признание и подкрепа, за да станем свидетели и на бъдещи съвместни издания.

Несъмнено в миналото сме имали и добри и лоши моменти във взаимоотношенията си. Времето на Мустафа Кемал Ататюрк е пример за добрите ни взаимоотношения. На миналото трябва да гледаме като на минало, за да гледаме с добро чувство на бъдещето, което да даде по-добри плодове.

Истината изисква да кажем, че идеята за този сборник възникна съвсем естествено по време на посещението на господин Бюлент Еджевит - тога-

SUNUŞ

Mustafa Kemal Atatürk ve 1913-1938 yılları arasında Bulgar-Türk ilişkilerine dair bu belgesel derlememizi okuyucularımıza sunmaktan kıvanç ve mutluluk duyuyoruz. Onun, gerek araştırmacılar ve gerekse konuyla ilgilenenler tarafından büyük bir ilgi ve merakla karşılanacağını umuyoruz. Bu çalışmada Mustafa Kemal Atatürk gibi seçkin bir şahsiyetten bahsedildiğini de unutmamalıyız.

Bize gelince dikkatinize sunduğumuz bu derlemenin kat kat daha büyük bir önem arzettiğini söyleyebiliriz, zira bu eser, Bulgar ve Türk arşiv görevlileriyle iki ülke uzmanlarının ortak gayretleri ve çalışmalarının bir ürünüdür. Ülkelerimiz arşivlerinde korunan tarihsel belgelerin böyle bir işbirliği ile yayınlanması gibi bir başka deneyim olduğunu bilmiyorum. Gelecekte yine böyle ortaklaşa yayınlara tanıklık edebilmek için bu uğurdaki gayretlerimizin destek ve takdir göreceğine inanmak isterdim.

Hiç şüphesiz, geçmişteki ilişkilerimizde iyi veya kötü anlarımız olmuştur. Ancak Mustafa Kemal Atatürk'ün zamanı iyi ilişkilerimizin bir örneği olarak kalacaktır. Daha güzel meyveler vermesini beklediğimiz geleceğe en iyi duygularla bakarken geçmişini bir geçmiş olarak değerlendirmeliyiz.

İtiraf etmemiz gerekir ki, bu derlemeyi

вашен Заместник-министър председател на Република Турция - в България през ноември 1998 г., във връзка с откриването в изложбена зала "Архиви" на Главно управление на архивите при Министерския съвет, на документалната изложба посветена на Мустафа Кемал Ататюрк. Тук не може да не се каже, че това е плод и на коренно различните взаимоотношения между българските и турски архиви от началото на 90-те години на XX век.

На всички, които с преки или косвени действия помогнаха за реализацията на идеята за издаването на този съвместен сборник е нашата сърдечна благодарност.

Панто Колев

Председател на Главно управление
на архивите при Министерския
съвет на Република България

yayınlama fikri o zamanki Türkiye Cumhuriyeti Başbakan Yardımcısı Sn. Bülent ECEVİT'in 1998 Kasımında Bakanlar Kurulumuz nezdindeki "Arşivler Genel İdaresi"nce düzenlenen ve Mustafa Kemal Atatürk'e adanan belgesel serginin açılışı sırasında doğdu. Bu derlemenin Bulgar ve Türk arşivlerinin yirminci yüzyılın sonlarında aralarında köklü bir biçimde kurulan yeni bir meyvesi olduğunu da söylemeden geçemeyiz.

Ortak gayretlerimizle yayınladığımız bu derlemenin basılmasında doğrudan doğruya veya dolaylı olarak emeği geçen herkese kalpten şükranlarımızı sunarız.

Panto KOLEV

*Bulgaristan Cumhuriyeti Arşivler
Genel İdaresi Başkanı*

GİRİŞ

Mustafa Kemal Atatürk (1881-1938), ünlü Türk devlet ve siyaset adamı, büyük bir asker, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu ve ilk Cumhurbaşkanıdır.

Tartışılmaz otoritesiyle O, "*Yurtta sulh, cihanda sulh*" özdeyişine bağlı olarak gerçekleşen Türk iç ve dış siyasetinin esaslarının oluşumunda büyük ölçüde söz sahibidir. Mustafa Kemal Atatürk'ün döneminde Türkiye barışsever bir ülke olarak, Balkanlar ve Yakın Doğu'da barışın korunmasında önemli rol oynamıştır.

Balkan Savaşları (1912-1913) sona erip Bulgaristan ile Osmanlı Devleti arasında 29 Eylül 1913'te **İstanbul Bulgaristan-Türkiye Antlaşması**¹ imzalandıktan sonra, Atatürk Sofya Elçiliği Askeri Ataşeliği'ne atanmıştır. 27 Ekim 1913 tarihinde bu göreve tayin edilen Kurmay Binbaşı Mustafa Kemal'in görevi; Bulgaristan ve diğer Balkan ülkelerinin ordularının eğitimi, silahlanması, askeri-siyasi durumları ile yetenek ve niteliklerini tanımakla birlikte, Türk Savunma Bakanlığı'nın bu atamadan beklediği en önemli sonuç, Bulgarlarla Osmanlı Devleti arasındaki askeri sorunların çözümlenmesiydi. İlk günden itibaren büyük bir titizlikle görevine sarılan Mustafa Kemal, Birinci Dünya Savaşı öncesinde ve başlangıcında

1 Bkz., I.Bölüm Belge:1

YBOD

Мустафа Кемал Ататюрк /1881-1938/ е изтъкнат турски държавен деец и политик, прославен военен стратег, създател и пръв президент на Република Турция. С безспорния си авторитет, воден от своя девиз "Мир в страната, мир в света", той има решаваща роля при определянето на основните насоки на турската вътрешна и външна политика. По време на президентството на Мустафа Кемал Ататюрк, Турция играе важна роля за запазването на мира на Балканите и в Близкия изток.

След края на балканските войни /1912-1913/ и сключването на Цариградския договор¹ на 29 септември 1913 г. между България и Османската държава, Ататюрк е назначен за военен аташе в посолството на Турция в София. Задачата на генерал-щабния майор Мустафа Кемал, назначен на тази длъжност на 27 октомври 1913 г., е да се запознае както с обучението и въоръжението, така също и с възможностите и качествата на българската и на останалите армии на балканските държави, и с военно-политическото положение в тези страни.

Най-важното очакване на Турското Министерство на отбраната от това назначение е разрешаването на военните въпроси стоящи пред България и Османската империя. Мустафа Кемал още от първия ден се заема сериозно с работата си и изпраща повече от сто доклада,

1 Вж. I Раздел, док. 1.

başta Bulgaristan olmak üzere diğer Balkan ülkelerinin takip ettiği politikalar hakkında İstanbul'a yüzden fazla rapor, bilgi notu ve telgraf göndermiştir².

Mustafa Kemal'in başarısı, Bulgar Savunma Bakanı General Goleman Boyaciyev'in kendisine yazdığı 25 Mart 1922 tarihli mektubunda günümüz Türkçesiyle şöyle dile getirilmektedir:

1914 yılında Yunanlılar'a karşı, Türkiye ile Bulgaristan arasında bir askeri anlaşma yapmak üzere Sofya'ya geldiğiniz zaman, siyasi ve askeri bakımdan pek önemli olan o anda, aramızda doğan dostluğu umarım hatırlarsınız.

O vakit, ben Harbiye Nazırı bulunuyordum. Sizinle Bulgar Genelkurmayı arasında çıkan anlaşmazlığı gidermek için, birçok defalar görüşmelerinize katılmak fırsatını bulmuştum. Hatırlıyorum ki, çeşitli tasarılar da yüksek şahsınızı tutuyordum. Zira, askeri teknikteki bilginiz ve tam dehanız sayesinde kitalarımızın ortak hareketi için gereken ilkeleri ekselansınız daha iyi takdir buyurdunuz. Size verilen görevleri başarı ile tamamlayarak, İstanbul'a hareketiniz sırasında yüksek şahsınıza gönderdiğim bir mektupla hakkınızda en iyi dileklerimi ulaştırmakla birlikte, vatanınızın gelecekteki kaderinde parlak bir yer tutmanız umudumu

докладни записки и телеграми до Истанбул за политиката на България и балканските държави в навечерието и след започването на Първата световна война.²

Успешната дейност на Мустафа Кемал на новото му поприще е оценена по достойнство в писмото, което му пише тогавашния български Министър на войната ген. Големан Бояджиев. На 15 март 1922 г., в това писмо последният заявява:

“Надявам се, че все още си спомняте за нашето приятелство в онова изключително важно от политическа и военна гледна точка време, когато през 1914 г. в София сключихме военно споразумение между Турция и България срещу Гърция. Тогава аз бях Министър на войната. Имах възможност много пъти да участвам в преговорите, които водехте за преодоляване на недоразуменията между Вас и българския Генерален щаб. Спомням си как при различни проекти често подкрепях Вашето становище. Защото благодарение на Вашите познания във военно-техническата област и блестящия Ви гений, предлагаште най-добрите принципи, нужни за взаимодействието на войсковите ни части. Когато след успешното изпълнение на възложените Ви задачи се върнахте в Истанбул, написах Ви писмо с най-добри пожелания, в което изразявах надеждата си, че ще играете блестяща роля в бъдещата съдба на родината си.”³

2 Bunlardan çalışmamızla ilgili olan 10 adedi için Bkz., II.Bölüm, Belge 11-12-13-14-15-16-17-18-19

2 За десет от тях вж. II Раздел, док. 11-19.

3 За целия текст на писмото на ген. Г.Бояджиев вж. III Раздел, док. 27. Отделно за писмото отговор на Мустафа Кемал /Ататюрк/ вж. Док. 28.

da açıklamışım.³

General G. Boyaciyev'in mektubunda da belirttiği gibi, Mustafa Kemal, Bulgar Harbiye Nazırı üzerinde iyi bir intiba bırakmıştır. Bu olumlu hava, başta Çar Ferdinand olmak üzere ilişki kurduğu diğer çevrelerde de devam etmiştir. Nitekim Mustafa Kemal, Çar tarafından "*Mukaddes Aleksandr*" nişanı ile ödüllendirilmiştir.⁴ Ayrıca Çar, Sofya orduevindeki maskeli balosuna II. Bölümde sunulan Yeniçeri kıyafetiyle katılan Mustafa Kemal'e, teşekkür ederek kendisine gümüş tabakasını armağan etmiştir.⁵

2 Şubat 1915 tarihine kadar askeri аташе olarak Sofya'da kalan Mustafa Kemal, diğer Bulgar yöneticileri ile yakınları ve Bulgaristan'daki Türklerle de iyi ilişkiler kurmuştur. Ayrıca Mustafa Kemal, I. Dünya Savaşı'nda Bulgaristan'ın *Üçlü İttifak* kuvvetleri yanında savaşa girmesinde etkili olmuştur.⁶

Almanya'nın müttefikleri olarak her iki devlet de savaştan yenik çıkmıştır. Ayrıca imzalanan *Mondros* (30 Ekim 1918) ve *Selanik* (29 Eylül 1918) ateşkes anlaşmaları

3 General Goleman Boyaciyev'in mektubunun tamamı için Bkz., III.Bölüm, Belge:27. Ayrıca, Mustafa Kemal (Atatürk)'in cevabi mektubu için Bkz., Belge:28.

4 Bkz., III.Bölüm, Belge:21. Ayrıca General N. Jekov'un Atatürk'ün ölümü üzerine Kasım 1938'de yaptığı konuşmasının son kısmına Bkz., Belge:50.

5 Туғлаџџ, Парс, *Bulgaristan ve Türk-Bulgar ilişkileri*, İstanbul, 1984, s.116.

6 Bkz., III.Bölüm, Belge:50.

Както и сам ген. Г. Бояджиев изтъква, Мустафа Кемал оставя отлични впечатления у него. Такива са впечатленията и на останалите хора из средите на висшето общество, с които Мустафа Кемал създава близки отношения. Впрочем самият цар Фердинанд го награждава за блестящата му работа с ордена "Св. Александър".⁴ Освен това, на маскения бал организиран в Дома на Армията, Мустафа Кемал се явява в униформата на еничар, а в знак на благодарност Царят го награждава със сребарна табакера.⁵

Мустафа Кемал остава военен аташе в София до 2-ри февруари 1915 г. През това време той успява да създаде близки отношения с редица български управници и с представителите на българските турци. Той оказва силно влияние България да вземе участие в Първата световна война, на страната на Тристранния пакт.⁶

Като съюзници на Германия и двете страни излизат от войната победени. Освен това, при сключването на примирието в Мондрос /30 октомври 1918 г./ и в Солун /29 септември 1919 г./ на двете страни са наложени тежки условия. След подписването на Солунското примирие се прекратяват всякакви военни взаимоотношения между България и съюзниците, а представителите на Съглашенските сили получават правото да преминават свободно през

4 Вж. III Раздел, док. 21. За последната част от изказването на ген. Н. Жеков по случай смъртта на Ататюрк вж. док. 50.

5 Туғлаџџ, Парс. България и турско-българските отношения. /Тур/ Истанбул, 1984, стр. 116.

6 Вж. III Раздел, док. 50.

ile, her iki ülkeye çok ağır bir takım yaptırımlar da yüklenmiştir. Selanik Ateşkesi ile müttefiklerle Bulgaristan arasında her türlü askeri hareket durdurulmuş ve İtilaf güçlerinin temsilcileri Bulgaristan topraklarından diledikleri gibi geçme hakkını kazanmıştır. Bulgaristan'dan müttefikleri ile olan ilişkilerini kesmesi de istenmiştir. Diğer taraftan Türkiye, Mondros Ateşkesi'nin 23. maddesi uyarınca, eski müttefiklerinin hepsiyle, bu arada Bulgaristan ile de ilişkilerini kesmek zorunda kalmıştır.

Ayrıca 27 Aralık 1919 tarihinde Bulgarların imzalamak zorunda kaldıkları Neuilly Antlaşması'ndan da güç alan Yunanistan, Batı Trakya'yı ilhak etmiştir. Yunanistan'ın bu oldu bittisi daha sonra yasal hale getirilecektir. Türkiye ile yapılacak barış koşullarının görüşülmesi için itilaf devletleri 19-26 Nisan 1920 tarihleri arasında İtalya'nın San Remo kentinde bir araya geldiler. Sevr (Sevres) Antlaşması'nın bir nevi ön provası olan bu toplantıda alınan kararlardan biri de Batı ve Doğu Trakya'nın Yunanistan'a verilmesiydi. 10 Ağustos 1920 tarihinde Osmanlı yönetimine zorla imzalatılan Sevr Antlaşması'nda⁷ maddeleştirilmiş olan bu öneri İngilizler tarafından dikte ettirilmiştir. İngiltere bunu Balkanlarda kendi üssü durumunda bulunan Yunanistan'ı kuvvetlen-

територията на България. На България ѝ е наложена забрана да поддържа всякакви връзки със съюзниците си. От друга страна, по чл. 23 от Договора за примирие, на Турция ѝ налагат да прекъсне отношенията с предишните си съюзници, в това число и с България.

Освен това, възползвайки се от трудното положение, в което изпада България след сключването на 27 декември 1919 г. на Ньойския договор, Гърция окупира Западна Тракия. По-късно тази постъпка на свършен факт от гръцка страна бива узаконена. На 19-26 април 1920 г. Съглашенските сили се събират в италианския град Сан Ремо, за да разгледат условията на мирния договор с Турция. Едно от решенията, които се вземат на това събиране, което е своеобразна прелюдия към по-късния Севърски договор, е предоставянето на Източна и Западна Тракия на Гърция. Тази препоръка, която по-късно насила е наложена на Османската държава със Севърския договор⁷, е продиктувана от страна на англичаните. Англия го прави за да засили позициите на Гърция, която има като своя база на Балканите. Това решение поражда дълбоко недоволство у турския и българския народи. Особено лишаването на България от възможност за излаз на Бяло море при Дедеагач, кара българите да се сближат още повече с турците.⁸

От друга страна обаче, подетата

7 Sevr Antlaşması hakkında bilgi için Bkz., Erim, Nihat, **Devletler Arası Hukuk ve Siyasi Tarih Metinleri**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1953, C.1, s.525-691.

7 За повече информация за Севърския договор вж. Ерим, Нихат. Текстове по международно право и политическа история. /Тур/ Печатница на Турското историческо дружество, Анкара, 1953 г., т. 1, стр. 525-691.

8 Туладжъ, Парс. цитираното съчинение, стр. 119.

dirmek için yapıyordu. Bu karar Türk ve Bulgar halkları üzerinde derin bir memnuniyetsizlik uyandırmıştır. Özellikle Bulgaristan'ın Dedeağaç Limanı'ndan Ege Denizi'ne çıkıştan yoksun bırakılması, Bulgarları Türklere yakınlaştırmıştır.⁸

Öte yandan Türk Milli Mücadelesi, I. Dünya Savaşı sonrası galip devletler tarafından mağlup devletlere zorla kabul ettirilen Versay sisteminin yok olmasının başlangıcı olarak değerlendirildiğinden, Bulgaristan'da büyük ilgi ve bazı ümitlerle takip edilmiştir. Buna ilişkin olarak Bulgaristan Başbakanı Aleksandr Stamboliyski, şunu söylemiştir:

Sevr Antlaşması'nın değiştirilmesiyle birlikte diğer antlaşmalardaki tüm ağır hükümlerin de revizyonuna başlanacaktır⁹.

Belirtilen nedenlerle Bulgarlar, Türklere askeri ve ekonomik yardımda bulunmuşlardır. Trakya'daki Yunan işgal kuvvetlerine karşı karma Türk-Bulgar askeri birlikleri oluşturulmuştur. 1 Nisan 1920 tarihli ve 38 numaralı ordu karargah bülteninde Bulgarlar ve Türkler tarafından 30 çetenin kurulduğu yazılmaktadır. Cafer Tayyar Paşa'nın 1920 Haziran'ında Yunan güçlerine yenilmesi üzerine, 385 subay, 3239 asker ve 22000 sivil halktan oluşan Türk göçmenleri Bulgar topraklarına geçmiştir.¹⁰

8 Tuğlacı, P., a.g.e., s.119

9 TsDA, fond 176, op.4, a.e. 2401, L. 144.

10 TsDA, fond 176k, op.4, a.e.1290, L. 16-50. Ayrıca Cafer Tayyar Paşa'nın çalışmaları ve Batı Trakya Hükümeti hakkında bkz., III. Bölüm, Belge 23, 25.

от турския народ национално-освободителна борба се оценява като начало на отхвърлянето от страна на победените държави на насилствено наложената им Версайска система. Подетата от турския народ национално-освободителна борба се следи с небивал интерес и с големи надежди. В тази връзка Министър-председателят на България споделя следното:

“С отхвърлянето на Севърския договор ще започне ревизия на всички останали тежки клаузи на другите договори.”⁹

Поради тези причини българите оказват военна и икономическа подкрепа на Турция. Организиран са съвместни българо-турски чети, които да се борят срещу гръцката окупация на Тракия. В брой 38 на бюлетина на Генералния щаб, издаден на 1 април 1920 г., се посочва, че от българска и от турска страна са създадени 30 такива чети. Вследствие на поражението, което понася Джаафер Тайяр паша през юни 1920 г., 385 офицери, 3239 войници и 22000 - но цивилно население са принудени да търсят убежище на българска територия.¹⁰

Правителството на Александър Стамболийски, освен че отпуска 2 млн. лева за посрещане на непосредствените им нужди, но и настанява голяма част от тях в чифлиците в районите на Свиленград и Бургас. Междувременно, правителството на БЗНС, освен че

9 ЦДА, фонд 176к, оп.4, а.е. 2401, л. 144.

10 ЦДА, фонд 176к, оп. 4, а.е. 1290, л. 16-50. Освен това, за дейността на Джаафер паша и правителството на Западна Тракия вж. III Раздел, док. 23, 25

Aleksandr Stamboliyski Hükümeti, Türk askerlerine ve göçmenlerine 2 milyon levalık bir yardımda bulunduğu gibi, çoğunu da Burgaz ve Svilengrad (Mustafa Paşa) bölgelerindeki çiftliklere yerleştirmiştir. Bu arada Bulgar Halk Çiftçi Birliği Hükümeti'nce çiftçi göçmenlere toprak, tarım aletleri, tohum vb. temin edildiği gibi askerlerin Türk bağımsızlık savaşına katılmak üzere Türkiye'ye dönmeleri de sağlanmıştır. Ayrıca Türkiye Kızılay Cemiyeti'ne İzmir, Bursa, Trakya ahalisi için Bulgaristan'dan 15 vagon un, 5 vagon kuru fasulye, bir vagon tereyeği ve beyaz peynir alınmasına izin verilmiştir.¹¹

Yukarıda da değinildiği üzere I. Dünya Savaşı sonrası imzalanan Mondros ve Selanik antlaşmaları uyarınca, Türkiye'deki Bulgar menfaatleri İstanbul'daki İsveç elçiliğinden, Bulgaristan'daki Türk menfaatleri de Sofya'daki İspanya elçiliğinden yürütülerek, Türkiye ile Bulgaristan arasındaki diplomatik ilişkilere son verilmiştir.

Söz konusu yasağa rağmen, her iki ülke arasında diplomatik ilişkilerin kurulması yönünde, Milli Mücadele'nin ilk gününden itibaren sıcak temasların başladığını görüyoruz. Bu olumlu gelişmenin oluşumunda, Mustafa Kemal Paşa'nın askerî ateşe olarak Sofya'da bulunduğu süre içerisinde kur-

осигурява земя, земеделски инвентар и семена за посев, съдейства и за връщането на турските войници, за да могат да вземат участие в национално-освободителната борба на своя народ. Освен това се разрешава на турския Червен полумесец да закупи от България 15 вагона брашно, 5 вагона боб и един вагон краве масло и бяло саламурено сирене за населението на Измир, Бурса и Тракия.¹¹

Както бе посочено по-горе, въз основа на подписаните договори за примирие в Мондрос и в Солун, след Първата световна война се слага крайна дипломатическите отношения между Турция и България, след което българските интереси в Турция се защитават от шведското, а турските интереси в България – от испанското посолство в София.

Въпреки наложената им забрана обаче, още от първите дни на национално-освободителната война сме свидетели на стремежа на двете страни за установяване на близки взаимоотношения помежду си. В това отношение важна роля изиграват връзките, които Мустафа Кемал паша е създал по време на своето пребиваване в София като военен аташе. Впрочем, през април 1920 г., от името на Великото национално събрание на Турция той изпраща циркулярно писмо до Министър-председателя на България Александър Стамболийски.¹²

¹¹ Velikov, Stefan, "Kemal Atatürk ve Bulgaristan", VII. **Türk Tarihi Kongresi Bildirileri**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1983, s.1872.

¹¹ Великов, Стефан. Кемал Ататюрк и България. Научни съобщения на VII конгрес по турка история, Печатница на Турско историческо дружество, Анкара, 1983, стр. 1872.

¹² Вж. III Раздел, док. 24.

duğu şahsi ilişkilerin etkisi büyüktür. Nitekim 1920 yılının Nisan ayında Mustafa Kemal Paşa, TBMM adına Bulgar Başbakanı Aleksandr Stamboliyski'ye bir sirküler mektup göndermiştir.¹²

Fransızca olarak yazılan bu mektup, Stefan Velikov'un da belirttiği gibi "Atatürk'ün Bulgar Hükümeti'ne, Bulgar kamuoyuna yalnızca Türk halkının ulusal kurtuluş savaşının içeriği ve hedefleri konusunda bilgi verme arzusunun bir ifadesi olmayıp, iki hükümet arasında direkt diplomatik ilişkiler kurulması yolunda ilk diplomatik deneme niteliğini de taşımaktadır."¹³

Bundan sonra iki ülke arasındaki diplomatik gelişmeler Millî Mücadele süresince şöyle bir seyir izlemiştir.

Mart 1921'de Bulgar Halk Çiftçi Birliği Hükümeti, Bulgar Halk Çiftçi Birliği Partisi grubundan halk milletvekili Angel Grozkov'un başkanlığında bir diplomatik heyeti gizlice Ankara'ya göndermiştir. Yeni Türkiye yöneticileri, Bulgar heyetini Ankara'da büyük bir saygı ve özenle karşılamışlardır. Bulgar heyet üyeleri, cepheleri ziyaret etmişlerdir.¹⁴

Bulgaristan'ın uluslararası durumunun güç olmasına rağmen Stamboliyski Hükümeti Ankara Hükümeti'ne 1921'in başların-

Както подчертава и Ст. Великов, това писмо е не само израз на желанието на Ататюрк да информира българското правителство за водената от турския народ национално-освободителна борба, но и пръв опит за установяване на преки дипломатически отношения между двете правителства.¹³

След това дипломатическите отношения между двете страни бележат следното развитие:

През март 1921 г. правителството на БЗНС изпраща делегация, водена от члена на парламентарната група на БЗНС Ангел Грозков, с тайна дипломатическа мисия в Анкара. Ръководителите на Нова Турция посрещат с големи почести и уважение българската делегация. При това посещение членовете на българската делегация посещават и бойните фронтове.¹⁴

Въпреки тежкото международно положение на България от началото на 1921 г., правителството на Ал. Стамболийски предоставя възможност на официалния представител на правителството в Анкара, Джеват Аббас /Гюреп/, да се установи в София. Той е едно от най-доверените лица на Мустафа Кемал.¹⁵ От тук Джеват Аббас организира изпращането на икономическа и военна помощ на борещия се за национално освобождение турски народ.¹⁶ В

12 Bkz., III. Bölüm, Belge:24.

13 Velikov, Stefan, "Kemal Atatürk ve Bulgar-Türk ilişkileri", IX. Türk Tarihi Kongresi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989, s.1956.

14 agm, gös.yer.

13 Великов, Стефан. Кемал Ататюрк и българо-турските отношения. IX конгрес по турка история, Печатница на Турско историческо дружество, Анкара, 1989, стр. 1956.

14 Цитираната статия, посоченото място.

15 Цитираната статия, стр. 1956-1957.

16 Хаков, Дженгиз. Ататюрк и новите политико-дипломатически отношения между България и Турция. II международен симпозиум посветен на Ататюрк (Анкара, 5-11 Септември 1991), т. II, издание на Дружеството за култура език и история, Анкара, 1996, стр. 1273.

dan beri Sofya'da resmî bir temsilcisini bulundurmasına olanak sağlamıştır. Bu temsilci, Mustafa Kemal'in en güvendiği kişilerden biri olan Cevat Abbas (Gürer)di.¹⁵ O, Bulgaristan'dan Kurtuluş Savaşı için ekonomik ve askerî yardımın gönderilmesini organize etmiştir.¹⁶ Aralık 1922'de de Türkiye ile iyi komşuluk ve dostluk ilişkilerinin kurulması için Dimitr Açkov başkanlığında bir diğer Bulgar heyeti yine gizlice Ankara'ya gönderilmiştir.¹⁷

Düşmanın Anadolu'dan atılması sonrasında da iki ülke arasında iyi komşuluk ve dostluk arzusu devam etmiştir. Aleksandr Stamboliyski Hükümeti, yeni Türkiye'nin Balkanlar'da artan önemini değerlendirerek, 1923 yılı başlarında Balkanların geleceği ve Türk-Bulgar işbirliği hakkında Mustafa Kemal Paşa (Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Başkanı) ile görüşme yapmak üzere Edirne Bulgaristan Başkonsolosu General Todor Markov'u görevlendirmiştir. Ocak 1923 sonlarında (27-31 Ocak günlerinde) İzmir'de gerçekleşen Mustafa Kemal - T. Markov görüşmesi dostane bir hava içinde geçmiştir. Stamboliyski'ye yazılı olarak sunduğu raporunda da belirttiği gibi T. Markov sözlerinin başında iki ülke arasın-

началото на м. декември 1922 г., отново с тайна мисия в Анкара е изпратена друга мисия, начело с Димитър Ачков, за установяване на добросъседски отношения с Турция.¹⁷

Този стремеж за установяване на добросъседски отношения между двете страни продължава и след отхвърлянето на окупационните сили от Анадола. Оценявайки реално ролята на Нова Турция на Балканите, в началото на 1923 г., Ал. Стамболийски натоварва българския генерален консул в Одрин, ген. Тодор Марков, да води разговори с председателя на Великото национално събрание на Турция, Мустафа Кемал паша, за установяване на добросъседски взаимоотношения между Турция и България. Проведените от 27 до 31 януари разговори в Измир, между Мустафа Кемал и Тодор Марков преминават в приятелска обстановка. От представения писмен доклад на Т. Марков до Ал. Стамболийски се узнава, че са били засегнати следните изключително важни проблеми на отношенията между двете страни, а именно, че двата съседни народа имат еднакво потекло; че векове наред са споделяли обща историческа съдба; че имат общи икономически и политически интереси и се налага да водят съвместна борба срещу общите си врагове; че в България живее многобройно турско население и че двете страни имат важно географско разположение, което прави България да бъде най-сигурната гаранция за защита на Истанбул откъм западна страна.

¹⁵ agm, ss. 1956-1957.

¹⁶ Hakov, Cengiz, "Atatürk ve Bulgaristan ile Türkiye Arasında Yeni Siyasal-Diplomatik Münasebetler", **XI. Uluslararası İkinci Atatürk Sempozyumu (5-11 Eylül 1991, Ankara)**, C.II, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara, 1996, s.1273.

¹⁷ TsDA, fond.176k, op.4.a.e.2577, L. 1-g.

¹⁷ ЦДА, фонд 176к, оп. 4, а.е. 2577, л. 1-г

daki ilişkiler için son derece önemli bulduğu şu önkoşulları dile getirmiştir: İki halkın köken birliği, nice yıllar tarihi beraberliği, çilelerinin ve düşmanlarının, ekonomik ve politik çıkarlarının ortaklığı, umum düşmanlara karşı birlikte savaşma gerekliliği, Bulgaristan'da kalabalık bir Türk nüfusun varlığı ve Bulgaristan'ı, İstanbul'un Batı'dan en güvenilir müdafisi yapan iki komşu devletin coğrafi konumu gibi konular...

Bundan sonra T. Markov, Bulgar Hükümeti'nin, çözümü için Türk Hükümeti'nin desteğine ihtiyaç duyduğu sorunlar üzerinde duruyor ve özellikle şu sorunlara değiniyor: Bulgaristan'ın Batı Trakya üzerinden Ege Denizi'ne çıkış yolu isteğine Türkiye'nin daimi bir diplomatik destekte bulunması; her Türk'ün Tuna'ya, her Bulgar'ın Bağdat'a kadar serbest ticaret ilişkilerinin kurulması; Batı Trakya, Makedonya, Dobruca göçmenleriyle nüfusu son derece artan Bulgaristan'ın Doğu Trakya göçmenlerinin bir kısmının eski yerlerine döndürülmesi vs. idi.

Bulgar temsilcisinin önerilerini dikkatle dinleyen Mustafa Kemal Paşa, Bulgaristan'ın Türkiye'ye karşı saldırganlık niyeti olmadığı sürece ortaya atılan meselelerin kolay çözümleneceğini dile getirmiştir. Atatürk, Türkiye'nin Bulgar halkına karşı büyük sempati beslediğini, Bulgar halkı tarafından Trakya Türk göçmenlerine gösterilen sıcak

След това Т. Марков се спира на онези въпроси, при решаването на които българската страна се нуждае от подкрепата на турското правителство, а именно: Турция да окаже постоянна дипломатическа подкрепа на желанието на България за излаз на Егейско море през Западна Тракия; за създаване на либерални търговски отношения, при които всеки турски гражданин ще може да създава свободни търговски връзки в местата чак до Дунава, а всеки български гражданин – до Багдат. И тъй като след преселенията от Западна Тракия, Македония и Добруджа населението на България е нараснало неимоверно много, то да могат част от бежанците от Източна Тракия да се завърнат по родните си места и т.н.

След като внимателно изслушва предложенията на българския представител, Мустафа Кемал паша заявява, че щом България няма агресивни намерения спрямо Турция, то тогава повдигнатите въпроси лесно могат да намерят разрешение. Ататюрк подчертава, че в Турция се отнасят с големи симпатии към българския народ и че му е известен топлия прием който е оказал българския народ на турските бежанци от Тракия и свободите на които се радват българските турци. По-нататък в своето изказване Ататюрк заявил, че Турция се нуждае от един приятелски народ на Балканите и че поради своето географско разположение и своите политически и икономически интереси българският народ е най-подходящия в случая. Продължа-

karşılıklı ve Bulgaristan Türkleri'nin sahip oldukları büyük özgürlüklerden haberdar olduğunu önemle belirtmiştir. Daha sonra Atatürk, Türkiye'nin Balkanlar'da dost bir halka ihtiyacı olduğunu ve Bulgaristan'ın coğrafyası, politikası ve ekonomisi dolayısıyla en uygunu olduğunu söylemiştir. O, sözlerine devamla şunları belirtiyor: *"Ancak iki ülke halkı arasındaki dostluk hem Türkiye'yi, hem de Bulgaristan'ı daha güçlü ve daha bağımsız kılacaktır... Batı Trakya konusunda ise Türkiye Bulgaristan'a destek vermeye hazırdır."* Nihayet Atatürk, iki devlet arasında normal diplomatik ilişkilerin acilen kurulması yönünde atılımların yapılması isteğinde bulunmuştur.¹⁸

İzmir'de T. Markov ve Atatürk arasındaki görüşmeler, Bulgaristan ile Türkiye arasında iyi komşuluk ve dostluk ilişkilerinin kurulmasında her iki devletin karşılıklı alakasını pekiştirmiştir. Mayıs 1923'te Türk Hükümeti iki devlet arasında normal diplomatik ilişkilerin kurulmasını önermiştir. Ancak, İtilaf devletlerinin baskısı, özellikle 9 Haziran 1923'deki askeri darbe sonucu Aleksandr Stamboliyski'nin öldürülmesi ve Hükümetinin düşürülmesi, Bulgaristan ile Türkiye arasında resmi diplomatik ilişkilerin kurulması müzakerelerini geciktirmiştir.

Aleksandr Tsankov başkanlığındaki yeni Bulgar Hükümeti, daha darbenin ertesi

вайки своите мисли, той добавил: "Само приятелските взаимоотношения между двете страни ще направят Турция и България да станат по-силни и по-независими... А що се отнася до въпроса за Западна Тракия, то Турция е готова да подкрепи българските аспирации." Накрая Ататюрк пожелал незабавно да се направят първите стъпки по пътя към създаване на нормални дипломатически отношения между двете страни.¹⁸

Водените в Измир разговори между Т. Марков и Ататюрк укрепват още повече взаимния интерес на двете страни за създаване на добросъседски и приятелски взаимоотношения между България и Турция. През май 1923 г. Турското правителство прави предложение за установяване на нормални дипломатически отношения между двете страни. Но поради натиска от страна на съглашенските държави и особено поради извършения на 9 юни военен преврат, убийството на Ал. Стамболийски и падането на неговото правителство, преговорите за установяване на официални дипломатически отношения между България и Турция се забавят.

Новото българско правителство начело с Александър Цанков още на следващия ден обявява, че България ще остане вярна на международните си договорености и ангажименти и че ще се стреми да развие отношенията си с всички свои съседни страни. Въпреки тази декларация на българското правителство, турските

18 Bkz., III. Bölüm, Belge:29.

18 Вж. III Раздел, док. 29.

günü Bulgaristan'ın imzaladığı halklararası antlaşmalara ve yükümlülüklerle sadık kalacağını ve bütün komşu devletlerle ilişkilerini iyileştirme yönünde çaba göstereceğini resmen açıklamıştır. Bu beyanata rağmen, Türk Hükümeti başta –darbeyle iktidara gelen Aleksandr Tsankov Hükümeti'ni Bulgaristan'da İngiliz ve İtalyan politikasının yürütücüsü addettiğinden- O'na karşı çekimser davranmıştır. Ancak çok geçmeden, yeni Bulgar Hükümeti'nin Batı Avrupa Hükümetlerince resmen tanınmasından sonra, Türk Hükümeti, Türk-Bulgar ilişkilerinin normalleşmesi görüşmelerinin yeniden başlatılması arzusunda olduğunu belirtmiştir.¹⁹ Bu arada İstanbul'daki Bulgar elçiliği diplomatik temsilcisi T. Markov, Bulgar Dışişleri Bakanlığı'na şu bildirimde bulunmuştur:

*Lozan'da imzalanmış olan barış antlaşması Türkler için büyük bir siyasi zaferdir... Savaş sonrası ilişkilerde, diğer komşularımızın oluşturduğu düşmanca çember içinde nefes alabileceğimiz Doğu'da tek bir açık kapı kalıyor o da, şimdiye kadar bize karşı iyi niyetliliğini kanıtladığı Türkiye kapısı...*²⁰

Kasım 1924'de resmi ilişkilerin kurulmasına ilişkin yürütülen Türk-Bulgar görüşmeleri, tecrübeli diplomat Simeon Radev'in Türkiye'ye Bulgar elçisi olarak atanmasıyla canlanmıştır. Zira Galatasaray mezunu olan

ръководители се въздържат от развитие на отношенията си с новото българско правителство, тъй като се смята, че то представлява проводник на английската и италианската политика в България. Но, скоро след като новото българско правителство е признато от западноевропейските страни, турското ръководство отново заявява своята готовност за възобновяване на преговорите за нормализиране на турско-българските взаимоотношения.¹⁹ Тогавашният дипломатически представител в българското посолство в Истанбул, Т. Марков, изпраща следното съобщение до българското Външно министерство:

“Мирният договор, подписан в Лозана е голяма политическа победа за турците... В обстановката на породените след войните взаимоотношения и враждебната обстановка, която създадоха около нас другите съседни, остава ни единствената пролука на изток, откъдето можем да поемем глътка въздух: това е Турция, която нееднократно е доказвала своята добронамереност към нашата страна...”²⁰

С назначаването на опитния дипломат Симеон Радев за ръководител на българската дипломатическа мисия в Турция, през ноември 1924 г. са възобновени турско-българските преговори за възстановяването на официалните дипломатически отношения между двете страни. С. Радев, като възпитаник на лицей Галатасарай,

19 Hakov, C., agm, ss.1276-1277.

20 TsDA, fond, 176k, op.4.a.e.2304,L. 219.

19 Хаков, Дженгиз, цитираната статия, стр. 1276-1277.

20 ЦДА, фонд 176к, оп. 4, а.е. 2304, л. 219.

S. Radev, Türkiye'yi çok iyi tanımakta ve mükemmel Türkçe konuşmaktaydı.²¹

Türk-Bulgar ilişkilerinin geliştirilmesi amacıyla yapılan görüşme münasebetiyle S. Radev'i kabul eden Türkiye Başbakanı İsmet Paşa(İnönü), bu konudaki görüşlerini şöyle açıklamıştır: "Türkiye, Bulgaristan ile yakın bir dostluk kurma arzusundadır... Bizim politikamız açık bir politikadır. Bulgaristan aleyhinde hiçbir artniyetimiz yoktur." S. Radev de şu karşılığı vermiştir: "Biz, bütün komşularımızla, özellikle de geçmişin, anıların, menfaatlerin bizi bağladığı Türkiye ile dostane ilişkilerimiz olmasını istiyoruz..."²²

Türk-Bulgar görüşmelerinin merkezinde göçmenler ve onların emlakı, azınlık hakları ve onların himayesi, Türkiye'deki Bulgar okulları ve Bulgaristan'daki Türk okullarının kaderi gibi "*askıda sorunlar*" olarak adlandırılan konuların çözümü öncelikle yer almıştır.²³

Türk tarafı, göçmenlerin kendi doğum yerlerine gitmelerine karşı çıkarken, Bulgar tarafı ise, bunun tam tersi bir görüşü savunmuştur. Azınlıklar sorunu görüşülürken de Türkiye baştan, Türkiye'deki Bulgar azınlığa tanınan haklara bakarak Bulgaristan'daki Türk azınlığına daha çok haklar tanıyan

владее прекрасно турски и отлично познава Турция.²¹

Министър-председателят на Турция Исмет паша /Инъоню/, който приема С. Радев във връзка със започването на преговорите за възобновяване на турско-българските отношения, споделя следното: "Турция желае да установи близко приятелство с България... Ние водим ясна и открита политика и нямаме никакви задни мисли по отношение на България." При тези думи С. Радев заявява: "Ние искаме приятелски отношения с всички свои съседи, но особено много държим да имаме такива отношения с Турция, с която ни свързва миналото, спомените и общите ни интереси..."²²

Централно място в проведените турско-български преговори заемат преди всичко т.н. "висящи въпроси" като тези за бежанците и техните имоти, малцинствените права и тяхното спазване, съдбата на българските училища в Турция и на турските в България.²³

Докато турската страна се обявява против връщането на бежанците, то българската страна защитава тъкмо обратното становище.

А при разглеждането на въпроса за малцинствата Турция, отначало настоява да се спазват разпорежданията на Цариградския договор от 1913 г., който признава по-големи права на турското малцинство в България в сравнение с тези на българското малцинство в Турция.²⁴

21 Hakov, C., agm, ss.1277.

22 TsDA, fond, 176k, op.4a.e.2977, L. 61.

23 TsDA, fond, 176k, op.4a.e.2974, L. 25-27, 35-36, 46-49, 53.

21 Хаков, Дженгиз, цитираната статия, стр. 1277.

22 ЦДА, фонд 176к, оп. 4, а.е. 2977, л. 61.

23 ЦДА, фонд 176к, оп. 4, а.е. 2974. л. 25-27, 35, 36, 46-49, 53.

24 Хаков, Дженгиз, цитираната статия, стр. 1278.

1913 İstanbul Antlaşması hükümlerine uyulmasını istemiştir.²⁴

1913 İstanbul Antlaşması'nın 9. maddesine göre bu tarihe kadar Doğu Trakya'yı terk eden Bulgarlar iki yıl içinde kendi ülkelerine dönebileceklerdir. Ancak takip eden savaş yılları sebebiyle pratikte bu hüküm uygulanamamış, Bulgar göçmenleri ve Doğu Trakya'daki emlak sorunu, 1924'te yeni dostluk antlaşmasının yapılması için başlayan Türk-Bulgar görüşmelerine kadar ortada kalmıştır. Oysa Bulgar Dışişleri Bakanlığı'nın resmi verilerine göre, 1924 yılında Türkiye'de sadece 8 ilkokul ve rüştiye Bulgar okuluna karşılık Bulgaristan'da 1634 Türk okulu ve 33 medrese bulunmaktadır.²⁵

Türk-Bulgar görüşmeleri, genellikle göçmenler ve azınlık hakları konusunda bir görüş birliğine varılamaması yüzünden uzayıp gitmiştir. Sonunda Mustafa Kamal Paşa; *"Türk-Bulgar görüşmelerinin verimsiz, uzatılması, geciktirilmesi iki ülke kamuoyunu artık tedirgin etmektedir. Görüşmelerin sona ermesi ya da tamamen kesilme zamanı gelmiştir."*²⁶ diyerek bu durumdan memnuniyetsizliğini dile getirmiştir.

Böylece görüşmelerin başarılı olarak sonuçlanması ya da başarısız kesintiye uğraması seçeneği karşısında kalan Bulgar

Според чл. 9 от Цариградския договор, българите напуснали Източна Тракия до този момент, могат да се завърнат по родните си места в продължение на две години. Обаче поради последвалите военни години, на практика това разпореждане не е спазено и въпросът за бежанците от Източна Тракия и тяхното имущество не намира своето разрешение до започването на турско-българските преговори. По официални данни на българското Външно министерство срещу наличните 8 първоначални и прогимназиални български училища в Турция през 1924 г., то в България има 1634 турски училища и 33 медресета.²⁵

Турско-българските преговори се проточват главно поради непостигането на единомислие по въпроса за бежниците и правата на малцинствата. В края на краищата, Мустафа Кемал паша изразява своето недоволство от създаването се положение:

"Безрезултатното проточване и забавяне на турско-българските преговори започва вече да тревожи общественото мнение и в двете страни. Дойде време преговорите или да приключат, или съвсем да се прекратят."²⁶

По такъв начин българското правителство, което е поставено пред дилемата или успешно да се приключат преговорите, или да бъдат прекратени безуспешно, дава указания С. Радев да подпише договора, като към него се прикрепя

24 Hakov, C., agm, ss.1278.

25 TsDA, fond, 176k, op.4.a.e.2974, L. 74.

26 TsDA, fond, 176k, op.4.a.e.2974, L. 248.

25 ЦДА, фонд 176к, оп. 4, а.е. 2974, л. 74.

26 ЦДА, фонд 176к, оп. 4, а.е. 2974, л. 248.

Hükümeti, S. Radev'in antlaşmayı imzalaması, ancak Bulgaristan tarafından istenilen derecede çözüme kavuşmayan sorunların bir ek protokolle antlaşmaya dahil edilmesi doğrultusunda talimat vermiştir.²⁷ Nihayet, iki yıla yakın bir süre devam eden Türk-Bulgar görüşmeleri 18 Ekim 1925 tarihinde Ankara'da imzalanan Bulgaristan ile Türkiye arasında 5 maddeden oluşan bir **Dostluk Antlaşması**, ona **Ek Protokol ve İkamet Sözleşmesi**'yle sonuçlanmıştır.²⁸ Antlaşma, Bulgaristan ile Türkiye arasında diplomatik ilişkiler kurulmasını (mad. 2); ticaret antlaşması ve hukuk antlaşması imzalanmasını (mad. 3) öngörmektedir.

Antlaşmaya ek protokol gereğince, Bulgaristan'daki müslüman azınlıklar Neuilly Barış Antlaşması'nda öngörölmüş haklardan, Türkiye'deki Bulgar azınlığı da Lozan Barış Antlaşması'nda öngörölmüş haklardan yararlanmaktadır. Bu antlaşmalara göre iki devletin vatandaşları kanun önünde ırk, dil

допълнителен протокол с онези въпроси, които от гледна точка на България не са намерили своето задоволително решение.²⁷ Най-сетне, продължилите близо две години турско-български преговори приключват с подписването на 18 октомври 1925 г., в Анкара, на Договора за приятелство между България и Турция с прикрепени към него Допълнителен протокол и Споразумение за пребиваване.²⁸ Договорът предвижда установяването на дипломатически отношения между България и Турция /чл. 2/, подписването на търговски и правни договори /чл. 3/.

Според Допълнителния протокол, прикрепен към договора, мюсюлманското малцинство в България ще се ползва от правата, предвидени в Ньойския мирен договор, а българското малцинство в Турция – от правата, предвидени в Лозанския мирен договор. Според тези договори, гражданите на двете страни, независимо от тяхната раса, език и вероизповедание, са равни пред законите. Освен това, те имат

27 Bulgar Hükümeti, S.Radev'e şu talimatı vermiştir:

"1- Madem ki, askıda kalan sorunlar çözümlenmeden dostluk anlaşmasının imzalanması şüpheli, onlar antlaşma yürürlüğünde ek bir protokolle de çözümlenebilir. 2-Trakya göçmenlerinin geri dönmelerine yanaşmayan Türk Hükümeti hiç olmazsa, onların gayr-i menkul mallarına karşılık adilane bir tazminat sağlamalıdır. Bunun, Bulgar topraklarını terkmiş Türk göçmenlerine de şümulü vardır. 3- Azınlıklar sorunu, Bulgaristan ile Türkiye'nin bu alanda halklararası antlaşmalarda üstlendikleri yükümlülüklerle uygun olarak çözümlenmelidir. 4-Türk Dışişleri Bakanı T.Rüşdü'nün ülkelerimiz arasında daha olumlu bir yakınlaşma temennisine karşılık olarak, Türkiye'nin barışçıl politikasına Bulgaristan'ın büyük bir değer verdiğini ve Bulgar Hükümeti'nin Türkiye'ye karşı barışçıl politikalarını ileri de devam edeceğini beyan edebilirsiniz"(Hakov, C., agm, ss.1279)

28 Bkz., I. Bölüm, Belge:4

27 Българското правителство дава следното указание на С. Радев: "1. Щом като има съмнение, че може да не се подшише мирния договор без да се решат висящите проблеми, те могат да бъдат решени и с един допълнителен протокол, който да придружи договора. 2. Щом като турското правителство не се съгласява с връщането на бежанците от Тракия по родните им места, то нека да се осигури едно справедливо обезщетение за техните имоти. Това се отнася и за изселниците, напуснали българските територии. 3. Въпросът за малцинствата трябва да бъде решен според задълженията, които България и Турция са поели според международните договорености. 4. Срещу пожеланието на турския външен министър Т. Рюсю, за едно положително сближаване между нашите страни, вие можете да изтъкнете, че България високо оценява мирната политика на Турция и че българското правителство е решено и занапред да поддържа своята мирна политика спрямо Турция.", Хаков, Дженгиз, цитираната статия, стр. 1279.

28 Вж. I Раздел, док. 4.

ve din farkı gözetilmeksizin eşittir. Ayrıca medeni ve siyasal haklara da sahiptirler. Ana dillerini serbestçe konuşabilir, dini yükümlülüklerini de serbestçe yerine getirebilirler. Ek protokolün "B" fıkrasına göre, İstanbul hariç, Avrupa Türkiye'sinden Bulgaristan'a göç eden Bulgarlar'ın gayr-i menkulleri ve Balkan Savaşları sonunda Osmanlı Devleti'nden koparılan topraklardan Türkiye'ye göç edenlerin gayr-i menkulleri, bulundukları ülkenin elinde kalacaktır. Bu şekilde Türk-Bulgar ilişkilerindeki bu karışık sorun daimi çözüme kavuşmuştur. Ayrıca bu ek protokol ile 1913 tarihli İstanbul Türk-Bulgar Antlaşması'nın geçerliğine de son verilmiştir.

İkamet sözleşmesi Bulgaristan uyruklu olanların Türkiye'de, Türkiye uyruklu olanların da Bulgaristan'da ikamet etme şartlarını belirlemektedir. Bununla ilgili iki taraf şu yükümlülükleri üstleniyor: Bulgaristan Türkleri ve Türkiye'deki Bulgarların gönüllü göçüne hiçbir engel türetmemesi (mad. 2); bir ülkenin uyruklarına tanınan ticaret, zanaat vb. her çeşit işle meşgul olma hakkının diğer ülkenin uyruklarına da tanınması (mad. 3); bir ülkenin uyruklarının diğer ülkede toprak edinme dışında her çeşit menkul ve gayrimenkul edinme hakkına sahip olmalarıdır (mad. 7).²⁹

Bulgaristan-Türkiye Dostluk Antlaş-

маждански и политически права, като свободно могат да говорят на своя майчин език и да изпълняват религиозните си обреди. Според параграф "Б" на Допълнителния протокол, недвижимото имущество на българите, преселили се от Европейска Турция в България и недвижимото имущество на изселените се в Турция от териториите, откъснати от Османската държава вследствие на балканските войни, остават на разположение на държавата в която се намират. По такъв начин този сложен проблем в турско-българските отношения намира своето трайно решение. Освен това с Допълнителния протокол се слага край на Турско-българския договор, сключен през 1913 г. в Истанбул.

Споразумението за пребиваване определя условията за пребиваване на български граждани в Турция и на турски – в България. Във връзка с това, двете страни се задължават в следното: да не се създават никакви пречки за доброволно изселване на българските турци и на българите в Турция /чл. 2/; признатите права за търговска дейност, за упражняване на даден занаят, както и за всяка друга дейност в дадена страна да се признаят и за гражданите на другата страна /чл. 3/; гражданите на страните да имат право да придобиват всякакъв вид недвижимо имущество в другата страна, освен земеделски земи /чл. 7/.²⁹

Българо-турският мирен договор влиза в сила след ратификация от

29 Аyrı Belge

29 Същият документ.

маси, iki ülkenin parlamentoları tarafından onaylandıktan sonra 17 Ağustos 1926 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Böylece Bulgaristan ile Türkiye arasında iyi komşuluk ve dostluk ilişkilerinin siyasal-diplomatik ve hukuksal antlaşma temeli atılmış oluyordu. Yunus Nadi'nin de belirttiği gibi³⁰ Türkiye ve özellikle Bulgaristan açısından son derece önemli olan bu antlaşmanın hazırlanması ve imzalanmasında Türkiye tarafından Mustafa Kemal Atatürk başta olmak üzere, İsmet İnönü, Tefik Rüştü Aras, Tefik Kamil, Bulgaristan tarafından da; Aleksandr Stamboliyski, Aleksandr Tsankov, A. Lâpçev, A. Burov, Hr. Kalfov, S. Radev ve T. Markov gibi devlet adamı ve diplomatların büyük katkısı olmuştur.

Düzenli bir ticaret antlaşmasının imzalanmasına kadar iki ülke arasındaki ticari ilişkiler kısa süreli ticari sözleşmelerle düzenleniyordu. Ankara Dostluk Antlaşması'ndan birkaç yıl sonra, 12 Şubat 1928 tarihinde Türkiye ile Bulgaristan arasında ilk düzenli ticaret ve denizcilik antlaşması imzalanmıştır.³¹ Diplomat Mihail Macarov'un ifadesiyle bu ticaret antlaşması "Daha iyi ve daha sürekli ilişkilerin müjdecisiydi."³² Nitekim bir yıl sonra, 6 Mart 1929 günü iki ülke arasında **Bîtaraflık, Uzlaşma, Adli Tevsiye ve Hakem**

парламентите на двете страни на 17 август 1926 г. По този начин се поставя политико-дипломатическа и правна основа на договора за добросъседски и приятелски отношения между България и Турция. Както изтъква и Юнус Наади³⁰, при подготовката за подписването на този договор, който има изключително голямо значение за Турция и особено за България, от турска страна взимат дейно участие такива държавници и дипломати като: Мустафа Кемал Ататюрк, Исет Иньоню, Тевфик Рющю Арас, Тевфик Кямил; а от българска страна – Александър Стамболийски, Ал. Цанков, Андрей Ляпчев, Атанас Буров, Христо Калфов, Симеон Радев и Тодор Марков.

До сключването на редовен търговски договор, търговските връзки между двете страни се уреждат чрез краткотрайни търговски споразумения. Няколко години след подписването на Договора за приятелство в Анкара, на 12 февруари 1928 г., се подписва и първият редовен договор за търговия и морски превози.³¹ По израза на дипломата Михаил Маджаров: "този договор беше предвестник на по-добри и подълготрайни взаимоотношения".³² Впрочем, само след една година, на 6 март 1929 г., двете страни подписват Договор за неутралитет, помирение, съдебно регулиране и арбитраж.³³ Този договор също така е "ново

30 Bkz., V.Bölüm, Belge:70

31 Bkz., I.Bölüm, Belge:5

32 Velikov, S., Kemal Atatürk ve Bulgaristan, s.1873.

30 Вж. V Раздел, док. 70.

31 Вж. I Раздел, док. 5.

32 Вликов, Стефан. Кемал Ататюрк и България. стр. 1873.

33 Вж. I Раздел, док. 6.

Antlaşması imzalanmıştır.³³ Bu antlaşma da, "samimi ve sürekli dostluğun bir başlangıcının yeni bir kanıtıydı"³⁴ Zira savaş halinde tarafsızlık ve uzlaşma usulü, ihtilafli sorunların çözümünde hakem prensibi onaylanmıştır.

Antlaşmanın Bulgar parlamentosunda kabulü, Türk-Bulgar Cemiyetince de iki ülke ilişkilerinde olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmiş ve Sofya'da yapılan törenle kutlanmıştır.³⁵ Bu arada 1929 yılında iki ülke arasında **Suçluların İâdesi Antlaşması** da imzalanmıştır.³⁶ 12 Şubat 1928 tarihli **Bulgaristan-Türkiye Ticaret ve Denizcilik Antlaşması**'ndan iki yıl sonra 27 Mayıs 1930'da iki ülke arasında yeni bir ticaret antlaşması daha imzalanmıştır. Bu antlaşmalar ile, Bulgaristan ve Türkiye mal, transit, nakliye gemileri ve halk yönünden en ayrıcalıklı millet maddesinden yararlanma hakkını elde etmişlerdir. Bu sayede iki ülke arasında ticari alış-verişin yapılmasına yönelik normal koşullar sağlamış ve yerli üretimi olumsuz etkilemeyecek ölçüde bazı mallar da gümrük indirimine gidilmiştir.³⁷

1929-1933 dünya ekonomik krizi, iki ülke arasındaki ticari alış-verişi olumsuz etkilemiştir. Bundan dolayı Başbakan İsmet

доказателство за начало на едно сърдечно и трайно приятелство".³⁴ Защото чрез тях се потвърждават принципите на неутралитет при военен конфликт на една от страните, на мирно урегулиране на спорните въпроси и арбитража при възникване на недоразумения.

Ратификацията на договора от българския парламент се оценява като знак за положително развитие на отношенията между двете страни и от Дружеството за българо-турска дружба, като се отбелязва с подбавашо тържество в София.³⁵ Пак през тази година се сключва и Договора за връщане на обвиняемите.³⁶ Две години след подписване на Договора за търговия и мореплаване, между България и Турция се сключва нов Договор за търговия между двете страни. Благодарение на тези договори България и Турция получават правото да се възползват от статута на най-облагодетелствана нация при превоз на товари, транзитен превоз, морски транспорт и др. По този начин се създават нормални условия за осъществяване на търговския обмен и се пристъпва към намаляване на митата на някои стоки до степен, която да не се отрази неблагоприятно върху местното производство.³⁷

Светоената иконимическа криза през 1929-1933 г. се отразява неблагоприятно върху търговския обмен между двете страни. Ето защо,

33 Bkz., I. Bölüm, Belge:6

34 Velikov, S., agm., gös.yer.

35 Bkz., III. Bölüm, Belge:34. Ayrıca Bulgar-Türk Derneği hakkında bilgi için Bkz., aynı bölüm, Belge:22.

36 Bkz., I. Bölüm, Belge:7

37 Bkz., I. Bölüm, Belge:8

34 Великов, Стефан, цитираната статия, посоченото място.

35 Вж. III Раздел, док. 34. Освен това, за повече информация за Дружеството за българо-турска дружба вж. същия раздел, док. 22.

36 Вж. I Раздел, док. 7.

37 Вж. I Раздел, док. 8.

İnönü başkanlığındaki Türk heyetinin 20-24 Eylül 1933'te Bulgaristan'ı resmî ziyaretinde iki devlet arasındaki ticari alış-verişin artırılması kararlaştırılmıştır. 22 Aralık 1933'te yeni bir **Bulgar-Türk Ticaret Antlaşması**, ayrıca iki yıl süreli veterinerliğe ilişkin **Bulgaristan-Türkiye Veteriner Sözleşmesi** imzalanmıştır.³⁸ Yeni ticaret antlaşması 1930 tarihli antlaşmayı ortadan kaldırmamış, sadece belirli malların gümrük indirimini artırarak, kimi düzenlemelere gidilmiştir. Bu antlaşma iki devletin de memnun kaldığı dengeli ticari alış-veriş sağlamıştır.

Balkanlardaki ve öteki ülkelerdeki devlet adamlarıyla kişisel dostluklar kurma yolunda önemli adımlar atan Mustafa Kemal Atatürk, Bulgar Çarı Boris III ile sıcak ve samimi ilişki kurmuştur. Bu durumu her iki devlet adamının karşılıklı yazışmalarında ve diplomatik personeli kabullerinde yaptıkları konuşmalarda görmek mümkündür.³⁹ Atatürk'ün **Nutuk**(Ankara, 1927) adlı eserinin Almancası ile buna ait Fransızca belgeleri içeren bölümünün kendisine takdim edilmesi üzerine Çar Boris III. Türk elçisine şunları söylemiştir:

Ulu Gazi'nin (Mustafa Kemal Atatürk) bu kıymetli tarihî hatıra ve hediyesine şükran

38 Bkz., I. Bölüm, Belge: 9, 10.

39 Bu konuda sadece 33 ve 49. belgeler örnek olarak sunulmuştur. Daha fazla bilgi için Bkz., Şimşir, Bilal N., **Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları**, C. I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1993, ss. 491-549.

при официалното посещение на турската правителствена делегация, начело с Министър-председателя Исмет Инъоню между 20-24 септември 1933 г. се решава да се разшири търговския обмен между двете страни. На 22 декември 1933 г. се сключва нов Българо-турски търговски договор и Споразумение за ветеринарно сътрудничество с двегодишен срок на действие.³⁸ Новият търговски договор не отменя договореностите от 1930 г., а само внася някои нови корекции при намалението на митата на определени стоки. Този договор осигурява равностоен търговски обмен, който удовлетворява и двете страни.

Мустафа Кемал Ататюрк, който прави важни стъпки за установяване на лични приятелства с държавниците от Балканските и другите страни, създава искрени и топли взаимоотношения с българския цар Борис III. Това може да се види и от кореспонденцията между двамата държавници и от изказванията, които са правили при приемането на дипломатически представители.³⁹ При връчването от турския посланик на издадената на немски език книга на Ататюрк, озаглавена "Словото" /Анкара, 1927/ с приложените към нея документи на френски език, цар Борис III заявява:

"Предайте на великия Гаази /Мустафа Кемал Ататюрк/ моята

38 Вж. I Раздел, док. 9, 10.

39 По тази тема са посочени като примери единствено документи 33 и 49. За повече информация вж. Шишмир, Билял Н. Ататюрк и ръководителите на чуждите държави. т. I, Печатница на Турско-историческо дружество, Анкара, 1933, стр. 491-549.

ve minnetlerimi kendilerine arz ediniz. Benim (Türkiye Cumhuriyeti) Reisi Cumhur Hazretlerine olan muhabbet ve samimiyetim kolleglik hududundan çok fazladır. Medenî ve kuvvetli yeni bir ülke yaratan, garp(batı) medeniyet ve kültürünü şark(doğu) alemine nakleden büyük dâhiye prestiş ederim. Mes'ut inkılâbınızı samimî bir alaka ile uzak-tan, mümkün olduğu derecede takip etmiş-tim. Şimdi bu kıymetli tarihi kitapla büsbütün tenevvür edeceğim. Harf inkılâbının azameti on, on beş sene sonra anlaşılacaktır. Memleketlerimiz arasındaki yakınlaşma, dostluk ve anlaşmada bunun çok yardımı oluyor ve olacaktır...⁴⁰

1931 yılı sonlarında 1-6 Aralık tarihleri arasında Başbakan ve Dışişleri Bakanı N. Muşanov'un başkanlığında kalabalık bir Bulgar hükümet heyeti Türkiye'yi ziyaret etmiştir.⁴¹ Muşanov'u kabul eden Atatürk şunları söylemiştir:

*"Türkiye ile Bulgaristan dost olmalıdır. Bulgaristan'a karşı olan Türkiye'ye de karşıdır."*⁴²

Bu sözler, Yunanistan ve Yugoslavya ile Türkiye'nin ilişkilerinin iyileşmesinden tedirginlik duyan Bulgaristan'ı rahatlatmıştır. Ayrıca Muşanov, Türkiye'de bulunduğu süre içinde Türk halkı ve yöneticileri tarafın-

40 Bkz. III. Bölüm, Belge: 36.

41 N. Muşanov'un Ankara ziyareti ile ilgili program için Bkz. III. Bölüm, Belge: 38. Ayrıca, Bulgar heyetinde bulunanların isimleri için de Bkz. V. Bölüm, Belge: 75

42 Bkz. V. Bölüm, Belge: 78. Tuğlacı, P., age, s. 130.

благодарност и признателността ми за този скъпоценен исторически дар и спомен. Любова и сърдечността към Негово превъзходителство Президента /на Република Турция/ надхвърля колегиалните ми чувства. Изразявам моето възхищение от човека, който създаде една нова, цивилизована и силна страна, като пренесе цивилизацията и културата на Запада на Изток. Следях с искрен интерес щастливата Ви революция, доколкото това бе възможно от далеч. Сега, с тази ценна книга, ще се запозная основно с нея. Величието на писмената реформа ще се разбере след десет, петнадесет години. Тя има и ще продължава да има голямо значение за приятелството, разбирателството и сближаването на нашите страни...⁴⁰

В края на 1931 г., между 1 и 6 декември, многочислена българска правителствена делегация, ръководена от Министър-председателя и Министър на външните работи Никола Мушанов, прави посещение в Турция.⁴¹ Когато Ататюрк приема Мушанов, заявява му следното:

*"Турция и България трябва да бъдат приятели. Този, който е против България, той е и против Турция."*⁴²

Тези думи внасят успокоение в България, която се тревожи от подобряването на отношенията на Турция с Гърция и Югославия. Освен това, Мушанов е изумен от интереса,

40 Вж. III Раздел, док. 36.

41 За програмата по посещението на Н. Мушанов в Анкара вж. III Раздел, док. 38. За имената на включените в българската делегация вж. V Раздел, док. 75.

42 Вж. V Раздел, док. 78, Тугладжъ, Парс, цит. произв., стр. 130.

dan gösterilen ilgiden çok memnun kalmıştır.⁴³

Bulgar heyetinde bulunan Bulgar Çiftçi Partisi Genel sekreteri M. Vergil Dimov, Mustafa Kemal Atatürk'ten ve O'nun meydana getirdiği eserinden çok etkilenmiştir. O, bu konudaki düşüncelerini Bulgaristan'a dönerken Anadolu Ajansı'na şöyle açıklamıştır:

*Büyük devlet adamının (Mustafa Kemal Atatürk) vücuda getirdiği eseri bir kaç söz içinde izhara kalkışmak güçtür. Onun kurduğu bina efsâne gibi yalnız Türk Milleti'nin tarihinde değil bütün beşeriyetin dalgalı tarihinde sarsılmaz bir âbide olarak kalacaktır. Sözlerim yeni Türkiye Devleti'nin bânisi Gazi Mustafa Kemal Hazretlerine aittir... Müşkilât, felâket ve inkıraz (çöküş) zamanlarında milletler arasında büyük adamlar çıkar ve milletin düşmüş olan bayrağını eline alarak onu selamete çıkarır. Bu nadir devlet adamlarından biri de Gazi Mustafa Kemal'dir... O'nun büyüklüğü yalnız devlet adamı, yalnız inkılâpçı olmasında değil, aynı zamanda büyük bir insan olmasındandır. Bulgarların O'na duydukları hayranlık o kadar büyüktür ki, kendisi dahi bize karşı muhabbetle mütehassistir.*⁴⁴

43 Bkz., III. Bölüm, Belge: 39, 40 ve V. Bölüm, Belge: 75, 76, 77, 78, 79, 80, 82, 83.

44 M. Vergil Dimov'un beyanatının tamamı için Bkz., V. Bölüm, Belge: 81.

който е проявен към тях от страна на турския народ и турските ръководители.⁴³

Генералният секретар на БЗНС Вергил Димов, член на българската делегация, е силно впечатлен от Мустафа Кемал Ататюрк и онова, което е сътворил. В тази връзка той споделя следните свои мисли пред представител на Анадолската агенция:

“Трудно е с няколко думи да се опише онова, което е сътворил великия държавник /Мустафа Кемал Ататюрк/. Онова, което той е съградил ще остане като нерушим паметник не само в историята на турския народ, но и в бурната история на цялото човечество. Става дума за съзидателя на новата Турска държава, Негово превъзходителство Гаази Мустафа Кемал... Сред трудностите, опасностите, в дните на упадък се раждат велики личности, които поемат падналото знаме на своя народ и го извеждат до победния край. Един от тези редки държавници е и Гаази Мустафа Кемал... Неговото величие се състои не само в това, че той е голям държавник и революционер, но същевременно той е и велик човек. Възхищението на българите от него е толкова голямо, че само той може да е изпълнен с такава любов към нас.”⁴⁴

Мустафа Кемал Ататюрк, който желае да види и българите като

43 Вж. III Раздел, док. 39, 40 и V Раздел, док. 75-80, 82, 83.

44 За цялото изявление на Вергил Димов вж. V Раздел, док. 81.

Bulgari da **Balkan Pakti**'nda⁴⁵ görmek isteyen Mustafa Kemal Atatürk, 20-24 Eylül 1933 tarihlerinde o zamanlar Başbakan olan İsmet İnönü başkanlığındaki bir Türk heyetini Sofya'ya göndermiştir. Ayrıca heyeti İstanbul Sirkeci tren garından uğurlayan Türkiye Cumhurbaşkanı, Başbakanı ve yakın dostu İsmet İnönü'ye şunları söylemiştir: ⁴⁶

"Dost Bulgarlara çok selam götürün!"

General Markov'un da yakın dostu olan İsmet Paşa⁴⁷ ve başkanlığındaki Türk heyeti, Sofya'da çok sıcak karşılanmış⁴⁸ ve görüşmeler de hep dostluk ve işbirliği mesajları verilmiştir⁴⁹. Sürekli ve samimî bir dostluğun kanıtı olarak da, Türk-Bulgar Dostluk Antlaşması 5 yıl süreyle uzatılmıştır.⁵⁰ Bulgar Çarı Boris III tarafından da kabul edilen Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı, Ankara'ya Türk-Bulgar dostluk ve işbirliğinin geleceğinden son derece ümitvar olarak dönmüşlerdir.⁵¹

TBMM'nin üçüncü dönem toplantısının açılışında, 1 Kasım 1933 günü Atatürk, iki

партньори в Балканския пакт⁴⁵ на 20-24 септември 1933 г. изпраща в София турска делегация, начело с тогавашния Министър-председател Исет Иньоню. На гара Сиркеджи, президентът на Турция поръчва следното на Министър-председателя⁴⁶:

"Предайте много поздравии на приятелите българи!"

Исет паша⁴⁷ и турската делегация под негово ръководство биват посрещнати изключително сърдечно в София⁴⁸, като по време на разговорите винаги се подчертава за дружба и взаимодействие.⁴⁹ И като доказателство за тази сърдечна и трайна дружба е удължен с пет години срокът на действие на Договора за приятелство.⁵⁰ Министър-председателят на Турция, който е приет и от българския цар Борис III, се връща изключително обнадежден от турско-българската дружба и сътрудничество.⁵¹

Спирайки се на взаимоотношенията между двете страни в своето слово при откриването на третата сесия на Великото национално събрание на Турция, на 1

45 **Balkan Pakti**'ni gerçekleştirmek üzere düzenlenen konferanslardan ikincisi Türkiye'de yapılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün yakın ilgisiyle bu konferansa Bulgarlar da davet edilmiştir. Bulgar heyetinin Başkanı **M.Sakazof** verdiği demecinde şöyle demiştir: "... Ankara bizi teshir etti. Yeni Türkiye her hususta mükemmel bir örnektir. Bilhassa büyük reisiniz (Mustafa Kemal Atatürk) yüksek şahsiyetleri karşısında duyduğum hayranlığı ifade için kelime bulmaktan acizim." (**V.Bölüm, Belge:74**)

46 Bkz., **V.Bölüm, Belge:88**

47 Bkz. **III.Bölüm, Belge:44-42**

48 Bkz., **V.Bölüm, Belge:89**

49 Bkz., **V.Bölüm, Belge:88, 89, 90.**

50 Bkz., **V.Bölüm, Belge:91.**

51 Bkz., **V.Bölüm, Belge:89.**

45 Втората конференция за осъществяването на Балканския пакт е свикана в Турция. Поради проявената заинтересованост от страна на Мустафа Кемал Ататюрк, на конференцията са поканени и българите. В своето слово ръководителят на българската делегация, М. Сакъзов, заявява следното: "...Анкара ни очарова. Нова Турция е пример във всяко отношение. Изпитвам затруднение да намеря думи, с които да изразя възхищението си от великата личност на вашия Президент /Мустафа Кемал Ататюрк/.". Вж. **V Раздел, док. 74.**

46 Вж. **V Раздел, док. 88.**

47 Вж. **III Раздел, док. 42-44.**

48 Вж. **V Раздел, док. 89.**

49 Вж. **V Раздел, док 88-90.**

50 Вж. **V Раздел, док. 91.**

51 Вж. **V Раздел, док. 89.**

ülke arasındaki karşılıklı ilişkilere değinerek bu konudaki düşüncelerini şöyle ifade etmiştir:

*"Bulgaristan'la ekonomik ve politik ilişkilerin gelişimi, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin gerçek ciddî arzusuna uygundur."*⁵²

Çar Boris III de, 4 Mayıs 1934 günü elçi Ali Şevki Bey'i kabulünde; "samimi dostluk hislerimi ve kendi şahsi saadetleri ve Türk Milleti'nin refahı için beslediğim temenniyatı kendilerine iblağ suretiyle namli Cumhur-reisiniz (Mustafa Kemal Atatürk) nezdinde hissiyatıma terceman olmanızı rica ederim" dedikten sonra iki ülke arasında mevcut dostluk ve iyi komşuluk ilişkilerinden her geçen gün daha mutlu olacağını belirtmiştir⁵³. Dördüncü defa Cumhurbaşkanı seçilmesi dolayısıyla 2 Mart 1935 günü Çar Boris III'e gönderdiği mektupta da; iki ülke arasındaki dostane ilişkilerin gelişerek devam edeceğini ve bu hususta çalışacağını bildirmektedir.⁵⁴

Bu gelişmelere paralel olarak 30'lu yıllardan itibaren Bulgar ve Türk bilim adamları arasında bilimsel münasebetler de gelişmiştir. İki ülkenin ünlü gazetecileri örneğin, 2 Ağustos 1930'da Falih Rıfkı Atay, Necmettin Sadak, H. Tarık Us vs. gibi ünlü Türk gazeteci ve aydınlarından oluşan

ноември 1933 г., Ататюрк изказва следните мисли:

"Развитието на икономическите и политическите отношения са в унисон с желанията на правителството на Република Турция."⁵²

На 4 май 1934 г., когато приема турския посланик Али Шевки бей, цар Борис III заявява: "Искам да предадете на прославения президент /Мустафа Кемал Ататюрк/ споделените от мен чувства на искрено приятелство и пожеланията ми за лично щастие и благоденствието на турския народ". След тези думи царят подчертава, че с всеки изминат ден ще се чувства още по-щастлив от съществуващите приятелски и добросъседски отношения между двете страни.⁵³ В писмото, което изпраща до цар Борис III на 2 март 1935 г., във връзка с поредното му, четвърто, избиране на Президент, Мустафа Кемал Ататюрк заявява, че ще продължава да работи за укрепването и по-нататъшното развитие на приятелските взаимоотношения между двете страни.⁵⁴

Паралелно с тези взаимоотношения се развиват и научните връзки между турските и българските учени. Така например, на 2 август 1930 г. в София пристига турска делегация, в състава на която влизат такива изтъкнати журналисти, като Фалих Ръфкъ Атай, Неджметтин Садак, Х. Тарък Ус и др. Целта на тези посещения е по-близкото запознатство с България, а с

52 Velikov, S., Kemal Atatürk ve Bulgaristan, s.1875.

53 Bkz., III. Bölüm, Belge:45

54 Bkz., III. Bölüm, Belge:49

52 Вж. Великов, Стефан. Кемал Ататюрк и България. стр. 1875.

53 Вж. III Раздел, док. 45.

54 Вж. III Раздел, док. 49.

bir heyet Sofya'ya gitmiştir. Bu ziyaretlerin amacı Bulgaristan'ı yakından tanımak ve Türk basınında yazılar yayınlayarak Türk-Bulgar ilişkilerinin geliştirilmesine dostâne katkıda bulunmak idi. Nitekim hareketlerinden önce heyeti kabul eden Atatürk, Türk-Bulgar ilişkileri hakkında ayrıntılı bilgi verdikten sonra sözlerini şöyle bitirmiştir: *"Bulgaristan'ı ziyaret edin. Bulgarlar'ı seveceksiniz. Onlarla içtenlikle konuşun ve kardeş Bulgar halkına karşı en dostâne duygular beslediğimi hatırlatınız."*⁵⁵ Varna'da Bulgar Başbakanı A. Lyapçev ve Dışişleri Bakanı A. Burov tarafından heyet, pek samimî ve dostâne bir şekilde karşılanmıştır. Özellikle Başbakan Lyapçev, Türkiye Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ü övücü sözleriyle yüceltmıştır.⁵⁶

Türk gazetecileri 9 Ağustos 1930 tarihinde Bulgar meslektaşları ile müşterek çalışma yapmak üzere aralarında bir protokol yapmışlardır.⁵⁷ Haziran 1932'de de Bulgar gazetecileri Türkiye'yi ziyaret etmişlerdir.⁵⁸

Öte yandan Uzman Panço Dorev, 1930 yılında iki ay kadar, İstanbul'da Osmanlı Arşivinde araştırma yapmıştır. Panço Dorev, Bulgar tarihi ile ilgili tarihçilerin aradıkları ilginç belgelerin Türk devlet

поместените материали в турския печат те целят да внесат своя приятелски дан за развитието на турско-българските отношения. Впрочем, преди делегацията да тръгне за България, тя била приета от Ататюрк. След като информирал подробно за турско-българските взаимоотношения, той им заръчал: *"Посетете България! Вие ще обикнете българите. Водете сърдечни беседи с тях и им напомняйте, че храня най-добри чувства към приятелския български народ."*⁵⁵ Делегацията е била посрещната изключително сърдечно и в приятелска обстановка във Варна от Министър-председателя А. Ляпчев и Министъра на Външните работи А. Буров. Особено Министър-председателят А. Ляпчев се изказал с най-ласкави думи за Президента на Турция Мустафа Кемал Ататюрк.⁵⁶

На 9 август 1930 г. турските журналисти и българските им колеги съставят протокол за съвместна работа.⁵⁷ През юни 1932 г. български журналисти посещават Турция.⁵⁸

Освен това, в продължение на два месеца специалистът Панчо Дорев е работил в Османския архив в Истанбул, откъдето съобщил на своето правителство, че онези интересни документи, които историците търсят във връзка с българската история се намират в Турския държавен архив.⁵⁹ През тези години 27 тона архивни документи от

55 Tuğlacı, P., **age**, s.142.

56 Bkz., **V.Bölüm, Belge:37.**

57 Bkz., **V.Bölüm, Belge:73**

58 Bkz., **V.Bölüm, Belge:84**

55 Тугладжъ, Парс, цитираното произведение, стр. 142.

56 Вж. V Раздел, док. 37.

57 Вж. V Раздел, док. 73.

58 Вж. V Раздел, док. 84.

59 Вж. V Раздел, док. 52.

арşивинде bulunduğunu hükümetine rapor etmiştir.⁵⁹ Bu arada 27 ton arşivlik evrak İstanbul Defterliğınca Bulgarlara hurda kağıt olarak satılmıştır. Bu evrakтан 53 çuvalının Türkiye'ye geri getirilmesi hususunda Türk Hükümetince 15.11.1931 tarihli toplantısında karar alınmıştır.⁶⁰

Dünyada, İstanbul ve Kahire'den sonra üçüncü büyüklükteki Osmanlı Arşivi bugün Sofya'da bulunuyorsa, bu 1931'de Sofya'daki kağıt fabrikasının satın aldığı ve Bulgar arşiv uzmanlarının kontrolünden sonra Bulgar Sofya Millî Kütüphanesi'nin şarkiyat bölümünde muhafaza edilen 27 ton Türk arşiv belgesine borçludur.⁶¹

1932 yılında Prof. Boğdan Filov, Prof. Vasil Zlatarski, Prof. St. Kirov gibi ünlü Bulgar bilim adamı ve bir grup öğretmen bilimsel çalışmalar ve bilgi edinmek amacıyla İstanbul'a gelmiştir. Heyet İstanbul Üniversitesi'ni Galatasaray Lisesi'ni, Dolmabahçe ve Beylerbeyi saraylarını ziyaret etmiştir. Prof. St. Kirov, *"Bulgar Anayasası ve Balkan Federasyonu"*, Prof. Vasil Zlatarski, *"İstanbul'un 1453'te II. Mehmet tarafından zaptı"* konulu konfe-

Финансовото управление в Истанбул са били продадени като вторични суровини на българите. На свое заседание на 15 ноември 1931 г. турското правителство взема решение за връщането обратно на 53 чувала от същите документи.⁶⁰

И ако днес османските архиви в София се нареждат на трето място в света след Истанбул и Кайро, то това се дължи на закупените от книжната фабрика в София 27 тона архиви, запазени след обстоен преглед на българските специалисти по архивно дело в Ориенталския отдел на Народната библиотека в София.⁶¹

През 1932 г. изтъкнатите български учени проф. Богдан Филов, проф. Васил Златарски и проф. Ст. Киров, заедно с група учители, пристигат в Истанбул с цел да водят научни изследвания и да почерпят нови познания. Делегацията посещава Истанбулския университет, лицей Галатасарай, дворците Долмабахче и Бейлербей. При това тяхно посещение проф. Ст. Киров изнася лекция на тема "Българската конституция и Балканската федерация", а темата на проф. Васил Златарски е била "Завладяването на Константинопол от Мехмед II".⁶²

Отново през 1932, известните

59 Bkz., V. Bölüm, Belge: 52

60 Bkz., V. Bölüm, Belge: 57 ve ekleri. Ayrıca Bulgaristan'a satılan evrak için Bkz.

Bulgaristan'daki Osmanlı Evrakı, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, 1994. Ayrıca iki ülke devlet arşivleri yetkililerince 19 Şubat 1993 tarihinde imzalanan protokol uyarınca Bulgaristan'daki Türk arşiv malzemesinden 10570 poz mikrofilmli alınarak T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü'ne kazandırılmıştır. (a.g.e., s.123).

61 Bkz., V. Bölüm, Belge: 52, 53, 54, 55.

60 Вж. V Раздел, док. 57 и приложенията. Освен това, за продадените на България архивни документи вж. "Османските архиви в България", издание на Главна дирекция на Държавните архиви при Министерския съвет на Р. Турция, Анкара, 1994. Според съвместния протокол, подписан от представители на държавните архиви на двете страни на 19 Февруари 1993, са закупени 10 750 пози от микрофилми, отразяващи турските архиви в България и са доставени в Главна дирекция на Държавните архиви при Министерския съвет, цитираното произведение, стр 123.

61 Вж. V Раздел, док. 52-55.

62 Тугладжъ, Парс, цитираното произведение, стр 143.

ranslar vermişlerdir.⁶² Yine 1932 yılında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Akil Muhtar, Prof. Dr. Akif Şakir, Prof. Dr. Salih Zeki gibi tanınmış Türk doktorları Bulgaristan'a gitmişlerdir. Adıgeçen Türk bilim adamları, Sofya Üniversitesi Cerrahi Kliniği'nin konuğu olmuşlar ve burada kliniğin teşkilatı ve çalışma yöntemleri konusunda bilgi almışlardır.⁶³

1931 yılında Bulgar Başbakanı Türkiye'yi ziyaret ettiği sırada **Sofya Kooperatif Tiyatrosu** topluluğu Türkiye'de turnededir. İstanbul'da temsil veren Bulgar artistleri, Mustafa Kemal Atatürk'ün özel daveti üzerine Ankara'yı ziyaret ederek, burada da gösterilerde bulunmuşlardır. Halk artistlerinden **Mimi Balkanska**'nın, anılarında anlattığı gibi, Atatürk Bulgar artistlerini büyük bir ilgi ve sevgiyle karşılamıştır. Onların oyunlarına özellikle Bulgar tiyatrosu ve müzik sanatına hayranlık duymuştur.

Bulgar Foklor toplulukları her yıl İstanbul'da gerçekleşen *Balkan Foklor Festivali*'ne düzenli olarak katılmışlardır. Temmuz 1932'de B. Tsonev başkanlığındaki *"Bilgarska Kitka"* adlı topluluk festivalde Bulgaristan'ı en iyi şekilde temsil etmiştir. Bu arada topluluk Ankara'da da konserler vermiştir. Bu konserlerden birincisinde, Başbakan ve Bakanlarıyla Mustafa Kemal

турски медици от Медицинския факултет на Истанбулския университет проф. д-р Акил Мухтар, проф. д-р Акиф Шакир и проф. д-р Салих Зеки посещават България и гостуват на хирургическата клиника на Софийския университет, където получават информация за организацията и методите на работа в клиниката.⁶³

По време на посещението на българския премиер през 1931 г., в Турция е на турне Кооперативния театър от София. Българските артисти, които дават представление в Истанбул, по специална покана на Мустафа Кемал Ататюрк посещават и Анкара, където също така изнасят спектакли. Както отбелязва в своите спомени народната артистка Мими Балканска, Ататюрк ги посрещнал с небивал интерес и голяма любов. Той бил възхитен от видяното, особено от българското театрално и музикално изкуство.

През тези години българските фолклорни състави редовно участват в Балканския фолклорен фестивал, провеждан в Истанбул. През юни 1932 г. фолклорният състав "Българска китка" представя на фестивала по най-достоеен начин България. През това време съставът изнася концерти и в Анкара. На първия от поредицата концерти присъства и Мустафа Кемал Ататюрк заедно със своя премиер и министрите. Възхитен от изявиите на състава, Ататюрк поканил ръководителя на състава и две от девойките участнички, на които благодарил за прекрасното представяне и им

62 Tuğlacı, P., *age*, s.143.

63 *age*., gös.yer.

63 Цитираното произведение, посоченото място.

Atatürk'te hazır bulunmuştur. Bir perde arasında, topluluğun gösterilerinden etkilenen Atatürk, kendi locasına başkan ve dansçı kızlardan ikisini davet ederek mükemmel gösteri için teşekkür ederek şunları söylemiştir: *"Beklediğimden daha fazlasını gördüm ve Bulgaristan 'Bilgarska Kitka' (Bulgar Demeti) gibi güzelse, bundan sizin Bulgaristan'ınız gurur duyabilir"* ⁶⁴

Türk-Bulgar subayları arasında Hazi-
ran 1933'te binicilik müsabakası ve Eylül
1933'te de Bulgaristan'ın *Şipçenski Sokol*
ile *Beşiktaş* (Türkiye) takımları arasında fut-
bol maçları yapılmıştır. ⁶⁵

1933'te düzenlenen Türkiye Cum-
huriyeti'nin kuruluşunun 10. Yıldönümünü
kutlama törenlerine katılmak üzere birçok
ülke heyetleri Ankara'ya gelmiştir. Bulgar
heyetine, o tarihlerde Halk Eğitimi Bakanı
olan Dr. Boyaciev başkanlık etmekteydi. Bir
görüşme sırasında Türkiye Cumhurbaşkanı,
Dr. Boyaciev'e şunları söylemiştir: *"Lütfen
Bulgar halkına en içten sevgilerimi iletin.
Balkan halkları arasında tam bir antlaşmaya
varılması yolunda aynı istek ve enerji ile
çalışmakta devam edeceğim."* ⁶⁶

Öte yandan İstanbul'da 3.kez gerçek-
leştirilen **Balkan Festival'**ine katılan Bulgar
folklor ekibi, başarılı gösterileri nedeniyle,
Türk Hükümetince ödüllendirilmiştir. ⁶⁷ Tür-

заявил: "Видях повече от онова, което
очаквах и ако България е толкова
хубава като 'Българска китка', то
трябва да се гордеете с това". ⁶⁴

През юни 1933 г. се провежда
състезание по конна езда между
български и турски офицери, а през
септември същата година се играе
фурболна среща между "Шипченски
сокол" и "Бешикташ". ⁶⁵

През 1933 г. в Анкара пристигат
делегации от много страни за да
вземат участие в тържествата по
случай 10-тата годишнина от
обявяването на Турската република.
Българската делегация се ръководи
от тогавашния министър на народ-
ното просвещение д-р Бояджиев. По
време на една от срещите Прези-
дентът на Република Турция заявява
следното пред д-р Бояджиев: "Моля,
предайте на българския народ най-
искрените ми чувства на обич.
Уверявам Ви, че ще продължа да
работя със същата страст и енергия за
постигането на пълно разбирателство
между балканските народи." ⁶⁶

Българският фолклорен състав,
взел участие в Третия балкански
фестивал бива награден от Турското
правителство за отличното си
представяне. ⁶⁷ Българските турци са
едни от първите, които извън Турция
правят първите си сериозни крачки
по пътя на подмяната на арабицата с
латиница в турските училища. На
конгреса на Турския учителски съюз,
състоял се през 1931 г. в гр. Лом, е
било взето решение от началото на

64 Bkz., V.Bölüm, Belge:85.

65 Bkz., IV.Bölüm, Belge:58, V.Bölüm, Belge:86.

66 Bkz., V.Bölüm, Belge:92.

67 Bkz., IV.Bölüm, Belge:66.

64 Вж. V Раздел, док. 85.

65 Вж. IV Раздел, док. 58, V Раздел, док. 86.

66 Вж. V Раздел, док. 92.

67 Вж. IV Раздел, док. 66.

kiye дъшнда, Türk okullarındaki Arap alfabesinin Latin alfabesiyle deęiştirilmesi yolunda, ilk ciddi adımı atan Bulgaristan Türkleri'dir. 1931'de Türk Öğretmenler Birlięi'nin Lom řehrinde yaptıęı kongrede yeni öğretim yılından itibaren öğretim Latin alfabesi esas alınarak yapılmasına karar verilmiřtir.⁶⁸ Ancak bu mesele Bulgar Türkleri ięerisinde, Kemalist reform taraftarları ile karřıtları arasında mücadelenin kızışmasına neden olmuřtur. Bulgar yönetimi, politikaları gereęi Türkler arasındaki bu mücadelede Bařmüftülük yanında yer almıřtır. Zira Bařmüftülük Bulgaristan'a yerleşen 150'liklerden⁶⁹ bazılarının da etkisiyle Atatürk'n Türkiye'ye Laiklik adı altında dinsizlięi getirdięini, Kur'an-ı Kerim okumayı yasakladıęı gibi aslında geręeęi yansıtmayan propagandalarla Türkler arasında yayılan Mustafa Kemal Atatürk sevgisini yoketmeye çalıřmıřtır. Bařka bir ifadeyle, Bařmüftülük Bulgaristan'daki Türklerin Türkiye ile olan baęlarını kopartmak

68 Hakov, Cengiz, "Mustafa Kemal Atatürk ve Bulgaristan Türkiye İliřkileri", **Atatürk 4. Uluslararası Kongresi Bildirileri** (25-29 Ekim 1999 Türkmenistan-Kazakistan), C.II, Atatürk Arařtırma Merkezi Yayını, Ankara, 2000, s.1015; Ayrıca bu konuda Bkz., **IV. Bölüm, Belge:56, 59,69.**

69 150'liklerden ve Türkiye'den kaçarak Bulgaristan'a sığınanların kimileri müftülüklerle işbirlięi yapmıřtır. Bunlar " Türk mftleriyle beraber Türkçe olarak basılan bazı gazetelerde anti-Kemalist propagandanın bař ajanları olmuřtur. Örneęin, 1929'da řumnu'da çıkan "İntibah" gazetesini M.Kemal'i "diktatör" bir adam olarak göstermektedir (Velikov, Stefan,-Vasileva, Darina, "Bulgar Diplomatlarının raporlarında Mustafa Kemal Atatürk ve Kültür Devrimleri", **XI. Türk Tarih Kongresi**, Ankara, 1994, s.2588). Türkiye Büyükelçilięinin giriřimi ile Türkiye'den kaçanların Türk Okullarında öğretimlik yapmaları yasaklanmıřtır (Bkz.,**III.Bölüm, Belge:35).**

следващата учебна година в турските училища в България обучението да се води на базата на латиницата.⁶⁸

Това става причина за засилване на борбата между привърженици и противници на кемалистките реформи сред българските турци. В тази борба българските управници, водени от своите политически интереси и цели, подкрепят Главното мюфтийство. Защото Главното мюфтийство, под въздействието на някои от 150-те⁶⁹, които се установяват в България, работи против утвърждаването на обичаи и уважението към Мустафа Кемал Ататюрк сред българските турци с лъжливого внушение, че под маската на лаицизма Ататюрк внася неверничесството в Турция и забранява четенето на Свещения Коран. С други думи, Главното мюфтийство работи за скъсване на отношенията на българските турци с Турция.⁷⁰ Българските управници обаче не се задоволяват само с подкрепата и помощта, която оказват

68 Хаков, Дженгиз. Мустафа Кемал Ататюрк и българотурските отношения. Научни съобщения от 4-ти международен конгрес посветен на Ататюрк, 25-29 Октомври 1999, Тюркестан, Казахстан, Издание на Изследователския център "Ататюрк", Анкара, 2000, т. II, стр. 1015. Освен това, вж. по същата тема IV Раздел, док. 56, 59, 69.

69 Някои от 150-те и част от онези, които избягват от Турция и намират убежище в България, установяват сътрудничество с мюфтийствата. Те станават главните агенти на антикемалистката пропаганда, която се води съвместно с мюфтийствата по страниците на вестниците, които излизат на турски език. Така например, през 1929 г. в. "Интибах", излизащ в гр. Шумен, представя Мустафа Кемал като "диктатор". /Ст. Великов, Дарина Василева. Мустафа Кемал и културните му реформи в докладите на българските дипломати. XI турски исторически конгрес, Анкара, 1994, стр. 2588./ Благодарение на намесата на турското посолство в София се забранява на избягалите турци да преподават в турските училища в България. /Вж. III Раздел, док. 35./

70 Вж. III Раздел, док. 46.

истемиштір.⁷⁰ Булгар yönetimi, bu konuda Başmüftülüğe verdiği destek ve yardımla yetinmemiştir. Örneğin, Bulgar Dışişleri ve Milli Eğitim Bakanlıklarınca çalışmalar yapılmıştır. Bulgaristan'da Kemalist propagandanın önlenmesi için Vladimir T. Hindalov gibi uzmanların yanısıra; Milli Eğitim Bakanlığı Müfettişleri görevlendirilmiştir.⁷¹ Türkçe yayın yapan gazeteler izlenmiş⁷², Türklere ait kimi özel okullar, fiziki koşulları eğitim-öğretime uygun olmadığı gerekçesiyle kapatılmıştır.⁷³ Ayrıca Pomaklar Ortodoks yapılmak suretiyle Bulgarlaştırılmak istenmiştir.⁷⁴ Bu arada Bulgarlar Bulgaristan'dan Türkiye'ye göçenden Türklerin sınır boylarına yerleştirilmesinden de rahatsızlık duydukları gibi, statükonun korunmasından memnun olmadıklarından Balkan konferanslarının amacı olan **Balkan Paketi**'ni da engelleme girişimi içerisinde bulunmuşlardır.⁷⁵

Bulgar tarafının bu olumsuz tutumu, 20 Nisan 1937 tarihinde Türk Başbakanı İsmet İnönü ile Dışişleri Bakanı Dr. Tevfik Rüştü Aras'ın Sofya'ya ziyaretleri ile giderilmiş, böylece yeniden iki ülke arasında dostluk rüzgarlarının esmesi sağlanmıştır.⁷⁶ Daha

на Главното мюфтийство. Предприемат се редица действия от страна на българското Министерство на външните работи и Министерството на народното просвещение за предотвратяването на кемалистката пропаганда в България. Вредом с такива специалисти като Т. Хиндалов са ангажирани и инспекторите в Министерството на народното просвещение.⁷¹ Вестниците, излизащи на турски език са подложени на преследване⁷², а някои частни турски училища са закрити, под благовидния предлог, че матер-иалната база в тях не отговаря на изискванията за водене на учебно-възпитателна работа.⁷³ Освен това, правени са опити за побългаряване на помаците, чрез смяна на веро-изповеданието им с православието.⁷⁴ От друга страна, обезпокоени от настаняването на изселващите се от България турци в пограничните райони в Турция и недоволни от запазването на статуквото, бъл-гарските управници правят опити да попречат на свикването на балканските конференции, чиято цел е изграждането на Балкански пакт.⁷⁵

Тази отрицателна позиция на българската страна е преодоляна по време на посещението на турския Министър-председател Исмет Инюню и министъра на външните работи д-р Тевфик Рющю Арас на 20 април 1937 г. в София, след което отново настъпва затопляне в отношенията

70 Bkz., III. Bölüm, Belge:46.

71 Bkz., III. Bölüm, Belge:43,44, 46, 47., IV. Bölüm, Belge:60,62,63,64,65.

72 Bkz., III. Bölüm, Belge:43., V. Bölüm, Belge:72.

73 Bkz., IV. Bölüm, Belge:56,60.

74 Bkz., III. Bölüm, Belge:48.eki.

75 Tuğlacı, P., age, s.130

76 Bkz., V. Bölüm, Belge:93.

71 Вж. III Раздел, док. 43, 44, 46, 47; IV Раздел, док. 60, 62-65.

72 Вж. III Раздел, док. 43; V Раздел, док. 72.

73 Вж. IV Раздел, док. 56, 60.

74 Вж. III Раздел, док. 48, приложението.

75 Тугладжъ, Парс, цитираното произведение, стр. 130.

önce şer'î mahkemeleri kapatan⁷⁷ Bulgar Hükümeti, 12 Nisan 1938'de de Türk okullarında Latin alfabesine katî surette geçilmesini onaylamıştır.⁷⁸ Buna ilişkin olarak yapılan "*Büyük önder Atatürk'ün reformudur. Bizdeki Türk çocukları da bundan faydalansın.*" diyen Çar Boris III, Bulgar Hükümeti'nin kararına tam destek vermiştir. Türkiye de bundan memnun kalmıştır ki, şahsen Atatürk Çar Boris III'e ve Bulgar Hükümeti'ne teşekkürlerini bildirmiştir. Bulgaristan'daki Türk halkının kültürel gelişmesini kolaylaştıracak olan bu olay, iki ülke arasındaki dostluk ilişkilerine örnek olarak değerlendirilmiştir.⁷⁹

Sonuç olarak, iki dünya savaşı arasındaki süreçte, Balkanlar'daki askerî ve siyasi olayların Bulgaristan üzerinde olumsuz etki yapması, Bulgaristan ve Türkiye arasında iyi komşuluk ilişkilerinin iki ülkenin menfaatleri doğrultusunda işbirliğinin kurulması gerekliliğini büyük ölçüde etkilemiştir. 1925 tarihli Türk-Bulgar antlaşmasıyla, Türkiye ile Bulgaristan arasında iyi komşuluk ve dostluk ilişkilerinin siyasal diplomatik ve hukuksal temeli atılmıştır. İmzalanmasında Mustafa Kemal Atatürk'ün büyük katkısı olan bu antlaşma zamanın bütün güçlüklerini yenmiştir. II. Dünya Savaşı'na kadar halklararası özellikle Balkanlar'daki ilişkilerin gelişmesinde

между двете страни.⁷⁶ Българското правителство, което по-рано е забранило действието на шериатските съдилища⁷⁷ на 12 април 1938 г. одобрява окончателно преминаване на обучението в турските училища на базата на латиницата.⁷⁸ Във връзка с това, цар Борис III дава пълна подкрепа на решението на българското правителство, като заявява: "...това е реформа, провеждана от великия Ататюрк. Нека от това да се възползват и децата турчета у нас". Турция остава изключително доволна от това, а Ататюрк лично изразява своята благодарност на цар Борис III и на българското правителство. Това събитие, което улеснява културното издигане на турското население в България, е оценено като пример за приятелските отношения между двете страни.⁷⁹

В заключение трябва да се каже, че процесите, развили се между двете световни войни и отрицателното въздействие, което военните и политически събития оказват върху България, до голяма степен са повлияли върху необходимостта от взаимодействие на двете страни за развитие на добросъседските отношения между Турция и България. С подписването на Турско-българския договор от 1925 г. са положени политическите, дипломатическите и правните основи на добросъседските и приятелските отношения между България и Турция. Този договор, за

77 Bkz., IV. Bölüm, Belge: 61, 62.

78 Bkz., IV. Bölüm, Belge: 67, 68.

79 TsDA, fond, L. 66k, op. 6. a. e. 2370, L. 368; TsDiA, fond, 176k, op. 6. a. e. 2370, L. 369-370.

76 Вж. V Раздел, док. 93.

77 Вж. IV Раздел, док. 61, 62.

78 Вж. IV Раздел, док. 67, 68.

79 ЦДА, фонд 66к, оп. 6, а. е. 2370, л. 368; ЦДА, фонд 176к, оп. 6, а. е. 2370, л. 369-370.

bütün olumsuzluklara rağmen, Bulgaristan'ın diğer komşularına kıyasla Türkiye ile en üst düzeyde münasebetleri olmuştur⁸⁰. Çar Boris III'ü temsilen Atatürk'ün cenaze merasimine katılan General Panov'un da belirttiği gibi O, ataşemiliterliğinden ölümüne dek -10 Kasım 1938 gününe kadar- Bulgar halkıyla dostluk ve iyi komşuluk uğruna çaba harcamıştır.⁸¹

Çalışmamızı Mustafa Kemal Atatürk'ün cenaze merasimine 130 kişilik heyetin başında Bulgar Hükümeti adına katılan Savaş Bakanı General Daskalov'un Türk gazetecilerine verdiği demeçle bitirelim:

“... Bütün dünyanın büyük bir kumandan, eşsiz bir inkılapçı ve devlet adamı olarak tanıdığı ... Atatürk'ün vakitsiz ölümü dünyanın her tarafında olduğu gibi Bulgaristan'da da derin bir teessür (üzüntü) uyandırmış ve hiç şüphe yoktur ki, O'nun hayata gözlerini yummasıyla insanlık yeri kolay kolay doldurulamayacak büyük bir insanı kaybetmiştir.”⁸²

Prof. Dr. Ali SARIKOYUNCU

80 Bu durum Bulgar halkınca da bilinmektedir. (Bkz., V. Bölüm, Belge:85,95).

81 Bkz., V. Bölüm, Belge:94.

82 Bkz., aynı belge.

подписването на който Мустафа Кемал Ататюрк има голям принос, устоява на всичките изпитания на времето. Въпреки всичките отрицателни явления в развитието на международните отношения и взаимоотношенията на Балканите до преди Втората световна война, България има най-добри отношения с Турция в сравнение с останалите ѝ съседи.⁸⁰ Така, както изтъква ген. Панов, който представя цар Борис III на церемонията по случай погребението на Ататюрк, от своето назначение като военен аташе, до смъртта си на 10 ноември 1938 г., Ататюрк безспирно полага усилия за изграждане на приятелски и добросъседски отношения с българския народ.⁸¹

Искам да довърша тези страници с изявлението на Миниатъра на войната ген. Даскалов, който от името на българското правителство оглавява делегация от 130 души, присъстващи на церемонията по погребението на Мустафа Кемал Ататюрк, ген. Даскалов заявява:

“Преждевременната кончина на Ататюрк, признат от целия свят като прославен военачалник, безпримерен революционер и държавник породил дълбока скръб както навсякъде по света, така и в България. Няма съмнение, че с неговата смърт човечеството изгуби една велика личност, чието място не би могло да се запълни лесно.”⁸²

Проф. д-р Али САРЪКОЮНДЖУ

80 Това положение се знае и от българския народ. Вж. V Раздел, док. 85, 95.

81 Вж. V Раздел, док. 94.

82 Вж. същия документ.

УВОД

Мустафа Кемал Ататюрк (1881-1938) е талантлив военен, известен държавник и политик, създател и пръв президент на Република Турция. Той с безспорния си авторитет има решаваща дума при определянето на основните насоки на турската вътрешна и външна политика, която се осъществява въз основа на неговия девиз "Мир в страната, мир в света". През време на президентството на М. К. Ататюрк Турция се утвърждава като миролюбива държава и фактор на мира на Балканите и Близкия изток.

След Балканските войни и сключването на българо-турския Цариградски мирен договор от 29 септември 1913 г.¹ майор Мустафа Кемал (Ататюрк) получава назначение като военен аташе в Турското посолство в София. През време на своето пребиваване в София (28 октомври 1913 г. - 2 февруари 1915 г.) той изпраща повече от сто доклада, докладни записки и телеграми за въоръжението, обучението на българската армия и тези на другите балкански държави, за военно-политическата обстановка в тях, за политиката на балканските правителства в навечерието и началото на Първата световна война.² Дейността на майор Мустафа Кемал (Ататюрк) като военен аташе и приноса му за укрепването на българо-турското военно сътрудничество се оценява от българския военен министър, тогава ген. Големан Бояджиев в писмото му до него от 25 април 1922 г.³ В него

ГІРІШ

Mustafa Kemal Atatürk /1881-1938/ yetenekli bir asker, tanınmış devlet ve siyaset adamı, Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu ve ilk cumhurbaşkanıdır. O, şüphe götürmez otoritesiyle "Yurtta barış, dünyada barış" sloganı üzere gerçekleştirilen Türk iç ve dış siyasetinin temel yönlerinin belirlenmesinde çözümleyici söz sahibiydi. M. K. Atatürk'ün cumhurbaşkanlığı sırasında Türkiye barışsever bir ülke; Balkanlar'da ve Yakın Doğuda önemli bir barış amili olarak ortaya çıktı.

Balkan savaşları ve 29 Eylül 1913 tarihinde¹ imza edilen İstanbul Barış Antlaşmasından sonra binbaşı Mustafa Kemal (Atatürk) Türkiye'nin Sofya büyükelçiliğinde askeri ataşe görevine atanmış oluyor. Burada bulunduğu süre içinde o, Bulgaristan ve diğer Balkan devletleri ordularının silahlandırılmasına, eğitim ve öğretimleriyle bu ülkelerdeki askeri ve siyasi duruma, Balkan devletlerinin Birinci Dünya Savaşı arifesinde ve başlangıcında izledikleri siyasete dair yüzden fazla rapor, telgraf vs. gönderiyor.²

Binbaşı Mustafa Kemal (Atatürk'ün) askeri ataşe olarak faaliyeti ve onun Bulgar – Türk askeri işbirliğine olan katkısı o zaman ki Bulgar harbiye bakanı General Goleman Boyaciev'in kendisine 25 Nisan 1922 tarihinde gönderdiği mektubunda değer buluyor.³ Sözü geçen mektupta General Boyaciev, bu arada binbaşı Mustafa Kemal

1 Вж.: Раздел I, Документ 1.

2 Вж.: Раздел II.

3 Вж.: Раздел III, Документ 29.

1 Bkz.: I. Bölüm, I Belge.

2 Bkz.: II. Bölüm

3 Bkz.: III. Bölüm, 29. Belge.

между другото се казва, че през време на българо-турските военни преговори с участието на майор Мустафа Кемал (Ататюрк) той често се намесвал на негова страна “защото благодарение на вашите гениални военно-технически познания, излагахте по-добре принципите за общи действия на нашите бойни части”. При завръщането на Мустафа Кемал (Ататюрк) обратно в Турция ген. Г. Бояджиев изразява надеждата си за блестящата роля, която той ще играе в бъдещата съдба на своята родина.⁴ За своята дейност като военен аташе Мустафа Кемал (Ататюрк) е награден от Цар Фердинанд с орден “Свети Александър III степен”.⁵

В България Мустафа Кемал (Ататюрк) установява много добри приятелски отношения с военни, а така също и с депутати от Народното събрание, в това число и с представителите на българските турци, с видни общественици и интелектуалци, с дейци на македонското революционно движение; участва в светския живот на българската столица, посещава театрални и оперни постановки, концерти, винаги е желан гост на приемите на видните представители на столичното общество; той обикаля из страната, посещава отделни градове, запознава се с постиженията на българския народ за сравнително кратък период от своята независимост в областта на икономиката, политиката и културата. За Мустафа Кемал (Ататюрк) България представлява най-близката Европа, където доузряват неговите идеи за реформирането на

(Ататюрк'ün) de katıldığı Bulgar-Türk askeri görüşmeleri sırasında, sık sık kendisinden yana olarak “siz, dahiyane askeri tekniksel bilgileriniz sayesinde, askeri birliklerimizin ortak eylemlerinin ilkelerini çok daha iyi açıklıyordunuz” demektedir. General Boyaciev Mustafa Kemal (Atatürk'ün) Türkiye'ye döndükten sonra da vatanının gelecek mukadderatında parlak bir rol oynayacağı inancını belirtiyor.⁴ Mustafa Kemal (Atatürk) askeri аташе olarak çalışmalarından dolayı Bulgar Çarı Ferdinand tarafından üçüncü dereceli “Sveti Aleksandır ” madalyasıyla taltif ediliyor.⁵

Mustafa Kemal (Atatürk) Bulgaristan'da askeri erkanla, parlamentodaki milletvekilleri, bu sayıdan Bulgaristanlı Türk mebuslar, seçkin toplum faaliyetçileri ve entelektüellerle olduğu gibi Makedon devrim hareketi temsilcileriyle çok iyi ve dostane ilişkiler kuruyor. Bulgar başkentinde seçkin sosyete çevrelerinin hayatıyla yakından tanışarak onlara faal olarak katılıyor; tiyatro ve opera temsillerine, konserlere gidiyor, başkentteki seçkinler çevresinde daima ilgiyle karşılanan bir kimse olarak durmadan memleketin dört bir yanını gezip görüyor, ayrı ayrı şehirleri ziyaret ediyor, nispeten kısa bağımsızlık yılları içinde Bulgar halkının ekonomik, politik ve kültürel alanda elde ettiği edimleriyle tanışıyor. Mustafa Kemal (Atatürk) için Bulgaristan, Türkiye'yi islah etme yolundaki idelerinin gözler önünde gerçekleştiği en yakın Avrupa örneğini teşkil ediyor. Bulgaristandan giderken Bulgar halkına karşı en sıcak ve samimi duygularla ayrılıyor ki, ilerleyen yıllarda bu duygular

4 Пак там.

5 Вж.: Раздел III, Документ 21

4 Aynı yerde.

5 Bkz. III. Bölüm, 21. Belge

Турция. Той отнася със себе си най-топли приятелски чувства към българския народ, които след това влияят върху установяването и развитието на приятелските българо-турски отношения.

Участието на България и Турция в Първата световна война като съюзници на страната на Тройния съюз завършва с пълното тяхно поражение. По искане на победителите от Антантата отношенията между България и Турция се прекъсват, като българските интереси в Турция се поемат от Шведската легация в Истанбул, а турските интереси в България - от Испанската легация в София. България бива принудена да приеме наложения ѝ несправедлив Ньойски мирен договор от 1919 г.⁶ надявайки се по-късно да бъдат отменени някои от неговите най-тежки клаузи и тя отново да получи излаз на Егейско море чрез Западна Тракия.

За разлика от България Нова Турция начело с Мустафа Кемал (Ататюрк) не се примирява с наложения ѝ несправедлив Севърски мирен договор от 1920 г.⁷ и го и го отхвърля с успешната освободителна война срещу победителите от Антантата. В резултат на това върху развалините на Османската империя се създава днешната Турска република, която получава международно признание с Лозанския мирен договор от 24 юли 1923 г.⁸

Освободителната война в Турция

6 Кесяков, Г. Д. Принос към дипломатическата история на България. Том II. Ньойски договор. София, 1926, с. 86-102.

7 Erim, N. Devletler Arası Hukuk ve Siyasi Tarih Metinleri. T.T.K., Ankara, 1953. Cilt I, s. 525-691.

8 Soysal, İ. Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları. I Cilt (1920-1945). T.T.K., Ankara, 1983, s. 85-244.

dostane Bulgar-Türk ilişkilerinin kurulup gelişmesinde olumlu etki gösteriyor.

Bulgaristan ve Türkiye'nin bağlaşıklar olarak Üçlü İttifak tarafına Birinci Dünya Savaşına katılışları tam bir yenilgiyle sonuçlanıyor. Antant üyesi muzaffer devletlerin isteği üzere Bulgaristan ile Türkiye arasındaki ilişkiler kesiliyor. Bundan böyle Türkiye'deki Bulgar çıkarlarını İsveç elçiliği; Bulgaristan'daki Türk çıkarlarını da Sofya'daki İspanyol elçiliği yükleniyor. Bulgaristan en ağır maddelerinden bazılarının ileride kaldırılacağını ve yeniden Batı Trakya üzerinden Ege denizine çıkış sağlayabileceğini ümit ederek ona zorla dayatılan haksız Nöy Antlaşmasını kabule mecbur kalıyor.⁶

Başında Mustafa Kemal Atatürk'ün bulunduğu Yeni Türkiye, Bulgaristan'dan farklı olarak, ona 1920 yılında zorla kabul ettirilen Sevr Barış Antlaşmasıyla asla bağdaşmıyor⁷ ve muzaffer Antant devletlerine karşı yürüttüğü başarılı kurtuluş savaşıyla silkinerek onu reddediyor. Bunun sonucu olarak Osmanlı İmparatorluğunun yıkıntıları üzerinde 24 Temmuz 1923 tarihinde imza edilen Lozan Barış Antlaşmasıyla uluslar arasında tanınan ve takdir gören bugünkü Türkiye Cumhuriyeti kurulmuş oluyor.⁸

Türkiye'nin yürüttüğü kurtuluş savaşı Bulgaristan'da belli bir ilgiyle izleniyor. Zira o zamanki Bulgar başbakanı Aleksandır Stambolyski'nin de kaydettiği gibi, "Sevr

6 Kesyakov, G. D. Bulgaristanın Diplomatik Tarihine Katkı, /Bulgarca/ Cilt II, Nöy Antlaşması, Sofya, 1926, s. 86-102.

7 Erim, N. Devletler Arası Hukuk ve Siyasi Tarih Metinleri. T.T.K., Ankara, 1953, Cilt. I. s. 525-691.

8 Soysal, İ. Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları, Cilt I, /1920-1945/, T.T.K., Ankara, 1983, s. 85-244

се следи с определен интерес в България, защото както казва българският министър-председател Александър Стамболийски: "Заедно с ревизията на Севърския договор ще започне ревизията на всички тежки клаузи от другите договори."⁹ Въпреки забраната българското правителство установява неофициални контакти с Анкарското правителство на Турция начело с Мустафа Кемал (Ататюрк). То съдейства за изпращането на военна и стопанска помощ на кемалистите, подпомага създаването на смесени българо-турски въоръжени чети за борба срещу гръцките окупационни сили в Тракия. След поражението на турските войски под командването на полк. Джафер Таяр в Тракия 385 офицери, 3 239 войници и 22 000 цивилно турско население преминава на българска територия. Правителството на Ал. Стамболийски отпуска 2 млн. лева за тяхното подпомагане, а след известно време съдейства за завръщането на турските войски обратно в Турция, където те отново се включват в Освободителната война на турския народ.¹⁰

В край на април 1920 г. българското правителство получава едно циркулярно писмо подписано от Мустафа Кемал (Ататюрк), в което описва сложната обстановка в страната след окупацията на Истанбул от войските на Антантата, очертават се ясно целите на Анкарското правителство за изграждането на независима турска държава и сключването на един справедлив мир с Антантата, изразява се надеждата за благоприятен отклик от

муахедесинин yenibaştan gözden geçirilmesiyle bütün diğer antlaşmaların ağır şartlarının yeniden ele alınıp incelenmesi başlayacaktır".⁹ Kendisine dayatılan yasağa rağmen Bulgar hükümeti, başında Mustafa Kemal (Atatürk) bulunan Ankara hükümetiyle gayriresmi ilişkiler kuruyor. Bu hükümet, Kemalistlere askeri ve iktisadi yardımda bulunulmasında olduğu gibi Trakya'daki Yunan işgal kuvvetlerine karşı savaş yürütecek silahlı ortak Bulgar-Türk çetelerinin kurulmasına da destek veriyor. Albay Cafer Tayyar kumandasındaki Türk kuvvetlerinin Trakya'da uğradıkları yenilgiden sonra 385 subay, 3239 er ve 22 000 sivil kişi Bulgar topraklarına sığıyor. Onların ihtiyaçlarını karşılayabilmek için Aleksandır Stambolyiski hükümeti 2 milyon leva ayırıyor. Bir süre sonra da Türk silahlı kuvvetlerinin Türkiye'ye dönerek yeniden Türk halkının ulusal kurtuluş savaşına katılmalarına yardımcı oluyor.¹⁰

1920 Nisanı sonunda Bulgar hükümeti Mustafa Kemal (Atatürk) tarafından imzalanmış bir sirküler mektup kabul ediyor. Atatürk bu mektupta İstanbul'un Antant devletleri tarafından işgalinden sonra memlekette yaratılan mürekkep durumu açıklayarak Ankara hükümetinin bağımsız Türk devleti kurma ve Antant devletleriyle adil bir barış imzalama niyetleri ve Bulgar tarafının Türk halkının yürüttüğü haklı savaşı olumlu karşılayacağı ümidini belirtiyordu.¹¹

Aleksandır Stamboliyski hükümeti Mustafa Kemal (Atatürk) tarafından imza-

⁹ ЦДА, ф. 176к, оп. 4, а.е. 2401, л. 144.

¹⁰ ЦДА, ф. 176к, оп. 4, а.е. 1298, л. 81.

⁹ TsDA (Merkez Devlet Arşivi), f. 176k, op. 4, a.e.2401, s. 1-144

¹⁰ TsDA, f. 176k, op. 4, a.e.1298, 1-81

¹¹ Bkz. III. Bölüm, 24, Belge.

българска страна на справедливата борба на турския народ.¹¹

Правителството на Ал. Стамболийски оценява писмото, подписано от Мустафа Кемал (Ататюрк) като желание за установяване на преки контакти между София и Анкара. Затова то дава указание на Българското консулство в Истанбул да провежда по-самостоятелна дейност по отношение на Анкарското правителство, независимо от това, че Шведската легация продължава официално да представлява българските интереси в Турция. През февруари 1921 г., българското правителство дава съгласието си един от близките съратници на Мустафа Кемал (Ататюрк) Джават Аббас да се установи в София. Оттук той организира изпращането на военна и стопанска помощ за Освободителната война на турския народ. През март 1921 г. в Анкара се изпраща една тайна дипломатическа мисия начело с Ангел Грозков, а през декември 1922 г. и втора такава начело с Борис Ачков за установяването на преки контакти с Анкарското правителство.¹² След успешната Освободителна война на турския народ правителството на Ал. Стамболийски оценява реалистично нарасналото значение на Нова Турция на Балканите още преди окончателното подписване на Лозанския мирен договор. Поради това то изпраща в края на януари 1923 г. българския генерален консул в Одрин (Едирне) Тодор Марков със специална мисия при Мустафа Кемал (Ататюрк), намиращ се тогава в Из-

lanan bu mektubu Sofya ile Ankara arasında doğrudan doğruya ilişkiler kurulması yönünde bir arzu olarak değerlendiriyor. Bu nedenle o, İsveç elçiliğinin Türkiye'deki Bulgar çıkarlarını temsile devam etmesine rağmen İstanbul'daki Bulgar konsolosluğuna Ankara hükümetine karşı daha bağımsız bir tutum içinde bulunması yönünde talimat veriyor. 1921 Şubatında Bulgar hükümeti. Mustafa Kemal (Atatürk'ün) yakın savaş arkadaşlarından Cevat Abbas'ın Sofya'ya gelip yerleşmesine izin veriyor. Cevat Abbas buradan Türk halkının kurtuluş savaşına gerekli askeri ve iktisadi yardımların gönderilmesini örgütlüyor. 1921 yılı Martının başında Angel Grozkov'un bulunduğu gizli diplomatik bir misyon Ankara'ya gönderiliyor. 1922 yılı Aralık ayında ise Ankara hükümetiyle doğrudan doğruya ilişkiler kurma amacıyla Boris Achkov'un yönettiği ikinci misyon gönderiliyor.¹²

Türk halkının yürüttüğü kurtuluş savaşının başarıyla sonuçlanmasından sonra Aleksandır Stambolyski hükümeti henüz daha Lozan Barış Antlaşması imza edilmeden, yeni Türkiye'nin Balkanlar'da artan rolünü reel olarak değerlendiriyor. Bu nedenle o, 1923 yılı Ocak ayında Edirne'deki Bulgar genel konsolosu Todor Markov'u özel bir misyonla o zamanlar İzmir'de bulunan Mustafa Kemal (Atatürk'ün) yanına gönderiyor. Todor Markov ile Mustafa Kemal (Atatürk) üç defa karşılaşarak Bulgaristan ile Türkiye arasında dostane ilişkiler kurulması ve Balkanlar'da barışın korunması uğrunda samimi görüşmelerde bulunuyorlar. T. Markov, bu

¹¹ Вж.: Раздел III, Документ 24.

¹² Великов, Ст. Кемалистката революция и българската общественост 1918-1922. София, 1968, с. 65-72.

¹² Velikov, St. Kemal Devrimi ve Bulgar Toplumu. /Bulgarca/ 1918-1922. Sofya, 1968, s. 65-72.

мир. Той се среща три пъти с него и двамата водят откровен разговор за установяването на приятелски българо-турски отношения и запазването на мира на Балканите. Т. Марков изтъква като благоприятни предпоставки за това: общия приозход на българския и турския народи, техните общи икономически и политически интереси, географското положение на двете страни, което прави България най-надежден защитник на Истанбул от Запад. След това Т. Марков се спира на онези въпроси, в решаването на които българското правителство се нуждае от подкрепата на Турция: дипломатическа подкрепа на искането на България за излаз на Егейско море чрез Западна Тракия, установяване на либерални търговски отношения в интерес на двете страни, връщането на част от българските бежанци обратно в Източна Тракия и др.¹³

Мустафа Кемал (Ататюрк) изслушва с голямо внимание Т. Марков и в отговор му казва, че в Турция са големи симпатиите към българския народ, знае се за горещия прием оказан на турските бежанци от Източна Тракия, че на Турция ѝ е нужен един приятелски народ на Балканите, а българският географски, политически и икономически най-добре отговаря за това. А една дружба между двата народа ще направи Турция и България по-силни и по-независими. А що се отнася до Западна Тракия Турция е готова да подкрепи България.¹⁴ Още през време на преговорите в Измир Мустафа Кемал (Ататюрк) изпраща телеграма до ръководителя

уğурда Bulgar ve Türk halklarının ortak menşei, her iki halkın ortak iktisadi ve siyasi çıkarları, Bulgaristan'ı İstanbul'un Batı yönünden en güvenilir koruyucusu kılan ülkenin coğrafi konumu gibi son derece uygun önşartların varlığını ileriye sürüyor. Bundan sonra da T. Markov Bulgar hükümetinin çözümlemeye giriştiği ve fakat bu yönde Türkiye'nin desteğine ihtiyaç duyduğu sorunlar üzerinde duruyor. Bunlar, Bulgaristan'ın Batı Trakya üzerinden Ege denizine çıkabilmesi için Türkiye'nin diplomatik yönden destek vermesi, her iki ülke çıkarlarına uygun düşen liberal ticari ilişkilerin kurulması, bir kısım Bulgar göçmenlerinin yeniden Doğu Trakya'ya dönebilmeleri gibi sorunlardır.¹³

Mustafa Kemal (Atatürk) kendisini büyük bir dikkatle dinledikten sonra T. Markov'a cevap olarak Türkiye'nin Bulgar halkına karşı büyük bir sempati beslediğini, Doğu Trakya'lı göçmenlere gösterilen büyük hüsnü kabulün bilindiğini, Türkiye'nin Balkanlar'da dost bir halka ihtiyaç duyduğunu; coğrafi, siyasi ve ekonomik yönden Bulgar halkının bu bakıma en uygun olduğunu söylüyor. İki halk arasında kurulacak bir dostluğun Türkiye ve Bulgaristan'ı daha güçlü ve daha bağımsız kalacağını belirtiyor. Batı Trakya konusuna gelince Türkiye'nin Bulgaristan'ı desteklemeye hazır olduğunu beyan ediyor.¹⁴ Daha İzmir'de yürütülen bu görüşmeler sırasında Mustafa Kemal (Atatürk) Lozan Barış Konferansındaki Türk heyeti yönetmeni İsmet İnönü'ye bir telgraf çekerek Bulgar tarafının Ege'ye çıkış isteğini desteklemesini

13 Вж.: Раздел III, Документ 29.

14 Пак там.

13 Bkz. III. Bölüm, 29. Belge

14 Aynı yerde.

на турската делегация на Лозанската мирна конференция Исмет Инъоню той да подкрепи българските искания за излаз на Егейско море. След това И. Инъоню произнася аргументирана реч на пленарно заседание на Лозанската конференция в полза на българското искане за излаз на Егейско море чрез Западна Тракия.¹⁵

Водените разговори между Мустафа Кемал (Ататюрк) и Т. Марков в Измир потвърждават взаимната заинтересованост от установяването на добросъседски и приятелски отношения между България и Турция. През май 1923 г. турското правителство прави официално предложение за започването на преговори за установяването на нормални дипломатически отношения между двете страни.¹⁶ Обаче поради натиска от страна на Антантата и главно заради преврата от 9 юни 1923 г. в България и убийството на Ал. Стамболийски тези преговори се забавят и българо-турските отношения охладняват. Турското правителство се отнася с недоверие към новото българско правителство начело с Александър Цанков, дошло на власт след преврата. То се оценява от турска страна като проводник на английската и италианската политика на Балканите.

Установяването на добросъседски приятелски отношения са в интерес както на България, така и на Турция. Но това в много по-голяма степен важи за България, изпаднала в международна изолация на Балканите след двете национални катастрофи. За необходимостта от активизирането

бидирiyor. Bundan sonra İsmet İnönü, Lozan Konferansı Genel Toplantısında Bulgaristan'ın Batı Trakya üzerinden Ege'ye çıkma isteğini delillerle destekleyen bir konuşma yapıyor.¹⁵

Mustafa Kemal (Atatürk) ile T. Markov arasında İzmir'de yürütülen görüşmeler, Bulgaristan ve Türkiye'nin aralarında iyi komşuluk ve dostane ilişkiler kurulması yolunda karşılıklı çıkarlarını tastik ediyor. 1923 yılı Mayıs'da Türkiye hükümeti iki ülke arasında normal diplomatik ilişkiler kurulması için görüşmelere başlanmasına dair resmi öneride bulunuyor.¹⁶ 9 Haziran 1923 yılında Bulgaristan'da yapılan devlet darbesi ve Aleksandır Stamboliyski'nin öldürülmesi nedeniyle bu görüşmelerin gecikmiş olması yüzünden Bulgar-Türk ilişkileri soğuyor. Türk hükümeti, Başında Aleksandır Tsankov'un bulunduğu ve devlet darbesiyle iktidara gelen bir hükümete güvensizlikle bakıyordu. Zira Türk tarafı bu olayı Balkanlar'da İngiliz ve İtalyan siyasetinin yayılması şeklinde algılıyordu.

İki ülke arasında iyi komşuluk ve dostluk ilişkileri kurulması gerek Bulgaristan'ın gerekse Türkiye'nin çıkarlarına hizmet etmekteydi. Fakat bu, arada yaşanan iki ulusal felaketten sonra uluslar arası izolasyona uğrayan Bulgaristan için çok daha geçerli ve elzemdi. Artık İstanbul'da Bulgar elçiliğinin yönetmeni sıfatıyla T. Markov, Bulgaristan Dışişleri Bakanlığı'na Bulgar – Türk görüşmelerinin aktifleştirilmesi gereğinden bahsederek şunları yazıyordu: "Lozan'da imza edilen barış antlaşması

15 Вж.: Раздел III, Документ 41-42.

16 16. ЦДА, ф. 176к, оп. 4, а.е. 1376, л. 26.

15 Bkz. III. Bölüm, 29. Belge.

16 TsDA, f. 176k, op. 4, a.e. 1367, 1.26.

на българо-турските преговори Т. Марков вече като ръководител на българската легация в Истанбул, пише до българското външно министерство: "Подписаният в Лозана мирен договор е една голяма политическа победа за турците... При създалите се от войната отношения към другите съседи и при онзи враждебен обръч, който те са обтегнали около нас, остава ни само към Изток един отвор, през който можем да дишаме - към Турция, която ни е дала много доказателства за добро разположение към нас..."¹⁷

Активизирането на българо-турските преговори е свързано и с назначаването на опитния български дипломат Симеон Радев за ръководител на Българската легация в Истанбул, който в същото време оглавява и българската делегация на преговорите. Той е завършил елитния истанбулски лицей "Галатасарай", говори много добре турски и познава Турция. На среща с турския министър-председател И. Иньоню се разменят мнения за необходимостта от установяването на нормални дипломатически отношения между двете страни. Между другото И. Иньоню казва: "Турция желае близко приятелство с България... Нейната политика е открита. Тя не е в никаква неприятна комбинация срещу България." На което С. Радев отговаря: "Ние искаме приятелски отношения с всички съседи, но най-вече с Турция, с която ни свързва миналото, спомените, интересите..."¹⁸

Във възобновените българо-турски преговори главно място заемат ре-

Турклер için büyük bir siyasi zaferdir ... Savaş yüzünden öteki komşularımızla olan ilişkilerimiz ve onların dolayımızda teşkil ettikleri düşman çemberi şartlarında bize ancak doğu yönünden soluk alabileceğimiz bir tek açık kapı kalıyor. Bu da pek çok defa bize karşı iyi tutumunu sergileyen Türkiyedir ..."¹⁷

Yetenekli Bulgar diplomatı Simeon Radev'in İstanbul'daki Bulgar elçiliğine ve aynı zamanda Bulgar heyetine yönetmen atanması Türk-Bulgar görüşmelerine yeniden bir canlılık kazandırıyor. İstanbul'da Galatasaray lisesinden mezun olan Simeon Radev, Türkçeyi çok iyi konuşmakta ve Türkiye'yi iyi tanımaktaydı. Türkiye başbakanı İsmet İnönü ile yaptığı karşılaşma sırasında iki ülke arasında normal diplomatik ilişkiler kurulması gerektiğinden bahsederek fikir değiş tokuşunda bulunuyorlar. Bu arada İ. İnönü şunları kaydediyor: "Türkiye, Bulgaristan'la yakın bir dostluk kurulmasından yanadır ... Onun izlediği siyaset açık ve bellidir. Bu siyaset, Bulgaristan'a karşı yöneltilmiş hiç bir kombinasıya girmemiştir." Bu sözler karşısında S. Radev: "Biz, bütün komşularımızla dostane ilişkilerimiz olmasını istiyoruz, fakat özellikle geçmişimizin, anılarımızın ve çıkarlarımızın bizi birleştirdiği Türkiye ile dostane ilişkiler kurulmasından yanayız ..."18

Yenilenen Bulgar-Türk görüşmeleri sırasında Bulgar göçmenlerinin yerlerine ve yurtlarına dönmeleri, onların Doğu Trakya'da kalan mal ve mülklerinin mukadderatı; iki ülkede yaşayan azınlıkların hakları,

17 ЦДА, ф. 176к, оп. 4, а.е. 2304, л. 219.

18 ЦДА, ф. 176к, оп. 4, а.е. 2977, л. 61.

17 TsDA, f. 176k, op. 4, a.e. 2304, l. 219.

18 TsDA, f. 176k, op. 4, a.e. 2977, l. 61.

шаването на така наречените “висящи въпроси” между двете страни: завръщането на българските бежанци и съдбата на техните имоти в Източна Тракия; правата на малцинствата в двете страни, бъдещето на българските училища в Турция и на българската Екзархия в Истанбул.

Най-трудно протичат преговорите по бежанския въпрос. Съгласно член 9 на българо-турския Цариградски договор от 1913 г. българите, които до тогава са напуснали Източна Тракия могат да се завърнат по своите родни места в срок от две години. Това обаче не става главно поради последвалите военновременни години. Говорейки със С. Радев за позицията на Турция по бежанския въпрос турският външен министър Т. Р. Арас казва: “През Балканската война става фактическа размяна на населението. Този факт трябва да се санкционира с договор. Турция е широко отворена за българските поданици, но не и за тия, които са избягали от Турция...”¹⁹

Българската страна и да не е съгласна напълно с турското становище по бежанския въпрос, съобразява се с факта, че на преминалите от Турция територии към България след Балканската война са настанени български бежанци. Освен това от голямо значение за България е сключването на нормални дипломатически отношения с Турция, което слага край на нейната изолация на Балканите. Другите “висящи въпроси” се решават сравнително по-лесно. Двете страни се договарят малцинствените въпроси да се решават въз основа на международните договори. Възприема се

Турция’де Българ okullarıyle İstanbul’daki Българ Ekzarhlığının geleceđi gibi iki ülke arasında “askıda kalan” sorunlar belli bařlı yer tutuyor.

Göçmenler sorunu üzerine yürütölen görüşmeler en zor ilerliyor. 1913 yılında Bulgaristan ile Türkiye arasında imzalanan İstanbul Antlaşmasına göre o zamana kadar Dođu Trakya’yı terketmiş olan Bulgarlar iki yıl içinde dođdukları yerlere dönebilirlerdi. Lakin herşeyden önce ilerleyen yıllardaki savaşlar yüzünden bu gerçekleşmemişti. Türkiye’nin muhacirler konusundaki tutumu hakkında S. Radev’le konuşurken Türk dışışleri bakanı T.R. Aras şöyle diyor: “Gerçekte nüfus mübadelesi Balkan Savaşı esnasında yapılmış bulunuyor. Bu gerçek, bir antlaşma ile kanunlaştırılmalıdır. Türkiye, kapılarını Bulgar tebasından olanlara geniş olarak açıyorsa da bu, Türkiye’den kaçanlar için geçerli değildir”.¹⁹

Bulgar tarafı muhacirler konusunda Türk görüşüyle tamamiyle razı gelmese de Balkan Savaşından sonra Türkiye’den Bulgaristan’a geçen topraklara Bulgar muhacirlerin yerleştirildiđi gerçeđini göz önünde bulundurmak zorunda kalıyor. Bundan başka Bulgaristan için Türkiye ile normal diplomatik ilişkiler kurulmasının çok büyük önemi vardı. Zira bu şekilde onun Balkanlar’daki izolasyonuna son verilmiş olacaktı. “Askıya alınan” diđer sorunlar nispeten daha kolay çözüme kavuşturuluyor. İki ülke, azınlıklar sorunlarının uluslar arası antlaşmalar temelinde çözüme kavuşturulması konusunda anlaşıyorlar. Bu itibarla Türkiye’deki Българ okulları, Bulgaris-

19 ЦДА, ф. 176к, оп. 4, а.е. 2974, л. 267.

19 TsDA, f. 176k, op. 4, a.e. 2974, l. 267.

българските училища в Турция и турските училища в България да се подчиняват на общия режим за малцинствените училища в двете страни. С признаването на гражданските и малцинствени права на българското малцинство в Турция се признава и по-нататъшното съществуване на Българската екзархия в Истанбул, която се явява морална и духовна опора на българите в Турция.²⁰

На 18 октомври 1925 г. в Анкара се подписва Договор за приятелство между Царство България и Република Турция.²¹ В него се говори за установяването на нерушим мир и искрено и безкрайно приятелство между двете страни, за изграждането на дипломатическите отношения между тях въз основа на изискванията на международното право, за договор за установяване и правна конвенция, за допълнителен протокол като неразделна част от договора.

Допълнителния протокол към договора се отнася за правата на малцинствата в България и Турция, които се третират на реципрочна основа въз основа на международните договори с идентични клаузи отнасящи се за малцинствените права. За турците в България това е Ньойският договор от 1919 г., а за българите в Турция - Лозанският договор от 1920 г. Според тях поданиците на двете страни са равни пред закона и се ползват с еднакви граждански и политически права без разлика на раса, език и религия, използват свободно своя език и проповядват свободно религията си. Съгласно буква "В" от допълни-

тан'даки Türk okullarının her iki ülkede azınlık okullarına dair genel rejimlere uymaları anlayışı kabullenmiş oluyor. Türkiye'deki Bulgar azınlığın medeni ve azınlık haklarının tanınmasıyla İstanbul'daki Bulgar Ekzarhlığının bundan böyle de varlığını sürdürmesi tanınmış oluyor ki, bu da Türkiye'deki Bulgarlar için manevi bir destek demektir.²⁰

18 Ekim 1925 tarihinde Ankara'da Çarlık Bulgaristan'la Türkiye Cumhuriyeti arasında Dostluk Antlaşması imzalanıyor.²¹ Bu antlaşmada her iki ülke arasında sarsılmaz bir dostluktan bahsedilmekte; aralarında uluslar arası hukuk istemleri temeline dayalı diplomatik ilişkiler kurulması; yerleşme ve adli konvansiyon muahedesiyile antlaşmanın ayrılmaz bir parçası olan bir ek protokolün imzalanmasından söz edilmektedir.

Antlaşmaya ek olarak getirilen bu protokol, Bulgaristan ve Türkiye'deki azınlıkların haklarına ilişkin olup bu haklar, benzeri uluslar arası azınlık hakları temelinde karşılıklı olarak ele alınmaktadır. Bulgaristan'daki Türkler için bu haklar 1919 yılı Nöy Antlaşması; Türkiye'deki Bulgarlar için de 1930 yılı Lozan Antlaşması maddeleri uyarınca sağlanıyordu. Bu Antlaşmalara göre iki ülke tebasına dahil kimseler yasalar önünde eşit haklı olup; ırk, dil ve din farkı gözetilmeksizin aynı medeni ve siyasi haklardan yararlanabilir, kendi dillerini serbestçe kullanabilir, dini ibadetlerini özgürce yerine getirebilirlerdi. Ek protokolün "C" noktası uyarınca Bulgaristan'a göç

20 ЦДА, ф. 176к, оп. 4, а.е. 2974, л. 74, 180, 304.

21 Вж.: Раздел I, Документ 4.

20 TsDA, f. 176k, op. 4, a.e. 2974, l. 180, 304.

21 Bkz. I. Bölüm, 4. Belge.

телния протокол недвижимите имоти на българите от Източна Тракия, които са се изселили в България, без българите и техните имоти в Истанбул, и недвижимите имоти на мюсюлманите от териториите на Турция преминали към България след Балканската война, и които са се изселили в Турция, остават собственост на държавата, в която се намират. С този допълнителен протокол се слага край на действието на Цариградския българо-турски договор от 1913 г.²²

Конвенцията за установяване се отнася за условията за живеене и работа на българските поданици в Турция, и на турските поданици в България. Поданиците на двете страни се ползват с еднакви права да живеят и работят в съответната страна, да притежават всякакви движими и недвижими имоти с изключение на селски имоти, да се изселват от едната в другата страна, да се занимават с всякаква делова дейност, търговия, занаяти и други професии.²³

Българо-турският договор за приятелство влиза в сила на 17 август 1926 г., след ратифицирането му от парламентите на двете страни. Както отбелязва известният турски журналист и общественик Юнус Нади²⁴ в подготовката и подписването на този изключително важен за двете страни договор, голям принос имат такива видни държавници и дипломати като Мустафа Кемал (Ататюрк), Исмет Иньоню, Тефик Р. Арас, Тефик Кямил от турска страна, и Александър Стамболийски, Александър Цан-

етмиш, Истанбул'лу Бугарлар и техните имоти в България, които са се изселили в България, без българите и техните имоти в Истанбул, и недвижимите имоти на мюсюлманите от териториите на Турция преминали към България след Балканската война, и които са се изселили в Турция, остават собственост на държавата, в която се намират. С този допълнителен протокол се слага край на действието на Цариградския българо-турски договор от 1913 г.²²

Yerleşme konvansiyonu ise Bulgar tebasına mensup kişilerin Türkiye'de; Türk tebasına mensup kimselerin de Bulgaristan'da oturma ve çalışma koşullarına ilişkindi. Her iki ülke tebasına mensup kişiler de ilgili ülkelerde oturma ve çalışmalarında eşit haklardan yararlanırlar, köy mülkleri hariç, her türlü taşınır ve taşınmaz mal ve mülk edinebilirler; bir ülkeden diğerine göç edebilir, her türlü ameli işlerde, ticaretle, zanaatlarda ve başka mesleklerde çalışabilirlerdi.²³

Bulgar-Türk Antlaşması her iki ülke parlamentoları tarafından tastik edildikten sonra, 17 Ağustos 1926 tarihinde yürürlüğe giriyor. Seçkin Türk gazetecisi ve toplum adamı Yunus Nadi'nin²⁴ de kaydettiği gibi, her iki ülke için de özellikle büyük önem taşıyan bu antlaşmanın hazırlanması ve imzalanmasında Türkiye tarafından Mustafa Kemal (Atatürk), İsmet İnönü, Tevfik Rüştü Aras, Tevfik Kamil, Bulgaristan tarafından da Aleksandır Stamboliyski, Aleksandır Tzankov, Andrey Lyapçev, Atanas Burov, Hristo Kalfov, Simeon Radev, Todor Markov gibi seçkin devlet adamları ve diplomatların büyük ve değerli katkıları

22 Пак там.

23 Пак там.

24 Вж.: Раздел, V, Документ 72.

22 Aynı yerde.

23 Aynı yerde.

24 Bkz. V. Bölüm, 72. Belge

ков, Андрей Ляпчев, Атанас Буров, Христо Калфов, Симеон Радев, Тодор Марков от българска страна. С този договор се поставят политико-дипломатическите и международно правни основи на добросъседските и приятелски българо-турски отношения.

Българо-турският договор за приятелство от 1925 г. предвижда сключването на отделен договор за търговия и арбитраж между двете страни. На 12 февруари 1928 г. се подписва първия редовен Договор за търговия и мореплаване между България и Турция.²⁵ След това се подписват нови търговски договори, с които се осигуряват нормални условия за търговия между двете страни.

На 6 март 1929 г. се сключва Договор за неутралитет, помирение, съдебно уреждане и арбитраж между България и Турция.²⁶ Със този договор се утвърждава принципа за неутралитет в случай на война и мирна процедура за споразумение и арбитраж при решаването на спорните въпроси. По-късно по взаимно споразумение срокът на действие на този договор се продължава и той остава в сила практически до края на Втората световна война.

Правно-договорните отношения между България и Турция се допълват с подписаните на 23 декември 1929 г. Договор за екстрадация на осъдените²⁷, и на 22 декември 1933 г. Ветеринарна конвенция.²⁸

Добрите приятелски отношения между България и Турция намират

олмуштур. Бу антлашма иле ийи комшулук ве достлук есасларина даыанан Булгар-Түрк илшкилеринин сиыасал, дипломатик ве улуслар арасы хукуксал темеллери атылмыш олuyor.

1925 yılında imzalanan Bulgar – Türk Antlaşması iki ülke arasında ayrıca ticaret ve hakemlik antlaşması imzalanmasını öngörüyordu. 12 Şubat 1928 tarihinde Bulgaristan ile Türkiye arasında ilk muntazam Ticaret ve Deniz Seyrüseferleri Antlaşması imzalanıyor.²⁵ Daha sonraları imzalanan yeni ticaret antlaşmalarıyla her iki ülke arasında normal ticaret koşulları sağlanmış oluyor.

6 Mart 1929 tarihinde Bulgaristan'la Türkiye arasında tarafsızlık, barışma, adli uyuşma ve hakemlik antlaşması imza ediliyor.²⁶ Bu antlaşma ile muhtemelen çıkacak bir savaş sırasında tarafsız kalınması ve anlaşmalarda barışçı yollara başvurarak tartışmalı sorunların hallinde hakemlik ilkelerine sadakat prensipleri tutunmuş oluyordu. Daha sonraları, karşılıklı razılık üzere, geçerlilik süresi uzatılan bu antlaşma pratik olarak İkinci Dünya Savaşı sonuna dek yürürlükte kalıyor.

Bulgaristan ile Türkiye arasında hukuksal ve antlaşmalar yoluyla düzenlenen ilişkiler 23 Aralık 1929 yılında imza edilen Mahkûmların İade edilmesine²⁷ ve 22 Aralık 1933 tarihinde imzalanan Veteriner Konvansiyonuyla tamamlanıyor.²⁸

Bulgaristan ile Türkiye arasındaki iyi dostluk ilişkileri Cumhurbaşkanı Atatürk ile Çar III Boris arasında sıralı sürüp giden

25 Вж.: Раздел I, Документ 5.

26 Вж.: Раздел I, Документ 6.

27 Вж.: Раздел I, Документ 7.

28 Вж.: Раздел I, Документ 10.

25 I. Bölüm, 5. Belge.

26 Bkz. I. Bölüm, 6. Belge

27 Bkz. I. Bölüm, 7. Belge

28 Bkz. I. Bölüm, 10. Belge

израз в топлите приятелски отношения поддържани между Президента Ататюрк и цар Борис III, което се потвърждава от редовно поддържаната тяхна кореспонденция.²⁹ Когато турският посланик в София връчва на Цар Борис III голямата реч на Президента Ататюрк, издадена в самостоятелна книга на немски език през 1930 г., той изразява своята благодарност по следния начин: "Предайте сърдечната ми благодарност на Великия Гази (Победителят Ататюрк) за неговия много ценен подарък. Моята любов и искреност към Негово превъзходителство Президента надхвърля границите на коректността. Прекланям се пред големия гений, който пренасяйки изкуството и културата на Запада в живота на Изтока създаде една културна и силна нова държава. Колкото това е възможно от разстояние с искрен интерес следях вашата щастлива революция. А с тази историческа книга ще се запозная много по-пълно с нея. Блестящите резултати от реформата на азбуката ще се видят след десет, петнадесет години. Това ще е от голямо значение за сближаването, приятелството и взаимното разбирателство между нашите страни..."³⁰

През декември 1931 г. българска правителствена делегация начело с министър-председателя Никола Мушанов прави официално посещение в Турция. Тя е посрещната много искрено и сърдечно както от турските ръководители, така и от населението.³¹ Накрая Н. Мушанов бива приет

samimi ve dostane yazışmalarda da teyit ve tastik olunuyor.²⁹ Sofya'daki Türkiye büyükelçisi Cumhurbaşkanı Atatürk'ün 1930 yılında ayrı bir kitap halinde Almanca olarak yayımlanan Büyük Söylev'ini kendisine sunarken Çar III. Boris memnuniyetini şu sözlerle beyan ediyor: "Bu çok değerli hediyesinden dolayı Büyük Gazi'ye candan ve yürekten teşekkürlerimi bildirin. Şefketli Cumhurbaşkanı'na karşı beslediğim sevgi ve samimiyet, nezaket sınırlarını aşıyor. Batının sanat ve kültürünü Doğunun hayatına taşıyarak kültürlü ve güçlü bir devlet kuran bu büyük dehanın önünde eğiliyorum. Mesut devriminizi yapabildiğin kadar uzaktan samimi bir ilgiyle izliyordum. Bu tarihsel eser sayesinde onu daha tam bir şekilde tanımış olacağım. Alfabe devriminin parlak sonuçları on onbeş yıl sonra görülecektir. Ülkelerimizin birbirlerine yaklaşması, aramızdaki dostluk ve karşılıklı anlaşmanın gelişmesi için bunun büyük önemi olacaktır..."³⁰

1931 Aralığında başbakan Nikola Muşanov başkanlığındaki Bulgar hükümet heyeti Türkiye'yi resmi ziyarette bulunuyor. Heyet, gerek Türkiye yönetmenleri ve gerekse ahali tarafından büyük ve candan bir samimiyetle karşılanıyor.³¹ N. Muşanov, ziyaret sonunda Cumhurbaşkanı Atatürk tarafından da kabul ediliyor ve bu karşılaşmaları sıcak ve samimi bir hava içinde geçiriyor. Atatürk, Bulgar-Türk dostluğunun güçlenmesi uğrunda yürütülen görüşmeleri genelleyerek şu sözleri söylüyor: "Türkiye

29 Вж.: Раздел III, Документ 33-34.

30 Вж.: Раздел III, Документ 38.

31 Вж.: Раздел III, Документ 41-42; Раздел V, Документ 77, 78, 79, 80, 81, 82, 84, 85.

29 Bkz. III. Bölüm, 33-34. Belgeler.

30 Bkz. III. Bölüm, 38. Belgeler.

31 Bkz. III. Bölüm, 41-42. Belgeler., V. Bölüm, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 84, 85 Belgeler.

от Президента Ататюрк и тяхната среща преминава в топла сърдечна обстановка. Обобщавайки разговорите за укрепването на българо-турското приятелство Ататюрк казва: “Турция и България трябва да са приятели. Който е против България, той е и против Турция”.³² Ататюрк използва всяка възможност да изкаже приятелските си чувства към българския народ и да не подчертае значението на българо-турските приятелски отношения.³³

В периода между двете световни войни се установяват и развиват научните и културни връзки между двете страни. Осъществяват се взаимни посещения на видни общественици и журналисти, учени и учители. Български театрални трупи и фолклорни ансамбли изнасят спектакли и концерти в Истанбул и Анкара. Ататюрк редовно ги посещава, даже на свои лични разноси ги кани в Анкара.³⁴ Възхитен от концерта на българския фолклорен ансамбъл “Българска китка” Ататюрк казва на изпълнителите: “Видях повече от това, което очаквах и ако България е хубава като “Българска китка”, то вашата България може само да се гордее”.³⁵

През времето на Ататюрк България има най-добри отношения с Турция, в сравнение с която и да е друга съседна държава. Затова преждевременната смърт на Ататюрк се оценява в България като голяма загуба не само на турския народ. Ръководителят

ve Bulgaristan dost olmalıdırlar. Bulgaristana karşı olan Türkiye'ye de karşıdır.”³² Atatürk, her fırsattan faydalanarak Bulgar halkına karşı beslediği dostane duyguları ve Bulgar-Türk dostluk ilişkilerinin önemini belirtmeyi unutmuyor.³³

İki dünya savaşı arasında geçen yıllarda iki devlet arasında bilimsel ve kültürel bağlar kurularak genişlemiş oluyor. Seçkin toplum adamları ve gazetecilerin, bilim adamları ve öğretmenlerin karşılıklı ziyaretleri gerçekleşiyor. Bulgar tiyatro grupları ve folklor ekipleri İstanbul ve Ankara'da temsiller ve konserler veriyor. Atatürk onları sırasıyla izliyor, hatta bazılarını kendi hesabına Ankara'ya davet ediyor.³⁴ “Bilgarska Kitka” folklor ekibinin konserinden hayran kalan Atatürk'e: “Beklediğimden çok daha fazlasını gördüm. Ve eğer yurdunuz folklor ekibiniz kadar güzelse Bulgaristan bununla sadece övünebilir” diyor.³⁵

Diğer başka komşu ülkelerle karşılaştırıldığı zaman Atatürk'ün sağlığında Bulgaristan'ın Türkiye ile en iyi ilişkiler içinde olduğu görülecektir. Bu nedenle Atatürk'ün vakitsiz ölümü sadece Türk halkının büyük bir kaybı olarak değerlendirilmiyor. Atatürk'ün cenaze merasimine katılan 130 kişilik Bulgar askeri heyeti yönetmeni savunma bakanı General Daskalov Türk gazetecileri önünde şunları paylaşıyor: “... Atatürk'ün vakitsiz ölümü dünyanın her yanında olduğu gibi, Bulgaristan'da da derin bir elem yarattı. Ve

32 Вж.: Раздел V, Документ 80.

33 Вж.: Раздел V, Документ 90, 95; Раздел III, Документ 51.

34 Вж.: Раздел III, Документ 39; Раздел V, Документ 75, 86, 89; Раздел IV, Документ 54, 60.

35 Вж.: Раздел V, Документ 87.

32 Bkz. V. Bölüm, 80. Belge.

33 Bkz. V. Bölüm, 90,95-42. Belgeler. III. Bölüm, 51 Belge.

34 III. Bölüm, 39 Belge. V. Bölüm, 75,96,89. Belgeler IV. Bölüm, 54,60. Belgeler.

35 Bkz. V. Bölüm, 87. Belge.

на 130-членната военна делегация на България на траурната церемония за погребението на Ататюрк, военният министър ген. Даскалов заявява пред турските журналисти: "...Преждевременната смърт на Ататюрк както навсякъде по света, така и в България събужда дълбока скръб и без съмнение с неговата смърт човечеството загуби една велика личност, чието място лесно няма да може да се запълни".³⁶

Подготвеният на български и турски език сборник "Ататюрк и българо-турските отношения в документи 1913-1938 г." включва оригинални документи и материали от български и турски архивни и литературни източници. Той се състои от увод, пет глави и приложения.

В увода въз основа предимно на включените в сборника документи и материали в основни линии се разглежда дейността на Ататюрк като военен аташе в София и приноса му като президент на Република Турция за развитието на българо-турските приятелски отношения в периода между двете световни войни.

Първи раздел "Договори и споразумения" включва главните от тях за периода 1913-1938 г. Те са взети от официалните източници на двете страни и за да не се повтарят не са дадени в приложенията.

Втори раздел "Подбрани доклади на Мустафа Кемал като военен аташе в София" включва 10 от неговите повече от 100 доклади, докладни записки и телеграми. Тези документи са преведени на български език от

асла шүпхе yok ki, onun ölümüyle insanlık yeri kolay kolay doldurulamayacak büyük bir şahsiyeti kaybetmiş oldu".³⁶

"ATATÜRK ve BELGELERLE BULGAR – TÜRK İLİŞKİLERİ – 1913-1938" adı altında Bulgarca ve Türkçe olarak hazırlanan bu derleme, Bulgar ve Türk arşivleri ve edebi kaynaklarından toplanan orijinal doküman ve malzemeleri içermektedir. Derlemenin giriş kısmıyla beş ayrı bölümü ve ekleri vardır.

Giriş kısmında genelde derlemeye alınan belgeler ve malzemelerle Atatürk'ün Sofya'da askeri аташе olarak faaliyeti ve iki dünya savaşı arasında Türkiye cumhurbaşkanı olarak Bulgar-Türk dostluk ilişkilerinin gelişmesine olan katkısı ele alınmaktadır.

"Antlaşmalar ve muahedeler" adını taşıyan Birinci bölümde 1913-1938 yılları arasında imzalanan belli başlı antlaşma ve muahedelere yer verilmiştir. Onlar, her iki ülke resmi kaynaklarından derlenmiş, orijinaler ekte verilmiştir.

"Mustafa Kemal'in Sofya'da askeri аташе olarak gönderdiği raporlardan seçmeler" adı altındaki İkinci bölüme onun 100'den fazla rapor ve telgrafından alınan 10 örneğe yer verilmiştir. Belgeler, günümüz Türkçesinden Bulgarca'ya çevrilmişlerdir.

"Diplomatik Yazışma" adını taşıyan Üçüncü bölüme iki ülke arasında yürütülen diplomatik yazışmalardan çeşitli örnekler dahil edilmiştir.

"Eğitim, Bilim ve Kültürel Bağlar" adı altındaki Dördüncü bölümde iki ülkenin bu yöndeki çalışmalarından bir kısmı sunulmuştur.

36 Вж.: Раздел V, Документ 97.

36 V. Bölüm, 97. Belge.

осъвременения турски текст.

Трети раздел “Дипломатическа преписка” включва различни материали от дипломатическата преписка между двете страни.

Четвърти раздел “Просветни, научни и културни връзки” отразява част от дейността на двете страни в тази област.

Пети раздел “Отражението на българо-турските отношения в печата” включва материали от печата в двете страни, посветени на българо-турските отношения.

В приложението са дадени именен и географски показалци факсимилета на някои документи и снимки на държавници от двете страни.

В документите на български език са запазени оригиналните граматически и други особености и правопис, в преведените на български език документи е запазен правописът. Допълнените думи или части от думи, както и такива в разчитането, на които има съмнение са поставени в скоби [].

Проф. д-р Дженгиз Хаков

“Bulgar-Türk İlişkilerinin Basında Yansıması” adını taşıyan Beşinci bölüme her iki ülke basınında Bulgar-Türk ilişkilerine dair bazı yazılar verilmiştir.

Derlemenin ek kısmında isim ve yer adları indeksi, belge orijinalleri ve iki ülkenin devlet adamları ile ilgili fotoğraflar verilmiştir.

Bulgar belgelerinin gramer ve imlâ özellikleri de korunmuştur. Bulgarcaya çevrilmiş belgelerde bazı eski imlâ özellikleri de korunmuştur. İlâve edilmiş tamamlanmış veya manası şüphe uyandırmış kelimeler parantez içine alınmıştır.

Prof. Dr. Cengiz HAKOV

KISALTMALAR

a.e.	: Arhivna edinits
a.g.e.	: Adı geçen eser.
a.g.m.	: Adı geçen makale
Arş.	: Arşiv
ATASE	: Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı (Türkiye Cumhuriyeti Genelkurmay Başkanlığı)
Bkz.	: Bakınız
C	: Cilt
Cum. Arş.	: Cumhurbaşkanlığı Arşivi (Türkiye Cumhuriyeti)
D.	: Dosya
BCA.	: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı Arşivi
BOA.	: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Arşivi
f.	: Fond
Fh.	: Fihrist
Gös. yer.	: Gösterilen yer
Kl.	: Klasör
L.	: Liste
Op.	: Opis
s.	: sayfa
Şimşir	: Bilal N. Şimşir, Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları, C.I. Ankara, 1973.
T.	: Tom
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TsDA	: Tsentralen Darjaven Arhiv (Bulgaristan)
v.d.	: ve devamı

СЪКРАЩЕНИЯ

Архивна еденица
Посоченото произведение
Посочената статия
Архив
Управление за Военна История и Стратегически изследвания на Република Турция
Вижте
Том
Архив на Президентството на Република Турция
Досие
Генерална Дирекция на Държавните Архиви при Министър-председателството на Република Турция Архив на Управлението на Архива на Републиката
Генерална Дирекция на Държавните Архиви при Министър-председателството на Република Турция Архив на Управлението на Османския Архив
Фонд
Съдържание
Посоченото място
Класьор
Лист
Опис
Страница
- Шимшир: Билял Н. Шимшир, Ататюрк и чуждите държавни глави, том I Анкара, 1973
том
Велико Национално Събрание на Турция
Централен Държавен Архив (България)
И така нататък

İÇİNDEKİLER	S. No Стр.	СЪДЪРЖАНИЕ
ÖNSÖZ	V	ПРЕДГОВОР
ÖNSÖZ	VII	ПРЕДГОВОР
TAKDİM	IX	ПРЕДСТАВЯНЕ
SUNUŞ	XI	ВЪВЕДЕНИЕ
SUNUŞ	XV	ВЪВЕДЕНИЕ
GİRİŞ	XVII	УВОД
GİRİŞ	XLVII	УВОД
KISALTMALAR	LXIII	СЪКРАЩЕНИЯ
İÇİNDEKİLER	LXV	СЪДЪРЖАНИЕ
I. Bölüm	1	I. Раздел
Antlaşmalar ve Sözleşmeler		Договори и споразумения
Belge -1	3	Документ 1
1913 İstanbul, Bulgaristan-Türkiye Antlaşması (26 Eylül 1913)		Цариградски Договор между България и Турция от 1913 г.
Belge -2	36	Документ 2
Trakya Göçmenlerinin Yerleştirilmesiyle İlgili 1913 Bulgaristan-Türkiye Sözleşmesi ve Protokolü (2-15 Teşrîn-i Sânî [Kasım] 1913)		Българо-турско съглашение и протокол от 1913 година за настаняването на тракийските бежанци (2-15 ноември 1913 г.)
Belge -3	41	Документ 3
1913, İstanbul-Bulgaristan-Türkiye Antlaşması İle İlgili Gizli Rapor (03 Kânûn-ı Evvel [Aralık] 1913)		Таен доклад за приложението на Цари- градския договор от 1913 г. между Бъл- гария и Турция (3 декември 1913 г.)
Belge -4	51	Документ 4
Türkiye İle Bulgaristan Arasında İmza Olunan Muhadenet Muahedenamesi ve Umumi Protokol İle İkamet Mukave- lenamesi (18 Teşrîn-i Evvel [Ekim] 1925)		Договор за приятелство между България и Турция, приложен към него прото- кол и Конвенция за установяване между двете страни (18 октомври 1925 г.)
Belge -5	68	Документ 5
Türkiye İle Bulgaristan Ticaret ve Seyr-i Sefâin Antlaşması ve Protokolü (12 Şubat 1928)		Договор и протокол за търговия и мо- реплаване между България и Турция (12 февруари 1928 г.)
Belge -6	84	Документ 6
Türkiye İle Bulgaristan Arasında Âkid ve İmza Edilen Bitaraflık, Uzlaşma Adli Tesviye ve Hakem Muahedenamesi (06 Mart 1929)		Договор за неутралитет, помирение, съдебно уреждане и арбитраж между България и Турция (6 март 1929 г.)
	IXV	

Belge -7 Türkiye İle Bulgaristan Arasında İade-i Mücrimin Mukavelenamesi (23 Kânûn-ı Evvel (Aralık) 1929)	96	Документ 7 Конвенция за предаване [на престъпни- ци] между България и Турция (23 декември 1929 г.)
Belge -8 Türkiye İle Bulgaristan Arasında Tica- ret ve Seyr-i Sefain Muahedenamesi 27 Mayıs 1930	107	Документ 8 Договор за търговия и мореплаване между България и Турция (27 май 1930 г.)
Belge -9 Türkiye İle Bulgaristan Arasındaki Ticaret Antlaşması (21 Kânûn-ı Evvel (Aralık) 1933)	126	Документ 9 Търговска спогодба между България и Турция (21 декември 1933 г.)
Belge -10 Türkiye ile Bulgaristan Arasındaki Baytari Mukavelename (22 Kânûn-ı Evvel (Aralık) 1933)	130	Документ 10 Ветеринарна конвенция между Бълга- рия и Турция (22 декември 1933 г.)

II. Bölüm Sofya Askerî Ataşesi Mustafa Kemal (Atatürk)'in Raporlarından Seçmeler	149	II. Раздел От докладите на Мустафа Кемал (Ататюрк) като военен аташе в София
Belge -11 Balkanlarda Siyasî Durum ve Balkan Devletlerinin Politikaları Hakkında 7 Mart 1914 Tarihli Rapor	151	Документ 11 Доклад за политическата обстановка на Балканите и политиката на балканските държави (7 март 1914 г.)
Belge -12 Bulgaristan Parlâmentosunun Açılışı İle İlgili 3 Nisan 1914 Tarihli Rapor	159	Документ 12 Доклад за откриването на Народното събрание (3 април 1914 г.)
Belge -13 Bulgaristan'ın Türkiye ve Diğer Balkan Devletlerine Karşı İzlediği Politikalar Hakkında 14 Nisan 1914 Tarihli Rapor	162	Документ 13 Доклад относно политиката на Бълга- рия към Турция и другите балкански държави (14 април 1914 г.)
Belge -14 Bulgaristan'ın Birinci Dünya Savaşına Katılması İle İlgili 17 Haziran 1914 Tarihli Rapor	167	Документ 14 Доклад относно намесата на България в Първата световна война (17 юни 1914 г.)

Belge -15 Balkan Devletlerinin Savaşla İlgili Tutumları Hakkında 28 Temmuz 1914 Tarihli Rapor	170	Документ 15 Доклад за поведението на балканските държави по отношение на войната (28 юли 1914 г.)
Belge -16 Balkan Ülkelerinin Birinci Dünya Savaşı İle İlgili Tutumları Hakkında 30 Temmuz 1914 Tarihli Rapor	172	Документ 16 Доклад относно поведението на балканските държави към Първата световна война (30 юли 1914 г.)
Belge -17 Bulgaristan'ın Birinci Dünya Savaşına Katılması Hakkında 21 Ağustos 1914 Tarihli Rapor	174	Документ 17 Доклад относно намесата на България в Първата световна война (21 август 1914 г.)
Belge -18 Balkan Ülkelerinin Birinci Dünya Savaşı İle İlgili Tutumları Hakkında 22 Eylül 1914 Tarihli Rapor	177	Документ 18 Доклад за отношението на балканските държави към Първата световна война (22 септември 1914 г.)
Belge -19 Birinci Dünya Savaşında Yunanistan'ın Osmanlı Devleti'ne Karşı Savaş Girmesi Halinde, Bulgaristan'ın Takınacağı Tavrı Hakkında 6 Kasım 1914 Tarihli Rapor	179	Документ 19 Доклад за позицията на България при положение, че Гърция участва във вой- ната срещу Османската държава през Първата световна война (6 ноември 1914 г.)
Belge -20 Bulgaristan Genelkurmay Başkanı General Viçev'in Harp Tarihi Yazdığına Dair 6 Aralık 1914 Tarihli Rapor	183	Документ 20 Доклад за военната история, която пи- ше началникът на българския генерален щаб ген. Вичев (6 декември 1914 г.)
III. Bölüm Diplomatik Yazışmalar	187	III. Раздел Дипломатическа преписка
Belge -21 Mustafa Kemal (Atatürk)'in "Mukaddes Aleksandr" Nişanı İle Ödüllendirildiğine Dair III. Çar Boris'in 21.02.1915 Tarihli Mektubu	189	Документ 21 Писмо от канцеларията на българските ордени до Щаба на армията за награж- даването на Мустафа Кемал (Ататюрк) с ордена "Свети Александър" (21 февруари 1915 г.)
Belge -22 Sofya'da Açılan Bulgar-Türk Derneği İle İlgili Bulgaristan Elçisi N. Koluşev'in 12.09.1917 Tarihli Raporu	190	Документ 22 Доклад от българския посланик Н. Колу- шев във връзка с откритото в София Бълга- ро-турско дружество (12 септември 1917 г.)

Belge -23 Cafer Tayyar Paşa'nın Doğu Trakya'nın Bağımsızlığını İlan Etmesi Hakkında Edirne Bulgaristan Konsolosu'nun 18.03.1920 Tarihli Raporu	193	Документ 23 Доклад от драгомана в Българското генерално консулство в Одрин за обявяването от полк. Джафер Таяр независимостта на Източна Тракия (18 март 1920 г.)
Belge -24 Mustafa Kemal (Atatürk)'in Bulgaristan Başbakanı Aleksandr Stanbolisky'ye Gönderdiği 30.04.1920 Tarihli Mektubu	195	Документ 24 Писмо от Мустафа Кемал (Ататюрк) до българския министър-председател Александър Стамболийски (30 април 1920 г.)
Belge -25 Batı Trakya'da Tevfik Bey'in Başkanlığında, Türk ve Bulgarlardan Oluşan Bir Hükûmetin Kurulduğuna Dair Bulgaristan Paris Elçiliği'nin 08.06.1920 Tarihli Telgrafı	198	Документ 25 Телеграма от Българското посолство в Париж за съставянето от българи и турци правителство в Западна Тракия (8 юни 1920 г.)
Belge -26 Bulgaristan Başkonsolosu T. Pavlov'un Türkiye İle İlgili 01.04.1921 Tarihli Raporu	200	Документ 26 Доклад от българския генерален консул Т. Павлов върху политическото положение в Турция (1 април 1921 г.)
Belge -27 General Goleman Boyacıyev'in Türk-Bulgar Askerî Antlaşması Hakkında Mustafa Kemal (Atatürk)'e Yazdığı 25.04.1922 Tarihli Mektubu	222	Документ 27 Писмо от ген. Големан Бояджиев до Мустафа Кемал (Ататюрк) относно българо-турско военно споразумение (25 април 1922 г.)
Belge -28 Mustafa Kemal (Atatürk)'in General Goleman Boyacıyev'e, 26.04.1922 Tarihli Mektubu	225	Документ 28 Писмо от Мустафа Кемал (Ататюрк) до ген. Големан Бояджиев (26 април 1922 г.)
Belge -29 Edirne Bulgaristan Başkonsolosu T. Markov'un İzmir'de Mustafa Kemal (Atatürk) İle Görüşmelerinden Sonra Sofya'ya Gönderdiği 08.02.1923 Tarihli Rapor	227	Документ 29 Доклад от българския генерален консул в Одрин Т. Марков след срещите му с Мустафа Кемал (Ататюрк) в Измир (8 февруари 1923 г.)
Belge -30 1925 Bulgaristan-Türkiye Dostluk Antlaşmasının Bulgaristan Parlâmentosu'nda Onaylanmasının, Türkiye'deki Akisleri Hakkında İstanbul Başkonsolosu Vekili N. Nedev'in 10.07.1926 Tarihli Raporu	246	Документ 30 Доклад от българския вице-консул в Истанбул Недю Недев за отзивите в Турция след ратифицирането от Народното събрание на Българо-турския договор за приятелство от 1925 г. (10 юли 1926 г.)

Belge -31 Todor Pavlov'un Türkiye Büyük Elçiliği'ne Tayin Edildiğine Dair İtimat- name (04.04.1927)	250	Документ 31 Акредитивно писмо на Тодор Павлов за назначаването му за пълномощен министър на България в Турция (4 април 1927 г.)
Belge -32 Mustafa Kemal (Atatürk)'in Cumhurbaşkanı Olarak İstanbul'u İlk Ziyareti İle İlgili Todor Pavlov'un 05.07.1927 Tarihli Raporu	252	Документ 32 Доклад на пълномощния министър Т. Павлов за първото посещение на Мустафа Кемал (Ататюрк) в Истанбул като Президент на Република Турция (5 юли 1927 г.)
Belge -33 Mustafa Kemal (Atatürk)'in İkinci Kez Cumhurbaşkanı Seçilmesi Sebebiyle III. Çar Boris'in Kendisine Gönderdiği 28.09.1928 Tarihli Kutlama Mektubu	256	Документ 33 Поздравително писмо на Цар Борис III до Мустафа Кемал (Ататюрк) по случай повторното му избиране за Президент на Република Турция (28 септември 1928 г.)
Belge -34 Türk-Bulgar Dostluk Cemiyeti Toplantısı Hakkında Sofya Elçisi R. Hüsrev'in 11.06.1929 Tarihli Raporu	258	Документ 34 Доклад на турския посланик в София Р. Хюсрев и информация на БТА за събранието на Турско-българското дружество за приятелство (28 септември 1929 г.)
Belge -35 Türkiye'den Kaçanlara Bulgaristan'daki Türk Mekteplerinde Görev Verilmeyeceğine Dair Türkiye Dışişleri Bakanlığı'nın 06.03.1930 Tarihli Yazısı ve Eki Elçilik Raporu	262	Документ 35 Писмо с искане от турска страна за неназначаването на бегълци от Турция за учители в турските училища в Бълга- рия и доклад на турския посланик в София по този въпрос (6 март 1930 г.)
Belge -36 Mustafa Kemal (Atatürk)'in Nutkunun Almanca Tercümesinin Çar III. Boris'in İsteği Üzerine Kendisine İletildiği ve Çar'ın Atatürk ve Türkiye Hakkında Dostane İfadelerine Dair Sofya Elçiliğinin 07.03.1930 Tarihli Raporu	265	Документ 36 Доклад от турския посланик в София за разговора му с Цар Борис III след връчването му на тома с голямата реч на Мустафа Кемал (Ататюрк) на немски език (17 февруари 1930 г.)
Belge -37 Türkiye'den Bir Gazeteciler Heyetinin Bulgaristan'ı Ziyareti Hakkında Sofya Elçiliği'nin 12.08.1930 Tarihli Raporu	270	Документ 37 Доклад от управляващия Турското по- солство в София за посещението на турска журналистическа делегация в България (12 август 1930 г.)

Belge -38 Bulgaristan Başbakanı Muşanov'un Türkiye'yi Ziyareti Sebebiyle Tertip Edilen 01.12.1931-06.12.1931 Tarihli Program	273	Документ 38 Програма за посещението на българския министър-председател Н. Мушанов в Турция (1 декември - 6 декември 1931 г.)
Belge -39 Başbakan İsmet İnönü'nün Bulgaristan Başbakanı Şerefine Verdiği Yemekte Yaptığı Konuşma (02.12.1931)	279	Документ 39 Реч на министър-председателя И. Инъню, произнесена на официална вечеря в чест на българския министър-председател Н. Мушанов (2 декември 1931 г.)
Belge -40 Bulgaristan Başbakanı Nikola Muşanov'un Türkiye'den Ayrılırken Edirne'den Gönderdiği 08.12.1931 Tarihli Mesajı	283	Документ 40 Благодарствена телеграма на българския министър-председател Н. Мушанов от Одрин (8 декември 1931 г.)
Belge -41 General Markov'un Başbakan İsmet İnönü'ye 23.08.1933 Tarihli Mektubu	284	Документ 41 Писмо от ген. Т. Марков до турския министър-председател И. Инъню (23 август 1933 г.)
Belge -42 Başbakan İsmet İnönü'nün General Markov'a 01.09.1933 Tarihli Cevabi Mektubu	286	Документ 42 Писмо-отговор от министър-председа- теля И. Инъню до ген. Т. Марков (1 септември 1933 г.)
Belge -43 Bulgaristanda'ki Türk Azınlığı Hakkında Bulgaristan Dışişleri Bakanlığı Basın Müdürlüğü Tarafından Hazırlanan 21.03.1934 Tarihli Rapor	287	Документ 43 Доклад от Дирекцията на печата при Министерството на вътрешните работи и народното здраве за турското малцин- ство в България (21 март 1934 г.)
Belge -44 Bulgaristan'da Yabancı Propogandanın Önlenmesi Hakkında Hazırlanan 23.04.1934 Tarihli Komisyon Raporu	306	Документ 44 Доклад на правителствена комисия относно чуждата пропаганда в България (23 април 1934 г.)
Belge -45 Sofya Elçisi Ali Şevki Bey İle Bulgaristan Çar'ı Arasında İtimatname Takdimi ve Eski Elçi Tefvik Kamil Bey'in Veda Mektubu Takdimi Sırasında Çar'ın Konuşması (20.05.1934)	342	Документ 45 Слово на Цар Борис III при връчването на акредитивните писма на новия турс- ки посланик в София Али Шевки бей и прощално писмо на предишния посла- ник Тевфик Кямил бей (20 май 1934 г.)

Belge -46 Bulgaristan'da Kemalist Propogandanın Önlenmesi Hakkında T. Hindalov'un 06.06.1934 Tarihli Raporu	346	Документ 46 Доклад от Вл. Тодоров-Хиндалов за пресичането на кемалистката пропаган- да в България (6 юни 1934 г.)
Belge -47 Bulgaristan'daki Türk Halkı Arasında Yapılan Kemalist Propoganda Konusunda Bulgaristan Dışişleri Bakanlığı'ndan İçişleri Bakanlığı'na Gönderilen 17.11.1934 Tarihli Yazı	360	Документ 47 Доклад от Българското външно министер- ство до Министерството на вътрешните работи и народното здраве относно кема- листката пропаганда сред турското населе- ние в България (17 ноември 1934 г.)
Belge -48 Türkiye'nin Sofya Elçiliğini Ziyaret Eden Sovyet Elçisi İle Büyükelçi Arasında Geçen Konuşma (13.01.1935)	365	Документ 48 Информация за разговора между турс- кия посланик в София с новоназначе- ния съветски посланик в България през време на посещението му в Турското посолство (13 януари 1935 г.)
Belge -49 Mustafa Kemal (Atatürk)'in 4. Kez Cumhurbaşkanı Seçildikten Sonra, Türk-Bulgar Dostluğunun Devam Edeceğine Dair Çar Boris'e Yazdığı 02.02.1935 Tarihli Mektubu	369	Документ 49 Писмо на Мустафа Кемал (Ататюрк) във връзка с избирането му за четвърти път президент на Турската република, в което се изразява пожелание за продъл- жаването на турско-българското прия- телство (2 март 1935 г.)
Belge -50 Atatürk'ün Ölümü Sebebiyle Bulgaristan Genelkurmay Başkanı General Nikola Jekov'un Subaylar Önünde Yaptığı Konuşma (11.11.1938)	371	Документ 50 Реч на началника на Генералния щаб ген. Никола Жеков по повод смъртта на Мустафа Кемал (Ататюрк) (11 ноември 1938 г.)
Belge -51 General Todor Markov'un 1920'li Yıllarda Türk-Bulgar İlişkilerine Dair Anılarından Bazı Bölümler (11.01.1939)	377	Документ 51 Спомени от 1920 година на ген. Тодор Марков за българо-турските отношения (11 януари 1939 г.)
IV. Bölüm Eğitim, Bilim ve Kültür İlişkileri	385	IV. Раздел Просветни, научни и културни връзки
Belge -52 Panço Dorev'in Osmanlı Arşivi'nde Yaptığı Çalışmaların Sonucu İle İlgili Bulgaristan Hükûmetine Verdiği 21.11.1930 Tarihli Raporu	387	Документ 52 Доклад от Панчо Дорев до Министерския съвет за резултатите от командировката му в турските държавни архиви (21 ноември 1930 г.)

Belge -53 Hurda Kağıt Olarak Türkiye'den Satın Alınan Evrakın Değerlendirilmesi İçin Bir Komisyon Kurulmasına Dair Sofya Millî Kütüphane Müdürünün Bulgar Millî Eğitim Bakanlığı'na Gönderdiği 28.05.1931 Tarihli Yazı	391	Документ 53 Писмо от директора на Народната библиотека в София до Министерството на народното просвещение за назначаване на комисия за преглеждане на бракуваните османо-турски документи от Истанбул (28 май 1931 г.)
Belge -54 Hurda Kağıt Olarak Türkiye'den Satın Alınan Evrakı İncelemek Üzere Bir Komisyon Kurulması İçin Bulgaristan Eğitim Bakanı'nın Bakanlar Kuruluna Sunduğu 02.06.1931 Tarihli Yazısı	394	Документ 54 Писмо от Министерството на народното просвещение до Министерския съвет за съставянето на комисия за преглеждане на бракуваните османо-турски документи от Истанбул (2 юни 1931 г.)
Belge -55 Türkiye'den Getirilen Evrakın Değerlendirilmesi İçin Kurulan Komisyonun 02.06.1931 Tarihli Raporu	396	Документ 55 Протокол на комисията за оценяването на бракуваните османо-турски документи от Истанбул (2 юни 1931 г.)
Belge -56 Bulgaristan'daki Türklerin Eğitim Problemleri Hakkında Türk Öğretmenler Birliği'nin 15.07.1931 Tarihli İlgili Makamlara Gönderdiği Bildiri	398	Документ 56 Изложение от Централното настоятелство на Турския учителски съюз до държавните органи относно проблемите на училищното дело на турското население в България (15 юли 1931 г.)
Belge -57 Bulgaristan'a Satılan Evraktan 53 Çuvalın Geri Alınması Hakkında Türkiye Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu Kararı ve Ekleri (15.11.1931)	422	Документ 57 Решение на Министерския съвет на Република Турция и приложения към него за връщане обратно на 53 чувала от бракувани османо-турски документи, предадени на България (15 ноември 1931 г.)
Belge -58 Türk Subayları İle Bulgar Subayları Arasında Haziran 1933 Tarihinde Yapılması Kararlaştırılan Binicilik Müsabakaları Hakkında Yazışmalar (22.01.1933)	426	Документ 58 Преписка относно провеждането на конно състезание между турските и българските офицери (22 януари 1933 г.)
Belge -59 Bulgaristan'da "Turan" Derneği Başkanı Ömer A. Nalbantov'un Türk Halkının Sorunlarının Çözümü İle İlgili Çar III. Boris'e Yazdığı (03.06.1935) Tarihli Mektup	429	Документ 59 Писмо от председателя на Съюза на турските младежки дружества "Туран" Юмер Алиев до Цар Борис III за необходимостта от разрешаването на проблемите на турското население в България (3 юни 1935 г.)

Belge -60 Bulgaristan'daki Türk Özel Okullarının Kapatılması Hakkında 17.09.1935 Tarihli Müfettiş Raporu	443	Документ 60 Доклад от областния училищен инспектор в Шумен до Министерството на народното просвещение за необходи- мостта от закриването на частните турски училища (17 септември 1935 г.)
Belge -61 Türkiye'nin Bulgaristan'daki Şer'i Mahkemelerin Kaldırılması İsteğine Dair Anton Karanculov'un 26.02.1936 Tarihli Raporu	451	Документ 61 Доклад от Антон Каранджулов във връзка с искането от турска страна за закриването на шериатските съдилища (26 февруари 1936 г.)
Belge -62 Vladimir Todorov Hindalov'un Bulgaristan'daki Şer'i Mahkemelerin Kapatılması İle İlgili 06.03.1936 Tarihli Raporu	465	Документ 62 Доклад на Вл. Тодоров-Хиндалов във връзка със закриването на шериатските съдилища в България (6 март 1936 г.)
Belge -63 Bulgaristan Millî Eğitim Bakanlığı Müfettişi'nin Kemalist Teşkilatların Çalışmaları Hakkında 08.08.1936 Tarihli Raporu	475	Документ 63 Доклад от инспектора на Министерст- вото на народното просвещение за дей- ността на кемалистките организации (8 август 1936 г.)
Belge -64 Bulgaristan Millî Eğitim Bakanlığı Müfettişinin Tırgovişte, Onurtaş, Provadya ve (Şumnu)'daki Kemalist Teşkilatların Çalışması Hakkında 23.09.1936 Tarihli Raporu	485	Документ 64 Доклад от инспектора в Министерств- то на народното просвещение за дей- ността на кемалистките организация в Търговище, Омуртаг, Провадия и Шумен (23 септември 1936 г.)
Belge -65 Bulgaristan Millî Eğitim Bakanlığı Müfettişinin Rusçuk, Yenipazar ve Varna'daki Kemalist Teşkilatların Çalış- ması Hakkında 25.12.1936 Tarihli Raporu	494	Документ 65 Доклад от инспектора в Министерств- то на народното просвещение за дейността на кемалистките организация в Русе, Нови пазар и Варна (25 декември 1936 г.)
Belge -66 İstanbul'da 3. Kez Gerçekleştirilen "Balkan Festivali"ne İştirak Eden ve Başarı Gösteren Bulgar Folklor Ekibine Türk Hükûmetinin Teşekkür Notası (28.09.1937)	499	Документ 66 Вербална нота на Турската легация в София до Министерството на външните работи, в която се изразява благодар- ност за успешното участие на българс- ката танцова трупа в Третия балкански фестивал в Истанбул (28 септември 1937 г.)

Belge -67 Türk Okullarında Eğitimin Latin Harfler İle Basılmış Kitaplarla Yapılmasına Dair Bulgaristan Millî Eğitim Bakanlığı'nın 12.04.1938 Tarihli Genelgesi	501	Документ 67 Циркулярно писмо от Министерството на народното просвещение относно преминаването на обучението в турските училища на латиница (12 април 1938 г.)
Belge -68 Bulgaristan Türk Okullarında Latin Alfabetesine Geçiş İle İlgili Sofya Büyük- elçiliği'nin 01.07.1938 Tarihli Raporu	502	Документ 68 Доклад от Турското посолство в София за преминаването на латиница в турски- те училища в България (1 юли 1938 г.)
Belge -69 Bulgaristan Türklerinin Eğitim Problemleri İle İlgili Bulgar Makamlarına Gönderdikleri 05.07.1939 Tarihli Dilekçe	504	Документ 69 Изложение от българските турци във връзка с необходимостта от разрешаването на техните просветни проблеми (5 юли 1939 г.)
V. Bölüm Bulgaristan-Türkiye İlişkilerinde Basın ve Basından Yansımalar	513	V. Раздел Печатът в българо-турските отношения
Belge -70 1925 Tarihli Bulgaristan-Türkiye Dostluk Antlaşması İle İlgili Yunus Nadi'nin 30.03.1926 Tarihli Fransız "La Reup- lique" Gazetesinde Yayınlanan Makalesi	515	Документ 70 Статия от Юнус Нади за Договора за приятелство между България и Турция, публикувана във френския в. "Ла Републик" (30 март 1926 г.)
Belge -71 Balkan Ülkeleri Veterinerlik Kongresi'-nin İstanbul'da Toplanması İle İlgili Haber (Milliyet, 04 Teşrîn-i Evvel (Ekim) 1927)	522	Документ 71 Информация за ветеринарния конгрес на балканските държави в Истанбул в. "Миллийет" (4 октомври 1927 г.)
Belge -72 1930'lu Yıllarda Bulgaristan'da Çıkan Gazetelerin Listesi	530	Документ 72 Вестници, излизащи в България на турски език през 1930 г.
Belge -73 Türk ve Bulgaristan Matbuat Cemiyetlerinin Müşterek Çalışmaları Hakkında (09.08.1930)	534	Документ 73 Протокол за сътрудничество между организациите на журналистите на Турция и България (9 август 1930 г.)
Belge -74 Balkan Konferansı İçin Ankara'ya Gelen Temsilcilerin Verdiği Beyanatlar (Vakit, 28 Teşrîn-i Evvel (Ekim) 1931)	536	Документ 74 Изявления на представители на балканските страни, участвали в Бал- канската конференция, в. "Вакит" (28 октомври 1931 г.)

Belge -75 1-6 Aralık 1931 Tarihleri Arasında Türkiye'yi Ziyaret Eden Bulgaristan Başbakanı M. Muşanov'un Gelişi İle İlgili Haber (Cumhuriyet, 02 Kânûn-ı Evvel (Aralık) 1931)	544	Документ 75 Информация за посещението на бъл- гарския министър-председател Н. Мушанов в Турция от 1 до 6 декември 1931 г., в. “Джумхурийет” (2 декември 1931 г.)
Belge -76 Bulgaristan Başbakanı M. Muşanov'un Türkiye'de Karşılınmasına Dair Haber (Cumhuriyet, 02 Kânûn-ı Evvel (Aralık) 1931)	559	Документ 76 Информация за посрещането на българския министър-председател Н. Мушанов в Турция в. “Джумхурийет” (2 декември 1931 г.)
Belge -77 Bulgaristan Başbakanı M. Muşanov'un Türkiye'ye Ziyaretinin Sonucunda Yayınlanan Resmi Bildiri (Cumhuriyet, 02 Kânûn-ı Evvel (Aralık) 1931)	562	Документ 77 Официално комюнике за посещението на българския министър-председател Н. Мушанов в Турция в. “Джумхурийет” (2 декември 1931 г.)
Belge -78 Bulgaristan Başbakanı M. Muşanov'un Mustafa Kemal Atatürk Tarafından Kabulü (Cumhuriyet, 02 Kânûn-ı Evvel (Aralık) 1931)	567	Документ 78 Среща на българския министър-предсе- дател Н. Мушанов с Мустафа Кемал (Ататюрк) в. “Джумхурийет” (3 декември 1931 г.)
Belge -79 Bulgaristan Başbakanı M. Muşanov İle Görüşülen Konular (Cumhuriyet, 02 Kânûn-ı Evvel (Aralık) 1931)	576	Документ 79 Темите обсъждани с българския минис- тър-председател Н. Мушанов в Анкара в. “Джумхурийет” (2 декември 1931 г.)
Belge -80 Bulgaristan Başbakanı M. Muşanov'un Gazetelere Verdiği Demeci (Cumhuriyet, 07 Kânûn-ı Evvel (Aralık) 1931)	582	Документ 80 Изявление на българския министър- председател Н. Мушанов пред представители на печата в. “Джумхурийет” (7 декември 1931 г.)
Belge -81 Bulgaristan Çiftçi Partisi Genel Sekre- teri M. Verguile Dimov'un Türkiye Ziyareti İle İlgili Demeci (Cumhuriyet, 08 Kânûn-ı Evvel (Aralık) 1931)	586	Документ 81 Изявление на секретаря на Земеделска- та партия (БЗНС) Вергил Димов за посрещането си в Турция в. “Джумхурийет” (8 декември 1931 г.)
Belge -82 Bulgaristan Heyeti'nin İstanbul'u Ziyaretleri ve Türkiye'den Ayrılışları (Cumhuriyet, 08 Kânûn-ı Evvel (Aralık) 1931)	590	Документ 82 Посещение на българската делегация в Истанбул и нейното отпътуване за България в. “Джумхурийет” (8 декември 1931 г.)

Belge -83 Bulgaristan Başbakanının Türkiye'yi Ziyareti İle İlgili Bulgar Basınında Çıkan Makaleler, 03-04 Aralık 1931	595	Документ 83 Статия в българския печат за посещението на българския министър-председател в Турция (4 декември 1931 г.)
Belge -84 Bulgar Gazetecilerin Türkiye'yi Ziyaretleri (Cumhuriyet, 15 Haziran 1932)	602	Документ 84 Посещение на български журналисти в Турция в. "Джумхурийет" (15 юни 1932 г.)
Belge -85 "Bilgarska Kitka" Bulgar Halk Oyunları Ekibi'nin Mustafa Kemal (Atatürk) Tarafından Kabulü (Mir 08.07.1932)	604	Документ 85 Прием от Мустафа Кемал (Ататюрк) на танцьори от фолклорния ансамбъл "Българска китка", в. "Мир" (8 юли 1932 г.)
Belge -86 Bulgaristan'ın "Şipçenski Sokol" Futbol Takımı İle Beşiktaş'ın İstanbul'da Yapacakları Futbol Maçı (Vakit, 15 Eylül 1933)	606	Документ 86 Информация за предстоящия футболен мач между българския "Шипченски сокол" и турския "Бешикташ", в. "Вакит" (15 септември 1933 г.)
Belge -87 Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı İsmet İnönü'nün 20-24 Eylül 1933 Tarihleri Arasında Bulgaristan'a Yapacağı Ziyaret (Cumhuriyet, 20 Eylül 1933)	608	Документ 87 Посрещането на турския министър-председател Исмет Иньоню в България от 20 до 24 септември 1933 г. в. "Джумхурийет" (20 септември 1933 г.)
Belge -88 Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı İsmet İnönü'nün Sofya'da Karşılanişı (Cumhuriyet, 21 Eylül 1933)	616	Документ 88 Посрещането на турския министър-председател Исмет Иньоню в София в. "Джумхурийет" (21 септември 1933 г.)
Belge -89 Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı İsmet İnönü'nün Bulgar Çar'ı III. Boris İle Yaptığı Görüşme (Cumhuriyet, 22 Eylül 1933)	632	Документ 89 Среща на турския министър-председател Исмет Иньоню с Цар Борис III, в. "Джумхурийет" (22 септември 1933 г.)
Belge -90 Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı İsmet İnönü'nün Türk-Bulgar İlişkilerine Dair Demeci (Cumhuriyet, 22 Eylül 1933)	640	Документ 90 Изявление на турския министър-председател Исмет Иньоню за турско-българските отношения, в. "Джумхурийет" (22 септември 1933 г.)
Belge -91 Türkiye-Bulgaristan Dostluk Antlaşması'nın Beş Yıl Süreyle Uzatıldığına Dair Resmi Tebliğ (Vakit, 23 Eylül 1933)	643	Документ 91 Официално съобщение за продължаване на срока на Договора за приятелство между България и Турция с пет години в. "Вакит" (23 септември 1923 г.)

Belge -92	645	Документ 92
Bulgaristan Millî Eğitim Bakanı Dr. Atanas Boyaciyev'in Mustafa Kemal (Atatürk) İle İlgili Bir Anısı (Zora, 05 Kasım 1933)		Спомен на българския министър на просвещението д-р Атанас Бояджиев за Мустафа Кемал Ататюрк, в. "Зора", (5 ноември 1933 г.)
Belge -93	647	Документ 93
Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı İsmet İnönü'nün Yugoslavya Gezisi Sırasında Uğradığı Bulgaristan'da Yaptığı Görüşmeler (Kurun, 21 Nisan 1937)		Среци на турския министър-председател Исмет Инъню в София на път за официално посещение в Югославия, в. "Курун" (21 април 1937 г.)
Belge -94	655	Документ 94
Mustafa Kemal Atatürk'ün Cenaze Merasimine Katılan Bulgaristan Heyeti (Cumhuriyet, Teşrîn-i Sâni [Kasım] 1938)		Българска делегация на погребалната церемония на Мустафа Кемал Ататюрк, в. "Джумхурийет" (ноември 1938 г.)
Belge -95	657	Документ 95
Mustafa Kemal Atatürk'ün Ölümünün Bulgaristan'da Uyandırdığı Teessür (Kurun, Teşrîn-i Sâni [Kasım] 1938)		Отражението на смъртта на Мустафа Кемал Ататюрк в България, в. "Курун" (ноември 1938 г.)
VI. Bölüm	659	VI. Раздел
İndeks	661	
	685	Указател
VII. Bölüm	697	VII. Раздел
Belgelerin Fotokopileri		Фотокопия на Документи

I. BÖLÜM
ANTLAŞMALAR
SÖZLEŞMELER

I. РАЗДЕЛ
ДОГОВОРЫ И
СПОРАЗУМЕНИЯ

**1913 İSTANBUL,
BULGARİSTAN-TÜRKİYE
ANTLAŞMASI (*)**

(26 Eylül 1913)

Muahedenname

Zat-ı şevketsemat-ı hazret-i padişahi ile haşmetlü Bulgaristan kralı hazretleri Londra muahedenamesinin akdinden berü zuhur iden vekayiin tevlid eylediği hal ve mevki-i suret-i muslihanede ve devamlı bir esas üzerine tanzim etmek ve kendi milletlerinin husul-ı saadethali için lüzum-ı der-kar olan revabit dostu ve münasebat-ı hasene-i hemcivariyi iade eylemek arzusuyla mütehassis olduklarından muahede-ı hazırayı akde karar vermişler ve bunun için,

Zât-ı şevketsemât-ı hazret-i padişahî: Dahiliye Nazırı Talat Beyefendi hazretleriyle Bahriye Nazırı Mahmud Paşa hazretlerini ve Şûrâ-yı Devlet reisi Halil bey efendi hazretlerini; ve haşmetli Bulgaristan kralı Hazretleri:

Nazzâr-ı sâbıkadan General Savov ve Nazzâr-ı sâbıkadan mösyö Naçeviç ile murahhas ortaelçi ünvanına haiz Mösyü Toşef'i murahhas tayin eylemişlerdir.

Murahhasân-ı müşarünileyhim yolun-

(*) Düstur, 2. tertip, 7. cilt, s. 15-45.

**ЦАРИГРАДСКИ ДОГОВОР
МЕЖДУ БЪЛГАРИЯ И
ТУРЦИЯ ОТ 1913 Г.***

Цариградски Договор.

**Негово Величество Царят на Бъл-
гарите
и
Негово Величество Императорът
на Отоманите,**

въодушевени от желанието да уредят по миролюбив начин и върху трайна основа положението на работите създадено вследствие събитията станали след сключването на Лондонския Договор, да възстановят приятелските отношения и добросъседство, толкова нужни за благосъстоянието на своите народи, решиха да сключат настоящия Договор като за тази цел избраха респективно свои пълномощници,

**Негово Величество Царят на Бъл-
гарите:**

Негово Превъсходителство Генерал Савов, Бивш Министър;

Негово Превъсходителство Господин Начевич, Бивш Министър;

Негово Превъсходителство Господин Тошев, Пълномощен Министър;

* ЦДА, ф. 116К, оп. 7, а.е. 72, л. 1-12.

da ve muntazam görünen selahiyet-namelerini badet-teatî mevadd-ı âtiyeyi kararlaştırmışlardır.

Madde 1- İki memleket arasındaki hudud Bahr-i Siyah üzerinde bulunan "Ayayuvanna" manastırının cenubunda kain "Rezvaya" suyu munsabından bida ederek işbu suyun mecrasını "Pirogo" ve "Delidere" sularının "Komila" [Kamila]nın garbindaki nokta-i iltisakına kadar takib eder. "Rezvaya" suyu munsabı ile salifüz-zikr Nokta-i iltisakı arasında munsabdan itibaren evvela cenub-ı garbi istikâmetini takib eder ve "Palaça"yı devlet-i âliyyeye bırakarak bir dirsek teşkil edip şimal-i garbiye ve badehu cenub-ı garbiye doğru gider; "Dizura" ve "Piregopla" karyeleri memalik-i Osmaniye'de kalır. "Rezvaya" suyu "Piregopla"dan itibaren takriben beşbuçuk kilometre bir tûl üzerinde cenub istikâmetini takib ettikten sonra garble şimale doğru bir dirsek teşkil eder ve badehu şimale doğru hafifçe bir inhina peyda ederek garb istikâmet-i umumiyesinde imtidad eyler. Bu kısımda "Likodi" "Kaladara" karyeleri Bulgar toprağı üzerinde kalır ve "Çıknıgori", "Mavrodiye" ve "Lafva" karyeleri devlet-i âliyyeye rücu eder; Badehu hudud daima "Rezvaya" suyunu takib ederek "Torfoçiftlik" ini Bulgaristan'da bırakır ve cenub-ı şarkiye doğru teveccüh eder ve "Radoslafçı" karyesini Osmanlı arazisinde bırakarak bu karyenin cenubunda takriben 800 metre garba doğru inhi-

Негово Величество Императорът на Отоманите:

Негово Превъсходителство Талаат Бей, Министър на Вътрешните Работи;

Негово Превъсходителство Генерал Махмуд Паша, Министър на Морската;

Негово Превъсходителство Халил Бей, Председател на Държавния Съвет;

които, след като си съобщиха своите пълномощия, намерени в изправност, съгласиха се върху следното:

Член първи.

Границата между двете Страни тръгва от устието на реката Резвая, на Юг от Манастира Св. Иван, находящи се на Черно Море; тя следва течението на тази река до водосливната точка на реките Пирогю и Делива, на запад от Камила-Кьой. Между устието и горепоменатата водосливна точка, реката Резвая, от устието си, тече най-напред по югозападно направление, и, като оставя за Турция Плака, образува един лакът и се направлява към северо-запад, а после към юго-запад; селата Мадзура и Пиргопло, остават в турска територия. Реката Резвая, след като е взела от Пиргопло, южно направление на разстояние от около пет километра и половина, образува един лакът към Запад и Север и след туй продължава по общото направление към Запад като образува една твърде малка дъга

na eder ve "Komila" [Kamila] karyesini Osmanlı arazisinde bırakarak bu karyenin garbında ve takriben 400 metre bûd mesafesinde "Pirogo" ve "Delidere" sularının nokta-i iltisakına vasil olur.

Hatt-ı hudud "Pirogo" ve "Delidere" sularının nokta-i iltisakından itibaren "Delidere" mecrasını takib eder ve mezkûr su ile beraber şimal-i garbi istikâmet-i umumiyesine imtidad ederek "Paspala", "Kandilcik" ve "Deli" karyelerini devlet-i âliyyede bırakır ve "Soğuksu"nun şarkında nihayet bulur; Bu son karye devlet-i âliyyede kalır ve "Şeveligo" karyesi ise Bulgaristan'a rücu eder. Hatt-ı hudud "Soğuksu" ile "Şeveligo" arasından geçtikden sonra 687, 619, 563 rakımları üzerinden geçen tepeyi takip ederek şimal-i garbi istikâmetinde devam eder ve 563 rakımının ötesinde "Çaylayık" [Çayırılık] karyesini Osmanlı arazisinde bırakır ve şu son karyeyi 3 kilometre şark ve şimalinden dolaşarak "Gulama" suyuna vasil olur. Hudud "Gulama" suyunu takiben 2 kilometre tûlunda takib ederek işbu suyun "Karabanlar"ın cenubundan gelen yine kendisinin diğer bir kolu ile iltisak ettiği noktaya vâsıl olur.

İşbu nokta-i iltisakdan itibaren hatt-ı hudud "Türk-Alatlı"dan gelen ırmağın şimalindeki tepe üzerine geçerek eski Osmanlı-Bulgar hududuna müntehi olur.

Yeni hatt-ı hudud ile eski hududun

към Север. В тази част, селата Ликуди, Кладара остават в българска територия, а селата Сигнигори, Мавродио и Лафва припадат на Турция; след туй, границата като продължава по течението на реката Резвая, оставя Торфу-Чифлик на България, направлява се към юго-изток и, като оставя селото Радославци в турска територия, се изкривява към Запад, на около 800 метра на Юг от това село; тя оставя селото Камила-Къой в турска територия и достига на едно разстояние от около четиристотин (400) метра на запад от това село, до водосливната точка на реките Пирогу и Делива.

От тази водосливна точка границата следва течението на реката Делива и като продължава с поменатата река по общо северо-западно направление, оставя на Турция селата Паспала, Кандилджик и Дели и свършва на изток от Сук-Су; това последно село остава на Турция, а село Севелигу припада на България. Граничната линия, след като минава между Сук-Су и Севелигу, продължава по северо-западно направление, като следва гребена, който минава през котите 687, 619 и 563; отатък котата 563, остава селото Каглайк (Чаирлик) в отоманска територия, и като заобикаля това последно село на 3 километра на Изток, и на Север, достига притока Голяма. Границата следва течението на Голяма по една дължина от около два километра и достига до водосливната точка на този приток с другия ръкав на същата река, който иде от юг на Карабанлар (Кара-

nokta-i iltisakı "Türk-Alatlı"nın 4 kilometre şarkında ve eski Osmanlı-Bulgar hududunun "Aykırıyol" istikâmetinde şimale doğru bir dirsek teşkil ettiği noktada kaimdir. Bu noktadan itibaren hatt-ı hudud Tunca'nın garbında ve "Derviştepe" karyesinin şimalinde kaim "Balanbanbaşı"ya kadar tam eski Osmanlı Bulgar hududunu takib eder.

Yeni hatt-ı hudud "Balanbaşı" civarında eski huduttan ayrılarak hatt-ı müstakim üzere "Değirmendere"ye doğru iner. Yeni hududun eski huduttan ayrıldığı nokta "Derviştepe" karyesi kilesinin 2 kilometre bûd mesafesinde kaimdir. Hudud "Derviştepe" karyesini osmanlı toprağında bıraktıktan sonra "Değirmendere" mecrasını "Bulgar-lefke" [Lefke-i zimmi] karyesine kadar takip eder ve bu karyeyi Bulgar toprağında bırakır. "Bulgar-Lefke" [Lefke-i zimmi]nin şark ve cenub kenarlarından itibaren hatt-ı hudud "Değirmenderesi" mecrasını terk edib garba doğru teveccüh eder ve "Müslim Lefke" ve "Dimitriköyü" karyelerini Osmanlı toprağında bırakır ve "Büyükdere" [Değirmendere'nin kısm-ı süflası] ve "Demirhandere" [Osmanlı haritasında Şöndideresi] [241 rakım] arasındaki hatt-ı müstakim miyahı takib ederek Meriç'in Cisri Mustafa Paşa'nın şarkında şimale doğru teşkil ettiği dirseğin en şimali noktasına vasil olur. Dirseğin bu kısmı Cisri Mustafa Paşa köprüsünün şarkdaki medhalinin 3,5 kilometre bûd mesafesindedir.

баалар). От тая водосливна точка, граничната линия минава по гребена на Север от притока идящ от Тюрк-Алатли за да достигне старата турско-българска граница. Съединителната точка на новата линия и на старата граница се намира на 4 километра на изток от Тюрк-Алатли, в точката където старата Турско-Българска граница образува един лакът към Север по направление на Айкири-Иол.

От тази точка, тя следва точно старата Турско-Българска граница до Балабан Баси, на Запад от Тунджа и на Север от с. Дервишка-Мог[ила].

Новата гранична линия се разделя от старата граница в околностите на Балабан-Баси и слиза по права линия към Дерман-Дере. Точката където новата граница се разделя от старата се намира на два километра разстояние от църквата на с. Дервишка-Мог[ила] Границата, като оставя с. Дервишка Мог[ила] в отоманска територия, следва течението на Дермен-Дере до с. Булгар-Лефке, което остава в българска територия. От Източните и Южните крайнини на Булгар-Лефке, граничната линия напуска течението на Дермен-Дере и се направлява към Запад, оставя в отоманска територия селата Тюрк-Лефке и Димитри-Кьой и, следвайки вододелната линия между Буюк-Дере и Демирхан-Дере (кота 241) достига до най-северната точка на лакътя образуван на Север от р. Марица, на Изток от Мустафа-Паша. Тази част от лакътя се намира на 3 километра и половина от Източния вход на

Hudud-u meriç dirseğinin kısm-ı garbisini değırmene kadar takib edip oradan da Şimendifer köprüsünün şimalindeki "Çirmenderesi"ne hatt-ı müstakim üzere vasıl olur [Çirmenderesi Çirmen karyesinin 3 kilometre şarkından Meriç nehrine dökülen çaydır] ve badehu Çirmen karyesini şimalden dolaşarak "Tazitepesi"ne gider. Hudud "Çirmen"i devlet-i aliyyede bırakır ve "Çirmenderesi" mecrasını takip ederek Çirmen'in şimal-i garbisinde Şimendifer hattını kat eder ve daima aynı çayı takib ederek [613 rakımlı] "Tazitepesi"ne çıkar [Çirmenderesinin "Çirmen'in şimal-i garbisinde şimendifer hattını kat ettiği nokta Çirmen karyesi merkezine 5 kilometrelik ve Cisri Mustafa Paşa köprüsünün mahrec-i garbisine 3,200 metrelik bir mesafede kairdir].

Hudud "Tazitepesi"nin en mürtefi noktasını Osmanlı toprağında bırakır ve bu noktadan itibaren Osmanlı toprağında kalan "Yaylacık" ve "Gölcük" karyelerinden bil-mürûr Arda ile Meriç arasındaki hattı taksim miyahı takib eyler.

"Gölcük"den itibaren hudud [449] rakımından geçer ve badehû [367] rakımına iner ve işbu rakımdan itibaren takrîbî olarak hatt-ı müstakim üzere cenub istikâmetinde Arda nehrine doğru teveccüh eder. Bu hatt-ı müstakim Osmanlı toprağında kalan "Bekşatlı"nın 1 kilometre garbından geçer.

моста на Мустафа-Паша. Границата следва Западната част на лакътя на Марица до воденицата и, от там, по права линия, доближавайки се до Сермен-Дере, достига на Север на железнопътния мост, (Сермен-Дере е реката, която се влива в Марица на 3 километра на Запад от с. Сермен) и след това, като забикаля Сермен на Север, отива до Тази-Тепеси. Границата оставя Сермен на Турция и, като следва течението на Сермен-Дере, пресича железнопътната линия на С[еверо]-Запад от Сермен, тя следва пак същата река и се възкачва до Тази-Тепеси (к. 613). (Точката където Сермен-Дере пресича железнопътната линия на Северо-Запад от Сремен, се намира на едно разстояние от 5 километра от центара на с. Сермен и на 3 200 метра от Западния изход на моста на Мустафа-Паша).

Границата оставя в Отоманска територия най-високата точка на Тази-Тепеси и, от тази точка, следва вододелната линия между Арда и Марица като минава през селата Яйладжик и Гюлджук (Гьолджик), които остават в отоманска територия.

От Голджик, границата минава през котата 449 и след това слиза към котата 367 и, от тази кота, се направлява към Арда по Южно направление, почти по права линия. Тази права линия минава на един километър на Запад от Бек-Тазли, което остава в отоманска територия.

Граничната линия, след като достигна от котата 367 до Арда, следва

Hatt-ı hudud [367] rakımından Arda nehrine vasıl olduktan sonra Arda'nın sahil-i yeminini şarka doğru takib eder ve "Çingirli" karyesinin bir kilometre cenubunda bulunan değirmene vasıl olur bu değirmenden itibaren "Gaydohordine" [Taydohor]nin şarkındaki hatt-ı taksim miyahı takib eder ve "Gayhodor" [Taydohor] karyesinin 1 kilometre şarkından geçer ve "Drabişne" [Draşna] karyesini Bulgaristan'da bırakarak ve bu karyenin takriben 1 kilometre şarkından geçerek mezkûr karyenin 1 kilometre cenubunda "Aterenderesi"ne iner; oradan da cenub-ı garbi istikâmetini bittakib "Akalan" ve "Kaylıkıköyü" karyeleri arasında cereyan eden ırmağın menbaina en kestirme tarikle gider ve ırmağın talvağını takib ederek "Kızıldelideresi"ne iner. Bu ırmaktan itibaren "Gökçepınar"ı Bulgaristan'da bırakarak "Kızıldelideresi" mecrasını alır ve oradan da "Mandarica"nın 4 kilometre cenubunda ve "Soğanlıkbala"nın 3 kilometre şarkında bulunan bir noktada cenuba doğru ayrılan ırmağın talvağını takib ederek aynı ırmağın membaina gider ve badehu en kestirme tarikle "Kayacık" "Mandıra" suyu menbaina iner ve menbaından itibaren "Kayacık", "Mandıra" suyunun talvağını takib ederek "Mandarica"nın garbında "Meriş"e vasıl olur. Bu kısımdaki "Krantu" karyesi Bulgar toprağında kalır ve "Başkilise" "Ahıryan pınar" ve "Mandıra" karyeleri devlet-i âliyeye rücu eder.

към Исток по десния бряг на тази река и достига до воденицата разположена на един километър на Юг от село Синджирли; от тази воденица, тя следва вододелната линия находяща се на Изток от с. Гайдохор-Дере; минава на един километър на Исток от с. Гайдохор, и като оставя с. Дребизна на България и минавайки на около един километър на Изток от това село, слиза на Атерен-Дере на един километър, от това село; от там отива по Юго-Западно направление, по най-късия път, до извора на притока, който тече между селата Акалан и Кайликликъой следва талвега на тези води и слиза до реката Кизил-Дели. От гореказания приток, границата, като оставя Гьокчебунар в България, взима течението Кизил-Дели-Дере и, от там, следвайки талвега на притока, който се отделя към Юг в една точка находяща се на 4 километра на Юг от Мандрица и на 3 километра на Изток от Сoganлики-Бала, отива до извора на същия приток; границата слиза след туй по най-късия път до извора на Мандра-Дере; следва талвега на Мандра-Дере, начиная от извора му, и достига до Марица на Запад от Мандра. В тази част, селото Кранту остава в българска територия, а селата Баш-Клиса, Ахирянбунар и Мандра припадат на Турция.

От тази точка, границата следва талвега на Марица до точката където тази река се разделя на два ръкава, на три километра и половина на Юг от селото Калдиркос; от там, тя следва талвега на десния ръкав, който минава не далеч от Фереджик, и достига

Bu noktadan itibaren hudud Meriç'in talvağını nehrin "Kaldırkoz" karyesinin 3,5 kilometre cenubunda ve iki kola ayrıldığı noktaya kadar takib ederek oradan da "Ferecek" in civarından geçen sağ kolun talvağını bit-takib Adalar denizine müntehi olur. Bu kısımda "Aksu" bataklığı ile Kınalığöl" ve "Kazıklığöl" gölleri devlet-i âliyyede kalarak "Tuzlagölü" ile "Dranagölü" Bulgaristan'a rücu eder.

Madde 2- Tarafeynin şu sırada diğer tarafa rücu edecek olan araziyi işgal etmekte bulunan asakiri muahede-i hazıraya salifüz-zikr murahhaslarca vaz-ı imza edildikten 10 gün sonra arazi-i mezkûreyi tahliyyeye ve ondan sonraki 15 gün müddet zarfında dahi usûl ve kavaid-i cariyeye tevfikân diğer taraf memurînine teslime müsaraat eyleyeceklerdir.

Şurası da mukarrerdir ki her iki hükûmet muahede-i hazırâ tarihinden itibaren 3 hafta müddet zarfında ordularını terhis edeceklerdir.

Madde 3- Muahede-i hazıranın (2) imzasını müteakib tarafeyn-i akideyn beyninde münasebat-ı diplomasiye ile Posta, telgraf ve şimendifer münakalatı derhal tekrar başlayacaktır.

Muahede-i hazıranın (2) nolu melfu-funu teşkil eden müftülere müteallik itilafname bütün Bulgar memalikiinde tatbik olunacaktır.

Егейското море. В тази част блатата Ак-Су, както и езерата Кепели-Гьол и Казикли-Гьол остават в Турция, а езерата Тузла-Гьол и Драна-Гьол припадат на България.

Член 2.

Десет дена след подписването на настоящия Договор от горепоменатите Пълномощници, войските на двете договарящи Страни, които по настоящем би окупирали територии припадащи се на другата Страна, ще побързат да ги изпразнят, и в течение на 15 последующи дни, да ги предадат, съгласно правилата и обичаите на властите на другата Страна.

Освен това уговорено е, че двете Държави ще демобилизират войските си в един срок от 3 седмици, начиная от датата на настоящия Договор.

Член 3.

Дипломатическите, както и пощенските, телеграфните и железопътните съобщения ще се подновят между Високите Договарящи Страни веднага след подписването на настоящия Договор.

Спогодбата за мюфтиите, съставляваща приложение II към настоящия Договор, ще се приложи във всичките територии на България.

Член 4.

За да се благоприятствуват икономическите сношения между двете

Madde 4- Memleketeyn beyninde münasebat-ı iktisadiyenin teshili maksadıyla tarafeyn-i akideyn 6/19 Şubat 1911 tarihinde ticaret ve seyr-i sefaine müteallik olarak akd olunan mukavele-nameyi muahade-i hazıranın imzası akabinde ve bugünden itibaren 1 sene müddetle tekrar mevki-i icraya vaz etmeyi ve düvel-i saireye karşı mevcut olan taahhüdatı vakıalarıyla kabil-i telif olmak üzere gümrüklerce bil-cümle teshilâtı kendi mahsûlât-ı sanaiye, zıraiye veya sairelerine bahş eylemeyi taahhüt ederler.

18 Teşrin-î sanî 2 Kânûn-ı evvel 1909 tarihli konsolosluk beyannamesi dahi aynı müddet zarfında tekrar mevki-i icraya vaz olunacaktır.

Mamafih tarafeyn-i akideynden her biri kendi memleketlerinin düvel-i saire konsolos memurları kabul olunan bil-cümle mevakiinde general konsolosluklar [Başşehbenderlikler], konsolosluklar [şehbenderlikler] ve viskonsolosluklar [şehbender vekaletleri] ihdas eyleyebilecekdir.

Bundan maada tarafeyn-i akideyn bir ticaret muahedesı ile bir konsolosluk mukavelesi akdinî tezekkür etmek üzere müddet-i kalile-i mümkinе zarfında muhtelit komisyonlar tayinine ibtidar eylemeyi taahhüt ederler.

Madde 5- Üserâ-yı harbiye ile rehine-ler muahade-i hâzıranın imzasından

Държави, Високите Договарящи Страни се задължават да турят пак в сила, веднага след подписването на настоящия Договор и за един срок от една година, начиная от този ден, Конвенцията за Търговия и Мореплаване сключени на 6/19 февруарий 1911 год. и да дадат на техните индустриални, земеделчески и други произведения всякакви митнически улеснения съвместими със съществуващите им ангажменти по отношение на трети Държави.

Консулската Декларация от 18 ноемврий/2 декемврий 1909 г. ще влезе тоже в сила за същия срок.

Обаче, всяка една от Високите Договарящи Страни ще може да открие Генерални Консулства, Консулства и Вице-Консулства по кариера, във всичките местности на техните територии, където се допускат такива на трети сили.

Освен това, Високите Договарящи Страни се задължават да назначат, в най-непродължителен срок, смесени комисии за сключването на един Търговски Договор и на една Консулска Конвенция.

Член 5.

Военнопленниците и заложенниците ще бъдат разменени в срок от 1 месец, начиная от подписването на настоящия Договор или по-рано, ако е възможно.

За тази размяна ще се грижат специални комисари назначени от едната и другата Страна.

itibaren 1 ay müddet zarfında veya mümkün ise daha evvel mübadele kılınacaktır.

İşbu mübadele tarafeynce suret-i mahsusada tayin olunan komiserler marifeti ile icra olunacaktır.

Salifüz-zikrû üserâ-yı harbiye ile rehinelerin iaşesi mesârifi yedinde bulundukları hükûmete ait olacaktır.

Mamafih işbu hükûmet canibinden tesviye olunan zabitân maaşatı zabitan-ı mezkûrenin mensub bulundukları hükûmet tarafından tediye edilecektir.

Madde 6- Muhasemata iştirak etmiş olan veyahud muahede-i hazıradan evvelki vekayi-i siyasîyede medhaldar bulunan bil-cümle eşhas hakkında tarafeyn-i akideynce tam manasıyla bir afv-ı umumi bahş olunmuştur.

Terk olunan arazi ahalisi havali-i mezkûrede serzede-i zuhur olan vakayi-i siyasîyeden dolayı ayn afv-ı umumiye mazhar olacaklardır.

Bulgaristan'a rücu eden arazinin tekrar işgali sırasında Kanunen teşekkül edecek heyât-ı hükûmet tarafından tayin olunacak ve usul-ü vechle ahaliye ilan edilecek olan 2 haftalık müddetin inkızasında işbu afv-ı umumîden istifade hakkı sakıt olacaktır.

Madde 7- Canib-i Hükûmet-i Osmaniye'den Bulgaristan'a terk edilen

Разноските за издържането на казаните военнопленници и заложници остават за сметка на Правителството в ръцете на което те се намират.

Заплатите на офицерите, обаче, изплатени от това Правителство, ще бъдат повърнати от Правителството на което тези офицери принадлежат.

Член 6.

Високите Договарящи Страни дават пълна амнистия на всички ония, които са взели участие във войната или които са се компрометирали в политическите събития станали преди настоящия Договор.

Жителите на отстъпените земи ще се ползват от същата амнистия за политическите събития станали в тези земи.

Ползуването от тази амнистия ще престане след като изтече двуседмичния срок, определен от законно конституираните Власти, при реокупацията на земите припадающи се на България и след като това бъде надлежно разгласено между населението.

Член 7.

Всички лица, родом от земите отстъпени от Отоманската Империя на Царското Българско Правителство, които имат там постоянно си местожителство, ще станат български подданици.

Гореказаните лица като станат Бъл-

arazinin ahali-i asliyesinden olup orada ihtiyar-ı ikâmet etmiş bulunan eşhas Bulgar tebası olacaklardır.

Ahali-i merkûmeden bu suretle Bulgar tabiiyetine geçmiş olanlar Bulgar memurîn-i mahalliyesine sadece bir beyanname itası ve Osmanlı Şehbenderhanelerinde bir muamele-i kaydiye icrası suretiyle 4 sene zarfında bulundukları yerlerde tabiiyyet-i Osmaniyei ihtiyar eylemek salahiyetini haiz olacaklardır.

İşbu beyanname memalik-i ecnebiyede Bulgar konsoloshaneleri kançılaryalarına tevdi edilecek ve Osmanlı şehbender haneleri tarafından kayd ve tescil olunacaktır.

İhtiyar-ı tabiiyet keyfiyeti şahsî olup Hükûmet-i Osmaniye için mecburi değildir.

Elyevm sağîr bulunanlar sinn-i rüşde vusûllerinden itibaren 4 sene zarfında hakk-ı hıyarlarını istimal edeceklerdir.

Terk olunan arazide sakin İslâmlardan Bulgar tabiiyetine geçenler bu müddet zarfında hizmet-i askeriye ifasına ve bir gûna bedel-i askerî tediyesine tabi tutulmayacaklardır.

Bu Müslümanlar hakk-ı hıyarlarını istimal eyledikten sonra terk edilmiş olan araziden bâlâda musarrah 4 sene müddetin inkızasına kadar müfakat edecekler ve emvâl-i menkûlelerini ihracat

гарски подданици, ще се ползват в срок от 4 години, от правото да оптират на самото място за отоманско поданство, с една проста декларация до местните български власти и едно за регистриране в Отоманските Императорски Консулства. Тази декларация, в странство ще се прави в канцелариите на Българските Консулства и ще се регистрира от Отоманските Консулства. Опцията ще бъде индивидуална и незадължителна за Императорското Отоманско Правителство.

Сегашните малолетни ще се ползват от опцията през течение на четиритях години след навършване пълнолетието им.

Мюсюлманите в отстъпените земи, станали български подданици, няма да подлежат през този срок на военна повинност и няма да плащат никакъв военен данък.

След като използват това си право на опция, мюсюлманите ще напуснат отстъпените земи до изтичането на горепредвидения срок от 4 години, като си запазват правото да пренесат през границата техните движими имоти. Те, обаче, могат да си запазят собствеността на техните недвижими имоти от всякаква категория, селски или градски, и да ги управляват чрез трети лица.

Член 8.

Мюсюлманите български подданици, в която и да било територия на

resminden mafuv olarak imrar selahiyetini haiz olacaklardır. Mamafih ahali-i merkûme şehir ve kasabât ile karyelerde bulunan her gûna emvâl-i gayr-i menkûlelerini muhafaza edebilirler ve bunları eşhas-ı salise marifetiyle idare ettirebilirler.

Madde 8- Bulgaristan'ın bil-cümle memalikinde Bulgar tebasından bulunan Müslümanlar anas-ı Bulgar olan tebanın haiz oldukları ayn-ı hukuk-ı mülkiye ve siyasîyeyi haiz ve serbesti-i vicdana, hürriyet-i diniyeye ve ayin-i diniyenin alenen icrası hususunda serbestiye malik olacaklardır. Müslümanların âdâtına riayet olunacaktır.

Zat-i hazret-i padişahînin nam-nami-i hilafetpenahîlerinin hutbelerde zikrine devam olunacaktır.

Elyevm teessüs etmiş olan veya âtiyen teessüs edecek bulunan cemaat-ı İslâmiye ile onların silsile-i meratib itibariyle teşkilatı ve emvali tanınacak mazhar-ı riayet olacaktır.

Cemaat-ı mezkûre bilâ mevani kendi rüesa-yı diniyelerine tâbî bulunacaktır.

Madde 9- Memalik-i Osmaniye'deki Bulgar cemaati memalik-i mezkûredeki cemaat-i saire-i Hristiyanienin el-yevm haiz oldukları aynı hukuku haiz olacaktır.

Teba-i Osmaniye'den bulunan Bulgarlar emvâl-i menkûle ve gayr-i men-

България, ще се ползват от същите политически и граждански права както и подданиците от българско произхождение.

Те ще се ползват от свободата на съвестта, от свободата и от външното упражнение на религиозните обряди. Обичаите на мюсюлманите ще бъдат уважавани.

Името на Негово Императорско Величество Султана като Халиф, ще продължава да се споменува в публичните молитви на мюсюлманите.

Съществуващите по настоящем мюсюлмански общини, или които ще се конституират в бъдеще, тяхното йерархическо устройство, техните имоти ще бъдат признати и зачитани; те ще зависят безпрепятствено от тяхното духовно началство.

Член 9.

Българските общини в Турция ще се ползват от същите права, от които се ползват по настоящем, и другите християнски общини в Отоманската Империя.

Българи отомански подданици ще запазят своите движими и не движими имоти и няма да бъдат пречатствувани в изпълнение на своите човешки и имотни права, както и в ползуването от тях. Тези които са напуснали огнищата си през последните събития, ще могат да се завърнат най-късно в срок от 2 години.

kûlelerini muhafaza edecekler ve hukuk-u şahsiye ve tasarrufiyelerinin istimal ve intifai hususunda zerrece izac edilmeyeceklerdir. Vekayi-i ahire esnasında müsekkîn ve me'valarını terk etmiş olanlar nihayet 2 sene zarfında avdet edebileceklerdir.

Madde 10- Arazinin ilhakından mukaddem iktisab olunan hukuka ve bir de memurîn-i müteallika-i Osmaniye tarafından mutî evrak ve vesaik-i adliye ile senedât-ı resmîyeye riayet olunacak ve aks-ı kadiya Kânûnen sabit oluncaya değin nakz ve ihlâl edilmeyecektir.

Madde 11- Terk olunan arazide şehir ve kasabât ve kuradaki emvâl-i gayr-i menkûleye tasarruf hakkı Osmanlı Kanunu ile bahş ve tayin olunduğu suretde ve bir guna tahdidata tabi olunmayarak tanınacaktır.

Arazi-i mezkûredeki emvâl-i gayr-i menkûle veya emvâl-i menkûle ashabi velev suret-i muvakkata veya katiyyede olarak Bulgaristan haricinde ihtiyar-ı ikâmet etseler bile bil-cümle hukuk-u tasarrufiyelerinden istifadede devam edecekler ve bunları iltizama verebilecekler veya eşhas-ı sâlise marifetiyle idare ettirebileceklerdir.

Madde 12- Terk edilen arazide kâin müstesna, mülhak, icareteynli, mukataalı, icare-i vahideli evkafa ve birde aşar-ı vakfiyeye tıpkı kavanîn-i Osmaniye ile muayyen oldukları üzere

Член 10.

Права придобити преди анексията на териториите, и юридическите актове и официалните документи издадени от компетентните Отомански Власти ще бъдат зачитани и ненарушими до законното доказване на противното.

Член 11.

Правото върху недвижима собственост в отстъпените територии, както то се предвижда от отоманския закон върху недвижимите имоти, градски и селски, ще бъде признато без никакво ограничение.

Собствениците на недвижими или движими имоти в казаните територии ще продължават да се ползват от всичките си права на собственост, даже ако те се установят на временно или постоянно местожителство вън от България. Те ще могат да дават имотите си под наем или да ги управляват чрез трети лица.

Член 12.

Както и вакъфските десятъци в отстъпените територии ще бъдат зачитани тъй както те са установени по настоящем от отоманските закони.

Те ще бъдат управлявани от правоимеющите.

Техния режим не ще може да бъде изменен, освен след едно справедливо

riayet olunacak ve bunlar icab edenler tarafından idare edilecek ve onlara müteferri-i usûl-ü idare evvel be-evvel muhakak bir taviz verilmedikçe tadil ve tağyir olunamayacaktır.

Memalik-i Osmaniye'de kain müessesât-ı diniye ve hayriyenin arazi-i metrukede icare-i vahide, mukataa ünvanı ile mevcut varidât-ı vakfiyesi ile hukuk-u sairesine ve aşar-ı mevkûfe ve sairesine ve evkâf-ı musakkafa ve gayr-i musakkafa üzerindeki hukukuna riayet olunacaktır.

Madde 13- Zat-ı hazret-i padişahının emvâl-ı hususiye-i hümayûnları ile hanedân-ı saltanat-ı seniyye azasının emvâl-i hususiyesi mahfuz ve bakî kalacaktır. Zat-ı hazret-i padişâhi ile hanedân-ı saltanat-ı seniyyeleri âzâsı bunları vekilleri marifeti ile fûruht veya icar edebileceklerdir.

Hükûmete ait olan Emlâk-ı hususiye hakkında dahi aynı suretle muamele olunacaktır.

Emlâk-ı mezkûrenin ahere devr ve ferağî takdirinde şerait-i mütesaviye mevcut ise Bulgar tebası tercih olunacaktır.

Madde 14- Tarafeyn-i akideyn mezarlıklara ve alel-husus meydan-ı harbde terk-i hayat eden asakirin medfenlerine riayet ettirmek üzere vilayât-daki memurlarına evamir îtâ etmeyi taahhüd ederler.

и предварително обезщетение.

Правата на религиозните и благотворителни заведения на Отоманската Империя върху вакуфски приходи в отстъпените земи във вид на Иджа-реи-Вахиде, Мукатаа, на разни права, на равноценности (Conte-Valeurs) на вакъфските десетъци и други върху застроени или незастроени вакъфи, ще бъдат зачитани.

Член 13.

Частите имоти на Негово Величество Султана, както и ония на членовете на Императорската Династия ще бъдат запазени и зачитани. Негово Величество Султана и Членовете на Императорската Династия ще могат да ги продават или дават под наем чрез пълномощници.

Също ще става и с частни имоти принадлежащи на Държавата.

В случай на отчуждение при еднакви условия, ще се предпочитат български подданици.

Член 14.

Високите договорящи Страни се задължават да дадат заповед на Техните провинциални Власти да зачитат гробищата и специално гробовете на войниците паднали на бойното поле.

Властите няма да забраняват на родителите и приятелите им да пренасят останките на погребаните жертви в чужда земя.

Memurlar ecnebi toprağında medfûn emvâtın izamını almakdan bunların taal-lûkat ve ehibbâsını men etmeyecektir.

Madde 15- Hükûmeteyn-i akideynden herbirinin tebası diğer hükûmet-i akide memalike kemafis-sâbık serbestçe ikâmet ve geşt ü güzar edebilecektir.

Madde 16- Bulgaristan Hükûmeti imtiyazı şark şimendiferleri kumpanyası-na bahş ve îtâ olunmuş olan hattın terk olunan arazi dahilinde kain kısmı için mezkûr kumpanyaya karşı mevcut hukuk ve tekâlif ve taahhüdatınca Hükûmet-i Osmaniye makamına kaim olacaktır.

Bulgaristan Hükûmeti mezkûr kumpanyaya ait olup kendi tarafından zabt edilmiş bulunan âlât ve edevât-ı müteharrike ile mevâdd-ı saireyi bila-tehir iade etmeği taahhüt eyler.

Madde 17- Muahede-i hazıranın 11., 12., 13., 16. maddelerinin tefsir veya tatbikinde zuhur edecek olan bil-cümle ihtilâfât veya münazaat muahede-i hazıranın (3) numaralı melfufunu teşkil eden tahkimnameye tevfikân lahide-i hüküm usulüyle fasl olunacaktır.

Madde 18- Hududa müteallik protokol (1 numaralı melfuf) ile müftülere müteallik itilafname (2 numaralı melfuf) tahkimname (3 numaralı melfuf) şimendiferler ile Meriç'e müteallik protokol (4 numaralı melfuf) ve 10. maddeye müteallik beyanname (5 numaralı mel-

Член 15.

Подданиците на всяка една от договарящите Страни ще могат както в миналото да пребивават и пътуват свободно в територията на другата договаряща страна.

Член 16.

Българското Царско Правителство поема правата, тяжестите и задълженията на Отоманското Императорско Правителство спрямо Компанията на Источните железници, за частта на линията, която тя има по концесия и на-ходяща се в отстъпените територии.

Българското Царско Правителство се задължава да повърне незабавно взетия подвижен материал и други предмети принадлежащи на казаната компания.

Член 17.

Всичките недоразумения и спорове, които биха се появили в тълкуването или прилагането на членовете 11, 12, 13 и 16 от настоящия Договор ще бъдат уредени чрез Арбитраж в Хага, съгласно компромиса съставляющ приложение III от настоящия Договор.

Член 18.

Протоколът относящ се до границата (Приложение I); Съглашението относящо се до Мюфтиите (Приложение II); Съглашението за Арбитраж (Приложение III); протокола отнасящи се до железницата и до Марица (Прило-

fuf) muahede-i hazıraya rabt olunmuş ve bunun cüzi mütemmimini teşkil eylemekde bulunmuştur.

Madde 19- Londra muahedenamesinin mevadd-ı anife ile fesh ve ilga veya tadil edilmiş olmayan ahkâmı Hükûmet-i Osmaniye ile Bulgaristan Krallığı hakkında ibkâ olunmuştur.

Madde 20- Muahede-i hazırâ imza edilince der-akib mevki-i icraya vaz olunacak ve buna müteallik tasdiknameler bugünden itibaren 15 gün zarfında teati kılınacaktır.

Tasdiken (Lil-mekal tarafeyn murahaslari bunu imza ve mühürleriyle tah-tim etmişlerdir.

16/29 Eylül 1913 tarihinde iki nüsha olarak Dersaadet'te tanzim olunmuştur.

Devlet-i Âliyye	Bulgaristan
namına:	namına:

(İmza) Talat	(İmza) Savov
(İmza) Mahmud	(İmza) Naçoviç
(İmza) Halil	(İmza) Toşev

1 numaralı melfuf:

1 numaralı protokol

A- Tarafeyn-i akideyn işbu muahe-denin 1. maddesinde münderic hudud tarifâtına mülâhazât-ı âtiyenin ilavesini tensib etmişlerdir:

жение IV) и Декларацията относяща се до Член 10 (Приложение V) се прилагат при настоящия Договор и съставляват неразделна част от него.

Член 19.

Постановленията на Лондонския Договор до колкото се отнасят до Отоманското Императорско Правителство и Царското Българско Правителство, остават в сила дотолкова до колкото те не се отменяват или видоизменяват от горните постановления.

Член 20.

Настоящия Договор влиза в сила веднага след подписването му. Ратификациите ще се разменят в 15 дневен срок начина от този ден.

За удостоверение на което надлежните Пълномощници го подписаха и положилиха своите печати.

Съставен в два екземпляра в Цариград на 16/29 септемврий 1913 година.

За България:	За Турция:
Подписали:	Подписали:
Савов	Талаат
Г. Д. Начович	Махмуд
А. Тошев	Халил

Приложение I.

Протокол № 1.

A. - Високите договорящи Страни съгласиха се да прибавят към описанието на границата поместено в Член

1- Hudud 1/200,000 mikyasındaki Avusturya erkân-ı harbiyesi haritasına tevfikân tarif edilmiş ve hudud-u mezkûr güzergâhı işbu haritadan müstensah merbut kroki üzerine işaret olunmuştur.

Meriç'in kism-ı süflâsı ile tabîna ait tarifât 1/50,000 mikyasındaki topografya haritasına göre sebt ve kayd edilmiş ve tarifât-ı mezkûre Mandıra'dan şehir-i mezkûrun munsabına kadar olan hudud-u katiyyeyi irae eden kism-ı mezkûrun mufassal ve mükemmel bir haritası üzerine geçirilmiştir.

2- Yeni hududun haritası Osmanlı ve Bulgar zabitanından mürekkeb muhtelit komisyonlar vasıtasıyla işbu hattın her iki cihetinden 2 kilometre bir mesafe üzerinde ve 1/25,000 mikyasında tersim olunacak ve kati hudud bu harita üzerinde gösterilecektir.

Bu komisyonlar üç şubeye taksim edilecekler ve atiz-zikr kısımlarda yani Bahr-i Siyah sahilinde Meriç ile Arda beyninde ve Arda ile "Mandıra" arasında kain arazide aynı zamanda amaliyata ibtidar eyleyeceklerdir.

İşbu amaliyatdan sonra hatt-ı hudud arazi üzerinde tatbik olunacak ve mezkûr muhtelit komisyonlar marifetiyle hudud üzerinde ehramlar inşa edilecek ve kati hududa müteallik protokoller komisyonlarca tanzim kılınacaktır.

3- Hatt-ı hududun tersimi esnasında komiserler hududun beri veya öte

първи от Договора следните забележки:

1. Границата е описана според картата на Австрийския Генерален Щаб, мащаб 1/200 000 и трасето е отбелязано върху едно кроки-приложение, и копирано от тази карта.

Показанията отнасящи се до долната част и до притока на Марица са отбелязани според топографическата карта мащаб 1/50 000 и нанесени на една подробна и пълна карта на този участък, която обозначава окончателната граница от Мандра до устието.

2. Смесени Комисии от отомански и български офицери ще изработят картата на новата гранична линия върху едно пространство от 2 километра от всяка страна на тази линия, по мащаб 1/25 000: окончателната граница ще бъде определена върху тази карта. Комисиите ще бъдат разделени на 3 секции и ще почнат работите си едновременно в следните части: крайбрежието на Черното море, територията належаща се между Марица и Арда и оная между Арда и Мандра.

След тази операция, граничната линия ще бъде обозначена върху местността и казаните Смесени Комисии ще имат грижата да се въздигнат пирамиди. Протоколите за окончателната граница ще бъдат съставени от Комисиите.

3. Когато ще се трасира граничната линия, комисиите ще снемат план на

tarafında kalan arazi-i hususiye veya miriye'nin plânını ahz edeceklerdir.

İki hükûmet bu gibi arazinin işletilmesinden dolayı ileride tehaddüs edebilecek olan ihtilâfâtı men için itti-haz-ı lâzım gelen tedabiri tetkik eyleyeceklerdir.

Şurası mukarrerdir ki bu hususta bir itilaf akd olununcaya değin eshab-ı emlâk mülklerinden kema fis-sâbık serbestçe istifadeye devam edeceklerdir.

4- Eski Osmanlı- Bulgar hududunun el-yevm alâ hale ibka olunan aksamı hakkında tarafeynce mükaddema tan-zim olunmuş olan protokoller meriyyül-icra kalacaktır.

İşbu aksamda bulunan hudud işaret-leri veya kuleler harab veya hasarzed olmuş ise bunların tecdid veya tamirine ibtidar olunacaktır.

5- Tunca ile Meriç ve Arda nehirleri müstesna olduğu halde nehirler ve ırmaklara gelince hatt-ı hudud bunların talvağını takib edecektir. Salifüz-zikr üç nehre tealluk eden hatt-ı hudud protokolde tamamiyle gösterilmiştir.

B- Meriç'in mecrasında kain adalara müteallik tahdid-i hudud muamelâtı bir komisyon-u mahsusa tevdî edilecektir.

Şurası da mukarrerdir ki iki hükûmet Meriç'in seyr-i sefâine salih bir hale

частните и държавните имоти, които остават отсам или оттатък линията.

Двете Високи Правителства ще проучат мерките, които би трябвало да се вземат за да се избегнат възможните конфликти поради експлоатацията на подобни имоти.

Разбира се, че до като се постигне съглашение по този въпрос, собствениците ще продължават да се ползват свободно както и в миналото от техните имоти.

4. Съставените по-рано протоколи от двете страни за частта от старата Турско-Българска граница, която и по настоящем не се изменява, оставят в сила.

Ако граничните знаци или Кули, които се намират в тия части, са унищожени или повредени, ще трябва да се заменят или поправят.

5. По рекичките и потоците, освен Тунджа - Марица и Арда, граничната линия ще следва талвега на водите. За трите горепоменати реки, граничната линия е точно обозначена в протокола.

Б. - Разграничението на островите находящи се в коритото на Марица, ще се повери на една специална Комисия.

Двете Правителства се задължават да се споразумеят, своевременно, за канализирането на Марица.

В. - Двете Правителства се съглася-

ifrağı için vakt-i merhûnunda beynlerinde akd-i itilaf etmeyi taahhüt eylerler.

C- Her iki taraftaki Bulgar ve Müslüman ahalinin ve bir de onların bütün hudud-u müştereke boyunca nihayet 15 kilometre'lik bir mıntıka dahilindeki emlâkının ihtiyarî olarak mütekabilen mübadelesini teshîl hususunda iki Hükûmet beyninde ittifak hasıl olmuştur. Mübadele köylerin tamamıyla mübadelesi suretinde vuku bulacaktır.

Nefs-i kura ile etrafındaki emvâlin mübadelesi iki hükûmetin himayesi tahtında ve mübadele olunacak köyler heyet-i ihtiyariyesinin iştirakiyle icra olunacaktır. İki hükûmet canibinden tayin olunacak muhtelit komisyonlar mebusun anı karyeleri ile efrâd-ı ahali beyninde mübadele-i emvâle ve icap eder ise bu mübadelâttan münbais farkları tavize iktidar edeceklerdir.

İşbu protokol 16/29 Eylül 1913 tarihinde iki nüsha olarak Dersaadet'te tanzim olunmuştur.

*Devlet-i Âliyye Bulgaristan
namına: namına:*

*(İmza) Talat (İmza) Savov
(İmza) Mahmud (İmza) Naçoviç
(İmza) Halil (İmza) Toşef*

ват да улесняват взаимното факултивно разменяване на българското и мюсюлманското население от едната и другата страна, както и на имотите им в една зона от 15 километра най-много, по цялата обща граница.

Разменяването ще става по цели села.

Размяната на селските и градски имоти ще става под покровителството на двете Правителства и с участието на старейшините на селата, които ще се разменяват.

Специални смесени комисии назначени от двете Правителства ще пристъпят към разменяването и обезщетението, ако стане нужда, на разликата произхождаща от размяната на имотите между въпросните села или лица.

Съставен в два екземпляра, в Цариград, на 16/29 септемврий 1913 година.

За България: За Турция:
Подписали: Подписали:

Савов Талаат
Г. Д. Начович Махмуд
А. Тошев Халил

2 numaralı melfuf:

Müftülere müteallik mukavele-name

Madde 1- Sofya'da bir baş müftü bulunacak ve müfti-i mumaileyh Bulgaristan'daki müftülerin şer-i şerife müteallik umur-ı mezhebiyye ve hukukiyeye için makam-ı celil-i cenâb-ı meşihat penahî ve Bulgaristan mezahib nezaretiyle vukû bulacak münasebâtına vesatat eyleyecektir.

Başmüftü emr-i intihâb-ı icra için suret-i mahsusada içtima edecek olan Bulgaristan'daki müftüler tarafından ve meyanından intihab kılınacaktır. Müftü vekilleri işbu ictimâ'a ancak müntehib sıfatıyla iştirak edeceklerdir.

Bulgaristan mezâhib Nezareti Başmüftünün intihabını Sofya sefaret-i seniyyesi vasıtasıyla makam-ı mualla-yı Cenab-ı meşihat penahiye tebliğ edecek ve taraf-ı ali-i meşihat penahî'den müfti-i mumaileyh bir menşûr ve umûr-ı memuresini ifa ve bu babda kendisi dahi Bulgaristan'ın diğer müftülerine aynı mezûniyeti îtâ edebilmesi için bir mürasele gönderebilecektir. Başmüftü ahkâm-ı şeriyye dairesinde Bulgaristan müftülerinin muamelatı ve muessesât-ı mezhebiyye ve hayriye-i İslâmiyeyi ve müessesât-ı mezkûre-i hademe ve mütevellîlerini nezaret ve teftiş altında bulundurmak hakkını haiz olacaktır.

Madde 2- Müftüler Bulgaristan müsəl-

Приложение II.

Съглашение относительно мюфтиите.

Член първи.

Един Главен Мюфтия ще пребивава в София и ще служи за посредник между Мюфтиите в България в сношенията им с Шеих-юл-Исляма, за религиозните и граждански работи, зависещи от Шерията, и с Българското Министерство на Изповеданията.

Главния Мюфтия ще се избира от Мюфтиите в България и из между тях, специално събрани за тая цел. Заместниците Мюфтии ще вземат участие в това събрание, но само като избиратели.

Българското Министерство на Изповеданията ще уведоми Шейх-юл-Исляма за избора на Главния Мюфтия чрез Императорската Легация в София, а Шейх-юл-Исляма ще му изпрати един Меншур и едно Мюраселе, които го упълномощават да изпълнява длъжността си и да дава, от своя страна, същото право на другите Мюфтии в България.

Главния Мюфтия ще има, в границите на предписанията на Шерията, право на надзор и на контрол върху Мюфтиите в България, религиозните и благотворителни мюсюлмански заведения, както и върху техните прислужници и мютевелии.

man müntehibleri tarafından intihab olunur.

Başmüftü intihab olunan müftünün şer'an matlûb olan kâffe-i evsafı cami' olup-olmadığını bit-tahkik muvafık bulunduğu halde iftaya mezuniyeti havî muma-ileyh namına menşûr itası lüzumunu bâb-ı meşihata işar eder, ve müftü-yi cedide bu suretle istihsal olunacak menşûr ile beraber ahali-i müsleme beyninde icra-yı ahkâm-ı Şeriyye için mezuniyeti havî icap eden müraseleyi îtâ eyler.

Müftüler daire-i memuriyetleri dahilinde ve lüzum görülen mahallerde işbu mukavelenamede muayyen vezaifi mahalli müftülerinin doğrudan doğruya nezareti altında olarak ifa etmek üzere müftü vekilleri tayinini teklif edebilirler. Şu kadar ki bu intihabı Başmüftüye tasdik ettirmeleri meşruttur.

Madde 3- Başmüftü ile müftülerin ve müftü vekillerinin ve bir de onların aklamındaki memurîn ve müstahdemînin maaşatı Bulgaristan Hükûmeti tarafından tesviye olunacak ve bu maaşlar onların vak'a ve haysiyetleri ve mevkilerinin derece-i ehemmiyeti nazarı itibara alınarak ona göre tayin edilecektir.

Başmüftülük teşkilatı, Başmüftü tarafından tanzim edilecek bir nizamname ile tayin olunacaktır.

Başmüftülerle müftüler ve müftü-

Член 2.

Мюфтиите се избират от мюсюлманските избиратели на България.

Главния Мюфтия проверява дали избрания Мюфтия притежава всичките качества изискуеми се от Шерията и в утвърдителен случай, той уведомява Шейх-юл-Исляма да му даде нужното разрешение за издаване на Фетви (Меншур). Той дава на новия Мюфтия, едновременно с така добития Меншур, Мюраселето за да го облече с право на религиозната юрисдикция върху мюсюлманите.

Мюфтиите могат, в границите на тяхната област и в местности гдето има нужда, да предлагат назначението на Заместници Мюфтии под условие техния избор да бъде одобрен от Главния Мюфтия. Тези Заместници-Мюфтии ще изпълняват определените от настоящето съгласие функции, под надзора на местните Мюфтии.

Член 3.

Заплатата на Главния Мюфтия, на Мюфтиите и на Заместниците Мюфтии, както и на персонала на канцелариите им, ще бъдат в тежест на Българското Царско Правителство и ще се определят в зависимост от тяхното достойнство и важността на техния пост.

Организацията на Главното Мюфтийство ще се определи от един правилник, изработен от Главния Мюфтия и надлежно обнародван.

vekilleri ve bir de bunların maiyetleri, memurları Bulgar memurînine kavanîn ve nizamâtın bahş ve temin ettiği kâffe-i hukuku haiz olacaklardır.

Madde 4- Müftülerle vekillerinin azli memurîn-i hükûmet hakkındaki Kanuna tevîkan vuku bulacaktır. Başmüftü veya tevkil ve terhis edeceği memur bir müftünün veya bir müftü vekilinin azli hakkında tetkik-i ahval-ı memurîn komisyonunca karar verileceği zaman komisyon-u mezkûrda bulunmaya davet edilecektir.

Mahaza Baş müftünün veya memurînin rey ve mütalaası meclis-i mezkûrda sırf mahiyet-i diniyeyi haiz olan şikayatin takdirince esas teşkil edecektir.

Bir müftünün veya bir müftü vekilinin azli varakasından halefinin yevm-i intihabı dahi tayin kılınacaktır.

Madde 5- Müftüler tarafından ısdar olunan hüccet ve ilâmlar Başmüftü tarafından tetkik olunacak ve Başmüftü bunları ahkâm-ı şeriyyeye muvafık bulunduğu takdirde tasdik ile mevki-i icraya konulmak üzere ait olduğu daireye tevdi edecektir.

Ahkâm-ı şeriyyeye adem-i tevafıkından dolayı tasdik edilmeyen hüccet ve ilâmlar bunları veren müftülere iade olunacak ve müteallik oldukları işler ber nehc-i şeri-i şerif yeniden tetkik ve fasl edilecektir. Ahkâm-ı şeriyyeye tevafık etmediği anlaşılan veyahut bâb-ı fetvaca

Главния Мюфтия, Мюфтиите и Заместниците Мюфтии, както и техния персонал, ще се ползват от всички законни права, от които се ползват и българските чиновници.

Член 4.

Уволняването на Мюфтии и на техните Заместници ще става съгласно закона за държавните чиновници.

Главния Мюфтия, или неговия делегат, ще заседава в дисциплинарния Съвет, всякога когато този Съвет ще трябва да се произнесе върху уволнението на един Мюфтия или на един Мюфтийски Заместник. Обаче, мнението на Главния Мюфтия или на неговия делегат ще служи на казания Съвет за основа при оценката на оплаквания от чисто религиозен характер.

Акта за уволнение на един Мюфтия или Мюфтийски Заместник ще определя денят на избирането на заместника му.

Член 5.

Хюджетите и решенията издавани от Мюфтиите ще бъдат проверявани от Главния Мюфтия, който ще ги утвърждава, ако ги намери съгласни с предписанията на Шерията, и ще ги препраща на компетентното учреждение за изпълнение.

Хюджетите и решенията, които няма да бъдат потвърдени поради несъобразност с Шерията, ще се по-

tetkiki alakadaran tarafından talep edilen hüccet ve ilâmlar Başmüftü canibinden makam-ı celil-i meşihat-ı ulyaya gönderilecektir.

Başmüftü tarafından veya makam-ı ulya-yı meşihat penahi canibinden tasdik olunan hüccet ve ilamlar Bulgar memurîn-i aidesi tarafından mevki-i icraya vaz olunacaktır. Bu takdirde bu hüccet ve ilamlara Bulgarca birer terceme rabt edilecektir.

Madde 6- Başmüftü icabı takdirinde nikah, talak, vasiyet, veraset, vesayet, nafaka ve sair mevad-ı şeriiye ile emvâl-i eytamın idaresine müteallik mesailde diğer müftülere vesaye ve tebligat-ı mukteziye ifa edecektir. Bundan maada müfti-i muma-ileyh mesalih-i mebhüsaya dair olan şikayât ve müstediyyâtı, tetkik ve ahkâm-ı şeriiyeye nazaran ne yapılmak lâzım geleceğini daire-i aidesine işar eyleyecektir.

Müftüler nezaret ve idare-i evkaf ile dahi mükellef olduklarından Başmüftünün başlıca vezaifinden biri de onlardan hesap talep etmek ve buna müteallik hesap defterleri hazırlatmaktır.

Evkaf hesabâtına müteallik defatir Türkçe tutulabilecektir.

Madde 7- Başmüftü ve müftüler indelhace Bulgaristan'daki maarif-i umumiye meclislerine mekâtib-i İslâmiyeyi ve medreseleri teftiş ve lüzum görülen

върнат на Мюфтиите, които са ги издали и работите за които тези решения се отнасят ще бъдат разгледани и уредени повторно, съгласно предписанията на казания закон. Хюджетите и решенията, които ще се укажат несъгласни с предписанията на Шерията или ония разглежданията на които заинтересованите страни са поискали от Шейх-юл-Ислямата, ще се изпратят от Главния Мюфтия на Негово Височество Шейх-юл-Исляма.

Хюджетите и решенията утвърдени от Главния Мюфтия или санкционирани от Шейх-юл-Ислямата ще бъдат изпълнявани от надлежните Български Власти. В този случай Хюджетите и решенията ще се придружават от превод на български език.

Член 6.

В случай на нужда Главния Мюфтия ще дава на другите Мюфтии нужните наставления и съобщения по въпроси засягащи брака, развода, завещанията, наследствата и настойничествата, издръжката на съпругата (nafaka), и други въпроси от Шерията, както и ония по управляването имотите на сирачета. Освен това, той ще разглежда оплакванията и рекламациите отнасящи се до гореказаните въпроси и ще съобщава на надлежното Министерство какво има да се направи съгласно Шерията.

Мюфтиите бидейки също натоварени с надзора и управлението на Вакуфите, Главния Мюфтия ще има, между

mahallerde mektepler ihdası zımında teşebbüsât-ı lâzıma icra edeceklerdir. Başmüftü lüzum var ise maarif-i umumiye-i İslâmiyeye müteallik umûr-û mesalih için daire-i aidesine müracaat edecektir.

Bulgaristan Hükûmeti Bulgar mesarifi-i umumiye Kanunuyla tayin olunan nisbet dairesinde ve mesarifi kendisine aid olmak üzere mekâtib-i ibtidaiye ve rüşdiye-i İslâmiye te'sis edecektir. Tedrisat Türkçe olarak ve resmi programa tevfikân icra olunacak ve Bulgar lisanının tahsili mecburi olacaktır.

Tahsil-i mecburiye ve mualliminin adediyle hukukuna müteallik bil-cümle kavaninin cemaat-ı İslâmiye heyat-ı tedrisiyesine tatbikine devam olunacaktır. Bu müesseseler heyat-ı tedrisiyesiyle memurîn ve müstahdemîn-i sairesinin maaşatı Bulgar müessesatı heyat-ı tedrisiyesi hakkında cârî olan aynı şerait dairesinde olarak Bulgar hazinesi tarafından tesviye olunacaktır.

Nüvvab yetiştirmek üzere bir müessesesi-i mahsûsa dahi tesis edilecektir.

Madde 8- Nüfus-u kesire-i İslâmiyeyi cami olan her bir mahal veya şehirde evkaf işleri ve tedrisât-ı umumiye-i rüşdiye ile mükellef bir cemaat-ı İslâmiyenin intihabına ibtidar edilecek ve bu cemaatın şahsiyet-i maneviyesi kâffe-i ahvalde ve bil-cümle memurîni hükûmetce tanınacaktır.

другите си главни задължения и онова да им иска да представят сметките си и да приготвяват ведомостите относящи се до тия сметки.

Книгите относящи се до сметководството на Вакуфите могат да бъдат държани на турски език.

Член 7.

Главния Мюфтия и Мюфтиите ще инспектират, ако е нужно, учебните административни съвети на мюсюлманските училища както и Медресетата в България и ще вземат мерки за учредяване на училищни заведения в местностите където ще се чувства нужда; Главния Мюфтия ще се отнася, ако е нужно, до компетентното Министерство за работи отнасящи се до мюсюлманското народно просвещение.

Царското Правителство ще учреди на свои разноски първоначални и средни мюсюлмански училища в установената от закона пропорция за българското народно просвещение. Преподаването ще става на турски език и съгласно с официалната програма и със задължително преподаване на български език.

Всичките закони отнасящи се до задължителното образование както и до числото и правата на учителите, ще се прилагат за учителското тяло на мюсюлманските общини. Заплатите на учителския или друг персонал в тези заведения ще се изплащат от Българс-

Her bir mahallin evkafı oradaki cemaat-ı İslâmiye tarafından kavanin ve ahkâm-ı şeriyeye tevfikân idare olunacağı cihetle cemaat-ı mezkûrenin şahsiyet-i maneviyesi evkaf-ı mezkûrenin sahibi add ve itibar olunacaktır.

Umumi Müslüman mezarlıkları ile cevami kurbunda kain mezarlıklar cemaat-ı İslâmiyeye aid emvâl-i vakfiye zümresine idhal olunacak ve cemaat-ı mezkûre bunları kendi istedikleri vechle ve kavaid-i hıfzıssıhhaya tevfikân istimal eyleyeceklerdir.

Emvâl-i vakfiyeden hiç biri aid olduğu cemaata bedeli tesviye olunmadıkça hiçbir vechle istimlak olunamaz.

Bulgaristan'da bulunan emlâk-ı mevkûfenin hüsn-ü muhafazasına dikkat ve itina olunacak ve bir mecburiyet-i mübrimeye mübteni ve kavanin ve nizamât-ı merriyeye muvafık bulunmadıkça mebani-i diniye veya hayriyeden hiçbiri hedm edilemeyecektir.

Esbâb-ı mübrimeden naşi mebani-i mevkûfeden birinin istimlâkı icap ettiği taktirde bu binanın mebni bulunduğu mahalle nispetle aynı kıymeti haiz diğer bir arsa irae edilmedikçe ve bir de binanın bedeli tesviye olunmadıkça buna teşebbüs olunamayacaktır.

Esbâb-ı mübrimeye mebni istimlâk olunacak olan emvâl-i mevkûfenin kıymetleri olarak tediye olunacak me-

кото Съкровище при същите условия както и на учителските тела при българските учреждения.

Едно специално учреждение ще бъде тъй също създадено за подготовянето на Найби.

Член 8.

Във всеки окръжен или друг град, който има едно многобройно мюсюлманско население, ще се избира една мюсюлманска община, натоварена с вакуфските работи и със средното народно просвещение. Тия общини ще бъдат признати при всякакъв случай и от всички власти като юридическо лице.

Тъй като Вакуфите на всеки окръг ще трябва да бъдат управлявани според законите и наредбите на Шерията от съответствующата мюсюлманска община, то тая община, като юридическо лице ще се смята собственица на тези вакуфи.

Мюсюлманските публични гробища, находящи се близу до джамии влизат в областта на вакуфските имоти принадлежащи на мюсюлманските общини, които ще разполагат с тях както намерят за добре и съгласно законите за хигиената.

Никакъв вакуфски имот не може в никой случай да бъде отчужден, без да се внесе стойността му на съответствующата община.

Ще се полага надзор за доброто за-

*baliğ mebani-i vakfiyenin tamir ve ter-
mimine tamamen sarf ve tahsis olun-
mak üzere cemaat-i İslâmiyeye tevdi ve
teslim kılınacaktır.*

*Madde 9- İşbu mukavelenin imzasın-
dan itibaren 6 ay müddet zarfında
Bulgaristan hükûmeti tarafından baş
müftünün dahi bihakkın dahil olacağı bir
komisyon-u mahsus tayin olunacak ve
bu komisyon zaman-ı teşekkülünden
itibaren üç sene müddet zarfında
mütevelliler veya onlara mensub as-
hâb-ı hukuk taraflarından vuku bulacak
metalibi tetkik ve tahkik vazifesiyle
mükellef bulunacaktır.*

*Komisyonun mukırratına kendilerince
muceb-i hoşnudî addetmeyecek olan
alakadarân-ı mehâkim-i aide-i mahalli-
yeye müracaat edebileceklerdir.*

*İşbu protokol 16/29 Eylül 1913 tari-
hinde iki nüsha olarak Dersaadet'te
tanzim olunmuştur.*

<i>Devlet-i Âliyye</i>	<i>Bulgaristan</i>
<i>namına:</i>	<i>namına:</i>
<i>(İmza) Talat</i>	<i>(İmza) Savov</i>
<i>(İmza) Mahmud</i>	<i>(İmza) Naçoviç</i>
<i>(İmza) Halil</i>	<i>(İmza) Toşef</i>

3 numaralı melfuf:

tahkimname:

Madde 1- Bir taraftan Hükûmet-i

пазване на находящите се в България
вакуфски имоти. Никаква религиозна
сграда или за благотворителни цели не
ще може да се разруши освен, ако има
належаща нужда и съгласно със
съществуващите закони и правилни-
ци.

Когато една вакуфска сграда трябва
по наложителни причини да бъде от-
чуждена, това отчуждаване ще става
само след като се определи един друг
терен от еднаква стойност в съотно-
шение с мястото където се намира, и
след като се заплати стойността на
сградата.

Сумите, които ще се получат за от-
чуждени по наложителни причини ва-
къфски имоти ще се внасят на мюсюл-
манските общини и ще бъдат употре-
бени всецяло за поддържане на
вакъфските сгради.

Член 9.

В шестия месеци които ще послед-
ват подписването на настоящето Съг-
лашение, Българско Правителство ще
назначи една специална Комисия, на
която Главния Мюфтия ще бъде член
по право и който ще има за цел в срок
от 3 години, начинаей от датата на със-
тавянето ѝ, да прегледа и провери рек-
ламациите, които ще се подават от
Мютивелиите или от упълномощени-
те от тях.

Ония от заинтересованите лица, ко-
ито не би се задоволили от решенията
на комисията, ще могат да се отнесат

Osmaniye ve diğer taraftan Bulgaristan Krallığı arasında bu günkü tarihle akd olunan muahedenamenin 17. maddesi ahkâmı vechle bir ihtilâf veya münazaa tehaddüs ettiği takdirde işbu ihtilâf veya münazaa atü'z-zikr ahkâm mucibince Lahey Hakem Mahkemesi'ne havale edilecektir.

Madde 2- Müdde-i Hükûmet tehaddüs ettikce Lahey Hakem Mahkemesine tevdi etmek fikrinde bulunduğu mesele veya mesaili müdde-i aleyh Hükûmete işar edecek ve mesail-i mezkûre hakkında muhtasar ve fakat sarîh izahat îtâ eyleyecektir.

Madde 3- Mesele veya mesail-i mezkûrenin tevdi edileceği hakem mahkemesi zirde beyan olunduğu vechle tayin edilecek 5 âzâdan mürekkep olacaktır.

Tarafeynden herbiri sûrat-ı mümkün ile ve madde-i sâbıkada beyan olunan işar tarihinden itibaren iki mahı tecavüz etmeyecek bir müddet zarfında iki hakem tayin edecektir.

Hükm-ü ale'l-hüküm İsveç ve Norveç ve Flemenk kralları meyanından intihab edebilecektir. İş bu 3 hükümdardan birinin intihab emrinde ittîfak hâsıl olmaz ise kura usulüne müracaat edilecektir. Müdde-i aleyh olan taraf iki aydan ibaret olan maruz-zikr müddet zarfında hakemlerini tayin etmediği takdirde hakem mahkemesinin ilk yev-

до надлежните съдилища на страната.

Съставен в два екземпляра в Цариград на 16/29 септемврий 1913 година.

За България:
Подписали:

За Турция:
Подписали:

Савов
Г. Д. Начович
А. Тошев

Талаат
Махмуд
Халил

Приложение III.

Компромис за арбитраж.

Член първи.

В случай на спор или недоразумение, според както е предвидено в чл. 17 от Договора сключен с днешна дата между Отоманското Императорско Правителство от една страна и Българското Царско Правителство от друга, спора или недоразумението, ще се представи на арбитраж в Хага, съгласно следните наредби.

Член 2.

Искащото Правителство ще нотифицира на ответното Правителство при всяко повдигане въпроса или въпросите, които то смята да подложи на арбитраж, като даде по тях кратки, но точни указания.

Член 3.

Арбитражния Съд на който казани-

mi ictimaina kadar bu hakemleri tayin edebilecektir. Bu müddetin mürûrunda müddei olan taraf hükmü ale'l-hükm intihab edecek olan hükümdarı tayin ve irae eyleyecektir. Mezkûr hükmü ale'l-hükmün intihabından sonra mahkeme hükmü ale'l-hükm ile müddei canibinden müntehib 2 hakemden mürekkep olarak makbul ve muteber olacak surette teşekkül edecektir.

Madde 4- Beynlerinde niza zuhur eden devletler ihtilafat-ı düveliyenin suret-i mesalihanede tesviyesine mahsus Lahey mukavelenamesinin 62. maddesi ahkâmına tevfikân hakem mahkemesi nezdinde kendi taraflarından memur müşavir ve avukatlar izam eyleyeceklerdir.

Hakem vezaifinin bir gûna teehhüre düçar olmaması için işbu memur, müşavir ve avukatlar mezkûr taraflarca vakt ü zamanında tayin kılınacaktır. Mamefihi müdde-i aleyh olan taraf bundan imtina ederse hakkında gıyaben icra-yı muamele edilecektir.

Madde 5- Hakem mahkemesi teşekkül ettikten sonra hakemler tarafından tayin edilecek olan bir tarihte ve hükmü ale'l-hükm tayininden itibaren bir mah müddet zarfında Lahey'de ictima eyleyecektir. Usûl-ü muhakemeye ait olarak tehaddüs edebilecek olan ve işbu tahkimnamede musarrah bulunmayan Kâffe-i mesailin 1907 tarihli Lahey mukavelenamesinin mazmun ve müfa-

те въпроси ще бъдат подложени, ще се състои от пет члена, които ще бъдат определени по следния начин:

Всяка една от Страните, щом стане възможно и в един срок не повече от два месеца, начиная от датата на нотификацията предвидена в предшестващия член, ще назначи двама Арбитри.

Върховния Арбитър (Sur Arbitre) ще бъде избран между владетелите на Швеция, Норвегия и Холандия. Ако не се дойде до съгласие върху избора на един от тия владетели, избора ще стане по жребие. Ако ответната страна не назначи своите арбитри в гореказания срок от 2 месеца, тя ще може да направи това до денят на първото заседание на Арбитражния Съд. След изтичането на този срок, искащата страна ще посочи Владетеля, който ще трябва да избере Върховен Арбитър (Sur Arbitre). След избора на този последния, съдът ще бъде законно съставен от Върховния Арбитър (Sur Arbitre) и от двамата Арбитри избрани от искащата страна.

Член 4.

Спорешите страни ще бъдат представени пред Арбитражния Съд от Агенти, Съветници или Адвокати, съгласно предвижданията на Член 62 от Хагската Конвенция за миролюбиво уреждане на международни конфликти.

Тези Агенти, Съветници или Адво-

dına tevfikân hallinden sonra maru'z-zikr mahkeme ictima-i atisini tayin edeceđi tarihe tâlik eyleyecektir.

Mamafih şurası mukarerdir ki mahkeme mesail-i münazaun fiha hakkında ki müzakerâta ne 2 ay evvel ne de muhtıra-ı mütekabilenin veyahut 7. maddede musarrah müdafaaname-i mütekabilin tevdiinden itibaren 3 ayı mütecaviz bir zaman sonra ibtidar edemeyecektir.

Madde 6- Usûl-ü muhakeme-i hükmiye biri tahriren icra olunacak tetkikat ve diğeri tarafeyin mahkeme huzurundaki müdafaalarının şifaen tevzihi ve teşrihinden ibaret olacak olan müzakerât olmak üzere muhtelif iki mahkemece istimal edilecek ve mahkeme huzurunda istimaline müsaade olunacak yegane lisan Fransız lisanı olacaktır.

Madde 7- Müddei olan taraf 2. maddede musarrah tebliğ ve işar tarihinden itibaren nihayet 10 mah zarfında müddeasını müsbit olan ve mesele ve mesail-i münazaun fihaya ait bulunan evrakın kâffesini havî muhtıranın el yazısı ile yazılmış veya tab' edilmiş olan suretlerinden 5 nüshasını hakem mahkemesi âzâsından her birine ve 30 nüshasını dahi müddeaya aleyh olan tarafa tam olarak tevdi eyleyecektir.

Müddeaya aleyh olan taraf işbu tevdi-i keyfiyetinden nihayet 10 ay zarfında muhtıra-i mütekabilesinin el yazısı ile

кати ще се назначават на време от Страните за да не закъсняват действията на Арбитража.

Обаче, ако ответната Страна не се яви, ще се пристъпи спрямо нея задочно.

Член 5.

Съставен веднъж Арбитражния Съд, ще се събере в Хага на една дата, която ще се определи от Арбитрите и в срок от един месец начина от назначението на Върховния Арбитър (Sur Arbitre). След уреждането, съгласно с текста и духът на Хагската конвенция от 1907 г., на всичките процесуални въпроси, които биха се появили и които не би били предвидени от настоящия Компромис, казания Съд ще отложи идущето си заседание за една дата, която той ще определи.

Обаче, решено е, Съдът да не може да открие разискванията по спорните въпроси нито преди два месеца, нито по-късно от трите месеца, които ще следват връчването на Контра-Мемоара или на Контра-реплика (отговор) предвидена в член 7.

Член 6.

Арбитражната процедура ще има две различни фази: писменото следствие и разискванията, които ще се състоят от устното развитие пред Съдът на средствата на Страните.

Едничкият език с който Съдът ще си служи и употреблението на който

*yazılmış veya tab edilmiş olan suret-
lerinden maru'z-zikr miktardaki nüs-
hasını bunu müeyyed bil-cümle evrak ile
beraber mahkeme âzâsından herbiri ile
müddei olan tarafa tam olarak tevdi
edecektir.*

*Müddei olan taraf bir müdafaaname
îâtâsı niyetinde olduğu halde bunu tevdi
keyfiyetinden bir ay müddet zarfında
hakem mahkemesi reisine işar edecek
ve bu halde maru'z-zikr müdafaanameyi
işbu işar tarihinden itibaren nihayet 4 ay
zarfında muhtıraya müteallik aynı şerait
daireinde tevdi eyleyecektir. Müddei
aleyh olan taraf kendi müdafaaname-i
mütekabilini işbu işar tarihinden itibaren
5 ay zarfında muhtıra-i müteakabileye
müteallik aynı şerait daireinde îtâ ede-
cektir.*

*Madde-i hazıra ile tayin olunan müd-
detler muvafık bir karara dest-i rest
olmak için tarafeynce müttefikan veya
lüzum gördüğü takdirde mahkeme
canibinden temdid edilebilecektir.*

*Fakat mahkeme kendi tarafından
tayin olunan son müddetin inkızasından
sonra tarafeyn canibinden kendisine îtâ
edilecek muhtıra ve muhtıra-ı müteka-
bilelerle evrak-ı saireyi nazar-ı itibara
almayacaktır.*

*Madde 8- Tarafeynden biri veya
diğeri muhtıralarda veyahut teati edilen
diğer evrakta sarf-ı yedinde bulunup
suretini rapt etmemiş bir vesika veya*

ще бъде допуснато, е френския език.

Член 7.

В срок най-късно от 10 месеци, на-
чиная от нотификацията предвидена в
чл. 2, искащата страна ще връчи на
всеки един от членовете на Арбитраж-
ния Съд, в 5 екземпляра, и на ответна-
та Страна, в тридесет екземпляра,
пълни преписи, написани или напеча-
тани, от Мемоарът си, който ще
съдържа всичките книжа в подкрепле-
ние на своето искане, които книжа би
се отнасяли до предмета или предме-
тите на спора.

В срок от 10 месеци най-късно след
това връчване, ответната страна ще
връчи на всеки един от членовете на
Съдът, както и на искащата Страна, го-
репоменатото число екземпляра пълни
преписи, ръкописни или печатни, на
своя Контра-мемоар с всичките книжа
в подкрепа на искането си.

В срок от 1 месец след това връчва-
не, искащата Страна ще съобщи на
Председателя на Арбитражния Съд
дали тя има намерение да представи
една Реплика (отговор). В този случай,
тя ще разполага най-много с четири
месеца, начиная от тази нотификация,
за да съобщи тази Реплика при същи-
те условия както и Мемоарът. Ответ-
ната Страна тогава ще разполага с пет
месеца, начиная от това съобщение, да
представи своята Контра-Реплика при
същите условия както Контра-Мемо-
арът.

varakaya istinad veya telmih ve ima eyler ise diğer taraf bunu talep eylediği takdirde vesika veya varakanın suretini nihayet 30 gün zarfında ona îtâ etmeye mecbur olacaktır.

Madde 9- Hakem mahkemesinin mesele veya mesail-i münazaun fiha hakkındaki kararları işbu mesele veya mesaile müteallik olan müzakerâta reisi tarafından nihayet verildikten sonra hadd-ı azamî olarak bir ay müddet zarfında îtâ edilecektir.

Madde 10- Hakem mahkemesinin hükmü kati' olacak ve bir gûna teehhür vuku bulmaksızın tamamıyla icra edilecektir.

Madde 11- Tarafeynden herbiri kendisine ait olan mesarifle beraber mahkeme mesarifini de seyyanen tesviye eyleyecektir.

Madde 12- İşbu tahkimnamede musarrah olmayan hususatin kâffesinde ihtilâfât-ı düveliye'nin suret-i mesalihane'de fasl ve tesviyesine mahsus 1907 tarihli Lahey mukavelenamesi ahkamı işbu tahkimnameden münbais hüküm usullerine dahi tatbik edilecek ve maazalik akitler tarafından haklarında kuyud-u ihtiraziye der meyan edilmiş olan maddeler bundan müstesna olacaktır.

İşbu mukavelename 16/29 Eylül 1913 tarihinde 2 nüsha olarak Dersaadet'te tanzim edilmiştir.

Сроковете означени в настоящия Член ще могат да бъдат продължени било по взаимно съгласие на Страните било от Съдът, когато той счита това за нужно за да се постигне едно справедливо решение.

Но Съдът няма да вземе под внимание Мемоарите, Контра-Мемоарите и други съобщения нему представени от Страните след изтичането на последния срок, определен от него.

Член 8.

Ако в Мемоарите или в другите разменени книжа, едната или другата Страна се отнесла или е споменала за някой документ или книжа които тя изключително притежава, и препис, от които не е приложила, тя ще бъде длъжна, ако другата Страна го изисква, да даде такъв препис най-късно в срок от 30 дена.

Член 9.

Решенията на Арбитражния Съд върху спорния или спорните въпроси ще бъдат издадени в срок най-много от един месец след приключването, от председателя на разискванията, относящи се до този или тия въпроси.

Член 10.

Решението на Арбитражния Съд ще бъде окончателно и ще трябва да се изпълни веднага точно.

Член 11.

Всяка една от Страните понася раз-

Devlet-i Âliyye Bulgaristan
namına: namına:

(İmza) Talat (İmza) Savov
(İmza) Mahmud (İmza) Naçoviç
(İmza) Halil (İmza) Toşev

4 numaralı mehfuf

2 numaralı protokol

Hudud güzelgâhı Meriç Nehri'ni ve Osmanlı ve Bulgar arazisinden geçen Mustafapaşa-Edirne-Dedeağaç şimendifer hattını kat' ettiği cihetle münasebât-ı ticariye ve sairenin en ufak mevaniden vekayası için el-yevm gerek Meriç Nehri ve gerek Maru'z-zikr şimendifer hattı üzerindeki muamelât-ı ticariye hakkında cârî olan nizâmât ile usûl ve adâtın ve bir de el'halet-i hazihi mer'î bulunan bi'l-cümle rûsûm ve tekâlif-i ile buna mümasil tekâlif-i sairenin tamamıyla muhafaza edilmesi ve maru'l-beyan nizamât ve usûl ve âdât ve saire ile kabil-i telif olan kâffe-i teshilatın bahş olunması tarafeyn-i akideyn beyninde kararlaştırılmıştır. Hükûmeteyn-i müteakideteyn ile salifü'z-zikr şimendifer ve nehir idareleri arasında evvelce bir itilaf akd olunmadıkça onlarca bir gûna tadilât icra olunamayacaktır.

Ahkâm-ı salife şimendifer için ancak tarafeynden Bulgaristan kendi arazisinde adalar denizine bir iltisak hattı ve devlet-i âliyyede mezkûr denize münte-

носките си и по равно разноските на Съдът.

Член 12.

За всичко, което не е предвидено в настоящия компромис ще се прилагат Постановленията на Хагската Конвенция от 1907 година за Миротлюбивото Уреждане на международните спорове за Арбитражи произходящи от настоящия Компромис, с изключение обаче, на ония Членове от тази конвенция, които са биле резервирани от Договарящите Страни.

Съставен от два екземпляра в Цариград, на 16/29 септемврий 1913 г.

За България:	За Турция:
Подписали:	Подписали:
Савов	Талаат
Г. Д. Начович	Махмуд
А. Тошев	Халил

Приложение IV.

Протокол № 2.

Понеже граничната линия пресича реката Марица и железопътната линия Мустафа-Паша-Одрин-Деде-Агач, които обслужват отоманските и българските земи, двете договарящи страни, за да се запазят търговските и други сношения и от най-малките пречки, се

hi bir hattı aynı zamanda inşa edecekleri güne kadar tatbik olunacaktır.

Şurası müstağni-i beyandır ki vakt-i hâzırda Bulgaristan nihayet 10 sene zarfında vücuda getirilecek olan hatt-ı mebhusun inşasına kadar gerek mezkûr şimendifer ve gerek nehir üzerinde efrad-ı cedide ile asakir, esliha, mühim-mât, mekulât ve saire nakl ettirmekte muhtar olacaktır.

Hükûmet-i Osmaniye icap eden tedâbir-i teftişiyeyi ittihaz etmek hakkını daima haiz olacaktır.

Mamafih asakir ve sairenin işbu nakliyatına ancak bugünden başlamak üzere üç aydan itibaren ibtidar olunabilecektir.

İşbu protokol 16/29 Eylül 1913 tarihinde 2 nüsha olarak Dersaadet'te tanzim olunmuştur.

Devlet-i Âliyye namına:	Bulgaristan namına:
----------------------------	------------------------

(İmza) Talat	(İmza) Savov
(İmza) Mahmud	(İmza) Naçoviç
(İmza) Halil	(İmza) Toşev

5 numaralı melfuf

Beyanname

Muahedenin 10. maddesi münasebetiyle Hükûmet-i Osmanîye terk olunan

съгласиха да бъдат запазени в своята цялост правилниците и обичаите, които по настоящем управляват търговските движения както по реката Марица тъй и по казаната железопътна линия, както и всичките права, такси и други произходящи от казаните правилници, и да бъдат дадени всякакви улеснения съвместими с казаните правилници и обичаи. Никакво изменение не ще може да бъде внесено в тях, без предварителното съгласие между двете договарящи Държави и Администрациите на казаните железопътни линии и реката. Прямият транзит на стоките ще бъде освободен от всякакви мита и такси; обаче, всяко едно от двете Правителства ще може да уреди надзора на казания транзит.

Горните постановления ще бъдат в сила за железопътната линия само до денят когато двете Високи Договарящи Страни ще са вече построили едновременно, България една съединителна линия до Егейското море, в своята територия, и Турция една линия, която излиза на казаното Море.

Разбира се, че в мирно време България ще бъде свободна, до постройката на предвидената линия, която ще стане най-късно до десет години, да пренася по казаната железница, както и по реката, новобранци, войски, оръжие, муниции, припаси и пр.

Отоманското Правителство ще има винаги правото да взима нужните мерки за надзор.

arazinin Bulgar kuvva-yı askeriyesi tarafından işgalinden beri Bulgar Hükûmetinin hukuk-u hükümrânîsini tahdid fikriyle efrada bazı hukukun terk ve ferağına asla muvafakat etmemiş olduğunu beyan eyler.

İşbu protokol 16/29 Eylül 1913 tarihinde 2 nüsha olarak Dersaadet'te tanzim olunmuştur.

*Devlet-i Âliyye
namına:*

*Bulgaristan
namına:*

(İmza) Talat

(İmza) Mahmud

(İmza) Halil

(İmza) Savov

(İmza) Naçoviç

(İmza) Toşev

[Tastiknameleri 13 Teşrîn-i evvel 1913 / 29 Eylül 1329 tarihinde Dersaadet'te teati edilmiştir.]

Обаче, това пренасяне на войски и други неща не ще може да почне преди 3 месеца начиная от този ден.

Съставен в два екземпляра в Цариград, на 16/29 септемврий 1913 г.

За България:

Подписали:

Савов

Г. Д. Начович

А. Тошев

За Турция:

Подписали:

Талаат

Махмуд

Халил

Приложение V.

Декларация.

Относително член 10 на Договора, Отоманското Императорско Правителство заявява, че то от деня на окупацията на отстъпените територии от българските войски не е отстъпило на частни лица права, които да ограничават суверенните права на Българската Държава.

Съставена в два екземпляра в Цариград на 16/29 септемврий 1913 г.

За България:

Подписали:

Савов

Г. Д. Начович

А. Тошев

За Турция:

Подписали:

Талаат

Махмуд

Халил

**TRAKYA GÖÇMENLERİNİN
YERLEŞTİRİLMESİYLE İLGİLİ
1913 BULGARİSTAN-TÜRKİYE
SÖZLEŞMESİ VE
PROTOKOLÜ (*)**

(2-15 Teşrîn-i Sâni [Kasım] 1913)

Trakya Muhacirini mes'elesini müzakere etmek üzere bir taraftan hükûmeti seniyyece Murahhas tayin kılınan Kırk Kilise Mutasarrıfı Haydar Bey, Edirne Vilayeti Mülkiye Müfettişi Şükrü Bey, Kırk Kilise İstinâf Müdde-i Umûmisi Refik Bey, Edirne Vilayeti Jandarma Kumandanı Refet Bey, Edirne Kaymakamı Aziz Bey, Maydos Kaymakamı Rami Bey, Dimetoka Müdde-i Umûmisi Emin Bey, Erkân-ı Harbiye Miralayı Mahmud Bey,

Ve diğer taraftan Bulgaristan Hükûmetince Murahhas tayin olunan Küçük Sefaret Katibi Mösyö "J. Cicef", Avukat Doktor "Stamatov", Profesör "A. Naumov", Avukat Doktor "Teodorov", Avukat Doktor "P.Stoyanov", "İhtiyat Miralayı "D. Marinov", Tacir "J. Gogoçkov", Fen Ziraat Müttehassısıninden "V. Manoçef" İhtiyat Miralayı "D. Son-yarov" yolunda ve muntazam görünen ruhsatnamelerini ba'detteâti mevadd-ı âtiyeyi kararlaştırmışlardır.

(*) BOA. HR.SYS 1879/8

**БЪЛГАРО-ТУРСКО
СЪГЛАШЕНИЕ И ПРОТОКОЛ
ОТ 1913 ГОДИНА ЗА
НАСТАНЯВАНЕТО НА
ТРАКИЙСКИТЕ БЕЖАНЦИ**

(2-15 ноември 1913 г.)*

Господа М. И. Джижев, секретар на легацията, Д. Стаматов, адвокат, А. Наумов, учител, д-р П. Теодоров, адвокат, д-р П. Стоянов, адвокат, Д. Маринов, полковник от запаса, И. Д. Гугучков, търговец, В. Манушев, агроном, Д. Свиначков, полковник от запаса, представляващи Българското Царско Правителство, от една страна и

Господа Хайдар Бей, управител на Кирк-Килисе, Шукри Бей, граждански инспектор на Адрианополския вилает, Рефик Бей, прокурор в Апелативния съд на Кирк-Килисе, Рефет Бей, жандармерийски комендант на Адрианополския вилает, Азиз Бей, под-управител на Адрианопол, Рахми Бей, член на Апелативния съд в Адрианопол, Рами Бей, под-управител на Маидос, Емин Бей, прокурор в

* ЦДА, ф. 284к, оп. 2, а.е. 134, л. 1-5.

Birinci Madde

Kırk Kilise ve Edirne sancaklarındaki Bulgar karyelerinin Bulgaristan'a terk olunan Trakya arazisinden gelen muhacirîn-i İslâmiyye tarafından işgal edilmiş olmasına binaen mezkûr sancaklardaki Bulgar karyeleri ahalisi Bulgaristan'a terk olunan Trakya arazisinde bulunan sekenesi taraflarından terk edilmiş olan Kura-yı İslâmiyye yerleştirilecektir.

İkinci Madde

Şurası mukarrerdir ki tarafeynce hukuk-u tasarrufiyye tamamiyle riayet olunacak ve binaenaleyh köylülerin yerleştirilmelerini müteakip komisyon karyelerin kıymetlerini takdire ve şayet bu takdir-i kıymet neticesinde fark ve tefâvütler hasıl olur ise bu farklardan dolayı i'ta olunacak tazminatı tayine ibtidar eyleyecektir.

Mübadele köylerin hey'et-i mecmûalarıyla vaki olacak ve mübadele edilen kura'nın bir listesi tanzim olunacaktır.

Üçüncü Madde

Tekfûrdağı ve Gelibolu sancaklarına muzaf karyelerin teb'a-i Osmaniyyeden bulunan Bulgar ahalisi köylerine serbestçe avdet edebileceklerdir.

Hedeyli, Yaylagüne, Teslim, Irgar, Kadıköy, Bulgar, Kay Dondurması, köyleri Muhacirin-i İslâmiyye taraflarından

Съда в Димотики, Махмуд Бей, полковник от Генералния Щаб, представляващи Правителството на Негово Имперско Отоманско Величество, от друга страна, за да обсъдят въпроса за тракийските бежанци, след като размениха официалните си пълномощия, се споразумяха както следва:

Член първи

Да се установят българските заселници в мюсюлманските села на санджаците Кирк-Килисе и Адрианопол, изоставени от жителите си и намиращи се в териториите на Тракия, отстъпени на България, като се има предвид, че българските села в тези два санджака са заети от мюсюлмански бежанци, дошли от горечитираните територии.

Член втори

Постигнато е съгласие, че правото на собственост ще бъде стриктно спазено както от едната, така и от другата страна.

Следователно, веднага след настаняването на заселниците, Комисията ще направи оценка на селищата и ще определи обезщетение, при съществуващи действителни различия.

*işgal edilmiş olduğundan işbu mukavele-
namenin madde-i sâbıkası ahkâmına
tabi olacaklardır.*

Dördüncü Madde

*Türkiye'deki şehirlerin Bulgar sekene-
si şehirlerine serbestçe avdet edebile-
ceklerdir.*

*Edirne ile Kırkkilise sancaklarında el-
yevm şehir i'tibar olunan beldeler şun-
lardır:*

*Edirne, Kırkkilise, Pınar Hisar, Uzun
Köprü, Dimetoka, Baba Eski, Lüle-
burgaz.*

*Kırk Kilise ile Pınar Hisar ahalisinden
olan Bulgarların haneleri el-yevm yine
bu şehirler ahalisinden olup haneleri
tamamıyla harap olmuş bulunan Müs-
lüman aileleri tarafından işgal edilmekte
olmasına ve işbu ailelere diğer bir mes-
ken tedariki maddeten gayri mümkün
bulunmasına binaen mezkûr şehirlerde-
ki Bulgar muhacirinin mukavele-i ha-
zıranın her iki hükûmetçe kabulünden
itibaren üç ay sonra mesken ve me'-
valarına avdet etmeleri kararlaştırılmış
ve çünkü işbu müddet Müslüman
ailelerinin yerleştirilmeleri için katiyyen
muktezî addolunmuştur.*

*İşbu mukavelename.....tarihin-
de iki nüsha olarak Edirne'de tanzim
edilmiştir.*

Замяната ще се извърши за целите
селища.

Ще бъде изготвен списък на заме-
нените селища.

Член трети

Българите от села в санджаците
Родосто и Галиполи, турски поддани-
ци, ще могат свободно да се завърнат
в селата си.

Селата: Hedayli (Хедейли), Jaila
Shuinu (Яйла Сую), Teslim (Теслим),
Lyzgar (Лизгар), Cadi-Keni (Кадъ-
Къой), Bulgare (Булгар) и Cadi-Deund,
заети от бежанци-мюсюлмани, ще
бъдат подчинени на действието на
предходния член от настоящото спо-
разумение.

Член четвърти

Българските жители на тракийски-
те градове могат свободно да се за-
върнат в градовете си.

В санджаците на Адрианопол и на
Кирк-Килисе, за градове днес се счи-
тат: Адрианопол, Кирк-Килисе, Бу-
нар-Хисар, Оузоун - Кеprчи (Узун-
Кеprу), Баба-Ески и Люле-Бургас.

Като се има предвид, че къщите на
българските жители от Кирк-Килисе

<i>Bulgar</i>	<i>Osmaniyye</i>
<i>Hükûmeti</i>	<i>Hükûmet-i</i>
<i>Namına</i>	<i>Namına</i>
<i>Cicev</i>	<i>Haydar</i>
<i>Stamatov</i>	<i>Şükrü</i>
<i>Naumov</i>	<i>Re'fet</i>
<i>Stoyanov</i>	<i>Aziz</i>
<i>Miralay Marinov</i>	<i>İzzet</i>
<i>Guguçkov</i>	<i>Rahmi</i>
<i>Manuşev</i>	<i>Rami</i>
<i>D. Svinarov</i>	<i>Emin</i>

Birinci Maddenin Melfufu

Şurası mukarrerdir ki Hükûmet-i Seniyye Bulgar mahucirinine - bunlardan ihtiyacı olanlara- Memalik-i Osmaniyyeden hîn-i mürûrlarında Bulgaristan'a terk olunan arazi-i cedîdede komisyon tarafından kendilerine tayin ve irae olunacak ve hududa nihayet yirmi kilometre bûd ve mesafede bulunacak olan karyelere kadar vesait-i nakliyyeyi tedarik ve i'ta eyleyecektir.

2/15 Teşrîn-i Sani 1913 tarihinde iki nüsha olarak Edirne'de tanzim olunmuştur.

<i>Bulgar</i>	<i>Osmaniyye</i>
<i>Hükûmeti</i>	<i>Hükûmet-i</i>
<i>Namına</i>	<i>Namına</i>
<i>Cicev</i>	<i>Haydar</i>
<i>Stamatov</i>	<i>Şükrü</i>
<i>Naumov</i>	<i>Re'fet</i>
<i>Stoyanov</i>	<i>Aziz</i>
<i>Miralay Marinov</i>	<i>İzzet</i>
<i>Guguçkov</i>	<i>Rahmi</i>

и Бунар-Хисар са заети в момента от мюсюлмански семейства от същите градове, чиито къщи са напълно разрушени и е практически невъзможно на тези семейства да се намери друго жилище, постигна се съгласие българските бежанци от тези градове да се завърнат по домовете си, три месеца след като двете правителства приемат съответните допълнения към настоящото споразумение, като този срок се определя като абсолютно необходим за настаняването на гореспоменатите мюсюлмански семейства.

Изготвено в два екземпляра, в Адрианопол, 2/15 ноември 1913.

За Българското Правителство:

8 подписа

За Турското Правителство:

8 подписа

Анекс към член първи

Постигнато е съгласие Императорско Отоманско Правителство да осигури транспортните разходи на българските бежанци - на тези, които имат нужда - при преминаването им през територията на Империята до селата, които ще им бъдат посочени от Комисията, в териториите, отстъ-

Manoşev Rami
D. Svinarov Emin

Dördüncü Maddenin Melfufu

Şurası mukarrerdir ki üç ay müddetin hitamında Kırk Kilise ve Pınar Hisar ahalisinden olan Bulgarlar mesken ve me'valarına serbestçe avdet edebileceklerdir.

İşbu ailelerin avdeti yevmî onbeş aile nisbetinde ve yevm-i azîmet.

Üç gün evvel Kırk Kilise me'mûrîn-i idariyyesine iş'ar edildikten sonra vuku bulacaktır.

2/15 Teşrîn-i sanî 1913 tarihinde iki nüsha olarak Edirne'de tanzim olunmuştur.

Bulgar Osmaniyye
Hükûmeti Hükûmet-i
Namına Namına

Cicev Haydar
Stamatov Şükrü
Naumov Re'fet
Stoyanov Aziz
Miralay Marinov İzzet
Guguçkov Rahmi
Manuşev Rami
D. Koçuharov Emin

21 Safer 1332/6 Kânûn-i Sani 1329

Aslına Mutabıktır

Divan-ı Hümayun Müdüriyeti Dairesi

пени на България и разположени на не повече от 20 км от границата.

Изготвен в два екземпляра, в Адрианопол, 2/15 ноември 1913.

За Българското Правителство:

8 подписа

За Турското Правителство:

8 подписа

Анекс към член четвърти

Постигнато е съгласие, че при изтичане на предвидения тримесечен срок, българите, жители на Кирк-Килисе и на Бунар-Хисар, ще могат да се завърнат спокойно в домовете си.

Завръщането на тези семейства ще се извършва по 15 семейства на ден, след предварително тридневна предупреждение за деня на тръгване, предоставено на административните власти в Кирк-Килисе

Изготвен в два екземпляра, в Адрианопол, 2/15 ноември 1913.

За Българското Правителство:

8 подписа

За Турското Правителство:

8 подписа

**1913 İSTANBUL-
BULGARİSTAN-TÜRKİYE ANT-
LAŞMASI İLE İLGİLİ GİZLİ
RAPOR (*)**

**(03 Kânûn-ı Evvel [Aralık]
1913)**

Sûret

Gizli

İçişleri ve Millî Sağlık Bakanlığı

No: 4166

3.12.1913

Sofya

*Gereği: Gümülcine, Burgaz, Eski
Zağra, Filibe, Strumitsa'nın kaza
yöneticilerine bilgi, Sofya, Vratsa,
Varna, Rusçuk, Köstendil, Plevne,
Şumnu, Vidin ve Tırnova kaza
yöneticilerine*

*İstanbul Barış Antlaşması dikka-
tinizi çektiğim şu maddeleri içermek-
te olup, bunlarla ilgili görüşlerinizi
bildirmenizi rica ediyorum.*

*Madde 6- Düşmanca hareketlere
iştirak etmiş olan ve antlaşmadan
evvelki siyasî olaylara karışmış bulu-
nan bütün şahıslara her iki tarafça
tam anlamıyla umumî af getirilmek-
tedir.*

Terk olunan toprakların halkı, adı

(*) TsDA, F. 176K, op. 2, a.e 1392, L. 25-28.

**ТАЕН ДОКЛАД ЗА ПРИЛОЖЕ-
НИЕТО НА ЦАРИГРАДСКИЯ
ДОГОВОР ОТ 1913 Г. МЕЖДУ
БЪЛГАРИЯ И ТУРЦИЯ**

(3 декември 1913 г.)*

Препис

Поверително.

Министерство на Вътрешните Ра-
боти и Народното Здраве

Отделение изборно

№ 4166.

3 декември 1913 г.

гр. София

До г.г. Окръжните Управители в
Гюмюрджина, Бургаз, Ст. Загора,
Пловдив, Струмица, за изпълнение.

До г.г. Окръжните управители в
София, Вратца, Варна, Русе, Кюстен-
дил, Плевен, Шумен, Видин и Търно-
во, за сведение.

До Министерството на Външните
Работи и Изповеданията на № 3643.

До Министерството на Правосъди-
ето, за сведение.

Цариградския мирен договор
съдържа следните членове върху кои-
то привличам Вашето внимание, като

* ЦДА, ф. 176к, оп. 2, а.е. 1392, л. 25-28.

geçen topraklarda meydana gelen siyasî olaylardan dolayı aynı umûmî aftan yararlanacaklardır.

Bulgaristan'a bırakılan toprakların tekrar işgali sırasında kanunen tayin olunacak idari yetkililer mevzuata uygun olarak halka ilan edilecek olan iki haftalık müddetin bitişinden sonra işbu umumi aftan istifade hakkına son verilecektir.

Madde 7- Osmanlı Devleti tarafından Bulgaristan çarlık hükûmetine terk edilen toprakların yerli halkından kendi isteğiyle orada ikamet etmekte bulunan şahıslar Bulgar tebaası olacaklardır.

Adı geçen halktan bu suretle Bulgar tabiiyetine geçmiş olanlar mahallî yöneticilere sadece bir beyanname vermeyi ve Osmanlı Devleti konsoloshanelerine müracaatları ile 4 sene zarfında bulundukları yerlerde Türk tabiiyetini seçme hakkına sahip olacaklardır. İşbu beyanname yabancı devletlerde Bulgar konsoloshaneleri kançılar-yalarına tevdi edilecek ve Türk konsoloshaneleri tarafından tescil olunacaktır.

Tabiiyet seçimi (Türk tabiiyetine) isteğe bağlı olup, bu konuda Osmanlı Hükûmetince zorlama yapılamaz.

Ви моля да наредите потребното в свързка с тях, съгласно изложените по-долу указания.

“Чл. 6. Договарящите страни дават пълна амнистия на всички лица, които са взели участие в неприятелските действия или които са се компроментирали в политическите събития, предшествуващи настоящия договор.

Жителите на отстъпените територии ще се ползват от същата амнистия за политическите събития станали там.

Ползуването от тая амнистия ще се прекрати след изтичането на срокът от две седмици, който законно установените при реокупирането на припадащите се за България територии власти, ще определят и надлежно съобщят на населението.

Чл. 7. Местните жители на териториите, отстъпени от Турската Империя на Българското Царско Правителство, които имат там своето местожителство, ще станат български подданици.

Тия местни жители, станали български подданици, ще имат в течение на един срок от 4 години, право да предпочетат на мястото си, турското подданство, чрез просто заявление отправено до местните власти и чрез регистрация пред турските императорски консулства. Това заявление в странство ще се предава в канцелариите на българските консулства и ще се регистрирова от отоманските кон-

Şimdi reşid olmayanlar, ergin olduktan sonra 4 yıl zarfında Türk tabiiyetini kabul etme hakkını da elde edeceklerdir.

Terk olunan topraklarda yaşayan ve Bulgar tabiiyetine geçmiş Müslümanlar bu müddet zarfında askerî hizmete ve askerî bedele hiç bir şekilde tabi tutulmayacaklardır.

Bu Müslümanlar Türk tabiiyetini tercih etme hakkından istifade ettikten sonra terk edilmiş olan toprakları yukarıda öngürülen 4 sene içinde terk edeceklerdir. Menkullerini ihracat resminden muaf olarak kullanacaklardır. Ayrıca, adı geçen halk şehir ve köylerdeki her çeşit gayrimenkullerini muhafaza edebilirler ve bunları üçüncü şahıslar vasıtasıyla idare ettirebilirler.

Madde 8- Bulgaristan'ın bütün topraklarında Bulgar tebaasından olan Müslümanlar Bulgar tebaasının haiz olduğu aynı medenî ve siyasî haklara haiz olacaktır. Onlar, din ve vicdan özgürlüğüne ve dinî ibadetlerinin icrası hususunda serbestîye malik olacaklardır. Müslümanların adetlerine riayet olunacaktır.

Sultan Hazretlerinin ismi, halife olarak, hutbelerde zikredilecektir. Halen kurulu olan ve kurulacak olan Müslüman cemaatleri arasındaki hi-

сулства. Предпочитанието (за турското подданство) ще бъде лично и то не е задължително за императорското отоманско правителство.

Тия, които сега са малолетни, ще се ползват от правото да предпочитат турското поданство в четирите години, след като станат пълноврастни.

Мюсюлманите от отстъпените територии, станали български подданици, през време на този срок не ще бъдат подложени на военна служба и не ще плащат никаква военна такса.

След като се възползват от правото да предпочетат турското подданство, тия мохамедани ще напуснат отстъпените територии в разстояние на същия предвиден по-горе четиригодишен срок, с право да изнесат, свободни от такси за износ, своите движими имуществва. Същите, обаче, могат да запазят своите недвижими имоти от всякакъв вид - градски и полски - и да ги управляват чрез трети лица.

Чл. 8. Мюсюлманите, български подданици от цялата територия на България, ще се ползват със същите граждански и политически права, както и подданиците от българско произхождение. Те ще се ползват от свобода на убежденията, на вероизповеданията и със свободното упражняване на религиозните си обряди. Обичаите на мюсюлманите ще бъдат почитани.

Името на Негово Императорско

yerarşik yapı korunacaktır. Mülkleri tanınacak ve yasal haklarına riayet olunacaktır. Adı geçen cemaatler, kendi dinî reisleri tarafından engelsiz idare edileceklerdir.

Madde 9- Türkiye'deki Bulgar cemaatleri, Osmanlı İmparatorluğundaki diğer Hristiyan cemaatlerin haiz oldukları aynı haklara haiz olacaklardır.

Osmanlı tebaasından olan Bulgarlar menkul ve gayr-ı menkul mülklerini muhafaza edecekler ve şahsi hakları ile tasarruflarının istîmal ve intifâi hususunda kesinlikle rahatsız edilmeyeceklerdir. Son olaylarda meskenlerini terk etmiş olanlar iki sene zarfında dönebileceklerdir.

Madde 10- Arazinin ilhakından önce iktisap olunan hukukla ve bir de salahiyetli Osmanlı memurları tarafından verilen adlî vesikalar ile resmî evraklara riayet olunacak ve aksi katiyetle kanunen sabit oluncaya kadar ihlal edilmeyecektir.

Madde 11- Terk olunan topraklardaki şehir ve köylerde gayr-ı menkullerin tasarruf hakkı Osmanlı Kanunu ile bahş ve tayin olunduğu surette ve bir günâ kısıtlamaya tabi olmayarak tanınacaktır.

Adı geçen topraklarda menkul

Величество Султана, като Халиф, ще бъде произнасяно в публичните молитви на мюсюлманите. Съществуващите сега мюсюлмански общини, както и ония, които ще се образуват за напред, тяхната иерархическа организация, имоти ще бъдат признати и зачитани; те ще се управляват безпрепятствено от своите духовни началници.

Чл. 9. Българските общини в Турция ще се ползват с[ъс] същите права, с каквито се ползват сега другите християнски общини на Отоманската Империя.

Българите, отомански подданици, ще запазят своите движими и недвижими имоти и не ще бъдат по никой начин обезпокоявани в упражнението и ползуването от техните лични права и от правата на собственост. Ония от тях, които са напустнали огнищата си през време на последните събития, ще могат да се възвърнат в срок - до две години най-късно.

Чл. 10. Правата, придобити преди анексирането на територията, както и съдебните актове и официални документи, произхождащи от компетентните Отомански власти ще бъдат почитани и ненарушими до законното установяване на противното.

Чл. 11. Правото на собственост върху недвижими имоти в отстъпени-те територии, така както то произтича от отоманския закон върху недвижимите градски и селски имоти, ще

veya gayr-ı menkule sahip olanları geçici veya devamlı surette Bulgaristan haricinde ikamet etseler bile bütün tasarruf haklarından istifade etmeye devam edeceklerdir. Bunları kiraya verebilecekleri gibi üçüncü şahıs vasıtasıyla idare ettirebileceklerdir.

Madde 14- Müzakere eden taraflar mezarlıklara ve özellikle de savaş alanında hayatlarını kaybeden askerlerin kabirlerine hürmet gösterilmesi için vilayetlerindeki memurlarına emirler vermeyi taahhüt ederler.

Memurlar ecnebî toprağında metfun kişilerin kabirlerinin naklini engellemeyeceklerdir.

Madde 15- Müzakere eden tarafların her birinin tebaası diğer müzakere edenin memleketinde eskisi gibi serbestçe ikamet edebilecek ve dolaşabileceklerdir.

Madde 16- Bulgaristan Çarlık hükûmeti imtiyazı şark şimendüferler kampanyasına bahş ve ita olunmuş olan hattın terk olunan topraklar dahilinde kalan kısmı için adı geçen kampanyaya karşı mevcut haklar, yükümlülükler ve antlaşmalar uyarınca Osmanlı hükûmeti makamlarına karşı sorumlu olacaktır. Bulgar hükûmeti adı geçen kampanyaya ait olup kendi tarafından zapt edilmiş

бъде припознато без всякакво ограничение.

Собствениците на недвижими или движими имоти в казаните територии ще продължават да се ползват от всичките права на собственост, даже ако те се установят - временно или окончателно - на местожителство въвн от България. Те ще могат да дават под наем имотите си или да ги управляват чрез трети лица.

Чл. 14. Договарящите страни се задължават да заповядат на своите провинциални власти за да се почитат гробищата и особено гробовете на падналите в полето на честта войници.

Властите няма да препятствуват на родителите и роднините да вдигат костите на погребаните в чужда земя жертви.

Чл. 15. Подданиците на всяка от договарящите страни ще могат да пребивават и се движат свободно, както през миналото върху територията на другата говореща страна.

Чл. 16. Българското Царско Правителство замества Императорското Отоманско Правителство в правата, тяжестите и задълженията спрямо Компанията на Източните Железници, за частта от нему предоставената линия находяща се в отстъпената територия.

Царското Правителство на Българите се задължава да повърне неза-

bulunan müteharrik parçalar ile diğer eşyaları âcilen iade etmeyi taahhüt eyler.

Bu yılın 16 Ekim tarihli beyanamesiyle, Türk-Bulgar antlaşması hükmünce Bulgaristan'a bırakılan toprakların Çarlığa ilhak edildiğini ilan eden hükûmet, bu arada Çar Hazretleri tarafından, düşmanca hareketlere iştirak etmiş olan ve antlaşmadan evvelki siyasî olaylara karışmış bulunan tüm şahıslara tam anlamıyla ve umumi af verildiğini beyan etmiştir. Antlaşmanın 6. maddesi hükmünce, hükûmet yetkililerinin yeni topraklara yerleşmesinden sonra halka af haberini bildirecekler ve bu aftan istifade hakkının ilan edilışinden itibaren iki haftalık bir müddetin bitişine kadar devam edeceğini hatırlatacaklardır. Eğer bu husus henüz yerine getirilmediyse, müddetin başlangıcı bir an evvel ilan edilmeli ki, bitmesinden sonra, Çarlık sınırlarına dönebilecek yada bir şekilde yetkililerimiz tarafından yakalanabilecek, çeşitli cinayet zanlıları cezaî surette takip edilmelerine ilişkin talimat vermeleri hususunda kaza yöneticilerinin dikkatini çekmekteyim.

Yedinci maddenin hükmü açıktır. Yetkili organlarımızın iyi anlamaları ve doğru bir şekilde yerine ge-

бавно завзетите от него подвижен материал и други вещи, принадлежащи на казаната Компания.”

** * **

С манифест от 16 октомврий т.г. Правителството, като прогласи присъединяването към Царството на земите, които съгласно турско-българския договор, остават на България, съобщи между другото от името на НЕГОВО ВЕЛИЧЕСТВО Царя, че се дава пълна и всеобща амнистия на всички лица, които са взели участие в неприятелските действия или са се провинили в политическите събития предшествуващи мирния договор. Съгласно чл. 6 от договора, съобщението за тази амнистия трябва да се разгласи между населението от административните власти в новите земи, щом те се установят там, като се напомни, че ползуването от тая амнистия ще се прекрати след изтичането на две седмици от деня на обявяването ѝ.

Върху това обстоятелство привличам вниманието на г[оспо]да окръжните управители за да наредят, ако това не е вече направено, да се обяви по-скоро течението на срока, след свършването на който всички виновни в разни престъпления лица, които биха се завърнали в пределите на Царството или биха били някак заловени от нашите власти, ще могат да се преследват по углавен ред.

Наредбата на чл. 7 е доста ясна.

tirmeleri gereken şu açıklamaları vermenin gerekli olabileceğini düşünüyorum. Bu maddeye göre, prensip olarak, Bulgaristan'a terk edilen toprakların halkı Bulgar tebaası olacaktı. Bu kâideden yalnız Müslümanlar lehinde bir istisna yapılarак, bunlar mahallî yetkililerine sadece bir beyanname itası ve ilgili Türk konsoloshanelerine bir kayıt icrası ile yeni topraklarda Bulgar yönetiminin yeniden kurulmasından itibaren 1 sene zarfında Türk tâbiyetini seçme hakkına sahip olacaklardı Türk tabiiyetini tercih etme hakkından istifade eden her Müslüman söz konusu dört sene müddet içinde Çarlığın hudutlarını terk edecek ve menkullerini ihracat resminden muaf olarak kullanma salahiyetini haiz olacaktır.

Türk tabiiyetini tercihine ait beyannamesiyle her vatandaş ikamet ettiği yerde bulunan yüksek idare yetkililerine, köy muhtarlarına, kaza merkezi olan şehir ve kasabalarda kaza müdürleri ve doğrudan şehirlerdeki sancak yöneticilerine şahsen beyanname verilecektir. İdari memur tarafından şahsın tanınmaması halinde, kançılaryada yapılacak bir sözleşme ile iki güvenilir bilirkişi söz konusu beyanname üzerinde müracaat edenin hüviyetini tespit ettiklerine dair imza atacaklardır.

Считам при все това за нужно да дам следните пояснения, които трябва да разберат добре и да изпълняват точно подведомствените Ви органи. Според тоя член, жителите от отстъпените на България територии, по принцип, стават български подданици. От това правило се прави едно отклонение в полза само на мюсюлманите (мохамеданите), които имат право в четиригодишен срок, считан от 16 октомврий т[ази] г[одина], когато се възстанови българското управление в новите земи, да оптират за турското подданство като изрично заяват това писмено на местната българска административна власт и поискат за регистрация (записване) това оптиране в надлежното турско императорско консулство. Всеки мохамеданец, който е оптирал за турско подданство, е длъжен в същия четиригодишен период, да напусне пределите на Царството, като има право да изнесе движимите си имоти, без да плаща за тях никакви мита.

Заявленията за предпочитане турското подданство всеки жител ще подава на висшата административна власт в мястото гдето има своето местожителство, т.е. на кмета в селата, на околийския началник в градовете и селата които са околийски център и направо на окръжния управител в окръжните градове.

Заявлението ще се подава лично и когато лицето не е лично познато на административния чиновник, самоличността на заявителя ще се удосто-

Kaza ve sancak merkezlerindeki Müslüman vatandaşlar, beyannamelerini kaza müdürlerine ya da sancak yöneticilerine îta etmeden evvel, Türk tabiiyetini kabul eden şahsın adı, baba adı, yaşı, mesleği, doğum yeri ve medeni durumu hakkında doğru kayıtların tutulması bakımından, muhtarlıklarda ve belediyelerde de tutulacak olan özel sicil defterlerine kayıt olunacaklardır.

Belediye idaresi açık bir şekilde her beyanname üzerinde söz konusu beyannamenin kaydedildiği sicil defterinin sıra numarasını ve tarihini belirtecektir.

Kaza müdürleri ile sancak yöneticileri, ilgili belediye idaresinde önceden tescil edilmeyen her beyannameyi geri çevirerek bu talimatın yerine getirilmesini, ciddi bir şekilde takip edeceklerdir. Eksiksiz olarak yapılan tüm beyannameler, tespit edilen tertipte takdim edilecektir. Sancak yöneticisi, alınan beyannameleri, müracaat edenin adını, baba adını, yaşını, mesleğini ve ikamet adresini olduğu gibi Türk tabiiyetini kabul etme beyannamesinin verildiği tarihi tescil etmek üzere ilgili Türk Konsolosluğu'na bildirecektir.

Her sancak yönetiminde kaza sicil

верява от двама познати достоверни лица, които ще се подписват върху самото заявление при служебна уговорка направена в канцеларията, че удостоверяват за самоличността на подаателя.

Жителите мюсюлмани от околийските и окръжни центрове, преди да подадат заявленията си на околийските началници или на окръжния управител, ще заверяват подписите си в общинското управление, за да може последното да държи, в особен регистър, точни бележки за името, презимето, възрастта, занятието, месторождението и семейното положение на лицето, което приема турското подданство, какъвто регистър ще държи всяка селска и градска община.

Върху всяко заявление общинското управление ще отбелязва ясно поредния № на регистъра в който заявлението е записано и датата на която това е станало.

Околийските Началници и Окръжните Управители ще следят строго за изпълнението на това нареждане, като ще връщат всяко заявление което не е било предварително регистрирано пред надлежното общинско управление. Всички редовно направени заявления ще се представляват по установения за сношаване ред, на окръжния управител, който ще съобщава на надлежния турски консул за получените заявления, за да може и последния да регистрира името, прези-

defterlerinde kayıt edilen bilgilerin de kaydedileceği ve ayrıca da Türk konsolosluğuna bildirilen beyannamenin numarası ve tarihi, müracaat edenin en geç hangi tarihe kadar topraklarımızı terketmeleri gerektiği kayd edilecek, muntazam bir sicil defteri tutulacaktır.

Yaşı dolmamış Müslümanlar reşit olduktan sonra, dört sene zarfında Türk tabiiyetini tercih etme hakkına haiz olacaklardır. Reşit olma yaşı, kanunumuzca tesbit edilecektir.

Söz konusu dört sene zarfında Müslümanlar askerî hizmete veya bedele hiç bir şekilde tabi tutulmayacaklardır.

8. Madde hakkında: Hareketlerini bu maddeye uygun şekilde ayarlamak üzere idarî yetkililer bu maddenin içeriğini bilmelidirler.

9. Madde hakkında: Türkiye'nin antlaşmaya dayanarak, iki yıllık sürenin sona ermesinden sonra, son olaylarda meskenlerini terk eden Bulgarları hudutları içerisine kabul etmeme hakkını elde edeceği gözönünde bulundurularak, bu konuda görüşlerinizin bildirilmesi لازم gelmektedir.

Antlaşmanın ilk beş maddesine ve 16. maddesinden sonraki maddelere

мето, възрастта, занятието и местожителството на заявителя както и датата на която е подадено заявлението за оптиране в полза на турското подданство.

Във всяко окръжно управление ще се държи точен регистър в който ще се отбелязват данните записани и в общинския регистър, освен които ще се отбелязва още с кой № и дата е съобщено на турското консулство заявлението и на коя дата най-късно заявителя трябва да напусне нашата територия.

Малолетните мюсюлмани ще се ползват от правото на оптиране за турско подданство в течение на 4 години след като станат пълнолетни. Пълнолетието ще се смята според нашия закон.

През време на 4 годишния период за който е реч, мюсюлманите няма да се подлагат на военна служба и на военен данък.

По чл. 8. Съдържанието на тоя член трябва да знаят административните власти за да съобразяват с него действията си.

По чл. 9. Наредбата на II-та алинея трябва да се разгласи, като се държи сметка, че след изтичането на двегодишния срок Турция ще има право, основавайки се на договора, да не допуска да се завръщат в нейна територия българите, които са напустнали огнищата си през време на последните събития.

burada yer verilmemiştir. Çünkü bu maddeler antlaşmanın sınırları hakkında olup ihtilaf çıkması halinde hakeme başvurulabileceği ile ilgili hükümlerdir.

Antlaşmaya ilaveten beş ek madde vardır. Bu eklerden birisi müftüler hakkında olup, metnin tamamının tercümesi gönderildiğinde tamamlayıcı talimatlar verilecektir.

İşbu bildiriye son vermeden önce, varılan antlaşmalara göre Bulgaristan'da câmi ve okulların vakıflarından başka tür vakıflar olmadığından dolayı, bizim hudutlarımız içinde yalnız şimdiye değin var olan ve kabul gören bu tür vakıflar tanınacaktır.

Türk devletine ait olan emlak şimdi Bulgar hakimiyeti altına girmiş olup ve bunlar en kısa süre içerisinde bildirilmelidir.

Bakan: /p/ Dr. V. Radoslavov

Genel Sekreter: /p/ Dr. A. Popov

Şube Müdürü: /p/ L. Lukanov

Първите 5, както и последните - след 16-ия членове от договора не са поместени в настоящото понеже се отнасят за границите и за арбитража по изпълнението на договора.

Към договора има 5 приложения от които по едното за мюфтиите, ще ви се дадат допълнителни наставления когато Ви се изпрати превода по целия текст.

Преди да приключа настоящето намирам за уместно да Ви обърна вниманието, че според постигнатите съглашения, в България не съществуват други видове вакъфи освен ония на Богоугодните заведения - джамиите и на училищата, тъй че в пределите на нашата територия ще се признават само тия, съществуващи досега и признати такива вакъфи.

Земите, които са принадлежали на турската държава, преминават сега във владение на българската и те трябва да се приведат в известност колкото е възможно по-скоро.

Министър: /п/ Д-р В. Радославов

Главен секретар: /п/ Д-р А. Попов

Началник на отделението:
/п/ Л. Луканов

Вярно,

За Началник на отделението
[Р. Николов]

**TÜRKİYE İLE BULGARİSTAN
ARASINDA İMZA OLUNAN
MUHADENET MUAHEDENAMESİ
VE UMUMİ PROTOKOL
İLE İKAMET
MUKAVELENAMESİ (*)**

**(18 Teşrîn-i Evvel [Ekim]
1925)**

[Resmi Ceride ile neşir ve ilanı: 20
Haziran 1926-Sayı: 403]

Kanun no: 874

Madde 1- Türkiye Cumhuriyeti ile
Bulgaristan arasında 18 Teşriniev-
vel 1925/1341 tarihinde Ankara'da
tanzim ve imza olunan muhadenet
muahedenamesi ve mütemmimi
protokol ile ikamet mukavelenamesi
tasdik olunmuştur.

Madde 2- Tarihi neşrinden mute-
ber olan işbu kanunun icrasına İcra
Vekilleri Heyeti memurdur.

Türkiye Cumhuriyeti ile Bulgaris-
tan Krallığı arasında

münakit 18 Teşrinievvel 1925 ta-
rihinde

Ankara'da tanzim ve imza edilmiş
olan muhadenet muahedenamesi

(*) Düstur, 3. tertip, 7. cilt, s. 1376-1383.

**ДОГОВОР ЗА ПРИЯТЕЛСТВО
МЕЖДУ БЪЛГАРИЯ И ТУРЦИЯ,
ПРИЛОЖЕН КЪМ НЕГО
ПРОТОКОЛ И КОНВЕНЦИЯ
ЗА УСТАНОВЯВАНЕ МЕЖДУ
ДВЕТЕ СТРАНИ**

(18 октомври 1925 г.)*

Договор за приятелство
между България и Турция.

България, от една страна,

и

Турция, от друга страна,

еднакво и искрено желаючи да
установят и да затвърдят връзките на
искренно приятелство между Турска-
та Република и Царство България, и
проникнати от еднаквото убеждение,
че отношенията между двете Държа-
ви, веднъж установени, ще послужат
за преуспяването и благосъстоянието
на техните респективни нации, реши-
ха да сключат един договор за прия-
телство и за тази цел назначиха за
свои пълномощници както следва:

Председателя на Турската Репуб-
лика: Тевфик Кямил Бей, Държавен
подсекретар на Министерството на
Външните работи в Ангора и Негово
Величество Царя на Българите: Гос-
подин Симеон Радев, Извънреден
Пратеник и Пълномощен Министър

* ЦДА, ф. 321к, оп. 6, а.е. 4, л. 1-4.

*Bir taraftan Türkiye,
Diğer taraftan Bulgaristan,*

Türkiye Cumhuriyeti ile Bulgaristan Kraliyeti arasındaki samimi muhadenet rabitalarının tesis ve takviye etmek hususunda aynı derecede samimi arzu perverde ettikleri ve iki devlet beyninde münasebat tesis olunca işbu münasebatın kendi milletlerinin refah ve saadetine hadim olacağı kanaatiyle mütehassis bulundukları cihetle bir muhadenet muahedesi aktine karar vermişler ve bu hususta murahhasları olmak üzere;

Türkiye reisicumhuru

Hariciye Vekâleti Müsteşarı Tevfik Kâmil Beyi, Ve Haşmetlû Bulgarlar Kralı Bulgaristan'ın Washington Fevkalâde Murahhas ve Orta Elçisi Mösyö (Simeon Radev) i tâyin eylemişlerdir.

Müşarünileyhima usulüne muvafık görülen selâhiyetleri badettebliğ ahkâmı âtiyeyi kararlaştırmışlardır

Madde 1- Türkiye Cumhuriyeti ile Bulgar Kraliyeti arasında gayri kabili ihlâl sulh ve samimi ve daimi mühadenet cari olacaktır.

Madde 2- Tarafeyni âliyeyni âki-deyn, iki Devlet arasındaki siyasî münasebatı hukuku düvel esaslarına

на България във Вашингтон; които, след като си съобщиха пълномощията, намерени в добра и надлежна форма, се съгласиха върху следните разпореждания:

Член 1.

Ще съществува ненакърняем мир и искрено и вечно приятелство между Турската Република и Царство България.

Член 2.

Високите Договарящи Страни са съгласни да установят дипломатическите отношения между двете Държави съобразно с принципите на международното право: Те се съгласяват щото дипломатическите представители на всяка от тях, при условие на взаимност, да се ползват в територията на другата с третирането, осветено от общите принципи на международното право.

Член 3.

Високите Договарящи Страни са съгласни да сключат една Търговска Конвенция, една Конвенция за установяване и един Договор за арбитраж.

Член 4.

Настоящия договор ще бъде ратифициран и ратификациите ще бъдат разменени в Ангора по възможност по-скоро. Той ще влезе в сила на петнадесетия ден след размяната на ратификациите.

tevfikan tesis hususunda ittifak etmişlerdir.

Tarafeyn her birinin siyâsi mümessillerinin, mütekabiliyet şartıyla diğerinin arazisinde hukuku umumiyei düvel esasatına müstenit muameleye mazhar olmalarını kabul etmişlerdir.

Madde 3- Tarafeyni âliyeyni âkideyn bir ticaret mukavelenamesi ve bir ikamet mukavelesi ve bir hakem muahedesi aktetmek hususunda mutabık kalmışlardır.

Madde 4- İşbu muahedename tasdik olunacak ve tasdiknameler Ankara'da sürati mümkün ile teati edilecektir. İşbu muahedename tasdiknamelerin taatisinden itibaren on beş gün sonra iktisabı meriyet edecektir.

Madde 5- İşbu muahedenameye merbut protokol anın mütemmim bir cüzünü teşkil eder. Tasdikan ilmekal tarafeyn murahhasları işbu muahedenameyi imza ve mühürleri ile tahkim eylemişlerdir.

1925 senesi 18 Teşrinievvelinde iki nüsha olarak Ankara'da tanzim olunmuştur.

İmza

Tevfik Kâmil

İmza

S. Radev

Член 5.

Протокола, приложен към настоящия договор, съставлява неразделна част от него.

В удостоверение на което, респективните пълномощници подписаха настоящия договор и сложиха върху него печатите си.

Изготвен в Ангора, в двоен екземпляр, на 18 октомврий 1925 година.

(п) Симеон Радев

(п) Тевфик Кямил

Протокол

приложен към Договора за
приятелство, подписан между

България и Турция.

А.

Двете Правителства се задължават помежду си да осигурят, респективно на мюсюлманските малцинства в България, ползуването от всички разпореждания за покровителството на малцинствата, уговорени в Ньойския договор и на българските малцинства в Турция - от разпорежданията за покровителството на малцинствата, уговорени в Лозанския договор.

България признава на Турция и

Türkiye ile Bulgaristan arasında münakit muhadenet Muaheadenamesine merbut protokol

A

Akalliyetlerin himayesine dair (Neuilly) muahedenamesinde mün-deriç bulunan ahkâmın kâffesinden Bulgaristan'da mütemekkin Müslü-man akalliyetlerini ve (Lozan) mua-hedenamesinde mün-deriç bulunan ahkâmın kâffesindende Türkiye'de mütemekkin Bulgar akalliyetlerini istifade ettirmeği iki hükûmet bir-birine karşı taahhüt eder.

(Noyyi) ve (Lozan) muahede-namelerinden her birine vaziülümza devletlerin akalliyetlere müteallik olarak haiz oldukları bilcümle hukuku mütekabilen Bulgaristan Türkiye'ye ve Türkiye'de Bulgaris-tan'a karşı tanır.

Haşiye: Lisani mâderzadı Bulgarca olan gayri müslim Türk tebaası Bulgar akalliyetine mensub addolu-nacaktır.

1912 Türkiye'si arazisinde tevellüt edipte işbu protokolün tarihi imzası-na kadar Bulgaristana hicret ile kıraliyette mer'i kavanini dâhiliye mucibince Bulgar tabiiyetini iktisap eylemiş bulunan bilcümle Bulgarları, Türk Hükûmeti Bulgar tebaası olarak tanır.

Турция признава на България всички-те права относно клаузите за мал-цинствата, дадени на Силите, подпи-сали Ньойския и Лозанския догово-ри.

Забележка: Считат се като принад-лежащи към българското малцинство турските подданици от християнско вероизповедание, чийто матерен език е българския.

Б.

Турското Правителство признава качеството на български подданици на всички българи, родени върху те-риторията на Турция от 1912 год., ко-ито, след като са се изселили в Бълга-рия до подписването на настоящия протокол, са придобили българското поданство въз основа на вътрешното законодателство в сила в Царството.

Българското правителство призна-ва качеството на турски подданици на всички мюсюлмани, родени в грани-ците на България от 1912 год., които след като са се изселили в Турция до подписването на настоящия прото-кол, са придобили турското поданст-во въз основа на вътрешното законо-дателство в сила в Републиката.

Омъжените жени ще следват по-данството на своите съпрузи, а деца-та, на възраст, по-малко от 18 години, това на бащите им.

Разбира се, че турските и българс-ки подданици от двете горепоменати категории запазват правата на собст-

В

Bulgaristan'ın 1912 deki hududu dâhilinde tevellüt edip te işbu protokolün tarihi imzasına kadar Türkiye'ye hicret ile cumhuriyetten mer'i kavanini dâhiliye mucibince Türk tabiiyetini iktisap eylemiş bulunan bilcümle Müslümanları Bulgar Hükûmeti, Türk tebaası olarak tanır.

Zatuzzevç kadınlar zevçlerinin ve on sekiz yaşından dun olan çocuklar ebeveynlerinin şeraitine tabi olacaklardır.

Şurası mukarrerdir ki yukarda mevzuubahis olan Türk ve Bulgar tebaası. (C) maddesinde mezkûr aksam müstesna olmak üzere, Bulgaristan ve Türkiye arazilerinde müteakabilen malik oldukları emval üzerindeki hakkı mülkiyetlerini muhafaza eder. İstanbul şehri müstesna olmak üzere, Türkiye'nin Avrupa kıtasında kâin arazisinde tevellüt edip de Bulgaristan'a hicret etmiş olan Bulgarlar, mezkûr arazide yeniden temekkün etmek isterler ise Türkiye Hükûmeti her hukuki madde hakkında muvafakat edip etmemek hususunda serbestii tammini muhafaza eder. 1913 senesinde Bulgaristan'a ilhak olunan kazalarda tevellüt edipte Türkiye'ye hicret etmiş olan Müslümanlar mezkûr arazide yeniden temekkün etmek istedikleri takdirde Bulgar Hükûmeti aynı hakkı muhafaza eder.

веност върху имотите си, находящи се респективно в България и Турция, освен категориите, поменати в чл. В.

Ако някои българи, родени върху европейската територия на Турция, изключая Цариград, които, след като са се изселили в България, биха поискали да се установят отново в гореспоменатата територия, Турското Правителство си запазва пълна свобода да даде или да откаже за всеки отделен случай своето съгласие.

Българското Правителство си запазва точно същото право по отношение на мюсюлманите, родени в присъединените към България през 1913 год. окръзи и изселили се в Турция, в случай, че те биха желали да се установят отново в гореспоменатата територия.

Забележка. За целите на настоящия протокол, под думата Цариград, се разбират административните подразделения на Префектурата под това име, тъй както те са определени със закона от 1912 година.

В.

Недвижимите имоти, от какъвто и да е вид, принадлежащи на българите от европейската територия на Турската Република, с изключение на Цариград, които са се изселили в България след 5/18 октомврий 1912 г. до подписването на настоящия Протокол, както и недвижимите имоти, от какъвто и да е вид, принадлежащи на мюсюлманите от териториите на

Haşiye: İşbu protokol ahkâmı mucibince İstanbul bu namda olan Şehremanetinin 1912 kanuniyle tahdit olunan menatıktan ibarettir.

C

İstanbul şehri müstesna olmak üzere Türkiye Cumhuriyetinin Avrupa kıtasındaki arazisi ahalii asliyeden olupda 5-18 Teşrinievvel 1912 tarihinden sonra işbu protokolün imzası tarihine kadar Bulgaristan'a hicret etmiş olan Bulgarlara ve Balkan harbini müteakip Osmanlı İmparatorluğundan ayrılan arazi ahalii asliyesinden olupta 5-18 Teşrinievvel 1912 tarihinden işbu protokolün imzası tarihine kadar Türkiye'ye hicret etmiş olan Müslümanlara ait her nevi emvali gayrimenkule, arazisinde bulundukları devletler tarafından müteakiben iktisap edilmiş olacaktır.

D

Bulgaristan'da kâin ve Türkiye tebaasına ait yahut Türkiye'de kâin ve Bulgaristan tebaasına ait olupta maddei sabıkanın sahai tatbiki haricinde kalan her nevi emvali gayrimenkule, halen meşru sahiplerinin tahti tasarruflarında değil ise, bunlara, hukukan makamlarına kaim olanlara yahut vekillerine iade edilecektir. İşbu emval hakkında her ne sebeple olursa olsun, tatbik olunan

Отоманската империя, откъснати вследствие на балканската война, които са се изселили в Турция след 5/18 октомврий 1912 год. до подписването на настоящия Протокол, ще останат собственост на държавата, в чиято територия те се намират.

Г.

Недвижимите имоти, от какъвто и да е вид, находящи се в България и принадлежащи на турски подданици, или находящи се в Турция и принадлежащи на български подданици, които остават извън приложението на предишния член, ако законните им собственици не ги владеят по настоящем, ще бъдат върнати на тези последните, на правоимеющите или на техните пълномощници. Всички мерки и изключителни разпореждания, които, по каквато и да било причина, са били приложени върху тези имоти, ще бъдат отменени веднага след влизането в сила на настоящия Протокол.

Приходите от имотите, които са били секвестирани, ще бъдат изцяло внесени на техните собственици.

В случай, че имотите са заети от заселници или от местни жители, на заинтересуваните собственици ще бъде даден един справедлив наем.

Заинтересуваните ще трябва да установят пред надлежните съдебни учреждения на респективните страни чрез всички законни доказателства, обстоятелството, че са напуснали местопроизхождението си преди 5/18 октомврий 1912 г.

istisnai tedabir ve ahkâmın kâffesi işbu protokol mevkii meriyete vazolunur olunmaz refolunacaktır. Haciz olunan emvalin varidatı tamamiyle ashabına tediye edilecektir.

Muhacir veya yerliler tarafından işgal olunan emval için, alâkadar sahiplerine adilâne bir bedeli icar takdir ve ita olunacaktır.

Alâkadaran 5-18 Teşrinievvel 1912'den evvel memleketi asliyelerini terk eylediklerini mütekabilen her iki memleket mahakimi huzurunda kanuni esbabı sübutiye ile ispat etmeğe mecburdurlar.

Şurası mukarrerdir ki yukarda zikrolunan bilumum ahkâm, her biri taalluk ettiği hale tatbik olunmak üzere B bendinin iki birinci fıkralarında istihdaf olunan eşhasın emvali hakkında da tatbik edilir.

E

Yeni Bulgar arazisinin ilhakından evvel iktisap olunan hukuk ve Osmanlı İmparatorluğunun selâhiyettar devairinden sadır olan evrakı adliye ve senedatı resmiye, aksi haline kanunen sübutuna değin, muteber ve ayrı kabili ihlâldir.

F

Tarafeyni âkıdeyn, İstanbul muahdesiyle lâhikalarının ahkâmını, iki

Разбира се, че горните клаузи според случая, за който се отнасят, се прилагат също и за имотите на лицата, посочени в първите две алинеи на § Б.

Д.

Правата, придобити преди присъединяването на новата българска територия, както и съдебните актове и официални книжа, изходящи от компетентните органи на Отоманската империя, ще бъдат зачитани и ненакърняеми до законно доказване на противното.

Е.

Двете Договарящи страни са съгласни да считат като престанали да съществуват и изгубили всякаква валидност, разпорежданията на Цариградския договор и неговите приложения, освен ония, които определят границата между двете държави.

Ж.

Писмото отправено от Българският Пълномощник до Турския Пълномощник, досежно начина за прилагане закона за трудовата поземлена собственост спрямо турските подданици в България, съставлява неразделна част от настоящия протокол и ще влезе в сила в същото време като него.

З.

Мъчнотиите, които биха изникна-

Devlet arasında hududu tesbit ve tâyin eden kısmı müstesna olmak üzere, mevcudiyeti hitama ermiş ve hükmü kalmamış addetmekte mütefiktirler.

G

Mesai hukuku tasarrufiyesine müteallik kanunun Bulgaristan'da bulunan Türk tebaasına tarzı tatbiki hakkında Bulgar murahhası tarafından Türk murahhasına tevdi olunan mektup işbu protokolün mütemmim bir cüzünü teşkil edecek ve anınla birlikte mevkii meriyete vazolunacaktır.

H

İşbu protokolün tatbiki hususunda zuhur edebilecek olan müşkülât, hükûmeteyn beyinde siyasî müzakerata mevzu teşkil edecektir.

18 Teşrinievvel 1925 tarihinde Ankara'da iki nüsha olarak tanzim kılındı.

<i>İmza</i>	<i>İmza</i>
<i>Tevfik Kâmil</i>	<i>S. Radev</i>

ZABITNAME

Zirde vaziülimza Türk ve Bulgar murahhasları iki hükûmet beyinde müzakere olunan ukudu, yani bir

ли по прилагането на настоящия протокол, ще бъдат предмет на дипломатически преговори между двете Правителства.

Съставен в Ангора, в двоен екземпляр, на 18 октомврий 1925 година.

(п) Симеон Радев

(п) Тевфик Кямил

Долуподписаните Български и Турски Делегати-Пълномощници се събраха днес, на 18 октомври 1925 г., в Министерството на Външните работи, в Ангора, за да пристъпят към подписване на актовете, които са били предмет на преговори между двете правителства, а именно, един договор за приятелство, един протокол-приложение, който съставлява неразделна част от него и една конвенция за установяване.

Признавайки ползата от едно точно определение смисъла на чл. "Г" от протокола-приложение и за да не остане никакво съмнение върху взаимната добра воля на техните правителства, те заявяват, от тяхно име, че връщането на имотите, предвидено в клаузите на този параграф, ще бъде извършено без да бъде повдигнато от едната или другата страна никакво възражение.

Настоящия протокол се изготви в двоен екземпляр.

muhadenet muahedesi ve anın mütemmim cüzünü teşkil eden merbutu protokolü ve bir ikamet mukavelenamesi imza etmek üzere Ankara'da Hariciye Vekâletinde 18 Teşrinievvel 1925 tarihine müsadif günde içtima etmişlerdir. Müşarünileyhima merbut protokolün "D" maddesinin mealini daha iyi tâyin etmek ve Hükûmetlerinin mütekabil hüsnü niyetleri hususunda hiç şüpheye mahal bırakmamaktaki faydayı takdir ile bu fıkra ahkâmının istidaf ettiği emvalin iadesine bir taraftan ve ne diğer taraftan hiçbir itiraz serdedilmeksizin icra olunacağını, Hükûmetleri namına beyan eylerler.

İşbu zabıtname iki nüsha olarak tanzim olunmuştur.

<i>İmza</i>	<i>İmza</i>
<i>Tevfik Kâmil</i>	<i>S. Radev</i>

Ankara, 18 Teşrinievvel 1925

Ankara'da Hariciye Vekâleti Müsteşarı Tevfik Kâmil Beye

Murahhas Efendi,

Müzakeratımız esnasında izhar buyurduğunuz arzuya tebean, Hükûmeti matbuanın Bulgaristan'da bulunan Türk tebaasının mesai hukuku tasarrufiye kanunu mucibince istimplâk edilen emvali hakkında bu kanunun tatbikına müteallik

(п) Симеон Радев

(п) Тевфик Кямил

Ангора, 18 октомврий 1925 г.

Господин Пълномощник,

Удовлетворявайки желанието, което благоволихте да изявите през течение на нашите преговори, имам чест да потвърдя на Ваше Превъзходителство, че моето Правителство се задължава да прилага напълно по отношение на имотите на турските подданици в България, иззети въз основа на закона за трудовата поземлена собственост, споразумението, което то е сключило със Сърбо-Хървато-Словенското Кралство по прилагането на този закон.

Моля приемерте, Господин Пълномощник, уверение във високата ми почит

(п) Симеон Радев

Тевфик Кямил Бей,

Държавен Подсекретар при Министерството на Външните работи

Т у к

Конвенция*

**за установяване между
България и Турция**

* ЦДА, ф. 177к, оп. 2, а.е. 28, л. 55-57.

olarak Sırp, Hırvat ve Sloven Kırallığı ile aktettiği itilâfı tamamiyle tatbik etmeği taahhüt eylediğini zatı âlile-rine teyit eylemekle müftehirim. İhti-ramatı faikamın lütfen kabul buyu-rulmasını rica eylerim murahhas efendi.

İmza
Ş. Radev

Türkiye ile Bulgaristan Bey-ninde Münakit İkamet Muka-velenamesi

Bir taraftan, Türkiye,

Diğer taraftan Bulgaristan,

Bulgaristan'da Türk ve Türkiye'de Bulgar tebaasının ikameti şeratini tespit eylemek arzusunda bulunduk-larından bu hususta bir mukavele akdine karar vermişler ve murah-hasları olmak üzere;

Türkiye Reisicumhuru:

Ankara'da Hariciye Vekâleti Müsteşarı Tevfik Kâmil Beyi,

Ve Haşmetlû Bulgarlar Kırallı,

Bulgaristan'ın Vaşington Fevkalâ-de Murahhası ve Orta Elçisi Mösyö (Simon Radev) i tâyin eylemişlerdir.

Müşarünileyhin usulüne muvafık

България, от една страна,
и
Турция, от друга страна,

въодушевени от желанието да определят условията за установяване на българските подданици в Турция и на турските подданици в България, решиха да сключат една конвенция, и за тази цел, назначиха за свои пълно-мощници, а именно: Негово Величес-тво Царя на Българите; Господин Си-меон Радев, Извънреден Пратеник и Пълномощен Министър на България във Вашингтон; и Председателя на Турската Република: Тевфик Кямил Бей, Държавен Подсекретар при Ми-нистерството на Външните Работи в Ангора; които след като си съобщиха пълномощията, намерени в надлежна и редовна форма, се съгласиха върху следните разпореждания:

Чл. 1.

Подданиците на всяка една от До-говарящите Страни, ще имат право да се установяват и пребивават върху те-риторията на Другата, и ще могат, следователно, да отиват, да дохождат и свободно да се движат като се съо-бразяват със съществуващите в стра-ната закони и правилници.

Чл. 2.

Договарящите Страни приемат, че няма да се прави никаква пречка на доброволното изселване на турците от България и на българите от Тур-ция.

ve muteber görülen selâhiyet-namelerini bedetteati ahkâmı âtiyeyi kararlaştırmışlardır:

Madde 1- Tarafeyni âkideynden her birinin tebaası diğer tarafın arazisinde ikamet ve mekseylemek hakkını haiz olacaklar ve binaenaleyh memlekette mer'i kavanin ve nizamata tevfikân serbestçe gidip gelebilecekler ve seyrüsefer edebileceklerdir.

Madde 2- Tarafeyni âkideyn Bulgaristan Türklerinin ve Türkiye Bulgarlarının ihtiyarı hicretlerine bir gûna mania ika edilmemesini kabul eylerler.

Muhacirler beraberlerinde emvali menkulelerini ve hayvanlarını götürmek ve emvali gayri menkulelerini serbetçe tasfiye eylemek hakkını haiz olacaklardır, emvali gayri menkulelerini kati azimetlerinden evvel tasfiye etmek istememiş olanlar tarihi hicretlerinden itibaren iki sene mühlet zarfında bu tasfiyeyi yapmağa mecburdurlar.

Emvalin tasfiyesinden mütehassil mebaliği alâkadarların tarzı ihracı hakkında iki Hükûmet beyninde bir itilâf akdolunacaktır.

Madde 3- Tarafeyni âkideynden her birinin tebaası diğerinin arazisinde kavanin ve nizamât mucidi

Изселниците ще имат право да отнесат със себе си движимия имот и добитъка си и да ликвидират недвижимите си имоти напълно свободно.

Тези, които не биха искали да ликвидират недвижимите си имоти, преди окончателното им заминаване, ще трябва да го направят в срок от две години от изселването им.

В едно последующе споразумение между двете Правителства ще се уреди начина, по който заинтересуваните ще изнесат полученото от ликвидацията на техните имоти.

Чл. 3.

Подданиците на всяка от Договарящите Страни ще имат, върху територията на другата, наравно с местните подданици, правото да упражняват всякакъв вид промишленост и търговия, и да се отдават на всякакви занаяти и професии, с изключение на тези, които са запазени за местните подданици по силата на съответните закони и правилници, а в Турция - по силата на дълговременен обичай (пристанищни хамали, гемиджии и пр.).

Подданиците на всяка една от Договарящите Страни няма да плащат за пребиваването и установяването си върху територията на Другата, както и за упражняването върху тази територия на всякакъв вид търговия, промишленост, занаят или професия, никакъв данък, такса или тегоба, от каквото и да е естество, други или по-ви-

bince ve Türkiye'de medit bir teamül neticesi olarak (deniz ameleliği, mavnacılık ve saire gibi) tebaayi mahalliyeye hasrolunanlar müstesna olmak üzere, tebaai mahalliye ile mütesaviyen her türlü sınaat ve ticareti icra lâlettâyin kâffeî hıref ve mesalike sülûk etmek hakkını haiz olacaklardır. Tarafeyni âkideynden her birinin tebaası diğerinin arazisinde meksü ikamet için ve keزالik işbu arazide her nevi ticaret, sanat, hırfet icra veya mesleke sülûk için her ne nam ile olursa olsun, tebaai mahalliyeden istifa olunanlardan başka veya daha yüksek bir vergi, resim veya mükellefiyete tabi olmayacaklardır.

Tarafeyni Akideynden her birinin tebaası diğerinin arazisinde şahısları, malları, hukuk ve menafilerince ve emvali mezkûrenin iktisabı, tasarrufu ve intifai ve keزالik ferağ ve intikal veya tevarüs tarikiyle ahara devri dolayısıyla tebaai mahalliyeye tahmil olunabilenlerden başka veya daha yüksek hiçbir mükellefiyete, bilâvasıta veya bilvasıta hiçbir resim veya vergiye tabi tutulmayacaklardır.

Madde 4- Tarafeyni Akideynden biri, gerek bir hükmü kanuni üzerine, gerek zabıtai ahlâkiye, zabıtai sıhhiye veya teseül hakkındaki kavanin ve nizamata tevfiikan ve gerek devletin emniyeti dâhiliye veya hariçiyesine müteallik esbaptan dolayı

соки от тези, събирани от местните подданици.

Поданиците на всяка една от Договарящите Страни не ще бъдат подложени, върху територията на Другата, по отношение на личността им, техните имоти, права и интереси, както и по отношение на придобиването, владението и ползуването на казаните имоти, или по отношение на тяхното прехвърляне чрез отстъпване, преминаване или наследство, на никаква те-гоба, такса или данък, пряк или косвен други или по-високи от ония, които могат да бъдат налагани на местните подданици.

Чл. 4.

В случай че една от Договарящите Страни, вследствие, било на законна присъда, било въз основа на законите и прависниците за полицията, за нравствеността, за санитарната полиция или за просията било по причина на вътрешна или външна сигурност на Държавата, би изгонила чрез поединични мерки, подданиците на другата Договаряща Страна, тази последната се задължава да ги приеме. Превозът до границата на изгонените лица ще бъде в тежест на страната, която ги изгонва.

Чл. 5.

Поданиците на всяка една от Договарящите Страни, при условие на взаимност, ще имат върху територията на Другата, правото да придобиват, владеят и отчуждават всякакъв вид

ferden tatbik olunacak tedabir ile tarafı Akit diğerin tebaasını tardettiği takdirde işbu diğer taraf anları kabul etmeği taahhüt eyler. Eşhası matru-denin hududa kadar nakilleri masarifi tardeden tarafa ait olacaktır.

Madde 5- Tarafeyni Akideynden her birinin tebaası, diğerinin arazisinde, şehir ve kasabalar haricindeki emvali gayri menkule müstesna olmak üzere, her nevi emvali menkule veya gayri menkuleyi memleketin kavanin ve nizamına tevfikân iktisap, tasarruf ve ferağ etmek hakkına -mütekabiliyet şartıyla- malik olacaklardır. Tebeai mezkûre, beyi, mübadele, hibe, vasiyet veya yahut diğer her suretle emvali mezburede tasarruf edebilecekleri gibi bermucibi kanun veraset tarikiyle veya hibe veya vasiyet suretiyle emvali mezkûreye malik olabileceklerdir.

Tebaayi mezkûre, anifüzzikir ahvalin hiç birinde her ne nam ile olursa olsun, tebeai mahalliye için tarh olunanlardan başka veya daha yüksek mükellefiyat, rûsum veya vergilere tâbi tutulmıyacaklardır.

Madde 6- Tarafeyni Akideynden her birinin tebeası, diğerinin arazisinde gerek kuvayi berriye ve bahriyede ve gerek millî veya milis alaylarında hiçbir hizmeti askeriye veya hizmeti askeriye yerine kaim

движими и недвижими имоти, с изключение на полските имоти, като се съобразяват със законните и наредбите на страната. Те ще могат да разполагат с тях, чрез продажба, размяна, дарение, завещание или по друг някой начин, както и да влизат във владение по наследствен ред, по силата на закона или вследствие на разпореждания приживе или по завещание.

Те не ще бъдат облагани, в никой от горепоменатите случаи с тегоби, такси или данъци, под каквото и да е наименование, други или по-високи от тези, които са или ще бъдат установени за местните подданици.

Чл. 6.

Поданиците на една от Договарящите страни не ще подлежат върху територията на другата на никаква военна повинност, било в сухопътните или морски войски, било в народната милиция или гвардия, нито на някакво задължение или тегоба, заместващи военната повинност.

Те ще бъдат освободени от всякакъв принудителен заем. Те ще бъдат също тъй освободени от всякакво парично плащане, събирано за военни цели и което не ще бъде законно наложено на местните подданици.

Чл. 7.

Дружествата, анонимни и други, търговски и индустриални, които имат дружественото си седалище

olan hiçbir mecburiyet veya mükellefiyete tâbi olmayacaklardır.

Tebeai mezkûre her gûna istikrazı mecburiden muaf olacaklardır. Bunlar, makasiti harbiye için matruh olup kanunen tebeai mahalliyeye tahmil edilmeyen diğer bilcümle mükellefiyatı nakdiyeden dahi muaf tutulacaklardır.

Madde 7- Merkezleri Tarafeyni Âkideynden birinin arazisinde bulunan ve işbu tarafın kanunlarına tevfikân teşekkül eden ticarî ve sinai anonim veya diğer şirketler diğer tarafın arazisinde usulen teşekkül etmiş gibi tanınacak ve ehliyetleri ve ikamei dâva hakkı menşeleri olan memleketin kanunlariyle tayin olunacaktır. Mezkûr şirketler müteakibliyet şartıyla ve kavanini memlekete tebaiyet etmek üzere diğer tarafın arazisinde teessüs etmek, her nevi sanat ve ticaret icra eylemek ve her gûna emvali menkuleyi ve ifayı muamele edebilmeleri için lâzım olan emvali gayri menkuleyi iktisap eylemek hakkına malik olacaklardır. Bu halde, emvali gayri menkule iktisabı keyfiyeti şirketin hedefi mahsusunu teşkil etmiş olmak mukarrerdir. Şurası mukarrerdir ki Bulgaristan, menafii âmmeye müteallik bir mahiyeti haiz olmaları itibariyle, bilcümle memleketler hakkında kabili tatbik bazı tahdidatı mahsusaya tabi olan veya olacak

върху територията на една от Договарящите Страни и които са учредени съгласно със законите на тази страна, ще бъдат признавани също като редовно учредени върху територията на другата страна и тяхната правоспособност и тяхното право да завеждат дела ще бъдат определени съгласно със законите на страната, от която произхождат. Те ще имат право, при условие на взаимност, и като се подчиняват на законите на страната, да се установяват върху територията на другата страна, да упражняват там всякакъв вид промишленост и търговия и да придобиват всякакъв вид движими имоти, както и недвижими имоти, необходими за функционирането на дружеството, като се подразбира в този случай, че придобиването не е пряката цел на дружеството.

Разбира се, че България ще има право да забранява установяването на дружества, упражняващи някои видове промишленост или търговия, които предвид характера им на обществена полза, са или ще бъдат подложени на специални ограничения прилагани във всички страни. В този случай, Турция, предвид на условие на поменатата взаимност, ще има право да не допуска на своята територия, българските дружества, упражняващи същия вид индустрия или търговия.

Дружествата, анонимни или други, търговски и индустриални, на всяка една от Договарящите Страни, не ще могат в никой случай да бъдат облага-

olan bazı nevi sanat ve ticareti icra eden şirketlerin tescüsünü men etmek hakkına malik olacaktır. Bu takdirde Türkiye bâlâda beyan olunan mütekabiliyet şartına binaen aynı nevi sanat ve ticareti icra eden Bulgar şirketlerini memleketine kabul etmemek hakkını haiz olacaktır.

Tarafeyni Âkideynden her birinin ticarî ve sinai anonim veya diğer şirketleri diğer tarafın arazisinde ticaret ve sanat icrası hususunda her ne nam ile olursa olsun millî şirketlerden talep olunan veya olunacak olanlardan başka veya daha yüksek harçlara, resimlere, vergilere veya mükellefiyetlere hiçbir halde tâbi tutulmıyacaklardır.

Madde 8- Menfaatı âmmeye müstenit olduğu kanunen müte-hakkık sebep bulunmadıkça ve evvelce muhik tazminat verilmedikçe tarafeyni âkideynden birinin tebaasının diğer tarafın arasizinde emvali istimlâk edilemiyecek veya velev muvakkaten olsun, bunlar mallarındaki hakkı intifalarından mahrum edilemiyeceklerdir. Evvelce ilân edilmedikçe hiçbir istimlâk muamelesi icra olunamıyacaktır.

Madde 9- Tarafeyni Âkideynden her birinin tebaası diğer tarafın arazisinde şahıs ve mallarının himayei kanuniye ve adliyesi hususun-

ни поради упражняването на търговията или промишлеността в територията на другата, с налози, такси, данъци или тегоби, под каквото и да е наименование, други или по-високи от тези, които са или ще бъдат изисквани от местните дружества.

Чл. 8.

На поданиците на всяка една от Договарящите Страни не ще могат, в територията на Другата, да се отчуждават имотите им, нито същите поданици ще могат да бъдат лишавани, даже временно, от ползуването от имотите си, освен по законно призната причина от обществена полза и срещу заплащане на едно справедливо и предварително обезщетение. Никакво отчуждаване не може да стане без предварителна разгласа.

Чл. 9.

Поданиците на всяка една от Договарящите Страни ще се ползват върху територията на Другата, за всичко, което се отнася до съдебното и законното покровителство на тяхната личност и техните имоти, със същото третиране, като местните подданици.

Следователно, те ще имат свободен и лесен достъп пред съдилищата и ще могат да завеждат дела при същите условия, както местните подданици, под резерва на разпорежданията, отнасящи се до обезпечение съдебните разноски (*cautio judicatum solvi*) и за безплатната съдебна помощ, които ще се определят от местното законо-

da tebaai mahalliyenin mazhar olduğu himayenin aynından istifade edeceklerdir. Binaenaleyh muhake-me serbestçe ve kolayca müracaat ve tebeai mahalliyenin tabi olduğu şerait dairesinde ikame ve def'i dâva edebileceklerdir. Kefalet akçesi ve meccanen müzaharetli adliye hakkındaki ahkâm bundan müstesna olup tarafeyn beyrinde akdolunacak bir mukavelei mahsusa ile tanzim olununcaya kadar işbu mesail kavanini mahalliye ile hallolunacaktır.

Madde 10- Tarafeyni Âkideyn tebaasının ahkâmı şahsiyesine müteallik mevadda, yani izdivaç, işti-raki emvali zevceyn, talâk, tefriki ebdan, cihaz, übüvvet, bünüvvet, tebenni, ehliyeti şahsiye, rüştü vesayet, kayyımlik, hacir, emvali menkuleye müteallik vasiyet ile veya bilâ vasiyet tevarüs veyahut taksim ve tasfiye ve umumiyetle hukuku aile mesailinde tebaai mezkûrenin mensup oldukları memlekette mü-teşekkil mahakimi milliye veya diğer devairi milliye hasren salâhiyettar olacaktır.

İşbu hüküm hukuku beyned-düvele veya akdolunabilecek muka-velâtı hususiyeye nazaran kon-solosların nüfus vukuatına müteallik mevadda haiz oldukları vazai mah-susayı haleldar etmediği gibi tarfeyn âkideyn mahakiminin esnayı muha-

дателство до уреждането на тези въпроси чрез една специална конвенция, която ще се сключи между двете Страни.

Чл. 10.

По отношение на личното състояние, т.е. по всички въпроси досежно брака, съпругеската общност, развода, временната раздяла на съпрузите, зестрата, бащинството, произхождението, осиновяването, дееспособността на лицата, пълнолетието, настойничеството, опекунството, запрещението; досежно движимостите, правото за наследяване по завещание или по закона (ab intestat) подялба и ликвидация; и изобщо по семейното право на подданиците на Договарящите Страни, ще бъдат единствени компетентни националните съдилища или други национални власти установени в страната, от която зависят казаните поданици.

Настоящото разпореждане не накърнява специалните права на консулите по отношение на гражданското състояние, произтичащи от международното право или от частните споразумения, които биха били сключени, нито пък правото на съдилищата на респективните страни да изискват и да получават доказателства относно въпросите, признати по-горе като такива от компетентността на националните съдилища или власти на заинтересованите страни.

Чл. 11.

*kemede tarafeyn dâvanın mahakimi
milliye veya diğer devairi milliyelerin
dairei salâhiyetlerine dâhil olduğu
berveçhi bâlâ takarrür eden mesaile
ait delâil ve biyyinatı talep ve istima
etmek hussundaki haklarına da halel
vermez.*

*Madde 11- İşbu mukavelename,
tasdiknamelerin teatisinden bir ay
sonra iktisabı meriyet edecek ve
müddeti dört sene olacaktır. Şayet
mukavelename, tarafeyni âkideyn-
den biri tarafından mezkûr dört sene
müddetin inkızasından lâakal altı ay
evvel fesholunmazsa, fesholunun-
caya kadar mevkii meriyette kalacak
ve işbu fesih ancak altı aylık bir
mühletin hitamından sonra haizi
hüküm ve tesir olacaktır.*

*Madde 12- İşbu mukavelename
tasdik olunacak ve tasdiknameler
sûrati mümkün ile Ankara'da teati
kılınacaktır.*

*Tasdikan lilmakal tarafeyn murah-
hasları işbu mukavelenameyi imza
ve mühürleriyle tahtim etmişlerdir.*

*18 Teşrinievvel 1925 tarihinde
Ankara'da iki nüsha olarak tanzim
olunmuştur.*

*İmza
Tevfik Kâmil*

*İmza
S. Radev*

Настоящата конвенция ще влезе в
сила един месец след датата на размя-
ната на ратификациите и ще трае 4
години. Ако Конвенцията не е денон-
сирана от едната или другата Високо
Договаряща Страна най-малко 6 ме-
сеца преди изтичането на казания пе-
риод от 4 години, тя ще остане в сила
докато бъде денонсирана. Денонсира-
нето ще произведа своето действие
след изтичането на един срок от 6 ме-
сеца.

Чл. 12.

Настоящата Конвенция ще бъде ра-
тифицирана и ратификациите ѝ ще
бъдат разменени в Ангора, по въз-
можност по-скоро.

В удостоверение на което, респек-
тивните пълномощници подписаха
настоящата конвенция и поставиха
върху нея печатите си.

Изготвена в Ангора, в двоен екзем-
пляр, на 18 октомврий 1925 година.

(п) Симеон Радев

(п) Тевфик Кямил

**TÜRKİYE İLE BULGARİSTAN
TİCARET VE SEYR-Î SEFÂİN ANT-
LAŞMASI VE PROTOKOLÜ (*)**

(12 Şubat 1928)

Bir taraftan

Türkiye Cumhuriyeti Reisi Hazretleri

Diğer taraftan

Haşmetlu Bulgaristan Kralı Hazretleri

*Türkiye ile Bulgaristan arasındaki
münasebatı ticariyenin teşvik ve inkişafı
arzusuyla mütehassis olarak bir ticaret
ve seyri sefain muahedesi aktine karar
vermişler ve bu maksatla murahhasları
olmak üzere:*

Türkiye Reisi Cumhuru Hazretleri

*Türkiye Büyük Millet Meclisinde
Gaziayintap Meb'usu ve sabık Ticaret
Vekili Ali Cenani Beyefendi ile*

*Tokat Meb'usu ve sabık Hariciye
Vekâleti Müsteşarı Ali Şevki Beyfendiyi*

*Haşmetlu Bulgaristan Kralı
Hazretleri:*

*Bulgaristan'ın Türkiye'de fevkalâde
murahhas ve orta elçisi Mösyü (Teodor*

(*) *Düstur*, 3. tertip, 9. cilt, s. 655-668.

**ДОГОВОР И ПРОТОКОЛ ЗА
ТЪРГОВИЯ И МОРЕПЛАВАНЕ
МЕЖДУ БЪЛГАРИЯ И ТУРЦИЯ**

(12 февруари 1928 г.)*

**Договор за търговия и морепла-
ване между България и Турция.**

Негово Величество Царя на Бълга-
рия от една страна и Председателя на
Турската Република от друга,

водени от желанието да се облаго-
приятствуват и развият търговските
отношения между България и Тур-
ция, решиха да сключат един договор
за търговия и мореплаване и за целта
назначиха за свои пълномощници, а
именно:

Негово Величество Царя на Бълга-
рите:

Господин Тодор Павлов, Извънре-
ден Пратеник и Пълномощен Минис-
тър на България в Турция и господин
Йордан Митков, Началник на Отде-
лението за Митниците при Минис-
терството на Финансите и

Негово Превъзходителство Предсе-
дателя на Турската Република:

Али Дженани Бей, Депутат от Га-
зи-Айнтаб във Великото Народно
Събрание и Бивш Министър на Тър-
говията и

* ЦДА, ф. 321к, оп. 6, а.е. 6, л. 1-5.

Pavlov) ile Maliye Nezaretinde Gümrükler Şubesi Müdürü Mösyü (Yordan Mitkov) u tayin etmişlerdir.

Müşarüileyhim usulüne muvafık bulunan salâhiyetnamelerini yekdiğere tebliğ ettikten sonra atideki ahkâmı kararlaştırmışlardır:

Madde 1- Memleketeyni âkideyn arasında ticaret ve seyrisefain müteakabilen serbest olacaktır. Memleketeyni âkideynin her hangi birinden neş'et eden ve diğer taraf ülkesine ithal olunan mahsulâtı arziye ve müstahsalâtı sınaïye en ziyade mazharı müsaade millet emti'ai mümasesinden istifa edilen veya edilecek olan gümrük resmi, emsali rüsum veyahut sair her türlü tekâlitften ne gayrısına ne de daha yükseğine tâbi tutulmıyacaktır.

Şurası mukarrerdir ki en ziyade mazharı müsaade millet muamelesi, mevzuatı rüsumiyenin tatbikına, gümrükteki muameleye, ithal edilen emtianın muayene ve tahlili hakkında cari usule, gümrük resmile sair rüsumun te'diye şeraitine, gümrük tarifelerindeki tasnife ve keza inhisarların sureti tatbikına dahi şamildir.

Madde 2- Her iki memlekette neş'et eden ve (A) ve (B) lâhikalarında müteakabilen irae edilen mahsulât ve müstahsalât maddei sabıka ahkâmından müstefit olmakla beraber mezkûr lâhikalarda tespit edilen ithalât rüsumundan daha

Али Шевки Бей, Депутат от Токат и бивш Държавен Подсекретар при Министерството на Външните Работи,

които, след като си съобщиха пълномощията, намерени в добра и надлежна форма, се съгласиха върху следните разпореждания:

Член 1.

Търговията и мореплаването между двете Договарящи Страни ще бъдат напълно свободни.

Земните и индустриални произведения на една от Договарящите Страни, когато се внасят в територията на другата, няма да се облагат с други или по-високи права, коефициенти, такси или каквито и да са други бери от тези с които ще се облагат същите произведения от най-облагодприятствуваната нация.

Уговорено е, че клаузата за най-облагодприятствуваната нация се разпростира също и спрямо приложението на митническите разпореждания, режима в митницата, начина на изследване и анализа на внесените стоки, условията за плащане на мита и таксите, класификацията на тарифите, както и върху прилагането на монополите.

Член 2.

Произведенията, произходящи от двете страни съответно посочени в Приложенията А и Б, при все, че се

yükseğine tâbi tutulmıyacaklardır.

Madde 3- Memleketeyni âkideynin her hangi birinden neş'et eden ve diğer taraf memleketine ithal olunan mahsulâtı arziye ve müstahsalâtı sinaiye her ne nam altında cibayet edilirse edilsin rüsumu dahiliyeye müteallk hususatta üçüncü bir memleket mahsulât ve müstahsalâtı mümasilesinin mazhar olduğu muameleden müstefit olacaktır.

Madde 4- Tarafeyni âkideynden her biri, ithal edilen eşyanın menşe memleketini tayin için, bunların mezkûr memleket mahsulâtı arziye ve müstahsalâtı sinaiyesinden olduğunu veyahut işbu memlekette uğradığı tebeddülât itibarile öyle telâkki edilmek icap ettiğini mübeyyin bir menşe şehadetnamesi ibrazını talep edebilecektir. (S) lâhikasındaki nümune mucibince tanzim edilmiş olan menşe şehadetnameleri, gerek ticaret ve ziraat nezaretleri, gerek mürselüileyh memleketin kabul edeceği her nevi teşkilât ve heyet tarafından ita olunacaktır. Emtianın sevkedileceği memleket hükûmeti menşe şehadetnamelerinin kendi mümessili siyasî veya şehbenderisi tarafından tasdikını talep etmek hakkını haiz olacaktır.

Posta paketlerinin, gideceği memleket hükûmeti mezkûr paketlerin ticarî bir mahiyeti haiz irsalâtтан madut olmadığını kabul ettiği takdirde, menşe şehadetnamesine tâbi tutulmıyacaktır.

ползват от постановленията на предшествующия член, не ще бъдат обложени с вносни мита по-високи от тези, определени в казаните приложения.

Член 3.

Земните и индустриални произведения на една от Договарящите Страни, при вноса в другата, ще се ползват, що се отнася до вътрешните такси, както и да са наименовани, с режима за същите произведения, прилаган по отношение на една трета страна.

Член 4.

За да се установи страната, от която произхождат внесените стоки, всяка от Договарящите Страни ще може да изисква представянето на свидетелство за местопроизход, удостоверяващо, че казаните стоки са земни и индустриални произведения на казаната страна, или че трябва да бъдат считани като такива, поради преобразованията, които са претърпели.

Свидетелствата за местопроизход, установени съгласно модела в приложение "В", ще бъдат издавани било от Министерството на Търговията, или на Земледелието, било от Търговската камара в района на която се намира износителя, било от всеки друг орган или тяло, които са приети от страната-предназначител. Правителството на страната-предназначител ще има право да изисква заверяването на свидетелствата за местопроизход от своя дипломатически или консулски представител.

Madde 5- Tarafeyni âkideyn müteka-bil münasebatı ticariyelerini ithalât ve ihracat hususlarında bir gûna mem-nuiyet veya takyidatla sektedar etme-meği taahhüt eylerler. Bu kaidenin istis-naları, bilcümle memleketlere veyahut aynı şerait altında bulunan memalike dahi lâzimüttatbik olmak şartile ancak ahvali atiyede cari olabilecektir:

1- Memleketin tegaddisine elzem olan menabiin muhafazası ve milletin iktisadî faaliyetinin vikayesi için,

2- Emniyeti devlete ve selâmeti âm-meye müteallik esbaptan dolayı,

3- Zabıtai sıhhiyeye mütedair esbap dolayisile veyahut faydalı hayvanat ve nebatatın hastalıklara, haşarat ve tufeyliyatı muzırraya karşı beynelmilel kabul edilmiş olan esasata tevfiikan himayesini temin zimmında,

4- Devlet imhisarlarına tâbi emtia için ve yerli emtianın dahilde istihsal, beyi, nakil veya istihlâki hususunda kavanini dahiliye ile vazedilmiş veya edilecek memnuiyet ve takyidatın aynı cins ecnebi emtiasına teşmili zimmında,

5- Meskûk veya gayrimeskûk altının ihracını menetmek için.

Madde 6- Tarafeyni âkideyn, kendi ülkelerinde beynelmilel transite en ziyade elverişli olan yollar üzerinde eşhas, yolcu ağırlığı, emtia ve her türlü

За пощенските колети няма да се изисква свидетелство за местопроизход когато страната-предназначител намира, че не се касае за пратка от търговски характер.

Член 5.

Договарящите Страни се задължават да не пречат на взаимните си търговски отношения с каквито и да са запрещения и ограничения на вноса и износа.

Изключения от това правило и то дотолкова, доколкото се прилагат към всички страни или към страни намиращи се в идентични условия, могат да се направят само в следните случаи:

1) За да се запазят източниците, необходими за прехраната и за да се осигури икономическата деятелност на нацията.

2) Поради съображения от държавна сигурност и обществена безопасност.

3) Поради съображения от санитарно-полицейски характер или за защита на полезните животни и растения от болести и вредни насекоми и паразити, съобразно международните принципи, възприети за случая.

4) За стоките, предмет на държавни монополи и с цел да се приложат на чуждестранните стоки запрещенията и ограниченията, които са или ще бъдат постановени чрез вътрешното законодателство, относително произ-

mevat, merakibi bahriye, arabalar ve vagonlar veya sair vesaiti nakliye için serbestçe transit hakkını birbirlerine bahş ve bu hususta en ziyade mazharı müsaade millet muamelesini yekdiğesine temin ederler.

Tarafeyni âkideynden birinin gümrük azazisinden geçen her nevi emtia muhafaza, kurşunlama, tahmil, nakliye, istatistik ve mağaza rüsum ve avaidi müstesna olmak üzere bilûmum gümrük resminden ve sair bütün aidattan mütekabilen istisna edilecektir.

İş bu madde ahkâmı, zurufu tebdil edilmiş olsun olmasın, aktarma edilen veya antrepoya vazedilen transit halindeki emtiaya dahi tatbik olunur.

Maahaza şurası mukarrerdir ki: Emtiai mezkûrenin transiti hususu, bunların dahili memleketе kaçak suretile duhulünün men'i zımında kavanini rüsumiyei müteallikasına tevfikан tahtı temine alınacaktır. Tarafeyni âkideynden hiç biri kendi ülkesine duhulü memnu olan yolcuların transitini temin ile mükellef tutulmıyacaktır.

Emtianın transiti:

A- Emniyeti devlet ve selâmeti âmmeye müteallik esbap dolayısıyla,

B- Esbabı sıhhiye hasebile veya emrazı hayvaniye ve nebatıyeye karşı tahaffuz maksadile menolunabilecektir.

водството, продажбата, превоза или консумацията в страната на същите местни стоки.

5) За да се възпрепятствува на износа на златни монети и метал злато.

Член 6.

Двете Договарящи Страни си отстъпват взаимно свобода на транзита през тяхна територия по най-пригодните за международния транзит пътища, за лица, багажи, стоки и предмети от всякакъв вид, параходи, кораби, коли, вагони и други средства за превоз, като си гарантират в това отношение третирането на най-облагодприятствуваната нация.

Стоките от всякакво естество пренасяни през митническата територия на една от Договарящите Страни, ще бъдат взаимно освободени от всякакви мита и други тежести, освен от таксите и бериите за надзор, за пломбиране, за товарене, за разтоварване, за статистика и за магазинаж.

Предписанията на настоящия член се прилагат също и спрямо транзитните стоки, които са били претоварени или антрепозирани, безразлично дали опаковката им е била сменявана или не.

Уговорено е, че транзита на тези стоки ще бъде гарантиран съгласно съответните митнически закони, за да се избегне тайното им внасяне в страната.

Никоя от Договарящите Страни не

Tarafeyni âkideyn ülkelerinde devlet inhisarına tâbi olan müstahsalâtın transiti ile istihsal veya fûruhtu memnu bulunan eşyanın transiti halen mer'i veya atide ittihaz kılınacak olan ahkâmı kanuniye ve idariye ile tesis edilecek bir murakabei mahsusaya tâbi tutulabilecektir.

Bu murakabe serbest transitin seyri tabiisine sektedar etmiyecek tarzda icra edilecektir.

Madde 7- Tarafeyni âkideyn kendi ülkelerindeki demiryollarında aynı hudut üzerinde veya aynı istikamette emtiai mümasile hakkındaki nakliyatın ücretle ile tarzı icrasına ve işbu emtianın şeraiti teslimine ve tâbi bulunduğu rûsum ve tekâlifî umumiyeye müteallik hususatta yekdiğerine karşı en ziyade mazharı müsaade millet muamelesini bahş ve temin ederler.

Bundan başka hükûmeteyn müteakabil demiryolu münakalâtı ile, keza demiryolu vasıtasile transit teferrüatını, şimendifer idarelerinin doğrudan doğruya itilâfile tanzim eylemek hakkını muhafaza ederler.

Madde 8- Tarafeyni âkideynden birinin ülkesinden diğér taraf ülkesine gönderilen her nevi emtia hini ihracında, her hangi bir üçüncü devlete gönderilecek emtiai mümasilenin tâbi tutulduğu gümrük resmi, vergi ve sair tekâlif ile muameleden ne gayrına ve ne daha

е дължна да осигури транзита на пътници, чието влизане в нейната територия би било забранено.

Транзита на стоки може да бъде забранен:

а) Поради съображения от държавна сигурност и обществена безопасност.

б) По здравословни причини или за предпазване от болести на животните и растителностите.

Транзита на произведения, които в териториите на Договарящите Страни са предмет на държавен монопол, както и транзита на такива, чието произвеждане или продажба са забранени, може да бъде поставен под специален контрол, установен въз основа на законодателните и административни разпореждания по настоящем в сила или които ще бъдат създадени в бъдеще. Този контрол ще бъде упражняван по начин да не се възпрепятствува редовния ход на свободния транзит.

Член 7.

Двете Договарящи Страни си гарантират взаимно третирането на най-облагоприятствуваната нация върху техните територии относително цените и начините на превоза, условията на предаването, таксите и обществените тяжести върху съответните железопътни линии, за същите стоки върху същите линии и в същото направление. Двете правителства си запазват освен това право-

yükseğine tâbi tutulmayacaktır.

Madde 9- Üçüncü bir devletle müsavat üzere muamele görmek esası:

1- Tarafeyni âkideynden biri canibinden hemhudut memleketlerle hududun tarafeyninde bulunup umumen hududun her iki tarafından on beş kilometre derinliği tecavüz etmiyen bir saha dahilinde vukubulacak hudut ticareti hususunda halen bahşedilmiş veya edilebilecek olan imtiyazata,

2- Bir gümrük ittiihadından mümbais müsaadatı mahsusaya,

3- Gümrük tarifesi hususunda ve umumiyetle diğer hususatı ticariyede, Türkiye ile 1923 senesinde Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılmış olan memleketler arasında mevcut veya istikbalde ihdas edilebilecek olan müsaadatı mahsusaya kabili tatbik olmayacaktır.

Madde 10- Tarafeyni âkideynden birine mensup olup kendi memleketlerindeki salâhiyettar makamat canibinden mutâ bir (Salâhiyet varakası) ibraz ederek, orada ticaret ve san'atlarını icraya mezun bulunduklarını ve kavanin ile muayyen tekâlif ve rüsumu tesviye ettiklerini ispat eyliyecek olan tacirler, fabrikacılar ve sair san'at erbabı, gerek bizzat ve gerek kendi hizmetlerinde bulunan seyyar memurlar vasıtasile, diğer taraf ülkesindeki tacirler veya müstahsiller nezdinde veyahut

то да уредят чрез едно прямо споразумение между железопътните администрации подробностите за взаимните железопътни съобщения и за транзита по железница.

Член 8.

Стоките от всякакъв вид, изнесени от територията на едната от Договарящите Страни за в територията на другата, няма да бъдат при износа подлагани на други или по-високи мита, такси, данъци и други тяжести или на третирания различни от тези по които са подложени същите стоки предназначени за трета някоя държава.

Член 9.

Третирането на базата на равенство с трета една държава няма да се прилага:

1) Спрямо облагите дадени вече или които биха се дали по-късно от една от Договарящите Страни в пограничния трафик със съседните ѝ държави в една зона не надминаваща 15 километра от всяка страна на границата;

2) Спрямо специалните облаги произтичащи от един митнически съюз;

3) Спрямо специалните облаги съществуващи или които ще се създадат за в бъдеще между Турция и страните откъснати от Отоманската империя в 1923 г. относително митническите тарифи и изобщо по всякакви въпроси във връзка с търговията.

umumî satış mahallerinde mubayaatta bulunmak hakkını haiz olacaklardır. Bunlar, arzettikleri mevada mütevafık emtiayı kendi ticaret veya san'atlarında kullananan tacirlerden veya sair eşhas-tan siparişler dahi alabileceklerdir. Kezalik beraberlerinde nûmuneler veya modeller nakledebilecekler veya bunları kendilerine irsal ettirebileceklerdir. İşbu fıkırada tadat edilen e'f'al için bir gûna rûsum veya aidatı mahsusaya tâbi tutul-mıyacaklardır.

Muayyen bir metain örneği olan kâffei mevat, bir cihetten mevaddı mezkûreye tekrar ihraç esnasında alelûsul ayniyet-lerinin tespit kılınmasına salih bulunmak ve diğer cihetten böylece ithal edilmiş olan mevat, heyeti mecmuaları itibariyle mutat nûmune mahiyetini zayı etmiş olacak derecede kemiyet veya kıymet irae eylememekten ibaret iki kaydı ihti-razî altında, nûmune veya model addedilirler.

(Salâhiyet varakası) (D) lâhikasındaki örneğe muvafık surette tanzim edilmiş olacaktır. Tarafeyni âkideyn, bu vara-kaları itaya memur olan makamâtı ve kezalik seyyar ticaret memurlarının ticaretlerini icra ederken tebaiyete mecbur oldukları ahkâmı mütekabilen yekdiğerine bildiriceklerdir.

Maahaza şurası mukarrerdir ki: balâ-da mezkûr siyasî ticaret memurları yed-lerindeki varakada muharrer olanlardan

Член 10.

Търговците, фабрикантите и други индустриалци на една от Договарящите Страни, които ще докажат с представяне на легитимационна карта, издадена от компетентните власти в тяхната страна, че имат позволение да упражняват в нея своята търговия или индустрия и плащат данъците и таксите, предвидени в законите, ще имат право, било лично, било чрез пътници на тяхна служба, да правят покупки в територията на другата договаряща страна у търговците или производителите или местата за публична продажба. Те ще могат също да приемат поръчки от търговците или други лица, които в тяхната търговия или индустрия употребяват стоки съответстващи на предлаганите такива. Те ще могат също да носят със себе си или получават образци или модели. За изброените действия в настоящата алинея те няма да бъдат принудени да плащат каквито и да са такси или специални тежести. За образци или модели ще се считат предмети, които дават представление за една определена стока под двойното условие от една страна казаните предмети да могат да се идентифицират при преизнасянето, от друга страна поради количеството или стойността си да не губят характера на образци.

Легитимационната карта трябва да бъде написана по образца в приложение "Г". Договарящите страни ще си съобщават взаимно властите, натоварени да издават картите, както и разпорежданията, с които пътниците

başka tüccar veya erbabı san'at hesabına bey'e müteallik akitlerde bulunmak hakkını haiz olmayacaklardır.

İthal memnu emtia müstesna olmak üzere bir gümrük resmine veya sair her hangi bir resme tâbi olan ve nümune veya model olarak ithal edilen eşya, tekrar ihraç olunmak kaydile tarafeynce şeraiti atıye dairesinde ithal ve ihraç resminden muaffiyeti muvakkate ile kabul edilecektir:

A- İşbu seyyar memurlar, gümrük idaresine beyannamelerini verirken, ihraç memleketi memurini rüsumiyesi tarafından musaddak ve beraberlerinde ithal ettikleri nümuneleri veya modelleri müfredatı ile mübeyyin bulunan tarifatlı bir listeyi üç sureti ile birlikte tevdi edeceklerdir. Eğer tarifatlı listeyi hâmil bulunmuyorlarsa beyannamelerini verirken, nümuneler veya modelleri müfredatı ile irae eden yeni bir listeyi üç nüsha olarak ita edeceklerdir.

İthal memleketinin memurini rüsumiyesi listenin lisanı mahallî üzere yapılmış tercümesini talep edebileceklerdir.

B- Nümuneler veya modellerin tekrar ihraçları esnasında ayniyetlerinin tespit edilebilmesi için, bunlar ihraç memleketinde nevi ve şekillerine göre damgalanmış yahut balmumu veya kurşunla mühürlenmiş bulunacaktır. Her iki taraf memurini rüsumiyesi, nümune-

трябва да се съобразяват при упражнение на тяхната търговия.

Уговорено е, обаче, че по-горе споменатите пътуващи търговски агенти не ще имат правото да сключват сделки - продажби за други търговци или индустриалци, освен тези, визирани в тяхната карта.

С изключение на запретените за внос стоки, предметите подлежащи на мито или други такси, които се внасят като образци или модели със задължение да бъдат преизнесени, ще се освобождават временно от вносно и износно мито при следните условия:

а) При подаване на митническата декларация тези агенти ще представят един подробен опис с 3 преписа на образците или моделите внесени от тях, заверен от митническите власти на страната - износител.

Ако не притежават опис те са длъжни при подаване на декларацията да представят един нов подробен списък в 3 екземпляра на образците или моделите.

Митническите власти на страната - вносител ще могат да изискват превод на списъка на нейния език.

б) За да може да се установи идентичността на образците или моделите при преизнасянето им те ще се щемпеловат или подпечатат с восъчен печат или пък пломбират в зависимост от вида и формата им. Митническите власти на всяка страна ще си изпра-

ler üzerine vazedilmiş olan işaretlerin tahkiki sıhhatini temin için bu damga ve mühürlerin modellerini resmen yekdiğerine göndereceklerdir.

İşarat vaz'ı gayrikabil veya mahaziri dai olduğu takdirde, fotoğrafler, resimler veya tarifatı tamme ve mufassala ile ayniyetin tespiti caizdir. Bununla beraber, ithal memleketinin memurini rüsumeyisi, bu nümunelerin tekrar ihracı esnasında ayniyetlerini temin için labüt görecekləri bütün ahvalde masarifi alâkadarlarca tesviye edilmek üzere, bunları işarati munzamma ile teşhiz edebileceklerdir.

Bundan gayrı ahvalde, gümrük muayenesi, nümunelerin sadece ayniyetinin tesbitinden ve icabında talep edilecek tekâlif ve rüsum miktarının tayininden ibaret olacaktır.

Nümune veya modeller ihraç memleketinde vazedilmiş işaretleri hâmil bulunmazsa ithal memleketinin memurini rüsumiyesi yeni işaretler vazedeceklerdir.

S- İthalâtçı tarafından gümrük idaresine tarifatlı listenin veya nümunelere ait beyannamenin tevdiinden sonra, gümrük muayenesine mübaşeret edilecek ve nümunelere ait olan liste veya beyanname ile bunlara mevzu işaretler usulüne muvafık ise, bu nümunelerin her birinin gümrük resmi ve eğer mahal varsa istihlâk rüsumu tespit olunacak ve

щат взаимно по официален ред образци на тези щемпели и печати за да се осигури проверяването истинността на знаците поставяни върху образците.

Когато поставянето на белега ще бъде невъзможно или неудобно, ще се допуска установяването на идентичността с фотография, рисунка или пълно и подробно описание. При все това митническите власти на страната - вносител ще могат да поставят допълнителни знаци на тези образци за сметка на заинтересованите всякога когато намерят, че това е необходимо за да се гарантира идентичността на образците при признасянето им.

Освен в последния случай митническата проверка ще се състои само в признаване идентичността на образците и в определение размера на правата и таксите които евентуално ще се изискват.

Ако образците или моделите не са снабдени със знаци поставени в страната - износител митническите власти на страната - вносител ще поставят нови знаци.

в) След представянето от вносителя на описа или декларацията за образците в митницата, ще се нареди за митническото преглеждане и ако описа или декларацията отговарят на образците и поставените върху тях знаци са в изправност, митото за всеки от тях образци и консумативните такси, ако такива има, ще бъдат установени и размера на тях права и такси ще бъде депозиран било в наличност,

bu tekâlif ve rûsumun miktadî balîğî, ya nakten veyahut ithal memleketinin salâhiyettar makamâtı tarafından kâfi görülen teminat suretinde depozito edilecektir. Teminata mütedair ahkâmı âkit hükûmetler bir sureti umumiyede tanzim edeceklerdir.

Vezn ve saire ücretleri kat'i surette tesviye olunacak ve memurini rûsumiye tarafından alelûsul tasdik edilen tarifâtli liste veya beyanname nüshalarından biri ithalâtçıya iade edilecektir.

Maahaza ithalâtçı, nûmunelerden her birinin rûsumunu tarifenin mevaddı müteallikası mucibince hesap ettirip depozito edecek yerde, nûmunelerin mecmuu için bu rûsumu tarifede en yüksek resme tâbi nûmune üzerinden tesviye eylemek hakkını haiz olacaktır. Memurini rûsumiye bu teklife muvafakat etmekle mükellef bulunacaklardır.

D- Bu suretle ithal edilmiş olan nûmuneler veya modeller, bir senelik bir mühlet zarfında gerek ithal edildikleri gümrükten, gerek diğer bir gümrükten ya ihracat memleketine iade veya her hangi bir memlekete tekrar ihraç edileceklerdir. Bir senelik mühlet, icabında ithalât memleketinin rûsumat idaresi tarafından temdit olunabilir.

H- Tarifâtli liste veya beyanname ile tekrar ihraç edilecek nûmuneler veya modeller, derhal alâkadar tarafından gümrük idaresine ibraz olunacak ve

било чрез една гаранция, считана достатъчна от компетентните власти на страната - вносител. Разпорежданията относително гаранцията ще бъдат установени от респективните правителства в общи черти. Разноските за теглене и други, ще бъдат окончателно платени и описа или един от екземплярите на декларацията, надлежно заверен от митническите власти, ще бъде върнат на вносителя.

При все това вместо да се изчисляват и депозират следуемите се права по тарифата по отделно за всеки образец, вносителят има право да поиска определянето им за всички образци според най-високо облагаемия образец.

Митническите власти са длъжни да приемат това предложение.

г) Образците или моделите внесени по този начин трябва да бъдат преизнесени в срок от една година или за страната - износител или пък за некоя друга страна било чрез вноската митница, било чрез друга некоя. Едногодишния срок може да бъде продължен в известни случаи от митническите власти на страната вносител.

д) Описа или декларацията и образците или моделите за преизнасяне ще бъдат представени от заинтересования на митницата и последната след проверка ще се изплати напълно без закъснение и срещу разписка за депозираните при внасянето мита или ще освободи поръчителството, което гарантира плащането на тези

idarei mezkûre, badelmuayene, hini ithalde mevdu rûsumun makbuz mukabilinde tamamen iadesi veya bu rûsumun tesviyesini müemmen kefaletin feshi muamelesini ifa edecektir. Bu iade veya feshi kefalet muamelesi ancak tekrar ihraç edilen nûmuneler veya modeller için ifa kılınacaktır. (D) Fıkrasında mezkûr mühletin hitamından sonra tekrar ihraç edilmemiş veya mahallinde satılmış olan nûmuneler veya modellerin emaneten tutulan gümrük rûsumu, rûsumat idaresine irat kaydolunacak veya bu rûsum kefillerden istifa kılınacaktır.

F- Hini ithalde mevdu rûsumun ret ve iadesi veya kefaletin feshi, hudutlardaki bilûmum gümrük idareleri veya dahili memlekette kâin olup bu hususta salâhiyeti muktaziyeyi haiz bulunan gümrük idarelerince ifa edilebilecektir.

Tarafeyni âkideyn salâhiyeti mezkûreyi haiz olan idarelerin listelerini yekdiğerine tebliğ edeceklerdir.

Bu maddenin ahkâmı hakkında her hangi bir üçüncü devletle müsavat üzere muamele görmek esası, zaten mütekabil surette mahfuz kalmaktadır.

Bu maddenin ahkâmı ayak satıcılığına kabili tatbik olmayacaktır.

Madde 11- Tarafeyni âkideynden birinin, ticaretlerini icra zımnında panayırlara veya pazarlara giden tebaası

мита. Това изплащане или освобождаването ще стане само за преизнесените образци или модели. Депозиранията мита за непреизнесените образци или модели след изтичането на предвидения в буква "г" срок или продадени в страната, ще бъдат записани в приход или събрани от поръчителите.

е) Изплащането на депозиранията при вноса мита или освобождаването на поръчителството може да бъдат извършени от всички погранични митници или от тези във вътрешността на страната, които са получили необходимите за това права. Договарящите Страни си съобщават листите на митниците, на които тия права са били дадени.

Принципът за третирането върху базата на равенство с всяка трета държава остава прочее взаимно запазен и колкото се отнася до разпорежданията на този член.

Разпорежданията на този член няма да се прилагат спрямо колпортажа.

Член 11.

Поданиците на една от Договарящите Страни, които посещават панаири или пазарите в територията на другата за да упражняват своята търговия, няма да бъдат третирани по-малко благоприятно от поданиците на последната, ако представят лична карта, според образца в приложение "Д", издадена от властите на страната, чиито поданици са те.

diğerinin ülkesinde tâbiyesinde bulundukları memleket makamâtı resmiyesi tarafından (H) Lâhikasındaki nümuneye muvafık olarak ita edilmiş bir hüviyet varakasını ibraz edebildikleri takdirde, tekaaî mahallî eden daha az müsait bir surette muamele görmeyeceklerdir.

Birinci fıkranın ahkâmı ne seyyar erbabı ticaret ve san'ata, ne ayak satıcılığına, ne de san'at veya ticaret icra etmiyen eşhas nezdinde sipariş almağa kabili tatbik olmadığından, tarafeyni âkideynden her biri bu hususta kendi mevzuatı kanuniyesi noktasından serbestii tam muhafaza eder.

Madde 12- Tarafeyni âkideynden birinin sancağını hâmil olup hamulesiz veya hamuleli olarak diğer tarafa ait sulara ve limanlara girecek, orada meksedecek veya buralardan çıkacak olan merakibi bahriye hareket ettikleri veya gidecekleri yer neresi olursa olsun, her gûna hususatta aynile sefaini milliyeye tatbik edilen muameleden müstefit olacaklar ve her ne unvan altında bulunursa bulunsun, devlet, vilâyetler, nahiyeler veya tarafı hükûmetten salâhiyetti haiz her hangi bir taazzuv nam ve menfaatine istifa olunup merakibi milliyeye tahmil edilmiş ve veya edilebilecek olanlardan gayrı bir gûna tekalif veya rûsuma tâbi tutulmıyacaklardır.

Hamuleler, mevrit veya mahreçleri

Разпорежданията на първата алинея не ще се прилагат спрямо амбулантните търговци и индустриалци, нито спрямо колпортажа, и вземането на поръчки у лица, които не упражняват търговия и индустрия.

Всяка от Договарящите Страни си запазва в това отношение пълна свобода за своето законодателство.

Член 12.

Корабите носящи знамето на една от Договарящите Страни, които влизат с баласт или натоварени в[ъв] водите и пристанищата на другата страна и престояват там известно време или излизат, което и да е местото на тръгването или на предназначението им, ще се ползват в[ъв] всяко отношение от същото третиране като местните кораби и няма да плащат никакви други права и такси, под каквото и название да са те събирани в името и в полза на държавата, окръзите, общините или друг някакъв организъм разрешен от правителството освен тези такси, които са или ще бъдат наложени на местните кораби.

Товарите, какъвто и да бъде произхода или местоназначението им, няма да бъдат подложени на други или по-високи права или такси и ще бъдат третирани, като че ли са внесени или изнесени под народно знаме. Техните пътници и багажи ще бъдат третирани като тия пътуващи под народно знаме.

neresi olursa olsun, millî sancak altında ithal veya ihraç edildikleri takdirde tâbi tutulacakları rûsum ve tekâliften ne gayrına ve ne daha ağırına tabii olmaları ve ne de farklı bir muamele görmeyeceklerdir. Bunlar yolcuları ve yolcu ağırlıkları millî sancak altında seyahat ediyorlarmış gibi muamele göreceklерdir.

Madde 13- Tarafeyni âkideynden her biri, kendi kara sularında saydi mahiyi, bahrî kabotajı yani kendi ülkesinin bir iskelesinden irkâp edilen emtia ve yolcuların aynı ülkenin diğer bir iskelesine bahren nakli hususunu, liman hidematını yani romorkör işletmeği, kılavuzluk etmeği ve her hangi mahiyette olursa olsun bilûmum hidematı dahiyeyi ve dahili sularda seyrisefaini kendi sancığına tahsis eder.

Sefainin ve hamulelerinin millî sancığa temsili hususu sefaini ticariyei milliyeye bahşedilmiş veya edilebilecek olan tahsisat ve ikramiyelere şamil değildir.

Madde 14- Merakibi bariyyenin sıfatı tâbiyeti, her iki tarafça, devleti aidesinin salâhiyetar makamâtı canibinden her memleketin kavanin ve nizamatına tevfi kan, bu hususta verilen vesaik ve şehadetnamelere göre muteber tutulacaktır.

Tarafeyni âkideynden biri canibinden verilen hacmi istiabi şehadetnamelerile hacmi istiabiye mütedair sair vesikalar,

Член 13.

Всяка от двете Договарящи Страни запазва за своето знаме риболовството в своите териториални води, морското крайбрежно плаване, т.е. превоза по море на стоки и пътници от едно пристанище на своя територия до друго в същата територия и службите в пристанищата, т.е. реморкажа, пилотажа и всички вътрешни служби, от каквото и да са естество, както и плаването във вътрешните води.

Няма да има приравняване на корабите и на техните товари с тия носещи народното знаме по отношение на субвенциите и премиите, които са дадени или ще се дадат на търговската народна флота.

Член 14.

Поданството на корабите ще се признава от едната и другата страна въз основа на документите и удостоверенията, издадени по този повод от компетентните власти на съответните държави съобразно със законите и правилниците на всяка страна.

Мерителните свидетелства и други в[ъв] връзка с тонажа документи, издадени от една от Договарящите Страни, ще бъдат признавани от другата страна до като се сключи едно специално споразумение между двете Договарящи Страни.

Член 15.

Корабите носещи знамето на една от Договарящите Страни, които вли-

*iki tarafı âkit arasında bir itilâfı mahsus aktine intizaren, diğer tarafça tanı-
nacaktır.*

Madde 15- Tarafeyni âkideynden birinin sancağını hâmil olup diğer tarafa ait bir limana, mahza hamulelerini itmam veya bunlardan bir kısmını ihraç veyahut aktarma etmek masdile dahil olan merakibi bahriye o tarafın kavanin ve nizamatına tevfikı hareket ederek zaten yalnız millî seyrisefain hakkında tespit edilmiş olan en aşağı miktarda istifa olunabilecek muhafaza harçlarından gayrı bir gûna harç veya ücret tesviyesine mecbur tutulmaksızın hamulelerinin diğer bir liman veya memlekete gidecek olan kısmını gemi dahilinde hıfız ve bunları tekrar ihraç eyliyeceklerdir.

Madde 16- Tarafeyni âkideynden birine mensup bir sefinenin diğer taraf sularında garkolması, karaya oturması, hasarı bahri veya tevakkufu mecburiye uğraması gibi hadisatta, sefine ve hamulesi, işbu memleket kavanin ve nizamanının mümasil ahvalde sefaini milliyeye bahşettiği müsaadat ve muafiyatın ayninden istifade edecektir. Geminin kaptanına, mürettebatına ve yolcularına, gerek bizzat kendileri için ve gerek sefine ve hamulesi için, aynile tebaai mahalliyeye tatbik edilen derecede muavenet ve muzaheret edilecektir.

зат в някое пристанище на другата, само за да попълнят своя товар или да разтоварят или претоварят част от него, ще могат, като се съобразяват със законите и правилниците на респективната държава, да запазят на борта частта от техния товар, която е предназначена за друго пристанище или за друга страна и да я изнесат отново, без да плащат за нея каквито и да са тежести или разноски, освен, правата за надзор, които при това не могат да бъдат събирани освен по най-низкия размер определен за народното мореплаване.

Член 16.

В случай на корабокрушение, заседване, повреда в морето или принудително отбиване на пристанище на един кораб от една от Договарящите страни във водите на другата, корабът и неговия товар ще се ползват със същите облаги и привилегии, които законите и правилниците на съответната страна дават при аналогични обстоятелства на собствените ѝ кораби.

Помощ и съдействие ще се указват на капитана, обслужата и пътниците, както на тях самите, така и за кораба с товара му, в същия размер, както на местните такива.

Относително правото на спасяване, ще се прилага законодателството на страната, където спасяването се извършва.

Спасените стоки от един заседнал или претърпял корабокрушение ко-

Tahlisiye resmine gelince: Tahlisin vukubulduğu memleketin mevzuatı kanuniyesi tatbik olunacaktır.

Karaya oturmuş veya garkolmuş bir geminin kurtarılan emtiası, dahilî istihlâk için memlekete ithal edilmedikçe hiçbir gümrük resmine tâbi tutulmıyacaktır.

Madde 17- İşbu muahede tasdik ve tasdiknameler sürati mümkün ile Sofya'da teati edilecektir.

Muahede, tasdiknamelerin teatisinden bir ay sonra mevkii mer'iyete girecek ve bir sene müddeti haiz olacaktır. Bu tarihten itibaren tarafeyni âkideynden biri canibinden feshedilmediği müddetçe mer'i kalacaktır.

Ve bu fesih ancak altı aylık bir müddetin hitamından sonra hükmünü icra edebilecektir.

Tasdikan lilmakal, murahhaslar bu muahedeyi imza ve tahtim etmişlerdir.

Bu muahedename iki nüsha olarak 12 Şubat 1928 tarihinde Ankara'da tanzim edilmiştir.

T. Pavlov

Ali Cemani

Yord. Mitkov

Ali Şefki

раб няма да се облагат с никакви мита, освен ако се внесат в страната за местно употребление.

Член 17.

Настоящият договор подлежи на утвърждаване и ратификациите ще се разменят в София, колкото е възможно по-скоро.

Той ще влезе в сила след един месец от деня, когато ще се разменят ратификациите и ще има валидност една година.

След тази дата той ще остане в сила до когато бъде денонсиран от една от Договарящите Страни.

Денонсирането ще почне да произвежда своите последствия след изтичането на един срок от шест месеца.

В удостоверение на което пълномощниците подписаха настоящия договор и го скрепиха с печатите си.

Направен в двоен екземпляр в Ангора на 12 февруарий 1928 година.

(п) Т. Павлов

(п) Йорд. Митков

(п) Али Дженани

(п) Али Шефки

**TÜRKİYE İLE BULGARİSTAN
ARASINDA ÂKİD VE İMZA EDİLEN
BİTARAFLIK, UZLAŞMA ADLÎ
TESVİYE VE HAKEM
MUAHEDENAMESİ (*)**

(06 Mart 1929)

Bir taraftan Türkiye,

Diğer taraftan Bulgaristan,

*Türkiye Cumhuriyeti ile Bulgaristan
Kırallığını bir birine bağlayan an'anevi
rabitaları kuvvetlendirmek ve iki mem-
leket beyninde tahaddüs edecek olan
ihtilâfları, uzlaşma, hukuki tesviye ve
hakem usulü ile halletmek arzusu ile
mütehassıs oldukları halde bu hususta
bir muahede aktine karar vermişler ve
bu maksatla murahhasları olarak;*

Türkiye Reisicümhuru Hazretleri,

*Türkiye Cumhuriyeti Hariciye Vekili,
İzmir Meb'usu Dr. Tevfik Rüştü Bey-
fendi*

Haşmetlû Bulgarlar Kırallı Hazretleri

*Bulgaristan, Ankara Fevkâlede Mu-
rahhas ve Orta Elçisi Mösyö Th. C.
Pavlov Cenaplarını tayin etmişler ve
müşarileyhler bu baptaki mezuniyet*

(*) Resmî Gazete, Sayı: 1204, 01.06.1929, s. 7415-7418.

**ДОГОВОР ЗА НЕУТРАЛИТЕТ,
ПОМИРЕНИЕ, СЪДЕБНО
УРЕЖДАНЕ И АРБИТРАЖ
МЕЖДУ БЪЛГАРИЯ
И ТУРЦИЯ**

(6 март 1929 г.)*

България,

от една страна,

и

Турция,

от друга,

въодушевени от желанието да заси-
лят традиционните връзки, които
съществуват между Царство Бълга-
рия и Турската Република и да разре-
шават чрез помирение, съдебно уреж-
дане и арбитраж споровете, които би-
ха изникнали между двете страни, ре-
шиха да сключат за тази цел един до-
говор и назначиха като свои пълно-
мощници:

Негово Величество Царят на Бъл-
гарите,

Негово Превъзходителство Госпо-
дин Тодор Павлов, Извънреден Пра-
теник и Пълномощен Министър на
България в Ангора,

и

Председателят на Турската Репуб-
лика,

Негово Превъзходителство д-р

* ЦДА, ф. 176 к, оп. 21, а.е. 2397, л. 1-3.

vesikalarını yekdiğerine tebliğ ile usul ve kaidesine muvafık bularak atideki hükümleri kararlaştırmışlardır:

Madde 1- Yüksek Âkitler, Bulgaristan ile Türkiye beyinde 18 Teşrinievvel 1925 tarihinde münâkit dostluk muaheadnamesinin birinci maddesi ile taarruz edecek olan siyasî ve iktisadi hiçbir itilâfa girmemeyi taahhüt ederler.

Madde 2- Yüksek Âkitlerden biri, muslihane tavır ve hareketine rağmen diğer bir veya mateaddit devletler tarafından tecavüze uğradığı takdirde, diğer taraf ihtilâfın bütün devamı müddetince bitaraflığı muhafaza edecektir.

Madde 3- Yüksek Âkitler arasında hâdis olupta diplomasi tariki ile hal ve faslı mümkün olmıyan her türlü ihtilâflar, işbu muahdede tesbit edilmiş olan şerait dahilinde uzlaşma, hukuki tesviye veya hakem usullerine tâbi tutulacaktır.

Madde 4- Üçüncü maddenin ahkâmı Yüksek Âkitler beyinde mer'i muaheadeler mucibince iki taraftan birinin salâhiyetine dahil olan meselelerde tatbik olunmayacaktır.

Mezkûr ahkâm, hakkı hakimiyete taalluk eden mes'elelerde de tatbik edilmeyecektir. Yüksek Âkitlerden her biri, bir mes'elenin hakkı hakimiyete

Тевфик Рюшдю Бей, Министър на Външните Работи на Турската Република, Депутат от Смирна,

които, след като си размениха пълномощията, намерени в надлежна форма се съгласиха върху следните разпореждания:

Член 1.

Високодоговарящите Страни се задължават да не влизат в никакво политическо и економическо съглашение, което би било в противоречие с член 1 от Договора за приятелство, сключен между България и Турция на 18 октомврий 1925 г.

Член 2.

Ако една от договарящите Страни, въпреки своето миролюбиво държане, е нападната от една или няколко други Държави, другата Страна ще пази неутралитет през цялото траяне на конфликта.

Член 3.

Споровете от всяко естество, които биха изникнали между Високодоговарящите Страни и които не биха могли да се решат по дипломатически път, ще се подлагат на процедурата за помирение, съдебно уреждане или арбитраж, при условия, посочени в настоящия договор.

Член 4.

Разпорежданията на член 3 не се прилагат за въпроси, които, по силата на договори в сила между Високодо-

taalluk edip etmediğini tahriri bir beyan-name ile tesbit etmek hakkına malik olacaktır.

Maamafih diğer taraf bu mes'elenin hakimiyet sahasına girdiğine itiraz ettiği takdirde mezkûr mes'elenin hakkı hakimiyete talluku olup olmadığını tayin ettirmek için hakeme müracaat edebilecektir.

Madde 5- 1) Eğer bir ihtilâfin mevzuu, iki taraftan birinin dahili kanunlarınca, makamatı adliyenin salâhiyetine taalluk ediyorsa, bu taraf ait olduğu makamca makul mühletler zarfında kat'i bir karar verilmeden evvel bu ihtilâf hakkında işbu muahdede mezkûr muhtelif usullere müracaata muhalefet edebilir.

2) Bu takdirde işbu muahdede tasvip edilmiş olan usullere müracaat etmek isteyen taraf bu arzusunu, mevzuubahis karardan itibaren bir sene zarfından diğer tarafa bildirecektir.

Madde 6- Âkitlerin birbirinden bir hak mutalebe etmelerini tazammun eden ve diplomasi ve uzlaşma tariki ile halli mümkün olmıyan ihtilâflar, eğer Âkitler müttehiden tahkimname tanzimi tariki ile ve atide münderic şerait dairesinde bir hakem mahkemesine müracaat için ittifak edemezler ise hükmedilmek üzere Beynelmilel Daimi Divani Adaletе tevdi olunacaktır.

говорящите Страни, влизат в компетенцията на една от тях.

Те също не се прилагат и към ония въпроси, които се отнасят до правото на суверенитета.

Всяка от Високодоговорящите Страни има право да определи, самата тя, чрез писмена декларация, дали даден въпрос спада в областта на правото на суверенитет.

В случай обаче, че другата Страна би оспорила, че този въпрос влиза в областта на суверенитета, тя ще може да прибегне до арбитраж за да установи, дали този въпрос се намира в зависимост или не от правото на суверенитет.

Член 5.

1. Ако се касае за един спор, предметът на който, според вътрешното законодателство на една от Страните, спада в компетенцията на съдебните власти, тази Страна може да се противопостави, щото този спор да бъде подложен на разните процедури, предвидени в настоящия договор, преди едно окончателно решение да е било издадено от компетентната власт в подходящи срокове.

2. Страната, която в тоя случай пожелае да прибегне до предвидените от настоящия договор процедури, трябва да извести другата страна за своето намерение в срок от една година, считан от поменатото решение.

Kazai veya hakemi karar, hukuku düvel prensiplerine tevfik verilecektir.

Madde 7- Âkitler evvelki maddede istihdaf olunan ihtilâfların bir hakem mahkemesine tevdii hususunda müttefik oldukları takdirde bir tahkimname kaleme alınarak bunda ihtilâfin mevzuu, hakemlerin intihabı ve takip olunacak usul tesbit edilecektir.

Tahkimnamede kâfi derecede ma-lumat vuzuh ve kat'iyet bulunmadığı takdirde beynelmilel ihtilâfların musli-hane surette halline müteallik 18 Teşrinievvel 1907 La Haye mukavele-namesi ahkâmı kendiliğinden tatbik olu-nacaktır.

Madde 8- Evvelki maddede mevzu-ubahis olan tahkimname hakkında Âkitler itilâf edemezlerse veya hakemler tayin edilemezse üç aylık bir mühletten sonra Âkitlerden her hangi biri ihtilâfı doğrudan doğruya ve istida ile Bey-nelmilel Daimi Divanı Adaletе arzetmek-te muhtar bulunacaktır.

Madde 9- Kazaî veya hakemi karar Âkitlerden birinin makamâtı adliyesi veya her hangi diğer bir makamı tarafın-dan verilen bir karar veya ittihaz olunan bir tedbirin hukuku düvele tamamen veya kısmen muhalif olduğunu der-meyan eyler ve mevzuubahis tarafın

Член 6.

Всичките спорове, по повод на ко-ито Страните биха си взаимно оспор-вали едно право и които не биха мог-ли да бъдат решени по дипломатичес-ки път и чрез процедурата за помире-ние, ще бъдат подлагани за разреше-ние на Постоянния Съд за Междуна-родно Правосъдие, ако страните не се съгласят, чрез компромис и в срокове-те, предвидени по-долу, да прибегнат до един арбитражен съд.

Съдебното или арбитражно реше-ние се издава според принципите на международното право.

Член 7.

Ако Страните са съгласни да отне-сат споровете, поменати в предиду-щия член в един арбитражен съд, те сключват един компромис, в който посочват предмета на спора, избора на арбитрите и процедурата, която трябва да се следва.

При липса на достатъчни указания и прецизност в компромиса, прилагат се по право разпорежданията на Хагс-ката Конвенция от 18 октомврий 1907 г. за мирното уреждане на междуна-родните конфликти.

Член 8.

При липса на съглашение между Страните върху компромиса, визиран в предшестващия член или при липса на назначение на арбитри и след едно предизвестие от три месе-ца, едната или другата от тях има пра-во да отнесе непосредствено, чрез

hukuku esasiyesi bu karar veya tedbirin netayiç ve avakibinin iptaline cevaz vermez veya ancak gayri kâfi surette iptalini mümkün kılsa kazai veya hakemi hükümden dolayı mutazarrır olan tarafa muhik bir tazminat verilmesi hususunda Âkitler müttefik kalmışlardır.

Madde 10- 1) Üçüncü maddede mevzuubahis her türlü ihtilâflar için, dördüncü madde ahkâmı mahfuz kalmak üzere, Yüksek Âkitler, Beynelmilel Daimi Divanı Adalet huzurunda bir muameleye girişmeden veyahut hakem usulüne müracaat etmeden evvel işbu muahdede mündemiç uzlaşma usulüne müracaat eylemeği taahhüt ederler.

2) Uzlaşma teşebbüsü akamete uğradığı takdirde ve uzlaşma komisyonunun mesaisinin hitamından itibaren bir aylık mühletin mürurunu müteakip ihtilâf, Beynelmilel Daimi Divanı Adaletе veyahut 7 nci maddede münderiç hakem mahkemesine tevdi edilecektir.

Madde 11- Evvelki maddede mevzuubahis olan ihtilâflar Âkitler tarafından teşkil edilecek olan daimi veya hususi bir uzlaşma komisyonuna tevdi olunacaktır.

Madde 12- Âkitlerden birinin diğerinden talebi üzerine altı ay zarfında bir daimi uzlaşma komisyonu teşkil edilecektir.

молба, спора пред Постоянния Съд за Международното Правосъдие.

Член 9.

Ако съдебното или арбитражно решение признава, че едно взето решение или заповедна мярка от една съдебна власт или всяка друга власт на една от Страните е в пълно или частично противоречие с международното право и ако конституционното право на казаната Страна не допуска или не допуска напълно да бъдат премахнати последиците от това решение или от тази мярка, Страните се съгласяват, че на пострадалата Страна трябва да се даде чрез съдебно или арбитражното решение едно справедливо удовлетворение.

Член 10.

1. С изключение разпорежданията на член 4, Високодоговарящите Страни се задължават за всички спорове, посочени в член 9, да прибегват, преди всяка процедура пред Постоянния Съд за Международното Правосъдие или преди всяка арбитражна процедура, до помирителната процедура, предвидена в настоящия договор.

2. В случай, че опитът за помирение пропадне и след изтичане едномесечен срок, считан от приключване работите на Помирителната комисия, с[ъс] спора се сезира Постоянния Съд за Международно Правосъдие или арбитражния съд посочен в член 7.

Madde 13- Uzlaşma atide gösterildiği surette intihap edilecek olan üç azadan müteşekkil bir uzlaşma komisyonuna tevdi edilecektir. Yüksek Âkitlerden her biri mütekabilen kendi vatandaşları arasından intihap edilecek birer komiser tayin edecekler ve komisyon reisini de müttefikan bir üçüncü devlet tebaasından intihap eyleyeceklerdir. Komiserler üç sene için tayin olunacaklardır. Bunlar tekrar intihap edebilirler. Müttefikan tayin edilmiş olan komiser memuriyeti esnasında tarafeynin ittifaki ile istihlâf edilebilir. Bundan maada Âkitlerden her biri kendisi tarafından tayin edilmiş olan komiseri daima değiştirebilir. İstihlâf edilmelerine rağmen komiserler elde olan işlerini nihayete erdirmek üzere mevkilerinde kalacaklardır.

Ölüm, istifa veya herhangi bir mani dolayısı ile münhal olacak yerler, en kısa bir müddet zarfında mezuubahis tayinler usulüne tevfikân doldurulacaktır.

Madde 14- Bir ihtilâfin hudusunda, âkitlerce tayin edilmiş bir daimi uzlaşma komisyonu mevcut bulunmıyor ise, ihtilâfin tetkiki için, Âkitler başka türlü bir karar vermedikleri takdirde evvelki maddede mevzuubahis tayin şeraitine tevfikân hususi bir komisyon teşkil edilecektir.

Madde 15- Yüksek Âkitlerden birinin

Член 11.

Споровете посочени в предишния член се отнасят пред една помирителна комисия, постоянна или специална, конституирана от Страните.

Член 12.

По искане на една от Страните, отправено до другата Страна, трябва в срок от шест месеца, да се конституира една постоянна комисия за помирение.

Член 13.

Помирението се поверява на една комисия за помирение, съставена от три члена, които се назначават както следва: Високодоговарящите Страни назначават, всяка една, един комисар, избран измежду техните съответни поданници, и определят с общо съгласие председателя на комисията измежду поданиците на трета държава. Комисарите се назначават за три години. Те са преизбираеми. Общоназначеният комисар може, със съгласието на Страните, да бъде заменен през време на неговия мандат. От друга страна, всяка от Страните може всякога да смени комисаря назначен от нея. Въпреки сменяването, комисарите остават да изпълняват своите функции за довършване техните текущи работи.

В случай на освобождаване местата, вследствие на смърт или оставка или вследствие на друга пречка, те се попълват в най-кратък срок, по начина определен за назначенията.

uzlaşma usulüne müracaat hususundaki niyet ve arzusunu diğerine iblâğından itibaren üç ay müddet zarfında, mukabil taraf komiseri tayin edilmediği veyahut Yüksek Âkitlerce müttefikan komisyon reisi intihap olunmadığı takdirde İsviçre Konfederasyonu reisinden lâzım gelen tayinlerin icrası rica olunacaktır.

Madde 16- 1) Uzlaşma komisyonuna müracaat keyfiyeti müttefikan hareket eden Âkitlerin beraberce ve ittifak olunmadığı takdirde âkitlerin biri veya diğeri tarafından reise bir istida vermek suretilidir.

2) İstida, ihtilâf mevzuunu muhtasaran anlattıktan sonra komisyondan bir uzlaşmaya vardırarak her türlü tedbirlere müracaat eylemesi talebini ihtiva edecektir.

3) İstida Âkitlerden yalnız biri canibinden verilmiş ise müstedi tarafından derhal diğer tarafa tebliğ edilecektir.

Madde 17- 1- İhtilâfın Âkitlerden biri tarafından daimi uzlaşma komisyonuna havale edildiği tarihten itibaren 15 gün zarfında Âkitlerden her biri bu ihtilâfi tetkik için komiserini bu işte ihtisası olan bir kimse ile istihlâf edebilir.

2- Bu hakkından istifade eden taraf keyfiyeti derhal diğerine ihbar edecektir.

Член 14.

Ако при изникването на един спор не съществува постоянна комисия за помирение, назначена от Страните, съставя се една специална комисия за проучване на спора, според условията за назначение, предвидени в предишния член, освен ако Страните не решат другояче.

Член 15.

Ако в срок от три месеца, считан от деня, в който една от Високодоговарящите Страни е нотифицирала на другата намерението си да прибегне до помирителната процедура, не е станало назначението на комисаря от противната Страна или определянето на председателя на комисията по общо съгласие на Високодоговарящите страни, Председателят на Швейцарската Конфедерация ще бъде помолен да пристъпи към нужните назначения.

Член 16.

1. Помирителната комисия се сезира с молба, отправена до председателя, от двете Страни, действащи по общо съгласие, или, в отсъствие на такова, от едната или другата от Страните.

2. Молбата, като излага накратко предмета на спора, съдържа покана до Комисията да пристъпи към мерките от естество да доведат до едно помирение.

3. Ако молбата изхожда от едната само Страна, тя се съобщава от нея веднага на другата Страна.

Diğer tarafda bu takdirde ihbarın vaki olduğu tarihten itibaren on beş gün zarfında aynı tarzda hareket etmekte muhtardır.

Madde 18- Uzlaşma komisyonu, Âkitlerin muhalif bir kararı olmadığı takdirde, reisi tarafında tayin edilecek mahalde içtima edecektir.

Madde 19- Uzlaşma komisyonu mesaisinin neşir ve ilânı, ancak Âkitlerin muvafakati ile komisyon tarafından ittihaz olunacak bir karara mütevakkıftır.

Madde 20- Hilâfında bir hüküm olmadıkça uzlaşma komisyonu, mesai usulünü bizzat tanzim edecek ve bu usul behemehal mürafaa şeklinde olacaktır. Tahkikat hususunda, komisyon müttetikân başka bir türlü karar vermez ise, beynelmilel ihtilâfların muslihane halline dair 18 Teşrinievvel 1907 La Haye mukavelenamesinin üçüncü faslı ahkâmına ittiba eyleyecektir.

2- Âkitler uzlaşma komisyonu nezdinde kendileri ile komisyon arasında mutavassıt hizmetini gören ajanlar tarafından temsil edileceklerdir. Bundan maada Âkitler kendileri tarafından bu husus için tayin edilen müşavir ve mütehassısların yardımına müracaaat edebilecekleri gibi şahadetlerini kendilerince faydalı addettikleri her türlü eşhasın

Член 17.

1. В срок от 15 дена, считан от деня, в който една от Страните е отнесла един спор пред постоянната помирителна комисия, всяка от Страните може, за проучване на спора, да смени своя комисар с едно лице, което притежава специална компетентност по материята.

2. Страната, която използва това право, известява за това веднага другата Страна; в този случай, последната има право да стори същото в срок от петнадесет дена, считан от деня, в който ѝ бъде направено съобщението.

Член 18.

Помирителната комисия се събира, освен при противно съгласие на Страните, в мястото посочено от Председателя.

Член 19.

Работите на Помирителната комисия се извършват публично само при решение, взето от комисията със съгласието на Страните.

Член 20.

1. Освен при противно постановление, Помирителната комисия урежда сама процедурата си, която във всички случаи е състезателна. По въпроси из областта на анкетите, Комисията, ако тя единодушно не реши друго, се съобразява с разпорежданията на глава III от Хагската Конвенция от 18 октомврий 1907 г. за мирното уреждане на международните конфликти.

komisyonca istimainı talep eyleyebileceklerdir.

3- Komisyon dahi her iki tarafın ajanları ile müşavir ve mütehassıslarından şifahi izahat talep etmek ve herhangi bir şahsı hükûmetinin muvafakatı ile celp ve istima eylemek salâhiyetini haiz olacaktır.

Madde 21- Hilâfında Âkitlerin bir itilâfi olmadıkça, uzlaşma komisyonunun kararları ekseriyeti ara ile ittihaz olunacaktır ve komisyonda ihtilâfin esası hakkında ancak bütün azaları mevcut bulunduğu takdirde hükmünü verebilecektir. Şu kadar ki komisyonunun celselerinden muntazaman haberdar olan Yüksek Âkitler kendilerini komiserleri veya bunların bir manii zuhurunda on yedinci maddede mevzuubahis şerait dahilinde tayin edecekleri bir vekil marifetile temsil ettirmek mecburiyetindedirler.

Madde 22- Âkitler uzlaşma komisyonunun mesaisini kolaylaştırmayı ve alelusul mümkün olabilen en geniş mikyasta kendisine bütün vesaiki ve faydalı malumatı vermeği ve komisyonunun memleketleri dahilinde kanunlarına tevfikân müşahitler veya mütehassıslar ikame ve istimai ile vak'a mahalline gitmesini temin için malik oldukları bütün vasıtaları kullanmayı taahhüt ederler.

2. Страните се представляват в Помирителната комисия от агенти, които имат за задача да служат като посредници между тях и комисията; те (Страните) могат, освен това, да бъдат асистирани от съветници и експерти, назначени за тази цел от тях, както и да искат разпита на всички лица, чието свидетелствуване им изглежда от полза.

3. От своя страна, Комисията има право да иска устни обяснения от агентите, съветниците и експертите на двете Страни, както и от всички лица, които тя би счела полезно да призове със съгласието на правителството им.

Член 21.

Освен при противно съглашение на Страните, решенията на Помирителната комисия се вземат с вишегласие и комисията не може да се произнася по същество на спора, освен ако всички нейни членове са налице. Обаче, редовно уведомени за заседанията на Комисията, Високодоговарящите Страни са длъжни да бъдат представени на последните от своя комисар или, в случай на възпрепятстването му, от заместник, определен при условията, предвидени от член 17.

Член 22.

Страните се задължават да улесняват работите на Помирителната комисия и, в частност, да й доставят в най-широка мярка, всички документи и полезни сведения, както и да използват средствата, с които разполагат, за

Madde 23- 1) Mesaileri müddetince komiserlerden her birine miktarı Âkitler tarafından müttefikan tesbit ve müsavi surette taksim edilecek olan bir tazminat verilir.

2) Komisyonun faaliyeti dolayısı ile hasil olacak masarifi dolayisile hasil olacak masarifi umumiye de aynı veçhile taksim edilecektir.

Madde 24- 1) Uzlaşma komisyonunun vazifesi muhtelifünfih mes'eleleri tavzih etmek, bu uğurda faydalı malumatı tahkikat yolu ile veya başka bir şekilde toplamak ve tarafeyni uzlaştırmağa gayret etmektir. Komisyon mes'eleyi tetkik ettikten sonra muvafık gördüğü hal tarzını Âkitlere izah ve bu hususta fikirlerini beyan için kendilerine bir mühlet ita eyleyebilir.

2- Mesaisinin hitamında komisyon, ahvale göre ya Âkitlerin uzlaştığını gösteren ve mevcut ise uzlaşma şartlarını ihtiva eden veyahut uzlaşma imkanı bulunmadığını kaydeyleyen bir zabıtname tanzim eder. Zabıtname komisyon mukarreratının ittifakı ara ilemi kabul edildiğinden veya edilmediğinden bahsetmeyecektir.

3- Komisyon mesaisi, Âkitler başka türlü bir karar vermedikçe mühtelifünfih

да ѝ позволят да извършва, върху тяхната територия и според тяхното законодателство, призоваване и разпит на свидетели или вещи лица и огледи на мястото.

Член 23.

1. За времетраенето на тяхната работа, всеки от комисарите получава едно възнаграждение, размера на което се определя по общо съгласие на Страните, като всяка поеме равна част.

2. Общите разноски причинени от функционирането на комисията се разпределят по същия начин.

Член 24.

1. Помирителната комисия има за задача да осветли спорните въпроси, да събере за тая цел всичките полезни сведения чрез анкети или другояче и да се помъчи да помири Страните. Тя може, след проучване на въпроса, да изложи на Страните съдържанието на споразумението, което би изглеждало като подходящо и да им определи срок, в който да се произнесат.

2. В края на работата си Комисията съставя протокол, с който констатира, според случая, че Страните са се споразумели и, ако има нужда, условията на споразумението, или че Страните не са могли да бъдат помирени. Протоколът не отбелязва, дали решенията на комисията са били взети с единодушие или не.

3. Работата на комисията трябва, освен ако Страните не се съгласят

mes'elenin tevdiî gününden itibaren altı ay zarfında nihayete ermiş bulunacaktır.

Madde 25- Komisyonun zabıtnamesi bilâ tehir Âkitlere bildirilecektir.

Bunun neşir ve ilânı Âkitlerin kararına vabestedir.

Madde 26- 1) Uzlaşma komisyonu mesaisinin hitamını teakup eden ay zarfında Âkitler uzlaşmaz ise, beher taraf ihtilâfın hukuku düvel prensiplerine tevfiikan hükmedecek olan Beynelmilel Daimi Divanı Adaletе tevdiini talep edebilir.

2- İhtilâf, Divanın reyine nazaran hukuki mahiyette olmadığı takdirde Âkitler işbu ihtilâfı Divanın, bir hukuku düvel kaidesi tatbik edilemezse hakkaniyet ve nısfе dairesinde halledilebileceği hususunda mütefiktirler.

Madde 27- 1) Âkitler, adli ve hakemi kararların veya uzlaşma komisyonu tarafından teklif edilecek olan anlaşma tarzlarının tatbikini ihlal kabiliyetinde olan her gûna tedabirden tevakki ile, sureti umumiyede ihtilâfı teşdit veya tevzi edebilecek her türlü harekattan içtinap eylemeği taahhüt ederler.

2- İhtilâf uzlaşma komisyonuna havale edilmiş bulunuyorsa komisyon

другояче, да се привършат в срок от шест месеца, считан от деня, в който комисията е била сезирана със спора.

Член 25.

Протоколът на комисията се съобщава веднага на Страните. Страните могат да решат той да бъде оповестен.

Член 26.

1. Ако през месеца, който следва привършване работите на Помирителната комисия, Страните не са се споразумели, всяка от тях може да иска спорът да бъде отнесен пред Постоянния Съд за Международно Правосъдие, който постановява в съгласие с принципите на международното право.

2. В случай, че, според мнението на съда, спорът не би бил от юридически характер, страните са съгласни, че той може да го разреши en aequo et bono, ако едно правило от международното право не може да се приложи към него.

Член 27.

1. Страните се задължават да се въздържат от всякаква мярка, която може да има вредно отражение върху изпълнението на съдебното или арбитражно решение или върху предложените от Помирителната комисия начини на помирение и, въобще, да не пристъпват към никакъв акт, от каквото естество и да е той, който може да отегчи или да разшири спора.

*muvafık gördüğü muvakkat tedabiri
Âkitlere tavsiye edebilir.*

*Madde 28- İşbu muahedenin tefsir ve
tatbikına ait ihtilâflar Beynelmilel Daimi
Divanı Adaletе tevdi edilecektir.*

*Madde 29- 1) İşbu muahede tasdik
olunacak ve tasdiknameler Sofyada teati
olunacaktır.*

*2) Mezkûr muahede tasdiknamelerin
teatisi tarihinden itibaren beş sene müd-
det için aktolunmuştur.*

*3) İnkızası tarihinden asgari altı ay
evvel fesholunmazsa ikinci bir beş sene-
lik müddet daha mer'i kalacak ve temdid
şekli bu tarzda devam edecektir.*

*4) Âkitlerin biri tarafından muahede-
namenin fesih hakkı mahfuz olmakla
beraber müddetin hitamı esnasında
başlanmış olan davalar neticeleninceye
kadar tabii cereyanlarını takip edecek-
lerdir.*

*Balâde isimleri zikredilen murahhaslar
işbu muahedeyi imza etmişlerdir.*

*Ankara'da 6 Mart 1929 tarihinde iki
nüsha olarak tanzim edilmiştir.*

T. Pavlov

Dr. T. Rüştü

2. Ако Помирителната комисия е сезирана със спора, тя може да препоръча на Страните временни мерки, които тя счита полезни.

Член 28.

Споровете относително тълкуването или прилагането на настоящия договор се отнасят пред Постоянния Съд за Международното Правосъдие.

Член 29.

1. Настоящият договор ще бъде ратифициран и размяната на ратификациите ще стане в София.

2. Договорът е сключен за срок от пет години, считан от датата на размяна на ратификациите.

3. Ако той не е денонсиран поне шест месеца преди изтичането на горния срок, той остава в сила за един нов период от пет години и така нататък.

4. Въпреки денонсирането му от една от договарящите Страни, започната процедура в момента на изтичане срокът на договора продължава до нейното нормално привършване.

В удостоверение на което горепоменатите Пълномощници подписаха настоящия договор.

Съставен в Ангора, на шести март хилядо деветстотин двадесет и девета година, в двоен екземпляр.

(п) Т. Павлов

(п) Д-р Т. Рюшдю

**TÜRKİYE İLE BULGARİSTAN
ARASINDA İADE-İ MÜCRİMİN
MUKAVELENAMESİ (*)**

(23 Kânûn-ı Evvel [Aralık] 1929)

Bir taraftan:

Türkiye Reisicümhuru Hazretleri,

Diğer taraftan:

Haşmetlü Bulgarlar Kralı Hazretleri,

Suçluların iadesini tanzim için bir mukavelename akdi arzusunda bulunduklarından:

Türkiye Reisicümhuri Hazretleri,

Sabık Hariciye Müsteşarı ve Tokat Meb'usu Ali Şevki Beyfendiye,

Haşmetlû Bulgarlar Kralı Hazretleri,

Bulgaristan'ın Ankara Orta Elçisi Mösyö Theodor Pavlov'u,

Mütekabilen murahhas tayin buyurmuşlar ve müşarünileyh murahhaslar bu baptaki mezuniyeti kâmile vesikalarını yekdiğerine tebliğ ettikten sonra usul ve kaidesine muvafık bulmalarile atideki ahkâmı kararlaştırmışlardır:

(*) Resmî Gazete, Sayı: 1515, 09.06.1930, s. 9033-9035.

**КОНВЕНЦИЯ ЗА ПРЕДАВАНЕ
[НА ПРЕСТЪПНИЦИ] МЕЖДУ
БЪЛГАРИЯ И ТУРЦИЯ**

(23 декември 1929 г.)*

Негово Величество Царят на
Българите

от една страна, и

Председателят на Турската
Република

от друга страна,

желаейки да сключат една конвенция с цел да уредят предаването на престъпници, назначиха за техни Пълномощници:

Негово Величество Царят на Българите

Господин Тодор Павлов, Извънреден Пратеник и Пълномощен Министър на България в Анкара, и Негово Превъзходителство Председателят на Турската Република

Али Шевки Бей, бивш Държавен Подсекретар в Министерството на Външните Работи и Народен Представител от Токат,

които след като размениха пълномощията си, намерени в надлежна форма, се споразумяха върху следните постановления:

* ЦДА, ф. 176к, оп. 21, а.е. 2398, л. 1-3.

Madde 1- Akitler işbu mukavelename ahkâmı mucibince ve kendi tebaaları müstesna olmak üzere, yekdiğeri devairi adliyesince takip olunan veya mahkûm edilen ve diğerin arazisi üzerinde bulunan eşhası mütekabilen yek diğesine teslim etmeği taahhüt ederler,

İadei mücrimin, ancak, iade kendisinden talep olunan devletin arazisi haricinde irtikâp olunmuş bir suçtan dolayı takibat icrası veya mahkûmiyet hallerinde vaki olur.

Madde 2- Aleyhinde takibat icra olunan bir şahıs talep olunduğu takdirde iade ancak cürüm olarak atfolunan fiil her iki memleketin kanunlarına göre en aşağı bir sene hapis veya daha ağır bir cezayı istilzam ettiği ahvalde vaki olur.

Kat'ileşen bir hükmün icrası için iade talebinde bulunulursa iade, ancak, suçlu her iki memleketin kanunlarına göre en az bir sene hapis veya daha ağır bir cezayı istilzam edebilen bir fiil için altı aydan ziyade hapis cezasına kat'iiyen mahkûm olmuş ise vaki olur.

Madde 3- İadei mücrimin keзалик her ne şekil ve mahiyette olursa olsun teşebbüs veya iştirak hallerinde de, bu teşebbüs veya iştirak talip olan devletle iade kendisinden talep olunan devletin kanunlarına göre, ikinci madde ahkâmı-

Член 1.

Договарящите Страни се задължават да си предават взаимно, по силата на разпорежданията на настоящата конвенция и с изключение на техните подданици, лицата, преследвани или осъдени, от съдебните власти на една от Страните и които се намират върху територията на другата.

Предаването не ще се допуска освен в случай на преследване или осъждане за престъпление, извършено въвн от територията на Държавата, от която предаването се иска.

Член 2.

В случай на искане относно преследвано лице, предаването не ще се допуска освен ако престъпното деяние може да бъде наказано според законодателството на двете страни, най-малко на една година затвор или на по-тежко наказание.

Когато предаването се иска, за да се изпълни една влязла в законна сила присъда, то не ще се допуска освен ако дееца е бил осъден окончателно на повече от шест месеци за деяние наказуемо според законодателствата на двете страни с[ъс] затвор най-малко една година или по-тежко наказание.

Член 3.

Предаването ще се допуска също в случай на опит или съучастие, в каквато и да е форма и от какъвто и да е характер, в случай че опита или съу-

na tevfi kan, cezalandırıldığı takdirde vaki olur.

Madde 4- Aşağıdaki hallerde iadei mücrimin talebi kabul olunmaz:

a) Siyasî suçlar ve onlara murtabit fiiller için; devlet reisinin şahsına, ailesi azasına,

veya hükûmet reisine karşı vaki olan suikast, katil veya buna teşebbüsü yahut iştiraki mutazammın olduğu takdirde siyasî suç veya böyle bir suç murtabit fiil addedilemez.

b) Askerî suçlar ve ona murtabit fiiller için,

c) Matbuat suçları için,

d) Münhasıran mutazarrır olan tarafın şikâyeti üzerine takip edilen ve takibat işbu tarafın feragat etmesile tevkif edilebilecek olan suçlar için;

e) Talep edilen şahıs iadeyi isteyen devletçe, kendi kanunlarile, iade kendisinden talep olunan devletin veya suç toprağı üzerinde irtikâp edilmiş bulunan devletin kanunlarına nazaran müruru zamana uğramış yahut sakıt olmuş bir suçtan dolayı takip edilmekte ise;

f) Talep edilen şahıs iade kendisinden istenilen memlekette aynı fiilden dolayı

частието биха били наказвани с[ъс] затвор съобразно с разпореждането на чл. 2, от законодателството на молящата държава и на замолената държава.

Член 4.

Предаването не ще се допуска:

a) За политически престъпления или деяния имащи връзка с тях;

Не ще се смята политическо престъпление, нито деяние имащо връзка с подобно престъпление, атентат срещу особата на Държавния Глава, срещу членовете от неговото семейство или срещу шефа на Правителството, когато този атентат съставлява убийство, опит или съучастие в деянието.

б) За престъпления от военен характер и деяния имащи връзка с тях.

в) За престъпления по печата.

г) За престъпления, по които преследването става само по тѣжба на по-търпевщата страна и може да бъде прекратено чрез отказване от нея.

д) Ако търсеното лице е преследвано от молящата Държава за престъпление, покрито с давност или прекратено според нейните закони, ония на замолената Държава или на Държавата, гдето престъплението е било извършено.

е) Ако търсеното лице е преследвано за същото престъпление в замолената страна, или ако е било обявено

takip edilmekte ise, keza orada sureti kat'iyede dava harici görülmüş, mahkûm edilmiş, affe mazhar olmuş veya beraat kazanmış ise;

g) İade kendisinden talep olunan devletin daireleri, işbu devletin kanunları mucibince suç hakkında hüküm vermeğe salâhiyettar bulunuyorlar ise;

h) Fiil üçüncü bir devletin arazisinde irtikâp edilmiş olupta iade kendisinden istenilen tarafın kanunları ecnebi memlekette irtikâp edilmiş böyle bir fiilin takibini kabul etmez ise,

Madde 5- İadei mücrimin talebi daima diplomasi tarikile yapılmak lâzımdır.

Madde 6- İşbu mukavele esasına tevfikân iade talebini redde mahal olup olmadığı hususunda karar ittihâzı hakkı münhasıran iade kendisinden talep olunan devlete aittir.

İade talebinin tetkikinde takip olunacak usul her ne olursa olsun, siyasî bir suçtan dolayı iade talebinin reddine, ancak iade kendisinden istenilen devletçe tayin edilmiş salâhiyettar mahkeme tarafından hükmolunacağı hususunda âkitler mutabık kalmışlardır.

Madde 7- 1- İade talebile birlikte ya bir mahkeme hükmü ya bir yakalama kararı, ittiham kararı, kat'î bir istintak

окончательно непричастно, осъдено, опростено или оправдано за същото деяние;

ж) Ако властите на замолената Държава са, според законите на тая Държава, компетентни да съдят престъплението;

д) Ако деянието е било извършено върху територията на една трета Държава и законите на замолената Страна не допускат преследване за подобно деяние, извършено в чужбина.

Член 5.

Искането за предаване трябва да бъде винаги направено по дипломатически ред.

Член 6.

Само замолената Държава е властна да отсъжда на основание настоящата конвенция, дали трябва да откаже предаването.

Договарящите Страни са съгласни, че каквато и да бъде процедурата за разглеждане искането за предаване, отказа на предаване за едно политическо престъпление не ще се произнася освен от надлежния съд, посочен от замолената Държава.

Член 7.

1. Едновременно с искането за предаване ще се представи било една присъда, било постановление за вземане под стража, обвинителен акт, окончателно постановление, заповед

kararnamesi, gayri muvakkat tevkif müzekkeresi veya aynı kuvveti haiz diğer bir adlî varaka ibraz olunacak ve bunlarda cürüm olarak atfolunan fiilin mahiyeti, ağırlığı, vasfı ve talip olan memlekette mer'î ve mevzuubahis suç için kabili tatbik bulunan kanunun metni ve işbu suçun istilzam ettiği ceza işaret edilecektir.

2- Mülkiyet aleyhine suç mevzuubahis olduğu takdirde hakikaten vaki olan veya ikaina tasaddi edilen zararın, daima takribi balığı bildirilecektir.

3- İade talepten talep edilen şahsın mümkün mertebe eşkâli veya hüviyetini tayine medar olabilecek diğer malûmat ilâve edilecektir.

4- Gönderilecek evrak talip olan devletin kanunlarile tayin olunan şekilde tanzim edilecek ve bunların aslı veya işbu devletin mahkemesi yahut sair herhangi salâhiyettar bir dairesi tarafından tasdik olunmuş sureti gönderilecektir. İşbu evraka, iade kendisinden talep olunan devletin lisanında muharrer ve talip devletin diplomasi memuru veya iade talep olunan devletin yeminli bir tercümanı tarafından tasdik edilmiş bir tercüme raptolunacaktır.

5- Şurası mukarrerdir ki, mücrimin, iadesi kendisinden talep olunan, devlet

за задържане, или всеки други съдебен акт имащ същата сила, посочващи характера и тежестта на инкриминираното деяние, квалификацията и текста на наказателния закон в сила в молящата Страна, приложим за въпросното престъпление, и наказанието, което то влече.

2. Ако се касае за престъпление срещу собствеността, ще трябва да се посочва размера на действително причинената вреда, или, на оная вреда, която деецът е искал да причини.

3. Искането за предаване ще бъде, по възможност, придружено с описание на отличителните белези на исканото лице или други указания, които могат да служат за проверка на неговата самоличност.

4. Документите, които се представят, ще бъдат съставени в предписаната от законите на молящата Държава форма и издадени в оригинал или копие заверено от Съда или всяка друга компетентна власт на тая Държава; те ще бъдат придружени от превод на езика на замолената Държава надлежно заверен от дипломатическия агент на молящата Държава или от един заклет преводач на замолената Държава.

5. За да се отстрани възможността за избягване, надлежните власти на замолената Държава ще пристъпят, щом като последната получи посочените по-горе документи, към задържането на обвиняемия, освен ако предаването не изглежда a priori недо-

yukarıda taahhüt edilen evrakı alır almaz, iade talebi vehleten gayri kabili kabul görülmiyorsa işbu talep hakkındaki karar mahfuz kalmak şartile, makamı aidesi, firar ihtimalinin önünü almak üzere maznunun tevkifine tevessül edeceklerdir.

6- Takibatın mevzuunu teşkil eden suçun işbu mukavelenamede derpiş olunan ahval meyanında dahil olup olmadığı meselesinde şüphe husulü takdirinde talip hükûmetten izahat istenilecek ve verilen izahat bu şüpheleri izale edecek mahiyette bulunmadıkça iadeye muvafakat edilmeyecektir. İstizah talebi iade talebinde bulunan devletin siyasî mümessiline irsal edildiği günden itibaren iki ay zarfında iade kendisinden istenilen devlete izahat verilmemiş ise tevkif olunan şahıs tahliye edilebilir.

Madde 8- Muvakkat tevkif yalnız yedinci maddede zikrolunan vesaikten birinin ibrazı ile değil, iade talep olunan memleketin hariciye dairesine diploması tarikile verilmiş olmak şartile müstacel ahvalde, gayri muvakkat bir tevkif müzekkeresinin vücudunu müş'ir olarak posta veya telgrafla irsal olunacak her nevi ihbar üzerine de vaki olacaktır. Bununla beraber iade kendisinden talep olunan hükûmet yevmi tevkifinden itibaren bir ay zarfında yedinci maddede

пустимо, запазвайки си същевременно право на решение относно искането за предаване.

6. В случай на съмнение по въпроса дали деянието, предмет на преследването, влиза в предвижданията на настоящата конвенция, ще се поискат обяснения от молящото правителство, и предаването не ще се допуска освен ако доставените обяснения са от естество да отстранят съмненията. Задържаното лице ще може да бъде освободено, ако обясненията не са били дадени на замолената Държава в срок от два месеца, начина от деня, в който тяхното искане е било съобщено на дипломатическия представител на молящата Държава.

Член 8.

Временното задържане ще става не само въз основа на представянето на един от документите споменати в чл. 7, но при спешност, на основание на всяко съобщение, предадено по пощата или телеграфа за съществуване на заповед за задържане, при условие, обаче, че това съобщение бъде дадено, по дипломатически път, в Министерството на външните работи на замолената страна.

Обаче, освобождението на задържаното лице по силата на настоящия член ще стане, ако в срок от един месец начина от деня на задържането, замоленото правителство не е получило съобщение по дипломатически път за един от документите споменати в чл. 7.

zikrolunan vesikalardan birini diploması vasıtasile almadığı takdirde madde-i hazıra mucibince tevkif olunan şahıs serbest bırakılacaktır.

Madde 9- Maznunun, suçun ikai neticesinde yedi tasarrufuna geçirdiği yahut onun üzerinde bulunup alınan eşya, suçun ikainda kullanılan alât ve edevat ile husulü kanaata medar olacak her şey, üçüncü şahısların hakları mahfuz kalmak şartile ve salâhiyettar makamın takdirine göre, maznun ile aynı zamanda, iadeyi isteyen hükûmete verilecek ve iadeye muvafakat edilmiş iken suçlunun ölümü veya firarı sebebiile iade vuku bulmamış olsa bile bu eşya mezkûr hükûmete yine tevdi olunacaktır. Bu tevdi, iadeye muvafakat eden memlekette maznun tarafından ihfa veya depo edilip te bilâhare keşfolunan aynı mahiyetteki bilcümle eşyaya da şamil olacaktır.

Madde 10- Talep olunan şahıs kendisinden iade istenilen devlet arazisi dahilinde iade talebini mucip olan fiilin gayri bir suç sebebiile takibata uğramış veya mahkûm olmuş ise, iadesi, müddeti cezaiyesinin hitamına veya cezanın af ve ref'ine kadar tehir olunabilecektir.

Kezalik talep edilen şahıs kendisinden iade istenilen tarafın makamâtı huzurunda, ceza kanunlarına muhalefetten

Член 9.

Предметите, владението на които обвиняемия е добил вследствие на престъплението, или ония, които са били заловени у него, инструментите, послужили за извършване на престъплението, както и всяко друго вещественно доказателство, ще бъдат, при условие, че правата на трети лица са запазени и според оценката на надлежната власт, връчени на правителството, искащо предаването, едновременно с обвинения и даже в случай, че предаването, вече допуснато, не ще може да бъде извършено, поради смърт или избягване на виновния.

Това връчване ще се отнася също така и до предметите от същия характер, които обвиняемия би скрил или депозирал в страната, която допуска предаването и които биха били открити по-късно.

Член 10.

Ако търсеното лице е преследвано или осъдено в замолената държава за някое друго престъпление, освен престъплението, което е мотивирало искането за предаване, неговото предаване може да бъде отложено до изтърпяването на наказанието или опрощаването му.

Също така, в случай на производство, започнато пред властите на замолената страна по мотив, който не съставлява нарушение на наказателния закон и който повлича принудително

gayri bir sebepten dolayı takip edildiği ve bu da onun cebren ihtarını veya tevkifini müeddi bulunduğu takdirde, iade, takibatın veya mevkufiyetin hitamına kadar tehir olunabilecektir.

Bununla beraber iadeyi talep eden memleketin kanunlarına nazaran bu tehirde maznunun takibinde müruru zaman veya sair mühim müşkülât hasıl olabilir ise, bazı mülâhazatı mahsusa mâni bulunmadığı takdirde ve talep eden memlekette takibat biter bitmez talep olunan şahıs tekrar iade olunmak taahhüdü altına maznunun muvakkaten teslimine muvafakat edilecektir.

Talep olunan kimse efrada karşı edildiği taahhüdatı, iade sebebile, ifa edemiycek olduğu takdirde işbu efradın salâhiyettar makam huzurunda haklarını ihkak ettirmeleri ciheti mahfuz kalmak üzere, iade yine vaki olacaktır.

Madde 11- İadeye muvafakat edildiği takdirde talep olunan şahıs iade kendisinden istenilen devletin ya hudut mevkifinde yahut irkâp limanında talip Devletin emrine verilecektir.

İade kararının tebliğinden itibaren bir ay zarfında talip devlet tesellüm etmemiş bulunursa mezkûr şahıs serbest bırakılabilecektir.

Madde 12- İade olunan şahıs, kendi-

явяване пред съда, или задържане на търсеното лице, предаването ще може да бъде отложено докато производството бъде завършено, или лицето освободено.

Но, ако според законите на страната, която иска предаването, може да последва давност, или други важни пречки за преследването, временното предаване ще може да се допусне, освен ако особени съображения не се противопоставят на това и със задължение да се върне предадения щом като производството молещата страна бъде завършено.

В случай, че търсеното лице бъде възпрепятствано, поради предаването, да изпълни задължения поети от него спрямо частни лица, предаването въпреки това ще се допуска, частните лица бидейки свободни да упражнят правата си пред надлежните власти.

Член 11.

Ако предаването е допуснато, търсеното лице ще бъде дадено в разположение на молещата държава на граничната станция, или в пристанището на замолената Държава.

Казаното лице ще може да бъде освободено, ако в срок от един месец, начиная от съобщението на решението за предаване, молещата Държава не го е приела.

Член 12.

Предаденият не ще може да бъде

sine iade edilen devlet arazisinde mahiyeti ne olursa olsun iadedен evvel irtikâp etmiş olduğu bir suçtan dolayı ne takibata tâbi tutulur ne tecziye ne de üçüncü bir devlete iade olunur. Eğerki bu hallerden birinde veya diğerinde, hakkındaki hükümden ve mahkûmiyet halinde, cezasını çektikten veya umumî yahut hususî affa nail olduktan sonra bir ay zarfında talep eden memleketi tekrar terketmek serbestisine malik olmuş ola veya o memlekete kendi rızasile avdet etmiş buluna.

İade edilen şahıs iade talebine sebep olan fiilin gayri bir suçtan dolayı onu iade eden ve muvafık gördüğü takdirde, bu diğer suça dair işbu mukavelenamenin yedinci maddesinde zikrolunan evraktan birinin ibrazını talep edebilecek olan devletin muvafakatı mahsusası olmadıkça kendisine iadeye muvafakat edilmiş olunan devlet tarafından keza ne takip ne de tecziye edilebilir. Keza bu hükûmetin muvafakatı, maznunun üçüncü bir devlete iadesine müsaade edilmek için de istihsal olunmak lâzımdır.

Mamaafih, maznun muhakeme olunmağı ve cezasını çekmeyi kendiliğinden talep etmiş yahut yukarıda tayin edilen müddet zarfında teslim olunduğu memleket arazisini terketmemiş veya oraya bilâhare avdet etmiş bulunursa bu muvafakatın istihsaline lüzum yoktur.

преследван, нито наказан в страната, на която предаването е било допуснато, нито предаден на трета държава за престъпление от какъвто и да е характер, предишно на предаването, освен ако е имал, в единия или другия случай, свободата да напусне отново молещата страна в течение на месеца след съденото, или в случай на осъждане, след като е изтърпял наказание си или след като е бил амнистиран или помилван, или след като се е завърнал там по собствено желание.

Лицето не ще може, също така, да бъде преследвано или наказано от държавата на която предаването е допуснато, вследствие на друго престъпление, освен онова, което е мотивирало предаването, без изричното съгласие на правителството, което е предало лицето и което ще може, ако счита необходимо, да изиска представяне на един от документите поменати в чл. 7 от настоящата конвенция, отнасящ се за това друго престъпление. Съгласието на това правителство ще бъде също искано, за да се позволи предаването на обвиняемия на една трета държава. Обаче, това съгласие не ще бъде необходимо, ако обвиняемия поиска сам да бъде съден, или да изтърпи наказанието си, или когато не е напуснал, в определения погоре срок, територията на страната на която е бил предаден, или когато се е завърнал отпосле там.

Член 13.

Ако лицето, чието предаване е искано от една от договарящите страни,

Madde 13- Âkitlerden birinin iadesini talep ettiği şahıs, diğer suçlar sebebiyle, bir veya müteaddit devlet tarafından dahi talep edilmekte ise en ağır suç kendi toprağı üzerinde irtikâp olunan devlete ve suçlar aynı derecei vehamette bulundukları takdirde; tebaasından olduğu devlete teslim olunur.

Aleyhinde takibat icra olunan şahıs talep devletlerden hiç birinin tebaasından değil ise, suçlar ağırlıkça müsavi oldukları takdirde, taleptenisi iade kendisinden istenilen devlete en evvel vasıl olan devlete teslim olunur. Şurası mukarrerdir ki suçun ağırlığı, iade kendisinden talep edilen devletin kanunları ile tayin olunur.

Madde 14- Bir suçlunun iadesi keyfiyeti âkitlerden biri ile üçüncü bir devlet arasında vaki olursa, iadeyi mucip suç dördüncü maddede derpiş edilen e'falden olmamak şartile, suçlu olan bu şahsın ve dokuzuncu maddede münderiş eşyanın kendi toprağından transit olarak müruruna diğer Âkit devlet muvafakat edecektir. Meğerki mevzuubahis şahıs kendi tebaasından ola.

Transit talebi, yedinci maddede zikrolunan evrakı usuliyeden birinin aslı veya usulü dairesinde musaddak sureti tevdi ederek, siyasî tarikle icra olunmak lâzımdır.

е искано също така от една или няколко държави, поради други престъпления, то ще бъде най-напред предадено на държавата на чиято територия е било извършено най-тежкото престъпление, и в случай на еднаква тежест, на държавата на която лицето е поданик.

Когато преследваното лице не е поданик на никоя от молящите държави, то ще бъде предадено, в случай на престъпление от еднаква тежест, на оная държава, чието искане е получено първо от замолената държава.

Тяжестта на престъплението ще бъде определена според законите на замолената държава.

Член 14.

Ако предаването на един престъпник става между една от Договарящите страни и една трета сила, транзита на това лице и на предметите предвидени от чл. 9 през нейната територия ще бъде допуснато от другата страна, освен ако въпросното лице ѝ принадлежи по поданство, при условие, че престъплението, което дава право за предаване, не влиза в предвижданията на чл. 4.

Искането за транзит трябва да бъде направено до дипломатически път с представяне в оригинал или надлежно заверен препис на един от процесуалните актове споменати в чл. 7.

Член 15.

Договарящите страни се отказват

Madde 15- Âkitler kendi arazileri dahilinde suçlunun tevkifi, iaşesi ve nakli ve onuncu maddede zikrolunan muvakkat teslim dolayısıyla vukua gelen masrafların tediyesine müteallik bilûmum mutalebelerden karşılıklı olarak feragat ederler.

Talip hükûmete iadesine veya muvakkaten teslimine üçüncü bir devletçe muvafakat edilmiş olan bir şahsın transit masarifi talip, hükûmete ait olacaktır.

Madda 16- İşbu mukavelename tasdik edilecek ve tasdiknameler mümkün olduğu kadar kısa bir zaman zarfında Sofya'da teati olunacaktır.

Mukavelename, tasdiknamelerin teatisinden bir ay sonra iktisabı mer'iyet edecek ve âkitlerden biri tarafından feshi tarihinden itibaren altı ay hitamına kadar mer'î olacaktır.

Sözlerini tasdikan iki taraf murahhasları bu mukavelenameyi imza etmişler ve mühürlemişlerdir.

Ankara, yirmi üç Kânunuevvel (Aralık) bin dokuz yüz yirmi dokuz.

Ali Şevki

T. Pavlov

взаимно от всяка рекламация имаща за предмет изплащането на направените разходи, върху тяхната съответна територия, вследствие арестуването, поддържането и превозването на престъпника и вследствие временно-то предаване, споменато в чл. 10.

Разходите по транзита на едно лице, чието предаване или временно предаване би било допуснато на молящото правителство от една трета сила, ще бъдат в тежест на молящата държава.

Член 16.

Настоящата конвенция ще бъде ратифицирана, и ратификациите ще бъдат разменени в София щом като това бъде възможно.

Тя ще влезе в сила един месец след размяната на ратификациите и ще остане в сила 6 месеци от датата на денонсирането ѝ от една от договарящите страни.

В уверение на което съответните пълномощници положили подписите и печатите си.

Анкара, двадесет и трети декември 1929.

(м.п.) (с.р.) Т. Павлов

(м.п.) (с.р.) Али Шевки-бей

**TÜRKİYE İLE BULGARİSTAN
ARASINDA TİCARET VE
SEYR-İ SEFAİN MUAHEDENAMESİ
(*)**

(27 MAYIS 1930)

Bir taraftan

Türkiye Cumhuriyeti Reisi Hazretleri

Diğer taraftan

Haşmetlu Bulgar Kralı Hazretleri

*Türkiye ile Bulgaristan arasındaki
ticarî münasebatın teşvik ve inkişafı
arzusuyle mütehassis olarak bir ticaret
ve seyrisefain muahedesi aktine karar
vermişler ve bu maksatla murahhas
olmak üzere:*

Türkiye Reisicumhuru Hazretleri:

*Esbak Vekil ve Büyük Elçi Diyarbekir
Meb'usu Zekâî Beyefendi ile Burdur
Meb'usu Mustafa Şeref*

*Ve Hariciye Vekâleti Müsteşarı
Menemenli Numan Beyfendileri;*

Haşmetlu Bulgar Kralı Hazretleri:

*Bulgaristan'ın Türkiye'de fevkalâde
murahhas ve orta elçisi Mösyö Tehodore*

(*) *Resmî Gazete Sayı: 1523, 18.06.1930, s. 9109-9112.*

**ДОГОВОР ЗА ТЪРГОВИЯ И
МОРЕПЛАВАНЕ МЕЖДУ БЪЛ-
ГАРИЯ И ТУРЦИЯ**

(27 май 1930 г.)*

**Договор
за търговия и мореплаване
между България и Турция.**

Негово Величество Царят на
Българите

от една страна и

Негово Превъзходителство
Председателят на Турската
Република

от друга,

водени от желанието да се облагодетелствуват и развият търговските отношения между България и Турция, решиха да сключат един договор за търговия и мореплаване и за целта назначиха за свои пълномощници, а именно:

Негово Величество Царят на Българите:

Господин Тодор Павлов, Извънреден Пратеник и Пълномощен Министър на България в Турция,

Господин Йордан Митков, началник на Отделението за Митниците

* ЦДА, ф. 176к, оп. 5, а.е. 1260, л. 227-231.

Pavlov ile Maliye Nezaretinde Gümrükler Şubesi Müdürü Mösyö Yordan Mitkoffo ve Ticaret Sanayi ve Mesai Nezaretinde Kalem Müdürü Mösyö Ivan Gabenski'yi tayin eylemişlerdir.

Müşarünileyhim usulüne muvafık bulunan salâhiyetnamelerini yekdiğere tebliğ ettikten sonra atideki ahkâmı kararlaştırmışlardır.

Madde 1- Menşei Yüksek Akit Taraflardan biri olup diğerinin ülkesine ithal olunan tabii veya mamul müstahsallar, en ziyade müsaadeye mazhar millet memleketin mümasil müstahsallarından alınan ve alınacak olandan başka yahut daha yüksek resimlere emsale, harçlara veya herhangi başka aidata tâbi tutulmayacaklardır.

En ziyade müsaadeye mazhar millet muamelesi esası, Yüksek Akit Taraflardan birinin ülkesinden diğerinin ülkesine ihraç olunan tabii ve mamul müstahsallara müteallik ihracat resimlerine ve sair aidata şamildir.

Şurası mukarrerdir ki en ziyade müsaadeye mazhar millet muamelesinin, mehuzatı rüsumiyenin keyfiyeti tatbikına gümrük muamelesine, ithal olunan eşyanın muayene ve tahlil tarzına, gümrük resimleriyle harçların tediye şartlarına da şamildir.

Madde 2- Menşei Yüksek Akit Taraflardan biri olup diğerinin ülkesine ithal

при Министерството на финансите и Господин Иван Гъбенски, Началник на бюро при Министерството на Търговията, Промислеността и Труда

Негово Превъзходителство Председателят на Турската Република

Господин Зекяи Бей, бивш Министър и Посланик, Депутат от Диарбекир;

Господин Мустафа Шериф Бей, Депутат от Бурдур; господин Менеменли Нюман Бей, Държавен Подсекретар при Министерството на Външните Работи;

които, след като си съобщиха пълномощията, намерени в добра и надлежна форма, се съгласиха върху следните разпореждания:

Член 1.

Естествените или фабрични произведения на една от Високите Договарящи Страни, когато се внасят в територията на другата, няма да се облагат с други или по-високи права, коефициенти, такси или някакви други бери от тези, с които ще се облагат същите произведения от най-облагоприятствуваната нация.

Принципът на клаузата за най-облагоприятствуваната нация се разпростира също и върху износните мита и други бери за естествените и фабрични произведения, изнесени от територията на една от двете Високи Договарящи Страни в територията на другата Страна.

olunan tabii veya mamul müstahsallar her ne nam altında olursa olsun, dahili resimler hususunda, üçüncü bir memleketin aynı müstahsallarına bahşedilmiş olan muameleden müstefit olacaklardır.

Madde 3- Yüksek Akit Taraflardan her biri ithal olunan eşyanın menşei olan memleketi tayin için, bahsolunan eşyanın mezkûr memleketin tabii veya mamul müstahsallarından bulunduğu veya orada gördüğü tahavvül münasebetile o suretle telâkkisi icap eylediğine dair bir menşe şehadetnamesi isteyebilecektir.

Merbut nümuneye (A melfufu) göre tanzim edilmiş olan menşe şehadetnamesi, gerek ticaret ve ziraat daireleri gerek mürsilin mensup olduğu ticaret odası gerekse mürselünileyh memleketin kabul edeceği herhangi teşekküller ve heyetler tarafından verilecektir. Mürselünileyh memleketin, menşe şehadetnamelerinin, kendi siyasî yahut konsolosluk mümessili tarafından tasdik edilmesini istemeye hakkı olacaktır.

Posta paketleri, gideceği memleket hükûmeti bunların ticarî bir mahiyeti haiz irsalattan madut olmadığını kabul ettiği takdirde, menşe şehadetnamesinden istisna edilecektir.

Madde 4- Akit Taraflardan birinin ülkesine -son geldiği yer neresi olursa olsun- diğer taraf ülkesinde müstahsal

Уговорено е, че третирането за най-облагоприятствуваната нация се разпростира също и спрямо приложението на митническите разпореждания, режима в митницата, начина на изследване и анализа на внесените стоки, условията за плащане на мита и таксите.

Член 2.

Естествените или фабрични произведения на една от Високите Договарящи Страни, при вноса в другата, ще се ползват, що се отнася до вътрешните такси, както и да са наименовани, с режима на същите произведения, прилаган по отношение на една трета страна.

Член 3.

За да се установи страната, от която произхождат внесените стоки, всяка от Високите Договарящи Страни ще може да изисква представянето на свидетелство за местопроизход, удостоверяващо, че казаните стоки са естествени или фабрични произведения на казаната страна, или че трябва да бъдат считани като такива, поради преобразованията, които са претърпели.

Свидетелствата за местопроизход, установени съгласно модела в приложение "А", ще бъдат издавани било от Министерството на Търговията, или на Земледелието, било от Търговската камара в района на която се намира износителя, било от всеки друг орган или тяло, които са приети от страната-предназначител. Правителс-

*veya mamul bir maddenin ithali hakkın-
da hiçbir memnuiyet veya takyit, her-
hangi diğer ecnebi bir memlekette müs-
tahsal veya mamul mümasil maddelerin
ithaline de teşmil edilmedikçe idame
veya ihdas edilmeyecektir.*

*Akit Taraflardan birinin ülkesinden
diğerinin ülkesine herhangi bir mad-
denin ihracı üzerinde hiçbir memnuniyet
veya takyit, mümasil maddelerin her-
hangi diğer ecnebi memlekete ihracına
da teşmil edilmedikçe, idame veya ihdas
edilmeyecektir.*

*Yukarıdaki fıkralarda vazedilmiş olan
umumi kaideye, mevzubahis mem-
nuniyet veya takyitlerin aynı şerait altın-
da bulunan herhangi diğer ecnebi mem-
lekete aynı zamanda ve aynı tarzda
teşmil edilmesi şartile, ancak aşağıdaki
hususlarda istisna kabul edilebilir.*

*1) Umumi emniyet icaplarına binaen
vazolunan memnuniyet veya takyitler.*

*2) Ammenin sıhhati düşüncesile
mevzu memnuniyet veya takyitler.*

*3) Hayvanları veya nebatları has-
talıklardan ve tufeylilerden muhafaza ve
nebatları tereddiden ve cinsin tüken-
mesinden vikaye için vazolunan mem-
nuniyet veya takyitler.*

*Madde 5- Yüksek Akit Taraflar,
beynelmilel transite en ziyade elverişli
olan yollar üzerinde şahıslara, yolcu*

твото на страната-предназначител ще
има право да изисква заверяването на
свидетелствата за местопроизход от
своя дипломатически или консулски
представител.

За пощенските колетѝ няма да се
изисква свидетелство за местопроиз-
ход, когато страната-предназначител
намира, че не се касае за пратка от
търговски характер.

Член 4.

Никакво запрещение или ограни-
чение няма да се запази нито наложи
върху вноса в териториите на едната
от Високите Договарящи Страни за
каквото и да е артикул, произведен
или фабрикуван в териториите на
другата, каквото и да е неговото не-
посредствено произхождение, което
не би се приложило еднакво и върху
вноса на същите артикули, произве-
дени или фабрикувани в която и да е
чужда страна.

Никакво запрещение или ограни-
чение няма да се запази нито наложи
върху износа на каквото и да е арти-
кул от териториите на едната от Ви-
соките Договарящи Страни за тери-
ториите на другата, което не би се
приложило еднакво и върху износа на
същите артикули, предназначени за
всяка друга чужда страна.

Няма да се допускат изключения от
общото правило, установено в пред-
шествуващите алинеи на този член,
освен в следните случаи, като винаги
се подразбира, че въпросните запре-
щения и ограничения ще се прилагат

ağırlıklarına, eşyaya ve her türlü maddelere, gemilere ve vapurlara, arabalara vagonlara ve diğer nakil vasıtalarına müteakiben transit bahşetmeği, bu bapta yekdiğere en ziyade müsaadeye nail millet muamelesi temin ederek, taahhüt eylerler.

Yüksek Akit Taraflardan birinin arazii rüsumiyesinden geçen her nevi eşya, muhafaza, kurşunlama, tahmiliye, tahliye, istatistik ve mağaza resim ve ücretleri müstesna olmak üzere, her türlü gümrük resminden ve başka tekliflerden müteakiben muaf tutulacaktır.

Bu maddenin hükümleri aktarılan yahut ambalajı değiştirilmiş veya değiştirilmemiş olmak üzere antrepoya konulan transit eşyasına da tatbik olunur.

Bununla beraber şurası mukarrerdir ki, bu eşyanın transiti, memlekete gizlice duhulun men'i zimmında müteallik olduğu gümrük kanunlarına tevfiқан, temin olunacaktır.

Yüksek Akit Taraflardan hiç biri kendi ülkesine girmesi memnu olan yolcuların transit suretile geçmelerini temin ile mükellef olmayacaktır. Yüksek Akit Taraflar, eşyanın ve husus ile dördüncü madde mucibince ithali memnu olanların gizlice memlekete ithal olunmayıp, fakat hakikaten transit edilmiş olmalarını temin için, her türlü tedabir ittihazı hakkını muhafaza ederler.

същевременно и по същия начин и на други чужди страни, намиращи се при същите условия:

1. запрещения или ограничения поради съображения от държавна сигурност;

2. запрещения или ограничения по причини от обществено-здравен характер;

3. запрещения или ограничения за запазване на животните и растенията от болести и паразити, както и за предпазване на растенията от израждане и изчезване на вида.

Член 5.

Високите Договарящи Страни се задължават да допускат взаимно транзита по най-пригодните за международния транзит пътища, на лица, багажи, стоки и предмети от всякакъв вид, параходи, кораби, коли, вагони и други средства за превоз, като си гарантират в това отношение третирането на най-облагоприятствуваната нация.

Стоките от всякакво естество пренасяни през митническата територия на една от Високите Договарящи Страни, ще бъдат взаимно освободени от всякакви мита и други тежести, освен от таксите и бериите за надзор, за пломбиране, за товарене, за разтоварване, за статистика и за магазинаж.

Предписанията на настоящия член се прилагат също и спрямо транзит-

Eşyanın transiti:

1- *Devletin emniyetine ve ammenin selâmetine müteallik sebepler dolayısıyla;*

2- *Sihhat sebepleriyle yahut hayvanat ve nebatat hastalıklarına karşı ihtiyat tedbiri olarak menedilebilecektir.*

3- *Yüksek Akit Taraflar; ülkelerinde Devlet inhisarına mevzu teşkil eden yahut istihsal ve fûruhtu memnu olan müstahsalların transitini, halen mer'i bulunan yahut atiyen ittihaz edilecek olan kanuni ve idari ahkam ile tesis edilecek hususi murakabeye tabi tutabileceklerdir.*

Madde 6- Yüksek Akit Taraflar; kendi ülkelerindeki demiryollarında aynı hatlarda ve aynı şartlar dahilinde ve kezaalik aynı istikamette olmak üzere, mümasil eşya hakkındaki ücrete ve nakil tarzlarına ve teslim şartlarına ve umumi resim ve mükellefiyetlere müteallik hususlara, müteakiben yekdiğerine en ziyade müsaadeye mazhar millet muamelesini temin eylerler.

Bundan maada iki hükûmet, demiryollarında karşılıklı müraselât teferruatını ve transiti, şimendifer idarelerince doğruca itilâf edilerek, tanzim etmek hakkını muhafaza ederler.

Madde 7- Üçüncü bir devletle müsavat üzere muamele görmek esası:

1- *Yüksek Akit Taraflardan biri*

ните стоки, които са били претоварвани или антрепозирани, безразлично дали опаковката им е била сменявана или не.

Уговорено е, че транзита на тези стоки ще бъде гарантиран съгласно съответните митнически закони, за да се избегне тайното им внасяне в страната.

Никоя от Високите Договарящи Страни не е длъжна да осигури транзита на пътници, чието влизане в нейната територия би било забранено. Високите Договарящи Страни си запазват правото да вземат всички мерки за да се осигурят щото стоките и специално тези, чиито внос е запретен в основа на член 4, да не бъдат внесени тайно в страната, но да бъдат действително транзитирани.

Транзита на стоки може да бъде забранен:

а) Поради съображения от държавна сигурност и обществена безопасност.

б) По здравословни причини или за предпазване от болести на животните и растителностите.

Транзита на произведенията, които в териториите на Високите Договарящи Страни са предмет на държавен монопол, както и транзита на такива, чието произвеждане или продажба са забранени, може да бъде поставен под специален контрол, установен въз основа на законодателните и административни разпореждания по

canibinden hemhudut memleketlerle hududun iki tarafında on beşer kilometreyi geçmiyen bir mıntika dahilinde vukubulacak hudut ticareti hususunda bahşedilmiş veya sonradan edilecek olan müsaadelere,

2- Gümrük ittiihadından münbahis hususi müsaadelere,

3- Gümrük tarifesi hususunda Türkiye ile 1923 senesinde Osmanlı İmparatorluğundan ayrılmış olan memleketler arasında mevcut veya ileride ihdas edilebilecek hususi menfaat ve müsaadelere tatbik olunmayacaktır.

Madde 8- Yüksek Akit Taraflardan birine mensup olup, kendi memleketlerindeki salâhiyet sahibi makamlar tarafından verilmiş bir salâhiyet varakası ibraz ederek orada ticaret ve san'atlarını icraya mezun bulunduklarını ve kanunlarda musarrah harçları ve resimleri tesviye ettiklerini ispat edecek olan tacirler, fabrikacılar ve sair san'at erbabı gerek kendileri ve gerek hizmetlerinde bulunan seyyar memurlar vasitasile diğer taraf ülkesindeki tacirler veya müstahsiller nezdinde yahut umumi satış yerlerinde mubayatta bulunmak hakkını haiz olacaklardır.

Bunlar, arzettikleri mevadda tevafuk eden metaları kendi ticaret ve san'atlarında kullanan tacirlerden vesair kim-selerden siparişler dahi alabileceklerdir. Onlar ancak, nümune ve modelleri

настоящем в сила или които ще бъдат създадени в бъдеще.

Член 6.

Двете Високи Договарящи Страни си гарантират взаимно третирането на най-облагоприятствуваната нация върху техните територии относително цените и начините на превоза, условията на предаването, таксите и обществените тяжести върху съответните железопътни линии, за същите стоки върху същите линии, при същите условия и в същото направление. Двете правителства си запазват освен това правото да уредят чрез едно пряко споразумение между железопътните администрации подробностите за взаимните железопътни съобщения и за транзита по железница.

Член 7.

Третирането на базата на равенството с трета една държава няма да се прилага:

1) Спрямо облагите дадени вече или които биха се дали по-късно от една от Договарящите Страни в пограничния трафик с[ъс] съседните и държави в една зона не надминаваща 15 километра от всяка страна на границата.

2) Спрямо специалните облаги произтичащи от един митнически съюз.

3) Спрямо преимуществата и специалните облаги съществуващи или

beraberlerinde götürebilecekler yahut kendilerine gönderebileceklerdir. Onlar, bu fıkra da tadat olunan faaliyetlerden dolayı hususi hiçbir resim ve aidatla mükellef tutulmayacaklardır.

Muayyen bir metain örneği olan bilcümle mevaddın bir taraftan tekrar ihracında ayniyetlerinin tespit kılınmasına salih bulunmak, diğer taraftan böylece ithal edilmiş olan mevadd mecmu heyetile nümuneliklerin mutat mahiyetini zayi etmiş olacak derecede kemmiyet veya kıymet irae etmemek muzaaf kaydi ile, nümunelik yahut model addolunur.

Salâhiyet varakası (B) merbutundaki nümuneye muvafık surette tanzim edilmiş olacaktır. Akit Taraflar bu varakaları itaya memur olan makamâtı ve keزالık seyyar ticaret memurlarının ticaretlerini icra hususunda tebaiyete mecbur oldukları ahkâmı mütekabilen yekdiğerine iş'ar edeceklerdir.

Maahaza, şurası mukarrerdir ki yukarıda zikredilen seyyar ticaret memurları, varakalarda yazılı olanlardan başka tacirler veya san'at erbabı için satış muameleleri akdinde bulunmak hakkını haiz olmayacaklardır.

İthali memnu müstesna olmak üzere, bir gümrük resmine veya herhangi diğer resme tâbi olan ve nümunelik veya model suretile ithal edilen mevadd, tekrar ihraç olunmaları kaydile, iki

които ще се създадат за в бъдеще между Турция и страните откъснати от Отоманската империя в 1923 г. относително митническите тарифи.

Член 8.

Търговците, фабрикантите и други индустриалци на една от Високите Договарящи Страни, които ще докажат с представяне на легитимационна карта, издадена от компетентните власти в тяхната страна, че имат позволение да упражняват в нея своята търговия или индустрия и плащат данъците и таксите, предвидени в законите, ще имат право, било лично, било чрез пътници на тяхна служба, да правят покупки в територията на другата Висока Договаряща Страна у търговците или производителите или местата за публична продажба. Те ще могат също да приемат поръчки от търговците или други лица, които в тяхната търговия или индустрия употребяват стоки съответстващи на предлаганите такива. Те ще могат също да носят със себе си или получават образци или модели. За изброените действия в настоящата алинея те няма да бъдат принудени да плащат каквито и да са такси или специални тежести. За образци или модели ще се считат предмети, които дават представление за една определена стока под двойното условие от една страна казаните предмети да могат да се идентифицират при преизнасянето, от друга страна поради количеството или стойността си да не губят характера на образци.

Легитимационната карта трябва да

tarafça, aşağıdaki şerait dairesinde, ithal ve ihraç resminden muvakkat muafiyetle kabul edilecektir.

A- Bu seyyar memurlar, gümrük idaresine beyannamelerini verirlerken, ihraç memleketi gümrük memurları tarafından musaddak ve beraberlerinde ithal ettikleri nümuneleri veya modelleri alelmüfredat mür'îş bulunan tarifatlî bir listeyi üç suretile birlikte ibraz edeceklerdir. Eğer tarifatlî listeyi hâmil bulunmuyorlarsa, beyannamelerini verirlerken, nümuneler veya modelleri alelmüfredat irae eden yeni bir listeyi üç nüsha olarak ita edeceklerdir.

İthalat memleketinin gümrük memurları listenin mahallî lisana tercümesini talep edebileceklerdir.

B- Nümuneler veya modellerin tekrar ihraçları esnasında ayniyetlerinin tespit edilebilmesi için, bunlar ihracat memleketinde nevi ve şekillerine göre, damgalanmış yahut balmumu veya kurşunla mühürlenmiş olacaklardır. Her bir tarafın gümrük makamâtı, nümuneler üzerine vazedilmiş olan işaretlerin aslına mutabakatının tahkikini temin için, bu damgaların örneklerini ve mühürlerin basılmış şekillerini müteakiben ve resmen yek diğerine göndereceklerdir.

İşaretler vaz'ı gayri kabil veya mahzurları dâir olduğu takdirde, fotoğraflar, resimler veya tam ve mufas-

бъде написана по образеца в приложение "Б". Високите Договарящи Страни ще си съобщават взаимно властите, натоварени да издават картите, както и разпорежданията, с които пътниците трябва да се съобразяват при упражнение на тяхната търговия.

Уговорено е, обаче, че по-горе споменатите пътуващи търговски агенти не ще имат право да сключват сделки за продажби за други търговци или индустриалци, освен тези, визирани в тяхната карта.

С изключение на запретените за внос стоки, предметите подлежащи на мито или други такси, които се внасят като образци или модели със задължение да бъдат преизнесени, ще се освобождават временно от вносно и износно мито при следните условия:

а) При подаване на митническата декларация тези агенти ще представят един подробен опис в 3 преписа на образците или моделите внесени от тях, заверен от митническите власти на страната - износител.

Ако не притежават опис те са длъжни при подаване на декларацията да представят един нов подробен списък в 3 екземпляра на образците или моделите.

Митническите власти на страната - вносител ще могат да изискват превод на списъка на нейния език.

б) За да може да се установи иден-

sal tariflat ile ayniyetin tesbiti caizdir. Bununla beraber, ithalat memleketinin gümrük memurları bu nümuneleri tekrar ihraçları esnasında ayniyetlerinin temini için elzem addecekleri bilcümle ahvalde, masarifi alâkadarlarca tesviye edilmek üzere istisnai olarak munzam işaretlerle teçhiz edebileceklerdir.

Bu son keyfiyetten maada, gümrük muayenesi nümunelerin sadece ayniyetinin tesbitinden ve icabı takdirinde talep edilecek tekâlif ve rüsum miktarının tayininden ibaret olacaktır.

Nümune veya modeller ihraç memleketinde vazedilmiş işaretleri hâmil bulunmazsa ithal memleketinin gümrük memurları yeni işaretler vazedeceklerdir.

C- İthalâtçı tarafından gümrük idaresine tarifatlı listenin veya nümunelere ait beyannamenin itasından sonra gümrük muayenesine mübaşeret edilecek ve nümunelere ait olan liste veya beyanname ile bunlara mevzu işaretler usulüne muvafık ise bu nümunelerin her birinin gümrük resmi ve -eğer mahal varsa- istihlâk resmi tesbit olunacak ve bu tekâlif ve rüsumun baliğ olduğu miktar gerek nakten, gerek ithalat memleketinin salâhiyettar makamâtı tarafından kâfi görülen teminat suretinde depozito edilecektir. Teminata mütedair ahkâm hükûmetler tarafından kendi kanunlarına göre tanzim edilecektir. Tartma ve saire ücretleri kat'i surette

тичността на образците или моделите при признаването им те ще се щемпеловат или подпечатват с восъчен печат или пък пломбират в зависимост от вида и формата им. Митническите власти на всяка страна ще си изпращат взаимно по официален ред образци на тези щемпели и печати за да се осигури проверяването истинността на знаците поставяни върху образците.

Когато поставянето на белега ще бъде невъзможно или неудобно, ще се допуска установяването на идентичността с фотография, рисунка или пълно и подробно описание.

При все това митническите власти на страната - вносител ще могат по изключение да поставят допълнителни знаци на тези образци за сметка на заинтересованите всякога когато намерят, че това е необходимо за да се гарантира идентичността на образците при признаването им.

Освен в последния случай митническата проверка ще се състои само в признаване идентичността на образците и в определение размера на правата и таксите които евентуално ще се изискват.

Ако образците или моделите не са снабдени с знаци поставени в страната - износител митническите власти на страната - вносител ще поставят нови знаци.

в) След представянето от вносителя на описа или декларацията за образците в митницата, ще се нареди за

tesviye olunacak ve gümrük memurları tarafından alelusul tasdik edilen tarifatlı liste veya beyanname nüshalarından biri ithalatçıya iade edilecektir.

Maahaza, ithalatçı, nümunelerden her birinin rüsumunu tarifenin mevaddı müteallikası mucibince hesap ettirip depozito edecek yerde nümunelerin mecmuu için bu rüsumu tarifede en yüksek resme tâbi nümune üzerinden tesviye eylemek hakkını haiz olacaktır. Gümrük memurları bu teklifi is'af etmekle mükellef bulunacaklardır.

D- Bu suretle ithal edilmiş olan nümuneler veya modeller altı aylık bir mühlet zarfında gerek ithal edildikleri gümrükten gerek diğer birinden ya ihracat memleketine iade veya herhangi bir memlekete tekrar ihraç edileceklerdir. Altı aylık mühlet, icap ettiği takdirde ithalât memleketinin gümrük idaresi tarafından temdit olunabilir.

E- Tarifatlı liste veya beyanname ile tekrar ihraç edilecek nümuneler veya modeller alâkadar tarafından gümrük idaresine ibraz olunacak ve bu idare, muayene ettikten sonra, bilâ tehir ithal esnasında mevdu rüsumun tamamen iadesi veya bu rüsumun tesviyesini müemmin kefaletin feshi muamelesini ilmühaber mukabilinde ifa edecektir. Bu iade veya kefalet feshi keyfiyeti ancak tekrar ihraç edilmiş olan nümuneler veya modeller için ifa kılınacaktır. (D) fıkrasında zikredilen mühletin hitamın-

митническото преглеждане и ако описа или декларацията отговарящи на образците и поставените върху тях знаци са в изправност, митото за всеки от тия образци и консумативните такси, ако такива има, ще бъдат установени и размера на тия права и такси ще бъде депозирани било в наличност, било чрез една гаранция, считана достатъчна от компетентните власти на страната - вносител. Разпорежданията относително гаранцията ще бъдат установени от респективните правителства според техните закони. Разноските за теглене и други, ще бъдат окончателно платени и описани или един от екземплярите на декларацията, надлежно заверен от митническите власти, ще бъде върнат на вносителя.

При все това вместо да се изчисляват и депозират следуемите се права по тарифата по отделно за всеки образец, вносителят има право да поиска определянето им за всички образци според най-високо облагаемия образец.

Митническите власти са длъжни да приемат това предложение.

г) Образците или моделите внесени по този начин трябва да бъдат преизнесени в срок от шест месеца или за страната - износител или пък за някоя друга страна било чрез вноската митница, било чрез друга някоя. Шестмесечния срок може да бъде продължен в известни случаи от митническите власти на страната вносител.

dan sonra, tekrar ihraç edilmemiş veya o mahalde satılmış olan nûmuneler veya modellerin emaneten tutulan gümrük rûsumu gümrük idaresine irat kaydolunacak veya kefalet kabul edilmişse kefillerden istifa edilecektir.

F- İthal esnasında mevdu rûsumun iadesi veya kefaletin feshi hudutlardaki bilumum gümrük idarelerle memleket dahilinde kâin olup bu bapta muktazî salâhiyeti haiz bulunan gümrük idarelerince ifa edilebilecektir. Akit Taraflar mezkûr salâhiyetin verildiği idarelerin listelerini yekdiğerine tebliğ edeceklerdir.

Bu maddenin ahkâmı hakkında herhangi bir üçüncü devletle müsavat üzere muamele görmek esası zaten mutekabil surette mahfuz bulunmaktadır.

Bu maddenin ahkâmı seyyar satıcılığa, seyyar sanayia keza ne ticaret ne de san'at icra etmiyenler nezdinde sipariş taharrisine kabili tatbik olmayacaktır.

Madde 9- Yüksek Akit Taraflardan birinin, ticaretlerini icra zımmında yerlilere tahsis edilmemiş olan, panayır ve pazarlara giden tebaası, diğèrinin ülkesinde, tabiiyetinde bulundukları memleket devairi tarafından (c) merbutundaki nûmune veçhile verilmiş bir hüviyet varakası ibraz eyledikleri takdirde mahalli tebaadan daha az müsait bir surette muamele görmeyeceklerdir.

д) Описа или декларацията и образците или моделите за преизнасяне ще бъдат представени от заинтересования на митницата и последната след проверка ще се изплати напълно без закъснение и срещу разписка за депозираните при внасянето мита или ще освободи поръчителството, което гарантира плащането на тези мита. Това изплащане или освобождаване ще стане само за преизнесените образци или модели. Депозираниите мита за непреизнесените образци или модели след изтичането на предвидения срок или продадени в страната, ще бъдат записани в приход или събрани от поръчителите.

е) Изплащането на депозираните при вноса мита или освобождаването на поръчителството може да бъдат извършени от всички погранични митници или от тези във вътрешността на страната, които са получили необходимите за това права. Високите Договарящи Страни си съобщават листите на митниците, на които тия права са били дадени.

Принципът за третирането върху базата на равенство с всяка трета държава остава прочее взаимно запазен и колкото се отнася до разпорежданията на този член.

Разпорежданията на този член няма да се прилагат спрямо колпортажа, амбулантните занаяти нито за вземане поръчки от лица, които не упражняват търговия или индустрия.

Член 9.

Birinci fıkranın ahkâmı seyyar ticaret ve san'at erbabına keza ayak satıcılığı ile san'at ve ticaret yapmayan şahıslar nezdinde sipariş olmağa şamil bulunmadığından Yüksek Akit Taraflardan her biri bu bapta kendi kanunlarının serbestisini muhafaza eder.

Madde 10- Akit Taraflardan birinin sancağını taşıyıp hamulesiz veya hamuleli olarak diğer tarafın sularına ve limanlarına girecek veya oralardan çıkacak olan gemi ve vapurlar oralarda hareket ve azimet mahalleri nereleri olursa olsun millî sefinelere yapılan muamelenin aynından her hususta müstefit olacaklar ve millî sefinelere tahmil edilen veya edilebilecek olanlardan başka, devlet, bir vilâyet, bir nahiye veya hükûmetin müsaade ettiği herhangi bir teşekkül nam ve menfaatine istifada olunan-ne unvan altında olursa olsun hiçbir resim ve mükellefiyete tabi tutulmayacaklardır.

Hamuleler -mevrit veya mahreçleri neresi olursa olsun- millî sancak altında ithal veya ihraç edilmiş oldukları takdirde tabi olacakları resim ve mükellefiyetlerden başkasına ve daha ağırlığına tabi tutulmayacaklar ve aynı takdirde görecekları muameleden başkasına hedef olmayacaklardır. Aynile, yolcular ve bunların ağırlıkları millî sancak altında seyahat ediyorlarmış gibi muamele göreceklarıdır.

Madde 11- Akit Taraflardan her

Поданиците на една от Високите Договарящи Страни които посещават панаириите или пазарите в територията на другата, не запазени само за нейните подданици, за да упражняват своята търговия, няма да бъдат третирани по-малко благоприятно от поданиците на последната, ако представят лична карта, според образца в приложение "В", издадена от властите на страната, чиито подданици са те.

Разпорежданията на първата алинея не ще се прилагат спрямо амбулантните търговци и индустриалци нито спрямо колпортажа, и вземането на поръчки у лица, които не упражняват търговия и индустрия.

Всяка от Високите Договарящи Страни си запазва в това отношение пълна свобода за своето законодателство.

Член 10.

Корабите носящи знамето на една от Високите Договарящи Страни, които влизат с баласт или натоварени във водите и пристанищата на другата страна или излизат, което и да е мястото на тръгването и на предназначението им, ще се ползват във всяко отношение от същото третиране като местните кораби и няма да плащат никакви права и такси, под каквото и название да са те събирани в името и в полза на държавата, един окръг, една община или друг някакъв организъм разрешен от правителството освен тези такси, които са или ще бъдат наложени на местните кораби.

birinin gemileri diğer tarafın bir veya müteaddit limanına, gerek oralara mevritleri ecnebi memleket olan hamule, emtia ve yolcularının hepsini veya bir kısmını indirmek, gerek oralarda, ecnebi memlekete götürmek üzere hamule, emtia ve yolcularının hepsini veya bir kısmını irkâp etmek için gidebileceklerdir. Bu gemiler, mütekabil memleketlerin kanun ve nizamlarına uyararak hamulelerinin diğer bir limana veya diğer bir memlekete mahsus olan kısmını bu kısım için, millî sefineler lehine tesbit edilmiş en aşağı miktar üzerinden ancak istifa edilebilecek olan nezaret resimlerinden başka hiçbir resim ve masarif tediyesile mükellef olmaksızın gemi dahilinde hifz ve tekrar ihraç edebileceklerdir.

Madde 12- Bahri merakibin tâbiyeti, her iki tarafça, devleti aidesinin salâhiyettar makamâtı canibinden her memleketin kanun ve nizamlarına tevfikân bu hususta verilen vesikalar ve şehadetnamelere göre, muteber tutulacaktır.

Yüksek Akit Taraflardan biri canibinden verilen hacmi istiabi şehadetnamelerile hacmi istiabiye mütedair sair vesikalar, iki Tarafı Akit arasında bir itilafı mahsus aktine intizaren, diğer tarafça tanınacaktır.

Madde 13- İşbu muahedenin, seyrise-fain hususunda mütekabilen millî muamelenin bahşına dair olan hükümleri atideki mevada şamil olmaz:

Товарите, какъвто и да бъде произхода или местоназначението им, няма да бъдат подложени на други или повисоки права или такси и ще бъдат третираны, като че ли са внесени или изнесени под народно знаме. Техните пътници и багажи ще бъдат третираны като че ли те пътуват под народно знаме.

Член 11.

Корабите на всяка една от Високите Договарящи Страни ще могат да посещават едно или повече пристанища на другата, било за да разтоварят пълния или част от товара си, стоки и пътници, идещи от чужбина, било за да натоварят целия или част от товара си, стоки и пътници, отиващи за чужбина. Те ще могат като се съобразяват със законите и правилниците на респективните страни, да запазят на борда частта от товара, предназначена за друго пристанище или за друга страна и да преизнасят, без да са задължени да плащат за тази последна част от товара си никакви права или разноси, освен правата за надзор, които впрочем трябва да бъдат събирани по най-ниския размер определен за народното мореплаване.

Член 12.

Поданството на корабите ще се признава от едната и другата страна въз основа на документите и удостоверенията, издадени по този повод от компетентните власти на съответните държави съобразно със законите и правилниците на всяка страна.

1- Yüksek Akit Taraflardan her birinin ülkesinde halen mer'i olan veya mer'i olacak kanunlar ile idaresine devam edilen kabotaj ile dahili sularda seyrisefaine;

2- Millî ticareti bahriyeye prim şeklinde yapılan veya yapılacak olan teşvikata;

3- Millî sayd hasilatının mevzu teşkil ettiği veya edeceği hususi menfaatlara;

4- Yüksek Akit Tarafların kara sularında sayd ile, limanlarda açıkta demirleme mahallerinde ve siğ sahillerdeki bahri hizmetlerin icrasına;

Bahri hizmetler, kara suları hududu dahilinde ve Marmara denizinde cereyan ettikçe cer ve kılavuzluk, bahri muza-heret ve tahlisiye işini ihtiva eder.

Yukarda tadat edilen mevat haricinde kalan müstesniyat, en ziyade müsaa-deye mazhar millet kaidesine tâbi tutulacaktır.

Madde 14- Yüksek Akit Taraflardan birine mensup bir geminin diğer taraf sularında garkolması, karaya oturması, hasarı bahri veya mecburi tevakkufa uğraması gibi hadisatta, sefine ve hamulesi, işbu memleket kanun ve nizamlarının mümasil ahvalde millî sefaine bahşettiği müsaadelerin ve muafiyetlerin aynından istifade edecektir. Geminin kaptanına, mürettebatına

Мерителните свидетелства и други във връзка с тонажа документи, издадени от една от Високите Договарящи Страни, ще бъдат признавани от другата страна до като се сключи едно специално споразумение между двете Високи Договарящи Страни.

Член 13.

Разпорежданията на настоящия договор относно взаимното отстъпване на националното третиране по въпроси от мореплавателен характер не се прилагат спрямо:

1. Каботаж и мореплаването във вътрешните води, които продължават да се уреждат от законите в сила или които ще бъдат в сила в териториите на всяка от Високите Договарящи Страни;

2. Насърченията под форма на премии, дадени или които биха били дадени на търговската национална флота;

3. Особените преимущества, на които са или биха били предмет произведенията на националното риболовство;

4. Риболовството в териториалните води на Високите Договарящи Страни, нито спрямо извършването на мореплавателната служба в пристанищата, заливите и плажовете.

Мореплавателната служба включва извършването на реморкажа и пилотажа, даването помощ и спасяване по море, доколкото тези действия стават

ve yolcularına gerek bizzat kendileri için gerek sefine ve hamulesi için aynile tebaai mahalliyeye tatbik olunduğu derecede muavenet ve muzaheret edilecektir.

Tahlisiye resmine gelince, tahlisin vuku bulduğu memleketin kanuni mevzuatı tatbik olunacaktır. Karaya oturmuş veya gark olmuş bir geminin kurtarılan emtiası, dahili istihlâk için memlekete ithal edilmedikçe, hiçbir gümrük resmine tâbi tutulmayacaktır.

Madde 15- İşbu muahede tasdik olunacak ve tasdiknameler mümkün mer-tebe sür'atle Sofyada teati edilecektir.

Muahedename, tasdiknamelerin teatisinden on beş gün sonra meriyete girecek ve müddeti iki sene olacaktır. Bu müddetin hitamından sonra Yüksek Akit Taraflardan biri canibinden fesholuncaya kadar meriyet mevkiinde kalacak fesih, iş'arı tarihinden ancak altı ay sonra tesirini gösterecektir.

Yukarıdaki ahkâmı tasdik etmek üzere Yüksek Akit Tarafların murahhasları bu muahedeyi imza etmişler ve mühürlemişlerdir.

Ankarada 27 Mayıs 1930 tarihinde iki nüsha olarak tanzim edilmiştir.

Zekâî	T. Pavlov
Mustafa Şerif	Yor. Mitkov
M. Numan	Iv. Gvbenski

в границите на териториалните води и в Мраморното море.

Подразбира се, че изключенията, които остават извън горните изброявания, ще се уреждат съгласно третирането за най-облагоприятствуваната нация.

Член 14.

В случай на корабокрушение, заседване, повреда в морето или принудително отбиване на пристанище на един кораб от една от Високите Договарящи Страни във водите на другата, корабът и неговия товар ще се ползват със същите облаги и привилегии, които законите и правилниците на съответната страна дават при аналогични обстоятелства на собствените ѝ кораби. Помощ и съдействие ще се окажат на капитана, обслужата и пътниците, както на тях самите, така и за кораба с товара му, в същия размер, както на местните такива.

Относително правото на спасяване, ще се прилага законодателството на страната, където спасяването се извършва.

Спасените стоки от един заседнал или претърпял корабокрушение кораб няма да се облагат с никакви мита, освен ако се внасят в страната за местно употребление.

Член 15.

Настоящият договор подлежи на утвърждаване и ратификациите ще се разменят в София колкото е възможно по-скоро.

İmza Protokolü

İşbu muahedenamenin imzası esnasında iki hükûmet murahhasları zirdeki noktaların tesbiti hususunda mutabık kalmışlardır:

Şurası mukarrerdir ki, Türkiye'ye ithallerinde Bulgaristan müstahsalatı olan odun kömürü (Türk gümrük tarifesinin 283 numarası) % 30, keza Bulgaristan müstahsalatı olan kaşkavallar (Türk gümrük tarife numarası: 24/A dan) da % 25 nisbetinde bir gümrük resmi tenzilinden muahede müddetince müstefit olacaktır.

Aynı veçhile mukarrerdir ki, Türkiye müstahsalatından olan taze ve tuzlu balıklar (Bulgar tarifesinin: 30, 31 b/1,31 b/2,31/c numaraları) keza bal mumu (Bulgar tarifesinin 124/a numarası) dahi muahede devam ettiği müddetçe Bulgaristana ithallerinde zirdeki gümrük rüsumuna tabi olacaklardır:

Bulgar tarife No	Eşyanın tavsifi	Leva olarak kentale tatbik olunacak resim
30	Balıklar, her nevi canlı, taze yahut soğukta muhafaza edilmiş	14
31/b	Palamut 1- Kesilmiş (lâkerde)	70

Той ще влезе в сила 15 дена след датата на размяната на ратификациите и ще има валидност две години. След изтичането на този срок, той ще остане в сила, докогато не бъде денонсиран от една от Високите Договарящи Страни, като денонсирането произвежда своите последствия 6 месеца след датата на нотификацията.

В удостоверение на което пълномощниците на Високите Договарящи Страни подписаха настоящия договор и го скрепиха с печатите си.

Направен в двоен екземпляр в Анкара, на 27 май 1930 година.

(п) Т. Павлов

(п) Йордан Митков

(п) Ив. Гъбенски

(п) Зекия

(п) Мустафа Шериф

(п) М. Нюман

Заклучителен протокол

При подписване на настоящия договор, Делегатите на двете Правителства се споразумяха да изяснят точно следното:

Уговорено е, че дървените въглища (№ 283 от турската тарифа), произве-

	2-Tamam	45
31/c	Sairleri	19
124/a	Balmumu ve balmumu peteği	140

Bununla beraber, tenzilât yüzdesinin taallük ettiği odun kömürü ile kaşkavala tatbik olunan tarifeler tezyit edilecek olursa bu tezyidin mer'iyete girmesinden itibaren dokuz aylık bir mühlet hitamına kadar mezkûr maddeler için muahdede derpiş edilmiş olan menafi hasebile, işbu muahedenin imzası tarihinde tatbiki terettüp eden resimler bilâ tebeddül mahfuz kalacaktır.

Bundan maada şurası da mukarrerdir ki, menşei Türkiye olan (Sultaniye) kuru üzümü, Bulgaristanda herhangi bir memleketin aynı mahsulâtının ve husus ile Yunanistan mahsulü bulunan Korent kuru üzümünün tâbi olduğundan veya olacağından daha yüksek her ne nam altında olursa olsun, hiçbir gümrük resmine, hiçbir harca veya mükellefiyete tâbi tutulmayacaktır.

*Birinci ve dördüncü maddeye müteferrian: Şurası mukarrerdir ki bu maddelerin ahkâmı 1499 numara ve 1 hazi-
ran 1929 tarihli kanunun üçüncü maddesini ihlâl etmez.*

Üçüncü maddeye müteferrian: Eğer Yüksek Akit Taraflardan biri bilahare üçüncü bir devlete menşe şehadetnameleri hususunda muafiyet yahut herhangi teshilât bahşedecek olursa bu

дени в България, ще се ползват с едно намаление на митото от 30% и кашкавалите (№ 24 ех а от турска тарифа), също произведени в България, ще се ползват от едно намаление на митото с 25% при техния внос в Турция през време траенето на настоящия договор.

Също е уговорено, че пресните и солени риби (№ 30 31 б/1, 31 б/2 и 31 в от българската тарифа), както и восъците (№ 124 а от българската тарифа), турски произведения, ще бъдат облагани при вноса им в България, също през време траянето на настоящия договор, с долупосочените мита:

№ на българската тарифа	Наименование на стоките	Мито за 100 кгр. в лева
30	Риби всякакви живи, пресни или замразени	14
31б	Паламуди:	
	1. Нерязани (лакерда)	70
	2. Ненарязани	45
31в	Други	19
124а	Пчелен восък и восъчни пити	140

В случай, обаче, че означените в тарифата мита за дървените въглища и кашкавала, за които се отнася процентното намаление, бъдат увеличени, произходящата от предвидените преимущества тарификация при подписване на настоящия договор ще се запази без изменение за тези артикули до изтичането на един срок от 9 месеца след влизането в сила на поменатото увеличение.

Освен това, уговорено е, че сухото грозде (султание) от турски произход, няма да бъде обложено в България с по-високи мита или тежести, каквито и да са те, от тези, с които се облагат

fevaitten istifade keyfiyeti, müteka-biliyet şartile, derhal diğer taraf ithalâtına şamil olacaktır.

Sekizinci maddeye müteferrian - Şurası mukarrardir ki sekizinci maddenin ahkâmı rûsum ve aidatı hususiye bahsinde yerlilere nazaran hatta faaliyetleri hasebile tediyesi lâzım gelen rûsum ve aidat dolayısı ile ecnebi tacirler, fabrikacılar ve diğer san'at erbabı ile hizmetlerindeki ecnebi seyyar ticaret memurları için mümtaz bir vaziyet ihdas edemiyecektir.

İşbu protokol bu muahedenin cüzü mutemimimini teşkil edecek ve muahede ile aynı zamanda meriyete girecektir.

Ankara, 27 Mayıs 1930

<i>Zekâi</i>	<i>T.Pavlov</i>
<i>Mustafa Şerif</i>	<i>Yor. Mitkov</i>
<i>M. Numan</i>	<i>Iv. Gvbenski</i>

или ще се облагат същите произведения, от която и да е друга страна, а главно коринтското сухо грозде, произведено в Гърция.

Към чл. чл. 1 и 4. - Уговорено е, че чл. 3 от турския закон № 1499 от 8 юний 1929 г. няма да се засяга от разпорежданията на тия членове.

Към чл. 3. - Ако една от Високите Договарящи Страни отстъпи впоследствие на една трета държава някакви освобождавания или улеснения по въпроса за свидетелствата за местопроизход, ползуването от тези преимущества ще се разпростре веднага и върху вноса на другата Страна под условие на взаимност.

Към чл. 8. - Уговорено е, че разпорежданията на чл. 8 относно въпроса за специални такси или берии, не могат да създадат едно привилегировано положение за чуждите търговци, фабриканти и други индустриалци, както и за чуждите пътнишки агенти на тяхна служба, по отношение на местните поданници, даже и що се отнася до плащането на такси и берии за тяхната дейност.

Настоящият протокол съставя неразделна част от настоящия договор и ще влезе в сила в същото време с последния.

Анкара, 27 май 1930 г.

(п) Т. Павлов
(п) Йордан Митков
(п) Ив. Гъбенски

(п) Зекяи
(п) Мустафа Шериф
(п) М. Нюман

**TÜRKİYE İLE BULGARİSTAN
ARASINDAKİ TİCARET
ANTLAŞMASI (*)**

(21 Kânûn-ı Evvel [Aralık] 1933)

Türkiye ile Bulgaristan arasında akit ve imza edilen ticarî itilâfın kabul ve tasdikine dair kanun

[Resmi Gazete ile neşir ve ilânı: 12 Haziran 1934. sayı: 2725]

Kanun No: 2499

Madde 1- Türkiye ile Bulgaristan arasında 21.12.1933 tarihinde Ankara'da imza edilen ticarî itilâfname ve merbutu kabul ve tasdik olunmuştur.

Madde 2- Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 3- Bu kanunun icrasına İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

Türkiye - Bulgaristan ticarî itilâfı

Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetile Bulgaristan Hükûmeti memleketleri arasındaki ticarî revabıtın inkişafını kolaylaştırmak maksadile atideki ahkâmın kabulünü kararlaştırmışlardır:

Madde 1- Bulgaristan Hükûmeti Kıralityesi, Bulgaristan millî bankasının olbaptaki nizamâtına ve iş bu itilâf ahkâmına tevfikân, aşağıda gösterilen

() Düstur, 3 tertip 15 cilt, s. 1117-1119.*

**ТЪРГОВСКА СПОГОДБА
МЕЖДУ БЪЛГАРИЯ
И ТУРЦИЯ**

(21 декември 1933 г.)*

**Българо-турска търговска
спогодба**

За улесняване развитието на търговските отношения между Страните им, Българското Царско Правителство и Правителството на Турската Република се съгласиха да приемат следните разпореждания:

Член първи.

Българското Царско Правителство се задължава да осигури вноса в България на турски стоки, съгласно наредбите по тази материя на Българската народна банка и постановленията на настоящата спогодба, в рамките на долуозначените годишни контингенти за следните артикули:

в килограми

Риби пресни или живи	350 000
Риби солени всякакъв вид	500 000
Хайвер	25 000
Восък	125 000
Вълна	150 000
Маслини	195 000
Дървено масло	50 000

* ЦДА, ф. 321к, оп. 6, а.е. 12, л. 8.

senelik kontenjan hadleri dahilinde Türk emtiasının Bulgaristan'a ithalini temin eylemeği taahhüt eyler:

	<u>Kilo</u>
Taze veya canlı balık	350.000
Her cins ve nevi tuzlu balık	500.000
Havyar	25.000
Balmumu	125.000
Yün	150.000
Zeytin	195.000
Zeytin yağı	50.000
Palamut	500.000
Valeks	375.000
Kuru üzüm	25.000
Kuru incir	25.000
Kabuklu fındık	10.000
Ayıklanmış fındık	10.000
Portakal	50.000

Madde 2- Türkiye Hükûmeti, Türkiye ithalât rejimini tanzim eden kanun ve kararnamelere tevfikân, aşağıda gösterilen senelik kontenjan hadleri dahilinde Bulgar emtiasının Türkiye'ye ithalini temin eylemeği taahhüt eder.

	<u>Kilo</u>
Odun kömürü	10.000.000
Kesme şeker	2.500.000
Kaşar peyniri	80.000
Domuz	Adet 2.000

Madde 3- İki hükûmet ticaretlerinde tevazün husulü maksadile, işbu itilâfın mevkii mer'iyete vaz'ı tarihinden itibaren her üç ayın nihayetinde iki memleket arasındaki ticarî muvazene vaziyetini

Паламит	500 000
Екстракт от паламит	375 000
Сухо грозде	25 000
Сухи смокини	25 000
Лешници с черупки	10 000
Лешници без черупки	10 000
Портокали	50 000

Член 2.

Турското Правителство се задължава да осигури вноса в Турция на български стоки, съгласно законите и указите уреждащи режима за вноса в Турция и в кръга на долуозначените годишни контингенти, за следните артикули:

	в килограми
Дървени въглища	10 000 000
Захар на кубчета	2 500 000
Кашкавал	80 000
Свини, глави	2 000

Член 3.

За уравнивяване на търговията им, двете Правителства се съгласяват щото положението на търговския баланс между двете страни да бъде ревизирано в края на всяко тримесечие, начина от датата на влизането в сила на настоящата спогодба.

Член 4.

Настоящата спогодба ще влезе в сила 15 дни след ратифицирането и от двете Страни и ще бъде валидна само за една година.

tetkik ve tanzim hususunda mutabık kalmışlardır.

Madde 4- İş bu itilâf iki tarafın tasdikinden on beş gün sonra mer'iyete girecek ve yalnız bir sene için muteber olacaktır.

Madde 5- İşbu itilâfa merbut ve tarife rüsumunu konsolide eden protokol keزالık iki tarafın tasdikinden on beş gün sonra mer'iyete girecektir. İşbu protokol Türkiye ile Bulgaristan arasında 27 Mayıs 1930 tarihinde aktedilen ticaret ve seyrisefain muahedesinin lâyenfek bir cüzünü teşkil edecek ve muahede mer'i kaldıkça tesirini icra eyliyecektir.

Zeyil no. (1)

27 Mayıs 1930 tarihli Türk-Bulgar ticaret ve seyrisefain muahedesine mülhak imza protokolünün ahkâmı atideki şekilde tadil edilmiştir:

İşbu mukavelenamenin mer'i bulunacağı müddet zarfında Türkiye'ye ithal edilecek Bulgaristan mahsulü odun kömürlerinin (Türk tarifesi numara 283) yüzde elli nisbetinde, yine Bulgaristan mahsulü kaşkaval peynirlerinin (Türk tarifesi numara 24 A) yüzde elli beş nisbetinde ve domuzların (Türk tarifesi numara 9) yüzde 68 nisbetinde gümrük resmi tenzilâtından istifade etmeleri mukarrerdir.

Keزالık, Türk mahsulü taze ve tuzlu balıklar (Bulgar tarife numarası 30, 31 b 2 ve 31 c) ve balmumları (Bulgar tarife numarası 124) yine işbu mukavelenin

Член 5.

Протокола отнасящ се до консолидирането на тарифните мита, приложен към настоящата спогодба, ще влезе също в сила петнадесет дни след неговото ратифициране от двете Страни. Този протокол ще съставлява неразделна част от Договора за търговия и мореплаване сключен на 27 май 1930 год. между Турция и България и ще бъде в сила за периода, докато трае този договор.

Приложение № 1.

Разпорежданията на Заключителния протокол приложен към договора за търговия и мореплаване, сключен между България и Турция, от 27 май 1930 год. са изменени както следва:

Уговорено е че дървените въглища (№ 283 от турската тарифа) произведени в България, ще се ползват с едно намаление на митото от 50%; кашкавалите (№ 24а от турската тарифа), също произведени в България, ще се ползват с едно намаление на митото от 55%, също свините (№ 9 от турската тарифа) ще се ползват с едно намаление на митото от 68% при техния внос в Турция през времето докато трае настоящият договор.

Също е уговорено, че пресните и солени риби (№ 30, 31б 1, 31б 2 и 31в от българската тарифа), както и восъка (№ 124 от българската тарифа) турски произведения, при внасянето им в България също през времето до-

mer'i bulunduđu müddet zarfında Bulgaristan'a hini ithallerinde atide zikredilen gümrük resimlerine tâbi tutulacaklardır:

Bulgar Tarife Numarası	Eşyayı ticariyenin isimleri	Altın leva olarak beher kentaldan alınacak resim
30	Her nevi balık, canlı taze veya tebrit edilmiş	10
31 b	Palamut	
	1) Parçalanmış	52,5
	2) Bütün	35
31 c	Sair	15
134 a	Arı mumları ve balmumu petekleri	112

Balâda zikredilen imza protokolünde yapılacak bu tadilât musaddak nüshaların teatisinden on beş gün sonra mer'iyete girecek ve mezkûr muaheadenin bir cüzü lâyenfekkini teşkil edecektir.

Ankara'da 21 Kânunuvvel 1933 tarihinde iki nüsha olarak tanzim edilmiştir.

Numan

N. Antonov

H. Naki

като трае настоящия договор, ще бъдат облагани с долуозначените мита:

№ на българската тарифа	Наименование на стоките на квинтал	Мито в зл. лв.
30	Риби всякакви живи, пресни или замразени	10
31б	Паламуди	
	1) нарязани	52,5
	2) ненарязани	35
31в	Други	15
124а)	Пчелен восък и восъчни пити	112

Тези гореозначени изменения в Заключителния протокол ще почнат да се прилагат 15 дни след размяна на ратификациите и ще съставляват неразделна част от казания Договор.

Съставен в два екземпляра в Анкара на 21 декемврий 1933 г.

(п) Нуман

(п) Н. Антонов

(п) Наки

**TÜRKİYE İLE BULGARİSTAN
ARASINDAKİ BAYTARÎ
MUKAVELENAME (*)**

(22 Kânûn-ı Evvel [Aralık] 1933)

Bir taraftan:

Türkiye Cumhuriyeti Reisi Hazretleri,

Diğer taraftan:

Haşmetlû Bulgar Kırâlı Hazretleri,

Türkiye ile Bulgaristan arasında hayvan ve menşei hayvanî maddelerin ticaretini kolaylaştırmak ve mütekabil bir mesai teşriki ile her iki memlekette salgın hayvan hastalıklarının sebebiyet verdiği zararları ortadan kaldırmak arzusu ile mütehassis olarak bir baytarî mukavelename tanzimi ve hayvan, tuyur, menşei hayvanî ham ve gıdaî hayvan mahsulâtı ticaretinin nizamata bağlanması ve hudutlarda baytarî bir mıntaka tahdidi maksadile bir mukavele aktine karar vermişler ve aşağıdaki muralıhasları tayin etmişlerdir. Şöyle ki:

Türkiye Reisicümhuru Hazretleri:

Hariciye Vekâleti Umumi Kâtibi Büyük

(*) Resmî Gazete Sayı: 2708, 23.05.1934, s. 3806-3810.

**ВЕТЕРИНАРНА КОНВЕНЦИЯ
МЕЖДУ БЪЛГАРИЯ
И ТУРЦИЯ**

(22 декември 1933 г.)*

Ветеринарна конвенция

между

България и Турция

Негово Величество Царя на
Българите,

от една страна

и

Негово Превъзходителство
Председателя на Турската
Република,

от друга страна,

въодушевени от желанието да улеснят търговията с добитък и произведения от животински произход между България и Турция и да прекратят, чрез взаимно сътрудничество, вредите, причинени от епизоотиите в двете Страни, решиха да сключат една Ветеринарна конвенция, с цел да урегулират търговията с добитък, с птици, със сурови хранителни произведения от животински произход и да разграничат една ветеринарна погра-

* ЦДА, ф. 321к, оп. 6, а.е. 12, л. 1-7.

Elçi Menemenli Numan Beyefendi,

*Ziraat Vekâleti Baytarî İşleri Umum
Müdürü Sabri Beyefendi.*

Haşmetlû Bulgar Kırallı Hazretleri:

*Ankara'da Fevkalâde Murahhas ve
Orta Elçi M. Nikolas Antonov,*

*Ziraat Nezareti Baytarî Şubesi Âmiri
Dr. Pr. M. Pavlov.*

*İşbu murahhaslar usulüne muvafık
bulunan salâhiyetnamelerini teati ettik-
ten sonra atideki ahkâmı kararlaştır-
mışlardır:*

*Hayvan ve menşei hayvanî mahsul-
lerin ticareti*

*Madde 1- Hayvanların (tek tırnaklı,
geviş getirenler, domuzlar, kuşlar) ham
hayvan mahsullerinin, gıdai hayvan
maddelerinin ve salgın hayvan hastalık-
larının intişarına sebep olabilen mad-
delerin Tarafeyni Âkideynden birinin
arazisinden diğerine ithali, ancak isimleri
aşağıda yazılı üç hudut geçit noktasına
hasredilecek ve ithalât yapılacak arazi
üzerinde hükûmet tarafından baytarî
kontrola tâbi olacaktır.*

Geçit noktaları şunlardır:

нична зона и за тази цел назначиха
техните пълномощници, а именно:

Негово Величество Царя на Бълга-
рите:

Господин Никола Антонов, Негов
Извънреден Пратеник и Пълномощен
Министър в Анкара, Господин Проф.
д-р Г. Павлов, Началник на Ветери-
нарното отделение при Министерст-
вото на Земеделието и Държавните
Имоти.

Негово Превъзходителство Пред-
седателя на Турската Република:

Менеменлъ Нуман Бей, Посланик
и Главен Секретар при Министерст-
вото на Външните Работи, Сабри Бей,
Главен Директор на Ветеринарния
отдел при Министерството на Земе-
делието.

Които, след като си размениха пъл-
номощията, намерени редовни, се
съгласиха върху следните разпореж-
дания:

Търговия с животни и животински
произведения

Член първи

Вносът на животни (еднокопитни,
преживни, свине, птици), сурови и
хранителни продукти от животински
произход и предмети, чрез които мо-
гат да се пренесат епизоотични бо-
лести от територията на една от Дого-
варящите Страни в територията на
другата Страна, става през три пои-
менно определени гранични пункта и
се подлага на държавен ветеринарен

1- *Malkoçlar-Gaipler*

2- *Çalı dere-Gölen dervent ve*

3- *Viran Teke.*

İhtiyaç halinde Tarafeyni Âkideynin merkez baytarî teşkilâtı mutabık kalmak şartile bu hudut geçit noktaları tadil veyahut adetleri tezyit olunabilirler.

Madde 2- Tarafeyni Âkideynden birinin arazisine ithal edilecek hayvanlar ve menşei hayvani ve ham gıdaî mahsulât. Hükûmet baytarı tarafından veyahut bu işler için hükûmetten salâhiyeti olan bir baytar tarafından verilen menşe ve sıhhat şehadetnamesini haiz olacaklardır.

Madde 3- Hayvanların ve tuyurun sıhhat ve menşe şehadetnamesi: Menşe, adet, vasıf ve alâmetlerini ve gideceği yerleri bildirecektir. (Nümune- 1)

Madde 4- Feresiye, bakariye ve mandalara mahsus olan ve yukarıda zikredilen şehadetname beher hayvan için ayrı olacaktır. Koyunlar, keçiler, domuzlar ve tuyur için verilenler müşterek olabilirler. Şehadetnamelerin müddeti 10 gündür. (Şehadetnamenin verildiği gün sayılmaz). Bu tarihin müruunda mal sahibi hükûmet baytarına

преглед от страна на Държавата вносител.

Тези гранични пунктове са:

- 1) Малкочлар-Кайбилар,
- 2) Чалъ-дере - Голям Дервент и
- 3) Вирантеке.

При нужда, тези гранични пунктове могат да се изменят или броят им да се увеличи в съгласие с централните ветеринарни служби на двете Договарящи страни.

Член 2.

Предназначените за внос в териториите на всяка от двете Договарящи Страни животни, сурови и хранителни животински продукти, трябва да бъдат снабдени със свидетелство за произход и здравословност, издадено от един Държавен или упълномощен за тази цел от Държавата ветеринарен лекар.

Член 3.

Свидетелството за произход и здравословност на животните и птиците трябва да съдържа:

Местопроизхода, броя им, описанието им, отличителните им белези и местоназначението (образец I).

Член 4.

Що се отнася до еднокопитните, говедата и биволите, горепоменатите свидетелства трябва да бъдат индиви-

veyahut bu işler için hükûmetten salâhiyeti olan bir baytara hayvanlarını muayene ettirmeğe mecburdur. Baytar da muayene neticesini şehadetnamenin arkasına kaydeder.

Eğer nakliyat trenle veyahut deniz tarikile vukubulacak ise tahmilden evvel bir hükûmet baytarı veyahut bu işler için hükûmetten salâhiyeti olan bir baytar tarafından hayvanlar muayene edilerek netice şehadetnamenin arkasına yazılacaktır.

Tuyura gelince; ikinci muayene faidesizdir. Elverirki hükûmet baytarı veyahut hükûmet tarafından salâhiyetli olan bir baytar tarafından menşе ve sıhhat şehadetnamesini haiz olsun ve bu şehadetnamelerin verildiği tarihten itibaren azamî 3 gün zarfında vagonlara veya gemilere yükletilmiş bulunsun.

Madde 5- İhraç edilecek hayvanlar:

a) Sığır vebası, sığırların sari zatülcenp ve riesi, keçilerin zatülcenp ve riesi;

b) Durin, domuz vebası, domuzların ufuneti demi, koyun çiçeği;

c) Hummai kulâi, tuyurun kolerası, veba ve difterisi;

дуални; а за овцете, козите, свинете и птиците, те може да бъдат колективни. Свидетелствата важат 10 дни (денят, в който свидетелството се издава, не се счита), след изтичането на който срок стопанинът е длъжен да подложи животните отново на преглед от държавен или упълномощен за тази цел от Държавата ветеринарен лекар, който отбелязва на гърба на свидетелството резултата от прегледа.

Ако превоза става по железница или по море, добитъка трябва да бъде подложен, преди натоварването, на преглед от един държавен или упълномощен за тази цел от Държавата ветеринарен лекар който ще отбележи на гърба на свидетелството резултата от прегледа.

По отношение на птиците, този втор преглед е излишен, щом са придружени със свидетелство за произход и здравословност, издадено от държавен или упълномощен за тази цел от Държавата ветеринарен лекар, стига само натоварването им във вагона или парахода да е станало не по-късно от три дни след издаването на свидетелството.

Член 5.

Когато се касае за износ на животни, възприемчиви по отношение на:

a) чума по едрия рогат добитък, различна плевропневмония по същия добитък, заразна плевроплевмония по козите;

б) дурин, чума и септицемия по свинете, шарка по овцете;

Hastalıklarına müstait iseler menşe ve sıhhat şehadetnamelerinde, bu hayvanların her birisinin ihracı esnasında sıhhatte bulundukları ve ne menşe nahiyesinde ve ne de 20 kilometre kutrundaki çevrede (A) fıkrasındaki hastalıkların lâakal 6 aydanberi; (B) fıkrasındakilerin 40 gündenberi ve (C) fıkrasındakilerin de 30 gündenberi hüküm sürmedikleri tasdik edilmiş olmalıdır.

Madde 6- Menşe nahiyyede, kuduz, antraks, intanî anfizem, erysipelas Suis-Septika, ufuneti demi nezfi zuhuru, ikinci maddede mezkûr seyahat vesikasının verilmesine mâni teşkil etmediği gibi, feresiyede uyuz zuhurunda koyun ve keçilere ve bu hayvanların uyuzunun zuhuru halinde ise feresiyeye mezkûr vesikanın itasına mâni teşkil etmez.

Madde 7- Hudutlarda şimendiferlerle veyahut kara tarikile nakledilen hayvanların kontrolü, ihraç edilecek hükûmet arazisi dahilinde o hükûmet baytarı tarafından ve mahreç hükûmet baytarının muvacehesinde yapılır ve hayvanlar arasında salgın hastalıklar olmadıkça nakliyat tevkif edilmez.

Hastalık mevcudiyeti halinde her iki hükûmet baytarı, bir zabıt varakası

в) шап, холера, чума и шарка по птиците, -

свидетелството за произход и здравословност трябва да удостоверява също, че животните индивидуално са здрави и че в момента на изпращането на транспорта, нито в общината на произхода, нито пък в едно пространство с радиус от 20 клм. и не са върлували болестите, посочени в буква "а" през последните 6 месеци най-малко, тези в буква "б" най-малко от 40 дни, или най-после тези от "в" най-малко от 30 дни.

Член 6.

Появата на бяс или пък на спорадични случаи от антракс, устрел, червенка по свинете, хеморагична септицемия в общината на произхода не може да съставлява пречка за издаването на поменатите в чл. 2 пътни листове; също така и появата на краста по еднокопитните животни не може да бъде пречка за издаване на казаните свидетелства за овцете, козите и обратно.

Член 7.

Граничното преглеждане на животните, които се транспортират по железниците и по обикновени пътища, става от държавния ветеринарен лекар на страната, в която се внасят и в присъствието на държавния ветеринарен лекар на Страната износителка и превозът се спира само ако между животните се констатира заразна болест.

yapacaklar ve keyfiyeti kendi merkez müdürlüklerine telgrafla bildireceklerdir. Eğer salgın hastalık, hayvanlar hududu geçtikten sonra görülürse, bu hal hükûmet baytarı tarafından bir zabıt varakasile tesbit edilir ve keyfiyet hayvanların ithal edildikleri arazi müdiriyeti tarafından mahreç memleketin merkez müdürlüğüne bildirilir.

Madde 8- Tarafeyni Âkideynden birisinin arazisinde (Türkiye için Avrupa vilâyetlerinde) sığır vebası zuhuru halinde diğer taraf, tehlikenin devamı müddetince geviş getirenlerin, domuzların, ham hayvan maddelerinin ve sirayete sebebiyet verebilecek mahsulât ve mevaddın ithalini men veyahut tahdit etmeğe salâhiyettardır.

Madde 9- Akit hükûmetlerin birisinin arazisinden ithal edilen hayvanların münakelesini müteakip Sağlık Zabıtası Kanununa dahil salgın hastalıklardan birisi çıkarsa diğer taraf tehlikenin devam ettiği müddetçe münten mintikalardan bu hastalığa müstait hayvanların ve mahsulâtı ile sirayete vasıta olabilecek maddelerin ithallerini men ve tahdit etmek hakkına malik olacaktır.

İthalâtın tahdidi, ancak münten mintikalara şamil olacaktır. (Münten minti-

В последния случай, граничните ветеринарни лекари на двете Страни съставят протокол и телеграфно уведомяват централните служби. Ако пък констатирането на заразната болест е станало след като транспорта е минал границата, то този факт трябва да бъде вписан в един протокол съставен от държавен ветеринарен лекар и съобщен на централната служба на Страната износителка от централната служба на страната вносителка на добитъка.

Член 8.

В случай, че чумата по едрия рогат добитък избухне в една от Договарящите страни (за Турция в европейските ѝ провинции), другата Страна има право да забрани или ограничи дотогава, до като трае опасността, вноса на преживни животни, свине, сурови продукти от животни, както и други продукти и предмети, с които може да разнесат заразата.

Член 9.

Ако вследствие трафика на животни в една от Договарящите Страни се пренесе някоя епизоотия, предвидена в закона за Ветеринарната служба, то другата Страна има право, до като трае опасността, да забрани или ограничи вноса от заразените места на животни, които са възприемчиви към епизоотията, а също и на продукти и предмети, чрез които би могло да се разнесе заразата.

Тази забрана на вноса може да се разпростре само върху заразените

ka) namile münten mahallin etrafındaki 20 kilometrelik çevrede arazi kabul edilmiştir.

Bu tahdit, altıncı maddede zikredilen hastalıklara şamil değildir.

Beşinci maddede zikredilen hastalıklarla münten nahiyelerden hastalığın sırayetine sebep olabilecek hayvan ve menşei hayvani mahsulât ve maddelerin ithali, ancak hastalığın geçtiği resmen ilân edildiği günden itibaren beşinci maddede her hastalık için hususî olarak tayin edilen müddetlerin mürur etmesile mümkün olabilir.

Madde 10- Damızlık maksadile ithal edilecek bilcümle sığırlar, en nihayet 6 aydanberi tüberkülinize edildiklerine ve tüberkülozda salim ahırlardan çıktıklarına dair bir şehadetnameyi haiz olacaklardır.

Madde 11- İthal edilecek etler ve et müstahzaratı baytarî kontrola ve ithal edilecek memleketin cari nizamâtına tâbidir.

Kesilmiş hayvanların taze, soğutulmuş, dondurulmuş veya diğer usullerle konserve edilmiş etlerin ve tagaddiye mahsus bilcümle et müstahzaratının

места. Като “заразени места” трябва да се считат местата в радиус 20 клм. около заразеното място.

Това ограничение не се отнася за болестите, споменати в чл. 6.

Вносът на животни и произведения от животински произход, които произхождат от заразени места от болестите споменати в чл. 5, и които могат да служат за разпространение на епизоотични болести, се преустановява до изтичането на предвидения в чл. 5 срок за всяка една болест, считан от деня на официалното прекратяване на епизоотията.

Член 10.

Всичкият едър рогат добитък, предназначен за разплод, трябва да се придружава от свидетелство, удостоверяващо, че той е бил туберкулизиран най-много преди 6 месеци и че произхожда от обори, чисти от туберкулоза.

Член 11.

Внесеното месо и произведения от месо се подлагат на ветеринарен контрол и на наредбите, прилагани в Страната вносителка.

За да допусне вноса на заклани животни, прясно, охладено, замразено или консервирано по друг начин месо и произведения от месо, предназначени за храна, те трябва да се придружават от свидетелство (образец II), издадено от един държавен или надлежно упълномощен от Държавата ветеринарен лекар и удостоверяващо,

*ithal edilebilmesi için umumi mezba-
halardan birisinde kesildiklerini ve zebih-
ten evvel ve sonra baytar tarafından
muayene edildiğini ve etlerin insanların
tagaddisi için matlûba muvafık olduğunu
bildiren ve hükûmet baytarı veyahut
hükûmet tarafından salâhiyettar bir bay-
tar tarafından (Nümune -2) verilmiş bir
şehadetnameyi haiz olmalı ve domuz eti
olduğu takdirde trikinoskopiye tâbi
tutulduğu ve menfi netice alındığı
kaydedilmelidir.*

*Yumurta, süt ve süt müstahzaratının
(peynir, kaşkaval, ilah...) ithalinde
yumurtaların iyi kalitede ve istihlâke
salih olduklarını, süt müstahzaratının
sıhhate bulunan ve tüberkülinize edilmiş
olan hayvanların sütleriyle yapıldıklarını
(inek sütü müstahzaratı için) ve bunların
yapıldıkları imalâthanelerin sıhhiye bay-
tarları kontrolunda bulunduklarını
gösteren bir baytar şehadetnamesi
(Nümune-3) ile terfik edilecektir.*

*Madde 13- Profilâksi noktai nazarın-
dan kâfi derecede emniyet veren
(Kurutma, tuzlama, arsenik ve saire ile
muamele, antiseptiklerle yıkama, etü-
vaj, dezenfeksiyon) gibi muamelelere
tâbi tutulan mahsulât için baytarî
şehadetnameye lüzum yoktur.*

че животните, от които те произхож-
дат са били клани в някоя общинска
кланица, където са били подложени
на ветеринарен преглед преди и след
клането и че месото е намерено здра-
во и годно за храна, и ако се касае за
свинско месо, че то е било трихинос-
копирано и е дало отрицателен резул-
тат.

Член 12.

Яйцата, млякото и млечните про-
дукти (сирене, кашкавал и пр.), тряб-
ва да се придружават с едно ветери-
нарно свидетелство (образец III),
удостоверяващо, за яйцата, че те са
доброкачествени и годни за храна, а
за млечните продукти, че те са били
пригответени от мляко, произходящо от
здрави и туберкулинизирани животни
(за кравето мляко и млечните произ-
ведения) и че работилниците, в които
са пригответени тези произведения, са
подложени на санитарно-ветерина-
рен контрол.

Член 13.

Не ще се изискват ветеринарни
свидетелства за продукти, които са
били подложени на едно третиране,
което дава достатъчна гаранция от
профилактично гледище (изслушва-
не, осоляване, третиране с арсеник
или друго средство, антисептично
промиване, загряване, дезинфекция и
пр.).

Допущат се също без ветеринарни
свидетелства и не ще се подлагат на
ограничение поради ветеринарно-по-
лицейски причини:

Keza aşağıdaki maddeler şehadetnamesiz ve sağlık zabıtası noktasından hiçbir kayda tâbi olmaksızın kabul edileceklerdir:

a) Muhkemce kapanmış kutular içindeki et konserveleri;

b) Sıhhi usulle yıkanmış ve dikilmiş çuvallar içinde bulunan yünler;

c) Eritilmiş iç yağları ve domuz yağları,

d) Tavşan ve vahşi hayvanların kuru derileri;

e) Dabağhanelerden mütedarik yapağı ve yapağı kırıntıları;

f) Kapalı çuvallarda ambalaj edilmiş her nevi kuş tüyleri;

g) Sanayide istimale tahsis edilmiş olup kapalı fiçi veya muhkemce balya halinde veya sandıklarda bulunan tuzlu veya kurutulmuş barsaklar, mideler, mesaneler;

h) Kireçlenmiş deri kırıntıları;

ı) Mükemmelen kurutulmuş veya kaynatılmış veyahut evvelce kireçten geçirilmiş hayvan kılları:

a) Консервирано месо в херметически затворени кутии.

б) Вълна, прана индустриално и поставена в зашити чували.

в) Топена лой и свинска мас.

г) Сухи кожи от диви животни и зайци.

д) Отпадъци от вълна и табашка вълна.

е) Разни видове перушина, амбалирана в затворени чували;

ж) Черва, стомаси, мехури сухи или солени съответно амбалирани или поставени в затворени каси или варени и предназначени за индустриално употребление.

з) Отпадъци от кожи, преминали през вар;

и) Животински косми напълно сухи или варени или преминали през вар; и

к) Рога, копита, кости, всички обезмазнени или сварени и без меки части.

За другите животински продукти, ветеринарно свидетелство (образец IV) е необходимо. То трябва да съдържа: местопроизхода, местоназначението, теглото, броя, марката и естеството на колета и да носи уверението на държавния ветеринарен лекар, че тези продукти произхождат от здрави животни и че в общината на произхода и съседните на нея общини не е

j) *Bütün yumuşak aksamdan tecrit edilmiş ve yağları çıkarılmış veyahutta kaynatılmış boynuzlar, tırnaklar, zıflar, kemikler;*

Diğer hayvani mahsuller için baytarî şehadetname (Nümune- 4) mutlaka elzemdir. Bu şehadetname mahsulâtın menşeyini, gideceği yeri, veznini, adedini, markasını ve ambalaj şeklini gösterecek ve bu mahsulâtın bulaşık hastalıktan salim olan hayvanlardan yapıldığına ve çıktığı nahiyyede ve ona mücavir olan nahiyyelerde 30 günden beri bu mahsulât vasıtasile hayvanlara sirayet edebilecek hiçbir hastalık bulunmadığına dair hükûmet baytarının tasdikini ihtiva edecektir.

Yukarıda zikredilen mahsuller mevritlerine girdikten itibaren yerli mahsulü gibi muameleye tâbi olacaklardır.

Madde 14- Sürü halinde hududu geçen hayvanlar hakkında halen cari sağlık zabıtası tatbikatı mer'iyül icra kalacaktır.

Madde 15- Hayvanların ve kuşların, ham hayvan maddelerinin veyahut sirayete vasıta olabilecek maddelerin naklinde kullanılmış olan vagonlar, gemiler ve gemilerin aksamı tahliyeden sonra muntazaman tathirata ve dezenfeksiyona tâbi tutulurlar.

върлувала никаква заразна болест през последните 30 дни, която може да се предаде чрез тях на животните, възприемчиви към тази болест.

Изброените по-горе продукти щом бъдат внесени в Страната за която са предназначени, ще бъдат третирани еднакво като продукти от местен произход.

Член 14.

Досегашната санитарно-ветеринарна практика за масово преминаване на животни през границата остава в сила.

Член 15.

Вагоните, както и параходите и параходни части, които служат за превоз на домашни животни и птици, сурови животински продукти и предмети, чрез които може да се пренесе зараза, след разтоварването им, трябва да бъдат подложени редовно на почистване и на дезинфекция.

Рампите и кейовете, гдето става натоварването на животни и птици, трябва също, след всяко употребление, да се почистват и ако е необходимо, да се дезинфекцират. Правилника за дезинфекция на вагоните и параходите е общ и за двете Договарящи Страни и се изработва съвместно от двете централни служби. До изработването на този правилник, сегашните правилници на едната и другата страна остават в сила.

Договарящите Страни се задължават да организират една специална

Hayvan ve kuşların tahmil ve tahliye edildikleri rampalar ve rıhtımlar her tahmil ve tahliyeden sonra adi tathirata ve lüzumunda fennî dezenfeksiyona tâbi tutulurlar. Vagonların, gemilerin dezenfeksiyon usulü Tarafeyni Âkideynce aynı olarak kabul edilir. İki hükûmetin merkez teşkilatı tarafından buna dair müştereken talimatname tanzim edilir. Bu talimatname tanzim edilinceye kadar her iki hükûmetin halen mevcut talimatnameleri mer'i olacaktır.

Tarafeyni Âkideyn, hayvanların ithalât ve ihracat hareketlerinin kontrolu için hususi bir demiryolları hizmeti baytarîyesi teşkilâtı taazzuv ettirmeğe mecburdurlar. Bu servis nakil vasıtalarının dezenfeksiyonu ile de iştigal eder. Bu dezenfeksiyon, merkez baytarî teşkilâtı ile demiryolları idaresi tarafından tertip edilecek kursları takip eden hususi şahıslara yaptırılır.

Madde 16- Tarafeyni Âkideyn, yeknesak bir şekilde ve iki lisan üzerinde (memleket lisanı ve Fransızca) tanzim edilmiş emrazi sariye vukuatını gösteren bültenleri, her 15 günde bir doğruca müteakabil devlet baytarî merkez teşkilâtına göndermeği taahhüt ederler.

Salgın hastalıklardan bazılarını tel-

железопътна ветеринарна служба за контрола на трафика на животните, които се внасят и изнасят, както и за дезинфекцията на транспортните средства. За тази дезинфекция ще се назначават специално подготвени лица, които са следвали подготвителни курсове ad hoc, организирани от железопътната администрация в съгласие с централната ветеринарна служба.

Член 16.

Договарящите Страни се задължават да издават всеки 15 дни бюлетини за движението на епизоотиите в два езика (езика на страната и французки език), редактирани еднакво и да ги изпращат направо на респективните централни служби. За някои от тези епизоотии двете ветеринарни служби се задължават да си съобщават телеграфно.

Бюлетините за епизоотиите ще се установят допълнително по взаимно съгласие от двете централни ветеринарни служби на Договарящите Страни.

Член 17.

Договарящите Страни се задължават взаимно да улесняват транспорта и транзита през своята територия.

Гранична ветеринарна зона.

Член 18.

Като гранична ветеринарна зона,

grafila yekdiğerlerine malûmat verirler. Emrazı sariye bûltenlerinin şekli Tarafeyni Âkideynin baytarî teşkilâtı tarafından kararlaştırılacaktır.

Madde 17- Tarafeyni Âkideyn, kendi arazilerindeki hayvan nakil ve transitinin teshili için birbirlerine mütekabilen muavenette bulunmağı taahhüt eder.

Baytarî Hudut Mıntıkası

Madde 18- Her iki memleket hudut hattının tarafeynindeki arazinin 15 kilometre derinliğindeki mıntika, hususî baytar teşkilâtının murakabesini tâbi, hudut mıntıkası olarak nazarı itibare alınır. Bu mıntikadaki şehir ve nahiyelerin listelerini Tarafeyni Âkideyn yekdiğerine mütekabilen teati eylemeğı taahhüt ederler.

Madde 19- Bu 15 kilometrelik mıntıkada bulunan büyük hayvanların tescilini yaptıрмаğa her iki Âkit Taraf taahhüt eder. Bu maksat için hususi ve yeknesak kayıt varakaları tanzim olunacaktır. Tescil neticelerini her sene iki Âkit Taraf birbirine tebliğ eder.

Âkit her iki Taraf bir sene zarfında, tescil baytarî teşkilâtını ve büyük hayvanların tescillerini yapmağı taahhüt

поставена под надзора на специална ветеринарна служба, се счита пограничната ивица, която е разположена от двете Страни на границата с по 15 клм. дълбочина от последната. Договарящите Страни се задължават да си съобщават взаимно списъка на градовете и общините, включени в тези зони.

Член 19.

Всяка една от Договарящите Страни се задължава да извършва регистрация на едрия рогат добитък, намиращ се в тази зона от по 15 клм. За целта ще се изработят специални еднообразни регистри.

Всяка година Договарящите Страни ще си съобщават една на друга резултатите от регистрацията.

Договарящите Страни се задължават да организират в продължение на една година ветеринарната служба по регистрацията, както и да извършат регистрацията на едрия рогат добитък. Пограничните ветеринарни служби ще се управляват от специални бюра, подчинени на централните ветеринарни служби.

Член 20.

За изпълнението на горната цел, Договарящите Страни се задължават да определят точно ветеринарните пунктове на ветеринарната зона и да назначат нужното число ветеринарни лекари.

eder. Hudut baytarî teşkilâtı, merkez baytarî teşkilâtına merbut hususî bir büro tarafından idare edilir.

Madde 20- Yukarıdaki vazifelerin başarılmaları için Tarafeyn baytarî mıntaka baytarlarının merkezlerini tespit ve ihtiyaca kâfi baytar tayin etmeği taahhüt ederler.

Madde 21- Büyük hayvanların tescili usulünün başarılmaları için her hayvan sahibinin elinde nümune mucibince marbut bir cüzdan bulunacaktır. (Nümune -5)

Madde 22- Baytarî hudut mıntkasını ihtiva eden hudut vilâyetlerinin salâhiyettar baytarları her hükûmetin sağlık zabıtası kanunu ile ilânı mecburî olan hastalıkların seyirlerine ait istihbaratını mütekabilen birbirlerine bildirirler.

Madde 23- Yukarıda zikredilen salgın hastalıklardan birisi baytarî hudut mıntkalarında zuhur ettiği takdirde o mıntkanın merbut bulunduğu baytar servisi, mütekabil devletin baytarlığına azamî 24 saat zarfında hastalığın zuhurunu, mevkiini, hayvan sahibinin ismini, hastalığın çıktığı ahır ve sürülerin, adedi ile musapların adedinî telgrafla (Nümune- 6) bildirmeğe mecburdur.

Член 21.

За прилагането наредбите за регистрация на добитъка всеки притежател на животни трябва да бъде снабден с книжка съгласно определен образец (образец V).

Член 22.

Ветеринарните власти, чието седалище е в пограничните окръзи, които обхващат ветеринарната зона, си съобщават взаимно сведения върху движението на болестите, чието оповестяване е задължително по силата на закона за санитарно-ветеринарната служба в Страната.

Член 23.

Щом се появи в пограничната ветеринарна зона една от казаните епизотни, съответната ветеринарна власт е длъжна да уведоми най-късно 24 часа телеграфно (образец VI) съседната ветеринарна власт от другата Държава за появата на болестта, населения пункт, името на стопанина, числото на заразените обори или стада и числото на болните животни.

Ветеринарните власти на Договарящите Страни ще си дават взаимно редовни сведения всяка 15 дни, даже и когато не е констатирана никаква епизоотия.

Член 24.

Внасянето на животни, предназначени за продажба на пазарите, панаири и изложбите в пограничната ветеринарна зона, става през определе-

Tarafeyni Âkideynin salâhiyettar baytarları hastalık mevcut olmasa dahi her on beş günde bir kerre yekdiğerlerine muntazaman malûmat verirler.

Madde 24- Satılmak üzere baytarî hudut mîntıklarında bulunan pazar, panayır ve sergiye gelecek hayvanların girişi, muayyen ve hususî mahaller, saatler ve yollardan yapılacaktır. Bu iş için tatbik edilen baytarî zabıtai sıhhiye kavaidi şiddetle muhafaza edilecektir.

Madde 25- Tarafeyni Âkideynden birisinin yük veya koşum hayvanlarile diğêr Taraf arazisindeki pazarlara gelecek olan tebaası, geldiği memleketin hükûmet baytarları tarafından verilmiş bir baytarî cûzdanı (Nümune- 7) hâmil bulunmağa mecburdur. Memleket lisanı ve Fransızca olarak tanzim edilmiş olan bu cûzdanda hayvan sahibinin isim ve lâkabı, fotoğrafi, ikametgâhı, hayvanların doğru olarak eşkâli ve numaraları yazılmış olacaktır. Hayvanların gideceği memleketin baytarı bu hayvanların muayenesinin neticesini cûzdana kaydedecektir. Bu baytarî muayene her iki hükûmet baytarları tarafından meccanen yapılır. Hayvan sahipleri her ayda bir kerre hayvanlarını baytara muayene ettirmeğe mecburdur.

ните за целта пунктове, пътища и часове, като се спазват строго и всички предписания на санитарно-ветеринарната полиция.

Член 25.

Подданиците на една от Договарящите Страни, които отиват на пазарите, находящи се в територията на другата страна, с товарни или впрегатни животни, трябва да носят ветеринарната книжка (образец VII) издадена от ветеринарната власт на Страната, от която животните произхождат. Така книжка, написана на французки език и на този на Страната, трябва да съдържа името и презимето на стопанина, портрета му, местожителството му, точния опис на животните и номерата на свидетелствата за собственост. В тези ветеринарни книжки, ветеринарния лекар на Страната, в която отиват животните, отбелязва резултата от ветеринарния преглед. Тези прегледи и в двете Държави са безплатни. Всеки стопанин е длъжен да представи веднъж в месеца животните си за нов ветеринарен преглед.

Член 26.

Съответната власт представя списъци на французки език и на този на Страната на търговците на добитък в пограничната ветеринарна зона, които списъци се разменят между ветеринарните лекари на пограничната зона. Освен това, всеки търговец трябва да притежава една карта за самоличност.

Madde 26- Hudut mıntıkasında hayvan ticaretile iştigal eden şahısların listeleri salâhiyettar memurlar tarafından memleket lisanile ve Fransızca olarak tanzim ve hudut mıntıka baytarları tarafından teati edilecektir. Bundan maada her tüccar bir hüviyet vesikasını hâmil olacaktır.

Hayvan sahipleri hayvan tüccarları gibi muamele görmezler.

Madde 27- Her iki hükûmetin merkezi baytar servisinin hudut boyunda yapacakları ihtiyatlı tedbir ve baytarî takviyeleri yekdiğerine müteakiben ve bu tedbirin tatbik edileceği günü de müstacelen telgrafla yekdiğerine bildirmeğe mecburdurlar.

Madde 28- Tarafeyni Âkideynden birisinin arazisinde veyahut hudut baytarî mıntıkasında tahripkâr ve salgın hastalıkçıkâr ve istilâi bir şekil alırsa her iki taraf merkezi baytar teşkilâtı, icap eden tedbirleri müştereken alırlar/ ve Tarafeynden birinin talebi üzerine bütün teknik maddelerile ve şahıslarile yardım ederler.

Madde 29- Her iki Tarafta müstahdem hudut baytarları birbirleriyle sıkıca muavenet ve müşaverede bulunmağa

Стопаните на животни не се третират като търговци на животни.

Член 27.

Ветеринарните централни служби на двете Държави са длъжни да си съобщават веднага и телеграфно всякога когато заселват предпазните ветеринарни мерки по дължината на границата, като означават и деня, в който тези мерки, влизат в сила.

Член 28.

В случай, че във вътрешността на една от Договарящите Страни или във ветеринарната зона се появи някоя опустошителна епизоотия, която взема панепизоотичен характер, централните ветеринарни служби вземат по взаимно съгласие необходимите мерки и си подпомагат, щом една от Страните го поиска, с персонал, технически материали и други.

Член 29.

Пограничните ветеринарни лекари от двете Страни са длъжни тясно да си сътрудничат, да се срещат, когато някои епизоотни налагат необходимостта да се консултират при полагането диагноза, да си помагат взаимно, да вземат съвместно необходимите профилактични мерки, както взаимно и безплатно да си служат с разполагаемите средства за установяване диагнозата на болести, и ваксини и с превантивни серуми.

За целта, двете Договарящи Страни пожелават щото ветеринарните лекари от пограничната зона да бъдат

ve bazı bulaşık hastalıkların icap ettireceği ahvale göre yekdiğerile hastalığın teşhisi için konsültasyon yapmağa ve yekdiğerine muavenet etmeğe ve lüzumu olan vaki tedbiri müştereken almağa ve hatta mütekabilen ve bedelsiz olarak teşhis vesaitinden, vaki aşı ve serum vasıtalarından istifade etmeğe mecburdur.

Bu maksatla Tarafeyni Âkideyn kendi hudut mıntıkları baytarlarına mahdut şerait altında her iki Taraftan vize edilmiş pasavan verilmesini arzu ederler.

Madde 30- Tarafeyni Âkideyn, salgın hastalıklara karşı müessir mücadele vasıta ve usullerini tevhit ve tanzim ettirmekte mutabık kalırlar.

Madde 31- Tarafeyni Âkideyn hudut mıntakasında bazı salgın hayvan hastalıklarının sirayetine amil olan yabani domuzlar, kurtlar ve bütün vahşi hayvanlarla mücadele teşkilâtı yapmayı kabul ederler.

Madde 32- Zatülhafırâtın ruam noktai nazarından muayenesi atideki tarzda olacaktır: Her iki hükûmet baytarları beygir ve katırları seriri muayeneden sonra teamülü ayni veya teammülü

снабдени с документи за преминаване границата при условия, които ще се определят от едната и другата Страна.

Член 30.

Двете Договарящи Страни ще се споразумеят да изработят и унифицират подходящите методи и средства за осъществяването на ефикасна борба против епизоотиите.

Член 31.

Договарящите Страни се задължават да организират, особено в пограничната зона, борбата против дивите свине, вълците и всички диви животни, които също са агенти за разпространението на някои заразни болести по домашните животни.

Член 32.

Прегледа на еднокопитните за сап се състои в следното: ветеринарните лекари от Двете държави, след клинически преглед, подлагат на офталмомалеинизация или интрапалпебрална реакция конете и мулетата и положително реагиралите убиват на самото място за сметка на Държавата, от която произхождат, като на стопаните се плаща обезщетение, установено по закон, а съмнително реагиралите и след сенсibiliзиране на око-то, маркират и подлагат на серологично изследване.

За останалите заразни болести, ако такива се констатират, съответните власти вземат предвидените специални мерки в закона за санитарно-вете-

cüfni usullerile malleine edeceklerdir. Bunlardan müsbet teammül verenler olursa mahallî hükûmet hesabına hemen o yerde itlâf edilir ve sahibine kanun mucibince tazminat verilir. Bunlardan şüpheli teamül verenler mislî teşhis teamülüne tâbi tutulurlar.

Diğer salgın hastalıklardan biri zuhuru halinde salâhiyettar memurlar memleketin sağlık zabıtası ve nizamnamesindeki hususî hükümleri tatbik ederler.

Madde 33- Kuduz mücadelesi hakkında Tarafeyni Âkideyn atideki tedbirin alınmasını kabul edeler:

1- Sahipsiz köpeklerin itlâfı;

2- Sahipli köpeklerin mecburî olarak tescili,

3- İktisadî, ziraî ihtiyaçlarına faideleri olmıyanlar için hususî bir vergi tarhı.

Madde 34- İki hükûmet hudut mın-tıkası baytarları arasında ihtilâf zuhuru halinde, niza, iki memleket baytarî servisinin hususî murahhaslarile halledilecektir.

Madde 35- İşbu itilâfnamenin tatbikinde ihtilâf zuhuru halinde Tarafeyni Âkideynden tayin edilen ikişer baytar

ринарната служба на Страната, от която произхождат животните.

Член 33.

Що се отнася до борбата против бяса Договарящите Страни се задължават да вземат следните мерки:

1. Унищожаване на всички безстопанствени кучета;

2. Задължителна регистрация на всички кучета, които имат стопани;

3. Установяване на специални такси, засягащи всички кучета, които не са полезни за нуждите на селското стопанство.

Член 34.

В случай на разногласие между ветеринарните лекари на граничната зона на двете Страни, спорът ще се разрешава от специални делегати на двете ветеринарни служби.

Член 35.

Разногласията, изникнали по прилагането на настоящата конвенция, ще се разрешат от една смесена комисиция, състояща се от двама представители, ветеринарни лекари, от всяка една от Договарящите Страни, а в случай на невъзможност да се разреши изникналия спор, този последния се разрешава от Международното Бюро по епизоотиите.

Член 36.

Настоящата конвенция ще се рати-

murahhastan müteşekkil bir komisyonla mes'ele halledilecektir. Böylece anlaşmak imkânsızlığı karşısında (Office international des epizooties) ye müracaat edilecektir.

Madde 36- Bu mukavelename tasdik edilecek ve musaddak suretleri mümkün olan süratle Ankara'da teati edilecektir.

Musaddak suretlerin teatisini müteakip bir ay zarfında mer'iyete konacak ve iki sene muteber olacaktır. Bu tarihten itibaren Tarafeyni Âkideynden birisi tarafından ihbar vukubulmadıkça mer'iyeti baki kalır. Bu ihbar ancak altı ay sonra müessir olabilir.

Ankara'da 22 Kânunuevvel 1933 tarihinde iki nüsha olarak tanzim edilmiştir.

фицира и ратификациите ще се разменят в Анкара по възможност в най-скоро време.

Тя ще влезе в сила един месец след датата на размяната на ратификациите и ще трае две години. След този срок, тя ще остане в сила докато не се денонсира от една от Договарящите Страни. Денонсирането ще произведе действието си след изтичането на един срок от 6 месеци.

Съставен в два екземпляра в Анкара на 22 декемврий 1933 година.

(п) Н. Антонов

(п) Д-р Г. Павлов

(п) Нуман

(п) Сабри

<i>İmza</i>	<i>İmza</i>
<i>Numan</i>	<i>Antonov Pavlov</i>
<i>Sabri</i>	<i>Dr. G. Pavlov</i>

II. BÖLÜM

**SOFYA ASKERİ
ATAŞESİ MUSTAFA
KEMAL
(ATATÜRK)'İN
RAPORLARINDAN
SEÇMELER**

II. РАЗДЕЛ

**ОТ ДОКЛАДИТЕ
НА МУСТАФА
КЕМАЛ
(АТАТЮРК)
КАТО ВОЕНЕН
АТАШЕ В СОФИЯ**

Belge 11

BALKANLARDA SİYASÎ DURUM VE BALKAN DEVLETLERİNİN POLİTİKALARI HAKKINDA 7 MART 1914 TARİHLİ RAPOR(*)

Sofya

6 Mart 1914 (22 Şubat 1329)

GENELKURMAY BAŞKANLIĞINA

ikinci Şube ifadeli, 29 şubat 1913 tarih ve 1295 sayılı emrinizin l'nci ve aynı şube ifadeli 11 şubat 1914 tarih ve 1119 numaralı emrin 2'nci maddesindeki Z-J paragraflarına dair bilgileri ve düşüncelerimi aşağıda sunarım:

1. Bulgarlar İçin milli bir ülkü (dilek) olan Makedonya'ya tümüyle sahip olmaktan yoksunluk ve ordularının en zayıf ve uygun olmayan durumunda, Romanyalıların Sofya'ya kadar yürüyerek Bulgaristan'ın, en verimli parçasını kendilerine katmaları Bulgar milleti, Bulgar ordusu ve hükümeti için unutulmaz bir yara teşkil etmiş bulunuyor.

Bulgarlar bu yarayı, ancak Makedonya'dan Sırp ve Yunanlıların eline geçen kısımları yeniden ele geçirmek ve Romanyalıların aldıkları yerleri geri almak, daha iyi düşünerek hareket edip ve ikinci Balkan Savaşı'nda kendisini yenmiş bulunanlara bir intikam darbesi

(*) T.C. Genelkurmay Başkanlığı ATASE Arş. Kl: 1660, D: 18-29, Fh: 9, 9-1, 9-6

Документ 11

ДОКЛАД ЗА ПОЛИТИЧЕСКАТА ОБСТАНОВКА НА БАЛКА- НИТЕ И ПОЛИТИКАТА НА БАЛКАНСКИТЕ ДЪРЖАВИ. (7 MART 1914 Г.)*

София 6 март 1914 (22 февр. 1329)

До Генералния щаб

Съгласно изискванията на Втори отдел и параграф 1 от Вашата заповед под № 1295 от 29 февруари 1913 г. и параграф 2 член Z-J от заповедта Ви под № 1119 от 11 февруари 1914 г. Ви долагам следните сведения и свои мисли:

1. Невъзможността да бъдат пълни господари на Македония, което е национален идеал за българите и в момент, когато армията им е слаба и небоеспособна, достигането на румънците до София и присъединяването към себе си на най-плодородната българска земя, нанасят незабравима рана на българския народ, армия и Правителство.

Българите смятат, че ще могат да излекуват тази рана, само като си върнат отново онези части от Македония, които са завзели Сърбия и Гърция и връщайки си земите, завзети от румънците, преценявайки и постъпвайки по-добре, ще нанесат отмъстителен удар върху страните, които я бяха победили във Втората балканска война.

* Р. Т. Председателство на Генералния щаб. ATASE Арх., Кл: 1660 Д: 18-29, Фх: 9, 9-1, 9-6.

indirmek suretile tedavi edebileceklerini tasarlıyorlar.

Fakat, bu günü görmesekde, yakın ve uzak gelecekte bile Bulgar askeri kuvvetleri, aynı zamanda hem kuzeyde Romanya'ya ve hemde batı ve güneyde Sırp ve Yunan'a meydan okumaya yetmeyeceğinin belli olmasına karşı, geleceğe ait dileklerimiz muhtelif zamanlar ve evrelerde elde etmeyi zorunlu buluyorlar.

Bu sebeple önce: Makedonya'ya ait amaçlarının sağlanmasını öne alıp, bunun için de Osmanlıların ittifakını ve Romanyalıların da hiç olmazsa tarafsızlığını gerekli sayıyorlar.

Romanyalıların tarafsızlığını sağlamak için çalışmakta iselerde, Romanyalıların Bulgarların gösterdiği yaklaşmayı iyi karşılayıp ve sonuç olarak, Bulgarların Osmanlılarla birlikte Sırp ve Yunanlılar aleyhindeki hareketına karşı göz yummaları, Bükreş sözleşmesi hükümlerini bozmaya bağlıdır ki, Romanyalıları, Avrupa kamuoyuna karşı şimdilik böyle bir sorumluluğu üzerine alamayacaktır. Zira antlaşma hükümlerini, bozmak bakımından her türlü harekete katiyen müsaade edemeyeceğini açıkça söylemişlerdir. Buna göre, Bulgarların Romanyalıları yaklaştırmak istekleri bugünkü gün uygulanacak gibi değildir.

Romanyalıları, Bükreş Anlaşması hükümlerine bağlı kalmayı asıl çıkarları

Но дори и да не видим този ден, в близко или далечно бъдеще, българските въоръжени сили смятат, че противно на мнението, че няма да успеят да победят и Румъния на север и Сърбия на юг, неизбежно ще постигнат в различни времена и фази желанията си за бъдещето.

По тази причина смятат, че първо трябва да поставят на преден план целите си по отношение на Македония, за което е необходимо съглашение с османлиите и поне неутралитет на румънците.

Колкото и да се стараят да осигурят неутралитета на румънците и въпреки, че румънците посрещат добре сближаването на българите към тях и че накрая българите и османлиите заедно си затварят очите пред действията, насочени срещу сърбите и гърците, което е в нарушение на клаузите на Букурещкия договор, румънците засега не ще поемат върху себе си такава отговорност пред европейското обществено мнение. Всъщност, те много ясно се изразиха, че по никакъв начин няма да допуснат каквито и да било действия, които биха нарушили клаузите на договора. И в този смисъл, желанията на българите за сближаване с румънците сега е невъзможно да бъде осъществено.

Румънците, освен че смятат, че е в полза за истинските им интереси да останат верни на клаузите на Букурещкия договор, не допускат, че българите наистина си затварят очите за тях. Всъщност българите по природа

gereklerinden saydıktan başka, Bulgarların kendilerine göz yummalarını henüz içtenlikli sayamamaktadırlar. Zira Bulgarların her zaman kendilerini aldatabilecek nitelik ve yaradılıшта bulundukları, geçmiş sorunlarda kendilerince deneyle saptanmıştır.

Özet olarak, bugün gerçekliği belli olmuş bir husus varsa, o da, Bulgaristan ile Romanya arasındaki siyasî ilişkiler uyuşmaya elverişli değildir.

2. Bulgarların Makedonya üzerindeki dileği ve tutkularından bilgisiz olmayan Sırbistan ve Yunanistan ayrı ayrı Bulgaristan'ın karşısında kalmaktan kaçındıklarından, gereğinde birbirlerinin yardımına muhtaç olduklarını takdir ve bundan ötürü iyi ilişkilerden ayrılmamayı şimdilik bir hayati sorun olarak görmekte-dirler.

Bükreş antlaşması hükümlerinin tümünün saklı tutulması, adı geçen hükümetlerin çıkarına uygun ve Bulgaristan'ın dileğine karşı olduğu için ona uymakla, aralarında bir bağlantı bağı bulundurmuş oluyorlar. Fakat mevcut ilişkinin en yüksek derecesi bu kadar olup aralarında imza edilmiş hiç bir anlaşma yoktur.

3. Romanya ile Sırbistan arasında bir askeri sözleşmenin yapılmış olduğunu bir aralık bir gizli kaynaktan işitmiştik, fakat bunun üzerindeki derinliğine incelememizin sonucunda bunun aslı

винаги са склонни да ги измамят, което е потвърдено и от собствената им практика.

Накратко казано, ако днес има нещо, което може да се каже със сигурност е това, че политическите отношения между България и Румъния не са подходящи за хармонизиране.

2. Желанията и намеренията на българите по отношение на Македония, които не са неизвестни на Сърбия и Гърция, за да не допуснат възможността да останат по отделно срещу България, за сега смятат, че е жизнено важно да изложат необходимостта при нужда да са заедно и да не се отказват от поддържането на добрите връзки между тях.

Това, че всичките клаузи на Букурещкия договор се държат в тайна е удобно за интересите на споменатите правителства и тъй като това е в ущърб на желанията на България, спазвайки договора по този начин те се оказват свързани по между си.

3. Бяхме чули по някое време от един таен източник, че между Румъния и Сърбия е сключен военен договор, но в резултат на задълбочените ми проучвания се оказа, че това всъщност е документ закрепващ спазването на Букурещкия договор.

4. Напоследък много се говори, че Сърбия и Черна гора ще съставят заедно правителство. Дори да не се допусне, такава възможност, че Кралят на Черна гора ще предостави Кралст-

olmadığı, mevcut ilişkilerin Bükreş Antlaşmasının korunması noktasındaki anlaşmadan ibaret bulunduğu saptanmıştır.

4. Son günlerde Sırp ile Karadağ'ın bir hükümet teşkil eylemelerinden çok söz ediliyor. Karadağ kralının, hükümdarlığını Sırp hükümdarlığı tahtına koymasını kabul edeceğine ihtimal verilemezse de, dolaşan söylentilere göre, Karadağ kamuoyu böyle bir birleşmeden yanadır. Bununla birlikte aralarında pek içten ve sıkı bağların oluşmakta olduğu inkar edilemez.

5. Bulgarların Sırplarla olan bugünkü siyasi ilişkilerine gelince: Şimdiki durum, iki devletin takip edecekleri öğretiyе bir şekil vermeye elverişli değildir, iki devlet yanında bulunan sefirlerin ciddi ve esaslı bir dostluk temellerini kurmak için çalıştıkları işitilmekte olduğu gibi, Sofya'da bulunan Sırp sefirinin eskiden beri Bulgar dostluğu ile ün yapması Sırbistan'ın Bulgaristan'a karşı sonuna kadar şimdiki politikayı izlemeyeceğine delalet eder. Halbuki, bu gün Sırbistanca izlenen siyaset bir gözleme siyasetinden başka bir şey değildir. Yalnız, gözden uzak tutulmaması gereken bir önemli yön varsa, o da bugünkü Bulgaristan hükûmetinin Avusturya'ya gözünü çevirmesi ve Sırbistan'ın Rusya ekseninden uzaklaşmak niyetinde, kesinlikle bulunmamasıdır.

Selanik'in geleceği hakkındaki görüşü şöyle buluyorum:

вото си на трона на Сръбското кралство, според слуховете, които се разпространяват, общественото мнение в Черна гора ще подкрепи такова обединение. Освен това не може да бъде отречено, че между тях се установяват много здрави връзки.

5. Що се отнася до политическите връзки между българите и сърбите:

Сегашното положение не е подходящо за определяне на доктрината, която ще следват двете страни. Както се чува, че посланиците, които се намират в двете страни, работят сериозно и задълбочено за поставяне на основите на приятелството, в същото време, сръбският посланик в София посочва, че Сърбия, която беше спечелила име с приятелството си открай време към България, няма да следва досегашната си политика към нея. Обаче политиката, която сега води Сърбия не е нищо друго освен политика на изчакаване. Ако има една важна линия, която единствено не бива да се изпуска от око, тя е, че днешното Българско правителство обръща поглед към Австрия и че Сърбия категорично не е имала намерение да се отдалечава от Руската линия.

Що се отнася до бъдещето на Солун, смятам че то е следното:

Гърците, след като притежават такъв важен град като Солун, загубата му биха приели толкова сериозно, колкото и загубата на столицата си и затова за да го опазят са категорични в решението си да използват всичките си сили.

Yunanlılar, Selanik gibi önemli bir kente sahip olduktan sonra, onun elden çıkmasını başkentlerinin kaybı derecesinde çok önemli görmekte ve bundan ötürü onu korumak hususunda bütün kuvvetlerini kullanmaya kesin kararlı bulunmaktadırlar.

Bulgarlar ise, Makedonya dedikleri zaman, Selanik'i Makedonya'nın ayrılmaz parçası sayıyorlar ve buralara ergeç sahip olmakta kendilerinin asıl dileklerinden birini teşkil eder.

Bu yolda amaca erişmek için her türlü fedakarlığı göze alıracakları tahminden uzak değildir.

Sırbistan'a gelince; Selanik üzerinde en büyük tutku sahibi olacak bu devlettir. Çünkü, Sırbistan istediği gibi genişlemişse de, bugün kendisine çıkış sağlayacak bir limandan yoksun bulunmaktadır.

Sırbistan için, ya Adriyatik Denizi'nde veya Adalar Denizi'nde, mutlaka, bir limanın hükümranlılığı altında bulunması kendisi için önemli bir sorun teşkil etmektedir.

Karadağ ile birleşik bir hükümet kurulması halinde bile, Karadağ'ın ufak kıyısı üzerinde istenilen bir çıkış yeri bulunmayacaktır.

Adriyatik demiryolunun sonunda ve

А българите, когато кажат Македония, смятат Солун като неделима част от Македония и едно от исконните им желания е да се видят техни господари.

За да постигнат тази си цел, не е далече от ума, че са готови на всякакви жертви.

Що се отнася до Сърбия: тя е държава, която ще има най-големи претенции върху Солун. Защото, въпреки че се е разширила така както желае, сега тя е лишена от пристанище, което да ѝ осигури свободен излаз.

За Сърбия представлява много важен въпрос да владее едно пристанище или в Адриатическо или в Егейско море.

Дори, ако се състави едно общо правителство с Черна гора, няма да се намери излаз от късата ѝ брегова линия.

Дори да имат излаз накрая на Адриатическата железопътна линия или на албанския бряг, това че те се намират на брега на друга държава и особено това, че ж. п. линията минава през Албания не задоволява Сърбия.

За това, Солунското пристанище, което е на 60 км. от сръбската граница и има всички необходими качества за един излаз, е много важно за бъдещето на Сърбия да го притежава.

Arnavutluk kıyısı üzerinde çıkışa sahip olması bile, bunun diğer bir hükümet kıyısında bulunması ve özellikle demiryolunun Arnavutluktan geçmesi Sırpı doyurucu bir nitelikte değildir.

Halbuki, Selanik limanı bugünkü Sırp sınırına 60 kilometre bir uzaklıkta ve her türlü niteliği taşıyan bir çıkış olduğundan, buna malik olmak Sırbistan'ın geleceği için gereklidir.

Ancak, Sırbistan'ın bugünkü durumda Yunanistan ile olan ilişkileri kendisine güvenilir bir liman sağladığından, bugünkü durum sürdükçe sözü edilen dileğim uygulamaktan çekinecektir.

Eğer bir gün Bulgaristan'la bağlaşıp olursa, adı geçen liman üzerinde amaçları olan Bulgarlarla Selanik kentini bölüşerek uyuşmaları ihtimalden uzak değildir. Zira, Sırbistan kuzeyden Selanik'e kadar olan araziye Bulgaristan'a bırakmaya yanaştığı takdirde, Bulgarların da böyle bir anlaşmaya itiraz etmeyecekleri sanılabilir, tahmin olunabilir. Fakat böyle bir girişim de, Avusturya'yı antlaşmadan uzaklaştıracak ve Türkiye'nin tarafsızlığını sağlayacak sebeplerin bulunması gereklidir.

Само връзките, съществуващи сега между Сърбия и Гърция, които й осигуряват едно надеждно пристанище и докато продължава сегашното положение, тя ще се въздържа от осъществяването на желанието си, за което става дума (относно Солун).

Ако някой ден интересите им се свържат с интересите на България по отношение на споменатото пристанище, не е далече вероятността да си поделят Солун.

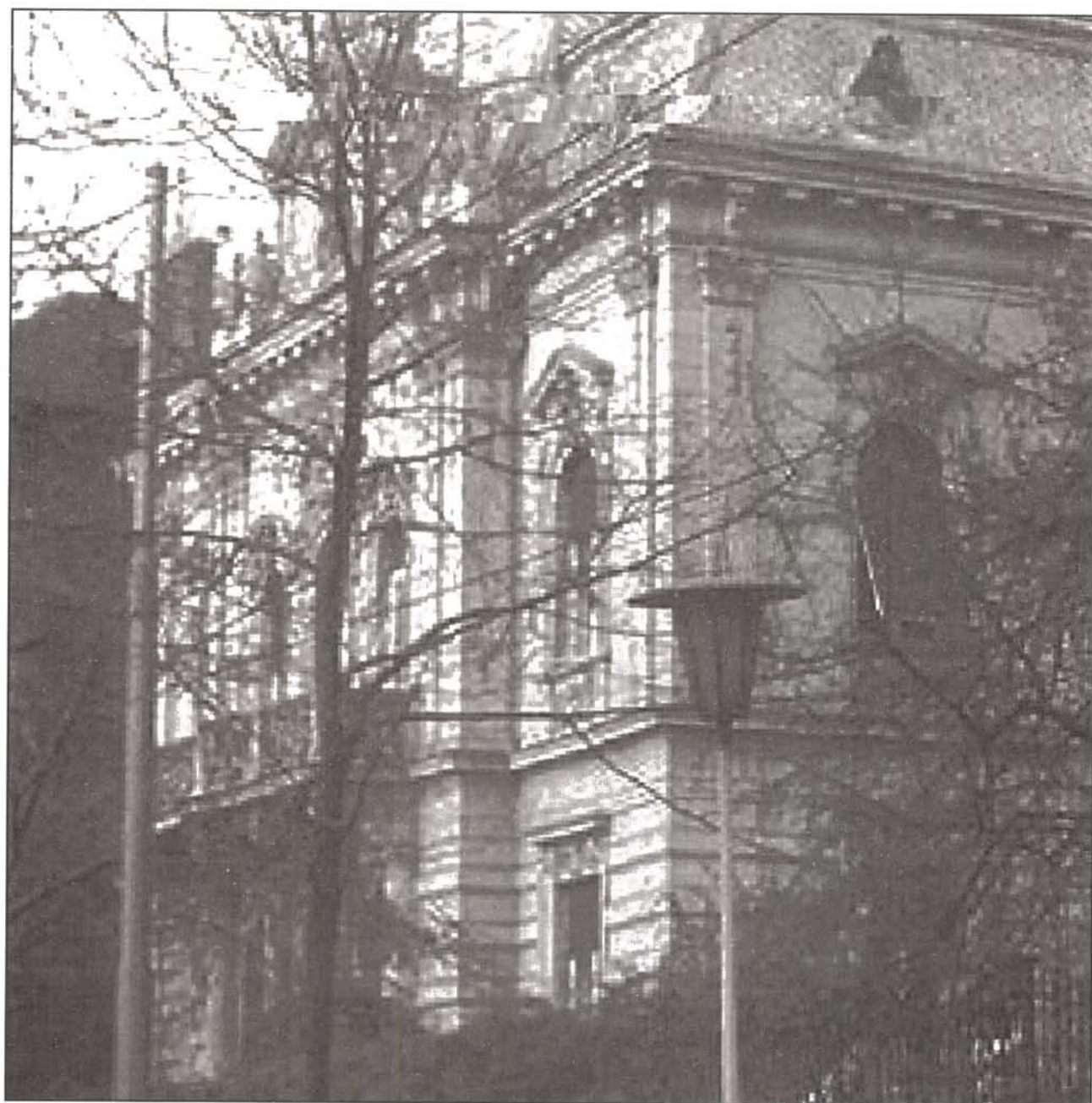
Въпреки, че Сърбия е склонна да остави на България територията на север от Солун, може да се сметне, да се предположи, че и българите няма да се противопоставят на такова споразумение. Обаче подобна инициатива ще отдалечи Австрия от пакта и тогава ще се наложи Турция да търси причини, които да й осигурят неутралитета.

[Мустафа Кемал]

***Sofya'da Askeri Klüpte verilen kostümlü
baloya yeniçeri kıyafeti ile katılan
Mustafa Kemal (Atatürk)***

Мустафа Кемал (Ататюрк) в оригинална
йеничерска униформа, с който участва в
маскин бал във Военния клуб в София,

***Mustafa Kemal (Atatürk)'in görev yaptığı
Sofya'daki Türkiye Büyükelçiliği***

Посолството на Турция в София, в което е
служил Мустафа Кемал (Ататюрк)

Belge 12

BULGARİSTAN
PARLAMENTOSUNUN AÇILIŞI İLE
İLGİLİ 3 NİSAN 1914 TARİHLİ
RAPOR(*)

Sofya Büyükelçiliği Askeri Ateşeliği

Sayı: 47

Sofya

21 Mart 1330 (3 Nisan 1914)

Özeti: Çeşitli konular

GENELKURMAY BAŞKANLIĞINA

1) *Dün (20 Mart 330) Sobraniye (Bulgar Milli Meclisi) açıldı. Kral geldi. Başkanın konuşması eklidir.*

Hükümet partilerinin gerçek çoğunluğu 7 kişidir. Açılıшта 100 muhalife karşılık 122 hükümet mebusu bulunmuştur.

Bazı yerlerde seçim yolsuzluğu nedeniyle hükümet kanadının 15 kişi fazla olacağını, hükümete yakın olanlardan bazıları bendenize söylemiştir.

2) *Batı Trakya'daki askerî birliklerin teşkilât ve konuşlanmasında mahiyetini*

(*) T.C. Genel Kurmay Başkanlığı ATASE Arş. Kl: 1650, D:2-39, Fh:9.

Документ 12

ДОКЛАД ЗА
ОТКРИВАНЕТО НА
НАРОДНОТО СЪБРАНИЕ

(3 април 1914 г.)*

София

21 март 1914

До Генералния Щаб

1) Вчера (20 март [1]330) се откри Народното събрание. Дойде Царят. Словото на Министър-Председателя е в приложението.

Управляващите партии превъзхождаха опозицията със седем души. В деня на откриването присъстваха 122 депутати и 100 депутати от опозицията.

Някои по-отговорни лица в Правителството ми бяха казали, че поради допуснати нередности в изборите на някои места, Правителството и занапред ще остане с 15 души повече.

2) Чух, че ще има важни промени в организацията и съсредоточаването на войсковите части в Западна Тра-

* Р. Т. Председателство на Генералния щаб. АТАСЕ Арх. Кл: 1650; Д: 2-39, Фх: 9.

anlayamadığım önemli değişiklikler yapılmakta olduğunu işittim. Bu konuda bir-iki güne kadar geniş bilgi verebileceğimi ümid ediyorum.

3) 1 Mart 330 tarih ve 31 numaralı raporumda siparişi kararlaştırılan silahlardan 50.000 Manlihir ve 15.000 karabinenin beş gün önce Budapeşte'de (İştayer) fabrikasına sipariş edildiğini öğrendim.

4) Bir aralık Sofya'da, askerlerin bir yürüyüş yapacaklarını işitmiş ve bu konuda bir araştırma yapmıştım. Gerçekten bazı büyük ve küçük rütbeli emekli subayların böyle bir teşebbüste bulundukları, fakat meselenin özünün mevcut hükûmet lehinde politik bir oyundan ibaret olduğu anlaşıldı. Bir toplantıda Başbakan Radoslavov ile sohbet sırasında kendisinin bu mesele hakkındaki beyanları, araştırma sonucunu doğruladı.

*Sofya Askerî Ateşesi
Kur.Yarbay
(Mustafa Kemal)*

кия, причината за което все още не ми е ясна. Надявам се до ден-два да получа по-изчерпателни сведения по този въпрос.

3) В доклада ми от 1 март 1913 год. под № 31 съобщавах, че ще се направи поръчка за 50 хиляди пушки и 15 хиляди карабини във фабрика "Стайер" в Будапеща, научих че преди пет дни поръчката е дадена.

4) По някое време чух, че в София се организира и събира Военната лига и започнах да събирам сведения по въпроса.

Наистина беше се разбрало, че някои офицери с по-високи и по-ниски чинове бяха започнали някои такива действия, но се изясни, че всъщност това са политически игри в полза на настоящото Правителство. По време на една демонстрация, в разговора ми с Министър-Председателя Радославов, същата личност в изказването си потвърди резултата от моето проучване.

Военен аташе в София,
Подполковник от Генералния щаб
(Мустафа Кемал)

***Mustafa Kemal (Atatürk)'in Sofya'da
kaldığı "Splendit" oteli***

Хотел "Сплендит" в София, където отсяда
Мустафа Кемал (Ататюрк)

**BULGARİSTAN'IN TÜRKİYE VE
DİĞER BALKAN DEVLETLERİNE
KARŞI İZLEDİĞİ POLİTİKALAR
HAKKINDA**

**14 NİSAN 1914 TARİHLİ
RAPOR(*)**

Sofya Büyükelçiliği Ataşemiliterliği

I Nisan 330 (14 Nisan 1914)

- 1) Bulgaristan - Türkiye ilişkileri
- 2) Bulgaristan - Romanya ilişkileri
- 3) Bulgaristan - Sırbistan ilişkileri
- 4) Romanya - Sırbistan ilişkileri
- 5) Yunanistan - Sırbistan ilişkileri

GENELKURMAY BAŞKANLIĞINA

I

Hükümete karşı bulunan partilerin başkanları ve ileri gelenler tarafından, İstanbul Antlaşması hükümlerinin onaylanmasının kendileri tarafından uygun görülmeceği ve Meriç havzasına tam olarak hakimiyet sağlanmadıkça, Türkiye ile anlaşma mümkün olamayacağı yolunda demec verildiği söylentileri doğruya yakın değildir.

(*) T.C. Genelkurmay Başkanlığı ATASE Arş. Kl: 1663, D: 863-34, Fh: 15-1, 15-2, 15-3.

**ДОКЛАД ОТНОСНО
ПОЛИТИКАТА НА БЪЛГАРИЯ
КЪМ ТУРЦИЯ И ДРУГИТЕ
БАЛКАНСКИ ДЪРЖАВИ**

(14 април 1914 година)*

Посолството в София Военен аташе

април [1]330 (14 април 1914)

1. Българо-турски отношения
2. Българо-румънски отношения
3. Българо-сръбски отношения
4. Румънско-сръбски отношения
5. Гръцко-сръбски отношения

До Генералния Щаб

I

Слуховете, че председателите на партиите и по-видните личности, които са против Правителството, няма да се отнесат положително към ратифицирането на клаузите от Цариградското споразумение и че са направени изявления, щото докато не се осигури пълна власт над басейна на р. Марица, не е възможно да се сключи споразумение с Турция, са далече от истината.

* Р. Т. Председателство на Генералния щаб. ATASE Арх. КЛ. 1663, Д: 863-34, Фх: 15-1, 15-2, 15-3

Bulgarlar tarafından, Meriç havzasını yeniden tümüyle yönetimlerine geçirmek ve Edirne'yi yeniden zaptetmek gibi dilekler beslenmesi ihtimalleri uzak görülemezse de, Bulgaristan'ın bugünkü durumu devam eyledikçe, Osmanlı Devletine karşı dostça bir siyaset izlenmesini, yalnız bugünkü hükümete değil, ilerde iktidara gelmesi muhtemel olan diğer partilere de gerekli saydırmaktadır.

Malinov'un ve muhalif partilerin diğer bazı başkanlarının son seçimler sırasında verdikleri siyasî demeçlerde bu arzettiğim yolda konuştukları, sözüne güvenilen kişilerce bildirilmiştir. Bununla birlikte, bu gibi sözlerle gereğinden çok önem verilmeyerek, dış siyaseti, dış akımlarla değişen Bulgaristan'ın siyasî Öğretişi daima göz altında bulundurulmak durum gereğidir.

Fikrimce, Edirne'nin gerektiği gibi tahkim edilmesi ve hoş görülemeyecek (küçümsenemeyecek) derecede önemli bir kuvvetin Edirne yöresinde (Trakya'da) bulundurulması ve diğer askeri tedbirlerin, Bulgaristan'ın gelecekte alacağı dış siyasetin lehimizde kalması sonucunu verecek en önemli vasıtaadır.

II

Bulgaristan ve Romanya ilişkilerine göz atıldıkta, henüz bu ilişkilerin Bulgarlarca memnunluk verici bir şekil almamış olduğu görülür. Çünkü, Bükreş

От българска страна, подхранването на желанието като връщането на пълния контрол над басейна на р. Марица, завладяването на Одрин и подобни възможности, колкото и да не изглеждат далечни, докато положението на България е като настоящото, не само сегашното Правителство, но и всяка друга партия, която в бъдеще има вероятност да дойде на власт, трябва да смята като свое задължение да води приятелска политика към Османската държава.

Беше ми съобщено от хора, на които може да се вярва, че през време на последните избори в политическите си речи Малинов и други някои лидери на различни партии са говорили в изразената от мен насока. Наред с това, без да се отделя особено внимание на такива думи, е наложително да се държи под наблюдение политическата доктрина на България, външната политика на която се влияе от външни течения.

Според мен, укрепването на Одрин, разполагането на сили в околностите му (в Тракия), които са значими до степен на неприятност (които не са за подценяване) и други военни мерки са най-важното средство, което ще принуди България в бъдеще да води политика, която ще остане в наша полза

II

Ако се хвърли поглед на връзките между България и Румъния се вижда, че те не задоволяват България. Тъй

antlaşması hükümlerinin tam olarak uygulanmasında Romanyalılar henüz değişiklik ve düzeltmelere müsait görünmemektedirler.

Romanya ve Bulgaristan sefirleri, arasına şu son günlerde ülkelerine gidip gelmekte ve bu gezilerine paskalya yortularını vesile göstermekte iseler de, bu yer değiştirmelerin diğer bir niteliği olduğundan kuşku yoktur.

III

Bulgaristan ve Sırbistan arasındaki ilişkilerde henüz bir değişiklik olmamıştır. Rusların, bu iki devlet arasında geçmişin geri getirilmesi için olanca çabayla çalıştıkları ve iki devlet arasında yeniden bir bağlaşmanın yapılması halinde, taraflara Yunanistan'da bazı ödünler bile gösterdikleri ve fakat Bulgarların bu gibi vaatlere önem vermiyerek, kendilerine Sırplar tarafından Sırbistan'da, arazi ve iktisadî çıkar sağlandığı takdirde, Rus öğütlerini dikkate alacakları yolunda beyanatta bulundukları söylentileri devam etmektedir.

IV

Romanya ve Sırbistan arasında bir bağlaşmanın yapılmasına dair hiç bir belirti yoktur. Yalnız Tuna üzerinde bir köprü inşaatı (Bulgarlarla olandan başka) için yapılan sözleşmenin iskopçına tarafından oy birliğiyle onayı ve bu sebeple Romanya lehinde ateşli göster-

като румънците са за точното прилагане на клаузите на Букурещкия договор и все още не са склонни на промени и поправки в него.

Румънският и българският посланици в последните дни отиват и се връщат в своите страни и въпреки, че искат да предадат на пътуванията си великденски характер, няма съмнение, че те имат друг подтекст.

III

В отношенията между България и Сърбия все още няма промени. Руснаците полагат всички възможни усилия за възстановяване на миналото между тези две страни и въпреки, че има обновяване на връзките между тях и че на двете страни в Гърция са им посочени някои компенсации, българите не отдават значение на подобни обещания и въпреки, че от страна на сърбите са им обещани земи и икономически интереси, продължават да се носят слухове, че са правени изявления, че ще се съобразяват с препоръките на руснаците.

IV

Няма никакви признаци за установяване на контакти между Румъния и Сърбия. Само гласуването с пълно болшинство от страна на Скупщината на постигнатото споразумение за строежа на един мост над Дунава и по тази причина демонстрирайки горещо в полза на Румъния и въпреки, че привидно изглежда, че отношения-

ilerde bulunulması, iki devlet arasındaki ilişkilerin pek içten olduğunu gösterirse de, Slav dileklerinin başlıca etmenlerinden bulunan Sırbistan'ın Romanya ile olacak dostluğunun ne noktaya kadar gidebileceği düşünülmeye değer.

Son savaş sırasında seçkin bir yer tutmuş olan ve bugün Avrupa gruplarından olanak ölçüsünde sıyrılarak Balkanlarda bir hakem rolünü oynamak yeteneğini kendisinde görmekte bulunan Romanyalıların Slav akımını izlemeye kolay kolay uyacakları teslim edilemez.

Romanya, karşısında kuvvetli bir Türkiye görmediği takdirde, daha çok ona yanaşacağı hatırıma gelmektedir.

V

Yunanistan ile Sırbistan arasında ikinci Balkan Savaşından önceki bağlaşma, bugün içtenlikle sürmektedir. Çünkü, Bulgarlar, Sırbistan ve Yunanistan'a karşı bazı istekler beslediklerini saklamadıkları gibi, yeni Arnavutluk hükümetine yaklaşımaya çalışmakta ve Sırbistan ve Yunanistan'da bir çok karışıklığa meydan hazırlayacak -el altından- çeteler tertip etmektedirler. Böyle bir halin karşısında Sırplar ile Yunanlıların gerekli koruma tedbirlerinden olmak üzere, bağlaşık kalmaları pek doğal, görülür.

Son olarak, Selanik hakkında Sırbistan ve Yunanistan arasında imza edilen

та между двете страни са много близки, заслужава да се замислим до каква точка ще достигнат приятелството между Румъния и Сърбия, която е една от основните фактори на славянските въжделения.

Румънците, които по време на последната война заемаха избрани позиции и днес, когато виждат в себе си способността да играят, доколкото е възможно, господстваща роля на Балканите, които се отърсват от европейската група, трудно може да се предскаже до каква степен ще следват славянското течение.

Смятам, че Румъния, при положение, че няма да има срещу себе си силна Турция, повече ще се сближи с нея.

V

Връзките на Гърция със Сърбия от преди Втората балканска война и днес продължават в същия дух. Защото българите, както не крият, че подхранват някои свои желания към Сърбия и Гърция, продължават опитите си за сближаване с албанското правителство и да организират тайно чети, които да подготвят почвата за най-различни размирици в Сърбия и Гърция. При такива обстоятелства, сърбите и гърците вземайки необходимите мерки за сигурност е твърде естествено да останат обвързани.

И последно, подписаната икономическа спогодба между Сърбия и Гър-

iktisadî anlaşma, aralarındaki samimi-yete pek açık bir işarettir.

Sırbistan'ın bu anlaşma dolayısıyla Selanik'te sağladığı çıkarlar, Avusturya'yı telaşa düşürmüş ve adı geçen menfaatlerden fazla bir takım ayrıcalıklar istemeye kadar ileri götürmüştür.

Sırbistan'ın Gevgili yöresinde önemli kuvvetler topladığına dair hiç bir bilgi yoktur (II nci şubenin açıklamasını istediği bir noktadır) ve Sırbistan ile Yunanistan'ın bugünkü ilişkileri de böyle bir tedbiri gerektirecek nitelikte değildir.

Gevgili dolaylarında alışılmışın üstünde fazla bir kuvvet bulunduğunun gerçek olduğu anlaşılırsa, bunu, o yöredeki Bulgar halkı ve özellikle Bulgar çetelerinin beklenen çabaları karşısında, yöresel dirlik - düzenin sağlanması amacıyla olacağı düşüncesindeyim.

*Sofya Ataşemiliteri
Kur. Yarbay Mustafa Kemal*

ция по отношение на Солун е твърде показателен признак за приятелството между тях.

Интересите, които Сърбия си осигури в Солун чрез тази спогодба, хвърли Австрия в смут и дори я доведе до там, че да иска някои преференции, надхвърлящи споменатите привилегии.

Няма никакви сведения, че Сърбия е струпала значими сили в района на Гевгелий (тази точка е по искане на Втори отдел) и днешните отношения между Сърбия и Гърция не са от такова естество, щото да изискват подобни мерки.

Ако се потвърди, че в района на Гевгелий се намират сили, повече от обичайните, това ще е във връзка с българското население в района и особено поради вероятната дейност на българските чети, затова смятам, че това ще е свързано с осигуряването на реда и местното съжителство.

*Мустафа Кемал
Военен аташе в София,
Подполковник от Генералния Щаб*

**BULGARİSTAN'IN BİRİNCİ DÜNYA
SAVAŞINA KATILMASI İLE İLGİLİ
17 HAZİRAN 1914 TARİHLİ
RAPOR(*)**

4 Haziran 1330 (17 Nisan 1914)

GENELKURMAY BAŞKANLIĞINA

*(Sofya Askerî Ateşesi Kemal Bey'den
gelen 16 Haziran 1914 tarihli şifre tel-
grafın çözümüdür.)*

*Anlaşmazlığın yakında bir savaşa
sonuçlanacağı ihtimali burada pek
kuvvetli görülmektedir. Bulgaristan,
henüz dikkate değer bir hazırlığa başla-
mamıştır. Romanya, Sırbistan ve
Yunanistan Bükreş Antlaşmasının
hükümlerinin uygulanmasında halen
ısrarlı olduklarından ve hükümetimizin
bu konudaki tutumu da bilinmediğinden
Bulgaristan'ın lehimizde hareket ede-
ceğini mümkün görmüyorum.*

*Bu anlaşmazlıkla ilgili buradaki görüş-
leri aşağıda sunuyorum.*

*Bulgar kamuoyu lehimizde görün-
mektedir. Hükümet yanlıları anlaşmaz-
lığın harple sonuçlanmasını arzu edi-
yorlar ve Osmanlı Devleti'ni harbe teşvik
edici sözler söylüyorlar.*

(*) T.C. Genelkurmay Başkanlığı ATASE Arş.
Kl:1660, D:11-27, Fh:16

**ДОКЛАД ОТНОСНО
НАМЕСАТА НА БЪЛГАРИЯ
В ПЪРВАТА СВЕТОВНА
ВОЙНА.**

(17 юни 1914 г.)*

Дата на разчитане: 4 юни 1330 (17
юни 1914)

Дешифрирана телеграма от воен-
ния аташе в София, Кемал Бей, прис-
тигнала на 16 юни 1914 г.

До Генералния Щаб

Вероятността в скоро време нераз-
бирателството да завърши с война,
тук се преценява като твърде възмож-
на. България все още не предприема
нещо съществено, което заслужава да
бъде отбелязано. Тъй като Румъния,
Сърбия и Гърция изцяло поддържат
тезата за спазването на клаузите от
Букурещкия договор и тъй като не се
знае политическото положение, което
може да гарантира нашето Правител-
ство, не очаквам България да пред-
приеме действия в наша полза. Пора-
ди тези неразбирателства, състояние-
то на нещата тук са като посочените
по-долу.

* Р. Т. Председателство на Генералния щаб.
ATASE Арх. Кл: 1660, Д: 11-27, Фх: 16.

Hissettiğim kadarı ile bundan maksatları ise harbin karaya sıçraması hâlinde Bükreş dengesinin bozulması ve sorumluluğun Osmanlı Devleti'ne yüklenmesi, bundan da Bulgaristan adına faydalanma ümitleridir.

Muhaliflerin fikri ise; savaş denizle sınırlı kaldıkça Bulgaristan'ın yapacağı bir şey olmadığı, harbin karaya intikali durumunda öncelikle Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasında halledilecek ciddi noktalar olduğu ve bu arada Romanya'yı da dikkate alma zorunluluğu bulunduğu merkezindedir.

Okunduktan sonra ikinci şubeye iadesi.

Българското обществено мнение не е в наша полза. Средите, които поддържат сегашното правителство, предпочитат това неразбирателство да завърши с война и лансират идеи, които биха предизвикали Османското правителство към това.

Всъщност, прозрачните им цели са пренасяйки войната на суша да прехвърлят отговорността за нарушаване на Букурещкото равновесие върху Османското правителство, от което да спечели само българската кауза.

Мнението на опозиционерите пък е, че докато войната се води в морето, България няма какво да предприеме, но ако войната се прехвърли на суша, ясно е че наред с предварителното сериозно уточняване и изпълняване на някои точки между Османското правителство и България, ще трябва да се вземе под внимание и Румъния.

Мустафа Кемал

След разглеждане да се върне на втори отдел.

***Mustafa Kemal (Atatürk)'in döneminde
Sofya'daki Orduevi***

**Домът на Армията в София по времето на
Мустафа Кемал (Ататюрк)**

BALKAN DEVLETLERİNİN SAVAŞLA İLGİLİ TUTUMLARI HAKKINDA 28 TEMMUZ 1914 TARİHLİ RAPOR(*)

15 Temmuz 1330 (28 Temmuz 1914)

SAVUNMA BAKANLIĞINA

Romanya ordusuna seferberlik emri verildiği haberi ciddi kaynaklar tarafından yalanlandı. Romanya'nın askerî tutumu henüz belli değil.

Bulgaristan'da seferberlikle ilgili henüz herhangi bir işaret yok. Şimdilik tarafsız kalacaklarını açıklamaktadırlar. Yalnız İhtilâl Komitesinin çok sayıdaki askerî Sırp ordusunun arkasına sarkmak ve Makedonya'da ihtilal yapmak maksadıyla Sırp sınırını geçmek üzere Ustrumca ve çevresinde toplanmağa başladıkları ve hükümetin Sofya'dan ayrılmamak şartıyla milletvekillerine on beş gün kadar izin vererek serbest kalmak niyetinde olduğu aldığı haberler arasındadır.

Sırp Ordusunun asıl kuvvetleri Belgrad'ın güneyinde Palanka ve Vayevo Istalac üçgeninde toplanıyor. Genel Karargahları Istalac'da bulunuyor. Henüz savaş ilan edilmedi. (Palanka-Kalanyavay-Çaçak) hattında yığınak yapılıyor. Yunanistan'da henüz seferberlik yoktur. Karadağ seferberlik ilan etmişti.

(*)T.C. Genelkurmay Başkanlığı ATASE Arş. Kİ:1660, D:18-29, Fh:40

ДОКЛАД ЗА ПОВЕДЕНИЕТО НА БАЛКАНСКИТЕ ДЪРЖАВИ ПО ОТНОШЕНИЕ НА ВОЙНАТА.

(28 юли 1914 г.)*

15 юли 1913 г.

До Министерството на Войната

Тук сигурни източници опровергават новината, че е дадена заповед за мобилизиране на румънската армия, а какви ще бъдат действията на Румъния все още е съмнително.

В България все още няма признаци за мобилизация. За сега заявяват, че ще останат неутрални. Между новините, които успях да науча са и тези, че само войниците на революционния комитет, чиято численост достига значителни размери, с цел да направят революция в Македония, преминават сръбската граница, събират се в Струмица и околностите ѝ, че Правителството е разрешило около 15 дни ваканция на депутатите, с условие да не напускат София и е решило да остане свободно.

Основните части на сръбската армия се събират в триъгълника Паланка и Ваево Стелч, южно от Белград. Общият им щаб се намира в Стелч. Войната все още не е обявена. На линията Паланка-Каланявай-Чачак се строят укрепления. В Гърция все още не е обявена мобилизация.

Черна гора е обявила мобилизация.

Мустафа Кемал

* Р. Т. Председателство на Генералния щаб. АТАСЕ Арх. КЛ: 1660, Д: 18-29, Фх: 40.

Mustafa Kemal (Atatürk)'in sık sık uğradığı Sofya'daki "Jünüyon" klubü

“Юнион клуб” в София, често посещаван от Мустафа Кемал (Ататюрк)

**BALKAN ÜLKELERİNİN BİRİNCİ
DÜNYA SAVAŞI İLE İLGİLİ
TUTUMLARI HAKKINDA
30 TEMMUZ 1914 TARİHLİ
RAPOR(*)**

**ДОКЛАД ОТНОСНО
ПОВЕДЕНИЕТО НА
БАЛКАНСКИТЕ ДЪРЖАВИ
КЪМ ПЪРВАТА СВЕТОВНА
ВОЙНА. (30 юли 1914 г.)***

Sayı: 81

София 17 юли 1914

Sofya

17 Temmuz 1330 (30 Temmuz 1914)

**SAVUNMA BAKANLIĞI VE
GENELKURMAY BAŞKANLIĞI'NA**

1) Sofya'da bulunan birinci süvari ve birinci topçu alayları ve birinci istihkâm taburu Sofya'dan hareket ettiler. Süvari ve istihkâmın Rusçuk'a, topçunun Yunan sınırına hareket ettiği söyleniyor. Bu konuyu Genelkurmaydan sorduğumda kati şekilde yalanlandı. Süvari alayının ağırlıkları ile birlikte hareketini bizzat gördüğümü söylediğim zaman bu sevkியatta hiçbir maksat bulunmadığı Romanya'nın sınır meselesinin hallinde Bulgarlara karşı pek nazik davrandıkları ve Romanya'nın üçlü ittifaka taraftar görüldüğü söylenerek konuşma bitirildi.

2) Sofya'da, depolarda bulunan cephâne sandıkları dün gecedен bu yana üzerileri otlа örtülü olarak otomobil ve öküz arabaları ile askerlerin kontrolünde taşınıyor.

3) Her tarafta halkın elinde bulunan nakliye hayvanları ve halka ait fırınlar kontrol ediliyor.

(*)T.C. Genelkurmay Başkanlığı ATASE Arş.
Kl:1660, D:18-29, Fh:43,43-1

До Министерството на Войната и Главната квартира на Генералния Щаб

1) Сандъците с оръжие, които се намират в складовете в София, от вчера вечерта покрити с трева се превозват в коли и волски каруци към частите им.

2) Първи пехотен и Първи артилерийски полк, които се намират в София и Първи инженерен батальон отпътуваха от София. Конният и Инженерният полк, казват че са потеглили към Русчук, а Артилерийският към гръцката граница. По този начин обясненията, които поисках от Генералния щаб се оказаха категорично неточни. Когато заявих, че лично съм видял отпътуването на Конния полк, заедно със снаряжението му, ми казаха, че няма никакъв умисъл в това прехвърляне и че румънците се отнасят твърде внимателно, към българите в разрешаването на граничните проблеми и се забелязва, че румънци-

* Р. Т. Председателство на Генералния щаб.
АТАСЕ Арх. Кл: 1660, Д: 18-29, Фх: 43 43-1.

ЕК:

1) Yunanistan'ın Sofya elçisi, Radosladov'a Yunanistan'ın tarafsız kalacağı, Bükreş antlaşması hükümlerine uyacağını, onun ihlali halinde ise harbe girmeğe hazır olduğunu resmen açıklamıştır.

2) Romanya elçisi de Romanya'nın seferberlik hazırlığı yaptığına dair haberleri yalanlamıştır.

3) Rusya 10 veya 12 kolordusuna bugün öğleden evvel saat altıda seferberlik emri vermiştir.

4) Varna'dan gelen dünkü tarihli telgraflarda Romanya'nın Bulgaristan sınırında ciddi hazırlıkta bulunduğu 13 ve 18 inci topçu alaylarının bol miktarda mühimmat ile Çatala ve Kara Mehmed mevkiinde bulundukları bildiriliyor.

5) Bulgaristan'ın savunma bütçesi tartışmasız kabul edilmiştir.

Mustafa Kemal

те са склонни на тройно съглашение, с което разговорът приключи.

3) Навсякъде се контролират впрегатните животни и обществените фурни, които се намират в ръцете на народа.

Допълнение

1) Посланикът на Гърция в София официално заяви пред Радославов, че Гърция ще остане независима, че ще спазва клаузите на Букурещкия договор, а в случай, че се нарушават, ще бъде готова да се намеси.

2) И румънският посланик опроверга слуховете, че Румъния е обявила мобилизация.

3) Русия е дала заповед за мобилизация на 10-ти или 12-ти корпус. Тази сутрин в шест часа.

4) В телеграмите, които пристигат от Варна с вчерашна дата се съобщава, че 13-ти и 18-ти артилерийски полкове, които се намират в повишена готовност на българската граница, са разположени на своите позиции в (Чатала) и (Кара Мехмед) с голямо количество снаряжение.

5) Военният бюджет на България бе приет без обсъждане.

Мустафа Кемал

**BULGARİSTAN'IN BİRİNCİ DÜNYA
SAVAŞINA KATILMASI HAKKINDA
21 AĞUSTOS 1914 TARİHLİ
RAPOR (*)**

8 Ağustos 1330 (21 Ağustos 1914)

SAVUNMA BAKANLIĞINA

1. Dünkü telgrafınız Talat Bey'in ayrılışından sonra geldi. Sonucunun, bir savunma ittifakı yapılması olduğunu anladığım görüşmelerin gidişinden ve ayrıntılarından yabancıyım (bilgi edine-medim). Bağlaşma imzalanmadan önce, Savunma Bakanının, bir iki güne kadar Bulgar Ordusunun seferberliğe başlayıp, Sırbistan'a "taarruzu muhtemeldir" diye olan ifadesinin uygulanacağına dair, imzadan sonra hiç bir belirti yoktur.

Anladığıma göre, heyeti henüz bu yönü kabul ettirememiştir. Ve Sırbistan'a karşı süratle hareketin gerekliliği emrinize göre aşılanmaktadır. Ancak, Bulgarların hiç olmazsa, Alman, Fransız ordularının çarpışma sonucu görülme-

(*) Genelkurmay Başkanlığı ATASE Arş. Kl. 1660, D: 40-28, Fh: 26, 26-1, 26-2

**ДОКЛАД ОТНОСНО НАМЕСАТА
НА БЪЛГАРИЯ В ПЪРВАТА
СВЕТОВНА ВОЙНА.
(21 август 1914 г.)***

8 август 1330 (21 август 1914 г.)

До Министерството на Отбраната

1. Вчерашната Ви телеграма пристигна след заминаването на Талят Бей. Най-после разбрах, че се провеждат преговори, за които не разполагам с подробности (не можах да събера) за сключване на съглашение за отбрана. Преди да бъде подписано споразумението, няма никакво сведение освен че, ще бъде изпълнена заповедта на Министъра на Отбраната за мобилизиране на българската армия до един два дни за "вероятното ѝ настъпление" към Сърбия.

Доколкото съм осведомен, нашата делегация не е успяла да наложи това направление. Не е било наложено мнението, съгласно Вашата заповед, че са необходими спешни действия срещу Сърбия. Само, че се вижда, че

* Р. Т. Председателство на Генералния щаб. ATASE Арх. КЛ: 1660, Д: 40-28, Фх: 26, 26-1, 26-2.

den Rusları gücendirmemek ve Rusların istem ve öğütlemeleri üzerine tarafsızlığı korumak azminde bulundukları ve çetelerin bile Makedonya'ya geçmesine müsaade eylemedikleri görülüyor.

1. Bulgaristan'da henüz bir hareket belirtisi yoktur. Varna ve Burgaz limanları torpillerle kapatıldı.

2. Avusturya ataşemiliterinin tahmine dayanan anlatımına göre, Avusturya'nın Sırp Ordusuna taarruz eden ordusu 300.000 kişi mevcudunda bulunuyormuş. Gerçekten böyle ise ve Avusturyalıların bugüne kadar Sırp Ordusuna seferberlik ve yığınakta ve önemli doğrultulardaki mevzilerin tahkiminde verdikleri müsaadeler ve geçen Balkan Savaşında Sırp Ordusunun 15 bin Karadağlı ile birlikte 395.000 kişilik bir kuvveti silah altına almaya başladığı göz önünde tutulursa Avusturya'nın Sırbistan'a ayrılan ordusunun başarı ihtimali pek zayıf oluyor.

Dün, Niş kaynaklarından gelip Sırp Ordusunun başarısını anlatan telgraflar üzerine, Avusturya ataşemiliterine yukarıdaki düşünceleri söyledim ve kendisini, Bulgar Ordusunun bir an önce Sırp Ordusuna taarruzunu sağlamak için Savunma Bakanlığı ve Genelkur-

българите имат волята да спазват неутралитет за да не засегнат руснаците, поради сблъсъка на германската и френската армии и в съгласие с желанията и наставленията на руснаците, за което не разрешават дори на четите да преминават в Македония.

2. В България все още няма никакви признаци за раздвижване. Варненското и Бургаското пристанища са затворени за торпедоносци.

3. Според изказването на Военният аташе на Австрия, по негово предположение, австрийската армия, която атакува сръбската армия наброява 300 000 души. Наистина, ако е така и се вземе под внимание, че до днес сръбската армия мобилизира и съсредоточава военни сили за укрепването на позиции в стратегически направления и че, през последната Балканска война сръбската армия мобилизира 15 000 черногорци и 395 хилядна въоръжена сила, са твърде слаби възможностите за успех на армията на Австрия, която тя е отделила за Сърбия.

Вчера разказах на по-горе споменатия военн аташе на Австрия за успехите на сръбската армия, съгласно телеграмата, пристигнала от източници от Ниш и го поохрих да вземе мерки в Министерството на Отбраната и в

may'da girişimde bulunmaya teşvik ettim.

Gerekenlerle görüştüm. Aldığım karşılıklar, Romenlerden, Yunanlılardan ve Rusya'nın çıkarmasından korkmakta oldukları için hareket edememekte bulundukları tarzında olmuş. Buna karşılık, Türk Ordusu ve Karadeniz'de üstünlük sağlayan Türk Donanmasının böyle duraksamalara yer bırakmayacağına söylenmesine karşı "en son Bulgar kamuoyu ve hatta ordu subaylarının bir kısmı Rus aleyhinde harekete elverişli değildir" demekte direniyorlar ki, benim de asker ve diğer ileri gelenlerden işittiğim sözler böyledir. Bu günkü kanaat şudur ki, Bulgarlar Avusturyalıları aldatıyorlar.

3. 10 gün önce Sırbistan'a geçmek üzere Selanik'e sekiz obüs'ün (çapı vesairesi bilinmiyor) geldiğini ve bunların Meladenovaç'a gönderildiğini haber aldım.

Mustafa Kemal

Генералния Щаб, щото да осигури час по-скоро настъплението на българската армия срещу сръбската армия.

Срещнах се с необходимите хора. Отговорите, които получих, бяха в смисъл, че не могат да действат, поради страх от десант на румънците, гърците и руснаците. В отговор на казаното от мен, че турската армия и турският флот, който доминира в Черно море, няма да допуснат подобно колебание, ми бе отговорено, че "най-после българската общественост и дори част от армейските офицери не са подходящи за действия против Русия", това е същото, което чух и аз от войници и високопоставени лица. Днешното мнение е такова, че българите мамат австрийците.

4. Получих съобщение, че преди 10 дни за Сърбия, преминавайки през Солун са били докарани осем шрапнела (размерите, на които са неизвестни) и че са били изпратени в Младеновица.

Мустафа Кемал

**BALKAN ÜLKELERİNİN BİRİNCİ
DÜNYA SAVAŞI İLE İLGİLİ
TUTUMLARI HAKKINDA 22 EYLÜL
1914 TARİHLİ RAPOR(*)**

**ДОКЛАД ЗА ОТНОШЕНИЕТО
НА БАЛКАНСКИТЕ ДЪРЖАВИ
КЪМ ПЪРВАТА СВЕТОВНА
ВОЙНА. (22 септември 1914 г.)***

Sayı: 88

Sofya

София

9 Eylül 1330 (22 Eylül 1914)

9 септември 1914 г.

BAŞKUMANDANLIK VEKÂLETİNE

До Главнокомандването

1) Yunan ordusu hakkında çeşitli zamanlarda yazılı olarak edindiğim bilgileri Bulgar Savunma Bakanlığı Genelkurmayı'na bildiriyorum.

1) Сведенията, които се получават в различно време за гръцката армия, съобщавам на Министерството на Народната Отбрана и Генералния Щаб на армията на България.

Adı geçen bakanlık ve genelkurmayca verilen bilgiler doğrulanmamış gibi davranılmakta ve özellikle Yunan ordusunda resmî seferberlik ilan edilmediği için Yunanlılar tarafından alınan tedbirlere gereği gibi önem verilmemekte ve sanki umursanmamaktadır.

Според споменатото министерство и Генералния Щаб, като че ли сведенията не били достоверни и съвсем не трябвало да се отдава значение, а да се прояви безразличие към предпазните мерки, предприемани от гръците.

2) Sırp ordusunun, Dirinya cephesinden hücum eden ve ikiyüz binin üzerinde bir kuvvete sahip olan Avusturya ordusu karşısında endişe içinde bulunduğu Bulgaristan makamlarınca kabul edilmektedir.

2) И в тези среди се приема, че се изпитва притеснение от Османската армия, една сила превишаваща 200 хиляди души и която нападна сръбската армия на фронта на Дрина.

3) Romanya'nın kararsız bir politikaya dayanan çeşitli askerî tedbirlerine,

3) Според българите, не е необходимо да се противопоставят на военните предпазни мерки, които Румъния предприема с неуравновесената си политика, защото румънците биха предприели действия срещу Бълга-

(*)T.C. Genelkurmay Başkanlığı ATASE Arş.
Kl:1660, D:18-29, Fh:46, 46-1

* Р. Т. Председателство на Генералния щаб.
АТАСЕ Арх. КЛ: 1660, Д: 18-29, Фх: 46, 46-1.

Bulgar tarafı karşılık vermeye değer bulmamaktadır. Romanya'nın Bulgaristan'a karşı hareketinin ancak Bulgar tarafı harekete geçtiği takdirde olabileceği düşünülmektedir.

4) Bugüne kadar Bulgar ordusunca yapılan işler daha önce bildirdiğim genelkurmay hazırlıklarından ve yedeklere seferberlik emrinin tebliği ve katılacakları birlikleri bildiren pusulaların dağıtılmasından, 38. dönem silah altına alındığı halde 36 ve 37 nci seneler efradının da terhislerinin durdurulmasından ve Bulgaristan'a yeni katılan topraklardaki halkın 20-25 yaşına kadar olanlarının üçer hafta müddetle eğitime tabi tutulmalarından ibarettir.

Bu nedenle bu güne kadar, Bulgar ordusunca hiçbir sınırdan bildirmeye değer yığınak yapılmadığı, aksine Ustrumca ve Petriç'e kadar indirilmiş olan 14 üncü alayın tekrar Cuma-yı Bâlâ'ya çekildiği anlaşılmıştır.

Yeni Savunma Bakanı General Fiçef'in telgrafla da arz ettiğim açıklaması doğrultusunda gelecekteki bir harekâta hazırlık olmak üzere yavaş yavaş ordunun takviyesine dahî henüz başlamamış olduğunu arz ederim.

Mustafa Kemal

рия, само ако България даде повод за това.

4) Досега действията предприети от българската армия се състоят от следното: както посочих и по-горе, мерките, които предприема Генералният Щаб са: да разпраща писма до старите войници, в които им се съобщава в кои части са зачислени, когато се даде заповед за мобилизация; в случай на мобилизация на набора на 38-годишните да се продължи с мобилизирането и на наборите на 37 и 36-годишните, а за новите части от 20-25-годишните да организира триседмично военно обучение.

Затова до днес няма никакви военни приготовления на нито една българска граница, за което си струва да бъде съобщено, точно обратното 14 полк, който беше свален до Струмица и Петрич, отново е преместен в Джума - и Баля.

Съобщаваме Ви, че все още не е започнало укрепването на армията части по части като стъпка за бъдещи действия, което съобщих и в телеграмата си относно изявленията на новия Министър на Националната Отбрана Генерал Вичев.

Мустафа Кемал

**BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞINDA
YUNANİSTAN'IN OSMANLI
DEVLETİ'NE KARŞI SAVAŞA
GİRMESİ HALİNDE,
BULGARİSTAN'IN TAKINACAĞI
TAVIR HAKKINDA
6 KASIM 1914 TARİHLİ RAPOR (*)**

Özel ve Gizlidir

6 Kasım 1914 (24 Ekim 1330)

BAŞKOMUTANLIK VEKALETİ
GENELKURMAY BAŞKANI YARBAY
İSMAİL HAKKI BEY'E

Kardeşim,

Anlaşma hükümlerine karşı düşmanlık (savaş) ilan edildiği zaman, hükümetimizin, Sofya Sefareti aracılığı ile, Bulgar hükümetine yapılan bildiriye karşılık, Başbakanın "içteki fikirlerin (kamuoyu) Almanya'dan yana harekete elverişli olmadığı ve fakat Yunanistan'ın Osmanlı Devletine karşı çarpışmaya başlaması halinde o yoldaki bağlaşmamız gereğince Bulgaristan'ın da

(*) T.C. Genelkurmay Başkanlığı ATASE ARŞ. Kİ: 1660, D: 40-28, Fh: 32.

**ДОКЛАД ЗА ПОЗИЦИЯТА НА
БЪЛГАРИЯ ПРИ ПОЛОЖЕНИЕ,
ЧЕ ГЪРЦИЯ УЧАСТВА ВЪВ
ВОЙНАТА СРЕЩУ ОСМАНСКА-
ТА ДЪРЖАВА ПРЕЗ ПЪРВАТА
СВЕТОВНА ВОЙНА.**

(6 ноември 1914 г.)*

Секретно и специално

6 ноември 1914 (24 ноември 1330)

До Пълномощника на Главното Командване и Началник на Генералния Щаб, Подполковник Исмаил Хаккъ Бей

Братко,

В отговор на нотата, изпратена на Българското Правителство от нашето Правителство, с помощта на Посолството ни в София, в случаите, когато то направи враждебни изявления по отношение на клаузите в договора, Министър-Председателят отговори следното: "общественото мнение не одобрява действия в подкрепа на Германия, но в случай, че Гърция започ-

* Р. Т. Председателство на Генералния щаб. ATASE Арх. КЛ: 1660, Д: 40-28, Фх: 32

Yunanistan aleyhine hareket edeceği" yolunda verdiği karşılığı ve sefirin buna eklenen düşünceleri bilgilerinize sunulmuştur.

Ben, General Fivefin görüşünü sezmek amacıyla Yunan Ordusu hakkında edindiğim bilgileri vermek bahanesiyle kendisiyle buluşmak istedim. Kendileri, sorularıma verdiği karşılıklarda olağanüstü ihtiyatlı konuşuyor; adeta hiç bir fikir, hiç bir anlam belirtmiyordu. Bütün cevaplar "Türkiye'nin Büyük Harbe katılmağı zamanının geldiği, Alman hükümetince takdir ve tayin edilmiş olacaktır" cümlesiyle özetlenebilir.

Almanya ve Avusturya ataşemiliterleri de Fivef ile görüşmüşler, Golç'un, Generale "artık Bulgaristan'ın da Sırp ve Yunan'a karşı Osmanlı kuvvetleriyle birlikte taarruz etmesi zamanının geldiğini" söylemesi üzerine, kendisi "gerçekten, bundan uygun askerî hareket olamaz; ancak, Türklerin düşüncesi, Gümülcine çevresine sahip olmaktır. Halbuki, bu arazi bütün Makedonya'dan pek çok değerlidir. Herhalde buralarını Türklere bırakamayız" demiş.

Laksa, adını vermek istemediği bir

не военни действия срещу Османската държава, съгласно нашето споразумение в тази област и България ще действа против Гърция", за което Ви уведомявам, прибавяйки към това мислите на посланика.

За да разбера мнението на Генерал Вичев, аз поисках среща с него, използвайки повода, че искам да му дам сведения за гръцката армия. На зададените от мен въпроси, той отговори извънредно предпазливо; нито едно изказано мнение и нищо съществено. Всичките му отговори могат да бъдат резюмирани в изречението, че "времето за намесата на Турция в Голямата война ще бъде определено и одобрено от Германското Правителство".

И военните аташета на Германия и Австрия са се срещнали с Вичев. Когато Голц казал на генерала, че "е дошло вече времето и България заедно с османските сили да настъпят срещу Сърбия и Гърция", той отговорил "наистина не може да има подходящи военни действия от тези, обаче идеята на турците е да завладеят района на Гюмюрджина. Само, че тези територии са много по-значими от цяла Македония. По всяка вероятност няма да ги оставим на турците".

Един министър, чието име той не пожела да спомене, казал на Лакса

bakanın, kendisine, "Bulgaristan tarafsızlığını korumakla, Avusturya'ya pek büyük hizmet eylemekte olduğunu ve Yunanlılar Türkiye'ye karşı düşmanca harekata başladıkları takdirde de, Bulgaristan hükümetinin tarafsızlığı sürdüreceğini" bildirdiğini söyledi.

Gerek Golç ve gerekse Lakse'nin kişisel kanıları, Yunanistan bizim aleyhimizde hareket ettiği takdirde bile, Bulgaristan'ın kımıldamayacağı yolundadır. Benim'de bu noktada Bulgarlara hiç güvenim yoktur.

Sırp ve Yunan işgalinde bulunan Makedonya'daki çetelerimizin hareketi sonucu, oralardaki İslâm ahali dağıtılıp yok edilmektedir. Sekiz yüzden çok İslâm, Ustrumca'ya sığınmış, orada aç sefil bir haldedir. Çete başlarından bazıları Sofya'ya geldi. Bunlar içgüdü ile bize müracaat ediyor ve ne yapmak gerekeceğini soruyorlar.

Birlikte hareket eyledikleri, Bulgar komitesinin bir çok noktalarda verdikleri sözlere uymamakta olduklarından ve sınır memurlarına Bulgar Savunma Bakanlığından Sırbije'deki İslâmların oralardan göçmelerine müsaade olunması bildirildiğinden ve benzerlerinden

“България ще продължи да пази своя неутралитет и въпреки, че продължава да прави твърде големи услуги на Австрия и че гърците са започнали вражески действия срещу Турция, Българското Правителство ще продължи да спазва неутралитет”.

Според личните убеждения и на Голц и на Лакса, дори когато Гърция действа против нас, България няма да реагира. По тази точка аз също нямам доверие на българите.

В резултат на действията на нашите чети, намиращи се в Македония, която е под гръцка окупация, намиращото се там мюсюманско население се разпръсква и унищожават. Повече от 800 мюсюмани, гладни и мизерстващи са се настанили в Струмица. Някои главатари на чети дойдоха в София. Те се обръщат към нас по вътрешно убеждение и питат какво да се прави.

Въпреки, че действат заедно с Българския комитет по някои точки той не изпълнява своите обещания и казва на граничните служители, че Министерството на Отбраната на България е съобщило, че ще се разреши на мюсюманите от Сърбия да се изселят, че ще се осигури тяхната прехрана и подобни такива.

söz ediyorlar ve göçmüş bulunanların beslenmelerinin sağlanmasını istiyorlar.

Bu günlerde Sofya'da bazı Bulgar çete başları toplanıp, hareket edip etmemek bakımından görüşmelerde bulunuyorlar. Bulgar komitesi elebaşları ve erleri çeşitli düşüncede bir takım kimseler içlerinde Rus'tan yana olanlar az değildir.

Protokrov gibi en ileri gelen bazı elebaşları ile bir münasebetle görüştüm. Yakında harekete hazırlanmakta olduklarını söylüyorlar, fakat bu ifadeyi belgeleyecek henüz bir fiili belirti yoktur.

Bence, bütün hareketimizde. Bulgaristan'ı hareket etmiş görmedikçe, ona karşı sakınma tedbirleri almakta müsamaha eylemek doğru değildir.

Başlanılan büyük işden, Osmanlı Milletinin yüzü gülerek çıkması ve Ordumuzun Balkan Savaşında yüzüne sürülen namus lekesinin silinmesi mutlu zamanının gelmesini bekleyerek gözlerinizden öperim, kardeşim.

Mustafa Kemal

Тези дни в София се събраха главатарите на някои български чети за да обсъдят бъдещите си действия. Водачите на Българския комитет и комитите са хора с най-различни убеждения, не са малко и тези, които поддържат руснаците.

По някакъв повод се срещнах с някои по-видни водачи, между които и Протогеров. Казват, че са готови в скоро време да действат, но все още няма никаква проява, която да бъде документирана.

Докато не сме видели България да действа, според мен във всичките си действия не бива да бъдем снизходителни, когато избираме предпазни мерки срещу нея.

В очакване съм на онова щастливо време, когато започнатото голямо дело ще зарадва османското население и ще се изтрият петната, които бяха хвърлени върху честта на армията ни в Балканската война и Ви целувам по очите, братко.

Мустафа Кемал

**BULGARİSTAN
GENELKURMAY BAŞKANI
GENERAL VİÇEV'İN
HARP TARİHİ YAZDIĞINA
DAİR 6 ARALIK 1914
TARİHLİ RAPOR(*)**

**ДОКЛАД ЗА ВОЕННАТА
ИСТОРИЯ, КОЯТО ПИШЕ
НАЧАЛНИКЪТ НА
БЪЛГАРСКИЯ ГЕНЕРАЛЕН
ЩАБ ГЕН. ВИЧЕВ.
(6 декември 1914 г.)***

Özel ve gizlidir.

Sofya

23 Kasım 1330 (6 Aralık 1914)

Специално и секретно

София 23 ноември 1913

SAVUNMA BAKANLIĞINA

Bulgar Genelkurmay Başkanı General (Fiçev) ile yaptığım bir görüşmede bir münasebetle geçen savaştan konuşulduğu sırada, adı geçen, önünde sözkonusu savaş hakkında yazmakta olduğu harp tarihinin müsveddeleri ve dokümanları olduğu halde bir yazar sıfatıyla konuştu ve dedi ki:

"Yaptığım harb planı, General (Dimitriyev)'in Lüleburgaz civarında verdiği raporların etkisiyle fikren içine düştüğü değişiklik müstesna

(*)T.C. Genelkurmay Başkanlığı ATASE Arş.
Kl:1660, D:40-28, Fh:1

До Министерството на Войната

По време на разговора ми с Генерал Вичев, Началник на Българския Генерален Щаб, същата личност, когато заговори за последните военни действия, спомена, че си води записки по военна история за тях и въпреки че разполага с всички документи, говорейки като писател каза, че:

“Начертаният от мен план за военни действия беше изпълнен точно и успешно, съобразно с рапортите на Генерал Димитриев, подготвени в околностите на Люлебургаз, с изклю-

* Р. Т. Председателство на Генералния щаб.
АТАСЕ Арх. Кл: 1660, Д: 40-28, Фх: 1.

olmak üzere harfiyyen ve başarılı bir şekilde tatbik olunmuştur. Çünkü ben Osmanlı Genelkurmayı'nın harb planını ve askerî harekâtının bütün inceliklerini öğrenmiştim. Bunların tamamı saklıdır.

Bana bilgileri veren Alman subaylarıdır. Özellikle Golç Paşa'dan çok faydalandık.

Savaşın ve askeri harekâtın tamamı süresince Osmanlı Genelkurmayının günlük düşüncelerini ve bütün savaş mıntıkasında her gün toplanabilen kuvvetler ve bunların durumları hakkında düzenli bilgi alıyordum.

Berlin'deki askerî ateşemiz Almanlar tarafından her konuda günü gününe aydınlatılıyordu."

Gerçekten, generalin yaptığı açıklama ve gösterdiği belgeler karşısında; seferberliğimiz, harb planlarımız ve genelkurmayımızın ruh hali ve fikrî yapısı hakkındaki bilgilerinin doğruluğunu kabul etmek gerekiyor. Ancak, edinilen bilgiler için gösterdiği kaynak cidden sadece Alman subayları ve Alman kaynakları ise, bu hususun gelecek için dikkatle üzerinde durulması gereken bir konu olarak gözönüne alınması düşünce-

чение на промените, които е замислял. Защото аз бях научил плана за водене на война и всички военно-стратегически планове на Османския Генерален Щаб. Всичко това е скрито.

Тези сведения получих от германските офицери. Особено много се възползвах от Галич Паша.

Още по време на сраженията редовно получавах точни сведения за изпълнението на военната стратегия, за ежедневните планове на Османския Генерален Щаб, за силите които могат да бъдат събрани всеки ден в зоната на военните действия и тяхното състояние.

Военният ни аташе в Берлин, всекидневно и точно беше осведомявано.

Наистина, трябваше да се приемат разясненията на Генерала и мобилизацията, потвърдена с документи, плана ни за война и сигурността на сведенията относно замислите и състоянието на духа на Генералния ни Щаб. Всъщност, единственият източник за получаване на споменатите сведения наистина бяха германските офицери, смятам, че германските източници са въпрос, по който трябва

sinde olduğumu arzederim.

Mustafa Kemal

Verdiğim bu bilgilerin General Fiçev tarafından Alman kaynaklarından alındığının duyulması adı geçen ile kurmaya çalıştığım dostluk ilişkilerini imkansızlaştıracağından bu konuda ilgililerin dikkatlerinin çekilmesini rica ederim.

да се внимава и да не се подценява и в бъдеще.

Мустафа Кемал

Моля да бъде взет под внимание от заинтересуваните лица този мой доклад, който е съставен по сведения, получени от Генерал Вичев, личност с която се опитам да създам контакти и по германски източници.

III. BÖLÜM	III. РАЗДЕЛ
DİPLOMATİK YAZIŞMALAR	ДИПЛОМАТИЧЕС- КА ПРЕПИСКА

БОРИС III ЦАР
ÇAR III. BORİS

**MUSTAFA KEMAL
(ATATÜRK)'İN
"MUKADDES ALEKSANDR"
NİŞANI İLE
ÖDÜLLENDİRİLDİĞİNE DAİR
III. ÇAR BORİS'İN 21.02.1915
TARİHLİ MEKTUBU (*)**

Bulgar nişanları kançılaryası

Sofya, 21 Şubat 1915

Genelkurmay'a

Bulgar nişanları kançılaryası, Çar Hazretlerinin Sofya'daki Osmanlı Devleti Elçiliği'nde sabık askerî ataşesi olan Kurmay Yarbay Kemal Bey'i "Aziz Aleksandr" nişanından Komutanı Haç ile ödüllendirmeyi lütfettiğini, Genelkurmay'a bildirmekle şeref duymaktadır.

İlgili makama havale edilmek ricasıyla, söz konusu ödül ve nişan alâmetleri birarada gönderilmektedir. Ayrıca berat ilaveten gönderilecektir.

Sekreter:

(*) TSV A, F. 24, op. III, a.e. 49, L. 225.

**ПИСМО ОТ КАНЦЕЛАРИЯТА
НА БЪЛГАРСКИТЕ ОРДЕНИ ДО
ЩАБА НА АРМИЯТА ЗА
НАГРАЖДАВАНЕТО НА
МУСТАФА КЕМАЛ (АТАТЮРК)
С ОРДЕНА "СВЕТИ
АЛЕКСАНДЪР",
(21 февруари 1915 г.)***

Канцелария на Българските Орде-
ни

София, 21й февруари 1915 г.

Канцеларията на Българските Ордени има чест да съобщи в Щаба на Армията, че НЕГОВО ВЕЛИЧЕСТВО ЦАРЯТ благоволи да награди бившия Военен Аташе при Императорската Отоманска Легация в София, Подполковник от Генералния Щаб Кемал Бей, с Командирския Кръст от ордена Си "Св. Александър".

Орденските знакове на поменатото отличие се изпращат едновременно с настоящето, с молба за препращането им по принадлежност, съответната грамота ще се изпрати допълнително.

Секретар: подпис не се чете

* ЦВА, ф. 24, оп. III, а.е. 49, л. 225

**SOFYA'DA AÇILAN
BULGAR-TÜRK DERNEĞİ
İLE İLGİLİ BULGARİSTAN ELÇİSİ
N. KOLUŞEV'İN 12.09.1917
TARİHLİ RAPORU (*)**

**ДОКЛАД ОТ БЪЛГАРСКИЯ
ПОСЛАНИК Н. КОЛУШЕВ ВЪВ
ВРЪЗКА С ОТКРИТОТО В
СОФИЯ БЪЛГАРО-ТУРСКО
ДРУЖЕСТВО,**

(12 септември 1917 г.)*

Gizli

İstanbul, 12.09.1917

Цариград, 12 септемврий 1917 г.

Sayın Başbakan,

Поверително

Bulgaristan'da Bulgar-Türk Derneği'nin kurulması Türk yöneticilerinde olduğu gibi, Türk basını tarafından da büyük memnuniyetle karşılandığını, tarafınıza bildirmekten şeref duymaktayım. Yeni Osmanlılar'ın yayın organı olan Tanin Gazetesi 8 Eylül sayısında, eklediğim tercümede göreceğiniz gibi, dernek kurucularının tebrik edildiğini ve dernek beyanatında ortaya konulan düşüncelerin Türk toplumu tarafından tamamen paylaşıldığını bildiren "Türkiye ve Bulgaristan" adı altında bir başmakale yayınladı. Aynı konuda bir konuşmasında Sadrazam Talat Paşa bana İstanbul'da bir Türk-Bulgar Derneği kurulması fikrini ortaya atmayı uzun zamandan beri düşündüğünü söyledi. Bu derneğin amacı iki komşu ve son derece birbirlerine yakın devletler ve halkların çıkarlarındaki müşterekliği

Господине Министре-Председателю,

Имам чест да Ви явя, че както управляющите турски кръгове, така и турската преса посрещнаха с голямо задоволство образуването на българо-турското дружество в България. Телеграмите, които се изпратиха от София по този повод, се възпроизведоха на видно място във всички тукашни вестници, които ги придружиха с много благоприятни за България и българския народ коментарии. А органа на младотурския комитет вестник "Танин" напечата в броя си от 8 септември уводна статия под заглавие "Турция и България", в която, както ще благоволите да видите от приложения при настоящето ми превод, се поздравяват инициаторите на това дружество и се заявява, че изложените в декларацията на дружеството мисли се споделят напълно от турското общество.

(*) TsDA, F. 176, op. 3, a.e. 727, L. 4-5

* ЦДА, ф. 176к, оп. 3, а.е. 727, л. 4-5.

Türk halkı arasında yerleştirmek ve geliştirmek olacaktır. 1915 yılında iki hükûmet tarafından ehemmiyet verilen politikanın hayata geçirilmesidir. Görünüşte, en kısa zamanda nazik insiyatifimizle Türk tarafından aynı amaçlı bir Türk-Bulgar Derneği'nin kurulması ile cevap verilecektir ki, bu dernek hemen bizde kurulan Bulgar-Türk Derneği ile ilişkiye geçmek isteğinde bulunacaktır. Bu husus göz önünde bulundurularak, Çarlık Bulgar hükûmeti ile Sofya'da Bulgar-Türk Derneği arasındaki gerekli olan bağ ve uzlaşmayı muhafaza etmek yüce çıkarlarımız doğrultusunda olmalıdır ki bu, şüphesiz İstanbul'da Türk-Bulgar Derneği'nin temeli olacaktır. Çünkü Türk-Bulgar Derneği'nin kurucu üyeleri Türk hükûmetinin yakın çevresinden ve hükûmete bağlı Genç Türkler komitesi mensuplarıdır. Her şeyde ve her yerde Talat Paşa ve Genç Türk hükûmetinin fikir ve temayülleri kabul ettirecekler ve aralarında mevcut olan disiplin bağı yüzünden kesinlikle bu politikanın tenkit edilmesine yada beğenilmemesine rıza göstermeyeceklerdir. Çoğu kez yaptığımız gibi, şimdi de aynı hatayı yaparsak, yarardan çok zarar getirir ve aynı zamanda iki devlet arasında politik ilişkileri zorlaştırma riski ile karşı karşıya kalırız. Dernek görüşlerinin hükûmetinkinden farklı olduğunu gösterecek küçük bir nokta bile kötü sonuçlar doğurabilir. Bu durum iki

В един разговор по същия въпрос, Великия Везир Талаат Паша, ми каза, че той отдавна замислювал да внуши основаването на едно турско-българско дружество в Цариград, целта на което да бъде култивирането и разширението между турското население взаимността в интересите на двата съседни и толкова близко свързани народи и държави и което щяло да допринесе за консолидиране на игнорираната през 1915 година от двете Правителства политика.

В скоро време, навярно, от турска страна ще се отговори на нашата любезна инициатива с основаването тук на едно турско-българско дружество с[ъс] същата цел, което ще поиска да влезе в сношение с основаното у нас българо-турско дружество. Предвид на това и в[ъв] висшия наш интерес е да се запази оная необходима връзка и съгласие между Царското Българско Правителство и българо-турското дружество в София, която, несъмнено, ще бъде основата на турско-българското дружество в Цариград. Защото инициаторите и участниците в последното ще бъдат само близки и сяло подчинени на Турското Правителство хора от младотурския Комитет. Във всичко и на всякъде те ще прокарват замислите и стремежите на Талаат Паша и на младотурското Правителство и никога няма да се поддадат на критика или неудобрение на политиката му, благодарение на дисциплината, която ги свързва. Ако от наша страна се направи онова опущение, което много пъти се е правило, рискуваме да принесем повече вреда отколкото полза и да затрудним политическите връзки между двете

devlet ve iki halk arasında daima iyi ilişkiler adına kullanılmasına, aşırı ulusçu düşüncelerini bir çok kez dile getirerek sesini duyurmak isteyen birçok sayıdaki Türklere fırsat verecektir. Bundan dolayı görüşümü ortaya koyarak tevecühkarane dikkatinizi çekmek isterim ki, yeni kurulan Bulgar-Türk Derneği'ne daha ilk andan itibaren hükûmet politikasına paralel bir sağlam tesanût dalgası girmesi gereklidir. İki milletin menfaatlerini iyi değerlendirme fikrini geniş halk kitleleri arasında yerleştirmek amacıyla davet edilen toplum bilimcilerimiz gibi şahıslar çalışmalarını hükûmet politikası ile mutlak bir uyum içinde yürütmelidirler. Şu an için bu son derece önemli bir husustur. Çünkü otoritesini zedeleyeceği endişesiyle ayrıca hiç bir sonuç alınamayacağından dolayı hükûmet ve Yeni Osmanlılar Cemiyeti'nin tedbirler almayı düşünmediğinden, belirli genç Türk çevreleri tarafından zaman zaman yükselen şovenist seslerinin çoğunu kesecektir.

Sayın Başbakanım, en yüksek hürmetlerimi arz ederim.

N. Koluşev

държави. Най-малката слабост, която ще открие, че схващанията на дружеството се различават от тия на Правителството, може да има много лоши последствия. Тя ще даде възможност на турците да използват нашите вътрешни слабости все в името на добрите отношения между двете държави и двата народа, за често проявяваните шовинистически тъжнения у мнозина турци, които търсят популярност. Ето защо, позволявам си да изкаже мнение и да попрося благосклонното Ви внимание върху него, че в новооснованото българо-турско дружество трябва да се влее още в първия момент струя на пълна и здрава солидарност с политиката на Правителството. Лицата, които, като наши обществени дейци, са повикани да прокарват всред широките народни маси мисълта на добро разбиране интересите на двете нации, трябва да поставят дейността си в неразривно съгласие с водената от Правителството политика. Това е особено важно в сегашния момент, защото то ще послужи да заглъхнат много от шовинистичните гласове, които от време на време се издигат в средата на известни младотурски кръгове и спрямо които Правителството и младотурския Комитет не смеят да вземат мерки, защото това би покрусило популярността им, без да добият някакъв резултат.

Благоволете, да приемете, господине Министре-Председателю, уверение в най-високото ми към Вас почитание.

Н. Колушев

**CAFER TAYYAR PAŞA'NIN
DOĞU TRAKYA'NIN
BAĞIMSIZLIĞINI İLAN
ETMESİ HAKKINDA
EDİRNE BULGARİSTAN
KONSOLOSU'NUN 18.03.1920
TARİHLİ RAPORU (*)**

**ДОКЛАД ОТ ДРАГОМАНА В
БЪЛГАРСКОТО ГЕНЕРАЛНО
КОНСУЛСТВО В ОДРИН ЗА
ОБЯВЯВАНЕТО ОТ ПОЛК.
ДЖАФЕР ТАЯР НЕЗАВИСИ-
МОСТТА НА ИЗТОЧНА ТРАКИЯ**

(18 март 1920 г.)*

Gizli

гр. Одрин, 18 март 1920 г.

Bulgaristan Başkonsolosluğu

Българско Генерално Консулство

Edirne

Поверително

18.03.1920

*Muhterem Dışişleri ve Din İşleri
Bakanlığı'na*

До Почитаемото Министерство на
Външните Работи и на Изповедания-
та в София

*Dün, 16 Mart (1920'de) İstanbul'daki
Harbiye Nezareti, Parlamento, Posta ve
Telgraf binaları ile birlikte, İstanbul'un
çeşitli semtlerindeki askerî bölgeler,
silahlı İngiliz askerî kuvvetleri tarafından
işgal edilmiştir. Ayrıca İngilizler Osmanlı
Hükûmetini devirdiklerini buranın
(Edirne) Kolordu Komutanlığı'na İstan-
bul'dan bildirilmiştir.*

Завчера, на 16 того, в тукашното
Корпусно Управление се получи от
Цариград едно съобщение, с което се
явявало, че въоръжени английски
войски с насилие са заели Военното
Министерство, Парламента, Пощите
и Телеграфите, всички военни учас-
тъци в разните квартали на Цариград
и свалили досегашното национално
правителство.

*Bundan dolayı buradaki (Edirne'de-ki)
1. Ordunun Kolordu Komutanı meşhur
milliyetçi Albay Cafer Tayyar Paşa,
Anadolu'da Mustafa Kemal Paşa'nın
yaptığı gibi, derhal bağımsız hareket
edeceğini ilan etmiş ve İstanbul ile tüm*

Вследствие на това, тукашния На-
чалник на I Армейски Корпус, Пол-
ковник Джафер Таяр Бей, известен
националист, веднага се обявява за
самостоятелен, по подобие на Муста-
фа Кемал Паша в Мала Азия, [и]
скъсва всякакви сношения с Цари-
град. В същия ден прави посещение
на тукашното Английско Военно
Представителство и заявява му, че

(*) TsDA, F. 176, K, op. 4, a.e 959, L. 3.

* ЦДА, ф. 176к, оп. 4, а.е. 959, л. 3.

bağlantılarını kesmiştir. Bu arada O, aynı gün buradaki İngiliz Askerî Murahhaslığı'nı ziyaret ederek, bütün Doğu Trakya'nın yöneticisi olduğunu ve burayı işgale gelen her orduya karşı koymaya kararlı olduğunu beyan etmiştir. Ayrıca az önce halka hitaben, bir suretini sunduğum bir konuşmayı yapmıştır. Dün akşam 20-50 yaşına kadar tüm Müslümanların seferberliğine ilişkin emir çıktı. Ülkede askerî hal ilan edildi. Asayiş sağlandı. Türk halkı, Albay Cafer Tayyar Bey'in kabiliyet ve vatanperverliğine büyük güven duyduğundan, sakindir. Edirne Belediye Başkanı Şevket Bey de, bugün, bir suretini sunduğumuz şu demeci vermiştir.

"Şimdiye değin asayişin sağlandığına dair İstanbul'dan haber alınamamıştır. İngiliz Murahhaslığına gittim. Ancak, buraya da henüz bilgi gelmemiş. Bugün Cafer Tayyar Bey'e sordum." Telgraf ve Postanın İngilizler tarafından ele geçirildiğinden resmî mahiyette bilgiler alamıyorum. Fakat dolaylı yollardan, güya bir kaç mebus öldürülmüş, iki sabık bakan ve bir kaç milletvekili tevkif edilmiş ve düzen ile asayişin artık sağlandığını duyuyoruz" dedi.

Yukarıda dile getirilen bilgileri, Sayın Dışişleri ve Dinişleri Bakanlığının bilgisine arz ederim.

*Başkonsolosluk Tercümanı:
Drandarov*

той е диктатора на цяла Источна Тракия и е решен да се бие с всяка войска, която би дошла да окупира тази страна.

Подир малко той издаде прокламация към народа, от която тук прилагам един екземпляр. Снощи излезна заповед за мобилизация на всички мюсюлмани от 20 до 50 годишна възраст. Страната е обявена в[ъв] военно положение. Редът е запазен. Турското население е спокойно и бодро, понеже има голяма вяра в способностите и патриотизма на полковник Джафер Таяр Бея.

Днес и тукашния кмет, Шефкет Бей, издаде една прокламация, един екземпляр от който прилагам тук.

До сега от Цариград няма още положителни сведения, дали спокойствието е запазено. Ходих в Английското Представителство. Но там нямат получени още сведения. Запитах днес Джефер Таяр Бея. Той ми каза: "Официални съобщения не мога да получавам, понеже телеграфите и пощите са заети от Англичани, но по околел път чувам, че уж имало убити няколко депутати и арестувани двама бивши министри и няколко народни представители и че редът и спокойствието е било възстановено."

Горното, чест имам да донеса на Почитаемото Министерство на Външните Работи и на изповеданията, за сведение.

Драгоман на Генералното Консулство:

[Драндаров]

**MUSTAFA KEMAL (ATATÜRK)'İN
BULGARİSTAN BAŞBAKANI
ALEKSANDR STANBOLİSKY'YE
GÖNDERDİĞİ 30.04.1920
TARİHLİ MEKTUBU (*)**

30 Nisan 1920

Sayın Bakan,

İstanbul'un İ'tilaf devletleri tarafından haksız işgalinden sonra, Türk halkının, Halifesi ve onun hükûmetini esir sayarak, Büyük Millet Meclisini topladığını ve geniş çaplı seçimler gerçekleştirdiğini hazretlerinize bildirmekten şeref duy-maktayım.

Halife-Sultan ve İstanbul, yabancı yönetim ve işgali altında kaldığı müd-detçe vatanın bugünkü ve gelecekteki kaderini ele aldığı Büyük Millet Meclisi açılış oturumunda oylama ile ilan etmiştir.

Barış (Mondros Ateşkesi) hükümle-rine aykırı olarak hareket edilmesi ateşkesin sonuçları hakkında Türk halkının iyimser olmayışını bir kez daha teyit etmiştir. Bundan dolayı bu harekete karşı Meclis üyelerinin şiddetli protestosunu, Büyük Millet Meclisi tarafından Hazretlerinize bildirmek şere-fi ile görevlendirildim.

(*) TsDA, F. 176K, Op.4, a.e. 551, L. 153

**ПИСМО ОТ МУСТАФА КЕМАЛ
(АТАТЮРК) ДО БЪЛГАРСКИЯ
МИНИСТЪР-ПРЕДСЕДАТЕЛ
АЛЕКСАНДЪР
СТАМБОЛИЙСКИ.**

(30 април 1920 г.)*

30 април 1920 год.

Господин Министре,

Имам чест да доведа до знанието на Ваше Превъзходителство, че след несправедливото и неоправданото завземане на Цариград от съюзните сили, Отоманския народ считайки своя Халиф както и Неговото Прави-телство като пленници, е свикало Върховно Народно Събрание и произ-вел избори в широк размер.

Върховното Народно Събрание в заседанието при откриването си обя-ви чрез тържествено гласуване, че взима в ръцете си сегашните и бъде-щите съдбини на Отечеството, до ко-гато Неговия Халиф-Султан и вечния му град са под чуждо управление и окупация.

Върховното Народно Събрание ме удостои с честта да ме натовари да доведа до знанието на Ваше Превъз-ходителство, енергичния протест на неговите членове против този своево-лен и противен на постановленията на примирието акт, който още веднъж

* ЦДА, ф. 178к, оп. 4, а.е. 551, л. 153.

En yüce bir kurum olduğu tüm medeni milletler tarafından kabul edilen parlamentoya, oturumu sırasında saldırıldı. Meclisin protestosuna rağmen, halk temsilcileri, cani gibi İngiliz polisi tarafından parlamentodan çıkarıldı. Senatörler, milletvekilleri, generaller ve yazarlar evlerinde kelepçelenerek tutuklandı ve sürgüne gönderildiler. Nihayet, resmi ve özel kurumlarımız, sadece daha güçlünün haklılığı prensibine dayanarak, silah kuvvetiyle işgal edildi.

Tüm haklarının çiğnenmesi ve bağımsızlığına yönelik yapılan saldırılar göz önünde tutularak, Türk halkı Ankara'da toplanan temsilcilerinin emriyle ülkenin yönetimini ele geçiren yürütme komitesini seçmiştir.

Yukarıda belirtilen bilgileri Hazretlerinize sunmak suretiyle, 29 Nisan 1920'de Türk halkının dile getirdiği ve meclis tarafından onaylanan isteklerini size bildirmek ile şeref duymaktayım.

1- Hilafet ve Saltanatın meskeni olan İstanbul ve İstanbul Hükûmeti Türk halkı tarafından İ'tilaf devletlerinin esiri sayıldığından, işgal altındaki İstanbul'dan verilen emir ve fetvaların hiç bir hukukî ve dinî değerinin olmadığı belirtilerek ve İstanbul hükûmetince yüklenen sorumluluklar halk tarafından geçersiz sayılmıştır.

2- Soğukkanlılığı ve mutedilliğini muhafaza ederek, Türk halkı, hür,

потвърди песимизма на Отоманския народ върху резултатите от Конференцията за Мира.

Парламента, този светая светих и признат за такъв от всички цивилизовани нации, бе изнасилен в[ъв] време на заседанието си; от неговата среда, представители на народа бяха извлечени от английската полиция като злосторници въпреки живите протести на Камарата; Сенатори, депутати, генерали, писатели бидоха арестувани с окови на ръцете в домовете си и заточени; най-сетне нашите официални и частни учреждения бяха заети с[ъс] силата на щикове, основавайки се единствено на правото на по-силния.

Пред вид потъпкването на всички негови права и извършеното накърняване на неговата суверенност, отоманският народ, по заповед от неговите представители събрани в Ангора избра един изпълнителен комитет от средата на събранието, който взе в ръцете си управлението на страната.

Като донасям горе - изложеното на Ваше Превъзходителство, имам чест да Ви съобща желанията на народа изказани и удобрени в заседанието от 29 април 1920 година.

1) Цариград, седалище на Халифата-Султаната, както и правителството в Цариград е считан от отоманския народ като пленник на съюзниците и следователно заповедите и фетвите, произлизащи от окупирания Цариград, не могат да имат никаква закон-

bağımsız devlet olarak kutsal ve geleneksel haklarını savunmaya karar kılmıştır. Kendi adı ve hesabına sorumluluklar yüklenebilecek temsilcilerine hak vererek, adil ve şerefli bir barışın yapılmasına ilişkin arzularını dile getirmiştir.

3- Ülkede bulunan Hristiyan ve yabancı unsurlar milletin himayesindedir. Ancak vatanın güvenliğini tehdit edecek hiç bir faaliyette bulunmaları gerekmektedir.

Türk halkının haklı isteklerini olumlu karşılayacağınız ümidiyle, Hazretlerinizden yüksek hürmetlerimi kabul etmenizi rica etmekteyim.

Büyük Millet Meclisi adına ve onun direktifiyle.

Meclis Başkanı

Mustafa Kemal

на и религиозна стойност и всички поети задължения от тъй нареченото Цариградско правителство са считани от народа за недействителни.

2) Запазвайки хладнокръвието и умереността, отоманският народ е решил да защитава своите свети и многовековни права, като свободна независима държава и изявява желанието си за сключване на един справедлив и почетен мир, като признава на неговите представители правото да поемат ангажменти от негово име и за негова сметка.

3) Християнският елемент и чуждестранните елементи установени в страната са под закрила на нацията, обаче те не трябва нищо да предприемат против безопасността на отечеството.

С надежда за благоприятен прием на справедливите рекламации на отоманския народ, аз моля Ваше Превъзходителство да приемете уверението за високата почит, с която имам чест да бъда на Ваше Превъзходителство, най-смирнен и верен служител.

В името на върховното народно отоманско Събрание и по негова заповед, председател на Събранието.

(п) Мустафа Кемал

**BATI TRAKYA'DA TEVFİK BEY'İN
BAŞKANLIĞINDA, TÜRK VE
BULGARLARDAN OLUŞAN BİR
HÜKÜMETİN KURULDUĞUNA DAİR
BULGARİSTAN PARİS
ELÇİLİĞİ'NİN 08.06.1920
TARİHLİ TELGRAFI (*)**

Tarih: 08.06.1920

Şifreli Telgrafnâme

Sayı: 954

Dışişleri ve Dinişleri Bakanlığına

Batı Trakya'da Büyük devletlerin himayesi altında Trakya'nın muhtariyeti için mücadele verecek devrimci bir hükûmet kurulmuştur. Bu hükûmet Yunan işgalini reddettiğine ve Fransa'ya teşekkürlerine dair Türkçe, Fransızca ve Bulgarca olarak bir tebliğ yayınlamıştır. Söz konusu hükûmet, 7 Türk ile Batı Trakya'dan 3 ileri gelen Bulgar tarafından teşekkül etmiştir. Başkanı Gümülcine'den Tevfik Bey'dir. Hükûmetin, toplantılarını nerede yaptığı ve ne

**ТЕЛЕГРАМА ОТ БЪЛГАРСКОТО
ПОСОЛСТВО В ПАРИЖ ЗА
СЪСТАВЯНЕТО ОТ БЪЛГАРИ И
ТУРЦИ ПРАВИТЕЛСТВО
В ЗАПАДНА ТРАКИЯ.**

(8 юни 1920 г.)*

Министерство на Външните Работи

08.06.1920

Шифрована телеграма

№ 954

В Западна Тракия е образувано революционно правителство, което ще се бори за автономията на Тракия под протектората на Великите сили. Издадо е прокламация на турски, френски и български езици, в която изказва благодарност на Франция и отхвърля гръцката окупация. Това правителство се състои от 7 турци и 3 българи първенци от западна Тракия негов председател е Тевфик Бей от Гюмюрджина. Не се знае нито къде заседава правителството, нито с как-

(*) TsDA, F. 176K, op. 4, a.e 959, L. 79

* ЦДА, ф. 176к, оп. 4, а.е. 959, л. 79.

kadar güce sahip olduğu hakkında bilgi yoktur. Şimdilik büyük önem vermezsiniz, sadece bir protesto gösterisi olarak gazetelere bildiriniz.

Yunan birlikleri mevkillerimizi ele geçirmek ve sürülerimizi yağmalamak amacıyla 3 Haziranda Darıdere ve Ortaköy'ün güneyindeki bazı mevkillerimize doğru ilerlemişlerdir. Bir Yunan mangası Bulgar topraklarında kuşatılmıştır. Hükûmet protesto etti ve tahkikat istedi. Dün öğrenciler gösteride bulundu ve esirlerin serbest bırakılması için kültür dernekleri toplantısı gerçekleştirildi. Trakya'daki hareketin Makedonya Komitesi tarafından yürütüldüğü hakkında Tan'ın haberini yalanlayınız.

ви сили разполага. Съобщете го [във] вестниците само като акт на протест без да отдавате засега голямо значение. Алинея гръцки части усилены с андарты са настъпили на 3 юни срещу няколко наши постове южно от Даръ-Дере и Ортакой с цел да заемат нашите постове и заграбят стада, но били отблъснати, едно гръцко отделение било заградено на българска територия. Правителството протестира и иска анкета. Вчера имаше манифестация на учениците и събрание на културните дружества за освобождение на пленниците ни. Опровергайте съобщението на Тан, че македонския комитет [ръко]водил движението в Тракия. [Предайте [на] Лондон [и] Рим].

**BULGARİSTAN
BAŞKONSOLOSU T. PAVLOV'UN
TÜRKİYE İLE İLGİLİ
01.04.1921 TARİHLİ
RAPORU (*)**

İstanbul, 1 Nisan, 1921

*Türkiye'nin Politik Durumu Hakkında
Rapor*

*I. Londra Konferansı ve Anadolu'da
askerî hareketlerin yeniden başlaması.*

21 Şubat 1921'de Londra'da açılan konferans, Yakındoğu kaosuna memnuniyet verici bir şekilde sonuçlanması bakımından oldukça pozitif ümitler ile başladı. Ankara heyetinin tutumu ile ilgili ilk ciddi engel başarılı bir şekilde ortadan kaldırıldı. Çünkü iki Türk heyeti önceden tamamıyla anlaşmıştı ve konferansa bir bütün olarak katıldı. Yunanistan ve Türkiye murahhaslarının sonuna kadar dinlenilmesinden sonra, iki devlet tarafından sunulan bilgilerde olduğu gibi, isteklerde de mutlak uzlaşmazlığı gözönüne alan yüksek şura kurulu bir tahkikatın gerekliliğine karar verdi ve 25 Şubat oturumunda iki heyete toprak meselelerinin düzenlenmesinde Büyük müttefik devletlerin hakemliğini kabul etmelerini önerdi.

(*) TsDA, F. 176K, op. 4, a.e. 1941, L. 6-22.

**ДОКЛАД ОТ БЪЛГАРСКИЯ
ГЕНЕРАЛЕН КОНСУЛ Т. ПАВ-
ЛОВ ВЪРХУ ПОЛИТИЧЕСКОТО
ПОЛОЖЕНИЕ В ТУРЦИЯ.
(1 април 1921 г.)***

Доклад върху политическото положение в Турция

Цариград, 1 април 1921 год.

I. Лондонската конференция и подновяването на военните действия в Анадола.

Откритата на 21 февруарий 1921 година конференция в Лондон започна своята работа при твърде благоприятни изгледи, по отношение намирането на един задоволителен изход от блискоизточния хаос. Първата сериозна пречка, свързана с поведението на ангорската делегация, бе щастливо отстранена, тъй като двете турски делегации се поставиха предварително в пълно съгласие и се явиха пред Конференцията като едно цяло. След изслушването на представителите на Гърция и Турция и предвид абсолютната непримиримост в данните, както и в исканията, представени от двете спорещи страни, Върховният Съвет намери, че се налагаше една анкета. И в заседанието си от 25 февруарий той реши да предложи на двете делегации да приемат арбитража на съюзните велики сили, по уреждането на териториалните въп-

* ЦДА, ф. 176к, оп. 4, а.е. 1941, л. 6-22.

İngiliz, Fransız ve İtalyan uzmanlarından müteşekkil bir heyet Trakya ve İzmir'de tahkikat yapacaktı ve bu tahkikat sonuçları ihtilafli toprak meselelerinin kaderinin tayininde temel belge olarak kullanılacaktı.

Bu öneri Türk heyeti tarafından hemen kabul edildi. Fakat Kalogeropoulos yeni talimatlar isteyeceğini beyan etti. Bir kaç gün sonra Atina'daki Millet Meclisi tahkikat önerisini reddetti ve Sevr Antlaşması'nın büsbütün korunması için ısrar etti.

12 Mart'ta Doğu meselelerinin tartışılması için Türk heyetinin tekrar konferansa çağrıldığında artık hakemlik önerisi unutulmuştu. Bunun yerine Türk delegelerine yeni öneriler sunulmuştu. Tahkikattan artık bahsedilmediğine ve yeni önerilerde Trakya'dan söz edilmediğine şaşırان Bekir Sami Bey'e Lloyd George, son önerilerinin öncekileri ortadan kaldırdığını ve müttefik şartlarının açık ve kati surette cevap verilmesi gereken bir blok olduğunu söyledi. Bab-ı Ali'nin bir resmi tebliğine göre yeni öneriler şundan ibarettir:

Antlaşmada öngörülen değişiklikler tatbik edilirse, Türkiye'nin milletler topluluğuna kabulü kolaylaşacaktır. Türklerin İstanbul'dan kovulması maddesi ortadan kaldırılacaktır. Boğazlar'la ilgili komisyonun başkanlığı, iki oya sahip olacak olan Türkiye'ye verilecektir.

роси. Една мисия, съставена от английски, французки и италиянски техници, щеше да бъде образувана с[ъс] задача да направи анкета в Тракия и Смирна, резултатите от която анкета трябваше да послужат отпосле като база за определяне съдбата на спорните територии.

Турската делегация прие това предложение незабавно. Г[осподи]н Калогеропулос, обаче, заяви, че ще поиска нови инструкции. Няколко дни след това, Народното Събрание в Атина отхвърли предложението за анкета и настоя за цялостното запазване на Севърския договор.

И когато на 12 март Конференцията, повръщайки се върху източните работи повика отново турската делегация, предложението за арбитраж бе забравено. Вместо това, на турските делегати бяха съобщени нови предложения. На очудването, изразено от Бекир Сами Бей, загдето не ставаше вече въпрос за анкета и загдето Тракия нито се поменаваше в новите предложения, г[-н] Лоид Джордж отговори, че последните отменявали по-раншните предложения и че условията на съюзниците представлявали един блок, на който трябвало да се отговори ясно и недвусмислено (*sans faux fuyants*).

Според едно официално комюнике на Високата Порта, новите предложения се състояха в следното:

Ако предвидените изменения в договора се приложат, приемането на Турция в Обществото на народите ще бъде улеснено. Клаузата относно из-

Ordu sayısı 35.000 kişiye, jandarma ise 45.000 kişiye çıkarılacaktır. Yabancı subaylarının sayısı azaltılacaktır. Boğazlar bölgesi sınırlandırılacaktır. Malî kontrol komisyonunun başkanlığı Türk Maliye Bakanına verilecektir. Türk parlamentosunun kabul ettiği bütçe kontrol komisyonu tarafından değiştirilebilecektir. Türkiye imtiyazlar verme serbestisini tekrar elde edebilecektir. Yine belirli şartlarla, yabancı postaların kaldırılması dikkate alınacaktır. Yunan orduları İzmir'de kalacaktır. Vilayetin iç kısımlarında yabancı ve Türklerden oluşan mahallî jandarma bulunacaktır.

Aynı tebliğde, Trakya'dan söz edilmesine karşın Yunan ordularının İzmir'de kalmasından dolayı itiraz eden Türk heyetine, konferans başkanı cevap vererek, yapılan önerilerin, kararlarını kati surette bildirmek amacıyla, Türk ve Yunan hükûmetleri tarafından incelenmeleri gerektiğini söylemiştir. Fakat Yunan delegeleri henüz Londra'yı terk etmeden, Yunan hükûmeti askerî hazırlıklara girişmiştir. Kısa bir süre sonra, 19 Mart'ta, 1913, 1914 ve 1915 doğumluların seferberliğine ilişkin Kral emirnamesi çıkmıştır. Türkler ise gelecek bir konferans için yeni cevaplar hazırlamaya acele etmeksizin, savaş kaynaklarının kuvvetlendirilmesine çaba harcamaktaydılar. Bekir Sami Bey'in gazetelere verdiği uzlaştırmacı demeçlerine rağmen, Ankara'dan alınan bilgiler, milliyetçi

гонването на турците от Цариград ще се премахне. Председателството на Комисията за Дарданелите ще се повери на Турция, която ще притежава два гласа. Броят на войските ще се увеличи на 35 000 души и този на жандармерията на 45 000 души. Числото на чуждите офицери ще се намали. Зоната на проливите ще се ограничи. Председателството на финансовата контролна комисия ще се повери на турския министър на финансите. Бюджетът вотиран от турския парламент ще може да се изменява от Контролната комисия. Под известни резерви, Турция ще си възвърне свободата относно даването на концесия. Премахването на чуждите пощи ще бъде взето под внимание, при известни условия. Гръцките сили ще останат в града Смирна. В вътрешността на вилаета ще има смесена местна жандармерия.

В същото комюнике се казваше, че понеже турската делегация възрази-ла, загдето не ставало дума за Тракия и загдето гръцките войски се задържат в Смирна, председателят на конференцията отговорил, че направените предложения трябвало да се проучат от правителствата, турско и гръцко, с цел да съобщат своите окончателни отговори.

Обаче, преди още гръцките делегати да напуснат Лондон, атинското правителство започна своите военни приготовления. Наскоро след това, на 19 март, излезе кралски декрет за мобилизирането на наборите от 1913, 1914 и 1915 година. Турците от своя страна, преди да бързат да готвят нови отговори до една бъдеща конфе-

hükûmetin Londra'da önerilen tavizler ile yetinmeyeceğine kuşku bırakmıyordu. Daha 10 Mart'ta, görüşmeksizin Türk heyetine yeni şartları bildirmesinden önce, Dışişleri'nde yardımcı komiser Muhtar Bey Ankara'da Millet Meclisi'nde yaptığı konuşmasında şunları söylemiştir: "Ermeniler ile aramızda bir antlaşmanın var olmasından dolayı bu meseleyi Batı devletler ile tartışmamız gerekmiyor. Bununla beraber, tüm isteklerimiz kabul edilse bile, ekonomik bağımsızlığımızı elde edene kadar mücadeleye devam edeceğiz." Muhtar Bey, Londra Konferansı'ndan büyük ümitler beslenmemesi gerektiğini ve Türk halkının "Misak-ı Millî" doğrultusunda bir barış kabul edeceğini sözlerine ilave etmiştir.

Misak-ı Millî, İstanbul'da 28 Ocak 1920'de Osmanlı parlamentosunda oybirliğiyle kabul edilen ve müttefik devletlerin parlamentolarına gönderilen bir beyanattır. Bu beyanat Türk halkının kabul edebileceği en son tavizleri tayin ediyor ve bağımsız bir Türk devletinin devamı için daha fazla taviz verilmemesini belirtiyordu.

1. "Arapların çoğunluk teşkil ettiği ve 30 Ekim 1918 tarihli ateşkesin imzalanması ile itilaf devletlerinin işgali altında kalan ve serbest plebisit ile kaderi tayin edilecek topraklar hariç, karşılıklı sevgi duygularıyla heyecanlanan ve millî

ренция, се стремяха всячески да засилят бойните си средства. Въпреки примирителните изявления на Бекир Сами бей пред вестниците, сведенията от Ангора не оставяха никакво съмнение, че националистическото правителство не ще се задоволи с отстъпките предложени в Лондон. Още от 10 март, т.е. още преди Конференцията да съобщи на турската делегация новите условия, Мухтар бей, помощник-комисар на външните работи, говорейки пред националното Събрание в Ангора, е казал, между другото:

"Предвид на това, че между нас и арменците съществува един договор, ние няма какво да третираме с[ъс] западните сили по този въпрос. Впрочем, дори ако всички наши искания бъдат приети, ние пак ще продължаваме да се борим, докато добием нашата стопанска независимост."

Мухтар бей прибавил, че не трябвало да се хранят големи надежди върху Лондонската Конференция и че турският народ щял да приеме само един мир в съгласие с "националния пакт".

Националният пакт (мисаки-милли) - е една декларация гласувана единодушно от турския парламент на 28 януарий 1920 година в Цариград и която бе изпратена до парламентите на съглашенските страни. Тази декларация определя по следния начин максималните отстъпки, които могъл да направи турският народ и превишаването на които било несъвместимо със запазването на една независима турска държава.

geleneklere bağlı, Türk ve Müslüman çoğunluğu ile meskun tüm diğer topraklar, sadece maddi olarak değil, hukuki olarak da bölünmez ve ayrılmaz bir bütündür.

2. Gerektiğinde, Kars, Ardahan, Batum'dan oluşan bu üç sancak için yeni bir plebisit kabul edeceğiz ve buranın halkı ilk fırsatta anavatana dönmek isteğini beyan edecektir.

3. İslam hilafetinin merkezi ve Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti olan İstanbul'un güvenliği olduğu gibi, Marmara Denizi'nin güvenliği de, herhangi bir tehlike dışında olmalıdır. Bu şartın kabul edilmesi durumunda, her ilgili devletin bizimle (Türkiye) birlikte boğazlardan (Çanakkale ve Karadeniz) serbest geçiş ile aldığı her karar geçerli olacaktır.

4. Türk barışının yapılmasına kadar, ertelenen Batı Trakya halkının kaderinin tayin meselesi de, halkın hür iradesine bırakılmalıdır.

5. İtilaf devletleri ve onların bazı rakip ve müttefikleri tarafından tespit edilen azınlık haklarını, ancak komşu devletlerde benzeri haklar Müslüman nüfusu üzerinde tatbik edilmesi şartıyla kabul ediyoruz.

6. Diğer devletler gibi, malî ve ekonomik olarak gelişebilmemiz için ve

1. Изключая териториите населени с арабско мнозинство и останали при подписването на примирението от 30 октомврий 1918 год. под окупацията на съюзните войски, - територии, чиято съдба ще трябва да се определи чрез един свободен плебисцит, - всички други земи, населени с турско и мюсюлманско мнозинство, въодушевени от еднакви чувства на взаимна обич и привързани към националните традиции, образуват едно неделимо цяло, което не би могло нито материално, нито юридически да се разпокъсва.

2. В случай на нужда, ние ще приемем един нов плебисцит за трите санджака (Карс, Ардахан, Батум), чието население още при първия сгоден случай се произнесе, че желае да се върне към отечеството - майка.

3. Сигурността на Цариград - седалище на ислямския халифат и столица на отоманската империя, - както и сигурността и на Мраморното море, трябва да бъде вън от всяка угроза. При зачитането на това условие, всяко решение, което би се взело от заинтересованите сили съвместно с нас относно свободното плаване в проливите, е валидно.

4. Определянето съдбата на западна Тракия, отложено до сключването на турския мир, трябва също да се предостави на свободно изразената воля на населението.

5. Приемаме гаранциите за малцинствата, както бидоха установени между съглашенските сили и някои от техните противници или съюзни-

bugünkü ihtiyaçlara cevap verecek düzenli bir idareye sahip olabilmemiz için kesin surette bağımsızlık ve özgürlüğe gereksinimimiz vardır. Politik, ekonomik, ve malî yönden gelişmemizi engelleyecek her kısıtlamaya karşıyız. Devletin tespit ettiği borçların ödenmesi bu prensibe aykırı olarak yapılmalıdır."

Sadrazam Tevfik Paşa ile uzlaşan Bekir Sami Bey tarafından Londra'da yapılan öneriler dahil olmak üzere, Ankara hükûmetinin tüm istekleri bu "Millî Misak" tan ilham almaktadır. Bundan dolayıdır ki, Londra Konferansı tarafından önerilen ve adı geçen misakta yer alan Türk milliyetçilerinin programından büyük ölçüde ayrılan barış koşullarının, Ankara millî meclisince kabul edilmemesine kesin gözle bakılabildi.

Yunanistan ise, Ankara'nın yeni kararlarını öğrenmeyi beklemedi. Bu kararların, istediği gibi, olmayacağından emin ve güvensiz ve tehlikeli bir durumun sonsuz geciktirilmesinden endişeli Atina hükûmeti çözümü 23 Mart'ta Anadolu'da başlayan yeni bir taarruzda buldu.

II. Anadolu'da (Yunan) Askerî Harekatı

Bu taarruzun başarısı söz konusu olduğunda belirtilmelidir ki, Yunan ordusunun şimdi bertaraf etmesi

ци, с условие, че аналогични гаранции ще се прилагат спрямо мюсюлманските населения в съседните страни.

6. За да можем да се развиваме финансово и стопански подобно на другите страни, и за да можем да притежаваме една редовна администрация, отговаряща на сегашните нужди, абсолютно необходима ни е пълна независимост и свобода. Ние сме, поради това, против всяко ограничение, което спъва нашето политическо, стопанско и финансово развитие. Изплащането на установените дългове на държавата не трябва да става по начин противен на тези принципи."

Всички искания на ангорското правителство - включително предложенията направени от Бекир Сами бей в Лондон, в споразумение с великия везир Тевфик паша - са се инспирирали винаги от този "национален пакт". Можеше, следователно, да се счита сигурно, че Ангорското Национално Събрание не ще се съгласи за един мир върху базата, предложена от Лондонската Конференция в която база съществено се отдалечава от програмата на турските националисти, изразена в поменатия пакт.

Гърция, от своя страна, не дочака да узнае новите решения на Ангора. Уверено, че тези решения не могат да бъдат такива, каквито то желае, и загрижено от безконечното протакано на едно несигурно и опасно положение, атинското правителство потърси изхода в една нова офанзива в Анадола, която започна на 23 Март.

gereken zorlukları, 1920 Temmuz taarruzuyla kıyaslanamayacak kadar büyük olmalarıdır. Disiplinsiz çete ve zayıf nizamsız bölüklerin yerine Kemalistlerin şimdi oldukça iyi donatılmış ve silahlandırılmış, yüksek morale sahip ve sıkı disiplinli düzenli bir orduları vardır. Daimi bir cephe hattını, Türkler coğrafyanın elverişli olduğu birçok bölgede kuvvetli savunma hattı ve kaleleri yükselttiler. Geçen yılın sonunda Ermenistan'dan alınan silah ve toplar Kemalistlerin silahlanmasını iyileştirdiler ki, önceleri Türk topçu sınıfı, makineli tüfek ve teçhizat ile donatılmış Yunan ordusundan çok daha elverişsiz bir durumda idi. Ocak ayında Bursa civarında Yunan taarruzunun sonucu olduğu gibi, yeni taarruzun başlangıcı olan 23 Mart hareketinin şimdiye kadar gelişimi, millî ordunun savunma gücünün oldukça büyük ölçüde arttığını açık bir şekilde göstermiştir. Son zamanlarda Fransa ile yapılan anlaşma, Kilikya'da bulunan 2. Kolordusunun İzmir cephesine aktarılmasına imkan sağlamıştır. Henüz bitmemiş çatışmaların sonucu tahmin edilmemekle beraber, Anadolu'da mücadelelerinin bu sefer çok uzun ve son derece yıpratıcı olacağı kesindir. Yunan taarruzunu haber veren Mustafa Kemal Paşa, Millet Meclisinde bazı şehirlerin elden çıkmasının savaşın kesin sonucu üzerinde hiç bir tesiri olmadığını beyan etmiştir. Ordunun çok iyi durumda olduğunu Parlamente'ya bildirmiş ve

II. Военните операции в Мала Азия.

Относно условията, при които се развива тази офанзива, трябва да се изтъкне, че мъчнотиите, които има да преодолее гръцката армия, са несравнимо по-големи сега, отколкото през настъплението от м. Юлий 1920 година. Вместо недисциплинирани чети и разслабени нередовни части, кемалистите притежават сега редовна армия, доста добре екипирана и въоръжена, с повдигнат морал и стегната дисциплина. Без да поддържат една непрекъсната фронтова линия, турците издигнаха обаче, на много места, гдето характера на местността благоприятствува, силни отбранителни построения и укрепления. Вземите в Армения оръжия и топове в края на миналата година подобриха, от друга страна, въоръжението на кемалистите, макар те да се намират изобщо, от това гледище, в много по-неблагоприятно положение от гръцката армия, снабдена изобилно с артилерия, картечници и мунисии. Изходът на гръцкото нападение от м. януари в околностите на Бруса, както и досегашното развитие на операциите от 23 Март - начало на новата офанзива - показва ясно, че съпротивителната сила на националистическата армия е порастнала в значителна мярка. Спогодбата подписана напоследък с Франция позволи, при това, на турците да прехвърлят на смирненския фронт и 2-ия армейски корпус, който се намираше в Киликия. Без да може да се предсказва изхода от несвършените боеве, сигурно е, че борбата в Анадола ще бъде този път дълга и

harekatın sonunun çok kısa zaman içerisinde beklenilmemesi gerektiğini belirtmiştir.

Bununla beraber, Yunan ordusunun Anadolu'nun iç kısımlarına muhtemel ilerlemesi bir çok bakımdan güçlüklerini artıracaktır. Çünkü ordu merkezden uzaklaşacaktır ve iyi yollardan yoksun, son derece düşman halkı ile meskun topraklara girecektir. Bu yüzden, Yunanlılar Ankara'ya kadar yetişebilirlerse de, bu durum engellerin ve güçlüklerin sonucu değildir.

III. Türkiye ve Büyük Güçler

İngiltere, Fransa ve İtalya Doğu meselesi hakkında tamamıyla hemfikir olmadıkları ve Türklere karşı aynı tutumda bulunmadıkları bilinmektedir. Bu güçlerden ilki olan İngiltere, Türkiye'ye karşı düşmanca bir politika benimsemektedir. Türkiye'nin parçalanması ve zayıflatılması için öncülük etmektedir. İtalya ise, Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan hemen sonra Türklere karşı gizlemediği bir sempatiyi göstermeye devam etmektedir. Diğer yandan, Fransa başlangıçta Türkiye'ye karşı bir sıcaklık göstermemekle beraber, sonraları daha dostane tavırlar ile yakınlaşmaya başlamıştır. Kilikya'da çarpışmalara rağmen ve daha doğrusu sonuçsuz ve yıpratıcı bir mücadeleye son vermek istediklerinden dolayı, Fransızlar aylardan beri Türkiye'de fiili egemenliğin ve

крайно изтощителна. Съобщавайки вестта за гръцката офансива, Мустафа Кемал паша е заявил пред Националното Събрание, че изгубването на известни градове няма никакво влияние върху крайния изход на войната. Той уверил парламента, че армията е много добре подготвена и подчертал, че краят на операциите не трябва да се очаква в късо време.

Впрочем, евентуално проникване на гръцката армия още по-дълбоко във вътрешността на Анадола ще увеличи, в много отношения, нейните тежести, понеже тя ще се отдалечи от своята база и ще навлезе в една страна, лишена от добри пътища и населена почит изключително от враждебно население. Така щото, дори ако гърците успеят да достигнат Ангора, това не ще означава края на техните усилия и трудности.

III. Турция и великите сили.

Известно е, че Велико-Британия, Франция и Италия не са напълно солидарни в гледищата си по източните работи и не държат еднакво поведение спрямо турците. Докато първата от тези сили, Англия, усвои една явно враждебна на Турция политика и пое инициативата за възможното по-пълно окастриране и омаломощение на тази държава, Италия не е престанала, още от първия момент [след] примирието в Мудрос, да проявява едно нескривано благоразположение към турците. Франция, от своя страна, без да манифестира в началото някаква нежност към Турция, започна впоследствие да държи едно по-приятелско поведение спрямо последната.

kuvvetin yegane müdaafisi olan Ankara hükûmeti ile bir anlaşma fırsatı aramaktadır. Sevr Antlaşması'nın Paris hükûmeti tarafından imzalanmış olmasına rağmen, Fransız kamuoyunda olduğu gibi, İtalyan kamuoyunca da Sevr Antlaşması'nın getirdiği hükümler hayranlık ile karşılanmıyordu. Fransız parlamentosunda da tasvip etmeyenlerin sayısı gittikçe artmaktadır. Fransız basınının önemli organlarından bir çoğu Sevr Antlaşması'nın Fransız menfaatlerini büyük ölçüde tatmin etmediğini, yalnız, İngiltere'nin Doğu Akdeniz'de üstünlüğünü artırdığını, bu arada İngiliz politikası, Yunanistan'ı da uygun ve itaatli bir mandatör yapmaya çalıştığını belirtmeye başladı.

Batı devletlerinin bu farklı ve zıt temayülleri, Kemalistlerin daima ümit besledikleri unsurlar olmuştur. Aynı bakış açısından Ankara gazetelerinin dili de karakteristiktir. İtalya hakkında tamamiyle suskun ya da yalnızca ihtilafli sözler sarf eden bu gazeteler, daha önce de hakaret edilen Fransa'ya, yani "Albion'un emperyalizm ve açgözlülüğüne" şiddetle hücum etmektedirler. Son zamanlarda Ankara'da "daha iyi basın" vardır. Yarı resmi gazete "Hakimiyet-i Milliye" nin her zamanki konularından biri, İngiltere'nin her yerde Fransız nüfuzunun önüne geçtiği ve Fransız haklarını çiğnediğini Fransızlara göstermektir.

Въпреки боевете в Киликия или по-право тъкмо защото желаяха да турят всячески край на една безполезна и изтощителна борба, французите диреха от много месеци насам повод, за да се спогодят с ангорското правителство, което единствено запазваше в Турция, една фактическа власт и сила. Независимо от това, французкото обществено мнение, както и това в Италия, не посрещаше с възхищение клаузите на Севърския договор, макар последният да бе подписан от парижкото правителство. Във французкия парламент неудобрителните гласове се усилваха все повече и повече. Много от важните органи на френския печат започнаха да изтъкват, че Севърският договор, далеч от да задоволява изискванията на френските интереси, само затвърдява британското надмощие в Източно Средиземно море, гдето английската политика се опитва да направи от Гърция свой удобен и послушат мандатърор.

Тези различни и противоречиви тежнения на силите са били винаги един от елементите, върху които кемалистите са градили своите надежди. От същото гледище, характерен е езика на ангорските вестници. Докато за Италия или мълчат съвсем или намират само ласкави думи, тези вестници нападат ядовитото "империализма и алчността на Албион". Франция, която по-рано също биваше хулена, напоследък има в Ангора "по-добра преса". Една от обичните теми на официоза "Хакимииети Миллие" е да сочи на французите, че Англия навсякъде подравяла френското влияние и потъпквала френските права.

Mart ayının başlarında bir yanda Fransa ve diğer yandan da İtalya ile anlaşma imzalandıktan sonra, Türk milliyetçileri bu iki devletten daha açık bir teveccüh ve destek beklemektedirler. General Guro'nun İstanbul'da ikameti, Fransa'nın Türkler hakkındaki yeni tutumlarını açıkça göstermeye imkan verdi. (Generalin misyonu hakkındaki ayrıntıları, 30 Mart ve 21 numaralı gizli raporunda sundum)

Londra konferansının başarısızlıkla sonuçlanmasında özellikle, ilgili iki devletin uzlaşmazlığının yanısıra, Sevr Antlaşmasının yeniden gözden geçirilmesini istemeyen İngiltere'nin tavrı etkili oldu. 23 Martta Anadolu'da Yunan ordusunun yeniden taarruza başlamasıyla, bu görüş pekişti. Çeşitli yerlerde dile getirilen tahminler, Yunanistan'ın bu yeni taarruzunun büyük bir olasılıkla, Londra hükûmetinin gayr-ı resmi olsa bile tasdiki ile gerçekleştiği yönündedir. Bu ise İngiliz tarafı ile ilgili iki habere sebep oldu; Yunanistan'ın Anadolu'daki son taarruzunun Londra hükûmeti tarafından teşvik edildiği yönündeki dedikoduları kati surette İngilizler reddetmektedir ki bunun için 24 Martta "Turque Haras Reuter" ajansına salahiyyet verilmiştir. Aynı ajans iki gün sonra şu resmi tebliği yayınlamıştır:

"Geçenlerde, Londra konferansında, Britanya hükûmeti diğer müttefik güçleri

След като Бекир Сами бей, подписа в началото на м. Март спогодба от една страна с Франция и от друга с Италия, турските националисти очакват още по-открита благосклонност и подкрепа от тези две сили. Пребиванieto на генерал Гуро в Цариград даде случай да се манифестират недвусмислено новите разположения на Франция спрямо турците. (Подробности по мисията на генерала в Цариград са дадени в поверителния ми доклад от 30 март, № 21.)

При закриването на последната Лондонска конференция впечатлението бе, че неуспехът да се дойде до едно разрешение, се дължи, покрай непримиримостта на двете пряко заинтересовани страни, още и на въздействието на английското правителство, което не искаше да допусне една коренна ревизия на Севърския договор. Когато на 23 Март започна новата гръцка офанзива в Анадола, това впечатление се засили. Предположенията, изказвани от разни страни, че Гърция навярно е получила за новата акция поне тацитното удобрение на лондонското правителство, предизвикаха тук от английска страна две съобщения. На 24 март агенцията "Turqueз, Navas, Reuter" бе упълномощена да опровергае категорически слуховете, според които лондонското правителство поощрило Гърция да предприеме последната офанзива в Анадола. Подир два дни, същата агенция обнародва следното комюнике:

"На недавнашната Лондонска Конференция, правителството на Негово Британско Величество, едновременно

ile birlikte, Türk ve Yunan heyeti müttefiklerin öne sürdükleri çizgiler üzerinde uzlaşamadıkları takdirde devletlerden herhangi birinin güvenliğini sağlamak üzere teşebbüs edeceği harekatin sorumluluğunu müttefik güçlerin üstlenmeyeceklerini ve bu harekatin sorumluluğunun, teşebbüs eden devlet tarafından üstlenileceğini açık bir dille hem Türk hem de Yunan heyetine bildirdiler."

"Askerî harekatin yeniden başlaması gözönünde bulundurularak, Britanya hükûmeti, tarafsızlık politikası doğrultusunda, Karadeniz ordusu başkumandanına, şimdiye kadar emri altında bulunan Yunan ordusunun bölüklerinin kumandanlığından çekilmesi yönünde talimatlar verdi. Bu talimatları yerine getirmek üzere, General K. N. Harington İzmit mıntıkasındaki, 11. Yunan tümeninin kumandanlığından çekilmiştir. Bu tümen bu ayın 23'ünden itibaren Yunan Kumandanlığı emri altına geçmiştir.

11. Yunan Tümeninin İngiliz Kumandanlığı altında Kemalistlere karşı mücadele etmesine rağmen, 1920 Temmuz taarruzunda bazı İngiliz taburlarının yer aldığı bilinmektedir. Müttefiklerin Türk gazetelerine uyguladıkları sansürün büyük ölçüde hafifletildiği ve şimdi bu gazetelerin olaylar üzerindeki yorumlarını daha serbest bir şekilde ifade etmeleri yukarıdakilerle bir arada belirtilmelidir.

но с другите съюзни сили, даде на отоманската, както и на гръцката делегации да разберат ясно, че ако те не успеят да се спогодят върху, линиите представени от съюзните сили, последните не биха могли да поемат никак отговорността, за да попречат на едната или другата страна да прибегне до акцията, която тя би счела необходима за своята сигурност и че отговорността за тази акция ще трябва да се понесе от страната, която прибегва до нея."

“Пред вид на настоящето присърбно подновяване на военните действия, правителството на Негово Британско Величество, съобразно с политиката на неутралитет, даде инструкции на главнокомандувачия на Черноморската армия да изостави командването на частите от гръцката армия, които досега се намираха под неговите заповеди. В изпълнение на тези инструкции, генерал сър К. Н. Харингтон е изоставил командването на 11-а гръцка дивизия, в сектора на Измит. Следователно, тази дивизия минава под заповедите на гръцкото командване, начиная от 23 т.м. включително.”

Известно е, че в настъплението от м. юлий 1920 год. взеха участие и някои английски дружини, независимо от това, че единадесетата гръцка дивизия се биеше против кемалистите под английско командване. Към горното трябва да се отбележи значителното смекчение на междусъюзническата цензура спрямо цариградските турски вестници, които имат сега относително много по-голяма свобода да изказват своите преценки върху събитията.

IV. İstanbul-Ankara

İzzet Paşa Misyonu

Damat Ferid Paşa Sadrazam mevkiinde kaldıkça, İstanbul ve Ankara hükûmetleri arasında uçurum giderilemezdi. Zira iki taraf kendisinin haklı olduğu inancında idiler. Bu yüzden, barış için harcanan tüm çabalar kati surette başarısızlığa mahkûmdu. Geçen sene 17 Ekim'de istifa eden Damat Ferid Paşa'nın yönetimden uzaklaşması ve yerine Tefvik Paşa'nın geçip, Kemalistlerin saygı duyduğu kişilerin kabinede yer almasıyla iki hükûmetin karşılıklı suçlamaları otomatik olarak son buldu. Ancak hakikat tüm sonuçlarıyla ortada idi. Tefvik Paşa kabinesi ilk işinin Ankara ile uzlaşmak ve devlet birliğini yeniden sağlamak olduğunu beyan etti. Bu amaçla, hükûmetin kurulmasından bir hafta sonra Genelkurmay'dan Neşet Bey adında bir subay müzakereler için uygun ortamı sağlamak amacıyla temsilci olarak Anadolu'ya gönderilmiştir. Aynı zamanda Bab-ı Ali, milliyetçiler ile uzlaşmanın sağlanması için Türkiye'ye bazı tavizlerin verilmesi gerektiği ve tasdik edilmeyen Sevr Antlaşması'nın yeniden gözden geçirilmesi için İtilaf devletlerini ikna etmeye çaba harcıyordu. Geçenlerde İstanbul'a dönüşünden sonra İzzet Paşa, bu yönde koparılan vaatlerin, ne fazla değerli ne de yeterince açık olduğunu bildirmiştir. Buna rağmen, 3

IV. Цариград - Ангора. Мисията на Изет паша.

До момента, в който Дамад Ферид паша заемаше везирския пост, пропастта между двете турски правителства цариградското и ангорското, бе незапълнима. Двете страни се намираха в открита война и всички опити за помирение оставаха осъдени на сигурен неуспех. С оттеглянето на Дамад Ферид паша, който подаде оставка на 17 октомврий м.г., и заместването му с Тевфик паша - в кабинета на когото влязоха лица уважавани от кемалистите, - взаимното гонение между двете правителства се премахна автоматически. Двойствеността, обаче, си оставаше, с всички свои последици. Кабинетът на Тевфик паша декларира, че първата негова задача е да се спогоди с Ангора и да възстанови държавното единство. За целта, още първата седмица след съставянето на правителството бе делегиран в Анадола специален пратеник, генерал-щабния офицер Кешет бей, да подготви почвата за преговорите. В същото време Високата Порта правеше усилия да убеди Съглашението, че за да се постигне спогодба с националистите, необходимо е да се направят на Турция известни отстъпки и да се ревизира нератифицирания Севърски договор. Както заяви неотдавна Изет паша, след завръщането си в Цариград, изтръгнатите в това отношение обещания не са били много ценни, нито достатъчно ясни. При все това, макар едва на 3 декемврий, министъра на вътрешните работи Изет паша, най-авторитетния член от кабинета, замина за Ангора начело на една ми-

Aralık'ta kabinenin en saygın üyesi olan İçişleri Bakanı İzzet Paşa, Sabık Sadrazam, Bahriye Bakanı Salih Paşa, Ticaret ve Ziraat Bakanı Hüseyin Kazım Bey ve diğerlerden oluşan bir heyetin başında Ankara'ya gitti.

Heyet, Ankara'da üç aydan fazla kaldı. Türkiye'ye kabul ettirilen barışın şartları konusunda Kemalistler ile uzlaşması heyetin yetkisi dışında idi. Bununla birlikte iki Türk hükûmeti arasında hemen hemen hiç bir ihtilaf yoktu. Her ikisi de, Sevr Antlaşması'nı, şimdiki haliyle kesinlikle kabul edilmemesinde birleşiyorlar ve Tevfik Paşa kabinesi bu antlaşmayı tasdik için ültimatом veren tüm devletlere direnmeyi başardı. İzzet Paşa'nın Ankara'ya yalnız yeterli olmayan ve belirsiz vaatler götürdüğünden, bu noktada İçişleri Bakanı'nın misyonunun başarısızlığa mahkum olacağı bilinmekteydi. Müzakerelerden çıkan en iyi ve mümkün olan yegane netice, Türkiye'ye zaman kazandırmaktır. Çünkü Yunanlıların karşılaştığı güçlükler giderek artmakta idi. Tüm Türkler Anadolu'daki Yunan taarruzunun püskürtülmesi gerekliliği üzerinde hem fikir olduğu gibi, Londra Konferansı'nda da Bekir Sami Bey ile Tevfik Paşa, Türk isteklerini müstereken savunmuşlardır.

Fakat tüm bunlara rağmen, başta hanedan ve başkent gibi önemli iç meseleler hakkında, iki hükûmet arasın-

сия, в която участваха още министъра на морската Салих паша, бивш велик везир, министъра на търговията и земеделието Хюсеин Кязим бей и други.

Мисията остана в Ангора повече от три месеца. Да се споразумее с кемалистите по въпроса за мирните условия, наложени на Турция, бе във нейните сили, защото, в това отношение, не съществуваше никакво или почти никакво разногласие между двете турски правителства. Едните и другите считат Севърския договор, в сегашната му форма, за абсолютно неприемлив и кабинетът на Тавфик паша устоя срещу всички ултимативни покани да ратифицира този договор. И тъй като Изет паша можа да занесе в Ангора само незадоволителни и неопределени обещания, предварително се знаеше, че по този пункт мисията на министъра на вътрешните работи е осъдена на неуспех. Най-добрият и единствено възможен резултат от преговорите бе да се спечели, за Турция, време, тъй като затрудненията на гърците се увеличаваха постоянно. В Лондонската Конференция Бекир Сами бей и Тевфик паша предявиха съвместно турските искания, така както сега всички турци са единодушни пред необходимостта да се отбие гръцкото настъпление в Анадола.

Въпреки всичко това, обаче, не липсват съвсем разногласия между двете турски правителства по известни вътрешни въпроси, най-важните от които се отнасят до династията и до мястото на столицата. Известно е, че кемалистите са враждебно настро-

da ihtilaflar eksik değildir. Kemalistlerin şimdiki sultanın şahsiyetine karşı düşmanlık besledikleri ve yerine Veliaht Prens Abdülmecid Efendi'yi görmek istedikleri biliniyor. Bunun yanı sıra, başkentin Türk topraklarının bağrına, Ankara'ya taşınması fikri Kemalistlerin oldukça hoşuna gidiyor. Bu yöndeki Kemalistlerin görüş ve istekleri, heyetlerin Londra'ya gitmesinden önce, özellikle müzakereler sırasında belli oldu. Böylelikle, 28 Ocak'ta Mustafa Kemal Paşa, Tevfik Paşa'ya şu telgrafı gönderdi:

"Hazretlerinizin cevabını bekleyerek, size gönderdiğimiz resmî ve özel telgrafnamelerde yer alan istek ve önerilerimizi aşağıda özetliyoruz:

1- Padişah Hazretleri, çok kısa bir hatt-ı hümayun ile Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin meşruiyetini tanıdığını ilân edecektir. Bu hatt-ı hümayun prensip olarak aslında, Hilafet ve Saltanat Makamının dokunulmazlığını esas olarak kabul etmiş olan Büyük Millet Meclisi'nin şekil, nitelik ve yetki bakımından tanındığını içerecektir. Belirsizliklerden sakınmak üzere şimdilik başka ayrıntılar verilmeyecektir.

2- Birinci madde yürürlüğe girerse, iç durumumuz şu şekilde belirlenecektir:

Padişah hazretleri geçmişte olduğu gibi İstanbul'da ikamet edecektir. Yetkili

ени спрямо личността на сегашния султан, когото биха искали да видят заместен с престолонаследника принц Абдул-Меджид ефенди. Също така, идеята да се пренесе столицата в Ангора, в сърдцето на турските земи, се нрави много на кемалистите. Гледищата и претенциите на последните в това отношение станаха особено известни през време на преговорите, които предшествуваха отпътуването на делегациите за Лондон. Така, на 28 Януарий Мустафа Кемал паша отправи до Тевфик паша следната телеграма:

"Очаквайки отговора на Ваше Височество, ние резюмираме по-долу исканията и предложенията съдържащи се в официалната и частна телеграми, които Ви отправихме:

1. Н[егово] И[мператорско] В[еличество] чрез един твърде кратък хати-хумаюн ще прокламира, че той признава законността на Великото Събрание на Турция. Този хати-хумаюн ще съдържа признаването, в неговата форма, произход и настояща компетентност, - на Великото Събрание, което от своя страна приема по принцип запазването на Халифата и на Монархията. За избягване на неясности, не ще се дадат за сега никакви други подробности.

2. В случай че се тури в изпълнение чл. 1, ще може да се определи нашето вътрешно положение - което е един домашен въпрос - по следния начин:

Негово Императорско Величество ще пребивава, както в миналото, в

ve sorumlu olup her türlü saldırıdan uzak bulunan ve bağımsızlık için yeterli yetkilerle donatılmış olan TBMM'nin; merkezi şimdilik Ankara olacaktır. İstanbul'da kabine adı altında hiç bir şey kalmayacaktır. Ancak İstanbul'un özel durumu dolayısıyla TBMM üyeleri arasından seçilen bir heyet sınırsız yetkiler ile Sultan'ın yanına gönderilebilirler.

3- İstanbul ve çevresinin yönetim işlerinin düzeni daha sonra belirlenecektir.

4- Bu şartlar kabul edilip uygulandığı takdirde TBMM'nce onaylanmış bütçemize Padişah ve hanedandan olanlar için daha önce konmuş bulunan ödenek görevlendirilecek bulunan para hükûmetçe sağlanarak ödenecektir. Mali gücümüz bunu karşılayacak durumdadır.

Mustafa Kemal ayrıca Londra'ya Bab-ı Ali'nin hiç bir heyetini göndermemesini ve bu hakkın yalnızca Ankara'da Millet Meclisi'ne verilmesini istemiştir ki, Tevfik Paşa'ya gönderdiği diğer bir telgrafnamede ifade ettiği gibi, bu ülkede halk iradesinin yegane temsilcisidir.

Ankara'nın tüm bu istekleri İstanbul hükûmeti tarafından reddedilmiştir. Mustafa Kemal'e cevabında Sadrazam Tevfik Paşa ise, "TBMM adına Ankara'da

Цариград. Великото Събрание на Турция, което притежава цялата компетентност, което поема цялата отговорност и което е недосегаемо от всяка атака, имайки всички условия за независимост, ще има за сега седалището си в Ангора. В Цариград не ще остане никакво тяло под името кабинет. Обаче, предвид особеното положение на Цариград, една мисия, избрана между членовете на Великото Народно Събрание, може да бъде изпратена при Султана, с неограничени пълномощия и компетентност.

3. Устройството на административните работи на Цариград и на неговите околности ще се определи по-късно.

4. Тутакси щом изброените условия бъдат приети и турени в изпълнение, фондовете необходими за Императорската цивилна листа и за Отоманската династия - които впрочем, фигурират в бюджета гласуван от Великото Народно Събрание - и за заплатите на необходимите чиновници, както и за удовлетворението на други правоимеющи, ще бъдат осигурени и изплащани от ангорското правителство. Сегашното състояние на нашите финанси може да обезпечи напълно изпълнението на това задължение."

Мустафа Кемал искаше също да не се праща в Лондон никаква делегация на Портата, като се предостави това право само на Ангорското Национално Събрание, което - казва Мустафа Кемал в друга своя телеграма до Тевфик паша - е единствената еманация на народната воля в тая страна.

şekillendirilen istek ve önerilerinin hilafet ve saltanatın hakimiyetinden sapma olduğunu ve anayasaya ters düşüp temel değişikliklere neden olabileceğini belirtiyordu." Daha sonra Tefvik Paşa, hükûmetinin yegane görevi Ankara ile İstanbul arasında bir uzlaşmanın sağlanması olduğunu ancak bu uzlaşmanın Ankara tarafından benimsenен tez doğrultusunda olamayacağını da dile getiriyordu. Sadrazam telgrafnamesine şöyle son veriyordu: "İç meseleler üzerinde her zaman uzlaşma sağlanabileceği açıktır. Ancak, acilen karar verilmesi gereken bir mesele var ki, o da önümüzdeki Londra Konferansı'na gönderilecek delegelerimiz ile ilgilidir. Kaybedecek bir dakikamız bile yoktur. Müşterek davamızı savunacak delegelerimiz acilen tayin edilmeli ve gönderilmelidir. Vatanımızın yüce menfaatleri ve yurtseverlik adına iç meseleler ile ilgilenmeye son verelim. Derhal olumlu cevap alamadığımız takdirde, hükûmet tek başına hareket etmeye mecbur kalacaktır. Zira halk ve tarih nezdinde sorumluluklarımız bulunmaktadır.

Ankara ile İstanbul uzlaşmadığından, Londra Konferansı'na iki ayrı Türk heyeti gitti. Ancak burada tamamıyla uzlaştılar ve bir bütün olarak hareket ettiler. İstanbul ve Ankara'yı ayıran sorunlar daha uygun bir zamana bırakıldı.

Цариградското правителство отхвърли всички тези искания на Ангора. В своя отговор до Мустафа Кемал, великият везир Тевфик паша изтъкваше, че "прекалените искания и предложения формулирани в Ангора от името на Великото Събрание, съставляват едно отклонение от правата на Халифството и на султанската власт и бяха повлекли основни промени, противни на конституцията.". По-нататък Тавфик паша излагаше, че неговото правителство е дошло на власт единствено с[ъс] задача да обезпечи едно споразумение между Ангора и Цариград, но че това споразумение не може да стане съгласно тезата поддържана в Ангора. Великият везир завършваше своята телеграма така: "Очевидно е, че една спогодба всякога може лесно да се постигне по въпросите от вътрешен характер. Но има един въпрос, който повелително [се] налага да се вземе бързо решение; то е въпроса за изпращането на наши делегати на предстоящата Лондонска Конференция. Ние нямаме вече за губене нито една минута. Делегатите, които ще бъдат натоварени със защита на общата кауза, трябва да бъдат назначени и изпратени незабавно. В името на върховните отечествени интереси и на патриотизма, нека изоставим въпросите от вътрешен характер. В случай че не ни се даде тутакси един благоприятен отговор, правителството ще се види принудено да действа отделно. Пред народа и пред историята, отговорностите, които биха могли да произлязат от този факт, ще паднат изцяло върху нас."

Никакъв отговор вече не последва

Bu arada, 9 Mart'ta, İzzet Paşa heyeti Ankara'dan döndü. İzzet Paşa İstanbul gazetecilerini kabul ederek, heyetinin Ankara ile uzlaşmayı sağlamak ve dualizmi ortadan kaldırmak şeklindeki temel görevinin başarısızlıkla sonuçlanmış olduğunu açıklamıştır. Büyük güçlerin vermiş olduğu belirsiz ve cinaslı vaatlerini Ankara'ya bildirdiğinde, milliyetçi hükûmet tarafından tamamıyla yeterli görülmediğini ifade etmiştir. Devlet iktidarının ne zaman ortadan kaldırılacağı sorusuna ise, İzzet Paşa tereddütsüz olarak bunun ancak barışın yapılmasıyla gerçekleşeceğini söylemiştir. Şimdilik İstanbul ve Ankara arasındaki ilişkiler değişikliğe uğramadı. İhtilafli iç meseleler geçici olarak bir yana bırakılmıştır ve iki tarafın dikkati Anadolu'daki askerî olaylar üzerinde odaklanmıştır.

Bazı yabancı faktörler yüzünden tek bir Türk hükûmeti oluşturma teşebbüsü sonuçsuz kaldı ki, var olan durum göz önünde bulundurulursa böyle bir sonuç bekleniyordu.

V. Sovyet Rusya ile İlişkiler

Bilindiği gibi Türk milliyetçileri, Moskova hükûmetiyle yakın dostluk ilişkilerini canlı tutmaya ve çeşitli yardımlar almaya devam etmektedirler. Ancak bu dostluk, Kemalistlerin Anadolu'da doktrinlerini kabul ve telkin etmek temayülü üzerinde kurulmamıştır. Aksine, Mustafa Kemal'in de

от Ангора. За Лондонската Конференция заминаха две отделни турски делегации, които отпосле, обаче, както е известно, се споразумяха напълно в Лондон и действаха като едно цяло. Въпросите, които разделяха Цариград и Ангора, бяха изоставени очевидно за по-благоприятни моменти.

Между това, на 9 Март, мисията на Изет паша се завърна от Ангора. Приемайки цариградските журналисти, Изет паша не скри, че пряката задача на мисията - да постигне споразумение с Ангора и да премахне дуализма - не е сполучила. Той изтъкна, че занесените от него в Ангора обещания на великите сили, обещания неопределени и двусмислени, са били счестени от националистическото правителство като свършено незадоволителни. Най-после, запитан кога ще се премахне държавната двойственост, Изет паша не се поколеба да заяви, че това може да стане само със сключването на мира.

Засега, отношенията между Цариград и Ангора остават непроменени. Спорните въпроси, от вътрешен характер, са изоставени временно и вниманието на двете страни е съсредоточено върху военните събития в Анадола. Опитът на известни чуждестранни фактори да доведат до образуването на едно единствено турско правителство остана безрезултатно, както и трябваше да се очаква предвид съществуващото положение. (Вж. поверителния доклад от 30 Март, № 21.)

V. Отношенията с[ъс] Съветска Русия

çok kez açıkça söylediği gibi, Türk milliyetçilerine göre Bolşevizm, Müslümanların dinî inançları ve gelenekleri açısından olduğu gibi, Anadolu'daki ekonomik hayat şartları ile de kesinlikle bağdaşmazdı. Geçenlerde bu durum yarı resmî gazete olan "Hakimiyet-i Milliye"de de şöyle dile getiriliyordu:

"Komünist cereyanların Türkiye'ye yaptıkları zararı ifade eden bir tek biz değiliz. Sovyet hükûmetinin şefleri de aynı görüştedir. Bir yıl önce Lenin, milliyetçi bir rejimin Türkiye için en uygun rejim olduğunu belirtmiştir. Ayrıca III. Enternasyonalin başkanı Zinoviev Bakü'deki kongrede Komünist esintilerinin doğu için zararlı olabileceğini söylemiştir. Bu fikirlerini dile getirerek, Sovyet liderleri yalnız Türkiye'nin menfaatlerini değil, fakat kendi menfaatlerini de düşünmektedirler. Komünist hareketi Anadolu'da yayılsaydı, bu bölge çoktan parçalanacaktı ve işgalci kuvvetler Kafkasya'ya kadar ilerleyebilecekti. Bu şekilde, Türk milliyetçi ordusu, Rus ihtilalinin en önemli cephesini korumaktadır. Buraya kadar söylenenler, bizde sosyalist rejimin mümkün olmayışını açıkça göstermektedir."

Gerçekten, Kasım 1920'de Ankara'da Hakkı Behiç Bey başkanlığında bir komünist partisi kurulmuştur. Programı oldukça gariptir. Parti beyannamesinde, komünizmin özel mülkiyetin ve zengin

Турските националисти не са престанали, както е известно, да поддържат тесни приятелски отношения с московското правителство и да получават разновидна подкрепа от него. Това приятелство, обаче, не почива ни най-малко на някаква склонност у кемалистите да приемат и присъдят в Анадола комунистическите доктрини. Напротив, както сам Мустафа Кемал е заявявал многократно и открито, турските националисти считат болшевизма абсолютно несъвместим както с религиозните вярвания и традиции на мюсюлманите, така и с условията на стопанския живот в Анадола.

Неотдавна официозът "Хакимиети-Миллие"/Народовластие/, пишеше:

"Не сме само ние, които изтъкваме вредата, която комунистическите течения причиняват на Турция. Самите шефове на съветското правителство са на същото мнение. Ленин бе заявил преди една година, че националистическият режим подхожда най-добре за Турция. Също Зиновиев, председател на третия Интернационал, каза на конгреса в Баку, че комунистическите веяния биха били много вредни на Изток. Изказвайки тези идеи, съветските водители не мислят само за интересите на Турция, а и за своя собствен интерес. Ако комунистическото движение се разпростреше в Анадола, тази страна щеше да се разложи отдавна и неприятелските сили щяха да стигнат дори до Кавказ. Така, турската националистическа армия брани най-важния фронт на руската революция! Казаното до тук показва ясно, че у нас един социалистически режим е невъзможен."

zümrenin ortadan kaldırılmasını öngörmediğini iddia etmektedir. Kısa bir süre sonra, yukarıdan gelen bir işaretle parti dağıldı. Bu partinin, hakiki bir komünist partisi kurmak isteyen ve orada burada bulunan Moskova ajanlarının isteklerini engellemek için kurulduğu tahmin ediliyor. Daha sonra kurulan ve aralarından biri hoca olan üç milletvekilinin ve az sayıda tahrikçinin yer aldığı İştirakiyün Partisi de varlığına son verdi.

Komşu Müslüman halklar üzerinde nüfuz mücadelesinde bulunan Rusya Bolşevikleri ve Türk milliyetçileri arasındaki doğal zıtlık sık sık sürtüşmeler meydana getiriyor ve Rus-Türk ilişkilerini ihlal ediyordu.

Ancak, bütün bunlara rağmen Ankara hükûmeti Sovyet Rusya ile yakın ilişkilerin devamı konusunda her türlü çabayı göstermektedir. Diğer yandan Rusya da Türk milliyetçileri ile bir ihtilaftan kaçınmak için daima gayret sarf etmektedir. Türkiye çok iyi biliyor ki, Rusya'nın dostluk ve desteği olmaksızın, Kafkasya'da çıkarlarını muhafaza edemeyeceği gibi, Yunan ordusuna karşı da başarılı mücadele edemeyecektir ki, bu mücadele için tüm kuvvetlerine ihtiyacı vardır. Geçenlerde, Ankara'da yeni Bolşevik murahhası Mdevani'yi kabul eden Mustafa Kemal, Rus-Türk ilişkilerinin pekişmesinde katkı sağlayacak gelişini büyük sabırsızlık ile beklediğini

Действително, през м. Ноемврий 1920 година в Ангора бе основана комунистическа партия, начело с Хакъ Бехидж бей. Нейната програма бе твърде странна. Така, в манифеста на партията се твърдеше, че комунизмът не предвиждал премахването нито на частната собственост, нито на “богаташкото съсловие”. Скоро след това партията се разтури, по даден знак отгоре. Предполага се, че тя бе образувана само за да се попречи на адептите на Москва - каквито се намират тук-там - да образуват една действителна комунистическа организация.

Образуваната по-късно колективистична партия (иштиракиюн), която бе групираща трима депутати, от които един ходжа, и малък брой агитатори, също престана да съществува.

От друга страна, естественият антагонизъм между руските болшевики и турските националисти, които си оспорват влиянието над съседните мюсюлмански народи, нерядко предизвиква търкания и смуцава руско-турските отношения.

Въпреки всичко това обаче, ангорското правителство се стреми всячески да запази тесните връзки със съветска Русия, която, от своя страна, също винаги полага старателни грижи за избягването на един разрыв с турските националисти. Последните разбират отлично, че без приятелството и подкрепата на Русия не могат нито да запазят придобивките си в Кавказ, нито да се борят успешно против гръцката армия, за борбата с която те имат нужда от всичките свои

belirtmiştir. Ayrıca 1 Mart'ta Moskova'da Rusya ve Türkiye arasında tüm ihtilafli sorunları çözümlmek amacıyla bir konferans düzenlendi. Bu konferansta Türkiye'yi Adliye Komiseri Yusuf Kemal Bey ve Moskova'da Kemalist elçisi ve İzmir cephesinin sabık başkumandanı General Ali Fuad Paşa temsil etmiştir. Rusya, Çiçerin ve Sovyet merkez icra komitesinden bir üye tarafından temsil edildi. Anadolu gazetelerine göre, Moskova'da Türk-Rus konferansı, iki devlet arasında tüm "askıdaki sorunları" çözüme kavuşturmuştur. Londra görüşmeleri Moskova hükûmetine belli bir rahatsızlık vermiştir.

İngiliz hükûmetiyle görüşmeleri yürüten Rusya Türklerden Londra'ya gitmemelerini isteyememekle birlikte, Bolşevik propaganda, Türkleri, itilaf devletlerinin onların hala barışmaz düşmanları olduklarına ikna etmeye çalışarak, görüşmelerin olumlu sonuca varmasını engellemek için sonuçsuz çabalar harcıyordu. Rusya, Anadolu'da savaşın devam etmesini tercih ediyordu.

28 Mart'ta, "Le Reveil" gazetesinin redaktörüne ünlü bir Kemalistin yaptığı açıklamalar bu bakımdan ilgi çekicidir. Bir Türk barışının Moskova'da nasıl karşılanılacağı sorusuna Kemalist lider şöyle cevap vermiştir:

"Bu barış Türkiye'nin politik ve ekonomik bağımlılığını devam ettirirse,

сили. Приемайки неотдавна новия болшевишки пратеник в Ангора, г[осподи]н Мдевани, Мустафа Кемал му заявил, че очаквал с нетърпение неговото пристигане, което щяло до спомогне за заякчаването на руско турските приятелски отношения.

При това, на 1 март в Москва се откри една конференция, предназначена да уреди всички спорни въпроси между Русия и Турция. На тази конференция последната се представлява от Юсуф Кемал паша, комисар на правосъдието и от генерал Али Фуад паша, кемалистски посланик в Москва и бивш главнокомандующ на смирненския фронт. Русия се представлявала от г. Чичерин и от един член на Централния Изпълнителен Комитет на съветите. Според анадоолските вестници, московската турско-руска конференция уредила всички висящи въпроси между двете страни.

Лондонските преговори бяха задали на московското правителство известно безпокойствие. Макар Русия да не можеше да иска от турците да не отиват в Лондон, понеже самата тя водеше преговори с английското правителство, болшевишката пропаганда правеше отчаяни усилия, за да попречи на благоприятния изход на преговорите, убеждавайки турците, че Съглашението си остава техен непримирим враг. Русия естествено, предпочита да се продължи войната в Анадола. Интересни са от това гледище изявленията, направени от един виден кемалист пред редактора на в. "Le Reveil", 28 Март. Запитан как би се посрещнал в Москва един турски мир, кемалистският водител отговорил:

Moskova'yı rahatsız edecek bir durum söz konusu olmaz. Aksine, eğer bu barış millî isteklerimize tamamıyla uygun olursa, Türkiye, Azerbaycan, Dağıstan, Batum vs. Kafkasya sorunlarıyla ilgilenmek serbestliğini elde edecektir. Pantürkizm ile suçlanılmaması için, hükûmetimiz bu sorunlardan resmî olarak alakasızlığını ilan etmiştir. Fakat Müslüman kamuoyu komünistlerce rahatsız edilen Müslümanların yardımına Türkiye'yi çağırıyor ve Ankara hükûmeti bu çağrıya karşı koymayacaktır. İşte Moskova'yı korkutan budur ve böyle bir barış herhalde hoşuna gitmeyecektir.

VI. Panislamist hareketi

Kemalistler, bir Müslüman birliğinde ve panislamist hareketinde daima dayanak aramışlardır. Henüz Sevr Antlaşması'nın imzalanmasından önce, Türk davası lehine Hindistan Müslümanlarının müdafaası bilinmektedir. Son Londra görüşmelerinde, aynı Müslümanların liderlerinden biri olan Ağahan, Britanya başkentinde Türkiye'ye kabul ettirilen barış şartlarının esaslı bir şekilde gözden geçirilmesi için enerjik çabalar sarfetmiştir. Hiç, kuşkusuz, bu tür müdafaalar olmaksızın ve İngiltere'nin milyonlara varan Müslüman tebaasının, ki sadece Hindistan'da sayıları 60 milyon olan Müslüman tebaasının memnuniyetsizliğini göze alsaydı, Türkiye'nin kaderi şimdikinden çok daha kötü olacaktı.

“Това зависи. Ако този мир остави да съществува политическата и стопанска васалност на Турция, Москва не ще има сигурно причини да се беспокои. Ако, напротив, този мир даде пълно удовлетворение на нашите национални искания, Турция ще има свободата да се занимае с Кавказките въпроси: Азербайджан, Дагестан, Батум и пр[очие]... Вярно е, че официално нашето правителство се дезинтересира от тези въпроси, за да не бъде обвинявано в пантуранизъм. Но мюсюлманското обществено мнение призовава Турция на помощ на мюсюлманите, притеснявани от червените, и ангорското правителство не ще може да противостои на този апел. Ето кое плаши Москва и такъв един мир сигурно не ще ѝ се хареса.”

VI. Панислямско движение.

Друга една опора кемалистите са дирели всякога в мюсюлманската солидарност и в панислямското движение. Известно е застъпничеството на индийските мюсюлмани в полза на турската кауза още преди подписването на Севърския договор. През последните Лондонски преговори един от водителите на същите мюсюлмани, Ага-хан, развиваше в британската столица енергични усилия за коренната ревизия на мирните условия наложени на Турция. Няма съмнение, че без тези застъпничества и без нежеланието на Англия да увеличава недоволството на своите мюсюлмански поданици, чийто брой възлиза на много милиони души - само в Индия наброяват 60 милиона мюсюлмани - участието на Турция щеше да бъде още по-грозно, отколкото е сега.

Uç Pantürkist ve Panislamist ideallerin gerçekleştirilmesi için çalışan Enver ve Cemal paşaların emel ve planlarını benimsememesine rağmen, Mustafa Kemal gerektiğinde Panislamizmi kullanmaya ve çeşitli Müslüman devletleriyle sıkı ilişkiler kurmaya devam etmektedir. Geçen senenin sonunda Mustafa Kemal Azerbaycan Cumhurbaşkanı ile değerli hediyeler ve samimi mektup değiş tokuşu yaptı. Millet Meclisi tarafından "Darü'l-Necetü'l-islamiye" adı verilen Hindistan devrimcisi Mehmed Sagir bu kış Ankara'da uzun bir süre kaldı.

30 Mart tarihli "İleri" gazetesine göre aynı ayın 1. günü Moskova'da Ankara hükûmeti delegeleri ile Afganistan delegeleri arasında 10 maddelik bir dostluk antlaşması imzalanmıştır. Adı geçen gazeteye göre bu antlaşma, iki Müslüman devleti arasında daima var olan yakınlaşmayı yasal zemine oturtmuştur.

Elçilik Yöneticisi

Başkonsolos T. Pavlov

Макар да не споделя може би мечтите и планове на Енвер паша и на Джемал паша, които работят за осъществението на крайни пантурански и панислямски идеали, Мустафа Кемал не е престанал при случай да си служи с панислямизма и да поддържа тесни връзки с разните мюсюлмански страни. В края на миналата година той размени с председателя на Азербайджанската република скъпи дарове и сърдечни писма. Индийският революционер Мехмед Сагър гостува продължително през тази зима в Ангора, преименувана от Народното събрание на Дар-юл -неджет-юл-ислямие (огнище на мюсюлманската доблест).

Според в. Илери, 30 Март, на 1 с[ъщия] м[есяц] в Москва е бил подписан 10 членен съюзен договор от делегатите на ангорското правителство и пълномощници на Афганистан. Този договор - казва поменатият вестник - обръща във формален съюз съществуващото винаги духовно единство между двете мюсюлмански страни.

Управляющ Легацията,

Генерален Консул: Т. Павлов

**GENERAL GOLEMAN
BOYACIYEV'İN TÜRK-BULGAR
ASKERİ ANTLAŞMASI HAKKINDA
MUSTAFA KEMAL (ATATÜRK)'E
YAZDIĞI 25.04.1922 TARİHLİ
MEKTUBU(*)**

Ankara
25.04.1338 (1922)

**Türkiye Büyük Millet Meclisi
Hükümeti Matbuat ve İstihbarat
Müdüriyet-i Umumiyesi**

Mahalli yazı
5/1063

ANKARA'DA MUSTAFA KEMAL PAŞA
HAZRETLERİNE

Tahrirata 25/4/38

Münasib bir cevap

Devletmeab!

1914 senesinde Yunanlılar aleyhinde Türkiye ile Bulgaristan arasında bir muahede-i askeriye akdetmek üzere Sofya'ya geldiğiniz zaman siyasî ve askerî noktai nazardan pek mühim o anda aramızda hasıl olan muarefeyi ümit ederim ki derhatır buyurursunuz.

O vakit bendeniz Harbiye Nazırı bulunuyordum. Siz ve Bulgar Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisi mukavelenamenin metnini tanzim ile meşgul

(*) T.C. Cumhurbaşkanlığı Arş. A: III-7, D: 18, Fh: 86-3.

**ПИСМО ОТ ГЕН. ГОЛЕМАН
БОЯДЖИЕВ ДО МУСТАФА КЕ-
МАЛ (АТАТЮРК) ОТНОСНО
БЪЛГАРО-ТУРСКО ВОЕННО
СПОРАЗУМЕНИЕ.**

(25 април 1922 г.)*

Анкара

Правителство на Великото Нацио-
нално Събрание на Турция

Обща дирекция по печата и разуз-
наването

25.04.1338 (1922)

Анкара, Негово Превъзходителство
Мустафа Кемал Паша

В отговор на писмо 25/4/38

Честити!

Надявам се, че не сте забравили на-
шето познанство от оня момент, кой-
то беше твърде важен от политическа
и военна гледна точка, когато през
1914 г. дойдохте в София за сключва-
нето на военен договор между Бълга-
рия и Турция против Гърция.

Тогава аз бях военен министър. По
това време Вие и началникът на Гене-
ралния Щаб на армията на България
бяхте заети с уточняване текста на до-

* Р. Т. Арх. на Президентството. Арх. А: III-7, Д: 18, Фх: 86-3.

bulunuyordunuz. Hatta bazı noktalarda zatınızla Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisi arasında tehdüd eden ihtilafatı telif için birçok defalar müzakeratınıza iştirak etmek fırsatına nail oldum. Derhatır ediyorum ki muhtelif projelerde zatı alinizin tarafını iltizam eyliyordum. Zira fûnun-u askeriyedeki vukuf ve dehâyı tammeniz sayesinde kıtaatımızın harekâtı müsterekeleri için muktezi prensipleri zatı devletleri daha iyi takdir buyuruyordunuz. Vazife-i mevdualarını muvaffakiyetle icra ve ikmal ederek İstanbul'a esnayı azimetinizde zatı alilerine gönderdiğim bir mektupla hakkınızda en halis temenniyatımı iblağ ile beraber vatanınızın mukadderatı atıyesinde parlak bir mevki sahibi olmanız ümidinî de izhar eylemiştim.

Bütün dünyanın nazarları zat-ı samilerine müteveccih bulunduğu ve bütün alem-i islâm pek büyük ve pek hayretengiz mücahedat-ı kahramanenizi tebcil ve takdir ettiği bu sırada temenniyatımın husul pezir olduğunu görmekle fevkalade mesrur ve müteheyyic oluyor, muvaffakiyatı vakılarından dolayı zatı devletinizi sureti halisanede tebrik şitab eyliyorum. Ve mukaddes davanızda nihai zaferi istihsal ve düşmanlarınızı kamilen imhaya husul-ı muvaffakiyetiniz zımında müzaheret-i sübhaniyesine nail etmesini cenab-ı haktan bir defa daha niyaz ve temenni ediyorum.

Bu dakika-i zafer muhakkak gelecek ve beklediğimizden daha çabuk gelecek-

говора. Дори много пъти имах възможността да присъствам на обсъжданията при разрешаване на възникналите различия по някои точки между Вас и Началника на Генералния Щаб. Напомням Ви, че за различни проекти бях на Ваша страна. Всъщност, благодарение на Вашия гений и познания във военната наука, Вие по-добре преценявахте общите действия на нашите части.

По време на пътуването Ви до Истанбул за изпълнение и завършване на поверените Ви задължения, в писмото, което Ви изпратих наред със сърдечните поздравления Ви пожелах да заемете бляскав пост в честитото бъдеще на Вашата родина.

В този момент, когато целият ислямски свят с огромно внимание следи, преценява и изпитва респект от невероятните и изумителните борби на Ваше Превъзходителство, аз съм много радостен и честит, че моите пожелания се осъществяват. Бързам да честитя на Ваше Превъзходителство успешните Ви действия. Още веднъж моля Бога най-после да постигнете успех в свещеното си дело, да сразите враговете си и да ги унищожите напълно.

Този миг на победа непременно ще дойде, ще дойде по-бързо отколкото

tir. Bu hususta size müfid olabilmekle ne kadar bahtiyar olacağımı ve müşterek düşmanımızın bu müstakbel inhizamında hazır bulunmayı ne kadar arzu ettiğimi tasavvur ve tahayyül edemezsiniz. Mamafih bu temaşağahtan pek uzak bulunuyorum. Siyasî kana'atlerimden dolayı hükûmetim tarafından hakkımda Divan-ı Ali huzurunda takibat icra edilmekte olduğu cihetle Avusturya'da, Viyana kurbünde Baden kasabasının ilticaya mecbur kaldım. Hadisat-ı siyasîyeyi buradan takip eyliyorum. İstihsal edeceğiniz muvaffakiyat-ı siyasette bütün mağrur ve mazlum milletlerin gasb ve pamal edilmiş hukuklarının iade edileceği zamanın hûlûl edeceğini ümid eyliyorum. Galibiyet taciyle tetevvûç edecek olan kahraman ordunuz bu suretle yalnız vatanınıza değil müşterek düşmanlarımızın gûnagün meزالimi altında inlemekte olan bütün şark'a nimet-i sulh ve salahı iade ve temin etmiş olacaktır.

Samimi selamlarımı ve pek derin hissiyat-ı ihtiramkaranemi mazhar-ı lütfu kabul buyurunuz. Devlet me'ab.

*(...) General
Goleman Boyacıyev*

*Viyana Kurbünde Baden
Kasabası Mozara Strasse*

Numara

8

очаквате. Не можете да си представите и да предположите колко много бих се чувствал щастлив да бъда във Вашето обкръжение, когато в бъдеще ще сразим нашите общи врагове. За съжаление, намирам се твърде далеч от това празненство. Поради това, че съм следен за политическите си убеждения от моето правителство по искане на Високата порта, бях принуден да емигрирам в Австрия в Баден-Виена. Следя политическите събития от тук.

Надявам се, че с успешната политика, която ще водите, ще дойде времето, когато ще се върнат потъпканиците и похитени права на всички горди и онеправдани народи. Героичната ни армия, която ще се увенчае с короната на победата по този начин ще гарантира ценностите на мира не само в нашето отечество, но и на всички народи на Изтока, които страдат ежедневно под робството на общите ни врагове.

Благоволете да приемете сърдечните ми поздрави и дълбоките ми почитания. Честити!

Баден-Виена

Генерал Големан Бояджиев

**MUSTAFA KEMAL (ATATÜRK)'İN
GENERAL GOLEMAN BOYACIYEV'E,
26.04.1922 TARİHLİ MEKTUBU(*)**

Ankara
26.04.1338 (1922)

**Türkiye Büyük Millet Medisi Riyaseti
Kalemi Mahsus Müdüriyeti**

Aded
Mektup

BULGAR HARBİYE NAZIRI ESKAKI
GENERAL GOLEMAN BOYACIYEV
CENABLARINA

15 Mart 338 tarihli mektubunuzu memnuniyetle aldım. Okudukça mazinin tatlı hatıratı hafızamda yeniden canlandı.

Bulgar Hükûmeti hazırasının hakkınızda icra etmekte olduğu takibatın lehinize netice vereceğine hiç şüphe etmem. Siyasî kanaatiniz dairesinde milletinizin ve iki komşu hükûmetin menafîine muvafık hizmetlere müsait olacak zaman uzak değildir. 1914 senesindeki mesaimiz esnasında sizden gördüğüm teshilat ve muaveneti derhatır ederek bu defa da müşterek düşmanımızın tenkili için birlikte çalışmak arzusunu

(*) T.C. Cumhurbaşkanlığı Arş. A: III-7 D: 18, Fh: 86.

**ПИСМО НА МУСТАФА КЕМАЛ
(АТАТЮРК) ДО ГЕН. ГОЛЕМАН
БОЯДЖИЕВ.**

(26 април 1922 г.)*

Председателство на Великото На-
ционално Събрание на Република
Турция

Дирекция на Специалната канцела-
рия

Анкара

26.04.1338 (1922)

До Негово Превъзходителство Ге-
нерал Големан Бояджиев, бивш Ми-
нистер на Войната на България

Със задоволство получих писмото
Ви от 15 март [1]338 г.

Въобще не се съмнявам, че прес-
ледването, което Българското Прави-
телство налага спрямо Вас, ще Ви се
отрази положително. Не е далече вре-
мето, когато условията ще станат
подходящи, за да работите в полза на
Вашия народ и нашите правителства,
в съгласие с политическите си убеж-
дения. Останах много трогнат от
съдействието, което ми оказахте през

* Р. Т. Арх. на Президентството. Арх. А: III-7, Д: 18, Фх: 86.

izhar eylemenizden pek mutehassis oldum. Gerek şahsım, gerek Türk ordusu hakkındaki hissiyat ve temenniyat-ı samimanelerine teşekkür ederim. İhtiramatımın kabulünü rica eylerim efendim.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi

Başkumandan

1914 г. по време на нашата работа и напомняйки ми за него и този път изразихте желанието си да работим заедно за сразяването на общия ни враг. Благодаря Ви за топлите чувства, които изказвате по отношение на моята личност и на турската армия. Моля да благоволите и приемете моите почитания, Господине.

Председател на Великото Национално Събрание на Турция.

Главнокомандващ

**EDİRNE BULGARİSTAN
BAŞKONSOLOSU T. MARKOV'UN
İZMİR'DE MUSTAFA KEMAL
(ATATÜRK) İLE
GÖRÜŞMELERİNDEN SONRA
SOFYA'YA GÖNDERDİĞİ
08.02.1923 TARİHLİ RAPOR (*)**

Edirne
08.02.1923

Bulgaristan Başkonsolosluğu
Hususi

Gizli

Sayın Başbakan

Geçen sene 27 Aralık'ta özel hizmet raporu vermek için Sofya'da bulunduğumda Adliye Bakanı olan ve Dışişleri ve Dinişleri Bakanlığı'nda yardımcınız P. Yanev beni gizli bir misyon ile görevlendirdi ve Ankara'ya giderek Türkiye ile bir iyi komşuluk uzlaşmasının zeminini araştırmanın yanısıra Bulgaristan'ı yakından ilgilendiren bazı sorunların çözüm olanağı olup olmadığını araştırmamı istedi.

Geçen senenin 29 Aralık'ında Edirne'deki görevimin başına döndüm ve 9 Ocak'ta İstanbul'a gitmek üzere yola çıktım. Buradan gizlice Ankara'ya gidecektim. Ankara'dan izin almaksızın şehre girmek kesinlikle yasak olduğun-

(*) TsDA, F. 176K, op. 4, a.e. 2976, L. 2-16.

**ДОКЛАД ОТ БЪЛГАРСКИЯ
ГЕНЕРАЛЕН КОНСУЛ В ОДРИН
Т. МАРКОВ СЛЕД СРЕЩИТЕ МУ
С МУСТАФА КЕМАЛ
(АТАТЮРК) В ИЗМИР
(8 февруари 1923 г.)***

Едирне, 8 февруари 1923 г.

Българско Царско Генерално Консулство

Лично-поверително

Господине Министре-Председателю,

На 27.XII. м[иналата] г[одина] когато бех в София по личен служебен доклад, Министра на Правосъдието и Ваш заместник Министерството на Външните Работи и на Изповеданията Господин П. Янев ми възложи тайната мисия да отида в Ангора и сондирам почвата за едно съседско разбирателство с Турция, както и да разузная доколко там има разположение да се разрешат няколко важни въпроси, които интересуват от близо България.

На 29.XII. м.т. заминах за поста си в Одрин и на 9.I. тръгнах за Цариград отгдето незабелязано да отида в Ангора. Понеже отиването в Анадола е категорично забранено без специално разрешение от Ангора, стана необхо-

* ЦДА, ф. 176к, оп. 4, а.е. 2976, л. 2-16.

дан, İstanbul'da Ankara hükûmetinin üyesi olan Adnan Bey'in yardımına başvurmam gerekti. Fakat onunla ancak 13 Ocak'ta görüşebildim. Adnan Bey ile kısa ziyaretimde iki devletin münasebetlerini ilgilendiren bazı meselelerin çözümü ile Dışişleri Bakanlığı tarafından görevlendirildiğimden söz ettim ve bunlardan dolayı Ankara'ya girişimi temin etmesini rica ettim. Adnan Bey not alarak Ankara'ya şifreli telgrafname göndereceğini ve iki gün içinde cevabın gelmesini beklediğini, geldiği zaman da bana bildireceğini söyledi. 17'sine kadar hiç bir haber alamadığımdan Adnan Bey'in dairesine tekrar gittim. Fakat burada öğrendiğime göre Adnan Bey Mustafa Kemal Paşa ile görüşmeye İzmir'e gitmişti. Adnan Bey'in yardımcısı Hikmet Bey'den, Ankara'dan gelen cevabın benim Adnan Bey'in kendisiyle görüşmeler yapmam yönünde olduğunu öğrendim. Doğrudan Ankara hükûmeti ile bağlantı kurmak, misyonumun temel noktası olduğunu ve alınan cevabın bana verilen talimatlara ters düştüğünü söyledim. Hikmet Bey'in dediğine göre ise, Adnan Bey hükûmetin bir üyesi imiş ve daha önce Dışişleri Bakanı olduğundan onunla yapılan görüşmelerin hükûmet ile yapılmış olduğu sayılmakta imiş. Ben ise verilen talimatları gözönünde bulundurarak, hükûmet üyeleri ile müzakerelerde bulunmak isteğimi tekrar öne sürdüm ve Mustafa

димо да прибегна до съдействието на Политическия Представител на Ангорското Правителство в Цариград Аднан Бей, когото можах да видя едва на 13 януари. В краткото си свиждане с него му съобщих поверително, че съм натоварен от Министъра на Външните Работи да отида в Ангора по уреждане на някои въпроси, които засягат отношенията между двете страни и затова го молих да уреди пропусчането ми през охранителната линия в Анадола. Той си взема бележка и ми каза, че веднага ще телеграфира шифровано в Ангора, отгдето се надевал в два дни да получи отговор и ще ми го съобщи. Понеже до 17.I. не получих никакво извезстие, отидох пак в управлението на Аднан Бей, но там ми казаха че той заминал за Измит да се срещне с Мустафа Кемал Паша. Помощника на Аднан Бей, д-р Хикмет Бей, ми съобщи, че в отговор на телеграмата подадена от Аднан Бей до Ангора, имало отговор щото преговорите да водя с[ъс] самия Аднан Бей. Отговорих му, че моята мисия е да вляза в сношение направо с Правителството в Ангора и намирам, че отговора не отговаря на инструкциите ми. Хикмет Бей ми възрази, че Аднан Бей представлява част от Правителството и че по-рано той е бил Комисар по Външните Работи, затова преговорите с него могат да се считат като преговори с Правителството. Аз настоях отново, че съобразявайки се с инструкциите си, не мога с никого друго да преговарям освен с членове от самото Правителство, като му изказах желание, че бих могъл да

Kemal Paşa'ya misyonumu açıklamak üzere İzmir'e gitmek isteğimi belirttim. Hikmet Bey ise bu arzumu telgraf ile hemen göndereceğini ve cevabı bana bildireceğini söyledi.

21 Ocak'ta Adnan Bey'in dairesine gittim ve kendisi Mustafa Kemal Paşa'nın beni İzmir'de 24 Ocak'ta bekleyeceğini söyledi. Hikmet Bey yabancı ad altında ve Türk vatandaşı olarak yolculuk yapabilmem için tezkire sözü verdi ki, kısa zaman zarfında tezkire elime geçti. Fakat İzmir'e vapur olmaması dolayısıyla 25 Ocak'ta ancak yola çıkabildim ve 26'sında İzmir'e vardım.

27 Ocakta şehrin 6 km. dışında Göztepe semtinde yaşayan Mustafa Kemal Paşa'ya ilk ziyaretimi yaptım. Ziyaret çok kısa sürdü. Kemal Paşa çok meşguldü ve bu yüzden bana daha müsait olduğu bir zamana, yani 28 Ocak saat 15.30'a randevu verdi. Belirlenen saatte Mustafa Kemal Paşa'nın evine gittim ve iki saat süren bir konuşmaya hemen başladık. Genel hatlarıyla bu konuşmada şunlardan bahsedildi.

Mustafa Kemal Paşa'nın ilgisini uyandırmak üzere Türkiye ve Türkler hakkındaki geçmiş misyonum ile ilgili bilgiler verdim, ve Türkiye ile Türklere karşı sempatiyerimin tesadüfen ortaya çıkan geçici intibalardan doğan duygular olmadığını, fakat altı yıl kadar bulun-

отида поне до Измит, гдето е Кемал Паша, комуто и да изложa мисията си. Хикмет Бей ми отговори, че веднага ще протелеграфира за желанието ми и ще ми съобщи отговора.

На 21 отидох отново в управлението на Аднан Бей и той ми съобщи, че Кемал Паша ще ме чака в Смирна на 24.I. Хикмет Бей ми обеща да ме снабди с тескере за пътуване с чуждо име и като турски подданик, каквото тескере скоро и получих. Обаче по немане параход за Смирна можах да замина само на 25.I., гдето пристигнах на 26.I.

На 27.I. направих първата визита на Кемал Паша, който живее в предградието Гйоз-Тепе (около 6 километра вñн от града). Тази визита трая късо време. Кемал Паша беше много зает затова ми определи среща на другия ден 28.I. в 3 1/2 часа сл. пладнe, когато той разполагал с повече свободно време. На 28.I. в определения час отидох в квартирата на Кемал Паша и веднага се започна разговора помежду ни, който се продължи около 2 часа. Този разговор в общи черти се свежда към следното:

За да предразположа по благоприятно Кемал Паша, преди всичко дадох му някои сведения за моята минала дейност по отношение на Турция и симпатиите ми към турците, като му изтъкнах че тези симпатии не са продукт на чувства, възбудени случайно от временни впечатления, а са резултат на 25 годишно непрекъснато изучаване и опознаване на турците и

duğum Türkiye ve Türkler hakkında 25 yıl sürekli araştırmamın neticesi olduğunu söyledim. İki üç yıl önce Türkiye'nin en kritik günlerini yaşadığı sırada, Türkiye ve haklı davasının savunmasına ilişkin yaptığım umumi konuşmalar ve yazdığım makaleleri de belirttim. Bir diplomat olarak değil, fakat cesur ve açık bir şekilde düşünce ve kanaatlerini ortaya koyan bir asker gibi konuşacağımı ifade ettim. Sonra, gelecekte iki komşu milletin arasındaki ilişkilerin hangi temeller üzerinde oturtulacağı hakkında şahsî görüşlerimi dile getirdim.

1- Uzun süren müşterek tarihi geçmişin yanı sıra atalarımız menşei bakımından da ortaklık bulunmaktadır. Bu da, iki millet arasında diğer komşularımızda nadir rastlanan nitelikler olan ciddiyet, aydınlık, sakinlik, çalışkanlık, yiğitlik ve saflık v.b. karakteristik özelliklerdir.

2- Müşterek kader ve ıstıraplar, müşterek düşmanlar, müşterek ekonomik ve politik menfaatleri ve müşterek düşmanlarımıza karşı müşterek savunma gereği.

İki devlet arasında uzun süreli barışı sağlayacak ve daha güzel bir gelecek temin edecek ciddi, samimi ve daimi bir Türk-Bulgar uzlaşmasına gerekli olan fevkalade doğal malzemeyi teşkil eden unsurlar bunlardır.*

Турция в която съм проживел окол 6 години. Изтъкнах му моите публични беседи и статии в защита на Турция и нейната права кауза, които говорих и писах преди 2-3 години, когато Турция преживяваше най-критическите моменти. Предупредих го, че ще му говоря не като дипломат, а като военен, който е привикнал смело и открито да изказва мислите си и убежденията си. След това изложих му моето лично гледище върху какви основи може да се изградят бъдещите съседски отношения между двата народа, а именно:

1. Дългия съвместен исторически живот, а може би и по атавизъм, общо-исторически произход са създали в двата народа много общи характерни черти: сериозност, трезвост, въздържаност, трудолюбие, храброст и наивна доверчивост - качества които рядко се срещат в другите наши съседи.

2. Обща урисница и страдания, общи врагове, общи икономически и политически интереси и обща нужда за взаимна защита против домогванията на общите ни врагове.

Тези именно елементи съставляват прекрасен естествен материал за една солидна основа, върху която може да се изгради едно солидно, искрено, честно и трайно турско-българско разбирателство, което да обезпечи за дълго време мир между двата народа и да им гарантира едно по-щастливо бъдеще.

Bu tezimi ispatlamak üzere, bir zamanki Balkan eyaletlerinden yalnız Bulgaristan'daki Türklerin, tüm sivil ve siyasî haklardan yararlanarak burada yaşamaya devam ettiklerini, mükemmel bir şekilde tertip edilmiş okullara ve dinî müesseselerine sahip olduklarını, imrenilir ölçüde refah düzeyleri bulunduğunu, Bulgarlar ile dostane ve samimi yaşadıklarını, genel olarak vatanlarında tamamiyle mutlu oldukları gerçeğini belirttim. Ayrıca bugünkü hükûmetin yeni pedagoji okulları açarak, Şumnu'da bir yüksek dinî okul (Nüvvab) kurarak, tüm okulları 50-100 dekar ile topraklandırarak ve 4 milyon levaya kadar malî yardımını artırarak, Türklerin dinî-eğitim davalarında katkıda bulunduğunu da ifade ettim. Makedonya sorununun Türkiye'nin elinden çıkmasından sonra, iki devlet arasında uzlaşmaya varılabilecek bir sorun kalmadığını belirttim. Tam aksine, iki devlet arasında samimi bir anlaşma Makedonya ve Kuzey Arnavutluk'taki Türkler ve Bulgarlara manevi destek sağlayacaktır. "Bir Makedon olarak biliyorsunuz ki, müşterek kötü akıbetin eziyeti altında buradaki Türkler ve Bulgarlar siyasî bağımsızlıklarını kazanmak üzere beraber hareket etmişlerdir."

Bulgaristan'ın İstanbul'u, Türkiye'nin de Balkanları fethetmeyi hedeflediği yönünde düşmanlarımızın öne sürdükleri dedikodular manasız olduklarından

Като доказателство на моята теза изтъкнах му факта, че от бившите турски провинции в полуострова само в България турците останаха масово да живеят, ползващи се с всички граждански и политически права, имат отлично наредени училища и духовни учреждения, радват се на едно сравнително завидно икономическо благосъстояние, живеят съвършено дружно и интимно с българите и въобще чувствуват се напълно щастливи като в свое отечество. Изтъкнах му още, че настоящето Правителство направи още повече за църковно-училищното дело на турците, като откри нови педагогически училища, създаде висше духовно училище (нюваб) в Шумен, надари всички училища с 50-100 декара земя, увеличи им държавната субсидия до 4 милиона лева и пр.

Изтъкнах му, че след като македонския въпрос излезе от ръцете на Турция, не остава нито един сериозен въпрос между двете държави, по който да не може да се дойде до съгласие. Напротив едно искрено разбирателство между двете държави ще се яви като силно морална упора за турците и българите от Македония и Северна Албания. "Като македонец навярно Ви е известно, че там турци и българи под гнета на общата зла участ са си подали братски ръка заедно да извоюват политическата си независимост."

Интригите, които общите наши врагове пушат, че България се стреми да завоюва Цариград, а турците - Бал-

iki milletin idarecileri üzerinde hiç bir tesir yaratmamaları gerekmektedir. Tam aksine iki devlet coğrafi durumları dolayısıyla birbirlerini tamamlamaktadırlar. Tanrı, Bulgarlara yarımada da klasik bir mevzi olan Balkanlar'ın hakimiyetini vermiştir ki, bu onları Balkanlar'da bir faktör ve İstanbul'u batıdan en güvenilir müdafisi haline getirmiştir. Türkler İstanbul'a asırlardan beri hakimdirler. Onlar için bu şehir muazzam bir hazine, bizim için ise birinci dereceden önemli bir ekonomik merkezdir. Bulgar kavminin Balkanlar'da hakimiyeti sürdükçe onlar, İstanbul'un hakiki müdafası ellerindedir. Bununla birlikte Türkler İstanbul'a hakim oldukları müddetçe, Bulgarlar bu büyük şehrin tüm ekonomik nimetlerinden fazlasıyla faydalanabileceklerdir.

Yukarıdaki görüşlerden yola çıkarak Dışişleri bakanımız yanınıza gelmemi ve sizin ve meslektaşlarınızın söz konusu görüşleri ne derece benimsediğinizi ve bunun yanı sıra normal resmî yada yarı resmî diplomatik ilişkilerin tekrar kurulmasına gerekli koşulların olgunlaşmış olgunlaşmadığı ile ilgili zemini incelemek ile görevlendirildim.

Ayrıca bir Türk-Bulgar anlaşmasının tanzimi ile ilgili Bulgar hükûmetinin öne süreceği koşullar hakkında bakandan belirli bir talimat almadığımı söyledim. Ancak Bulgaristan'ın gereksinimlerini

каните; не би требвало да указват никакво влияние върху управляващите на двата народа, защото тези интриги са повече от абсурдни. Напротив, географическото положение на двете държави е такова, че те взаимно се хармонично допълват. Бог е дал на българите да владеят класическата позиция на полуострова - Балканите, която ги прави фактор на полуострова и най-надеждните защитници на Цариград от запад. Турците владеят Цариград от векове. Този град зарад тях е едно огромно съкровище, едновременно с това то е и за нас един икономически център с първостепенно значение. До като българското племе владее Балканите, истинската защита на Цариград от запад се намира в неговите ръце. Също така докато турците са господари на Цариград, българите ще могат да се ползват изобилно от всичките онези икономически блага, които този голям град им дава.

Навярно водим от горните възгледи моя Минист[ъ]р на Външните работи ми възложи мисията да дойда при Вас и да сондирам почвата до колко Вие и Вашите колеги споделяте горните възгледи и едновременно с това да се ориентирам доколко условията са на зрялост за възобновяване на по-нормални официални или официозни дипломатически сношения.

Казах му, още, че от Министъра не съм получил никакви конкретни инструкции по условията, които Българското Правителство би поставило при уреждането на едно турско-българско

bildiğim ölçüde, Bulgar hükûmetinin çözümlenmesini isteyeceği şu meseleleri ortaya koyacağını tahmin ediyorum:

1- Batı Trakya Meselesi: Bulgaristan için hayati önem taşıyan bu meselenin yanı sıra, bildiğiniz gibi, Bulgaristan'da Neully Antlaşması'nın ağır malî yükünü diğer vatandaşlar ile orantılı bir şekilde üzerinde taşıyan 800 000 Türk yaşamaktadır. Batı Trakya'nın elden çıkması, bu yükten daha erken ve tedricen kurtulmamızı engellemiştir. Ayrıca 300 000 civarında Pomak ve Bulgar, Batı Trakya'da yeni sınırdan acımasızca ve yakından etkilenmiştir. Oluşturulan sınır bu bölgedeki asırlık ekonomik rejimi ihlal etmiştir ki, bu rejim tabiatın topoğrafik karakteri dolayısıyla meydana gelmiştir ve suni bir şekilde değiştirilmesi ahaliyi felaket ile karşı karşıya bırakacaktır. Bu sebeple, hükûmet ve tüm halkımız, Batı Trakya'nın Bulgaristan'ın en önemli meselesi olduğunu düşünmekte ve uğruna tüm riskleri göze almaktadır. Bu sebeple Ege Denizi'ne çıkışımızı engelleyecek herkes düşmanımız sayılacaktır. Bulgar hükûmetinin Türkiye'den daimi diplomatik destek isteyeceğini tahmin ediyorum.

2- Ekonomik mesele: Her halkın refahı, gücü ve ilerleyişi ekonomik gelişmesine tamamiyle bağlıdır. Dış ticaretimizin özellikleri bakımından yal-

разбирателство; обаче доколкото съм осветлен по нуждите на България лично предполагам, че Българското Правителство между другото ще постави за разрешаване следните въпроси:

1. Западна Тракия. Освен жизнения икономически интерес, който този въпрос представлява за България, Вие знаете че в България живеят около 800 000 турци, върху гърба на които пропорционално лежи тежкото финансово бремене наложено ни от Нйойския договор. Отнемането на Западна-Тракия ни лиши от възможност по-скоро и постепенно да се освободим от това бремене. Независимо от това около 300 000 помаци и българи непосредствено и жестоко са засегнати от новата граница в Западна-Тракия. Тази граница нарушава многовековния икономически режим на този край, режим наложен от самия топографически характер на природата, изкуственото изменение на който е катастрофално за самото население. Ето защо и Правителство и целия народ считат, че Западно-Тракийския въпрос е най-големия въпрос за България, за него тя може да отиде на всички рискове и всеки който ще ни пречи за нормалния ни изход на Егейското море, ще бъде считан за наш враг. Схващайки така въпроса, предполагам, че Българското Правителство ще иска Турция да ни дава винаги пълна дипломатическа поддръжка по него.

2. Економически въпрос. Благоденствието, силата и напредъка на всеки

niz kurtuluştan (Osmanlı hakimiyeti kast ediliyor) beri değil, fakat birçok asırlar öncesinden İstanbul ve Anadolu'nun coğrafi konumları dolayısıyla, doğal pazarımızdır. Hükûmetimizin bu konuyla ilgili en liberal karşılıklı ticarî ilişkilerin kurulmasını talep edeceğini tahmin ediyorum. Şahsen, bir gün aramızdaki gümrük sınırının tamamen ortadan kaldırılacağını ve böylece her Türk'ün Tuna'ya kadar serbest bir şekilde ticaret yapabileceği gibi, her Bulgar'ın da Bağdat'a kadar gümrüksüz ticaret yapabileceğini düşünüyorum. İki halk arasında ideal ticarî ilişkilere örnek teşkil eden bu durum, refahı sağlayacaktır.

3- Göçmenler meselesi: Bildiğiniz üzere, Bulgaristan'da, Makedonya, Batı ve Doğu Trakya, Dobruca ve Sırbistan tarafından ele geçirilen batıdan gelen göçmenler bulunmaktadır. Göçmenler, bu bölge için olduğu gibi, Bulgaristan için de büyük bir felaket teşkil etmektedir. Hükûmet, kaynakları müsaade ettiği ölçüde cömertçe davranarak, yerleştirilmeleri için çaba harcadı. Hatta, büyük toprak sahiplerinden topraklar müsadere ederek, topraksızlara dağıttı. Ancak ihtiyaç elde bulunanlardan fazla idi. Türkiye'nin yalnız Trakya göçmenlerinin bir kısmını almayı kabul etmesi öncelikli arzumuzdur. Doğu Trakya yarı çöl bir bölgedir. Burada az sayıdaki soydaşınız çok az istisnalar dışında hayvan ve çalış-

народ е в пълна зависимост от неговото економическо развитие. Предметта на нашата външна търговия е от такова естество, че не само от освобождението ни, но и от много векове по-рано Цариград и Анадола по своето географическо положение, са били винаги естествения ни пазар. Предполагам, че по този въпрос Правителството ни ще иска да се уредят най-либерални взаимни търговски сношения. Лично аз отивам даже дотам, че един ден съвсем да се дигне между нас митническата ни граница и всеки турчин да може свободно да търгува чак до Дунава, както и всеки българин без митарства да търгува чак до Багдат. Това би биле идеалните търговски сношения между двата народа, чрез които сношения могат да си обезпечат най-щастливо благосъстояние.

3. Въпроса за бежанците. Известно Ви е че България е препълнена с бежанци от Македония, от Западна и Източна-Тракия, от Добруджа и от западните ни покрайнини отнети от Сърбия. Тези бежанци са едно истинско бедствие не само за тях, но и за България. Правителството направи героични усилия да ги настани доколкото средствата му позволяват. Прибегна даже към изземване земя от големите земевладелци за да раздаде на неимеющите, но нуждата е по-голяма от разполагаемите средства. Въпиюща нужда за нас е Турция да се съгласи да приеме поне част от Тракийските бежанци. Източна Тракия е почти полузапустела страна. Вашето малочислено население там, с малки из-

ma aletlerinden mahrumdur. Mükemmel Bulgar çiftçilerinin hayvanları ile birlikte evlerine dönmesi ülkeye hayat verecek ve devletinize yarar sağlayacaktır. Bizden değerli işçileri alacaksınız ki, bunları normal şartlarda size vermemiz olanaksızdır. Bulgaristan, topraklarında bulunan 800.000 Türk'ten korkmadığı halde, 10 000 kadar Bulgar'ın Türkiye için tehlike arzettiğini düşünmek gülünçtür. Bu mesele Bulgaristan için son derece tatsız bir hale gelmiştir ve hükûmetimizin çözümlenmesinde ısrar edeceğinden eminim.

4- Ekzarhlık meselesi: Genç Türk hükûmeti, I. Dünya Savaşı'na değin ve savaş esnasında, ciddî sebeplere dayanmaksızın, İstanbul'daki Ekzarhlığın otoritesini büyük ölçüde sarstı. Ekzarh tüm Bulgarların manevi reisidir. Ancak Bulgaristan için önemi azdır. Çünkü hakikatte Bulgaristan'da kilise Sinot'tan (Ruhanî Meclisi) bağımsız olarak idare edilmektedir. Bulgaristan dışındaki Bulgarların gözünde Ekzarh farklı bir anlam ifade etmektedir. Bildiğiniz üzere, Türkiye hudutları içerisinde az sayıda Bulgar kalmıştır. Bu Bulgarlar üzerinde, Ekzarhın büyük nüfuzu olduğunu farzederek, bu durumun Türkiye için kesinlikle tehlike oluşturmadığı açıktır. Ekzarh'ın merkezi, cemaatin büyük bir çoğunluğunun bulunduğu Bulgaristan'da bulunması haklı bir husustur. Ancak bu durumda Ekzarh, Bulgaristan

ключения, е лишено от добитък и сечива за да работи. Връщането на отличните български земеделци по домовете си, гдето ще докарат със себе си и добитъка ще дадат живот на страната и ще бъдат полезни за държавата Ви. Вие ще вземете от нас ценни работни ръце, които ако имаме достатъчно земя, по никой начин не бихме Ви дали. Смешно е да се мисли, че няколко десетки хиляди българи ще станат некаква опасност за Турция, тогава когато малка България не се бои от 800 000 турци, които ги има в нея. Повтарям този въпрос е станал много неприятен за България и сигурен съм, че Правителството ще иска настойчиво неговото разрешение.

4. Екзархиския въпрос. Младотурското Правителство до и през големата война, водим от не сериозни мотиви, разколеба силно положението на нашата Екзархия в Цариград. Екзарха е духовен глава на всички българи. Обаче неговото значение лично за България е твърде слабо, защото фактически църквата в България се управлява независимо от своя Синод. Съвсем друго е значението и престижа на Екзарха в очите на българите вън от България. Както Ви е известно, в пределите на Турция са останали съвсем малко българи. Ако допуснем за минута, че влиянието на Екзарха върху тези българи е твърде силно, това няма да представлява абсолютно никаква опасност за Турция. Вярно е, че най-естественото седалище на Екзарха би било в България, гдето е болшинството на неговото

dışındaki Bulgarların savunmasına ilişkin hak ve imkanından mahrum kalacaktır. Esasen, Ekzarh, Makedonya'daki Bulgarlar için en büyük önemi arz etmektedir. Sözüünü ettiğim gibi burada Bulgar ve Türkler bağımsızlıkları için hep beraber mücadele ediyorlar. İnsanlık adına, Ekzarhın otoritesi artırılırsa ve Halife ile beraber Makedonya'daki azınlıkları enerjik bir şekilde himaye ederlerse, siz de takdir edersiniz ki, bu buradaki mücadeleçilerimiz için büyük bir moral desteği olacaktır. Size o kadar kötülük yapan ve gelecekte de yapacak olan Yunan patriği İstanbul'da kalıyorsa; yüksek memurunuz ve patriğin karşısında bir denge unsuru rolünü oynayan Ekzarhın otoritesini artırmanız zaruridir. Ekzarhlık meselesi hükûmetimizi ilgilendirmektedir ve bundan dolayı çözüme kavuşturulmasını isteyecektir. Şahsî görüşüme göre muhtemel bir karşılıklı uzlaşmada hükûmetimizin düzenlemek isteyeceği meseleler bunlardır. Şahsî bilgilerim doğrultusunda, size bildirmeyi borç bilirim ki, Bulgaristan'ın diğer komşularıyla hiç bir politik angajmanı yoktur ve düşünebileceği gibi silahlı kuvvetlerimizin mukavemeti kırılmamıştır. Aksine, Neuilly Antlaşması'nın acımasız hükümlerine karşı yükselen hiddetin tesiri ile halkın ve ordunun ruhu yükselmiştir. Bulgaristan bu durumu, üzerine aldığı yükümlülüklerin yerine getirmesine

паство. Обаче в такъв случай той би бил лишен от правото и възможността да се застъпва за българите вън от България. В същност Екзарха има най-голямо значение за българите в Македония. Както споменах там българите и турците задружно работят за своята независимост. Сами схващате каква морална подкрепа би получили нашите борци там, ако се засили афторитета на Екзарха и той заедно с Халифа, в името на човешината, проявява по-енергично застъпничество за малцинствата в Македония.

Щом Гръцкия Патриарх, който ви е причинил толкова зло и ще Ви причинява за в бъдеще, остава в Цариград; наложително е и в[ъв] Ваш интерес е да засилите афторитета на Екзарха, който всъщност е Ваш висш чиновник и може до някъде да играе ролята за противовес на Патриарха. Въпроса за Екзарха интересува нашето Правителство и навярно ще поиска неговото по-правилно уреждане.

Това, според моето лично схващане, са въпросите, които нашето Правителство ще иска да се уредят при едно евентуално взаимно разбирателство. Дълга още да Ви съобща, че доколкото се простират моите лични сведения, България нема никакви политически ангажменти с другите наши съседи и че нашата въоръжена сила не е сломена, както може да се мисли. Напротив духа на народа и армията е засилен от растящото възбуждение против жестоките клаузи на Нйойския договор. Това се дължи още и на факта, че България даде до-

ilişkin verdiği delillere borçludur. Ancak, hakları ve hayati menfaatleri en acımasız bir şekilde itibara alınmamaktadır. Bu durum, bütün halk tarafından idrak ve hissedilmektedir ki, halk hür ve layık bir yaşam için mücadelesinden kesinlikle vazgeçmemiştir.

Mustafa Kemal Paşa sabırla ve sözümü kesmeden sonuna kadar ben dinledi ve aynı şekilde sakince konuşmaya başladı. Cevabı özetle şöyledir:

Yalnız benim tarafımdan değil, fakat meslektaşlarınız ve bir çok Türk tarafından da çalışmanız, sempatiniz, özellikle de geçirdiğimiz kritik anlarda Türk davasını savunmanız bilinmektedir. Bu ilk misyon ile sizin görevlendirilmenizden dolayı sevinçliyim ve tamamıyla başarılı olacağınıza inanıyorum. Bir asker gibi cesur ve açık konuştunuz. Size aynı şekilde ve samimi bir cevap vereceğim ki, eski diplomatların kurnazlıkları, çok çabuk açığa kavuştuğundan dolayı, her zaman zararlı oldukları kanaatindeyim.

Bahsettiğiniz tüm meseleler hakkında sırasıyla cevap veremeyeceğim, ancak idrak ettiklerim hakkında konuşacağım.

Her şeyden önce belirtmeliyim ki, duygularını bildiğimiz ve meziyetlerine yüksek değer verdiğimiz Bulgar halkına karşı bizde de büyük sempati duyulmaktadır. Şahsen benim askerî ataşe olarak

казателства за пълна коректност при изпълнение на поетите задължения; обаче нейните права и нейните жизнени интереси се игнорират по най-немилостив начин. Това се разбира и чувствува от целия народ, който ни най-малко не се отказал да се стреми към свободен и достоен живот.

Кемал Паша търпеливо и без прекъсване спокойно ме изслуша до края и също така спокойно започна отговора си, който приблизително се заключава в следното:

Не само на мен, но и на моите колеги и много турци е известна Вашата дейност, Вашите симпатии и защитата на турската кауза, особено през критическите моменти които преживяхме. Много съм доволен, че Вам именно се е паднала тази първа мисия в която вервам напълно ще успеете. Вие говорихте смело и откровено, както е възпитан да говори и действа един военен. Ще Ви отговоря по същия начин и със същата откровеност, още повече, че съм убеден, че хитруванията на дипломатите от старата школа винаги са били вредни, защото много скоро се откриват.

Аз не бих могъл да Ви отговаря със същата последователност по всичките въпроси по които ми говорихте, но ще отговоря само по онова което схванах.

Преди всичко дължа да ви заявя, че у нас са големи симпатийте към Българския народ, чувствата на когото познаваме и достойнствата на когото

Sofya'da bir yıllık kalışında güzel hatıralarım vardır ve hala burada tanıştığım bazı iyi aileler ile yazışıyorum. Trakya'dan Bulgar topraklarına geçmek zorunda kalan göçmenlerimize gösterilen sıcak karşılayışı ve Bulgaristan'da ki Türklerin sahip oldukları serbestliği biliyoruz.

Bildiğiniz gibi, devlet yapımız dolaşısıyla tüm yasama ve yürütme kuvvetlerimiz Millet Meclisi'nde toplanmıştır. Yürütme kuvvetinin üyeleri olarak bu meclisin, hükûmetini oluşturan bakanları vardır ve bu hükûmetin başkanı benim. Sizinle konuştuklarımı şahsî görüşüm olarak kabul etmelisiniz ki, meslektaşlarım ile müzakere edilmeden hükûmet görüşü olarak kabul etmemelisiniz. Bu girişten sonra, ileri sürdüğünüz meselelere geçiyorum.

Normal diplomatik ilişkilerin kurulması konusunda tamamıyla resmî yada yarı resmî olarak kurulmaları için hiç bir engelin olmadığını düşünüyorum. Bu durumda insiyatif hükûmetinize aittir. Çünkü yarı resmî Temsilcim Cevad Bey'i göndermiştim. Fakat İtilaf devletlerinin baskısı ile hükûmetiniz Sofya'yı terk etmesini istemek zorunda kalmıştı. Bundan dolayı insiyatifin bu kez sizin hükûmetiniz tarafından ele alınmasının uygun olacağını düşünüyorum. Bulgaristan'ın Türkiye hakkında madem ki işgalci niyetleri yok, uzlaşmak kolay olacak-

високо ценим. Аз лично имам най-отлични спомени от едногодишния ми живот в София, като военно аташе и досега съм в кореспонденция с някои почтени семейства, с които се запознах. Ние знаем горещия прием, който оказа българския народ на нашите бежанци от Тракия, както и голямата свобода, с която се ползват турците в България.

Известно Ви е, че според нашето ново държавно устройство, целата законодателна и изпълнителна власт е съсредоточена в народното представителство. Като делегати на изпълнителната власт това представителство има своите комисари, които образуват правителството, шефа на което съм аз. Онова което ще Ви говоря ще го считате мое лично мнение, което преди да бъде разисквано с колегите ми, не трябва да се счита като мнение на правителството.

След този предговор начевам с въпросите които подигате.

По отношение на установяване на нормални дипломатически сношения, аз мисля че няма никакви пречки да се пристъпи веднага към установяването им било напълно официално, било официозни. В случая инициативата принадлежи на Вашето правителство, понеже аз бех изпратил моя официозен представител Джевад Бей, но под натиска на съглашението, Правителството Ви бе принудено да му предложи да напустне София. Ето защо считам, че е в реда на нещата инициативата да излезе този път от Вашето правителство.

tır. Balkanlar'da dost bir halka ihtiyacımız var ve Bulgar halkı coğrafyası, siyaseti ve ekonomisi bakımından ihtiyaçlarımıza en uygun bir şekilde cevap vermektedir. İki halk arasındaki dostluk bizi de, sizi de daha güçlü ve daha bağımsız kılacaktır. Ortaya koyduğunuz ve tahmininize göre hükûmetinizin çözümünü isteyeceği meseleler yerindedir ve tarafımızca da kolay kabul olunabilirler. Sizin olduğu gibi, bizim de iyi ticarî ilişkilere ihtiyacımız vardır ve bunlar öyle bir dereceye getirilmeli ki, sizin de ifade ettiğiniz gibi, bir gün iki devlet arasındaki gümrük sınırının ortadan kaldırıldığını görebilelim.

Batı Trakya meselesine gelince, size söylemeliyim ki, "Misak-ı Millî" sınırları içerisinde yer almasına rağmen, bu bölgeyi hiç bir zaman ciddi olarak ele geçirmeyi düşünmedik. Şahsi kanaatime göre, Türkiye bu bölgeyi ele geçirirse daha güçlü değil, daha zayıf olacaktır. Sizin için bu mesele farklı anlam ifade etmektedir. Batı Trakya'nın Bulgaristan için hayatî bir mesele olduğunu itiraf ediyorum ve bundan dolayı da destek vermeye hazırız. Aynı şekilde diğer meselelerin Bulgaristan'ın istekleri doğrultusunda çözümlenmesinde tarafımızdan herhangi bir engel ile karşılaşamayacağını düşünüyorum. Fakat yine tekrar ediyorum; bunlar benim şahsi görüşlerimdir. Meselelerin kesin çözümü, konuşmamızı şifreli telgrafname ile

Щом България нема завоевателни намерения спремо Турция, разбирателството ни с нея може да стане много лесно. Нам ни е нужен един приятелски народ на Балканите, а българския народ географически, политически и економически най-добре отговаря за нашите нужди. Една дружба между двата народа ще направи нас и Вас по-силни и по-независими.

Въпросите, които Вий изложихте и които предполагате че Вашето Правителство може да постави за разрешение, аз намирам за уместни и лесно приемливи от нас. Както Вий, така и ние имаме нужда от благоприятни съседски търговски сношения, които да бъдат доведени до такава степен, щото както се изразихте и Вий, да видим един ден махната митническата граница между двете държави.

Що се отнася до въпроса за Западна-Тракия, ще Ви кажа, че ний никога не сме мислили сериозно да завоюваме тази страна, макар тя да влиза в нашия народен пакт. Аз лично съм убеден, че ако Турция завладее тази област, тя не само че нема да стане по-силна, но напротив ще стане по-слаба. Съвсем другояче стои въпроса за Вас. Признавам, че Западна-Тракия за България е жизнен въпрос и затова ние сме готови да Ви поддържаме за нея.

Също така и по другите въпроси аз мисля че няма да се срещнат пречки от нас да се уредят по желанието на България. Обаче пак Ви повтарям, то-

bildireceğim meslektaşlarımın rızasına bağlıdır. Hükûmetinize bildirdikten sonra ve hükûmet diplomatik ilişkilerin düzenlenmesi fikrini ve ilgisini çeken tüm diğer meseleleri benimsedikten sonra, insiyatifi ele almakla kalmayıp, bu amaca yönelik ilgili kişiyi göndersin ve ticarî ilişkilerimizi şekillendirecek uzmanları da tayin etsin. İfade ettiğiniz meselelerin çözümünde tüm desteğim arkanızda olacaktır. Bu genel sözlerle Mustafa Kemal Paşa siyasî meseleler hakkında konuşmasını bitirdi. Sohbetimiz sonra daha genel ve samimi bir hava içerisinde devam etti. Ekonomik meselelerin oldukça ilgisini çektiğini bildiğimden, hazırlıklarını dikkatle takip ettiğim ve bu ayın on beşinde İzmir'de yapılacak iktisat kongresinin müteşebbisliğini övdüm. Ekonomik bakımından ülkenin çok kötü durumda olduğunu söyledi. Yunanlıların yapmış oldukları büyük tahriplerin yanı sıra, halkın ekonomik gelişmesi az düşünülmüş ve bu konuda çalışılmamıştır. İçanadolu'da halk sefalet içinde ve umutsuzdur. Bu arada cahillikten yakındı ve halkın, gelişmesi ve medeniyet yoluna girmesi için aydınların fazla ve daimi çabaları gerektiğini ifade etti.

Bizdeki ekonomik meseleler ile canlı bir şekilde ilgilendiğimi ve bu meselelerden bazıları hakkında askerî kulüpte konferans verdiğimi ve dergilerimizde makaleler yazdığımı ima ettim. Bu söz-

ва са моите лични убеждения. Окончателно решение на въпросите ще зависи от съгласието на колегите им, на които веднага ще напиша шифровано за да им съобща Вашия разговор.

Щом Вие доложите на Вашето Правителство и щом то възприеме идеята за уреждане дипломатически сношения, както и всички ония въпроси, които го интересуват; няма освен да вземе инициативата и изпрати съответното лице за целта, като се назначат и специалисти за формулиране на търговските ни сношения. От моя страна Вие може да разчитате на пълната ми подкрепа за уреждане на въпросите, които зачехнахте и в духа както изложихте.

С тези общи думи Кемал Паша завърши отговора си по политическите въпроси и разговора ни зема по-общ и интимен характер. Знаейки че много го интересуват икономически въпроси, похвалих инициативата му за свикване на икономически конгрес в Смирна на 15 того, приготовленията за който следя внимателно. Той ми отговори, че в економическо отношение страната се намира в плачевно състояние. Освен големите опустошения, които направиха гърците, въобще много малко се е мислило и работило за економическото повдигане на народа. Оплака ми се за мизерията и отчаяното невежество, които царят в[ъв] вътрешността на Анадола и намира че са потребни големи и продължителни усилия на интелигенцията, за да се издигне народа на краката си и тръгне по пътя на прогреса и цивилизацията.

lerim Mustafa Kemal Paşa'nın oldukça dikkatini çekti ve şöyle dedi: "İki halkın müşterek koşulları olduğu gibi, ekonomik bünyeleri de birbirlerine çok benziyor." Bundan dolayı araştırmamın bir özetini Edirne'ye döndükten sonrada ayrıca Türkçe çevirisini yaptırarak hemen tamamını vermemi rica etti. Hususi konuşmamızdan en önemli noktalar bunlardı. Araştırmamdan bir özet vermeme ilişkin Mustafa Kemal Paşa'nın bu isteği O'nunla üçüncü kez karşılaşma imkanını veriyordu. Bu yüzden ayın 31'inde tüm gün çalıştım ve "Bulgaristan'ın ekonomik durumu ve köy ekonomisi" adlı makalelerimden oldukça ayrıntılı bir inceleme tanzim ettim.

Mustafa Kemal Paşa, 31 Ocak'ta çok samimi bir muhitte oturduğu evin sahibinin kızı ile nikah kıydı. Ev sahibi olan Uşaklı-zade Muammer Bey çok ciddi, zengin, okumuş ve tamamıyla Avrupa kültürlü bir şahıstır ki bu muazzam kütüphanesindeki kitaplarından da belli oluyordu. Daha ilk randevumuzda Mustafa Kemal Paşa, aileyi ve çocuklarının Avrupa terbiyesini övdü. Son randevumuzda genç nişanlısını da takdim etti.

1 Şubat'ta, 20 dakika süren üçüncü randevumuz gerçekleşti. Araştırmalarımla notlarımı teslim ettim. Mustafa Kemal Paşa, misyonum hakkında Ankara'ya yazdığını ve ayrıca bugün İsmet Paşa'ya Lozan'a telgraf çekeceğini söyledi.

Загатнах му, че и аз живо се интересувам от економическите въпроси у нас и че по някои от тех държах конференции във Военния клуб и писах статии в нашите списания. Кемал Паша живо се интересува от тези ми думи и каза: "както по общите условия, така и по стопанската си структура двата народа си много приличат" и затова ме замоли да му дам едно резюме на моя етюд, а когато се върна в Одрин, веднага да му изпратя целия си етюд, който щел да даде да го преведат на турски. Това беше най-важното от частния ни разговор.

Желанието на Кемал Паша да му дам резюме от моя етюд ми даваше възможност да имам и трета среща с него и за това на 31 работих цял ден и му съставих доста обстойно резюме от моите статии по "Економическото състояние на България и селското стопанство".

На 31.I. Кемал Паша се венча в твърде интимен кръг с дъщерята на хазяина на къщата в която живее. Този хазаин е Ушакли Заде Мухамер Бей - един много сериозен, богат, учен и с пълна европейска култура човек, което личи и по книгите в огромната му библиотека. Още в първата ни среща Кемал Паша похвали семейството и европейското възпитание на децата. При последната ни среща той ми представи и младата си госпожа.

На 1-/II се състоя третата ни среща, която трая около 20 минути. Предадох му бележките по моя етюд. Кемал

Yanlış anlaşılmasın yada kendini beğenmişlik olarak görülmesin, şunu bildirmeyi borç bilmekteyim ki, Mustafa Kemal Paşa bana şöyle dedi: "Hükûmetinizin müzakereler yapmayı düşüncesi halinde, sizi Ankara'da tanınmış biri olarak kullanması uygun olacaktır. Tamamıyla şahsi desteğime söz veriyorum."

Mustafa Kemal Paşa'ya Lozan Konferansı hakkında ne düşündüğünü sordum. Lozan'da Türkiye'ye yüklenilmek istenilen ekonomik yükümlülüklerin kabul edilemez olmasından, işlerin iyi gitmediğini ve bir barışın yapılmasının zorlaştığını bir şekilde söyledi. Ben de ılımlı olmalarını, uyuşmalarını, fakat ne pahasına olursa olsun savaştan kaçınmaları ile ilgili samimi bir tavsiyede bulundum. Ulaşılan başarının beklenmedik ölçüde büyük olduğu ve daha ilerideki başarılar için tamamıyla yeterli olduğunu söyledim. Savaş ile birçok şey kazanılabilir. Fakat aynı zamanda fazla belirsizlik ve alınması gerekmeyen büyük risk vardır. Birkaç kez şu cümleyi tekrar ettim: "Savaştan kaçının, halkınıza dinlenme imkanı verin ve iç meselelerinizi halledin."

Mustafa Kemal Paşa sözlerimden oldukça etkilendi. Sinirli bir şekilde sordu "İstedikleri ayrıcalıkları nasıl kabul edebiliriz?" Mustafa Kemal Paşa uzun bir süre düşünceli kaldı. Derin gözleri, çatan

Паша ми каза, че писал вече в Ангора по моята мисия и че днес щял да телеграфира на Исмет Паша в Лозана.

Без да се претълкува в лоша смисъл или се счете за нескромно, считам за служебен дълг да донеса, че Кемал Паша ми каза и следното: "Добре ще направи Вашето Правителство в случай че реши да води преговори, да използва и Вас като лице добре познато в Ангора. Аз от своя страна Ви обещавам пълната си лична подкрепа."

Запитах Кемал Паша какво мисли по Конференцията в Лозана. Той нервно отговори че там работите не вървят добре, че сключването на мира става проблематично, защото икономическите клаузи, които искат да ни наложат, са неприемливи от нас. Позволих си в една много сърдечна форма да го посъветвам да бъдат умерени, да отидат на компромиси, но на всяка цена да избегнат войната. Казах му, че достигнатия успех е неочаквано голем и като етап за по-нататъшни успехи е напълно достатъчен. Може с войната да се спечели много, но в нея има и много неизвестно и голем риск, който не трябва да се прави. Повторих му няколко пъти фразата: "Избегнете войната, избегнете войната, дайте почивка на народа и уредете се вътрешно."

Моите думи видимо му произведоха силно впечатление. Нервно ме запита "Как можем да приемем концесиите които ни искат?" Кемал Паша дълго се замисли, дълбоките му очи

kaşlarıyla örtülmüştü. Bu büyük Türk yurtseverin yüzü, şu an ruhunu daraltan ağır problemlerin hakiki aynası olmuştu. Savaş ve barış hakkında kararsızlığını idrak ederek "halkınızın kaderinin sizin elinizde olduğunu unutmayınız" diye ilave ettim. Sonunda sinirli bir şekilde "göreceğiz" dedi ve böylece son randevumuz sona erdi.

Uzun zamandan beri dostluk ilişkileri içerisinde bulunduğum Kazım Karabekir Paşa, Mustafa Kemal Paşa'nın nikah şahitlerinden biri idi. Orduda en zeki subaylar içinde olduğu hakkında çok iyi referanslar duydum. Kafkas ordusunun başkumandanı olarak Kuzeydoğu Anadolu'daki askerî, idarî ve eğitim faaliyetleri örnek olarak gösterilmektedir. Kafkas sınırında ortaya çıkan yeni devletler ile anlaşmazlıkların giderilmesinde politik hizmetleri de önemle belirtilmektedir. Birçok kimse tarafından Kemal Paşa'nın muhtemel vekili olarak görülmektedir.

Mustafa Kemal Paşa'nın nikahı sırasında, Kazım Karabekir Paşa İzmir'de bulunduğumu öğrenmiş ve bu ayın ikisinde yaşadığı Bornova'ya (İzmir'den 12 Km mesafede bir şehir) götürmek üzere otomobilini sabah otele gönderdi. Edirne milletvekilidir ve Mustafa Kemal Paşa'ya Anadolu gezisinde refakat eder. İzmir'deki İktisat Kongresi'ne Yozgat'tan delege olarak seçilmiştir. Kazım Kara-

беха почти съвсем закрити от свъсените му вежди. Цялото лице на този голям турски патриот беше истински израз на тежката проблема, която в този момент силно измъчваше душата му. Схващайки двоумението му по въпроса за война и мир, аз добавих "не забравяйте че в[ъв] Вашите ръце се намира съдбата на Вашия народ". Най-после той нервно отсече "Ще видим" и с туй се свърши последната ни среща.

Кязим Кара Бекир Паша, с когото съм в приятелски връзки много отдавна, е бил един от свидетелите при венчаването на Кемал Паша. Той е може би най-умния и най-почитания генерал в целата армия. От всички съм чувал за него най-възторжени отзиви. Неговата военна, административна и просветна дейност в Североизточния край на Анадола в качеството му на главнокомандующ Кавказката армия, се сочат като образцови. Изтъкват и големите му политически заслуги по уреждане недоразуменията с новоизникналите държави на Кавказката граница. Мнозина го считат като най-вероятния евентуален заместник на Кемал Паша.

При венчаването на Кемал Паша, Кязим Кара Бекир Паша се научил за моето присъствие в Смирна и на 2-й того сутринта изпрати автомобила си в хотела да му вземе и откара в Бурнава (градец на около 12 к. м. далеч от Смирна) гдето живее. Той е депутат от Одрин и придружава Кемал Паша в обиколката му из Анадола. Той бил избран от гр. Йозгад за деле-

bekir Paşa'nın kabulü daha samimi idi. İki halk arasında gelecekteki ilişkilerin nasıl olması gerektiği konusunda uzunca konuştuk; görüşlerimi tamamen benimsediğini ve daha 1912'de Edirne'de askerî bir toplantıda yaptığı bir konuşmada, Türklerin ve Bulgarların kurtuluşunun samimi uzlaşmalarında olduğu fikrini ortaya attığını söyledi. Kazım Karabekir Paşa'ya, savaş konusundaki düşüncelerimi dile getirdim. Aynı tesir meydana geldi ve Mustafa Kemal Paşa ile bu konuda konuşup konuşmadığım sorusundan Kazım Karabekir Paşa'nın barışın yapılmasına daha meyilli olduğu intibainı edindim.

Kazım Karabekir Paşa'da öğleden sonra bir buçuğa kadar kaldım. Beraberce şehre döndük ve aynı gün 2 Şubat saat 16.00'da vapurla İstanbul'a hareket ettim ve 4 Şubat'ta İstanbul'a ulaştım. 5 Şubat'ta da İstanbul'dan hareket ettim ve aynı günün akşamı Edirne'ye vardım.

Aynı ayın 6, 7 ve 8'inde Edirne'deki işimi bitirdim ve Sayın Bakan P. Yanev'in sözlü talimatları doğrultusunda 8 Şubat günü hareket ettim ve bugün 9 Şubat, sözlü olarak rapor vermek üzere Sofya'ya vardım.

Sonuç olarak, seyahat sırasında ve özellikle de İstanbul'da tüm meslek ve zanaatlardan bir çok aydın Türk ile

гат в економическия конгрес в Смирна.

Приема от Кязим Кара Бекир Паша беше много по-интимен и радушен. Говорихме на дълго какви трябва да бъдат бъдещите отношения между двата народа. Той ми каза, че споделя напълно моите възгледи и че още в 1912 год. в една беседа държана от него във военното събрание в Одрин изтъкнал идеята, че спасението на турците и българите се намира в техния интимно разбирателство.

Изказах моите възгледи по въпроса за войната и на Кязим Кара Бекир Паша. Получи се същия ефект и по начина по който ме запита говорил ли съм по този въпрос на Кемал Паша, добих впечатление, че той е повече склонен към сключване на мир.

Посещението ми у Кязим Кара Бекир Паша трая до 1 1/2 часа сл. плад-не, върнахме се заедно с него в града и в 4 часа сл. пладне същия ден (2.П.) заминах с параход за Цариград, гдето пристигнах на 4.П. На 5.П сутринта тръгнах от Цариград и същия ден вечерта пристигнах в Одрин.

На 6, 7 и 8-й того привърших работата си в Одрин и съгласно устната заповед на Господина Министъра П. Янев, на 8-й того тръгнах и днес 9.П. пристигнах в София за устен доклад.

В заключение на всичко ще добавя, че както при пътуването и така особено в Цариград срещнах и приказвах с множество интелигентни турци от

karşılaştığımı ve konuştuğumu ilave edeceğim. İyi bir karşılıklı anlaşma için hazır ve müsait oldukları intibainı edindim. Lozan'da büyük imtiyaz ve tavizler verme zorunda bulunan Türklerin bu psikolojik anında, önemsemedikleri, fakat tarafımızca önemsiz sayılmayacak isteklerimizi en kolay şekilde kabul ettirebiliriz. Bundan dolayı Sayın Başbakanım, mütevazî görüşümü ifade etmek isterim ki, daha önemli nedenler engel teşkil etmiyorsa, bu psikolojik anının Türkler ile "askıdaki sorunların" düzenlenmesine yönelik olarak kullanılması yararlı olabilir. Üstelik bu sorunların büyük bir kısmı, hiç kimse tarafından kötü gözle bakılmayacak, açık bir şekilde beyan edilebilecek husustandır. Türkler ile uzlaşmamız konusunda şahsi görüşümü Mustafa Kemal Paşa ile yukarıda sunduğum konuşmada ifade etmiştim.

Sayın Başbakan, en içten saygılarımın kabulünü arz ederim.

*Başkonsolos
Markov*

всички професии и занаяти. Впечатлението ми е че съществува едно общо разположение и готовност за едно добро взаимно разбирателство. Моментът, когато турците са на път да направят големи концесии и отстъпки в Лозана, е психологически момент, в който те най-лесно би удовлетворили нашите искания, съвсем малки за тях, но не маловажни за нас. Ето защо позволявам си, господине Министре-Председателю, да изкажа скромното си мнение, че ако по-висши съображения не пречат, полезно би било да се използва този психологически момент за да се уредят всичките ни висящи въпроси с турците. Още повече че по-голямата част от тези въпроси са от такова естество, че могат открито да се оповестят без да се зловиди комуто и да било. Що се отнася до моето лично гледище, ако то има некакво значение за случая, по разбирателството ни с турците, то е изказано в изложения по-горе разговор с Кемал Паша.

Благоволете да приемете, Господине Министре-Председателю, уверение в най-отличното ми към Вас почитание.

Генерален Консул: Марков

**1925 BULGARİSTAN-TÜRKİYE
DOSTLUK ANTLAŞMASININ
BULGARİSTAN PARLAMENTOSU'N-
DA ONAYLANMASININ,
TÜRKİYE'DEKİ AKİSLERİ HAKKIN-
DA İSTANBUL BAŞKONSOLOS
VEKİLİ N. NEDEV'İN 10.07.1926
TARİHLİ RAPORU (*)**

Gizli

*Sayın Dışişleri ve Dinişleri Bakanı
Atanas Burov'a Sofya/10.07.1926'da
rapor edildi*

Sayın Bakan,

*Birkaç günden beri burada Türk
Dışişleri Bakanı Tevfik Rüşdü Bey'in
ikamet ettiğini ve dün akşam bir saat
kadar yanında kaldığımı, beni çok sıcak
karşladığını bilginize arz etmekten şeref
duymaktayım.*

*Kendisinin çok iyi tanıdığı, Bulgaristan
ve Bulgar halkı için çok güzel sözler
söyledi. Değerli nitelikleri sayesinde
Bulgaristan'ın gelecekte Balkanlar'da
tarihî rol oynayacağını ayrıca sözlerine
ekledi. O'na göre, Bulgar hükûmeti,
Türkiye ile dostluk antlaşması imzala-
makta acele etmekle, Bulgaristan'ın*

(*) TsDA, F. 176K, op. 5, a.e. 450, L. 35-37.

**ДОКЛАД НА БЪЛГАРСКИЯ
ВИЦЕКОНСУЛ В ИСТАНБУЛ
НЕДЮ НЕДЕВ ЗА ОТЗИВИТЕ В
ТУРЦИЯ СЛЕД РАТИФИЦИРА-
НЕТО ОТ НАРОДНОТО СЪБРА-
НИЕ НА БЪЛГАРО-ТУРСКИЯ
ДОГОВОР ЗА ПРИЯТЕЛСТВО
ОТ 1925 Г.**

(10 юли 1926 г.)*

Цариград, 4 юлий 926 година

Поверително.

До Господина Атанас Буров, Ми-
нистър на Външните Работи и на Из-
поведанията.

София

Господине Министре,

Имам чест да донеса до знанието
Ви, че от няколко дни пребивава тук
турския Министър на Външните Ра-
боти Тевфик Ружди бей и снощи ме
прие много радушно, като ме задържа
близо един час при себе си.

Той каза много ласкави думи за
България и българския народ, които
познавал добре и прибави, че вярва,
какво в бъдеще този народ ще играе
историческа роля на Балканите, бла-

* ЦДА, ф. 176к, оп. 5, а.е. 450, л. 35-37.

menfaatlerini iyi değerlendirmişti. Yaptıkları antlaşmalarda Bulgaristan'ı hesaba katmayan diğer Balkan devletlerine karşı da bu antlaşma bir başarı olmuştur. Bulgaristan ile Türkiye arasındaki mevcut antlaşma. Tefik Rüşdü Bey'e Cenevre'de diğer devlet adamları ile yaptığı görüşmelerde Bulgaristan'ın menfaatlerini de savunmaya imkan vermiştir. Tefik Rüşdü Bey'e göre, komşularından Bulgaristan'a belirli miktarda tazminat verilmesi gerekiyor. Fakat sonucun elde edilebilmesi için Bulgar devletinin temayülü yalnız bu devletlerden bir tanesine yönelik olmalıdır. Söz konusu tazminatın elde edilmesinden sonradır ki, artık Bulgaristan diğer devletlere yönelebilecektir. Aksi halde, Bulgaristan her zaman tüm komşularının mukavemeti ile karşı karşıya kalacaktır. Tefik Rüşdü Bey, Bulgaristan'ın ilk önce hangi devlete karşı yönelmesi gerektiğini kesin olarak belirtmedi. Ancak büyük bir ihtimalle Yunanistan'ı kast ediyordu. Türkiye ile Bulgaristan'ın yüksek müşterek çıkarları olduğunu söyledi ve bunu bir kaç kez tekrarladı...

Tefik Rüşdü Bey, Bulgar hükûmeti hakkında oldukça güzel sözler söyledi ki söz konusu hükûmet Türkiye ile antlaşmaların tasdikinde diğer partilerin güçlü muhalefeti ile karşılaşacağını tahmin etmiş, fakat Bulgaristan'ın menfaatlerini doğru değerlendirerek, bu antlaşmaların

годарение на ценните качества, които притежава.

Българското Правителство, каза той, правилно е схванало интересите на България, като е побързало да сключи договор за приятелство с Турция и да постави по тоя начин България в договорно положение в един момент, когато са се правили сондажи и даже предложения пред Турското Правителство за споразумение от Балкански Държави изключващо България. Договорното положение, обаче, между България и Турция, ако и не формално, е дало повод на Ружди бей не само да отклони тия предложения, но и да защити интересите на България в срещите си с разните държавни лица в Женева.

Той намира, че на България трябва да се дадат известни удовлетворения от съседите ѝ, но за да се постигнат резултати стремлението на България трябва да бъде насочено само към една от тия страни. И чак след като се получат удовлетворения тогава да се насочат стремежите към друга от тях. Иначе, каза турския министър, България винаги ще среща съпротивата на всички свои съседи. - Ружди бей не прецизира страната към която България трябва най-напред да насочи изключително стремежите си, но той навярно визираше Гърция. - Турция и България имат високи общи интереси, каза той, и повтори това няколко пъти.

Millet Meclisi'nde görüşülerek tasdiklenmesini temin etmiştir.

Tevfik Rüşdü Bey'in ifadesine göre, antlaşmaların tasdikinden sonra bizimle onların arasında düzenli diplomatik ilişkiler artık kurulmuştur. Çünkü tasdiknâmelerin mübadelesi sadece bir formalitedir, şüphesiz gerçekleşmesi gerekir. Bunun için ben bu ayın ortalarına doğru gerekli hazırlıkların yapılması talimatlarını verdim. Bunun yanı sıra Bulgaristan ile diplomatik ilişkilerin tekrar kurulduğunu belirtmek üzere, Sofya'daki temsilcimize de elçinin gönderilmesine kadar Bulgar hükûmeti nezdinde düzenli bir maslahatgüzarın tayin edildiğini bildiren bir mektup gönderdim. Türk hükûmetinin Sofya'ya göndereceği Türk elçisini tespit edip etmediği sorusuna, Tevfik Rüşdü Bey daha sonra tayin edileceğini söyledi. Ve şunu ekledi: "Siz de Ankara'ya Bulgar elçisinin gelmesine değin sizin de maslahatgüzar olarak tayin edilmeniz konusunu hükûmetinize yazın ve bu şekilde Türk hükûmeti ile doğrudan ve düzenli bağlantıya girebilirsiniz."

Daha sonra, Üçüncü Enternasyonel'in Bulgaristan'a karşı İstanbul'u faaliyet sahası yapmak düşüncesi ile ilgili dedikodularına cevap olarak Türk bakanı buna hiç bir zaman müsaade edilmeyeceğini, çünkü görüşüne göre iç karışıklıklar idarenin otoritesini sarsmaktadır

Ружди бей се изказа много ласкаво за Българското Правителство, което предвиждайки силна опозиция от страна на другите партии при ратифицирането на спогодбите с Турция, но схващайки правилно интересите на България, много умело поставило на разглеждане тия спогодби и осигурило прекарването им през Народното Събрание.

След ратифицирането на спогодбите, заяви Ружди бей, между нас и вас са установени вече редовни дипломатически сношения, тъй като размяната на ратификациите е само една формалност, която, не ще съмнение ще трябва да стане и аз вече дадох нареждане да се изготвят инструментите, които до към средата на тоя месец ще бъдат готови. При това, за да дам израз на подновяването на дипломатическите ни сношения с България аз изпратих вече писмо на нашия представител в София, с което го назначавам за редовен Шарже д'Афер пред Българското Правителство до изпращането на титулярен министър. На запитването ми Турското Правителство не е ли вече определило своя министър за София, Ружди бей ми каза, че такъв ще се назначи по-късно. Той прибави: ще трябва и Вий да пишете на Вашето Правителство да Ви назначи до идването на министър в Ангора за редовен Шарже д'Афер, за да влезете в пряк и редовен контакт с Турското Правителство.

ve Bulgaristan ile dostluğuna güvenen Türkiye de, şimdi sağlam ve güçlü bir idareye muhtaçtır.

Sonra, gayr-ı resmî olsa bile, Ankara'da Rus Bolşeviklerin diplomatik heyetinin üyeleri ile bağlantıya geçeninin kötü olmayacağını sözlerine ekledi.

Vedalaşırken, Tevfik Rüşdü Bey ziyaret için teşekkür ederek, iki devlet arasında dostluk ilişkilerinin artması ümidini dile getirdi.

Sayın Bakanım, en yüksek hürmetlerimi kabul etmenizi arz ederim.

*Başkonsolos Vekili
N. Nedev*

По-нататък, на въпроса ми, какво вярно има в слуха, че Третия Интернационал възнамерявал да направи от Цариград база на своите действия срещу България, турския министър ми каза, че това той никога няма да допусне, понеже счита, че размириците в една страна, отслабват авторитета на властта, а България, за приятелството, на която държи както и Турция, сега имат най-голяма нужда от една здрава и силна власт.

След това той прибави, че не ще бъде зле да влезем в контакт, макар и неофициално, с членовете на руската болшевишка дипломатическа мисия в Ангора, които според него били хора разумни.

На сбогуване Тевфик Ружди бей, като им поблагодари за посещението, изказа надеждата си за още по-приятелски отношения между двете съседни държави.

Благоволете да приемете, Господине Министре, уверение в най-отличните ми към Вас почитания:

Управляющ Легацията: Н. Недев

**TODOR PAVLOV'UN
TÜRKİYE BÜYÜK ELÇİLİĞİ'NE
TAYİN EDİLDİĞİNE
DAİR İTİMATNAME
(04.04.1927) (*)**

Bulgaristan Kralı III. Boris'ten

*Türkiye Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa
Kemal'e*

Çok değerli ve Büyük Dost.

Bulgaristan ve Türkiye arasında samimi bir şekilde varolan mükemmel dostluk ilişkilerini daha da sağlamlaştırmaya arzusu içerisinde, daha önce Budapeşte'de Maslahatgüzar olan Theodore Pavlov'u Sayın Ekselanslarınız nezdinde Ortaelçi ve Özel Delege olarak görevlendirmeye karar verdim.

Kendisini diğerlerinden ayıran kişisel özellikleri, çok açık bir şekilde ortaya koyduğu yetenekleri ve gayretleri, kendisine vermiş olduğum yüksek görevleri yerine getirme hususunda hiçbir kuşku bırakmamaktadır.

(*) Şimşir, ss. 772-773; TsDA, F. 3K, op. 1, a.e. 1139, L. 26.

**АКРЕДИТИВНО ПИСМО
НА ТОДОР ПАВЛОВ ЗА
НАЗНАЧАВАНЕТО МУ ЗА
ПЪЛНОМОЩЕН МИНИСТЪР
НА БЪЛГАРИЯ В ТУРЦИЯ.
(4 април 1927 г.)***

Борис III

Цар на Българите

До Негово Превъзходителство Гази
Мустафа Кемал, Президент на Турската Република

Най-скъпи и Велики Приятелю, желанието, което имам да поддържам и да заздравя все повече и повече приятелските връзки, които съществуват за щастие между България и Турция ме склониха да акредитирам при правителството на Турската Република в качеството си на Специален пратеник и пълномощен министър Господин Тодор Павлов, носител на Националния орден за Гражданска заслуга, до сега шарже д'афер на България в Будапеща.

* ЦДА, ф. 3к, оп. 1, а.е. 1139, л. 26.

Saygınızı ve güveninizi elde edeceğinden emin olarak, yüksek saygı ve daimi dostluk teminatıyla birlikte, kişisel mutluluğunuz ve Türkiye'nin refahı için en içten duygularımı size yineleyecek olan bu elçime inanmanızı istirham ediyorum.

Sofya, 4 Nisan 1927

İmza

İmza

Неговите лични качества, които го отличават, таланта и усърдието, с които той е изпълнявал своите предишни функции ме карат да не се съмнявам за начина, с който господин Павлов ще изпълни своята нова мисия; и, убеден, че той ще успее да спечели Вашето уважение и Вашето доверие, аз Ви моля да се отнесете с вяра и цялостно доверие за всичко, което той ще Ви каже от моя страна, най-вече когато той ще има честта да поднови пред вас искрените благопожелания, които храня за Вашето щастие и за просперитета на Турция, също и уверението за моето голямо уважение и Моето постоянно приятелство.

София

04.04.1927 г.

Подпис: Борис III

Подпис: Ат. Буров

**MUSTAFA KEMAL
(ATATÜRK)'İN
CUMHURBAŞKANI
OLARAK İSTANBUL'U
İLK ZİYARETİ İLE İLGİLİ
TODOR PAVLOV'UN 05.07.1927
TARİHLİ RAPORU (*)**

**ДОКЛАД НА ПЪЛНОМОЩНИЯ
МИНИСТЪР Т. ПАВЛОВ ЗА
ПЪРВОТО ПОСЕЩЕНИЕ НА
МУСТАФА КЕМАЛ (АТАТЮРК)
В ИСТАНБУЛ КАТО ПРЕЗИДЕНТ
НА РЕПУБЛИКА ТУРЦИЯ.
(5 юли 1927 г.)***

Цариград, 5 юлий 1927 г.

Gizli

İstanbul

Поверително

05.07.1927

Господине Министре,

Sayın Bakan,

Bu ayın birinde Türkiye Cumhuriyeti başkanı Mustafa Kemal Paşa devletin başına getirilmesinden sonra İstanbul'u ilk defa ziyaret etti. Mahallî yöneticiler, belediye ve halk poster ve levhalarda yazıldığı gibi, "Türk milletinin kurucusunu benzeri olmayan bir tören ile karşıladılar. Tüm meydan ve dörtyol ağzlarında bayrak, çiçek ve binlerce elektrikli lamba ile süslenmiş muhteşem taklar kurulmuştu; tüm resmî ve birçok özel binalar da bayraklar ile süslenmiş ve akşam ışıklandırılmıştı. Değerli misafirin portresi şehrin tüm mümtaz yerlerine ve Pera ve İstanbul'daki birçok

На 1 того Председателя на Турската Република Мустафа Кемал Паша за пръв път след провъзгласяването му за държавен глава посети Цариград. Местните власти, общината и населението устроиха небивало по своята тържественост посрещане на "спасителя на турската нация", както гласяха хилядите плакати и надписи. На всички площади и кръстопътища бяха издигнати великолепни арки украсени със знамена, зеленина и хиляди електрически лампи; всички обществени здания и много частни жилища бяха също декорирани със знамена и вечерта илюминирани; портрета на високия гост бе изложен на всички видни места из града и по много витрини на магазините в Пера и Стамбул. Церемонията по посрещане

(*) TsDA, F. 176K, op. 5 a.e. 554, L. 36-37.

* ЦДА, ф. 176 к, оп. 5, а.е. 554, л. 36-37.

mağaza vitrinlerine asılmıştı. Karşılama seremonisi Prens Adalarında başladı. Burada misafiri karşılamak üzere, 15 bin kişiden fazla çeşitli delegasyon ve esnaf cemiyetlerinin üyelerini taşıyan tüm İstanbul ticaret filosu toplanmıştı. Cumhurbaşkanı'nın "Ertuğrul" adlı yatı Marmara Denizi'nde kordon şeklinde dizilen vapurların yanından yavaşça geçti ve askerî filonun tüm birliklerince takip edilerek, Anadolu sahilinden geçti ve Boğazdaki "Dolmabahçe" Sarayı rıhtımında demirledi. Cumhurbaşkanı'nın gelişi halka 101 pârе top atışı ile ilan edildi. Bahçede saf tutmuş merasim bölüğü ile selamlaşmasından sonra, Mustafa Kemal Paşa çok sayıdaki delegasyonların (1000 civarında) ve İstanbul konsoloslarının tebriklerini kabul etti. Şehir halkı adına ilk selamlamayı yapan İstanbul Valisi Muhiddin Bey idi. Vali'nin konuşmasına, Paşa İstanbullular hakkındaki nazik ve samimi ifadeleriyle cevap verdi. Kabule, ne Müslüman, ne de Hristiyan dinî yetkililerinin davet edilmediğinin belirtilmesi gereken bir husustur. Bunun sultanların imparatorluk teokratizminden kesin bir şekilde bağlarını kesen Cumhuriyetin laik karakterini çizmek üzere yapıldığını öğrendim. Cumhurbaşkanı'nın sadece şehri ziyaret ettiği bahanesi altında, diplomatik çevре

нето започна при Принцовите Острови, където бе събрана цялата цариградска търговска флота, носеща повече от 15 хиляди души - членове на разните делегации и корпорации - излезли да посрещнат госта. Президентската яхта "Ертогрул" бавно мина покрай наредените в шпалир параходи в Мраморното Море и, последвана от всички единици на военната флота, мина покрай малоазиатския бряг и спря на кея пред двореца "Долма Бахче" на Босфора. Сливането на президента бе оповестено на населението със 101 топовни гърмежи. След прегледа на почетната рота, строена в двора, Кемал Паша прие поздравленията на многобройните делегации (около 1000 души) и на цариградското Консулско Тяло. Пръв поднесе приветствия от името на града префекта Мухедин бей. На неговата реч пашата отговори с любезни и сърдечни думи по адрес на цариграждани.

Трябва да се отбележи, че на приема не бяха поканени духовни власти, нито мюсюлмански, нито християнски. Узнавам, че това е станало, за да се подчертае лаическия характер на републиката, която е скъсала окончателно с теократизма на империята на султаните.

Също така под претекст, че държавния глава прави посещение само на града, а в същност, за да се изтъкне, че столицата е в Ангора, дипломатическото тяло не бе канено на прие-

kabule davet edilmedi ve böylece başkentin Ankara olduğu belirtilmek istendi. Sarayın bir salonunda ise İstanbul'da bulunan heyet başkanlarının imza attıkları bir defter M. Kemal'e sunuldu.

Törenler ve ışıklandırmalar dün akşamki programın resmî bölümü bitene kadar 3 gün devam etti. Bir kaç gün sonra Cumhurbaşkanı Anadolu sahilindeki "Beylerbeyi" sarayında istirahate çekilecektir.

Mustafa Kemal'in gelişi, şimdiye kadar kendisi ve Ankara'daki idareciler tarafından irtica ve Cumhuriyet rejiminin karşıtı unsurların merkezi olarak görülen İstanbul ile barışmasına atılan ilk adımı teşkil ettiği kabul edilmiştir. Hükûmete yakın çevrelerinin iddiasına göre, gelecekte yaz sezonunda Mustafa Kemal ve hükûmet düzenli olarak İstanbul'a gelecekler ve böylece şimdiye kadar taşra olarak muamele gören şehir, Mısır için İskenderiye ve Romanya için Sinaya olduğu gibi, Cumhuriyetin yaz başkenti olacaktır.

Sonuç olarak belirtmeliyim ki, İstanbul'daki Türk halkının çoğunluğunun "Gazisine" gösterdiği karşılama hakikaten samimi idi. Bunun izahı kolaydır. Çünkü hemen hemen tüm İstanbullu

ма; на негово разположение бе поставен, в една зала на двореца, един регистър, в който находящите се в Цариград шефове на мисии се разписаха.

Празненствата и илюминациите траяха три дена - до снощи, когато биде приключена официалната част на програмата. След няколко дни председателя ще се оттегли на почивка в двореца "Бейлер бей", на азиатския бряг.

Идването на Кемал Паша се смята като първата крачка за сдобряването му с Цариград, считан досега от него и от управниците в Ангора като средище на реакцията и на враждебните спрямо републиканския режим елементи. Близките до правителството среди твърдят, че за в бъдеще през летния сезон Кемал Паша и правителството ще идват редовно в Цариград и в такъв случай града от провинциален, какъвто е третиран до сега, ще стане лятната столица на републиката, както е Александрия за Египет и Синая за Румъния.

На свършек трябва да отбележа, че приема, който цариградското турско население в своето мнозинство указва на своя "Гази" бе наистина сърдечен. Това е обяснимо, като се знае, че в паметта на всички почти турци - цариграждани още са пресни спомените от суровия режим на съюзниците през време на окупацията: в лицето

Türklerin hafızasında işgal sırasında müttefiklerin uyguladıkları sert rejimin hatırası hala canlıdır. Millet, Mustafa Kemal'in şahsında gerçek kurtarıcısını görüyordu.

Şahsi izlenimlerimi de belirtmeliyim ki, Cumhuriyetçilik ruhu ve gerçekleştiren reformların tesiri altında gençler tüm merasim ve gösterilerde yer almışlardır.

Toplumda nüfuzlarını ve eski rejimden gelen menfaatlerini kaybeden eski unsurlar ise ihtiyatlı tutum takınmışlardı. Geçmişin geleneklerine göre terbiye edilmiş bu kişiler halâ yeni durum ile uyuşamıyorlar ve büyük reformcu ile yakın arkadaşlarının muazzam ve oldukça radikal reformlarını izleyen asırlık müesseselerin (Hilafet, Saltanat) ortadan kaldırışını ve bu reformların sert bir şekilde tatbik edilmesini af edemiyorlardı.

Sayın Bakanım, en yüksek hürmetlerimi kabul etmenizi rica ediyorum.

Pavlov

на Кемал Паша те виждат истинския спасител на нацията.

При все това дължа да спомена, че по личните ми наблюдения, във всички шествия и манифестации главно, ако не изключително, участие вземаше младежта, която все повече и повече се прониква от республиканския дух и прокарваните реформи. По-старите елементи, изгубили общественото си положение и облагите от миналия режим, се държат резервирано. Възпитани в традициите на миналото, те още не са в състояние да се примирят с новосъздаденото положение и не могат да простят на големия реформатор и на неговите близки сътрудници както крупните и твърде радикални реформи съпроводени с премахването на вековни институти (халифат, султанат), така и бруталния начин по който те бидоха осъществени.

Благоволете да приемете, господине Министре, уверение в отличните ми към Вас почитания:

Т. Павлов

**MUSTAFA KEMAL (ATATÜRK)'İN
İKİNCİ KEZ CUMHURBAŞKANI
SEÇİLMESİ SEBEBİYLE III. ÇAR
BORİS'İN KENDİSİNE
GÖNDERDİĞİ 28.09.1928 TARİHLİ
KUTLAMA MEKTUBU (*)**

Bulgaristan Kralı III. Boris'ten

*Türkiye Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa
Kemal'e*

Büyük ve İyi Dostum,

*1 Kasım 1927 tarihinde Ankara'da
toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin
Şahsınızı yeniden Cumhurbaşkanı seç-
tiğini ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Yasa-
ları tarafından Şahsınıza verilen haklar
çerçevesinde ikinci kez görevi üstlen-
diğinizi bildiren mektubunuzu büyük bir
memnuniyet içerisinde aldım.*

*Bu olay bende büyük ilgi uyandır-
mıştır. En içten dileklerimi Sayın
Ekselanslarına sunarken, Bulgaristan ve
Türkiye arasında samimi bir şekilde
varolan mükemmel dostluk ilişkilerini
daha da sıkılaştırma ve sağlamlaştırma
arzusunu dile getirmeliyim.*

(*) Şimşir, ss. 774-775; TsDA, F. 3K, op. 1, a.e. 1139, L. 28

**ПОЗДРАВИТЕЛНО ПИСМО НА
ЦАР БОРИС III ДО МУСТАФА
КЕМАЛ (АТАТЮРК) ПО
СЛУЧАЙ ПОВТОРНОТО МУ
ИЗБИРАНЕ ЗА ПРЕЗИДЕНТ НА
РЕПУБЛИКА ТУРЦИЯ**

(28 септември 1928 г.)*

Борис III Цар на Българите

До Негово Превъзходителство Гази
Мустафа Кемал

Президент на Турската Република

Велики и добри ми приятелю,

С голямо задоволство получих пис-
мото, чрез което Ваше Превъзходи-
телство Ме информира, че Великото
Национално събрание на Турция,
събрало се в Анкара на 1-ви ноември
1927 г., Ви е преизбрало за Президент
на Турската Република, и че поемате
властта за втори път въз основа на
правата, които са Ви дадени от орга-
ничните закони на Турската Републи-
ка.

* ЦДА, ф. 3к, оп. 1, а.е. 1139, л. 28.

Kişisel mutluluğunuz ve Türkiye'nin refahı için en içten duygularımın ve yüksek saygımın teminatını Siz Ekselanslarına dile getirmek için bu fırsatı büyük bir memnuniyetle değerlendiriyorum.

Sofya 28 Eylül 1928

İmza

İmza

Това събитие не пропусна да вдъхнови у мене силен интерес и, предлагайки на Ваше Превъзходителство моите най-искрени поздравления да се поддържат и заздравеят още повече добрите и приятелски отношения, които за щастие съществуват между България и Турция. С удоволствие се възползвам от случая да изпратя на Ваше Превъзходителство уверението за моето голямо уважение и изрази на чувствата, които храня за неговото лично щастие и за просперитета на Турция.

Написано в София, на
28 септември 1928 г.

Подпис: Борис III

Подпис: А. Буров

**TÜRK-BULGAR
DOSTLUK CEMİYETİ
TOPLANTISI HAKKINDA
SOFYA ELÇİSİ
R. HÜSREV'İN
11.06.1929 TARİHLİ
RAPORU (*)**

**ДОКЛАД НА ТУРСКИЯ
ПОСЛАНИК В СОФИЯ Р.
ХЮСРЕВ И ИНФОРМАЦИЯ
НА БТА ЗА СЪБРАНИЕТО НА
ТУРСКО-БЪЛГАРСКОТО
ДРУЖЕСТВО ЗА
ПРИЯТЕЛСТВО.**

(28 септември 1929 г.)*

Sofya
11 Haziran 1929

Türkiye Cumhuriyeti

Sofya Elçiliği

No: 541/303

Hariciye Vekaletine

Bitarafılık, uzlaşma, adli tesviye ve hakem muahedesinin Sobranye tarafından tasdiki vesilesiyle Türk-Bulgar dostluk ve yaklaşma cemiyetinde muazam bir ihtifal tertip olunmuştur. Davetli olduğum bu merasime hey'eti sefaret ve konsolosluk memurini ile gittim.

Salon, Reisicumhur Gazi Hazretleriyle Kral III'üncü Boris Hazretlerinin resimleri ve Türk-Bulgar bayraklarıyla süslenmişti. Hazirun meyanında:

Mevki kumandanı jeneral Lazarov, dostluk cemiyeti reisi profesör

(*) T.C. Dışişleri Bakanlığı Arş. K: 7, Ş: 33.

Република Турция

Посолство в София

София, 11 юни 1929

До Министерство на Външните Работи

Във връзка с ратифицирането на Договора за неутралитет, помирение, съдебно уреждане и арбитраж от Народното събрание, в Турско-българското дружество за приятелство беше организирано голямо тържество. На това честване отидох придружен от служители от посолството и консултвото.

Залата беше украсена с портретите на Негово Превъзходителство Гази и Цар Борис III и българското и турското знамена. Между присъстващите бяха и: Генерал Лазаров - командир на част, проф. Стоянов - Председател на Дружеството за приятелство, Ко-

* Р.Т. Арх. на Министерството на външните работи. К:7, Ш:33

Istayanov, Hariciye nezareti müsteşar vekili umumu siyasiye müdiri Mösyö Dobref, jeneral Vazov, Rodna-Zaştita reisi jene-ral Skoynov, ikinci daire belediye reisi Mösyü Tomov, meb'us Kolef, bir çok Türk meb'uslar ve Bulgar banka ve mües-sesat müdirleri bulunduğ gibi, içtima geçen senekine nisbetle pek çok kalabalıktı. Bu içtima geçen senekine nisbetle pek çok kalabalıktı. Bu ictimada söylenen nutukların fransızca hulasalarını ve tarafımdan cevaben irad olunan nutkun hulasasını neşir eden "Rehber" gazetesini leffen takdim ediyorum.

2-20 Temmuz 1928 tarih ve 673/775 numarolu tahriratımla bu cemiyetin Türk-Bulgar münasebatında oynayacağı kıymetli rol hakkındaki noktai nazarımı tafsilen arz etmiştim. Filhakika cemiyet artık müsmir faaliyette bulunabilecek vaz'iyete girmiş ve zemin de masraf mesai sayesinde tamamen müsait bir hal almıştır.

Binaenaleyh evvelki maruzatım vechile ve bilhassa bu ictimada izhar olunan arzuyu umumiye istinaden Türkiye'de de buna mümasil teşkilat yapılması hususunda yüksek makamlarınca teşvikatta bulunulmasını ehemmiyeti mahsusa ile rica eylerim.

3- Matbuatımız Sofya mahafili siyasiyesinde, Hariciye nezaretinde son derece dikkatle takip olunmaktadır. Türk-Bulgar dostluğuna, Bulgar milleti tarafından sevilen Bulgar kralına ait

съо Добрев - Директор в Дирекция "Обща политика" и помощник съветник в Министерството на Външните Работи, Генерал Вазов, Генерал Стойнов - Председател на "Родна защита", Господин Томов - Председател на Втори отдел в Общината, депутат Колев, няколко турски депутати, директори на банки и учреждения; тази година в сравнение с миналата присъстващите бяха много повече. Френски превод на резюме на тази публично произнесена реч изпратих в плик на вестник "Рехбер" и той го публикува.

2) В доклада ми от 20 юли 1928 г. под № 673/775 писмено изпратих личното си мнение за бъдещата полезна роля на това дружество в турско-българските отношения. Наистина то вече може да развива плодотворна дейност и благодарение на усилията, които полага в това отношение е напълно подходящо за тази роля. В отговор на това, както и в предишното си изложение, така и вземайки предвид изразеното на това събрание общо желание и в Турция да бъде основано подобно дружество, с особена важност подчертавам, че се поощрява и от висшите инстанции.

3) Нашият печат се следи с най-голямо внимание и от Министерството на Външните Работи и от опозиционната политика в София. Уважаеми Господине, предлагам нашите вестници по подобаващ начин да отразяват публикациите за турско-българското приятелство, изнесени в печата, поддържан от Царя, който е обичан от българския народ и те (нашите

neşriyatın bizim gazetelere layiki vechile aksettirilmesi ve gazetelerimizin münasebatımız üzerinde yalnız Bulgar gazetelerinin neşriyatını tercüme ile iktifa etmeyerek bu bapta teşci edici yazılar yazması lüzumunun alakadarlara emrû tebliğini rica ederim. Efendim.

Sofya Elçisi

Bulgar Ajansı Tarafından Verilen Metin:

Kopya

Bulgar-Türk yakınlaşması için, halka açık toplantıya dün çok kalabalık bir katılım gerçekleşmiştir. Bu Tarafsızlık Paketi'nin onaylanması için bir fırsattır. İlk konuşmayı yapan Avukat Pandov, çok geniş kalkınma imkanlarının altını çizerek bugünkü Türkiye'nin ekonomik tablosunu gözler önüne getirdi. Dernek Başkanı Profesör Petco Stoyanov, heyecanlı konuşmasında Yeni Türkiye'nin, Gazi Mustafa Kemal'in zekice ve enerji dolu talimatlarıyla teokratik feodal eski rejimin kalıntılarını düzelttiğini ifade etti. Türkiye ile Bulgaristan arasındaki söz konusu olan tüm sorunlar çözüldüğüne göre, gelecekteki ilişkileri ekonomik ve kültürel işbirliği ile barışa dayalı olacaktır. Tarafsızlık Paketi, farklı olasılıklara yönelik barışçıl bir düzenleme getirmekte ve Balkan barışını sağlamlaştırmak-

вестници) да не се задоволяват само с отпечатване на преводи от българските вестници, но и с необходимата заинтересованост да публикуват свои положителни статии.

Посланик в София: Р. Хюсрев

Копие

Информация на БТА

Вчера на откритото събрание за българо-турско сближаване присъства голямо множество. Това беше една добра възможност за ратифициране на Договора за неутралитет. Адвокатът Пандов, който направи първото изказване, изтъквайки широките възможности за възход, описа икономическото състояние на днешна Турция. В прочувственото си слово председателят на дружеството проф. Петко Стоянов каза, че Гази Мустафа Кемал с мъдрите и енергичните си напътствия е поправил остатъците от теократичния, феодален, стар режим в Нова Турция. Когато всички споменати въпроси между България и Турция се разрешат, бъдещите им взаимоотношения ще се основават на икономическо и културно сътрудничество и мир. Договорът за неутралитет създава възможности за мирно уреждане в различни направления и укрепва мира на Балканите. Професор Стоянов каза, че създаването на атмосфера на взаимно разбирателство и усилията, които се полагат за осигуряване на

tadır. Profesör Stoyanov, karşılıklı anlayış atmosferinin meydana getirilmesi ve barışı sağlama hususunda yapılan çalışmalar Paktın hayata geçirilmesini kolaylaştırmak için iki ülke kamuoyuna düşen görevleri belirtir. Dinsel ayin sebebiyle toplantıya katılamayan Sofya Başpiskoposu Stephane, üzüntüsünü ifade eden ve Bulgar-Türk uluslarının yakınlaşma eserini de kutsadığını bildiren bir mektup gönderdi.

Bulgar-Türk Derneğine çalışmalarında başarı dileyen Sobranie (Meclis) Başkan Yardımcısı Dimitcheff'in mektubu da okunmuştur. Sofya Garnizon Komutanı General Lazaroff; Türk egemenliği altında olan Bulgar halkının, dil ve din haklarını muhafaza ettiğini hatırlattı ve karşılıklı iki halkın birbirlerini tanımalarının, kendileri için en iyisi olur. Bunun barışçıl işbirliği garanti edeceği umudunu ifade etti. Türk bakanı Hüsrev Bey, Yeni Türkiye Cumhuriyetine karşı gösterdikleri sempatiden dolayı dinleyicilere ve başkana teşekkür etti. Türkiye'de Türk-Bulgar Derneği'nin yakında kurulması umudunu ifade etti. Bulgar halkının ulaşmış olduğu kültürel seviyeye ulaşması için Bulgarların Boris'e ve Bulgar halkına saygısını belirterek bitirdi. Toplantı, çok canlı alkışlar içinde kapanmıştır. Çıkışta çok kalabalık bir topluluk, Türkiye Cumhuriyeti'nin temsilcilerini alkışladı.

мира, очертават отговорностите, които се полагат на общественото (обществеността) мнение на двете страни за да се улесни реализирането на Договора в живота. Софийският Епископ Стефан, който нямаше възможност да участва в събранието, поради религиозна служба, изпрати писмо, в което поднасяше своите съжаления и с което даваше благословията си за това творение, което сближава българския и турския народи.

Писмото, в което се пожелаваха успехи в работата на Българо-турското дружество беше прочетено от Господин Димитров, заместник-председател на Народното събрание. Командирът на Софийския гарнизон ген. Лазаров припомни, че на българския народ, който е бил под турско владичество са били запазени правото на език и вяра и според него най-добре би било двата народа да се познават добре. Той изказа надеждата, че това ще гарантира миротворното сътрудничество. Турският министър Хюсрев Бей благодари на слушателите и на председателя за симпатиите, които те изразиха към Новата Турска Република. Изказа надежда, че в скоро време в Турция ще бъде създадено Турско-българско дружество. Завърши словото си отбелязвайки, че българите са признателни на Цар Борис III и на българския народ за културното ниво, до което са достигнали. Събранието беше закрито след бурни ръкопляскания. На излизане една голяма група хора поздрави представителите на Република Турция.

**TÜRKİYE'DEN KAÇANLARA
BULGARİSTAN'DAKİ TÜRK
MEKTEPLERİNDE GÖREV
VERİLMEMEYECİĞİNE DAİR
TÜRKİYE DIŞİŞLERİ
BAKANLIĞI'NIN
06.03.1930 TARİHLİ YAZISI VE
EKİ ELÇİLİK RAPORU (*)**

**ПИСМО С ИСКАНЕ ОТ ТУРСКА
СТРАНА ЗА НЕНАЗНАЧАВАНЕ-
ТО НА БЕГЪЛЦИ ОТ ТУРЦИЯ
ЗА УЧИТЕЛИ В ТУРСКИТЕ
УЧИЛИЩА В БЪЛГАРИЯ
И ДОКЛАД НА ТУРСКИЯ
ПОСЛАНИК В СОФИЯ ПО
ТОЗИ ВЪПРОС
(6 март 1930 г.)***

06.03.1930

**Türkiye Cumhuriyeti
Hariciye Vekaleti
II nci Daire Umum Müdürlüğü**

I. Şube

82293/116

Leffi: I Suret

Hülâsa : Bulgaristan'da akalliyet
mekteplerinde firarilere vazife veril-
meyeceğine dair.

Yüksek Başvekalete

Bulgaristan'daki bazı Türk mektep-
lerinde firarilere hocalık ve mukarrirlik
gibi vazifeler verilmekte olduğu Sofya
Elçimiz tarafından istihbar edilmesi üze-
rine bu hususta Bulgar Hariciye Nazırı

(*) ВСА. 030.10. 240-618-7.

Република Турция

Министерство на Външните
Работи

Обща дирекция при Второ
отделение

Първи отдел

06.03.1930

До Министерския съвет

По повод съобщението на нашия
посланик в София, че в някои турски
училища в България се назначават бе-
жанци за учители и възпитатели, в то-
ва отношение пред българския ми-
нистер на външните работи бяха нап-
равени необходимите постъпки, го-

* Б Дж. А 030-10-240-618-7.

nezdinde icap eden teşebbüsün icra edildiğini ve Türkiye firarilerinin akalliyet mekteplerinde kullanılmamaları için alakadar makamata muktezi emirlerin verileceğine dair Bulgar nazırından vadalındığını natık bulunan salifüzzikir Elçimizin tahriratı suretini rapten takdim ediyorum efendim.

Hariciye Vekili

Sofya Elçiliğimizin 149/91 Numaralı Tahriratı Sureti

Sofya Muavin-Konsolosluğundan verilen bir malumatta firari ve yüz elliliklerden avukat Osman Nurinin Şumnudaki mektebi nüvvaba muallim kaydolunduğu anlaşıldığından keyfiyetin tahkiki Varna Muavin-Konsolosluğumuza emrolunmuştu. Alınan cevapta merkumun muallim değil, haftada sekiz saat ders vermek üzere mukarrir tayin olunduğu bildirilmiş olduğundan Hariciye Nazırı Mr. Burov'u görerek hem bu tayinden hem de Mestanlı'daki Sağır Eminden bahsederek firarilerin dost bir memlekette bu kadar himayekar bir musamahaya mazhar olduklarını müessir ve şedit bir lisanla anlatarak bunların aleyhemizdeki faaliyetlerini zikir ve bu adamların Yunanistan Hükûmeti tarafından himaye ve ikdar olundukları malum

респоменатия наш посланик в писмото си, копие от което приложено Ви изпращам, заявява че е получил обещанията на българския министър, че ще бъдат дадени централни заповеди на оторизираните инстанции да не се използват бежанци от Турция в училищата за малцинства.

Министър на външните работи

[Д-р Тевфик Рюштю Арас]

Копие от писмото на Посолството ни в София под № 149/91

В едно сведение, изпратено от заместник консула ни в София, се казва, че на заместник консула ни във Варна е заповядано, както се разбира произволно, да направи разследване на назначаването на адвоката Осман Нури, който е един от 150-те, за учител в шуменското училище Нюваб. От получените резултати се разбрало, че споменатият не бил учител, а бил назначен осем часа седмично да преподава като помощник учител; при една среща с министъра на външните работи господин Буров, му казах както за това назначение, така и за назна-

olan oradaki sabık Şeyhülislam Sabri hoca ve saire gibi serserilerle teşriki mesai ettiğini ve bu halin iki memleket dostluğuna muzır olacağını sarahaten izah ve dost bir memlekette aleyhimizde bu kabil tahrikat yapılmasına müsaade edilmeyeceğine emin olduğumuzu söyledim:

Müşarünileyh cevaben:

Buna emin olmanızı, Türkiye Hükûmeti aleyhinde faaliyeti siyasîyeye asla meydan verilmeyeceğini ve devlet idaresi ve mürakebesi altında olan bu akalliyet mekteblerinde Türkiye firarilerinin kullanılmaması hakkında emir verdireceğini vaddetti.

Arzı malumat eylerim efendim.

M.N.

Aslına mutabıktır.

чаването на Сагър Емин от Мастанлъ и допълних с твърд и категоричен език, че удостояването на бежанците с такова внимание и покровителство в една приятелска страна, имайки предвид тяхната дейност, която е в наша вреда и че тези хора са покровителствани от гръцкото правителство и получават работа от известния бивш шейх - юл ислям Сабри Ходжа и си сътрудничат с подобни на тях безделници, повече от ясно е, че това положение вреди на приятелството между двете страни и добавих, че сме уверени, че няма да се позволява да се извършат подстрекателства срещу нас в една приятелска нам страна.

Бъдете сигурни, обеща той, че по никакъв начин няма да се допусне воденето на политика във вреда на турското правителство и че ще бъде наредено бежанците от Турция да не се назначават в училищата за малцинства, които се намират под управлението и надзора на държавата.

Моите почитания, господине

Вярно с оригинала.

**MUSTAFA KEMAL (ATATÜRK)'İN
NUTKU'NUN ALMANCA
TERCÜMESİNİN ÇAR III.
BORİS'İN İSTEĞİ ÜZERİNE
KENDİSİNE İLETİLDİĞİ VE ÇAR'IN
ATATÜRK VE TÜRKİYE HAKKINDA
DOSTANE İFADELERİNE DAİR
SOFYA ELÇİLİĞİNİN 07.03.1930
TARİHLİ RAPORU (*)**

Sofya
7 Mart 1930

**Türkiye Cumhuriyeti
Sofya Elçiliği
No: 257-258**

Hariciye Yüksek Vekilliğine

17.2.1930 tarih ve 82069/29 numaralı tahriratı devletleri ile Bulgaristan Kırallı Boris Hazretlerine takdim edilmek üzere gönderilen ve mübeccel Gazimiz Reisi Cumhurumuz Hazretlerinin imzalarile müzeyyen Almanca nutuk kitabı ile buna ait Fransızca vesaiki muhtevi kitabı bu ayın beşinci günü, kiral hazretlerine sarayda dairei mahsuslarında bizzat

(*) T.C. Dışişleri Bakanlığı Arş. K: 7, Ş: 36.

**ДОКЛАД ОТ ТУРСКИЯ
ПОСЛАНИК В СОФИЯ
ЗА РАЗГОВОРА МУ С
ЦАР БОРИС III СЛЕД
ВРЪЧВАНЕТО МУ НА ТОМА
С ГОЛЯМАТА РЕЧ НА
МУСТАФА КЕМАЛ
(АТАТЮРК) НА
НЕМСКИ ЕЗИК.
(17 февруари 1930 г.)***

Република Турция
Посолство в София

№ 257-258
София, 7 март 1930

До Министерство на Външните Работи

На основание на държавна писмена заповед от 17.2.1930 г. под № 82069/29.

На Негово Величество Цар на България Борис III бяха представени изпратените и украсените с подписа на прославения наш Гази Негово Превъзходителство Президента една книга с речта му на немски език и приле-

* Р.Т. Арх. на Министерството на външните работи К: 7, Ш: 36.

takdim ettim. Bu kıymetli vesile ile müşarünileyhle bir saatten fazla görüştüm. Kendilerine tarihi nutkun ecnebi lisanlarına tercümesinin geçen sene nihayetinde ikmal olunduğunu beyan ederek bu son haberde mezunen Ankara da iken Reisicumhur hazretleri tarafından kabul buyurulduğum sıralarda mübeccel Gazi hazretlerine zatı kiralilerinin selam ve muhabbetlerini iblağ ve nutku mütalaa etmek arzularını söylediğimi zikr ile büyük devlet Reisimiz tarafından bilmukabele selam ve iltifatlarını arz etmeye memur kılındığımı ve nutkun ecnebi lisanlarından birinde tabi hitam bulur bulmaz kiral hazretlerine ihda buyurulacağı vâdinî almış olduğumu da ilave eyledim.

Mülakat; Gazi hazretlerine hürmet ve teşekkür ve perestiş vatanımızda inkılap ve teceddüd mesaisine, yeni Türkçe harflerin tâmimi, şark vilayetlerimizdeki islâhâtı idariyye, geçirmekte olduğumuz mâlî buhranla mücadele, eski borçlarımızın tediyesi meselesi, Roma da sabık Efgan kiralı Emenullah ile mülakat, benim Varşova'ya zamanı hareketim gibi esaslar üzerinde cereyan etti. Bunun başlıca aksamı gayet hulasa olarak bervechi âtî nakl ediyorum. Reisi Cumhur hazretlerine arzû iblağına inayeti mahsusalarını istirham ederim.

жаща към нея документална книга на френски език; те бяха поднесени лично на Негово Величество Царя на пети този месец, в специалната зала в Двореца. Във връзка с този приятен повод разговарях с Негово Величество повече от час. Обясних му, че преводът на историческата му реч на чужди езици е приключила миналата година и добавих, че тази есен, когато бях по работа в Анкара, по време на приема при Негово Превъзходителство Президента, нашия прославен Гази, му споменах, че ще предам на Техни Царски Величества поздравите и пожеланията и че бих желал да украси с подписа си речта си, на което Великият наш Президент отвърна, че ме натоварва да предам поздравите на Негово Величество обеща веднага щом речта му се преведе на някой чужд език да му я изпрати.

Разговорът протече с изказано уважение, благодарност и пожелание за успех на Негово Превъзходителство Гази, на отечеството ни революционни обновления, успех с въвеждането на новата турска азбука, радикални реформи в източните области, обсъждане на теми като: финансовата криза, която преживяваме, изплащането на старите ни дългове, разговора с бившия Афганистански Крал Ема-

Ulu Gazinin bu kıymetli tarihi hatıra ve hediyesine şükran ve minnetlerimi kendilerine arz ediniz. Benim Reisi Cumhur hazretlerine olan muhabbet ve samimiyyetim kolleglik hududundan çok fazladır. Medeni ve kuvvetli yeni bir Türkiye yaratan, garp medeniyet ve kültürünü şark alemine nakl eden büyük Dâhiye perestiş ederim. Mes'ut inkılabınızı samimî bir alaka ile uzaktan, mümkün olduğu derecede tâkip etmiştim. Şimdi bu kıymetli tarihi kitapla büsbütün tenevvür edeceğim. Harf inkılabının azameti on, on beş sene sonra anlaşılacaktır. Memleketlerimiz arasındaki yaklaşma, dostluk ve anlaşmaya da bunun çok yardımı oluyor ve olacaktır.

İzah ettiğiniz şimendifer ve iyi şose siyaseti, Sivas-Erzurum (transinicies-tique) hattı, şark vilayetlerine giden demir ve şose yolları münkariz imparatorluğun mühmel ve metrûk, nomad halinde bıraktığı bu havalinin garp vilayetleriniz haline yüksedilmesi istikbal için en kuvvetli ve feyizli alametlerdir.

Amerika'dan başka maalesef bütün dünya malî buhran geçiriyor. Bu husus Bulgaristan istikrazlar, harp borçlarıyla büsbütün müşkül bir vaziyettedir. Milletimizin çiftçi, kanaatkâr, çalışan

нуллах в Рим и за времето на моето пътуване до Варшава.

1) Моля, предайте на Великия Гази голямото ми почитание и благодарност за този исторически спомен и подарък. Сърдечното приятелство, което изпитвам към Негово Превъзходителство Президента далеч надхвърля границите на колегиалността. Моите почитания към великия гений, който създаде съвременна и силна Турция и който пренесе западната култура на Изток. Доколкото беше възможно, следях с искрен интерес щастливата Ви революция. Сега чрез тази историческа книга напълно ще я опозная. Величието на революцията на буквите ще бъде разбрано след десет, петнадесет години. За сближаването, приятелството и разбирателството между нашите страни тя има и ще има голямо значение.

2) Както пояснихте, политиката на железопътните линии и хубавите шосета, линията Сивас-Ерзурум, железопътните линии и шосетата до източните области, които бяха изоставени и пренебрегнати до номадско състояние от разпадащата се империя и тяхното издигане до нивото на западните области са най-силния и най-благодатния отличителен белег за бъдещето.

olması sayesinde bu mühim ve ağır buhrana da çaresiz olunacağı ümidini vermektedir. Genç Türkiye ricalının, büyük dâhinin kudretli idare ve irşadı muvaffak olacakları şüphesizdir.

Eski borçlarınızın tediyesi hakkında suhulet talebine hakkınız vardır. Tamirat işinde bizim son mücadelemiz aşağı yukarı aynı mahiyettedir.

Düğün münasebetile bu defa Roma da iken sabık Efgan kıralı Emenullah Hz. İle görüştüm. Biraz fransızca ve almanca ve pek çoğu Türkçe olmak üzere anlaştık. Teceddüd perver ve hüsnüniyet sahibi olan müşarünileyhe, Efganistan'ın Türkiye gibi bir çok edvar geçirerek böyle bir inkılaba müsait bir hale gelmiş olmadığını, bhusus Gazi Hazretlerinin şahsî prestij ve nüfuzunun kadir olduğu şeylerin başka mahallerde aynen tatbikinin mümkün olamayacağını, kendisinin pek acele ettiğini samimiyetle söyledim; hak verdi. Mahaza bir Efgan kıralı ile Efganistan'da teceddüd lüzumundan bahs etmek bile bugün artık şarktaki milletlerin uykuda olmadıklarını göstermek itibarile şayanı muhakemedir. Büyük Gazinin inkılâp nurları küçük asiya hudutlarını aşmıştır ve ilerleyecektir. Bu şüphesizdir.

3) За съжаление, с изключение на Америка, целият свят се намира в криза. В това отношение България със своите заеми и военни дългове се намира в много затруднено положение. Благодарение на това, че нашият народ е земеделски, скромен и работлив дава надежда, че в тази важна и тежка криза ще има сили да помогне. Благодарение на управлението на държавниците на млада Турция и силната власт на великия гений, няма съмнение, че ще успеят. Имаше право на улеснения при изплащането на старите ви дългове. По отношение на поправките, последните ни усилия са горе-долу в същата насока.

4) По повод на сватбата, този път като бях в Рим се срещнах с бившия Афганистански Крал Емануллах. Разбрахме се говорейки малко на френски, малко на немски и предимно на турски език.

Казах най-искрено на Негово Величество, който е добронамерен и обича новото, че Афганистан не е достигнал положението на Турция, която премина през няколко епохи за да стигне до такава революция, особено личния престиж на Негово Превъзходителство Гази и факторите, които оказват влияние не е възможно да

*Serd ettiğiniz esbabı muhtelif e eli bu
hazirana kadar aramızda kalmış
olmanızdan, Varşova'ya terfian tahvili-
nizin böylece bir sene kadar teehhüre
uğramış olmasından bizler memnunuz.
Burada gerek vatanımıza ve gerekse
Bulgaristan menafiine çok faideli
hizmetler ettiniz, size menafiîne
şükranım.*

*Mulakat hitamında kıral hazretlerinin
odalarının kapusuna kadar acizlerini
teşyi etmek ve ibzeli iltifat eylemek
suretile Ulu Gazi Hazretlerine, şanlı
devletimize ve azimkâr hükûmetimize
karşı olan hürmet ve muhabbetini izhar
eylediklerini de arz ederim efendim.*

Sofya Elçisi

бъдат точно приложени и на други
места и че той много бърза и той се
съгласи с мен.

5) “Ние сме доволни, че останахте
между нас до този месец юни, поради
това че Вашето преместване във Вар-
шава във връзка с повишаването Ви
закъсня с една година, дължащо се на
различни причини, които Вие изтък-
нахте. Тук Вие свършихте много по-
лезна работа, както за отечеството си,
така и за България, много сме Ви бла-
годарни.”

Докладвам Ви господине за:

Накрая на своето слово, Царят
изпращайки ни до вратите на залата и
оказвайки ни подчертано внимание,
изрази своето почитание и уважение
към Негово Превъзходителство Гази,
към прославения ни народ и реши-
телното ни правителство.

Посланик в София Р. Хюсрев

**TÜRKİYE'DEN BİR
GAZETECİLER HEYETİNİN
BULGARİSTAN'I ZİYARETİ
HAKKINDA SOFYA
ELÇİLİĞİ'NİN
12.08.1930
TARİHLİ RAPORU (*)**

Sofya
12 Ağustos 1930

**Türkiye Cumhuriyeti
Sofya Elçiliği
No: 842/547**

Hariciye Yüksek Vekilliğine

Bulgar matbuat cemiyetinin daveti ve yüksek makamlarının da tensibi üzerine matbuat cemiyetimiz erkânından bir hey'etin Bulgaristan'a geldikleri malumu devletleridir.

Daha Burgaz'dan karşılanan hey'etimiz bir çok tezahürlerle vapordan çıkarılarak Burgaz'dan Varna'ya kadar otomobillerle getirilmiş ve güzergâhdaki bütün şehir ve kasabalarda, hey'etin müruru esnasında, pek büyük ve samimi tezahürat yapılmıştır.

Varna'da gerek Başvekil M. Lyapçef ve gerek Hariciye Nazırı M. Burov, hey'etimizi kabul ile pek samimi ve dostane beyanatta bulunmuşlardır.

(*) T.C. Dışişleri Bakanlığı Arş. K: 6, Ş: 13.

**ДОКЛАДНА ОТ
УПРАВЛЯВАЩИЯ ТУРСКОТО
ПОСОЛСТВО В СОФИЯ ЗА
ПОСЕЩЕНИЕТО НА ТУРСКА
ЖУРНАЛИСТИЧЕСКА
ДЕЛЕГАЦИЯ В БЪЛГАРИЯ.
(12 август 1930 г.)***

Република Турция
Посолство в София

№ 842-505
София, 12 август 1930

До Министерство на Външните Работи

По покана на Българското дружество на журналистите и с одобрението на висшите инстанции, делегация от членове на нашето дружество на журналистите пристигна в България.

Тя беше посрещната тържествено в Бургас и още от слизането ѝ от кораба беше откарана с автомобили от Бургас за Варна, а по протежение на целия ѝ път през големи и малки градове, делегацията беше съпроводена от големи и сърдечни тържества.

При посрещането на делегацията ни във Варна много сърдечни и приятелски изявления направиха Министър-Председателят Ляпчев и Министърът на Външните Работи Буров.

* Р.Т. Арх. на Министерството на външните работи К:6, Ш:13.

Bilhassa Başvekil M. Lyapçef, Reisi Cumhurumuz Gazi hazretlerini pek tazimkâr sözlerle yad eylemiştir. (Bitişki No. No. 1 ve 2)

Varna'dan sonra, Ziraat Nazırı M. Vasilef'in refakatında ve hususi vagonunda Sofya'ya gelen erkânı matbuatımız, Sofya'da pek samimi ve hararetili bir tarzda istikbal edilmiştir.

Elçilikte tertip ettiğim bir resmi kabulde Bulgar matbuat aleminin en mütemyiz simaları, Bulgaristanın en maruf erbabı kalemi, ilim adamları ve profesörleri hazır bulunduklarından matbuat erkânımızın bunlarla tanışmaları ve müdavelei efkâr etmeleri esbabı temin edilmiştir.

Bilahare gerek Türk-Bulgar dostluk cemiyetinin akt ettiği ve pek mühim şahsiyetlerin hazır bulunduğu içtimada ve gerek yine bu cemiyetin hey'etimiz şerefine verdiği büyük ziyafette pek hararetili nutuklar söylenmiştir. Bilhassa ziraat nazırı M. Vasilef:

"Gazi hazretlerinin Bulgaristan hakkındaki kıymetli ve iltifatkâr sözlerinden Bulgaristanın pek ziyade mütehassis ve minnetdar olduğunu ve başvekil Lyapçef tarafından, cemiyetin içtimai esnasında, arzı teşekkür ve minnetdariye ve tazimlerini iblağ"

memur edildiğini söylemiştir.

Yine ziraat nazırı bir nutkunda:

"Türkiye ve Bulgaristan arasındaki dostluk rabitaları o kadar kavidirki bu

Особено Министър-Председателят Ляпчев произнесе името на Негово Превъзходителство Президента Гази с твърде величаещи думи. (Приложение № 1 и 2).

От Варна за София представителите на нашия печат пътуваха придружени от Министъра на Земеделието Василев в специалния му вагон, а в София бяха посрещнати много топло и много сърдечно.

На официалния прием, който организирах в посолството присъстваха най-изтъкнати личности на българския печат, най-големите майстори на перото на България, учени, професори; на представителите на нашия печат бяха осигурени възможности за запознанства и обмен на мнения с тях.

Накрая и на срещата организирана от Дружеството за турско-българско приятелство, на която присъстваха много видни личности и на официалната вечеря, дадена от него в чест на нашата делегация бяха произнесени много топли слова. Особено Министърът на Земеделието Василев беше много доволен от "скъпите и любезни думи на Негово Превъзходителство Гази, казани за България, за неговата осведоменост и благодарност към България, както и от казаните от Министър-Председателя Ляпчев думи за обществената значимост на дружеството, достойно за благодарност и уважение."

rabitaları kırmak ve dostluğu kaldırmak ancak bir üçüncü devletin Türkleri ve Bulgarları imha etmesi ile mümkün olabilir..."

demistir.

Resmi Makedonya cemiyeti de hey'etimiz şerefine bir ziyafet keşide etti ve hey'etimiz dün merasimi mahsusa ile teşyi edilerek İstanbul'a hareket eyledi.

Bulgar matbuatı, fırka farkı gözetilmeksizin bu, ziyaret münasebetile gerek Gazi Hazretlerinin şahısları ve gerek Türkiye Cumhuriyeti için takdirler, tazimler, dostluklar ifade eden pek çok neşriyat yaptılar.

Bu neşriyatın maktua ve tercümeleri ayrıca yüksek makamlarına arz edilmiştir.

Erkânı matbuatımızın Bulgar heyetile, teşriki mesai zımmında, tanzim etmiş olduğu protokol da, 12 Ağustos 1930 tarih ve 836/500 nümerolu elçilik tahri-ratiile yüksek makamlarına arz edilmiştir, efendim hazretleri.

Sofya Elçiliği Mashalatgüzarı:

Отново Министерът на Земеделието в една своя реч беше казал "връзките между Турция и България са толкова здрави, че тяхното прекъсване и заличаването на приятелството между тях би било възможно само, ако трета страна можеше да унищожи българите и турците".

Официалната македонска организация също даде тържествена вечеря в чест на нашата делегация, а вчера със специално организирана церемония беше изпратена за Истанбул.

Българският печат, независимо от партийната си принадлежност, посвети много отзиви и статии отразяващи приятелството с Гази и Република Турция.

Изрезки от тези вестници и техните преводи бяха специално изпратени до висшите инстанции.

Ваше Превъзходителство, протоколът, подготвен от нашите представители на печата, съвместно с българската делегация на 12 август 1930 г. е вписан в регистъра на Посолството с № 836/500 и е изпратен до висшите инстанции.

Управляващ Посолството в София:
подпис

**BULGARİSTAN BAŞBAKANI
MUŞANOV'UN TÜRKİYE'Yİ
ZİYARETİ SEBEBİYLE
TERTİP EDİLEN
01.12.1931-06.12.1931
TARİHLİ PROGRAM (*)**

**ПРОГРАМАТА ЗА
ПОСЕЩЕНИЕТО НА
БЪЛГАРСКИЯ
МИНИСТЪР-ПРЕДСЕДАТЕЛ
Н. МУШАНОВ В ТУРЦИЯ
(1 - 6 декември 1931 г.)***

Hususi

Специално

**Bulgaristan Başvekili ve Hariciye
Nazırı Mösyö Muşanov'un
Ankara'yı Ziyaretleri münasebetile
tertip edilen program**

*Bulgaristan Başvekili ve Hariciye
Nazırı Mösyö Muşanov zevcesi ve
maiyeti erkânile Teşrinisaninin 30 uncu
günü akşam üstü Sofya'dan hareketle
ertesi sabahı saat 4, 15 de Karaağaç'a
vasıl olacak ve orada Protokol U.M.
Muavini Kudret Beyle Hususi Kaleminden
Selim Rauf Bey tarafından karşılanacak-
tır. Kudret Bey Hükûmet namına ve
Selim Rauf Bey Hariciye Vekili Beyefendi
namına beyanı hoşamedî edecekler ve
kendileriyle seyahat eyleyeceklerdir.*

1/12/1931

Salı

(*) T.C. Cumhurbaşkanlığı Arş. A: IV-6, D: 54, F: 101.

Програма за посещението на Ми-
нистър-Председателя и Министър на
Външните работи на България, Гос-
подин Мушанов в Анкара

Българският Министър Председа-
тел и Министър на Външните Работи
на България Господин Мушанов,
Съпругата му и придружаващите ги
лица на 30 ноември, привечер ще
тръгнат от София и на другия ден
сутринта в 4,15 часа ще пристигнат в
Караагач, там те ще бъдат посрещна-
ти от Кудрет Бей, Заместник-дирек-
тор на Общата дирекция на протоко-
ла и от Селим Рауф Бей от Специал-
ната канцелария. Кудрет Бей ще ги
поздрави от името на Правителство-
то, а Селим Рауф Бей ще поднесе
приветствия от името на Министъра
на Външните Работи и ще ги съпро-
водят при пътуването.

1.12.1931

Вторник

В 12 ч. гостите ще пристигнат на

* Р.Т. Арх. на Президентството А:IV-6, Д:54,
Ф:101.

Misafirler saat 12'de Sirkeci istasyonuna vasıl olacaklardır. Türk ve Bulgar bayrakları ile tezyin edilmiş olan sirkeci istasyonunda Vali, Merkez Kumandanı ve Polis Müdürü istikbal edeceklerdir Mutat miktarda asker resmi selamı ifa edecek ve muzika Bulgar marşını çalacaktır.

Misafirler Pera Palas oteline vasıl olacak, Mösyö Muşanov biraz istirahatten sonra Vali Beyefendiyi ziyaret edecek ve Kolordu Kumandanı Paşaya kart bırakacaktır. Kolordu Kumandanı Paşa yemek saatinden evvel kart bırakmak suretile iadei ziyaret edecektir.

İstanbul Valisi Beyefendi saat 14.'de misafirler şerefine bir öyle yemeği verecektir.

Mösyö Muşanov'la zevcesi ve maiyetinde bulunan zevat saat 18.30 da oteli terkle Seyrisefain rıhtımından istimbota binerek Haydarpaşa istasyonuna geleceklerdir.

Türk-Bulgar bayrakları ile süslenmiş olan istasyonda Vali, Merkez Kumandanı ve Polis Müdürü Beyler bulanacak ve hareket güneş battıktan sonra vaki olduğundan istasyonda merasimi askeriye ifa edilmeyecektir. Yalnız Polis tarafından merasimi ihtiramiye yapılacaktır.

Misafirler saat 19'da hareket edecek olan hususi trenle seyahat ederek ertesi sabah saat 9,30'da Ankara'ya vasıl olacaklardır.

гара Сиркеджи. На гарата Сиркеджи, която ще бъде украсена с турски и български знамена, ще ги посрещнат Валията, Командирът на Центъра и Директорът на полицията. Обичайният брой войници ще ги поздравят официално, музиката ще изпълнява български маршове.

Гостите ще бъдат настанени в хотел "Пера Палас", Господин Мушанов след кратка почивка ще посети Негово Превъзходителство Валията и ще остави визитната си картичка на Генерала Командващ Армията. В отговор на визитната картичка, оставена преди определения час за обяд, Генералът-Командир на Армията ще направи ответно посещение.

В 14 часа господин Валията на Истанбул ще даде официален обяд в чест на гостите.

Господин Мушанов, Съпругата му и придружаващите ги лица в 18,30 часа ще напуснат хотела, ще се качат на катер от Морското пристанище и ще отидат на гарата Хайдарпаша.

На гарата, която ще бъде украсена с турски и български знамена ще се намират Господа Валията, Командирът на Центъра, Директорът на полицията и тъй като отпътуването ще стане след залез слънце, няма да се изпълнява военната церемония. Ще бъде изпълнена само церемонията на полицията.

Гостите ще отпътуват в 19 часа със специален влак, който ще пристигне в Анкара на следващия ден в 9,30 часа.

2/12/1931

Çarşamba

Hususi tren saat 9,30'da Ankara'ya varacaktır.

İstasyon Türk ve Bulgar bayraklarile süslenecek, mutat merasimi askeriye yapılacak ve muzika Bulgar marşını çalacaktır.

İstikbalde Başvekil Paşa Hazretleri, Hariciye Vekili Beyefendi, Hariciye Müsteşarı, Protokol U.M. ve 2 inci D.U.M. Beyler hazır bulunacaklardır. Ankara Valisi ve Merkez Kumandanı Beyler dahi istikbalde bulunacaklardır.

Misafirler Ankara Palasa inecekler ve bir müddet istirahatden sonra, Mösyö B. Muşanov Bulgar Sefirile birlikte saat II de Hariciye Vekili Beyefendiyi, saat 11,30 da başvekil Paşa Hazretlerini ve saat 12'de B.M.M. Reisi Kâzım Paşa hazretlerini ziyaret edecektir.

Misafirlerin ziyaretlerini T.B.M.M. Reisi Paşa Hazretleri saat 12.30'da, Başvekil Paşa Hazretleri saat 13'de ve Hariciye Vekili beyefendi saat 13,30 da iade edecekleridir.

Mösyö Muşanov B.M.M. Reisi Paşa Hazretleriyle Başvekil Paşa Hazretlerinin refikaları Hanımefendilere Hariciye Vekili Beyefendi'nin Refikaları Hanımefendiye ve diğer Vekil Beyefendilere kart bırakacaktır. Madam Muşanov dahi Kâzım

2.12.1931

Сряда

Специалният влак ще пристигне в Анкара в 9,30 часа.

Гарата ще бъде украсена с турски и български знамена, войници ще изпълнят обичайната церемония, музиката ще свири български маршове.

На посрещането ще присъстват Негово Превъзходителство Пашата Министър-Председател, Господин Министъра на Външните Работи, Господин Заместник-Министъра на Външните Работи, Господин Директора на протокола от Общата дирекция на протокола и Господин Директора на Втори отдел от Общата дирекция на протокола. Ще присъстват още Валията на Анкара и Командирът на Центъра.

Гостите ще отидат в "Анкара Палас" и след кратка почивка Господин Мушанов, придружен от Българския Посланик в 11 ч. ще посети Господин Министъра на Външните Работи, в 11,30 часа Негово Превъзходителство Пашата - Министър-Председателят и в 12 часа Негово Превъзходителство Кязим Паша, Председател на Великото Национално Събрание.

В 12,30 ч. Негово Превъзходителство Пашата - Председателят на Великото Национално Събрание на Турция, в 13 ч. Негово Превъзходителство Пашата - Министър-Председателят и в 13,30 ч. господин Министърът на Външните Работи ще върнат визитите на гостите.

Paşa, İsmet Paşa ve Tevfik Rüştü Beyefendi Hazretinin Refikaları Hanımefendilere birer kart bırakacaktır.

Diğer Vekil Beyefendiler kart bırakmak suretile iadei ziyaret edeceklerdir. Müşarünileyhima Hanımefendiler de Madam Muşanova kart bırakacaklardır.

Saat 14'de Hariciye Vekili Beyefendi Ankara Palasta misafirlere hususi bir öğle yemeği verecektir.

Akşam saat 20,30'da Başvekil paşa Hazretleri misafirler şerefine Ankara Palasta bir ziyafet verecektir. Ziyafeti saat 23 de başlayan bir suare takip edecektir.

3/12/1931

Perşembe

Misafirlere Hariciye Vekili Beyefendi tarafından bir öğle yemeği verilecektir.

O akşam Bulgar sefiri Mösyö Pavlov tarafından bir akşam yemeği verilecektir. Yemeği bir suare takip edecektir.

4/12/1931

Cuma

Balkan Konferansı Reisi Trabzon mebusu Hasan Beyefendi tarafından misafirlere saat 13,30 da Ankara Palasta bir öğle yemeği verilecektir.

Misafirlere saat 17 de Riyaseticümhur

Съпругите на Господин Мушанов, на Негово Превъзходителство Пашата - Председателя на Великото Национално събрание и на Негово Превъзходителство Пашата - Министър-Председателя ще оставят визитни картички на госпожите, Съпругата на Министъра на Външните Работи, на Госпожата и на съпругите на другите министри. Госпожа Мушанова и госпожите съпруги на Техни Превъзходительства господата Кязим Паша, Исмет Паша и Тевфик Рюштю ще оставят визитни картички на госпожите.

Другите госпожи министерши ще оставят визитни картички за връщане на визитата.

В 14 часа в "Анкара Палас" Господин Министърът на Външните Работи ще даде специален обяд на гостите.

Вечерта в 20,30 часа в "Анкара Палас" Негово Превъзходителство Пашата - Министър-Председател ще дъде официална вечеря в чест на гостите. Вечерята ще бъде последвана от соаре, което ще започне в 23 ч.

3.12.1931

Четвъртък

На гостите ще бъде даден обяд от Господин Министъра на Външните Работи.

Същата вечер ще бъде дадена вечеря от Посланика на България Господин Павлов.

K.U. Tevfik Beyefendi tarafından Marmara Köşkünde bir çay ziyafeti verilecektir.

Büyük Millet Meclisi Reisi Kâzım Paşa Hazretleri tarafından saat 20,30 da Halk evinde bir akşam yemeği verilecektir.

5/12/1931

Cumartesi

Sofya Elçisi Tevfik Kâmil Beyefendi tarafından misafirler şerefine Ankara Palasta saat 13,30 da bir öğle yemeği verilecektir.

Saat 18,30 da Riyaseticümhur muzika heyeti tarafından Halkevinde bir konser verilecektir.

Misafirler akşam saat 19,30 da hususi trenle Ankara'yı terk edeceklerdir.

İstikbale gelen zevat teşyide hazır bulunacaklardır. Hareket güneş battıktan sonra vaki olacağından istasyonda merasimi askeriye ifa edilmeyecek, yalnız polis tarafından merasimi ihtiramiye yapılacaktır.

6/12/1931

Pazar

Trenin saat 10,30 da Haydarpaşaya muvasalatında Ankara'ya müteveccihan hareketinde icra edilmiş olan merasim yapılacak ve misafirler ihzar edilen istimbotla Seyrisefain rıhtımına ve

Вечерята ще бъде последвана от соаре.

4.12.1931

Петък

В 13,30 часа в “Анкара Палас” на гостите ще бъде даден обяд от Председателя на Балканската конференция и депутат от Трабзон г-н Хасан Бей.

В 17 часа в къщка Мармара членът на Президентския Съвет Господин Тевфик ще покани гостите на следобеден чай.

Председателят на Великото Национално Събрание Негово Превъзходителство Кязим Паша в 20,30 часа ще даде вечеря в Народния дом.

5.12.1931

Събота

В 13,30 часа в “Анкара Палас” в чест на гостите от името на Посланика в София Господин Тевфик Кямил Бей ще бъде даден обяд.

В 16,30 ч. в Народния дом ще бъде изпълнен концерт от Президентския оркестър.

В 19,30 часа гостите ще напуснат Анкара със специалния влак.

Лицата, които са присъствали на посрещането ще бъдат и на изпращането. Тъй като отпътуването ще стане след залез слънце, на гарата няма да се изпълнява военната церемония, а ще се изпълни само церемонията на полицията.

oradan Pera Palasa gideceklerdir.

İstanbulda bir gece kalacak olan misafirlerin şehri mezkûru terk ettikleri zaman Sirkeci istasyonunda merasimi mutade icra edilecektir.

Misafirlere Kudret ve Selim Rauf Beyler refakat edecekler ve Türkiyeden ayrılacakları ana kadar beraberlerinde bulunacaklardır.

Reisicümhur Hazretleri Mösyö Muşanovu kabul buyuracaklardır.

6.12.1931

Неделя

В 10,30 часа ще бъде изпълнена същата церемония, която се извърши и при тръгването на влака от гарата Хайдарпаша за Анкара; и гостите със специалния катер ще отпътуват за Морското пристанище и от там за “Пера Палас”.

Гостите, които ще останат една нощ в Истанбул, ще напуснат споменатия град след като на гарата Сиркеджи се изпълни обичайната церемония.

Гостите ще бъдат придружавани от Кудрет Бей и Селим Рауф Бей, които ще останат с тях докато те отпътуват от Турция.

Негово Превъзходителство Президентът

на Републиката ще приеме Господин Мушанов.

BAŞBAKAN
İSMET İNÖNÜ'NÜN BULGARİSTAN
BAŞBAKANI ŞEREFİNE
VERDİĞİ YEMEKTE
YAPTIĞI KONUŞMA
(02.12.1931)(*)

Başvekil Hazretleri,

Gerek Hükûmeti Cümhuriye ve gerek şahsım namına Türkiye idare merkezinde Zati âlilerine hoş âmedi beyan ederken davetime mukabele hususunda ibraz buyurulmuş olan müsaraattan dolayı da arzı teşekkür etmek isterim.

Bu ziyarette yüksek nezaketin ve iki memleketi biri birine bağlayan muhadenet hislerine tekabül eden samimî ve devamlı dostluğun tezahuratı münemiç olduğumu görmekle mes'udum.

Başvekil Hazretleri, Bulgar ve Türk milletleri arasında mevcut olan dostluk rabitalarının, beyneddüvel mutat olan usul ve merasimden ve hukukî eşgâlden sarfınazar edilse bile, tarihî bir mukarenet ve inkâr olunmaz bir ahlak imtizacından neşet etmekte olduğunu itminanı tam ile beyan etmekliğime müsaade buyurunuz.

(*) ,T.C. Dışişleri Bakanlığı Arş. K: 7, Ş: 36.

РЕЧ НА МИНИСТЪР-ПРЕДСЕДАТЕЛЯ И. ИНЪОНЮ
ПРОИЗНЕСЕНА НА
ОФИЦИАЛНА ВЕЧЕРЯ В ЧЕСТ
НА БЪЛГАРСКИЯ МИНИСТЪР-ПРЕДСЕДАТЕЛ Н. МУШАНОВ.
(2 декември 1931 г.)*

Ваше Превъзходителство Министър-Председател,

От името на Републиканското Правителство и от свое име искам да Ви благодаря за бързината, с която реагирахте на отправената от мен покана, когато изказах добронамереното си отношение към Вашата личност в столицата на Турция.

Щастлив съм, че по време на това посещение видях, че във високото уважение и чувствата, които свързват двата народа и се крие най-сърдечно и трайно приятелство.

Позволете ми да изразя увереността, че приятелските връзки, които съществуват между министър председателите и между българския и турския народ, дори да се откажем от международно приетите правила,

* Р.Т. Архив на Министерството на външните работи К: 7, Ш: 36.

Lâalettayin iki komşu arasında teessüs edemiyecek olan bu rabitaların Bulgar ve Türk milletlerini bir birine bağlaması, haiz oldukları seciye ve evsafta bu derece müşabehet gösteren bu iki milletin uzun seneler yan yana yaşamış ve aynı ıstırabı çekmiş bulunmalarından ileri gelmektedir.

Seciyelerinde mevcut müşabehetten başka, Avrupa'nın şarki cenubî memleketlerinin menfaatlerle iktisadî ve içtimâî bünye ve teşekküllerinin ayniyeti de bu yaklaşımlarında tabîî birer âmil olmuştur. Bu suretle milletlerimiz hakikatı eşyadan ilham olarak, aralarında bu şuurlu dostluğu tesis ettiler. Mazide acı tecrübe ve derslerle karşılaştıktan sonra şimdi artık yüksek ve hakikî menfaatlerinin ve takip edecekleri yolun nerede bulunduğunu anlamışlardır.

Bulgar milleti, Zati âlileri ve muhterem rûfekai mesaisi gibi deruhte etmiş oldukları vazifenin tamamen ifasına hasri nefis ve emel etmiş olanların faaliyet ve mesaisinin memleketin sulhu sukûn dahilinde inkişaf ve taalisi için pek kıymetli bir hamle olacağını bihakkin ümit edebilir.

Millî inkişafı hususunda Bulgaristan tarafından şimdiye kadar sarfedilmiş olan mesaiyi zaten kemali takdir ve

протокол и правни форми, произлизат от нашата историческа близост и духовно сходство.

Без разлика между двата съседа, връзките създали се между тях, свързват българския и турския народи и характера и съдържанието на тези връзки в такава степен, се дължи на дългогодишното съжителство и преживяните общи несгоди.

Освен съществуващата близост в характерите, естествен фактор на това сближение се явяват и общият произход и общите стопански и обществени интереси на народите от Източна и Южна Европа. По тази причина, нашите народи черпейки вдъхновение от истинските неща, съзнателно развиха това приятелство между тях. След като в миналото се сблъскаха с горчивия опит и уроци, сега вече разбраха високите си и истински интереси и къде се намира пътят, който трябва да следват.

Българският народ, Ваше Превъзходителство и уважаваните колеги, които са се натоварили със задачи, изпълнението на които изискват себеотрицание и силно желание, съвсем основателно се надяват дейността и усилията им да бъдат ценен принос за развитието и възхода на тяхната страна в спокойствие и мир.

alâka ile görüyor ve muhabbetle yakından takip ediyoruz. Sulhun takarrürüne candan iştiraki, Bulgaristan'ı Balkan'lar-da ve Avrupa'da medeniyet için bilâ şekkü şüphe lüzumlu bir unsur haline getirmiştir.

Şu dakikada tezahüratına derin bir meserretle iştirak ettiğimiz sıkı dostluk, iki memleket münasebatını tevkir ve te'yit eden bir silsilei muahedat ile ifade edilmiştir.

Yegâne hedefleri sulhun vikaye ve muhafazasına ve memleketlerinin dahilî teşkilâtına vakfı mesai etmek olan Bulgaristan Kraliyeti ile Türkiye Cumhuriyeti 1925 de bir Muhadenet Muahedesi ve bilahare de Ticaret, İkamet, Hakem, Bitaraflık, Adlî tesviye ve İadei mücrimin gibi bir çok Mukavele ve Muahedeler aktetmek suretile münasebetlerini beynelmilel sahada ve tayin ve tesbit etmişlerdir.

Bu da ispat eder ki iki memleket arasındaki mukareneti hissiye haricinde bir de bu Muahedat ve Mukavelâtın akt ve tanziminde başlıca âmil olmuş bulunan mütekabil yüksek ve esaslı menfaatler vardır; bu mukavelât ve muahedatın iki memleket münasebatını tanzime hadim olduğunu söylemeğe bilmem lüzum var mıdır?

Münasebetlerini bu derece metin ve

Що се отнася до националното развитие усилията, които България е положила в това отношение са атестат за нейната зрелост, което ние наблюдаваме с интерес и следим отблизо с внимание. Участието на България в поддържане на мирното равновесие я превръща без съмнение и колебание в необходим фактор за цивилизацията на Балканите и в Европа.

Здравото приятелство, което в този момент с огромна радост демонстрираме, намира своето изражение в последователните договори, които са израз на уважението в отношенията между двете страни.

Единствената им цел е защитата и запазването на мира и Българското Царство и Република Турция, които успешно организират вътрешното си устройство, през 1925 г. подписаха Договор за приятелство, последван от договори и спогодби като: Търговски, за Установяване, за Неутралитет и помирение, съдебно уреждане и арбитраж и Конвенция за екстрадиране, като по този начин уредиха отношенията помежду си и в международен план.

И това потвърждава, че освен атмосферата на сближение между двете страни, главната цел в подписването

rasin temeller üstüne kurmuş olan iki memleketin bu suretle ehemmiyet ve faydası inkâr edilemiyen iki sulh ve sükûn unsuru olduklarını ve olacaklarını şüphesiz kabul etmek icap eder.

İki milletin marufu âlem olan feragati nefis ve fedakârlık hassaları sayesinde, elyevm cihana müstevli olan iktisadî buhran yüzünden tehaddüs edecek müşkülli de iktiham ve bertaraf edeceklerine kaniim.

Zati Âlilerine Ankara seyahatında refakat etmek suretile bize büyük bir haz ve şeref bahşetmiş olan Madam Muşanov'a bu nezaketlerinden dolayı borçlu olduğum minnettarlığımı arz ve ıblağ etmeden sözlerime nihayet vermiyeceğim.

Kadehimi, Bulgaristan'ın mukadderatını büyük bir kiyasetle tedvir eden Kırал Üçüncü Boris ve Zarif Kırалıça Yuanna Hazretlerinin sıhhat ve saadetlerine, güzel hasletler sahibi Bulgar milletin refah, tealı ve inkişafına ve Madam Muşanov'lı Zati âlilerinin sıhhat ve şerefine kaldırıyorum.

на тези договори са били високите и основни взаимни интереси, не знам дали е необходимо да казвам, че тези договори и спогодби уреждат отношенията между двете страни.

Не може да се отрече значението и важноста на двете страни, които градят своите отношения върху толкова здрави и устойчиви основи и трябва да се признае, че те ще бъдат два фактора на спокойствието и мира.

Сигурен съм, че трудностите и тежестите, дължащи се на икономическата криза, която днес владее целия свят ще бъдат отстранени благодарение на себеотрицанието и жертвотворността на образованата част от двата народа.

Вдигам чашата си за здравето и щастието на Цар Борис III, който с голямо умение направлява съдбините на България, за Нейно Величество изящната Царица Йоанна, за просперитета, благоденствието и възхода на добронамерения български народ за здраве и чест на Ваше Превъзходителство и на Госпожа Мушанова.

**BULGARİSTAN BAŞBAKANI
NİKOLA MUŞANOV'UN
TÜRKİYE'DEN AYRILIRKEN
EDİRNE'DEN GÖNDERDİĞİ
08.12.1931 TARİHLİ MESAJI (*)**

**БЛАГОДАРСТВЕНА ТЕЛЕГРА-
МА НА БЪЛГАРСКИЯ
МИНИСТЪР-ПРЕДСЕДАТЕЛ
Н. МУШАНОВ ОТ ОДРИН.
(8 декември 1931 г.)***

Edirne

08 Kânunu Evvel (Aralık) 931

Başvekil İsmet Paşa Hazretlerine

ANKARA

Genç ve dinç Türkiye Cumhuriyetinin misafirperver toprağını terkederken Ankara'daki unutulmaz ikametimiz esnasında gösterilen ve silinmez hatıraları hafızamızda menkuş kalacak olan samimi ve hararetli hüsnü kabulden mütevellit büyük minnet ve şükran hislerimizi, gerek Bulgar Hey'eti Murahhası ve gerek şahsım namına zati Devletlerine arz ve ibrâğ etmeği bilhassa zevkli bir vazife olarak telakki ederim.

Bu fırsattan bilistifade, hakkımızda göstermek tenezzülünde bulundukları dikkat ve alaka asarından dolayı derin minnettarlıklarımızın Gazi Mustafa Kemal Hazretlerine arz ve ibrâğına lütufkâr delâletlerini de rica ederim.

Bulgaristan Başvekili
Nikola Muşanov

(*) T.C. Dışişleri Bakanlığı Arş. K: 7, Ş: 36.

Едирне: 8 декември 1931

До Негово Превъзходителство Министър-Председателя Исет Паша

Анкара

Напускайки гостоприемната земя на младата и силна Република Турция, смятам за свое особено и най-приятно задължение да изкажа и предам на Ваше Превъзходителство както от името на българската делегация, така и лично от свое име дълбоката ни благодарност и признателност за сърдечния и топлия ни прием по време на незабравимото ни посещение в Анкара, който ще остави незаличими спомени в моето съзнание.

Възползвайки се от този случай, моля да благоволите да предадете на Негово Превъзходителство Гази Мустафа Кемал дълбоката ни признателност за оказаното към нас внимание и интерес.

Министър-Председател на България
Никола Мушанов

* Р.Т. Архив на Министерството на външните работи К: 7, Ш: 36.

**GENERAL MARKOV'UN BAŞBAKAN
İSMET İNÖNÜ'YE 23.08.1933
TARİHLİ MEKTUBU (*)**

*Hissar,
23 Ağustos 1933*

Ekselansları ve Değerli Dostum.

*Gazetelere göre, 21 Eylül civarında
Sofya'ya geleceğiniz kesindir.*

*Olağan nezaket dışında, devlet
adamları arasındaki ziyaretler; komşu iki
devlet halkları için özellikle yararlı bir rol
oynamaktadır. Bu ziyaretlerin belirli bir
siyasî amaçları olmasa bile, halklar
arasındaki atmosferi yumuşatmada
katkıları vardır. Bu ziyaretler, karşılıklı
olarak daha iyi tanışmalara yaramakta
ve daha iyi tanışıldığı zaman, birbirimizi
daha çok sevmekteyiz.*

*Ziyaretinizi, Türkler ve Bulgarlar için
isabetli ve mutlu bir olay olarak görüyorum.
Çünkü dostluğu arttırmada, öfkeyi
uzaklaştırmada katkıda bulunan her şey
iyidir.*

*Bulgaristan'a yapacağınız ziyaretin
haberi, işte beni bu düşüncelere yönelt-
miştir.*

(*) BSA. 030.10 241-630-38.

**ПИСМО НА ГЕН. Т. МАРКОВ
ДО ТУРСКИЯ МИНИСТЪР-
ПРЕДСЕДАТЕЛ И. ИНЬОНЮ.
(23 август 1933 г.)***

Хисаря, 23 август 1933

Ваше Превъзходителство и скъпи
приятелю,

Според вестниците е сигурно, че
към 21 септември, Вие ще дойдете в
София.

Тези визити на политическите мъ-
же, като изключим обичайната курто-
азия, играят оздравителна роля за
двете съседни страни, особено за на-
родите им. Даже когато тези посеще-
ния нямат определена политическа
цел, те допринасят за изглаждане
отношенията между народите. Те
служат и за опознаване, а колкото по-
добре се познава човек, толкова пове-
че той се обича.

Аз считам, че Вашето посещение е
щастливо събитие и е добре дошло
както за турците, така и за българите.
Защото всичко, което допринася за
нарастване на приятелството и отст-
раняване на омразата, е добро.

Ето на какви мисли ме наведе но-
вината за посещението Ви в Бълга-
рия.

Пиша Ви от Хисаря - място, забе-

* Б Дж. А 030-10.241-630-38.

Meşhur termal banyoları ve Roma kalıntılarıyla ilginç bir yer olan Hissar'dan yazıyorum. Bir derviş gibi köşeye çekilmiş tahammül edemediğim siyasî partilere katılmadan, siyasî, ekonomik ve sosyal hayatı dikkatlice takip etmek suretiyle, yalnız bir şekilde kendimi derin düşüncelere veriyorum.

Bunun sonucu olarak, elinizi sıkamak için Sofya'ya gidememekten dolayı büyük bir üzüntü içerisindeyim. İşte bu nedenle, Türkiye'nin yeniden dirilmesinde sizleri en büyük faktör olarak düşünen ve sizleri seven bir dost olarak, en içten misafirperverliği bulabileceğiniz Hissar'daki evime sizleri davet etme cüretini kendimde buluyorum. "Yeni Türkiye" ve "Türk Kadını" konulu Sofya'da vermiş olduğum iki konferansta bunları dile getirdim.

Büyük yetenek, Sofya'daki Elçiniz Kamil Bey ile Bulgaristan'daki seyahatinizin güzergahını hazırlarken, Hissar'a uğrama hususunda büyük bir ihtimalle hem fikir olacaksınız.

Bu dostluk ziyareti sizler için zararlı olmayacaktır. Her iki taraf için yararlı sonuçları olmayacağını kim bilir? Bu umut içerisinde, sizleri tüm kalbimle selamlıyor, içten sadakatime ve kalbi sempatiye inanmanızı diliyorum.

Generaliniz T. Markov

лежително с Римските си страни и прочути минерални бани. Оттеглил съм се тук като дервиш и съм се отдал на самотни размишления, [продължавайки] обаче да следя внимателно политическия, социалния и икономически живот, без да участвам в политическите партии, които не понасям.

В заключение, [искам да Ви кажа], че безкрайно съжалявам поради това, че не мога да дойда в София и да Ви стисна ръката. Ето защо си позволявам да Ви покана в Хисаря, където в къщата ми ще намерите искреното гостоприемство на обичаш Ви приятел, който Ви уважава и като значим фактор на Турското възрождане. Отбелязал съм този, последния факт в двете си лекции, които изнесох в София - "Новата Турция", и "Турската жена".

Изготвяйки заедно със С. Е. Кямил Бей (Вашия заслужил министър в София), разписанието за посещението си в България, може би ще намерите начин и ще опитате да стигнете до Хисаря.

Тази приятелска визита няма да е безполезна. Кой знае дали тя няма да е от полза и за двама ни?

Оставайки с надеждата да ви видя, изпращам най-сърдечни и приятелски поздрав и уверение в най-дълбоките ни чувства на симпатия и преданост.

Ваш Генерал: Т. Марков

**BAŞBAKAN İSMET İNÖNÜ'NÜN
GENERAL MARKOV'A
01.09.1933 TARİHLİ CEVABI
MEKTUBU (*)**

İSMET PAŞA

*Yalova;
1 Eylül 1933*

Değerli Generalim ve Dostum,

Çok samimi dileklerle yazılan mektubunuzu okumaktan duyduğum büyük mutluluğa inanmanızı isterim.

Ayrıca, eski dostumun elini sıkmaktan da büyük memnuniyet duyacağımı sizlere temin etmeye gerek var mı? Alınan tedbirler hususunda, maalesef bilgi sahibi olmadığımdan, bir program belirleme durumunda değilim. Fakat, Bulgaristan'da buluşabilmemiz amacıyla, kendi adıma gerekeni yapacağım.

Bu beklenti içerisinde, dostluk ve misafirperverliğinize içten teşekkür etmekte acele ediyor, en içten selam ve dileklerimi gönderiyorum.

(*) BSA. 030.10 241-630-38.

**ПИСМО-ОТГОВОР ОТ
МИНИСТЪР-ПРЕДСЕДАТЕЛЯ
И. ИНЬОНЮ ДО ГЕН. Т. МАР-
КОВ (1 септември 1933 г.)***

Исмет Паша

Ялова, 1 септември 1933 г.

Скъпи Генерале и Приятелю,

Моля да ми повярвате, че ми доставихте изключително голямо удоволствие с Вашето любезно, приятелско писмо.

Има ли нужда да Ви уверявам в голямото си желание да стисна ръката на стария си приятел? За нещастие, не съм в течение на взетите разпореждания и поради тази причина не съм в състояние да уточня програмата си. Но, ще направя всичко възможно от моя страна, за да можем да се срещнем в България.

Очаквайки [срещата], бързам да изразя горещата си благодарност и да Ви изпратя най-сърдечни поздрави и пожелания.

* Б Дж. А. 030-10-241-630-38.

**BULGARİSTAN'DAKİ
TÜRK AZINLIĞI HAKKINDA
BULGARİSTAN DIŞİŞLERİ
BAKANLIĞI BASIN
MÜDÜRLÜĞÜ TARAFINDAN
HAZIRLANAN 21.03.1934
TARİHLİ RAPOR (*)**

21.03.1934

BULGARİSTAN'DAKİ TÜRK AZINLIĞI

1-Nüfusu ve coğrafi dağılımı

Bugün Bulgaristan'daki Müslüman nüfusu toplam 800.000 kişiyi bulmaktadır. Sayıları 105.000 kişiye yakın olan Pomaklar ve Müslümanlığı benimseyen Arnavut ve bazı Çingeneler katılmaksızın, net Türk ve Müslüman nüfusunun sayısı 650.000 kişi civarındadır. Memleketin hemen hemen tüm bölgelerine dağılmış olmalarına rağmen Güney Bulgaristan'ın bazı sancaklarında (yeni topraklar olarak adlandırılan Mestanlı ve Paşmaklı sancakları) ve Kuzey-doğu Bulgaristan (Şumnu, Rusçuk ve Varna sancakları) Türkler çoğunluk teşkil etmektedirler.

(*) TsDA, F. 176K, op. 6 a.e. 2370, L. 6-17.

**ДОКЛАД ОТ ДИРЕКЦИЯТА
НА ПЕЧАТА ПРИ
МИНИСТЕРСТВОТО НА
ВЪТРЕШНИТЕ РАБОТИ И
НАРОДНОТО ЗДРАВЕ ЗА ТУРС-
КОТО МАЛЦИНСТВО В БЪЛГА-
РИЯ. (21 март 1934 г.)***

Турско малцинство в България

1. Брой и географско разпределение.

Общият брой на мюсюлманското население в България възлиза днес кръгло на 800 000 души. Без помаците, чийто брой е близо 105 000 души, албанците и някои цигани, изповядващи мюсюлманската вяра, броя на чисто турското и мюсюлманско население възлиза на около 650 000 души. Макар и пръснати почти навсякъде из Царството, турците са преобладаващ елемент в някои окръзи на Южна България (Местанлийският и Пашмаклийският - така наречените нови земи) и на Северо-Източна България (Шуменския, Русенския и Варненския окръзи).

* ЦДА, ф. 176к, оп. 6, а.е. 2370, л. 6-17.

Bulgaristan'daki Türklerin temel uğraşı başta tütün üretimi olmak üzere ziraattır.

2- Hukukî Durumları

Bulgar anayasasına göre ülkenin vatandaşları eşit haklara sahiptir. Bu durum Türkler için de geçerlidir. Ülkedeki tüm diğer vatandaşlar gibi, Türkler de seçme ve seçilme hakkına sahip olup devletin idarî sisteminde her türlü hizmette bulunabilirler. İstedikleri her mesleği yapmakta serbesttirler. Türklerin Bulgar sivil mahkemelerinde hakim olarak bulunmaları ve belediye yada devlet hizmetinde Türk doktorların görev yapması istisnâî bir durum değildir. Daha fazlası başka dinden olanların vatandaşlık haklarından faydalanmalarının sınırlandırılması söz konusu olmadığı gibi, bunlar bütün dinî serbestîlerden de faydalanabiliyorlardı. Yahudi, Ermeni ve diğer azınlıkların yanı sıra, Türkler de tamamıyla dinî özgürlüğe sahiptirler.

3- Kültürel ve Dinî Özgürlük

Bulgaristan'daki Türk unsuru tamamıyla kültürel ve dinî özgürlüğe sahiptir. Her Türk, çocuklarını Türk okullarının bulunduğu yerlere yada ücretsiz halk okullarına göndermekte serbesttir.

Главното занятие на турското население в България е земеделието и неговите отрасли - на първо място тютюнопроизводството.

2. Правно положение.

Българската конституция и българските закони не правят разлика между гражданите на Царството. Не се прави следователно разлика и по отношение на турците. Последните, както всички други граждани на страната, са избиратели и избираеми и могат да заемат всякаква служба в държавно-административния апарат. Свободни са да практикуват каквато искат професия. Не е било изключение, когато е имало турци - съдии в българските граждански съдилища и лекари на общинска или държавна служба. Нещо повече: иноверските елементи, не само че не са ограничени в упражняването на гражданските си права, но се ползват и с пълни верски свободи. Наред с евреи, арменци и други, също така и турците се радват на пълна религиозна автономия.

3. Културна и религиозна автономия.

Турският елемент в България се радва на пълна културна и религиозна автономия. Всеки турчин е свободен да праща децата си в своето турско училище - там където има та-

Ayrıca kendi dininin yükümlülüklerini de serbestçe yerine getirebilir.

Okullar

1933 yılına ait bir istatistik araştırmasına göre ülkedeki Türk okullarının sayısal dağılımı şöyledir:

İlkokullar

Şehir ilkokulları: 118'i muallim ve 72 muallime ile, 4191 erkek ve 3158 kız öğrencinin öğrenim gördüğü 49 okul vardır.

Köy ilkokulları: 1069 muallim ve 212 muallime ile, 27.153 erkek ve 23.646 kız öğrencinin öğrenim gördüğü 670 okul vardır.

Öğretmen personel olarak 1187 muallim ve 284 muallime ile 31.344 erkek ve 26.804 kız öğrencinin öğrenim gördüğü toplam ilkokul sayısı 719'dur.

Rüştiyeler

Şehir rüştiyeleri: 19 muallim ve 10 muallime ile, 663 erkek ve 215 kız öğrencinin öğrenim gördüğü bir erkek ve kız-erkek karışık 10 Rüştiye

Köy Rüştiyeleri: 8 Muallim ve 2 muallime ile 147 erkek ve 18 kız öğrencinin

кова, или пък в народните училища, безплатно, както и да изповядва свободно своята вяра.

а. Училища.

Според статистиките за 1933 година броя на турските училища в Царството се разпределя, както следва:

1) Първоначални

Градски: 49 със 118 учители и 72 учителки, посещавани от 4191 момчета и 3158 момичета.

Селски: 670 със 1069 учители и 212 учителки, посещавани от 27 153 момчета и 23 646 момичета.

Всичко първоначални училища 719, с преподавателен персонал - 1187 учители и 284 учителки, са посещавани от 31 344 момчета и 26 804 момичета.

2) Прогимназии

Градски: Една мъжка и 10 смесени, с 19 учители и 10 учителки, посещавани от 663 момчета и 215 момичета.

Селски: Две мъжки и две смесени, с 8 учители и 2 учителки, посещавани от 147 момчета и 18 момичета.

Всичко прогимназии: 15, с 27 учители и 12 учителки, посещавани от 810 момчета и 233 момичета. (В горните училища не влизат 21 частни

öğrenim gördüğü 2, erkek ve kız-erkek karışık 2 rüştiye.

27 muallim ve 12 muallime ile 810 erkek ve 233 kız öğrencisiyle toplam rüştiye sayısı 15'dir. (Yukarıdaki sayılara 21 özel Türk ilkokul ile 9 Türk rüştiyesi dahil değildir. Bunlar hakkında bilgi yoktur).

3) Özel Okul kurumları: Dinî okullar (Medreseler)

21 öğretmen ve 267 öğrencisiyle toplam 3 tanedirler. Bu okullar arasında Balkan yarımadasında yegâne Müslüman yüksek dinî okulu olan Şumnu'daki Nüvvab okulu birinci derecede önemlidir. Nüvvab okulu 3 kısımdan oluşmaktadır. 8 öğretmeni olan Ali, 7'şer öğretmeni olan tali kısmı ve Rüştiye Kısmı.

Nüvvab okulu Başmüftülük tarafından doğrudan idare ediliyor ve ülkede devletin yararına toplanan vergilerin belli bir miktarı "Fon Nüvvab" vergisi olarak alınır. Müftülüklerden toplanan kaynaklar ile eğitim ve öğretim devam etmektedir.

1933 eğitim öğretim yılında Bulgaristan'da, 1531 muallim ve muallime ve 59.458 öğrenci ile toplam 767 Türk okulu faaliyette bulunmuştur.

първоначални училища и 9 турски прогимназии, за които няма сведения.)

3) Специални учебни заведения. Духовни училища (медресета).

Те са три на брой, с 21 преподаватели, посещавани от 267 ученици. Измежду тези училища на първо място стои духовното училище "Нювап" в гр. Шумен - единственото висше духовно мюсюлманско учебно заведение на Балканския полуостров. В него има три отдела:

I. Висш отдел с 8 преподаватели.

II. Среден отдел. Със 7 души преподаватели.

III. Прогимназии. [също]

Училището "Нювап" се управлява направо от Главното мюфтийство и се издържа с средства събирани от отделните мюфтийства в Царството, като такси "Фонд Нювап", в размер на тия, които се събират в полза на държавата.

Всичко през учебната 1933 година, в пределите на Българското Царство са функционирали 767 турски училища, с 1531 учители и учителки и са били посещавани от 59 458 ученици и ученички.

4) Издръжка.

4) Mali Kaynaklar

Ülkedeki özel Türk okulları malî yönden bir kaç kaynaktan faydalanmaktadır.

I- Sahip oldukları emlakтан (bunlar bağışlanmış ya da Türk dinî teşkilatları tarafından satın alınmıştır)

II.- T.Z.S kanunu hükmünce topraklandırмалар, işlenir mülkler daha önce, Türk okullарına olduđu gibi, Bulgar okulları için de bu topraklandırмалар oldukça büyük miktarlarda idi. Fakat son zamanlarda, her aileye 2 dekar (2000 m2) işlenir toprak bırakılarak topraklandırма kanunu T.Z.S'nin temel uygulanmasına başlandı. Bu önlem, Türk çevrelerinde memnuniyetsizlik yarattı. Fakat Bulgar okullарında da aynı şekilde kanun tatbik edildiğinden, birilerini desteklemek, diğerlerini ihmal etmek söz konusu değildir.

Belediyeler tarafından tahsis edilen yardımlар (Türk özel okullарına malî yardımda bulunmak üzere yüzbinlerce leva tahsis eden Varna, Rusçuk vs. gibi şehir belediyelerinin yaptığı gibi)

Müslüman dinî teşkilatlarının yardımları ki, malî kaynakların yetersizliği duru-

Турските частни училища в страната черпят средства за своята издръжка от няколко източника:

I. От имотите, които владеят (завещани им или купени от турските вероизповедни общини);

II. От работната земя, с която са оземлени по Закона за Т.З.С. По-рано тези оземлявания бяха чувствително големи, както за турските, тъй и за българските училища, но напоследък се започна основна ревизия на оземляванията по Закона за Т.З.С., като на всяко семейство се оставят по 2 декара работна земя. Тази мярка предизвика негодувание всред турските среди, но тя се прилага еднакво и спрямо българските училища, тъй че в случая нямаме фаворизиране на едните и пренебрегване на другите.

III. От помощи отпускани от административните общини (каквто е случая с Варна, Русе и други, където градските общини отпускат с[ъс] стоици хиляди лева за подпомагане издръжката на турските частни училища).

IV. Чрез помощи от вероизповедните мюсюлмански общини, като недостигът за издръжката се разхвърля върху местното мюсюлманско население.

V. Чрез помощи от държавата. В

munda yerli Müslüman halkın malî yardımına başvurulmaktadır.

Devlet yardımları, daha fakir Türk teşkilatlarında devlet Bulgarca derslerini okutan öğretmenlerin geçimini tamamen sağlamak şeklinde olmaktadır. Okulun giderlerinin karşılanamaması durumunda ise, devlet onu halk okuluna dönüştürüyor ve Türk dilinin ve Kur'an'ın ders olarak okutulmasına müsaade ediyor.

5) Türk Okullarını Kapatma Nedenleri

Hem Türkiye'deki, hem de mahallî Türk basını bizdeki bazı özel okulların kapatılması ya da "halk" okullarına dönüştürülmelerinden dolayı sık sık gündemi meşgul etmişlerdir. Bu kapatmaların nedenleri şunlardır:

I. Malî kaynaklarının olmaması. Bazı özel Türk okulları, mülklerini kötü bir şekilde idare ederek, öğretmen personelin maaşlarının düzensiz olarak ödenmesine ve idarecilerin diğer ihtiyaçlarını karşılayamamalarına neden olmuşlardır. Küçük bir yardım ile mesele çözülüyorsa, Millî Eğitim Bakanlığı böyle bir yardımda bulunuyor. Durum ciddî ise okulun kapatılmasına başvuruyor. Maddî sıkıntıları dolayısıyla okulun kapatıl-

по-бедните турски общини държавата поема изцяло издръжката на учителите по българските предмети. Когато пък училището е в невъзможност да се издържа, държавата го превръща в "народно", като разрешава преподаването на турски език, като предмет, и на Корана.

5) Причини за затварянето на турските училища.

Местният турски печат, па и оня в Турция, често вдигат шум заради затварянето на някои турски честни училища у нас, или пък заради превръщането им в "народни". Причините за тези затваряния са:

I. Липса на средства за издръжка. Някои частни турски училища стопанисват твърде зле имотите си, като с това стават причина за нередовното плащане заплатите на учителския персонал и посрещането на другите потреби при канцелариите им. Естествено е, че при такива случаи Министерството на Просветата се намесва и ако с една малка помощ е възможно поправянето на злото, то и отпуска, ако ли не, то прибегва до затварянето на училището. Много често самите местни турци, поради тежкото им материално положение, сами искат затварянето на училището.

II. Поради нехигиеничните условия при които са поставени да учат

masını isteyen Türklere sık sık rastlanabilir.

II. Okullardaki hijyenik koşulların kötü olması. Çocukların çoğu eski, hijyenik olmayan, havasız ışısız ve ısıtmasız binalarda öğrenim görüyor. Millî Eğitim Bakanlığı genç nesilleri kaybetmemek için, okul müfettişlerinin raporlarını da göz önünde bulundurarak bu tür okulların kapatılmasını öngörmüştür.

Müftülüklerin, dinî teşkilatların, cami ve vakıfların mülkleri.

1- Müftülükler

Müftü ve müftü vekilleri Müslüman halkın adlî ve ruhanî reisleridir. Ülkede toplam olarak 14 müftülük, 19 müftü vekilliği ve 4 şeriat sekreterlikleri mevcuttur. Müftü, müftü vekilleri, şeriat sekreterleri ve müftülüklerde çalışan diğer görevliler Dışişleri ve Dinişleri Bakanlığı'ndan tayin edilen ve aynı bakanlıktan maaşı ödenen devlet memurlarıdır. Geçimlerini sağlamak üzere Dışişleri ve Dinişleri Bakanlığı bütçesinden her yıl bir miktarın tahsisi öngörülmüştür. 1934/1935 malî yılında Bakanlığın bütçesinden 3.227.400 leva gibi bir miktar öngörülmüştür. Başmüftülüğün bir şubesi olarak "Ruhanîler ve

дечата. Много от децата се обучават в стари, нехигиенични сгради, без въздух, светлина и отопление. За да се избегне израждането на младото поколение, Министерството на Просветата, по мотивиран доклад на съответните училищни инспектори, прибегва до закриването на такива училища.

б. Мюфтийства, вероизповедни общини, джамии и вакъфски имоти.

1) Мюфтийства.

Мюфтиите и мюфтийските наместници са съдии и духовни шефове на мюсюлманското население. Общо в страната има 14 мюфтийства, 19 мюфтийски наместничества и 4 шериатски секретари. Мюфтиите, мюфтийските наместници, шериатските секретари и останалите служители при мюфтийствата, са държавни чиновници, назначавани от Министерството на Външните Работи и на изповеданията и платени от същото Министерство. За издръжката им се предвижда ежегодно една сума от бюджета на Министерството на Външните Работи и на Изповеданията. В бюджета на Министерството за 1934/35 фин. година е предвидена една сума от 3 227 400 лева.

Като клон от Главното мюфтийство съществува и "Отдела за Духовенство и вакъфи. Начело на това отделе-

Dinişleri şubesi varlığını sürdürmektedir. ülkedeki tüm vakıf gelirlerinden %10'a varan bir miktar vakıf bütçelerinden tahsis edilerek bu şubenin masrafı karşılanmaktadır.

2- Dinî Teşkilatlar

Türkler ile meskun her yer bir dinî teşkilatı oluşturmaktadır. Teşkilat kırktan az Türk ailesinden oluştuğunda bu dinî teşkilatın yöneticileri, Dışişleri ve Dinişleri Bakanlığı tarafından tayin edilmektedir. Teşkilatın kırktan fazla Türk ailesinden oluşması halinde yöneticiler ilgili bölge Türk halkından seçilmektedir. Dinî teşkilat yönetimi cami ve okulların tertibi ve geçimi dinî teşkilatlara ait vakıf mülklerin bakımı ile ilgilenmektedir.

3- Camiler

Bulgaristan'daki Türkler sadece dinî bakımdan serbestiye sahip olmayıp, mescit ve camiler inşa etmek ve bakımları ile ilgilenmekte de serbesttirler. Şumnu, Razgrad gibi bazı kentlerde kiliseden çok cami vardır. Cami ve mescitlerin toplam sayısı 1973'tür Hemen hemen tüm cami ve mescitler geçimlerini sağlayacak mülklere sahipler.

ние стои Началника на вакъфите - лице, което се назначава от Министъра на Външните Работи и на Изповеданията. За поддръжката на този отдел се предвижда една сума в бюджета на вакъфите, възлизаща на 10% от редовните приходи, на всички вакъфи в Царството.

2) Вероизповедни общини.

Всеки населен пункт, в който живеят турци, образува една вероизповедна община. Ако общината се състои от турски домове на брой по-малко от 40, то настоятелството на тази вероизповедна община се назначава от Министерството на Външните Работи и на Изповеданията; ако общината се състои от повече от 40 домове, Настоятелството се избира от турското население на съответния населен пункт. Настоятелството на вероизповедната община се грижи за добрата уредба и издръжка на джамиите и училищата и за стопанисването на вакъфските имоти, принадлежащи на вероизповедната община.

3) Джамии.

Турците в България не само могат свободно да изповядват мюсюлманската си вяра, но са свободни да си строят и подържат джамии и молитвени домове (месцити). В някои градове като Шумен, Разград и др. има много повече джамии отколкото цър-

4- Vakıf mülkleri

Memlekette tüm dinî teşkilatların malları ya bina, ya tarla, yada bahçe yerleri şeklindedir.

Toplam sayısı:

815 bina

8750 dekar tarla;

120 bahçe yeri

Ülkedeki dinî teşkilatların toplam bütçeleri vakıfların toplam bütçesini oluşturmaktadır. Geçen yıl bu bütçe 16.100.000 levaya çıkmış idi.

Burada belirtmem gereken bir husus var ki, Müslüman dinî teşkilatları idaresinin ihmal, israf, ödenmeyen vergiler vs. gibi kötü gidişatın önünü almak üzere Dışişleri ve Dinişleri Bakanlığı tarafından geçen sene iki Müslüman belediyesi (Filibe, Şumnu) idaresine iki müfettiş tayin edildi. Bunlar adı geçen şehirlerde vakıf mülklerinin düzgün bir şekilde idare edilmesine dikkat edeceklerdi. Bakanlığın bu önlemi bazı Türk çevrelerinde büyük memnuniyetsizlik yarattı. Ancak bu iki büyük dinî teşkilatın vakıf mülklerinin idaresinde ve bakımında daha büyük bir düzen getirdiğinden, sözkonusu önlemin gerekliliğini haklı çıkarmakta gecikmedi.

кви... Общият брой на джамиите и молитвените домове (месчити) възлиза на 1973. Почти всички джамии и молитвени домове си имат свои имоти, от които черпят средства за издръжка.

4) Вакъфски имоти.

Имотите на всички отделни вероизповедни общини в Царството, са или в сгради, или в полски имоти, или пък в дворни места. Общо броят им е:

I. 815 сгради (покрити имоти);

II. 8750 декари полски имоти;

III. 120 дворни места.

Бюджетите на отделните вероизповедни общини в Царството, взети вкупом, образуват общия бюджет на вакъфите. Миналата година този бюджет е възлизал на една сума от 16 100 000 лева.

Тук му е мястото да отбележим, че поради лошото стопанисване на вакъфските имоти от Настоятелствата при мюсюлманските вероизповедни общини (нехайство, разточителство, неплащане данъци и пр.), държавата и респ[ективно] Министерството на Външните Работи и на Изповеданията за да предотврати това, назначи миналата година двама контрольори при Настоятелствата на две мюсюлмански общини (Пловдив и Шумен),

Basın

Sahip oldukları diğer geniş hakların yanı sıra Bulgaristan Türkleri kendi gazete ve dergilerini çıkartmakta tamamiyle serbesttirler. Bugün Bulgaristan'da çeşitli düşünce ve propagandaların kanalı olan bir dizi Türk gazetesi mevcuttur. Düzenli olarak çıkan Türk gazeteleri şunlardır:

1- Deliorman-Sofya

Redaktörü Mahmud Necmettin (Mahmud Saraç Aliyev.) Latin harfleri ile yayınlanır. Kemalistlerin gazetesidir. Sofya'daki Türk elçiliği tarafından malî yardım gördüğü söylenir. Mahmud Necmettin'in Tekel Müdürlüğü'nde memur olarak çalıştığı İstanbul'da bulunduğu söylenir.

2- Rehber-Sofya

Redaktörü Mehmed Celil (Celilov). Eski alfabede yayınlanır. Profesör Tsankov politikasının yayıcısı olarak bilinmektedir. Milliyetçi ve Kemalist bir gazetedir. Bulgaristan'da Türklerin mağdur olduklarını ve gasbedilmiş haklarını "kazanmak" için mücadele etmeleri gerektiğini ispatlamak düşüncesiyle, sütunlarında Türkler ile Bulgarlar arasın-

които да съблюдават за правилното стопанисване на вакъфските имоти в поменатите градове. Тази мярка на Министерството причини буря от негодувание в някои турски среди, но затова пък не закъсня да оправдае необходимостта ѝ, защото се тури повече ред в администрирането и стопанисването на вакъфските имоти в тези две големи турски вероизповедни общини.

в. Преса.

Наред с другите широки свободи, с които се ползват, турците в България са абсолютно свободни да издават и свой вестници и списания. Днес в България излизат близо една дузина турски вестници - проводници на най-различни идеи и пропаганда. Вестниците, които излизат редовно са следните:

1) Дели-Орман - София

Редактор Махмуд Неджметтин (Махмуд Сарач Алиев). Списва се на латиницата. Прокемалистки вестник. Говори се че вестника се субсидира от турската легация в София. По настоящем Махмуд Неджметтин се намира в Цариград, където, както казват, бил чиновник в Дирекцията на монополите.

2. Рехбер - София

Редактор Мехмед Джелил (Джели-

da geçen küçük anlaşmazlıkları yazma alışkanlığına sahiptir.

3- Halk Sesi-Sofya

Müdürü Ahmed Hilmi'dir. "Bulgar-Türk yakınlaşması taraftarıdır. Kemalist reklamlarını yapar, periyodik olarak çıkar (para verdikleri zaman).

4- Dostluk-Sofya

Redaktörü Tahir Nuri'dir. Bu gazete Bulgaristan'daki antikemalist çevrelerin organı olarak kabul edilmektedir. Burada yazan kişiler Osman Nuri Bey (150'lilikler listesinden) Çerkez Ali Haydar ve diğer Türk siyasî mülteciler dostluk taraftarı demokratik bir gazete olarak da nitelendirilebilir.

5- Medeniyet-Sofya

Heyet tarafından idare ediliyor, Başmüftünün gazetesidir. Bulgaristan'daki Müslümanların trübünüdür. Müslümanlığı Koruma Cemiyeti olarak yeni kurulmuş cemiyetin organıdır.

6- Çiftçi Bilgisi-Sofya

Türk Ziraat Birliği'nin organıdır.

7- Rodop-Filibe

лов). Списва се на старата азбука. Минава за проводник на политиката на проф. Цанков. Вестник националистичен и прокемалистки. Има обичая да изнася в колоните си съобщения за станали дребни инциденти между турци и българи, за да доказва, че турците в България са онеправдани и че трябва да се борят за "спечелване" на похитените си права.

3) Халк сеси - София

Директор Ахмед Хилми. "Ратува за турско-българското сближение". Рекламен кемалистически лист. Излиза периодически (когато му дадат пари...).

4) Достлук - София.

Редактор Тахир Нури. Вестникът минава за орган на противокемалистическите среди в България. В него пишат д-р Осман Нури бей (от списъка на 150-те), Черкес Али Хайдар и други турски политически емигранти. "Достлук" минава и за демократически вестник.

5) Медениет - София

Редактира комитет. Вестник на главния мюфтия. Трибуна на мюсюлманите в България. Орган на новооснованото мюсюлманско дружество за защита на мюсюлманската вяра.

Redaktörü Mehmed Lütfi Tahanov. Tamamıyla Latin harfleri ile çıkmaktadır. Entelektüeldir ve sanatla ilgilenir.

8- Karadeniz-Razgrad

Redaktörü Arif Necib (Necibov). yerli öğretmen, Kemalist gazetesidir. Redaktörü Deliorman'ın redaktörüyle birlikte Bulgaristan'da azınlıklar partisi kurulması için hem fikirdir.

9- İstikbal-Vidin

Redaktörü Halim Özdemir. Kemalist gazetesidir. Onun için Kemal Paşa'dan daha yüce bir insan ve bugünkü Türkiye'den daha mutlu bir devlet yoktur.

10- Turan-Varna

Bulgaristan'daki Turan teşkilatlarının organıdır.

11- Çiftçi Kurtuluşu-Sofya

Bulgar Ziraat Halk Birliği'nin (Al. Stomboliyski-Vrabça 1) Türk organıdır.

12- Yarın-Şumnu

Redaktörü Türk siyasî mültecisi olan Arif Oruç Bey'dir. Antikemalist bir gazetedir.

6) Чивчи Билгиси - София

Турски орган на земеделския съюз.

7) Родоп - Пловдив

Редактор Мехмед Лютфи Таханов. По настоящем излиза изцяло на латиницата. Прокемалистки. Списва се много интелигентно и издържано.

8) Кара Денис - Разград.

Редактор Ариф Неджиб (Неджибов) - тамошен учител. Прокемалистки. Редакторът му, заедно с редактора на "Дели Орман" са ратници за образуване на турска малцинствена партия в България.

9) Истикбал - Видин.

Редактор Халим Ъздемир. Прокемалистки лист. За него по-велик човек от Кемал паша и по-щастлива страна от днешна Турция няма.

10) Туран - Варна.

Орган на турските организации в България.

11) Чифчи Куртулушу - София.

Турски орган на Обединения Български Земледелски Народен съюз (Ал. Стамболийски - Врабча 1).

12) Ярѝн - Шумен.

"Dostluk", "Medeniyet", "Çiftçi Bilgisi", "Yarın", "Çiftçi Kurtuluşu" dışında, Bulgaristan'da çıkan tüm Türk gazeteleri Sofya'daki elçilikten malî yardımlar almaktadırlar. Sadece 3000-4000 okuyucusu olan bu kadar Türk gazetenin olması bu şüpheleri doğrulamaktadır.

4) Ülkenin Siyasî Hayatında Türklerin Yeralması

Bulgaristan'daki Türkler, eşit haklara sahip vatandaşlar olarak seçme ve seçilme hakkına sahiptirler. Türkler ile meskun bir çok köy belediyeleri, yerli Türk muhtar ve muhtar yardımcılarının ellerindedir. Muhtarların çoğu yazılı Bulgar dilini bilmemekle kalmıyor, Bulgarca konuşmayı da bilmemektedirler. Mahkemelerde resmî tercümanlara başvurulması istisnâ bir durum değildir. İçişleri Bakanlığı'nın verdiği malumata göre 1933 yılında bütün ülkede 300 kadar Türk muhtarı ve muhtar vekilleri ve 2500'den fazla belediye müşavirleri bulunmakta idi.

Türklerin Bulgar meclisinde de temsilcileri bulunmaktadır. Kurtuluştan (Osmanlı hakimiyetinden) bugüne kadar hemen hemen her Millet meclisinde Türkler de milletvekili olarak seçilmiştir. Sayıları ülkedeki politik cereyanlara göre

Редактор Ариф Оруч бей - турски политически емигрант. Противокемалистки вестник.

Всички турски вестници излизащи в България, с изключение на: "Достлук", "Медениет", "Чифчи Билгиси", "Ярън" и "Чифчи Куртулушу", получават субсидии от турската легация в София. Факта, че могат да съществуват толкова турски вестници при едначитающа публика от една 3-4000 души, подкрепя тия подозрения.

4. Участието на турците в политическия живот на страната.

Като напълно равноправни граждани, турците в България са както избиратели, тъй и избираеми. Много селски общини, населени предимно от турци, се намират в ръцете на местни турски кметове и помощник кметове. Мнозина от последните не само, че не знаят писмения български език, но не могат и да говорят български. Не са редки случаите, когато в съдилища и пр. се прибегва до официални преводачи! Според сведенията на Министерството на Вътрешните Работи, през 1933 година е имало в цялото Царство близо 300 души турци-кметове и кметски наместници и над 2500 общински съветници.

Турците имат също така представители и в българския парламент. Почти в[ъв] всяко Народно Събрание от

değişiklik göstermekle birlikte 15-20 kişiye vardığı dönemler olmuştur. Bugünkü mecliste 3 kişi olup, Bulgar siyasî partilerinin adayları olarak seçilmişlerdir.

5) Türk Kültür ve Spor Dernekleri

Bulgar devleti, vatandaşlarının din ve milliyet farkı gözetmeksizin kültürel yönden yükselmelerine daima önem vermiştir. Yabancı kültür ve spor derneklerinin resmî olarak varolmalarına 1922'de çıkan bir kanun ile müsaade edilmiştir. O zamandan bu yana birçok kıraathaneler, spor kulüpleri, jimnastik ve diğer kültür teşkilatları kurulmuştur.

Ülkedeki Türk kültür ve spor dernekleri arasında "Turan" teşkilatları birinci derecede önem arz etmektedir. Bu derneklerin amacı ücretsiz akşam kursları düzenlemek, bilimsel konuşmalar, konferanslar ve yararlı sohbetler, edebiyat geceleri ve temsiller düzenleyerek sportif faaliyetleri teşvik etmektir. Bulgaristan'daki Turan derneklerinin idare merkezleri bu yıl Varna şehrinde bulunmaktadır. Turan derneklerine 15 ile 45 yaş arasında şahıslar üye olmaktadır. Bu derneklerin hedefi nizamnamelerinde öngörülen kültür ve spor vazifelerini yürütmektir. Bunlar aynı

освобождението до днес, са се избирали и турци за депутати. Числото им е вариало според политическите веяния в страната. Имало е времена, когато то е възлизало на 15 па и 20 души. В днешната Камара те са трима. Избрани са като кандидати на българските политически партии.

5. Турски културни и спортни сдружения.

Българската държава винаги е държала за културното издигане на своите поданици, независимо от тяхната вяра и народност. С един закон от 1922 година, бе разрешено официално съществуването на иностранните културни и спортни дружества. От тогава насам се основаха множество читалища, спортни клубове, гимнастически и други културни организации.

Измежду турските културни и спортни дружества в страната, първо място държат така наречените “турански” организации. Целта на тези дружества е да “устройват безплатни вечерни курсове, реферати, конференции и полезни беседи, литературни вечеринки и представления, да поощряват спорта и пр.” Туранските дружества в България си имат свое централно управление с[ъс] седалище (тази година) в гр. Варна. В тях членуват лица от 15 до 45 годишна

zamanda Türk halkı arasında millî ruhu desteklemektedirler. Son zamanlarda Kemalizm taraftarı olan ve propagandasını yapan kişiler de idare merkezine girerek Kemalist fikir ve emellerini yavaş yavaş yaydıklarını söylemek hata olmaz. Türkiye, bu arkadaşlar için ana vatandır. Bugünkü Türkiye yöneticileri biliyorlar ki, Bulgaristan da çok iyi teşkilatlandırılmış bir Türk azınlığı üzerinde nüfûzları olduğu sürece bunları dış-politik hedeflerinde kullanabileceklerdir.

6- Bulgaristan'daki Türklerin Rahatını Kim Bozuyor?

Bunlar her şeyden önce kendi çevrelerinden olanlardır. Çünkü anayasa ve kanunlarda garanti edilen özgürlüklerin devlet tarafından takip edildiği yada sınırlandırıldığı iddiası manasızdır.

Bulgaristan'da Türklerin rahatını bozan iki neden vardır.

a) Son Zamanlarda Artan Kemalist Propaganda

Son zamanlara kadar Kemalist Türkiye'ye Bulgaristan, Yunanistan ve Romanya'daki muhafazakar Türk unsurlarının Kemalist rejimin sağlamlaştırılmasına tehlike yaratacak kadar engel

възраст. Целта на тези дружества надхвърля чисто културните и спортни задачи, които "по устав" са си поставяли. Те са и организации, които поддържат националния дух всред турското население. Напоследък в Централната управа на тези дружества влязоха лица, които са явни привърженици и пропагандатори на кемализма. Не би било грешка, ако се каже, че те полека-лека стават разсадници на кемалистките идеи и аспирации. Турция за тези приятели е "ана ветанъ" - майчиния, и ръководителите на днешна Турция знаят, че като имат в ръцете си властта над едно добре организирано турско малцинство в България, те ще могат естествено и да го използват за своите външно-политически цели.

6. Кой смущава спокойствието на турците в България.

Това са преди всичко хора из тяхната среда, защото да се говори, че българската държавна власт ги преследва или ограничава в свободните гарантирани им от конституцията и законите, е абсурд. Две са причините, които смущават турското население в България:

а. Засилилата се напоследък кемалистка пропаганда.

До неотдавна, кемалистка Турция считаше, че консервативния турски

teşkil ettiklerini düşünmekte idi ve bundan dolayı komşu devletlerin hudutları içerisinde yaşayan Türkler'de Kemalist cumhuriyetin yeni fikir ve anlayışlarını tanıtmak çabaları sürdürmekte idi. Sistematik bir propagandaya başlandı ki, bizde ve diğer bazı yerlerde Kemalist Türkiye'nin fevkalade tertipli, örnek alınacak, kültür vs. bakımlardan ilerlemiş bir devlet olduğu konuşulmaya başlandı. Sonuçlar ortada, o dereceye gelindi ki, bizimkilerden bazıları şöyle söylemeye başladı: "Bize de bir Kemal gerekiyor." Kemal Paşa ve çevresinin ircaatlarını önemsememeksizin, bu icraatların bizim monarşik, demokratik devletimizin temel prensiplerine dokundukça saçma derecesine, tepkisiz kalmak olanaksızdır. Kemalist propagandasının sadece "Savunma" hedefleri olduğu sürece, yani Türkiye'nin dışında kalan birkaç milyonluk taassup Müslüman nüfusun muhalefet oklarını kırmaya yönelik olduğu sürece, dayanılır ve haklı idi. Ancak bugün artık taarruza geçtiğini görüyoruz. Türkiye'nin bugünkü yöneticilerinin dış politika hedeflerinde kullanmak üzere vasıtalар yarattıklarını biliyoruz. Onlar Bulgaristan'da becerikli bir şekilde idare edilen ve cömertçe malî kaynaklar ile desteklenen bir "Türk Millî"

элемент в България, Гърция и Ромъния, представлява една сериозна пречка, ако не опасност, за разрастването на кемалистическите идеи и затвърдяването на кемалистическия режим и затова полагаше усилия да запознае турците живущи в пределите на съседните ней страни с новите идеи и разбирания на републиканска, кемалистка Турция. Започна се систематическа пропаганда, до като се стигне до там, че у нас па и другаде започна да се говори, че кемалистка Турция е една идеално стегната, образцова и напреднала в културно и пр[очие] отношения държава. Резултатите се знаят: Дойдохме до там че и някои нашенци започнаха да викат: "Трябва ни и на нас един Кемал"... Не е въпросът тука да подценяваме делото на Кемала и хората около него, но когато то вече се надява до глупави размери, с явния резултат да се подкопаят основните принципи на нашата монархическа, демократична държава, не може да не се реагира. Кемалистката пропаганда, докато тя имаше чисто "отбранителни" цели, в смисъл, че пречупваше опозиционните стрели на фанатизираното няколко милионно мюсюлманско население извън границите на Турция, бе все пак търпима и оправдана. Днес, обаче, ние я виждаме минала вече в офанзива. Днешните ръководители на Турция си създават вече свои пипала с явното намерение да ги изпъл-

partisinin kurulmasıyla Bulgaristan ile tüm sorunların olmasa da, birçok sorunun çözümünde fayda sağlayacağını düşünmektedirler. Bir zamanlar Enver Paşa'nın baskısı altında 13 Гюмюлцинели Түрк milletvekilinin Bulgaristan'ın savaşa girmesine karar verilirse, bugünkü siyasî istikrarsızlığımızda 30 Түрк milletvekili ne yapar? Bugün olmasa da, yarın Kemalistler rahat bırakılırsa, bizdeki uysal Түрк nüfusun hayatına karışacakları ve kendi hedefleri doğrultusunda teşkilatlanmayı başaracaklarını unutmamız gerekir.

Ülkemizde sayıları 8-9 kadar olan Kemalist gazeteler durmadan Түрк halkı arasında memnuniyetsizlik yayıyorlar ve ayrıca Kemalist Түрkiye'yi sürekli övüyorlar. İki hedefleri vardır.

Bir kaç Түрк ailesini Түрkiye'ye göç etmeleri için kandırarak 1925'deki Күрт isyanı (Şeyh Said İsyanı) sonucu Erzurum, Van vs. gibi boşaltılmış vilayetlere ve sınırboyunca yerleştirerek Suriye tarafından gelecek muhtemel Күрт saldırılarına karşı dayanak olarak kullanmalarına yönelik hedefi.

Son zamanlarda Түрк basını, Kemalist hükûmetin Doğu Trakya'ya göçmen yerleştirmek niyetlerini haber verdi. Bu

зват, този път вече, за външно-политически цели. Те знаят, че организирането напр[имер] в България на една "турска национална партия" - умело ръководена и щедро субсидирана - ще им допринесе голяма полза в разрешаването на множество, ако не на всички въпроси, с България. Ако някога 13-те гюмюрджински турци - депутати (под давлением на Енвер паша) решиха участието на България във войната, то днес, при нашата политическа разпокъсаност, какво биха направили 30 турски депутата?! Нека не се забравя, че ако не днес, то утре, кемализма ще съумее - ако разбира се бъде оставен необезпокоявано да се бърка в живота на иначе послушното турско население у нас - да ги организира за своите цели.

Кемалистките вестници у нас - а те са вече 8-9 на брой, безспирно сеят недоволство всред тукашното турско население, като същевременно хвалят до безграничност кемалистка Турция. Целта им е двойка: 1) - Да залъжат някое и друго турско семейство да се пресели в Турция, където има много опразнени вилаети, като Ерзерум, Ван и други (вследствие кланетата над кюрдите през 1925 година) и да ги настанят по границата, за да им служат за опора срещу евентуални кюрдски нашествия от към Сирия (напоследък турския печат оповести намерението на кемалисткото прави-

göçmenler ise Bulgaristan'dan korunmak için kullanılacaktır.

Bulgaristan'daki Türk halkı arasında memnuniyetsizliği teşvik etmenin yanı sıra, Kemalistler Türk halkını daha iyi bir hayat için teşkilatlanmaya ve "kanunda" ön görülen haklardan yararlanmalarına davet ediyorlar. Bu ise "Türk Millî Partisi"nin kurulmasını bir teşviktir.

Kemalist Propaganda Neden Başarılı?

Çünkü cömert bir şekilde malî destek görmektedir ve Türk halkı arasında bulunan şahıslardan bazılarının kendi refahları uğruna vatanları olan Bulgaristan'a karşı hiyanete hazır olmalarındandır. Böyle şahıslar ile ilgili olaylar nadir değildir. Bunların birçoğu yerel gazete redaktörleri, Turan teşkilatlarının başkanları, gazeteciler, İstanbul gazetelerinin muhabirleri vs.'dir. Bizdeki Türk sorunu ile ilgili particiliğin var oluşunu eklemeliyim. Tamamen parti bürolarının tavsiyeleri üzerine Kemalist ve oldukça tehlikeli unsurların görev başına getirildiği sık rastlanan vakadır. Kemalizmin girişimlerini engellemeyi gerçekten istiyorsak, bu duruma son vermeliyiz.

b) Göç Propagandası

телство да заселва бежанците и в Източна Тракия - тук пък да има за защита срещу България!)

2) Сеейки недоволство всред турското население в България, кемалистите същевременно го подканват и да се организира, за да си извоювало поносен живот и съществуване и да се възползвало от правата, които "по закон" имало... Това е вече подканата да се образува турска национална партия.

Защо успява кемалистката пропаганда?

Преди всичко, защото е щедро поддържана и защото се намират търгащи измежду тукашното турско население, които заради личното си благоденствие са готови на всичко - даже и да предателстват спрямо отечеството си, България. Случаите с такива лица не са редки. Много от тях минават за редактори на местни вестници, председатели на турански организации, "журналисти", дописници на цариградски вестници и пр. и пр. Трябва да добавим също така, че с турския въпрос у нас се твърде много партизанствува. Така, имало е и има много случаи, когато по чисто партийни съображения се дават служби (по препоръка от партийните бюра) на прононсирани кемалисти и твърде опасни елементи. На това трябва да

Türklerin göç etmesine bir diğer geçici neden ise, "Şekercilikten" dolayı kazançlar elde etmek fırsatıdır. Biliniyor ki, Bulgar devleti Türkiye'ye göç edenlere üretim fiyatına şeker almak ve gümrük vergisi ödemeksizin ihraç etmek hakkını vermiştir. Türk yetkilileri de göçmenlerin ithal ettikleri şekerle gümrük vergisi koymamaktadırlar ve göçmenler böylece şekerini yüksek fiyata satarak büyük kazançlar elde etmektedirler. Zengin olmak tutkusuyla teşvik edilen ve buradaki sefaletten zor durumda olan birçok yerli Türk mülklerini satıyor ve şeker satın alarak Türkiye'ye göç ediyor. Ancak bazı göçmenlerin suistimalleri yüzünden Türk yetkililer ciddi önlemler aldı ve bu şekildeki göç artık sona yaklaşıyor.

се тури край, ако действително желаем да парираме пристъпите на кемализма у нас.

б. Пропаганда за изселване

Една друга, временна причина за изселването на турците, е съблазанта за реализирането на печалби чрез "шекерджилика". Известно е, че българската държава дава право на изселниците за Турция да вземат със себе си захар без акциз, на производствена цена, и да я изнасят без мито. Турските власти също така необмислят внесената от изселниците захар и последните я продават там на твърде високи цени, реализирайки грамадни печалби. Подтиквани от желание за забогатяване, много тукашни турци, притиснати от мизерията, продават имотите си, закупуват захар и се преселват в Турция. Поради злоупотребление, обаче, от страна на някои псевдоизселници, турските власти взеха строги мерки и днес този начин на изселване е към своя край.

**BULGARİSTAN'DA YABANCI PRO-
POGANDANIN ÖNLENMESİ
HAKKINDA HAZIRLANAN
23.04.1934 TARİHLİ KOMİSYON
RAPORU (*)**

*Sofya,
23.04.1934*

*Başbakan ve Dışişleri ve Dinişleri
Bakanı*

Sayın Nikola Muşanov'a Rapor

Sayın Başbakan

*Tarafınızdan görevlendirilen komis-
yonda yer alan kişiler şunlardır:*

Başkan:

*G. Radev, Elçi, Dışişleri ve Din işleri
Genel sekreteridir;*

Üyeler:

*T. Pavlov, Elçi, Dışişleri Bakanlığı
Siyasî Şube müdürü;*

*N. Panitsa, Dışişleri ve Millî Sağlık
Bakanlığı Genel Sekreteri;*

() TsDA, F. 176K, op. 6, a.e. 2556, L. 1-23*

**ДОКЛАД НА
ПРАВИТЕЛСТВЕНА КОМИСИЯ
ОТНОСНО ЧУЖДАТА
ПРОПАГАНДА В БЪЛГАРИЯ.
(23 април 1934 г.)***

София, 23 април 1934 г.

Доклад до Господин Никола Му-
шанов, Министър-Председател и Ми-
нистър на външните работи и на из-
поведанията

Господин Министре-Председате-
лю,

Комисията натоварена от Вас, в
състав:

Председател: г. Г. Радев, пълномо-
щен министър, Главен секретар на
Министерството на Външните Рабо-
ти и на Изповеданията;

Членове [господата] С. Радев, пъл-
номощен министър;

Т. Павлов, пълномощен министър,
началник на Политическия отдел при
Министерството на външните рабо-
ти;

Н. Паница, Главен секретар на Ми-
нистерството на вътрешните работи и
народното здраве;

* ЦДА, ф. 176к, оп. 6, а.е. 2556, л. 1-23.

*F. Manolov, Millî Eğitim Bakanlığı
Genel Sekreteridir*

*P. Todorov, Emniyet Müdürü
Yarbay M. Filipov, Hudud Muhafızları
Müdürü, sonraları yerine*

*Genelkurmay dan Yarbay Marinov
geçmiştir.*

*T. Hristov, Basın Müdürü;
D. Gruev, Dışişleri Bakanlığı Dinişleri
Şubesinin müdürü;*

*Sekreter:
D.A. Naumov, Dışişleri Bakanlığı birin-
ci sekreteridir.*

*Bu komisyon Bulgaristan'daki yabancı
propagandayı bütün boyutlarıyla incele-
mek ve etkisini kırmak için müşterek bir
planın yapılmasıyla görevlidir. Komis-
yon, 32. oturumunda sunulan tüm bilgi-
leri inceledikten sonra savaştan beri,
Romanya tarafından olduğu gibi,
Türkiye tarafından da devletin ve mil-
letin çıkarlarına ters düşen sistematik
propaganda yapıldığını tespit etmiştir.
Romen propagandasının faaliyet sahası,
haklarını koruyabilen ve Romanya
tarafından dışişleri politikasının he-
deflerinde kullanabilecek şuurлу Romen
azınlığın teşkilatlandırılmasına yönelik*

Ф. Манолов, главен секретар на
Министерството на народната прос-
вета;

П. Тодоров, директор на полиция-
та;

полковник М. Филипов, началник
на Пограничната страна; заместен
впоследствие от г[-н] полков[ник]
Маринов, от Щаба на армията;

Т. Христов, директор на печата;

Д. Груев, началник на Вероизпо-
ведния отдел при Министерството на
Външните Работи;

Секретар: Д. А. Наумов, първи сек-
ретар при Министерството на външ-
ните работи,

и с[ъс] задача да проучи в неговата
цялост въпроса за иномродните пропа-
ганди в България и да изработи един
общ план за борба срещу тяхното
влияние, след като разгледа, в 32 за-
седания, всички данни поставени на
нейно разположение, констатира, че
от войната насам, в страната система-
тически се провежда, както от страна
на Ромъния тъй също и от страна на
Турция, една твърде опасна за дър-
жавните и национални интереси про-
паганда.

Обект на румънската пропаганда е
Видинският край, гдето се очертава
едно движение за организирането на
едно съзнателно ромънско малцинст-

bir hareketin belirttiği yer Vidin bölgesidir. Bu propaganda sayesinde, savaş öncesi Romen köylerinin sayısı 12 iken, savaş sonrası, bu sayı 23'e çıkmıştır.

Çok sayıda ajan tarafından gerçekleştirilen ve Türkiye'den teşvik ve maddî destek alan Kemalist propagandasının amacı Bulgar devleti ile uyrukları olan Türkler arasında var olan manevî bağları kopartmak, onlara yeni Türkiye'nin fikirlerini benimsetmek ve Türkiye çıkarları ile buradan alınan talimatlar doğrultusunda ülkemizin sosyal-politik hayatı üzerinde baskı yöntemini kullanacak bir Türk millî siyasî partisi etrafında sayıları 700.000 kişi civarında olan Türk ve Pomak nüfusunu örgütlemektir. Devletin planlı ve uzlaştırıcı bir karşı politikasının olmaması ve politik hayatımızın temel kusuru olan partizanlığı, becerikli bir şekilde kullanmaları sayesinde, sözkonusu propagandistler amaçlarını gerçekleştirmek için müsait faaliyet sahası bulmuşlardır. Özellikle Pomak nüfusu, son derece güç hayat koşulları ve geçim sıkıntısı tüm dairelerdeki kötü ve uygunsuz yönetim ve yabancı propagandalar dolayısıyla tamamen Bulgar devletinden uzaklaştırmıştır. Bu nedenle, bunlar, Türkiye ile

во, годно да отстоява своите права и което Румъния ще може да използва за целите на своята външна политика. Благодарение на тая пропаганда, броят на ромънските села от 12 преди войната е нараснал на 23 след войната, с подчертана тенденция да бъде увеличен.

Провеждана от многобройни агенти, поощрявана и материално подкрепена от официална Турция, кемалистката пропаганда има за цел да разкъса духовните връзки, които съществуват между българската държава и нейните поданици турци, да ги спечели напълно към идеите на нова Турция и да организира турското и помашко население наброяващо около 700 000 души, в една турска национална политическа партия, която да може да упражнява давление върху обществено-политическия живот на страната ни, съобразно интересите и турцизма и получаваните отвън инструкции.

Въпросните пропаганди намират благоприятна почва за преследване на своите цели, благодарение липсата на една планомерна и съгласувана съпротивителна политика от страна на държавата и чрез умелото използване основния недъг на нашия политически живот, партизанщината. Специално за помашкото население, поради крайно мъчните условия на живот и недостатъчен поминък, поради недобра и несъгласувана администра-

Yunanistan'a göç etmeye hazırdır. Yabancı propagandaların zararlı etkilerini ortadan kaldırmak için ve ülkemiz için hayatî önem arz eden Pomak nüfusun ülkemizde kalmasını ve yavaş yavaş devlete bağlılığını sağlayacak koşulların yaratılması doğrultusunda komisyon oybirliğiyle şu önlemlerin alınmasının gerekliliğini tespit etmiştir.

ROMEN PROPAGANDASI HAKKINDA

I- İdarî açıdan önlemler

1- Sınır bölgesindeki tüm muhtar ve sekreter-tahsildârlar merkezî hükûmet tarafından tayin edilsin.

2- Tayinler sırasında particilik mülahazasına dayanılmasın ve yerel etkilerden etkilenilmesin. Bu görevleri yürütecek adaylar ahlaklı, ciddî bir şekilde yetiştirilmiş, sağlam bir millî duyguya sahip ve Romence bilmeyenler arasından seçilsin. Ayrıca askerlik hizmetlerini yedek subay ve çavuş olarak yapanlar tercih edilsin.

3- Sınır ve özellikle sahil bölgesinde yabancı uyrukluların bulunduğu tespit edilmiştir. İçişleri Bakanlığı, onların ne zamandan beri burada bulundukları ve ikâmet etme izinlerinin olup olmadığı,

ция по всички ведомства и вследствие на чуждата пропаганда, то е напълно отчуждено от българската държава и е готово да се изселва масово в Турция и Гърция.

За да се премахне пакостното влияние на чуждите пропаганди и за да се създадат условия, които ще способствуват за задържането и постепенното приобщаване на помашкото население към държавата, което е от жизнен интерес за страната, Комисията единодушно намира, че е необходимо да бъдат взети следните мерки:

Относно ромънската пропаганда.

I. Мерки от административен характер:

1. Всички кметове и секретар-бирници в крайграничната зона да бъдат назначавани от централната власт.

2. При назначенията да не се изхожда от партийни съображения и да не се обръща никакво внимание на местните влияния. За кандидати на тия длъжности да се подбират лица с изпитан морал, солидна подготовка, здраво национално чувство и които не знаят ромънски език, като се даде предпочитание на ония кандидати, които изхождат из средата на запасното офицерство и подофицерство.

3. Понеже е констатирано, че в пограничната и, по-специално, в крайбрежната зона се намират чужди по-

olmayanların uzaklaştırılması ile ilgili bir anket düzenlesin.

*4- Sadık Bulgar vatandaşı olarak kendisini göstermeyen tüm şahıslara karşı, daimî komite tarafından belirlenecek olay ve koşullara uygun önlemler alın-
sin.*

II- Askerî açıdan önlemler

1- Romenleştirilen köylerin halkının, bedel vermeleri karşılığında askerî yükümlülüklerden muaf tutulmaları, bunun devletin çıkarları ve ulusal savunmamız açısından daha uygun olup olmadığını incelemek ve bir çözüme kavuşturmak görevi Savaş Bakanlığı'na verilsin.

2- Tuna sahilinin her türlü kullanımı Savaş Bakanlığı tarafından yasaklansın. Bu günlerde taş temin etmek için Sviştov ve Rusçuk arasındaki bazı mıntıklar yabancı uyruklular tarafından kullanılmaktadır. Böylece sahilimiz korunmuş olur ve Tuna nehir yatağının Romanya lehine değiştirilmesi zorlaşır.

III- Okullar açısından önlemler

1- Sınır bölgesindeki öğretmenlerin, millî çıkarlarımız açısından burada

даници, да се изиска от Министерството на вътрешните работи да направи една анкета и установят кога те са там и дали имат разрешение за установяване на местожителство, като не притежаващите такова разрешение бъдат отстранени.

4. Срещу всички лица, които биха се проявили като нелоялни български поданици, да се вземат подходящи за случая и условията мерки, които да бъдат конкретно определени от постоянния комитет.

II. Мерки от военен характер:

1. Да се предостави на Министерството на войната да проучи и разреши въпроса дали, от гледна точка на държавните интереси и народната отбрана, не би било по-целесъобразно да се освободи от военна повинност, срещу откуп, населението на ромънизирани села. В противен случай, да се вземат нужните мерки щото младежите от тия села, подлежащи на военна служба, да бъдат изпращани в различни гарнизони от вътрешността, за да се намират всред една изключително българска среда.

2. Министерството на войната да забрани всяко подкопаване и изрязване на Дунавския бряг, което по настоящем се върши в някои местности между Свищов и Русе и то от чужди поданници за набавяне камъни. С това се намалява недостъпността на на-

kalmalarının yararlı olup olmadığını tespit etmek için, müşterек контроlden geçirilsin.

2- Sınırdaki halk okullarına, Bulgar kökenli ve denenmiş, sağlam millî duyguya sahip öğretmenler tayin edilsin. Öncelikle Çarlığın iç kısımlarından, buralara öğretmenler gönderilsin.

3- Sınırlardaki köy okullarında görev yapan öğretmenlere, düzenli olarak maaşlarının en az %25'i kadar bir ek ücret verilsin. Öğretmenlere karşı halk arasında hoşnutsuzluk yaratılmaması için, ücretin ödenmesi için gerekli kredi belediyelere yüklenmesin.

4- Bu kategorideki öğretmenlere, okul binasını yada diğer bazı devlet, yada belediye binalarını ev olarak kullanma ve burada ücretsiz olarak kalma hakkı verilsin. Boş yer bulunmadığı yerlerde, kira parası verilsin.

5- Çocukların Bulgar dilini öğrenmelerinde, daha iyi bir hazırlık görmelelerine yönelik, var olan hazırlık bölümünden başka, 4 yaşını bitirdikten sonra gidebilecekleri 2 yıllık ana okulları açılsın.

6- İlkokulu bitiren kızlar için, Bulgar

ския бряг и се способствува за изместването талвега на Дунава в полза на Ромъния.

III. Училищни мерки:

1. Да се направи една обща проверка на учителите в крайграничната зона, за да се установи дали от гледна точка на националните ни интереси тяхното оставане там е полезно.

2. За учители в граничните народни училища да се назначават само лица от български произход и с изпитано здраво национално чувство. Да се изпращат предимно учители и то само от вътрешността на царството.

3. На учителите в граничните селски училища да се даде добавъчно възнаграждение в размер най-малко 25% от редовната заплата. Кредитът необходим за изплащането на това възнаграждение да не легне в тежест на общините, за да не се създаде неприязнена атмосфера всред населението против учителите.

4. Същата категория учители да има правото на безплатна квартира, като използва за жилище училищната сграда или някои други държавни или общински здания. Там, гдето няма свободни помещения, да се дават квартирни пари.

5. За по-добрата подготовка на децата в изучаването на българския език, освен съществуващото подгот-

dili, tarih ve coğrafya derslerinin okutulmasının yanısıra, çiftçilik ve ev işlerine hazırlık veren özel kız okulları açılsın.

7- Pordim köyü ve Tatar Pazarcık şehrinde özel kız enstitülerini bitirenlere sınırlardaki halk okullarına kadrolu öğretmen olarak tayin edilme hakkı verilsin.

8- Sınır bölgesinde görev yapacak öğretmenlerin seçiminde pedagojik kursları alan subaylar tercih edilsin.

9- Romen tesiri altında kalan köylerdeki öğretmenlerden birisi mutlaka papaz okulu mezunu ve kilise ilâhicisi olarak görevini yerine getirebilmesi için güzel bir sese sahip olsun. Bu şekilde Romen ilâhilerinin önüne geçilmiş olacak.

10- Öğretmenler, tüm sınır köylerinde okuma yazma bilmeyenlere, yaşlılara, okulu bitirmiş çocuklara, Bulgar dilini unutmamaları amacıyla akşam ve pazar kursları tertiplemeye mecbur tutulsun.

11- Çeşitli özel komiteler ve yurtsever teşkilatlar planlı eğitim-kültür faaliyetlerinde bulunmaları için özendirilsin. Bu faaliyetler, konferanslar, eğlenceler, film gösterileri vs. vasıtasıyla yapılsın. Aynı

временно отделение, да се открият забавачници с двегодишен курс, в които децата да постъпват щом навършат 4 години.

6. Да се открият специални девически училища за момичета завършили първоначалното образование, где-то покрай преподаването на българския език, история и география, да им се дава нужната подготовка за стопанска и домакинска работа.

7. Да се признае правото да бъдат назначавани като редовни учителки в крайграничните народни училища и на завършилите специалните девически институти в с. Пордин и гр. Татар-Пазарджик.

8. При избора на лица за учители в крайграничната зона, да се дава предпочитане на ония кандидати излезли из средата на запасното офицерство, които са минали някои педагогически курсове.

9. В селата намиращи се под ромънско влияние един от учителите непременно да бъде със семинарско образование и да притежава хубав глас, за да може да изпълнява службата на черковен певец. По тоя начин ще бъдат изместени ромънските псалтове.

10. Да се задължат учителите в[ъв] всички погранични села да устройват вечерня и неделни курсове за неграмотни, възрастни, както и за децата

zamanda bu millî faaliyette geniş yer almak üzere doktorlar, ziraat mühendisleri, veterinerler, halkın ilgisine yakın tüm mesleklerin temsilcileri davet edilsin.

12- Tüm sınır köylerinde, askerî idarelerin kontrolü altında yiğit teşkülları kurulsun.

13- Bu müşterek kültür-eğitim millî faaliyetlerinde daha tesirli bir kontrolün sağlanması bakımından okul müfettişleri ile sınır bölgelerinin askerî sektörleri arasında gizli ve daimî bağlantı kurulsun.

14- Sancak yöneticileri ile kaza müdürlerine, okulların geçimini sağlayabilmeleri için belediye bütçesinden ayrılan kredinin gerçekten tahsis edilmiş ve belirlenen hedefe uygun harcanmış olup olmadığını yakından takip etmek için talimat verilsin.

15- Öğretmenler için yapılan daireler ile yeni ve rahat okul binalarının inşaaına başlansın. Gerekli maddî kaynaklar okul fonlarından sağlansın.

16- Sınır bölgesindeki öğretmenlerin maaşları düzenli olarak ödensin.

свършили вече училището, с цел да не забравят езика.

11. Да се привлекат към планомерна просветно-културна дейност разни специални комитети и родолюбиви организации. Тази дейност да се изрази чрез редовни сказки, забави, филмови демонстрации и пр. Също да се поканят да вземат широко участие в тази национална дейност лекарят, агрономите, ветеринарните лекари, както и представителите на всички професии близкостоящи до интересите на населението.

12. Да се създадат в[ъв] всички крайгранични села юнашки организации, поставени под контрола на военните власти.

13. Да се установи една тясна и постоянна връзка между училищните инспектори и началниците на пограничните военни сектори, с оглед на установяването един по-ефикасен контрол върху общата културно-просветна национална дейност.

14. Да се предпише на окръжните управители и на околийските началници строго да бдят щото веществените кредити предвидени в общинските бюджети за издръжката на училищата да бъдат действително отпуснати и изразходвани за определената им цел.

15. Да се пристъпи към постройката на нови удобни училищни сгради с

IV. Kilise ile ilgili önlemler

1- Sınır bölgesinde görev yapacak papazlar Dışişleri Bakanlığı tarafından atansın.

2- Romen tesiri altında bulunan köylerde papaz adayları kesinlikle Bulgar vatandaşı olmalı, Bulgar Ortodoks kilisesine mensup olmalı ve şu şartları taşımalıdır.! 30 yaşını geçmiş, Bulgar kökenli ve yurtseverliği ispatlanmış, iletişim kurabilen, iyi bir konuşmacı ve Romence bilmiyor olmalıdırlar. Bu okullara, mümkün ise, ilâhiyat mezunu olanların gönderilmesi tercih edilsin.

3- Sınırdaki papazlar da öğretmenler gibi maaşlarının en az %25'i kadar bir ek ücret almaya ve ücretsiz evde kalma haklarına sahiptirler. Evlerinin rahat olmaması durumunda kiraya çıkmak için para verilmelidir.

4- Aziz Sinot tarafından yapılan adlar listesinden Romen isimleri çıkartılsın.

5- Kilisenin bu bölgedeki millî ruhun güçlenmesinde oynayabileceği önemli rol ile Vidin piskoposluk bölgesindeki ruhbanların faaliyetlerine yönelik yürütülen yetersiz kontrol üzerine Sinot'un dikkati çekilsin.

жилищни помещения за учителите, като средствата за тая цел се вземат от училищните фондове.

16. Да се изплащат най-редовно заплатите за учителския персонал в крайграничната зона.

IV. Мерки от църковен характер:

1. Свещенослужителите в крайграничната зона да бъдат назначавани направо от Св[етия] Синод, с одобрението на Министерството на външните работи.

2. Кандидатите за свещеници в селата намиращи се под ромънско влияние трябва обязательно да са български поданници, да принадлежат на Българската православна църква и да отговарят на следните по-специални условия: да са навършили 30-годишна възраст, да са от български произход и с доказано родолюбие, да са общителни, да притежават дар слово и да не познават ромънския език. Желателно е да се изпращат в тия села, по възможност, лица с висше богословско образование.

3. Както учителите, тъй също и свещениците в крайграничната зона да имат правото на добавъчно възнаграждение в размер най-малко 25% от заплатата и на безплатна квартира, а там дето няма удобни помещения за жилище, на квартирни пари.

4. В списъка на кръщелните имена

6- Sinot ile Dışişleri ve Dinişleri Bakanlığı daimî komisyonu arasında müşterek bir hareket planı yapılsın.

V. Basın ve yazılı propaganda

1- Vidin, Lom ve Orehovo şehirlerinde yayınlanan gazetelerden birer tanesine malî yardım düzenli olarak verilsin ve milliyetçi propagandanın hizmetine çekilsin. Bu şekilde seçilmiş gazetelerin redakte edilmesi, komisyon tarafından tavsiye edilen öneriler doğrultusunda olmalıdır. Redaktörler, yerel şartları iyi bilen, yetiştirilmiş kişiler arasından seçilsin.

Plevne ve Sofya basınının işbirliğine başvurulsun. Bu amaca yönelik en sorumlu gazetecilerimizden bazılarına, devletin yerine getirmek istediği vazifeyi bildirerek, onlara vereceği talimat ve direktiflere uygun olarak devletin bu çabalarını desteklemeleri rica edilsin.

2- Çocuk edebiyatı eserlerinin yayınlanmasına tahsis edilmiş ve Millî Eğitim Bakanlığı'nın kontrolü altında bulunan "İvan Vazov" ile "Çerkovski" adlı fonlar düzenli malî yardım ile desteklensin. Bu fonların yayınladıkları kitaplar propagandanın amaçlarında geniş bir şekilde kul-

изработен от Св[етия] Синод да се премахнат ромънските имена.

5. Да се обърне вниманието на Св[етия] Синод върху важната роля, която Църквата може да изиграе за повдигането на националния дух в тоя край, както и върху недостатъчния контрол, който се упражнява във Видинската епархия по отношение дейността на духовните лица.

6. Да се изработи един общ план на действие между Св[етия] Синод и постоянната комисия при Министерството на външните работи и на изповеданията.

V. Печат и книжна пропаганда.

1. Да се привличат в услуга на националната пропаганда по един от издаваните по настоящем вестници в градовете: Видин, Лом и Оряхово, на които да се отпуснат редовни субсидии. Списването на така избраните вестници ще трябва да става по начертана програма; в духа на мерките препоръчани от Комисията. За редактори да се изберат подготвени лица, добре запознати с местните условия.

Да се поиска съдействието на Плевенския и Софийския печат. За тая цел да се посветят някои от най-отговорните наши журналисти в задачите, които държавата си е поставила, и да бъдат помолени да подкрепят нейните усилия съгласно инструкциите и указанията, които ще им се дават.

lanılsın ve ulusal törenlerde, okul bayramlarında, tatil zamanlarında sınır bölgesindeki çocuklara ücretsiz olarak dağıtılsın.

POMAKLAR MESELESİ HAKKINDA

I- İdarî yönden önlemler

1- Tüm yöneticilere, Çarlığın iç kısımlarına yerleşmek isteyenlere Pomaklar da dahil -kesinlikle- pasaport verilmemesi talimatına kati surette riayet etmelerine tekrar emir verilsin.

2- Sınır bölgesindeki bazı mevkiler desteklenerek, Pomakların gayr-ı meşru yollarla göç etme teşebbüslerinin sonuçsuz bırakılması için tüm önlemlerin alınması doğrultusunda, askerî sınır bölgesi yetkililerine talimatlar verilsin.

3- Rodop bölgesinde tüm devlet ve belediye personeli arasına aşamalı olarak hedeflere uygun, ahlâklı, yetiştirilmiş ve millî duygulara sahip kişiler yerleştirilsin.

4- Bu bölgedeki muhtar ve sekreter -tahsildarlar- merkezî hükûmet tarafından tayin edilsin, şahısların seçiminde uygun yerli kişiler hariç tutulmasın.

2. Да се засилят чрез редовни субсидии двата фонда на “Иван Вазов” и “Черковски” предназначени за издаване на детска литература и поставени под контрола на Министерството на народната просвета. Книгите издавани от тия фондове да бъдат на широко използвани за целите на пропагандата и да се раздават безплатно на децата в пограничната зона при разни случаи, като национални тържества, училищни празници и по време на ваканциите.

Относно помашкия въпрос

I. Мерки от административен характер.

1. Да се предприше отново на всички административни власти строго да съблюдават даденото им нареждане да не издават никакви паспорти на помаци, включително и на тези които са се настанили на друго местожителство във вътрешността на царството.

2. Да се дадат нареждания до съответните военни погранични власти да вземат всички мерки за да осуетят всяко изселване на помаците по нелегален път, като за тая цел се засилят постове в някои пунктове по границата.

3. Да се смени постепенно чиновническия персонал от всички държавни и общински учреждения в родопската област, като бъде заменен с

5- Daha merkezi meskun mevkilerde polis karakolları tesis edilsin.

6- Nevrokop-Dospat, Dövlən, Paşmaklı hattının güney bölgesinde bulunan bazı merkezî köylerde sağlık ocakları açılsın. 5.000 km² alana yayılan bu bölgede hiç bir sağlık organı olmadığı ve halkın her türlü tıbbî yardımdan yoksun olduğu tespit edilmiştir.

7- Bu bölgede telefon haberleşmesi geliştirilsin, telefon sisteminin kurulmasında yerli halkın ücretli iş gücüne başvurulsun.

8- Pomakların göç etmeleri yolunda ajitasyon yürüten, onların kaçışını kolaylaştıran ve aracılık eden bütün şahıslar araştırılsın ve ülkenin iç kısımlarına sürülsün.

9- Hiç kimse tarafından rahatsız edilmeyecekleri, doğup büyüdükleri yerlere dönmelerini ikna etmek amacıyla, aileleri burada kalıp, kendileri sınır dışına kaçan pomaklarla bağlantı kurulsun.

10- Halkın durumunu kötüleştiren ve böylece göç etmesine sebep olan ülkedeki bazı teşkilatların her türlü gayri meşru faaliyetleri yasaklansın ve sürekli takip edilsin.

лица, които да притежават всички необходими качества от гледна точка на морал, подготовка и национални чувства, за целите които се преследват.

4. Кметовете и секретар-бирниците в тая област да се назначават от централната власт, като при избора на лицата не се изключват някои подходящи местни хора.

5. Да се учредят полицейски подучастъци в по-централните населени пунктове.

6. Да се открият санитарни участъци в някои по-централни селища находящи се в областта южно от линията Неврокоп-Доспат-Дьовлен-Пашмакли. Констатирано е, че в цялата тая област, заемаща едно пространство от около 5000 кв. м., не съществува почти никакъв санитарен орган и че населението в него е лишено от всякаква медицинска помощ.

7. Да се развият телефонните съобщения в тая област, като за постройката им се използва платения труд на местното население.

8. Да се издирят и интернират в[ъв] вътрешността на страната всички лица, които агитират в полза на изселването и които служат като посредници и улесняват бягството на помаците.

9. Да се влезне в[ъв] връзка с избягалите зад границата помаци, чиито семейства са останали тук, с цел да се

11- Ortaköy, Kuşu-Kavaş, Mestanlı, Daridere, Paşmaklı, Dövlən, Peştera, Nevrokop ilinden 18 yaşını bitiren erkekler tescil edilsin ve özel hüviyet cüzdanları verilsin. Hariçten gelen kişilerin bu illerde dolaşması, yalnız sancak yöneticisinin şahsî izniyle olmalıdır. Geçici veya daimî izinler, ilgili kişiler tarafından verilebilir. Ancak, sınır bölgesine her gidiş için, sınır bölgesi sorumlusunun veya bölgelerin ilgili müdürlerinin de izinleri istenilsin. Söz konusu bölgede gerekli izne sahip olmayan her şahıs yakalansın ve daimî ikamet yeri değiştirilerek ülkenin kanunları doğrultusunda takip edilmek üzere polis yetkililerine teslim edilsin.

12- Silah taşıma kanunu tatbik edilerek, halk silahsızlaştırılsın.

13- Paşmaklı'da polis müfettişliği açılsın.

14- Rodop Bölgesi'nde muhafızlık hizmetine yalnız Çarlığın iç kısımlarından olan şahıslar tayin edilsin.

15- Bu bölgede uzun zaman kalabilecek iyi bir memur kadrosu elde edebilmek için, maaşının %30'dan daha az olmayan miktarda ek bir ücret ile maddî

увещаят да се завърнат по родните си огнища, където никой няма да ги обезпокоява.

10. Да се забранят и преследват най-неумолимо всякакви нелегални действия от страна на разни организации, които влошават положението на населението и предизвикват по тоя начин неговото изселване.

11. Лицата от мъжки пол навършили 18 години в околията: ортакьойска, кушу-кавашка, мастанлийска, даръдеренска, пашмаклийска, дьовленска, пещерска и неврокопска да бъдат регистрирали и безплатно снабдени с[ъс] специални легитимации. Движението на външни лица в тия околии да става само с личното разрешение на окръжните управители, като за целта заинтересованите могат да се снабдят с временни или постоянни позволителни. За всяко отиване, обаче, в пограничната зона, да се изисква и разрешението на съответните началници на пограничните сектори или участъци.

Всяко лице заловено в горепоменатата област без нужното разрешение да се арестува и предава на полицейските власти за възстановяване на местожителство и преследване съгласно законите на страната.

12. Да се обезоръжи населението, като се приложи закона за носене на оръжие.

durumları iyileştirilmelidir. En basit hayat koşullarının olmadığı yerlerde, ev ve yiyecek temini için tüm kolaylıklar gösterilsin.

16- Çarlığın iç kısımlarında devlet memuriyetine genç, aydın ve ümit veren Pomaklar tayin edilsin.

17- Şimdiye kadar izlenen politikanın değiştiğinin ilk maddî belirtilerini göstermek için ve hükûmet ile kanunların himayesi altında tutulduklarını hissedebilmeleri için çeşitli dairelerde tüm organların Pomaklara karşı teveccüh ile davranmaları aksi davranışta bulunanlara ağır cezalar verileceği hakkında talimat verilsin.

II. Askerî yönden önlemler

1- Rodop bölgesinde düzen ve asayişini korumak üzere yeni bir askerî jandarma taburu kurulsun.

2- Askere gidecek olan genç Pomaklara iş yükümlülüğü verilmesin, tercihen orduya alınsın.

Askerlik süresi 10 aya indirilerek, orduya girenlerin hizmeti hafifletilsin. İç hizmete alınan Pomaklar askerlik vergisi vermekten muaf tutulsunlar.

13. Да се открие полицейска инспекция в Пашмакли.

14. Да се назначават на стражарски служби в родопската област само лица от вътрешността на царството.

15. За да може да се подбере един добър чиновнически кадър, който да се задържи за по-продължително време в тоя край, необходимо е да се подобри материалното му положение чрез едно допълнително възнаграждение, чийто размер да не бъде по-малък от 30% от бюджетната заплата. На служащите в места, дето липсват най-елементарни условия за живот, да се правят всички улеснения за снабдяването им с жилища и с храни.

16. Да се назначават млади, интелигентни и надеждни помаци на държавна служба в[ъв] вътрешността на царството.

17. Да се предприше на всички органи от разните ведомства, под страх на най-строги наказания, щото в отношенията си с помаците да бъдат благосклонни, за да се дадат незабавно осезателни признаци, че настъпва промяна в досегашната политика спрямо тях и за [да] могат те да почувстват, че са поставени под покровителството на законите и на властта.

II. Мерки от военен характер:

1. Да се създаде една нова военно-жандармерийска част (дружина) за

3- Acemi askerler, Çarlığın iç kısımlarındaki garnizonlara hizmete gönderilsin.

III. Dinî yönden önlemler

1- Rodop bölgesindeki Türk ya da aşırı milliyetçi olan Pomak müftü, imam, hoca ve şariat sekreterleri tedricen ruhanî Pomaklar ile değiştirilsinler.

2- Bu amaca yönelik, her sene iyi ailelerden 5-10 Pomak çocuğu Şumnu'daki Müslüman dinî okuluna gönderilsin.

3- Şumnu'daki İslam dinî okuluna (Nüvvab Medresesi), Bulgar tarihi, coğrafyası, edebiyatı dersleri konulsun. Bu derslerin okutulması, iyi yetiştirilen öğretmenler kadrosuna verilsin.

4- Dinî metinlerin halk tarafından anlaşılması açısından, Kur'an öğretimi Pomak hocalarca, Bulgar dilinde yapılsın Kur'an'ın Bulgarca olarak yayınlanması Başmüftünün rızasıyla yapılmalıdır ki, bu önlem halk tarafından benimsensin.

5- Rodop bölgesinde var olan müftülüklerin merkezleri, Türk nüfusunun değil, Pomak nüfusun meskun olduğu merkezlerle değiştirilsin.

поддържане реда и спокойствието в родопската област.

2. Младежите помаци подлежащи на набор да се вземат на служба предпочтително в редовете на войската, а не в трудовата повинност. На постъпилите в[ъв] войската да се прави облекчение, като службата им бъде сведена на 10 месеца. Взетите за трудоваци помаци да бъдат освобождавани от плащане на военен данък.

3. Новобранците да се изпращат на служба в гарнизоните от вътрешността на царството.

III. Мерки от религиозен характер:

1. Мюфтиите, ходжите, имамите и шериатските секретари в родопската област, които по настоящем са турци или помаци шовинисти, да се заменят постепенно със свещенослужители помаци.

2. За тая цел, всяка година, да се изпращат по 5-10 помачета от благонадеждни семейства в духовното мюсюлманско училище в Шумен, гдето да бъдат поставени под надзора и културното влияние на българските преподаватели.

3. В духовното мюсюлманско училище в Шумен (Медресе-юн-Нюваб) да се въведе изучаването на българска история, география и литература. Преподаването на тия дисциплини да се възложи на добре подготвени учителски сили.

6- Pomak bölgesinde bulunan şeriat mahkemelerinin resmî dili, halkın konuştuğu dil, yani Bulgar dili olmalıdır. Şimdiye kadar mahkeme karar ve yazıları Türk dilinde çıkmıştır ki, halk tarafından anlaşılamıyordu.

7- Pomak şeriat mahkemelerinin sekreter-veznedar hizmetine iyi yetiştirilmiş ve sağlam millî duygulara sahip Bulgarlar tayin edilsin.

8- Hristiyanlığı kabul ettirmek düşüncesi olmaksızın, Pomakların dinî duygularına tamamen hürmet edilsin. Bulgar hükûmetinin güya Pomaklara Hristiyanlığı kabul ettirmek iddiası altında göç etme propagandası, mutaassıp Pomaklar tarafından yürütülmektedir.

9- Pomak halkının, sosyo-ekonomik durumuna göre, dünyaya bakış açısı itibariyle iki kategoriye ayrıldığı tespit edilmiştir. Birinci kategori, ruhanîlerin ve zenginlerin sınıfı olup, mutaassıptırlar ve kendilerini öz Türk sayarlar. Türkiye ile düzenli bağlantılarını kuruyorlar ve Bulgar devletinin Pomakları zorla vaftiz ettireceği yönünde dedikodular yaymaktadırlar. İkinci kategori Pomak nüfusunun büyük bir bölümünü içine alan, fakir ve genç nesildir. Onlar doğup büyüdük-

4. Преподаването на корана да става от ходжи помаци и то на български език, за да може населението да разбира религиозното поучение. Издаването на корана на български да стане със съгласието на главния мюфтия, за да може тая мярка да се възприеме от населението.

5. Седалищата на съществуващите мюфтийства в родопската област да бъдат преместени в центрове с помашко население, а не турско.

6. Официалният език в мюфтийските съдилища находящи се в помашка област задължително да бъде езикът на населението, а именно българският език. До сега, съдебните решения и книжа се издават на турски и са неразбираеми за населението.

7. Секретар-касиерските служби при помашките мюфтийски съдилища да се заемат от българи с добра подготовка и здрави национални чувства.

8. Да се зачитат напълно религиозните чувства на помациите, като се изключи всяка помисъл за тяхното покръстване. Пропагандата за изселване се води от фанатизирани помаци, именно под знака на легендата, че българското правителство възнамерявало да ги покръсти.

9. Констатирано е, че помашкото население, по своето социално и ма-

leri yerlere bağılıdırlар ve Bulgar soyunu gizlemiyorlar.

Bu durumda, Kemalizmin araçları olan mutaassıp hoca ve ileri gelen Pomakların, zararlı tesirlerini ortadan kaldırmak üzere göç etmelerinin uygun olup olmadığı meselesinin incelenmesi ile yerel merkezî organların vazifelendirilmesi yerinde olur. Tabi ki bu göç, belirli yerlerde kitleleri sürüklemeyecekse.

IV. Eğitim-Öğretim Açısından Önlemler

1- Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Bulgar-Müslüman köylerinde, devletçe masrafları karşılanacak halk okulları açılsın. Halkın itikadları dolayısıyla, kızların bu okullarda öğrenim görmeleri, özel kız okullarının açılışına kadar ihtiyarî olsun.

2- Bu okulların öğretmen personeli, yerine getirecekleri misyona iyi hazırlanmış, sağlam millî duyguya sahip, parti amacına hizmet etmeyen öğretmenlerden meydana getirilsin.

3- Bu kategori içerisindeki öğretmenlerin maaşına, en az %30 kadar zam yapılsın. Ayrıca ücretsiz kalabilecekleri ev sağlansın, daha uzak yerlerde ise yiyecek tedarik edilsin.

териално положение, както и по своя мировъзглед, се подразделя на две категории: класата на духовенството и богаташите, които са фанатици и се считат за чисти турци. Те поддържат редовни връзки с Турция и разпространяват слуховете, че българската държава възнамерявала да ги покръсти насилствено. Втората категория, която включва грамадното мнозинство от помашкото население, е тая на бедните и на младото поколение. Те са привързани към своите огнища и не крият своя български произход.

При това положение, уместно би било да се възложи на местните централни органи да проучат въпроса, дали не би трябвало да се даде възможност за фанатизираните ходжи и на по-видните помаци, оръдия на кемализма, да се изселят, за да се избегне тяхното зловредно влияние, ако, разбира се, това няма да повлече в известни места и изселването на масата.

IV. Мерки от просветен характер

1. В българо-мохамеданските села, Министерството на просветата да открие народни училища, издържани от държавата. Поради религиозните предразсъдъци на населението, следването в тях на момичета да бъде факултативно до откриването на специални училища за девици.

2. Преподавателският персонал в

4- *Paşmaklı ve Kırcaali'de olmak üzere, özel bir görevle iki sancak okul müfettişliği açılsın.*

5- *Okul binalarında öğretmen personelin kalabileceği dairelerin inşasına başlansın.*

6- *Öğretmenlerden halk ile sıkı bağlantılar kurmaları, halkı yönlendirmeleri ve okul dışı kültürel-еğitim faaliyetlerinde bulunmaları istensin.*

7- *Bulgar geleneklerini ve Bulgar dilini en temiz şekilde muhafaza etmeleri dolayısıyla Bulgar kültürü ve devlete büyük hizmet veren Pomak halkına bunları açıklamak amacıyla konuşmalar yapılsın, seyyar sinematografi ve uygun törenler yapılarак Rodop bölgesinde Bulgar millî kültürünün sistematik olarak gelişmesi organize edilsin. Böylece Pomakların millî şuurunun uyanmasında büyük katkı sağlanacak ve de millî onur duygusunun ortaya çıkması sağlanacaktır.*

8- *Güvenilir ve iyi öğrenci olarak ayırt edilen Pomaklara, daha sonra bu bölgede faaliyetimizin misyonerleri olarak kullanılmak üzere, ortaokul ile üniversitelerde öğrenim görmeleri için burs tahsis edilsin.*

тия училища да бъде съставен предимно от учители, които да са добре подготвени за пионерската мисия, която им предстои, да са със здраво национално чувство и да не служат на партийни цели.

3. Да се подобри заплатата на тая категория учители чрез минимално добавъчно възнаграждение от 30%, като същевременно им се осигури безплатна квартира, а в по-отдалечените краища и доставката на храни.

4. Да се открият две окръжни училищни инспекции, със специална задача, в Пашмакли и Кърджали.

5. Да се отпочне постройката на училищни сгради с нужните приспособления за жилищни помещения на учителския персонал.

6. От учителите да се изисква да поддържат тесен контакт с населението, да го напътствуват и да развиват извънучилищна културно-просветна дейност;

7. Да се организира системното проникване на българската национална култура в родопската област чрез сказки, подвижен кинематограф и подходящи тържества целящи да изтъкнат пред самото население големите му заслуги към българската култура и държава за гдето е запазило в най-чиста форма българските обичаи и българския говор. По този начин ще

9- Propagandamızın amaçlarına yönelik olarak, Bulgar kökenli olduğunun farkına varan tüm genç ve aydın Pomaklar araştırılsın ve hizmete özendirilsin.

10- Pomak gençlerin olduğu okullara millî tandanslı çocuk edebiyat kitapları ücretsiz olarak dağıtılsın.

V. Ekonomik yönden önlemler

1- Mülkiyet hakkı rejimi ile ilgili çeşitli dairelerdeki kanun ve talimatnamelerin çokluğu nedeniyle meydana gelen karışıklığı ortadan kaldırarak, Rodop bölgesindeki mülkiyet hakkı sorunu acilen çözümlensin. Bu amaçla, mülkiyet hakkı sorununun çözümünün yanısıra, ormanların idaresi ve kullanım biçimlerine de çözümler getirecek yetkili kişilerden oluşan özel bir komisyon görevlendirilsin. Bu sorunların çözümü sırasında kooperatif temeline dayanılarak, yerli halkın ormanları kullanmasında tüm kolaylıklar gösterilsin. Özellikle orman kooperatifi olan "Şabanitsa" sorununun çözümü için acele edilsin.

2- Orman muhafızlarının askerleştirilmesi: 1921'de yürürlüğe giren bu önlem harika sonuçlar vermiştir. Orman-

се допринесе твърде много за да се пробуди националното съзнание у помаците и за да се предизвика у тях чувството на гордост за националната им принадлежност.

8. На отличилите се помачета, като благонадеждни и добри ученици, да се отпускат стипендии за следване в средните и висши учебни заведения, с цел в последствие да бъдат използвани като пионери на нашето дело в този край.

9. За целите на нашата пропаганда да се издирят и привлекат на работа всички млади и интелигентни помаци, които имат съзнанието за българския си произход.

10. Да се раздава безплатно на учащата се помашка младеж детска литература с национална тенденция.

V. Мерки от стопански характер:

1. Бързо уреждане на въпроса за собствеността в родопската област, като се премахне хаоса, който съществува вследствие на множеството закони и наредби по разните ведомства, относно режима на собствеността. За тая цел, да се назначи една специална комисия от компетентни лица, която покрай въпроса за собствеността, да уреди и тоя за владението и начините на използване на горите.

До уреждането на тия въпроси, да се дадат всички улеснения за използ-

ларин *дaha iyi bir şekilde muhafaza edilmesi sağlanıyor ve kullanılmasında kayırmalar ortadan kaldırılıyor.*

3- *Vakıf arazileri kullanılarak, büyük bir kısmı az topraklı ve 1-2 dekar miktarı toprağa sahip olan halk, topraklandırıl-
sın. Bu şekilde büyük suistimaller ve
şantajların yapıldığı vakıf arazilerini
kiraya verme sistemine son verilecektir.*

4- *Yeni bitkilerin ekilmesine ilişkin olanakları araştırarak ve halka gerekli bilgileri verecek ziraat mühendisleri gönderilerek, halka yeni geçim kaynakları sağlansın.*

5- *Bu uzak bölgede son derece önemli olan yolların yapımında görevlendirilen yoksul Pomakların geçimleriyle yoksul diğer Pomak halkının geçinmeleri sağlansın.*

6- *Ormanlar sorununun halledilmesine kadar, belediyeye ait ormanları olmayan köylere devlet ormanlarından indirimli ya da bedava seçebilecekleri alanlar gösterilsin.*

7- *Halka, kuru yatık ağaçların bedava toplanmasına izin verilsin. Onlara oldukça düşük fiyatlar ile inşaat ve odun malzemeleri tahsis edilsin.*

ване на горите от местното население на кооперативни начала, като по-специално се побърза и уреди въпроса с горската кооперация “Шабаница”.

2. Милитаризиране на горската стража. Тая мярка, приложена през 1921 година, е дала отлични резултати. Осигурява се по-доброто запазване на горите и се отстранява влиянието на партизанщината при използване на горите.

3. Оземляване на населението, което в по-голямата си част е малоимотно и притежава от 1 до 2 декара земя, като за тая цел се използват поземлените фондове. С това ще се тури край на системата на отдаване под наем фондовите земи, при която се вършат големи злоупотребления и изнудвания.

4. Създаване на нови поминъчни средства за населението, като се изпратят агрономи, които да проучат възможностите за засяването нови култури, и да дадат нуждните указания на населението.

5. Да се организира изхранването на бедстващото помашко население в замяна на труда му за направата на ония пътища, които са вече трасирани от държавата и нуждата от които е повече от належаща за тоя откъснат край.

6. До уреждането на въпроса за го-

8- Bu bölgenin halkından demiryolları vergisi alınmasın.

9- Sınır koruması hizmetinde olmaları dolayısıyla, sınır bölgesindeki halk, geçici olarak tüm vergilerden muaf tutulsun.

10- Otlak vergileri oranı düşürülsün, bazıları ise tamamen ortadan kaldırılsın. Temel geçim kaynağı hayvancılık olan Pomak halkı, otlak için 3 tür vergi ödemektedir: 1) Devlet vergisi, hayvan başına 8'den 11 levaya kadar; 2) belediye vergisi, hayvan başı 5 leva, belediyenin otlaklarını kullanabilir; 3) Hayvan başına 5 leva, orman otlaklarından yararlanabilmek için orman vergisi. Bir koyun fiyatı 100 levadan düşük olup, senelik vergi 18 levadan 20 levaya kadardır. Bu vergilerden bazılarının düşürülmesi ya da tamamen ortadan kaldırılmasının gerekliliği, yalnız Pomak halkın yoksulluğu dolayısıyla değil, fakat bu bölgede kışın uzun sürmesiyle bu mevsimde hayvanların otlaklardan yararlanamaması da etkilidir.

11- Yunan toprakları içerisinde kaldıktan sonra epeyce azalmış olan bu bölgenin otlak yerleri artırılarak hayvancılığın gelişmesi sağlansın.

рите, на селата, които нямат общински гори, да се определят сечища от държавните гори срещу намалени такси или безплатно.

7. Да се разреши на населението да събира безплатно сухата лежаща маса. Да му се отпуска на твърде низки цени строителен дървен материал.

8. Да се премахне за населението от тая област железопътния данък.

9. Населението в пограничната зона да се освободи временно от заплащането на всякакви данъци, тъй като то е в услуга на охраната на границата.

10. Таксите за паша да бъдат намалени, а някои от тях съвършено премахнати. По настоящем помашкото население, чийто главен поминък е скотовъдството, плаща за паша три вида данъци: 1) държавен данък, беглик, от 8 до 11 лева за глава добитък; 2) общински данък, 5 лева на глава, за правноползване от общинската паша; 3) горска такса от 5 лева на глава, за правопопзване от горските пасбища. Общо годишно се пада от 18 до 21 лева данък, при цена на овца под 100 лева.

Намалението или премахването на някои от тия такси се налага не само поради бедността на населението, но и поради обстоятелството, че през зимния сезон, който е доста продъл-

12- Yalnız kır işleri yapmadıkları zamanlarda sınır bölgesi halkı 5 veya 10 günlük iş yükümlülüğüne tabi tutulsun.

13- İş yükümlülüğü halkın daimî ikamet yeri bölgesinde yerine getirilsin ki, bunun faydası halk tarafından yakından hissedilebilsin.

14- Yolların yapımına acilen başlansın. Halk, yaşadığı köylerin bölgesinde yol yükümlülüğünü yerine getirsin.

15- Sofya Devlet Üniversitesi'nde tıp, veteriner, ziraat, mühendislik fakültelerinde öğrenim görmek üzere, başarılı Pomaklara burslar tahsis edilsin.

VI. BASIN PROPAGANDASI

1- Rodop bölgesinde bir şehirde yeni haftalık bir gazete çıkarılsın, yada varolan gazetelerden birisi kullanılsın. Bu gazetenin amacı; kolay anlaşılır ve açık bir yazı dili kullanılmak suretiyle Pomaklar arasında millî şuuru uyandırarak onları Bulgar halkının kültür hayatına bağlamak olsun.

Bunun nedeni, Bulgaristan'da son derece açık Kemalist tandanslı 10 kadar Türk gazetesinin çıkması ve bunların

жителен в тоя край, добитъкът няма възможност да се ползва от пасбищата.

11. Да се увеличи пасбищната площ за да се засили скотовъдството, което е значително намалено в тая област след като голяма част от земите използвани за тая цел останаха в гръцка територия.

12. Да се премахне ангарията

13. Трудът на пограничното население да се използва срещу отбиване на трудовата повинност, 5-дневна и 10-дневна, и то само в случаи когато населението е свободно от полската си работа.

14. Трудовата повинност да се отбива в района на местожителството на населението, за да може то непосредствено да почувства ползата от нея.

15. Да се пристъпи незабавно към направата на трасираните вече пътища. Населението да отбива пътната си повинност в района на своите села.

16. Да се отпускат стипендии на благонадеждни помачета за следване в медицинския, ветеринарния и агрономическия факултети при Софийския държавен университет.

VI. Пропаганда чрез печатно слово:

Pomak halkı arasına girmesi ve devletimiz ile millî çıkarlarımıza zararlı tesirleridir.

KEMALİST PROPAGANDA HAKKINDA

I- İdarî yönden önlemler

1- Türk nüfusunun tedricen göç etmesi engellenmesin.

2- Türkiye'den gelen siyasî mültecilerin anti Kemalist faaliyetlerini gerçekleştirmelerine izin verilsin. Bu arada Türkiye'ye yönelik açık bir şekilde faaliyet ve konuşmalarda bulunanlar gönderilmesin.

3- "Turan" cemiyetleri, genelde beden eğitimi teşkilatları olmalarından dolayı, 10.03.1931 tarihli Beden Eğitimi Kanunu hükümlerine tabi tutulsunlar. Bu kanuna göre, beden eğitimi alanında çalışan tüm okul dışı teşkilatlar, beden eğitime ilişkin devlet programını kabul ve tatbik etmeye mecburdurlar. Kanunda belirtildiği gibi, beden eğitiminin amacı, inanç ve milliyet farkı gözetilmeksizin, tüm Bulgar gençlerinin bedenî ve ahlakî gücünü geliştirmek ve pekiştirmektir.

Beden eğitimi kanunun 13. maddenin

1. Да се основе един нов седмичен вестник в някой от градовете на родопската област или да се използва някой от съществуващите вече вестници. Задачата на този вестник ще бъде да буди, чрез достъпно и леко четиво, националното съзнание на помаците и да ги приобщава към културния живот на българския народ. Това се налага толкова повече, като се вземе предвид, че в България излизат десетина турски вестници със силно подчертана кемалистка тенденция, които проникват и всред помашкото население и му влияят в посока вредна на нашите държавни и национални интереси.

Относно кемалистката пропаганда

I. Мерки от административен характер.

1. Да се не пречи на постепенното изселване на турското население.

2. Политическите емигранти от Турция да бъдат допуснати да развиват, по умерен начин, своята антикемалистка дейност, като разбира се бъдат възпирани от действия и слова явно насочени против официална Турция.

3. Понеже дружествата "Туран" са предимно организации за физическо възпитание, към тях да се приложат постановленията на закона за физическото възпитание от 10.III.1931 г.,

2. fıkrasında şöyle denilmektedir:

"Beden eğitime ilişkin tüm benzer cemiyetlerin, sadece bir federasyona üye olmaları zorunludur." Bu yasa hükümünce millî şubeler olarak "Turan" cemiyetleri futbol, jimnastik, turistik gibi cemiyetlere katılmaya davet edilsin. Böylece beden eğitimi hakkında devlet programı ile Turan Cemiyetleri programlarının birleştirilmesi sağlansın.

Beden eğitiminin müşterek teşkilatlarına girmek Türk gençliğini alakadar eder. Çünkü kanunun 14. maddesi, 5 sene sürekli üye olanlar ve yaşı 15'in üstünde olan gençlere ayrıcalıklar vermektedir. Bu önlemin şüpheyi davet etmemesi ve Türkiye devleti ile muhtemel sıkıntılar yaratmaması için, programların eşitleştirilmesi ve teşkilatlanma hayatının uyumluluğu insiyatifinin, Spor, Yiğit ve Turistik Cemiyetleri Birliği tarafından ortaya atılması daha uygun olur.

Beden Eğitimi kanununa belirli süre içerisinde uymayan teşkilatlar dağıtılsınlar.

Kanunun hükümlerine uygun olarak, beden eğitiminin yönetimi ve kontrolü federasyon tarafından yürütülsün.

според които всички извънучилищни организации, които работят в областта на физическото възпитание, са длъжни да приемат и да прилагат общодържавната програма за физическото възпитание. Целта на физическото възпитание, както я определя тоя закон, е да развие и укрепи телесните и морални сили и да насади здрави навици в българската младеж, разбира се, без разлика на вяра и народност.

Чл[ен] 13, ал[иней] 2 от закона за физическото възпитание казва: всички еднородни дружества за физическо възпитание са длъжни да членуват към съответния върховен съюз (федерация), какъвто може да има само един от всеки род. Въз основа на това постановление, дружествата "Туран" да бъдат поканени да се присъединят, като национални секции, към съответните футболни, гимнастически и туристически дружества и чрез тях да изравнят своята програма с общата държавна програма за физическо възпитание.

Турската младеж има интерес да влезе в общите организации за физическо възпитание, защото чл[ен] 14 от закона предвижда привилегии за ония младежи над 15-годишна възраст, които са членували непрекъснато 5 години в тях.

За да не може тая мярка да възбуди подозрения и да доведе до евентуал-

4- *Türk azınlığın sayıca çok olmasına rağmen, devlet ve toplumsal hizmetlerin hiçbirinden yararlanamadıkları hakkında yabancı basında yankı bulan şikayetleri ortadan kaldırmak için, ülkenin iç kısımlarında muhafızlık vs. gibi bazı önemsiz devlet hizmetlerine Türk kökenli kişiler tayin edilsin.*

5- *Çeşitli bahaneler ileri sürerek köylere giden ve propaganda yapan bazı hoca ve şüpheli şahısların Türk nüfusu ile meskun kazalarda dolaşmaları asgarî derecede sınırlandırılсын yada yasaklanсын.*

6- *Şahsî ve toplumsal güvenliğe yönelik cinayetlerin azaltılması için kanun tedricen tatbik edilerek, savaş zamanından kalan silahları olduğu tespit edilen Türk halkı silahsızlaştırılсын.*

7- *Türk konsolosluğu ve elçiliğindeki memurların faaliyet ve hareketleri yakından takip edilsin. Türk merkezlerini ziyaret edenler ve ziyaret nedenleri basında belirtilsin.*

8- *Hükûmet organlarının Türk Kemalistlerine iyi duygular besledikleri ve himaye ettiklerine dair Türk halkı arasında yayılan intibaları bozmak*

ни мъчнотии с турската държава, би било по-целесъобразно, ако инициативата за това изравняване на програмите и съгласуване на организационния живот излезе от съюзите на спортните, юнашките и туристическите дружества.

Организациите, които в даден срок не се съобразят с постановленията на закона за физическото възпитание, да бъдат разтурени.

Ръководството и контролата на физическото възпитание да се упражнят от самия върховен съвет, съгласно постановленията на закона.

С горната мярка се цели поставянето за дружествата "Туран" под един строг контрол и евентуалното им разтуряне.

4. Да се назначават на известни маловажни държавни служби, като стражари във вътрешността и пр., лица от турски произход, за да се парализират оплакванията, които намират отзвук в чуждия печат, че турското малцинство в България, въпреки неговата многобройност, няма никакъв достъп в държавните и обществени служби.

5. Да се забрани или ограничи до минимум сновенето в околиците с турско население на разни ходжи и съмнителни лица, които под разни предлози посещават селата и вършат пропаганда.

amacıyla, çeşitli resmî kabullere ve halk törenlerine Müslüman dinî kurum ve cemaatlerinin temsilcilerinin davet edilmesi konusunda askerî ve idarî yetkililere talimat verilsin.

9- İslâm dininin korunmasına ilişkin en ciddî talimatlar verilsin. Türklerin dinî duygularına dokunacak ve incitecek nitelikteki provokasyonlara yer verilmesin ve cami, mezarlık, tekke vs. gibi ibadet yerlerine tam saygı gösterilsin. Hükûmet organlarının uyumlu ve düzenli faaliyetleri ile Türk halkı arasında, onun dinî serbestisinin himaye edildiği ve Kemalist ajanlarının tehditlerine karşı devlet tarafından korunduğu intibai uyandırılsın.

10- Kemalist propagandayı durdurmak için politikanın koşul ve gerekleri doğrultusunda tüm diğer idarî önlemler alınsın.

II. Basın propogandası ve Kemalist basına karşı önlemler:

1- Çarlıkta çıkan Türk basını üzerinde tesirli, daimî ve düzenli bir kontrol sağlansın ve Türk gazetelerini takip edecek özel bir memur görevlendirilsin.

2- Devlete karşı temayülü olduğu

6. Да се обезоръжи турското население, у което е установено, че се намира бойно оръжие, останало от време на войната, като постепенно се приложи законът за ограничение престъпленията против личната и обществена безопасност.

7. Да се следят отблизо действията и движенията на чиновниците при турските консулства и легацията. Всяка тяхна обиколка в турските центрове да бъде отбелязана в печата със запитване досежно целта на техните посещения.

8. Да се предпише на военните и административни власти най-ревностно да поканват представителите на мохамеданските вероизповедни институти и общни, на разните официални приеми и народни тържества, с цел да се разсее създаденото сред турското население впечатление, че органите на властта са добре разположени към турците кемалисти и ги покровителствуват.

9. Да се дадат най-строги нареждания да се щади мохамеданската вяра; да се не допускат никакви провокации от естество да засегнат и накърнят религиозните чувства на турците и да се зачитат напълно богоугодните заведения, като джамии, гробища, текета и пр. Чрез съгласувани и системни действия на органите на властта, да се създаде впечатлението сред турското население, че държавата бди

şüphe edilen ve milliyetçi duyguların teşvikine yönelik her makalenin tespitinde en ciddî cezalara gidilsin ve duruma göre, devleti koruma kanunun-da öngörülen gazetenin belirli sayısına el konulmasının yanı sıra kapatılması gibi önlemler alınsın.

3- Kemalizm ve ajanlarına karşı mücadele eden Türk gazetelerine malî yardımında bulunulsun.

4- Geniş Türk kitlesinin anlayışına ve çağdaş basın kurallarına uygun olarak idare edilecek ve devletten malî yardım olarak desteklenecek ciddî bir Türk gazetesinin çıkarılması ile yaygınlaştırılması meselesi araştırılsın. Bu gazete geniş Türk kitlesinin fikrî lideri ve muhabiri olarak hizmette bulunsun ve Kemalist propagandasına karşı sistemli bir mücadele başlatsın. Bu hedefin gerçekleştirilmesi için iyi yetiştirilmiş ve Türk halkı arasında iyi bilinen bir kişi gazetenin yönetimi ile görevlendirilsin.

5- Kemalist gazetelerin redaktörlerini tarafımıza çekmeğe teşebbüs edilsin ve bununla beraber bunların faaliyetleri ve bağlantıları devlet tarafından yakından takip edildiği ve devlete karşı her hain davranışın ortaya çıkışında kişilerin

над неговата религиозна свобода и му гарантира пълно покровителство срещу заплашванията и домогванията на агентите на кемализма.

10. Да се вземат и всички други подходящи административни мерки, с оглед на условията и нуждите на политическия момент, за възпиране на кемалистката пропаганда.

II. Печатна пропаганда и мерки срещу кемалисткия печат.

1. Да се учреди един ефикасен, непрекъснат и стегнат контрол върху издавания в царството турски печат и се възложи на един специален чиновник да следи турските вестници.

2. Да се прилагат най-строги санкции при всяка поява на статии, в които се прозира тенденция против държавата или които са от естество да възбудят националните страсти, като според случая, се прибегне до мерките предвидени в закона за защита на държавата, а именно от конфискация на специалния брой до забрана на излизане на самия вестник.

3. Да се субсидират по-щедро турските вестници, които водят борба срещу кемализма и неговите агенти.

4. Да се проучи въпросът за създаването и широкото разпространение, с помощта за държавна субсидия, на един сериозен турски вестник, който умело редактиран в духа на разбира-

tereddütsüz olarak cezalandırılacağı telkin edilsin.

III. Okullar hakkında alınan önlemler:

1- Türk öğretmenleri, devlete karşı zararlı propaganda yapan unsurlardan tedricen temizlensin ve bu amaca yönelik tüm metotlara başvurularak gerekenler yapılsın. Özel Türk okullarında öğretmen tayin sistemi değiştirilsin ve millî eğitim kanununun 70. maddesi hükmü uygulansın.

2- Türkiye'de öğrenimlerini tamamlayanlara ve özellikle Bulgar vatandaşı olup Edirne ve İstanbul'da pedagoji okullarından burslu olarak mezun olan ve Bulgaristan'a dönüşlerinden sonra 8 yıl öğretmenlik yapma mecburiyeti ile yükümlü olan Türklerin öğretmenlik yapmalarına müsaade edilmesin.

3- "Muallimler Birliği" adlı Türk öğretmenler birliğinin faaliyetlerini engellemek için uygun önlemler alınsın.

4- Müfettişliğe Türk dilini iyi bilen bir kişi tayin edilerek Türk okullarında bir müfettişlik kurulsun.

5- Türk okullarında öğretimin hangi kitaplar ile yapıldığı okul müfettişleri

нията на широката турска маса и на изискванията на съвременния печат, да послужи като неин идеен ръководител и информатор и да проведе една систематична борба срещу попълзновенията на кемалистката пропаганда. Редактирането на този вестник да се повери на лице добре подготвено за тая цел и което да се ползва с име всред турското население.

5. Да се направи опит за привличането на редакторите на кемалистките вестници, като същевременно им се внуши, че държавата зорко следи за тяхната дейност и техните връзки и че няма да се поколебае да поставя всекиго на мястото му, щом забележи, че се отклонява от едно лоялно поведение спрямо нея.

III. Мерки от училищен характер:

1. Да се направи потребното, като се прибегне до всички удобни способи, за постепенното прочистване на турския учителски персонал от елементи, които развиват вредна за държавата пропаганда. За постигането на тая цел, да се измени досегашната система на назначаване учителите в частните турски училища и се прибегне до чл[ен] 70 от Закона за народното просвещение.

3. Да се не допускат да учителстват лица завършили своето образование в Турция и по-специално ония турци, български поданици, които са завър-

tarafından büyük bir dikkatle takip edilsin ve eğer öğretim Millî Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanmamış kitaplar ile yapılıyorsa okul yönetimlerinin dağıtılması, öğretmenlik haklarının yasaklanması ve okulların kapatılması gibi ciddi cezalar uygulansın.

6- Çarlıktaki Türk halkının büyük bir çoğunluğunun isteğine uygun olarak, Türk okullarında öğretim Arap alfabesiyle yapılsın. Bu isteğin yerine getirilmesi ve Türkiye'nin, böyle bir önlemin hükûmet tarafından yapıldığı şüphesini uyandırmamak için tüm müftülükler ve Müslüman belediyelerin idarelerini Kemalist unsurlardan temizledikten sonra, Başmüftünün yardımıyla okullarda Arap alfabesi ile öğretime devam edilmesi isteğini teyit etmek üzere Türk belediyeleri de davet edilsin.

7- Boşalan yerlere öğretmenlerin tayini sırasında, dikkat edilecek koşullar: Türk ilkokullarında öğretmenlik a) Devlet sınavına girenler; b) Şumnu'da devlet Türk pedagoji okulunu bitirenler; c) Şumnu'da Nüvvab medresesinden mezun olanlar.

Bu koşullara uymayan adayların alınmaması ve Çarlığın dışındaki okulları

шили, като стипендианти, педагогическите училища в Одрин и Цариград, със задължение, след завръщането им в България, да учителстват в продължение на 8 години.

3. Да се вземат подходящи мерки за парализиране дейността на турския учителски съюз "Моалимлер Бирлиги".

4. Да се създаде инспекторат за турските училища, като инспекторската длъжност се заеме от лице добре запознато с турския език.

5. Да се обърне внимание на училищните инспектори зорко да следят по какви учебници се води обучението в турските училища и щом се констатира, че то става по неодобрени от Министерството на народната просвета учебници, веднага да се прилагат строги санкции, като разтуряне училищните настоятелства, суспендиране правата на учителите и закриване на самите училища.

6. Преподаването в турските училища да става по арабската азбука, съгласно желанието на голямото мнозинство от турското население в царството. За да се даде видим израз на това желание и премахне всяко съмнение в Турция, че тая мярка се налага от властите, след прочистването на всички мюфтийства и настоятелства на вероизповедните мохамедански общини от кемалистки елементи и,

bitirenlerin olması durumunda bu tür adayların evrakları sorunu çözmek üzere Millî Eğitim Bakanlığı'na gönderilsin.

8- Türk öğretmenlerin öğretmenlik sertifikaları okul müfettişleri tarafından en dikkatli bir şekilde incelensin. Çünkü öğretmenlik sertifikası olmayan yada sahtesini kullanan şahısların öğretmenlik yaptıkları tespit edilmiştir.

9- Türk öğretmenlerin bilgilerini tazelemek üzere yaz tatili kursları düzenlensin ve onlarla direkt bağlantıya geçilsin ki, bu şekilde öğretmenlerin güvenilirliği kontrol altında tutulsun.

IV. Dini yönden önlemler

1- Başmüftü ve Müslüman ruhanîlerinin hak ve yetkileri artırılsın.

2- Başmüftü, seçim ile değil, Çarın buyruğu ile Dışişleri Bakanı tarafından tayin edilsin.

3- Müslüman dinî cemaatlerinin bütçe fazlasından ve her vakıf gelirinden %4 oranında kesintilerden oluşan müşterek Müslüman fonu desteklensin. Söz konusu fondan, antikemalist gazetelere malî yardım yapılsın. Şumnu'da Nüvvab medresesinin yeterli seviyeye yük-

със съдействието на главния мюфтия, да се поканят турските общини да потвърдят искането си за запазването на арабската азбука в училищата.

7. При назначаването учители на вакантни длъжности, да се изисква от турските училищни настоятелства да имат пред вид само следните категории кандидати: а) лица, които са държали държавен изпит за учители в първоначалните турски училища; б) лица, които са свършили държавното турско педагогическо училище в Шумен; в) завършилите богословското училище "Медресе-юн-Нюваб", в Шумен.

В случай, че няма такива кандидати и се явят лица завършили извън пределите на царството, документите на такива кандидати да се изпращат в Министерството на народното просвещение за разрешение на въпроса.

8. Да се вмени в дълг на училищните инспектори, най-щателно да проверяват документите за правоспособност на турските учители, тъй като констатирани са случаи на лица упражняващи учителската професия без да притежават документи или с подправени такива.

9. Да се устройват летни ваканционни курсове за опресняване познанията на турските учители и за да се установи един пряк контакт между тях и централната власт, на която, по

seltimesi gibi manevî eğitim hedeflerine yönelik kullanılsın.

4- Mahallî din adamları, parti üyesi kişilerin öneri ve baskısı ile değil, Başmüftü tarafından tayin edilsin.

5- Yeni kurulan "Müslüman Birliği" cemiyeti maddî ve manevî olarak desteklensin.

6- Balkanlar'da İslamiyetin manevî eğitim merkezi olacak "Medresetü'n-Nüvvab" adlı dinî okul gıptaya layık bir seviyeye yükseltsin. Bu amaca yönelik, İslam dünyasında bilinen bazı ileri gelen din adamlarının öğretmen olarak buraya gelmesi sağlansın.

7- Bu okulu bitirenler öğretmen, şeriat sekreteri, müftü, müftü vekili ve din görevlisi gibi hizmetlere tercihen tayin edilsinler.

8- Hükûmetin, Kemalist ajanları olduğu yönünde bilgi aldığı tüm müftü, müftü vekilleri ve şeriat sekreterleri azledilsin.

9- Müslüman dinî cemaatlerinin başkanları yerli Müslüman kişilerden olsun.

тоя начин, ще се даде възможност да проверява и тяхната благонадеждност.

IV. Мерки от религиозен характер:

1. Да се засилят правата и властта на главния мюфтия и на мохамеданското духовенство.

2. Главният мюфтия да се назначава от Министъра на външните работи, с царски указ, а не по избор.

3. Да се засили общия мюсюлмански фонд, който се образува от бюджетните излишъци на мохамеданските вероизповедни общини и от удържки в размер 4% от всеки вакъфски приход. Въпросният фонд да се използва за духовно-просветни цели, като субсидиране на противокемалистки вестници, издигане на нужната висота духовното училище "Медресе-юн-Нюваб" в Шумен и пр.

4. Местното духовенство да се назначава от главния мюфтия, а не както досега - по представление и давление на партийни лица.

5. Да се подкрепи материално и морално новооснованото дружество на мюсюлманския съюз.

6. Да се издигне на завидна висота богословското училище "Медресе-юн-Нюваб" в Шумен, като от него се направи един духовно-просветен център на ислямизма на Балканите.

10- *Özel Türk okullarında din öğretiminin kontrolü Başmüftü ile tarafından selahiyet verdiği kişilerce yapılsın.*

11- *Din öğretimi kitapları Bulgaristan'da basılsın ve Başmüftü tarafından onaylansın.*

12- *Tamamen dinî mahiyette olan bir derginin yayınlanması desteklensin. Aynı zamanda Başmüftü vasıtasıyla, Pomaklara tahsis edilmek üzere, milliyetçilik konularını da içeren Bulgarca bir İslam- dinî dergisi yayınlansın.*

13- *Başmüftüye ilham verecek ve devletin yüce çıkarları doğrultusunda yönlendirecek, sosyal durumu iyi bir seviyede olan ve gerekli hazırlık ve tecrübeye sahip bir Bulgar Başmüftülükte görevlendirilsin.*

14- *Düzenli ve sık sık yaptığı geziler sırasında uygun konuşmalar yaparak, tabileri ile nüfuzu altındaki Müslüman cemaati arasında yakın bağlantılar kurması yönünde Başmüftüye talimatlar verilsin. Bunun neticesinde Başmüftünün otoritesi artacak, müessesenin prestiji de yükselecek ve büyük bir ölçüde Kemalist propagandası tesirsiz bırakılacaktır.*

За тая цел да се привлечат в него, като преподаватели, някои видни богослови ползуващи се с известност всред мюсюлманския свят.

7. Свършилите това училище да се предпочитат при назначаването на служба, като учители, шериатски секретари, мюфтии, мюфтийски наместници и свещенослужители.

8. Да се уволнят всички мюфтии, мюфтийски наместници и шериатски секретари, за които властта има положителни данни, че са агенти на кемализма.

9. Председател на мохамеданските вероизповедни общини да бъде по право местното духовно лице.

10. Контролът по мохамеданското вероучение в частните турски училища да се упражнява от главния мюфтия и от упълномощени от него лица.

11. Книгите по вероучение да са печатани в България и одобрявани от главния мюфтия.

12. Да се подкрепи издаването на едно чисто религиозно списание. Същевременно да се публикува, чрез Главното мюфтийство, едно мохамеданско религиозно списание на български език, примесено с народностно съдържание, което да бъде предназначено за помаците.

13. Да се назначи в Главното мюф-

15- Daimî komite, Müslümanların dinî çıkarları ile ilgili önemli meseleler hakkında kararlarını almadan önce, Başmüftünün görüşüne başvursun.

ÖNLEMLERİN TATBİKİ MESELESİ

Komisyonа göre, yalnız mücadele için önlemleri ortaya koymakla yetinmek ve bu önlemlerin ne surette tatbik ve kontrol edileceği meselesine çözüm getirilmeksizin, görev tamamlanmış olamaz. Komisyon, hazırlanmış olan planın bir daimî komitenin idare ve kontrolünde bulunması gerektiği görüşündedir. Bu daimî komitede yer alacaklar şunlardır: İçişleri ve Millî Sağlık Bakanlığı'nın genel sekreteri, Millî Eğitim Bakanlığı'nın genel sekreteri, Emniyet Müdürü, Genel Kurmay Başkanlığı'ndan bir temsilci, Dışişleri Bakanlığı'ndan Dinişleri bölümünün müdürü, Dışişleri Bakanlığı'ndan bir sekreter.

Komite düzenli olarak belirli tarihlerde her ay toplanacaktır ve hizmetinde bulunacak çeşitli kuruluşlar ve daire şubelerinden alınan bilgiler yoluyla yada İçişleri Bakanlığı müfettişlerinin ihbarları ile planın tatbiki konusunda ortaya konmuş tüm sorular incelenecektir. Bilgilerin dikkatli bir şekilde incelen-

тийство един българин с известно обществено положение и притежаващ нужната подготовка и опитност, който да служи като вдъхновител на главния мюфтия и го напътствува съобразно висшите държавни интереси.

14. Да се изиска от главния мюфтия да поддържа непосредствени връзки със своите подчинени и с паството си, чрез редовни и чести обиколки, при които да държи подходящи сказки. С това ще се засили неговият личен авторитет, ще се повиши престижа на самия институт и ще се обезвреди, в голяма степен, влиянието на кемалистката пропаганда.

15. По всички по-важни въпроси отнасящи се до религиозните интереси на мюсюлманите, постоянният комитет лично да изслушва мнението на главния мюфтия, преди да вземе своите решения.

Начин на организиране приложението на мерките

Комисията намира, че не би завършила докрай своята задача, ако се задоволи само да посочи мерките за борба, без да разреши не по-маловажния въпрос за начина, по който тия мерки следва да бъдат приложени и контролирани. Тя смята, че изпълнението на изработения план трябва да се постави под ръководството и контролата на един постоянен комитет, в

mesinden sonra ve komisyonca çizilen genel talimatlar doğrultusunda alınan komite kararları ilgili devlet kurumları tarafından yerine getirilecektir. Komite, kararlarının gerçekten yerine getirilip getirilmediğini kontrol etme hakkına daima sahip olacaktır. Komite kararlarının uygulanmasının mecburî kılınmaları için, komitenin Bakanlar kurulunun bilgi ve onayı doğrultusunda kurulması gerekmektedir.

Azınlıklar ve yabancı propagandalar hakkında devlet politikasının istikametine yeni yön vermek gerektiği gibi önemli sorunların meydana gelmesi durumunda, bu sorunların çözümü özel olarak toplanacak olan genel komisyon tarafından ele alınacaktır.

Doğrudan kontrolü yerinde gerçekleştirecek ve müşterek hedef etrafında tüm daireleri uzlaştıracak bir organın kurulması komisyonca son derece önemli görülmektedir. Bundan dolayı, Rodop ve Kırcaali bölgelerine, Bakanlar kurulunca geniş yetkililerle donatılmış bir hükûmet murahhasının tayin edilmesini komisyon ısrarla tavsiye etmektedir. Hükûmet murahhası daimî komite ile tüm yerel yetkililer arasında

чийто състав да влизат: главния секретар на Министерството на вътрешните работи и народното здраве; главният секретар на Министерството на народната просвета; директорът на полицията; един представител на Щаба на армията; началникът на вероизповедния отдел при Министерството на външните работи и един секретар от Министерството на външните работи.

Комитетът ще се събира редовно на определени дати всеки месец и ще разглежда всички въпроси, свързани с приложението на плана, които биха били повдигнати било по канален ред, чрез съобщенията на разните учреждения и служби, било чрез донесенията на инспекторите от Вътрешното министерство, които ще се поставят в негова услуга. Решенията на комитета, взети след щателна проверка на данните и в духа на общите инструкции начертани от комисията, ще се изпълняват от съответните държавни учреждения. Комитетът ще има винаги правото да проверява дали неговите решения са действително изпълнени. За да имат последните задължителен характер, комитетът ще трябва да се учреди със знанието и съгласието на Министерския Съвет.

В случай, че се появят въпроси от важен характер, като например, нуждата да се даде нова насока на курса на държавната политика по отноше-

bağlantı kurulacak ve önlemlerin tatbikini gözetmek, idare ve kontrol etmek, yapılanlar hakkında komiteyi bilgilendirmek, ayrıca girilecek yeni insiyatifler ile ilgili görüşler sunmak ile görevlendirilecektir.

Komisyon, bu hassas görevi yapabilecek şu kişileri tavsiye etmeyi uygun görmektedir.

a) Boris Monçev, eski belediye başkanı ve okul görevlisi, sosyal faaliyetlerinin kusursuz ve yerinde olduğunu ispatlamıştır. Ayrıca Türk dili ve Türklerin yaşayış tarzını iyi bilmektedir.

b) Dimitri Yotov, Filibe'de İstinaf mahkemesi üyesidir. Rodop bölgesindeki durum ile yakından ilgilidir ve Adliye Bakanlığı tarafından görevlendirilebilir.

Komisyon, hazırladığı planın kusursuz olmamakla birlikte, kabul göreceğini ümit etmektedir. Çünkü bu plan, sistem, birlik ve devamlı uygulanması için gerekli garantiler ile donatılmış olup, yabancı azınlıklar ve Pomaklar meselesi hakkında planlı bir devlet politikasının başlangıcına imkan vermektedir.

Başkan: G. Radev

ние на малцинствата и иномородните пропаганди, решенията по тях ще се вземат от главната комиссия, която ще бъде специално свиквана за тая цел.

Освен учредяването на постоянния комитет, който ще играе по-скоро ролята на идеен ръководител. Комисията намира, че е от съществена необходимост да се създаде един орган, който да упражнява пряк контрол на самото място и да съгласува усилията на всички ведомства към общата цел. Ето защо, тя най-настоятелно препоръчва да се назначи от Министерския Съвет един правителствен делегат, с широки пълномощия, за родопската област и кърджалийско. Правителственият делегат ще бъде връзката между постоянния комитет и всички местни власти и ще има за задача да наблюдава, ръководи и контролира приложението на мерките, да осветлява комитетата за извършеното, както и да дава мнение по новите инициативи, които трябва да се предприемат.

Като подходящи лица да заемат тоя деликатен пост, Комисията си позволява да препоръча:

1) господин БОРИС МОНЧЕВ, бивш окръжен управител и училищен деец, който е дал доказателства за тактична и безупречна обществена дейност и е напълно запознат с турския език и бит.

2) господин ДИМИТЪР ЙОТОВ,

Üyeler: S. Radev
T. K. Pavlov
N. Panitsa
F. Manolov
P. Todorov
Albay Marinov
T. Hristov
D. Gruev

Sekreter: D. A. Naumov

член на Апелативния съд в гр. Пловдив, който е основно запознат с положението в родопската област и може да бъде поставен на разположение от Министерството на правосъдието.

Приключвайки своя доклад, Комисията изказва надежда, че изработения от нея план, колкото и да бъде несвършен, ще бъде възприет, тъй като той дава възможност да се постави началото на една планомерна държавна политика по отношение на иномродните малцинства и на помашкия въпрос, с нужните гаранции тя да може да бъде прилагана със система, единство, и приемственост.

Председател: (подпис) Г. Радев

Членове: (подпис)

С. Радев, Т. К. Павлов, Н. Паница,
Ф. Манолов,

П. Тодоров, полк. Маринов, Т.
Христов, Д. Груев

Секретар: (подпис) Д. А. Наумов

**SOFYA ELÇİSİ ALİ ŞEVKİ
BEY İLE BULGARİSTAN
ÇAR'I ARASINDA
İTİMATNAME
TAKDİMİ VE ESKİ
ELÇİ TEVFİK KAMİL BEY'İN VEDA
MEKTUBU TAKDİMİ SIRASINDA
ÇAR'IN KONUŞMASI
(20.05.1934) (*)**

SURET

Hariciye Vekâletine

*4 Mayıs tarih ve 393 numaralı tele-
grafnamei aciziye zeyildir:*

*Kıral hazretlerine itimatnamelerimle
selefim Tevfik Kâmil Beyefendinin veda-
namelerini tevdi ettiğim sırada oku-
duğum nutuk ile Müşarünileyhin verdiği
cevap suretlerini leffen takdim ediyor-
rum.*

*Reisi Cumhur Hazretlerine arzı Kıral
tarafından reca edilen muhteviyatının
yüksek huzurlarına arz ve iblağını
istirham eylerim Efendim Hazretleri.*

(*) T.C. Cumhurbaşkanlığı Arş. A: IV-6, D: 54, F: 22.

**СЛОВО НА ЦАР БОРИС III ПРИ
ВРЪЧВАНЕТО НА
АКРЕДИТИВНИТЕ ПИСМА НА
НОВИЯ ТУРСКИ ПОСЛАНИК В
СОФИЯ АЛИ ШЕВКИ БЕЙ И
ПРОЩАЛНОТО ПИСМО НА
ПРЕДИШНИЯ ПОСЛАНИК
ТЕВФИК КЯМИЛ БЕЙ.**

(20 май 1934 г.)*

До Министерство на Външните Ра-
боти

Приложение към телеграмата от 4
май с № 393:

Лично Ви изпращам копие от моя-
та реч, която произнесох при връчва-
не на Негово Царско Величество ак-
редитивните си писма и прощалното
писмо на моя предшественик Тевфик
Кямил Бей и копие от отговора на Го-
репоменатия.

Съгласно молбата на Царя, покор-
но моля господине да донесете до
знанието на Негово Превъзходителст-
во Президента на Републиката нейно-
то съдържание.

* Р. Т. Арх. на Президентството А: IV-6, Д: 54, Ф: 22.

Sofya Elçisi
Şevki

Aslı gibidir.

Türkiye Cumhuriyeti
Hariciye Vekâleti
Tercüme Şubesi

Elçi Hazretleri,

*Türkiye Reiscümhuru Hazretlerinin
Zatı âlilerini nezdinde Fevkalâde
Murahhas ve Orta Elçi sıfatile tayin ve
izam buyurduklarını müşir Nameyi
büyük bir haz ile almaktayım.*

*Bu vesile ile Türkiye Devlet reisi
tarafından getirdiğiniz bu lutufkâr mek-
tup beni çok mütehassis etmiştir.*

*Samimî dostluk hislerimi ve kendi
şahsî saadetleri ve Türk milletinin refahı
için beslediğim temenniyatı kendilerine
iblağ suretile namli Cumhur Reisiniz
nezdinde hissiyatıma terceman olmanızı
rica ederim.*

*Zatı âlilerine tevdi olunan yüksek va-
zifenin ehemmiyetini tebarüz ettirmek
hususundaki sözlerinizi memnuniyetle
telâki ediyorum. İzhar ettiğiniz temayül-
ler bizimkilerin aynıdır. Memleketlerimiz
arasında teyemmünen mevcut dostluk*

Вярно с оригинала.

Ваше Величество,

Ваше Величество, имам честта да
ви връча акредитивните си писма в
качеството си на назначен за извънре-
ден и пълномощен посланик на Него-
во Превъзходителство Президента на
Турция и прощалните писма на моя
предшественик.

Много съм щастлив да изразя иск-
рените приятелски чувства на моя
върховен ръководител Негово Пре-
възходителство Президента на Репуб-
ликата, както и пожеланията му за
лично щастие на Ваше Величество и
за благоденствие на българския на-
род.

Имам високата чест да заста на
пред Ваше Величество и съзнавайки
важността на тази отговорна задача
ще положа всички усилия да помогна
за развиването на взаимноизгодното
приятелство между двете държави и
в най-висока степен за взаимноизгод-
ните съседски отношения между две-
те страни.

Силно се надявам, че при изпълне-

ve iyi komşuluk münasebatının gittikçe artarak inkişaf bulunduğunu görmekle çok bahtiyar olacağım. Aramızda vazifenizi ifa ederken daima samimî müzaheretimi ve Bulgar Hükûmetinin mütehalikâne yardımını göreceğinizden emin olabilirsiniz.

Selefinizin vedanamesini alırken Tevfik Kâmil Beyefendinin yüksek memuriyetinin kendisine tahmil ettiği vazifeleri ifa hususundaki tarzı hareketinden ne kadar memnun olduğumu Reisicümhur Hazretlerine arzetmenizi rica ederim.

Türkiye'yi memleketimde temsil etmek üzere Zatı âlilerinin seçilmiş olmasından dolayı çok mütehassis olduğum halde size beyanı hoşâmedi etmekle mahzuz oluyorum Elçi Hazretleri.

Haşmetmaap,

Türkiye Reisicümhuru Hazretlerinin Zatı Haşmetaneleri nezdinde Fevkalâde Murahhas ve Orta Elçi sıfatile tayinimi müşir Nameleri ile selefimin vedanamesini tevdi etmekle kesbi şeref ederim.

Büyük Şefim Reisicümhur Hazretlerinin samimî dostluk hislerini ve aynı zamanda Zatı Haşmetanelerinin şahsî

нието на тази задача Ваше Величество и Царското Правителство няма да ме лишите от ценната си помощ.

Република Турция

Министерство на Външните Работи

Отдел за преводи

Ваше Превъзходителство Господин Посланик,

С голямо удоволствие приемам писмото, с което Негово Превъзходителство Президентът на Турската Република Ви акредитира в качеството на Извънреден и Пълномощен Посланик.

Много ме развълнува любезното писмо, което Вие донесохте от името на Президента на Турската държава.

Моля, в качеството си на негов представител, предайте на Президента на Републиката пожеланията за лично щастие и благоденствие на турския народ и искрените ми чувства, които храня към тях.

Със задоволство се присъединявам към думите, с които изтъкнахте значимостта на важните задължения, с които сте натоварен. Споделяме напълно Вашето отношение. Ще бъда

saadetler ve bulgar milletinin refahı için besledikleri temenniyatı ifade etmekle bilhassa bahtiyarım.

Zatı Haşmetaneleri nezdinde ifası ile kesbi şeref eyliyeceğim yüksek vazifenin ehimmiyetini müdrik olduğum cihetle iki Devlet arasında teyemmünen mevcut dostluk ve iyi komşuluk münasebetanın iki memleketin de menfaatine en ziyade muvafık olacak tarzda inkişaf etmesine bütün gayretlerimi hasretmeği vazife bileceğim. Vazifemin ifası sırasında Zatı Haşmetanelerin lutufkâr müzaheretlerini ve Hükûmeti Kıraliyenin kıymetli yardımını esirgemiyeceğinden kuvvetle ümitvarım.

много щастлив да видя развитието и задълбочаването на взаимноизгодното приятелство и добросъседските отношения между нашите страни.

Вземайки в ръцете си прощалното писмо на Вашия предшественик Тевфик Кямил Бей, моля да предадете на Негово Превъзходителство Президента, задоволството ми от изпълнението на отговорните задължения, с които беше натоварен.

Освен, че съм развълнуван от това, че сте избран да представлявате Турция в моята страна, аз съм щастлив да изразя и най-доброто си разположение към Вас, Господин Посланик.

**BULGARİSTAN'DA KEMALİST PRO-
POGANDANIN ÖNLENMESİ
HAKKINDA T. HİNDALOV'UN
06.06.1934
TARİHLİ RAPORU (*)**

Gayet gizli

6.6.1934

*Dışişleri ve Dinişleri Bakanı Kosta
Batolov'a*

*Türkolog-Tarihçi Vlad. Todorov Hin-
dalov'un raporu*

Sayın Bakan,

*Doğu Bulgaristan'a birkaç defalık özel
görevle seyahatim sırasında, devle-
timizin geleceği yönünden büyük önem
taşıyan ve Bulgaristan Müslümanlarına
yönelik Kemalist Türkiye'nin tutumu ile
ilgili önemli bilgiler elde ettim.*

*Yaklaşık 600.000 kişiyi mütecaviz
Türk yada daha doğrusu Müslüman
nüfus arasında şövenist milliyetçi
ruhunu yerleştirmek isteyen Kemalist
Türkiye'nin yada Bulgaristan'da Kemalist*

(*) TsDA, F. 176K, op. 6.a.e. 2558, L. 174-180.

**ДОКЛАД ОТ ВЛ. ТОДОРОВ-
ХИНДАЛОВ ЗА ПРЕСИЧАНЕТО
НА КЕМАЛИСТКАТА
ПРОПАГАНДА В БЪЛГАРИЯ.
(6 юни 1934 г.)***

6.6.1934

Строго поверително

До господин Коста Батолов,

Министър на Външните работи и
изповеданията.

Доклад от Влад. Тодоров Хинда-
лов, турколог-историк.

Господине Министре,

През време на своята неколкократ-
на специална мисия в Източна Бълга-
рия имах случай да се натъкна на
важни данни и факти, които се отна-
сят до отношенията на Кемалистка
Турция към нашите мохамедани и ко-
ито имат голямо и съдбоносно значе-
ние за бъдещето на нашата страна.

Не е за никого тайна отчаяните
усилия на Кемалистка Турция и аген-
тите кемалисти в България да насаждат
шовинистичен национален дух всред
нашето турско или, по-точно, моха-
меданско население, което, кръгло,
възлиза на повече от 600 хиляди ду-

* ЦДА, ф. 176к, оп. 6, а.е. 2558, л. 174-180.

ajanların harcadıkları sonuçsuz çabalar herkes tarafından bilinmektedir. Kemalizm'in halk arasında yayılması ve bugünkü Ankara'ya taassupla bağlı ve emri altında kitlesел bir Türk azınlığın oluşturulması ile görevli Deliorman, Karadeniz, Radopi, Halk Sesi vs. gazeteleri, buradaki Türk elçiliği tarafından desteklenmekte ve malî yardım görmektedirler. Üyelerini özellikle Türk aydınları arasından seçtiği gizli şöвенист teşkilatı olan "Altın Ordu" ve meşru teşkilatlar olan "Şenyurt", "Turan" vs. gibi spor ve müzik teşkilatları Bulgaristan'da bir Kemalist azınlığı oluşturmak gibi müşterек bir hedefi amaçlamaktadırlар.

Bulgaristan'daki Türk elçiliği ve meşhur Kemalist ajanların telkiniyle iki yıl önce ilk Türk millî kongresi gerçekleşti ve resmî organları olan "Deliorman" gazetesі Türk azınlığın hak ve ayrıcalıklarını cesurca dile getirmişti. Uzun yıllardan beri yetkililerin gözü önünde küçük çocuklar Türk Meriç şarkısı yerine Türk marşını söylemeyi, sınıflара Mustafa Kemal'in portresini asmayı öğreten öğretmenlerin eksik olmaması Kemalistlerin Bulgaristan'da yürüttükleri tehlikeli ve planlı bir anti-Bulgar hareketin işaretidir.

ши. Чрез тукашната турска легация се поддържат и субсидират вестници, като Дели Орман, Кара-Дениз, Родопи, Халк Сеси и др. имащи за задача проникването на Кемализма всред този народ и образуване от него едно компактно турско меншество, фанатично привързано и подчинено на днешна Ангора. Тайни шовинистични кемалистки организации, като ЗЛАТНАТА ОРДА, която вербува своите членове изключително измежду турската интелигенция, явни дружества, като "ШЕН ЮРД" (Весела Родина), "ТУРАН ДЖЕМИЕТИ" и др., които под форма на "спортно-музикални" организации преследват една и съща цел - ОБРАЗУВАНЕ НА ОТДЕЛНО КЕМАЛИСТКО МЕНШЕСТВО В БЪЛГАРИЯ.

По внушение на тукашната турска легация и ръководство на известни агенти Кемалисти изкуствено се състоя преди две години първият наречен "Тюрк милли конгреси" (турски национален конгрес), който чрез своя официален орган в. "Дели Орман" дръзко заговори за турски малцинствени права и привилегии. Не липсват сегиз-тогиз у нас и Кемалисти учители, които учат своите малки турчета да пеят националния турски химн вместо "Шуми Марица", да издигат по училищните стаи портрета на Кемала, вместо тоя на нашия цар. Всички тия печални факти и данни, които от ред години насам стават под носа на самите власти, говорят за ед-

Ancak Bulgaristan'daki Kemalist azınlık temayüllerine ve milliyetçi Türk emellerine karşılık olarak son yıllarda, dinleri olan İslâm'dan vazgeçemeyen müftü, hoca ve naipiler tarafından desteklenen ve teşvik edilen inançlı Türkler tarafından beklenmedik tesirli bir mukavemet gösterilmesi mutluluk vericidir. Tek kelime ile bunlar Bulgaristan'da bütün müftülük müesseselerinin aktif kadrolarıdır. Bilindiği gibi, eski Türk imparatorluğu tamamıyla teokratik İslâm devleti idi. Yeni Kemalist iktidar ise laiktir. Türkiye'de bir zamanlar Hilafet'in dayanağı olan Kur'an, şeriat, şer'î mahkemeler, cami, tekke, medreseler ve diğerlerinin üzerine Mustafa Kemal'in cesurca baskısı, Bulgaristan'daki hoca ve müftüler tarafından idare ve teşvik edilen Müslümanların taassubuna ve dinmeyen öfkesine neden oldu. Bunlar Kemalizm'in ve laik Türkiye'nin barışmaz düşmanları olarak belirdiler. Şumnu'da birkaç kez görevim sırasında Bulgaristan Başmüftüsü'nün bildirilerini çeşitli hoca, müftü ve naipilerin verdikleri bilgileri ve adı geçen şehirdeki Medresetün-nüvvab öğretmenlerinin, öğrencilerin ve üniversitelilerin itiraflarını dinlemeye fırsat buldum. Bütün bu inançlı Müslümanlar aynı şeyi söylüyor; "Kemalizm'in inançsızlığına" karşı ölüm mücadelesi. Bütün bu

на опасна планомерна противобългарска дейност от страна на Кемалистите в България.

За голямо щастие, обаче против тия кемалистки малцинствени стремежи и националистични турски домогвания у нас се забелязва през последните години едно колкото ненадейно, толкова и ефикасно противодействие от СТРАНА НА ОНИЯ ВЕРУЮЩИ ТУРЦИ, КОИТО НЕ МОГАТ ДА СЕ ОТКАЖАТ ОТ СВОЯТА ВЯРА - мохамеданството, подхранвано и стимулирано от мюфтии, ходжи, наиби, с една дума, от активните кадри на ЦЕЛИЯ МЮФТИЙСКИ ИНСТИТУТ В БЪЛГАРИЯ.

Известно Ви е, че старата турска империя е била всецяло теократична, мохамеданска държава, а новата Кемалистка власт е лаична. Смелите посегателства на Кемала против корана, шерията, шерийските съдилища, джамии, текета и медресета и всичко онова, което е подържало в Турция едновременно Халифат, не можеха да не предизвикат фанатизма и нестихващата омраза на нашите мохамедани, които, ръководени и инспирирани главно от тукашните ходжи и мюфтии, се явяват КАТО ЗАКЛЕТИ И НЕПРИМИРИМИ ВРАГОВЕ НА ЛАИЧНА ТУРЦИЯ, НА КЕМАЛИЗМА. През време на моята неколнократна мисия в Шумен, аз имах случай да чуя изявленията на Главния мюфтия на България, донесенията на разни ходжи, мюфтии и наиби, изпо-

insanlarda Kemalizm ile ilgili her şeye karşı inanılmaz ve dinmeyen bir nefretin belirtileri görülmektedir. Kemalistler tarafından gelen ve yayılan her şey "ölüm günahı", bir lanet olarak sayılmaktadır. İşte örnekleri: Muayyen bir zaman önce, buradaki Türk elçiliğinin telkiniyle Kemalistler, İzmir civarında Menemen'de hocaların isyanına karşı, Vidin etrafındaki Türk nüfusu arasında, gösteri yapmaları ve protesto etmeleri için, ajitasyonlar yapmışlardır. Bunu öğrenen Bulgaristan Başmüftüsü emrin "inançsız" Kemalistler tarafından geldiğinden dolayı cemaatine gösteride bulunmaması için talimat vermiş ve bu şekilde gösteriyi önlemiştir.

Uluslararası azınlıklar teşkilatı başkan ve sekreteri Sofya'ya geldiklerinde Türk Millî Kongresi'nden bir heyet bu murahaslara takdim olunmaya ve bazı şikayetleri dile getirmeye ve azınlık hakları talep etmeye çalışmıştır. Başında Başmüftü bulunmak üzere mukabil bir heyet sayesinde Kemalistlerin teşebbüsleri sonuçsuz kalmıştır.

Başmüftü tarafından olduğu gibi, diğer hoca ve naiplerden de şu sözleri birçok kez duyma fırsatı buldum:

"Anavatanımız Bulgaristan"dır. Bura-

ведите на учителите, учениците и студентите на Медресет-юн-Нюваб в поменатия град. Всички тия верующи мохамедани говорят едно и също нещо: борба до смърт срещу "безверие-то" на Кемализма. У всички тия хора се чувствава клокоченето на една невероятна и нестихваща омраза против всичко Кемалистко. Всичко, което идва и се разпространява от Кемалисти, се счита за "смъртен грях", за позор. Ето и примери: преди известно време кемалисти, по внушение от тукашната турска легация, агитирали всред нашето турско население във видинско да направи то митинг и протестира против въстанието на ходжите в Мемнен (Мала Азия) при гр. Смирна. Щом се научил за това, главният мюфтия на България наредил всред своите пасоми да не правят никакъв митинг, понеже заповедта идела от Кемалисти "безверници" и, по този начин, успя да предотврати манифестацията.

При идването в София на председателя и секретаря на Международното дружество за малцинствата, една делегация от хора на "Тюрк Милли конгреси" (Турски национален конгрес) побързала да се представи пред тия пратеници за да формулира някакви си оплаквания и поиска малцинствени права. Благодарение, обаче, на контра-делегацията, водена от тукашния Главен Мюфтия, постъпките на Кемалистите останаха безрезултатни.

da Kur'an'ımız, şeriatımız, müftülüğümüz ve tam anlamıyla dinî hürriyetimiz vardır. Bugün Türkiye'de "inançsızlar" hükmediyor, orada gavurlar hakimdir. Kur'an bize bugün inancsız Türkiye'de yaşamaya müsaade etmiyor. Bu dinî ifade her ne kadar abartılmış ve zorlama bir ifade ise de, Türklerin mantık ve psikolojisini iyi tanıyan biri olarak, açıkca söyleyebilirim ki, tamamıyla dinî sebep ve teşvikler Bulgaristan Müslümanlarını bugünkü Türkiye'den koparmıştır. Aralarındaki derin fark kapatılmaz. Bundan dolayıdır ki Kemalistler, tüm dinî hak ve ayrıcalıkları ile Kemalizm'e karşı faal mücadeleçiler yetiştiren Şumnu yüksek ilahiyat okulunun ortadan kaldırılması için umutsuzca çabalar harcamaktadırlar. Böylece Kemalistler, Bulgaristan'da Kemalist azınlığı oluşturmak emelini hızlı bir şekilde gerçekleştirmeyi ümit ediyorlar.

Azınlık barış antlaşmalarında himaye edilen 600 bin taassuplu Kemalist azınlığın, belli bir anda Bulgaristan için önemli bir rol oynayabileceğini idrak etmek, zannedерsem büyük kabiliyet gerektirmiyor. Millî meclisimizde yalnızca 30-40 Kemalist millet vekilinin varlığı, bütün ülkemizi tehlikeye atmak için yeterlidir. Böyle bir Kemalist azınlığı

Неведнъж съм имал случай да чуя и от Главния мюфтия, пък и от разни други ходжи и наиби, следното верую: "НАШЕТО ОТЕЧЕСТВО Е БЪЛГАРИЯ. ТУК НИЕ СИ ИМАМЕ КОРАН, ШЕРИАТ, МЮФТИЙСТВО И ПЪЛНА РЕЛИГИОЗНА СВОБОДА. В ТУРЦИЯ ДНЕС УПРАВЛЯВАТ "БЕЗВЕРНИЦИ", ТАМ КОМАНДУВАТ "ГЯУРИ". Коранът не ни позволява да живеем в сегашна безверническа Турция." Колкото и да се вижда прекален и изнасилен този религиозен ригоризъм, като човек познаващ добре менталитета и психиката на турците, смело мога да заявя, че чисто религиозни съображения и подбуждения откъснаха нашите мохамедани от днешна Кемалистка Турция. Пропастта между тях е почти непроходима. Оттук и отчаяните усилия на Кемалистите да премахнат Мюфтийския институт у нас, заедно с всичките му религиозни права и привилегии, както и онова висше богословско мохамеданско училище в Шумен, което ежегодно доставя активните борци срещу Кемализма. По този начин кемалистите разчитат да постигнат бързо заветната им мечта - образуване на Кемалистко малцинство в България.

Не се искат, струва ми се, големи способности, за да се разбере, че едно 600-хилядно фанатизирано кемалистко малцинство, покровителствано от малцинствените мирни договори, може да бъде в даден момент **фа-**

Cenevre ve Lozan'da komşularımız arasında yapılacak her siyasî oluşumda üzerimizde daima Demokles'in kılıcı gibi sarkacaktır. Tek kelimeyle benzerî mutaassıp ve iyi teşkilatlanmış bir Türk azınlığı hür ve bağımsız varlığımız için daima büyük bir felaket teşkil edecektir. Fazla geç kalmadan, tarafımızdan büyük ehemmiyet verilen mesele hakkında, mümkün olan tüm dinî imtiyazlar ile bizdeki müftülük müessesesinin desteklenmesi, güçlendirilmesi ve yükseltilmesini amaçlayan düzenli, daimî ve müttehit bir iç politika ile bu kötülüğe son vermemiz zorunludur.

Bizde çok sayıda Müslüman nüfusu üzerinde nüfuz ve otorite sahibi olması bakımından Bulgaristan Başmüftüsünün önemi artırılmalıdır. Bu yüzden zannedsem, Ankara ile iyi komşuluk ve dostluk ilişkilerimizi bozmaya gerek yoktur. Türkiye'nin şimdiki dışişleri bakanının çok kez orada burada belirttiği gibi "Türkiye'nin Moskova ile dostluk ilişkileri söz konusu olabilir ve Stalin ile çeşitli antlaşma ve mukaveleler yapılabilir, ancak Türkiye'de Bolşevizm'e izin verilmeyecektir" sözüne kıyâsen biz de rahatça diyebiliriz ki, Bulgaristan, Ankara ile dostluk ilişkileri kurabilir ve kurmalıdır, onunla çeşitli antlaşma ve

тално за България. Само 30-40 депутати Кемалисти в нашето Народно Събрание са достатъчни, за да изложат на опасност цялата ни страна. Едно подобно Кемалистко малцинство ще виси винаги, като Дамоклиев меч, при всяка политическа комбинация между нашите съседни в Женева и Лозана. С една дума, подобно едно фанатизирано и добре организирано турско малцинство ще бъде винаги една голяма напасть за нашето свободно и самостоятелно съществуване. Докато не е още ударил дванадесетия час, налага се своевременното ограничаване на това народно зло чрез координирана, постоянна и единна вътрешна политика по този съдбоносен за нас въпрос - политика, целяща ПОДДЪРЖАНЕТО, ЗАСИЛВАНЕТО И ИЗДИГАНЕТО НА МЮФТИЙСКИЯ ИНСТИТУТ У НАС С ВСИЧКИТЕ МУ ВЪЗМОЖНИ РЕЛИГИОЗНИ АТРИБУТИ И ПРЕРОГАТИВИ.

Значението на Главното Мюфтийство в България трябва да се позасили, за да бъде то властно и авторитетно върху многочисленото мохамеданско население у нас. За това няма, струва ми се, нужда да си разваляме добрите съседски и приятелски отношения с Ангора. Сегашният министър на външните работи на Турция не веднъж е заявявал и там и тук, че "Турция може да има приятелски връзки с Москва и да сключва със Сталина разни договори и спогодби, но болшевизъм в Турция няма да се позволи". По

mukavele yapabilir, yalnız Bulgaristan'da Kemalizm'e izin verilmeyecektir.

Bulgaristan'daki Müslümanlara verilen tüm kanunî haklar ve antlaşma imtiyazları, Türk olarak değil, fakat Müslüman dinî teşkilatı olarak verildiği bilinmektedir. Bununla beraber, Bulgaristan'da birçok din vardır. Protestan, Katolik, Yahudi olarak geniş hak ve hürriyetlerden istifade eden çok sayıda dinî teşkilat vardır. Birilerine karşı öz anne olabiliyorsanız, diğerlerine bizim iyi ve güvenilir Müslümanlarımıza karşı ise nasıl üvey anne olabilirsiniz ki? Bizdeki müftülük müessesesini ve Müslümanların dinî müesseselerinin ortadan kaldırılması için Kemalistlerin resmî ve gayr-i resmî teşebbüslerine son vermemiz konusunda bu deliller oldukça inandırıcı ve rahatlatıcıdır.

Madem ki, bu toprakların hiç bir yerinde, Türkiye'de bile Şumnu yüksek Müslüman dinî okulu gibi bir dinî müesese mevcut değil. O halde adı geçen okulu Balkanlarda yegâne Müslüman ilahiyat okulu yapmak için Millî Eğitim Bakanlığı'na sunduğumuz özel raporumuzda işaret edilenler ile birlikte millî çıkarlarımız gereği her türlü destek ve himayeyi sağlamamız gerekmektedir. Bugün Kahire, tüm Asya Müslüman

аналогия и ние можем спокойно да кажем, че България може и трябва да поддържа приятелски връзки с Ангора, да сключва разни договори и спогодби с нея, но КЕМАЛИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ НЕ МОЖЕ ДА СЕ ПОЗВОЛИ”.

Знайно е, че всички законни права и договорни привилегии на нашите мохамедани им са дадени не като на турци, а като НА МОХАМЕДАНСКО ВЕРОИЗПОВЕДНО ОБЩЕСТВО. У нас в България, има много религии, много вероизповедни общества - протестантско, католишко, еврейско, които се ползват с широки права и свободи. Как можем ние да бъдем към едни майка, а към други, към нашите добри и благонадеждни мохамедани - мащеха? Тия аргументи са доста убедителни и успокоителни, за да заставим кемалистите да прекратят всички свои официални и неофициални постъпки за премахване на Мюфтийския институт и на мохамеданските религиозни заведения у нас.

Колкото пък за Висшето мохамеданско богословско училище в Шумен, нашите народни интереси изискват да го поддържаеме всячески и да го закриляме, за да го направим, с посочените в специалния до почитаемото Министерство на Народното Просвещение мой доклад, едно ЕДИНСТВЕНО МОХАМЕДАНСКО БОГОСЛОВСКО УЧИЛИЩЕ В ЦЕЛИЯ БАЛКАНСКИ ПОЛУОСТРОВ, щом нийде на тази територия, дори и в се-

halkları için İslâm dinî düşüncesinin merkezi olduğu gibi, fazla zaman geçmeden Sırp Bosna'sı ve Sırp Makedonya'sından, Romanya Dobruca'sından Müslüman öğrenciler dinî bilgileri öğrenmek üzere Şumnu'ya gelmeye başlayacaklardır. Toleranslı ve hür Bulgaristan'da 4-5 yıl kaldıktan sonra bu gençler sağlam bilgi ile donatılmış olarak ve ülkemize karşı sevgi ve minnettarlık duygularıyla memleketlerine dönecektir. Bu çok doğal olarak Bulgaristan menfaatlerine uygundur.

Sırp Bosna'sında bugünkü Müslümanların, Sloven populistleri ile birlikte diktatör bir Yugoslavya'yı sıkıntılı bir politik duruma düşürdükleri göz önünde bulundurulursa, Balkan yarımadasında yaşayan 3 milyonluk Müslüman nüfusun Bulgarlar hakkında iyi görüşlere sahip olması, zannedерsem biz Bulgarlar için önemsiz değildir.

Siyasî maksatlarının vakitsiz açıklanmasından çekinen Kemalistler şimdiki araçları olan Türk elçiliğinin malî destek verdiği gazetelerinin propagandası, (Şenyurt, Turan, Altın Ordu, Türk Millî Kongresi vs.) gibi gizli ve açık teşkilatları vasıtasıyla mücadelenin yanısıра son zamanlarda Müslüman cemiyetlerine girerek burada bir Kemalist çoğunluğu

гашна Турция, не съществува подобно мохамеданско заведение. Няма да мине много и мохамедански младежи ще започнат да идват в Шумен от сръбска Босна, от сръбска Македония, ромънска Добруджа, Гръцка Тракия и Кемалистка Турция, за изучаване основно и парично достъпно мохамеданско богословие, както гр. Кайро днес е средище на мохамеданската богословска мисъл за всички азиатски мохамедански народи. След 4-5-годишно пребиваване в толерантна и свободолюбива България, тия младежи ще се връщат в родните си места с едно солидно учение и с чувства на обич и признателност към нашата страна. Това е много понятно, естествено и отговаря на интересите на малка България. Доброто мнение за българите на едно 3-милионно мохамеданско население, което живее днес в Балканския полуостров, не може да бъде, струва ми се, за нас българите, без никакво значение, като се има предвид и обстоятелството, че днешните мохамедани в сръбска Босна, заедно със словенските популисти, поставят в неловко политическо положение една диктаторска Югославия.

Стреснати от своевременно разкриване на политическите им кроежи, кемалистите, към досегашните си средства (пропаганда чрез субсидиране от турската легация вестници, борба чрез тайни и явни организации, като “Шен-Юрд”, “Туран”, “Алтун

oluşturmak gibi tesirli bir çareye başvurmuşlardır.

Bununla "Kaleyi içten fethetmeyi" düşünüyorlar yani yıllık gelirleri 16.500.000 Levaya varan vakıf mülklerini ele geçirerek, durumun gerçek hakimleri olmak istiyorlar. Varna, Filibe, Razgrad, Eski Zağra, Burgaz ve özellikle de Vidin'de durum böyledir.

Bu yeni Kemalist manevrasının imhası için yapılması gerekenler:

1- Kemalistlerin çoğunluk oluşturdukları tüm Müslüman dinî teşkilatları dağıtılsın yerlerine Bulgaristan Başmüftüsü tarafından üçlü komisyonlar tayin edilsin. Bu şekilde Kemalistlerin "kaleyi içten fethetmek" fikrinin etkisiz kalmasının yanısıra dinî liderleri olan başmüftünün güç ve otoritesini görerek Kemalistlerden kaçacak ve dinî teşviklerle başmüftüyü tercih edecek, cahil fakat güvenilir Müslüman kitlesi üzerinde olumlu etkiler yaratılacaktır. Kemalist ajanların siyasî ve maddî bakımından çok güçlü olduklarını Müslümanlara hissettirdikleri bilinmektedir. Bu yüzden önceki raporumda da, gerekçeleriyle birlikte arzettiğim gibi, cemaati üzerinde nüfuzlu ve otoriteli olması bakımından ve Kemalistlerin tehlikeli politik temayül-

Ордусу", "Тюрк Милли-Конгреси" и др.) те прибавиха напоследък и едно още по-ефикасно средство: нахлуване в мохамеданските общини у нас и образуване кемалистко болшинство в тях. С това те гледат да превземат "крепостта от вътре", т.е. взимайки в ръцете си вакъфските имоти, чийто приходи възлизат на 16 500 000 лева годишно, да станат истинските господари на положението. То днес е почти такова във Варна, Пловдив, Разград, Ст. Загора, Бургас и, главно, във Видин.

За обезвредяване на тази нова кемалистка маневра, налагат се, според скромното ми мнение следните бързи мерки.

1. Да се разтурят всички мохамедански религиозни общини, в които кемалистите имат болшинство, а на тяхно място да се назначат тричленни комисии от САМИЯ ГЛАВЕН МЮФТИЯ НА БЪЛГАРИЯ. По този начин не само ще се парализира новото средство на кемалистите - да превземат "крепостта от вътре", но и ще се действа благотворно върху простата, но благонадеждна мохамеданска маса, която, виждайки СИЛАТА И АВТОРИТЕТА на своя духовен глава - ГЛАВНИЯ МЮФТИЯ, ще бяга от кемалистите и ще предпочита по религиозни подбуждения първия. Знаяно е, че агентите кемалисти постоянно трябват всред нашите мохамедани, че са мощни политически и парично и могат да защитават всекиго. Ето

lerinden korunmaları için Bulgaristan'da başmüftünün hak ve имтиязlarının artırılması ve genişletilmesi gereklidir.

2- Müslüman, Kemalist ve Pomaklar meselesinin tanzimi bugün olduğu gibi üç ayrı bakanlığа değil, fakat birleşik yetkili bir birime teslim edilmesi gereklidir. 600.000 Müslüman topluluğunu, Kemalistlerin gizli emelinden muhafaza etmek hususunda birlik ve beraberlik bu şekilde sağlanacaktır. Anlaşılabilir politik nedenler dolayısıyla Kemalistlere karşı şimdilik açık mücadele veremiyoruz ve vermemiz de gerekmiyor.

Bilindiği gibi Müslüman dinî teşkilatı, dinî karakteri bakımından, Dışişleri Bakanlığı'na, teşkilatların idaresi bakımından İçişleri Bakanlığı'na ve eğitim faaliyetleri yönünden, Eğitim Bakanlığı'na bağlıdır. İlgili nizamnamede 120.000 Pomak (Bulgar Müslümanları) 130.000 Çingene (Türk kökenli olmayan Müslümanlar) 15.000 Kızılbaş, Gagavuz, Sırgучи vs.den meydana gelen Müslümanlar için Türk dinî teşkilatı değil, özellikle Müslüman dinî teşkilatı ifadesi kullanılmıştır. Koalisyon yönetimlerinde, tamamıyla particilik amaçlarına yönelik olarak, bir bakanlığın yaptığını diğerinin ekseriyetle bozduğu herkesçe bilinmektedir.

защо правата и привилегиите на Главния мюфтия в България казахме го мотивирано и в предишния си доклад - трябва да се засилят и разширят, за да бъде той властен и авторитетен върху своите пасоми и ги предпазва от опасните политически попълзновения на кемалистите.

2. Уреждането на мохамеданския, кемалисткия и помашкия въпроси трябва да се повери на ЕДИНЕН СВЕДУЩ ФАКТОР, а не както е сега, на три отделни министерства. По този начин ще се постигне единство, компетентност и експедитивност по един съдбоносен за нас въпрос - запазване на едно 600-хилядно мохамеданско общество от опасните попълзновения на кемализма, като се има предвид и обстоятелството, че ОТКРИТА БОРБА СРЕЩУ КЕМАЛИСТИТЕ не може и не бива, поне за сега, да водим по понятни политически съображения.

Знайно е, че МОХАМЕДАНСКОТО ВЕРОИЗПОВЕДНО ОБЩЕСТВО, в респективния устав е изрично подчертан този израз и не се казва турско - състоящо се от 120 000 помаци (български мохамедани), 130 000 цигани (мохамедани от нетурско потекло), 150 000 къзълбаши (червеноглавци), гагаузи, сургучи и др., по своя вероизповеден характер зависи от външното министерство, по администрацията на неговите общини - от вътрешното и по образователното му дело - от просветата. Не е за никого

3- İyi organize edilmiş ve sessizce yönetilen Bulgaristan Müslümanlığı, yabancı yardımı olmaksızın ve Kemalist Türkiye ile dostluk ilişkilerimizi bozmadan, Kemalistlerin politik hücumlarını püskürtmeyi ve durdurmayı başaracak durumdadır. Bundan dolayı, başmüftünün imtiyazları olduğu gibi, Şumnu yüksek dinî okulunun hakları da sunulan rapor doğrultusunda genişletilmelidir.

Bulgaristan'ın şimdiki başmüftüsü kim ve nedir? Müslüman aydınları ve Bulgaristan'daki Müslümanların dinî liderleriyle sürekli yakın temasda bulunan Hüseyin Ahmedov Efendi yetiştirme, mantalite, ruh ahvali bakımından bu nazik mevkiye en uygundur. Bulgaristan'a en çok güven ve ümidi O vermektedir. Dürüstlüğüne ve samimiyetine ilişkin bir çok delil gösterebilirim: Bulgaristan'da dinî hoşgörü hakkında Şumnu'da yaptığı bir konuşmadan sonra tereddütsüz olarak sesini yükselten ve herkesin önünde şunu söyleyen kendisidir; "Efendiler, dünyada milyonlarca Müslüman arasında Bulgar vatandaşlığıyla gurur duyunuz. Biz Bulgaristan Müslümanları, diğerlerinin rüyada bile görmedikleri hak ve hürriyetlere sahibiz." Aleyhimizde Türk gazetelerinin son kampanyası münasebetiyle, "Times"

тайна, че при хетерогенно управление у нас онова, което едно министерство твори, другото често го разваля, за чисто партизански цели.

3. Умело организирано и безшумно ръководено, българското мохамеданство е в състояние, без чужда помощ и без да си разваляме приятелските връзки с кемалистка Турция, да отбива и парализира успешно политическите пристъпи на кемализма. Ето защо, прерогативите на Главното Мюфтийство, както и правата на средното и висше мохамеданско учебно заведение в Шумен, трябва да се разширят в духа на представления по този случай доклад.

Кой и какъв е сегашният Главен мюфтия на България?

От дълго и близко съприкосновение с мохамеданската интелигенция и с духовните водители на българското мохамеданство смело мога да заявя, че днешният Главен Мюфтия, ХЮСЕИН АХМЕДОВ ЕФЕНДИ, по подготовка, манталитет и психика отговаря най-много на своя деликатен пост и ни внушава най-голямо доверие и надежда. За неговата лоялност и искреност мога да приведа ред доказателства. Той е същият, който след една моя реч в Шумен, за религиозната толерантност и свобода в България, не се поколеба да се провикне и каже пред всички: "ГОСПОДА, ГОРДЕЙТЕ СЕ С БЪЛГАРСКОТО ГРАЖДАНСТВО ПРЕД МНОГОМИЛИ-

gazetesinde ve günlük gazetelerimizde yaptığı cesur ve katî tekzipleri anlamıdır. Herkesten fazla yararlı olabilir. Bu arada şimdiki başmüftü Pomakların Bulgar kökenli olduklarını kabul etmekte ve bu konuda yardımcı olmaya hazırdır.

Çok iyi bilindiği gibi, Pomaklar meselesi her Bulgar için hayatî bir meseledir. Son zamanlarda Kemalist manevraların hedefidir. Bir kaç gün önce yeni bir Pomak grubu memleketi ebediyyen terk etmiştir. Acil ve maksatlı önlemlerin alınmaması halinde, bu kardeşlerimizi ebediyyen kaybetmek riskiyle karşı karşıya kalırız. Bugün Pomaklar bizden memnun değildir. Bize karşı güven duymuyor ve milliyet duyguları yok edilmiş durumdadır. Ne bugün yürüttüğümüz ajitasyon, ne propaganda, ne de okul ve kiliselerdeki reform ve değişimler bu konuya yardım edecektir. Pomak ruhu, hatalarımızdan ve özellikle geçmişte idarecilerin, öğretmenlerin ve yöneticilerin açgözlülüğünden tam anlamıyla zehirlenmiştir. Onları bizden tamamen uzaklaştıran ve herkesçe bilinen dinî hoşgörümüzü tartışmaya maruz bırakan "sarıklarının vaftiz etmek" gibi düşüncesiz kişiler tarafından zorla Hristiyanlaşmalarına teşebbüs edildiği günden beri vicdansız soyguncularca idare ediliyor

ОННИТЕ МОХАМЕДАНИ В СВЕТА. НИЕ, БЪЛГАРСКИТЕ МОХАМЕДАНИ, ИМАМЕ ТАКИВА ПРАВА И СВОБОДИ, КАКВИТО ДРУГИ НЕ СА СЪНУВАЛИ". По повод последната кампания на турските вестници против нас, неговите смели и категорични опровержения във в. "Таймс" и в нашите ежедневници не са лишени от значение. Той може да ни бъде полезен повече от всеки друг. Между другото, сегашният Главен Мюфтия признава и българския произход на помаците и е готов да ни съдейства в това направление.

4. Помашкият въпрос, както много добре знаете, е тоже животрептущ за всеки българин. Напоследък той става обект на кемалистки маневри. Преди няколко дни нова група помаци напусна за винаги родната земя. Ако не се вземат бързи и целесъобразни мерки, рискуваме да изгубим за винаги тия наши братя. ДНЕС ПОМАЦИТЕ СА НЕДОВОЛНИ. Те са недоверчиви към нас и с унищожено народностно чувство. Такива, каквито са сега, никаква агитация и пропаганда, никакви училища и църкви, никакви реформи и преобразования не ще помогнат: помашката душа е буквално отровена от наши грешки и, главно, от алчността на ония, които са ги ръководили, просветили и управлявали в миналото. От деня, когато лекомислени хора се опитали насилствено да ги християнизират, "кръщавайки техните чалми" - глупост, която ги отчужди съвсем от нас и подхвърли

ve yönetiliyorlar. Herkes onları soy-
maya, yağmalamaya ve partizanca kul-
lanmaya bakıyor. Alinganlıkları, has-
sasiyetleri ve bize karşı güvensizlikleri
buradan gelmektedir. Yukarıda belir-
tilenlere kötü hayat koşulları da ilave
edilince memnuniyetsizliklerinin neden-
leri hakkında daha iyi bir fikir edinilecek-
tir. İsyân, Avrupa'da anti-Bulgar ajitas-
yon, göç gibi hedeflere yönelik olarak
Yunanlı ve Kemalistler işte bu mem-
nuniyetsizlikten Rodop bölgesinde isti-
fade etmeye çalışıyorlar. Pomakların bir
gün kitle halinde göç etmesi ve bu şe-
kilde onları ebediyyen kaybetmemiz
mümkündür. Türkler olsaydı iyi yolcu-
luklar. Fakat Pomaklar kemiğimizden
kemiktir ki, bu Türk tarihçileri tarafından
bile kabul edilen bir gerçektir. 120.000
hakiki Bulgarı kaybetme lüksüne 6 mil-
yonluk bir halk müsaade edemez.
Bunun için acil ve doğru kararlar alın-
ması icap eder:

a) Pomak bölgelerine en tecrübeli ve
fedakar memurlarımızı gönderelim. Bu
imkansız değildir.

b) Onlar için daha insanî hayat
koşulları oluşturmak mümkündür.

c) Millî ruhun ve ahlâkın örnek ocağı
olan askerî okullar olmak üzere okul

всеизвестната ни религиозна толе-
рантност на оспорване, те са били
ръководени и управлявани от без-
съвестни обирачи. Всеки гледа да ги
обере, ограби и използва партизанс-
ки. От тук и тяхната мнителност и бо-
лезнена недоверчивост към нас. Към
горното нека прибавим и мизерните
условия, в които те живеят, за да има-
ме вярна представа за причините на
тяхното недоволство. Това именно
недоволство гърци и кемалисти гле-
дат да използват в Родопската област,
за свои цели: бунт, противобългарска
в Европа агитация, емиграция. Не е
никак чудно помаците да емигрират
един ден масово и ги изгубим, по то-
зи начин, завинаги. Да са турци - на
добър им път! Но те са кост от костта
ни, факт неоспорван от самите дори
турски историци. Да изгубим 120 000
чистокръвни българи, такъв лукс не
може да си позволи един 6 милионен
народ. Налагат се следователно, бър-
зи но разумни мерки за предотвратя-
ване всяка изненада. Преди всичко
трябва да им се внуши вяра, доверие
в нас. Да ги успокоим, като им изпра-
тим чиновници и управници с ХА-
РАКТЕР, идеалисти с любяща българ-
ска душа. Налага се:

а. Да изпратим в помашката “пери-
ферия” нашите най-изпитани и само-
отвержени служители. Това не е не-
възможно.

б. В кръга на възможното да им
създадем по-човешки условия за жи-
вот.

müesseselerimize bir kaç genç Pomak kazandırılsın.

d) Başmüftü vasıtasıyla milliyet konularını da içeren ve Bulgaristan dahilinde yayın yapan bir İslâmî din dergisi çıkarılsın.

Onları kendimize çekmek için kardeş yüreklerimizin samimiyet ve sıcaklığını hissetmeleri yeterli olur. Aksi halde onları şu anki durumlarında bırakırsak, tamamen kaybetmek tehlikesiyle karşı karşıya kalırız. Ya da en azından Vidin ve Niğbolu Ulahları gibi büyük sıkıntılar vermeleri için serbest bırakacağız.

Saygılarla

Sofya, 06.06.1934

Vladimir Todorov-Hindalov

в. Да привлечем няколко млади помачета в нашите учебни заведения, предимно във Военното на Н[егово] В[еличество] Училище, в този образцов разсадник на народен дух и добродетели.

г. Да се публикува през главното мюфтийство едно мохамеданско религиозно списание на български език, примесено с народностно съдържание.

По този начин ще ги привлечем към себе си, стига те да почувстват искреността и топлотата на нашите братски сърдца. В противен случай, ако ги оставим в днешното им положение, рискуваме да ги изгубим съвсем или, най-малко, ще останат да ни създават, както видинските и никополските власи, големи неприятности.

6 юни 1934 г., София.

С почитание: В. Тодоров-Хиддалов

**BULGARİSTAN'DAKİ
TÜRK HALKI
ARASINDA YAPILAN
KEMALİST PROPOGANDA
KONUSUNDA BULGARİSTAN
DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI'NDAN
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI'NA
GÖNDERİLEN 17.11.1934
TARİHLİ YAZI (*)**

**ДОКЛАД ОТ БЪЛГАРСКОТО
ВЪНШНО МИНИСТЕРСТВО ДО
МИНИСТЕРСТВОТО
НА ВЪТРЕШНИТЕ РАБОТИ
ОТНОСНО КЕМАЛИСТКАТА
ПРОПАГАНДА СРЕД
ТУРСКОТО НАСЕЛЕНИЕ В
БЪЛГАРИЯ.
(17 ноември 1934 г.)***

Sofya,
17.11.1934

17.XI.1934 г.

София

Gayet Gizli
Surettir

Строго поверително!

İçişleri ve Millî Sağlık Bakanlığı'na

До Министерството на Вътрешни-
те Работи и Народното Здраве

*İçişleri ve Millî Sağlık Bakanlığı'nca da
bilindiği gibi, ülkemizde Müslüman nüfus
arasında uzun yıllardan beri sürmekte
olan Kemalist propaganda, özellikle
kentlerde yaşayan Türk halkı arasında
tarafdar bulmuş ve Türk azınlığın
halkımıza ve devletimize karşı duygu-
larını menfî yönde değiştirmeyi başa-
rmıştır. Ayrıca bu propaganda dinî
inançları ve manevî yaşayış tarzını da
ciddî bir şekilde etkilemiştir. Bu arada
başlangıçta bir kültürel maarif hareketi*

Тук

Известно е на почитаемото Минис-
терство на Вътрешните Работи и На-
родното Здраве, че кемалистическата
пропаганда, която от ред години се
шири измежду мюсюлманското насе-
ление на страната ни, успя да пусне
дълбоки корени особено всред градс-
кото турско население и да промени
основно чувствата му към нашия на-
род и Държава, а така също силно за-
сегна и неговите религиозни вярова-

(*) TsDA, F. 166, op. 1, a.e. 890, L. 105.

* ЦДА, ф. 166, оп. 1, а.е. 890, л. 105.

iken, zamanla sosyo-politik harekete dönüşerek, Bulgaristan'daki tüm Müslüman halkı örgütlemek hedefine yönelik faaliyetlere girişmiş ve bu amaçla, halkın dînî, manevî, eğitim kurumlarını ele geçirmiştir. Abartısız olarak söylenebilir ki, hemen hemen tüm öğretmenler, okul yönetimleri, gazeteciler, müftüler, müftü vekilleri, şariat sekreterleri, Müslüman dînî cemaatlerinin şehir ve bazı köy yönetimlerine üye olanlar ve camilerdeki kimi din görevlileri, Kemalist propagandanın etkisi ve hizmetindedirler.

Kemalist propaganda ile ilgili olarak son derece bilinçli bir politika izleyen ve yukarıda adı geçen kurum ve şahısların büyük bir çoğunluğunu bakanlığı bünyesinde bulunduran Dışişleri ve Dinişleri Bakanlığı bu propagandayı etkisiz hale getirmek için tüm meşru önlemleri almaktadır. Bakanlığın bu çalışmalarına rejim değişikliği de olumlu yönde katkı sağlamıştır. Kemalist propaganda ile mücadele konusunda, Bakanlık kendisine bağlı kamu kurum ve kuruluşlarının yanı sıra, Müslümanların en büyük dînî teşkilatı olan Başmüftülüğün de değerli yardımlarından yararlanmaktadır. Bakanlığın destek ve yardımıyla Başmüftülük "Medeniyet" adlı bir gazete yayınladığı gibi, Kemalistlerle yapılan mücadelede daha etkin olmak üzere, "İslam Dininin

ния и духовен бит. Това движение, което от културно-просветно се превърна в социално политическо, в своя стремеж да организира цялото мюсюлманско население в България, завладя неговите религиозни, духовни и просветни организации. Може да се каже без да се преувеличава, че почти всички учители, училищни настоятелства, журналисти, мюфтии, мюфтийски наместници, шериатски секретари, членове на градските настоятелства и на мюсюлманските вероизповедни общини и някои от селските такива, а също и някои от свещенослужителите при джамиите са в плен и услуга на кемалистическата пропаганда.

Министерството на Външните Работи и на Изповеданията, в чието ведомство се намират повечето от гореказаните учреждения и лица, и което си е начертало една строго определена политика по отношение на тая пропаганда, взема всички легални мерки за да я парира. В това отношение промяната на режима дойде навреме в помощ на неговите усилия. В изпълнение на тая голяма и важна задача Министерството има ценното съдействие както на Главното мюфтийство, което е върховна духовна организация на мюсюлманите, така също и на администрацията. Главно-

Koruyucuları" derneğinin şubelerini de organize etmektedir.

Diğer taraftan bakanlık acil bir önlem olmak üzere, bağlı kurum ve kuruluşlarında çalışan ve Kemalist İdeolojiyi yayan ve bu yönde mesaî sarfeden tüm şahısları görevlerinden uzaklaştırarak, yerlerine din eğitimi görmüş, iyi birer Bulgar vatandaşı ve uyruğu olan personele görev vermiştir. Ayrıca müftü ve özellikle Müslüman cemaatlerin yöneticilerinin seçimleri de bakanlıkça yakînen takip edilmektedir. Çünkü bu kişiler Vakıf gelirlerinin idaresi ile ilgilenmektedirler. Daha önemlisi vakıf başkan ve muhasebecileri, Millî Eğitim Bakanlığı'nın ilgili mevzuatı uyarınca, Türk okul yönetimlerinde de aynı görevi yürütmektedirler.

Bunlardan başka Dışişleri ve Dinişleri Bakanlığı üç üyeli komisyonlarda görev alacak kişilerin tesbitini Başmüftülükten isteme uygulamasını başlatmıştır. Sonra da bakanlık Başmüftülükçe tespit edilen isimleri yerel yöneticilere bildirmektedir. Şimdiye değin İçişleri ve Millî Sağlık Bakanlığı yetkilileri, Eski Zağra ve Tırgovişte şehirleri dışında diğer yerlerdeki dinî cemaatlerin isimleri Başmüftülükçe tesbit edilen üç üyeli komisyonların hepsini onaylamıştır. Adı geçen iki şehir yönetimi, Dışişleri ve

то Мюфтийство със съдействието на Министерството, издава свой вестник "Медениет" и организира клонове на основаното от него "Дружество на защитниците на мюсюлманската религия", с цел да се бори против безверието, насаждано от кемалистите и да запази добрите мюсюлмански нрави, традиции, азбука и писменост.

Една от преките мерки на Министерството по отношение на мюсюлманските организации е да уволни всички лица на подведомствените му учреждения, които са проводник на идеологията и домогванията на кемализма и да го замени с лица с религиозно възпитание, членове на горекананото дружество и добри български граждани и поданици. Особено внимание обърна Министерството на подбора на мюфтиите и главно на настоятелите на мюсюлманските вероизповедни общини, тъй като те се разпореждат с приходите на вакъвските имоти и, главно, за това, че председателят и касиерът им са по право - съгласно наредбата на Министерството на Народното Просвещение - такива и на училищното турско настоятелство.

От известно време Министерството е въвело практиката да иска от Главното Мюфтийство да му посочва

Dinişleri Bakanlığı'nca tayin edilenlerin bilgisiz, kültürsüz, örnek davranışlardan yoksun olmaları ve içlerinde Kemalistlerin bulunmaları ayrıca kendilerinin önerdikleri kişilerin aydın ve Türk halkının güven ve saygısını kazanmış insanlar oldukları gibi gerekçeler göstererek, bakanlığın tayin emirlerinin durdurulmasını istemişlerdir.

Dışişleri ve Dinişleri Bakanlığı'nca da bilindiği gibi tayin edilen kişiler aydın ve zengin Türkler arasından seçilmemektedir. Çünkü bunlar tamamen Kemalist hareketin içindedirler. Tayin edilenler arasında Kemalistlerin bulunduğu hakkında iki şehir yönetiminin iddiası, Başmüftü tarafından katiyetle kabul edilmemektedir. Şimdiye değin güvensizliğe neden olacak en küçük bir davranışı görülmeyen Başmüftünün verdiği bilgiler, Bakanlıkça da doğru kabul edilmektedir. Ayrıca Türkler birbirlerini daha iyi tanımaktadır ve kimin ne olduğunu ve kimin hizmetinde bulunduğunu bilmektedirler.

Bundan dolayı, Dışişleri ve Dinişleri Bakanlığı'na bağlı kurum ve kuruluşlarda başka dinden (Hristiyanlık dışında) personelin tayin ve azli hakkında gönderilen emirlerin zamanında yerine getirilmesine ve Bakanlık tarafından atanan kişilerin uygun olmadıklarını takdir eden

лица за 3-членни комисии, след което съобщава имената им на местната административна власт за мнение. Досега органите на Министерството на Вътрешните Работи и Народното Здраве са одобрили всички посочени от Главното Мюфтийство лица, с изключение на тричленките за вероизповедните общини в Стара Загора и Търговище. Администрацията в тия два градове спря изпълнението на издадените от Министерството заповеди и представи свои кандидати за назначаване, по съображение, че назначените от Министерството лица били прости, нямали завидно обществено положение и че някои от тях били "кемалисти", а представените от тях лица били интелигентни и ползващи се с пълното доверие на турското население.

На Министерството на Външните Работи и на Изповеданията е известно, че назначените лица не са взети из между интелигентните и богатите турци, тъй като тези последните са напълно във водите на кемалисткото движение; колкото се отнася до твърдението на администрацията, че между назначените имало кемалисти, то се оспорва по най-категорически начин от Главния Мюфтия. Министерството вярва в донесенията на Главния Мюфтия, понеже досега не е дал и

idarenin, emrin uygulanmasından sonra hatanın düzeltilmesi yönündeki işlemlerin Bakanlığa bildirilmesine ilişkin talimatın verilmesi İçişleri ve Millî Sağlık Bakanlığı'ndan rica edilmektedir. Bu şekilde ihtilaftan kaçınılacak, ayrıca ülkemizde yaşayan ve sayıları 700.000'in üzerinde olup 800'den fazla dinî cemaata sahip olan Türk halkı nezdinde Başmüftünün otoritesi korunacak ve arttırılacaktır.

Şube Müdürü Genel Sekreter

D. Gruev Elçi: Hristov

най-малък повод за изказване на недоверие. При това, предположението е, че турците по-добре се познават и знаят, кой какъв е, кому служи.

Ето защо, Министерството на Външните Работи и на Изповеданията моли това на Вътрешните Работи и Народното Здраве да нареди потребното, за да се привеждат своевременно в изпълнение неговите заповеди за назначаване и уволняване на персонала от подведомствените му иновърни организации, а в случай, че някои от назначените от Министерството лица се окажат по преценката на администрацията, не подходящи, последната, след като приведе заповедта в изпълнение да донесе на Министерството за изправяне на грешката. По тоя начин ще се избегнат конфликтите и ще се запази и засили авторитета на Главния Мюфтия пред турското население в страната ни, което брой над 700 000 души и има повече от 800 вероизповедни общини.

Главен секретар, пълномощен министър: (подпис) Христов

Началник на отдела:
(подпис) Д. Груев

**TÜRKİYE'NİN SOFYA ELÇİLİĞİNİ
ZİYARET EDEN SOVYET
ELÇİSİ İLE BÜYÜKELÇİ
ARASINDA GEÇEN
KONUŞMA
(13.01.1935)(*)**

Ankara

13 K. Sani (Ocak) 1935

**Türkiye Cumhuriyeti
Hariciye Vekâleti
II. Daire Umum Müdürlüğü**

Şube

593

41

Mühimdir

Hülâsa

Başbakanlığa

Sofya Elçimizin, kendisini ziyarete giden yeni Sovyet Sofya Sefiriyle vukubulan konuşması hakkında Elçilikten gelen bir yazı aynen aşağıya çıkarılmıştır.:

Mutad olan ilk ziyareti yapmak üzere Elçiliğe gelen yeni Sovyet Elçisi Mösyö Teodor Raskolnikov, Bulgaristan'ın yeni Moskova Elçisi Doktor Mösyö Mihalçef'in Mösyö Litvinov'la görüştüğü sırada, mumaileyhe hükûmetinin Türkiye ile mevcut olan dostluğu idame ve tevsi

(*) BSA. 030.10 242-637-2.

**ИНФОРМАЦИЯ ЗА РАЗГОВОРА
МЕЖДУ ТУРСКИЯ ПОСЛАНИК
В СОФИЯ С НОВОНАЗНАЧЕ-
НИЯ СЪВЕТСКИ ПОСЛАНИК В
БЪЛГАРИЯ ПО ВРЕМЕ НА
ПОСЕЩЕНИЕТО МУ В
ТУРСКОТО ПОСОЛСТВО
(13 януарий 1935 г.)***

Република Турция

Министерство на Външните Работи

Второ отделение на Обща дирекция

Отдел 593 41

Анкара, 13 януарий 1935 г.

Относно

До Министър-Председателството

Важно!

Предаваме точния текст, изпратен от нашето посолство, на разговора проведен по време на срещата между посланика ни в София и новия посланик на Съветския съюз в София.

Господин Теодор Разколников, новият посланик на Съветския съюз, който направи обичайното първо посещение в Посолството каза, че по време на срещата на новия посланик

* Б Дж. А. 030.10 242-637-2

arzusunda olduğunu ve Türkiye ile Sovyet Hükûmetleri arasındaki samimî dostluğu nazarı itibara alarak sovyet hükûmetinin bu hususda yardımını reca ettiğini söylediğini ve Mösyö Litvinov'un da mevcut dostluğun takviyesi için her iki tarafa faydalı olabilecek yardımda bulunabileceği cevabını verdiğini ifade eyledi ve aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti Elçiliği ile bir teşriki mesaide bulunmak için de talimat aldığını ilâve etti.

Mumaileyhin bu beyanatı üzerine Hükûmeti Cumhuriyetin esasen Bulgaristan'la dost olmak hususunda şimdiye kadar samimiyetle hareket ettiğini ve buna mukabil Bulgaristan'ın pek katî dostluk teminatları vermekle beraber icraatının teminatına pek de uygun olmadığını söyledim. Ve "Mademki Bulgar hükûmeti aramızdaki dostluğun takviyesi için sizin de yardımınızı talep etmiştir, bu takdirde kendilerine iyfası terettüp eden bazı hususları bilmenizi ve icabında bildirmenizi faydalı görürüm diyerek aşağıdaki meseleleri hulâsattan kendisine anlattım."

Türkiye Cumhuriyeti

Hariciye Vekâleti

Daire Umum Müdürlüğü

1- Bulgar Başvekiline ve Hariciye Nazırına Türkiye ile tesis edilecek hakiki dostluğun Bulgaristan'daki 800 bini mütecaviz Türk ekalliyetinin hukukuna

на България в Москва господин д-р Михалчев с господин Литвинов е казал на гореспоменатия, че неговото правителство желае да разшири и развие съществуващото приятелство с Турция и имайки предвид близкото приятелство между правителствата на Турция и Съветския съюз е помолил Правителството на Съветския съюз за помощ в това отношение и господин Литвинов с цел укрепване на съществуващата дружба отговорил, че ще оказва всякаква помощ, която ще бъде от полза за двете страни и добавил, че в същото време е получил указания за намиране на възможности за сътрудничество с Посолството на Турската Република.

След това изявление казах на гореспоменатия, че досега Републиканското Правителство, особено що се отнася до приятелството си с България е действало много искрено, в отговор на това България е давала твърди гаранции за дружба, но не е спазвала твърде изпълнението на тези гаранции. И "щом като българското правителство е поискало Вашата помощ за укрепване на дружбата между нас, при това положение ми се налага да Ви обясня някои неща; добавих, че би било полезно при необходимост да ги съобщите и му разказах накратко по-долу описаните въпроси".

riayet edilmesiyle başlayabileceğini vaktiyle söylemişdim. Halbuki bundan evvelki Bulgar kabineleri tarafından takip edilen usul icabı olarak Bulgaristan'da teceddüt tarafdarı Türk gençlerinin inkişafına mani olmak için Türk ekalliyeti müesseselerinin başına getirilen mürteci ve müteassıp bir takım eşhasın tebdili lâzım geldiği halde bu hususda henüz bir şey yapılmamıştır.

Nitekim bu hükûmet tarafından salahiyeti tevsi edilerek mekteplerin ve evkafın idaresi doğrudan doğruya kendisine tevdi edilmiş olan Müftülük müessesesi başlıca müteassıp ve teceddüde düşman eşhas tarafından evvelki gibi idare edilmektedir. Siyasî sahada da Bulgar matbuatı sansüre tabi olduğu halde Türkiye efkârı umumiyesini incitecek makaleler eksik olmamaktadır. Nitekim, güya ihtilâl, şubesi feshedilmiş olan Trakya Cemiyeti Trakya'ya karşı hasmane lisan kullanmakdan geri durmamaktadır.

Bir de eski Bulgar hükûmetleri tarafında ehemmiyetsiz tezahüratla geçiştirilen askerî muvaffakiyetler yevmi mahsusları, günden güne büyük tezahüratla millî bayram şekillerine kalbedilmektedir ki bunun da orduda harp lehindeki temayülleri artıracığı tabiidir.

Türk ekalliyetinin tazyiki meselesine gelince; hükûmet hadiselerin sık sık vukubulduğu mintakalarda buna mani olmak için tedbir almakta isede bir çok

I. Още на времето си казах на българския Министър-Председател и на Министъра на Външните Работи, че за да се изгради едно истинско приятелство с Турция, трябва да се започне от спазването на правата на турското население в България, което надхвърля 800 хиляди души.

Обаче Мюфтийството, чиито полномощия са увеличени от Правителството и то му е поверило директно управлението на училищата и вакъфите, както и по-рано се управлява от лица, които изцяло са противници и врагове на прогреса. И въпреки че в политическо отношение българският печат се цензурира, не пропуска да помества статии, които засягат общественото мнение в Турция. Освен това уж закритият революционен отдел на Тракийското дружество не престава да държи вражески език към Тракия.

На всичко отгоре предишните български правителства вземат присърце ненужните демонстрации на стари военни успехи за настоящи, те се честват с все по-голяма тържественост като национални празници, което естествено повдига военнoлюбивите настроения във войската.

Що се отнася до натиска върху турското население в районите, къде-

*Türklerin yok bahasına mallarını satıp
çıplak denilecek bir halde Türkiye'ye
geçmelerine sebebiyet veren mevzî
tazyiklerinin önüne geçememektedir.*

***Türkiye Cumhuriyeti
Hariciye Vekâleti
Daire Umum Müdürlüğü***

*Pomaklar hakkında bunları ortodoks
dinini kabule icbar suretiyle Bulgarlaş-
tırmak hususunda ileriden beri tatbik
edilen usulden de vaz geçilmiş değildir.*

*Binaenaleyh, Türkiye ile Bulgaristan
arasında hakiki dostluğun tesisi için bu
yolsuzluklara nihayet verilmesi lâzımdır.*

*Sovyet Sefiri kendisine verilen bu
malûmattan dolayı teşekkür ederek
icabında bunlardan istifade edeceği
beyan ettiği maruzdur.*

Bilgileri için arzedilmiştir.

Hariciye Bakanı у.

то често се случват произшествия,
дори мерките които взема Правителс-
твото, не са в състояние да предотв-
ратят принудителното разпродаване
на нищожна цена имуществото на
турците и преминаването им в Тур-
ция почти голи и боси.

Що се отнася до помаците - с цел
да ги принудят да приемат източно-
православната християнска религия и
да ги побългарят, не са се отказали от
мерките, които открай време са при-
лагани.

Най-после за да се изгради истинс-
ко приятелство между България и
Турция, трябва да се сложи край на
тези нередности.

Съветският посланик благодари за
дадените му пояснения и заяви, че
при нужда ще се възползва от тях.

Доложено за сведенията!

Министър на Външните Работи

**MUSTAFA KEMAL
(ATATÜRK)'İN
4. KEZ CUMHURBAŞKANI
SEÇİLDİKTEN SONRA,
TÜRK-BULGAR DOSTLUĞUNUN
DEVAM EDECEĞİNE DAİR
ÇAR BORİS'E YAZDIĞI
02.03.1935
TARİHLİ MEKTUBU (*)**

**Kamâl Atatürk
Türkiye Reiscumhuru**

*Bulgarlar Kırallı Haşmetlû III üncü
Boris Hazretlerine*

Büyük ve Aziz Dost, Ankarada 1 Mart 1935 tarihinde içtima eden Türkiye Büyük Millet Meclisinin ittifakı arasile dördüncü defa olarak Türkiye Cumhuriyeti Riyasetine intihap edildiğimi ve Teşkilâtı Esasiye Kanununun bahsettiği salâhiyete istinaden iktidar mevkiini işgal eylediğimi Zatı Haşmetanenize beyana müsaraat eylerim. İşbu intihap keyfiyetini Zatı Haşmetanenize iblağ eylerken bu fırsattan istifade ederek bütün mesaimin Türkiye ile Memleketiniz arasında teyemmünen mevcut

(*) TsDA, F. 3K, op.1, a.e.1139, L. 50-51 Türkçe, 52-53 Fransızca.

**ПИСМО НА МУСТАФА КЕМАЛ
(АТАТЮРК) ВЪВ ВРЪЗКА С
ИЗБИРАНЕТО МУ ЗА ЧЕТВЪРТИ
ПЪТ ПРЕЗИДЕНТ НА
ТУРСКАТА РЕПУБЛИКА,
В КОЯТО СЕ ИЗРАЗЯВА
ПОЖЕЛАНИЕ ЗА ПРОДЪЛЖА-
ВАНЕТО НА ТУРСКО-БЪЛГАРС-
КОТО ПРИЯТЕЛСТВО.**

(2 март 1935 г.)*

Кемал Ататюрк

Президент на Турската Република

До Негово Величество Борис III

Цар на Българите

Велики и добри приятелю, Аз имам удоволствието да информирам Ваше Величество, че Великото Национално събрание на Турция, събрало се в Анкара на 1-ви март 1935 г., Ме преизбра с пълно болшинство за Президент на Турската Република, и че Аз поемам властта за четвърти път въз основа на правата, които са Ми дадени от Органичните закони на

* ЦДА, ф. 3к, оп. 1, а.е. 1139, л. 50-51 (тур. ез.) л. 52-53 (фр. ез.).

olan dostane münasebetleri idame, inkişaf ve tezyide masruf olacağını temin eder ve Milletlerimiz için nafi olan bu ümniyenin husul bulması için pek kıymetli olan yüksek müzaheretinizden istifade ile bahtiyar olacağımı beyan eylerim. Bu kanaatladır ki Zatı Haşmetaneniz hakkında beslediğim yüksek hislerime ve gerek Zatı Haşmetanenizin şahsî saadeti ve gerek Milletinizin refah ve ikbali hakkındaki temennilerime itimat buyurmanızı rica eylerim Büyük ve Aziz Dost.

Ankara'da bindokuzyüz otuz beş senesi Mart ayının ikinci günü tanzim kılınmıştır.

K. Atatürk

*Hariciye Vekili
Ş. Kaya*

Турската Република. Уведомявайки за Моето преизбиране Ваше Величество Аз желая да Го уверя, че всички Мои усилия ще клонят за поддържане и заздравяване още повече на добрите и приятелски отношения, които съществуват за щастие между Турция и Неговата Страна и Аз ще бъда щастлив да мога да разчитам на ценната помощ на Ваше Величество в изпълнението на тази задача, толкова изгодна на интересите на нашите два Народа. С това убеждение Аз моля Ваше Величество да повярва в уверението на Моето голямо уважение и в чувствата, които храня за личното щастие на Ваше Величество и за просперитета на Неговата Страна.

Написано в Анкара, 2 март 1935 г.

(подпис) Кемал Ататюрк

Министър на Външните Работи
(подпис) Ш. Кайа

**ATATÜRK'ÜN ÖLÜMÜ SEBEBİYLE
BULGARİSTAN GENELKURMAY
BAŞKANI GENERAL NİKOLA
JEKOV'UN SUBAYLAR ÖNÜNDE
YAPTIĞI KONUŞMA
(11.11.1938) (*)**

11.11.1938

*Mustafa Kemal Atatürk'ün davası
büyük ve ölümsüzdür.*

Bulgar Politik ve kültür çevrelerinin temsilcileri olarak, Türkiye Cumhuriyeti başkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün naşının toprağa verilmesiyle birlikte bugün gerçekleştirdiğimiz yaslı oturumumuz ile davası ve başarılarıyla Türk halkını yeniden hayata döndüren ve gelişmesi, ilerlemesi için yeni bir başlangıcı ortaya koyan, yetenek ve iradesi bakımından fevkalade bir şahsı içten saygılarımız ile anıyoruz. Vatanımızın kaderine ve insanlık tarihinde Bulgar halkının canlılık koşullarının sadık evlatları olarak, diğer halkların sahip oldukları haklara riayet eden her halkın varolması ve gelişmesi için söz konusu

(*) TsVA, F. 08, op. 1, a.e. 1, L. 668-671.

**РЕЧ НА НАЧАЛНИКА НА
ГЕНЕРАЛНИЯ ЩАБ ГЕНЕРАЛ
НИКОЛА ЖЕКОВ ПО ПОВОД
СМЪРТТА НА МУСТАФА
КЕМАЛ (АТАТЮРК).
(11 ноември 1938 г.)***

Велико и безсмъртно е делото на
Кемал Ататюрк

Като представители на българската политическа и културна обществено-ност, с това наше траурно заседание днес, когато се връщат на майката земя тленните останки на Държавния Глава на Турция, Кемал Ататюрк, отдаваме с добри човешки и съседски чувства почит към паметта на един извънреден по дарования и воля човек и голям фактор, който с делата и постиженията си възроди турския народ и му създаде нов духовен тласък за развитие и напредък. Като преданни чада към съдбините на своята родина и на условията за жизнеността на българския народ в историята на човечеството, ние не можем да не уважаваме същите права и условия за съществуването и развитието на

* ЦВА, ф. 08, оп. 1, а.е. 1, л. 668-671.

hak ve koşullarına riayet etmekteyiz. Üstelik, Bulgar halkının tarihi kaderi Türk halkın tarihi ile asırlarca sıkı bir bağ içindedir. Kaderin bir çok dönüşünden sonra, bugün bile birbirimizi engellemek için değil, fakat gelişmemiz yolunda işbirliği gerçekleştirmek için, karşılıklı anlaşma gereğinin farkında olarak, Türkiye ile iyi birer komşu devletiyiz.

Mustafa Kemal Atatürk'ün büyük davası Türk halkının tarih hafızasında ebediyyen kalacaktır. Çünkü davasıyla birlikte Türk halkının manevi hayatında yeni bir devir başlamıştır. Davası, Bulgar halkının hayatı üzerinde etkisi olan tüm şahıslara bir derstir. Söz konusu şahıslar hedef ve bu hedefe ulaşmak için kullanılacak araçların tespit edilmesinde sık sık hatalar yapmaktadırlar. Türk halkının hafızasında ebediyyen canlı kalacak Mustafa Kemal'in büyük hizmetini değerlendirebilmemiz için, Türkiye'nin savaştan mağlup çıkmasından sonra düştüğü ağır ve umutsuz durumu ve müteakiben Sevr Antlaşmasının acımasız hükümlerinin yazdığı ölüm fermanını göz önünde bulundurmamız gerekmektedir. Bu antlaşma ile Türkiye parçalanmakta idi ki, vatanperver iradesi ve Türk halkının gücüne inanmış Mustafa Kemal Atatürk ortaya çıkmasay-

всеки друг народ, който зачита същите права на другите народи. Това толкова повече в случая, че историческата съдба на българския народ е тясно свързана в течение на много столетия с историята на турския народ. Още повече и за това, че и днес, след ред превратности на съдбата, сме съседи с Турция и добри съседи, съзнаващи нуждата от взаимно разбирателство, за да си съдействаме по пътя на своето развитие, а не да си пречим.

Великото дело на Кемал Ататюрк ще живее на вечни времена в историческата душа на турския народ. Защото с неговото дело започва нова епоха в духовния живот на турския народ. Това негово дело е поука и за всички у нас, които влияят с делата си върху живота на българския народ, които и при най-добра воля лесно грешат в поставената цел за постигане или в средствата, с които се работи. За да оценим великите заслуги на Кемал, за които турския народ за вечни времена ще пази жив и назидателен спомена си за него, трябва да имаме предвид тежкото и почти безнадеждно положение, в което Турция изпадна след изгубването на войната, предосъдена на смърт с тежките клаузи на Севърския договор. С този договор Турция беше тъй разпокъсана, че едва ли можеше да се очаква ней-

di, Türk halkının yeniden toparlanması beklenemezdi. Versay antlaşması Hitleri yarattığı gibi, Sevr antlaşması da Mustafa Kemal'i yarattı.

Sahip olduğu vatanperver ruhunun gücü ve Türk halkının yeteneklerine duyduğu güven sayesinde, İtilaf güçleri tarafından "isyancı ve eşkiya" olarak adlandırılan Mustafa Kemal Paşa devrimci bir şekilde yalnız Sevr Antlaşmasının münasebetsiz, acımasız hükümlerine değil, fakat bu antlaşmayı imzalayan ve Türklerin acı kaderine rıza gösteren Türkiye'nin yöneticilerine de karşı çıktı. Eski Türkiye'nin çöküntülerinden yeni Türkiye'nin azametli yapısını meydana getirdi. Sadece bir kaç ay zarfında Türkiye'nin kaderini değiştirmeye muvaffak olup ülkeyi mağlup devletten galip devlete dönüştürmüştür. Türkiye'yi siyasî yıkımdan kurtardı ve Türk halkına yeni bir manevi hayat kazandırdı. Az sayıda arkadaşı hemfikiri ve emektaşı tarafından desteklenerek, ülkede meydana gelmiş manevi karanlığı ortadan kaldırdı ve halka geleceğinin parlak ufuklarını açtı.

Amacımın dışında olduğundan ve zamanın yetersizliğinden dolayı, Yunanistan'ın Türkiye'ye Sevr Antlaşmasını

ното съвземане някога, ако не беше се явил Кемал със силата на своята родолюбива воля и с вярата си в съхранената жизненост на турския народ. Севърския договор създаде Кемал, както и Версайлския договор създаде Хитлер.

Благодарение на силата на неговия родолюбив дух и на вярата му в качества на турския народ, Кемал паша тогава се опълчи революционно не само против безогледните жестокости на Севърския договор, за което някои меродавни съгласенски фактори го наричаха бунтар и "разбойник", но и против управниците на Турция, които подписаха този договор и бяха се примирили с тежката съдба на Турция. От развалините на стара Турция той издигна величествената сграда на нова Турция. В късо време, само в няколко месеца, той успя да промени съдбата на Турция и да я направи от победена - победителка. Той спаси Турция от политическа гибел и даде нов духовен живот на турския народ. Той, подпомогнат от малцина негови другари, съмишленици и сътрудници, разсея настаналия духовен мрак и посочи на народа светлите хоризонти на неговото бъдеще.

Вън от целта ми тука е, а и време няма да се спираме върху обстоятелствата и условията, при които Гърция

askerî gücüyle kabul ettirilmesi gibi çok ağır bir vazife yüklenmesine ilişkin hal ve koşullar üzerinde durmayacağım. Kabul ettirilen bu antlaşmayı imzalamakla, Türkiye'nin aynı zamanda bir ölüm fermanı imzaladığı fikrinde olan Büyük güçler gibi, Yunanistan da bu vazifesini yerine getirmek üzere çok düşünmeden girişimlerde bulunmuştur. Türkiye lehinde gelişen askerî olaylar genel hatlarıyla herkes tarafından bilinmektedir. Başta Yunanlılar olmak üzere, Mustafa Kemal Paşa'nın başarılı askerî mukavemetinin herkesi şaşırttığını hatırlatmalıyım. Yunanlılar (Venizelos), Yunan ordusunun Mustafa Kemal'in isyankâr ruhu ile mukavemetini kırmak için yeterli güce sahip olduğu hususunda Büyük güçleri (Lloyd George) inandırdılar.

Burada, müttefik devletlerin ve Bulgaristan'ın kuvvetten düştükten sonra, kendi kaderine terkedilmiş mağlup Türkiye'nin durumunda ki ani değişikliğinin temel nedeni üzerinde dikkatinizi çekmekle yetineceğim. Tekrar ediyorum, Mustafa Kemal olmaksızın, Türkiye mağlup ve batmış durumda idi. Galip devletlerin sevindikleri, mağlup devletlerin kötü kaderinden dolayı acılar içinde oldukları bir anda

се нагърби с непосилната задача да принуди с военна сила Турция да изпълни Севърския договор. Гърция се натовари с тази задача със същото лекомислие, с което великите сили победителки предположиха, че с подписването на този диктуван договор Турция е подписала и смъртната си присъда. Военните събития, които докараха промяната на положението в полза на Турция не са от общ интерес, а те са, впрочем, всеизвестни в общи черти. Доста е да напомня само, че успешното военно противодействие на Кемал изненада всички, най-много гърците, които (Венизелос) увериха великите сили победителки (Лоид Джордж), че гръцката армия е достатъчно силна да смачка бунтарския дух и противодействията на Кемал.

Тука ще се огранича да привлека нашето внимание главно върху основната причина за тъй неочаквано настаналата промяна в положението на победена Турция, изоставена на собствената ѝ съдба, след изнемогването на централните сили и на България, повтарям без Кемал Турция беше победена и пропадеше, с Кемал Турция се въздигна, в един момент, когато победителите тържествуваха, а победените окайваха своята нещастна участ. Ако направим надлежна оцен-

Mustafa Kemal ile birlikte Türkiye ayağa kalktı. Savaşın kazanılmasına veya kaybedilmesine ilişkin koşulların değerlendirmesini yaptığımızda öncelikli şu faktörlerin etkisini görmekteyiz: Orduların ve kumandanlığın niteliği orduların aynı niteliklere sahip olmaları halinde, kumandanlarına bağlı olarak başarı yada başarısızlık meydana gelebilir. Bu ilk başta, baş kumandanın güç, nüfus ve yeteneğine bağlıdır. Rakibin sahip olduğu gücünde önem arzettiği tartışılmazdır. Savaşta herşey nisbidir. Bir düşmana karşı zayıf olabilirsiniz, diğer birine karşı ise farklı koşullara bağlı olarak başarı elde edebilirsiniz.

Yüksek ruhu ve kararlı iradesine dayalı büyük davasıyla Mustafa Kemal Atatürk kötü koşullara rağmen, bilincinin manevi enerjiyle donatılmış ve umutsuzluğa kapılmamış bir orduya gücüne inandırılması halinde, neler başarılabilceğini göstermiştir. Şu bir gerçek ki, Mustafa Kemal gibi fevkalade yetenekler ile donatılmış bir kumandan için her şeyin hazır olması önemli değildi. İmkanlar sınırsız değildir. Fakat genelde askerlik bilimin ilgi gösterdiği bu tür değerlendirmeler, söz konusu vakada lüzumsuzdur. Çünkü Mustafa Kemal galip geldi ve Yunan istilasına karşı

ка на условията, от които зависи да се спечели или да се изгуби войната, виждаме, че влиянието на главните фактори, от които това зависи. Те са: качествата на войските и качествата на командването им. При един и същи качества на войските може да се постигне успех или неуспех в зависимост от командването им, на първо място, разбира се, от силата, влиянието и умението на главния началник. Много зависи, безспорно, и от силата на противника. На война всичко е относително. Срещу един противник можеш да бъдеш слаб, а срещу друг, или при други условия можеш да постигнеш победа. Но за политическата цел на войната резултатите са меродавни, меродавен е успеха или неуспеха. Останалото е предмет на специалната военна наука.

Кемал Ататюрк със своето велико дело, дължимо на високия му дух и на просветено твърдата му воля, показва какво може да постигне един човек, въпреки неблагоприятните условия, ако може да внуши вяра в силите на една обезверена войска, ако тя съхранява в света съзнание морална енергия. Вярно е наистина, че и за един с изключителни качества пълководец, какъвто безспорно беше Кемал не всичко е възможно, възможностите не са безгранични, но такива оцен-

tarafından teşkilatlandırılan askerî mukavemet politik amacına ulaştı. Türkiye'nin kritik anlarında Rusya'nın askerî malzemeler ile Mustafa Kemal'e yardım etmesi ve Ruslar olmaksızın başarının şüphe altına düşmesi, Mustafa Kemal'in yetenek ve hizmetini hiç bir şekilde azaltmamaktadır. Tam aksine, bu husus, söz konusu anlarda onun büyük bir devlet adamı olarak ortaya çıktığını da göstermektedir.

ки, с каквито, обикновено, военната наука обича да се забавлява, са безпредметни в предметния случай защото Кемал бляскаво победи и постигна политическата цел на енергично организираната от него военна съпротива на гръцкото нашествие. Че Русия помогна с военни материали на Кемал в ония критични за Турция моменти и че без тях успехът беше съмнителен, не намалява с нищо качествата и заслугите на Кемал. Напротив, това обстоятелство само показва, че в ония тежки моменти той се е показал и голям държавник.

**GENERAL TODOR MARKOV'UN
1920'Lİ YILLARDA TÜRK BULGAR
İLİŞKİLERİNE DAİR
ANILARINDAN BAZI BÖLÜMLER
(11.01.1939)(*)**

Bulgar Türk İlişkileri

Bir çok politik, ekonomik ve coğrafi nedenler Bulgaristan ve Türkiye arasında karşılıklı güven ve işbirliğinin kurulmasını gerektirmektedir. Uzun yıllardan beri ise iki devlet arasındaki ilişkiler güvensizliğin işareti altında gelişmektedir. Sık sık görülen sürtüşmeler soğukluğun artmasına neden olmaktadır.

Aşağıda sunulan gerçekler ve anılarım, Bulgaristan'a karşı Türk liderlerinin kötü tutum sergilemelerinin nedenlerinden bazılarını açıklık getirmektedirler. İki devlet arasında gelecek, ilişkiler üzerinde önem arz etmelerinden dolayı, söz konusu gerçekleri Hazretlerinize sunmayı borç bilirim.

1923 yılı, ocak ayının sonlarında, tarafıma herhangi özel talimat verilmeksizin, merhum Mustafa Kemal Atatürk ile görüşmek üzere İzmir'e gönderildim.

İlk görüşmemizde Mustafa Kemal elimi sıkarak kendi ve tüm Türk halkı

**СПОМЕНИ ОТ 1920 ГОДИНА НА
ГЕНЕРАЛ ТОДОР МАРКОВ ЗА
БЪЛГАРО-ТУРСКИТЕ
ОТНОШЕНИЯ.
(11 януари 1939 г.)***

Българо-турските отношения

Много политически, стопански и географски съображения диктуват на България и Турция да остановят повече взаимно доверие и сътрудничество. От много години обаче отношенията между тях се развиват под знака на недоверието, не рядко съпровождани с дразнения и предизвикателства, които водят към засилващо се охлаждане.

Изложените по-долу факти - лични спомени, може би, уясняват някои от причините за лошото изобщо настроение на турските водачи към България. Тези факти имат известно значение за бъдещите отношения между двете страни, затова, за дълг считам да ги поднеса на Височайшето внимание на Негово Величество.

В края на януарий 1923 г. служебно бях изпратен в Смирна да се срещна с покойния Кемал Ататюрк, без да ми бяха дадени никакви специални инструкции.

(*) TsVA, F. 02. op. I.a.e. 49, L. 30-34.

* ЦВА, ф. 02, оп. I, а.е. 49, л. 30-34.

adına, istiklal savaşının en kritik devresinde yaptığım hizmet dolayısıyla teşekkür etti. 1921 yılında, Sofya'da Askerî kulüpte yaptığım konuşmanın Türklere iğne etkisi yaptığını ve Yunan ordusunun Sakarya'ya taarruzu sırasında Ankara'nın boşaltılmasını durdurduğunu ilave etmesi beni şaşırttı.

Atatürk ile yaptığım üç görüşmeden birisinde Bulgaristan için Ege sahilinin büyük önemi ve Bulgaristan ile Türkiye arasında gelecekteki iyi ilişkiler hakkında uzun uzun konuştum. Bu esnada Lozan konferansı toplanmıştı.

Mustafa Kemal bana "Biraz bekleyiniz" dedi, masanın yanına gitti ve birşeyler yazdı. "Lozan'da İsmet Paşa'ya işte şu telgrafı çekiyorum" dedi. "Ege sahiline yönelik Bulgar isteklerini destekleyiniz içerikli telgrafı okudu.

Sabık elçilik müşaviri ve Lozan'da heyetimizde yer almış olan merhum Kınçev yedi yıl önce Berlin'de bana şunu söylemişti: "Lozan'da görüşmeler sırasında Türk heyetinde olup biten önemli şeyler hakkında bilgi veren bir kişimiz vardı. Bir gün, İsmet Paşa'nın Mustafa Kemal Paşa tarafından önemli bir telgraf aldığı ve İsmet Paşa'nın söz konusu telgrafın içeriğinin tasdikini istediğini bildirdi. Mustafa Kemal Paşa tarafından telgrafname içeriğini tasdik eden cevap gelmişti.

Kısa bir süre sonra, İsmet Paşa bir

При първата ни среща Кемал горещо стискаше ръката ми и ми благодари от свое име и от името на целия турски народ за услугата, която съм направил през най-критичния период на Анадолската война. На моето учудване той добави, че моята беседа, държана в Софийския военен клуб през 1921 г. изиграла ролята на инжекция за турците и е спряла евакуирането на Ангора, когато гръцката армия е настъпвала към Сакария.

В една от трите срещи, които имах с Ататюрк, на дълго му говорих за огромното значение на Егейския бряг за България и за бъдещите добри отношения между България и Турция. Тъкмо в това време заседаваше Лозанската конференция.

Кемал ми каза: "чакайте малко", отиде до бюрото си и написа нещо, и ми каза: "Ето какво телеграфирам на Исет в Лозана". Прочете телеграмата със следното съдържание: "Подкрепете енергично българските аспирации за Егейския бряг".

Бившия легационен съветник покойник господин Кънчев, който е влизал в нашата делегация в Лозана, преди 7 години в Берлин ми каза следното: През време на преговорите в Лозана, имахме лице, което ни съобщаваше за по-важните неща в турската делегация. Един ден ни съобщи, че Исет получил някаква важна телеграма от Кемал и поискал телеграфически потвърждение на

oturumda, Bulgaristan'a Ege sahiline çıkış verilmesinin Balkanlar'da barışın lehinde olduğu üzerinde ısrar eden ve iyi deliller ile desteklenmiş bir konuşma yapmıştır."

Bir kaç gün sonra Doğu Trakya'ya muhtariyet talebinden bahsedilen bir konuşma merhum Aleksandr Stamboliyski tarafından yapılmıştır.

1923 yılı sonlarında İsmet İnönü sağlık nedenlerinden dolayı Başbakanlık görevinden ayrıldı ve kışı burada geçirmek üzere Halki adasına gitti. Bir gün beni yanına davet etti ve hemen hemen tüm günü beraber geçirdik. Konuşmamız esnasında "Lozan'da uzun süren barış görüşmelerinde karşılaştığı tatsızlıklardan söz etti. Bulgar heyetinin tutumundan da şikayetlerini dile getirdi. Adı geçen heyet, Ege sahiline yönelik isteklerimizi savunmasına teşekkür edeceğine, Stamboliyski vasıtasıyla Doğu Trakya'ya muhtariyet verilmesini talep etmiştir."

İzmir'de Mustafa Kemal ile görüşmemin bahsine tekrar dönüyorum. İki ülke arasında ekonomik ve ticarî çıkarları tartıştığımız bir konuşmamız esnasında Mustafa Kemal heyecanlı ve kararlı bir şekilde şunu belirtti. "Her Türkün Tuna'ya ve her Bulgarın da Bağdat'a kadar ticaret yapabilmesi için iki devlet arasında gümrük sınırını kaldırmaya hazırım. Siz de böyle bir karara hazır mısınız? Meseleyi hükûmetimize

съдържанието й. Получил се от Кемал утвърдителен отговор.

Наскоро след това Исмет държал в пленума една добре аргументирана реч, с която настоявал, че в интереса на мира в Балканите, трябва да се даде на България исход на Егейския бряг.

След няколко дни покойния Стамболийски [произнесъл] една реч, в която се искало да се даде автономия на Източна (турска) Тракия.

В края на 1923 г. по здравни причини Исмет напусна поста Министър-Председател и дойде да прекара зимата на остров Халки. Един ден той ме покани на обяд у себе си и прекарахме почти целия ден само двама. Тогава между другите разговори той ми разказваше какви неприятности е имал в Лозана през продължителните мирни преговори. Оплака ми се горчиво и от българската делегация, която, вместо да му искаже благодарност за неговата защита на нашите аспирации за Егейския бряг, тя чрез Стамболийски поискала да се даде автономия на Източна Тракия.

Връщам се пак към срещата ми с Кемал в Смирна. В един от разговорите ни, като разгледахме общността на економическите и търговски интереси между двете страни, в един момент въодушевено и решително заяви: "Аз съм готов да вдигнем митическата граница между двете страни,

bildireceğimi ve cevabımı o zaman vereceğimi söyledim. Mustafa Kemal'in önerisi hakkında ayrıntılı rapor gönderdim, ancak cevap alamadım. Sofya'ya şahsen gidip Başbakan Stamboliyski ile görüşmek zorunda kaldım, Bu sırada kabine değişikliği meydana geldi Aynı meseleyi yeni bakan Kalfov'a da bildirdim. Söz konusu mesele ile şimdilik ilgilenmemem konusunda emir verdi.

Tatsız ve karışık bir durumun etkisiyle İstanbul'a döndüm. Adnan Bey (İstanbul'da Dışişleri Bakanlığının Temsilcisidir) bir kaç kez Ankara'ya ne zaman gideceğimi sordu. Bir gün, kalabileceğim bir evinin de hazır bulunduğu Ankara'ya neden gitmediğimi soran Mustafa Kemal'in bir mektubunu gösterdi.

Tüm bu gelişmeleri, Sofya'ya hemen bildiriyordum. fakat buradan Ankara'ya gitmemi kesinlikle yasaklıyorlardı. Sovyetlerin büyük elçisi ile Yunan bakanı bu sırada Ankara'ya yerleştirilmişti. Bu şekilde iki devlet arasında gümrük sınırını kaldırmak yönündeki Mustafa Kemal'in öne sürdüğü isteğe önem verilmedi. Ayrıca İsmet Paşa tarafından Lozan'da heyetimiz desteklenmiştir. İşte böyle komşu devletin en yetkili faktörü olan bu iki kişide kötü tesirler yarattık.

Sonradan elçilik göreviyle İstanbul'a Simeon Radev tayin edilmiştir. Türkler Radev'in geçmişteki davranışlarını yakından tanıyorlar ve hakkında iyi şeyler düşünmüyorlardı. Bazı Türk gazeteleri,

за да може всеки турчин да търгува до Дунава и всеки българин до Багдат. Готови ли сте Вий на подобно решение?” Отговорих му, че ще донеса на правителството ми за предложението и ще му отговоря. Той добави, че ще сезира Съвета на комисарите (Министрите). За който той вярвал, че ще бъде съгласен с него.

По повод предложението на Кемал испратих подробен доклад, но нищо не ми се отговори. Принудих се лично да дойда в София и доложа на Министър-Председателя господин Стамболийски. В това време стана промяната на кабинета. Същото доложих на новия министър господин Калфов. Заповяда ми се да не се занимавам за сега с този въпрос.

Върнах се в Цариград при едно неприятно и не изяснено положение. Д-р Анан бей (представител на Министъра на Външните работи в Цариград) на няколко пъти ме запитва кога [да] отида в Ангора. Един ден ми показа писмо от Кемал, с което запитвал защо още не отивам в Ангора, гдето ми била приготвена и квартира.

За всичко своевременно донасях в София, но от там категорично ми запрещавах да отивам в Ангора, гдето вече бяха настанили Съветския посланик и Гръцкия Министър. Така бе напълно игнорирано горещо изказаното желание на Кемал за дигане митническата граница между двете страни, а и двамата заедно с Исет

tayiniyle Bulgaristan'ın Türkiye'ye karşı takip ettiği politikasını katı surette değiştirdiğini yazdı.

*Yunan-Türk paktına katılmamız öne-
risiyle gelen İsmet Paşa'nın bu konuda-
ki başarısızlığı, kendisini bir kez daha
hayal kırıklığına uğratmıştır. İki devlet
arasında daha sağlam ilişkilerin şimdiye
kadar kurulmamasında şüphesiz yukarı-
da yer alan gerçeklerin rolü büyüktür.
Bu gerçekler, özellikle güney komşumuz
tarafından entrikalar ile desteklenmiştir.*

*Yukarıda geçen gerçeklere bağlı
olarak, bugünkü Türklerin milliyetçi
tutumu ve kibirliği göz önünde bulun-
durulursa, bazı millî çıkarlarımız hakkın-
da alınan önlemlerin düşmanca karak-
teri kolayca izah edilebilir.*

*Son zamanlarda, gazeteler, Kazım
Karabekir'in Türk politik hayatına
yeniden döndüğünü bildirdiler. Bu ge-
neral, tüm Türkiye'de iyi bir ad ile anılı-
yor. Hakkında verilen bilgiler çok önem-
lidir.*

*İsmet İnönü ile Kazım Karabekir okul
arkadaşı ve samimi dostturlar. Sonraları,
onları Genelkurmaydan yüzbaşı olarak
sınırdaki ve Edirne'de sık sık rastlıyordum
Kazım Karabekir yüzbaşı olarak ikinci
kolorduda subayların taktik hazırlığını
yönetiyordu ve bir askerî derginin
redaktörlüğünü yapıyorduk.*

Balkan savaşından itibaren Birinci

*бяха оскърбени от нашата делегация
в Лозана. По този начин ний създа-
дохме лошо настроения у двамата
най-меродавни фактори в съседната
нам държава.*

*По-после в Цариград за пълномо-
щен министър Г. С. Радев. Турците
познавали добре неговата бивша дей-
ност и го считаха за недобре разполо-
жен към тях. Някои турски вестници
писаха, че с неговото назначаване
България не двусмислено променя
окончателно политиката си спрямо
Турция.*

*Пълния неуспех на Исет, когато
бе дошъл с доброто желание да пред-
лага да се присъединим към гръцко-
турския пакт, му причини още едно
горчиво разочарование.*

*Не би могло да се отрече, че горни-
те факти не са повлияли за неустано-
вяване и досега по-здрави връзки в
отношенията между двете държави.
Тези факти сигурно са били подсил-
вани с интриги от някои наши съседи
особено южните.*

*Във връзка с горните факти, като се
има предвид шовенистичния дух на
сегашните турци и тяхното високоме-
рие; става лесно обясним враждебния
характер на ред мерки по отношение
някои наши народностни интереси*

*Напоследък вестниците съобщиха,
че Кязим Карабекир се явява отново в*

Dünya Savaşına kadar her ikisi de, Genelkurmay'da hizmette bulundular. Burada sık sık karşılaşıyorduk. Birinci Dünya Savaşı sırasında farklı cephelerde görev yapmışlardır. Kazım Karabekir Doğu Cephesinde Ruslara karşı ordunun başında bulundu. Erzurum, Kars ve Ardahan'ı kurtardı Sovyet Rusya ile Türklerin lehinde bir barış imzaladı. Ordusu, Anadolu harekatı başladığında, disiplini sağlayan tek ordu idi. Bu ordu Yunanlıların istilasına karşı mukavemetin temelini teşkil etmiştir.

Anadolu'da savaşın sona ermesinden sonra Kazım Karabekir, tüm iç politik-ekonomik meseleler hakkında Mustafa Kemal'in en yakın danışmanı idi. Kazım Karabekir bilinçli Türklerden biridir ve daha muhafazakar görüşlere sahiptir. Toplumda ve özellikle de orduda büyük prestiji vardır. Herkes tarafından, Mustafa Kemal'in muhtemel vekili olarak görülmekteydi.

Ordudan ayrıldıktan ve yalnızca politik sosyal faaliyetler ile ilgilenmeye başladıktan sonra, prestiji daha da arttı. Mustafa Kemal Paşa tarafından uzaklaştırılmasının sebebinin bu olduğu muhtemeldir. Son on yıl boyunca İstanbul'da beş vakit namazını yerine getirerek yaşamakta idi. Ancak kendisini geliştirmeye ve çeşitli husustaki meseleleri araştırmaya devam etmiştir.

İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanı olarak seçiminden hemen sonra, işbirliği

турския политически живот. Този Генерал се ползва с много добро име в цяла Турция. Сведенията, които следват за него представляват доста важен интерес.

Исмет и Кязим са другари и интимни приятели от училищната скамейка. По после, като капитани от Генералния Щаб, често ги срещам по границата и в Одрин с още по-засилени приятелски връзки. Кязим Карабекир още като Капитан ръководеше тактическата подготовка на офицерите във II корпус и редактираше едно военно списание.

След Балканската война до общата война те и двамата служиха в Главния Генерален щаб в Цариград, гдето често се срещаме. През общата война те участваха по различните фронтове. Исмет завърши като командующ една разстроена армия с громкото име "Илдъръм", а Кязим командуваше истинната армия (срещу русите), освободи Ерзерум, Карс и Ардахан. Той сключи със Съветска Русия твърде благоприятен за турците мир. Неговата армия единствена беше запазила дисциплината в момента, когато се начена анадолската акция, като послужи за основа за организиране съпротивата против гръцкото нашествие.

При свършване войната в Анадола, Кязим беше близкия сътрудник на Кемал по всички вътрешни политикостопански въпроси.

yapmak üzere eski dostu Kazım Karabekir'i kendisine çekmiştir. Kazım Karabekir ve Fethi Okyar'ın önemli mevkilere gelecekleri ve Türkiye'nin politik hayatında rol oynayacakları çok muhtemeldir.

Hisar Köyü
11 Ocak 1939

Todor Markov
Emekli General

Кязим Карабекир е един от редко умните турци и е с по-консервативни възгледи. В обществото и особено в армията се ползваше с голям престиж. Всички го считаха за презумтивния заместник на Кемал.

Когато той напусна армията и се предаде само на политико-обществена дейност, неговия престиж се засили още повече. Допустимо е това да е била една от причините за отстраняването му от Кемал. Последните десетина години той живееше изолиран в Цариград и наред с ежедневните си 5 молитви (като генерал Чакмак – Н[ачални]ка на Генералния Щаб) той не преставал да се самообразова и да проучва въпроси от разнo естество.

Сега, при избирането на Исмeт за Председател на Републиката, той веднага привлича за сътрудник стария си приятел Кязим. Много е вероятно, че Кязим и Фетти ще заемат важни постове и ще играят роля в политическия живот на Турция.

с. Хисар
11 януари 1939 г.

Генерал от запаса Т. Марков

IV. BÖLÜM
EĞİTİM,
BİLİM VE
KÜLTÜR
İLİŞKİLERİ

IV. РАЗДЕЛ
ПРОСВЕТИ,
НАУЧНИ И
КУЛТУРНИ
ВРЪЗКИ

**PANÇO DOREV'İN OSMANLI
ARŞİVİ'NDE YAPTIĞI
ÇALIŞMALARIN SONUCU İLE
İLGİLİ BULGARİSTAN
HÜKÛMETİNE VERDİĞİ
21.11.1930
TARİHLİ RAPORU (*)**

Sofya,
21.11.1930

Surettir

BAKANLAR KURULUNA

Sayın Başbakan

Eylül ayının sonuna doğru geri döndüm. Görevim 50 gün sürecekti. Fakat Türk devlet arşivlerindeki araştırmalarımı tamamlamak üzere, masraflarımı kendim karşılayarak, 17 gün daha kaldım.

Geçen asrın başlarından itibaren (1823) tarihî, millî, dinî, (kilise) ticarî ve ekonomik ilişkiler bakımından geçmişimizi ilgilendiren her şeyi inceledim.

(*) TsDA, F. 177 K op. 2, a.e 339, L. 19.

**ДОКЛАД ОТ ПАНЧО ДОРЕВ
ДО МИНИСТЕРСКИЯ СЪВЕТ
ЗА РЕЗУЛТАТИТЕ
ОТ КОМАНДИРОВКАТА МУ
В ТУРСКИТЕ ДЪРЖАВНИ
АРХИВИ.
(21 ноември 1930 г.)***

До Почитаемия

Министерски Съвет

Тук

Господин Министър-Председателю,

Към края на м. септември се завърнах. Командировката ми бе 50 дена, но останах на мои разноски и други 17 дена, само и само да закръгля моите проучвания в турските държавни архиви.

Прегледах, използвах всичко що се отнася до нашето минало от началото на миналия век (1823 г.) в политико-историческо, народно-църковно и търговско-стопанско отношение. Преписите на великото везирство с Мидхат паша за Дунавска България и

* ЦДА, ф. 177к, оп. 2, а.е. 339, л. 19.

Sadaretin (Osmanlı Sadrazamlık Makamı) Tuna Bulgaristan'ı hakkında Mithat Paşa ile yazışmasını ve ayrıca Hilmi Paşa ile Makedonya hakkında yazışmaları inceledim ve yararlandım.

Aynı zamanda Türklerin Bulgaristan'ı fethettiği asır ile ilgili bazı Türk anonim kroniklerinden ve meşhur Türk el yazmalarından suretler çıkarttım.

İncelemediğim hiçbir şey kalmadığını iftiharla söyleyebilirim. Ancak politik ve ekonomik bakımından önemli tüm devlet işlerini Sultan fermanlarını, sancak işlerini vs. içeren 400 yıllık 263 kadar Sicil Defterleri incelenmeyi beklemektedir. Bu sicil defterlerinde geçmişimiz ile ilgili bilgilere de rastlanmaktadır. Karanlık devirde Bulgaristan, Türk devletinin başlıca faaliyet ve iktisadî merkezi idi. Sicil Defterleri'nin incelenmesi uzun aylar, hatta yıllar gerektirmektedir. Çünkü çeşitli el yazıları ile çeşitli zamanlarda bir çeşit çıkıntılı hiyerogliflerle yazılmışlardır. Gönül rahatlığı ile söyleyebilirim ki, Sicil Defterleri ne bir Bulgar ne de bir Türk tarafından incelenmemiştir. Bu nedenle, tarihî çalışmalarda kullanmak üzere Sicil Defterlerini 2-3 kez inceleyen İstanbul

с Хилми Паша за Македония също проучих и използвах.

В същото време снех и преписи от някои турски анонимни хроники и известни турски ръкописи за епохата на покоряването на България от турците.

Мога да се похваля, че не оставих нищо не прегледано. Останаха да се прегледат още около 263 големи султански регистри от 400 години насам, съдържащи всички държавни актове, султански заповеди, окръжни и пр. от политико-стопанско значение. В тези регистри се срещат доста сведения и за нашето минало - през тъмната епоха, България бе главната оперативна и стопанска база на турската държава. За преглеждането на тези регистри се изискват дълги месеци, да не кажа години, те са написани в разни времена от разни почерци, един вид йероглифно с завитки и пр. Тъй като никой българин, нито пък турчин е в състояние съвестно да ги прегледа помолих професора по история на Цариградския факултет Ахмед Рефик Бей, който на два-три пъти ги е преглеждал за свои исторически трудове, да се заеме с тази работа и ни предаде всичко, което се намира в тях относно нашето минало - срещу едно

Üniversitesi tarih profösörlerinden Ahmet Refik Bey'den bu işle meşgul olmasını ve Bulgar Bilim Akademisi hesabından bir ücret karşılığında bu defterlerden geçmişimiz ile ilgili her şeyi bize vermesini rica ettim. Aynı yıl 5 Eylül'de Akademimize bu doğrultuda yazdım ve akademi 40.000 Leva miktarında bir ücret vermeyi kararlaştırdı. Umarım, Prof. Refik Bey görevlendirildiği işi 3-4 ayda bitirir.

Şu an, Türk belgelerinden herbiri 25-30 sayfalık kopyalama sonucu oluşan 75 defter, bazı orjinal veya Arşiv Müdürlüğünde resmî olarak onaylanan suretler elimde vardır. Refik Bey'in tedarik edecekleriyle beraber, açıkça söyleyebilirim ki, geçmişimizle ilgili her önemli ve ilginç belgeyi Türk Devlet Arşivi'nden aldık ve kullandık.

Şimdi, Bulgar Bilim Akademisi tarafından neşredilmesi için, topladığım her şeyin doğru tercümesi ve tertiplenmesi ile meşgulüm.

Dün Sofya'daki Türk Elçiliği, bütün Balkan devletleri için önemli belgeler içeren ve "Hürriyet"ten sonra Solen'den İstanbul'a taşınan Hilmi Paşa arşivinin, Türk Bakanlar Kurulunca bana verilmesi

възнаграждение и за сметка на Българската Академия на Науките. На 5-й септемврий т.г. писах в тази смисъл на нашата академия и напоследък тя реши да му се даде едно възнаграждение от 40 000 лева. Надявам се, че проф. Рефик Бей ще свърши възложената му работа за 3-4 месеца.

Сега притежавам около 75 тетрадки по 25-30 страници преписани турски документи, имам някои оригинали или в официално от Дирекцията на архивите заверени преписи и заедно с ония, които ще ви достави Рефик Бей, смело мога да заявя, **че ние сме взели и използвали всичко по-важно и интересно от турските държавни архиви за нашето минало.**

Сега се занимавам със систематизирането и точния превод на всичко събрано от мен, за да бъде публикувано от Българската Академия на Науките.

Завчера управляващия турската Легация в София ни събщи, че Турският Министерски Съвет е взел решение да ми се предаде всичката архива на Хилми Паша, която след хуриета биде пренесена от Солун в Цариград, разбира се с твърде важни

hakkında karar aldığııı bildirdi. Elçi, bunun eşine rastlanmayan bir güven olayı olduğunu söyledi. Prof. Refik Bey araştırmalarını gelecek Ocak veya Şubat'ta bitirecektir. O zaman İstanbul'a gidip yaptığı işi almak ve kontrol etmekle beraber, Hilmi Paşa'nın meşhur arşivinin incelenmesini tamamlayacağım.

Dışışleri bakanlığımıza Türk Elçiliğ'i'nin bir şifahî notasının suretini ilave etmekteyim.

En içten saygılarımla

Sofya, 21. Kasım.1930

Panço Dorev

документи от и за всички балкански държави. Управляващият прибави, че това е едно нечувано доверие. Проф. Рефик Бей ще привърши своите проучвания чрез идните м.м. януарий и февруарий и тогава бих могъл да прескоча за един месец да прибера и контролирам свършеното от него, а в същото време да използвам стоенето си, като окончателно прегледам и прочутите архиви на Хилми Паша.

Прилагам един препис от вербалната нота на Турската Легация до нашето Министерство на Външните Работи,

и оставам с отлично почитание:

Панчо Дорев

София, 21 ноемврий 1930.

**HURDA KAĞIT OLARAK
TÜRKİYE'DEN SATIN
ALINAN EVRAKIN
DEĞERLENDİRİLMESİ
İÇİN BİR KOMİSYON
KURULMASINA DAİR SOFYA MİLLÎ
KÜTÜPHANE MÜDÜRÜNÜN BUL-
GAR MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI'NA
GÖNDERDİĞİ 28.05.1931
TARİHLİ YAZI (*)**

*Sofya,
28.05.1931*

*Millî Kütüphane
No: 432*

**MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
KÜLTÜR DAİRELERİ VE FONLARI
ŞUBESİ'NE**

*Bakanlık tarafından da bilindiği gibi,
aralarında değerli belgelerin de bulu-
nabileceği eski Türk hurda belgelerinin
İstanbul'dan alınarak Knyajevo'daki
kağıt fabrikasına nakledildiğini acil bir
mektupla, İstanbul'daki Bulgar Elçiliği
Dışişleri Bakanlığı'na bildirmiştir. Dün
öğleden sonra, Dışişleri Bakanlığı'ndan
bu mektubun bir sureti elime geçtikten*

(*) TsDA, F. 177 K, op. 2, a.e. 339, L. 27

**ПИСМО ОТ ДИРЕКТОРА НА
НАРОДНАТА БИБЛИОТЕКА В
СОФИЯ ДО МИНИСТЕРСТВО-
ТО НА НАРОДНОТО
ПРОСВЕЩЕНИЕ ЗА
НАЗНАЧАВАНЕ НА КОМИСИЯ
ЗА ПРЕГЛЕЖДАНЕ НА
БРАКУВАНИТЕ ОСМАНО-
ТУРСКИ ДОКУМЕНТИ
ОТ ЦАРИГРАД.
(28 май 1931 г.)***

Народна библиотека

До Министерството на народното
просвещение, отделение за културни-
те учреждения и фондовете

Както е известно на почитаемото
Министерство, Българската Легация
в Цариград с твърде бързо писмо
съобщава на Министерството на вън-
шните работи за изнесени от Цари-
град стари турски бракувани архивни
материали и пренесени в България за
книжната фабрика в Княжево, между
които е имало може би и ценни доку-
менти. След като получих вчера след
обед препис от това писмо от Минис-

* ЦДА, ф. 177к, оп. 2, а.е. 339, л. 27.

sonra Sofya gümrük müdürü ve şahsen tanıdığım fabrika yöneticisi Dr. N. Zlatin ile hemen bağlantı kurdum. Davetim üzerine, Dr. Zlatin bu sabah saat dokuza doğru kütüphaneye geldi ve fabrikaya gerçekten iyi malzeme geldiğini, istememiz durumunda bunları görmemiz için arabasıyla bizi oraya götürebileceğini söyledi. Türk şubesinin kütüphanecisi V. Todorov Hindalov ile hemen fabrikaya gittik ve burada gerçekten muazzam sayıda, büyük balyaların içinde bağlanmış söz konusu malzemeleri gördük. İşçiler bir-iki balya açtılar. Fakat yüzeysel bir bakıştan, toplanmış Türk evrak ve belgelerinin arasında değerli malzeme olup olmadığını anlamak güçtü. Zlatin Efendi her ihtimale karşı, incelemelerinin yapılması için acele edilmesinde ısrar etti. Bu durumda Todorov Hindalov'un gücü yetmeyeceğinden dolayı, uzman kişilerden oluşturulacak bir komisyonun tayin edilmesinin gerekli olduğunu düşünüyorum. Komisyon, bu kadar muazzam, üstelik çok tozlu ve pis malzeme incelenebilir mi ve incelenmesi gerekli mi sorusuna cevap alacaktır. Komisyonunda şu kişilerin yer alması uygun olacaktır:

Millî Kütüphane Türk şubesinin kütüphanecisi Vladimir Todorov Hindalov, üniversitede Türk dili okutmanı D. Gadjanov, Dışişleri Bakanlığı'nda telgraf

терството на външните работи, аз влязах веднага във връзка с началника на Софийската митница и с управителя на фабриката д-р Н. Златин, който познавах и лично. Поканен от мене, тая сутрин към 9 часа той бе вече в библиотеката и ми съобщи, че действително във фабриката са постъпили подобни материали и ако искаме, може да ни заведе с автомобила си да ги видим. Заедно с библиотекаря на турския отдел Вл. Тодоров Хиндалов отидохме веднага в[ъв] фабриката, гдето действително видяхме стоварени въпросните материали, навързани в големи бали - в огромно количество. Работниците отвориха 1-2 бали, но от беглия преглед мъчно може да се установи, дали има между събраните турски книжа и документи с ценни работи. Господин Златин настоява на всеки случай да се побърза с преглеждането им. Предвид че за едно лице, в случая Тодоров Хиндалов, не е по силите, затова аз смятам, че ще бъде по-добре да се назначи една комисия от няколко души вещи лица, която да вземе становище по въпроса: може ли и трябва ли да се прегледа тоя огромен, при това много прашен и мръсен материал. В тая комисия е желателно да влязат лицата: Владимир Тодоров Хиндалов, библиотекар

ajansının müdürü Trayko Popov, Maliye Bakanlığında Levazım memuru; Başmüftü sekreteri St. Blajev. Bu mesele hakkında komisyon en iyi şekilde karar verecek ve teşebbüste bulunacaktır.

Bakanlık makamınca önerimin uygun görülmesi halinde, adı geçen şahıslardan yada onların birisinden bir komisyonun en kısa bir zamanda tayin edilmesini rica ediyorum. Çünkü Zlatin Efendi, söz konusu malzemelerin eritilmesi acil olduğundan dolayı uzun süre bekleyemeyeceğini söyledi.

Müdür

V. Yordanov

на турския отдел при поверената ми библиотека, Д. Гаджанов, лектор по турски език в университета, Трайко Попов, началник на телегр[афната] агенция при Министерството на външните работи, В. Шанов, домакин в Министерството на финансите и Ст. Блажев, секретар в главното мюфтийство. Тая комисия най-добре ще може да се произнесе по въпроса и да предприеме нещо.

Ако почитаемото Министерство одобрява моето предложение, моля най-почитателно да назначи [в най-скоро време] комисия от споменатите лица или само някой от тях, тъй като г. Златин заявява, че не може да се чака дълго време, понеже смилането на въпросните материали е предстоящо.

Директор: Вел. Йорданов

**HURDA KAĞIT OLARAK
TÜRKİYE'DEN SATIN ALINAN
EVRAKI İNCELEMEK ÜZERE
BİR KOMİSYON KURULMASI İÇİN
BULGARİSTAN EĞİTİM
BAKANI'NIN BAKANLAR
KURULUNA SUNDUĞU
02.06.1931
TARİHLİ YAZISI (*)**

Sofya
2-VI-1931

Millî Eğitim Bakanlığı

No: 12845

BAKANLAR KURULUNA

Türk hükûmetinin Knyajevo'daki Bulgar kağıt fabrikasına 27 ton eski Türk hurda arşiv malzemesini sattığı ve bunların arasında Bulgar tarihi ile ilgili değerli malzemeler bulunabileceğini İstanbul'daki Bulgar elçiliği acil bir mektup ile bildirmektedir.

Sofya gümrük yöneticisinin, Sofya millî kütüphane müdürünün ve aynı kurum şarkiyatçısının, fabrika müdürü Dr. Zlatin ile biraraya gelerek kağıt fabrikasındaki balyalardan bir ikisini incelemişler. Fakat yüzeysel olarak göz attıklarından dolayı bu malzemelerden

**ПИСМО ОТ МИНИСТЕРСТВОТО
НА НАРОДНОТО
ПРОСВЕЩЕНИЕ ДО
МИНИСТЕРСКИЯ СЪВЕТ ЗА
СЪСТАВЯНЕТО НА КОМИСИЯ
ЗА ПРЕГЛЕЖДАНЕ НА
БРАКУВАНИТЕ ОСМАНО-
ТУРСКИ ДОКУМЕНТИ ОТ
ИСТАНБУЛ (2 юни 1931 г.)***

Българската легация в Цариград с едно бързо писмо съобщава, че Турското правителство е подало на българската книжна фабрика в Княжево [27] тона стари турски бракувани архиви, между които има евентуално ценни за българската история материали. Управителят на Софийската митница ведно с директора на Народната библиотека в София, ориенталиста при същата и директора на фабриката д-р Златин разгледали 1-2 от балите в книжната фабрика, но при беглия преглед е било трудно да се установи кое от тия материали е ценно и кое - не.

Понеже балите са доста и директорът на фабриката е предупредил директора на библиотеката, че - по липса на друг материал за смилане в машините - той би могъл да послужи, ка-

(*) TsDA, F. 177K, op. .2, a.e 339, L. 29.

* ЦДА, ф. 177к, оп. 2, а.е. 339, л. 29.

hangisinin değerli olduğu ve hangisinin olmadığını tespit etmeleri güçlük arz etmiştir.

Balyaların fazlalığından dolayı ve işletilecek malzemenin bulunmaması sebebiyle fabrika müdürü söz konusu incelemenin hemen yapılmasını ancak 3-4 gün kadar bekleyebileceğine ilişkin millî kütüphane müdürünü ikaz etmiştir.

Bu sorunun bakanlar kurulunda gündeme getirilmesini rica ediyorum. Müsait bir zamanda belgelerin incelenmesine karar verilerek, bu incelemeler uzman kişilerden müteşekkil bir komisyon tarafından yapılsın. Bu komisyonda yer alacaklar. Vladimir Hindalov -Millî Kütüphane'de görevli-, oryantalist D. Gadjanov -üniversitede Türkçe okutmanı-, Trayko Popov -Dışişleri Bakanlığı telgraf ajansının müdürü-, V. Şanov -Maliye Bakanlığı'ndan Levazım memuru- ve St. Blajev -Başmüftülük sekreteri-.

Kısa süre içerisinde malzemelerin komisyon tarafından incelenememesi durumunda, söz konusu belgeler fabrikadan satın alınır ve incelemeden geçtikten sonra hemen hemen aynı fiyatla yeniden satılabilirler.

Bakan

Aleksandır Tsankov

то почака въпросния преглед да стане само до 3-4 дни, моля въпроса да се внесе за обсъждане в Министерския съвет - като при благоприятен случай се реши:

Архивите да се прегледат в 3-4 дни от една комисия от вещи лица [в] състав: Вл. Хиндалов - ориенталист в Народната библиотека, Д. Гаджанов - лектор по турски език в Университета, Трайко Попов - началник на телеграфната агенция при Министерството на външните работи, В. Шанов, домакин при Министерството на финансите и Ст. Блажев, секретар при главното мюфтийство.

Ако ли евентуално комисията не успее в тоя къс срок да прегледа материалите, те биха могли да се откупят от фабриката, и след прегледа да се препродадат почти на същата цена. или

Министър: Ал. Цанков

**TÜRKİYE'DEN
GETİRİLEN EVRAKIN
DEĞERLENDİRİLMESİ
İÇİN KURULAN KOMİSYONUN
02.06.1931 TARİHLİ RAPORU (*)**

PROTOKOL

2 Haziran 1931'de Millî Eğitim Bakanı'nın verdiği emirnâme doğrultusunda tayin edilen komisyon yeniden kağıt yapılmak üzere Knyajevo'daki kağıt fabrikasında bulunan ve İstanbul'dan gelen Osmanlı Arşivi belgelerini incelemek amacıyla aynı fabrikada saat 15.00'de toplandı ve adı geçen malzemeyi inceleyerek şunları tespit etti:

1- Bunların büyük bir kısmı yırtılmış pis, tozlu, güveler tarafından zarar görmüş vs. 22 ton civarında her biri 200 kilonun üzerinde olan, yüzden fazla balyalar içinde düzensiz bir şekilde bağlanmış İstanbul'daki Osmanlı Arşivi'ne ait belgeler olduğu tespit edilmiştir.

2- Balyalardan birisinin yüzeysel bir inceleme sonucunda, bunların gerek Türk tarihi ile ilgili olsun, gerek bizim tarihimiz ile ilgili olsun değerli malzemeler teşkil ettikleri anlaşılmıştır.

3- İstanbul'daki Bulgar elçisinin, bu yılın 22 Mayıs tarihli ve 825 numaralı

(*) TsDA, F. 177 K, op. 2, a.e. 339, L. 36.

**ПРОТОКОЛ НА КОМИСИЯТА
ЗА ОЦЕНЯВАНЕТО НА
БРАКУВАНИТЕ ОСМАНО-
ТУРСКИ ДОКУМЕНТИ ОТ
ИСТАНБУЛ. (2 юни 1931 г.)***

Протокол

Днес, 2 юний 1931 година, комисията назначена от Господина Министъра на народното просвещение със заповед № ... от ..., т.м., за да прегледа находящите се в книжната фабрика при Княжево архивни книжа, донесени от Цариград, продадени на фабриката за претопяване, се събра в 3 часа след обяд в същата фабрика, прегледа въпросните материали изобщо и като намери:

1. Че това са стари книжа от Турските архиви в Цариград, голяма част от които са изпокъсани, мръсни, прашни, изпоядени от молци и пр., с тежест около 22 тона, обвързани, безразборно в повече от 100 бали, всяка от по 200 кил. и нагоре.

2. Че въпреки това, от повърхностния преглед на една част от една от балите, действително се указаха ценни материали било от нашата история, било по въпроси от Турската история.

3. Че между тия книжа, възможно

* ЦДА, ф. 177к, оп. 2, а.е. 339, л. 36.

mektubunda iddia edildiği gibi, bu belgeler arasında Bulgaristan ve Romanya tarihi hakkında ehemmiyetli belgeler bulunması muhtemeldir.

KARAR

1- Antik Eserler Kanunu'nun 10. maddesi hükmünce İstanbul'daki Osmanlı Arşivi'nden alınan arşiv malzemesinin, korunmasına ilişkin tedbirlerin alınması Millî Eğitim Bakanlığı'ndan rica edilsin.

2- Arşiv malzemesinin fabrikadan çıkarılması için uygun bir yer bulunması ve bu malzemeler ölçüsünde bizim hurda kırtasiye evraklarımızın fabrikaya tahsis edilmesi Maliye Bakanlığı'ndan rica edilsin.

3- Arşiv malzemesinin incelenmesini, tasnifini ve araştırmasını yapacak Türk diline vakıf uzmanlardan teşekkür eden bir komisyonun tayin edilmesi ve bu komisyon üyelerine ücret tahsis edilmesi Millî Eğitim Bakanlığı'ndan rica edilsin.

Komisyon: (P) Vel. Yordanov

(P) D.Gadjanov

(P) V. Todorov Hindalov

(P) Tr. Popov

(P) V.Şanov

е, както се твърди и в писмото на българския Министър в Цариград под № 825 от 22 май т.г., да се намерят и по-значителни документи за Историята на България и Ромъния,

РЕШИ:

1. Да се помоли Министерството на Народното просвещение да вземе мерки, съгласно с чл. 10 от Закона за старините, за запазването на тия материали от турските архиви в Цариград.

2. Да се помоли Министерството на Финансите да наеме надлежно помещение за тия материали за пренасянето им от фабриката, като при това отпусне на същата бракувани канцеларски наши книжа в замяна и в такива размери, в каквито се приемат турските материали.

3. Да се помоли Министерството на народното просвещение да назначи комисия от вещи по турския език лица, на която да възложи преглеждането, подреждането и проучването на тия материали, като ѝ се заплати съответното възнаграждение.

КОМИСИЯ:

(п) Вел. Йорданов

(п) Д. Гаджанов

(п) Вл. Тодоров Хиндалов

(п) Тр. Попов

(п) В. Шанов

**BULGARİSTAN'DAKİ
TÜRKLERİN EĞİTİM
PROBLEMLERİ HAKKINDA TÜRK
ÖĞRETMENLER BİRLİĞİ'NİN
15.07.1931 TARİHLİ İLGİLİ
MAKAMLARA GÖNDERDİĞİ
BİLDİRİ (*)**

Sofya

15.07.1931

*Kopya: Bakanlar, milletvekilleri ve
parlamente gruplarına*

**BAŞBAKAN VE MİLLÎ EĞİTİM
BAKANI'NA**

*(Merkezi Şumnu şehri olan
Bulgaristan Türk Öğretmenler Birliği
merkez idaresinin bildirisi)*

Sayın Başbakan ve Sayın Bakan,

*Bulgaristan'da yaşayan Türk halkı
uzun senelerden beri ülke kanunları
önünde tam anlamıyla siyasî hak ve
özgürlüklere sahip olmanın mutluluğunu
yaşamaktadır ve yaşamaya devam ede-
cektir. Bundan dolayı şükran ve minnet-*

(*) TsDA, F. 166K, op. 1, a.e. 890, L. 196-198.

**ИЗЛОЖЕНИЕ ОТ ЦЕНТРАЛНО-
ТО НАСТОЯТЕЛСТВО НА ТУРС-
КИЯ УЧИТЕЛСКИ СЪЮЗ ДО
ДЪРЖАВНИТЕ ОРГАНИ
ОТНОСНО ПРОБЛЕМИТЕ НА
УЧИЛИЩНОТО ДЕЛО
НА ТУРСКОТО НАСЕЛЕНИЕ
В БЪЛГАРИЯ. (15 юли 1931 г.)***

До Господина

Министър-председателя

и Господина М[инистър]ра на
Нар[одното] просвещение

ст. София

15.07.1931

КОПИЕ: до Г-да Министрите,
Народните представители и
парламентарните групи

ИЗЛОЖЕНИЕ

от Централното настоятелство на
Турския учителски съюз в България

седалище гр. Шумен.

Господин Министър-председателю
и Господин Министре,

Турското население в България от
дълги години се е радвало и продъл-
жава да се радва на пълна гражданска

* ЦДА, ф. 166к, а.е. 890, л. 196-198.

tarlıgını birçok kez dile getirmiştir. Türk halkı minnettarlığını, müşterek vatanimizin geçirdiği en sıkıntılı anlarında özellikle vatana karşı gösterdiği fedakârâne ve dürüst bağlılığı ile göstermiştir. Söz konusu sıkıntılı anlar, Türk halkının vatan borcunu en dürüst ve samimî bir şekilde yerine getirdiği, elinde silah ile hürriyet ve bağımsızlığını koruduğu ve içlerinden hainler çıkarmadan iç düzeni ve barışı koruduğu savaş ve anarşinin yaşandığı zamanlardır. Normal zamanlarda ise, bu halk daima düzen ve barışçıl gelişmenin unsuru idi. Bulgaristan'daki Türk halkı, uzun seneler boyunca elde ettiği sağlam vatandaşlık hissi ve politik terbiye sayesinde ayrılıkçı hurefecilerin esaretine asla düşmemiştir. Bütün bunlar, zannedersek Bulgar devlet gemisinin sayın önderleri tarafından bilinmektedir. Türk halkının kalbinde bir acı vardır ve var olmaya devam edecektir. Tüm Türk aydınlarıyla birlikte, Türk Öğretmenler Birliği adı altında örgütlenen Türk öğretmenlerinin, ortadan kaldırılması ve yok edilmesi için mücadele verdiği ve vermeye devam ettiği cahilliğin içinde Türk halkının batmasıdır. Savaşlara kadar bu mücadele medrese taraftarı ve muhalifleri arasında şiddetli bir ihtilafta ve çağdaş pedagoji temelinde teşkilatlanmış mo-

и политическа свобода и равенство пред Законите на страната, за което то не еднократно е изразявало своята публична благодарност и признателност. Последната се е изразявала многократно в беззаветна и безкористна привързаност към Родината и то особено в най-съдбоносните и сублимни моменти, което е преживявало Общото ни Отечество, а именно през войните и размирните времена, през които турското население е изпълнило най-акуратно и искрено своя върховен отечествен дълг, като е пазил с оръжие в ръка свободата и независимостта, както и вътрешния ред и мир в същото, недавайки изменници из своята среда. А в нормални времена това население е било винаги елемент на реда и мирното развитие. Турското население в България никога не е изпадало в плен на сепаратистични предразсъдъци, от които го е предпазвал винаги здравият граждански усет и местното политическо възпитание, което то е получило в течение на години. Всичко това, смятаме, че е известно на многоуважаемите вождове на Българския Държавен Кораб.

Една болка имаше и има турското население в душата си: **то тъне в дълбоко невежество**, за изкореняването и премахването на което турското учителство, организирано в Турския учит[елски] съюз е водило и продължава да води непрестанна борба

dern laik bir okul için verilmiştir. Bu kültür mücadelesi genç nesil tarafından kesin surette laik okul lehinde kazanılmıştır. Çünkü savaşlar sırasında çekilen ızdıraplar ve eğitim alanında kardeş Bulgar halkının örnek teşkil etmesi, XX. asırda eğitimsiz kalan halkların hayatiyet ve varlık hakkından yoksun oldukları kanaatine varan en taassublu ve kör insanın bile gözlerini ebediyyen açmıştır.

Fakat mesele bundan ibaret değildir. Genç nesil burada durmamaktadır. Çarlık'ta Türk halkının umumî kültürünün gelişmesinin de geri kaldığını ve ülkenin kültürel eğitim hayatına katılmasını engelleyen ve kültürel gelişmenin geniş denizi içinde vahşi ve ıssız bir vaha durumuna koyan, kabuğunda kıvrılmış ve dondurulmuş, körelmiş bir insan kitlesi teşekkül ettiğini acıyla tespit etmektedir. Başta öğretmenler olmak üzere, genç nesil, kültür dünyasından kendilerini tecrit etme durumunun devam etmemesi gerektiğini ve devam edemeyeceğini, Türk halkının ülkedeki kültür girdabına girmesi için hazırlıklı olması gerektiğini bunun ise ancak vatandaşlık bilinci ve çağdaş kültürün esaslarının gerçekleştirilmesiyle ve Türk halkı açısında eğitim ve öğretimin en geniş bir şekilde yaygınlaşmasıyla

съвместно с цялата турска интелигенция. Тая борба се е изразявала до войните в остър конфликт между младата и стара генерации за и против старото килийно училище (само за вероучение и без писане), и модерното светско такова, организирано на базата на съвременната педагогика. Тая културна борба е спечелена окончателно от младата генерация за в полза на светското училище, тъй като теглилата през войните и примерът на братския Български народ в областта на Просветата отвориха завинаги очите и на най-фанатизирания и сляп амуджа, който се убеди, че без просвета в XX век няма право на живот и съществуване за народите.

Но не само това. Младата генерация не спира тук. Тя с прискърбие констатира, че турското население в Царството в своя общокултурен развой е останал тоже назад и представлява от себе си една атрофирана човешка маса, свита и вкаменена в своята черупка, която не му позволява да се приобщи към културно-просветния живот на страната и го оставя в положение на див и пуст оазис всред широкото море на културното развитие. Младата генерация, во главе учителството, смята, че това положение на самоизолиране от културния свят не бива и не може да продължава, и че се налага турското население да се подготви, за да се влее в общия културен водовъртеж в Страната, а това е

mümkün olacağını düşünmektedirler.

Ancak, son bir kaç yılda, öğretmenler başta olmak üzere biz Türk aydınları, Bulgaristan'da Türk halkının kültürel gelişiminin ikinci safhası olan söz konusu hedefine ulaşmak için mücadeleye başladığımızda, şu hazin gerçek ile karşı karşıya gelmiş bulunuyoruz; köylerde özel Türk okulları umumiyetle kapatılmaktadır ve bu şekilde Türk halkının çocukları ortaokul tahsilini ve dinî eğitimini anadilinde görmekten mahrum bırakılmaktadır ki, bu ilkokul tahsilinin anadilinde yapılmasını öngören modern pedagojinin esaslarına, Anayasa ve Millî Eğitim Kanunu hükümlerine aykırı bir husustur. Örneğin, Türk halkının kitlesel bir çoğunluk olarak bulunduğu kazalardan biri olan Şumnu kazasında sadece son birkaç yılda 160 özel Türk ilkokulu kapatıldı. Yani kazada bulunan ilkokulların %56'sı kapatılmıştır. Bu umumî kapatmalarda sözde sebepler şunlardır:

1- Okul binalarının hijyenik olmayışı. Bu sebeple birçok Türk okulu kapatılmıştır. Ancak bu durum, okulların kapatılması için yasal bir sebep teşkil etmemektedir. Çünkü Millî Eğitim Kanununun okullar bölümünde, özel

възможно само с провеждането на местно гражданско възпитание и началата на съвременната култура, както и с най-широкото разпространение на образование и просвета всред турското население.

В последните няколко години, обаче тъкмо когато турската интелигенция начело с учителството, бе повела борба за постигане на последната цел, като втори етап в културното развитие на турското население в България, ний сме изправени пред следния печален факт: **частните турски училища по селата масово се закриват като по тоя начин децата на турското население се лишават от възможността да получават основното си образование и религиозното си възпитание на своя матерен език,** обстоятелство противно на началата на модерната педагогика, която повелява, щото първоначалното образование да се получава на матерен език и на постановленията на Конституцията и Закона за Нар[едното] Просвещение. Тъй например, само в Шуменския окръг, един от първите окръзи, населен с компактна маса турско население, в последните няколко години са закрити [160] частни турски първоначални училища, т.е. 56% от всички такива в окръга, [от които само 50 закрити в началото на миналата учебна година]. За привидни причини при тия поголовни закривания са послужили следните основания:

okul müesseselerinin binalarına ilişkin hiç bir şeyden söz edilmemekte ve okul müfettişlikleri nizamnâmesinde ise 439. maddenin "a" fıkrasında diğer şartların arasında şu şart öngörülmektedir: Özel okul "elverişli ve hijyenik binaya sahip olsun" ancak bu şart "henüz açılacak olan okullar" için geçerlidir, mevcut olanlar nizamnâmeden evvelki statüye tabidir. Fakat bu paragraftan, nizamnâmeden evvel var olan binalar için "elverişsiz ve hijyenik" olmayanların kapatılmasına ilişkin bir anlam çıkartılamaz. Madem durum böyledir, Sancak Okul Birliği "91." maddesinin "g" fıkrasına dayanarak özel okulların kapatılmasına karar veremediği gibi, okul müfettişlikleri nizamnâmesinin 439. maddesinin içeriğinde kapatılma nedenleri kanunda kesin olarak gösterilmediğine göre, açılmalarına da karar verememektedir. Birliğin bu çerçevenin dışındaki her kararı kanun dışıdır ve dikkate alınması gerekmektedir. Bu durumda Millî Eğitim Bakanlığı tarafından benzeri kararların "tasdik edilmesi" söz konusu olamaz. Çünkü Millî Eğitim Kanunun 91. maddesinin "g" fıkrası gereğince "Birlik" sadece "görüş" bildirir. Kapatılmasını ise Bakanlık yapar. Halk olsun, özel olsun, elverişli ve hijyenik binalara sahip olmayan okulların bulunması halinde

I.

1. Нехигиеничност на училищните помещения. Поради тая причина са закрити маса турски училища. **Тя обаче не съставлява законно основание за закриване**, понеже в Закона за нар[одното] просвещение - отдел "частни училища", нищо не е казано за помещенията за частните учебни заведения, а в правилника за училищните инспекции - § 439, б. "а" - се предвижда между другите условия и това: частното училище да има "сгодно и хигиенично помещение", но това условие се отнася само до "ония училища, които тепърва има да се откриват", а не до ония, които съществуват и са заварени от правилника. От този § обаче, съвсем не може да се вади обратното заключение, че "тия от заварените, които нямат "сгодно и хигиенично" помещение", се закриват. Щом е така, Окр[ъжния] учил[ищен] съвет, основавайки се на чл. 91, б. "г", не може да вземе решение за закриване частните училища, както и не може да вземе такова за откриването им, съгласно духа на § 439 от прав[илника] за учил[ищните] инспекции, щом не са указани в закона причините за закриването **изрично**. Всяко решение на съвета вън от тия рамки е **незаконно** и не следва да бъде взето под внимание. В случая за "утвърждаване" подобни решения от М[инистерст]вото на Н[ародното] П[росвещение] и дума не може да става, понеже, съгласно изричното

kanun, tedricen ve birkaç sene zarfında tamamlanacak yeni hijyenik binaların inşasında kaynaklarından istifade edilecek fonların oluşturulmasını öngörmektedir. Zannedersek, yıllar önce, halk okullarında durum böyle idi. Bu yüzden, köylerde özel Türk okullarının bu sebebe dayanarak kapatılması kanun dışıdır. "Elverişsizlik ve hijyensizlik"ın gerçekçiliği meselesinde ise, adı geçen nedenlerden dolayı Türk okullarının kapatıldığı ve yerlerine yeni açılan halk okullarının yerleştirildiğini göz önünde bulundurmamız gerekmektedir. Bu gerçek Türk halkında derin etki yaratmakta ve nefret uyandırmaktadır. Yukarıda ifade edilenleri tamamlamak üzere Millî Eğitim Kanunu'nun özel okulların kapatılmasına ilişkin yalnız iki özel durumu öngördüğünü eklemeliyiz. Bunlar devlet kontrolüne gösterilen mukavemet ve kanunî emirlerin yerine getirilmemesi durumunda cezaî tedbirleri öngören 345. ve 360. maddelerdir. Bu durumların dışında, binaların hijyensizliği gibi durumlarda, özel okullar kapatılamaz.

2- Ağır okul ücretleri: Bu nedenden dolayı Türk okullarının büyük bir kısmı kapatılmaktadır. Millî Eğitim Kanunu'nun 359. maddesi ve ilgili nizamnâmesi (1929 tarihli ve 224 sayılı devlet

постановление на чл. 91, б. "г" от З[акона] [за] Н[ародното] Пр[освещение], той (съвета) дава само "мнение", а "закрива" самото М[инистер]ство. В случаи, когато училищата - било народни, било частни - нямат съгдни и хигиенични помещения, Закона предвижда образуването на фондове, с[ъс] средствата на които се построяват нови хигиенични помещения, като това става постепенно и в течение на няколко години. Така е било, мислим, и с народните училища преди години. Тъй че закриването на частните турски училища по селата на това основание е незаконно. А колкото за истинността на самия факт на "несгодност и нехигиеничност", трябва да се имат предвид случаите в места, гдето в зданията на закритите поради "нехигиеничност и не съгдност" турски училища, са настанени новооткритите народни училища, факт който силно фрапира и възмущава турското население. За допълнение горното трябва да прибавим и това, че Закона [за] Н[ародното] П[росвещение] предвижда само два случая за закриване на частни училища. Това са чл. чл. 345 и 360: за съпротивление на държавния надзор и като наказателна санкция за неизпълнение законни разпоредби. Вън от тия случаи, какъвто е "нехигиеничността" на помещенията, не може да се закриват частни училища.

2. Тежките училищни такси. - Поради тая причина са закрити пове-

gazetesinde yayınlamıştır) mucibince, okul malları ve çeşitli yardımlar muayyen bir özel okulun ihtiyaçlarına yetersiz olduğu halde, "noksanlık" devletin vasıtasız vergileri ile orantılı bir şekilde halka dağıtılacak ve toplanacaktır. "Noksanlık" terimi ile adı geçen nizamnâme, bazı sancaklar okul müfettişi tarafından, Türk okul yönetimlerinin bütçe giderlerinin sunî bir şekilde şişirilmesine ve söz konusu "noksanlığı" felaket boyutuna çıkararak ve sonra da halka dağıtılmasına yönelik acımasız bir muamele için kullanılmıştır.

Çoğu kez devlet vergilerinin üzerinde %200-300 ve %400'e kadar varan okul ücretleri, Türk halkının okul giderlerinin karşılama vâsıtası olmakdan çıkmış, iktisadî ve ekonomik araca dönüşmüştür. Kanun yapıcısı tarafından "noksanlık" olarak adlandırılan okul ücretleri halk üzerinde "malî" ekonomik işkenceye dönüştü. Ülkede meydana gelen ağır umumî ekonomik ve malî kriz yükü bütün halk üzerine değil, yalnız Türk okullarına giden öğrencilerin velileri üzerine yüklenmesini emreden Millî Eğitim Bakanlığı'nın talimatı sayesinde çok daha büyük boyuta ulaşmaktadır.

Örneğin, 50.000 Leva civarında yıllık

чето турски училища. Съгласно чл. 359 [от] 3[акона] [за] Н[ародното] Пр[освещение] и правилника към него (публик[уван] в Д[ържавен] в[естник] бр. 224/929 г.), когато приходите от училищните имоти и разните помощи не са достатъчни за издръжката на дадено частно училище, **недостигът** се разхвърля и събира от респективното население пропорционално с държавните преки данъци. Този термин "недостиг" и поменатия правилник, са използвани от някои окр[ъжни] учил[ищни] инспектори за най-жестоко третиране на турското население, чрез изкуствено надувване разходните пера в бюджетите на турските учил[ищни] [настоятелст]ва и чрез увеличаване същия "недостиг" до чудовищни размери, за да се разхвърли впоследствие върху същото население. **Този училищен налог**, който в по-вечето случаи, е достигнал до 200-300 и 400 върху държавните данъци, **от средство за издръжка, и подобрене учебното дело на турското население, се е превърнал на средство за стопанско и икономическо опропастяване същото.** Този училищен налог, наречен от законодателя "недостиг", се превърна в същински "финансово-икономически тормоз" върху населението и взема двойно и тройно по-тежък характер с настъпването на **тежката обща стопанска и финансова криза в страната** и наредбата на М[инистерството] на нар[одното] просвещение, повелява-

bütçe ile normal bir şekilde faaliyet gösterebilen özel Türk köy okuluna 100.000 yada 200.000 Leva bütçe kabul ettiriliyor ki, söz konusu açığın bütün bütçelerinin %80-90'a varması ve değirmen taşının Türk halkı üzerine inmesini hedefleyen bu uygulama neticesinde, sıkışan halk "Özel okulları istemiyoruz, kapatınız" diye bağırıp çağıracaktır. Bu şekilde özel Türk okulu kendiliğinden yada "halkın kendi isteği ile" kapatılmaktadır. Ve bu giderlerin artırılması ne kadar sunî ise o kadar da kanun dışıdır. Sunîdirler çünkü ilgili okullarda, okul faaliyetinin normal gidişatı zarar görmeksizin, gider kalemlerinin normal miktarına kadar düşen bir dizi tashih edilmiş bütçeler vardır. Kanun dışıdır, çünkü sancak okul müfettişleri, okul yönetimleri tarafından oylanан кредитlerinin artırılmasına veya özel bir kanunda öngörülmediği, dolayısıyla yeni olanları kayıt etmek hakları yoktur. Çünkü yönetimler bağımsız müesseselerdir.

Okul bütçelerinin tasdikine ilişkin Şumnu sancak okul müfettişinin istinaf talepleri sebebiyle (V. A. S. - 0.5 29.01.1930 tarihli ve 36 numaralı kararname, Bkz. 01.04.1930 tarihli ve 15 sayılı Avukatlar icmali dergisine) tarafından yapılan izahat budur. Bu istinaf

ща, щото таксите да се разхвърлят само върху родителите на децата, посещаващи турските училища, а не върху цялото население, при какъвто случай, те би били сравнително по-леки.

Тъй например, на едно селско частно турско училище, което може нормално да функционира с годишен бюджет от около 50 000 лв., се натрапва бюджет от 100 000 или 200 000 лв. с явното намерение тъй наречения "недостиг" да достигне до 80-90% от целия бюджет и да се стовари като воденичен камък върху турското население, което притиснато по тоя начин, да писне и да викне: "не щем частно училище, закрийте го!" И тъй, частното турско училище се закрива само по себе си, уж "по искане на самото население". А тия увеличения в разходните параграфи са колкото изкуствени, толкова и незаконни. **Изкуствени са**, защото има сума коригирани бюджети, на които разходните §§ са намалени до нормалния им размер, без от това да е пострадал нормалния ход на учебното дело в респективното училище. **Незаконни са**, защото Окр[ъжните] учил[ищни] инспектори нямат право да увеличават гласуваните от учил[ищните] настоятелства кредити или да вписват нови такива, щом това не е предвидено в някой специален закон, тъй като н[астоятелст]вата са автономни институти. Това е тълкуването на В[исшия] А[тестационен] С[ъвет] о[ставащ] [в]

istekleri aynı mahkeme tarafından söz konusu müfettişin "yetki suistimali" olarak tespit edilmiştir.

Umumî ekonomik kriz acımasız şekilde köylerde Türk okullarının kapatılması için kullanılmaktadır. Ne var ki, bu da yeterli değildir. Kaza müfettişleri, sekreter-tahsildarlar, halk okulları öğretmenleri, Türk okullarındaki Bulgar öğretmenler, muhtarlar, vs. Türk halkının bu kadar büyük bir krizde özel okullarının geçimini sağlamalarını istemekte imkansız hale gelince de kapatmaları gerektiği yönünde ajitasyon yapmaktadırlar. Bu durumda en tesirli "ajitasyonu" sekreter-tahsildarları yerine getirmektedirler ki, bunlar vergilerin toplanmasında veya borçluların icrasında, kişiye açık ve katî surette, büyük okul taksitlerinden kurtulmak isterlerse Türk okullarının "gönüllü" kapatılmasına dair takdim edilen bir beyannamenin imzalanmasını söylemektedirler. Bulgar öğretmen maaşlarının Millî Eğitim Bakanlığı tarafından karşılanmasıyla güya durumun hafifleştirilmesi talebini içeren beyannamelerin Türk halkı tarafından imzalanması için verildiği varakalar söz konusudur. Hakikatte ise söz konusu beyanname özel okulların kapatılmasına ilişkin talebi içermektedir.

с[ила] (реш[ение] № 36 от 29.I.1930 г. вж. сп. "Адвокатски преглед" бр. 15 от 1.IV.1930 г.). дадено по повод обжалвани действия на Шуменския окр[ъжен] учил[ищен] Инспектор в свръзка с утвърждаване учил[ищните] бюджети, които действия са таксувани от същия съд като "превишаване на власт" от страна на същия инспектор.

Ето по един такъв жесток начин се използва общостопанската криза по селата за закриване турските училища. Но и това не е достатъчно. Околийските инспектори, секр[етар]-бирниците, учителите при народните училища, учителите-българи при тур[ските] у[чилища] кметовете и др. са задължени "да агитират" пред турското население, че "през такава голяма криза невъзможно им е да издържат частно училище и че трябва да го закрият". В случая най-ефикасна се явява "агитацията" на секр[етар]-бирниците, които при събирането на таксите или при екутиране неиздължилите се, ясно и недвусмислено казват на амуджата, че ако иска да се отърве от големите учил[ищни] такси, да подпише предложеното му заявление, с което се иска "доброволно" закриването на тур[ското] училище. Има и случаи, когато на тур[ското] население се предлага да подпише заявление, с което се иска уж облекчение чрез поемане заплатите на учителите-българи от М[инистерството] [на] Н[арод-

Buraya bir diğer hususu ilave etmek gerekir ki, okul ücretlerinin dağılım ve toplama nizamnâmesinin büyük ölçüde yetersizliğinden dolayı, diğer bütçelerde giderlerin tahakkuku, öngörülen gelir tahakkukuna bağlı olduğu halde, okul bütçelerinin giderinde aktif olan her şey fiilen "okul vergi gelirleri" kalemine yansımaktadır. Bu ise durumu çok daha fazla ağırlaştırmaktadır.

Türk okullarının kapatılmasının gerçek faillerinin en fazla yoğunlaştığı "gönüllü" şekil işte budur.

3- Devlet kontrolüne mukavemet: Bazı özel okullar bu nedenden dolayı kapatılmıştır. Ne var ki bu neden de asılsız ve gayr-ı meşrudur. İşin aslı şundan ibarettir: Sancak okul müfettişleri, halk ortaokulları nizamnâmesine dayanarak özel Türk okullarına başöğretmen olarak söz konusu okullardan Bulgar öğretmenleri tayin etmektedirler. Müfettişlerin bu hareketleri "meşru" değildir. Çünkü Millî Eğitim Kanunu, özel okulların adı geçen nizamnâmeğe göre idare edilmesini öngörmemektedir, tam aksine bu okulların program ve nizamnâmeleri halk okulları ile aynıdır ya da aynı olmayabilir. (mad. 347) Türk okul yönetimleri ilk planda işte bu kanun dışı

ното] Пр[освещение], а всъщност заявлението съдържа искане да се закрие частното училище. Тук му е мястото да прибавим и обстоятелството, че Правилника за разхвърляне и събиране учил[ищни] такси така е негоден, че всичко онова, което е фиктивно в разхода на учил[ищни] бюджети, **се отразява реално върху § "приход от учил[ищни] такси"** когато при други бюджети реализирането на разходите зависи от реализирането на предвидените приходи. А това иде да влоши още повече положението.

Ето това е "доброволния начин" на закриване тур[ски] училища, на които най-много наблягат истинските автори на тия закривания.

3. Съпротивление на държавния надзор. - Някои частни училища са били закрити поради тая причина. Но и тая причина не е била основателна и законна. Същността на работата се състои в следното: Окр[ъжните] Учил[ищни] Инспектори назначават за главни учители при ч[астни] турски уч[или]ща учителите - българи при същите, базирайки се на Правилника за народните основни училища. Това действие на Инспекторите **не е закономерно**, понеже Зак[она] [за] Н[ародното] Просв[ещение] не предвижда, че частните училища се управляват съгласно горния правилник, а точно обратното: тия училища могат да имат програми и правилници

tayinlere karşı çıkmışlardır. Ancak söz konusu tayinler idarî yetkililer vasıtasıyla zorla yerine getirilmiştir. Bilindiği gibi, kanun dışı talimatlara hiç kimse uymak zorunda değildir.

İşte bu tür "kanunî" neden ve esaslara göre 100'den fazla özel Türk okulu kapatılmıştır.

Ne var ki, kanunsuzluk faaliyetleri bununla da son bulmamaktadır.

Örneğin;

a) Kapatılan özel Türk okullarının mülkleri (menkul ve gayr-ı menkul) ve sermayeleri, her türlü meşruiyeti inkar ederek ve Türk halkının şiddetli memnuniyetsizliği ve aktif protestolarına rağmen, polis yetkilileri vasıtasıyla Türk okul ve dinî cemaatlerinin elinden zorla alınarak Bulgar okul yönetimlerine teslim edilmiştir. Bu durum Türk halkını kuvvetli bir şekilde umutsuzlandırmıştır ve halk bir müfettiş emrinin, nizamî olarak çıkan ve kanunen yürürlüğe girmiş bir adlî senedi nasıl değiştirebildiğini ve bunun hangi kanun mucibince olduğunu hala anlamış değildir.

b) Şumnu sancak müfettişi 30.10.1929 tarihli ve 15624 nolu bir

еднакви или не с тия за народните училища (чл. 347). Турските училищни настоятелства на първо време са се съпротивили именно на тия незакономерни назначения, които, обаче, са приведени в изпълнение на места на сила, чрез административните власти. А известно е, че никой не е длъжен да се подчинява на незаконни разпоредби.

Ето по какви “законни” причини и основания са закрити повече от 100 частни турски училища.

II.

Незакономерните действия, обаче, не спират тук. Така например:

1. Имотите (движими и недвижими) и капиталите на закритите частни турски училища са отнети силом чрез полицейските власти от ръцете на турските училищни и религиозни общини и са предадени на българските учил[ищни] настоятелства, отричайки всякаква законност и всред силното негодувание и енергичните протести на населението. **Това силно е разочаровало турското население,** което е още в недоумение как може една инспекторска заповед да замести един редовно издаден и влязъл в законна сила съдебен акт и **по силата на кой закон става това?**

2. Шуменския Окр[ъжен] Инспектор е издал окръжно № 15624 от 30.X.1929 год., с което нарежда съб-

genelge çıkartmış ve Türk halkından toplanan okul ücretlerinin tutarlarını sekreter tahsildarlarının direkt olarak öğretmenlere peşin para makbuzu karşılığında teslim etmelerine ve okul yönetimlerinin veznedarlarına para yerine söz konusu makbuzların verilmesine dair talimat vermiştir. Okul vergileri nizamnâmesinin 10. fıkrası sekreter tahsildarının topladığı tutarların düzenli koçandan çıkarılmış makbuz senedi karşılığında veznedara verilmesini hükmettiği halde, adı geçen genelge tam anlamıyla kanun dışı bir senet teşkil etmektedir. Çünkü bir memur Çar buyruğu ile kabul ve tasdik edilen bir nizamnâmeyi yürürlükten kaldırma salahiyetine sahip değildir. Bu, Türk okul yönetimlerinin ve veznedarların en büyük fonksiyonlarından birinin tehiridir ki, bundan sonra hesap verecek kimse-ler olarak sekreter-tahsildarlar ve muhasebeciler fahiş hataları ve düzensiz davaları nedeniyle, adı geçen müfettiş tarafından büyük açıklarla karşı karşıya bırakılmaktadır.

c) Müfettişlerin direktifi ile yürütülen Türk okullarını kapatma ajitasyonuna yalnızca halk arasında, özel okulların kapatılmaması için karşı-ajitasyon yapımlarından dolayı bir yığın Türk öğret-

раните суми от учил[ищните] такси от турското население, секр[етар]-бирниците да ги предават направо на учителите срещу авансови разписки, а на касиерите на учил[ищни] наст[оятелст]ва да дават тия разписки вместо пари; когато § 10 от Правилника за училищните такси повелява щото събраните от секр[етар]-бирниците суми да се предават на касиерите на учил[ищните] наст[оятелст]ва срещу редовни кочанни квитанции. Това окръжно съставлява **един напълно незакономерен акт**, тъй като един местен чиновник не може да отменява един утвърден с царски указ правилник. Това е суспендиране една от най-главните функции на турските учил[ищни] н[астоятелст]ва и на касиерите им, които, впоследствие като отчетници, поради грешки и нередовни дела на секр[етар]-бирници и счетоводители, биват начитани с грамадни суми от същия окр[ъжен] инспектор.

3. Лишени са от правоучителствуване маса учители-турци само за това, че са отговаряли на агитацията провеждана по директива на Инспекторите за закриване тур[ските] училища с контраагитация между населението да не закрива частното училище, когато това е най-легитимично право на учителя турчин да защитава своя народностен и професионален интерес, понеже при закриване той е, който ще остане на улицата. А такива има днес 113, които се скитат немили и недраги.

meni, öğretmenlik haklarından mahrum bırakılmıştır ki, milliyet ve meslek menfaatini savunmak Türk öğretmenin en meşru hakkıdır. Çünkü okulun kapatılması durumunda sokakta kalacaktır. Bu şekilde, hiç kimse tarafından alaka görmeyen 113 kişi vardır.

d) Okul müesseseleri nizamnâmesinin 471. maddesi ve Millî Eğitim Kanunu'nun 358. maddesinde öngörülen şartlara uygun olmalarına rağmen büyük bir kısım Türk öğretmene izin çıkarılması kabul edilmemiştir ki, 468. madde gereğince sancak okul müfettişleri yukarıda zikredilen şartlara uygun olduklarına dair belgeler takdim edildikten sonra söz konusu izinleri vermek zorundadırlar. Dışardan çeşitli insanların ihbarları üzerine bazı daha aydın ve daha uyanık öğretmenlere karşı oluşturulmuş "kara liste" burada esas alınmıştır.

e) Türk köylerinde yeni kurulan halk okullarında, Türklerin Türk dili ve İslâmî ilimlerin okutulmasına yer verilmemiştir. Bu ise çocukların ana dilini ve dinî terbiyesini kaybetmesine neden olacaktır. Bu şekilde en hassas yerinden vurulan Türk halkı bundan oldukça etkilenmiştir.

f) Yukarıda da söz ettiğimiz gibi bazı

4) На голямо число учители-турци е отказано издаването на разрешителни въпреки че отговарят на условията, предвидени в чл. 358 от З[акона] [за] Н[ародното] Пр[освещение] и § 471 от Прав[илника] [за] учил[ищните] инспектори когато Окр[ъжните] учил[ищни] Инспектори са длъжни, по силата на § 468 [от] с[ъщия] пр[авилник], да издадат такива щом са представени документи, които установяват, че отговарят на горепоменатите условия. Тук за база са служили някакви си "черни списъци", съставени срещу по-интелигентни и побудни учители по донесения на разни заинтересовани външни лица.

5. В новооткритите "народни" училища за турците в чисто турски села не е оставено място за турския език и мюсюлманско вероучение, което влече подире си изгубването матерния език и религиозното възпитание, а това особено силно възбуди турското население, което по тоя начин бе ударено в най-чувствителното си място.

6. Някои окр[ъжни] учил[ищни] инспектори назначиха, както поменахме по-горе, учителите българи за главни такива, като им възложиха и счетоводната работа. Това действие също е незаконно, тъй като има за основание "правилника за основ[ните] народни у[чили]ща", а тоя правилник няма сила по отношение на частните у[чили]ща, което е видно от Зак[она] за Н[ародното] Пр[освещение] - от-

sancak okul müfettişleri, Bulgar öğretmenlerini başöğretmen olarak tayin ettiler ve muhasebe işiyle de vazifelendirdiler. Bu durum kanun dışı bir davranıştır. Çünkü "Halk ortaokul nizamnâmesi" esas alınmıştır. Millî Eğitim Kanunu'nun "özel okullar" bölümünde de görüleceği gibi söz konusu nizamnâme özel okullar hakkında yetkili değildir. Kanun, okul müfettişlerine "idare etme" yetkisi değil, fakat özel okulları "teftiş etme" hakkı vermektedir. Gayr-ı meşru olarak tayin edilen bu başöğretmenler, yönetimin mührünü, kağıtlарya ve muhasebe evraklarını evlerine götürüyor, dolaplarında kilitliyorlar ve okul yönetimlerinin eline hiç bir şey bırakmıyorlar. Söz konusu okul yönetimleri her yönden iptal edilmiş haklarla, tek bir vazifeleri olan, başöğretmenin işaretlediği yere kapalı gözle imza atmak ve sonra da mesuliyetsiz muhasebeci, sekreter-tahsildar vs.'nin hata ve tecrübesizliğinden dolayı büyük tutarlarda açık vermekte ve bir gölge haline gelmektedir. İmzanın atıldığında -hesap açığı, red edildiğinde yok edici cezalar! İşte Türk okul yönetimlerinin trajik durumu budur.

Bu şekilde kanun ihlallerinin dışında özel Türk okullarında şu pedagojik

дел "частни училища". Закона дава право на училищните инспектори само да "инспектират" частните училища, **но не и да ги "управляват"**. Тия незаконно назначени гл[авни] учители прибират печата на н[ачал]ството, канцеларските и счетоводни книжа у домовете си, заключват ги в чекмеджетата си и не дават на разположението на учил[ищни] н[астоятел]ства нищо. **Последните са останали само сенки, със супендирани права по всички направления**, с едничкото "предназначение" със затворени очи да слагат подписите си, там дето им насочи гл[авната] учителка, за да бъдат начитани впоследствие с грамадни суми, заради грешките и неопитността на неотговорни счетоводители, секр[етар]-бирници и др. При слагане подпис - начети, при отказ - съсипителни глоби, ето това е трагичното положение на турските учил[ищни] н[астоятел]ства.

III.

Вън от тия закононарушения, констатирани са и следните педагогически неуредици в частните турски училища:

1. Българският език, който от 6 години се преподава от учители-българи не дава очакваните резултати и децата турчета излизат твърде слаби по него, въпреки силното желание на турското учителство и интелигенция, които от ред години водят непрестан-

nizamsızlıklar da tespit edilmiştir:

1- Altı yıldan beri Bulgar öğretmenler tarafından okutulan Bulgar dili, beklenen sonuçları vermiyor ve uzun yıllardan beri Türk halkı arasında Bulgar dilinin genişçe yayılması için çalışan Türk öğretmen ve aydınlarının şiddetli arzusuna rağmen Türk çocukları bu dilde oldukça zayıftır. Bu durum özellikle Bulgar dili, Bulgar tarihi ve vatan coğrafyası ile ilgili münferit bir programın yokluğu ve Berliç metodu ile diğer metodlar gibi başka milliyetlerden olan çocuklara bu derslerin okutulmasına özellikle uyarlanmış okutma metodlarının tam olarak tespit edilmemesi ile izah edilmektedir. Birliğimiz, eski Millî Eğitim bakanları ile bazı sancak okul müfettişlerinin dikkatini bu gerçek üzerine çekmiştir. Türk okullarında metodsuzluk ile programsızlık içinde çaresiz dolaşan Bulgar öğretmenlere özel kursların yapılmasını ve aynı nedenden dolayı sancak müfettişlerinin destek veremedikleri bu öğretmenlere özel talimat kılavuzunun verilmesini önermiştir. Ne var ki, şimdiye kadar, bu yönde hiç bir önlem alınmamıştır. Öğrendiğimize göre, okul faaliyetimizde bazı faktörler, iki yıldan beri yıllık konferansları ve sınavları takip eden asistanlar vasıtasıyla

на борба за най-широкото му разпространение сред тур[ското] население. Това се обяснява най-вече с липсата на единна програма по Български език, Бълг[арска] история и Отеч[ествена] География, и точно установена метода на преподаване, специално нагодени за преподаване тия предмети за деца от друга народност, каквито са напр[имер] Берлицката и др[уги] методи. Съюзът ни е привлякъл вниманието на бившите г[оспода] Министри на Просв[етата] и някои Окр[ъжни] учил[ищни] Инспектори върху този факт и е препоръчал да се организират специални курсове за учителите-българи при турските училища, да се изготвят специални ръководства за упътване, същите тия учители, които се лутат безпомощно в безметодие и без програма, а окол[ийските] инспектори не могат да им помогнат поради същата причина; Но никакви мерки в това направление досега не са били взети. Както се учим някои фактори в учил[ищно] дело, след констатиране неуспехът на бълг[арския] език в тур[ските] училища чрез асистенти, които от две години следят годишните беседи и изпити, са тъкмели да изковат от това нов "аргумент" за закриване на останалите още незакрити тур[ските] у[чили]ща, като смятат да изтъкнат, че единственото средство за успешното провеждане на бълг[арски] език между децата-турчета е изпращането им в "народните учили-

la, Türk okullarında Bulgar dilinin başarısızlığının tespiti ve hala kapatılmamış Türk okullarının kapatılmasına ilişkin yeni bir "delil" meydana getirmeye hazırlandıklarını ve Türk çocukları arasında Bulgar dilinin başarılı bir şekilde okutulmasının tek çaresinin halk okullarına gönderilmeleri olduğunu belirtmek düşüncesindedirler. Bu yeni delilin hiç bir dayanağı yoktur. Çünkü bu düşüncelerle bugün özel okullarda yakalanan düşük başarıya bile ulaşılamaz. Çocuklar, halk okulunda da özel okulda da aynı öğretmen tarafından okutulmaktadır.

2- Özel Türk okulları için münferit bir okul program ve nizamnâmesinin yokluğundan dolayı, söz konusu okullarda şahıs ve makama bağlı olarak büyük farklılıklar hüküm sürmektedir. Bu durum, birliğimiz tarafından hazırlanacak yukarıda adı geçen program ve nizamnâme sayesinde ortadan kaldırılacaktır.

3- Genel ve özel bilgilerini tazelemek üzere, daha önce muntazam olarak tertiplenen öğrenim ve pedagojik kurs ve konferanslar periyodik düzenlemelidir.

Yukarıda yapılan açıklamalardan anlaşılabileceği gibi, eski rejim Bulgaristan'da

ща". Този нов "аргумент" не издържа никаква критика, тъй като с това няма да се дойде даже и до оня слаб успех, който сега се получава в частните училища, понеже децата са същите ония "инородци", на които е преподавал същия учител в частното училище. Изходът тук е съвсем друг.

2. Поради липса на единна учебна програма и правилник за ч[астните] тур[ски] училища, в последните владее голямо разнообразие в зависимост от лицата и местата, а това ще се отстрани с изработването на такава програма и правилник, с изготвянето на които се ангажира съюзът ни.

3. Нужно е сегис-тогис да се уреждат общообразователни и педагогически курсове и конференции за учителите-турци за опресняване общите им и специални познания, каквито курсове и конференции по-рано са се уреждали редовно.

От всичко гореизложено става ясно, че бившия режим бе усвоил по отношение на просветата и културното развитие на турското население в България, една отрицателна политика, политика на пълно и системно унищожение на частните турски училища, пренебрегвайки законните установления и погазвайки културната и верска свобода на това население, гарантирани от Основния Закон и Закона за Н[ародното] Пр[освещение] като всичко това се е мотивирало

Türk halkının eğitim ve kültürel gelişmesi hakkında olumsuz bir politika benimsemiştir. Meşru talimatları ihmal ederek ve Anayasa ile Millî Eğitim Kanunu'nun bu halka sağladığı kültürel ve dinî hürriyetlerini çiğneyerek özel Türk okullarının tam anlamıyla ve sistematik bir şekilde yok edilmesine yönelik bir politika takip etmiştir. Bütün bunları, bu bildirinin birinci bölümünde ayrıntılı olarak ifade edilen sebeplere dayandırmıştır. Maddî bakımdan Türk okul yönetimleri tarafından meydana getirilen malî ve hesap intizamsızlığı ve suistimalleri sebep gösterilmiştir. Ancak gerçek düşünce, ortada olup daima aynı kalmıştır. Malî düzensizliklerin sorumluluğu okul yönetimleri ile beraber eşit ölçülerde, okul müfettişleri tarafından tayin edilen ve aralarında aylık listesini hazırlamayı dahi bilmeyen muhasebecilere de aittir. Sadece özel okul yönetimlerinde söz konusu olmayan bu hususa karşı bir önlem olarak hesap verenleri ve muhasebeciler bir-iki konferansa çağrılarak, uzun yıllardan beri yol gösterilmediklerinden ve kontrol edilmediklerinden dolayı, yönlendirmeli ve ikaz edilmelidirler. Suistimallerin kasten yapıldığı tespit edildiği takdirde kanunun öngördüğü ceza tavizsiz olarak uygulanmalıdır.

формално по начин, изложен обстойно в I-та част на настоящето изложение, а материално - с финансови и отчетни - неуредици и злоупотребления от страна на турските училищни настоятелства, **но интимната мисъл си е била все една и съща, която е подчертана.** За финансовите неуредици носят отговорност наравно с учил[ищните] настоятелства и назначените от училищните инспектори счетоводители, между които има и такива, които не знаят още да съставят ведомости. А като мярка срещу този недъг, който съществува не само в частните училищни н[астоятел]ства, е достатъчно да бъдат свикани на една-две конференции отчетниците и счетоводителите, които да бъдат упътени и предупреждени, понеже те от дълги години нито са били упътени, нито пък контролирани, а при умишлени злоупотребления да им се наложи санкцията на Закона с всичката му строгост.

Излагайки тия болки, които не са само на турското учителство и на турската интелигенция, но и на цяло турско население в Царството, което на 21.VI.1931 г. даде израз на дълбокото си възмущение и протест срещу горепоменатите похвати на бившите ръководители на Нар[одната] Просвета, които недвусмислено отговаряха на многобройните делегации, изпратени от различните организации и представители на турското население, че това е политика на Министер-

Yalnız Türk öğretmenlerinin ve Türk aydınlarının değil, fakat Çarlık'taki Türk halkının acılarını ifade etmekteyiz. Çeşitli teşkilatlar tarafından gönderilen çok sayıdaki heyetlere ve Türk halkının temsilcilerine bu durumun bakanlığın (Millî Eğitim) politikası olduğu ve ondan ayrıl-mayacaklarını katî surette bildiren eski Millî Eğitim yöneticilerinin yukarıda bahsedilen takip ettikleri hareketlerine karşı Türk halkı 21.06.1931'de derin nefret ve protestosunu dile getirmiştir.

Bulgaristan Türk Öğretmenler Birliği, yüksek devlet niteliğine ve Türk halkına karşı denenmiş iyi duygularına inandığı Bulgar devlet gemisinin bugünkü yöneticilerine, var olan kanun ve talimat-nameler çerçevesinde tamamen tatbik edilebilen şu mütevazi ve meşru taleplerini sunmaktadır:

I. Kapatılan Okullar Hakkında

1- Sancak okul kurumlarının ya da sancak okul müfettişlerinin raporlarının tasdik edildiği Millî Eğitim Bakanlığı Kanunları iptal edilerek, dağıtılan okul yönetimleri yeniden kurulmalı, eğer bu mümkün değilse, önceden gayr-ı meşru bir şekilde yeni kurulan okul yönetimlerinin elinden alınan tüm menkul ve gayr-i menkullerini, arşiv ve muhasebe

ството (Н[ародното] Просв[ещение]) и че няма да се отклонят от нея.

Турският Учителски Съюз в България, разчитайки на високите държавнически качества и изпитаните добри чувства към турското население, на многоуважаемите днешни ръководители на Българския Държавен Кораб, **отправя им** следните скромни и легитимни **искания**, които са напълно приложими в рамките на съществуващите закони и наредби, а именно:

I. За закритите училища.

1. Да се открият наново всички закрити частни турски училища, като се отменят заповедите по М[инистерст]вото [на] Н[ародното] Пр[освещение], с които са утвърдени решенията на окр[ъжните] учил[ищни] съвети или рапортите на окр[ъжните] уч[илищни] инспектори, като се възстановят разтурените учил[ищни] настоятелства или, ако това е невъзможно, да се назначат тричленни комисиии, които да приемат обратно всичкото движимо и недвижимо имущество на възстановяваните тур[ски] училища, архивата и счетоводните книжа, документите и ценните книжа, отнети по-рано незаконно.

2. Да се възвърнат всички училищни фондови имоти в цялост, тъй като са били отнети по-рано, като там, где-то тия отнемания са оформени с царски укази, да се издадат нови укази за отменяване последните.

evraklarını, belgelerini ve değerli evraklarını tekrar geri kabul edecek üç azal komisyonlar tayin edilmelidir.

2- Daha önce elden çıkarılan, tüm okul fon mülkleri bütünlük içinde teslim edilmeli ve Çar'ın emriyle elden çıkarılanların bulunması durumunda, söz konusu emirlerin iptali için yeni emirler çıkarılmalıdır.

3- Türk okul yönetimlerine ve Türk halkına, mevcutları tamir ederek ve küçük masraflar ile geçici olarak bir kaç yılda yeni okul binaları yapmaları için hazırlanma fırsatı tanınmalı.

4- Memurların Türk halkı arasında Türk okullarının kapatılmasına ilişkin açık ve gizli ajitasyonuna son verilmeli ve yerine getirmeyenler ise cezalandırılmalıdır.

II. Maddî Kaynaklar Hakkında

1- Giderlerin karşılanması için acil ve önemli bir ihtiyaç hissedilmediği yada ekonomik kriz dolayısıyla ertelenebildiği hallerde, diğer kalemlerin sunî olarak artırılmasıyla okul bütçelerinin giderleri artırılmayarak, Türk halkından toplanan okul vergilerinin miktarı (Millî Eğitim Kanunu ve okul vergileri nizam-

3. Да се предостави на турските учил[ищни] настоятелства и турското население да се подготвят и в разстояние на няколко години да построят нови училищни помещения като сегашните ги ремонтират и приспособят временно с малко разноси.

4. Да се спре явната и тайна агитация на длъжностни лица между тур[ското] население за закриване тур[ските] училища, а неизпълнителите да се накажат.

II. За материалната издръжка.

5. Размерът на събираните от тур[ското] население училищни такси (съгл[асно] чл. 359 от 3[акона] [за] Н[ародното] Пр[освещение] и правил[ника] [за] учил[ищните] такси) да бъде в поносим размер, като разходната част на учил[ищните] бюджети не се увеличава чрез изкуствено повишение на отделните параграфи, без да има тъй спешна и голяма нужда от тия разходи или пък може да се отложи удовлетворяването им за известно време поради стопанската криза. Този поносим размер да бъде определен или ограничен до известен процент. Да се даде право на тур[ските] учил[ищни] н[астоятел]ства да могат да постановят отлагането или свършеното изоставяне събирането на предвидените и утвърдени суми от учил[ищни] такси в бюджетите в зависимост от реалните нужди [на] училищата, като се осигурят преди

nâmesinin 359. maddesi mucibince) karşılanabilecek ölçüde olmalıdır. Bu karşılanabilir miktar muayyen bir yüzdeye kadar belirlenmeli ya da sınırlandırılmalıdır. Öncelikle öğretmen maaşları temin edilerek, bütçelerde okul ücretlerinden öngörülen ve tasdik edilen miktarların, okulların gerçek ihtiyaçlarına bağlı olarak, toplanmasının ertelenme veya tamamıyla ortadan kaldırma hakkı okul yönetimlerine verilmelidir. "Menfaat yada başka amaçlarla şahıslar tarafından açılan özel okullar ile Türk okulları gibi" dinî ve cemaatlara ait okullar arasındaki esaslı fark göz önünde bulundurularak okul ücretleri yalnızca, Türk okullarına giden çocukların velilerinden değil, fakat bütün Türk halkından toplanmalıdır. Okul ücretleri nizamnâmesinin 2. maddesine yapılan atıf ortadan kaldırılmalıdır.

2- Belediye idareleri, sancak daimî komisyonları ve Millî Eğitim Bakanlığı, Türk okullarının geçimlerine düzenli yardım tahsis etmeli ve tahsis edilenler oylandığı şekilde tasdik edilmelidir.

3- Ekonomik krizin devam ettiği sürece geçici tedbir olarak, Türk okul yönetimlerine, gündelik ihtiyaçlarına yönelik olarak fon mülklerinin gelirlerini

всичко учителските заплати. Училищните такси да се събират не само от родителите на децата, посещаващи тур[ско] училище, а от цялото турско население, като се има предвид принципалното различие между "частни училища открити от частни лица за печалба или други цели" и "такива, принадлежащи на религиозни и училищни общини", каквито са тур[ските] училища. Забел[ежка] към § 2 от Прав[илника] [за] учил[ищните] такси, да се изхвърли.

6. Административните общини, Окр[ъжните] постоянни комисии и Министерството Нар[одното] просв[ещение] да отпускат редовни помощи за издръжка на турските училища, а отпуснатите да се утвърждават, тъй както са гласувани.

7. Турските учил[ищни] н[астоятел]ства да могат да изразходват 25-тия процента от приходите на фондовите земи за текущи нужди взаимнообразно, като временна мярка докато трае стоп[анска] криза.

8. Министерството [на] Н[ародното] Пр[освещение] да поеме заплатите на учителите-българи при ч[астните] тур[ски] училища, както е било по-рано.

9. Глобите, събирани от родителите за нарушение на Зак[она] [за] Н[ародното] Пр[освещение] да се внасят в тур[ските] учил[ищни] н[астоятел]ства.

kullanma imkanı verilmelidir.

4- *Daha önceden olduğu gibi, özel Türk okullarında Bulgar öğretmenlerin maaşlarının karşılanmasını Millî Eğitim Bakanlığı üstlenmelidir.*

5- *Millî Eğitim Kanunu'nun ihlâlinden dolayı velilere verilen cezalar Türk okul yönetimlerine yatırılmamalıdır.*

6- *Müslüman dinî cemaatleri, Türk okullarına daha büyük yardımlar tahsis etmeli, söz konusu yardımların Millî Eğitim Bakanlığı tarafından tasdiki sırasında, miktarı azaltılmalıdır.*

7- *Şumnu sancak okul müfettişinin 1929 tarih ve 15624 nolu genelgesi iptal edilmelidir.*

8- *Müslüman dinî cemaatleri ve vakıflar şubesinin bütçelerinde öngörülen tutarların yatırılmasıyla, Başmüftülük bünyesinde (vakıflar şubesi) "Çarlıkta Türk okullarına destek sağlayacak bir fon" oluşturulmalıdır. Bu fondan ihtiyacı olan Türk okullarına destek sağlanmalıdır.*

III. Öğretmenler Hakkında

1- *Millî Eğitim Kanunu'nun 360. maddesi ve 468, 469, 471 ve 486. mad-*

10. *Мюсюлманските Вероизпов[едни] общини да отпуснат по-големи помощи на тур[ските] училища. Отпуснатите да не се намаляват при утвърждаването им от М[инистерст]вото [на] Вън[шните] работи и изповеданията...*

11. *Да се отмени окр[ъжно] № 15624/929. на Шуменския Окр[ъжен] учил[ищен] Инспектор.*

12. *При Гл[авно] Мюфтийство - (Отд[ел]а за Вакуфите) да се образува "фонд за подпомагане тур[ските] училища в Царството", чрез предвиждане суми в бюджетите на Мюсюлманските Вероизп[оведни] общини и на отдела за Вакуфите, от който фонд да се подпомагат нуждаещите се тур[ски] училища.*

III. За учителите.

13. *Да се възвърнат правата на всички учители-турци, лишени от правоучителствуване без спазване реда, установен в чл. 360 [от] З[акона] [за] Н[ародното] Пр[освещение] и §§ 486, 469, 471 и 458 [от] Прав[илника] [на] Учил[ищните] Инсп[ектори], като се премахне системата на "черните списъци", която не са оправдани от никой текст в Закона и Правилниците. Окр[ъжните] Учил[ищни] Инспектори да не отказват издаването на разрешителни без законни мотиви, щом са представени нужните документи (чл. 358 [от] З[акона] [за]*

delerinde tespit edilen düzen takip edilmeksizin, öğretmenlik hakları alınmış tüm Türk öğretmenleri, haklarına yeniden kavuşturulmalıdır. Kanun ve nizamnâmelerin hiçbirinin metninde yer almayan "kara listeler" sistemi ortadan kaldırılmalıdır. Gereken belgelerin takdim edilmesi halinde Millî Eğitim Kanunu'nun okul müesseseleri nizamnâmesini düzenleyen 358, 468 ve 471. maddelerini meşru sebepler olmaksızın sancak okul müfettişleri reddetmemelidir. İzinler nedeniyle müfettişler lüzumsuz işlerle meşgul edilmemeli ve izinler süresiz olmalıdır.

Türk öğretmenlerinin cezalandırılması, Millî Eğitim Kanunu'nun 74. maddesinde tespit edilen şekilde ve disiplin soruşturmaları açılarak yapılmalıdır. Disiplin kurullarında Türk öğretmenler heyetinin bir temsilcisi yer almalıdır.

2- Ekonomik kriz göz önünde bulundurularak, Türk okullarında Türk ve Bulgar öğretmenlerin maaşlarına ait asgarî maaş tablosu hazırlanmalıdır. Ekonomik kriz nedeniyle geçici olarak, okul yönetimleri ve öğretmenlerin maaşı hakkında aralarında gönüllü anlaşmalar yapmalarına izin verilmelidir.

3- Türk okulları bünyesinde çalışan

Н[ародното] Пр[освещение] § 471 и 468 [от] прав[илника] [за] [училищните] [инспектори]). Разрешителните да се издават за постоянно, а не да се подновяват всяка година, с което инспекторите се обременяват с излишна канц[еларска] работа.

Наказването на учителите-турци да става по реда установен в чл. 74 [от] З[акона] [за] Н[ародното] Пр[освещение] (за наказанията на учителите при нар[одните] училища) и чрез образуване дисциплинарни дела, като в дисц[иплинарната] комисия [да] вземе участие и представител на тур[ската] учителска колегия.

14. За заплатите на учителите при турските училища - турци и българи да се изработи таблица с минимални заплати с оглед на стоп[анската] криза, като временно, поради същата причина, се разреши на учил[ищните] н[астоятел]ства и учителите да се съгласяват доброволно помежду си по въпроса за заплатите.

15. За осигуряване успеха на учителите - българи при ч[астните] турски училища, да се уреждат от Министерството на Нар[одното] Просв[ещение] специални ваканционни и др[уги] временни курсове и конференции за установяване еднообразна програма и метод на преподаване на Български език, Бълг[арска] История и Отечест[вена] география, като се назначи и специална комисия със

Bulgar öğretmenlerin başarılı olmalarını sağlamak üzere, Bulgar dili, Bulgar tarihi ve vatan coğrafyasına ilişkin yeknesak bir program ve metod tespit edilmesi için Millî Eğitim Bakanlığı tarafından özel tatil ve geçici kurs ve konferanslar düzenlenmelidir. Aynı amaçla, Millî Eğitim Bakanlığı, Türk öğretmenler birliğinin temsilcilerinin yer alacağı özel bir heyet tayin etmelidir.

4- Türk öğretmenleri için umumî tahsil ve özel kurslar düzenlenmelidir.

5- Özel Türk okullarının teşkilatına ait program ve nizamnâme hazırlanmalıdır.

6- Görevden alma ve atamalar, okul müfettişlik nizamnâmesinin 467. maddesinin gerektirdiği halk okulları nizamnâmesine uygun olarak yapıp, öğretmenlik mesleğinin istikrarı muhafaza edilmelidir.

IV. Okul İdaresi Hakkında

1- Bağımsız ve özel teşkilatlar olarak Türk okul yönetimlerine, başöğretmenlerini serbestçe seçme hakkı verilmeli ve üç öğretmenden fazla adayın olması halinde, bu öğretmenler aralarından birini seçmelidirler.

2- Okul yönetimleri, sekreter ve

същата цел с представители на М[инистерст]вото [на] Н[ародното] Пр[освещение], на учителите-българи при тур[ските] училища, учителите-турци и на Тур[ския] учит[елски] Съюз.

16. Да се уреждат общообразователни и специални курсове за учителите-турци.

17. Да се изработи Програма и Правилник за уредбата на ч[астните] тур[ски] училища.

18. Да се запази учителския стабилитет, като уволненията и назначенията стават по реда, установен за нар[одните] училища, както изисква § 467 [от] Прав[илника] [за] Учил[ищните] Инспекции.

IV. За учил[ищната] администрация.

19. Турските учил[ищните] настоятелства, като самоуправителни и частни организации, да се оставят свободно да назначават глав[ни] учители, а при повече от трима учители - последните да избират помежду си едного за такъв.

20. Училищните настоятелства да се оставят свободни да назначават свои доверени хора - учители или не - за секретари и счетоводители, понеже особено счетоводството изисква взаимно доверие.

muhasebecilerini güvenilir kişiler arasından -öğretmen yada değil- seçimlerinde serbest olmalıdırlар. Çünkü özellikle muhasebecilik karşılıklı güveni gerektiriyor.

3- Sekreter ve muhasebeciler okul yönetimlerinin talimatlarına uymalıdır. Gerektiğinde onları uygun bir şekilde uyarmalı ve dikkat ve özenle yol göstermelidirler.

4- Türk okullarının ihtiyacı olan bir başmüfettiş tayin edilmelidir.

5- Yeni topraklardaki Müslüman çocuklarının dinî eğitimi garanti altına alınmalıdır.

Bu mütevazi isteklerimizin kabul göreceğine inanarak sonsuz hürmetlerimizi arz ederiz.

Şumnu, 15 Temmuz 1931

Bulgaristan'da Türk öğretmenler birliğinin merkezî idaresi.

Başkan : Hilmi A. Çakalov

Sekreter : Ömer Zekeriyev

Veznedar: Ah. H. Şükriyev

Üyeler : Ah. Müftiyev

Osman R. Aliyev

21. Секретарите и счетоводителите да се подчиняват на разпорежданията на учил[ищните] настоятелства, **а не да им командуват**, като при това ги упътват добросъвестно.

22. Да се назначи главен инспектор за турските училища, от когото има голяма нужда (чл. 344, заб[ележка] [в] 3[акона] [за] Н[ародното] Пр[освещение]).

23. Да се гарантира религиозното възпитание на децата мюсюлмани от Новите земи.

Уверени, че тая ни молба и тия наши скромни искания ще бъдат удовлетворени, Молим да приемете отличното ни към Вас почитание.

гр. Шумен, 15 юлий 1931 год.

Централно настоятелство

на Турския Учителски Съюз в
България:

Председател: Халми А. Чакалов

Секретар: Юмер Зекериев

Касиер: Ах. Х. Шюкриев

Членове: Ах. Мюфтиев

Осман Р. Алишев

**BULGARİSTAN'A SATILAN EVRAK-
TAN 53 ÇUVALIN GERİ ALINMASI
HAKKINDA TÜRKİYE
CUMHURİYETİ BAKANLAR KURU-
LU KARARI VE EKLERİ
(15.11.1931 (*))**

T.C.

Başvekalet

Muamelat Müdürlüğü

Şube:

Sayı: 11956

KARARNAME

İstanbul Defterdarlığınca satılarak müteahhidi tarafından Bulgaristana nakledilen ve Sofya Elçiliğimizin teşebbüsü üzerine istirdat olunan 53 çuval evrakın memleketimize nakli için muk-tazi 100 liranın bütçede tertibi mahsusu bulunmadığından masarifi gayri mel-huza tertibinden tesviyesi; Maliye Vekâletinin 15/11/931 tarih ve 14341/738 numaralı tezkeresile yapılan teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetinin 15/11/931 tarihli içtimasında tasvip ve kabul olunmuştur.

(*) BSA. 030.18.24-75-18.

**РЕШЕНИЕ НА МИНИСТЕРС-
КИЯ СЪВЕТ НА РЕПУБЛИКА
ТУРЦИЯ И ПРИЛОЖЕНИЯ КЪМ
НЕГО ЗА ВРЪЩАНЕ ОБРАТНО
НА 53 ЧУВАЛА ОТ БРАКУВАНИ
ОСМАНО-ТУРСКИ ДОКУМЕН-
ТИ ПРЕДАДЕНИ НА БЪЛГАРИЯ.
(15 ноември 1931 г.)***

Република Турция

Министър-председателство

Изпълнителна дирекция

Решение

Тъй като не е намерено подходящо перо от бюджета за транспортирането в страната ни на 53-те чувала доку-менти, които били продадени от Ца-риградското Дефтерхане и изпратени от предприемач в България, но по инициативата на Посолството ни в София иззети обратно, този разход от 100 лири е приравнен към извънред-ните; съгласно направеното предпи-сание № 14341/738 от 15.02.1931 г. на Министерство на финансите Изпъл-нителната комисия е изпълнила и из-

* Б Дж. А 030.18.24-75-18.

15/11/931
REİSİCUMHUR

равнила [този разход] на свое заседа-
ние от 15.02.1931 г.

Bş. V. Ad. V. M.M.V.
Da.V. Ha.V. M.a.V.
Mf. V. Na.V. İk.V.

Президент

Гази Мустафа Кемал

Министър председател

Следват подписите на осем
министри

Република Турция

Министър-председателство

Изпълнителна дирекция

Решение

Тъй като не е намерено подходящо
перо от бюджета за транспортирането
в страната ни на 53-те чувала доку-
менти, които били продадени от Ца-
риградското Дефтерхане и изпратени
от предприемач в България, но по
инициативата на Посолството ни в
София иззети обратно, този разход от
100 лири е приравнен към извънред-
ните; съгласно направеното предпи-
сание № 14341/738 от 15.02.1931 г. на
Министерство на финансите Изпъл-
нителната комисия е изпълнила и из-
равнила [този разход] на свое заседа-
ние от 15.02.1931 г.

T.C.

Başvekalet

Muamelat Müdürlüğü

Şube:

Sayı:

KARARNAME

Evrakın

Numarası : 14341/738

Tarihi : 15/11/931

Yazı Tarihi : 15/11/931

Sadıra No : 6/4133

Merbutatı : 1

Sevk Tarihi : 25/11/931

*İstanbul Defterdarlı-ğınca satılarak
müteahhidi tarafından Bulgaristan'a
nakledilen ve Sofya elçiliğimizin teşeb-
büsü üzerine İstirdat olunan 53 çuval
evrakın memleketimize nakli için muk-
tazi 100 liranın, bütçede tertibi mahsusu
bulunmadığından masarifi gayri mel-*

huza tertibindin tesviyesi; Maliye Vekâletinin 15/11/931 tarih ve 14341/738 numaralı tezkeresiyle yapılan teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetinin 15/11/931 tarihli içtimasında tasvip ve kabul olunmuştur.

Maliye Vekaletine
Divanı Muhasebata

Bulgaristandan memleketimize nakledilecek 53 çuval evrak için masarifi gayri melhuza tertibinden 100 lira tesviyesi hakkında İcra Vekilleri Heyetinin kararnamesi sureti leffen gönderilmiştir efendim.

Başvekil namına
Müsteşar

T.C.
Maliye Vekâleti
Muhasebat Umum Müdürlüğü
No: Bütçe
U: 14341
H : 738

BAŞVEKÂLETİ CELİLİYE

İstanbul Defterdarlığınca satılarak müteahhidi tarafından Bulgaristana nakledilen ve Sofya Elçiliğimizin teşeb-

До Министерството на финансите
Финансов съвет

Лично Ви е изпратено копие от решението на Изпълнителната комисия за приравняване към извънредните разходи на 100-те лири, необходими за транспортирането на 53-те чувала документи от България за страната ни.

За Министър-председателя

Подписал [съветник], подпис не се
чете

Република Турция

Министерство на финансите

Обща счетоводна дирекция

Бюджет

До Министър-председателството

Тъй като е счетено за подходящо да се приравнят към извънредните разходи, защото не е намерено подходящо перо в бюджета, 100-те лири, необходими за транспортирането в страната на 53-те чувала документи, които били продадени от Цариградското Дефтерхане и изпратени от

büsü üzerine istirdat edilen 53 çuval evrakın ücreti nakliyesine tesviye edilmek üzere muktazi 100 liranın bütçede tertibi mahsusu bulunmamasına mebni Masarifi gayrı melhuza tertibinden tesviyesi muvafık görülmüş olduğundan muhasebei Umumiye kanununun 59 uncu maddesine tevfiқан muktazi kararın ittihazına müsaade buyurulmasını arzeylerim efendim.

12/11/931

MALİYE VEKİLİ

предприемача в България и с намесата на Посолството ни в София върнати обратно, предлагам да се разреши да се вземе необходимото решение, съгласно член 59 от Закона за общото счетоводство.

12.02.1931

Министър на финансите

Подпис:

**TÜRK SUBAYLARI İLE BULGAR
SUBAYLARI ARASINDA HAZİRAN
1933 TARİHİNDE YAPILMASI
KARARLAŞTIRILAN BİNİCİLİK
MÜSABAKALARI HAKKINDA
YAZIŞMALAR (22.01.1933) (*)**

Hariciye Vekaleti D. II. Ş.I Müdiriyeti

Yüksek Başvekâlete,

*22.12.933 tarih ve 6/3129 numaralı
tezkerei Devletleri cevabıdır.*

*Bilmukabele davet edilmeleri Yüksek
makamlarınca tensip ve tasvip buyuru-
lan Bulgar süvari zabitleri için ihtiyar
edilecek masrafa karşılık olmak üzere
Başvekâleti Celile tahsisatından tesviye
edileceği emir ve iş'ar buyurulmuş olan
5000 liranın şimdiden Binicilik Mektebi
Müdürlüğüne verilmesi ve zabitlerimizle
Bulgar zabitleri arasında yapılacak
askerî binicilik müsabakalarının 933
haziranının 2 nci Cuma ve 4 üncü Pazar
günlerinde İstanbul'da yapılması tespit
edildiği, müsabaka programının basıl-*

(*) T.C. Dışişleri Bakanlığı Arş. A2, d4, K: 13, Ş: 1.

**ПРЕПИСКА ОТНОСНО
ПРОВЕЖДАНЕТО НА
КОННО СЪСТЕЗАНИЕ
МЕЖДУ ТУРСКИТЕ И
БЪЛГАРСКИТЕ ОФИЦЕРИ.
(22 януари 1933 г.)***

Министерство на външните работи

D.II. Отдел I. Дирекция

Резюме

До Министър-председателството

В отговор на Държавно распореж-
дане № 6/3129 от 22.12.1933 г.

Уведомяваме, че петте хиляди ли-
ри, които са одобрени с писмено на-
реждане и отпуснати от Министър-
председателството за покриване раз-
ходите на българските кавалеристи,
поканени на ответно посещение с
одобрението и потвърждението на
Висшите инстанции, са предадени на
Дирекцията на Кавалерийското учи-
лище, че е потвърдено провеждането
на военните конни състезания между

* РТ. Арх. на Министерството на външните ра-
боти А2 Д4, К:13, Ш:1

makta olduğu Büyük Erkânıharbiye Reisliğinden alınan 17 kânunusani 1933 tarihli tezkerede bildirilmektedir.

Yüksek müsaadei Devletlerine iktiran etmiş olan marûlarz 5000 liranın şimdiden binicilik mektebi Müdürlüğüne verilmesi tasvibi Devletlerine tekrar arz olunur Efendim Hazretleri.

T.C.

Büyük Erkânıharbiye

Reisliği

VII. Şube

Sayı : 30075

Ankara

17-II.Kân.(Ocak) 933

Türk ve Bulgar Sv. Zabitleri Bnc.

Müşabakası H.

Hariciye Vekâletine

28/I.Kân/932 Ta. Ve II. D. U. Md. I. Ş. 25064-903 N. Tezkereleri cevabıdır.

Zabitlerimizle Bulgar zabitleri arasında yapılacak askerî Bnc. Müsabakasının; 933 Haziranının İkinci Cuma ve Dördüncü Pazar günlerinde, İstanbul'da yapılması tespit edilmiştir. Bulgarlara da

нашите офицери и българските офицери, които ще се състоят на втория петък и четвъртата неделя на месец април 1933 г. в Цариград и, че се отпечатва програмата на състезанието, одобрена със заповед на Началника на Генералния щаб от 17 ян. 1933 г.

Ваше Превъзходителство, споменатите пет хиляди лири, които са отделени с Височайшо държавно разрешение и по държавно разпореждане са предадени на Дирекцията на Кавалерийското училище.

Република Турция

Генерален щаб на армията

VII отдел

Анкара

17 ян. [1]933

Състезание между турски и български кавалерийски офицери

До Министерство на външните работи

В отговор на писма от 28 дек. 1932 [и Първи отдел на Втора обща държавна дирекция] от 28 дек. 1932 г. под № 25064-903.

gönderilmek üzere hazırlanmış olan müsabaka programı matbaada basılmakta olduğundan ancak bu ay sonunda makamı devletlerine takdim olunabilecektir.

Müsabaka yerinin ve manilerin ıslah ve tanzimi, mükâfatların tedariki ve saire gibi mecburî hazırlakların yapıp yetiştirilmesi için Başvekâlet Celilece tahsis buyurulduğu bildirilen (5000) liranın şimdiden Bnc. Mektebi müdürlüğüne verilmesini ve Bulgarların memleketimize çağırılması hususunda icap eden muamelenin ifasını arz ve rica ederim efendim.

B. E. Rs.

Müşir

Fevzi

Предвидено е конното състезание между нашите офицери и българските офицери да се състои във втория петък и четвъртата неделя на месец април 1933 г. в Цариград. Тъй като програмата на състезанието, която ще бъде изпратена и на българите се намира в печатницата ще можем да Ви я предоставим едва в края на този месец.

Моля, направете необходимото: определяне на мястото на състезанието, подбора на музиката, осигуряване на наградите и други приготовления; предаването на петте хиляди лири, отпуснати от Министър-председателството още сега на Дирекцията на Кавалерийското училище и за поканването на българите в страната ни.

Генерален щаб на армията

(Подпис. Печат)

**BULGARİSTAN'DA "TURAN"
DERNEĞİ BAŞKANI
ÖMER A. NALBANTOV'UN
TÜRK HALKININ
SORUNLARININ
ÇÖZÜMÜ İLE İLGİLİ
ÇAR III. BORİS'E
YAZDIĞI
(03.06.1935)
TARİHLİ MEKTUP (*)**

Sofya,
03.06.1935

Haşmetli Çar hazretleri,

Hükümdarlık sürdürmekle beraber yönetici durumunda da olan devlet başkanlarına vatandaşları tarafından dilekçe sunmak ve hayırhahlıklarını talep etmek daha ilk çağlarda kabul görmüştür.

Bugün Çar tek başına ülkeyi yönetmemesine rağmen, otoritesi ve hikmetiyle şahsî olmayan, özellikle ülke vatandaşlarının mühim bir kısmını ilgilendiren birçok sorunun adil çözümünde yardım sağlayabilmektedir.

(*) TsDA, F. 166K, op. 1, a.e. 890, L. 96-99.

**ПИСМО ОТ ПРЕДСЕДАТЕЛЯ
НА СЪЮЗА НА ТУРСКИТЕ
МЛАДЕЖКИ ДРУЖЕСТВА
“ТУРАН” ЮМЕР АЛИЕВ ДО
ЦАР БОРИС III ЗА
НЕОБХОДИМОСТТА ОТ
РАЗРЕШАВАНЕТО НА
ПРОБЛЕМИТЕ НА ТУРСКОТО
НАСЕЛЕНИЕ В БЪЛГАРИЯ.
(3 юни 1935 г.)***

До Негово Величество Цар Борис III

Молба

от Юмер Алиев Налбантов,
председател на Съюза на Турските

Младежки Дружества “Туран” в
България, София, ул.

Ваше Величество,

Прието е още в древното минало гражданите да отправят молби до Държавните Глави и да искат благоволението им, които тогава царували, едновременно и са управлявали.

Въпреки че днес Царя сам не управлява, но той с авторитета и с мъдростта си би съдействувал за справедливото разрешаване на много въпроси, особено, когато те се отнасят не

* ЦДА, ф. 166к, оп. 1, а.е. 890, л. 96-99.

Bundan dolayıdır ki, Haşmetli Çar hazretleri, hiç bir şekilde hak iddiasında bulunmaksızın, Bulgaristan'ın kuruluşundan bugüne kadar yalnız vatandaşlık görevlerini yerine getiren ve canları pahasına Bulgaristan'ın şerefine cephelerinde müdafaa ederek, ana-vatanın savaş ve barış günlerinde, bu topraklara sadakat ve vefakarlığını birçok kez ispatlayan vatandaşlarınızın adına size müracaat etmekteyim.

Haşmetli Çarımız,

Belli bir süreden beri, Bulgaristan'daki Türk halkının durumu acınacak olmaksızın daha kötüdür. Haksızlığın ağır darbeleri altında ezilen, yarının aydınlığına bütün ümit ve inancını yitirmiş, ruhu öldürülmüş olan Türk halkı, can çekişen bir hastaya benziyor.

Daha iyi bir şekilde anlaşılman açısından, kısa bir bildiri ve gerçekleri hakiki yönleriyle birlikte hazretlerinizin yüksek ilgisine sunmak üzere müsaade istemekteyim.

Bulgaristan'daki Türk halkı için hayati önem arz eden meseleler üçtür. Bunlar:

1- Okullarımız

2- Vakıflarımız

до отделни индивиди, а до една внушителна част от гражданите на страната.

Ето защо обръщам се към Ваше Величество, от името на онези Ваши поданици, които от съществуването на България до днес само са изпълнявали гражданските си обязанности, без ни най-малко да претендират за каквито и да било права, и които многократно са доказали верността и предаността си към тая земя и в мирни, и в опасни за Родината дни, защитавайки в бойните полета честта на България с цената на живота си.

Ваше Величество,

От известно време насам положението на турското население в България е повече от окаяно. Смазано под тежките удари на несправедливостта, изгубило всякаква надежда и вяра за благото на утрешния ден и убито духом, то прилича на един агонизиращ умирающ.

За да бъде по-добре разбран, нека ми се позволи да направя едно кратко изложение и да поднеса на Височайшото внимание на Ваше Величество фактите в истинската им голота.

Три са принципиалните въпроси от жизнено значение за турското население в България. Това са:

1. Училищата ни.

3- Müftülüklerimiz

Gerçek anlamda okullara sahip olduğumuz söylenemez. Bu başta malî kaynakların ve yetiştirilmiş okul personelinin yetersizliğine ve yerleşmiş monoton okul programı olmak üzere, birçok nedenlere bağlıdır. Okullarımızın büyük bir kısmının masrafı halkın kendisi tarafından sağlanmaktadır ki, halk diğer yükümlülüklerden başka bu ekonomik kriz günlerinde ödenmesi adetâ imkansız olan özel okul vergisiyle de yükümlü tutulmuştur. Buna karşılık, okullar vergisini de içine alan vergilerini düzenli olarak ödediği halde devlet, son yıllarda yardımı en aza indirmiştir. Okul ve camilerin tüm giderlerini sağlamak durumunda olan vakıf gelirleri ise, aşağıda da bahs edeceğim gibi, tamamıyla farklı hedeflere harcanmaktadır. Devlet tarafından köy okullarımıza verilen okul arazileri T.Z.S kanununa yanlış yorum getirilerek ellerinden alınmaktadır. Kemalist oldukları bahanesiyle, kabiliyetli öğretmenlerimiz işten çıkarılıyor ve yerlerine öğretmenin ağır ve mesuliyetli görevi hakkında hiçbir bilgisi olmayan mollalar atanıyor. Bir kaç yıldan beri ise kanunun müsaade etmediği bir araç kullanılmaktadır. Özel okullarımız hijyenik olmadığı bahanesiyle

2. Вакъфите.

3. Мюфтийствата.

Не може да се каже, че ние имаме училища в истинския смисъл на думата. Това се дължи на много обстоятелства, главните от които са: липса на средства, на подготвен учителски персонал и установена еднообразна училищна програма.

Училищата ни се издържат в по-голямата си част от [сам]ото население, което освен другите си тегоби, се е нагърбило и с[ъс] специален училищен данък, изплащането на който в тези тежки дни на стопанска криза е почти невъзможно. А Държавата, на която то редовно плаща данъците си, в които се включва и данъка за училищата; в последните години до минимум е намалила помощта си. Колкото се отнася до приходите на вакъфите, които са в състояние да покрият всичките разноски на училищата и джамииите ни, се изразходват за съвсем други цели, за които ще спомена по-долу. Училищните ниви, с които бяха оземлени от Държавата селските ни училища се отнемат, като се дава едно криво тълкувание на закона за Т[рудовите] З[емеделски] С[топанства]. По-способните ни учители, които имат що-годе педагогическа подготовка, под предлог, че са били кемалисти се уволняват и се заменяват с едни молли, които нямат абсолютно

kapatılıyor. Daha sonra da aynı binalarda, Türk çocuklarının gitmeleri mecburî olan halk okulları açılmaktadır.

Yanlış anlaşılmamak için küçük bir hatırlatma yapmak istiyorum. Biz, ne Bulgar dilinin öğrenimine karşıyız, ne de çocuklarımızın Bulgar okullarına gitmelerine. Tam aksine, Bulgar okulu mezunları olmayı bütün kalbimizle arzu etmekteyiz. Ancak biz "İlkokul tahsilini çocuk anadilinde görmelidir" pedagojinin bu temel prensibine uymaktayız.

1928 yılında Türkiye'de, Türk halkını en az 100 yıl ileriye götüren fevkalade bir reform yapıldı. Bu reform Latin alfabesinin resmî Türk alfabesi olarak kabul ettirilmesidir. Ancak, Bulgaristan'da kanun ile ihdas edilmemesine rağmen, hemen hemen şehir ve kasabalarda tüm okullarımızda, Arap alfabesi, Latin alfabesiyle değiştirildi. Başka türlü de olamazdı. Çünkü nasıl ki, dünyanın çeşitli yerlerinde yaşayan tüm Bulgarlar, Bulgar milletinin bir parçasını teşkil ediyorlarsa, biz Bulgaristan Türkleri de, Türk milleti olarak adlandırılan bütünden bir parçayız. Bundan dolayı her Bulgar çocuğu her nerede bulunursa bulunsun, Bulgarca öğrenmek istediği zaman, Slav ya da eski Bulgar alfabesini değil, fakat resmî ve

никакво понятие за тежката и отговорна задача на учителя. От няколко години, пък се практикува едно непозволено от закона средство. По причина, че училищните сгради са били нехиенични частните ни училища се закриват, а след известно време в същите помещения се откриват народни училища, като турските деца се задължават да ги посещават.

За да не бъде криво разбран, искам да направя една малка забележка. Ние не сме против изучаването на българския език, нито сме против ходенето на нашите деца в българските училища, напротив от все сърце желаем това, защото самите ние сме български възпитаници. Обаче, ние се придържаме към основния принципа на педагогиката, който гласи: "Детето първоначалното си образование трябва да получи на матерния си език."

През 1928 г. в Турция се прокара една гениялна реформа, която най-малко със 100 години тласна напред турския народ. Това бе въвеждането на латиницата като официална турска азбука. В България, въпреки че тя със закон не се въведе, обаче, почти във всички наши училища, в градове и села, арабската азбука се замени с латиницата. Не можеше и да бъде другояче, защото ние, българските турци, сме част от онова цяло, което се нарича турска нация, както всички

bağımsız Bulgaristan'da kabul edilen alfabeyi öğrenmektedir. Halkların kültür birliği budur. Ulaşmak için herkesin teşebbüs ettiği bir doğal hukuktur.

Ancak, kabul edilen reformun içeriğini kavrayamayan ve bugünkü hayatın gerçek ihtiyaçlarını anlamak kapasitesinde olmayanlar ve mazide kalmış hurafelerle yaşayanlar; Arap alfabesinin kabul edilmesini, yani ilerleme sembolünün, gerileme sembolü ile değişmesini istiyorlar.

1919 yılında Çarlık Bulgaristan'ında Müslümanların din işleri ve idaresine ilişkin kabul edilen nizamnâmeye göre vakıflarımız, Dışişleri ve Dinişleri Bakanlığı tarafından tespit edilen seçimler ile 3 yıllık bir süre için seçilen Müslüman dinî teşkilatların yönetimleri tarafından idare edilmekte idi. Ancak 7 yıldan beri teşkilatımız üç azalî komisyonlar tarafından yönetilmektedir. Daha önceleri partizanlar tayin ediliyordu. Şimdi ise yalnızca başmüftüye yakın ve özellikle onun tarafından önerilen kişiler tayin ediliyor. Çarlık Bulgaristan'ında başka dine mensup okul yönetimleri hakkında Eylül 1934 tarihli kanuna göre, dinî teşkilatın başkanı aynı zamanda okul yönetiminin de başkanıdır. Birincisinin veznedarı, ikincisinin de

българи, които живеят в различните краища на земното кълбо съставляват частите на българската нация, затова и всяко българско дете, където и да се намира то, когато иска да научи български изучава не славянската или старобългарската азбука, а тази, която е възприета в официална и независима България. Това е едно културно обединение на народите, едно естествено право, за постигането на което се стремят всички.

Обаче, хора, които не са вникнали в същността на възприетата реформа, които не са в състояние да разберат истинските нужди на живота днес, които живеят с едни отживели предразсъдъци, искат що? Изхвърлянето на латиницата и възприемането на арабската азбука, т.е. заменяването символа на прогреса със символа на регреса. И те, въпреки желанието на населението, го вършат. Къде? В културна и обновена България.

Защо и как? Веднага ще обясня:

Според устава за духовното устройство и управление на мюсюлманите в царство България приет с указ в 1919 г. нашите вакъфи се управляват от настоятелствата на мюсюлмански вероизповедни общини, които се избират на всеки три години веднъж в насрочените от Министерството на Външните Работи и Изповеданията избори. Обаче от 7 години общините

veznedarıdır. Dinî teşkilatın ayrıca yönetici fonksiyonlarını da yerine getiriyorlar ve teşkilatlarımızı idare eden bu üç azalî komisyonlar, Türk halkının manevî temsilcileri değil, fakat devlet memuru olan başmüftünün adamlarıdır.

Şahsî menfaatleri uğruna, kutsal olan her şeyi satmak durumunda olan bu insanlar hiç kimse tarafından rahatsız edilmeden vakıf mülklerimizi israf etmektedirler ve Türk halkının iradesinin aksine Arap alfabesini yeniden ihdas ederek bütün bir neslin geleceğini öldürüyorlar.

Atalarımızın cömertliği sayesinde muazzam bir servet durumuna gelen vakıfları miras edindik ki, Bulgaristan'ın kuruluşundan sonra gelirleri milyonlarca Leva ile hesaplanıyordu. Bugün ise yıllık geliri 20 milyon Leva ancak şu anda 300 milyon Levadır. Başka paramız yoktur. Buna rağmen, daha rasyonel bir kullanımla bu gelirler ile okul ve cami giderlerinin büyük bir kısmı kapatılabilirdi. Ancak maalesef bu böyle olmuyor. Durum böyle devam ederse, bir kaç sene sonra bu servetten hiç bir eser kalmayacaktır.

Müftülerimiz, boşanma ve veraset davalarına bakan dinî hakimlerdir.

ни се управляват от тричленни комитетии, за каквито по-рано се назначаваха партизани, а напоследък само близки хора на главния мюфтия, препоръчани специално от него.

Със закон за иностранните училищни настоятелства в царство България от септемврий 1934 г., който гласи, че председателя на вероизповедната община е същевременно председател и на училищното настоятелство, а касиера на първото е касиер и на второто, вероизповедните ни общини изпълняват едновременно функциите на училищни настоятели, а членовете на тези тричленни комитетии, които управляват нашите общини са хора на главния мюфтия, който е един държавен чиновник, но не и духовен представител на турското население.

Тези хора, които за личния си интерес са в състояние да продадат всичко свято, необезпокоявани от никого разхищават вакъфските ни имоти и въвеждайки отново, против волята на турското население, арабската азбука в нашите училища, убиват бъдещето на едно цяло поколение.

Благодарение на щедростта на нашите прадеди, ние сме наследили едно грамадно богатство - вакъфите, които след освобождението на България се изчисляваха към милиард лева, а днес - едвам 300 милиона лева с един годишен приход от 20 милиона

Ancak, resmî dile hakim olmamalarının yanı sıra, ülkenin sivil adliyesi hakkında da hiç bir bilgileri olmadığından, bu vazifeleri için yetiştirilmiş değillerdir. İstikrarsız memurlar olmaları dolayısıyla, parti yönetimleri sırasında sık sık başvuru azil korkusu altında, bir meseleyi vicdanlı bir şekilde çözüme kavuşturamıyorlar ve birçok durumda da baskı altındadırlar. İki taraf avukatlarıyla birlikte geldiği zaman, yada günün güçlüleri arkalarında olduğunda, zavallı müftü çekiş ile örs arasında kalarak, tek çareyi davanın ertelenmesinde buluyordu. Böylece birçok veraset davası senelerce sürüncemede bırakılıyor, birçok miras yok oluyor ve bu şekilde birçok mirasçı haksızlığa maruz kalıyor. Uzun zaman önce, sabık yönetimlere sunduğumuz dilekçeler ile müftülerden bu görevin ellerinden alınmasına ve ülkenin diğer vatandaşlarıyla eşitlenmelerine ilişkin arzularımızı dile getirdik. Ancak, maalesef bu isteğimiz şimdiye kadar yerine getirilemedi.

Müftüler arasından her 5 yılda bir seçilen başmüftü Bulgaristan'da Müslümanların dinî temsilcisidir. Bugünkü başmüftü nizamnâmenin ilgili maddesinin icap ettirdiği şekilde seçilmiştir, devlet tarafından tayin edilmiştir.

лева. Но въпреки това, при едно порационално използване, с тези приходи биха се покрили голяма част от училищните и джамийските разности, а за жалост това не става. И ако върви така след известни години от това богатство ни помен не ще остане.

Мюфтиите ни са духовни съдии, които разглеждат бракоразводни и наследствени дела. Но затова си призвание те съвсем не са подготвени, освен че не владеят официалния език, но и нямат понятие за гражданското съдопроизводство на страната. И понеже са чиновници без стабилитет, то нито един мюфтия под страх да не бъде уволнен, което често се случваше през партийните управления, не можеше да разрешава един въпрос съвестно, а в много случаи - под давление. Когато в съда двете страни се явяват с адвокати или пък имаха на своя страна силните на деня, нещастният мюфтия, който оставаше между чука и наковалнята, единственото спасение намираше в отлагането на делото. И така, много наследствени дела се протакат с години, много наследства се унищожават, и по такъв начин много наследници остават онеправдани.

Ние отдавна сме изявели желание с молби до бившите управления за отнемането на това право от мюфтиите и приравняването ни с останалите

Binaenaleyh, asâleten memur değil, başmüftülük görevini yerine getiren biridir. Fakat, o kimdir? Türk halkının ve dolayısıyla Bulgaristan azınlıklarının başına nasıl bir felaket getirmiştir?

Meselenin politik boyutuna temas etmeden, doğrudan gerçeklerin ortaya konulmasına geçiyorum. Çünkü İstanbul'da Bulgar Eksarhı, bugün Bulgaristan'da başmüftünün yaptığı gibi, sözlü ya da gazetesinde yayınladığı makaleler ile Bulgaristan'a olsun, devlet başkanına olsun hakaret etmeye cesaret ettiğinde Bulgar hükûmeti Ankara'daki temsilcisi aracılığıyla Türk hükûmeti nezdinde teşebbüslerde bulunacağına ve iki devlet arasında gerçek dostluğun gerçekleşmesine engel teşkil ettiği bahanesiyle, gazetenin kapatılmasını ve eksarhın azlini isteyebileceğine inanıyorum. (Tabi, başmüftünün azli Bulgar hükûmetine bağlı olduğu gibi, eksarhın azli de Türk hükûmetine bağlı olsaydı).

Eğer Türkiye'nin temsilcileri şimdiye kadar bu tür teşebbüslerde bulunmamış ise, ya da teşebbüslerinde başarı elde edememişler ise, bu onların şoursuzluğunun, ehliyetsizliğinin veya tecrübesizliğinin işaretidir.

Başmüftünün, Bulgaristan'da Müslü-

граждани на страната. Обаче, за жалост и това ни искане досега не е удовлетворено.

Главния мюфтия е върховен духовен представител на мюсюманите в България, който на всеки 5 години се избира измежду мюфтиите. Сегашния ни главен мюфтия не е избран, както надлежния член на устава повелява това, а е назначен от Държавата. Следователно той не е титуляр, а е изпълняващ длъжността главен мюфтия.

Но, кой е той? Каква беда е докарал на турското население и косвено на българските малцинства?

Без да зачекна политическата страна на въпроса ще мина направо към изложение на фактите, защото съм убеден, че ако българския Екзарх в Цариград би се осмелил да хули, било България, било нейния Държавен Глава, устно или пък чрез статии във вестника си, каквото върши днес главния мюфтия в България, то отдавна българското правителство чрез своя представител в Анкара би направило постъпки пред турското такова и би поискало спирането на вестника и уволнението на Екзарха (ако разбира се уволнението на последния зависеше от турското правителство, както това на главния мюфтия от българското) под претекст, че представлява една пречка за истинското приятелст-

manların yüksek dinî temsilcisi olduğunu söyledim. Türk halkının böyle bir yüksek önderi olması rezalet ve utanç vericidir. Başmüftü olabilmesi için gerekli niteliklere sahip olmamakla beraber, faaliyetleriyle yalnız Türk halkına değil, diğer ülkelerde yaşayan Bulgaristan azınlıklarına da birçok bela getirmiştir.

İşte kendisi:

İki yıl önce Dışişleri ve Dinişleri Bakanlığı'nın izniyle Başmüftü, Bulgaristan'da Müslümanlığı Koruma Derneği'ni kurmuştur.

Bu gülünç olduğu kadar trajiktir, gülünçtür. Çünkü Bulgaristan'da Müslümanlık hükûmetin tehdidi altında mıdır ki, dinin muhafazasına gerek duyulmaktadır. Trajiktir, çünkü din örtüsü altında şeytanî ve iki manalı bir amacı hedeflemektedir.

a) Bulgaristan'da yaşayan Türk halkının daima anonim ismi olan Müslüman adı altında kalması ve Türk olduğunun bilincine varamaması. Böyle bir amacı ortaya koyarak insanların milliyet aidiyetinin din vasıtasıyla tayin edilmediğini, böyle bir durumun Bulgaristan azınlıkları üzerinde kötü tesir yaratabileceğini ve onların daima ano-

во между двете Държави.

Ако досега представителите на Турция не са направили подобни постъпки или пък са не успели в постъпките си, това говори за степента на тяхното съзнание, умение или неумение.

Казах, че главния мюфтия е върховен духовен представител на мюсюлманите в България. Позор и срам е за турското население да има подобен върховен началник. Той освен че не притежава нужните качества, за да бъде такъв, но с делата си е причинил толкова беди не само на турското население, но и косвено на българските малцинства, които живеят в другите държави.

Ето как:

Главния мюфтия преди две години с позволението на Министерството на Външните Работи и Изповеданията основа едно "Дружество за защита на мюсюлманството в България".

Това беше колкото смешно, толкова и трагично. Беше смешно затуй, защото като че ли мюсюлманството в България бе застрашено от властта, че е станало нужда да се защити религията. Беше трагично за това, защото под булото на религията се гонеше една демонична двуюка цел, която беше:

nim Hristiyan adı altında kalmalarına neden olabileceğini unutuyorlar. Nihayet bu efendiler, Bulgaristan'da başka dine mensup vatandaşların en basit haklarına saygı duyulmadığından, Bulgaristan temsilcilerinin azınlık haklarını savunmalarına yönelik hiç bir ahlâkî hakka sahip olamayacaklarını unutuyorlar.

b) Türk halkının, birbirini yok edene kadar daima mücadele eden iki düşman tarafa sunî bir şekilde ayrılması.

Harikulade hazırlanmış bir plan!

Ancak halk bu derneği boykot etti ve yalnızca şehirlerde değil, fakat köylerde de şubelerini kuramadılar. Kısacası müftü ile imam-hatiplerden başka taraftar bulamadılar ki, bu müftü ve imam-hatiplerden dernek üyeliğini reddedenler hemen azledilmektedir. Derneğin propagandası, bir gazetenin redaktörlüğü tarafından yapılmaktadır ki, bu gazetenin geçiminin sağlanması için vakıf gelirlerinden ve diğer fonlardan yılda alınan 100 binlerce Leva harcanmaktadır. İşte bu şekilde vakıf gelirlerimiz gerekli olan yerlerde değil, lazım olmayan yerlerde harcanmaktadır.

Bunun dışında, fesat düşüncelerini anlayan ve bunu sohbetler ile olsun,

a) турското население в България да остане вечно под анонимното име мюсюманин и да не съзнава че е турчин. Поставяйки такава цел те забравиха, че националната принадлежност на хората не се определя чрез религията, че подобно нещо може зле да се отрази за положението на българските малцинства и може да стане причина, щото те вечно да останат под анонимното име християни. Най-после тези господа забравиха, че при това положение представителите на България не биха имали никакво морално право да защитят правата на своите си малцинства, когато в България се не зачитат най-елементарните права на ония граждани, които имат инороден произход.

б) Турското население по изкуствен начин да се раздели на два враждебни лагера, които вечно да се борят помежду си догдето се самоунищожат.

Великолепно приготвен план!

Обаче, населението бойкотира това дружество, и те не само че в градовете, но и в селата не можаха да образуват свои клонове и не намериха никакви съмишленици освен мюфтиите и хатибите, а тези от последните, които не ставаха членове на дружеството, биваха незабавно уволнявани.

За пропагандиране на дружестве-

basında makaleler vasıtasıyla olsun, halka bildiren bazı aydın vatandaşlar, hainlerin kara listesine kayıt edilip, hükûmete dinsiz ve komünist, hain ve Kemalist olarak gösteriliyorlardı.

Bir yandan yalancı ihbarlarıyla hükûmeti yanıltılar, diğer yandan da gazetelerde makaleler vasıtasıyla Bulgar kamu oyunu zehirlediler.

Bütün bunlar yetmiyormuş gibi, ütöпik fikir ve temayülleri ile Bulgaristan'a sadece felaket getiren, onun acı ve ızdıraplarını hiç bir şekilde hafifletmeyen ve saf milliyetçiliği kaba şovenizm ile karıştıran bir takım mesuliyetsiz faktörlerin tesirinde kalan, 19 Mayıs'ta başlayan büyük davanın fevkalade ehemmiyetini yanlış anlayan bazı memurlar gayretkeşlik göstererek Türkiye'den silah aldıkları ve Deliorman Türk Cumhuriyeti ilân etmek için isyana hazırlandıkları bahanesiyle, kitle halinde yaşayan Deliorman sivil Türk halkına işkence çektirmeye başladılar.

Nasıl bir yanılma! Bırakınız yapmayı, böyle bir şey bile düşünmeyenlere nasıl ağır suçlamadır.

Deliorman'ın Romanya'nın olması mümkündür. Dobruca Bulgaristan'ın

ните цели се редактира един вестник, за издръжката на който годишно се харчат стотици хиляди левове, които се вземат от вакъфските приходи и от разни фондове. И така приходите на вакъфите ни се изразходват не там където трябва, а там където не трябва.

Освен това по-будните граждани, които разбираха задната им мисъл и които я откриваха на населението, било чрез беседи, било пък чрез статии в печата, биваха записани в черната листа на предателите и се представяха на властта като безбожници и комунисти, като предатели и кемалисти.

От една страна, чрез лъжливите си донесения, те заблуждаваха властта, а от друга, чрез статии във вестниците, отровиха българското обществено мнение.

Като че ли не стигаше всичко това, та някои чиновници, които криво разбрали високото значение на великото дело на 19 май, бидейки под влиянието на едни неотговорни фактори, които с утопичните идеи и стремежи са докарали само беда на България, без ни най-малко да облекчат нейните болки и страдания и смесвайки чистия национализъм с грубия шовинизъм, в престаранието си почнаха да изтезават мирното турско население в Делиормана, където то живее в ком-

olabilir ve olmalıdır. Fakat ne biri ne de diğeri Türklerin olabilir. Çünkü bir zamanlar büyük güçler Rusya'nın İstanbul'u fethetmesine izin vermedikleri gibi, buna da müsaade vermeyeceklerdir. Ülkenin yöneticileri bu gerçeği anlamalıdır ve bu halka işkence çektirilmesine imkan vermemelidirler.

İşkencenin olup olmadığını tespit etmek üzere bir tahkikat mutlaka yapılmalıdır.

Ortaya konulan gerçeklerden, başmüftü ve maiyetinin Türk halkı üzerinde maddî ve manevî zaferlerindeki felaketli rolü görülmektedir. İşte bundan dolayıdır ki, Bulgaristan barış antlaşmaları mucibince Çarlık'ta başka dine mensup olanların tüm özel okullarının geçimini sağlamak yükümlülüğünü üstlenmesine rağmen, devletin malî müşkülâtını görerek, bu hakkımızın tam anlamıyla gerçekleştirilmesini talep etmiyoruz, yalnızca vakıflarımızın daha akılcı bir şekilde yönetilmesi için ilgilililerin yardım ve desteklerini beklediğimiz halde; vakıf mallarını kendi çıkarları doğrultusunda, tüm Türk halkı aleyhinde kullanan ve kullanmasına müsaade edilen, bu yüzden halkımız tarafından seilmeyen ve müftülük gibi mesuliyetli ve ulvi bir makama layık

пактна маса, под предлог, че е получавало оръжие от Турция и е готвело бунт за обявяване на някаква си Делиорманска турска република.

Какво заблуждение и колко тежко обвинение против онези, които не да вършат, но и даже не биха помислили подобно нещо.

Допустимо е Делиорман да бъде ромънско, Добруджа може и трябва да бъде българско, но нито едното, нито другото никога не биха били турско, защото великите сили не биха позволили подобно нещо, както някога на Русия не позволиха да превземе Цариград. Отговорните фактори на страната трябваше да го разберат и да не допуснат да бъде изтезавано това население.

За да се установи дали е имало нещо подобно, непременно трябва да се направи една анкета.

От изложените факти се вижда, пагубната роля на главния мюфтия и антуража му за материалните и морални щети на турското население.

Ето защо, въпреки че България според мирните договори е поела ангажимент да издържа всички частни иноподни училища в царството, виждайки затрудненото финансово положение на Държавата, ние не претендираме за пълното осъществяване на това ни право, а само искаме съдейс-

olmayan birini, başmüftü olarak atamak suretiyle yetkililer maalesef engeller çıkarmaktadır.

Yalnız gerçekleri ortaya koyduktan sonra, Haşmetli Çar hazretlerinizin şu noktalarda yardımını talep ediyorum:

- 1. Başmüftünün azli.*
- 2. Dinî teşkilâtlarımızın teşkilat ve yönetimlerine ilişkin yeni cemaat seçimlerinin tespit edilmesi.*
- 3. Dinî teşkilat seçimlerinin tespit edilmesi*
- 4. Veraset davalarımıza sivil mahkemelerde bakılarak, ülkenin diğer vatandaşlarıyla eşit tutulmamız.*
- 5. Okullarımızın, okul tarlaları ile topraklandırılması.*
- 6. Türk halkının, hıyanete yönelik faaliyetlerde bulunup bulunmadığı tespit etmek ve gençliğimize sürülmek istenen hainlik lekesini silmek için, Türk halkının faaliyetlerinin tahkiki.*

Tüm tebaasına eşit muamele yapan hikmet ve adalet sahibi Çarımızın bu haklı isteklerimiz ile yakından alakadar olacağına ve doğru bir şekilde sorunlarımızın çözümlenmesinde yardımcı ola-

твието на властта за по-рационално управление вакъфите ни, но не и пречката, която за голямо съжаление тя косвено упражнява, държейки на такъв отговорен пост един недостоеен и отречен от целокупното турско население чиновник, като главния мюфтия и позволявайки му да разхищава едно богатство като вакъфите, употребявайки прихода им за лична полза и за вреда на цялото турско население.

След като изложих фактите, моля съдействието на Ваше Величество за:

- 1. Уволнението на главния мюфтия.*
- 2. Изработването на нов устав за устройството и управлението на нашите вероизповедни общини.*
- 3. Насрочване на изборите за вероизповедните ни общини.*
- 4. Приравняването ни с останалите граждани на страната, като наследствените ни дела се разглеждат от гражданските съдилища.*
- 5. Оземляване на нашите училища с училищни ниви.*
- 6. Анкета за делата на турското население, за да се установи дали то е вършило подобна предателска дейност и за да се изтрие петното на предателството, с което искат да опетнят*

*cağına inandığımı belirterek, bu mem-
leketin daima sadık ve vefalı vatan-
daşları olan ve halâ olmakta devam
eden tebaanızın kalpten teşekkürlerini
ve minnetterliğini kabulünüze arz ede-
rim.*

Yaşasın Bulgaristan!

Hürmetlerimle,

Sofya, 3 Haziran 1935

Sadık vatandaş

Ö. Nalbantov

неговата младеж.

Заявявайки, че дълбоко съм убеден
щото мъдрия и справедливия ни Цар,
който еднакво третира всичките си
поданици, ще вземе присърце тези ни
справедливи искания и ще съдействи-
ва за правилното им разрешаване, мо-
ля, Ваше Величество, да приемете
сърдечната благодарност и призна-
телност на онези Ваши поданици, ко-
ито без да дадат формална клетва, ви-
наги са били и си остават верни и
предани граждани на тая земя.

Да пребъде България.

С вярна поданическа почит:

Ю. Налбантов

София, 3 юний 1935 г.

**BULGARİSTAN'DAKİ
TÜRK ÖZEL OKULLARININ
KAPATILMASI HAKKINDA
17.09.1935 TARİHLİ
MÜFETTİŞ RAPORU (*)**

Şumnu

17.09.1935

İlkokul Müfettişliği

Sûret

Gizli

No: 15087

Millî Eğitim Bakanı'na
(İlkokullar Bölümü)

SOFYA

12.09.1935 tarih ve 14409 numaralı
rapor.

Aynı numaradaki raporumu tamamlamak üzere, illerin çoğu yerlerinde Türk halkının çocuklarını özel Türk okullarına göndermek istemediğinin ve halk okullarına göndermekte ısrar etmelerinin sebeplerinin son günlerde açık ve katî

(*) TsDA, F. 176K, op. 6, a.e. 2812, L. 40-44.

**ДОКЛАД ОТ ОБЛАСТНИЯ
УЧИЛИЩЕН ИНСПЕКТОР В
ШУМЕН ДО МИНИСТЕРСТВО-
ТО НА НАРОДНОТО
ПРОСВЕЩЕНИЕ ЗА
НЕОБХОДИМОСТТА ОТ
ЗАКРИВАНЕТО НА ЧАСТНИТЕ
ТУРСКИ УЧИЛИЩА.
(17 септември 1935 г.)***

Препис

Поверително

Областна училищна инспекция

№ 15087

17.IX.1935 г.

гр. Шумен

До господин Министъра на
Народното Просвещение

(Отделение за основните училища)

гр. София

Към № 14409 от 12.IX. т.г.

В допълнение на рапорта ми под насрещния номер, считам за необходимо да Ви уведомя, Господине Министре, че през последните няколко

* ЦДА, ф. 176к, оп. 6, а.е. 2812, л. 40-44.

surette belirlediğini bilginize sunmayı gerekli buldum.

12.09.1935 tarih ve 1286 nolu gizli raporuyla Varna kazası okul müfettişi, oradaki Türk konsolosluğunun ajanları vasıtasıyla, Bulgar vatandaşı olan Türk çocuklarının özel Türk okullarına değil, halk okullarına gitmeleri yönünde ajitasyon yaptığını ihbar etmiştir.

Burada, Şumnu şehrinde, bu ayın onbeşine kadar özel Türk okullarına girmeleri gereken ve mecburi öğrenim göreceк olan 480 Türk çocuğundan, bu okullara sadece 28 çocuk kayıt olunmuştur.

Diğer şehirlerde ve bölgenin bazı büyük köylerinde de durum aynıdır. Millî Eğitim Kanunu'nun 350. maddesine göre özel Türk okullarının imtiyazlardan faydalanamamalarından dolayı, müfettişliğe millet vekilleri ve münferit kişiler sık sık gelmeye başlamışlardır ve özel okulların masraflarını karşılayamadıkları bahanesiyle, özel Türk okullarını kapatarak, çocuklarının İlkokullar Nizamnamesi'nin 115. paragrafında öngörüldüğü sınava girmeksizin, halk okullarının ilgili bölümüne veya sınıflara kabul edilmelerini talep etmişlerdir. Bazı daha

дни ясно и конкретно се очертаха причините, поради които на много места в областта турското население не желае да изпраща децата си в частните турски училища, а настоява да постъпват те в народните училища.

Варненският околийски училищен инспектор с поверителен рапорт № 1286 от 12.IX. т.г. донася, че тамошният турски консул чрез свои агенти е агитирал щото децата на турците, български поданици, да не постъпват в частните турски училища, а да отиват в народните.

Тук, в гр. Шумен, от 480 подлежащи на задължително учение децатурчета, които следва да постъпят в частните турски училища до 15 т.м. са се записали в тия училища само 26 деца.

Същото е и в другите градове и някои по-големи селища в областта. Често започнаха да идват в инспекцията депутации и отделни лица, които искат да се закрият частните им училища под предлог, че не могат да ги издържат, а децата им да бъдат приети в съответното отделение или клас на народните училища, без да положат изискуемия се от § 115 на Правилника за основните училища изпит, понеже частните турски училища не се ползват с привилегии по чл. 350 от Закона за народното просвещение.

saf Türkler, çocuklarını Bulgar okullarına göndermelerini icap ettiren gerçek nedenleri gizlememektedir. Çocuklarının muhtemelen yaşayacakları Türkiye'de, Bulgaristan'da özel Türk okullarını bitirenlere haklar verilmediğini buna karşılık Bulgar halk okullarında öğrenim gören ve bitirenlerin hakları tam anlamıyla tanındığını açıkça söylemektedirler.

Hatta bu okulları süresi içinde bitirenler, Türk Askerî Okulları'na ve diğer okullara tercihen kabul edilmişlerdir.

Son zamanlarda yeni Kemalist Türkiye'yi destekleyenler ve muhalifler olmak üzere Türk halkı arasında şiddetli hareketlenme ve bölünme görülmektedir. Orta ve yüksek Bulgar okullarında öğrenim görmüş olanlar dahil, Türk aydınlarının mühim bir kısmı gelişmiş millî ruha sahiptir. Mustafa Kemal Atatürk'ün şahsında millî kahramanlarını görmekte-dirler. Yeniden doğan Türkiye ise ruhlarında hayranlık duyguları yaratmaktadır. Bunlar ülkemizdeki kararsız Türk aydınlarıdır. Bunlar Bulgaristan'da Türk halkı için yeniden hayat doğduğuna inanan, münevver, yaşadıkları Bulgaristan'ın çıkarlarını hesaba kat-

Някои по-наивни турци не скриват истинските причини, които ги заставят да изпращат децата си в народните училища и открито казват, че в Турция, гдето вероятно ще живеят децата им, не се дават никакви права на завършилите частните турски училища в България, а се признават напълно правата на тия, които са следвали и завършили българските народни училища.

Завършилите тия училища без спънки, дори с предпочитание се приемали в турските военни и други учебни заведения.

Напоследък между турското население се забелязва силно раздвижване и разцепление - за и против кемалистка нова Турция. Значителна част от турската интелигенция, включително и тая, която е минала през средните и висши български училища, е с развит национален дух. В лицето на Кемал Ататюрк тя вижда своя национален герой, а възраждащата се Турция буди възторжени чувства в душите им. Това е напредничавата турска интелигенция у нас, която гори от желание да види турското население в България възродено, просветено и приобщено към нова Турция, на която при удобни случаи да послужи, без да държи сметка за интересите на България, гдето тая интелигенция е отрасла и живее. Затова тази

madan, her fırsatta Türkiye'ye hizmet etmeye hazır yeni Türkiye ile birleşmiş olduğunu görmek arzusu ile yanan kimselerdir. Çok sayıda Türk halkının Türk basınıni takip edebilmesi ve yeni Türkiye ile daha sık temaslarda bulma imkanı elde etmesini de arzulayan Türk aydınlarının bu kısmı, özel Türk okullarında Latin alfabesinin kabul edilmesini talep etmektedir. Birçok yerde şubeleri olan ve yeni Türkiye'nin hizmetinde olan kültür-eğitim cemiyeti "Turan"ın etrafında teşkilatlanmış bu aydınlar Bulgar hükûmetinin onayına sahiptirler.

Bu cemiyetin dışında, siyasî amaçlar güden, yani millî şuura sahip Türk gençlerini, Bulgar devletine karşı silahlı bir ihtilâl hazırlayacak ve kuzey komşumuzun, desteğiyle, Tefik Rüşti Aras'ın maharetle yönettiği Kemalist politikasına hizmet edecek gizli bir teşkilatın varlığı ortadadır. Türk aydınlarının bu bölümü Türk halkının din görevlilerine ve dine karşı saygılarını yoketmeye çalışmaktadır. Yeniliklerle böbürleniyor, ayrıca Bulgaristan'da olup biten her şey hakkında tam zamanında izahatlar almak üzere, Bulgar dilinin öğrenimine karşı koymuyor ve idarecilerle daima yakın ilişkiler kurmaya çaba gösteriyor.

част от турската интелигенция заляга за въвеждане на латинската азбука в турските частни училища, за да даде възможност на огромното турско население да следи турската преса и да бъде в по-тесен контакт с нова Турция. Организирането на тая интелигенция е разрешено от българската власт културно-просветно дружество "Тюран", което има клонове на много места е в услуга на нова Турция. По всичко личи, че освен това дружество съществува и друго тайно, което пък преследва чисто политически цели - да подготви национално осъзната турска младеж при удобен момент за едно въоръжено въстание срещу българската държава и с подкрепа от северната ни съседка да послужи на кемалистката политика, тъй ловко ръководено от Ружди Арас.

Тази част от турската интелигенция се старае да убие у турското население почитта към духовната власт и уважението към религията. Парадира с новостите, не се противопоставя за изучаването на българския език и винаги се стреми да бъде в близки връзки с българските управници, за да бъде своевременно добре ориентирана върху всичко, което става в България.

Срещу тази национално осъзната в полза на нова Турция интелигенция стоят ходжите - представители на ду-

Yeni Türkiye'nin lehinde millî şuur ile donatılmış bu aydınların karşısında, dinî idarenin temsilcileri olan, Mustafa Kemal Atatürk'ün reformlarını, menfaatlerinin ölüm fermanı olarak gören ve bu yüzden yeni Türkiye'nin düşmanları olarak bilinen hocalar belirmektedir. Türk halkını Osmanlı taassubu haline getirmeye gayret ediyorlar. Bu yüzden Kur'an ve din öğretisinin öğrenimine bir çok saatin ayrılması, okullardan Latin alfabesinin kaldırılması, öğretmen olarak, Şumnu şehrinde dinî ortaokulu "Nüvvab"ı, bitirenlerin ve yerli hocaların tayin edilmesi üzerinde ısrar etmektedirler. Yıllar önce özel Türk okullarında Bulgar dilinin öğrenimine dinî taassupları ile bakmışlar ve mukavemet etmişlerdir, fakat şimdi bu hususa karşı koymamaktadırlar. Çünkü Bulgar diline kısmen de olsa hakim olmadıkları takdirde, dinî özgürlüklerinin teminat altına alınmış Bulgaristan'da güç yaşayabileceklerini hissetmektedirler.

Millî bencillik devrinde yaşamaktayız. Millî çıkarlarımızın insancıl mülahazalarda ön plana çıkması gerektiğini düşünüyorum. Söz konusu menfaatlerimiz, yabancı ajanlar tarafından oluşturulan nazik durum ve ağırlaşma ihtima-

ховната власт, които в реформите на Кемал Ататюрк виждат смъртна опасност за интересите си, и затова се проявяват като противници на нова Турция. Те се стремят да направят турското население опора на старотурцизма. Затова фанатично държат да се изучават коран и вероучение с много часове, за да се изхвърли латиницата из училищата, да се назначават за учители завършилите "Юн-ню-ваб" - средно духовно училище в гр. Шумен, а също и местните ходжи. За изучаването на български език в частните турски училища преди години те са гледали през религиозния си фанатизъм и са проявявали противодействие, обаче сега не се противопоставят, защото чувствуват, че ако поне отчасти не владеят български език, мъчно ще живеят тук в България, гдето религиозната им свобода е напълно гарантирана.

Живеем в епоха на национален егоизъм. Мисля, че хуманитарните съображения трябва да отстъпят пред националните ни интереси. А последните повеляват бързо да се ориентираме и справим със създаденото чрез агитация от страна на чужди агенти деликатно положение, което може да се усложни и създаде сътресение, затруднения и изненади за родината ни.

Чрез агитациите на турската интелигенция за постъпване на турските

linin vatanımız için yaratabileceği sarsıntı, güçlük ve sürprizlerin üstesinden gelmemizi ve acele hareket etmemizi icap ettirmektedir.

Türk çocuklarının halk okullarına kabul edilmelerine yönelik Türk aydınlarının yürüttükleri ajitasyonlar vasıtasıyla Osmanlı Türklerine karşı mücadelede takip edilen hedefler açık bir şekilde belirginleşmiştir. Bu şekilde, Millî Eğitim Kanunu'nun 359. maddesi hükmünce öngörülen özel okul ücretlerinden en kolay bir şekilde kurtulabilecekleri söylenen geniş halk kitleleri arasında Osmanlı Türklerinin etkisini yok ederek Osmanlı Türklerine bir darbe vurulmasıdır.

Genç Türk aydınları elde ettikleri başarıyı iki yönde kullanacaklardır:

1- Bulgar halk okullarını bitiren Türk çocukları Türkiye'ye göçe yönlendirilecektir, burada onlardan iyi bir şekilde istifade edilecek veya Bulgaristan'da kalıp Türkiye'nin gizli plan ve emellerinin ajanları olarak kullanılacaktır.

2- Burada yaşayan azınlıklara Bulgar yetkililer tarafından işkence uyguladığının delili olarak dolayısıyla özel Türk

деца в народните училища проличават ясно целите, които се преследват в борбата срещу старотурците - да им се нанесе удар, за да се сломи тяхното влияние сред широките турски маси, на които се казва, че така най-лесно ще се отърсят от специалните за издръжка на училищата им такси налагани по чл. 359 от Закона за народното просвещение.

Успее ли младата турска интелгенция да се добере до тая придобивка, то последната ще бъде използвана в две посоки:

1. Завършилите народни български училища турчета ще се насочват към изселване в Турция, за да бъдат там добре използвани или пък останалите тука ще бъдат добри агитатори на техните скрити планове и намерения и 2. Ще се хвърли незаслужен упрек на България че безогледно се закриват частните турски училища, поради упражняван от страна на българската власт тормоз върху живущите тук малцинства. А това неминуемо ще отслаби здравите ни позиции за извоюване правата на българските малцинства в поробените части на отечеството ни.

Независимо от казаното до тук, масовото закриване на частните турски училища, **макар и по желание на турското население**, и постъпването на хиляди деца в народните училища

okullarının kapatılması gösterilecek ve bundan dolayı Bulgaristan haksız yere suçlanacaktır. Bu ise ülkemizin esaret altındaki bölgelerinde yaşayan Bulgar azınlıkların haklarını kazanması ile ilgili muhkem vaziyetimizi kaçınılmaz şekilde zayıflatacaktır.

Türk halkının isteği doğrultusunda olsa bile, özel Türk okullarının umumi kapatılması ve binlerce çocuğun halk okullarına kabul edilmesi, devlet ve belediyelerimizi büyük mali sıkıntıya düşürecek. Yüzlerce yeni öğretmenin tayin edilmesi gerekecektir. Bu durum devlet bütçesini onlarca milyon leva ile oldukça zorlayacaktır.

Belediyelerin ise okul binaları, okul yardımları, okul araçları, hizmetçileri v.s. meselelerini çözüme kavuşturmaları gerekmektedir. Bu meselenin çözümü kolay değildir. Çünkü belediyeler ekonomik sıkıntı içindedirler. Ve varolan halk okullarının önemli ve acil ihtiyaçlarını şimdilik tatmin edici şekilde karşılayamamaktadırlar.

Yalnız Şumnu şehrinde özel Türk okullarının kapatılması durumunda, okul personelinin, 24.000 Leva asgarî maaşlı 12 öğretmen ile takviyesi gerekecektir

ще постави в доста голямо финансово затруднение държавата и общините. Ще трябва да се назначат стотици нови учители, издръжката на които значително ще обремени държавния бюджет с десетки милиони. Общините пък ще трябва да се справят с въпроса за училищните помещения, училищната покъщнина, учебни помагала, прислуга и пр. Този въпрос не е така лек за разрешение, защото общините са в[ъв] финансово затруднение и не могат за сега поне задоволително да посрещнат належащите и неотложни нужди на съществуващите народни училища.

Ако само в гр. Шумен се закрият частните турски училища, то ще трябва да се увеличи учителския персонал с още 12 учители по 24 000 лева минимална заплата, равно на 288 000 лева разход за държавата, а общината трябва да вземе 12 класни стаи, да ги снабди с покъщнина, помагала, топливо, прислуга и пр. За всичко това ще са необходими на първо време не по-малко от 600 000 лв., която сума не може по никакъв начин да се понесе от градската община в този момент.

Ето в какво затруднение ще изпаднат държавата и общините вследствие на агитациите, които се водят между турското население за закриване на частните турски училища и

ki, bu 288.000 Leva devlet giderine eşittir. Belediyenin ise mobilya, okul araçları, yakıt, hizmetçiler vs. ile donatmak üzere 12 sınıfı kiralaması لازم gelmektedir. İlk safhada bütün bunlar için 600.000 Levaya ihtiyaç vardır ki bu tutarı, şu an şehir belediyesi kesinlikle kaldıramaz durumdadır.

Sayın Bakan, buraya kadar sunduklarım göz önünde bulundurularak, meydana gelen durumun üstesinden gelmem açısından acilen kesin talimatlarının tarafıma verilmesini rica ederim.

Bölgedeki özel Türk okulları meselesinin daha iyi bir şekilde aydınlatılması için işbu raporuma, müfettişlikte okul personelinin tanzimi ile ilgili işlerin yoğun olması dolayısıyla daha geç tarihte tamamıyla takdim edilecektir. 1934/1935 yıllarına ait genel yıllık hesaptan bir hulasa ilave etmekteyim.

Kaza Okul Müfettişi

Sekreter:

Ortaokul Şube Şef Yardımcısı

масовото постъпване на децата-турчета в народните училища.

Пред вид на изложеното до тук, моля, Господине Министре, да ми се дадат бързо пълни указания, за да се справя със създаденото положение. Моля да се възприеме даденото ми мнение в рапорта ми под № 14 709 от 12.IX. т.г.

За по-пълно уясняване на въпроса за турските частни училища в областта, към настоящия си рапорт прилагам извлечение от главния годишен отчет за 1934/35 година, който, поради многото работа в инспекцията по поддръждане на учителския персонал ще бъде изцяло представен по-късно.

Областен Училищен Инспектор:
(п) Н. Каро

Секретар: (п) не се чете

Подначалник на Отделението за основните училища: (п) не се чете.

**TÜRKİYE'NİN
BULGARİSTAN'DAKİ ŞER'İ
MAHKEMELERİN KALDIRILMASI
İSTEĞİNE DAİR ANTON
KARANCULOV'UN 26.02.1936
TARİHLİ RAPORU (*)**

Sofya,

26.02.1936

Ankara'da elçi beyin 14 Aralık 1935 tarihli ve 208 numaralı gizli raporu üzerinde siyasî müdürün kararını yerine getirmek için şunu bildirmekle şeref duymaktayım:

1- Bulgaristan'da müftülük yada şer'î olarak adlandırılan Müslüman dinî mahkemelerini ortadan kaldırmak ve Müslüman halkın tüm davalarını sivil mahkemelerimize gönderme istekleri son zamanlarda Türkler tarafından ısrarlı bir şekilde dile getirilmesi hukukî olduğu gibi, politik yönden de incelenmesi gereken bir meseleyi ortaya koy-

(*) TsDA, F. 176K, op. 6, a.e. 2370, L. 203-211.

**ДОКЛАД ОТ АНТОН
КАРАНДЖУЛОВ ВЪВ ВРЪЗКА
С ИСКАНЕТО ОТ ТУРСКА
СТРАНА ЗА ЗАКРИВАНЕТО НА
ШЕРИАТСКИТЕ СЪДИЛИЩА.
(26 февруари 1936 г.)***

Докладна записка

от Антон Каранджулов, I секретар
при Политическата Дирекция

В изпълнение на резолюцията на Господина Политическия Директор върху поверителния доклад на г[осподин] Пълномощния министър в Анкара от 14.XII.1935 година под № 208, чест имам да доложа следното:

1. Желанието което напоследък се и[з]казва все по-настойчиво от турска страна за унищожение на мюсюлманските духовни съдилища в България (наричани още мюфтийски или шериатски) и за препращане на мюсюлманското население по всички дела към нашите граждански съдилища повдига един въпрос, който следва да се разгледа както от юридическа, тъй и от политическа страна.

В цитирания по-горе поверителен доклад се изтъква мисълта, че същес-

* ЦДА, ф. 176к, оп. 6, а.е. 2370, л. 203-211.

maktadır. Yukarıda adı geçen gizli raporda, Bulgaristan'da Müslümanlar için aile ve miras hukukuna ilişkin meseleler hakkında aynı mahkemelerinin varlığı teorik olarak devlet egemenliğimize zarar getirmekte olduğu ve bundan dolayı da bu mahkemelerin ortadan kaldırılması arzu olunduğu görüşü dile getirilmiştir.

Zannedersem bu görüş şu iki nedenden dolayı asılsızdır:

a) Müslümanlara ait dinî mahkemelerin varlığı, Bulgaristan'ın hiç bir uluslararası yükümlülüğüne bağlı değildir. Bulgaristan ve Türkiye arasında 18 Ekim 1925 tarihli antlaşma protokolü dururken, bu mahkemelerin, varlığını tamamen Bulgar hükûmetinin iyi niyetine borçlu olduklarında hiç bir şüphe olmamalıdır. Bizdeki Türkler yalnız Bulgaristan'da diğer azınlıkların da yararlandıkları Neuilly Antlaşması hükmünce muhafaza edilen haklardan yararlanmaktadır. (Bkz. § E ile ilgili protokolün §A)

Bizde kabul edilen adliye teşkilatı ve bir davanın ilgili mahkemeye tabi olma

твуването на отделни съдилища за мюсюлманите в България по въпроси от семейното и наследственото право съставлява теоретически едно накърнение на нашия държавен суверенитет, от което следва да се заключи, че е желателно премахването на тия съдилища. Това становище е, струва ми се, неоснователно по следните две причини:

a) съществуването на мюсюлманските духовни съдилища не почива на никакво **международно задължение** на България. При наличността на протокола между България и Турция от 18 октомврий 1925 година, не може да има никакво съмнение, че тия съдилища дължат своето съществуване изключително на добрата воля на Българското правителство: турците у нас се ползват само с ония права, които са запазени по силата на Ньойския договор за другите малцинства в България (вж. § А на протокола във връзка с § Е).

б) според възприетата у нас система на съдоустройство и подсъдност, нашите общи граждански съдилища са въобще некомпетентни по някои материи (напр[имер] по брака, развода, родителската власт, издръжката на съпругата и на децата) **без разлика на народността и вероизповеданието на съдещите се.** Тия материи са запазени за признатите духовни съдилища - православни, мюсюлмански

*sistemine göre umumî sivil mahkemele-
rimiz, davalılar arasında milliyet ve din
farkı gözetmeksizin bazı mevzularda
(örneğin nikah, boşanma, vasi tayini, eş
ve çocuk nafakası) tamamıyla salahiyet-
sizdir. Bu mevzular Ortodoks, Müslüman
yada diğer tanınan dinî mahkemelerin
konusudur. (Bkz. madde 1 ve sivil adliye
teşkilatına ilişkin kanuna ve "Çarlık
Bulgaristan'ında Müslümanların dinî
teşkilat ve idareleri nizamnâmesinin §
131) Binaenaleyh, bu vakada Türk
nüfusunun lehinde olan özel bir rejim
değil, fakat Bulgaristan'da tüm dinlere
müşterek bir "ratione materiae" olan
özel bir adliye sistemi söz konusudur. Bu
bakımdan kabul edilmelidir ki, şer'î
mahkemelerin ortadan kaldırılması ile
ilgili Türk isteği, "özel" rejim olmasa
bile, Türk halkının lehine olan ve adliye
sistemimize uygun olmayan yeni laik
adliye sistemine götürmektedir.*

*Her halde, yukarıda sunduğum huku-
ki sebepler, önemleri bakımından ikinci
derecedendir. Bugünün şartlarında
Müslüman dinî mahkemeleri bizim için
öncelikle politik menfaat arz etmektedir
ve bu yönden incelenmesi ve izah*

или други (вж. чл. 1 и забележката
към него от закона за гражд[анското]
съдопроизводство и § 131 на "Устава
за духовното устройство и управле-
ние на мюсюлманите в Царство Бъл-
гария"). Следователно, в случая не се
касае за един специален режим в пол-
за на турското население, а за една
специална подсъдност *retione mate-
riae*, обща за всички вероизповедания
в България. От тази гледна точка
следва да се приеме, че по-скоро но-
вото турско искане за премахване на
шериатските съдилища води към съз-
даване, ако не на един "специален",
то на един нов лаически режим на
правораздаване в полза на турското
население, несвойствен на нашата
правосъдна система.

В[ъв] всеки случай, горните юри-
дически съображения са от второсте-
пенно значение. При днешната обста-
новка въпросът за мюсюлманските
духовни съдилища представлява за
нас преди всичко, ако не изключител-
но, политически интерес и следва да
се разгледа и осветли от тази страна.
Това е целта на настоящия доклад.

2. Известно е, че едно от основни-
те начала на новата турска държава е
пълното лаицизиране във всички нап-
равления (образователно дело, право-
раздаване и пр.). За да се види колко
много турците държат на това начало
достатъчно е да се припомни, че **една**
от причините, щото турците да по-

edilmesi gereklidir. İşbu raporun amacı budur.

2- Bilindiği gibi, yeni Türk devletinin temel esaslarından biri eğitim, hukuk v.s. alanların laikleşmesidir. Türklerin bu esasa ne derece önem verdiklerinin görülmesi için, onların 1925 tarihli antlaşmanın imzalanmasıyla Bulgaristan'da çok sayıda Türk dinî teşkilatların ve yeni topraklarda bulunan vakıfların ayrıcalıklarını feda ederek, okullarımızı ve Türkiye'de dinî müesseselerin cumhuriyetinde ihdas edilen umumi laik rejime tabi tutulmaları için acilen tasdikimizi istemelerini hatırlamak kafidir. Bu gerçek 1924-1925 senesinde Türkiye ile Bulgaristan arasında yapılan müzakereler sırasında açıkça ortaya çıkmıştır.

Ayrıca biliniyor ki, Türk yöneticilerinin gözünde laikleşme, teorik bir prensipten fazla, Türk halkının kültürel yükselmesine ve yeni milliyetçi fikirleri taassupla benimsemelerine yarayan güçlü bir araçtır.

Nihayet gelişen olaylar, Türk yöneticilerinin isteklerinin bugünkü Türk devletin hudutları ile sınırlı kalmadığını gös-

жертвуват привилегиите на многобройните турски религиозни общини в България и на вакъфите в новите земи чрез подписването на протокола от 1925 година, бе тяхното желание да получат непременно нашето съгласие за подчинение на нашите училища и религиозни институции в Турция на новия общ лаически режим въведен в републиката. Този факт се очерта много ясно при турско-българските преговори в 1924-25 година, вж. телеграма №).

Известно е също тъй, че в очите на турските ръководители лаицизирането далеч не представлява един теоретически принцип или една чисто културна придобивка, а едно мощно средство за духовното въздигане на турския народ и за неговото фанатизиране в новите националистически идеи.

Най-сетне, развилите се събития показаха, че амбициите на турските ръководители не се ограничават в пределите на днешната турска държава. Направиха се опити да се събуди националното съзнание на мюсюлманските населения в съседните страни. По този повод турците не се поколебаха да влязат в конфликт дори с някои велики сили (в Сирия и Ирак). При тия условия, пита се имаме ли ний интерес да улесняваме лаицизирането на турското население в България?

terdi. Komşu devletlerdeki Müslüman halkın millî şuurunun uyandırılmasına teşebbüs edildi. Bu vesileyle Türkler bazı büyük güçler (Suriye ve Irak) ile ihtilafa girmeye tereddüt etmediler. Bu koşullarda, Bulgaristan'da Türk halkının laikleşmesini kolaylaştırmamızda bir çıkarımız söz konusu olup olmadığı sorulur.

3- Bu vakada Bulgaristan en zayıf mukavemeti gösteren taraf durumundadır ve bu yüzden Türk isteklerinin başlıca hedefidir. Bilindiği gibi, Türk devletinin yeni laik fikirlerini benimsetmek, böylece de Türkiye'ye bağlanmayı sağlayarak, teşkilatlı ve şuurlu bir azınlık olarak Bulgar devletine karşı mukavemet göstermesi amacıyla, bizdeki Türk halkı arasında süratli bir ajitasyon gerçekleştiriliyor. En genç ve hareketli unsurlar arasından Türk halkın idari elinin oluşturulmasına teşebbüs ediliyor. Bununla yakın ve uzak ne gibi hedefler takip ediliyor? Bu meselenin tamamıyla açığa kavuşturulmasına değin en kötüyü beklememiz makuldür.

4- Salahiyetli bakanlıklar yerinde tahkikatlar yapmışlardır Bu tahkikatlar-

3. България се явява в случая като страна на най-малкото съпротивление и, следователно, като главен обект на тия турски домогвания. Известно е, че у нас се води една усиlena агитация между турското население, с цел да се спечели за новите лаически идеи на турската държава, да се приобщи по тоя начин към Турция и да се противопостави на българската държава като едно организирано и съзнателно малцинство. Прави се опит да се създаде един ръководящ елит на турското население, измежду по-младите и разпалени елементи. Какви близки или по-далечни цели се преследват с това? Догдето този въпрос се осветли напълно, благоразумно би било да допускаме най-лошото.

4. Компетентните министерства са правили редица анкети на самото място. Някои от тия анкети засягат и въпроса за лаицизирането, специално за лаицизирането на турските училища. Прочее, уместно би било да се наведе тук следното заключение на анкетата направена в новите земи през 1927 година от Юрисконсулта на Министерството на Вътрешните Работи: "За турския език и религиозното обучение трябва да се назначават местни ходжи и имами, макар и да нямат необходимия образователен ценз... Една груба, просто престижна грешка миналата година е била допусната с назначаването на турски учители, свър-

dan bazıları, özellikle Türk okullarının laikleştirilmesi ile ilgilidir. Binaenaleyh, 1927'de İçişleri Bakanlığı'nın hukuk müşaviri tarafından yeni topraklarda yapılan şu tahkikat sonuçları üzerine eğilmek uygundur. "Türk dili ve din eğitime" tahsil seviyeleri olmamasına rağmen yerli hoca ve imamlar tayin edilmelidir. Geçen sene Şumnu'da Türk Pedagoji okulunu bitiren Türk öğretmenlerin tayin edilmesiyle adeta cinaî bir hata yapılmıştır. Bulundukları tüm Pomak belediyelerinde Pomak halkın taassubunu artırmayı ve göçe teşvik etmeyi başarmışlardır. Bugün söz konusu belediyelerde göç galeyanı en üst seviyededir. Bunu başardıktan sonra bu öğretmenler bölgeyi kendi isteğiyle terk etmişlerdir. "Durumu yerinde tahkik etmek üzere özel olarak gönderilen vicdanlı, yüksek bir memur olarak bu açıklamalarımın ciddî bir şekilde nazar-ı itibara alınması gereklidir. "Tahkikatın bir sureti bakanlığımıza N0: 1435 ve 9.12.1927 tarihli mektup ile gönderilmiştir ve N0: 48-1/928 dosyasında bulunmaktadır. tahrirat 1a/.

5- Ancak, bu meselede istatistikî bilgi-

шили турското педагогическо училище в Шумен. В[ъв] всички помашки общини гдето са били, те са успели да повдигнат фанатизъма на помашкото население и да го подтикнат към изселване. В същите общини днес е най-силно брожението за изселване. Тия учители, щом успели да постигнат това, всички до един доброволно тази година са напуснали онзи край...". Тези констатации и [претенции] заслужават да се вземат в сериозно съображение, като такива на един добросъвестен висш чиновник изпратен специално за да анкетира положението на самото място. (Анкетата е изпратена на нашето Министерство в препис с писмо № 14 353 от 9.XII.1927 година и се намира в дело № 48-I/928, преписка 1a). (Турция Догов. 1a/48-I/928 г.)

5. Но тоя въпрос добива истинското си осветление и изпъква с всичката си сериозност, когато се вземат предвид статистическите данни. Турците в България съставляват една внушителна компактна маса, много по-голяма отколкото обикновено се мисли. Така според данните, които ми се дадоха не официално от Дирекцията на Статистиката (окончателните данни още не са изготвени) мохамеданите в България (турци и помаци) влизат към 1 януари 1935 година 880 000 души, при общо население на Царството възлизащо на 6 090 315 ду-

lerin gözönünde bulundurulmasıyla gerçekler bütün ciddiyetiyle ortaya çıkmaktadır. Bulgaristan'da Türkler düşünlüğünden çok daha büyük, ehemmiyetli bir kalabalık teşkil etmektedirler. Gayr-ı resmî olarak istatistik müdürlüğünden tarafımıza verilen bilgilere göre, (kesin malumatlar henüz hazırlanmamıştır) 10 Ocak 1935'de Çarlık'ta toplam nüfus 6.090.215'e varırken Müslümanlar (Türk ve Pomak) 880.000 kişiye yükselmektedir. Diğer bir ifadeyle %14,5'ini oluşturmaktadır ve sadece Türkler, Bulgaristan'da tüm nüfusun 1/9'u civarındadır.

Dış propagandanın tesiri ve Türk halkı arasında tedricen oluşturulan elit tabaka dolayısıyla bu kitle uyanır ve teşkilatlanırsa, devletimiz için büyük tehlikeler teşkil eden bir durum ile karşı karşıya kalacağımız açıktır. Bu şekilde parlamentolu rejime muhtemel bir dönüşte, Bulgaristan'da Türk halkı millet meclisine ehemmiyetli sayıda temsilciler gönderebilecektir ki, milletvekillerinin dışardan talimat alabilmesi ve yabancı politikanın yayımcısı olmaları bir yana, bir Türk millî partisinin Bulgar parlamento-

ши. С други думи мохамеданите в България съставляват 14,5% от населението, а само турците съставляват около 1/9 от цялото население на България.

Ако тази маса се пробуди и организира било под влиянието на външна пропаганда, било поради постепенно създаване на един елит между самото турско население, ясно е, че ний бихме се намерили пред едно ново положение свързано с големи опасности за нашата държава. Така: при едно евентуално възвръщане към парламентарния режим, турското население в България би могло да изпрати в народното събрание внушително число свои представители, чието просто присъствие в българския парламент - като турска национална партия - би било доста неудобно, независимо от обстоятелството, че тия турски депутати биха могли да получават инструкции от вън и да станат проводници на чужда политика. А в някои съдебноосни моменти те биха могли да играят решающа роля.

От друга страна, при добра организация на турското малцинство, каквато от вън желаят да му се даде, [въ]прос[ъ]т за неговите права може да се изнесе пред Обществото на народите, или пред някоя по тясна регионална групировка, и да не слиза за дълго време от този форум.

sunda yer alması son derece rahatsızlık vericidir ki, bazı durumlarda hayatî rol oynayabilirler. Diğer yandan, Türk azınlığın dışardan aldıkları destekle iyi teşkilatlanması durumunda, haklarına ilişkin meseleleri milletler topluluğuna yada dar bölgesel bir gruba sunarak ve böylece mesele uzun süre gündemde kalacaktır.

Nihayet, Türklerin, Trakya ve Dobruca'da sınır bölgelerimizde muazzam bir çoğunluk teşkil ettikleri unutulmamalıdır. Bu durum büyük tehlike arz etmektedir. 1925 tarihli antlaşmanın uygulanmasına ilişkin 1932 yılında görüşmeleri yürüten bakanlık bünyesindeki komisyon bir raporunda bu hususun güney Dobruca ve Doğu Trakya'nın Bulgaristan'dan koparılması için barış konferansı nezdinde çok önemli bir delil oluşturduğunu belirterek, siyasî olayların aleyhimizde kullanılması halinde Yunan ve Türklerin bir gün Akdeniz hakimiyetlerinin hinterlandını genişletmesi amacıyla sınır düzenlenmesine ilişkin yeni ve haklı istekleriyle karşı karşıya bırakılmamız sonucuna varılmaktadır.

Bu perspektifler doğrultusunda, Bul-

Най-сетне, не трябва да се забравя, че турците населяват в грамадно болшинство нашите крайгранични области в Тракия и Добруджа. И това положение съдържа в себе си една голяма опасност. Комисията при Министерството, която в 1932 година води преговорите по прилагането на протокола от 1925 година, изтъква в един свой доклад, че това обстоятелство е послужило като един много важен аргумент пред мирната конференция, за да се откъсне от България Южна Добруджа и Източна Тракия, и заключава че, ако политическите моменти се сложат в наша вреда, можем един ден да бъдем изправени пред нови и основателни искания от страна на турци и гърци за ректификация на границата, с цел да се разширочи хинтерланда за тесните им беломорски владения.

При тия перспективи очевидно е, че ний нямаме никакъв интерес да насърждаваме и улесняваме лаицизирането на турското население в България, което се схваща от турските ръководители като един етап към пълното политическо пробуждане на турския свят в пределите на Турция и вън от тях. Нуждата от самосъхранение ни налага да поддържаеме здраво онази преграда, която се създаде на духовна и религиозна почва между турската република и турците в България.

garistan'daki Türk halkın laikleşmesini teşvik ve kolaylaştırmamızda hiç bir çıkarımız olmadığı açıktır. Laikleşme Türk yöneticileri tarafından Türkiye sınırları içerisinde ve dışında olan Türk dünyasının tamamıyla politik uyanışına bir merhale olarak idrak edilmektedir. Kendi kendinî koruma gereği, Türkiye Cumhuriyeti ve Bulgaristan'daki Türkler arasında fikir ve din temelinde oluşan ayrılığı kuvvetli bir şekilde desteklememiz gerekmektedir.

Tabii, Türk nüfusuyla ilgili sorunun en radikal çözümü göç etmesi olurdu. Fakat o zamana değin, dış propagandaya son verilerek Türk halkının şimdiki kültür, din, maarif seviyelerinin desteklenmesi zaruridir. Bu halkın dinî inançları gereğince kız çocukları için ilkokul mecburiyeti kaldırılsın ve erkek çocukları için de ilkokul eğitimi zorla kabul ettirilmemelidir. (Bkz. yukarıda zikredilen İçişleri ve Millî Sağlık Bakanlığı'nın tahkikatı). Bilhassa, okulların ve adaletin laikleşmesine izin verilmemelidir. Aksine bu halkı, bugünkü Türk devletinden ayıran eski Türk gelenek ve dinî inançların desteklenmesi arzu olunur.

Разбира се, най-радикално разрешение на проблема за турското население би било изселването им. Но до тогаз наложително е да се поддържа досегашното културно, религиозно и образователно ниво на турското население, като се тури край на външната пропаганда. Задължителният характер на първоначалното образование следва да се отмени по отношение на децата от женски пол в съобразност с верските убеждения на това население, а по отношение на момчетата първоначалното образование не трябва да се налага по един крут начин (вж. цитираната по-горе анкета [на] М[инистерст]во[то] на В[ътрешните] Р[аботи] [и] Н[ародното] З[драве]). В частност, следва да не се допуска никакво лаицизиране в училищата или в правораздаването, а напротив желателно е да се поддържат здраво старите турски традиции и верски убеждения, които делят това население от днешната турска държава.

Такава линия на поведение от наша страна очевидно ще предизвика на първо време раздразнение в Анкара, но не ще бъде без полза, тъй като ще ни предпази от възможни много големи усложнения в бъдаще на малцинствена почва, и сигурно ще ускори процеса на изселването, като заслави турското правителство да отвори по-широко вратите за своите сънародници.

İlk merhalede bu tutumumuzun Ankara'da kızgınlık yaratacağı aşıkardır, ancak fayda sağlayacaktır. Çünkü gelecekte azınlıklar temelinde muhtemel daha büyük güçlüklerden bizi koruyacaktır ve muhtemelen soydaşları için kapılarını daha genişçe açması için Türk hükûmetini mecbur ederek göç sürecini hızlandıracaktır.

6- Nihayet politik sebeplere rağmen, burada savunulan tez sağlam ve hukukî temellere dayanmaktadır. Bizdeki Türk halkının hal ve hakları meselesi hakkında Neuilly Antlaşması'na uymamız gerekmektedir. /49-57 mad/ ve antlaşmanın azınlık hükümleri 18.10.1925 tarihli antlaşmaya ilave edilmiş, bu şekilde Bulgaristan ile Türkiye arasında yürürlüğe konulmuştur. Binaenaleyh, bizdeki Türk halkı ile ilgili meseleler hakkında Türk hükûmetinin tüm diplomatik teşebbüslerini bu antlaşma mucibince hukukî bakımından değerlendirilmesi gerekmektedir. Antlaşma gereğince, bu temele dayanarak, Türklerin tüm istekleri, Neuilly Antlaşması'nın azınlık maddeleri açısından asılsız yada bağdaşmaz olduğunda, reddedilebilir ve reddet-

6. Най-сетне, независимо от политическите съображения, тезата която тук се защитава почива на здрави юридически основи.

По въпроса за положението и правата на турското население у нас, ний сме длъжни да се придържаме към Ньойския договор (чл. 49-57), тъй като малцинствените постановления на този договор са включени в протокола от 18.X.1925 година (§ А) и по този начин са турени в действие между България и Турция. Следователно, всички дипломатически постъпки на турското правителство по въпросите свързани с турското население у нас следва да се преценяват [юр]идитически от гледището на този договор.

Заставайки на тази база, която ни се налага по силата на протокола, ние можем и следва да отхвърлим всички турски постъпки и претенции, които не са основателни от гледището на малцинствените клаузи на Ньойския договор, или които са несъвместими с тях.

Такъв е случаят с новото турско искане за мюсюлманските духовни съдилища у нас. И наистина, клаузите за малцинствата на Ньойския договор (а също и на Лозанския, Трианонския и някои други мирни договори), взети в тяхната съвокупност, установяват много ясно следните две основни положения: а) малцинственото на-

meliyiz. Müslüman dinî mahkemeleri hakkında, yeni Türk isteği ile ilgili durum böyledir. Gerçekten de Neuilly Antlaşması'nın azınlık maddeleri (ayrıca Lozan, Trianon, ve diğer bazı barış antlaşmaları) biraraya toplandığında şu iki açık temel durumu ortaya koymaktadırlar:

a) Azınlık halkı, millî devletin himayesinde değildir, azınlık halkı onunla kesinlikle hukukî ilişkilerde bulunmamaktadır ve ona hiç bir şekilde bağımlı değildir. Tam aksine, bir azınlığa ait şahıslar, sınırları içerisinde yaşadıkları devlete, onun talimat ve müesseselerine tamamen tâbidirler. Aksi hal, devlet bağımsızlığına aykırıdır. Himaye meselesi söz konusu olduğunda, milletler topluluğunun himayesi söz konusu olabilir. Binaenaleyh, bir devlet kendi sınırları içinde yaptığı reformları, diğer bir devlette azınlık teşkil eden soydaşları üzerinde uygulama iddiasında bulunamaz.

b) Bu yüzden bağımsızlık korunmuştur, ancak azınlık hükümleri azınlıkların bulunduğu devlet hakkında, milliyet, dil ve inanç farkı gözetmeksizin tüm uyruklarına eşit hak ve özgürlükleri (sivil, poli-

селение не е поставено под покровителството на неговата национална държава; то не се намира в никакви юридически връзки с нея и в никаква зависимост от нея. Тъкмо напротив, лицата принадлежащи към едно малцинство са подчинени напълно на държавата, в чиято територия живеят, и на нейните наредби и институти. Противното би било едно накърнение на държавния суверенитет. Ако може да се говори за някакво покровителство, то е това на Обществото на Народите. Следователно, не може една държава да претендира да се прилагат по отношение на нейните сънародници, образуващи малцинство в друга държава, реформите, които тя въвежда на своя територия; б) прочее, суверенитетът е запазен, само че малцинствените клаузи предвиждат едно съществено ограничение за държавата, в която се намират малцинства, а именно задължението да гарантира еднакви свободи и права (граждански, политически, езикови и верски) на всички поданици, **без разлика на народност, език и вероизповедание**. Това е основната мисъл на малцинствения режим, прокарана изрично в чл. чл. 53 и 54 на Ньойския договор (чл. чл. 39 и 40 на Лозанския договор).

С други думи задачата на малцинствените клаузи е да се приравнят малцинствените поданици по отношение

tik, lisanî ve dinî) garantileme yükümlülüğü gibi esaslı sınırlandırmalar öngörmektedir. Neuilly Antlaşması'nın 53 ve 54'cü maddelerinde (Lozan Antlaşması'nın 39 ve 40 maddeleri) katî surette ihdas edilen azınlık rejiminin temel fikri budur. Diğer bir ifadeyle azınlık hükümlerinin vazifesi, azınlık uyrukların hak ve özgürlükler bakımından, millî devletlerindeki soydaşları ile eşitlenmeleri değil, fakat çoğunluk teşkil eden uyruklarla eşitlenmeleridir.

Şer'î mahkemelerin ortadan kaldırılması ile ilgili Türk isteğinin içeriği nedir?

Muhtemelen son zamanlarda Türkiye Cumhuriyeti'nde ihdas edilen hukuk sistemine, Bulgaristan'daki Türk halkını da tâbi tutmayı amaçlamaktadır. Diğer bir ifadeyle, Türkiye'de gerçekleştirilen reform, Bulgaristan'da Müslümanlar arasında da yayılacaktı ve bu şekilde bizdeki Türk nüfusu Türk devletine bağlanacaktı. Bu bir politik emeldir, örneğin, bağımsızlık prensibi ile bağdaşmaz ve azınlık hükümlerinin ruhu ve harfine taban tabana zıttır. Azınlıklar rejiminin temeline zarar getirmeden bu Türk isteğini yerine getirmek imkan-

на правата и свободите **към поданиците от болшинството, а съвсем не да се приравнят към сънародниците им** в тяхната национална държава или да се подведат под същия знаменател.

А в какво се състои турското искане за премахване на шериятските съдилища? - То преследва очевидно целта да се постави турското население в България под същия режим на правораздаване, който се въведе напоследък в турската република. С други думи прокараната реформа в Турция да се разпростре и върху мюсюлманите в България и по тоя начин турското население у нас да се приобщи към турската държава. Това е едно политическо домогване *par excellence*, несъвместимо с принципа на суверенитета и диаметрално противоположно на духа и буквата на малцинствените клаузи. Ясно е, струва ми се, че ний не можем да удовлетворим тази турска претенция, без да накърним с това малцинствения режим в самите му основи и да отворим по тоя начин пътя за нови апетити и домогвания в бъдеще, противни на договора.

От друга страна не по-малко ясно е, че ако би трябвало да удовлетворим въпросното искане, ще ни се наложи да изменим някои основни съдоустройствени начала у нас, да признаем на общите граждански съдилища

sızdır. Anlaşmaya aykırı bir şekilde gelecekteki yeni iştah ve emellerin yolunu kapamanın mümkün olmadığı zannedersem açıktır.

Diğer yandan, söz konusu isteği yerine getirirsek, bizdeki bazı hukukî temellerin değişmesine gitmemiz ve umumî sivil mahkemelerine aile hukuku alanında Müslüman davalarına bakma salahiyetini tanımamız gerekir ki, bu mahkemelerin hiç bir Bulgar uyruğu hakkında böyle bir salahiyeti yoktur. Bu koşullarda, söz konusu Türk isteği devletin bağımsızlığını tehdit etmektedir ve içişlerine müsaade edilemez ölçüde müdahale teşkil etmektedir.

7- Sonuç: Buraya kadar yapılan açıklamalardan şu neticeyi çıkarmalıyız ki, bizde dinî mahkemelerin ortadan kaldırılması ile ilgili Türk isteği reddedilmelidir. İlaveten, şu gerçek de belirtilmelidir ki şeriatin ortadan kaldırılmasının Türk halkı tarafından istenildiği görülmemektedir. Aksine, dinî geleneklerine bağlı kalmaktadır.

Fakat, reddimizin oldukça formalite sebeplere dayandığı intibainı ortadan

компетентност за разглеждане на делата на мюсюлманите из областта на семейното право, каквото компетентност тия съдилища нямат по отношение на някои български поданици. [Ясно е,] че при тия условия, въпросното турско искане засега суверенитета на държавата и съставлява недопустимо вмешателство във вътрешните работи.

7. Заключение. Изложеното до тук ни налага, струва ми се, да заключим, че турското искане за премахване на духовните съдилища у нас следва да се отхвърли. В добавка може да се изтъкне и факта, че не се вижда щото турското население в своята съвкупност да желае премахването на шерията; напротив то остава привързано към своите верски традиции.

Не, за да не изглежда, че нашият отказ почива на твърде формални съображения и главно, за да не предизвикаме упрека, че не проявяваме достатъчно добра воля към въпросното турско внушение, ние бихме могли, струва ми се, с пълно основание и твърде уместно да предявим наши насрещни искания в областта на малцинствата.

Най-уместно и най-оправдано би било, може би, да поискаме в случая, щото турското правителство да прокара в своето законодателство нашите схващания относно правното поло-

kaldırmak için ve özellikle söz konusu Türk telkinine yeterli ölçüde iyi niyet göstermediğimize ilişkin bir suçlamaya meydan vermemek için, tamamıyla haklı olarak ve uygun bir şekilde azınlıklar alanında isteklerimizi öne sürebiliriz.

Bu aşamada Türk hükûmetinden, Aziz Eksarhlığın hukukî durumu ve mülkleri, Bulgar-Türk vatandaşlarının bazı davaları ile ilgili vazifeleri olduğu gibi ve Türkiye'de Bulgar okullarının rejimi hakkında fikirlerimizi adliye sistemlerine ilavesini istememiz en yerinde ve haklı talebimiz olabilir. Meselenin bu şekilde ortaya konması durumu, iki imkana meydan vermektedir. Ya Türk hükûmeti bizdeki Türk nüfusunun laikleşmesi ile ilgili yeni isteklerinden vazgeçecek yada isteklerimizden bir kısmını kabul edecek ki, bu durumda, eğer bir tenzilata karar verirsek gereken tazminatı elde edebiliriz.

Sofya, 26.02.1936

*Birinci Sekreter
A. Karanculov*

жение и имотите на Светата Екзархия, относно нейната юрисдикция по някои дела на българите турски поданици, както и относно режима на българските училища в Турция.

При подобна постановка на въпроса, откриват се две възможности: или турското правителство ще се види принудено (което е най-вероятно) да оттегли своите нови искания относно ланцизирането на турското население у нас, или пък ще трябва да възприеме част от нашите искания и в такъв случай нашата отстъпка, ако се решим на такава, би получила надлежна компенсация.

София, 26 февруарий 1936 година.

I секретар: А. Каранджулов

**VLADİMİR TODOROV
HİNDALOV'UN
BULGARİSTAN'DAKİ ŞER'İ
MAHKEMELERİN KAPATILMASI
İLE İLGİLİ 06.03.1936 TARİHLİ
RAPORU (*)**

Gizli

*Sayın Başbakan ve Dışişleri Ve
Dinişleri Bakanına*

*Şer'î mahkemeler, Başmüftülük ve
Bulgaristan Müslümanlarının teşkilatlan-
ması hakkında Todorov Hindalov'un kısa
raporu*

Sayın Başbakan,

*Bulgaristan'da şer'î mahkemelerin
ortadan kaldırılması hakkında Kahire'de
yayınlanan "El Balak" gazetesinde çıkan
yazıdan ve yarı resmî Türk gazetesi olan
"Cumhuriyet" (29 Nisan tarihli sayı
4294) ve "Haber gazetesinin (29 Nisan)
tarihli yazılarına dayanarak verdiğim ilk
raporumun tarafınızdan gördüğü ilgiye*

(*) TsDA, F. 166K, op.1, a.e 890, L. 137-139.

**ДОКЛАД НА ВЛ.
ТОДОРОВ - ХИНДАЛОВ ВЪВ
ВРЪЗКА СЪС ЗАКРИВАНЕТО
НА ШЕРИАТСКИТЕ
СЪДИЛИЩА В БЪЛГАРИЯ.
(6 март 1936 г.)***

Поверително

До Господина Министър-Председа-
теля и Министър

на Външните Работи и на
Изповеданията

Тук

Кратко изложение

от Вл. Тодоров-Хиндалов по:

1. Шерийските съдилища,
2. Главното Мюфтийство и
3. Организирането на българските
мохамедани.

Господин Министър-Председате-
лю,

Взимайки повод от едно инспи[ри-
]рано от заинтересована страна съоб-
щение на издавания в Кайро арабски

* ЦДА, ф. 166к, оп. 1, а.е. 890, л. 137-139.

tekrar nail olmak ümidi ile bir kez daha kısa bir raporla bu mesele hakkında görüşlerimi bildirmek üzere hürmetlerimi arz ederim.

I. Türkiye Bulgaristan'da şer'î mahkemelerin ortadan kaldırılmasına yönelik planlı ve ciddî çabalarını daha 1927'den itibaren başlatmıştır. Bu durum bizdeki iyi teşkilatlanmış Kemalist propagandanın en önemli görevlerinden biridir. Bizde Müslüman azınlığın idare ve teşkilatı tamamen dinî ve teokratik temele dayanmaktadır. Çok iyi bildiğiniz gibi Kemalist hareket par excellence, laik karakterlidir. Şer'î mahkemeler Kur'ana dayanır. Kur'ansız şer'î mahkemeler olmaz buna karşılık Mehakim-ı Şer'iyeye de denilen şer'î mahkemelerin ortadan kaldırılmasının ilk ve doğrudan doğruya sonucu Asya Müslümanlarının yani Arap, Kürt, Laz ve diğerlerinin merkezi olan Kahire'de Müslüman din okulu olduğu gibi Balkan yarımadasında üç milyonluk Müslüman nüfusunun bugünkü merkezi durumuna gelebilmesi için beş yıl boyunca gıpta edilecek seviyeye, gürültüsüz ve teşviksiz yükseltebildiğimiz Şumnu yüksek ve orta dinî okulunun kapatılması olacaktır. Şer'î

вестник "Ел Балах", както и тенденциозното ликувание на турския официоз "Джумхуриет" (бр. 4294 от 29 април т.г.) и на в. "Хабер" (29.IV. т.г.) по "предстоящото" премахване на шерийските съдилища в България, ще ми позволите да се обърна още веднъж почтително към Вас и се изкажа много на кратко по въпроса, убеден, че и този път ще ме удостоите със същото онова просветено внимание, с което сте удостоили и първото ми до Вас изложение.

1. Премахването на шерийските съдилища в България е една от Главните задачи на добре организираната у нас още кемалис[т]ка пропаганда, чиито планомерни и твърди усилия в тази насока датират от 1927 година. Кемалисткото движение, както много добре знаете, е par excellence лаично, антиклерикално, когато уредбата и организацията на нашето мухамеданство е на чисто клерикална и теократична база. Шерийските съдилища са еманация на Корана. Не може да има шерийски съд без Коран и обратно. Първият и непосредствен резултат от премахването на шерийските съдилища, наречени "мехаками шерийе", ще бъде затварянето на Шуменското висше и средно мухамеданско духовно училище, което от пет години насам можахме БЕЗ ШУМ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА, да го издигнем до за-

mahkemelerin varlığını sürdürmeye devam ettiği Yugoslavya'da sadece bir milyon altı yüz bin Müslüman vardır. Bulgaristan'ın bugünkü gıpta edilemeyecek silahsızlandırılmış ve zayıf durumu göz önünde bulundurulursa Balkanlar'da bu kadar çok sayıda Müslüman nüfusunun iyi vaziyette bulunması zannedersem biz Bulgarlara çok büyük yarar sağlayacaktır. Geçenlerde Cenevre Müslüman kongresine delegelerini gönderen Yugoslavya hükûmeti prezidyumdan bu ülkedeki Müslümanların dinî serbestîlerine ve iyi vaziyetlerine ilişkin teşekkür mektubu almıştır. 400 milyonluk Müslüman dünyasında sözü geçen Suriye ve Mısır ile şimdi ticarî ilişkilerindeyiz. Ancak bizde şer'î mahkemelerin ortadan kaldırılması sadece Şumnu'da Müslüman dinî akademisi (Nuvvap)'ın öğrencisiz kalmasına neden olmuyor aynı zamanda tüm müftü, naib, kadı ve hatipler de hemen hemen işsiz kalıyor. "Bulgaristan Müslümanlarının kalesini içten fethetmek anlamına gelmektedir. Yukarıda sunduğum dinî nitelikli şart ve sebeplerden bağımsız olarak tamamıyla maddî husustan çok önemli bir mesele de ortaya çıkmak-

видна висота, за да стане днес средище НА ТРИМИЛИОННОТО МУХАМЕДАНСКО НАСЕЛЕНИЕ В БАЛКАНСКИЯ ПОЛУОСТРОВ, както Каирското мухамеданско духовно училище е средище на азиатските мухамедани - араби, кюрди, лази и др. Само в Югославия, гдето шерийските съдилища продължават още да съществуват, има един милион шестстотин хиляди мухамедани. Като се има предвид днешното незавидно положение на обезоръжена и слаба България, доброто настроение на едно тъй многобройно балканско мухамеданско население не може да не е, струва ми се, от голяма полза за нас българите. Югославянското правителство, което е изпратило напоследък в Женевския мухамедански конгрес свои делегати, е получило благодарствено писмо от президиума, за религиозната свобода и доброто положение на мухамеданите в тази страна. Ние сме сега в търговски връзки с[ъс] Сирия и Египет, гдето думата на мухамеданството не е без значение пред [4]00-милионния мухамедански свят. Но с премахването на шерийските съдилища у нас не само Шуменската мухамеданска духовна академия става безпредметна, но и всички мюфтии, наиби, кадии и хатиби остават почти без работа, което ще рече [“]да се превземе от вътре крепостта на българското мухамеданст-

tadır. Temeli tamamen Kuran'a dayanan "usul-i fıkha göre, şer'î mahkeme tarafından bakılan bir veraset davasında bir mürted, bir dinsiz, bir laik hak iddia edemezdi. Bu ise laik olarak bir Kemalistin Bulgaristan'da baba, anne, kardeş ve yakınlarından kalan menkul ve gayr-ı menkullerini miras alamayacağı anlamındadır. Bu tür vakalar nadir değil, oldukça fazladır. İşte burası mese-
lenin hassas noktasıdır.

Türk Kemalistleri ve Bulgaristan Müslümanları arasındaki engel ne derece güç aşılabilirse bizdeki 600 bin Müslümandan Türk Kemalist azınlığı oluşturma tehlikesi o derece imkansızlaşmaktadır. Bulgaristan Müslümanları Kemalist Türkiye'den dört temel prensip ile ayrılmaktadır.

1. Türkiye Kemalistleri üç yıldan beri "Kemalist dili" olarak adlandırılan yeni bir dil ortaya çıkarttılar. Bulgaristan Müslümanlarının Osmanlıca denen Arap-Fars lehçeleri var. Bunun yanı sıra Kemalistler Arap ve Fars ifadelerden yoksun tamamen Türkçe kelimelerden oluşan ve Müslümanlarca anlaşılmayan yeni bir uyduruk dil meydana getirdiler.

во[“]. Независимо, обаче, от горните религиозни предпоставки и съображения, има и друг един важен въпрос от чисто материално естество. Според мухамеданската юриспруденция “усули-факха”, базирана изключително върху Корана, не може един ренегат “мюртед”, един антиклерикал, един laik да участва в наследство, разгледано пред шерийски съд. Това ще рече, че един кемалист, като laik, не може да наследи останалите в България от баща, майка, братя и роднини - мухамедани движими и недвижими имоти. Такива случаи не са единични у нас, те са легион. Ето къде е чувствителната точка на въпроса.

Колкото проломът между турските кемалисти и българските мухамедани е непроходим, толкова и опасността от създаване от нашето 600-хилядно мухамеданство едно турско кемалистко малцинство става невъзможна. Четири основни, принципни различия разделят по настоящем българските мухамедани от кемалистка Турция.

1. Турските кемалисти от три години насам създадоха нов език, наречен “кемалистки език” - една нова езикова креация, непонятна за нашите мухамедани, състояща се от изключително турски думи, без арабски и персийски изрази, когато българското

2. *Kemalistler tamamıyla laiktir. Müslümanlarımız ise tamamıyla dine bağlı teokrattırlar.*

3. *Kemalistler latin alfabesini kullanırken bizimkiler Kur'andan alınan Arap alfabesi üzerinde ısrar ediyorlar.*

4. *Kemalistler şuurlu ve bilinçli bir şekilde laik hukuk sistemini seçerken bizim 600 bin Müslümanımız dinî teokratik bir hukuk sistemini arzu ediyor. Bundan dolayı bugünkü pozisyonumuzu korursak inanç, dil, yazı ve hukuk farkı, bizdeki anti Bulgar ve iyi teşkilatlanmış Türk Kemalist azınlığın oluşturulmasını engelleyebiliriz.*

II. *Sayın Başbakan, Başmüftü meselesi hakkında kısa olarak şunları bildirmekle şeref duymaktayım.*

Bulgaristan'ın şimdiki başmüftüsü Hüseyin Ahmedov ülkemize samimi bir şekilde bağlıdır. Bir Müslümanın Bulgaristan'a karşı bu kadar sevgi ve sadakat göstermesi nadirdir. Onun gibi ciddî karaktere sahip, akıllı ve nazik, misyonunda son derece tecrübeli bir şahısa nadir rastlanmaktadır. Buna rağmen devletin yüce menfaatleri, bulun-

мухамеданство си има и желае да си има арабо-персийския диалект, наречен отомански език. 2. Кемалистите от чисто лаици, антиклерикали, а нашите мухамедани - чисто религиозни, теократи. 3. Кемалистите си служат с латиницата, когато нашите упорстват в посветеното от Корана арабско писмо и 4. Кемалистите съзнателно си избраха светско, лаично законодателство, когато нашите [600]-хиляди мохамедани желаят да имат верско, теократично законодателство. Така че разликата в[ъв] вяра, език, писменност и законодателство е това, което пречи и винаги ще пречи - ако разбира се съумеем да запазим днешните си позиции - за създаваме у нас едно противобългарско и добре организирано турско - кемалистко малцинство.

2. По въпроса за Главния мюфтия чест ми е да Ви изложа накратко, Господин Министър-Председателю, следното:

Сегашният Главен мюфтия на България г. Хюсеин Ахмедов е човек искрено привързан към нашата страна. Рядко мухамеданин е засвидетелствувал толкова обич и вяроност към България. Човек с такъв изпитан характер, здрав разум и обигран напълно за своята деликатна мисия, рядко се намира. Все пак, ако изключителни държавни съображения налагат вре-

duğu görevden uzaklaşmasını gerektiriyorsa mütevazî görüşümü ifade etmek isterim. Ona 3 aydan 6 aya kadar hastalık izni verilsin ve asil tayin edilmeksizin Başmüftülüğün idaresi dürüst ve güvenilir bir kişi olarak tanıdığım Şumnu dinî Akademisi'ni bitiren Akif Efendi'ye verilsin. Her sene Haziran ayının ilk pazarında bütün Bulgaristan'dan gelen tüm müftü, naib ve çok sayıdaki Müslümanın katıldığı Şumnu Müslüman Akademisi'nin töreni yapılmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı'nın özel delegesi olarak dört seneden beri bu törene katılmakla şereflendirildim. İşte bu okul töreninde Başmüftü herkesin önünde sağlık nedenlerinden dolayı görevinden ayrılabilceğini açıklayabilir. Bu şekilde;

1) Bulgaristan Müslümanlarına dinî reislerinin Bulgar hükûmetinin gözünden düşmediği hissettirilecektir.

2) Türk Kemalist basınına Başmüftünün görevinden geçici uzaklaşması dedikodusuna tenkit etme imkanı verilmeyecektir.

3) Bu mesele hakkında yabancı nüfuzun baskısıyla hareket ettiğimiz

менното му отделяне от заемания от него пост, в такъв случай позволявам си да изкажа следното скромно мнение: да му се даде от 3 до 6-месечен отпуск по болест и без да се назначава титуляр да се повери управата на Главното Мюфтийство на свършилият Шуменската духовна академия Акиф Ефенди, когото познавам като честен и благонадежден. На първата неделя от месец юний става всяка година тържествения акт на Шуменската мухамеданска академия, в който присъствуват всички мюфтии, наиби и множество гости мухамедани из цяла България. От 4 години насам и аз имам чест да присъствувам на този празник, като специален пратеник на Министерството на народното просвещение. В това именно училищно тържество Главният мюфтия може пред всички да съобщи, че по здравословни причини се оттегля на почивка. По този начин 1) ще се каже на българското мухамеданство, че неговият духовен глава не е в немилост пред българското правителство; 2) ще се отнеме възможността на турската-кемалистка преса да изтълкува злонамерено и тенденциозно временното отделяне на Главния мюфтия от своя пост и 3) ще се тури край на несъстоятелната пакостна мълва, че ние по този въпрос действуваме под натиска на чужда власт. Щадейки по този начин личността и авторитета на един

hususunda asılsız ve zararlı dedikodulara son verilecektir. Şimdiki Başmüftü seviyesinde olan birinin şahıs ve otoritesini koruyarak aslında Müslümanlarımızı bizdeki güçlü ve zengin Kemalist ajanlarının tehlikeli tuzaklarından koruyoruz. Halk kitlelerinin güçsüz ve mağdur olanlara değil, fakat güçlü ve idaresinin hürmet ettiği şahıslara güvenmeyi tercih ettiği bilinmektedir. Nihayet dikkatinize layık ve sonuçsuz kalmaması gereken bir mesele hakkında kısa olarak görüşümü sunmak istiyorum. Müdahalemiz olmaksızın bağımsız ve teşviksiz mücadele için Bulgaristan Müslümanlığının teşkilatlanması şimdiye kadar son derece iyi neticeler vermiştir. Ancak maalesef devamlılıktan yoksundur. Bizde Müslüman meselesi üç ayrı bakanlıktan idare edilmeye devam etmektedir. 1) Dışişleri ve Dinişleri Bakanlığı Müslüman diyanet enstitülerini idare ve kontrol etmektedir. 2) Millî Eğitim Bakanlığı 50 okula varan Müslüman okul müesseselerini idare etmektedir. 3) Dışişleri Bakanlığı Bulgaristan'da Müslüman nüfusunun temayüllerini takip ve idare etmektedir. Özellikle partililik rejimi ve koalasyon kabinesi

главен мюфтия от ръст[а] на сегашния, ние фактически предпазваме нашето мухамеданство от опасните примамки на силните и богати кемалистки агенти у нас. Знайно е, че народната маса не се доверява на слабия и обезправения, а предпочита силния, почитания от властта човек.

3. На края ще ми позволите да се изкажа, все така кратко, и по друг още един въпрос, който заслужава Вашето просветено внимание и не бива вече да стои неразрешен:

Организирането на българското мохамеданство ЗА САМОСТОЯТЕЛНА И НЕПРЕДИЗВИКАТЕЛНА БОРБА, сиреч без наша намеса, е дало досега отлични резултати. Но в него липсва, за жалост, континуитет, в него няма приемственост.

Мохамеданският въпрос у нас продължава да се управлява от три отделни министерства: 1. Министерството на външните работи и на изповеданията управлява и контролира мухамеданските вероизповедни институти. 2. Министерството на народното просвещение урежда мухамеданските учебни заведения, възлизащи на [50] училища, и 3. Министерството на вътрешните работи следи и урежда проявите на мюсюлманското население в България. Оттук и липса на всякаква хомогенност и приемстве-

zamanında homojenliğin ve devamlılığın yokluğu daima kötü sonuçlar vermiştir. Biri diker, diğeri söker. Diğer yandan bakan, genel sekreter, müfettiş, yönetici vs. gibi idarecilerin sık sık değişmesiyle birinin Müslüman meselesiyle bilgilenmesi ve tanışmasına kadar yerine mesele hakkında bilgisiz idareciler gelmektedir. Yazılı ve sözlü bildirgeler ile yeni gelenleri sürekli bilgilendirmek mümkün değildir. Buna fiziksel imkanımız da yoktur. Sayın Başbakan Dışişleri Bakanlığı'ndan İvan Stoyanov, Millî Eğitim Bakanlığı'ndan Nikolay Todorov, ve İçişleri Bakanlığı'ndan Todor Karageorgiev gibi bilgili kişilerden oluşan bir daimî komite tayin etmekle yüksek devlet hizmeti yapmış olacaksınız. Bu komite okul, belediye ve diyanet ile ilgili tüm meseleleri dikkatlice düşünecek, tartışacak ve kararlaştıracak. Yalnız bu şekilde Müslümanlık meselesi hakkında devamlılık, homojenlik ve salahiyyete ulaşılabilir. Çok iyi bildiğiniz gibi Müslümanlık meselesi şunları içerir:

1- Pomaklar meselesi. Şimdiki gibi değil sevgi ve adalet ile Pomaklar birer Bulgar olarak kazanılsın ve şuurlandırıl-

ност, която винаги е давала лоши резултати, особено при партизански режими хетерогенен кабинет - единият шие, другият разпаря. От друга пък страна при честата смяна на ръководните фактори у нас - министри, главни секретари, инспектори, управници и други, докато един се осветли и запознае с мохамеданския комплекс, идват нови, несведущи по въпроса управници. Да се осветля[ва]т постоянно новодошлите с писмени и устни изложения не е възможно. На това нямам физическа възможност. За да се тури най-после край на тази аномалия, ще извършите, бъдете уверени, ГОСПОДИН МИНИСТЪР-ПРЕДСЕДАТЕЛЮ, акт на висша държавническа мъдрост, ако назначите един постоянен комитет от сведущи по въпроса хора, от един представител на Външното министерство (г. Иван Стоянов), един представител от Просветното министерство (г. Николай Тодоров) и един представител от Вътрешното министерство (г. Тодор Карагеоргиев), който комитет да проучва, обсъжда и решава, обмислено и компетентно, всички въпроси - училищни, общински и вероизповедни - и изпраща своето заключение до респективното министерство. Само по този начин може да се постигне онази приемственост, хомогенност и компетентност по мухамеданския комплекс, който, както много добре

sin. Bu gün Pomakların kolektif ruhu, geçmişte yaptığımız hatalardan tamamiyle zehirlenmiştir. Acil, fakat taktik önlemler ile Pomaklar ülkeye bağlanmalıdır. Aksi halde tuzak ve propaganda ile Rodop'lardan öte çekilmeleri ve bu şekilde Pomakların Yunanistan Trakya-sı'na yerleştirilerek, Bulgaristan'ın Ege denizine çıkışının kapanmasına ilişkin Yunanlıların Kemalistler ile gizli anlaşmasının gerçekleşmesi ihtimal dışında kalmayacaktır.

2- Koruyucu antikemalist kontrolü: Türk basınının antikemalist sessiz, faaliyet-siz ve haber servislerinin kontrolü.

3- Bulgaristan Müslümanlarının teşkilatlanması: Yalnız böyle müttehit ve salahi-yetli bir komite ile önlenecek ve tarafımızdan bazen kaçınılmaz tahriklerden uzaklaşılacaktır. Bu halk karşıtı ihmalkarlık Bulgaristan'ın politik ve kültürel gelişmesini daima engelleyecek ve manevi baskı yaratacak hususlardan olan Ulah yarası ile kıyaslanamayacak kadar daha tehlikeli yeni bir yara meydana getirebilir. Sayın Başbakan sözle-rime Tevfik Rüştü Aras'ın şu politik

знаете, обхваща 1. ПОМАШКИЯ ВЪПРОС - привличане и осъзнаване на помака, като българин, не по досегашните приоми и средства, а чрез любов и правда. Днес, помашката ко-лективна душа е напълно отровена от наши грешки в миналото. Чрез бързи, но тактични мерки, помаците трябва да се привържат към родната земя, в противен случай не е изключена ве-роятността, чрез примамки и пропа-ганда, да бъдат те привлечени ната-тък Родопите и да се осъществи, по този начин, тайното споразумение на гърците с кемалистите - ДА СЕ ЗАД-РЪСТИ ПЪТЯ НА БЪЛГАРИЯ КЪМ ЕГЕЙСКО МОРЕ, ЧРЕЗ НАСТАНЯ-ВАНЕ НА ПОМАЦИТЕ В ГРЪЦКА ТРАКИЯ. 2. ПРЕДПАЗНИЯ - АНТИ-КЕМАЛИСТКИ НАДЗОР - чрез кон-трола на турската преса, антикема-листка безшумна дейност и информа-ционна служба и 3. ОРГАНИЗИРА-НЕ[ТО] НА БЪЛГАРСКОТО МУХА-МЕДАНСТВО. Само чрез такъв еди-нен и компетентен комитет ще се из-бегнат ония неминуеми по някога дразнения от наша страна, но и онова престъпно противонародно нехайст-во, което може да ни създаде една но-ва, несравнимо по-опасна от влашка-та, народна язва от естество да тормо-зи и спъва завинаги политическия и културен възход на България.

Позволете ни да завършим, ГОС-

demeci ile son vermek isterim. Sık sık tekrar etmeyi sevdiği gibi "Bolşevik Rusya ile dostuz, müttefikiz. Fakat Türkiye'de Bolşevizm'e izin vermiyoruz." Sayın Aras, umarım kırılmayacaktır. Eğer hisseder ve anlarsa ki, biz Bulgarlar, Kemalist Türkiye ile samimi dostluk ve dürüst komşuluk isteriz. Fakat Bulgaristan'da anti Bulgar Kemalizme izin vermeyeceğiz.

En içten saygılarımla

Sofya, 6.05.1936

*Vladimir Todorov Hindalov
Osmanlı Tarihçisi*

ПОДИН МИНИСТЪР-ПРЕДСЕДАТЕЛЮ, със следния политически лозунг на г. Ружди Арес: "С Болшевишка Русия, често обича да повтаря той, сме приятели, съюзници; НО БОЛШЕВИЗМ В ТУРЦИЯ АЗ НЕ ПОЗВОЛЯВАМ." Няма, струва ми се, да ми се сърди уважаемият г. Арас, ако почувства поне [той] и разбере, че и ние българите с Кемалистка Турция желаем искрено приятелство и лоялно съседство, НО ПРОТИВОБЪЛГАРСКИ КЕМАЛИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ НЯМА ДА ПОЗВОЛИМ.

София, 6.V.1936 г.

С отлично почитание: В.. Тодоров
- Хиндалов, османолог-историк

BULGARİSTAN
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
MÜFETTİŞİ'NİN
KEMALİST TEŞKİLATLARIN
ÇALIŞMALARI HAKKINDA
08.08.1936
TARİHLİ RAPORU (*)

08.08.1936

Millî Eğitim Bakanlığı'na

Sayın Bakan, bu yılın 3 Temmuz tarihli ve 1126 numaralı gizli emrinizi ve aynı yılın 17 Temmuz tarihli ve 1218 numaralı emrinizi yerine getirmek üzere geçen ayın 20'sinde son emrinizde işaret edilen şehirlere gittim ve incelemeler sonucu yaptığım tespitler şunlardır:

1. Haskovo şehir merkezi ve civarında Kemalist propaganda mevcut değildir. Özel Türk okullarında Kemalist öğretmen yoktur. Sofya'daki Türk Elçiliği şehir ve kazalarda Türk halkı arasından, halk ve idare tarafından tanınan Mustafa Nuri Husniev'i aynı şehirde ajan olarak

(*) TsDA, F. 177K, op. 2, a.e 723, L. 1-4.

ДОКЛАД ОТ ИНСПЕКТОРА
НА МИНИСТЕРСТВОТО НА
НАРОДНОТО ПРОСВЕЩЕНИЕ
ЗА ДЕЙНОСТТА НА
КЕМАЛИСТКИТЕ
ОРГАНИЗАЦИИ.
(8 август 1936 г.)*

До г. Министъра на народното просвещение

Тук

Донасям Ви, господин Министре, че в изпълнение на поверителната Ви заповед под № 1126 от 3 юлий т.г. и заповед № 1218 от 17 юлий с[ъщата] г[одина] заминах на 20 м[иналия] м[есец] за градовете указани в последната заповед и от проучването, което направих се установи:

1) В гр. Хасково и Хасковска околия кемалистка пропаганда няма. В частните турски училища учители кемалисти няма. Турската легация в София за да бъде в течение на живота и проявите на турското население в града и околията е оставила в същия град като свой агент Мустафа Нури Хусниев, познат на населението и на

* ЦДА, ф. 177к, оп. 2, а.е. 723, л. 1-4.

bırakmıştır. Adı geçen şahıs hiçbir yerde çalışmıyor, ancak refah içinde yaşıyor. Her ay Türk Elçiliği'ne rapor vermek, talimat ve para almak için Sofya'ya geliyor. Okul yönetimlerinin üyeleri ve özel Türk okullarındaki öğretmenler devletin sadık memurlarıdır.

2. Kırcaali şehri, geçmişteki Mestanlı sancağı ve bir zamanki Paşmaklı sancağından Zlatograd şehrine yönelik Kemalist propagandanın merkezi durumdadır. Bölgenin en zengin ve en aydın Türkleri burada yaşıyor. 19 Mayıs 1934'e kadar üç Türk teşkilatı vardı Turan, Alparslan ve Şefkat Hayri ki, bunlar bağış ve spor teşkilatları adı altında, Türk halkını organize etmektedirler ve Türk halkının şuurlandırılması, maneviyatının yükseltilmesi, Mustafa Kemal'in reformlarının benimsetilmesi v.s.'ye ilişkin Türk hükûmeti politikasını gerçekleştirmekte idiler. 19 Mayıs 1934'ten sonra bu teşkilatlar gizli olarak varlığını sürdürmüşlerdir. Alparslan teşkilatının üyelerinden bazıları Bulgar Spor Kulübü "Radopski Sokol"e girdiler. Bu bölgede Türk elçiliğinin baş ajanı "Rodopi" gazetesinin sabık redaktörü, bugünlerde Türkiye'ye kaçan Mehmed Takonoğlu idi. Adı Filibe casusluğuna

властта. Същия не работи нищо, а живее охолно. Всеки месец идва в София на доклад в Турската легация, за инструкции и пари. Членовете на Училищното настоятелство и учителите в частите турски училища са преданни на държавата служители.

2) Град Кърджали е център на турската пропаганда за бившия Мاستанлийски окръг и гр. Златоград от бившия Пашмаклийски окръг. Там живеят най-богатите и най-просветените турци от този край. До преди 19 май 1934 год. имаше три турски организации: Туран, Алпарслан и Шефкат Хаирие, които под булото на благотворителност и спортуване организираха турското население и провеждаха политиката на турското правителство, която се състои в осъзнаване на турското население, повдигане на духът му, възприемане на реформите на Мустафа Кемал и др. След 19 май 1934 год. тези организации продължават да съществуват, обаче, тайно. Някои от членовете на д-во "Алпарслан" влязоха в българския спортен клуб "Родопски сокол". Главен агент на Турската легация за този край бе Мехмед Таканоолу, бивш редактор на в. "Родопи", сега в бягство в Турция. Замесен е в Пловдивския шпионаж, по който неразделния му другар Вахдет Джевдетов

karışmıştır ki, bu olayda ayrılmaz arkadaşı Vahdet Cevdetov bu yılın 9 Haziranı'nda Filibe il mahkemesi tarafından 10 yıl ağır hapis cezasına mahkum edilmiştir. Ayrıca Vahdet Cevdetov Başmüftülük bünyesindeki vakıfların sabık müdürü idi. Kız kardeşi Zehra Cevdetova Filibe'de Türk ortaokulunda muallimedir. Okul yönetimlerinin üyeleri ve özel Türk okullarının öğretmenleri Nuri Ahmed Hüseyinov hariç, devletin sadık memurlarıdır.

Bu teşkilatların en faal üyelerinin listesini veriyorum. Kırcaali ve çevresindeki diğer vatandaşlar sadık birer Bulgar vatandaşı ve en dürüst vergi mükellefleridir.

3. 19 Mayıs 1934'e kadar Momcilgrad kentinde Kırcaali'den yönetilen "Turan" adlı bir teşkilat vardı. Fakat bu tarihten sonra varlık göstermemiştir. Okul yönetim üyeleri ve listesini verdiğim 3 kişi hariç özel Türk okullarında öğretmenler devletin sadık memurlarıdır. Şehir merkezi, kasaba ve köylerdeki diğer vatandaşlar en sadık ve dürüst vergi mükellefleridir.

4. 19 Mayıs 1934'ten sonra Ardino şehri ve çevresinde Kemalist propagan-

на 9 юни т[ази] г[одина] бил осъден от Пловдивския областен съд на 10 год. строг тъмничен затвор. А Вахдет Джевдетов е бивш началник на вакъфите при Главното мюфтийство. Неговата сестра Зехра Джевдетова е учителка в турското основно училище в гр. Пловдив. Членовете на училищното настоятелство и учителите в частните турски училища с изключение на учителя Нури Ахмед Хюсеинов, са предани на държавата служители.

Прилагам списъци на най-дейните членове на тези организации. Всички останали жители на Кърджали и околията са най-лоялни български поданици и най-честни данъкоплатци.

3) В гр. Момчилград до 19 май 1934 год. имаше една турска организация Туран, ръководена от гр. Кърджали, но след тая дата същата не проявява никакъв живот. Членовете на училищното настоятелство и учителите от частните турски училища с изключение на 3, за които представям списък предани на държавата служители. Всички останали жители на града и околията са най-лоялни български поданици и честни данъкоплатци.

4) В гр. Ардино и околията след 19 май 1934 год. кемалистка пропаган-

da söz konusu değildir. Okul yönetimlerinin üyeleri ve bir kişi hariç özel Türk okullarındaki öğretmenler devletin sadık memurlarıdır. Ancak bu tarihten önce "Turan" teşkilatı oldukça büyük faaliyetler yürütüyordu. Adı geçen teşkilat, Türk hükûmeti nezdinde, Bulgar idarecilerinin Türk halkı üzerinde yaptıkları kötü muameleye ilişkin yazılı şikayette bulunmuştur.

5. Krumovgrad şehri ve çevresinde 19 Mayıs 1934 öncesinde olduğu gibi, sonrasında da Kemalist propaganda mevcut değildir. Burada en uysal ve en dürüst vergi mükellefleri yaşamaktadır. Fakat bunlar en talihsiz halktır. Buradaki gibi soyulan, dövülen, dağıtılan başka bir halk devletimizde yoktur. Akılsız idareciler, acımasız muhtar vekilleri ve polisler bu uysal halkı delirtmişlerdir ki, bu halk artık derdini kime şikayet edeceğini ve Mustafa Kemal gelse bile, yine Bulgar devletine karşı el kaldıracak birisinin bulunamayacağı zalimleri ne şekilde inandıracağını bilmiyorlar.

İçişlerinin buradaki Türk halkını rahatlatmak için acil önlemler alınmaması durumunda, ızdıraplar bazı daha onurlu şahıslarda intikam duygusu

да няма. Членовете на училищното настоятелство и учителите в частните турски училища, с изключение на 1 са предани на държавата служители.

Преди тая дата, обаче, д[ружест]во Туран развиваше доста голяма дейност. Същото д[ружест]во бе направило писмено оплакване до турското правителство от лошото третиране на турското население от българските власти.

5) В гр. Крумовград и околията кемалистка пропаганда, както преди 19 май 1934 год., така и след тая дата няма. В тази околия живее най-мирното население и най-добрите данъкоплатци, но най-злочесто. Няма друга околия в държавата ни, населението на която да е било така ограбвано, бито и разкарвано. За голямо съжаление, така е и сега. Неразумни управници, жестоки Кметски наместници, и полицаи са подлудили това мирно население, което не знае вече кому да се оплаква и как да убеди мъчителите си, че и сам Мустафа Кемал да отиде там, пак няма кой да вдигне ръка против Българската държава. И ако Вътрешното Министерство не вземе бързи мерки за успокоение на това турско население, страданията ще накарат някой по-характерни хора да помислят за отмъщение, а един път това до-

uyandıracaktır ve bu noktaya gelinirse sonuçlar son derece kötü olacaktır. Devlete her şey vermeye hazır olan, ancak adaletli ve insanî bir muamele görmekten başka hiçbir şey arzu etmeyen bu halka işkence edilmesinin çok kötü sonuçlar verebileceğine ilişkin kaza yöneticisini ve adı geçen bölgede tahkikatta bulunmuş Eski Zağra il müfettişini ikaz etmeyi uygun buldum.

6. Zlatograd şehir merkezi ve köyleri daha fazla Pomaklar ile meskundur. Bulgarlar 800 kişi civarındadır. Türkler yalnızca Kirlik kasabasında yaşamaktadır. 19 Mayıs 1934 öncesinde tesirli bir Kemalist propagandası sonucu Pomaklar aileleriyle birlikte kitle halinde gayr-meşru olarak göç etmişlerdir. Bu propaganda, Gümölcine'de yerleşen ve Yunan askerî, polis ve gümrük yetkilileri tarafından destek gören Türkler tarafından idare ediliyordu. Pomaklar hakkında müttehit bir devlet politikasının yokluğu, kaçışlarına büyük ölçüde neden olduğunu serbestçe belirtmeye cesaret ediyorum.

Kaza yöneticisi, polis müdürü, vergi müdürü, gümrük yöneticisi, orman memuru, okul müfettişi, mühendis, sınır

пусне ли се, последствията ще бъдат много лоши. Позволих си да предупредя околийския управител, и Ст. Загорския Областен инспектор, който бе там по анкети, за лошите последствия от това измъчване на населението, което е готово всичко да даде на държавата, а нищо не иска освен законно и човешко отнасяне.

6) Град Златоград и селата на околията са населени повече с помаци. Българи има около 800 д[уши] Турци живеят само в общината Кирлик. Преди 19 май 1934 год. имаше силна кемалистка пропаганда, резултат на която е масовото незаконно изселване на помаци със семействата си. Тази пропаганда се ръководеше от органи на турското правителство и установили се в гр. Гюмюрджина и подпомагани от гръцките военни, полицейски и митнически власти. Позволявам си свободата да заява, че бягството на помациите се дължи до голяма степен и на липсата на единна държавна политика по отношение същите. Всеки шеф на учреждение - околийски управител, полицейски началник, данъчен началник, митнически управител, лесничей, училищен инспектор, инженер, граничен офицер, агроном и др. са се престаравали в службата си и са правели разпорежданията си тъй както всеки разбира, един други са си

subayı, vs. gibi müessese şefleri işlerinde fazla gayretkeşlik gösteriyor, talimatlar nasıl anlaşılıyorsa öyle yerine getiriliyor, işlerinde birbirlerini engelliyor ve halk önünde rezil oluyorlardı. Bundan dolayı sonuç daima acıklı neticeler vermiştir. İntizamsızlıklarından dolayı halk sıkıntı çekmektedir. Kirlik belediyesinde bir okul haricindeki tüm okullar halk okullarıdır.

Şu anda Kemalist propaganda yok, fakat Pomaklarla ilişkilerimizi düzeltmeksiniz ve onlara daha iyi hayat koşulları vermeksizin bu sessizlik uzun zaman sürmeyecektir. Bu hükûmetin umumî politikasına girmektedir.

7. Filibe şehri Güney Bulgaristan için propaganda ve casusluğun başmerkezidir. Burada her şey Türk konsolosunun talimatıyla yapılıyor. Politikasının gerçekleştirilmesinde yardımcı rüştiye müdürü Halid Sadetinov ve okul yönetiminin başkanı Raif Adil Curov'dur. Raif Adil Curov, Çepelare köyünden olup, Filibe Ticaret Okulu'nu bitirmiş bir Pomaktır. Filibe İl Polis Müfettişliği, bu iki şahsın, Türk konsolosunun aletleri ve politikasının kanalları oldukları görülmektedir. Ancak nüfuzlu kişiler

пречели в службата, излагали са се пред населението и затова крайния резултат е бил винаги печален. От тяхната неразбория е страдало населението. С изключение на училището в с. Кирлик всички са народни. Сега кемалистка пропаганда няма, но това затишие няма да продължи за много, ако не коригираме отношенията си с помаците и не им създадем условия за по-сносен живот. Това попада в Общата политика на правителството.

7) Гр. Пловдив е главна централа за Южна България за пропаганда и шпионаж. Тук всичко се върши по нареждане от турския консул. Главни негови помощници в провеждане на политиката му са Директора на прогимназията Халид Садетинов и председателя на училищното настоятелство Раиф Адил Джуров. Вторият е помак от с. Чепеларе, завършил Пловдивското търговско училище. За двамата Пловдивската областна полицейска инспекция има мнение, че са оръдия на турския консул и проводници на политиката му, но е безсилна да ги обезвреди по причина, че се протезират от влиятелни лица. Не отдавна училищното настоятелство е било уволнено, но само след 2-3 дни е било на ново възстановено по настояването на същите влиятелни лица.

tarafından himaye edildiklerinden dolayı, onları imha etmek zordur. Geçenlerde okul yönetimi azl edildi, ancak sadece 2-3 gün sonra, aynı nüfuzlu kişilerin ısrarı üzerine yeniden görevlerine döndüler.

Rüştiye müdürü Halid Sadetinov ve okul yönetiminin başkanı Raif Adil Curov, Türkiye lehine yaptığı casusluk dolayısıyla, Filibe İl Mahkemesince 10 yıl ağır hapis cezasına çarptırılan Vahdet Cevdetov ile samimî arkadaşlardır. Bu casus ve devlet düşmanın kız kardeşi Zehra Cevdetova Filibe'de özel Türk okulunda öğretmenliğe devam ediyor.

Türk okullarının iki temsilcisi bu yılın 16 Temmuz'unda 23.30'da Sofya'dan gelen Türk askerî ataşesini Filibe istasyonunda karşılamışlar ve zengin ve ileri gelen bir Kemalist olan Mehmed Tahsin Bey'in evine götürerek, burada birkaç saat konuşmuşlardır. Geçen sene Mehmed Tahsin Bey, genel tarih okutmasına son vererek, Türk tarihini okutması için öğretmen Mehmed Fikri'ye baskı yapmıştır. Mehmed Fikri kabul etmediğinden bu sene öğretmenlik yapmıyor ve okul yönetiminin değişmemesi halinde; gelecekte de yapmayacaktır.

Директора на прогимназията Халид Садетинов и председателя на училищното настоятелство Раиф Адил Джуров са интимни приятели на Вахдет Джевдетов, осъден на 9 юни т.г. от Пловдивския областен съд на 10 год. строг тъмничен затвор за шпионаж в полза на Турция. Сестрата на този шпионин и враг на държавата ни - Зехра Джевдетова продължава да учителствува в частното турско училище в гр. Пловдив. Дватама представители на турските училища на 16 юлий т.г. в 23.1/2 часа са посрещнали на гара Пловдив турския военен аташе идящ от София, завели го в къщата на богатия и виден кемалист Мехмед Таксим бей, дето разговаряли няколко часа. Мехмед Таксим бей е настоявал миналата година пред учителя Мехмед Фикри да престане да преподава обща история, а да преподава вместо нея - турска история. Понеже Мехмед Фикри не се съгласил, тази година не е учител, а няма да бъде такъв и за в бъдеще, ако не се промени състава на училищното настоятелство. Същия Мехмед Фикри залови 2 тетрадки в двама ученици, от които тетрадки е видно, че по история не се преподава предвиденото в програмата, а съвършено друго. Една от тия тетрадки своевременно представих в Министерството, а другата е испратена на Пловдивския об-

Aynı Mehmed Fikri, iki öğrencide iki defter yakalamıştır ki, bu defterlerde görüldüğü gibi, programda öngörülenler değil, fakat büsbütün farklı şeyler okutulmaktadır. Bu defterlerden birisini anında bakanlığa takdim ettim. Diğeri ise Filibe İl Polis Müfettişliği'ne gönderildi. 20 gün önce Mehmed Tahsin Bey İstanbul'a gitmiştir. Gidişinden önce olduğu gibi, gelişinden sonra da rüştiye müdürü ile okul yönetiminin başkanıyla, sonuncunun ninesinin evinde görüşmüştür. Adı geçen şahıslar Bulgaristan'da Türkler tarafından Türk Elçiliği'nin ajanları ve Türkiye'nin casusları olarak bilinmektedir. Pomak olmasından dolayı, okul yönetiminin başkanı Raif Adil Curov son derece tehlikelidir. İki saat boyunca kendisiyle konuşmaya fırsat buldum ve Pomakların menşei hakkında konu açtığımda, çok ciddî bir şekilde bu mesele hakkında konuşmak istemediğini söyledi. Geçen yıl boyunca, rüştiyelerin üçüncü sınıflarında din derslerinden yalnız sekiz sayfa okutulmuştur. Kalan saatlerde neler okutulduğunu hiç kimse bilmiyor. Okulda daha fazla Latin ve daha az Arap alfabesiyle çalışılıyor. Maalesef devletin bu düşmanları polis ve il müfettişliğinde nüfuzlu politik ve

ластен полицейски инспектор. Преди около 20 дни Мехмед Таксим бей заминал за Цариград. Както преди заминаването си, така и след завръщането си същия се е съвещавал с Директора на прогимназията и председателя [на] училищното настоятелство в къщата на бабата на последния. Същите са известни на всички турци в България като главни агенти на турската легация и шпиони на Турция. Особено е опасен председателя на училищното настоятелство Раиф Адил Джуров, понеже е помак. Аз имах случай да говоря с него в продължение на 2 часа и когато загатнах за произхода на помаците, той с най-сериозен тон ми заяви, че по този въпрос не желае да говори. През изтеклата година в III-ти клас на прогимназията по вероучение е предадено само 8 страници за цялата година. Никой не знае какво е предавано в останалите часове. В училището се работи повече с латинската азбука, а по-малко с арабската. За голямо съжаление тези врагове на държавата ни са намерили крепители - влиятелни политически и военни лица по един чиновник в полицейската инспекция и Областната училищна инспекция. Поради това досега дейността на тези чужди агенти не е била спъвана и прекратена.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ: Турската пропа-

askerî şahıslardan dayanak bulmuşlardı. Bundan dolayı şimdiye değin bu yabancı ajanların faaliyetleri engellenememiş ve durdurulamamıştır.

SONUÇ: 1915'e kadar Çarlıkta Türk propagandası yoktur. Söz konusu propaganda uğursuz savaştan hemen sonra, 1919'dan itibaren başlamıştır. Milletvekili seçimleri sırasında 1919 yılının yazında ilk neticesi hissedilmiştir. Batı Trakya'nın tüm kazalarını ve Krumovgrad, Momçilgrad, Kırcaali, Ardino, Zlatograd kazalarını içine alan bir zamanki Gümülcine sancağında, bir zamanki Mestanlı sancağındaki halkın büyük bir kısmı seçimleri boykot etti. O zamandan beri, ülke yönetimine ve karşısında alınan tedbirlere göre bu propaganda bazen daha aktif, bazen daha gizli, bazen ise hiç bir belirti göstermeden faaliyet göstermeye devam ediyor. Sofya, Varna, Şumnu, Rusçuk ve Razgrad, Kuzey Bulgaristan propaganda ve casusluğun ocaklarıdır. Güney Bulgaristan'da ise Sofya, Filibe, Kırcaali, Burgaz, Yanbolu'dur. Söz konusu propaganda ve casusluğa başarılı bir şekilde karşı koyulması için tüm kaza ve sancak Kemalist müftülerden, üyeleri Kemalist olan tüm okul

ганда в Царството до 1915 год. е нямало. Тя е почнала от 1919 год., непосредствено след злополучната война. Първият резултат от нея се почувства през лятото на 1919 год. през време на законодателните избори. Тогава в бившия Гюмюрджински окръг, в който влизаха всички околии на [З]ападна [Т]ракия и околията Крумовградска, Момчилградска, Кърджалийска, Ардинска, Златоградска - от бившия Мастанлийски окръг - повечето от населението бойкотира изборите. Това стана по нареждане от турското правителство. От тогава досега пропагандата продължава да върши своето дело - кога по-активно, кога по-прекрито, а по някога без никакви признаци - в зависимост от управлението в страната и от мерките които се вземат против нея. За Северна България гнезда на пропаганда и шпионаж са: София, Шумен, Русе и Разград, а за Южна България: София, Пловдив, Кърджали, Бургас и Ямбол. За да се противодейства успешно на тази пропаганда и шпионаж трябва да се освободим от всички околийски и окръжни мюфтии кемалисти, от всички училищни настоятелства с членове кемалисти и всички учители кемалисти. Това направи ли се, пропаганда може да има, но не в тези големи и опасни размери, както сега. От голяма полза ще бъде и тайното

yönetimlerinden ve tüm Kemalist öğretmenlerden kurtulmamız gerekiyor. Bu yapıldığı takdirde, şimdiki gibi büyük ve tehlikeli derecede olmaksızın propaganda varlığını sürdürebilir. Öğretmenlerin, öğrenci, yada her Türk vatandaşının tüm faaliyetleri il ve ilçe okul müfettişlerine, ayrıca en yakın polis yetkililerine bildirilmesi gerekir. Bulgar öğretmenlerinin gizli istihbaratları da büyük yarar sağlayacaktır. Meseleye ciddî baktığımızda, gerekli olan tedbirleri almazsak ve istihbarat ile karşı istihbarat oluşturmazsak sonuçlar çok kötü olacaktır ve geçen sene Yeni Zağra, Yanbolu ve Ustina köyünde gerçekleşen olaylar tekrar vücuda gelecektir. Okullarda Çar hazretlerinin resmî yerine Mustafa Kemal'in, Ziya Gökalp'ın, Namık Kemal'in vs.'lerin portreleri görülecektir.

Gezdiğim şehirlerde güvenilir şahıslar, Türk öğretmenleri ve müftülük bünyesinde sorumlu kişilerle bağlantılar kurdum.

Müfettiş

(imza)

разузнаване на учителите българи, които трябва да донасят на околийските и областни училищни инспектори, а така също и на най-близките полицейски власти за всички прояви от учители, ученици или свободни граждани турци. Не погледнем ли сериозно на този въпрос, не вземем ли нужните предпазни мерки и не уредим ли разузнаване и контършпионаж - последствията ще бъдат много лоши и ще се повторят и другаде случаите, каквито имаше миналата година в Нова Загора, Ямбол и с. Устина - в Училищата вместо ликът на Н[егово] В[еличество] Царя да се виждат портретите на Мустафа Кемал, Зия Гьок Алп, Намък Кемал и др.

В обходените от мен градове установих връзки чрез доверени лица - турски учители, длъжностни лица при Мюфтийствата и др.

Ръководител на службата: подпис
не се чете

BULGARİSTAN
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
MÜFETTİŞİNİN
TIRGOVİŞTE, ONURTAĞ,
PROVADYA VE (ŞUMNU)'DAKİ
KEMALİST TEŞKİLATLARIN
ÇALIŞMASI HAKKINDA
23.09.1936
TARİHLİ RAPORU (*)

ДОКЛАД ОТ ИНСПЕКТОРА В
МИНИСТЕРСТВОТО НА
НАРОДНОТО ПРОСВЕЩЕНИЕ
ЗА ДЕЙНОСТТА НА
КЕМАЛИСТКИТЕ
ОРГАНИЗАЦИИ В ТЪРГОВИЩЕ,
ОМУРТАГ, ПРОВАДИЯ
И ШУМЕН.
(23 септември 1936 г.)*

Поверително

23.9.1936

GİZLİ

Sayın Millî Eğitim Bakanı'na

Sayın Bakan, bu ayın 2'sine ait ve 1457 numaralı emirnâmenizi yerine getirmek üzere, aynı ayın 4'nde adı geçen emirnamenizde söz edilen şehirleri dolaştım ve yaptığım incelemelerimin sonuçlarını bilginize arz etmekteyim.

1. Tırговиşte'de genç ve ihtiyar herkes Kemalisttir. Orta okullarda ancak

() TsDA, F. 177K, op. .2 a.e 723, L. 6-8.*

До Господина Министъра на
народното просвещение

Тук

№ 144/23.9.936 год.

1126. Донасям Ви, Господин Министре, че в изпълнение на заповедта Ви под № 1457 от 2.того заминах на 4 т[ози] м[есец] за градовете указани в същата заповед и от разузнаването, което направих се установи:

1. В гр. Търговище и млади и стари са кемалисти. Никой не желае децата

** ЦДА, ф. 177к, оп. 2, а.е. 723, л. 6-8.*

geçen yılın ikinci yarısında ihdas edilen Arap alfabesi ile hiç kimse çocuklarını okutmak istememektedir. Hiç kimse Arapça okuma ve yazma bilmediğinden dolayı, rüştiye öğrencileri bu yıl Latin alfabesine göre öğrenim göreceklidir. Kemalist hareketinin liderleri tüccar olan Mehmed Faikov, İbrahim Ahmedov Eminov ve Mustafa İsmailov Çavuşov'dur. Bu ayın 11'inde buradaki özel Türk okulunun kapatılmasını ve yerine bir halk okulunun açılmasını rica eden 19 Türk'ten oluşan bir heyeti ilçe okul müfettişinin yanında gördüm. Bunu Latin alfabesinin ihdasında karşılaşılan engellere bir protesto olarak, Kemalist hareketin liderlerinin talimatı ile yapmaktadırlar. Burada propaganda oldukça geniş boyutlu olduğundan, Türk ahalisi geçen yıldan itibaren Türkiye'ye hızlı bir şekilde göç etmektedir. "Turan Cemiyeti" gayr-i meşru olarak varlığını sürdürmektedir. 1935-1936 eğitim öğretim yılında Kemalist öğretmenlerin listesini ilave ediyorum.

2. Özellikle de geçen sene Türkiye'ye göç eden Mehmed Emin Halilov geçmişte Omurtag ve ilçelerinde Türk propa-

им да се учат по арабската азбука, която едва през второто полугодие на миналата година е въведена в основното училище. Учениците от прогимназията и тази година ще водят занятията си по латинската азбука, понеже никой не знае да чете и пише по арабската азбука. Водачи на кемалисткото движение са: Мехмед Фаиков - търговец, Ибрахим Ахмедов Еминов и Мустафа Исмаилов Чаушов. На 11 тогo заварих при околийския училищен инспектор делегация от около 10 души турци, която го молеше да направи потребното за закриване на частното им училище и откриване, вместо него народно училище. Това те вършат по нареждане от водачите на кемалисткото движение като протест против спънките, които се правили за въвеждането на латинската азбука. Пропагандата тука взела големи размери, поради което турското население от миналата година масово се изселва в Турция. Дружество "Тур-ан" продължава тайно да съществува. Прилагам списък на учителите кемалисти през учебната 1935/1936 год.

2. В гр. Омортаг и околията в миналото турската пропаганда е била дос-

gandası oldukça tesirli idi ve Halilov'un Türk okulunun müdürlüğünü yaptığı sırada ilkokul müfettişi olan Filipov'un aldığı tedbirler sayesinde tüm Kemalist öğretmenler uzaklaştırıldı ve şimdi şehir ve ilçede hiç biri yoktur.

3. Preslav ve ilçelerinde, Türk nüfusunun azlığı dolayısıyla, Türk propagandası hemen hemen yoktur. Yalnızca Yankova köyünde, başta öğretmenleri Ahmed Nazifov Pehlivanov olmak üzere tüm Türkler Kemalisttir.

4. Provadya şehrinde tüm Türkler Kemalisttir. Şehirde olduğu gibi, ilçelerde de propaganda ile mücadele etmek zordur. Çünkü buradaki propaganda büyük boyutlara ulaşmıştır ve şimdiye dek ortadan kaldırılması yada azaltılması için hiç bir şey yapılmamıştır. Varna ve Şumnu'nun yakın olması başarıyı sağlamaktadır. Hiç kimse tarafından rahatsız edilmeyen sarhoş Türk gençlerinin coşkunluğunu gördüm. Bunu ilçe yöneticisine söylediğimde, Kemalist hareketine karşı mücadelelerinde ilçe okul müfettişi ve müftü vekilini destekleyeceğine söz verdi.

та силна, особено когато директор на турското училище е бил Мехмед Емин Халилов - заминал миналата година за Турция. Благодарение взетите мерки от околийския училищен инспектор Филипов, всички учители кемалисти са отстранени и сега в града и околията няма нито един такъв.

3. В гр. Преслав и околията турска пропаганда почти няма, защото турското население числено е слабо. Само в с. Янково всички турци заедно с учителя си Ахмед Назифов Пехливанов са кемалисти.

4. В гр. Провадия всички турци са кемалисти. Борбата срещу пропагандата както в града, така и в околията е трудна, защото същата е взела вече големи размери, и до сега не е направено нищо за нейното унищожение или намаление. Близостта на Варна и Шумен е допринесло доста за нейния успех. Тук видях младежи пияни турци да буйстват необезпокоявани от никого. Съобщих това на околийския управител, който обеща да подпомогне усилията на околийския училищен инспектор и мюфтийския наместник в борбата им срещу кемалисткото движение за неговото унищожаване

Gençler olduğu gibi, yaşlılar da müftü ve hocalarına karşı saygısızlık ile kalmıyorlar, ayrıca sokak ve kahvelerde onlarla alay etmektedirler. Burada "Çelik" ve "İstikbal" adlarında iki Türk vatanperver teşkilatı vardır. Kemalist öğretmen ve teşkilat yönetimlerinin listesini ilave ediyorum.

Şumnu Bulgaristan'da Kemalist hareketinin en önemli merkezidir. Bu hareketin başlangıcı 1920'dir. Ancak 1927'de oldukça tesirli ve faal bir şekilde hissedilmiştir. 1929'da Şumnu'da Bulgaristan'ın tüm Türk öğretmenlerinin kongresi yapılmıştır. Bu kongrede tüm Bulgaristan için hareketin lideri olarak eski milletvekili Bekir Sadık seçilmiştir. Kongrede, Sofya'da bir başka kongrenin toplanmasına karar alınmıştır ki, bir ay sonra böyle bir kongre gerçekleştirilmiştir. Bu ikinci kongrede "Divan Riyaseti" adı altında bir teşkilat kurulmuştur. Bu teşkilatın amacı ;

1. Türk halkının kültürel seviyesini yükseltmek ve bilinçlendirmek.

2. Mustafa Kemal'in ulusal fikirlerini gerçekleştirmek.

или намаляване. Както младежите, така и възрастните не само, че не уважават мюфтията си и проповедниците си, но ги подиграват из улиците и кафенетата. Тук има две турски патриотични организации: "Челик" и "Истикбал" (бъдеще). Прилагам списъци на учителите кемалисти и на настоятелствата на организациите.

5. Гр. Шумен е най-важният център на кемалисткото движение за Северна България. Начало на това движение е турнато в 1920 г., но се е почувствано силно и делово през 1927 год. През 1929 год. тук са се събрали на конгрес всички турски учители от България. На този конгрес е бил избран за водач на движението за цяла България покойния Бекир Садък - бивш народен представител. На същия конгрес е било решено свикването на друг такъв в София, който се е състоял след един месец на същата година. На този втор конгрес е образувана организацията "Диванъ Риасет" (мъдър съвет), целта на която е била: 1) културно повдигане на турското население и неговото осъзнаване; 2) провеждане националните идеи на Мустафа Кемал и 3) обособяване

3. *Türk nüfusun haklarını savunacak bir azınlık olarak ortaya çıkmasıdır. Şumnu kongresinde yer alan öğretmen temsilcileri, Türk Elçisi ve Türk Askerî Ataşesi'nin huzurunda bu teşkilatın yöneticileri olarak Bekir Sadık başta olmak üzere beş yönetici seçmişlerdir. Aynı kongrede "Divan Riyaseti" bünyesindeki daimi divana 20 kişi ve yüksek teşkilat divanına 40 kişi seçilmiştir. Kongre azaları, Halk Fırkası'nın (Türkiye'deki Halk Partisi) tüzüğünden hiç bir farkı olmayan bir teşkilat tüzüğü hazırlamışlardır. "Deli Orman" gazetesinin çıkmasına karar vermişler ve gazete yönetmeni olarak Rusçuklu Halil Pamakov'u tayin etmişlerdir. Bu sırada "Turan" ve "Altın Ordu" teşkilatları aktif bir şekilde faaliyet gösteriyorlar ve Şumnu gençlerinin büyük bir kısmını üyeliğe kabul etmişlerdir. 1930'da kurulan "Cemiyet-i Hayriye" büyük nüfûz elde ederek ad koyma, nikâh, cenaze merasimlerinde 100-500 Leva vergi almaya başlamış ve 3.000 Levaya kadar yüksek vergiler aldığı da olmuştur. Kurucuları Osman Raşidov, Doktor Topuzov, Memduh*

на турското население като малцинство за защита на интересите си. Делегатите учители, които са взели участие и в Шуменския конгрес са избрани в присъствието на турския пълномощен Министър и турския военен аташе за ръководители на тази организация 5 души начело с Бекир Садък. На същия конгрес са били избрани други 20 души - постоянен съвет при "Диванъ Риасет" и 40 души - висш организационен съвет. Конгресистите изработили устав на организацията съдържанието на който в нищо не се е отличавало от това в устава на "Халк Фъркасъ" (народна партия в Турция). Решават издаването на в. Дели Орман, като за пръв негов ръководител са назначили Халил Помаков от гр. Русе. По това време организациите "Туран" и "Алтън Орду" почнали да развиват трескава дейност и приели за членове по-голямата част младежи на гр. Шумен. През 1930 год. в Шумен е образувано благотворително дружество "Джамият Хайрие", което е добило такава сила, че е налагало такси за кръщаване, венчаване и погребение по 100-500 лв., а е имало случаи да налагат и по-големи такси - до 3000 лв. Инициато-

Tokatliev, H. İbrahim ve Osman Katrancı'dır ki, bunlar "Altın Ordu" teşkilatının yönetimini de teşkil etmektedirler. Bir hayır cemiyeti olan bu cemiyetin üyeleri politik faaliyetlerde bulunuyorlar. Toplanan meblağlar teşkilatlanma ve propaganda amaçlarına yönelik olarak kullanılmıştır. Meblağların bu şekilde toplanmasına karşı çıkan ruhaniler ölüm ile tehdit edilmiştir. Korkudan da, fatura karşılığında "Cemiyet-i Hayriye" kasasına meblağının yatırılmasına kadar dinî merasimleri yerine getirmeyi reddetmişlerdir. 19 Mayıs sonrası tüm Bulgar Siyasî partilerinin varlıklarını sürdürmelerine son verilmesi üzerine, Türk teşkilatları da meşru varlıklarına son verdiler ve arşivlerini sakladılar. Polis yetkililerinin takiplerinden korkarak, hareketin liderleri şehir ve köylerde dolaşmayı kestiler. Onlar, Türk gençliğinin şuurlandırılmasına çalışmakla kalmayıp, Türkiye lehine casusluk yapan Türk öğretmenlerinin içerisinde iyi ajanlar buldular. Razvigorova köyünden (Kolfalar) olan ve Şumnu'da rüştiye müdürü Ahmed Abdurrahmanov'un da casusluk yaptığı belgeler ile tespit edildi.

ри за неговото основаване са били: Осман Рашидов, лекаря д-р Топузов, Мемдух Т. Токатлиев, Х. Ибрям и Осман Катранджи, които са съставлявали и настоятелството на д[ружест]во "Алтън Орду". Под формата на благотворителност членовете на това дружество са развивали политическа дейност. Събираните суми са били употребявани за организационни и пропагандни цели. Ония свещенослужители, които са се противопоставяли за събиране по такъв начин на суми са били заплашвани със смърт. И от страх всички са отказвали да извършват религиозните обряди докато не получат таксата, която внасяли в касата на "Джамиет Хайрие" срещу квитанция. След 19 май както всички български партии престанаха явно да съществуват, така и турските организации престанаха явно да съществуват и скриха архивите си. Страхувайки се от преследванията на полицейските власти, водачите на движението престанаха да сноват из градовете и селата. Те намериха добри агенти в лицето на турските учители, които и сега работят не само за осъзнаването на турската младеж, но вършат и шпионаж в полза на Турция. Устано-

Yetkililerin eline düşmemek ve yargılanmamak için iki buçuk ay önce Rusçuk'a, buradan Romanya'ya, Romanya'dan Türkiye'ye kaçmıştır. Türk Propagandasının şuursuz aleti Türk lisesinde öğretmen olan Bulgar Kardolov'dur ki, daha büyük tehlikeler yaratmaması için yerinin değiştirilmesi gereklidir. Son zamanlar da Kemalist hareketinin ajanları ajitasyonları sırasında, Türk halkına; Türkiye ile Bulgaristan arasındaki savaşın yakın ve kaçınılmaz gözüküğünü bu nedenle, hür olacakları ve anavatana ilhaklarının yakın olduğunu, Bulgar Çarlığı'nın sonunun geldiğini, zira hiç bir zaman Bulgar devletinin 50 yıldan fazla bağımsızlığını sürdüremediğini belirterek 1912 tarihinde olduğu gibi düşman Bulgar ordusunun geri cephesinde koyun sürüsü gibi boş durmanın yerine, büyük saate hazırlıklı olmaları gerektiği ve ayrıca alacakları talimatlar doğrultusunda hareket etmelerini içeren konuşmalar yapmaktadırlar. Bu savaşta, Türkiye'nin ayrıca müttefikleri olan Romen, Sırp, Yunanlardan destek göreceğini de ifade etmektedirler. Milliyetçi Türklerin çeşitli kongreleri sırasında

ви се документално, че е вършил шпионаж и Директора на прогимназията в Шумен Ахмед Аптураманов от с. Развигорово (Кулфалар). Същият за да не попадне в ръцете на властта [е] съден, преди около 2.1/2 месеца избягал в Русе, оттам - в Румъния и оттам - в Турция. Несъзнателно оръдие на турската пропаганда е и учителя българин в турската гимназия Кардалов, който трябва да бъде сменен, за да не стане по-опасен. Напоследък агентите на кемалисткото движение при агитациите си са говорили на турското население, че войната между Турция и България е близка и неизбежна, че скоро ще дойде денят в който ще бъдат освободени и присъединени към майката Отечество че края на Българското Царство е близък, защото свободна Българска държава никога не е имало повече от 50 години, затова всички трябва да бъдат готови за великия час, а не като през 1912 година да бездействуват като стадо овце в тила на неприятелската българска армия и че ще действуват според нарежданията, които ще получат. Говорили още, че в тази война Турция ще бъде подпомогната от своите съюзници ромъни, сърби и гърци.

olduğu gibi, teşkilatlarının tertibi ve gelişimi sırasında da eski Başmüftü Hüseyin Ahmedov onlara karşı düşmanca bir tavır takınmıştır. Bununla beraber, Bulgar hükûmeti istihbarata ve karşı koymaya yönelik tedbirler almamış ve hareketin lideri olan Mehmed Celilov'un İçişleri Bakanlığı'nda görevde bulunmasına tahammül etmiştir. Dışişleri Bakanlığı'nda Dinişleri Şubesi'nin eski müdürü Tsvetinov, Bakanlığa eski başmüftüyü çağırmış ve bu harekete karşı sergilediği tavrından dolayı suçlanmıştır. Şumnu ilinde halkın casusluk, propaganda ve teşkilatlanmasının başında Varna'daki Türk konsolosu bulunmaktadır. Hareketin lideri olan Bekir Sadık'ın ölümünden sonra, liderlik, Sofya'da çıkan "Doğru Yol" gazetesinin redaktörü olan Mehmed Celilov'a geçmiştir. Adı geçen şahıs 1928-1930'da Başbakan Andrey Lapiçev'in yanında memuriyette bulunmakla beraber Türk Elçiliği'nde de görevlendirilmiş, oğlu Şehabeddin de geniş çaplı faaliyetler yürütmektedir ki, bunun karşılığında Türk elçiliğinden mükafatlandırılmaktadır. Bulgaristan'da Türk propagan-

Както през време на разните конгреси на националистите турци, така и през всичкото време на организирането и развиването на техните организации, бившия главен мюфтия Юсеин Ахмедов се държал враждебно към тях. А в същото време българското правителство не само, че не е вземало никакви мерки за разузнаване и противодействие, но е търпяло на служба в[ъв] Вътрешното Министерство водача на движението Мехмед Джелилов. Бившия началник на вероизповедното отделение при Министерството на външните работи г. Цветинов е викал в Министерството бившия главен мюфтия и го упреквал за неговото държание към това движение. На чело на шпионажа, пропагандата и организиране на населенията в Шуменска област стои турския консул във Варна. След смъртта на водача на движението Бекир Садък, водачеството е било поверено на Мехмед Джелилов, редактор на в. Дору-Иол, който излиза в София. Същия през 1928/1930 год. е бил на служба при Министър-Председателя г. Андрей Ляпчев, а същевременно е бил на служба и при турската легация. Голяма дейност развива и неговия син

dasının aletleri Emniyet Müdürlüğü tarafından tanınan şahıslar olan yeni başmüftü Abdullah H. Mustafov, Sofya'da ikamet eden ve Mustafa Kemal'in şahsî arkadaşı Bulgar Dimitri Açkov, Şumnu'dan Petir Madjarov'dur. Rusçuk, Razgrad ve Varna Kemalist propagandasının önemli merkezleridir ki, bunları ziyaret ederek ilçelerde propagandayı incelemek gerekmektedir. Şumnu ve ilçesinde Türk propagandasının baş ajanlarının listesini sunuyorum.

Müfettiş A. İvanov

Шахабедин, който за труда си получава възнаграждение от турската легация. Оръдие на турската пропаганда в България са още новия главен мюфтия Абдула Х. Мустафов, известен на Дирекцията на полицията и българите Димитър Ачков, жител на гр. София, личен приятел на Мустафа Кемал и Петър Маджаров от гр. Шумен, тоже известни на Дирекцията на полицията. Важни центрове на кемалистката пропаганда са още градовете Русе, Разград и Варна, които градове е необходимо да посетя и извърша [задраскани от автора думи] в тези околии. Прилагам списък на главните агенти на турската пропаганда в гр. Шумен и околията му.

Ръководител на службата:

[подпис не се чете]

BULGARİSTAN
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
MÜFETTİŞİNİN RUSÇUK,
YENİPAZAR VE VARNA'DAKİ
KEMALİST TEŞKİLATLARIN
ÇALIŞMASI HAKKINDA
25.12.1936
TARİHLİ RAPORU(*)

25.12.1936

Gizli

Sayın Millî Eğitim Bakanı'na

Sayın Bakan, 3 Aralık 1936 tarihli ve 2962 numaralı emirnâmenizde işaret edilen şehirleri dolaştım ve araştırmamın neticesi olarak şu sonuçları bilginize sunuyorum.

1. Rusçuk'ta Kemalist propagandası, 1929'dan yani Bulgaristan'daki tüm Türk öğretmenlerinin katıldığı Şumnu Kongresi'nden sonra varlığını göstermiştir. Türklerle meskun olan tüm şehirlerde olduğu gibi burada da "Turan" adlı

(*) TsDA, F. 177K, op. 2 a.e 723, L. 9-10.

ДОКЛАД ОТ ИНСПЕКТОРА В
МИНИСТЕРСТВОТО НА
НАРОДНОТО ПРОСВЕЩЕНИЕ
ЗА ДЕЙНОСТТА НА
КЕМАЛИСТКИТЕ
ОРГАНИЗАЦИИ В РУСЕ, НОВИ
ПАЗАР И VARNA.
(25 декември 1936 г.)*

До Господина Министъра на
народното просвещение

Тук

1126. Донасям Ви, Господин Министре, че на основание на заповедта Ви под № 2962 от 3.XII. т.г. обиколих посочените в същата заповед градове и от разузнаването, което направих се установи следното:

1. В град Русе кемалистката пропаганда съществува от 1929 год., непосредствено след шуменския конгрес на всички турски учители в България. И тук както във всички градове, в които живеят турци е била основана "културно-просветна и спортна орга-

* ЦДА, ф. 177к, оп. 2, а.е. 723, л. 9-10.

"kültür-eğitim ve spor teşkilatı" kurulmuştur. 1929'da Sofya'da milliyetçi Türklerin kongresinde, -böyle bir kongre Şumnu'da bir ay önce yapılmıştır- alınan karara göre Rusçuk'ta Halil Pomakov başkanlığında "Deli Orman" gazetesi çıkmaya başlayacaktı. Ancak Kemalist Türkler arasında herhangi bir çalışma tespit edilmedi. "Turan"ın dağılmasından sonra, üyeleri, bağış cemiyeti olan "Sahabet"e üye olmuşlardır. Bağış cemiyeti görüntüsü arkasında tabi Türk hükûmetinin politikasını gerçekleştiriyorlar. Bu "Bağış Cemiyeti'nin" başkanı, bugün okul yönetiminin başkanı olan sabık milletvekili Af. Sadık Aliyev'in kayın biraderi Hamid İbrahimov'dur. Cemiyetin veznedarı Hüsnü İsmailov Heralov'dur. Bu yılın Eylül ayı ortalarına doğru Sofya'daki Türk elçiliğinde, Türkiye'de öğrenim göreceк ve Türk hükûmeti tarafından masrafları karşılanacak burslu öğrenci yarışması yapılmıştır. 3 kontenjan ilân edilmesine rağmen 50 aday gelmiştir. Okul yönetiminin başkanı Af. Sadık Aliyev ve öğretmen Ziya Emin, birkaç Türk ile birlikte Anavatan'da görülen eğitimin, Bulgaristan'da görülme koşulları mevcut olma-

низация" Туран. Съгласно решението на конгреса на националистите-турци в София, състоял се през 1929 год. - един месец след шуменския такъв - в Русе е почнал да излиза в. "Дели орман" с ръководител Халил Помаков. Особени прояви от турците кемалисти, обаче, не се констатирани. След разтурянето на "Туран" членовете му членуват в благотворителното д[ружест]во "Сахабет". Под дулото на благотворително те разбира се, провеждат политиката на турското правителство. Председател на това "благотворително" - д[ружест]во е Хамид Ибрахимов, шуря на бившия народен представител, сега председател на училищното настоятелство - Аф. Садък Алиев. Касиер на същото д[ружест]во е Хюсни Исмаилов Хералов. Към средата на м. септемврий т[ази] г[одина] при турската Легация в София се е състоял конкурс за стипендианти ученици в Турция, които ще издържа турското правителство. Обявени били 3 места, а са се явили 50 кандидати. Председателя на училищното настоятелство Аф. Садък Алиев и учителя Зия Емин заедно с още няколко души турци са се явили при турския пълномощен Министър и са го молели да направи постъпки пред

masından dolayı 15 çocuğun daha kabul edilmesi hususunda Türk elçisiyle görüşerek, Türk hükûmeti nezdinde şefaatte bulunmasını rica etmişlerdir. Ve bu kişi bugün Rusçuk'daki okul yönetiminin başkanıdır. Okul yönetiminin veznedarı ise kayınbiraderi Hasan Mollov'dur.

Okullar'daki dersler Latin alfabesiyle okutulmaktadır. Bunlar hakkında 23 Eylül 1936 tarih ve 445 numaralı raporumda bilgi vermiştim.

Rusçuk'taki Kemalist liderlerin ve Kemalist öğretmenlerin listesini sunmaktayım.

2. Kemalistler daha çok Razgrad ve civarında faaliyet göstermektedir. Daha fazla "Cumhuriyet ve Doğru Yol" gazetelerini alırlar ve "Medeniyet" gazetesini etrafındaki eski düzen taraftarlarına hakaret etmek için sık sık Af. Mahrem Mehmedov'un kahvesinde toplanırlar. Razgrad, Şumnu ile Rusçuk arasındaki propagandanın ana merkezidir. Yakın zamana kadar propagandanın başında, Şumnu mahallî müfettişliği ve Emniyet Müdürlüğü tarafından iyi tanınan, şimdi ise baş müftü mev-

турското правителство за приемането поне на 15 деца, понеже в България нямало условия да се учат така както в майката Отечество. А този господин днес е председател на училищното настоятелство в Русе. Касиер на същото настоятелство е баджанак му Хасан Моллов.

Занятията в училищата се водят по Латиницата. За същото донесох с рапорт № 445 от 23.IX. т.г.

Прилагам списък на водачите на кемалистите и учителите кемалисти в гр. Русе.

2. В гр. Разград и околията кемалистите проявяват повече дейност. Получават повече в[естниците] Джумхуриет и Дору йол често се събират в кафенето на Аф. Махрем Мехмедов за да ругаят привържениците на стария ред около в. Медениет. Разград служи и като междинна станция на пропагандата между Шумен и Русе. Начело на пропагандата до скоро е бил бившия мюфтия, сега главен мюфтия Абдула Х. Мустафов - добре познат на шуменската областна полицейска инспекция и Дирекцията на полицията. И тука главни проводници на политиката на турското прави-

kiinde bulunan sabık müftü Abdullah H. Mustafov idi. Burada da Türk hükûmet politikasını yayanlar listesini ilave ettiğim öğretmenler ve okul yönetiminin başkanıdır. Okullardaki dersler latin alfabesi ile okutulmaktadır.

3. Kubrat'ta hemen hemen Türk propagandası mevcut değildir. Bunun nedeni ise askerî garnizonun bulunması ve köyün nüfusunun az olmasıdır. Dersler Arap alfabesiyle okutulmaktadır.

4. Deliorman'ın merkezi durumunda olan İspcrih'de (Kemallar) Türk propagandasının ajanları, listesini eklediğim Türk öğretmenleridir. Olağanüstü durum yok. Dersler Arap alfabesinde okutulmaktadır.

5. Novipazar (Yenipazar) ve civarında, Pliskov köyünden Eyüp İbrahimov Veliyev adında bir öğretmen hariç, Kemalist yoktur. Dersler Arap alfabesinde okutulmaktadır.

6. Varna, Türk konsolosu ve sekreterinin başında bulunduğu Türk propagandasının önemli merkezidir. Şumnu yöresinde Türk konsolosunun bilgisi dışında hiç bir şey yapılmaz.

телство са учителите и председателя на училищното настоятелство, за което прилагам списък. Занятията в училищата се водят по Латиницата.

3. В Кубрат турска пропаганда почти няма. Това се дължи може би на присъствието на граничния гарнизон и малочислеността на селото. Занятията се водят по арабската азбука.

4. В Исперих, центъра на Дели ормана агенти на турската пропаганда са главно турските учители, за които прилагам списък. Особени прояви няма. Занятията се водят по арабската азбука.

5. В Нови пазар и околията кемалисти няма, освен учителя в с. Плисков Еюб Ибрямов Велиев. Занятията се водят по арабската азбука.

6. Гр. Варна е важен център на турската пропаганда начело на която стоят турския консул и секретаря му. Нищо в Шуменската област не става без негово знание. Той ръководи и пропагандата за изселванията. Помощник на консула по отношение пропагандата е Юмер Налбантов, 35-годишен богат турчин, сега следва правото в Софийския университет. В

Göçlere yönelik propagandaları da idare etmektedir. Propagandalar hakkında konsolosun yardımcısı Sofya Üniversitesi'nde hukuk okumakta olan 35 yaşındaki zengin Türk Ömer Nalbantov'dur. Drindar Köyü hariç civardaki propagandalar cılızdır. Şehirde olduğu gibi civarda da olağanüstü durum söz konusu değil, Belki de taktik sebeplerden dolayı böyledir. Varna kazasındaki Kemalist öğretmenlerin listesini ilave etmekteyim.

Okul, spor, bağış ve sair Türk derneklerinde propagandamız konusunda bakanlığa destek sağlamayı vaad eden kaza yöneticileri ile konuştum. Aynı mesele hakkında Ruscuk ve Kubrat'daki kaza okul müfettişleriyle de konuştum. Diğer okul müfettişleri yerinde bulunmamakta idi. Dolaştığım yerlerde güvenilir Türk şahıslar ile bağlantı kurdum. 12 Eylül tarihli ve 4491 sayılı yarı resmî Türk gazetesi olan Cumhuriyet'te yayınlanan bir makalenin tercümesini sunmaktayım.

Müfettiş

A. Lazarov

околията пропагандата е слаба с изключение на с. Дръндар. Както в града, така и в околията особени прояви няма. Това е така може би от тактически съображения. Прилагам списък на учителите кемалисти в[ъв] Варненска околия.

Във всички градове конферирах с околийските управители, които обещаха да сътрудничат на Министерството по отношение на пропагандата в училищата, спортните, благотворителните и др. турски дружества. По същия въпрос конферирах и с околийските училищни инспектори в Русе и Кубрат. Другите училищни инспектори отсъстваха.

Във всички обходени места установих връзка чрез доверени лица - турци. Прилагам превод една статия писана в турския официоз Джумхуриет, бр. 4491 от 12.XI. т.г.

Ръководител на службата:

[Ас. Лазаров]

**İSTANBUL'DA 3. KEZ
GERÇEKLEŞTİRİLEN
"BALKAN FESTİVALİ"NE İŞTİRAK
EDEN VE BAŞARI GÖSTEREN
BULGAR FOLKLOR EKİBİNE TÜRK
HÜKÜMETİNİN TEŞEKKÜR NOTASI
(28.09.1937) (*)**

28.09.1937

Türkiye Cumhuriyeti

Sofya Elçiliği

Ö. no 2945

H. no 118

Tercüme

ŞİFAHÎ NOTA

Türk Elçiliği vâsıtasıyla İstanbul'da, geçen Ağustos'ta üçüncü kez gerçekleştirilen törenlerin teşkilat komitesi başkanı, elçiliğimizden, Bulgaristan'ın epeyce başarılı olan bir oyuncu grubunu göndererek Balkan haftasının halk oyun ve danslarına katılmasından dolayı ilgili Bulgar müesseselerine en içten teşekkürlerini sunmamızı rica ettiğini Dışişleri ve Dinîşleri Bakanlığı aracılığıyla arz etmekten şeref duymaktadır. Balkan haftası boyunca temsillere katılan İstan-

(*) TsDA, F. 177 K op. 2 a.e 1175, L. 136.

**ВЕРБАЛНА НОТА НА ТУРСКА-
ТА ЛЕГАЦИЯ В СОФИЯ ДО
МИНИСТЕРСТВОТО НА
ВЪНШНИТЕ РАБОТИ, В КОЯТО
СЕ ИЗРАЗЯВА БЛАГОДАРНОСТ
ЗА УСПЕШНОТО УЧАСТИЕ НА
БЪЛГАРСКАТА ТАНЦОВА ТРУ-
ПА В ТРЕТИЯ БАЛКАНСКИ
ФЕСТИВАЛ В ИСТАНБУЛ.**

(28 септември 1937 г.)*

Превод

Турска Република

Легация в София

ю. № 2945

Х. № 118

Вх. № 2838 от 29.IX.[1]937.

Вербална нота

Турската легация има чест да донесе до знанието на Царското министерство на външните работи и на изповеданията, че председателят на организационния комитет на празненствата, които се състояха през миналия м. август за трети път в Цариград, е помолил легацията да бъде тълкувател на неговите сърдечни благодар-

* ЦДА, ф. 177к, оп. 2, а.е. 1175, л. 136.

bullular olduğu gibi, dışardan gelen diğer çok sayıda ziyaretçiler de Bulgar artistlerini coşkulu bir şekilde alkışladılar. Grup üyeleri İstanbul'da ikametleri sırasında samimi bir kabul gördüler ve Türk toplumunda olumlu tesirler yarattılar.

Bakanlıktan, ilgili Bulgar kurumlarına ve teşkilat komitesine teşekkürlerini iletmesini rica eden Türk Elçiliği, bakanlığa yüksek hürmetlerini bildirmeyi fırsat bilmiştir.

Sofya 28.09.1937

ности пред съответното българско учреждение, загдето България е дала благосклонното си участие в Балканската седмица за народни танци и игри чрез изпращането на една група играчи на български народни танци, която е имала един значителен успех в казаните продукции. Цариград, както и многобройните посетители отвън, които присъствуваха на представленията през време на Балканската седмица, имаха случай да аплодират горещо българските артисти. Членовете на групата създадоха едно благоприятно тям впечатление в турското общество, където те бяха предмет на сърдечен прием през време на тяхното пребивание в Цариград.

Турската легация има приятния дълг да помоли почитаемото Царско министерство да благоволи да предаде благодарностите на Организационния комитет на съответното българско учреждение и се ползува от случая да изкаже на Министерството уверенията си за висока почит.

София, 28 септемврий 1937 г.

До Царското Министерство на външните работи и на изповеданията

**TÜRK OKULLARINDA EĞİTİMİN
LATİN HARFLER İLE BASILMIŞ
KİTAPLARLA YAPILMASINA
DAİR BULGARİSTAN MİLLÎ
EĞİTİM BAKANLIĞI'NIN
12.04.1938 TARİHLİ
GENELGESİ (*)**

*Bulgar Maarif Nezaretinin tamimi
tercümesi,*

12.4.1938 tarih ve 400-I-15

*Maarif Nezaretine bağlı bütün
hususî Türk mekteblerinde tedrisat
latin Türk harflerile basılmış kitaplar-
la yapılacaktır.*

*Derslerin latin Türk harfleriye oku-
tulması mecburi olup eski Türk
harflerile ancak haftada iki saat ders
verilecektir.*

*Bu emrin temamile tatbiki için
lazımgelen tedbirlerin alınması zım-
mında hususi Türk mektepleri baş
öğretmelerile direktörlerine kati tali-
mat verilmesi muktezidir.*

*Maarif Nazırı : Manef
Kâtibi Umumî : Verbanof.*

Elçiliklere gönderilenin aynıdır.

(*) T.C. Cumhurbaşkanlığı Arş. A: IV-6, D: 53, f: 36-3.

**ЦИРКУЛЯРНО ПИСМО ОТ
МИНИСТЕРСТВОТО НА
НАРОДНОТО ПРОСВЕЩЕНИЕ
ОТНОСНО ПРЕМИНАВАНЕТО
НА ОБУЧЕНИЕТО В ТУРСКИТЕ
УЧИЛИЩА НА ЛАТИНИЦА.
(12 април 1938 г.)***

Точен превод на решението на Ми-
нистерството на [Народното] Просве-
щение на България препратено от
Турското посолство в София на
12.04.1938 г. под № 400-I-15.

Всички учебници, по които ще се
провежда обучението във всички спе-
циални турски училища, подчинени
на Министерството на Просвещение-
то ще бъдат отпечатани на латиница.

Уроците задължително ще се пре-
подават с турска латиница, само два
часа седмично ще се преподава със
старата турска азбука.

За цялостното изпълнение на тази
заповед, за взимането на необходимите
мерки е наложително да бъдат да-
дени строги заповеди на главните
учители и на директорите на специ-
алните турски училища.

Министър на [Народното]
Просвещение: Манев

Главен секретар: Върбанов

Копието е изпратено чрез посолст-
вото.

* Р.Т. Арх. на Президентството. А: IV-6, Д: 53, Ф: 36-3.

**BULGARİSTAN TÜRK OKULLARIN-
DA LATİN ALFABESİNE GEÇİŞ İLE
İLGİLİ SOFYA
BÜYÜKELÇİLİĞİ'NİN 01.07.1938
TARİHLİ RAPORU (*)**

*Sofya Elçiliğinden alınan Telgraf
örneğidir.*

86 Numaralı telgrafnâme zeylidir.

*Dün akşam Elçiliğe yemeğe gelmiş
olan Başvekil sözünü yerine getirdiğini
beyan ederek Bulgaristan Türk mektep-
lerinde tedrisatın mecburi olarak yeni
harflerle icrası hususunda Heyeti
Nüzzarca لازمگelen kararın ittihaz
edildiğini ve tatbikinin tanzimini dairei
aidesine emir ettiğini söyledi. Davetliler
arasında bulunan Hariciye Nezareti
Akalliyetler Müdürü de Başvekilin bu
husustaki emirlerini telakki ettiğini ve
bugünden işin teferruatını Maarif
Nezareti ile beraber tanzim edeceğini
beyan etti. Başvekil Heyeti Nuzzarın bu
kararını Kırал'a arz ettiği sırada
Müşarünileyhin Türkiye'de yeni harflerin
inkılâbı Atatürk'ün eserlerinden biri*

(*) BСA. 030.10.243-641-11.

**ДОКЛАД ОТ ТУРСКОТО
ПОСОЛСТВО В СОФИЯ ЗА
ПРЕМИНАВАНЕТО
НА ЛАТИНИЦА В ТУРСКИТЕ
УЧИЛИЩА В БЪЛГАРИЯ.
(1 юли 1938 г.)***

Копие от телеграмата, получена от
посолството в София

Приложение към телеграма № 86

Министър-председателят, който
вчера вечерта дойде на вечеря в по-
солството заяви, че в изпълнение на
дадената дума, Министерският Съвет
е взел необходимото решение за за-
дължителното провеждане на обуче-
нието в турските училища в България
с новите букви и е дал заповед на
съответните учреждения за нейното
изпълнение. Началникът на Дирекци-
ята за малцинствата към Министерс-
твото на външните работи, който бе-
ше между поканените каза, че е раз-
гледал заповедта на Министър-пред-
седателя по този въпрос и добави, че
от сега нататък подробностите ще се
уточняват с Министъра на прос-
ве[щението]. Когато Министър-пред-
седателят представил това решение
на Министерския съвет на Царя, Не-

* Б Дж А-030-10-243-641-11.

olması itibarile bunların Bulgaristan Türk mekteplerinde dahi teşmili kendilerinin memnuniyetlerini mucip olacağından dolayı Hükûmeti bu kararından pek ziyade beyanı memnuniyet ettiğini ilâve ve bu noktayı da arz etmekliğimi rica etti. 1934 inkılâbından beri iş başına da milliyetçi Hükûmetler tarafdarı Kültür sahasında Bulgaristandaki Türkleri ana vatandaki kardeşlerinden ayırmak maksadile icra edilen tazyik neticesinde Türk mekteplerinde tedrisatına mümanaat edilen ve dört senedenberi Elçilik ile Bulgaristan Hükûmeti arasında mühim bir mücadele mevzuu teşkil eden yeni harflerin kabulü keyfiyeti buradaki soydaşlarımız üzerinde çok iyi bir tesir bırakacağı gibi Türklerin ihtiyaç ve haklarının Hükûmetçe nazarı itibara alındığını göreceк olan Bulgar memurlarını bunlara karşı daha mülâyimane davranmaya imale edeceği ve Hükûmete yaranmak suretile bir takım hasis menafî temine çalışan müftülük mensuplarında dahi Türk camiası arasına fesat ve nifak sokmak hususundaki gayretlerini kıracağı ümid olunuyor.

Arz olunur.

Şevki Berker

Aslı gibidir.

гово Величество помолил да предадат, колко много е доволен от решението на Министерския съвет да се разпространява и в турските училища в България новата азбука, която е едно от достиженията на революцията на Ататюрк в Турция. От преврата през 1934 г. националистическите правителства упражняват натиск в областта на културата, с цел отдалечаване на българските турци от техните братя в родината; от четири години въпросът за приемането на новата азбука придоби характер на борба между посолството и Българското правителство, което пречеше на преподаването в турските училища, но спазването на правата и свободите на турците, което е съобразено с решенията на правителството ще окаже много добро въздействие както върху нашите сънародници тук, така и ще застави българските служители да имат по-добро отношение към тях; надявам се, че и усилията на служителите от [Главното] мюфтийство, които в интерес на нечий обществени интереси и за да се харесат на правителството, работят за разстройване и разбиване на турската общност, се очакват да бъдат преустановени.

В изпълнение на заповедта

Шевки Беркер.

Вярно с оригинала.

**BULGARİSTAN TÜRKLERİNİN
EĞİTİM PROBLEMLERİ İLE İLGİLİ
BULGAR MAKAMLARINA
GÖNDERDİKLERİ
05.07.1939
TARİHLİ DİLEKÇE (*)**

Sofya

5.7.1939

Türk Halkının Bildirgesi

*Sayın Başbakan ve Dışişleri ve
Dinişleri Bakanı'na*

Sayın Başbakan,

*Bulgaristan'da yaşayan Türkler olarak
muhterem hükûmetimizin bize karşı
gösterdiği teveccühkârâne ve adil tutu-
mundan dolayı size teşekkürlerimizi
beyan ediyoruz. Genellikle ziraatçı,
zanaatçı, tüccar ve saire olan biz
Bulgaristan Türkleri hiç bir zaman
ülkedeki parti yönetimine karışmak iste-
memişizdir. Karışmak da istemiyoruz. Bu
yüzden Çar III. Boris Hazretlerinin
bütün halkın refahı için sarfettiği*

(*) TsDA, F. 166 K, op. 1 a.e.890, L. 217-218.

**ИЗЛОЖЕНИЕ ОТ БЪЛГАРСКИ-
ТЕ ТУРЦИ ВЪВ ВРЪЗКА С
НЕОБХОДИМОСТТА ОТ
РЕШАВАНЕТО НА ТЕХНИТЕ
ПРОСВЕТНИ ПРОБЛЕМИ.
(5 юли 1939 г.)***

До Господин Министър-Председате-
ля и Министъра на Външните
Работи и Изповеданията

София

Копие: Господин Министъра на
Просвещението

Изложение от турското население
в гр.

29.VI.-5.VII.1939 г.

Уважаеми Господин Министър-
Председателю,

Ние, турците живущи в България,
Ви изказваме нашата голяма благо-
дарност за благосклонното и справед-
ливо отнасяне на почитаемото Прави-
телство към нас. Турското население
в България, което в голямото си бол-
шинство са производители - земедел-
ци, занаятчии, търговци и други - ни-
кога не са искали и не искат да се пол-
зват от партийните управления в
страната. Поради това, ние сме осо-
бено благодарни и привързани към

* ЦДА, ф. 166к, оп. 1, а.е. 890, л. 217-218.

çabaların ürünü olan şimdiki partisiz yönetime minnettar ve bağlıyız.

Sayın Başbakan,

Adliye sisteminin değişmesiyle, diğer Bulgar vatandaşları gibi aynı hak ve görevlere sahip olduğumuzdan dolayı çok müteşekkir ve minnettarız. Ayrıca yeni latin alfabesini kullanmamıza müsaade verildi ki, bu durum kültürce gelişmemizin daha hızlı ve doğru gerçekleşmesini sağladı ve sağlayacaktır.

Sayın Başbakan,

Gerçek koruyucu ve hamimiz olarak kültürel yönden tam anlamıyla gelişmemize hala engel teşkil eden bazı güçlüklerin ortadan kaldırılması için talimat vermenizi arz ederiz.

1. Hükûmet ve Türk halkı arasında meslek ve görev bakımından bir bağlantı ve dinî, kültürel ve sosyal gelişmemize önemli bir faktör olması gereken Başmüftü Abdullah Efendi'nin bu vazifesini yerine getirmek durumunda olmadığından ve Türk halkının gelişmesi ve ilerlemesinde engel olmasından dolayı görevden alınmasını ve yerine uygun birinin tayin edilmesini rica ederiz.

сегашното безпартийно управление - плод на грижите, които Негово Величество Цар Борис III положи и полага за благоденствието на целия народ.

Уважаемый Господин Министър-Председателю,

Ние сме Ви много благодарни и дълбоко признателни, че с изменение на съдопроизводството, ние получихме същите права и задължения, както всички останали български граждани; едновременно с това, че ни се разреши да се ползваме с новата латинска азбука, което обстоятелство допринесе и ще допринася за по-бързото и правилно наше културно развитие.

Уважаеми Господин Министър-Председателю,

За да можем напълно да се развиваме в културно отношение, ние се обръщаме към Вас като към наш истински покровител и защитник, за да Ви помолим да разпоредите да се отстранят още известни пречки, които спъват нашето културно развитие.

I. Главният Мюфтия, Абдулах ефенди, който по призвание и длъжност би трябвало да служи за връзка между Правителството и турското население в България, и да бъде важният фактор за всичко което се отнася до нашето религиозно, културно и социално развитие, не е в състояние да отговори на това свое предназначение и става пречка за развитието и напредъка на турското население, молим Ви, той да бъде отстранен и на

2. Başmüftülüğün, vakıf ve cemaat işlerini kabiliyetsiz ve münasip olmayan kişilere teslim ettiğinden dolayı bütün ibâdethanelerimiz dağınık, harap durumdadır. Ayrıca gelirlerin kötü yönetimi ve harcanması yüzünden söz konusu ibadethânelerimiz gittikçe kaybolup yok oluyorlar. Bu yüzden ilgili seçimlere geçmemize müsaade edilmesi son derece gereklidir.

Sayın Başbakan,

Dinî teşkilatımızın hem iktisadî, hem malî müesseseleri olup başmüftü ve müftüler bu müesseselerin yöneticiliği ve idareciliğine çoğu zaman hayatları boyunca ellerine 1000 Leva bile geçmeyen kişileri getirmektedir. Mesela Sliven ve Eski Zağra'daki dinî teşkilatın başkanları olarak Ardino kazasından iki alelâde köy imamı tayin edilmiştir. Filibe'deki vakıflarımızın yönetimi hiç bir zaman mülk sahibi olmayan ve bunun yanı sıra da en basit kültür terbiyesinden yoksun kişilere teslim edilmiştir. Bulgaristan'ın başkenti Sofya'da Müslüman dinî cemiyetleri kapatıldıktan sonra yönetimi Başmüftülüğe bırakılmıştır ve şu an sebepsiz yere israf yapılmaktadır.

негово място да бъде назначено друго подходяще лице.

II. Понеже Главното Мюфтийство е поверило вакъфските и общинските ни работи на неспособни и неподходящи лица, всичките ни молитвени и богоугодни заведения са в разтроено, разнебитено състояние. Освен това, поради лошото им управление и използване на приходите, все повече и повече изчезват и се унищожават. Ето защо, крайно необходимо е да ни се разреши да пристъпим към съответни избори.

Господин Министър-Председателю,

Нашите духовни общини бидейки същевременно и стопански и финансови институти, Главното Мюфтийство и мюфтиите поставят често за управители и разпоредители на тия учреждения лица, които през целия им живот не са виждали в ръцете им даже сума от хиляда лева, а се разпореждат с управлението на вакъфските имоти, чиито приходи възлизат на милиони лева! Напр., за председатели на духовните ни общини в Сливен и Ст. Загора са назначени прости селяни от ардинска околия - обикновени селски имами. Управлението на вакъфите в Пловдив е поверено на лица, които никога в живота си не са имали имот и при това са хора лишени от елементарно възпитание и култура; мусулманската духовна община в столицата на България София след като биде закрыта, управлението ѝ, е

3. *Şumnu dinî okulu günden güne kuvvetten düşüyor ve yaşamak için halktan toplanan meblağlar okul ihtiyaçlarının karşılanmasında yararlı bir şekilde kullanılmamaktadır. Bildiğiniz gibi bu okul 3 kısımdan mürekkeptir, rüşdiye, tâli kısmı ve ali kısmı. Bulgaristan'da Türklerin âli kısmına ihtiyaçları yoktur. Çünkü müftülüklerin görevleri arasına sadece nikah ve boşanma girmektedir ve bunlar tali kısmını bitirenler tarafından da yürütülebilir.*

Bir kaç sene evvel bu okulda sadece tali kısmı vardı. Veraset davaları müftüler tarafından yürütülmekte idi. Şimdi ise veraset davaları müftüden alındı. Bu nedenle sadece nikah ve boşanma davaları için milyonlarca lira harcamak gereksizdir.

Sayın Başbakan,

Bu krizde okullara büyük güçlüklerle tahsis ettiğimiz kaynakların en acil ihtiyaçlarımıza vakfedilmesine talimat vermenizi rica ederiz.

1. Okullarımıza gerekli öğretmenleri yetiştirecek pedagoji okulumuz yoktur. Devletin kurmuş olduğu böyle bir okul

поето от Главното Мюфтийство и сега просто се върши едно с нищо неоправдано разсипничество.

III. Шуменското духовно училище от ден на ден запада, а сумите, които се събират от народа за неговата издръжка не се разходват полезно за нуждите на училището.

Това училище, както Ви е известно, е разделено на три отдела: прогимназиален, среден и висш. Турците в България нямат нужда от висшия отдел, защото във ведомството на нашите мюфтийства влизат само брака и развода, а последните могат да се разглеждат, решават и от лица, завършили средният отдел.

Това е толкова повече вярно, защото това училище преди няколко години имаше само среден отдел. И когато наследствените дела бяха под ведомството на мюфтиите, средният отдел пак беше достатъчен. Обаче, сега наследствените дела, бидейки иззети от ведомството на мюфтиите излишно е да се изразходват милиони за поддържане на висшия отдел само за брачни и бракоразводни дела.

Уважаемий Господин Министър-Председателю,

Молим Ви да наредите, щото средствата, които в тая криза с толкова големи мъчнотии отделяме за училищата, да бъдат посветени на най-необходимите ни нужди, а именно:

1) Ние нямаме педагогическо учи-

umum ekonomik kriz dolayısıyla kapatıldı.

2. Lüzumsuz, faydasız ve maksatsız olan dinî okulun âli kısmı kapatılmalıdır.

3. Tüm Türk rüştiye okulları aynı görevleri yerine getirdiğinden dört sınıflı Rüştiye kursu da kapatılsın.

4. Beş yıllık lise kursundan kalan 3 yıl biri pedagoji diğeri din derslerine ait olmak üzere iki kısma ayrılsın. Birinci kısımda okullar için öğretmenler, ikinci kısımda ise imam ve müftüler yetiştirilecektir.

5. Nüvvab fonundan alınan milyonlarca Leva ile yapılan israfları burada sıralamak mümkün değildir. Bunlar ancak işleri düzene tek başına koyabilecek dürüst ve kabiliyetli bir kişinin başa gelmesinden sonra tespit edilecektir.

6. Başmüftülük tarafından açılan ve Nüvvab fonundan büyük meblağlar sarf edilen matbaanın halka hiç bir faydası yoktur. Matbaayı kendi ticaretiyle de uğraşan yalnız birkaç parazit kişi kullanmaktadır. Matbaanın giderleri halk için büyük bir yaradır. Dünyanın hiç bir yerinde tek bir okul müessesesi için matbaa kurulmamıştır. Bu tüyler ürpertici garip bir iştir.

лище, в което да се подготвят учители за училищата ни. Таквото училище, което държавата бе създала, се закри поради общостопанската криза.

2) Да се закрие висшият отдел на духовното училище като ненужен, безполезен и безцелен.

3) Четирикласният прогимназиален курс да бъде закрит тъй като той се покрива от всички турски прогимназиални училища.

4) Останалите три години от петгодишния гимназиален курс да се раздели на два отдела: единият посветен на педагогическите, а другият - на верските предмети. В първия отдел ще се подготвят учители за училищата ни, а във втория - имами и мюфтии.

5) Да се изброят тук нередовностите, които с милиони лева се разпиляват от фонда "Нюваб", не е възможно. Това ще може да се установи след като се постави на чело едно честно и способно лице, което само ще може да тури ред в работите.

6) Печатницата, която Главното Мюфтийство е открило и за която то разходва големи суми от фонда "Нюваб" не донася никаква полза на народа ни. Нея печатница използват само няколко души паразити, които се занимават и със своя търговия. Разносните около тая печатница са една голяма рана за народните ни приходи. Печатницата само за едно учебно заведение не съществува другаде в све-

7. İslâmiyet'in muhafazası adı altındaki dernekler Başmüftülüğe yakın bulunan şahıslar tarafından kurulmuştur. Şimdiye dek yaptıkları tek iş Bulgaristan'da Türklerin bölünmelerini sağlamak olmuştur. Bu dernek; vakıfların ve Nüvvabın bütçesinden yardım adı altında para sızdırıyor. Kendi adına fitne ve bölücülük eken bir gazete çıkartıyorlar. Bulgaristan Türkleri bu gayr-ı meşru ve yolsuz giderin yok edilmesi isteğini dile getiriyorlar

Bundan dolayı,

1. Nüvvab okulunun adını taşıyan matbaanın kapatılması gerekmektedir.

2. Ne vakıflar, ne Nüvvab okulunun ve ne de "Evkaf Müdürlüğü" fonlarından hiç bir meblağ "İslamiyetin Muhafazası" derneğine tahsis edilmesin.

3. Yeni Başmüftü tayin edildikten sonra Evkaf Müdürlüğü'nün ıslahına geçilsin.

4. Devletten maaş alanlara bu fonlardan para tahsis edilmesin ve bu fonun paraları gerçekten kültür-eğitim ve dinî hedeflere yönelik olarak kullanılsın.

та. Тя е едно чудовищно, странно дело.

7) Дружествата под името за защита на ислямството са създадени от хората около Главното Мюфтийство. Единствената извършена от тях работа до сега е раздвоението, разцеплението на турците в България. Това дружество се снабдява под форма на помощ с пари, които насила се изтръгват от бюджетите на вакъфите и на "Нюваб". Така, то издава един вестник от свое име, който внася раздори и разединение между турците в България. Последните изказват желание за унищожението на тоя незаконен и безпътен разход.

Така че следва:

1) Да се закрие също така и печатницата, която носи името на самото училище "Нюваб".

2) Да не се отпускат никакви суми на дружеството за защита на ислямството, нито от фонда [на] Вакъфите, нито от фондовете на училището "Нюваб" и Дирекцията на Евкафите.

3) След като биде назначен нов Главен Мюфтия да се пристъпи към реформирането на дирекцията на Евкафите.

4) На лицата, които получават заплати от държавата, да не им се отпускат суми от тоя фонд, като сумите от фонда се употребят за истинско културно-просветни и верски цели.

Sayın Başbakan,

Okul faaliyetlerimiz de muayyen bir zamandan beri kötü durumdadır. Bunun başlıca nedeni ise dinî cemaatlerimizde ve okul yönetimlerimizde başmüftü ve diğer müftüler tarafından seçilen şahısların yer almasıdır.

Okul yönetimi %90'ı cahil ve idarecilik hakkında hiç bir bilgisi olmayan kişilere teslim edilmiştir. Bu bilgisiz şahıslar çeşitli bahaneler altında kabiliyetli öğretmenleri işten uzaklaştırdıktan sonra, okulları eski medreselere dönüştüren şahısları tayin ettiler.

Kötü yönetimden dolayı okul gelirlerimiz azaldı. Okul yönetimlerinde başkan ve muhasebecilere dolgun maaş tahsis edildi. Bu şekilde yeni giderlere meydan verildi. Okullar kapanmaya yüz tuttu. Gereksiz masrafları kapatmak için Bulgaristan Türklerine lüzumsuz mükellefiyetler yüklemeye gerek yoktur. Örneğin, devlete ya da belediyeye 1000 Leva ödeyen şahıslar özel okullarımızın yaşaması için 3.000'den 5.000 Levaya kadar bir meblağı ödemekle mükelleftir ki, bildiğiniz gibi bu tutarlar devlet ve belediye tahsildarı vasıtasıyla toplanmaktadır.

Уважаемый Господин Министър-
Председателю,

Училищното ни дело също така от известно време е доста разнебитено. Главната причина за това е обстоятелството, че членовете на духовните ни общини, както и училищните настоятелства са попълвани от лица посочвани от Главния Мюфтия и останалите мюфтии.

Управлението на училищата ни е поверено на лица 90% от които са невежи и неразбиращи от каквото и да е управление.

Тези прости хора след като под разни претексти отстраниха способните преподаватели назначиха лица, които сведоха училищата, до старите килийни училища. Поради лошото управление училищните ни приходи намаляха и самите училища са замрели тъй като отпускат се тлъсти заплати за училищните настоятелства - председателя, касиера и по тоя начин отвориха врата на нови разходи.

За да се покрият тези излишни разходи турското население в България няма за какво да се обременява с излишни парични и др. тегоби. Така напр[имер] лица, които на държавата или общината плащат 1000 лв. са натоварени да плащат за издръжка на частните ни училища суми, от 3000 до 5000 лв., а както знаете тези суми държавата прибира, чрез общинските бирници.

Уважаемый Господин Министър-

Sayın Başbakan,

Okul faaliyetlerimiz ile ilgili yukarıda sunduğumuz sebeplerden dolayı saygıyla şunu rica ederiz:

1. *Okul yönetimleri seçim ile belirlensin.*

2. *Okul yöneticileri tarafından kabiliyetsiz ve karaktersiz oldukları yönünde asılsız iddialar ile en istidatlı öğretmenler işten çıkarılmıştır veya uzak-laştırılmıştır. Bu yüzden bu kişilere öğretmenlik hakkı verilmesinin yanı sıra umumî af çıkarılması gerekmektedir.*

3. *Özel okulların yaşaması için mütecanis olmayan ve başka inançtan olan halktan para toplanmasına ilişkin nizam-nâme mucibince her vatandaşın alınacak vergi, ödediği verginin % 25'ini kesinlikle geçmesin.*

4. *Çarlık'ta özel Türk okullarının programında Kur'an öğretimine 4 saat öngörülmüştür. Bu 4 saatten 2 saati Kuran'ın Arap alfabesinde okutulmasına ayrılсын (1.04.1927 tarihli ve 400 No'lu talimat mucibince) ve diğer iki saatte yeni Türk (latin) alfabesi okutulsun.*

Başmüftü, din derslerinin okutulması

Председателю,

Поради горните причини и съображения, относно училищното ни дело, молим Ви, най-почтително, за следното:

1) Училищните настоятели да се определят чрез съответните избори.

2) Училищните настоятели, са уволнили или отстранили и най-способните преподаватели под претекст, че били неспособни, безхарактерни и др. такива несъстоятелни доводи. Поради това налага се да се даде едно общо опрощаване, помилване на всички лица като същевременно им се дадат и позволителните да бъдат преподаватели.

3) Съгласно § 2 от правилника за разхвърляне и събиране суми от другородното и друговерно население за издръжка на частните им училища, сумата която ще се събира от всеки гражданин в никой случай да не надминава 25% от данъка, който той плаща.

4) Съгласно програмата за частните турски училища в царството за преподаването на Корана са предвидени 4 часа. От тези четири часа, двата часа да бъдат за изучаването Корана с арабската азбука, (съгласно заповедта на М[инистерст]вото на Народното Просвещение № 400 от 1.IV.1927 г.) като останалите два часа да се преподава с турската нова (латинска) азбука.

ve öğretilmesinde yeni Türk alfabesindeki kitapların kullanılmasını hiç bir şekilde engellemesin.

5. Çocuklarını Bulgar devlet halk okullarına göndermek isteyen tüm velilere bu hak verilsin ve çocuklar bu okullarda rahat bir şekilde eğitim görmek üzere kabul edilsinler.

6. Uzak yerlerde bulunan okullar, medrese olmaktan çıkarılsın ve modernleştirilsin. Ne pahasına olursa olsun eğitimin Arap alfabesinde yapılması yasaklansın.

Sayın Başbakan,

En büyük saygılarımızla tüm Türk halkının da en samimi istek ve arzuları olan yukarıdaki isteklerimizi kabul etmenizi rica ederiz. Vekillerimiz sıfatıyla bu dilekçeyi size takdim edecek kişilere selahiyet vermekteyiz.

Главният Мюфтия в никой случай да не пречи щото книгите, по вероучение написани с новата турска азбука да не се употребяват, използват при преподаването, изучаването на предмети по вероучение.

5) Всички родители, които искат, желаят да изпращат децата си в българските народни, държавни училища да имат право затова и децата да бъдат приемани и свободно да следват в училищата.

6) Училищата, които имат разни отдалечени селски махали вместо да са все още килийни да се модернизират и на вяска цена да се запрети в тях да се преподава с арабската азбука.

Уважаемий Господин Министър-Председателю,

Молим Ви, най-почтително, да приемете гореизложените ни най-искрени искания и желания, които са искания на цялото турско население и упълномощаваме като наши пълномощници, които да Ви поднесат и настоящата молба.

V. BÖLÜM

**BULGARİSTAN-
TÜRKİYE İLİŞKİLE-
RİNDE BASIN VE
BASINDAN
YANSIMALAR**

V. РАЗДЕЛ

**ПЕЧАТЪТ
В БЪЛГАРО-
ТУРСКИТЕ
ОТНОШЕНИЯ**

**1925 TARİHLİ BULGARİSTAN-
TÜRKİYE DOSTLUK ANTLAŞMASI
İLE İLGİLİ YUNUS NADİ'NİN
30.03.1926 TARİHLİ FRANSIZ "LA
REBUPLIQUE" GAZETESİNDE
YAYINLANAN MAKALESİ (*)**

Türk-Bulgar Uzlaşması

(Yunus NADİ)

Tartışması uzun bir süre yapılan bir uzlaşma, Türkiye ile Bulgaristan arasında yapılmıştır. Anlaşmanın bir sonuca ulaşması için Gospodine Radef'in birkaç kez yapmak zorunda kaldığı Ankara-Sofya arası ziyaretleri, bu konu için uzun süre Ankara'da kalmalarını çok iyi hatırlamaktayız. Nasıl ki iyi hesaplar iyi dostluklar kurar diyorsak, Bulgaristan'ın hesabı için de enine boyuna incelenmiş bu anlaşmanın, iki komşu ülke arasındaki uzlaşma ile sağlam dostluk temelinden yararlanabilecek net ve kesin bir hesap tasfiyesiyle sonuçlanacağını söylemekte haklıyız.

(*) La Republique, 30.03.1926.

**СТАТИЯ ОТ ЮНУС НАДИ ЗА
ДОГОВОРА ЗА ПРИЯТЕЛСТВО
МЕЖДУ БЪЛГАРИЯ И ТУРЦИЯ
ОТ 1925 Г. ПУБЛИКУВАНА ВЪВ
ФРЕНСКИЯ В. "ЛА РЕПУБЛИК".
(30 март 1926 г.)**

Турско-българският договор

(Юнус Нади)

Между Турция и България бе сключен договор, споровете по който отнеха много време. Добре си спомняме дългия престой, който г-н Радев направи в Ангора и многото пътувания, предприети от него между Ангора и София, за да може договарът да стане факт. И също както казваме, че добрите сметки правят добри приятели, днес имаме основание да кажем, че този договор пресяван и отсяван за сметка на България, ще завърши с ясна и окончателна ликвидация, която да послужи като солидна и разумна база за приятелство между двете съседни страни.

И наистина, по това, което знаем, Правителството на Република Турция

Gerçekten de elimizdekilere bakarsak, Bulgaristan ile bu konuda yapılan müzakerelerde Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti olumlu bir tavır takınmış ve bu müzakerelerin iyi bir şekilde sonuçlanması için gerekli tüm kolaylıkları sağlamıştır. Sonuçta, anlaşma iki ülke parlamentolarının sadece onaylamasıyla tamamlanacak duruma gelmiştir.

Diğer farklı olaylarla meşgul olduğumuz için bu uzlaşmayı aralıklarla hatırlayabildik. Bu şekilde bunu dün hatırlayınca, anlaşmanın henüz onaylanmadığını ve bir taraftan Büyük Millet Meclisi'nin Dışişleri Komisyonunda diğer taraftan Bulgaristan Sobrani'sinin (Meclisinin) Komisyonunda sırasını beklediğini öğrendik.

Peki neden? Hükûmet ve Parlamentolar, bizlerde çok sıkça rastlandığı gibi bu anlaşmayı Dışişleri komisyonlarının çekmecelerinde unutmuş olabilirler mi?

Buna karşın ulusların kendi aralarındaki ilişkileri düzenleyen bu uzlaşmalar ile genel olarak tüm bu kararlar, sağlam ve belirlenmiş temeller üzerine bu ilişkilerin gelişmesine yöneliktir, bu bağlamda bu çeşit uzlaşmalar büyük bir değer ve gerçek bir önem taşırlar.

е поддържало преговорите с България по този повод поведение, изключително благоприятно, за да бъде постигнат задоволителен край на договора, за който говорим, както и е държало да предостави всички необходими облекчения за тези, така наречени преговори. Ето, че вече е факт сключването на договора, остава само да се ратифицира от парламентите на двете договарящи се страни.

Заангажирани с различни други събития, ние си спомняхме само от време на време на него. И така, припомняйки си вчера за пореден път, научихме, че той все още не е ратифициран и че чака своя ред в Комисията по външните работи към Великото Национално Събрание на Турция от една страна и в същата Комисия, към Българското Народно събрание, от друга. А защо? Възможно ли е правителствата и парламентите им да са напълно забравили в чекмеджетата на Комисиите си по външните работи това съглашение, както често ни се случва?!

Трябва обаче да признаем, че предназначението на договорите както и изобщо на всички актове, регулиращи взаимоотношенията между нациите е да развиват връзките си на солидни и твърдо определени бази и на тази основа съставляват изключител-

Eskiden yapılanlar da dahil olmak üzere, bir kuşaktan daha fazla devam edebilen hiçbir anlaşma görmediğimiz doğrudur.

Evrensel ve kalıcı bir barışı oluşturma imkanlarını arama göreviyle La Haye'deki Uluslararası Kongre toplantısında inisiyatifi ele alan Çar Rusya'sının; Uzak-doğu demiryolunun inşasını nasıl hızlandırdığını ve son süratle Japonya'nın üzerine nasıl saldırıldığını daha önceleri gördük.

Özetle, sıradan özellikli anlaşmaların büyük törenlerle sonuçlanan büyük anlaşmalardan daha değerli sonuçlar doğurabileceğini söylemek istiyoruz. Eğer iki ülke arasında gerçekten anlaşmazlık konusu olan sorunlar mevcut ise, bunlar taraflar için tatmin edici bir şekilde mutlaka çözülmeleri gerekir.

Sürekli bir barış veya antlaşma imzalamak mümkün değilse, devamlı anlaşmazlık ve çatışma içerisinde olmak da mümkün değildir.

Bu düşünceler zincirinde, ilgili ülkeler için bir anlaşmanın veya sözleşmenin aralarında bir dostluk ilişkisine yaradığının avantajlarını, adı geçen

но стойностни документи, имащи голямо реално значение.

Истината е, че досега не сме видели нито един договор, надживял повече от едно поколение, дори и тези, някогашните, включвани с цел постигането на вечен мир.

Видяхме, впрочем, как Царска Русия, която пое инициативата за свикване на международен конгрес в Хага, където да се търсят средства за установяване на окончателен световен мир, ускори построяването на своята Далекоизточна железница и се нахвърли много скоро след това на Япония.

С това искаме да кажем, че често се случва договорите с по-скромни цели да доведат до по-ценни резултати, отколкото грандиозните договори, сключени с големи церемонии, биха го направили. Не по-малко е вярно и другото, че е от голямо значение [проблемите], за представените страни да се разрешават по задоволителен за тях начин, особено ако съществуват спорни въпроси между двете нации.

И както не е възможно да се сключи вечен [договор] за мир или споразумение, по същия начин не е възможно да се остане вечно в положение на неразбирателство или война.

ülkelerin uzun bir süre boyunca inanimaktan geri kalmayacaklarını, hiçbir şekilde söyleyemeyiz. Türkiye ile Bulgaristan arasında yapılan anlaşmanın her iki ülkenin Millet Meclislerince onaylanmasını ve kesin haliyle uygulanmaya konulmasını görmeyi çok istemekte haklıyız. Bizleri bir kez daha Türk-Bulgar anlaşması üzerinde düşünmeye iten bu düşüncelerdir.

Bize göre bu anlaşmanın Bulgar Sobranisi (Meclisi) tarafından onaylanmasını geciktirebilecek önemli hiçbir sebep bulunmamalıdır. Anlaşmanın bazı maddelerinin, Balkan savaşının son aşamasında prensip olarak daha önce uzlaşılan konuların sağlamlaştırılmasından başka bir şey olmadığını unutmamak gerekir. Tartışmaya konulan diğer yeni maddeler için ise anlaşmayı yakından inceleme fırsatı bulan tüm Bulgar devlet adamlarının bu konuda Türkiye'nin takınmış olduğu aşırı saygılı davranışını görmekten geri kalmayacaklarından çok eminiz.

Burada detaylı bir şekilde incelemeyi gereksiz gördüğümüz tüm bu sorunların iyi bir şekilde çözülmesi için Türk Hükûmetinin yapmış olduğu fedakarlık-

В този ред на мисли ние никога не ще узнаем предимствата (по-големи или по-малки), които заинтересованите страни не пропускат да си осигурят (за по-къс или по-дълъг срок), по време на действащия договор или конвенция, регламентиращи приятелските връзки между тях. И тъй като договорът между Турция и България със сигурност има своята стойност, ние имаме основание силно да желаем да го видим ратифициран от парламентите на двете страни и приложен в окончателната си форма. Именно тези съображения ни карат още веднъж да се спрем на този въпрос.

Според нас, не би трябвало да има някаква съществена причина, която да забави ратификацията на договора от Българското Народно събрание. Трябва да отбележим още, че част от въпросите, съдържащи се в договора, касаят именно консолидацията на действителното положение от последната на Балканската война, за което по принцип, вече говорихме. Що се отнася до другите въпроси, за първи път поставени на обсъждане в него, сигурни сме, че всички български политици, имали възможност да се запознаят отблизо с договора, са забелязали изключително благосклонното отношение на Турция в случая. Сигурни сме, че няма да бъдем обвинени в преувеличение, потвържда-

лары диле getirirken abartmakla suçlanmayacağımızdan eminiz.

Bulgaristan'ın kimi yerleşim yerlerinde bir süre önce meydana gelen ve tam deyiimiyle ulusal çıkarlara uygun düşmeyen bölgesel ve yerel avantajlar elde etmeye yönelik bazı gösteriler için Tzankov hükûmeti kadar Liaptchef Kabinesi'nin bu bakımdan ne ile yetineceklerini bildiklerinden hiçbir şekilde kuşku duymamaktayız. Peki bu durumda, antlaşmanın onaylanması neden gecikmektedir?

Uzlaşmanın onaylanmasında Bulgaristan'da gördüğümüz aynı gecikmelerin Türkiye'de de yaşandığını ve bu gecikmenin hatasının özellikle Türkiye'ye ait olmadığını bizlere kimse söyleyemez.

Durumun böyle olmadığına inanıyoruz. En basit gerekçe ise, Ankara'da imzalanan antlaşmayı onaylamayı Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin tereddüt etmeyeceğini kesin olarak düşünebiliriz. Ayrıca bu antlaşmanın Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından onaylanabilmesi için, aynı antlaşmanın uygulanmasının Bulgar Parlamentosu tarafından da gerçekleştirildiğini kendisi görmesi gerekir.

вайки, че турското правителство, така да се каже, си наложи известни жертви, за да изведе на добър край всички въпроси, с подробното разглеждане на които е излишно да се занимаваме тук.

По отношение на известни прояви, станали преди време в някои области на България и целта на които беше, по-скоро осигуряването на местни и регионални предимства, без оглед на националните интереси, ние никак не се съмняваме, че правителството на Цанков и кабинетът Ляпчев знаят много добре за какво става дума в тези случаи. А тогава, защо е необходимо ратификацията на договора да бъде толкова забавена.

Не може да се заявява, че Турция също бави ратификацията на договора толкова, колкото и България и, че грешката на въпросното забавяне трябва да се вменява изключително на последната и, че Турция също има своя принос в това.

Смятаме, че случаят, съвсем не е такъв поради следните причини - първо, може да се счита за абсолютно сигурно, че Великото Национално Събрание на Турция не ще се поколебае да потвърди договора, подписан в Ангора и освен това, за да може той да бъде ратифициран от В[еликото]

Tek taraflı antlaşma hiçbir ciddi sonucu doğurmayacağından, normal olarak, söz konusu antlaşma konusunda Bulgaristan'da neler olacağı hususunu da bilmek zorundayız. Bize göre, Ankara'nın bu onaylama yönünde hareket ettiğini hâlâ göremiyorsak bu hiç kuşkusuz Bulgar Hükûmeti'nin bu konuda ne yapmayı düşündüğü hususunda henüz emin olmadığımızdır.

Biz kendi açımızdan, iki komşu ülkenin karşılıklı olarak istikrara kavuşmalarını engelleyen bu yavaş ve ağır işleyişe sadece üzülebiliriz. Çünkü, kendi haklı sebeplerini desteklemek ve olayların gerekliliği nedeniyle içine girdikleri büyük savaş süresince beraber yürüyen bu iki ülkenin; ilişkilerini daha da içten hale getirmeleri, omuz omuza desteklemek zorunda kaldıkları büyük mücadelenin sonucu her biri için ne olursa olsun birbirlerini bağlayan bağları daha da sıkılaştırmaları hususunda çaba harcamalarını görmek, bizler için çok arzu edilen bir durumdu ve hâla da böyledir. Bu mülahazaları, yukarıda dile getirdiğimiz duygu ve düşünceleri özellikle ortaya koymak amacıyla kaleme alıyoruz. Çünkü aksi takdirde, şunu çok

Н[ационално] С[ъбрание] на Турция, трябва тя да е сигурна, че неговото разглеждане тече ефективно и в българския парламент.

Едностранната ратификация не може да направи нищо, а ние, естествено, имаме нужда да знаем точно за какво се захващаме, което е в пряка зависимост от това как ще бъде приет в България договорът. Според нас, ако все още не се забелязва придвижване на договора от Ангора, в смисъл на ратификацията му, това без съмнение се дължи на факта, че не сме сигурни какво възнамерява да направи българското правителство.

Можем само да съжаляваме за това забавяне, което пречи за взаимната стабилизация на положението в нашите две съседни страни, защото ни се струваше и продължава да ни изглежда твърде значим факт съгласието на тези две страни през войната, а днес принудени от събитията, както и за да защитят справедливите си каузи и да направят взаимоотношенията си по-искрени, като затегнат още повече връзките помежду си, какъвто и да се е оказал за всяка от тях резултатът от войната, който те ще понесат, и едната и другата.

Заявяваме всичко това изключително и само, за да извадим на показ чув-

аçık bir şekilde söyleyebiliriz ki; Balkanlarda şu anda hakim olan durum, Bulgaristan'ın davasının lehine sonuçlanacağından aşırı derecede kaygılandığımızı belirtmek istiyorum. Oralarda kalan halkların, yoğun kitlesi veya bir kısmına gelince, böyle çabaların yararsızlığını ortaya koymak için, 15 yıl öncesine kadar gitmeden önce, tüm savunma imkanlarından yoksun Bulgar köylerinin üzerine son zamanlarda hala atılan topları dile getirmek bizler için yeterli olacaktır. Balkanlar kaynamakta olduğu sürece içeriği her türlü şekli alabilen bir kazana benzetilebilir. Türkiye'nin içinde olmadığını, yanında olduğunu söylemek gerekir. Bulgaristan, böyle bir komşuyla ilişkilerini kesin olarak ve en erken bir şekilde düzenlemekle kaybedecek hiçbir şeyi yoktur. Bu inanca sahip olduk ve her zaman sahip olacağız. Ve işte bu düşünce, bizleri kendi kendimize şu soruyu sormaya itiyor: "Bulgaristan'ın anlaşmayı onaylamasını engelleyen sebep ne olabilir? "

ствата и идеите, които развихме погоре, защото в противен случай можем честно да кажем, че ние впрочем няма за какво да се тревожим, тъй като дейността, която цари в момента на Балканите не ще завърши с победа и за България. Що се отнася до компактната маса на всички народи, живеещи на Балканите, или на част от тях, смятаме, че след не по-малко от 15-ина години ще се установи безполезността на подобни усилия; достатъчно ни е само да припомним топовните гърмежи, които и напоследък още, стреляха по селата и колибите на България, [които от своя страна са] лишени от всякакви средства за защита. Балканите могат да бъдат сравнени с огромен котел, чието съдържание по време на кипене може да приема всякакви форми, но трябва добре да се знае, че Турция вече не е в него, тя стои настрана. България, следователно, няма да загуби нищо, ако регламентира възможно най-бързо, окончателно и категорично връзките си с такъв съсед.

Ние бяхме и продължаваме да сме убедени в това. Това именно убеждение ни кара да се питаме все по-често:

- Каква може да е причината, която пречи на България да ратифицира договора?

**BALKAN ÜLKELERİ VETERİNERLİK
KONGRESİ'NİN İSTANBUL'DA
TOPLANMASI İLE İLGİLİ HABER
(MİLLİYET, 04 TEŞRİN-İ EVVEL
[EKİM] 1927) (*)**

Baytar Kongresi Dün İçtima Etti

Kongre Bütün Balkan Devletleri Murahhaslarının İştirakiyle Ziraat Vekilimiz Tarafından Küşad Edilmiştir.

Bu kongrede hayvan hastalıklarının men-i sirayeti için esaslı mukarrerât ittihaz edilecektir. Onun için sihhî, ticarî ve iktisadî nokta-i nazardan da kongre ehemmiyetlidir.

Şehrimizde küşad edileceğini yazdığımız (Maraz-ı Sariye-i Hayvaniye) kongresi Romen murahhaslarının vurûdu üzerine dün saat 17.00 de Ziraat Vekili Sabri bey tarafından resmen küşad edilmiştir. Kongreye Sırp, Rumen, Bulgar ve Yunan murahhasları iştirak eylemişlerdir. Tam saat 17.00'de umum murahhaslar kongrenin içtima edeceği Hudut Sevahil Sıhhiye binasına gelmişlerdir.

**ИНФОРМАЦИЯ ЗА
ВЕТЕРИНАРНИЯ КОНГРЕС
НА БАЛКАНСКИТЕ ДЪРЖАВИ
В ИСТАНБУЛ**

**В. "МИЛЛИЙЕТ",
(4 октомври 1927 г.)**

Вчера започна Ветеринарният конгрес.

Конгресът с участието на делегати от всички Балкански страни беше открит от Министъра на Земеделието.

На този конгрес ще се приемат основни решения за предотвратяване на заразите сред животните. Затова конгресът е важен и от здравна, търговска и икономическа гледна точка.

Конгресът (Заразни болести по животните), за който писахме, че се открива в нашия град, по предложение на румънските делегати беше открит вчера в 17,00 ч. от Министъра на Земеделието Сабри Бей. В конгреса участват сръбски, румънски, български и гръцки делегати. Точно в 17 ч. всички делегати дойдоха в сградата на Министерството на Здравеопазването.

(*) *Milliyet Gazetesi, 4 Teşrin-i Evvel (Ekim) 1927.*

Bir müddet istirahat eyledikten sonra riyaset makamını Ziraat Vekili Sabri Bey işgal etmiş ve âtîdeki nutku Fransızca kıraat etmiştir.

Vekil Sabri Beyin Nutku

"Murahhas Efendiler"

Evvela muhterem heyet-i umumi-yenize beyan-ı hoş amedî eylerim.

Murahhas efendiler pek güzel takdir buyurursunuz ki kongremiz mahiyeti itibariyle iktisadi ve tekniktir. Çünkü kongremizin istihdaf ettiği gaye rençberlerimizin, köylülerimizin zî hayat servetlerini, sıhhatlerini hüsnü muhafazadır. Bu servetlerin mühlik marazlardan masun, emin olarak tezayüdüdür. Şüphesizdir ki bu gaye rençberlerin, köylülerin inkişaf-ı refahına, inkişaf-ı huzuruna hâdim olacaktır.

Murahhas efendiler işte bu itibarla kongrenin sarf edeceği bütün mesai her surette şayan-ı takdir ve tebcildir.

Efendiler, tehattür buyurursunuz ki bu kongremiz, bu gibi daha birçok hususlarda temas ve teşrik-i mesaide menfaatleri zahir olan balkanlıların umumiyetle iştirak ettiği ilk kongredir. Samimiyetle dilerimki gayesi refaha

След като си починаха малко, Министърът на Земеделието Сабри Бей пое председателството и произнесе на френски език следната реч:

Реч на министъра Сабри Бей

“Господа Делегати,

Първо искам да поздравя всички уважаеми делегати.

Господа делегати, много добре оценявате, че конгресът ни в своята същност е стопански и технически. Защото целта, която си поставя конгресът е да запази живота и здравето на нашите земеделци и селяни. Тези богатства, опазени от болести, безспорно увеличават прираста. Без съмнение тази цел ще допринесе за развитие на благоденствието и благосъстоянието на земеделците и селяните.

Господа делегати, ето защо усилията, които ще положи конгресът, във всяко отношение заслужават похвала и уважение.

Господа, ще признаете, че този конгрес е първият конгрес, на който въобще са участвали Балканите, които очевидно имат интерес от професионално сътрудничество и контакти

hâdim bulunan bu kongre devam ve takibini hâlisâne temenni etmekliğimiz icab eden iktisadî, ilmî, fikri hülâsâ kader ve menfaatlerimizin birleştiği her sahadaki kolaborasyon için hayırlı bir mukaddime olsun.

Murahhas efendiler bülend-i mesainizde hüsnü muvaffakiyetlerinizi samimi har temenni eder kongreyi küşad ederim.

Müsaadenizle makam-ı riyaseti Türk heyet-i murahhasası reisi muhterem mebus Tevfik Kâmil Beyefendiye terk ederim.

Tevfik Kâmil Beyin Nutku

Vekil beyin nutku alkışlandıktan sonra riyaset makamını İstanbul mebusu Tevfik Kâmil Bey işgal etmiş ve kongrenin meşgul olacağı mesaili hülâsâ eden âtîdeki nutku okumuştur.

"Murahhas Efendiler,

Bugün inikat etmekte olan kongreye riyaset için hükûmetim tarafından memur edilmiş olduğumdan size ben de beyan-ı hoş amedî etmekle ve aramızdaki ikametinizi iyi geçirmenizi temenni ile bahtıyırım. Evvela Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetinin Ziraat Vekili Sabri

като този в още много други области като тази. Искрено пожелавам този конгрес, чиято цел е благоденствието, да бъде едно успешно начало за сътрудничество във всяка област, което трябва да продължим най-искрено, там където икономическите, научни и идейните ни интереси си съвпадат.

Господа делегати, от сърце ви пожелавам успех в отговорната ни задача и откривам конгреса.

С ваше позволение предоставям председателството на уважаемия депутат, господин Тевфик Кямил Бей, Председател на турската делегация.

Реч на Тевфик Кямил Бей

След като речта на министъра беше изпратена с аплодисменти, на председателското място застана Тевфик Кямил Бей депутат от Истанбул и прочете следната реч, в която накратко се очертаваха въпросите, с които ще се занимава конгресът.

Господа Делегати,

Поради това, че съм натоварен от моето Правителство да председателствам свикания днес конгрес, аз съм щастлив да ви приветствам и да ви пожелаая да прекарате добре дните между нас. Най-напред искам да бла-

Beyefendi hazretlerine küşad ve celsemize bizzat riyaset eylediklerinden dolayı arz-ı teşekkür etmekle arzunuza tabiyyet etmiş olduğuma eminim.

Efendiler malûmunuz olduğu veçhile içtimamızın gayesi emrâz-ı sâriyenin intişarına karşı imkan dairesinde daha müessir olacak vecihle mücadele etmek için memleketlerimizin kavanîn-i sıhhiyesinin hudutlarda tatbikatını telif edebilecek surette bu kavanîni yekdiğeriyle mukabele etmektir. Binaenaleyh birbirini müteakiben tetkik ve müzakere edeceğimiz husûsât şunlardır:

Hayvânât ithal ve ihracı için medhal ve mahreç noktalarının tespiti, menşe şehadetnamesinin tanzimi, muteber olacağı müddet, transit suretle nakledilen hayvânâtın muayenesinin ne suretle icra edileceği, keزالik hudut veya bir hudut kapısı civarında sârî bir hastalığın zuhuru takdirinde takip edilecek hattı hareketin neden ibaret olacağı,

Sârî hastalık zuhurunda karada, deniz veya şimendifer tarîki ile sevk olunacak hayvânâtın hududda teftişi hangi şerait dahilinde icra olunacağı ve tatbik olunacak tedabirin neden ibaret bulunacağı.

годаря на Негово Превъзходителство Господин Сабри Бей, Министър на Земеделието в Правителството на Република Турция за това, че лично откри и председателства заседанието, с което ще изпълни задължението си към вас. Въпросите, които последователно ще разглеждате и разисквате са следните:

Потвърждаване на точките обхващащи и изключващи вноса и износа на животни, изготвяне на свидетелство за произход, времето, за което е валидно, по какъв начин да се извърши прегледа на животните, които се превозват транзитно, какво да се прави в случай че на границата или близо до границата се появи някоя заразна болест, в каква среда на границата ще се извършва прегледа на животните, болни от заразна болест при транспортирането им по суша, море и с влак и какви ще бъдат мерките, които ще се прилагат.

Задачите и компетенцията на граничните ветеринари в случай на обикновено съмнение за заразна болест; действията, които трябва да предприеме ветеринарят; дезинфекциране на превозното средство.

След утвърждаване на тези мерки е необходимо по същия начин да опре-

Hudut-u baytariyenin vazife ve selahiyeti ve alelade sârî hastalık şüphesi halinde baytarların takip edecekleri hatt-ı hareket, vesaiti nakliyenin tebhîri.

Bu tedabiri umumiyenin tespitinden sonra herbir sârî hastalık için ayrı ayrı takip olunacak kavaidi aynı veçhle tespit etmekliğimiz lâzımdır.

Badehu et, deri, yün, konserve, ilââhir menşei hayvânî olan mevad ve müstahsalatın ithalat ve ihracata müteallik nizamnameyi münakaşa etmekliğimiz icap edecektir. Elhasıl bu içtimadan bilistifade sârî emrâza karşı mücadeleye müteallik umumi mahiyette olan mesail üzerinde itilafımızı teshil eylemek maksadıyla son iki sene zarfında memleketlerimizde takip olunan mesâil-i ilmiyenin netayici hakkında teâtî-i efkâra mübaşeret için bu içtimadan istifade etmek arzusundayız. Sözlerime hitam verirken bu içtimain mütekabilen memleketlerimiz için müfid olması ve teâtî-i efkârımızın icraat-ı sıhhiyemize ve iktisadî menfaatlerimize daha müsait olacak bir tarzda tanzime münker olması temenniyatını arz ederim.

Müteakiben Bulgar heyeti murahhasası reisi Gospodin Minçov ayağa

делим за всяка отделна заразна болест мерките, които трябва да приложим. Всъщност, възползвайки се от този форум, с цел да улесним нашето сътрудничество по въпроси от общ интерес, във връзка с борбата против заразните болести, искам да се възползвам от конгреса, за да започнем обмен на мнения за резултатите от научните проблеми, които се проследяваха в страната ни в последните две години. Завършвайки думите си пожелавам този конгрес да бъде полезен на страната ни, да се превърне в по-подходяща форма за икономическа изгода и за обмен на мнения за реформи в здравеопазването.

След това стана представителят на българската делегация, Господин Минчев и произнесе слово, изказа благодарността си на нашето Правителство от провеждането на конгреса в Истанбул и от оказания горещ прием.

След като говори за научната и икономическа полза от конгреса, българският представител препоръча конгреси като този да последват и в други столици на Балканските държави.

След това взе думата Председателят Тевфик Кямил Бей, но когато започнаха разискванията взе думата ру-

kalkarak bir nutuk irad ederek kongrenin İstanbul'da akdedilmesinden ve gösterilen hüsnü kabulden mütevellid memnuniyetlerini izhar etmiş ve hükûmetimize teşekkür eylemiştir.

Bulgar murahhası kongrenin ilmi ve iktisadi menafiinden bahsettikten sonra bu gibi kongrelerin muhtelif Balkan Hükûmetleri payitahtlarında tevâlî etmesini temennî etmiştir.

Müteakiben reis Tevfik Kâmil bey rûznameye geçmiş, fakat müzâkerâta başlanacağı esnada Rumen murahhası ayağa kalkmış, Evvela kongrenin kendilerine intizaren iki gün sonra küşad edilmesine karar verilmesi üzerine heyet-i murahhasamıza teşekkür etmiş, kongrenin lüzum ve faidelerinden, iktisâdî ehemmiyetten bahsetmiştir.

İlk Münakaşalar

Nutukların teatisinden sonra reis Tevfik Kâmil bey Türk Heyet-i murahhasası namına zabıta-i sıhhiye ve emrâz-ı Sâriye namlarıyla iki komite teşkilini teklif etmiştir.

Tekalifi müteakip Romanya murahhası söz almış ve iki komite yerine müteaddid tâlî komisyonlar teşkilini ileri sürmüştür. Bunun üzerine müzâkerât

мънският представител и първо благодари на нашата делегация, за това, че се е решило откриването на конгреса да стане два дни по-късно поради неговото забавяне, говори за необходимостта, ползата и икономическото значение на конгреса.

Първите разисквания

След произнасянето на докладите Председателят Тевфик Кямил Бей от името на делегацията на турските представители предложи да се организират два комитета “Полиция по здравеопазването” и “Заразни болести”.

След това предложение думата взе румънският представител и вместо двата комитета предложи да се организират няколко други комисии. По този въпрос разискванията преминаха на по-общо ниво, българският представител Господин Минчов и съпругата му говориха на български език, той предложи да се организират четири комисии.

По повод на това от нашите представители Шефик Бей стана и защити идеята за организирането на два комитета. Шефик Бей каза, че ако се организират два комитета, работата на конгреса ще може да се ускори и

daha umumî bir safhaya girmiş, Bulgar murahhası Gospodin (Minçov)'da rüfekâsıyla Bulgarca görüştükten sonra dört komisyon teşkilini ileri sürmüştür.

Bunun üzerine murahhaslarımızdan Şefik bey ayağa kalkarak iki komitenin teşkil lüzumunu müdafaa etmiştir. Şefik bey iki komite teşkil edildiği takdirde kongrenin mesaisi süratle ilerleyebileceğini söylemiş, bu hususta misâller zikretmiştir.

Muhtelif mütâlaaların karşılaşması üzerine Tefvik Kâmil bey reye müracaata karar verdiğini beyan ettiği sırada Rumen murahhası ayağa kalkarak; "Ben nokta-i nazarımda ısrar etmiyorum. Yalnız mütâlaamı serdettim." demiştir.

Yunan murahhası mösyö Haralam-bopulos Türk heyet-i murahhasasının iki komite teşkili hakkındaki teklifini kabul ediyoruz. Biz zaten iki kişiyiz.

Nihayet Yugoslavya murahhasları da heyet-i murahhasamızın teklifini tasvib ettiklerinden iki komite teşkili ekseriyetle kabul ve komite âzâları tefrik edilmiştir.

Müteakiben, Tefvik Kâmil beyin teklifi üzerine münavebe ile her heyet-i murahhasadan birer zâtın müteakip içti-

даде примери в това отношение.

След като съпостави различните мнения, Тевфик Кямил Бей обяви, че ще се гласува, в този момент румънският делегат стана и каза, че: "Аз по принцип не възразявам, само изказах мнението си."

Гръцкият делегат Господин Хараламбопулос каза, че: "Ние приемаме предложението на турските представители за основаване на два комитета. Ние и без това сме двама."

Най-после и югославските делегати след като уточниха предложението си, предложението за два комитета се одобри с мнозинство и се утвърдиха членовете на комитета.

След това по предложение на Тевфик Кямил Бей се прие всяко следващо заседание да бъде ръководено от един представител на всяка делегация. Тази сутрин ще свикат първите си заседания комитетите "Полиция по здравеопазването" и "Заразни болести", които бяха създадени на първото заседание на конгреса. Общата комисия ще бъде свиквана при необходимост.

Заседанията ще бъдат закрити

На вчерашното заседание беше ра-

mada riyaset etmeleri kabul edilmiştir. İlk içtimada teşekkül eden zâbita-i sıhhiye ve emrâz-ı sâriye komiteleri bugün sabah ilk içtimalarını akdedeceklerdir. Heyet-i Umûmiye lüzum görüldüğü zamanlar toplanacaktır.

Müzâkerât Hafî Olacak

Dünkü içtimada müzâkerâtın alenî veyahut hafî olarak cereyan etmesi meselesi de görüşülmüş, nihayet baytarlara müsaade edilmek şartıyla müzâkerâtın hafî surette cereyan etmesine karar verilmiştir. Şehrimiz Arjantin konsolosunun içtimalarda bulunması hakkında bir murahhasımız vasıtasıyla yapmış olduğu teşebbüs de prensip itibarıyla reddedilmiştir.

Kongre Kâtib-i Umumîliğine, Türk Heyet-i Murahhasası Katib-i Umumîsinin tayini ekseriyetle kabul olunmuştur.

Murahhasların Şerefine Ziyâfet

Baytar Kongresine iştirâk eden murahhaslar şerefine bu akşam Ziraat Vekilimiz tarafından Tokatlayan'da bir ziyafet keşide edilecektir. Yarın akşam da Şehremaneti tarafından Baytar Kongresi murahhasları şerefine ayrıca bir ziyafet keşide edilecektir.

зискван въпросът, как да протекат заседанията - открито или закрито, най-после се взе решение заседанията да бъдат закрити, с условие да се разреши присъствието на ветеринарните лекари. Застъпничеството на нашия град, направено чрез един наш делегат на заседанията да присъства и аржентинския консул, беше отхвърлено по принцип.

Беше прието с мнозинство в Общия секретариат на конгреса да бъде назначен главният секретар на турската делегация.

Официална вечеря в чест на делегатите

В чест на делегатите, участвали във Ветеринарния конгрес, тази вечер нашият Министър на Земеделието ще даде вечеря в Токатляян. А утре вечер на делегатите ще бъде дадена официална вечеря от Градската съкровищница.

**1930'LU YILLARDA
BULGARİSTAN'DA TÜRKÇE ÇIKAN
GAZETELERİN LİSTESİ (*)**

1- Deliorman-Sofya

Redaktörü Mahmud Necmettin (Mahmut Saraç Aliyev). Latin harfleri ile yayınlanır. Kemalist gazetesidir. Sofya'daki Türk Elçiliği tarafından malî destek gördüğü (belki de poliste deliller de mevcuttur.) söylenir. Bu gazetenin redaktörü, Razgrad'taki Türk gazetesi "Karadeniz"in redaktörü Arif Necib ve Sofya'daki Anadolu Ajansı'nın eski muhabiri Ali Naci ile birlikte, Razgrad vakası üzerinde gürültü kopardılar ve bildiğimiz olayları ortaya çıkardılar. Bu kişinin provakatör rolü polis tarafından bilinmemesi mümkün değildir. Ayrıca, "hiç olmazsa 20-30 milletvekili" millet meclisine sokma düşüncesiyle, Bulgaristan'da bir Türk millî partisinin kurulması meselesini ilk kez ortaya koymuştur.

2- Rehber-Sofya

(*) TsDA, F. 176K, op. 6 a.e. 2558, L. 182-183.

**ВЕСТНИЦИ ИЗЛИЗАЩИ В
БЪЛГАРИЯ НА ТУРСКИ ЕЗИК
ПРЕЗ 1930 г.***

СПИСЪК

На турските вестници излизащи в
България.

1) ДЕЛИ ОРМАН - София

Редактор Махмуд Неджеметтин (Махмуд Сарач Алиев). Списва се на латиницата. Прокемалистки. Говори се (а може би в полицията, имат и доказателства) че вестникът се субсидира от турската легация в София. Редакторът на този вестник, заедно с редактора на градския турски в. "КАРА-ДЕНИЗ" - Ариф Неджиб и доскорония кореспондент на анадолската агенция в София - Али Наджи вдигнаха известния шум около разградския инцидент и създадоха познатите неприятности. В полицията не може да не знаят провокаторската роля на този човек. Пръв той повдигна въпроса за организиране на турската национална политическа партия в Бълга-

* ЦДА, ф. 176К, оп. 6, а.е. 2558, л. 182-183.

Redaktörü Mehmed Celilov eski alfabe ile yayınlanır. Prof. Aleksandr Tsankov politikasının yayıcısı olarak bilinmektedir. Milliyetçi ve Kemalist gazetesidir. Bulgaristan'da Türklerin mağdur olduklarını ve gasbedilmiş haklarını "kazanmak" için mücadele etmeleri gerektiğini ispatlamak niyetiyle, sütunlarında Türkler ile Bulgarlar arasında geçen küçük anlaşmazlıkları yazma alışkanlığı vardır.

3- Halk Sesi-Sofya

Müdürü Ahmed Hilmi'dir. Türk-Bulgar yakınlaşması taraftarıdır. Kemalistlerin reklam sahifesidir. Türk Elçiliği'nden para aldığından periyodik olarak çıkar.

4- Dostluk-Sofya

Redaktörü Tahir Nuri'dir. Kendisi çok az yazar. Herkes tarafından kabul edildiği üzere, müretteplik mesleğinden olup bilgisiz bir kişidir. Bu gazete Bulgaristan'daki Anti-Kemalist çevrelerin organı olarak tanınmaktadır. Burada yazan kişiler Arif Oruç, Çerkez Ali Haydar, Dr. Osman Nuri (150'likler listesinden) ve diğer Türk siyasî mültecileridir. Yakın zamana kadar, maddî

рия за вкарване в Народното събрание на "поне 20-30 души депутати".

2) РЕХБЕР - София.

Редакторът Мехмед Джелил (Джелилов). Списва са на старата азбука. Минава за проводник на идеите и политиката на проф. Александър Цанкова. Вестник националистичен и прокемалистки. Има обичая да изнася в колоните си съобщения за станали дребни инциденти между турци и българи, за да доказва, че турците в България са онеправдани и че трябва да се борят за "спечелване" на похитените си права.

3) ХАЛК СЕСИ - София.

Директор Ахмед Хилми. "Ратува за турско-българско движение". Рекламен кемалистически лист. Излиза периодически (когато му дадат пари от турската легация).

4) ДОСТЛУК - София.

Редактор Тахир Нури. Самият той малко пише защото, по общо признание, е прост човек - словослагател по занятие. Вестникът минава за орган на провокемалистическите среди в България. В него пишат господата Ариф Оруч, Черкез Али Хайдар, д-р.

yardım gördüğü Başmüftülüğe yakınlık gösteriyordu. Fakat bu günlerde müftü kendi gazetesini çıkardı ve onunla küçük bir ihtilafa düştüler.

5- Medeniyet-Sofya

Redaktörü Hikmet'tir. Başmüftünün gazetesidir ve müftü tarafından maddî kaynaklar ile desteklenmektedir Anti-Kemalisttir. Çünkü Mustafa Kemal Paşa'nın Türkiye'de dinî ortadan kaldırdığını ve Bolşevizm ile dinsizliği ihdas ettiğini düşünmektedir.

6- Çiftçi Bilgisi-Sofya

Türk ziraat birliğinin organıdır. Daha çok taraftar çekmek düşüncesiyle hem Kemalistleri, hem de Anti-Kemalistleri okşamaktadır. Ziraat birliği tarafından masrafları karşılanmaktadır.

7- Rodop-Filibe

Redaktörü Mehmed Lütfi Takanov'dur. Tamamıyla Latin harfleri ile çıkmaktadır. Kemalist gazetesidir. Çok entellektüel ve düzenlidir.

8- Karadeniz-Razgrad

Redaktörü Öğretmen Arif Necib (Ne-

Осман Нури (от списъка на 150-те) и други турски политически емигранти. До скоро бе близък на главния мюфтия, който го и подпомагаше материално, но напоследък мюфтията си основа свой вестник и сега е в малък конфликт с него.

5) МЕДЕНИЕТ - София.

Редактор Хикмет. Вестникът на главния мюфтия и се субсидира от него. Трибуна на мюсюлманите. Противокемалски е защото смята, че Кемал паша е премахнал религията в Турция и е въвел болшевизма и безбожничеството.

6) ЧИФЧИ БИЛГИСИ - София.

Турски орган на земеделския съюз. Гъделичка и кемалисти и антикемалисти, за да печели повече привърженици. Издържа са от земеделския съюз.

7) РОДОП - Пловдив.

Редактор Мехмед Лутфи Тakanов. Понастоящем излиза изцяло на латиницата. Прокемалистки. Списва се много интелигентно и издържано.

8) КАРА ДЕНИЗ - Разград.

Редактор Ариф Неджиб. (Неджи-

cibov)'dur. *Kemalist gazetesidir. Redaktörü, Deliorman'ın redaktörü ile birlikte Bulgaristan'da azınlıklar partisi kurulmasında hemfikirdirler.*

9- İstikbal-Vidin

Redaktörü Halim Özdemir'dir. Kemalist gazetesidir. Onun için, Mustafa Kemal Paşa'dan daha yüce bir insan ve bugünkü Türkiye Cumhuriyeti'nden daha mutlu bir devlet yoktur tezini savunur.

10- Turan-Varna

Bulgaristan'daki "Turan" teşkilatının organıdır. Buradaki Türk muhitlerine takılan kişilerin iddiasına göre, "Dostluk", "Medeniyet", "Çiftçi Bilgisi" dışında, Bulgaristan'da çıkan tüm Türk gazeteleri Sofya'daki Türk Elçiliği'nden malî yardımlar almaktadırlar. Sadece, 344 bin Türk gazete okuyucusu olan Bulgaristan'da bu kadar Türk gazetesinin olması bu şüpheleri doğrulamaktadır. Bunun dışında, polis, masraflarının karşılanma biçimleri hakkında bilgi sahibi olmalıdır. Yada, hiç olmazsa, hesaplarının teftişini yaparak bunun tespiti yapılabilir.

бов), тамошен учител. Прокемалистки. Редакторът му, заедно с редактора на "Дели Орман", съратници за образуване на турска малцинствена партия в България

9) ИСТИКБАЛ - Видин.

Редактор Халим Ъздемир. Прокемалистки лист. За него по-велик човек от Кемал няма и по-блажена страна от днешна републиканска Турция не съществува.

10) ТУРАН - Варна.

Орган на туранската организация в България.

По твърденията на лица, които се движат из тукашните турски среди, всички излизащи у нас турски вестници, с изключение на "ДОСТЛУК", "МЕДЕНИЕТ", "ЧИВЧИ БИЛГИСИ" - получават помощи и от турската легация в София. Факта, че толкоз вестници могат да съществуват при една турскачитающа публика от най-много 344 хиляди души, подкрепя тия подозрения. Освен това, полицията трябва да има сведения за начините на тяхната издръжка, или поне ако поиска чрез една ревизия на самите им, може да установи това.

**TÜRK VE
BULGARİSTAN
MATBUAT
CEMİYETLERİNİN
MÜŞTEREK ÇALIŞMALARI
HAKKINDA
(09.08.1930) (*)**

**ПРОТОКОЛ ЗА
СЪТРУДНИЧЕСТВО МЕЖДУ
ОРГАНИЗАЦИИТЕ НА
ЖУРНАЛИСТИТЕ НА ТУРЦИЯ
И БЪЛГАРИЯ ПУБЛИКУВАН
ВЪВ В. "ЛА БУЛГАРИ"
(9 август 1930 г.)**

9 Ağustos 1930
"Bulgaristan"

България,

9 август 1930

Bulgar ve Türk gazetecileri arasındaki anlaşma aşağıdaki maddeleri içermektedir:

Görüş alış-verişini yaptıktan sonra Türk ve Bulgar gazetecileri, iki ülke basınının karşılıklı katkılarıyla, aşağıdaki nezaket kurallarını içeren sonuçlara varmışlardır:

1- Bir dostluk antlaşmasının birbirlerini bağladığı iki ülkenin en önemli olaylarında, kısa bilgiler içeren bültenlerin düzenli değişimi.

2- İlgili ülkelerin başvurusu üzerine veya önemli durumlarla ilgili özel açıklamaların yapılması.

Споразумението между българските и турски журналисти има следното съдържание:

След като размениха виждания, българските и турските журналисти стигнаха до заключението, че могат да съдействат за организирания от пресата на двете страни реципрочен протокол и той може да приеме следната форма:

1. Периодична обмяна на бюлетени, съдържащи кратки информации за най-важните събития в двете страни, които са обединени с договор за приятелство;

(*) BCA. 030.10.240-618-15.

3- *Karşılıklı, kuruluşların komitelerinin seçimiyle Bulgar ve Türk gazetelerinde iki ülkenin yayınlayacak, Bulgar ve Türk gazetecilerin yazdıkları makalelerin değişimi.*

4- *Her iki ülkenin gazetecileri; günümüzde olduğu kadar gelecekte de her iki ülkenin ilişkilerine hakim olması gereken dostluk ve barış ruhuyla bağdaşmayan duygu ve hatıraları uyandırabilecek ifade ve sözlerden kaçınılması dileklerinde bulunmaktadırlar.*

5- *Yukarıda sıralanan kararlar, karşılıklı iki kuruluşun onayına sunulduktan sonra bir ortak antlaşma olarak uygulamaya konabilir.*

2. Специално разглеждане на важните случаи или на такива, по изрична молба на една от заинтересованите страни;

3. Обмен на статии от български и турски журналисти, които двете страни публикуват в български, респективно турски вестници, определени от комитетите на съответните организации;

4. Журналистите от двете страни изразяват желания да се избягват изразите и термините използвани в миналото и в състояние да пробудят противоречиви на духа на договора, чувства и спомени, тъй като взаимоотношенията на двете страни днес и за в бъдеще, трябва да се ръководят от принципите за съгласие и приятелство;

5. Решенията, споменати по-горе биха могли да се поставят за изпълнение от общо споразумение, което да бъде предоставено за одобрение от съответните организации на двете страни.

**BALKAN KONFERANSI İÇİN
ANKARA'YA GELEN
TEMSİLCİLERİN VERDİĞİ
BEYANATLAR
(VAKİT, 28 TEŞRİN-İ EVVEL
[EKİM] 1931) (*)**

*Balkan murahhasları dün Ankara'dan
şehrimize döndüler*

Ankara bizi teshir etti, diyorlar.

"Büyük reisinizin karşısında duyduğumuz hayranlık hislerini ifade edecek kelime yoktur. İnsan kudretinin yarattığı Ankara bir harikadır"

İkinci Balkan konferansı murahhas heyetleri dün akşam saat on yedi buçuk, ve yirmide gelen iki hususi trenle memleketlerine dönmek üzere Ankara'dan şehrimize dönmüşlerdir.

Murahhaslar Haydarpaşadan Şirketi Hayriyenin 74 numaralı vapuru ile Seyrisefain rıhtımına geçmişler oradan da otomobillerle otellerine gitmişlerdir. Konferans ve birlik reisi Trabzon meb'usu Hasan, umumi katip Ruşen

**ИЗЯВЛЕНИЯ НА
ПРЕДСТАВИТЕЛИ НА
БАЛКАНСКИТЕ СТРАНИ
УЧАСТВАЛИ В БАЛКАНСКАТА
КОНФЕРЕНЦИЯ В. "ВАКИТ"
(28 октомври 1931 г.)**

Балканските делегати вчера се завърнаха от Анкара в нашия град

Казват "Анкара ни покори"

"Нямаме думи, с които да изразим възхищението си от великия Ви Вожд. Анкара е едно чудо, сътворено от човешката сила."

Делегатите на Втората Балканска конференция вчера вечерта в 17,50 ч. с два специални влака пристигнаха от Анкара в града ни, на път за страните си.

Делегатите пътували от Хайдарпаша до Морското пристанище с кораб № 74 на Благотворителното дружество, а от там с коли отишли до хотела си. Председателят на конференцията и организацията, депутат от Трабзон, господин Хасан, господата Рушен Ешреф Бей и по-голямата част от нашите делегати също се завърнали.

(*) Vakıt, 28 Teşrîn-i Evvel (Ekim) 1931.

Eşref beyler ve murahhaslarımızın ekserisi de şehrimize dönmüşlerdir. Murahhasların hepsi Ankara'da ve İstanbul'da gördükleri hüsnü kabulden çok mütehassis olduklarını söylemektedirler.

Yunan Baş Murahhasılarının İhtisaslari

Yunan baş murahhası M. Papanastasyo demiştir ki:

- Ankara'dan çok güzel intibalarla ayrıldık. Gördüklerimiz bizi hayran bıraktı. Azim ve irade karşısında derin takdir hisleriyle mütehassis olmamak imkansızdır.

Ankara'daki mesai ve faaliyet yeni Türkiye'nin daima ilerlemek ve inkişaf etmek yolundaki azim ve gayretini ispat ediyor.

Türkiyeye mes'ut bir istikbal hazırlayacak olan bu faaliyet, Balkanlar için olduğu kadar, beşeriyet ve bütün cihan için büyük bir kuvvet teşkil eder"

Arnavutluk reisinin ihtisaslari

Arnavutluk murahhas heyeti reisi Mehmet bey Koniçe ise intibalarını şu sözlerle anlatmıştır:

Всички делегати казват, че са много развълнувани от оказания им добър прием в Анкара и Истанбул.

Впечатления на Председателя на гръцките делегати

Председателят на гръцките делегати М. Папанастасио каза:

- Тръгваме си от Анкара с много добри впечатления. Това, което видяхме ни възхити. Не е възможно да не изпиташ дълбоко чувство на преклонение пред величието и волята.

Активната и усилена дейност в Анкара показва волята и силата на Турция да върви винаги по пътя на обновлението и прогреса.

Балканските делегати вчера се върнаха от Анкара в нашия град

Тази активност ще подготви Турция за щастливо бъдеще, тя ще представлява голяма сила както за Балканите, така и за човечеството и целия свят.

Впечатления на ръководителя на Албания

Председателят на делегацията на Албания Мехмет Бей Кониче изказа своите впечатления със следните думи:

- Решенията на Втората Балканска

- İkinci Balkan konferansı halli belki senelere muhtaç olan bazı meseleler hakkında kat'i bir karar vermiş olmakla beraber müşterek gayemize doğru biraz daha yaklaşmamızı mümkün kılacak mesaide bulunmuştur. Bunun için bütün murahhasların ve hüsnü niyet sahibi herkesin çok memnun olması icap eder.

Fakat bizim, Arnavutluk murahhaslarının sevinci ve memnuniyeti sadece bundan ileri gelmemektedir. Türkiye'yi ziyaretimiz iki millet arasında maziye ait çok kıymetli bazı hatıraların ihyasına vesile oldu. Türklerin ve Arnavutların birbirlerine karşı olan hissiyatı çok kuvvetli ve samimidir.

İstanbul'da ve kardeş Türk milletinin merkezi Ankara'daki müşahedatım bu husustaki kanaatimi bir kat daha kuvvetlendirdi. Bu hissiyat ileride iki milletin dost ve elele çalışacaklarına bariz bir delil teşkil eder.

Gazi Hazretlerinin konferansın son celselerinde söyledikleri nutuk tamamen kalpten geliyor ve duyulan hissiyatı ifade ediyordu. Büyük reisiniz kendilerine mahsus belagatleriyle bizim ifade edemediklerimizi ifade ettiler ve çok kıymetli irşatlarda bulundular. Türkiye'yi

конференция освен че дадоха категоричен отговор на някои въпроси, за които може би трябваха години, направиха възможно и доближаването ни към общата цел. Затова всички делегати и всички доброжелатели трябва да бъдат доволни.

Само че радостта и задоволството на нашите албански делегати не се дължат само на това. Посещението ни в Турция стана повод за съживяване на някои много скъпи спомени, принадлежащи на миналото на двата народа. Посещението ни в Турция, стана повод за съживяване на някои много скъпи спомени, принадлежащи на миналото на двата народа. Чувствата, които изпитват турците и албанците едни към други са много силни и искрени.

Наблюденията ми от Истанбул и от Анкара, столицата на братския турски народ, още веднъж потвърдиха убежденията ми в това отношение. Тези чувства са ясно доказателство, че занапред двата народа ще работят като приятели и подавайки си ръце.

Речта, която произнесе Негово Превъзходителство Гази на последното заседание на конференцията извираше от дълбините на душата му и отразяваше тези чувства. Великият ни Вожд, с присъщото си красноречие изрази това, което ние не можем

ziyaretimiz biz de hiç unutamiyacağımız
silinmez hatıralar bırakmıştır.

Prensesin ihtisasları

*Romanya murahhaslarından prenses
Kantagözen de şunları söylemiştir.*

*- Ankarayı hiç görmemiştim. İstanbul
lun fevkalade tabii güzellikleri karşısında
duyduğum hayranlık, terakki arzu ve
azminin yarattığı Ankara için duyduğum
hayranlık yanında. İtiraf ederim, pek
sönük kaldı.*

*Ankara'nın adeta havasında hisse-
dilen, elle tutulacak zannedilen bu iler-
lemek azmi sekiz, on sene gibi çok kısa
bir zamanda bütün dünyanın takdirini
celbeden harikalar yaratmıştır. Gör-
düğümüz hüsnü kabul Türk milletinin
yüksek misafirperverliğine çok parlak bir
delil daha teşkil etti.*

*Türk milletinin asil mümessili Gazi
Hazretlerinin yüksek şahsiyetlerine karşı
duyduğum hayranlık ve takdir hisleri
konferansın son celsesinde Balkan mil-
letleri için kıymetli irşatlarla dolu nutuk-
larını dinledikten sonra bir kat daha
arttı. Son söz olarak bir kere daha
teşekkür etmek, Hükûmet erkanına,
Türk murahhaslarına, Türk millete bize
gösterilen hüsnü kabul karşısında duy-*

да изразим и изказа много ценни на-
пътстващи слова. Посещението ни в
Турция остави в нас незабравими и
незаличими спомени.

Впечатления на принцесата

От румънските делегати Принцеса
Кантакузен каза следното:

- Никога не бях виждала Анкара.
Възхищението, което изпитах от ве-
ликолепните природни красоти на
Истанбул, твърдя, че останаха твърде
бледи в сравнение с възхищението ми
от това, което са създали в Анкара
желанието за прогрес и величие.

Дори във въздуха на Анкара се до-
лавя и имаш усещането, че с ръка ще
докоснеш този грандиозен напредък,
който за период от осем, десет години
е създал чудеса, които привличат
вниманието на целия свят. Добрият
прием, който ни оказаха беше още ед-
но ярко доказателство за голямото
гостоприемство на турския народ.

Възхищението и респектът, които
изпитвам към авторитетната личност
на Негово Превъзходителство Гази,
истинският представител на турския
народ, се увеличиха още веднъж,
след като изслушах речта му на пос-
ледното заседание на конференцията,
която беше изпълнена с много ценни
напътствия за балканските народи. В
заклучение още веднъж искам да из-

duğumuz minnettarlıkları bir kere daha söylemek isterim.

Bulgar baş murahhasının ihtisasları

Bulgar baş murahhası M. Sakazof ise demiştir ki:

- Size ne söylesem, duyduklarımı ve tesiri altında bulunduğum hissiyatı hakkile ifade etmiş olamam. Ankara bizi teshir etti. Yeni Türkiye her hususta mükemmel bir örnektir. Bilhassa büyük reisinizin yüksek şahsiyetleri karşısında duyduğum hayranlığı ifade için kelime bulmaktan acizim...

Balkan birliği meclisi dün yolda toplandı

Her murahhas heyetten üç zatın iştirakile teşekkür eden Balkan birliği meclisi dün murahhaslar Ankara'dan gelirken trende toplanmış ve gelecek konferansın hangi şehirde toplanacağı etrafında bazı müzakerelerde bulunmuştur. Konferansın gelecek sene Bükreş'te toplanması ihtimali çok kuvvetlidir. Romen murahhasları bu husustaki kararlarını bir aya kadar birlik reisi Hasan beye bildirecekler. Gelecek konferansın hangi Balkan şehrinde toplanacağı bundan sonra kat'i olarak anlaşılacaktır.

кажа благодарността, която изпитваме за оказания ни добър прием от страна на правителствените ръководители, турските делегати и на турския народ.

Впечатления на ръководителя на българските делегати

Господин Сакъзов, ръководителят на българската делегация пък казал следното:

- Каквото и да Ви кажа за чувствата, които изпитвам и под чието влияние се намирам, няма да мога да се изразя така, както се полага. Анкара ни очарова. Нова Турция във всяко отношение е един превъзходен пример. Особено безпомощен се чувствам какви думи да намеря, за да изразя възхищението си, което изпитвам от авторитетната личност на Вашия Велик Ръководител.

Вчера Съюзът на Балканското единство заседава по път

Съюзът на Балканското единство, образуван с участието на три лица от всяка делегация, вчера при завръщането на делегатите от Анкара се събра във влака и разисква някои въпроси, свързани с определяне на града, в който да се проведе следващата конференция.

Според правилника на Съюза за

Balkan birliği nizamnamesi mucibince birlik reisi her sene değişmektedir. Hasan beyin riyaset müddeti kânunusanide nihayet bulacak, riyaset üçüncü konferansın toplanacağı memleket Balkan millî grubu reisine bir sene müddetle intikal edecektir.

Murahhaslar memleketlerine dönüyorlar

Murahhaslar bugünden sonra kısım, kısım memleketlerine dönmeye başlayacaklardır.

Yunan gazetecileri ve murahhas heyeti yarın Patris vapurile Atinaya gideceklerdir.

Arnavutluk murahhasları dört, beş gün daha burada kalacaklardır.

Yunan baş murahhasının sözleri

Balkan konferansı murahhasları şerefine Ankara'da Hariciye vekilimiz tarafından verilen ziyafette Yunan baş murahhası M. Pananastasyonun bütün murahhaslar namına bir nutuk söylediğini yazmıştık.

M. Pananastasyo nutkunda ezcümle şunları söylemiştir:

"İttifakla vardığımız, neticeler ve

балканско единство, председателят на съюза трябва да се сменя всяка година. Мандатът на Хасан Бей ще завърши през януари, той ще се предостави за една година на председателя на Балканската национална група на страната, в която ще се проведе третата конференция.

Делегатите се завръщат в страните си

От днес делегатите на групи се завръщат в страните си.

Гръцките журналисти и делегати ще се завърнат в Атина с кораба "L'atris".

Албанските делегати ще останат тук още четири, пет дни.

Слово на председателя на гръцките делегати

Вече писахме, че Председателят на гръцките делегати Господин Папанастасио на официалната вечеря, дадена от нашия Министър на Външните Работи в Анкара в чест на делегатите на Балканската конференция, произнесе слово от тяхно име.

В речта си Господин Папанастасио между другото каза следното:

"Безспорно заключенията, до които единодушно стигнахме и решенията, които взехме не са революционни,

verdiğimiz kararların bir inkılap mahiyetinde olmadığı şüphesiz bulunmakla beraber ileriye doğru atılmış bir adım teşkil ettiği de inkar edilemez. Balkan projesini kabul etmiş değiliz. Fakat bu misakın ihtiva ettiği esasları bir defa daha teyit etmek, bu projeyi yeniden daha etraflı bir surette tetkika tabi tutmak, onu tamamlamak ve gelecek konferansta kabul etmek hususunda mutabık kalmış bulunuyoruz.

Akalliyetler meselesinin arzetmekte olduğu bütün güçlükleri ortada ve kaldırmış değiliz. Fakat onu evvelce olduğundan daha fazla bir soğukkanlılıkla derpiş etmiş ve müşkülâtı izale edebilecek ameli gayreti aramaya başlamış bulunuyoruz.

Türkiyede karşılaştığımız fevkalade tezahürler, Türk milletini maksadımıza karşı beklemekte olduğu hayırhahlığı ve Türkiye Cumhuriyet Hükûmetinin, bu maksadın tahakkuku için bütün ruhu ile çalışmaya kat'i surette azmetmiş olduğunu gösterir. Nazır Hazretleri, burada temsil etmekte olduğunuz hükûmetten bahsettiğimiz zaman gözümüzün önünde daima demirden bir azim ve iradeyi en yüksek bir terakkiyata alınmasına rabtetmiş olan ve yüksek ilhamları ile temayüz etmiş bulunan

но не може да се отрече, че те са стъпка напред. Не сме приели Балканския проект. Но ние обсъдихме обстойно още веднъж, допълнихме и съгласувахме основните положения, които съдържа този пакт, така че да бъде приет на следващата конференция.

Не успяхме да разрешим всички въпроси, отнасящи се до малцинствата. Но за разлика от миналия път ги разисквахме с по-голямо хладнокръвие и започнахме да търсим успешни средства за преодоляване на трудностите.

Изключителните прояви, с които се срещнахме в Турция показват, че турският народ се отнася доброжелателно към нашата цел и Републиканското Правителство на Турция е твърдо решено да работи от все сърце за реализирането на тази цел. Ваше Превъзходителство Господин Министър, когато започваме да говорим за Правителството, което тук представлявате, пред нас се появява едно Правителство, което е способно на велики дела, под ръководството и направлянето на Негово Превъзходителство Президента Гази Мустафа Кемал, който се е обрекъл да подчини на голямия прогрес желязната си мощ и воля и, който се отличава с високите си възжеления. Вие наистина успяхте да обърнете теченията на вековете, заплашващи турския народ. Спасихте

büyük reisin, Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Hazretlerinin sevk ve idaresi altında muazzam icraatta bulunmaya kadir bir hükûmet tecelli etmektedir. Siz asırların Türk milletini mahvetmek tehdidini gösteren cereyanını çevirmeye hakikaten muvaffak oldunuz. Milletinizi kurtardığınız, onu adeta yeniden vücuda getirdiniz. Aramızdaki ihtilaflar bu suretle halledildi ve Balkanlardaki bütün devletlerle sıhhi bir surette tefriki mesaide bulunmanız bu sayede fevkalade kolaylaşmış oldu. Bu kadar kısa bir zamanda bu kadar selamet bahş ve bu kadar cezai bir istihalenin misaline tashihle tesadüf edemedim. Konferansın vasıl olduğu neticelerin bizlere veremeyeceği fevkalade nikbinli bize ilham eden işte bu noktadır.

своя народ, дори го възродихте. Така разногласията между нас се разрешиха и благодарение на това напълно се улесни Вашето ползотворно сътрудничество с всички държави на Балканите. Наистина досега не съм срещал за толкова кратко време такъв пример за създаване на сигурност и толкова изстрадано превъплъщение. Ето точно това ни вдъхновява, защото резултатите постигнати от конференцията не ще успеят да ни дарят с голям оптимизъм.

**1-6 ARALIK 1931 TARİHLERİ
ARASINDA TÜRKİYE'Yİ ZİYARET
EDEN BULGARİSTAN BAŞBAKANI
N. MUŞANOV'UN GELİŞİ İLE
İLGİLİ HABER
(CUMHURİYET, 02 KÂNÛN-I
EVVEL [ARALIK] 1931) (*)**

**ИНФОРМАЦИЯ ЗА
ПОСЕЩЕНИЕТО НА
БЪЛГАРСКИЯ МИНИСТЪР-
ПРЕДСЕДАТЕЛ Н. МУШАНОВ
В ТУРЦИЯ ОТ 1 ДО 6 ДЕКЕМ-
ВРИ 1931 Г. В.
“ДЖУМХУРИЙЕТ”
(2 декември 1931 г.)**

Bulgar Başvekili Bugün 12'de Geliyor.

*M. Muşanov Cenapları bu sabah 4 te
Karaağac'a vâsıl oldular ve karşılandılar.*

*Misafir Başvekil bu akşam 19'da
Ankara'ya gidiyor*

*Dün akşam üstü Sofya'dan İstanbul'a
müteveccihen hareket eden Bulgar
Başvekili M. Muşanov Cenapları ve
maiyeti erkânı program mucibince bu
sabah saat 4,15 te Karaağac'a vâsıl ola-
caklardır.*

*Burada hükûmet namına Protokol
Umum Müdür Muavini Kudret ve Hariciye
Vekili Tevfik Rüştü B. Namına da
Hariciye Kalemi Mahsus memurlarından
Rauf Beyler M. Muşanov'a beyanı
hoşamedî edeceklerdir. Kudret ve Rauf*

Българският Министър-Председател
пристига днес в 12 часа.

Негово Превъзходителство Госпо-
дин Мушанов пристигна тази сутрин
в 4 часа и беше посрещнат в Кара-
агач.

Тази вечер в 19 ч. гостуващият Ми-
нистър-Председател заминава за Ан-
кара.

Негово Превъзходителство Бъл-
гарският Министър-Председател Гос-
подин Мушанов и придружаващите
го високопоставени лица, вчера при-
вечер отпътуваха от София за Истан-
бул, съгласно програмата тази сутрин
в 4,15 ч. ще пристигнат в Караагач.

Тук към Господин Мушанов позд-
равления от името на Правителството
ще поднесат Господин Кудрет, За-
местник Директор на Общия прото-

(*) Cumhuriyet Gazetesi, 02 Kânûn-ı Evvel (Aralık)
1931

Beyler dün akşam trenle Karaağaç'a hareket etmişlerdir.

Saat 12'de Dost memleketin Başvekilini, maiyeti erkânını ve mihmandarları hamil tren bugün saat 12'de Sirkeci istasyonuna vâsil olacaktır.

Misafirleri istasyonda Vali Muhittin, İstanbul Polis Müdürü Ali Rıza B.lerle inhisarlar müdirleri ve sair erkânı memurin ve bir müddettenberi şehrimizde bulunan Bulgar opereti artistleri karşılayacaklar, Askerî mızıka Bulgar ve Türk marşlarını çalacak bir tabur asker misafirleri selâmlayacaktır.

İstasyonda Türk-Bulgar bayrakları

Sirkeci istasyonu Türk-Bulgar bayraklarile süslenmiştir. Misafirler muvasalatlarını müteakip Perapalas oteline giderek bir müddet istirahat edecekler, bunu müteakip mutat ziyaretler yapılıcaktır.

Misafirlerin Ankara'ya hareketi

Misafir Başvekil akşam saat 19 da trenle Ankara'ya hareket edecek ve yarın sabah saat 9,30 da Ankara'da bulunacaktır.

Tevfik Kâmil B. İzahat veriyor

кол и от името на Министъра на Външните Работи Тевфик Рюштю Бей, Рауф Бей от специалните служители на канцеларията на Министерството на Външните Работи. Господата Кудрет и Рауф вчера вечерта отпътуваха с влак за Караагач.

Влакът с Министър-Председателя на приятелската страна, придружаващите го високопоставени лица и съпровождащите ги, днес в 12 часа ще пристигнат на гарата Сиркеджи.

На гарата гостите ще бъдат посрещнати от Валията Мухиттин Бей, Директора на Истанбулската полиция, Али Риза Бей, директори на монополи, висши чиновници и от български оперетни артисти, които се намират от известно време в града ни, военната музика ще изпълнява български и турски маршове, един батальон ще поздрави гостите.

Турски и български знамена на гарата

Гарата Сиркеджи е украсена с турски и български знамена. След пристигането си гостите ще отидат в хотел "Пера Палас", като си отпочинат, ще се направят ответни посещения.

Отпътуване на гостите за Анкара

Гостът Министър-Председател ве-

Birkaç gün evvel şehrimize gelen Sofya sefirimiz Tefvik Kâmil B.M. Muşanov'un memleketimizi ziyareti hakkında şunları söylemektedir:

"- Sofya'dan ayrılmazdan evvel M. Muşanov ile görüştüm. Bulgar Başvekili bana "Türkiye Hariciye Vekili Tefvik Rüştü B. Geçen sene Sofya'yı teşrif etmişlerdi. Selefim M. Burov intihabat meselesi dolayısıyla bu ziyareti iade edememişti. Ben şimdi bu ziyareti iade etmek üzere Türkiye'ye gideceğim" dedi.

Filhakika M. Muşanov'ın memleketimizi teşrifi Tefvik Rüştü B. in Sofya ziyaretini iade maksadına matuftur.

Gazi Hz. Bulgar Başvekilini kabul buyuracaklar.

Misafir Başvekilin Ankara'da bulunduğu müddet zarfında bir gün Reisi-cumhur Hz. Müşarünileyhi kabul buyuracaklardır.

Programda tadilat

Bulgar Başvekili M. Muşanov'un memleketimizi ziyareti münasebetile tertip edilen programı dün neşretmiştik.

Programın 3/12/931 Perşembe tarihinden itibaren olan kısmında bazı

черта в 19 ч. ще отпътува с влак за Анкара и утре сутринта в 9,30 ч. ще бъде в Анкара.

Разяснения на Тевфик Кямил Бей

Нашият Посланик в София Тевфик Кямил Бей, който пристигна преди няколко дни в града ни, във връзка с посещението на Господин Мушанов в нашата страна каза следното:

“Преди да отпътувам от София се срещнах с Господин Мушанов. Българският Министър-Председател ми каза: “Миналата година Министърът на Външните Работи на Турция Тевфик Рюштю Бей посети София. Поради изборите Господин Буров не можа да отвърне на тази визита. Затова сега аз ще отида в Турция, за да върна тази визита.”

В действителност посещението на Господин Мушанов в нашата страна е в отговор на посещението на Тевфик Рюштю Бей в София.

Негово Превъзходителство Гази ще приеме Българския Министър-Председател.

Докато гостът Министър-Председател се намира в Анкара, Негово Превъзходителство Президентът ще приеме Негово Превъзходителство.

Изменения в програмата

tadilât yapılmıştır. Aynen dercediyoruz:

3/12/931 - Perşembe

Misafirlere Hariciye Vekili Beyefendi tarafından bir öğle yemeği verilecektir.

O akşam Bulgar sefiri M. Pavlov tarafından bir akşam yemeği verilecektir. Yemeği bir suvare takip edecektir.

4/12/931 - Cuma

Balkan konferansı reisi Trabzon meb'usu Hasan Beyefendi tarafından misafirlere saat 13,30 da Ankarapalas'ta bir öğle yemeği verilecektir.

Misafirlere saat 17 de Riyaseti-cumhur K.U. Tevfik Beyefendi tarafından Marmara köşkünde bir çay ziyafeti verilecektir.

B.M.Meclisi Reisi Kazım Paşa Hz. tarafından saat 20,30 da Halkevinde bir akşam yemeği verilecektir.

5/12/931 - Cumartesi

Sofya Elçisi Tevfik Kâmil Beyefendi tarafından misafirler şerefine Ankarapalas'ta saat 13,30 da bir öğle yemeği verilecektir.

Вчера отпечатахме програмата, изготвена във връзка с посещението на Българския Министър-Председател Господин Мушанов в страната ни.

В програмата от дата 3/12/1931, четвъртък бяха направени някои промени. Поместваме точно:

3/12/1931 - четвъртък

На гостите ще бъде даден обяд от страна на Господин Министъра на Външните Работи.

Същата вечер Българският Посланник Господин Павлов ще даде вечеря. Вечерята ще бъде последвана от коктейл.

4/12/1931 - петък

В 13,30 часа в "Анкара Палас" на гостите ще бъде даден обяд от Председателя на Балканската конференция и депутат от Трабзон Хасан Бей.

В 17 часа във вила Мармара Тевфик Бей, член на Президентския съвет ще покани гостите на чай.

В 20,30 часа в Народния дом ще бъде дадена вечеря от Председателя на Великото Национално Събрание, Негово Превъзходителство Кязъм Паша.

5/12/1931 - събота

В чест на гостите в 13,30 ч. в "Ан-

Saat 16,30 da Riyaseticumhur mızıka heyeti tarafından Halkevi'nde bir konser verilecektir.

Misafir, akşam saat 19,30 da hususi trenle Ankara'yı terkedeceklerdir.

İstikbale gelen zevat teşyide hazır bulunacaklardır. Hareket güneş battıktan sonra vaki olacağından istasyonda merasimi askeriye ifa edilmeyecek yalnız, polis tarafından merasimi ihtiramiye yapılacaktır.

6/12/931 - Pazar

Trenin saat 10,30 da Haydarpaşa'ya muvasalatlarında Ankara'ya müteveccihen hareketinde icra edilmiş olan merasim yapılacak ve misafirler ihzar edilen istimbotla Seyrisefain rıhtımına ve ordan Perapalas'a gideceklerdir.

İstanbul'da bir gece kalacak olan misafirlerin şehri mezkuru terkettikleri zaman Sirkeci istasyonunda merasimi mutade icra edilecektir.

Misafirlere Kudret ve Selim Rauf Beyler refakat edecekler ve Türkiye'den ayrılacakları ane kadar beraberlerinde bulunacaklardır.

Semplan treni bir saat kadar teahurla vâsıl oldu. Tren istasyona girdik-

кара Палас” ще бъде даден обяд от Посланика в София Тевфик Кямил Бей.

В 16,30 ч. в Народния дом ще бъде изпълнен концерт от Президентския оркестър.

Вечерта в 19,30 ч. гостът със специален влак ще напусне Анкара.

Лицата, които са присъствали на посрещането ще бъдат и на изпращането. Тъй като отпътуването ще стане след залез слънце, на гарата няма да се изпълнява военната церемония, а ще се изпълни само церемонията на полицията.

6/12/1931 - неделя

В 10,30 часа ще бъде изпълнена същата церемония, която се извърши и при тръгването на влака от гарата Хайдарпаша за Анкара; и гостите със специалния катер ще отпътуват за Морското пристанище и от там за “Пера Палас”.

Гостите, които ще останат една нощ в Истанбул ще напуснат споменатия град, след като на гарата Сиркеджи се изпълни обичайната церемония.

Гостите ще бъдат придружавани от Кудрет Бей и Селим Рауф Бей, които ще останат с тях, докато отпътуват от Турция.

ten sonra M. Muşanov Cenaplarını hâmil olan hususi vagon ayrıca bir lokomotif ile merasim salonunun bulunduđu hatta geçirildi ve istikbale gelenlerin bulundukları mahalle kadar geldikten sonra durdu.

Trenden evvelâ M. Muşanov indi. Her taraftan bir alkış tufanı başladı. Askerî mızıka Bulgar millî marşını çalmakta ve askerlerimiz süngü tak vaziyetinde misafirleri selâmlamakta idiler.

Takdim merasimi

Bulgar sefiri M. Pavlov muhterem misafirimize İstanbul Valisi Muhittin Bey ile diğer istikbale gelen zevatı birer birer takdim etti. Sonra hep birlikte merasim salonuna girildi.

Madam Muşanov kendisine takdim olunan buketler içinde adeta görünmez oldu. Vilâyet namına çok zarif bir buket verildi. İstanbul Darülfünunda tahsil etmekte olan Bulgar Darülfünün talebeleri Dişçi mektebi talebelerinden Matmazel Maria ve bundan sonra Bulgar mektepleri ve tebaası tarafından ayrı ayrı buketler takdim edildi.

Gazete fotoğrafçıları ile karşı karşıya

Merasim salonunda gazete fotoğraf

Семплонският влак пристигна с около един час закъснение. След като влакът влезе в гарата, специалният вагон, с който пътуваше Негово Превъзходителство Господин Мушанов, беше докаран със специален локомотив на коловоза, пред тържествената зала и когато пристигна до мястото, където се намираха посрещачите, спря.

Най-напред от влака слезе Господин Мушанов. Отвсякъде гръмнаха ръкопляскания. Военната музика изпълняваше българския химн, а войниците поздравяваха под команда "Сложи щика".

Церемонията по представянето

Българският Посланик Господин Павлов представи на скъпия ни гост един по един Валията на Истанбул Мухиттин Бей и другите лица, които бяха дошли на посрещането. След това всички заедно влязоха в тържествения салон. Госпожа Мушанова съвсем не се виждаше между букетите цветя, които ѝ бяха поднесли. От името на вилаета ѝ беше поднесен много красив букет.

Лице в лице с фоторепортерите

Когато фотокореспондентите пожелаха да снимат в тържествената зала, скъпият ни гост Господин Мушанов усмихвайки се каза:

muhabirleri muhterem misafirimizin resmini almak arzusunu izhar edince M. Muşanov gülerek dedi ki:

- Ne yapalım. Bunlar gazetecidir. Mümanaat etmeğe gelmez. Buyurunuz!.

Bundan sonra otomobillere binmek üzere dışarıya çıkan M. Muşanov Cenapları gene binlerce halk tarafından "yaşa" ve "horra.." nidalarile selâmlandılar. Yağmurun ve soğuğun şiddetine rağmen istasyon dahil ve haricinde binlerce halk vardı. Herkes Bulgar Başvekilini görmek için tehalük gösteriyordu.

İadeyi Ziyaretler

Vali Muhittin Bey M. Muşanov Cenaplarını Perapalas oteline kadar getirdiler. Muhterem misafirlerimiz otelde beş on dakika istirahatden sonra Vilâyet makamına giderek Vali Muhittin Beye iadei ziyaret ettiler ve müteakiben Kolorduya giderek Kumandan Şükrü Naili Paşa Hz. ne kart bıraktılar.

Belediyenin ziyafeti

Tam saat üçte İstanbul Belediyesi tarafından M. Muşanov şerefine Perapalas otelinde bir öğle ziyafeti verildi. Bu ziyafet çok samimi mükâlemeler ve

- Какво да правим. Това са журналисти. Не бива да им се пречи. Заповядайте!

След това Негово Превъзходителство Господин Мушанов, когато излизаше, за да се качи в автомобила, отново беше посрещнат от хиляди хора с възгласи "да живее" и "ура". Въпреки силния дъжд и студ, на гарата и извън нея имаше хиляди хора. Всеки се стремеше да види Българския Министър-Председател.

Ответни посещения

Валията Мухиттин Бей отведе Негово Превъзходителство Господин Мушанов до хотела му. След като си починаха в хотела пет-десет минути, скъпите ни гости отидоха във Валийството за да върнат визитата на Валията Мухиттин Бей, след което отидоха в Управлението на корпуса и оставиха визитна картичка на Негово Превъзходителство Командира Шюкрю Наили Паша.

Официален обяд на Общината

Точно в три часа в "Пера Палас" в чест на Господин Мушанов беше даден официален обяд от Истанбулската община.

Обядът премина в много откровени разговори и беседи.

Българските ни гости бяха най-из-

muhaverelele geçti. Bulgar misafirlerimiz Sobranya'nın en ileri gelen meb'uslarından, ilim adamlarından ve muhtelif fırkaların lider ve kıymetli azalarından mürekkep bulunmakta idiler.

Sofrada, mükâlemeler arasında iki memleketin saadet ve selâmeti için vaki anlaşmaları teyit ve takviye edecek mevzular üzerinde görüşülüyordu.

Bulgar misafirlerimiz memleketimizin son beş on sene zarfında yaptığı inkılâpların mahiyetini çok iyi takdir etmiş bulunmakta idiler. Bilhassa mekteplerimizin program ve tedrisat usulleri hakkında aldıkları malumattan çok müstefit olduklarını söylüyorlardı. Ziyafette İstanbul Valisi Muhittin Bey, Kolordu Kumandanı Şükrü Naili Paşa, sermuharririmiz Muğla meb'usu Yunus Nadi, Sivas meb'usu Necmettin Sadık Beyler ve bir çok zevat vardı.

Başvekilin beyanatı

Yemekten sonra Başvekil M. Muşanov İstanbul matbuat mümessillerini kabul etmiştir. İstanbul gazeteleri namına bir muharririmiz kendisine Türkçe beyanı hoşamede etmiş:

- "Dost ve komşu milletin muhterem

тъкнати депутати, учени, лидери на различни партии и видни личности.

По време на обяда се говореше за щастието и благоденствието на двете страни и по теми, които заздравяват и укрепват подписаните договори.

Българските ни гости твърде добре преценяваха характера на революциите, които нашата страна беше извършила през последните 15 години. Специално подчертаха, че са много доволни от информацията за програмите и методите на преподаване в училищата. На обяда присъстваха: Валията на Истанбул Мухиттин Бей, Командирът на Корпуса Шюкрю Наили Паша, нашият главен кореспондент и Депутат от Мугла Юнус Нади, Депутатът от Сивас Неджметтин Садък Бей и много лица.

Изявление на Министър-Председателя

След обяда Министър-Председателят Господин Мушанов прие представителите на истанбулския печат. Наш журналист го поздрави на турски език от името на истанбулските вестници като каза:

- Гордеем се да поздравим Господин Мушанов, уважавания Министър-Председател на съседния нам народ. С огромно задоволство ще отразим изявлението, което ще направите

Başvekilini İstanbul'da selâmlamakla müftehiriz. Seyahatinizin maksat ve gayeleri hakkında matbuata vaki olacak beyanatınızı kemali memnuniyetle kaydedeceğiz" demiştir.

M. Muşanov güzel bir Türkçe ile pek mütehassis ve memnun olduğunu söylemiş ve badehu Fransızca demiştir ki:

- Yolda gelirken İstanbul gazetecileri ile görüştüm. Bunu size aynen tekrar edeyim. Ankara'dan sonra İstanbul'a geleceğim. Ve bir iki gün kalacağım. O zaman sizinle daha mufassal görüşmek mümkün olacaktır.

Başvekilin mevzuu bahsettiği beyanat şudur:

- Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Beyefendinin evvelce Sofya'ya vaki olan ziyaretlerini Bulgar milleti namına iade etmek üzere geliyorum. Tarafeynce aktedilmiş olan siyasî itilafnameler sayesinde iki komşu millet yekdiğerine samimi ve dostane rabıtalarla bağlanmışlardır. Ümit ederim ki memleketinize yaptığım bu ziyaret aramızda esasen mevcut olan samimi rabıtaları ve iktisadi anlaşmaları bir kere daha teyit ve takviye edecektir. Deruhte etmiş

пред печата за целите и задачите на Вашето посещение.

Господин Мушанов на хубав турски език каза колко е развълнуван и доволен и на чист френски език добави:

- Като идвах насам, на улицата се срещнах с истанбулските журналисти. Сега ще ви повторя същото. След Анкара ще дойда в Истанбул. Ще остана ден-два. Тогава ще бъде възможно да се видим за повече време с вас.

Изявлението на Министър-Председателя беше на следната тема:

- Идвам от името на Българското Правителство в отговор на посещението на Министъра на Външните Работи Тевфик Рюштю Бей в София. Благодарение на политическите съглашения, подписани от двете страни, двата съседни народа са се привързали един към друг с искрени и дружески връзки. Надявам се, че посещението, което направих във вашата страна още веднъж ще укрепи и заздрави искрените връзки и икономически споразумения, които съществуват между нас. И задачата, с която съм натоварен има за цел да спомогне за взаимното щастие на двата народа.

Досега каквото е било необходимо е направено. Подписаните договори са в сила. Ето това взаимно доверие и

*olduğum vazife dahi iki milletin müteka-
bilen saadetlerinin teminine matuf
bulunmaktadır.*

*Şimdiye kadar ne lazımsa hepsi
yapılmıştır. İmza edilmiş olan muahede-
ler mer'iyet halindedirler. İşte bu kar-
şılıklı itimat ve anlaşmalar iki milletin
müstakbel münasebetleri hakkında da
güzel bir fikir verebilir.*

*Başvekil Hz. Bulgaristan'ın diğer
Balkan devletleriyle olan münasebet-
lerinden bahsederken demiştir ki:*

*- "Bulgaristan sulh ve sükun içinde ve
mütekabil menafî esasatı dairesinde
bütün komşularıyla rahat ve iyi geçinmek
arzusundadır. Bu esasların tekmil Balkan
hükûmetlerinin saadet ve refahları için
lüzumlu olduğuna şüphe yoktur."*

Ankara'ya hareket

*Saat beşte M. Muşanov, refikaları ve
refaketindeki zevat rükûplarına tahsis
edilen otomobillerle şehir dahilinde bir
gezinti yapmışlar ve bu meyanda Bulgar
Eksarhanesine giderek kısa bir ziyaret
yapmışlardır.*

*Saat altıda Perapalas'tan gene hususi
otomobillerle Topane rıhtımına ve
oradan mus ile Haydapaşa'ya gidilmiş,*

договорите могат да родят хубава
идея за бъдещите отношения между
двата народа.

Негово Превъзходителство Минис-
тър-Председателят като говореше за
отношенията на България с другите
балкански държави беше казал, че:

- България желае да живее в мир и
спокойствие и в рамките на принци-
пите за взаимноизгодни интереси с
всичките си съседни. Няма съмнение,
че тези принципи са необходими за
щастията и благоденствието на всич-
ки Балкански държави.

Отпътуване за Анкара

В пет часа Господин Мушанов,
Съпругата му и придружаващите ги
лица с предназначенията за тях авто-
моби се разходиха в града и в
същото време посетиха Българската
екзархия.

В шест часа отново от "Пера Па-
лас" със специалните автомобили до
пристанището Топане и от там с яхта
до Хайдар паша, специалният влак
определен за пътуването на гостите
потегли веднага.

Гостите, които пристигнаха

Лицата, които придружаваха Него-
во Превъзходителство Господин Му-
шанов бяха следните:

misafirlerin rükûplarına tahsis olunan hususi bir tren derhal hareket etmiştir.

Haydarpaşa'da program mucibince askerî merasim yapılmamış, istasyonda İstanbul Valisi, Kolordu Kumandanı ve sabahki istikbal merasiminde hazır bulunan zevat muhterem misafirimizi tesvi etmişlerdir.

Gelen misafirler

M. Muşanov Cenaplarının refakatlerinde şu zevat bulunmaktadır:

Demokrat fırkası reisi ve sabık Harbiye Nazırlarından jeneral Sava Savov. Sobranya meclisi ikinci reisi M. Nikola Zahariyef, çiftçi fırkası kâtibi umumisi M. Vergil Dimov, millî liberal partisi meb'uslarından M. Piper Manavotov, Türk-Bulgar dostluk cemiyeti reisi ve demokrat meb'uslardan M. Petko Stovanov, parlâmentoda demokrat fırkası meclisi grubu reisi M. Joan Simyonov, radikal demokrat fırkası azasından M. Misel Kalendarov, Bulgar telgraf ajansı müdürü M. Trayka Porov. Hariciye Nezareti müdürlerinden M. İvan Dancef. Başvekâlet Kalemi Mahsus müdürü M. Nenon Sumkov, "Zora" gazetesini muharrirlerinden M. Kупenkov, Utro gazetesini muharrirlerinden M.

Генерал Сава Савов, Председател на Демократическата партия и бивш Министър на Войната, Господин Никола Захариев, Заместник Председател на Народното събрание, Господин Вергил Димов, Генерален секретар на Земеделската партия, Господин Пипер Манавотов [?], депутат от Национал-либералната партия, Господин Петко Стоянов, Председател на Турско-българското дружество за приятелство и депутат от демократите, Господин Иван Симеонов, Председател на групата на Демократическата партия в Парламента, Господин Михаил Календеров, член на Демократическата партия, Господин Трайко Поров, директор на Българската Телеграфна Агенция, Господин Иван Данчев, Директор в Министерството на Външните работи. Господин Нено Сумков, Директор в Специалната канцелария на Министър-Председателя, Господин Купенков, журналист във в. "Зора", Господин Стефан Данев, журналист във в. "Утро", Господин Иван Върбанов, Началник отдел в Дирекция на полицията.

По време на посещението си в Анкара Негово Превъзходителство Господин Мушанов беше придружаван от Българския Посланик Господин Павлов и Генералния консул в Истанбул Господин Баламезов.

Господин Димитър Василев, висш

Stefan Danef. Sofya Polis Müdiriyeti şube müdürlerinden M. İvan Varbanov.

M. Muşanov Cenaplarına Ankara seyahatinde Bulgaristan sefiri M. Pavlov ve İstanbul jeneral konsolosu M. Balamezov refakat etmektedir.

Bulgaristan sefarethanesi erkanından M. Dimitri Vasilef Perapalas otelinde ziyaretçilere ve gazetecilere arzu ettikleri malumatı almaları için büyük teshilat göstermiş ve Bulgar heyetinden bir çok zevatı ziyaretçilerle tanıştırmıştır.

M. Muşanov kimdir?

M. Muşanov İstanbul'a ilk defa olarak gelmektedir. Bulgaristan'ın Tırnava şehri civarındaki Drenovo şehrinde doğmuş ve tahsilini Avrupa'da yapmıştır. Maskati reisi olan mıntıkada Türk'ler ve Bulgar'lar hep birlikte yaşamaktadırlar. Bu münasebetle M. Musanov Türkçeye aşina bulunmaktadır. Kendisi 1908 senesinden evvelki Sobronya'da da meb'us olarak bulunmuştur.

O zamanki arkadaşlarından Bulgaristanlı Şakir Bey, dün Perapalas oteline gelerek M. Muşanov'la görüşmüştür.

Misafirlerin ihtisaslar

M. Muşanov Cenaplarına refakat eden

служител от Българското Посолство оказа голяма помощ на гостите на “Пера Палас” и на журналистите при получаване на необходимата им информация и запозна много членове на българската делегация с посетителите.

Кой е Господин Мушанов?

Господин Мушанов идва за пръв път в Истанбул. Той е роден в град Дряново, близо до град Търново, получил образование в Европа. В областта, която е негово родно място турците и българите живеят заедно. По тази причина Господин Мушанов знае турски език. Той е бил депутат в Народното събрание преди 1908 г.

Един негов приятел от тези години, Шакир Бей от България, вчера дойде в “Пера Палас” и се среща с Господин Мушанов.

Впечатления на гостите

Нашият журналист, който се среща с лицата, членове на различни български партии, които придружават Негово Превъзходителство Господин Мушанов, отрази впечатления с голяма значимост за отношенията между двата народа.

Председателят на Турско-българското дружество за приятелство Гос-

ve muhtelif Bulgar fırkalarına mensup bulunan zevat ile görüşen muharririmiz iki milletin münasebatı hakkında çok mühim intibalar kaydetmiştir.

Türk-Bulgar Cemiyeti reisi M. Stanyanov ihtisasatını şöyle anlatmıştır:

- Bize burada yapılan büyük hüsnü kabulden çok mütehassis olduk. İki millet arasındaki münasebatın mebdeini tarihte buluruz. İki kardeş millet, tarihi ve an'anevi rabitalarla bağlıdır. Her iki millet arasında iktisadi, içtimai, siyasî, harsi yakınlığı kuvvetlendirmek için atılan hatveler çok faydalı neticeler veriyor. Cemiyetimiz Sofya'dan başka Tırnova, Varna, Burgaz ve Plevne'de şubeler açmıştır. Bu şubeleri artıracacağız. Buralarda iki millet arasındaki mukarenetin kuvvetlenmesi için ne lazımsa yapılacaktır. Propaganda için her vasıtanı istifade olunmaktadır.

- İki milletin anlaşması için en belîğ vasıta lisandır. Bunu nasıl temin edeceğiz?

- Bulgaristan'da Türkçe bilmiyen çok azdır. Hepimiz az çok Türkçe biliriz. 1908 senesinden evvel Bulgar mekteplerinde Türkçe lisanı mecbur idi. Şimdi hususi mekteplerde Türkçe tedrisat

подин Стоянов разказа своите впечатления по следния начин:

- Много сме развълнувани от голямото гостоприемство, което ни беше оказано тук. Началото на отношенията между двата народа намираме в историята. Двата братски народа са свързани с исторически и традиционни отношения. Стъпките, които се направиха за укрепването на икономическата, обществената и културната близост между двата народа, дават много добри резултати. Нашето дружество освен в София разкри клонове и в Търново, Врана, Бургас и Плевен. Ще увеличим тези клонове. Тук ще бъде направено каквото е необходимо за засилване на близостта между двата народа. За пропаганда се използват всички средства.

- Най-сигурното средство, за да се разбират двата народа е езикът. Как ще осигурим това?

- В България твърде малко хора не знаят турски език. Всички знаем малко или много турски език. Преди 1908 г. турският език беше задължителен в българските училища. Сега се преподава на турски език в специалните училища. Само в българските училища турският език не е задължителен. Ще въведем в програмите и на българските училища изучаването по желание на турския език. Смятам, че в

yapılmaktadır. Ancak Bulgar mekteplerinde Türkçe mecburi değildir. Türkçe lisanını ihtiyari olmak üzere Bulgar mektep programlarına ithal edeceğiz. Bunun mütekabilen Türkiye'de yapılacağını zannediyorum. Evvelce Bulgar lisanı Türk mekteplerinde okutulmakta idi. Bu mes'ele çok mühimdir. İki memleketin daha sıkı anlaşması için lisan büyük âmildir. Bunun da halli o kadar güç bir şey olmasa gerektir. Çünkü bizim bütün mazi ve tarihimiz Türkiye'ye bağlıdır. Hatta Bulgar tarihini yazmak için Türklerden istiane etmek mecburiyetindeyiz. Sofya Darülfünunu müderrislerinden profesör Mutaftciyef bu hususta tetkikatta bulunmak üzere önümüzdeki tatilde İstanbul'a gelecektir.

Bu heyette resmî ve hususî bir vazifem yoktur. Yalnız Türk-Bulgar Cemiyeti'nin reisi sıfatile Ankara'yı ziyaret ediyorum.

İki gazeteci de geldi

Bulgar heyetile—beraber Sofya'da intişar eder "Zora" ve "Utro" gazeteleri muharrirleri de şehrimize gelmişlerdir.

Muhterem meslektaşlarımızdan Zora gazetesini muharriri M. Kopenkov bir muharririmize şunları söylemiştir:

Турция ще се направи ответното. По-рано в турските училища се изучаваха български език. Този въпрос е много важен. Езикът е голям фактор, за да се разбират още по-добре двете страни. И разрешаването на това не би трябвало да е толкова трудно. Защото цялото ни минало и история са свързани с Турция. Дори за написването на българската история сме принудени да търсим помощ от турците. Професор Мутафчиев, един от преподавателите в Софийския университет през предстоящата ваканция ще дойде в Истанбул, за да направи издирвания в това отношение.

В тази делегация нямам никаква официална и специална задача. Правя официално посещение в Анкара само в качеството си на Председател на Турско-българското дружество за приятелство.

Дойдоха и двама журналисти

Заедно с българската делегация в града ни пристигнаха и журналисти от вестниците "Зора" и "Утро", които се отпечатват в София.

Уважаемият ни колега Господин Купенков, журналист от в. "Зора" каза следните думи на нашия журналист:

- Още от Одрин бяхме много сърдечно посрещнати на турска земя. Да

- "Daha Edirne'den itibaren Türk topraklarında çok samimi bir şekilde karşılandık. İki dost ve komşu millet arasındaki tarihi rabitaları tekrar etmek zaittir."

Ankara'da hazırlık

Ankara 1 (Telefonla) - Bulgar Başvekili M. Musanov Cenaplarının burada çok samimi tezahürat ile karşılanacakları anlaşılmaktadır.

İstasyon binası Türk ve Bulgar bayrakları ile donatılmış, istasyon cadde-sinde yapılan takı zaferin üstüne Bulgarca "Hoş geldiniz" ibaresi yazılmıştır.

Misafir Başvekili istasyonda Başvekil İsmet Paşa Hz., Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Bey, Hariciye erkânı ve diğer bir çok zevat karşılayacaklardır. Bir kıtai askeriye selâm resmini ifa edecektir.

M. Muşanov Cenapları Ankara'da kaldıkları müddetçe hükûmetin misafiri olarak Ankara Palas'ta ikamet edeceklerdir.

говорим още веднъж за историческите връзки между двата приятелски и съседни народа е излишно.

Приготовления в Анкара

Анкара 1 (по телефона). Разбира се, че ще бъде организирано много сърдечно посрещане на Негово Превъзходителство Българския Министър-Председател Господин Мушанов.

Сградата на гарата беше украсена с турски и български знамена, на триумфалната арка над гаровия булевард на български език беше изписан лозунгът "Добре дошли".

Министър-Председателят, Негово Превъзходителство Иسمет Паша, Рюштю Бей, висши служители от Министерството на Външните Работи и много други лица ще посрещнат на гарата гостуващия Министър-Председател. Една военна част ще изпълни военни почести.

По време на престоя си в Анкара, като гост на правителството, Негово Превъзходителство Господин Мушанов ще отседне в "Анкара Палас".

**BULGARİSTAN BAŞBAKANI
N. MUŞANOV'UN TÜRKİYE'DE
KARŞILANMASINA
DAİR HABER
(CUMHURİYET, 02 KÂNÛN-I
EVVEL [ARALIK] 1931) (*)**

Dost Bulgar Başvekili Hararetle Karşılandı

M. Muşanov cevapları: "Vazifem iki milletin mütekabil saadeti için çalışmaktır" diyor.

Misafirlerimiz dün 1 de geldiler ve akşam üstü Ankara'ya hareket ettiler

Ankara Türk-Bulgar bayrakları ile donandı, bugün çok samimi bir istikbal merasimi yapılacağı anlaşılıyor.

Dost ve komşu Bulgaristan'ın Başvekili ve Hariciye Nazırı M. Muşanov Cevapları Madam Muşanov ve refakatindeki zevat dün öğleden sonra saat biri on beş geçte Sirkeci istasyonuna gelen seplon trenile şehrimize muvasalat etmişler ve büyük tezahürat ile karşılanmışlardır.

Muvasalattan evvel

Sirkeci istasyonu Türk ve Bulgar bayrakları ile süslenmiş ve istasyonun

() Cumhuriyet Gazetesi, 02 Kânûn-ı Evvel (Aralık) 1931.*

**ИНФОРМАЦИЯ ЗА
ПОСРЕЩАНЕТО НА
БЪЛГАРСКИЯ МИНИСТЪР
ПРЕДСЕДАТЕЛ Н. МУШАНОВ В
ТУРЦИЯ В. "ДЖУМХУРИЙЕТ"
(2 декември 1931 г.)**

Горещ прием на приятеля, Министър-Председател на България

Негово Превъзходителство Господин Мушанов казва:

“Задачата ми е да работя за щастието на двата народа”

Нашите гости пристигнаха вчера в един и привечер заминаха за Анкара.

Анкара е украсена с турски и български знамена, днес ще има много сърдечно посрещане.

Негово Превъзходителство Господин Мушанов, Министър-Председател и Министър на Външните Работи на съседна и приятелска България, Госпожа Мушанова и придружаващите ги лица, вчера след обяд в един и петнадесет часа, със специален влак пристигнаха в града ни и бяха посрещнати с почести.

Преди пристигането

Гарата Сиркеджи беше окичена с турски и български знамена; тържес-

merasim salonu da ayrıca tezyin edilmişti. Bir tabur asker, fırка mızıkası ve iki yüz kişiden mürekkep bir polis müfrezesi rasimei selâmı ifa için bekliyorlardı.

İstasyonda binlerce kişi komşu devletin muhterem Başvekilini karşılamağa gelmişlerdi. Bulgar kolonisine mensup olan bir çok zevat refikalarile birlikte ve ellerinde muhtelif buketlerle istikbale gelmişlerdi.

İstasyonda İstanbul Valisi ve Belediye Reisi Muhittin Bey ile Emanet erkânı, şehrimizdeki inhisar müdürlerinden Behçet ve Asım Beylerle inhisar şube müdürleri, Polis Müdürü Ali Rıza Bey ve İstanbul Matbuat mümessilleri, Şehir Meclisi azaları. H. Fırkası erkânı, Ticaret Odası, Zahire Borsası ile bir çok müessesat müdürleri kâmilten istikbale gelmişlerdi.

твената зала беше специално украсена. Един батальон войници, духова музика и един отряд от двеста полицаи чакаха за да изпълнят церемонията.

На гарата бяха дошли хиляди хора за да посрещнат уважаемия Министър-Председател на съседната страна.

На посрещането дойдоха и много лица от българската колония, с разноцветни букети в ръце, придружени от съпругите си.

На посрещането на гарата дойдоха Валията на Истанбул и Председателят на общината Мухиддин Бей и високопоставени длъжностни лица от [Градското общинско управление], от директорите на Монопола господата Бехчет и Асъм, директори на отдела от Монопола, Директорът на Полицията Али Риза Бей, представители на истанбулския печат, членове на Градския съвет, представители на обществеността, Директорът на Зърнената борса при Търговската палата и директори на учреждения.

**1931 yılının Ekim ayında Başbakan
Nikola Muşanov'un başkanlığında Bulgar
heyetinin Türkiye'de karşılanması**

Посрещането на българската правителствена
делегация начело с министър-председателя
Никола Мушанов в Турция през октомври 1931

**BULGARİSTAN BAŞBAKANI
N. MUŞANOV'UN TÜRKİYE'YE
ZİYARETİNİN SONUCUNDA
YAYINLANAN RESMÎ BİLDİRİ
(CUMHURİYET, 02 KÂNÛN-I
EVVEL [ARALIK] 1931) (*)**

*Bulgar Başvekili ile Her Noktada İtilâf
Edildi*

*Dost Başvekilin hareketinden evvel
Bir Tebliği Resmi Neşredildi.*

*Dost Başvekil Bugün İstanbul'a
geliyor.*

*M. Muşanov, dün akşam samimi
merasim arasında Ankara'dan ayrıldı.*

Neşredilen resmi tebliğ:

*Ankara 5 (A.A) - Bulgaristan
Başvekilinin Ankara'da ikameti münase-
betile M. Muşanov cenaplarile Başvekil
İsmet Pş. Haz. Ve Hariciye Vekili Dr.
Tevfik Rüştü Beyefendi arasında samimi
ve dostane muhavere ve mükâlemeler
vuku bulmuştur.*

() Cumhuriyet Gazetesi, 02 Kânûn-ı Evvel (Aralık)
1931.*

**ОФИЦИАЛНО КОМЮНИКЕ ЗА
ПОСЕЩЕНИЕТО НА
БЪЛГАРСКИЯ МИНИСТЪР-
ПРЕДСЕДАТЕЛ Н. МУШАНОВ В
ТУРЦИЯ В. “ДЖУМХУРИЙЕТ”
(2 декември 1931 г.)**

С Българския Министър-Председа-
тел се постигна единодушие по всич-
ки точки.

Преди отпътуването на нашия при-
ятел Министър-Председателя офици-
ално бе публикувано неговото изяв-
ление

Днес в Истанбул пристигна нашият
приятел Министър-Председателят

Вчера вечерта, по време на при-
телската среща Господин Мушанов
напусна Анкара

Официално съобщение, публику-
вано [в печата]

Анкара 5 (А[надолска] А[аген-
ция]). по време на посещението на
Министър-Председателя на България
в Анкара се проведеха приятелски
разговори и беседи между Негово
Превъзходителство Господин Муша-

İki memleket devlet adamları orta elçilerinin de hazurile yaptıkları noktai nazar teatilerinde iki memleket arasında mevcut olan itimatkâr dostluk münasebatına ve menafii mümasiline binaen aralarında hiçbir ihtilâf olmadığını aynı memnuniyetle görmüşlerdir.

Müşarünileyhin iki memleketin çok büyük menfaatleri lehine olarak iktisadi münasebetlerine daha ziyade inkişaf vermelerinin şayani arzu olduğuna keza-lik müşahede etmişlerdir.

İki memleket arasındaki şuurlu dostluk umumiyetle ve tahsisen Avrupa'nın cenubi şarki kısmında sulh ve itilâf havasını berraklandırarak mahiyettedir.

Ankara 5 (telefonla) - Misafir Bulgar Başvekili M. Muşanov Cenapları bugün İsmetpaşa Kız Enstitüsünü ziyaret ettiler, gördükleri intizamdan dolayı takdirtatta bulundular.

Öğleyin Sofya Elçimiz Tevfik Kâmil Bey misafir Başvekil şerefine bir ziyafet verdi.

M. Muşanov Cenapları saat 5,5 ta Halkevi'nde Riyaseticumhur orkestrası

нов, Негово Превъзходителство Министър-Председателя Исет Паша и Министъра на Външните Работи Господин д-р Тевфик Рюшту. Държавниците, заедно с посланиците на двете страни размениха, мнения по различни въпроси и с еднакво задоволство установиха, че нямат никакви различия по между си, благодарение на верните приятелски отношения, съществуващи между двете страни, които произтичат от сходните им интереси.

Техни Превъзходителства, също така са отбелязали, че заслужава да се обърне по-голямо внимание на развиването на стопанските отношения, което ще бъде от голяма полза за двете страни.

Съзнателното приятелство между двете страни определено ще има заслуга за постигане на атмосфера на мир и съгласие в Югоизточна Европа.

Анкара 5 (По телефона) - Негово Превъзходителство Българският Министър-Председател Господин Мушанов, днес посети Девическия институт "Исет Паша", запозна се с реда и даде някои препоръки.

Посланикът ни в София Тевфик Камил Бей даде официален обяд в не-

tarafından verilen konserde bulundular ve akşam 7,5 ta hususi bir trenle İstanbul'a hareket ettiler.

Başvekil İsmet Paşa Hz., Hariciye Vekili Tefik Rüşti Bey, diğer vekiller ve Hariciye erkânı istasyonda bulundular. Askerî bir müfreze selâm resmini ifa etti.

M. Muşanov tren hareket ederken teşyide bulunan zevatı "Allaha ısmarladık" diye selâmlamışlardır.

Halkevi'nde verilen konserde Gazi Hz.de hazır bulunmuşlar ve misafir Başvekili kendi localarına davet etmişlerdir.

Reisicumhur Hz. Konserden sonra Bulgar murahhaslarını birer birer kabul etmişlerdir.

Türk-Bulgar Muhadenet Cemiyeti Reisi Profesör M. Stoyanov Türkiye'den çok iyi intibalarla ayrıldıklarını, Türk-Bulgar dostluğunun artması hususunda daha geniş mikyasta çalışacaklarını söylemiştir.

Gazi Hz. Kendilerine muvaffakiyetler temenni etmişlerdir.

гова чест.

В 5 ч. и 5 мин. Негово Превъзходителство Господин Мушанов посети концерта на Президентския оркестър в Народния дом и вечерта в 7 ч. и 5 мин. отпътува със специален влак за Истанбул.

На гарата присъстваха Негово Превъзходителство Министър-Председателя Исмет Паша, Министъра на Външните Работи Тевфик Рюшти Бей, министри и висши служители от Министерството на Външните Работи. Военен отряд отдаде почести.

Когато влакът потегли, Господин Мушанов поздрави изпращачите с "Довиждане".

На концерта, изнесен в Народния дом присъстваше и Негово Превъзходителство Гази, който покани гостуващия Министър-Председателя в своята ложа.

След концерта Негово Превъзходителство Президентът прие българските пратеници Председателят на Турско-българското дружество проф. П. Стоянов каза, че си тръгват от Турция с много добри впечатления и добави, че ще работят още по-мощно за разширяването на турско-българските отношения.

Gaz. Hz. Bundan sonra Jeneral Savov ile bir müddet görüşmüşlerdir.

Bundan sonra Bulgar Çiftçi Fırkası Kâtibi Umumisi Bulgar Çiftçilerinin selâmlarını Gaz. Hz.ne tebliğ etmiştir.

Gazi Hz.de bilmukabele Türk çiftçilerinin selâmlarını göndermiştir.

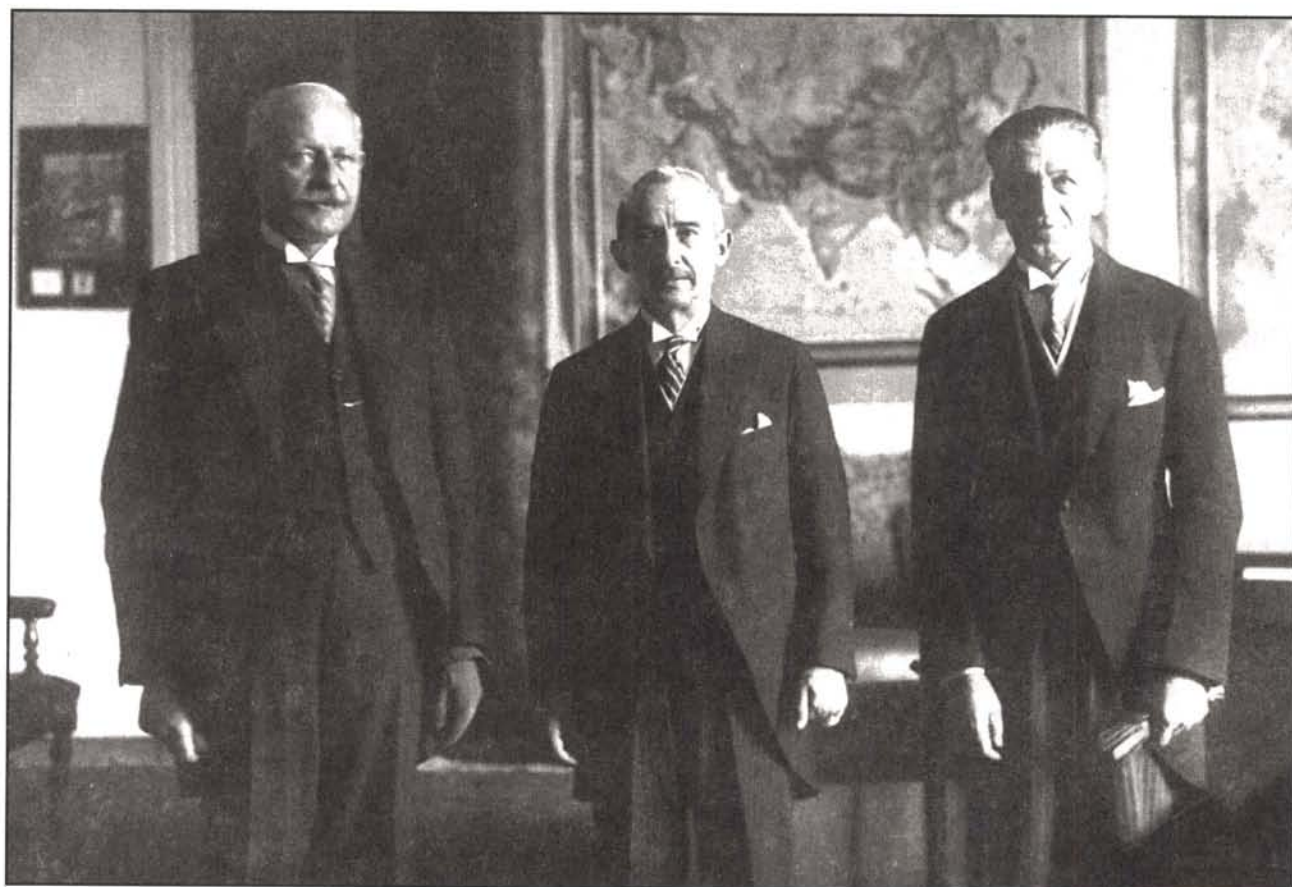
Bulgar murahhaslarından M. Kalendrov Türkiye'de beklediklerinden çok daha fazla hüsnü kabul gördüklerinden dolayı minnettar kaldıklarını söylemiştir.

Негово Превъзходителство Гази му пожела успехи. След това Негово Превъзходителство Гази има кратка среща с Генерал Савов.

После Генералният секретар на Българската Земеделска Партия предаде на Негово Превъзходителство Гази поздравите на българските земеделци.

В отговор Негово Превъзходителство Гази предаде поздравите на турските земеделци.

Българският представител г-н Календров изрази задоволството си от оказания им сърдечен прием, който многократно превишил техните очаквания.

***Türkiye Başbakanı İsmet İnönü'nün
Bulgaristan Başbakanı Nikola Mušanov'u
Ankara'da kabulü***

Прием на турския министър-председател
Исмет Инюню на българския министър-предсе-
дател Никола Мушанов и посланика Никола
Антонов в Анкара

**BULGARİSTAN BAŞBAKANI N.
MUŞANOV'UN MUSTAFA KEMAL
(ATATÜRK) TARAFINDAN KABULÜ
(CUMHURİYET, 03 KÂNÛN-I EVVEL
[ARALIK] 1931) (*)**

*Gazi Hz. Bulgar Başvekilini Kabul Etti
Reisicumhur Hz.nin M. Muşanov'la
mülâkatları iki saat devam etti.*

*M. Muşanov Ankara'da Hararetle
karşılandı.*

*Dün gece İsmet Pş. Hz. Tarafından
bir ziyafet ve bir suvare verildi.*

*Ankara 2- Bulgar Başvekili M.
Muşanov Cenapları ve refaketlerindeki
zevat bu sabah saat 9,30 da hususi
trenle şehrimize gelmiştir.*

*M. Muşanov Cenapları, istasyonda
Başvekil İsmet Paşa Hz. İle Hariciye
Vekili Tevfik Rüştü, C. H. Fırkası Umumi
Kâtibi Recep Beylerle Hariciye Vekâleti
erkânı tarafından istikbal edilmişlerdir.*

*Askerî müfrezeler resmi selâmı ifa
etmiş ve mızıka Bulgar millî marşını
çalmıştır. İstasyonun iç ve dış tarafında
biriken halk M. Muşanov'u şiddetle
alkışlamışlardır. M. Muşanov'a Başvekil
Paşa Hz. ile Hariciye Vekili Tevfik Rüştü*

() Cumhuriyet Gazetesi, 03 Kânûn-ı Evvel (Aralık)
1931.*

**СРЕЩА НА БЪЛГАРСКИЯ
МИНИСТЪР-ПРЕДСЕДАТЕЛ Н.
МУШАНОВ С МУСТАФА
КЕМАЛ (АТАТЮРК)
В. "ДЖУМХУРИЙЕТ"
(3 декември 1931 г.)**

Негово Превъзходителство Гази
прие Българския Министър-Предсе-
дател

Разговорите между Негово Превъз-
ходителство Президента и Господин
Мушанов продължиха два часа

Горещ прием на Господин Муша-
нов в Анкара

Вчера вечерта Негово Превъзходи-
телство Исмет Паша даде официална
вечеря и соаре

Анкара 2. Негово Превъзходителс-
тво Господин Мушанов и придружа-
ващите го лица тази сутрин в 9,30 ч.
пристигнаха със специален влак в
града ни.

Bey ve refikaları hanımefendiler namına da Madam Muşanov'a birer buket takdim edilmiştir. M. Muşanov, Başvekil İsmet Paşa Hz. ile birlikte doğruca ikametine tahsis edilen Ankara Palas oteline gitmişlerdir.

M. Muşanov bir müddet sonra Meclis Reisi Kâzım, Başvekil İsmet Paşa Hz. ni, Hariciye Vekilini ayrı ayrı makamlarında ziyaret etmiş, bu ziyaretler iade olunmuştur.

Yemekte Başvekil İsmet Paşa Hz. İle Hariciye Vekili Tefik Rüştü Bey de bulunmuşlardır.

M. Muşanov Cenapları saat dörtte Çankaya'da Reiscumhur Hz. Tarafından kabul edilmişlerdir. Bu mülakat iki saat kadar sürmüştür.

Gece sekizde Başvekil İsmet Paşa Hz. tarafından misafir Başvekil şerefine Ankara Palas'ta bir ziyafet verilmiş, bunu bir suvare takip etmiştir. Suvarede Hariciye erkânı ve hariciye encümeni azaları da hazır bulunmuşlardır.

İsmet Pş. Hz. Bu ziyafette şu nutku irat etmişlerdir:

Başvekil İsmet Pş. Hz. nin Nutku

Başvekil Hz.; gerek Hükûmeti Cumhuriyet ve gerek şahsım namına Türkiye idare merkezinde zatiâlilerine hoşamedî beyan ederken davetime

На гарата Негово Превъзходителство Господин Мушанов беше посрещнат от Негово Превъзходителство Министър-Председателя Исет Паша, Министъра на Външните Работи Тевфик Рюшту, Главния секретар на Народно-републиканската партия Реджеп Бей и висши служители от Министерството на Външните Работи.

Представителен военен отряд поднесе официални поздравления, беше изпълнен химна на България. Господин Мушанов беше горещо аплодиран от хора, които бяха изпълнили гарата отвън и отвътре. От името на Негово Превъзходителство Пашата Министър-Председател и на Министъра на Външните Работи Тевфик Рюшту Бей и на съпругите им бяха поднесени букети цветя на Господин Мушанов и Съпругата му. Господин Мушанов, придружен от Негово Превъзходителство Министър-Председателя Исет Паша се отправи към хотел "Анкара Палас" където трябваше да отседне.

Малко след това Господин Муша-

mukabele hususunda ibraz buyurulmuş olan müsarattan dolayı da arzı teşekkür etmek isterim. Bu ziyarette yüksek nezaketin ve iki memleketi birbirine bağlayan muhadenet hislerine tekabül eden samimi ve devamlı dostluğun tezahüratı mündemiç olduğunu görmekle mes'udum.

Başvekil Hazretleri; Bulgar ve Türk milletleri arasında mevcut olan bu dostluk rabitalarının Beyneldüvel mutat olan usul ve merasimden ve hukuki eşkâlden sarfınazar edilse bile tarihi bir mukarenet ve inkâr olunmaz bir ahlâk imtizacından neş'et etmekte olduğunu itminanı tam ile beyan etmekliğime müsaade buyurunuz. Lâalettayin iki komşu arasında teessüs edemiyecek olan bu rabitaların Bulgar ve Türk milletlerini birbirine bağlaması, haiz oldukları seciye ve evsafta bu derece müşabehet gösteren bu iki milletin uzun seneler yanyana yaşamış ve aynı ızırabı çekmiş bulunmalarından ileri gelmektedir. Seciyelerinde mevcut müsabehetten başka Avrupa'nın şarkı cenubi memleketlerinin menfaatlerinin, iktisadi ve içtimai bünye ve teşekküllerinin ayniyeti de bu yaklaşımlarında tabii birer âmil olmuştur. Bu suretle milletlerimiz hakikatı eşyadan ilham alarak aralarında bu şuurlu dostluğu tesis ettiler. Mazide acı tecrübe ve derslerle karşılaştıktan sonra şimdi artık yüksek ve hakiki menfaatlerinin ve takip edecekleri yolun nerede bulunduğunu anlamışlardır.

нов се срещна последователно с Председателя на Меджлиса [Парламента] Кязим, с Негово Превъзходителство Министър-Председателя Исмет Паша и с Министъра на Външните Работи, тези срещи бяха делови, а вечерта в “Анкара Палас” имаше специална вечеря. На вечерята присъстваха Негово Превъзходителство Министър-Председателят Исмет Паша и Министърът на Външните Работи Тевфик Рюштю Бей.

В 4 часа Негово Превъзходителство Господин Мушанов беше приет в Чанкая от Негово Превъзходителство Президента. Този разговор продължи около 2 часа.

Вечерта в “Анкара Палас” Негово Превъзходителство Министър-Председателят Исмет Паша даде официална вечеря в чест на гостуващия Министър-Председател, която беше последвана от соаре.

На соарето присъстваха всички служители от Министерството на Външните Работи и членове на Вън-

Bulgar milleti, zatiâlleri ve muhterem rüfekayi mesaisi gibi deruhte etmiş olduğu vazifenin tamamen ulusuna nasr-nefs ve emel etmiş olmalarını faaliyet ve mesaisinin memleketin sulh ve sükun dahilinde inkişaf ve tealisi için pek kıymetli bir hamle olacağını bihakkın ümit edebilir.

Millî inkişafı hususunda Bulgaristan tarafından şimdiye kadar sarfedilmiş olan mesaiyi zaten kemali takdir ve alâka ile görüyor ve muhabbetle yakından takip ediyoruz. Sulhun tekarrürüne candan iştiraki, Bulgaristan'ı Balkan'lar-da ve Avrupa'da medeniyet için bilâşek ve şüphe lüzumlu bir unsur haline getirmişti. Şu dakikada tezahüratına derin bir meserretle iştirak ettiğiniz sıkı dostluk, iki memleket münasebatını tevkir ve teyit eden bir silsilei muahedat ile ifade edilmiştir. Yegane hedefleri sulhun vikaye ve muhafazasına, memleketlerinin dahili teşkilatına vakfı mesai etmek olan Bulgaristan Kraliyeti ile Türkiye Cumhuriyeti 1925 te bir muhadenet muahedesi ve bilâhare de ticaret, ikamet, hakem, bitaraflık, adli tesviye ve iadei mücrimin gibi bir çok mukavele ve muahedeler aktetmek sureile münasebetlerini beynelmilel sahada da tayin ve tespit etmişlerdir. Bu da isbat eder ki iki memleket arasındaki mukareneti hissiye haricinde bir de bu muahedat ve mukavelatın akit ve tanziminde başlıca âmil olmuş bulunan müteakıl yüksek ve esaslı menfaatler

шно-политическата комисия.

На тази официална вечеря Неговото Превъзходителство Исмет Паша произнесе следната реч.

Реч на Негово Превъзходителство Исмет Паша:

“Ваше Превъзходителство Министър-Председател, като Ви поднасям приветствията от името на Правителството на Републиката и от свое име Ви изказвам и нашата благодарност за бързината, с която отговорихте на нашата покана.

Тук следва реч, която е дадена и в документ № 39

Реч-отговор на Господин Мушанов

“Изразявам специалната си благодарност по повод любезната Ви покана. Изненадан съм от проявите на разточителна любезност към мен от както съм стъпил на турска земя. Дълбоко ме развълнува горещото и сърдечно гостоприемство, което ми бе оказано в Истанбул и особено в новия правителствен център на Репуб-

vardır. Bu mukavelât ve muahedatin iki memleket münasebatını tanzime hadim olduğunu söylemeye bilmem lüzum var mıdır? Münasebetlerini ve bu derece metin ve rasin temeller üstüne kurmuş olan iki memleketin bu suretle ehemmiyet ve faydası inkâr edilmeyecek iki sulh ve sükun unsur olduklarını ve olacaklarını şüphesiz kabul etmek icap eder. İki milletin marufu âlem olan feragati nefis ve fedakarlık hassaları sayesinde elyevm cihana müstevli olan iktisadi buhran yüzünden tehaddüs edecek müşkülli de iktiham ve bertaraf edeceklerine kaniim. Zati âlilerine Ankara seyahatinde refakat etmek suretile bize büyük bir haz ve şeref bahşetmiş olan M. Muşanov'a bu nezaketlerinden dolayı borçlu olduğum minnettarlığımı arz ve iblaâğ etmeden sözlerime nihayet vermiyeceğim.

Kadehimi Bulgaristan'ın mukadderatını büyük bir kiyasetle tedvir eden Kral üçüncü Boris ve Zarif Kraliçe Yuanna Hz.nin sıhhat ve saadetlerine, güzel hasletler sahibi Bulgar Milletinin refah, tealı ve inkişafına ve M. Muşanov'la zati âlilerinin sıhhat ve şerefine kaldırıyorum.

M. Muşanov cevabi nutukları

Başvekil Hazretleri;

Mültefitane davetinizden dolayı bilhassa minnettarlığımı arzederim. Türk

лика Турция. От името на моето Правителство и от свое име Ви изразявам най-дълбоката си благодарност. Не виждам причини, които да ми налагат да доказвам колко са полезни за нашите връзки договорите за приятелство и за неутралитет, помирение, съдебно уреждане и арбитраж. Ето затова тези връзки са толкова здрави и дълготрайни. Освен това те не са произведение на случайността. Корените на тези връзки се намират в качествата и чувствата, които се срещат в духа и интересите на всеки от двата народа.

В миналото за да преодолеем всевъзможни страхове бяхме принудени да обединим усилията си. Обаче във времена на общи изпитания и нещастия турците и българите са показали, че дори и най-големите затруднения могат да бъдат преодоляни с твърдост и устойчивост.

В България има стотици хиляди ваши сънародници. Живеейки в нашата страна в разбирателство и братство с българското население те стават еле-

topraklarına ayak bastığımdan beri hakkımda hürmetkârane ibzal buyurulan dikkat eserleri, beni mahçup bırakmaktadır. İstanbul'da ve bilhassa Cumhuriyet Türkiye'sinin yeni hükûmet merkezinde bana karşı gösterilen harareti ve heyecanlı kabul, beni derin bir surette mütehassıs etmiştir. Hükûmetim ve şahsım namına zatı âlinize en samimi minnettarlığımı arz ederim.

Memleketlerimiz, birbirine o kadar mes'udane bir surette rapteden dostluk, bitarafılık, uzlaşma ve hakem muahedelerinin milletlerimizi uzun zamandan beri yekdiğerine bağliyan rabitaların semeresi olduğunu beyana lüzum görmüyorum. İşte bunun içindir ki bu rabitalar sağlam ve devamlıdır. Zira, bir tesadüf eseri olmaktan uzaktırlar. Bu rabitalar kökleri, her iki milletin ruhunda ve menfaatlerinde bulunan mütekabil temayülât ve hislere tekabül etmektedir.

Mazide bir çok maniaları aşmak için mesaimizi birleştirmeye mecbur olduk. Fakat, müşterek imtihan ve felâket zamanlarında Türk'ler ve Bulgar'lar en çetin müşkülata galebe çalmalarını mümkün kılan, sebatı, mukavemet kabiliyetini göstermişlerdir. Bulgaristan'da yüz binlerce ırktaşımız mevcuttur. Bunlar, memleketimizde Bulgar halkı ile hemahenk ve kardeşçe yaşayan bir intizam unsurudurlar. İki unsurun aynı şerait dahilinde asırlarca yanyana yaşamaları keyfiyeti olarak aralarında seciye

мент от обществения ред. Има ли някой, който да не е запознат със сходството в характера и темперамента на тези два елемента, което се дължи на вековното им съжителство в една и съща среда. Всичко това по категоричен начин показва, че в нашите взаимоотношения отличителното качество е благосклонността.

Бих казал, че тази благосклонност е една истинска традиция от миналото. Българите са живяли векове наред под власт, която се е съобразявала с тяхната народност и страсти. Затова връзките, които съществуват между нашите два народа и сходството между тях потвърждават специалното им родство. Тези два народа, които живяха заедно върху плодородната земя, с цената на труд и търпение я обработваха, използвайки всичките си извори и налични средства, са истински братя по земя.

Нова Турция е дала пример на света с удивителната си воля и смелост за радикални промени на една стара държава върху нови принципи от

ve mizaç itibarile husule gelen müşabeheti bilmiyen var mıdır? Bütün bunlar, mütekabil münasebetlerimizin vasfı mümeyyizi olan bariz müsaadekarlığı göze çarpacak bir surette meydana koymaktadır.

Bu müsaadekarlık, diyebilirim ki, maziden kalma hakiki bir an'anedir. Zira Bulgarlar, asırlarca milliyetlerine ve harslerine riayet eden bir hâkimiyetin altında yaşamışlardır. Bu suretle iki milletimiz arasında tehdüd eden rabitalar ve bu milletlerin arzettiği müşabehet hususi bir kardeşlik göstermektedir. Çalışma ve sabır pahasına bütün membalarını ve bütün mevcudiyet vasıtalarını istihsal ettikleri besleyici toprakta beraber oturmuş olan bu iki millet, hakiki toprak kardeşidirler.

Yeni Türkiye, eski bir devleti cezri bir surette değiştirmek ve siyasî, ahlâki içtimai noktai nazardan yeni esaslar üzerinde kurmak suretile cihana hayretbahş bir kırılmaz irade ve cür'et misali vermiştir. Esasen civanmert Türk milletinin mümtaz evsafını lâykile takdir etmek için terakki yolunda azimle yürümek isteyen bir milletin kat'i iradesini teşkil eden ve ancak on senedenberi merkez ittihaz edilen Ankara'yı temaşa kâfi değil midir? Mukavemet edilmez bir hamlenin tesirile yenileşen ve gençleşen Türkiye'nin halen mukadderatına hâkim bulunan ve güzel memleketinizi, size içtimai ve harsi sahada yeni yeni muvaf-

гледна точка на политическия и обществен морал. Не е ли достатъчно да наблюдаваш Анкара, която само от десет години е избрана за столица и която е изразение на твърдата воля на един народ, заявил категоричното си решение да върви по пътя на прогреса, като потвърди по достоен начин, че смелият турски народ има качеството на отличен народ. Показахте ни Турция, която се обновява и подмладява с неудържим устрем, която на дела и думи е господар на съдбата си и величието на турския народен гений, който вдъхновен от големия държавник Гази Мустафа Кемал превърна красивата Ви страна в обширно, подновено и неизтощимо поле за действие, гарантиращо ви все нови и нови успехи в обществено и културно отношение.

Двата народа, свързани със спомени за общи трудности в миналото, ще успеят да намерят средства, които да разрешат проблемите на деня по мирен и справедлив начин. Общите интереси, основаващи се на взаимно

fakîyetler temin eden geniş ve ıslahkâr, yorulmaz bir faaliyet meydanı haline getirmiş olan büyük devlet adamı Gazi Mustafa Kemal'in ilhamlarına tebaan millî Türk dehasının derecesini gösterdiniz.

Mazide müştereken geçirilen meşakatlerin hatırasına merbut bulunan iki millet, sulh ve adalet yolunda günün mes'elelerini halledecek vasıtaları bulmağı bileceklerdir. Mütekebil dostluğa istinat eden menafî tesanüdü, iyi bir istikbalin kâfilidir. Sulhu candan istiyoruz. Yegâne gayemiz, bütün mesaimizi refahımızın idaresine ve terakkimizin teminine hasretmektir. İkimiz de harp meydanlarında kahramanlık gösterdik. Aynı kahramanlığı sulh eserinde de göstermekten hali kalmıyacağız. Bu suretle bizzat kendimiz için çalışarak beşeriyetin kavuşmağı can attığı umumi refahın esaslı şartı bulunduğu sulh davasına da hadim olmuş oluruz. Bu duygularla mütehassis olarak, Türk milletini dahiyane sevk ve idare eden Reisicumhur Gazi Mustafa Kemal Hazretlerinin sihat ve saadetlerine, Cumhuriyetin itilâ ve refahına ve zatîlilerile refikayı muhteremlerinin sihatine bardağımı kaldırıyorum.

приятелство са гарант за добро бъдеще. От сърце желаем мир. Единствената ни цел е да посветим всичките си усилия за нашето благоденствие и прогрес. И двамата проявихме героизъм по бойните полета. Няма да се откажем да проявим същия героизъм и в изграждането на мира. И така работейки лично за себе си, ние ще дадем своя принос за делото на мира, което е основна предпоставка за общо благоденствие, към което се стремим цялото човечество. Изпълнен с тези чувства, вдигам тост за здравето и щастието на Неговото Превъзходителство Президента Гази Мустафа Кемал, който гениално ръководи турския народ, за възхода и благоденствието на Републиката и за здравето на уважаемите Господа и Техни-те Съпруги.”

***Başbakan Nikola Muşanov'un başkan-
lığındaki heyetin bir kısmının
Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk
tarafından Ankara'da kabulü.***

Прием на турския Президент Мустафа Кемал
Ататюрк на част от българската делегация,
начело с министър-председателя Никола
Мушанов в Анкара

**BULGARİSTAN BAŞBAKANI N.
MUŞANOV İLE ANKARA'DA
GÖRÜŞÜLEN KONULAR
(CUMHURİYET, 02 KÂNÛN-I
EVVEL [ARALIK] 1931) (*)**

Bulgar Başvekili İle Neler Görüşülüyor?

*İhtikâr Kânunu, Millet Meclisinin
bugünkü içtimasında müzakere edilecek
Ankara Temasları*

*Bulgar Başvekili ile görüşülen mese-
leler*

*Ankara, 4 (Hususi) - Bulgar Başvekili
ve Hariciye Nazırı Gospodin Muşanov iki
gündür Ankara'da bulunuyor. Müşarü-
nileyhin Türk ricali ile temasları cidden
kayda sayan büyük bir samimiyet ve
dostluk havası içinde cereyan etmekte-
dir.*

*Bu yüksek samimiyet, sevimli ve
değerli Başvekilimizin nutuklarında da
bilhassa işaret buyurdukları veçhile
muahedelerden ve beynedcüvel mutat
merasimden ziyade iki milletin tarihi*

() Cumhuriyet Gazetesi, 05 Kânûn-ı Evvel (Aralık)
1931.*

**ТЕМИТЕ ОБСЪЖДАНИ С
БЪЛГАРСКИЯ МИНИСТЪР-
ПРЕДСЕДАТЕЛ Н. МУШАНОВ В
АНКАРА В. "ДЖУМХУРИЙЕТ"
(2 декември 1931 г.)**

Какво се разисква с Българския
Министър-Председател?

На днешното заседание на Нацио-
налното Събрание ще се разисква За-
конът за спекулата

Срещи в Анкара

Въпроси, разисквани с Българския
Министър-Председател

Анкара, 4 (Специално) - Българс-
кият Министър-Председател и Ми-
нистър на Външните Работи Госпо-
дин Мушанов от два дни се намира в
Анкара. Негово Превъзходителство
провежда срещите си с турски дър-
жавници в атмосфера на голяма иск-
реност и приятелство, достойна за
описание.

Тази голяма искреност се забеляз-
ваше и в речта на нашия обичан и
скъп Министър-Председател, тя над-
хвърляше общоприетия и обичаен

yakınlıklarından ve seciyelerinin yekdiğerine müşabebetinden ileri gelmektedir. Reisicumhur Hz.nin muhtelif vesilerden bilistifade Bulgar milleti hakkında çok dostane ve sitayakârane bir lisan kullanarak izahat ettikleri samimi hissiyatın membainı da bu tarihi mukarenette, seciye ve ahlâk müşabebetinde aramak lâzımdır.

Kaldı ki Bulgaristan'la memleketimiz arasındaki münasebat muahedat ve beynelmilel usuller noktasından dahi en yüksek bir samimiyet derecesine erişmiş bulunmaktadır. Filhakika Bulgaristan'la aramızda 925 senesinde altedilmiş bir muhadenat muahedesı vardır.

Bu muahedeyi iki taraflı geniş müsaadekârlığa müstenit bir ticaret ve seyrisefain muahadesi takip etmiş ve nihayet evvelki seneler bitaraflık, uzlaşma, adli tesriye ve hakem muahedenamesi de imza edilerek Türk-Bulgar münasebatı beynelmilel munasebata en şayani arzu şeklini almıştır. Gospodin Musanov'un Ankara'ya yaptığı ziyaret ise şüphesiz bu münasebatı bir kat daha takviye ve tarsin edecektir.

İki komşu devlet ricali acaba aralarında neler görüşüyorlar?

международен протокол, което се дължеше на близостта и сродния характер на двата народа. Негово Превъзходителство, нашият Президент при всички подходящи случаи говореше с много приятелски и дружелюбен език за българския народ и искрените чувства, които изказваше, трябва да се търсят в това историческо родство и в сходството на характера и морала.

Като резултат, отношенията и договорите между България и нашата страна, дори от международна гледна точка са достигнали най-високото ниво на искреност. Наистина между България и нас има Договор за приятелство, подписан в [1]925 г.

Този договор беше последван от Договора за търговия и мореплаване, основан на широки двустранни пълномощия и най-накрая с подписването на миналогодишния Договор за неутралитет, помирение, съдебно уреждане и арбитраж турско-българските отношения придобиха най-желаната форма на международни отношения. Без съмнение това посещение на Господин Мушанов в Анкара ще утвърди и укрепи още повече тези отношения.

За какво ли разговарят държавниците на двете страни?

Her siyasî mülâkatta hatıra gelen bu suale behemehal cevap verilmek lâzım gelirse ahvale vâkîf olanların verebilecekleri cevap şu merkezdedir:

- *Komşuluk münasebetlerinden ve iki tarafın müşterek menfaatlerinden doğan bütün mes'eleleri!*

- *Bu cevap, şüphe yok ki, çok umumdur. Son beş on senenin vekayii hatırlanırsa evvelâ görülür ki Türkiye ile Bulgaristan arasında ciddi bir ihtilâf mevzuu yoktur. Binaenaleyh Bulgar Başvekilinin Ankara'yı ziyareti her hangi bir ihtilâfın halli ile alâkadar değildir.*

Emlâk Mes'eleşi

Yalnız bir emlâk mes'eleşi var ki bu mes'eledeki noktai nazar farkı muhadenet muahedesine merbut protokolün bazı mevaddının iki tarafça başka başka şekillerde tefsir edilmesinden mütevellittir.

İzah edelim: Muahedeye merbut protokolda Balkan harbinden beri devam eden emlâk ihtilâfını hal için tarafeyn 18 Teşrinievvel 1912 tarihinden evvel diğer taraf arazisine hicret eden tebaalarının hukuku tasarruflarını tanımış ve bu gibi eşhasa ait emvali gayrimenkule devletin veya sahiplerinden başkalarının

При всяко политическо интервю, когато решите да зададете този въпрос и ако трябва непременно да му се отговори, всеки, който е информиран ще отговори по следния начин:

- За съседските отношения и за всички въпроси, които произтичат от общите интереси на двете страни.

Няма съмнение, че този отговор е много общ. Ако се припомнят събитията от последните 5-10 години, първо би се забелязало, че между Турция и България сериозни и непреодолими разногласия няма. Освен това посещението на Българския Министър-Председател в Анкара не е свързано с разрешаването на каквото и да било разногласие.

Имуществени въпроси

Има само един имуществен въпрос, предизвикващ разногласия, които се дължат на различния начин на тълкуване от двете страни на някои въпроси от Допълнителния протокол към Договора за приятелство.

Да поясним: в Допълнителния протокол за разрешаването на имуществените разногласия, които водят началото си от Балканската война, двете страни признават законните владения на поданиците, които са се изселили от едната в другата страна преди да-

elinde bulunduğ u takdirde iadesini taahhüt etmişlerdir. Bu tarihten protokolün imzasına kadar bir taraf arazisinden diğer tarafa hicret eden Türk ve Bulgar tebaasına ait emlâkin ise bu emlâkin kâin olduğ u devletler tarafından iktisabı protokolün C maddesile kabul olunmuştur. İhtilâf, bu maddedeki ahalii asliye (orijin) kelimesinden çıkmaktadır. Türk tezine göre bu kelime eşhasa muzaftır. Binaenaleyh maddede zikredilen arazi ahalii asliyesinden olup ta Bulgaristan'a hicret etmiş bulunan eşhasın emlâki nerede bulunursa bulunsun Türkiye'ye intikal etmiştir. Bulgar tezine göre (orijin) kelimesi eşhasa değil, araziye muzaftır. Binaenaliyh Bulgaristan'a hicret eden Bulgar'ların ancak Trakya'daki arazisi Türkiye'ye intikal eder. Meselâ Balıkesir'de veya İzmir'de bulunan Bulgar emlâki eski sahiplerinin tahtı tasarruflarında kalmak lâzımdır. Bu nokta üzerindeki ihtilâf Balkan harbinden evvel Bulgaristan'dan Türkiye'ye hicret etmiş Türk'lerin veya Türkiye'den Bulgaristan'a gitmiş Bulgar'ların hukuken da müteessir etmektedir. Çünkü bunlara ait araziye her iki tarafta hükûmetler vaziyet etmiş olduklarından C maddesinden mütevellit ihtilâf halledilmedikçe iadesi lâzım gelen emlâk alâkadarlara iade edilemiyor.

тата 15 октомври 1912 г. и препоръчва да се върнат на тези лица недвижимите имоти, намиращи се в ръцете на държавата или в други лица, които не са техни собственици. Съгласно член “С” [“В”] от протокола, от тази дата до датата на подписването на протокола, имуществото на турските и българските поданици, които са се изселили от едната в другата страна се поема от държавата, в която се намира. Затова упоменатата в този член земя, собственост на местното население (орijin), което се е изселило в България и имотите на тези лица, където и да се намират те, са включени в пределите на Турция. Според българската теза думата orijin се отнася за земя, а не за лица. Затова на изселилите се в България българи само имотите в Тракия преминават в Турция. Например българските имоти в Балъкесир и Измир трябва да останат наследствени владения на старите си собственици. Разногласията по тази точка засягат правата и на изселилите се преди Балканската война турци от България в Турция и на българите, изселили се от Турция в България. Тъй като българските имоти са били секвестирани от правителствата и на двете страни, докато не се разрешат споровете, породени от член “С” [“В”] не може да се възстановят подлежащите на възстановяване имоти на заинтересованите (лица).

Bu ihtilâfın Türk-Bulgar münasebatının bugünkü dostane ve samimi manzarasına rağmen şimdiye kadar nasıl olup ta halledilemediği insanı mütehayyir edecek bir hâdisedir. Maahaza memnuniyetle kaydedelim ki Cospodin Muşonf'un bir dostluk tezahüründen başka bir şey olmıyan ziyaretinden bilistifade vaki ilk temaslarda iki tarafın da bu mes'elede behemehal kat'i bir tarzı halle vâsıl olmak azmile mücehhez oldukları anlaşılmıştır. Bu hususta bir itilâf husulü ve bu itilâfın bir protokolla tesbiti çok muhtemeldir.

Müşterek iktisadi menfaatler

İki devlet ricali arasında müzakere mevzuu olan mes'eleler meyanında ehemmiyet itibarile ikinci mes'ele, tarafeynin müşterek iktisadi menfaatleridir. Gerek Türkiye, gerek Bulgaristan bir çok mümasi' maddeler istihsal ederek beynelmîl pazarlara arz etmektedirlər. Bu hususta teşriki mesai edilmesi her iki memleket için büyük faydalar tevlit edebilir.

Bu teşriki mesai bilhassa buhran devam ettikçe yalnız lüzumlu ve faydalı değil, zaruridir de.

Cemiyeti Akvam mes'elesi

Въпреки днешните приятелски и искрени турско-български отношения, човек се удивлява как е възможно този конфликт досега да не е разрешен.

Освен това, със задоволство ще отбележим, че възползвайки се от официалното посещение на Господин Мушанов, което не е нищо повече от една демонстрация на приятелство, още по време на първите срещи се разбра, че и двете страни са подготвени непременно да отстояват твърдите си позиции по този въпрос. В това отношение е твърде възможно постигането на съгласие и подписването на протокол, който го потвърждава.

Общи стопански интереси

Вторият по важност въпрос, който се разисква между държавниците на двете страни са общите стопански интереси на двете страни. И Турция и България произвеждайки някои еднакви стоки искат да излязат на международни пазари. В това отношение професионалното сътрудничество би могло да донесе голяма полза и за двете страни.

Въпросът за Обществото на народите

Има и други въпроси, които пряко интересуват и двете страни, особено

İki tarafı doğrudan doğruya alâkadar eden diğer bir takım mes'eleler, ezcümle Türkiye'nin Yunanistan ve Bulgaristan'la müştereken Cemiyeti Akvam'da daimi bir azalık alması ve Balkan Birliği mes'eleleri var ki bunların da tetkik edilmesi çok muhtemeldir. İkinci Balkan konferansının mukarrerat ve temenniyatından derhal tahakkuk ettirilmesi kabil olanlar hakkında da iki taraf arasında şimdiden mutabakat husulünü ümit etmek fazla bir nikbinlik telâkki edilemez.

Hulasa, Bulgar Başvekilinin ziyareti saf bir dostluk tezahürü şeklinde kalmayacak iki devleti alâkadar eden mesail etrafında teati efkâra ve dostane itilaflar husulüne mes'ut bir vesile teşkil edecektir.

Ali Süreyya

този за съвместното и постоянно членство на Турция, Гърция и България в Обществото на народите, а има и въпроси, свързани с Балканския съюз, изследването на който става твърде възможно. Що се отнася до приемането и осъществяването на решенията и пожеланията на Втората балканска конференция и двете страни не разчитат на голям оптимизъм и безгранична откровеност.

Накратко, посещението на Българския Министър-Председател няма да остане само като обикновена проява на приятелство, то ще се превърне и в щастлив повод за обмен на мнения по кръг въпроси, които интересуват и двете страни и за осъществяване на приятелски споразумения.

**BULGARİSTAN BAŞBAKANI
N. MUŞANOV'UN
GAZETELERE VERDİĞİ DEMECİ
(CUMHURİYET, 07 KÂNÛN-I
EVVEL [ARALIK] 1931) (*)**

M. Muşanov'un beyanatı

*Bu ziyaret neticesinde iki memleketin
refah ve saadeti için yeni ufuklar
açılmıştır.*

*Bulgar Başvekili matbuat mümessil-
lerine dün âtideki beyanatta bulunmuş-
tur:*

*"- Evvelâ Ankara'nın üzerimde bırak-
tığı tesirden bahsetmek isterim. Ben,
Ankara'ya giderken orayı eski bir Türk
kasabası olarak bulacağımı zannediyor-
dum.*

*Filvaki Ankara'da eski bir kasaba
da buldum. Fakat onun yanında
muhteşem, muazzam binalar da
gördüm. Bu muazzam binalar çok az
zamanda sarfedilen azim mesaiyi
göstermek itibarile bilhassa şayani
dikkattir. Bunlar, az zamanda bir milletin
azim ve sây ile neler vücade getirebile-
ceğinin parlak delilleridir. Bu inşaat
benim üzerinde Türk tarzı mimarisinin*

() Cumhuriyet Gazetesi, 07 Kânûn-ı Evvel (Aralık)
1931.*

**ИЗЯВЛЕНИЕ НА БЪЛГАРСКИЯ
МИНИСТЪР-ПРЕДСЕДАТЕЛ Н.
МУШАНОВ ПРЕД
ПРЕДСТАВИТЕЛИ НА ПЕЧАТА
В. "ДЖУМХУРИЙЕТ"
(7 декември 1931 г.)**

Изявление на Господин Мушанов

В резултат на това посещение се
откриха нови хоризонти за благо-
денствието и щастието на двата наро-
да.

Вчера на посрещането Българският
Министър-Председател даде следно-
то изявление пред представителите
на печата:

“Първо бих искал да споделя впе-
чатленията си от Анкара. Когато
тръгвах за Анкара си помислих, че
ще се срещна с един старовремски
турски град.

В Анкара намерих един стар град,
но наред с него видях и великолепни
и величествени сгради. Особен рес-
пект предизвикват тези внушителни

güzelliği hakkında kuvvetli bir fikir hâsıl etti. Ziraat Bankası, Halk evi, Meclis binası bu fikri tenmiye eden canlı misallerdir. Ankara'da temas ettiğim yeni Türkiye ricaline de açıkça söyledim ki Ankara'nın müstakbel mimarisi Türk tarzı mimarisi olmalı ve bu şehir bu suretle şarkın bir harikası halini almalıdır.

Ben ve arkadaşlarım, Gazi Hz. Başta olduğu halde bize karşı gösterilen fevkâlâde hüsnü kabulden çok mütehas-sisiz. Türk milletini kurtaran adam, sadeliği, samimiyeti ile bizi derhal teshir etmiştir. Müşarünileyh hazretlerinin Bulgar milletine karşı olan muhabbet ve merbutiyetleri bize, bizzat kendileri tarafından çok samimi bir şekilde beyan edildi. Bunu hiçbir zaman unutmıyacağız. Onun karşısında hayran kaldık.

İsmet Paşanın çok ciddi ve çok mükemmel bir devlet adamı olduğunu işitmiştim. Bu defa onu yakından görmek fırsatını elde ettim. Ve yüksek fıtratını yakından tanımak bahtiyarlığına nail oldum. Derin ve kuvvetli fikirlerini, mantıki mütalealarını dinledim. Bunlar, üzerimde fevkalâde bir tesir yapmıştır. Türkiye ile Bulgaristan arasındaki dostluk münasebatı İsmet Paşanın şah-sında büyük ve kuvvetli bir teminat bulunmaktadır.

Tevfik Rüştü Beyefendile evvelden

сгради, като се има предвид за какво кратко време и с какви усилия са построени. Те са ярко доказателство за това какво може да постигне един народ с твърдост и постоянство. Това строителство ми създаде точна представа за красотата на турската архитектура. Нагледен пример са сградата на Зираат (Земеделска) банка, Народния дом и сградата на Меджлиса (Великото Национално Събрание). На държавниците на Нова Турция, с които се срещнах в Анкара открито казах, че строителството в Турция трябва да бъде турски стил на архитектура и така този град трябва да се превърне в едно от чудесата на Изтока. Аз и моите другари сме много доволни от горещия прием, който вие и Негово Превъзходителство Гази ни оказахте. Човекът, който спаси турската нация веднага ни впечатли с простодушието и чистосърдечие то си. Обичта и привързаността на Негово Превъзходителство към българския народ ни бяха засвидетелствани най-искрено лично от самия него. Това никога няма да го забравим. Останахме възхитени от него.

Бях чул, че Исмет Паша е много сериозен и превъзходен държавник. Този път имах възможност лично да се

tanıştım. Onun esasen vâsi malumata sahip olduğunu biliyordum. Bilhassa hariciye umurundaki yüksek vukuf ve ehliyeti malumumdu. Fakat şahsi temasım, bana bu yüksek zatın aynı zamanda çok büyük bir nüfuzül nazara malik olduğu kanaatini de telkin etmiştir. Temaslarım esnasında müşa-rünileyhin bilhassa Balkan umurundaki derin malumatına şahit oldum. Yeni Türkiye ricalinden Kâzım Paşayı da tanımak fırsatına nail oldum. Gayet sakin hali, azim bir irade sahibi olduğunu gösteren ahvalile nazari dikkatimi cel-betti.

Kâzım Paşa, bir Makedonya'lı ve eski Menlik kaymakamıdır. Bu itibarla Bulgar'ları pek yakından ve pek iyi tanımaktadır.

Türkiye hükûmetinin diğer vekilleri temaslarım, bu zevatın kendi dairelerinde ne kadar vukuf ve ihtisas ile çalıştıklarını ve müşterek gayelerinin Türkiye'nin saadet ve tealisinden başka bir şey olmadığı kanaatini bana kuvvetle telkin etmiştir.

Hulâsa, gördüğüm ve duyduğum şeyler karşısında hayran kaldım. Bu insanların vatanlarının menafiinden başka bir şey düşünmemekte olduklarını yakından anladım. Hepsinin arzusu, devamlı bir sulhun teminidir.

запозна с него. Щастлив съм, че отблизо успях да почувствам силния му дух. Изслушах задълбочените и силните му логични доводи.

Те ми направиха много силно впечатление. Приятелските отношения между Турция и България в лицето Исмет Паша имат голям и силен гарант.

С Тевфик Рюштю Бейефенди се познавах от по-рано. Знаех, че има обширни познания. Беше ясно, че е голям познавач и експерт и по-специално на външните работи. Обаче личните ми контакти ме убедиха, че в същото време този човек има и голяма обща култура. По време на общуването си с него станах свидетел на задълбочената му осведоменост и особено по балканските въпроси. Имах възможност да се запозная и с Кязим Паша един от държавниците на нова Турция. Направи ми впечатление на много спокоен и с твърда воля човек.

Кязим Паша е от Македония и бивш околийски началник на Мелник. За това много добре и от близо познава българите.

Контактите ми с другите министри

Türk kadınları için de, müsaade buyurulursa, fevkalâde nazik ve kibar hanımefendilere tesadüf ettiğimi ve bunların sade tavır ve hareketlerle bize karşı çok misafirperverlik gösterdiklerini kaydetmeliyim. Esasen bu misafirperverlik yalnız Türk hanımlarına değil, bütün Türk milletine has ve mümtaz bir Alicenaplık sıfatıdır.

Gördüğümüz hüsnü kabulden çok mütehassisiz. Beklediğimizden fazla yaptınız.

Size bunun mukabelesini yapabileceğimiz günü Sofya'da sabırsızlıkla bekliyeceğiz."

Müteakiben M. Muşanov Cenapları bir suale cevaben seyahatin siyasî neticesi hakkında şu sözleri ilâve etmiştir:

"- Bu seyahatle iki memleket arasındaki rabıtalар bir kat daha takviye edilmiştir. İkinci netice olarak iktisadî münasebetlerimizin daha geniş bir sahada inkişafa yüz tutmasına çalışılması için anlaşılmıştır. Şunu diyebilirim ki iki memleketin refah ve saadeti ve sulhun temini için yeni ufuklar açılmıştır. Bu neticenin alınmasında Türkiye'nin Sofya elçisi Tevfik Kâmil Beyefendinin büyük hizmetlerini takdir ile yadedерim."

от Правителството ме убедиха, че и другите лица от Правителството работят по своите учреждения със старание и професионализъм и са убедени, че няма нищо по-важно от това да работят заедно за щастието и възхода на Турция.

Накратко, останах възхитен от това, което видях и чух. Убедих се лично, че тези хора не мислят за нищо друго освен за интересите на родината си. Най-силното желание на всички беше винаги да има мир."

След това Негово Превъзходителство Господин Мушанов в отговор на един въпрос каза следните думи за политическите резултати от това посещение:

"С това посещение връзките между двете страни още повече се укрепиха. Второ постигна се съгласие да се работи за разширяване на икономическите връзки. Ще кажа, че се откриха нови хоризонти за благоденствието и щастието на двете страни и за гарантирането на мира. Напомням, че за постигането на тези резултати големи заслуги има Посланикът на Турция в София Тевфрик Кямил Бейефенди".

**BULGARİSTAN ÇİFTÇİ PARTİSİ
GENEL SEKRETERİ N. VERGÜİLE
DİMOV'UN TÜRKİYE ZİYARETİ İLE
İLGİLİ DEMECİ (CUMHURİYET, 08
KÂNÛN-I EVVEL [ARALIK] 1931)**

(*)

Türkiyede neler gördük?

*Bulgar Çiftçi Fırkası Umumi Kâtibinin
şayani dikkat beyanatı*

*İstanbul 7 (A.A.) - Bulgar Çiftçi Fırkası
Kâtibi Umumisi ve Bulgar heyeti erkânı
mümtazesinden M. Verguile Dimov,
Bulgaristan'a avdet için hareket ederken
Anadolu Ajansı muharririne şu beyanat-
ta bulunmuştur:*

*M. Muşanov, nutkunda (toprak
kardeşleri) kelimesini kullandı. Niçin?
Çünkü Türk'lerle Bulgarlar arasında asır-
lardan beri kopup gelen bir çok rabıta ve
saygı hisleriyle mütehassistir. Artık bu iki
millet arasında hiçbir ithilâf ta kal-*

() Cumhuriyet Gazetesi, 08 Kânûn-ı Evvel (Aralık)
1931.*

**ИЗЯВЛЕНИЕ НА СЕКРЕТАРЯ НА
ЗЕМЕДЕЛСКАТА ПАРТИЯ
(БЗНС) ВЕРГИЛ ДИМОВ ЗА
ПОСЕЩЕНИЕТО СИ В ТУРЦИЯ.**

В. “ДЖУМХУРИЙЕТ”

(8 декември 1931 г.)

Какво видяхме в Турция?

Изявления на Главния секретар на
Българската Земеделска Партия, кои-
то заслужават внимание.

Иstanbul 7 (A[надолска]
A[генция]). Главният секретар на
Българската Земеделска Партия, Гос-
подин Вергил Димов, високопоставе-
на личност от българската делегация,
преди отпътуването си даде следното
изявление пред кореспондента на
Анадолската Агенция.

“Господин Мушанов в речта си из-
ползва израза “братя по земя”. Защо?
Защото между турците и българите
има много връзки и чувство на уваже-
ние, които имат корени в миналото и
преминават през вековете. Между
двата народа вече няма никакви кон-

mamıştır. Bu sebeplerden dolayıdır ki, münasebatımızda sulhun muhafazasını ve dostluğun takviyesini hedef ittihaz eden yeni bir devir açılmıştır. Bu seyahat bu yeni mes'ut devrin başlangıcıdır.

Ankara'yı ilk defa temaşa ettiğim ve o ıssız yerlerde böyle muazzam bir şehrin yükselmiş olduğunu gördüğüm vakit, eski Yunan itikadınca Venüs'ün negahani denizden yükselişi hatırıma geldi. Ankara, yeni Türkiye'nin sembolüdür. Şüphesiz daha yapılacak çok şeyler vardır. Ancak, Ankara'yı gören bizim gibi ecnebler, kani olurlar ki yeni Türkiye daimi surette yükselmekte ve günden güne daha ziyade resanet kesbetmektedir. Bir gün gelecektir ki o gün uzak değildir- Asya'nın başlangıç noktasında yeni bir Türk medeniyeti tecelli edecektir. Fakat, insanın Ankara'dan daha çok nazari dikkatini celbeden şey, yeni Türkiye'yi kuran devlet adamlarıdır.

Büyük devlet adamının vücade getirdiği eseri birkaç söz içinde izhara kalkışmak güçtür. Onun kurduğu bina efsane gibi yalnız Türk milletinin tarihinde değil, bütün beşeriyetin dalgali tarihinde sarsılmaz bir abide olarak kala-

фликти. Затова в отношенията ни е започнала нова ера, чиято цел е запазването на мира и укрепването на приятелството. Това пътуване поставя началото на тази щастлива ера.

Когато за пръв път разгледах Анкара и видях как се е извисил този град, неочаквано си припомних гръцкото поверие за появата на Венера от морето. Анкара е символът на нова Турция. Без съмнение предстои да се направи още много. Само чужденците като нас, които са видяли Анкара се убеждават, че Турция непрекъснато ще се издига и от ден на ден ще придобива по-голяма увереност. Ще дойде ден и той не е далече, когато в началото на Азия ще се появи нова турска цивилизация. Обаче, това което привлича човешкия поглед повече отколкото Анкара, са държавните мъже, които строят нова Турция.

Трудно е да се опиташ да обясниш с няколко думи произведението, което е създал Великия държавен мъж. Сградата, която той построи като легенда ще остане като непоклатим паметник не само в историята на турския народ, но и в бурната история на цялото човечество. Думите ми се отнасят за строителя на Новата Турска

caktır. Sözlerim, Yeni Türkiye devletinin banisi Gazi Mustafa Kemal Hazretlerine aittir. Yirminci asırda gelecek nesillere yol gösteren, büyük meşale olarak beş büyük adam gösterilebilir. Mustafa Kemal, Mussolini, Lenin, Vilson, Stambuliski. Bunlar, beşeriyet dehasının makesleridir. Milletlerin bir hassası vardır ki, o da, daimi olmaktır. Müşkülât, felâket ve inkıraz zamanlarında milletler arasında büyük adamlar çıkar ve milletin düşmüş olan bayrağını eline alarak onu selâmete çıkarır. Bu nadir adamlardan biri de Gazi Mustafa Kemal'dir. Türk milletini en müşkül bir anında devrilmiş olan Türk bayrağını yerden kaldırdı ve yükseltti. Mustafa Kemal öyle bir şahsiyettir ki, onu bir defa görenler artık unutmazlar. Yüzü bir Fatih'in yüzüdür. Çehresi, sanki tunçtan oyulmuş gibidir. Göğsü geniş, kaşlar sert ve sık, gözleri parlak ve nafiz, bakışı insanı derhal teshir edecek kuvvetli bir cazibe taşıyor. Sonra, gayet insani ve tatlı bir tebessümle gülüyor. Onun büyüklüğü yalnız devlet adamı, yalnız inkılâpçı olmasında değil, aynı zamanda büyük bir adam olmasındadır. Bulgarların ona karşı duydukları hayranlık o

Държава Гази Мустафа Кемал. Могат да се посочат пет велики мъже на двадесети век, които като факел ще посочват пътя на младото поколение: Мустафа Кемал, Мусолини, Ленин, Уилсън и Стамболийски. Те са рупори на човешкия гений. Народите имат една особеност и тя е, че те са вечни. При трудности, нещастия и гибел из недрата на народите се появяват велики личности, които вдигат и спасяват падналите знамена на народите. Една от тези редки личности е и Гази Мустафа Кемал. В най-трудния за турския народ момент, той вдигна от земята падналото турско знаме и го издигна. Мустафа Кемал е такава личност, че който го е видял веднъж не може да го забрави. Лицето му е лице на Победител. То като че ли е изваяно от бронз. Гърдите му са широки, веждите строги и гъсти, очите блестящи, твърдият му поглед привлича с омагьосваща сила. След това се усмихва с много човеколюбиво и мило изражение. Неговото величие се дължи не само на това, че е държавник и революционер, но и на това, че е истински мъж. Възхищението, което българите изпитват към него е толкова голямо, че са изпълнени с хубави чувства дори към нас.

kadar büyüktür ki, kendisi dahi bize karşı muhabbetle mütehassistir.

Yeni Türkiye'nin ikinci büyük siması, şüphesiz ki, İsmet Paşadır. O, Mustafa Kemal'in büyük fikirlerini tatbike, icra sahasına koyan adamdır. Kendi büyük evsafa maliktir ve Türk alicenaplığının ve insanlığının timsali onu görenlerin, cazibesine kapılmamaları kabil değildir. Kendisi büyük devlet adamının politik sistemini, vasıflarını ve kalbini taşımakta ve bunun içindir ki, bütün siyasetinde muvaffak olmaktadır. Onun elinde bir Türk emin olabilir ki, refah ve saadetini istikbalini emin ellere vermiştir."

Втората велика личност на Турция, без съмнение е Исет Паша. Той е човекът, който прилага и поставя за изпълнение великите мисли на Мустафа Кемал. Лично той притежава много качества и е символ на турското приятелство и човечност. Не е възможно тези, които са го видели да не са повлияни от неговата привлекателност. Той носи душата на велик държавен мъж на политическата система и може би затова в цялата си политика е бил успяващ. В негово лице Турция може да бъде уверена, че е поверила благоденствието, щастието и бъдещето си в сигурни ръце."

**BULGARİSTAN HEYETİ'NİN
İSTANBUL'U ZİYARETLERİ VE
TÜRKİYE'DEN AYRILIŞLARI
(CUMHURİYET, 08 KÂNÛN-I
EVVEL [ARALIK] 1931) (*)**

Misafirlerimiz gittiler.

Tren kalkarken M. Muşanov "Hepinizi Sofya'da bekliyoruz" diye bağırdı.

Misafirler dün Cumhuriyet abidesine çelenk koydular, şehri, müzeleri ve Kapalıçarşı'yı gezdiler.

Muhterem misafirimiz Bulgar Başvekili M. Muşanov ile maiyetleri erkani dün akşam şehrimizden ayrılmışlardır. Cumhuriyet abidesinde sabahleyin saat onda M. Muşanov ve maiyetleri, erkani Taksim'deki Cumhuriyet abidesini, ziyaret ederek gayet zarif bir çelenk koymuşlardır. M. Muşanov Gazi Hz.nin abidedeki heykellerini dakikalarca seyrederek yanındakilere şunları söylemiştir:

- İnkılâp ve yeni Türkiye'nin çok canlı bir ifadesidir.

Kapalıçarşı gezildi.

() Cumhuriyet Gazetesi, 08 Kânûn-ı Evvel (Aralık) 1931.*

**ПОСЕЩЕНИЕ НА БЪЛГАРСКАТА
ДЕЛЕГАЦИЯ В ИСТАНБУЛ И
НЕЙНОТО ОТПЪТУВАНЕ ЗА
БЪЛГАРИЯ
В. "ДЖУМХУРИЙЕТ"**

(8 декември 1931 г.)

Гостите отпътуваха

Когато влакът тръгваше Господин Мушанов извика "Чакаме ви всички в София".

Вчера гостите положиха венец на Паметника на Републиката, разходиха се из града, музеите и Капалъчаршъ.

Уважаемите ни гости, Българският Министър-Председател Господин Мушанов и придружаващите го лица, вчера вечерта отпътуваха от града ни. Сутринта в десет часа Господин Мушанов и придружаващите го лица посетиха Паметника на Републиката на Таксим и поставиха много красив венец на Паметника на Републиката. Господин Мушанов разглеждайки няколко минути фигурата на Негово Превъзходителство Гази на паметника каза на стоящите до него следното:

- Едно много истинско изражение на Революцията и на Нова Турция.

Abideyi ziyaretten sonra otomobillerle Ayasofya, Sultanahmet, Süleymaniye camileri, Darülfünun binası ziyaret edilmiş, bundan sonra Kapalıçarşı'ya gidilmiştir. Misafirlerimiz ufaktefek mubayaatta bulunmuşlar, öğle yemeğini Nuruosmaniye kapısındaki Mustafa Nafi Efendi lokantasında yemişlerdir.

Misafirlerimiz bundan sonra Topkapı sarayındaki hazineyi, sarayın harem dairelerini de ziyaret ettikten sonra Asari atika ve Askerî müzeyi de gezmişler ve akşam saat beş buçukta Sirkeci istasyonuna gelmişlerdir.

Sirkeci istasyonunda

Başvekilin müfarekati esnasında Sirkeci istasyonunda hazır bulunan Cumhuriyet muharriri ihtisaslarını şu suretle tesbit etmektedir:

"Sirkeci istasyonu misafirlerimizin geldikleri günden daha kalabalıktı. Bilâmbalâğa bir iki bin kişi vardı. M. Muşanov Cenapları istasyona girerlerken kesif bir halk tabakası tarafından şiddetle alkışlandılar. Madam Muşanov'a sağdan soldan buketler veriliyordu. İstanbul Valisi Muhittin Bey şehir namına nadide karanfillerden yapılmış çok zarif bir buket takdim etti.

M. Muşanov'un Sözleri

Разходка в Капалъчаршъ

След посещението на паметника, гостите с коли посетиха Света София, джамиите Султан Ахмет и Сюлейманийе, сградата на Университета, след това влязоха в Капалъчаршъ. Гостите си купиха някои дребни неща и обядваха в ресторанта Мустафа Нави Ефенди до изхода Нуросманийе.

След това гостите ни посетиха съкровищницата в Топкапъ и след като обиколиха и отделението на харема в Двореца посетиха Старата крепост, Военния музей и вечерта в пет и половина дойдоха до гарата Сиркеджи.

При тръгването на Министър-Председателя, журналист от в. "Джумхурийет", който се намираше на гарата Сиркеджи, разказа впечатленията си по следния начин:

- На гарата Сиркеджи има повече хора, отколкото в деня, в който пристигнаха нашите гости. Без преувеличение имаше хиляда - две хиляди души. Когато Негово Превъзходителство Господин Мушанов влизаше в гарата, беше аплодиран от голяма група хора. На Госпожа Мушанова от дясно и от ляво се поднасяха букети. Валията на Истанбул Мухиттин Бей поднесе от името на града един изящен букет от карамфили.

Думи на Господин Мушанов.

Имаше десет минути до тръгването

Trenin hareketine on dakika vardı. M. Muşanov Cenapları halkın arasına girmişti. Herkesle konuşuyordu. Cumhuriyet muharririne dedi ki:

- "Çok mütehassis ve memnunum. Hepinizi Sofya'da bekliyoruz. Korkuyoruz ki size kâfi derecede mukabele edemeyeceğiz. Fakat orada da burası gibi çok samimi çarpan kalpler var" dedi.

Madam Muşanov ta şunları söylüyor:

- "İstanbul'u istediğim gibi gezdim. Fakat o kadar merbut kaldım ki. Bilhassa Türk hanımlarının nezaketinden, misafirperverliğinden hakikaten takdirle bahsetmek isterim."

M. ve Madam Muşanov ilk kampanyayı müteakip gene medit alkışlar arasında vagonlarına bindiler. Biraz sonra M. Muşanov cenapları vagonun penceresinden lââyıkile konuşamadıklarından bahisle tekrar aşağıya indiler. Ve Sofya sefirimiz Tevfik Kâmil Beyin ellerini hararetle sıkarak şunları söylediler:

- "Ne heyecan, ne samimiyet! İnsan bu cazibedar muhitten ayrılmak istemiyor. Bu hususta bilhassa size karşı çok müteşekkirim!"

M. Muşanov Cenapları bundan sonra Teşrifat U. Müdürü Münir Beyin

на влака. Негово Превъзходителство Мушанов се движеше между хората. Говореше с всеки. На журналиста от в. "Джумхурийет" каза че:

- Много съм развълнуван и доволен. Чакаме всички ви в София. Страхуваме се, че не ще можем да ви отвърнем в същата степен. Но и там, както и тук има сърца, които бият много искрено.

Госпожа Мушанова казва следното:

- Разходих се из Истанбул, така както исках но толкова много се привързах че ... Специално бих искала да изтъкна благородството и гостопримството на турските жени".

След първата камбана Господин и Госпожа Мушанови придружени от дълги ръкопляскания се качиха в своя вагон. След малко, поради това, че не може да довърши разговора си през прозореца Негово Превъзходителство Господин Мушанов говорейки, слезе отново на земята. И стискайки горещо ръцете на нашия Посланик в София Тевфик Кямил Бей каза следното:

- Какво вълнение, каква сърдечност! Човек не иска да се раздели с тази привлекателна среда. В това отношение особено много съм благодарен на Вас!"

След това Негово Превъзходителс-

refikaları Mediha Münir Hanımefendi ile de bir müddet görüştüler. Mediha Hanım diyordu ki:

- Başvekil Hz., bu kadar çiçek buketleri arasında size ve Madam Cenaplarına güzel seyahatler temenni ederim!

Başvekil şu cevabı verdi:

- Memleketinizin bu taze ve güzel kokulu menekşelerini bir ilkbahar hediyesi gibi Sofya hanımlarına götürüceğiz!

Gazetecilerin ihtisasları

Bu aralık M. Popov, Zora gazetesi muharriri M. Koyenkov, Otro gazetesi muharriri M. Danef İstanbul matbuat mümessillerine ihtisaslarını bildirmek için vakit olmadığını anlatıyorlar ve diyorlardı ki:

- Hepinizi Sofya'da bekliyoruz. Bize bir telefon ediniz kâfidir. Artık muhabere vasıtamız kolaydır. Bundan sonra Türk-Bulgar gazeteleri müşterek gaye için daha kuvvetli çalışacaktır.

Misafirlerimizin her biri ayrı ayrı ihtisaslarını izah ederlerken üçüncü kampana çalındı ve tren hafif sarsıntılarla hareket ederken binlerce halk (Yaşa, Horra) sedalarile ve alkışlarla misafirleri teşyi ettiler. Bu sırada M. Muşanov

тво Господин Мушанов разговаря кратко време и с Медиха Мюнир Ханъмефенди, Съпруга на Мюнир Бей, Директор на Общата дирекция на печата. Медиха Ханъм каза че:

- Ваше Превъзходителство Министър-Председателю, на Вас и Нейно Превъзходителство Госпожата, които сте отрупани с толкова много букети цветя, Ви пожелавам приятно пътуване!

Министър-Председателят отговори:

- Тези свежи и ароматни теменужки от вашата страна ще отнеса като пролетен дар за софийските госпожи!

Впечатления на журналистите.

В същото време Господин Попов, Господин Купенков - журналист от вестник "Зора" и Господин Данев - журналист от вестник "Утро", разговаряха с представителите на печата, че няма време да споделят своите впечатления и казаха:

- Очакваме ви всички в София. Обадете ни се по телефона, това е достатъчно. Вече имаме удобно средство за свръзка. След това турските и българските вестници ще работят за общата кауза още по-усилено.

Докато всеки от гостите споделяше своите впечатления, камбаната удари за трети път и когато след лек тласък

Cenapları şapkalarını çıkardılar ve halka doğru bağıldılar.

- Allahısmarladık... Sofya'da bekliyoruz.

Misafirlerimizin vagonu

Muhterem misafirlerimiz için sureti mahsusada bir vagon ihzar edilmiş ve simplon trenine bağlanmıştır.

Tevfik Kâmil Bey

Sofya sefirimiz Tevfik Kâmil Bey bir hafta kadar İstanbul'da kaldıktan sonra Sofya'ya gidecektir.

влакът тръгна, хиляди хора ръкопляскайки и с възгласи “Да живее” и “Ура” изпратиха гостите. В този момент Негово Превъзходителство Господин Мушанов свали шапката си и извика на хората:

- Довиждане... Очакваме ви в София.

Вагонът на гостите.

За уважаемите гости беше приготвен специален вагон и беше прикачен към семплонския влак.

Тевфрик Кямил Бей

След престой от около една седмица в Истанбул нашият Посланик в София Тевфрик Кямил Бей ще заминее за София.

**BULGARİSTAN BAŞBAKANININ
TÜRKİYE'Yİ ZİYARETİ İLE İLGİLİ
BULGAR BASININDA ÇIKAN
MAKALELER,
03-04 ARALIK 1931 (*)**

*Türkiye Cumhuriyeti
Hariciye Vekâleti
II nci Daire Umum Müdürlüğü
I nci Şube*

*Ankara, 1931
Hulâsa.....426/138*

Yüksek Başvekâlete

*Bulgar Başvekili Mösyü Muşanov'un
Ankara seyahetinden ve Türk-Bulgar
dostluğunun ehemmiyetinden bahis,
Bulgar matbuatında intişar eden bir çok
yazılar arasında şayanı kayıt olanlarının
Fransızcaya mütercim suretleri, Sofya
Elçiliğimizden gönderilmiş olmakla,
husulü malumatı devletleri zımmında
melfufen takdim edilmiştir Efendim
Hazretleri.*

*Hariciye Vekili
İmza*

(*) BСA. 030-10-240-619-29.

**СТАТИИ В БЪЛГАРСКИЯ ПЕЧАТ
ЗА ПОСЕЩЕНИЕТО
НА БЪЛГАРСКИЯ
МИНИСТЪР-ПРЕДСЕДАТЕЛ В
ТУРЦИЯ***

Анкара 1931

Относно

Република Турция

Министерство на Външните Работи

Второ отделение на Обща дирекция

Първи отдел

До Министър-Председателството

Ваше Превъзходителство,

Приложено Ви се изпращат копия
от френския превод на някои от по-
местените в българския печат публи-
кации за официалното посещение на
Българския Министър-Председател
Господин Мушанов в Анкара и за
значението на турско-българското
приятелство, които материали ни бя-
ха изпратени от нашето Посолство в
София.

Министър на Външните работи

Т. Рюштю

* Б. Дж. А. 030-10-240-619-29.

Türk-Bulgar yakınlaşması. "Samimi bir dostluk" başlıklı yazı:

Türk hükûmetinin başbakanımıza yapmış olduğu eşsiz karşılama tüm Bulgar halkının kalplerinde silinmez izler bırakacaktır.

Türkiye'nin büyük reformcusu Gazi Mustafa Kemal'in, Bulgar halkını sevdiğini çok uzun zamandır biliyoruz. Fakat halkımızın temsilcisine yapılan görkemli karşılama, kesin bir şekilde dostluğu pekiştirecektir.

M. Mouchanov ve İsmet Paşanın konuşmalarını okuyunca, Bulgaristan ile Türkiye arasındaki samimi dostluğa tamamiyle inandık. İsmet Paşa; "İki ülkeyi bir araya getiren dostluk ilişkilerine tamamiyle uyan samimi bir dostluğun ifadesindeki büyük nezaket hareketini görmekten dolayı mutluyum" demiştir. Bunları M. Mouchanov şu şekilde mukabelede bulundu: "Türk topraklarına ayak bastığımdan beri tarafıma karşı cömertçe, gösterilen bu ilgi, beni hayrete düşürmektedir."

Yıllardır var olan Türkiye ve Bulgaristan arasındaki ilişkiler; sadece iki devlet

Предадено 31.12.1931 г.

Вестник "Утро" (независимо) от 4 декември 1931 г.

Под заглавието "Българо-турското сближаване. Искрено приятелство":

"Царското посрещане, което турското правителство направи на нашия Министър-Председател ще остави незабравими спомени в сърцата на целия български народ. Ние отдавна знаем, че големият реформатор на Турция - Гази Мустафа Кемал обича българския народ, но грандиозното посрещане, което беше устроено на неговия представител, завинаги циментира това приятелство."

"Четейки речите на Господин Мушанов и Исмет Паша, ние сме напълно убедени в искреното приятелство между Турция и България. Исмет Паша заяви: "Горд съм, че съм свидетел на този акт на висока почит, на проява на искрено и трайно приятелство, което чудесно съответства на приятелските връзки, обединяващи двете страни..." На това изказване господин Мушанов отговори: "Белезите на внимание, които ми бяха щедро засвидетелствани от момента, в който кракът ми стъпи на турска земя, ме поразиха..."

"От години, връзките между България и Турция са просмукани от искрено приятелство, което се проявява

yöneticileri düzeyinde değil, iki halk arasında da samimi dostluğun izleridir. Son savaş esnasındaki silah ortaklığı, sadece 1912'nin üzücü hatıralarını silmedi, aynı zamanda Bulgar halkının, aynı tarafta mücadele etmesinin, zıt kamplarda mücadele etmesinden güvenliklerine daha çok katkıda bulunabileceğini göstermiştir. Bir avuç kahramanla, Gazi Mustafa Kemal'in büyük başarıları, Türkiye'yi bir kayıptan kurtarma başarısının yanında, Avrupalıların yıllar boyunca hasta adam olarak gördükleri bu devlette radikal reformlara dönüştü ve Bulgaristan'ın başkenti Sofya'da kariyerine başlayan bu ordu komutanı ve devlet adamına karşı tüm Bulgarların sempatisini de kazanmasına vesile olmuştur. Abartmıyoruz, Gazi Mustafa Kemal'in veya yardımcılarının birinin ülkemizi veya en azından başkentimizi ziyaret edeceğini görebiliriz. Böylece Bulgaristan'ın aynı karşılamayı yapacağına kesin olarak inanabilirsiniz.

Mouchanov'un Türkiye'yi ziyareti, iki toplumun karşılıklı samimi hislerinin kendiliğinden ortaya çıkmasını sağlayan mutlu bir olaydır. Bulgaristan'da genel sevinci uyumsuz karşılayacak bir tek parti yoktur. Şayet Mouchanov, blokun

не само между ръководните кръгове на двете държави, но и между народите им. Братството на оръжията през последната война, не само че изтри тъжните спомени от 1912 г., но и показва на българския народ, че когато се воюва на една и съща страна може да се допринесе много повече за сигурността, отколкото ако страните са противникови лагери. Подвизите на Гази Мустафа Кемал, който с шепа герои не само успя да опази Турция, но също и да реформира радикално държавата, на която Европа години наред гледаше като на “болен човек”, спечелиха симпатията на всички българи към този политически мъж и скъп, за армията човек, който започна кариерата си в София, столицата на България. За да не кажат, че преувеличаваме, твърдим че всеки би могъл да види с очите си това възхищение, ако един ден Гази Мустафа Кемал или някой от неговите съратници дойде на посещение в страната ни, или поне, в столицата ни. Той ще се убеди тогава, че България знае да се реваншира...”

“Посещението на Господин Мушанов в Турция е щастливо събитие, което позволи на двата народа да проявят искрено и спонтанно взаимните си чувства. Няма нито една партия в България, която да е в дисонанс с общата радост. И ако Господин Мушанов отиде в Анкара само с одобрението на четирите партии от блока, то

dört partisinin onayıyla Ankara'ya gitti; gerek kendi aralarında gerekse muhalefet partileri bu görüşmeden sadece iyi sonuçlar beklendiğini dile getirdiler. M. Mouchanov olduğu kadar İsmet Paşa da, iki halkı birleştiren dostluk duygularının dışında, siyasal ve ekonomik ortak çıkarlarının da altını çizdi. Ayrıca Cicero; "Gerçek dostluğun, verilenin aynen talep edilmeden verme prensibine dayandığını" söylemiştir. Öyleyse, Türkiye ilerleyecek ve gelişecek olursa Bulgaristan'ın bundan mutluluk duyacağı gibi Türkiye de samimi dostunun ilerlemesinden mutluluk duyacaktır. Türklerin atasözü de, "Dost kötü günde belli olur." şeklindedir. Tüm ülkelerin başında bulunan büyük kriz Türkiye'yi ve Bulgaristan'ı bağışlamadı. Öyleyse sessiz gelişmesinde Türkiye, Bulgaristan tarafından destek görecektir, kendisi ise anlaşmaları göze almaksızın, bu desteği de güneydoğu komşularında bulacaktır.

Mouchanov'un Ankara ziyaretinden bahsederken, tüm Bulgar politikacıları, bunun platonik duyguların ifadesi olarak kalmaması fakat, somut ve gerçek sonuçlar getirmesi gerektiğini belirtmektedirler. Mouchanov ve İsmet Paşa'nın

опозиционните партии чрез своите официални органи или чрез изявленията на лидерите си също заявиха очакванията си за добри новини от тази среща..."

"Исмет Паша, както и Господин Мушанов подчертаха, че освен чувствата на приятелство, свързващи двете страни, нас ни свързват и общи икономически и политически интереси. Още Цицерон е казал, че истинското приятелство почива на принципа на да даваш и да не изискваш в отплата същото. Следователно, България ще се радва, ако Турция просперира и се развива, както и Турция ще се радва, констатирайки просперитета на своята искрена приятелка. Наша пословица, която и турците имат гласи, че "приятел в нужда се познава". Голямата криза, през която минават нашите два народа, не пощади нито Турция, нито България. Следователно, в мирното си развитие, Турция ще намери подкрепа у България, а последната - без да има нужда да я търси в договорите, ще я намери в югозападните си съседни."

"Всички български политици, коментирайки визитата на Господин Мушанов в Анкара, заключават, че тя не трябва да остане израз само на платонически чувства, а от нея трябва да последват реални резултати. Исмет Паша и Господин Мушанов заявиха, че става дума за мирно сътруд-

belirttiği gibi iki halk arasında sadece barışçıl bir işbirliğinin olabileceği söz konusudur; böylece sözde saldırı ve benzer amaçlı ortaklıklar hakkındaki tüm entrikalar önceden yalanlanmış oldu. İyi komşuluğa yaraşır bir barış içerisinde yaşamak ve birbirimize ihtiyaç halinde yardımcı olmak istiyoruz. Hiç kimseyi tehdit etmiyoruz ve son olaylarda Türkiye'yi ve Bulgaristan'ı etkileyen yaralarımızı kapatmaya çalışırken, diğerlerinin de bizleri rahat bırakmalarını istiyoruz.

Aktif iş arkadaşlarıyla birlikte, büyük reformcu Gazi Mustafa Kemal'in şahsında Türk halkını bir kez daha selamlarak, Ankara görüşmesinin, uzun süredir var olan Türkiye ile Bulgaristan arasındaki yakınlaşmaya katkıda bulunmasının yanında, yazılı tüm ittifak anlaşmalarından daha sağlam olan karşılıklı saygı ve ortak çıkarlara dayanan bir dostluğu da pekiştirmesi umundayız.

ZARYA 4 Aralık 1931

"Üçlü Balkan İttifakı mı? " başlığıyla bir üçlü Balkan ittifakı hakkında yazılmış bir yazıdır. Bugün söz konusu olan, sadece Türk-Bulgar ittifakını kurmaktır.

ничество между двата народа; така, те предварително разобличиха всички възможни спекулации и интриги за сключване на нападателни съюзи и други подобни. Ние искаме да живеем в мир както подобава на добри съседни и да си помагаме в случай на нужда. Ние не заплашваме никого, бихме искали другите също да ни оставят да живеем спокойно, да работим, за да излекуваме раните, които последните събития нанесоха както на Турция, така и на България."

"Приветствайки още веднъж турския народ в лицето на големия реформатор Гази Мустафа Кемал и неговите активни сътрудници, изразяваме надежда, че срещата в Анкара ще допринесе не само за Турско-българското сближаване, което отдавна съществува, но и ще циментира приятелството, основано на взаимно уважение и общи интереси - връзка, поздрава от всички писмени договори за обединение."

Вестник "Заря" (независим, сърбофобски) от 4 декември 1931 г.

Под заглавието: "Троен балкански съюз?" - Злокобни информации по повод тройния балкански съюз. Днес става дума за изграждане на турско-български съюз и нищо повече..."

"В чуждата преса - приятелска и враждебна, както и в един български

Bir Bulgar gazetesinde olduğu gibi dost ve düşman yabancı basında; küçük ittifakın sahip olduğu gibi S.D.N. Kurulunda bir temsilci elde etme tutkusuyla Küçük İttifak gibi Bulgar-Türk-Yunan ittifakından oluşan üçlü bir Balkan blokunun kurulması amacıyla, Mouchanov'un Ankara'da müzakereler yaptığıнын makul olduğu bildirilmiştir.

Bu bilgiler, ülkemize düşman olanlar tarafından yayınlanınca anlaşılması kolaydır; ancak, Bulgaristan'a karşı düşmanlığı kuvvetlendirmek amacıyla bir siyasî grubun nezdinde bir ihbardır.

Fakat söz konusu bilgiler, Bulgar tarafından gelince, dikkatsizliğin bir ürünüdür. Türkiye'nin S.D.N'nin henüz üyesi olmadığını ve Yunanistan ile Bulgaristan arasındaki çok ciddi ve sayısı fazla olan uyuşmazlıklar, sınavın hala ilk aşamasında olduğunu hatırlatmaya yeter.

Şayet Türk-Bulgar dostluğu, Türkiye Cumhuriyeti'nin sıkı ilişkiler içerisinde bulunduğu diğer ülkelerle ilişkilerinin ilerlemesine yardımcı olacaksa, böyle bir olayın alkışlanması gerekir.

Fakat bu varsayımdan, üçlü bir

вестник, се споделя жаловито, че в Анкара, Господин Мушанов ще води преговори, с оглед създаването на троен балкански блок - за една българо-турска-гръцка антанта, по подобие на Малката Антанта и с претенцията да получи представителство в Съвета на Обществото на народите, каквото има и Малката Антанта.”

“Подобни разсъждения са лесно обясними когато се разпространяват от врагове на страната ни, тогава, те са просто предателство към определена политическа групировка, целяща да засили омразата към България.”

“Но когато те идват от българска страна, подобни размисли са плод на невнимание. Достатъчно е да припомним, че Турция все още не е член на Обществото на народите и че много сериозни съдебни спорове между България и Гърция са все още в началната си фаза.”

“Ако турско-българското правителство би могло да улесни подобряването на отношенията ни с други страни, с които Република Турция поддържа тесни връзки, един подобен факт трябва да бъде приветстван.”

“Но от това предположение до създаването на съюз с размаха и значението на троен балкански блок има още много време.”

Balkan Blokunun, meydana getirilmesine kadar, alınacak çok mesafe var.

Üçlü ittifak, birçok ikili anlaşmaya dayanmaktadır. Yunanistan ile Bulgaristan arasında henüz bir anlaşma olmadığına göre, üçlü bir Balkan Bloğundan bahsedemeyiz.

Türkiye ile Yunanistan arasında bir anlaşma var. Hükümleri henüz detaylı bir şekilde yayınlanmamıştır. Türkiye ile Bulgaristan arasındaki anlaşma hala yapılanmaktadır.

Türk-Bulgar dostluğunun genişlemesi ve derinleşmesinden duyduğumuz mutluluk, içten ve büyüktür. İki ülke arasında gümrük ve siyasî bir ittifakın kurulması, iyi hesaplanmış ve içten duygulara dayanabilir.

Fakat şu an için Bulgar dış politikasının amaç ve görevlerinin daha da ileri gitmesi imkansızdır. Balkan konferanslarının bu konuda getirdiği meşguliyet kendisine yetmektedir.

“Малката Антанта се базира на множество сключени двустранни споразумения. Не може да се говори за троен балкански блок в момента, в който съгласие между България и Гърция все още не съществува.”

“Между Турция и Гърция споразумение има. Неговите разпоредби обаче, все още не са подробно публикувани. Към днешна дата, споразумението между България и Турция е процес на изработване.”

“Радостта ни от задълбочаване и разширяване на турско-българското приятелство е голяма и искрена. Създаването на политически и митнически съюз между двете страни би се основал на искрени чувства и добре направени сметки.”

“Но за момента е невъзможно целите и рамките на българската външна политика да отидат по-далеч. Достатъчни са задачите, които ни поставят в тази връзка балканските конференции.”

**BULGAR GAZETECİLERİN
TÜRKİYE'Yİ ZİYARETLERİ
(CUMHURİYET, 15 HAZİRAN
1932)(*)**

**ПОСЕЩЕНИЕ НА БЪЛГАРСКИ
ЖУРНАЛИСТИ В ТУРЦИЯ
В. "ДЖУМХУРИЙЕТ"
(15 юни 1932 г.)**

Bulgar gazetecileri

*36 kişilik bir kabile dün İstanbul'dan
geçerek Ankara'ya gitti
Misafirlere bir balet Hey'eti de
refakat ediyor*

Български журналисти

Вчера 36-членна делегация преминавайки през Истанбул замина за Анкара

Гостите са придружени от една балетна труппа

36 Bulgar gazatecisi ile 60 kadar genç kız ve erkekten mürekkep bir balet heyeti Varna Gazeteciler Birliği Reisi ve terbiyei bedeniye mektebi müdürü M. Anton Baytcheff'in riyasesi altında "Çar Ferdinand" vapur ile dün şehrimize gelmişlerdir.

Вчера с парахода "Цар Фердинанд" в града ни пристигнаха 36 български журналисти и една балетна труппа, състояща се от около 60 младежи и девойки, ръководени от председателя на Съюза на журналистите във Варна и от Директора на Училището за физическа култура Господин Антон Байчев.

Dost milletin gazetecileri İstanbul matbuat cemiyetinden gönderilen bir heyet tarafından karşılanmışlardır.

Журналистите от приятелската страна бяха посрещнати от една делегация журналисти, изпратена от Дружеството на журналистите в Истанбул.

Heyet bir motörle gemiye gitmiş, vapurda ve motörde bulunanlar yaşa sadaları ile birbirlerini selâmlamışlardır. Matbuat cemiyeti heyeti vapur limana demirledikten sonra gemiye girmiş,

Делегацията отишла до парахода с моторна лодка, намиращите се в лод-

(*) Cumhuriyet Gazetesi, 15 Haziran 1932.

gemide Bulgar misafirler tarafından söylenen İstiklâl marşımızla karşılanmıştır. Bunu Bulgar millî marşının terennümü takip etmiştir. Bundan sonra misafirlerden bazıları ile birlikte karaya çıkılarak birlikte yemek yenilmiş ve ufak bir gezinti yapılmıştır.

Gerek gazeteciler gerekse amatör artistler dün akşamki trenle Ankara'ya müteveccihen hareket etmişlerdir. Misafirler bir iki gün orada kaldıktan sonra şehrimize avdet edeceklerdir. Amatör balet heyeti burada da temsiller verecektir. Heyet Viyana ve Peşte'de çok beğenilmiş güzide gençlerden mürekkepdır. Bulgaristan'ın maruf muharrirlerinden ve gazete sahiplerinden M. Boris Sakcesaff ile M. Dimitre Jouranvov da heyet azaları meyanındadırlar.

Misafirlerimiz Türkiye'yi ziyaretten çok memnun olduklarını söylemekte, "Biz iki memleketi birbirine pek yakın ve aynı cins toprağın kardeş evlâtları addediyoruz. Bakınız hepimiz Türkçe biliyoruz. Türkiye'deki inkılâp ve inkişafı takdirle karşılıyoruz. Biz büyük Mustafa Kemal'in eseri karşısında hürmetle eğiliyoruz." demektedirler.

ката и парахода се поздравили с възгласи "Да живее".

След като параходът хвърлил котва в пристанището, делегацията на дружеството на журналистите отплувала до кораба, там българските гости били посрещнати с нашия химн. Последвало изпълнение на българския. След това с някои от гостите слезли на сушата, обядвали заедно и се разхождали.

Вчера вечерта журналистите и любителите, артисти с влак отпътували за Анкара.

След като останат там един-два дни гостите ще се завърнат в града ни. Там любителската балетна труппа ще даде представление. Делегацията, състояща се от отбрани младежи е била харесана много във Виена и Пеща. Членове на делегацията са и Господин Борис [?].... и Господин Димитър [Йорданов].

Гостите казват, че са много доволни от посещението си в Турция, "Ние сме деца на два много близки народа" и на една и съща земя. Те казват "Ето вижте, всички знаем турски език, посрещаме с одобрение революцията и прогреса в Турция. Свеждаме глава с уважение пред творението на Мустафа Кемал".

**"BILGARSKA KİTKA" BULGAR
HALK OYUNLARI EKİBİ'NİN
MUSTAFA KEMAL (ATATÜRK)
TARAFINDAN KABULÜ
(MİR 08.07.1932) (*)**

Plevne'de öğretmen olan Boris Tsonev yönetiminde "Bilgarska Kitka" Türkiye turnesinden döndü. "Bilgarska Kitka" ilk olarak Bulgaristan'da Boris Tsonev tarafından kuruldu. Üyeleri 23 genç kız ve 25 erkek, bir gaydacı, bir kavalcı ve 10 kişilik orkestradan oluşuyor. "Bilgarska Kitka" İstanbul'da Türk resmî yetkilileri tarafından çok sıcak karşılandı. Türk yetkililerinin verdikleri talimat ile, İstanbul'dan Ankara'ya ücretsiz seyahat düzenlendi. "Bilgarska Kitka"nın gelişi ile millî tiyatrodaki ilk ücretsiz temsiller gerçekleştirildi.

İlk temsile Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa, Başbakan İsmet Paşa, Millî Eğitim Bakanı, İçişleri Bakanı, milletvekilleri ve Türk seçkinleri, ayrıca Bulgaristan Başkonsolosu Pavlov katıldılar.

**ПРИЕМ ОТ МУСТАФА КЕМАЛ
(АТАТЮРК) НА ТАНЦЬОРИ ОТ
ФОЛКЛОРНИЯ АНСАМБЪЛ
"БЪЛГАРСКА КИТКА"
В. "МИР" (8 юли 1932 г.)**

"Български китка" под ръководството на Борис Цонев, учител от Плевен се завърна от обиколката си в Турция. "Българска китка" е организирана за първи път в България от Б. Цонев, членовете са 25 млади момичета и 25 момчета, един гайдар, и един кавалджия и 10 души оркестър. В Цариград "Българска китка" беше посрещната най-радушно от турските официални власти. По нареждане на турските власти се отпусна безплатно пътуване от Цариград до Анкара. С пристигането на "Китка" се даде първия спектакъл в Народния театър, който също бе отпуснат безплатно.

На първия спектакъл присъстваха Председателят на Турската република Гази Мустафа Кемал паша, министър председателят Исмет паша, министърът на народната просвета, министърът на вътрешните работи, народни представители и най-отбраното турско общество, а така също българският генерален пълномощен министър господин Павлов.

Сцената се открива с две кръстосани знамена, българското и турското, всички от "Китка", облечени в български носии, са на сцената, а собст-

Sahnenin açılışı çaprazlanmış olan, Bulgar ve Türk bayrakları ile yapılıyor, "Kitka"dan herkes üzerinde Bulgar halk elbiseleri ile sahneye çıkıyor. "Kitka"nın orkestrası Bulgar ve Türk millî marşlarını çalmaktadır. İzleyiciler ile dolu salon, coşkulu bir şekilde alkışlıyor.

En başarılı, en tipik Bulgar türkülerini, halaylarını ve riçenitsasını ve Ekin Biçme, Keten Beyazlatması, Gece İmcesi ve Düğün olarak 4 halk geleneğini seçen ve aynı zamanda sahneleri de yapan yönetici Boris Tsonev, Türk seyircisinde hayranlık uyandırmıştır. Daha ikinci sahneden sonra, Boris Tsonev'in ustalık ve maharet ile oynadığı soloşun ardından, heyecanlanan Gazi Mustafa Kemal Paşa, Boris Tsonev ve kızlarından iki tanesini locasına davet ederek şu sözleri ile tebrik etmiştir. "Beklediğimden daha fazlasını gördüm ve eğer Bulgaristan Bılgarska Kitka gibi güzelse, bundan sizin Bulgaristan'ınız gurur duyabilir." Ve "Kitka"ya 100 lira bağışlıyor. Ertesi gün Kemal Paşa çiftliğinde bir ziyafet verdi.

веният оркестър на "Китка" изсвирва турския химн и българския химн. Залата, която е изпълнена с хора, ръкопляска най-възторжено. Ръководителят Б. Цонев, който е подбрал най-сполучливи, най-типични български песни, български хора и ръченици и четири народни обичаи: 1. Коситба и жътва, 2. Беленка на платна, 3. Седянка и 4. Сватба, чиито автор на картините е той, извиква възторга на турската публика. Още след втората картина, когато ръководителят умело и сръчно изиграва солош, трогнат лично Гази Кемал паша извиква ръководителя Борис Цонев заедно с две момичета да се явят в ложата му, като ги поздравява със следните думи: "Видях повече от това, което очаквах, и ако България е хубава като "Българска китка", то вашата България може да се гордее" [...] И подарява на "Китка" 100 лири. Още на другия ден Кемал паша нареди и даде банкет в своя чифлик. [...]

**BULGARİSTAN'IN
"ŞİPÇENSKİ SOKOL"
FUTBOL TAKIMI İLE BEŞİKTAŞ'IN
İSTANBUL'DA YAPACAKLARI
FUTBOL MAÇI
(VAKİT, 15 EYLÜL 1933) (*)**

Bulgar futbolcuları da Beşiktaşla karşılaşıyor

Bugün Bulgaristanın kral kupası şampiyonu da takviye edilmiş bir muhtelit şeklinde Beşiktaş takımımızla intikam maçını yapacak. Bu maçın da çok heyecanlı olacağını tahmin ve siyah-Beyazlıları bugün kendi sahalarında yapacakları bu ilk mühim maçta bilhassa muzaffer görmek isteriz. Beşiktaş kulübümüzün bu maçlar hakkında gönderdiği tebliğ şudur:

Beşiktaş klübünden:

1- Bulgaristanın Kral kupası şampiyonu Şipçenski Sokol Klübü

- Beşiktaş maçı bugün Beşiktaş'ta Çırağan sahasında ve Şipçenski Sokol-Galatasaray maçı 17 Eylül Pazar aynı sahada icra edilecektir.

**ИНФОРМАЦИЯ ЗА
ПРЕДСТОЯЩИЯ ФУТБОЛЕН
МАЧ МЕЖДУ БЪЛГАРСКИЯ
“ШИПЧЕНСКИ СОКОЛ” И
ТУРСКИЯ “БЕШИКТАШ”
В. “ВАКИТ”
(15 септември 1933 г.)**

Българските футболисти също се срещат с Бешикташ

Днес ще се играе мачът реванш на Шампионата за Царската купа между сборния, подсилен отбор на България и Бешикташ. Предполага се, че и този мач ще бъде много вълнуващ и много бихме искали да видим като победители в този първи много важен мач черно-белите, които днес ще играят на свой терен.

Съобщението, което Клубът на Бешикташ направи по повод тези мачове е следното:

От Клуба на Бешикташ:

1. Мачът между клуба на Шипченски сокол, шампион на Царската купа на България и Бешикташ ще се играе в Бешикташ на стадиона Чъгъран, а мачът между Шипченски сокол и Галатасарай ще се играе на стадиона на 17 септември.

(*) Vakit Gazetesi, 15 Eylül 1933.

2- Maçlara tam saat 16 buçukta başlanacaktır.

3- Kâfi miktarda oturacak mevki temin edilmiştir.

4- Muhterem halkımız nakil vasıtası olarak Eminönü, Bebek, Ortaköy, Aksaray ve Beşiktaş tramvaylarından Taksim-Beşiktaş otobüslerinden ve Beşiktaş'a uğrıyan vapurlardan istifade edecekler.

5- Duhuliye mevki farkı olmaksızın umuma elli, küçük çocuklar için yirmi beş kuruştur.

6- Maçları kıymetli hâkemimiz Kemal Halim Bey idare edecektir.

7- Bulgar maçından evvel Arnavutköy ve Pera takımları arasında amikal bir müsabaka icra edilecektir.

2. Мачовете ще започнат точно в 16,30 часа.

3. Осигурени са необходимия брой седящи места.

4. Почитаемите ни зрители могат да ползват като средства за придвижване трамваите Еминьоню Бебек, Ортакьой, Аксарай и трамваите Бешикташ - автобусите Таксим - Бешикташ и корабите, които минават през Бешикташ.

5. Входната такса за място, без излизане, за възрастни е 50, а за деца 25 гроша.

6. Мачовете ще се ръководят от нашия уважаван Съдия Кемал Халим Бей.

7. Преди мача с българите ще се играе мачът между отборите на Арнауткьой и Пера, който ще бъде много оспорван.

Състезания по атлетика

Днес в Кадъкьой ще започнат зоналните състезания за първенството по атлетика. Всички клубове проявяват голям интерес към тях, защото по време на състезанията ще се определят и бъдещите участници в Балканските игри.

Предполага се, че в състезанията ще участват много повече атлети, в сравнение с миналата година и стадионът ще се превърне в сцена за силна конкуренция.

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
BAŞBAKANI İSMET İNÖNÜ'NÜN
20-24 EYLÜL 1933 TARİHLERİ
ARASINDA BULGARİSTAN'A
YAPACAĞI ZİYARET
(CUMHURİYET, 20 EYLÜL 1933) (*)**

*İsmet Pş. Dün Akşam Sofyaya
Hareket Etti.*

*Başvekilimiz giderken "Türk-Bulgar
dostluğunu daha ziyade kuvvetlen-
dirmeğe çalışacağız" dedi.*

Başvekilimizin mühim beyanatı

*Başvekil İsmet Paşa Hazretleri ile
Refikaları Hanımefendi, Hariciye Vekili
Tevfik Rüştü, Halk Fırkası Umumi Kâtibi
Recep Beyler dün sabah şehrimize
gelmişlerdir.*

*Reisicumhur Hazretleri dün sabah
erkenden Ertuğrul yatı ile Derinceye git-
mişler, İsmet Paşa Hazretleriyle Tevfik
Rüştü ve Recep beyleri Derinceye tren-
den yata almışlardır.*

**ПОСЕЩЕНИЕ НА ТУРСКИЯ
МИНИСТЪР-ПРЕДСЕДАТЕЛ
ИСМЕТ ИНЬОНЮ В БЪЛГАРИЯ
ОТ 20 ДО 24 СЕПТЕМВРИ 1933 Г.
В. "ДЖУМХУРИЙЕТ"
(20 септември 1933 г.)**

Вчера вечерта Исет Паша отпътува
за София

На тръгване министър-председате-
лят ни каза: "Ще се опитаме да укрепим
още повече турско-българското
приятелство."

Важно изявление на нашия Минис-
тър-Председател

Вчера сутринта в града ни пристиг-
на Негово Превъзходителство Ми-
нистър-Председателят Исет Паша,
Госпожа Съпругата му, Министърът
на Външните Работи Тевфик Рюштю
и Главният секретар на Народно-ре-
публиканската Партия Реджеп Бей.

Негово Превъзходителство Прези-
дентът на Републиката вчера рано
сутринта отпътува за Дериндже с ях-
тата "Ертугрул". Негово Превъзходи-

(*) Cumhuriyet Gazetesi, 20 Eylül 1933.

Ertuğrul öğle üzeri Dolmabahçe sarayı önüne gelmiş Gazi Hazretleri Başvekil Paşayı öğle yemeğine alıkoymuşlardır.

Sofyaya hareket

İsmet Paşa Hazretleri Hariciye Vekili Bey ve refakatindeki diğer zevat ile birlikte akşamüstü Sofya'ya hareket etmişler, büyük tezahüratla uğurlanmışlardır.

Reisicumhur Hazretleri İsmet Paşa Hazretlerini kendi otomobillerile saraydan Sirkeci garına götürmüşler, trenin hareketine kadar Başvekilimizle görüşmüşlerdir.

İsmet Paşa Hazretleri istasyonda Meclis Reisimiz Kâzım Paşa Hazretleriyle Dahiliye Vekili Bey, Vali Muhittin, Paris sefirimiz Suat, Atina sefirimiz Enis, Madrit sefirimiz Şevki B.lerle Yunan sefiri M. Sakeleyopulos, Romanya sefiri M. Karş, Amerika sefareti maslahatgüzarı M. Şov, Irak sefiri Emir Zeyt, İran sefiri Sadık Han, Arnavut Sefiri Cavit Bey İstanbul'da bulunan birçok mebuslar ve Fırka erkânı tarafından uğurlanmışlardır.

телство Исмет Паша, Тевфик Рюштю Бей и Реджеп Бей от влака заминали на яхтата.

Към обяд “Ертугрул” пристигнала в “Долмабахче”, Негово Превъзходителство Гази поканил на обяд Пашата Министър-Председател.

Отпътуване за София

Негово Превъзходителство Исмет Паша, заедно с Господин Министъра на Външните Работи и придружаващите ги лица, привечер бяха изпратени с почести и отпътуваха за София.

Президентът на Републиката изпратил Негово Превъзходителство Исмет Паша от Двореца до гарата “Сиркеджи” с личния си автомобил, до потеглянето на влака разговарял с нашия Министър-Председател.

На гарата Негово Превъзходителство Исмет Паша беше изпратен от Негово Превъзходителство Кязим Паша, Председател на Великото Национално Събрание, Господин Министъра на Вътрешните Работи, от Валията Мухиттин, от господата Посланика ни в Париж Суат, Посланика ни в Атина Енис, Посланика ни в Мадрид Шевки, от Гръцкия Посланик Господин Сакелоропулос, от Ру-

Başvekilimizin mühim beyanatı

İstanbul 19 (A.A.) - Başvekil İsmet Paşa Hz. Hareketlerinden evvel Anadolu Ajansına atideki beyanatta bulunmuştur:

"- Komşumuz ve dostumuz Bulgaristan hükûmetinin daveti üzerine Sofya'ya hareket ediyorum. Takriben iki sene evvel Ankara'da kendisini tanımakla müşerref olduğum Başvekil M. Muşanov'la ve komşu memleketi idare eden kıymetli devlet adamlarile yakından ve tekrar görüşmek benim için bir Hariciye Vekilimizle Fırkamızın reisleri için kıymetli ve zevkli bir fırsat olacaktır. Seyahatimiz her şeyden evvel Türk milletinin en samimi ve dostane hislerini yüksek evsafını takdir ettiğimiz Bulgar milletine yerinde ifade etmek için bir vesiledir.

İki memleketi alâkadar eden meseleleri Sofya'da görüşmemiz tabiidir. Sulh davasının samimi hâdimi olan siyasetimiz ana istikametini dikkat ve basiretle muhafaza etmekte olduğundan ve daima açık yürekle komuştuğumuzdan seyahatimden sulh ve beynelmilel anlaş-

мънския Посланик Господин Карп, Временно Управляващия Американското Посолство Господин Шов, Посланика на Ирак г-н Емир Зейт, Посланика на Иран Господин Садък Хан, Посланика на Албания Джавит Бей, много депутати, намиращи се в Истанбул и партийни дейци.

Важно изявление на нашия Министър-Председател

Истанбул 19 (А[надолска] А[генция]). Преди отпътуването си Министър-Председателят Исет Паша е дал следното изявление на Анадолската Агенция:

“Заминавам за София по покана на Правителството на съседната и приятелска нам страна България. За мен, за Външния ни Министър и за партийните ни лидери се открива една полезна и приятна възможност да се видим отново с Господин Министър-Председателя Мушанов, с който имах честта да се запозная преди около две години в Анкара и с уважавани държавници, които управляват съседната нам страна. Посещението ни преди всичко е един повод да изразим на място най-искрените и приятелски чувства на турския народ към българския народ, качествата на който висо-

ma mefkûresinin yalnız istifade etmesi beklenebilir. Balkanlar'da sulhun ve iyi geçinmenin taraftarı ve Bulgaristan ile Türkiye arasında emniyet ve samimiyet havasının kuvvetlendirilmesi ciddi arzumuz olduğu açık olarak anlaşılacağından eminiz.

Ziyaret programı

Sofya 19 (A.A.) - Bulgar Ajansı bildiriyor:

Türkiye Başvekili İsmet Paşa Hz. İle Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Beyin Bulgaristan'daki ikametlerine ait program:

Hususi tren 20 eylül Çarşamba saat 11 de Sofya'ya muvasalat edecektir. Misafirler, istasyonda hükûmetin erkânı, meclis reisi ve diğer şahsiyetler tarafından karşılanacaktır. Refakatlerinde refikaları bulunan İsmet Paşa Hz. İle Tevfik Rüştü Bey Türkiye sefaretine ineceklerdir ve orda şereflerine hususi bir öğle yemeği verilecektir. Türk vekilleri saat 16 da saraya giderek isimlerini kaydettireceklerdir. Saat 16.30 da Başvekil ile Meclis reisini ziyaret edeceklerdir. Bu ziyaret derhal iade edilecektir.

ко ценим.

Въпросите, които интересуват двете страни, естествено ще обсъдим в София. Нашата политика, която служи на делото на мира и която внимателно и с прозорливост запазва главната си насока и за това, че винаги разговаряме с открито сърце, може да се очаква, че от моето посещение мирът и международното сътрудничество само ще имат полза. Уверени сме, че ще стане ясно, че сме привърженици на мира и добросъседството на Балканите и на укрепването на атмосферата на сигурност и откровеност.

Програма на посещението

София 19 (А[надолска] А[генция]) - Българската Телеграфна Агенция съобщава:

“Програма на посещението на Негово Превъзходителство Министър-Председателя на Турция Исет Паша и на Външния Министър Тевфик Рюшту Бей в България.

Специалният влак ще пристигне в София на 20 септември, сряда в 11 часа. На гарата гостите ще бъдат посрещнати от Председателя на Парламента, от правителствени и други лица. Негово Превъзходителство Исет

Saat 20,30 da Başvekil M. Muşanov bir akşam ziyafeti verecek ve ziyafeti bir resmi kabul takip edecektir.

Perşembe sabahı saat 9,30 da şehir gezilecek saat 13 te Türkiye sefiri tarafından bir öğle ziyafeti, saat 17 de Başvekil tarafından çay ve saat 20 de Millî operadaki temsilden sonra 22.30 da gene Başvekil tarafından hususi bir supe verilecektir.

Cuma günü saat 10 da Türk Vekilleri ile Başvekil arasında mükâlemat cereyan edecek ve müteakiben misafirler Kral tarafından kabul edileceklerdir. Saat 17 de Türkiye sefiri tarafından çay ve saat 21 de Meclis reisi tarafından akşam ziyafeti verilecektir.

Misafirler Cumartesi günü saat 10 da hususi trenle Varnaya hareket ederek saat 16,45 te Tırnovaya muvasalat edeceklerdir. Şehir ve tarihi eserler ziyaret edildikten sonra saat 20 de trende akşam yemeği verilecektir. Türk Vekilleri Pazar günü saat 8 de Varnaya muvasalat ve Oksinograd sarayını gezdikten sonra saat 18 de Vapurla İstanbul'a hareket edeceklerdir.

Паша и Тевфик Рюштю Бей, придружени от Съпругите си ще отидат до Турското посолство и там ще им бъде даден официален обяд. В 16 ч. турските министри ще отидат в Двореца и ще запишат имената си. В 16,30 часа ще посетят Министър-Председателя и Председателя на Парламента. Тази визита веднага ще бъде върната. В 20,30 ч. Министър-Председателят Господин Мушанов ще даде официална вечеря, която ще бъде последвана от официален прием.

Четвъртък сутринта в 9,30 часа ще се разгледа града, в 13 ч. Посланикът на Турция ще даде официален обяд, в 17 ч. на чай при Министър-Председателя, в 20 ч. в Народната опера, в 22,30 след представлението на супа пак при Министър-Председателя.

Петък в 10 часа ще се състои беседа между турските министри и Министър-Председателя, след което гостите ще бъдат приети от Царя. В 17 ч. Турският Посланик ще покани гостите на чай, а в 21 ч. Председателят на Парламента ще даде официална вечеря.

В събота в 10 ч. гостите ще отпътуват със специален влак за Варна, а в 16,45 ч. ще пристигнат в Търново.

Bulgar talebesinin verdikleri buket

Şehrimizde okuyan Bulgar talebesi namına bir heyet Başvekilimizin hareketinden evvel kendilerine bir buket takdim etmiş, bu esnada heyet reisi şu sözleri söylemiştir:

"-Paşa Hazretleri! Biz İstanbul Üniver-sitesinin yüz elli genç Bulgar talebesi zatı devletlerinize en güzel ve en tabii çiçeklerden yapılmış şu buketi takdim ederken içimizden gelen en har ve sami-mi duygularımızla ana vatanımıza vaki olan seyahatiniz esnasında size sıhhat ve saadetler temenni ediyoruz.

Biz Türk-Bulgar dostluğunun müte-vazî hâdimleri Türk arkadaşlarımızın kardeşce maumeleleri ile serbest Türkiye Cumhuriyetinde fevkalâde büyük bir misafirperverlikle karşılandık. Türk milletinin sinesinde taşıdığı en kıymetli cevherleri, meziyet ve faziletleri en yakından ve bizzat gördük. Bizim öz dileklerimizi memleketimize vaki ziyaret ve sayahatinizden, bu ulvî ve mümtaz dakikalardan istifade ederek söylüyoruz. Bu ziyaretiniz yalnız iki memleket arasın-daki sulh ve muhabbeti değil, bütün

След разходка в града и посещение на историческите забележителности, в 20 ч. във влака ще бъде дадена вече-ря. Турските министри неделя в 8 ч. ще пристигнат във Варна и след като разгледат Двореца Евксиновград в 18 ч. с кораб ще отпътуват за Истанбул.

Букет поднесен от български сту-денти

Преди отпътуването на нашия Ми-нистър-Председател една делегация поднесе букет от името на български-те студенти, учещи в града ни, в отго-вор водещият делегацията каза след-ните думи:

“Ваше Превъзходителство! Ние 150 български студенти от Истанбул-ския университет като Ви поднасяме този букет от най-хубави естествени цветя с най-топли и искрени чувства Ви пожелаваме здраве и щастие през време на Вашето посещение в нашата родина.

Ние, скромните служители на турско-българското приятелство бла-годарение на братските обноси на другарите ни бяхме посрещнати в свободната Турска Република с из-вънредно голямо любопитство. За-познахме се лично и отблизо с най-

Balkan yarımadasının sulh ve saadetini temin edecektir Muhterem Paşa Hazretleri."

İsmet Paşa Hazretleri bu nutka şu sözlerle mukabele etmişlerdir:

"- İzhar ettiğiniz hissiyata memnun oldum. Teşekkür ederim. Selâmımı İstanbul'daki Bulgar arkadaşlarınıza söyleyiniz. Türk-Bulgar dostluğunu daha ziyade kuvvetlendirmek için çalışacağız."

Bulgar gençlerinin sözlerle Gazi Hazretleri de alâkadar olmuşlar, "Bulgar gençlerinin bu hissiyatı beni de mütehassıs etti" buyurmuşlardır.

Başvekilimizle refikaları Hanımefendi, Hariciye Vekilimiz Tevfik Rüştü, Halk Fırkası Umumi Kâtibi Recep, Başvekâlet Kalemi Mahsus Müdürü Vedit, Hariciye Vekâleti Kalemi Mahsus Müdürü Refik Âmir, Hariciye Vekâleti müdirlerinden Cemal ve Sofya Sefirimiz Tevfik Kâmil Beyleri Bulgar hükûmeti Protokol umum müdürü M. Stailovu hâmil olan hususî tren saat tam 6,30 da Sofya'ya hareket etmişlerdir.

Tren hareket ederken İsmet Paşa

големите ценности, които турският народ носи в гърдите си, достойнство и преданост. Възползвайки се от предстоящото Ви пътуване и официално посещение в нашата родина в тези скъпи и ценни минути Ви предаваме нашите лични пожелания. Ваше Превъзходителство Исет Паша, това посещение ще укрепи не само мира и разбирателството между двете страни, но и мира и щастието на целия Балкански полуостров."

На това слово Негово Превъзходителство Исет Паша отвърна със следните думи:

"Благодаря за изказаните чувства. Благодаря. Предайте от мен много поздрав на българските ни приятели в Истанбул. Ще работим за още по-нататъшното укрепване на турско-българското приятелство."

Тези думи на българските младежи впечатлиха и Негово Превъзходителство Гази и той каза: "Тези думи на българските младежи разчувстваха и мен."

Специалният влак, на който се намираха нашият Министър-Председател, Госпожа Съпругата му, Външният Министър Тевфик Рюшту, Глав-

Hazretleri Reisicumhur Hazretlerini selâmlamışlar, Gazi Hazretleri de şapkalarını sallıyarak mukabele buyurmuşlardır.

Garı dolduran çok kalabalık bir halk kitlesi Gazi Hazretlerini ve Başvekil Paşayı uzun uzun alkışlamışlardır.

ният Секретар на Народната Партия Реджеп, Директорът на Специалната канцелария при Министър-Председателството Ведит, Директорът на Специалната канцелария при Министерството на Външните работи Рефик Амир, един от Директорите на Министерството на Външните работи Джемал, нашият Посланик в София Тевфик Кямил Бей и Директорът на Общата Дирекция на протокола Господин Стоилов, отпътува за София точно в 6,30 ч.

Когато влакът тръгна Негово Превъзходителство Исмет Паша поздрави Негово Превъзходителство Президента, Негово Превъзходителство Гази размаха за поздрав шапката си и пожела успешно завръщане.

Множеството изпращачи, които изпълваха гарата дълго аплодираха Негово Превъзходителство Гази и Негово Превъзходителство Исмет Паша.

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
BAŞBAKANI İSMET İNÖNÜ'NÜN
SOFYA'DA KARŞILANIŞI
(CUMHURİYET,
21 EYLÜL 1933) (*)**

*Başvekilimiz Sofyada Hararetle
Karşılandı*

Türk ve Bulgar ricali arasındaki müzakerelere dün başlandı, müzakereler bugün de devam edecek, M. Muşanov beyanatta bulundu

Sofyada geçen ilk gün

Bulgar Başvekili dün gece bir ziyafet verdi, M. Muşanov ve İsmet Paşa samimî nutuklar söylediler.

Sofya 20 (Sureti mahsusada gönderdiğimiz muhabirimizden) - Başvekil İsmet Paşa Hazretleriyle refikaları Hanımefendi refakatinde Hariciye Vekili Tevfik Rüştü, Cumhuriyet Halk Fırkası kâtibi umumisi Recep C.H. Fırkası grubu ikinci reisi Ali Bey ve diğer zevat bulunduğu halde bugün saat 11 de buraya geldiler ve istasyonda Başvekil M.

**ПОСРЕЩАНЕТО НА ТУРСКИЯ
МИНИСТЪР-ПРЕДСЕДАТЕЛ
ИСМЕТ ИНЬОНЮ В СОФИЯ
В. "ДЖУМХУРИЙЕТ"
(21 септември 1933 г.)**

Горещо посрещане на нашия
Министър-Председател в София

Вчера започнаха преговорите между турските и българските държавници, преговорите ще продължат и днес, изявление на Господин Мушанов

Първи ден в София

Вчера вечерта Българският Министър-Председател даде официална вечеря, Господин Мушанов и Иسمет Паша произнесоха прочувствени слова

София 20 (от специалния ни кореспондент). Днес в 11 ч. тук пристигнаха Негово Превъзходителство Министър-Председателят Иسمет Паша придружен от Госпожа Съпругата си, Министъра на Външните Работи Тевфик Рюштю, Главния Секретар на Народно-републиканската Партия Реджеп, Заместник председателя на

(*) *Cumhuriyet Gazetesi*, 21 Eylül 1933.

Muşanov, Sobranya reisi M. Malinov Kral Hazretlerinin yaverleri, Bulgar nazırlar, sefirler heyeti, matbuat mümessileri, Türk kolonisi tarafından karşılandılar.

İki hükûmet Başvekilleri karşılaştıkları zaman refikaları hanımefendileri ve müteakiben refakatlerinde bulunan zevatı birbirlerine takdim ettiler.

Başvekil İsmet Paşa Hazretleriyle Tevfik Rüştü Bey Başvekil M. Muşanov ve Bulgar nazırları istasyon salonunda kısa bir görüşmeden sonra otomobillere binerek Türk elçiliğine gittiler.

Başvekil İsmet Paşa Hazretleriyle Hariciye Vekile Dr. Tevfik Rüştü Bey ve refakatlerindeki mebuslar öğle yemeğini hususi surette Türkiye sefaretinde yediler ve saat on altıda saraya giderek defteri mahsusı imzaladılar. Bundan sonra Başvekil Hazretleriyle Hariciye Vekili Bey makamlarında M. Muşanov'u ve müteakiben Sobranya'da M. Malinov'u ziyaret ettiler.

Ziyaret esnasında Sobranya reis vekilleri ile divan riyaset azası da Sobranya'da bulunmakta idiler. Paşa Hazretleriyle Vekil Beyin sefarete avdetlerinden M. Muşanov ve Malinov iadei ziyaret ettiler.

групата на Народно-републиканската Партия Али Бей и другите придружаващи го лица, на гарата те бяха посрещнати от Министър-Председателя Господин Мушанов, Председателя на Народното събрание Господин Малинов, Адютанти на Негово Величество Царя, български министри, посланици, представители на печата и турската колония.

При срещата на двамата Министър-Председатели бяха представени съпругите и придружаващите ги лица.

След кратък разговор в салона на гарата Негово Превъзходителство Министър-Председателят Исет Паша, Министърът на Външните Работи д-р Тевфик Рюштю Бей, Министър-Председателят Господин Мушанов и български министри се качиха на автомобилите си и отидоха в Турското посолство.

Негово Превъзходителство Министър-Председателят Исет Паша, Министърът на Външните Работи д-р Тевфик Рюштю Бей и придружаващите ги депутати по специална покана обядваха в Турското посолство, в 16 ч. отидоха в Двореца и се подписаха в специалната книга за посещения. След това Негово Превъзходителство Министър-Председателят и Министърът на Външните Работи посетиха Господин Мушанов на работното му

Saat 20,30'da M. Muşanov İsmet Paşa Hazretleriyle rüfekası şerefine Ünyon kulüpte bir akşam ziyafeti verdi ve ziyafeti bir suare takip etti. Bulgar Nazırları, Hariciye Nezareti ve Türk sefareti erkânı kordiplomatik, konsoloslar, matbuat erkânı ziyafette ve suarede hazır bulundular.

Bulgar Ajansının verdiği tafsîlât

Sofya 20 (A.A.) - Bulgar Ajansı bildiriyor: Türk vekillerinin muvasalatına intizaren bütün Sofya şehri Türk ve Bulgar bayraklarile donatılmıştı. Azim bir halk kütlesi erkenden istasyonun etrafını ve Türk sefaretiine gitmek için misafirlerin geçeceği yolların iki tarafını doldurmuştu. İstasyon da donatılmıştı. İstasyonda Başvekil M. Muşanov ile zevcesi, Sobranya reisi M. Malinov ile zevcesi, bütün hükûmet erkânı, Kralın baş mabeyincisi Drandar ile seryaveri kaymakam Panov, Sobranya divan azası, birçok meb'uslar, Bulgaristan'ın Ankara sefiri M. Antanov, İtalyanın ve Yunanistan'ın Sofya sefirile, Hariciye Nezareti umum kâtibi M. Radek ile nezaret erkânı, Türkiye sefaret erkânı bütün nezaretlerinin umum kâtipleri, polis müdürü, Sofya askerî kumandanı, Türk-Bulgar cemiyeti reisi M. Sitoyanov, birçok cemiyetlerin azası ve Bulgar ve

място, а след това Господин Малинов в Народното събрание.

На срещата в Народното събрание присъстваха и членове на ръководствата на Народното събрание и членове на Министър-Председателството на Турция, Негово Превъзходителство Пашата и Господин Министърът на Външните Работи направиха ответна визита на Господин Мушанов и Господин Малинов.

В 20,30 часа в Юнион клуб Господин Мушанов даде официална вечеря на Негово Превъзходителство Исмет Паша и Съпругата му, която беше последвана от соаре. На официалната вечеря и на соарето присъстваха български министри висши служители от Министерството на Външните Работи [на Турция] и Турското посолство, дипломатическият корпус, консули, представители на печата.

Съобщение на Българската Телеграфна Агенция

София 20 (А[надолска] А[генция]) Българската Телеграфна Агенция съобщава: Много хора отрано бяха изпълнили пространството около гарата и улиците, по които щяха да минат гостите на път за Турското посолство. Гарата също беше украсена. На гарата присъстваха Министър-Председателят Господин Мушанов и Съпругата му, Председателят на Народното събрание Господин Малинов и

ecnebi matbuat mümessilleri hazır bulunuyorlardı.

Hususî tren tam saat 11'de istasyona girdi. Trenden ilkönce Başvekil İsmet Paşa ve müteakıben İsmet Paşanın ve Tevfik Rüştü Beyin zevceleri ve ondan sonra Tevfik Rüştü Bey ve diğer zevat indiler. Türk vekilleri Başvekil M. Muşanov ile diğer zevat ve Sofya Belediye Reisi tarafından hararetle karşılandılar. Madam Muşanov İsmet Pş.nın ve Tevfik Rüştü Beyin zevcelerine birer buket verdi. Birçok fotoğraflar çekildi ve misafirlerin istikbali filime alındı. Başvekil M. Muşanov ile Bulgaristan"n Ankara sefiri Türk vekillerine ikamet edecekleri Türk sefaretine kadar refakat ettiler.

Bulgar Başvekilinin nutku

Sofya (A.A.) - Bulgar Ajansı bildiriyor:

Başvekil M. Muşanov İsmet Paşa Hz.nin şereflerine verdiği ziyafetin sonuna doğru aşağıdaki nutku irat etmişlerdir:

Başvekil Hazretleri,

Zati Alilerile mümtaz refiki mesaileri Tevfik Rüştü Beyi ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin güzide mümessillerini

Съпругата му, всички висши служители от Правителството, Главният Камердинер на Царя Драндаров, Главният Адютант Панов, членове на съвета на Народното събрание, много депутати, Посланикът на България в Анкара Господин Антонов, Посланиците на Италия и Гърция в София, Главният секретар на Министерството на Външните Работи Господин Радев, висши служители от Министерството на външните работи, висши служители от Турското посолство, главните секретари на всички министерства, Директорът на полицията, военният комендант на София, Председателят на Турско-българското дружество Господин Стоянов, членове на много дружества, представители на българския и чуждестранен печат.

Специалният влак пристигна на гарата точно в 11 часа. От влака първо слязоха Министър-Председателят Исет Паша, последван от Съпругите на Исет Паша и на Тевфик Рюштю Бей, след тях Тевфик Рюштю Бей и останалите лица. Турските министри бяха горещо посрещнати от Господин Мушанов, Председателя на Софийската община и други лица. Госпожа Мушанова поднесе букети цветя на Съпругите на Исет Паша и на Тевфик Рюштю Бей. Бяха направени много снимки, беше сниман филм от посрещането на гостите. Министър-Председателят Господин Мушанов и Българският посланик в Анкара

burada, Bulgar hükûmetinin misafirleri olarak gördüğümden dolayı hissettiğim büyük sevinci evvelâ arzetmeme müsaade buyurunuz. Bu sevinç çok büyüktür. Hususile ki bu bende, iki sene evvel Ankara'ya yapmış olduğum ziyaretin ve gerek Türkiye Cumhuriyeti devlet adamları ve gerek Türk milleti tarafından gördüğüm çok hararetli kabulün unutulmaz hatırasını canlandırıyor.

Binaenaleyh; Türkiye Cumhuriyetini idare edenlerin ziyaretini kabul etmekle mes'ut ve müşerref olan bu komşu ve dost memlekete gelmek lûtfunda bulunduğunuzdan dolayı sizlere ancak teşekkür edebilirim. Bu ziyaret iki memleket arasında son derece mes'ut bir şekilde mevcut olan samimi dostluğun kıymetli bir zamanını ve yeni bir delilini teşkil eder.

Dünyada hüküm süren büyük iktisadî buhranın tevhit ettiği ıstıraplar bütün milletlere yeniden tesis edilmiş bir itimat içinde ve mütekabil teşriki mesaiye müstenit müşterek gayretler sarfile şimdiki müşküllerini iktiham etmek çarelerini aramak mecburiyeti kat'iyesini tahmil etmektedir. Esasen memleketlerimiz daimi olarak ve kat'i surette merbut kaldıkları büyük Cenevre müessesesinin başlıca vazifesi de işte budur.

придружиха турските министри до Турското посолство, където те отседнаха.

Реч на Българския Министър-Председател

София (А[надолска] А[генция])
Българската Телеграфна Агенция съобщава:

“Към края на официалната вечеря, дадена в чест на Негово Превъзходителство Исмет Паша, Министър-Председателят Господин Мушанов произнесе следната реч:

“Ваше Превъзходителство Министър-Председател,

Най-напред ми разрешете да изразя голямата си радост да видя тук Ваше Превъзходителство, уважаваната Ви Съпруга, Министъра Тевфик Рюштю Бей и избрани представители на Великото Национално Събрание на Турция като гости на Българското Правителство. Тази радост е много голяма. Особено живи са незабравимите ми спомени от горещия прием, който ми беше оказан по време на посещението ми в Анкара преди две години, както от страна на държавните мъже на Турската Република, така и от страна на турския народ.

Именно затова на Вас можем да Ви бъдем само благодарни, че сте толкова любезни да посетите една съседна

Aynı fikirden mülhem olacaktır ki büyük hükûmetlerin mümtaz devlet adamları da son zamanlarda Milletler Cemiyetinin ana prensipleri çerçevesi dahilinde olmak üzere aynı yüksek maksatları takip eden teşriki mesai ve anlaşma misakını aktetmişlerdir. Binaenaleyh aramızda bulunuşumuzun Türkiye ile Bulgaristanı alakadar eden meseleler hakkında iki hükûmet arasında tevhit edeceği faydalı konuşmalar, Avrupa'da ve bilhassa Balkan şibihceziremizde sulhu ve refahı temin için tevessül olunan esere hadim olmamızı mümkün kılacaktır. Çünkü asırdide ihtilâflarda şimdiye kadar birbirlerinden ayrılmış olan Balkan devletleri ancak açık kalplilik ve mütekabil itimat havası içindedir ki iktisadi ve siyasî kalkınmalarına müessir bir tarzda çalışabilir ve umumi sulhu yaşatabilirler. Bizim şimdiki mükâlemelerimize verilmesi icap eden mâna da budur.

Bir defa daha teyit etmek istedikleri an'anevi bir dostlukla birbirile bağlı olan Türkiye ile Bulgaristan mütekabil teşriki mesai yolunda sebat etmek hususundaki azimlerini bu mükâlemeler esnasında izhar etmek emelindedirler.

Sözlerimi bitirmeden evvel İsmet Pş. Tevfik Rüştü ve Recep Beylerin refikaları

и приятелска страна, която има честта и щастието да приеме официалното посещение на управляващите Турската Република.

Това посещение идва много навреме и по много щастлив начин отново потвърждава искреното приятелство между двете страни.

Голямата икономическа криза, която сега владее света и изводите от тази криза категорично налагат търсенето на начини за преодоляване на сегашните затруднения с общи усилия, опирайки се на взаимната помощ и отново извоюваното доверие между всички народи. Всъщност това е и основната задача на институциите в Женева, с които завинаги и трайно са обвързани нашите страни.

Вдъхновени от същата мисъл и уважаваните държавници на големите правителства подписват договори за сътрудничество и приятелство, които преследват същите високи цели, в рамките на принципите на Обществото на народите. Освен това, по време на срещата, полезните разговори, които ще се проведат между двете правителства по въпроси, които интересуват Турция и България ще ни дадат възможност да бъдем полезни за осигуряването на мира и благоденствието както в Европа, така и на Балканския полуостров. Защото балканските страни, които досега бяха разде-

hanımefendilere bu dostane toplantının samimiyetinin tatlı huzurlarile artırdıklarından dolayı bilhassa teşekkür etmek isterim.

Kıymetli dostluk bağlarımızı idame ve takviye etmek lüzumuna kail ve bu dostluğun her iki memleketin hayati menfaatlerine tekabül ettiğine kani ve gene her iki memleketin bu vazifeyi ifaya ayni derecede azmetmiş olduklarına mutmain olarak Türk milletinin mukadderatını idare eden namdar Büyük Reisi Gazi Mustafa Kemal Hazretlerinin şerefine bardağını kaldırıyor ve zatı devletlerle Tevfik Rüştü Beyin sıhhatlerine ve Türkiye Cumhuriyetinin refahına içiyorum.

İsmet Pş. Hazretlerinin nutku

Sofya 20 (A.A.) - M. Muşanov tarafından irat edilen nutka cevaben İsmet Paşa Hz. aşağıdaki hitabeyi irat etmiştir:

"Başvekil Hazretleri,

Hoş geldiniz makamında söylediğiniz sözlerden ve Türk milleti hakkında izhar etmiş olduğunuz çok lûtuflar temennilerden dolayı size hararetle teşekkür ederken bu akşam, burada kendisine memleketimin selâmını ve temennilerini bizzat getirmiş olduğum dost milletin

лени от разногласия, само с открити сърца и в атмосфера на взаимно доверие могат да работят допринасяйки за икономическия и политически възход и за опазването на мира. Смисълът, който трябва да предадем на сегашните ни разговори е именно този.

Турция и България, които са обвързани с традиционно приятелство, което желаят да потвърдят още един път, чрез тези думи изказват увереността си, че имат сили да вървят твърдо по пътя на взаимноизгодното сътрудничество.

Преди да завърша словото си искам специално да благодаря на Господжи Съпругите на Исет Паша, Тевфик Рюшту Бей и Реджеп Бей затова, че с милото си присъствие допринесоха този приятелски разговор да стане още по-сърдечен.

Ние се нуждаем от продължаването и укрепването на ценните ни приятелски връзки и съм уверен, че това приятелство е от полза за жизнените интереси на всяка една от двете страни, сигурен съм, че и двете страни в една и съща степен желаят да изпълнят тази задача, вдигам чашата си и пия за прослава на знаменития и велик водач Негово Превъзходителство Гази Мустафа Кемал, който ръководи съдбините на турския народ, за здравето на Тевфик Рюшту Бей и за благоденствието на Турската Република."

arasında ve sevgi ile dolu olan hava içinde hissetmekte olduğum derin sevinci dileğim gibi ifade hususunda biraz güçlük duymakta olduğumu söylemek mecburiyetindeyim. Burada bize karşı gösterilen ve zatı devletleriyle mümtaz refikalarının Ankara'yı ziyaretleri esnasında Türk milletinin gönülden göstermiş olduğu hararetli ve şevkli kabule tamamilе tetabuk eden dostane hüsnü kabul, Bulgaristan ile Türkiye'nin mütekabil münasebetlerini canlandıran karşılıklı dostluğun en parlak bir delilidir. Bu dostluk, дünkü bir dostluk değildir. Esasen Türk ve Bulgar, Balkanların bu çalışkan iki milleti, asırlarca yanyana, aynı toprak ve aynı içtimaî ve iktisadî şerait altında yaşamış olduklarından dolayı birçok noktalarda birbirlerine benzerler.

Başvekil Hazretleri, güzel memleketinizde derin bir hayranlıkla takdir etmem müyesser olan şey yalnız görmüş olduğumuz dostane misafirperverlik nişanelerinden ibaret değildir. Aynı zamanda yalnız Bulgaristan'a münhasır olmayan bir takım esbaptan mütevellit büyük müşkülâta rağmen mümtaz zimamdarlarının sevk ve idaresi altında kendisine has deha ile en muhtelif sahalarda en harikulâde ve en feyyaz

Реч на Негово Превъзходителство
Исмет Паша

София 20 (А[надолска] А[генция])
В отговор на речта, произнесена от
Господин Мушанов Негово Превъз-
ходителство Исмет Паша изказа след-
ното слово.

“Ваше Превъзходителство Минис-
тър-Председател,

Като горещо Ви благодаря за думите, които казахте на посрещането и за любезните Ви пожелания към турския народ, тук тази вечер съм длъжен да кажа, че изпитвам затруднения да изразя радостта си, предавайки лично поздравите и пожеланията на моя народ, обкръжен от приятели и много обич. Сърдечният приятелски прием, оказан сега към нас напълно съответства на горещия и радостен прием оказан от турския народ към Ваши Превъзходителства и Съпругите Ви по време на посещението Ви в Анкара, което е най-ярко доказателство за взаимното приятелство и продължаване на взаимноизгодните връзки между България и Турция. Това приятелство не е като досегашните приятелства. Специално турците и българите, тези два трудолюбиви народа на Балканите поради това, че векове наред са живяли в същите земи и при същите обществени и икономически условия, в много отношения си приличат.

faaliyetleri göstermiş olan kahraman Bulgar milletinin merdane enerjisi ve sadakati de bu hayranlığımızın başlıca âmillерindendir. Bu milletin sebatkârane azmi, terakki ve medeniyet yolunda sarfetmiş olduğu tasviri gayrikabil gayretleri, ona diğer bütün milletlerin ve bilhassa komşularının hürmet ve teveccühünü kazandırmıştır. Türk ve Bulgar dostluğu yalnız hissiyat sahasında tecelli etmiyor. Bu dostluk söylemeğe mecburum ki, memleketlerimizin resmi münasebetlerinden de esaslı surette mülhem olmaktadır. Yeni Türkiye'nin harici siyasetinin mümeyyiz hatları, bu siyasetin istinat etmekte olduğu prensiplerin değişmemezliğidir. O bu siyasetin kabul etmiş olduğu hepsi tek ve aynı davaya, sulh ve vifak davasına hadim, başlıca direktifler daima aynı olarak kalacaktır. Ve Başvekil Hazretleri siz de biliyorsunuz ki Türk-Bulgar dostluğu bu direktiflerin en güzellerinden biridir.

Hükûmetlerimiz bu dostluğu, bugün memleketlerimiz arasındaki münasebetleri sıkılaştıran bir takım diplomatik akitlerle tevsik etmek ve kuvvetlendirmek istemişlerdir. Aralarında tasfiye edilecek hiçbir şey mevcut olmayan, coğrafi vaziyetleri, mütekabil menfaat-

Ваше Превъзходителство, това което успях да разбера с най-голямо учудване във Вашата хубава страна, не се състои само от знаците на приятелското гостоприемство, което ни оказахте. В същото време, въпреки големите трудности, породени от някои причини, които не се отнасят само за България, под ръководството и управлението на избрани личности, героичният български народ, с присъщия му гений и който е показал в най-различни области своята изключителност и великодушие, благородство и мъжествена енергия е основното, което предизвиква нашето възхищение. Неописуемите усилия и търпението, които този народ е изразходвал, по пътя на прогреса и цивилизацията, са му спечелили симпатиите и уважението на всички народи и особено тези на неговите съседни. Турско-българското приятелство не се гради само върху чувства. Длъжен съм да кажа, че това приятелство е вдъхновено основно от официалните отношения между нашите страни. Избраната линия на външната политика на нова Турция е да не променя принципите, върху които е основана тази политика. Тя ще служи на делото на мира и съгласието, единствено и само делото, възприето от тази политика, основните директиви, на която ще останат винаги същите. Ваше Превъзходителство и Вие знаете, че турско-българското приятелство е една от тези най-хубави директиви.

leri ve ihtiyaçları kendilerini birbirine yaklaştıran Türkiye ile Bulgaristan anlaşmaları ezelden mukadder bir şeydir.

Başvekil Hazretleri, buyurduğunuz gibi iktisadi buhran el'an bütün dünyada hükümünü sürmektedir. Her memleketin bütün cihana şamil olan bu musibetin felâketi tesirlerine karşı bir çare olmak üzere kendisine ait işlerde ittibasını muvafık görmüş olduğu tedbirlerle zaruret vardı, ahval ve vukuat bunları haklı gösteriyordu. Fakat bu ana kadar bunların matlûp gayeyi elde ettirmeğe kâfi olmadıkları anlaşılmıştır.

Bu sebepten dolayı tamamilе sizin fikrinizdeyim ve bu millî tedbirlerin başında şimdilik milletler arasında iki cihetli itilâflar şeklinde tatbiki icap eden halisane ve devamlı bir mesai birliğinin son derece muvafık ve müessir bir çare olacağı mütalasındayım.

Gerek Bulgar Hükûmetinin ve gerek Türkiye Cumhuriyeti hükûmetinin memleketlerimiz arasındaki ticarî münasebetleri daha ziyade canlandırmak ve inkişaf ettirmek için ellerinden geleni yapacaklarına eminim. Demin harici siyasetinizin en esaslı gaygusunun ne olduğunu söylemiştim. Bu kaygu şu netice ile ifade edilebilir. Her yerde ve herkes için sulh..

Нашите правительства пожелаха да изгладят и укрепят тези връзки, като сключиха някои договори, които днес заздравяват дружбата и връзките между нашите страни. Разбирателството между Турция и България, които нямат никакви въпроси за изглаждане помежду си, географското положение, взаимните интереси и нужди, на които се доближават, е открай време предопределено.

Както казахте Ваше Превъзходителство Министър-Председател, икономическата криза, все още владее света. Всяка страна като средство против нещастieto и злините, които заливаха света се намесваше в работи, отнасящи се до нея имаше нужда от мерки, които смяташе за успешни, събитията и обстоятелствата показваха, че те са прави. Но се разбра, че досега не са били настойчиви в постигане на загубените си идеали.

По тази причина напълно споделям Вашето мнение, че като приоритетни в тези национални мерки, като много успешно и смело средство е последователното прилагане на сътрудничеството, засега чрез двустранни договори между нашите страни.

И Българското правительство и правителството на Турската Република ще направят всичко, което е по силите им за развиване и разширяване на търговските отношения между наши-

Bir prensipin kuvveti o prensipin umumiyetle külliyyetinde mündemiç olduğunu unutmamak icap eder. Şu halde inhisarcı bir dostluk siyaseti takibinden daha ziyade cihanın sulhu ve asudeliği için tehlikeli bir şey mevcut olmadığını söylemeğe lüzum var mıdır? Böyle bir siyaset yalnız akamete mahkûm olmakla kalmaz, aynı zamanda umumi sulhun zararına olarak etrafında itimatsızlığa ve kin ile husumete tahavvül etmekten hali kalmıyacak bir takım hisler de yaratır. Her zaman doğru olan bu hakikati müdrik bulunduğu içindir ki Türkiye Cumhuriyeti yalnız bir milletin değil, bütün milletlerin dostluğunu elde emeğe çalışmaktan bir an hali kalmamış ve mevcut dostluklarına tamamen sadık kalmakla beraber milletlere kayıtsız ve şartsız olarak kenti dostluğunu vermiştir. Türkiye Cumhuriyetinin uzun ve sebatkârane gayretlerinin semerelerini birkaç senedenberi haklı bir memnuniyet ile toplamakta olduğunu söylerken hiç te vâhi bir gurura kapılmıyoruz. Filhakika Türkiye Cumhuriyeti temennilerinin tahakkuk ettiğini ve kendisile aktolunan muahedeler miktarının her gün artmakta olduğunu görmekteyiz.

Bu hal beni ahiren Ankara'da

те страни. Преди малко бях казал коя е най-голямата грижа на външната ни политика. Тази грижа може да се изрази по следния начин. Мир навсякъде и за всички. Силата на този принцип е да не се забравя какво се крие в неговата същност. Има ли смисъл да казвам, че при това положение по-важно от следването на политиката на приятелство е да няма никакви опасности за мира и спокойствието на земята. Такава политика не само е обречена на провал, в същото време тя е във вреда на общия мир и предизвиква наоколо някои недостойни чувства на недоверие и омраза, враждебност и гняв. Може би затова, че е осъзнала, че тази истина е вярна, Турската Република се е опитала да бъде приятел не само с един народ, а да спечели приятелството на много народи, от което в един момент е останала безсилна и наред с пълната си вяност към тези приятели е дала на народите своето безусловно приятелство. Когато казваме, че от няколко години берем справедливо и с благодарност плодовете на дългите и упоритите си усилия, ние не се поддаваме на фалшива гордост. Наистина Турската Република се убеждава, че нейните желания се потвърждават и броят на договорите, които се сключват с нея от ден на ден се увеличават.

Накрая това положение ме кара тук да говоря за договора, който подписахме в Анкара с представителите на

Yunanistan mümessillerile imzalamış olduğumuz entente cordialeden burada bahsetmeğe sevk ediyor. Bu misakın muhteviyatını biliyorsunuz. Esasen Bulgar hükûmeti Kraliyesi bu misaka ait müzakerelerden devamlı ve muntazam surette haberdar edilmiştir. İtimat esasına müstenit olan Türk-Yunan münasebatına yeni bir faaliyet hamlesi veren bu misak, mahiyeti itibarile sulhu temin ve tarsin etmeğe namzet siyasî bir vesikadır. Türkiye'nin sulhperver maksatları hakkında mümasil şerait altında bulunan memleketlerle aynı şeyi yapabilmek imkânını en büyük bir samimiyetle tetkik etmeğe âmade olduğunu âlenen ve resmen beyan etmekten daha parlak ve daha kat'i delil göstere-mem. Bu suretle memleketlerimiz arasında mevcut ve Türkiye ile Yunanistan arasındaki münasebetlerin aynı münasabâtı bulunan idare edici siyasî akitler ikmal edilmiş olacaktır.

Türkiye komşularının yakın şarktaki milletlerin hayır ve menfaatine olarak bu kabil muahedenameler imzalamak suretile ve münasebetlerini islah maksadile sarfedecekleri gayretlere şahit olmakla bahtiyar olacaktır.

Başvekil Hazretleri, vazifemiz Bulgar milletine Türk milletinin en ihlâskâr ve

Гърция. Вие знаете съдържанието на този договор. Специално Българското Царско Правителство винаги и редовно беше осведомявано за разискванията по този договор. Този договор, който дава нов тласък на турско-гръцките отношения, които са основани на доверие, осигурява и укрепва мира и вече се превръща в исторически документ. По отношение на миролюбивите интереси на Турция не мога да приведа по-голямо доказателство от това, че тя открито и официално заявява, че може да върши всички неща, които извършват и други страни, намиращи се в същите условия. По този начин политическите договори между нашите страни и между Турция и Гърция, които са ръководещи за отношенията ни ще бъдат завършени.

С подписването на тези договори, които са от полза и в интерес и на съседните на Турция в Близкия Изток народи, ще бъде щастлива да бъде свидетел на усилията, които ще положи за подобряване на отношенията.

Ваше Превъзходителство, нашата задача е да предадем на българския народ най-искреното и сърдечно приветствие на турския народ. Извънредно много съм Ви благодарен, че ми дадохте възможност да изпълня тук тази задача и в същото време открито да изясня на българската общественост нашата външна политика.

*en samimi dostluk teminatını getirmek-
tir. Burada bu vazifeyi ifa etmeme ve
ayni zamanda Bulgar efkârı umumiye-
sine harici siyasetimizin ana hatlarını
açıkça izah ve teşrih etmeme müsaade
buyurduğunuzdan dolayı size fevkâlade
minnettarım.*

*Kadehimi Bulgarlar Kralı Haşmetlü
Üçüncü Boris Hazretlerinin ve Haşmetlü
Kraliçe Hazretlerinin şerefine, zatı
devletlerinin ve Madam Muşanov'un sıh-
hatine kaldırıyor ve necip Bulgar mil-
letinin şeref ve refahına, Bulgar-Türk
dostluğunun feyzine içiyorum.*

Unyon Kulüpteki ziyafet

*Sofya 20 (A.A.)- Bulgar Ajansı bildiri-
yor: Başvekil M. Muşanov Ünyon kulüp
salonunda İsmet Pş. İle Tefvik Rüştü
Bey ve beraberindeki zevat şerefine bir
ziyafet vermiş ve bu ziyafette bütün
nazırlarla Kral Hazretlerinin mümessil-
leri, Sofya'daki Türk sefiri Tefvik Kâmil
Bey ile Ankara'daki Bulgar sefiri M.
Antonov, Sobranya reisi M. Malinov, reis
vekilleri M. Zaharief ve M. Lepov, sabık
başvekil M. Çankov, Hariciye müdiri
umumilerinden M. Radev, siyasî işler
müdürü M. Pavlov, orta elçilerden M.
Kimyon Radev, Türk elçiliği erkânı, Türk-
Bulgar cemiyeti reisi M. Stoyanov,*

Вдигам чашата си и пия за честта
на Негово Величество Българския
Цар Борис III и Нейно Величество
Царицата, за здравето на Ваше Пре-
възходителство и Госпожа Мушано-
ва, за прослава и благоденствие на
благородния български народ и за
процъфтяване на българо-турската
дружба.

Официална вечеря в клуб "Юнион"

София. 20 (А[надолска] А[генция])
Българската Телеграфна Агенция
съобщава. В салона на "Юнион" клуб
Министър-Председателят Господин
Мушанов даде официална вечеря в
чест на Исмет Паша, Тевфик Рюштю
Бей и придружаващите ги лица, на
вечерята присъстваха всички минис-
три и представителите на Негово Ве-
личество, Турският Посланик в Со-
фия Тевфик Кямил Бей и Български-
ят Посланик в Анкара Господин Ан-
тонов, Председателят на Народното
Събрание Господин Малинов, Замес-
тник председателите Господин Заха-
риев и Господин Лепов, бившият Ми-
нистър-Председател Господин Цан-
ков, Господин Радев от Генералната
дирекция на Външните Работи, Ди-
ректорът по политическите работи
Господин Павлов, от Пълномощните
Министри Господин Симеон Радев,
висши служители от Турското Посол-
ство, Председателят на Турско-бъл-
гарското дружество Господин Стоя-
нов, Генерал от запаса, депутат Гос-

mütekait jenerallerden meb'us M. Savov, Bulgar demiryolları müdürü M. Bockov, teşrifat müdürü M. Stayonov ve sair zevat hazır bulunmuşlardır.

Dünkü müzakereler

Türk-Bulgar dostluk muahedesinin tecdit edilmesi bekleniyor

Bulgar gazeteleri, Bulgaristan'ın Türk-Yunan misakına iştirak etmiyeceğini yazıyorlar.

Sofya 20 (Sureti mahsusada gönderdiğimiz muhabirimizden) - Türk ve Bulgar ricali arasındaki müzakerelere bugün öğleden sonra Hariciye Nezaretinde başlandı. Akşam geç vakte kadar süren müzakerelere bugün de devam edilecektir.

M. Muşanov'un beyanatı

Sofya 20 (A.A.) - Bulgar Başvekili M. Muşanov, öğleden sonra Bulgar gazetecilerine şu beyanatta bulunmuştur:

"- İsmet Paşa ve Tevfik Rüştü Beyle görüşüyoruz. Görüşmemize yarın 9,30 dan 11 e kadar Hariciye Nezaretinde devam edeceğiz. Şimdilik yalnız şunu söyleyebilirim ki Türk-Yunan misakı hakkında yapılan aksi tefsirlerden kendileri de mütehayyirdirler."

подин Савов, Директорът на Българските Железници Господин Божков, Директорът на Печата Господин Стоянов и други лица.

Вчерашните преговори

Очаква се подписването на турско-български договор за приятелство

Българските вестници съобщават, че България няма да участва в турско-гръцкия договор

София 20 (От специалния ни кореспондент)

Днес след обяд в Министерството на Външните Работи започнаха преговорите между турските и български държавници. Преговорите, които продължиха вчера до късно вечерта, днес ще продължат.

Изявление на Господин Мушанов

София 20 (А[надолска] А[генция])
Вчера след обяд Българският Министър-Председател Господин Мушанов даде следното изявление пред българските журналисти:

“Разговаряме с Исет Паша и Тевфик Рюшту Бей. Утре разговорите ни ще продължат в 9,30 ч. до 11 ч. в Министерството на Външните работи. Засега мога да кажа само, че от вчерашните публикации и самите те са объркани.”

Türk-Yunan misakı ve Bulgar matbuatı

Sofya 20 (Sureti mahsusada gönderdiğimiz muhabirimizden) - Türk-Yunan misakı, bura gazetelerinin büyük bir kısmı tarafından Bulgar efkari umumiyesi üzerinde fena bir tesir bırakacak surette aksettirilmiş, bu misakla iki memleket müşterek hudutların tecavüzden masuniyetin taahhül edilmesinin ancak Bulgaristan'a karşı olacağı yazılmıştı. Bu suretle misak yüzünden Bulgarların Akdenize inmek emellerine mâni olduğu kanaati hâsıl olmuştur.

Başvekilimiz, İstanbul'dan hareket edeceği gün hemen hemen bütün neşriyat az çok menfi bir hava içinde yapılyordu. İsmet Paşanın buraya muvasatalı ile bütün bu neşriyatta esaslı değişiklikler olmuştur. Bunun sebebi, Gazi Hz.nin İsmet Paşa ile Bulgar milletine selâm göndermeleri ve İsmet Paşanın İstanbul'dan hareketinden evvelki beyanatıdır.

Gazeteler şimdi Türk ricalinin ziyaretinde daha samimi bir mana aramakta ve bunun misakın Bulgarlar aleyhine olmadığını teyit ettiğini yazmaktadırlar.

Gazeteler, Bulgaristan'ın Türk-Yunan misakına dahil olmasının kabil olmadığı

Турско-гръцкият договор и българският печат

София 2 (От специалния ни кореспондент)

Турско-гръцкият договор беше отразен от голяма част от тукашните вестници по начин, който създаде лошо впечатление в българската общественост, беше казано, че с този договор запазването целостта и неприкосновеността на общите граници между двете страни ще бъде насочено само срещу България. Поради това, следствие на този договор се създаде убеждението, че се е попречило на мечтата на България за излаз на Егейско море. В деня, когато нашият Министър-Председател тръгваше от Истанбул тонът на целия печат беше повече или по-малко отрицателен. С пристигането на Исет Паша тук в тона на същия този печат настъпиха съществени промени. Причините за това бяха, че Негово Превъзходителство Гази беше изпратил на българския народ много поздравии по Исет Паша и изявлението на Исет Паша преди отпътуването му от Истанбул.

В посещението на турските държавници сега вестниците търсят поискрен тон и пишат, че се потвърждава, че турско-гръцкият договор не е във вреда на българите.

Вестниците изказват мнение, че е възможно България да бъде включена

fikrindedir. Çünkü onlara göre Bulgarlar bu suretle millî haklarından kendiliklerinden feragat etmiş olacaktırlar. Türkiye ile dostluğun yeniden takviyesine gelince bunda hiçbir mâni yoktur. Bir sene sonra müddeti bitecek olan Bulgar-Türk dostluk muahedesi şimdiden tecdit olunabilir diyorlar. Bulgarlarla muahedenin tecdit edileceği, fakat Bulgaristan'ın, Türk-Yunan misakına girmeyeceği tahminleri ileri sürülüyor.

в турско-гръцкия договор. Защото според тях по този начин българите сами ще се откажат от националните си права. Що се отнася до укрепване отново на дружбата с Турция, няма никакви пречки за това. Вестниците пишат, че още сега може да се поднови Договорът за приятелство между България и Турция, чийто срок изтича следващата година. Изказват се предположения, че договорът с българите ще се поднови, но България няма да се вмести в турско-гръцкия договор.

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
BAŞBAKANI İSMET İNÖNÜ'NÜN
BULGAR ÇAR'I III. BORİS İLE
YAPTIĞI GÖRÜŞME
(CUMHURİYET,
22 EYLÜL 1933) (*)**

**СРЕЩА НА ТУРСКИЯ
МИНИСТЪР-ПРЕДСЕДАТЕЛ
ИСМЕТ ИНЬОНИЮ С ЦАР
БОРИС III
В. ДЖУМХУРИЙЕТ”
(22 септември 1933 г.)**

Türk-Bulgar müzakereleri bugün bitecek.

Müzakereler dün de akşama kadar devam etti, üç gündür görüşülüyor, netice bugüne kaldı.

Bulgar Kralı dün İsmet Pş. İle uzun müddet görüştü.

Başvekilimiz müzakerat safahatını telefonla Gazi Hz.ne bildirdi.

Sofya 21 (Sureti mahsusada gönderdiğimiz muharririmizden) - Başvekil İsmet Pş. Hz. Ve Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Bey bu sabah Kral Boris Hazretleri tarafından kabul edilmişlerdir. Resmi kabulde Bulgar başvekilі M. Muşanov ta hazır bulunmuştur. Başvekil ve Hariciye Vekilimiz, Kral Hz.nin nezdlerinde uzun müddet kalmışlardır. Kral Hz. Türk-

Днес ще приключат
българо-турските преговори

И вчера разговорите продължиха до вечерта, вече трети ден се заседава, заключителната [част] остана за днес.

Вчера Българският Цар води дълъг разговор с Исет Паша.

Нашият Министър-Председател съобщи по телефона на Негово Превъзходителство Гази за промените в преговорите.

София 21 (От нашия специален кореспондент). Тази сутрин Негово Превъзходителство Исет Паша и Министърът на Външните Работи Тевфик Рюштю Бей бяха приети от Негово Величество Цар Борис III. На официалния прием присъстваше и Българският Министър-Председател Господин Мушанов. Министър-Пред-

(*) Cumhuriyet Gazetesi, 22 Eylül 1933.

Bulgar dostluğuna karşı çok yakından alaka göstermiş, bilhassa Gazi Hazretlerinin selâmlarından çok mütehassis olduklarını söylemişler, kendi selâmlarının da bildirilmesini rica etmişlerdir.

Bulgar kraliçesi Hazretleri de İsmet Paşa Hazretlerinin refikaları Hanımefendile Tevfik Rüştü ve Recep Beyefendinin refikaları Hanımefendileri kabul etmiştir.

Dünkü Müzakereler

Sofya 21 (Sureti mahsusada gönderdiğimiz muharririmizden) - Başvekil İsmet Paşa Hz. Ve Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Bey, Bulgar Kralının nezdlerinden çıktıktan sonra M. Muşanov'la beraber Hariciye nezaretine giderek müzakerelere devam etmişlerdir. İsmet Paşa Hz. bir aralık telefonla İstanbulda bulunan Gazi Hz. İle görüşmüşlerdir. Başvekil Paşanın Reisicumhur Hz.ne Türk-Bulgar müzakereleri hakkında izahat verdiği tahmin olunmaktadır.

Bulgar Hariciye Nezaretindeki müzakereler öğleye kadar devam etmiş ve öğleyin Türk sefaretinde bir ziyafet verilmiştir. Bu ziyafette Bulgar hükûmeti erkânından başka Sofya siyasî mehafî-

седателят и Външният ни Министър останаха дълго време при Негово Величество Царя. Негово Величество показва, че отблизо се интересува от българо-турското приятелство, каза колко много е развълнуван, особено от поздравите на Негово Превъзходителство Гази и помоли да предадем поздравите му от него.

Вчерашните разговори

София 2 (От специалния ни кореспондент.) - Негово Превъзходителство Исет Паша и Министърът на Външните Работи Тевфик Рюштю Бей след като се разделиха с Българския Цар, заедно с Господин Мушанов отидоха до Министерството на Външните Работи и разговорите продължиха. По някое време Негово Превъзходителство Исет Паша разговаря по телефона с Негово Превъзходителство Гази, който се намираше в Истанбул. Предполага се, че Пашата - Министър-Председател е дал разяснения на Негово Превъзходителство Президента относно турско-българските преговори.

Разговорите в Българското Министерство на Външните Работи продължиха до обяд и в Турското Посолство беше даден официален обяд. На него присъстваха висши служители от Българското Правителство и някои

line mensup birçok zevat ta bulunmuşlardır. Ziyafet saat beşe kadar devam etmiştir.

Ziyafetten sonra M. Muşanov, kendi evinde hususi mahiyette bir çay ziyafeti vermiştir. Bu ziyafet esnasında da müzakerelere devam edilmiştir. Müzakerelerin kat'i neticesi yarın anlaşılacaktır.

Neler görüşülüyor?

Aldığım malûmata göre Türk ve Bulgar ricali arasındaki müzakereler belibaşlı üç hal şekli üzerinde temerküz etmektedir:

1- Bulgarların Türk-Yunan misakına dahil olmaları

Türk-Yunan misakı

Bulgarlara göre slav korkusile yapılmıştır.

Türk-Yunan misakı Bulgar matbuat tarafından muhtelif surette tefsir edilmiştir. Misakın bazı gazeteler tarafından hoşnutsuzlukla telâkki edildiği anlaşılmaktadır.

Bu cümleden olarak Sofyada çıkan Svobodna Reç gazetesi 18 eylül tarihli nüshasında "Türk-Yunan dostluğu samimi midir?" serlevhasile bir makale

лица от политическите кръгове на София. Обядът продължи до пет часа.

След официалния обяд Господин Мушанов покани гостите на чай в своя дом. През това време разговорите продължиха. Заключениеята от разговорите ще станат ясни утре.

Какво се обсъжда?

Според сведенията, които имам, разговорите между турските и български държавници се обособяват основно в три направления.

1. Включването на българите към турско-гръцкия договор.

Турско-гръцки договор

Според българите той е сключен от страх от славянска опасност.

Турско-гръцкият договор се обяснява по различен начин от българския печат. Разбира се, че от някои весници договорът се възприема с неприязън.

Между тях е и в. "Свободна реч", който се печата в София, който в броя си от 18 септември помести една статия под заглавие "Искрено ли е турско-гръцкото приятелство?" След като пиеше: "мегало идея"-та (великата идея) на гърците да вземат Истанбул никога не е напускала сърцата им, а

yazmıştır. Bulgar gazetesi bu makalesinde Yunanlıların asla yüreklerinden çıkarmadıkları megalomania (büyük ülküsü) İstanbul'u almak olduğunu, Türklerin ise zengin Garbi Trakya'yı işgal ederek Avrupa'da daha faal ve daha müessir olmak istediklerini, Türklerin hatta, daha şimdiden Avrupa'da ve Balkanlarda mühim roller oynamağı tecrübe ettiklerini yazdıktan sonra diyor ki:

"Her iki taraf birbirine dost görünerek samimiyetlerini arzetmektedirler. Şimdiki hudutlarının müştereken müdafaası uğrunda aktettikleri dostluk misakı, sahte de olsa, bunun bir sebebi vardır; fakat bunu gizlemiyorlar.

Bu sebep te Slavların Akdeniz'e doğru çıkmaları korkusudur. Türk-Yunan dostluğunun yegâne âmili de budur."

Zora ne diyor?

Diğer taraftan Zora gazetesi de 21 tarihli nüshasında "Bulgaristan ve Türkiye" serlevhası altında şunları yazıyor:

"Bugün Zora, karilerimizin eline geçerken Türk misafirleri Bulgar arazisinde bulunacaklardır. Bir zamanlar, Türkler, Bulgar murahhaslarını nasıl samimiyetle karşıladılarsa, şüphesiz

пък турците желаяйки да завладеят богатата Западна Тракия, да станат по-дейни и по-съвременни в Европа и че турците придобиват опит още от сега да играят важна роля в Европа и на Балканите", казва че:

"Всяка една от страните се вижда приятел на другата страна и изисква искреност, договорът за приятелство, който сега са подписали - за взаимно опазване на сегашните си граници, дори да е фалшив, това си има своето обяснение, но те това не го крият.

И тази причина е страхът от излиза на славяните към Егейско море. И единствената цел на турско-гръцкия договор е тази."

Какво казва "Зора"?

От друга страна в. "Зора" в броя си от 21 под заглавие "България и Турция" пише следното:

"Днес, когато читателите ни държат в ръцете си "Зора", турските гости ще се намират на българска земя. Така както турците някога посрещнаха сърдечно българските представители, без съмнение и българският народ ще посрещне своите гости със същата искреност.

Турско-гръцкия договор е против България - на такива лъжи, които каз-

Bulgar milleti de misafirlerini aynı samimiyetle karşılayacaktır.

Eleftros Antropos gazetesi gibi, Türk-Yunan misakı Bulgaristan'a karşıdır; diyerek artık bu gibi dolaplara kapılmayacağız. Bizim Türkiye ile alıp vereceğimiz yoktur ve Bulgaristan'ın Türk arazisinde gözü olmadığına Başvekilimiz Gospodin Muşanov'un, İsmet Paşaya bir defa daha izah edeceğinden eminiz.

Nihayet, Bulgaristan ikinci defa, Türkiye'nin ve büyük devletlerin menfaatlerine dokunacak bir akılsızlıkta bulunmıyacaktır. Ankara, buna emin olarak telâşa düşmemeli, sükûnet bulmalıdır.

Bundan maada, Bulgaristan sulhver ve silâhsız bir memlekettir. O, yalnız Cemiyeti Akvam'ın himayesine sığınmaktadır. Cemiyet Akvam'ın esas nizamnamesi Bulgaristan için birer kanundur.

Türklerle aramızda müddeti bir sene sonra bitecek olan bir misak vardır.

Yüksek Türk misafirlerinin memleketimizde bulunması dolayısıyla, müddeti bitmek üzere olan bu misak tekrar yenilenebilir.

ва вестник “Елефтрос Антропос” ние вече няма да се хванем. Ние нямаме вземане-даване с Турция и сме сигурни, че нашият Министър-Председател Господин Мушанов още веднъж ще обясни на Исмет Паша, че България не хвърля око към турска територия.

Накрая, България няма да изпадне за втори път в такова безумие, което би накърнило интересите на Турция и големите държави. Анкара трябва да бъде сигурна в това, да не изпада в тревога и да се успокои.

Освен това, България е миролюбива и невъоръжена страна. Тя се ослабня само на покровителството на Обществото на Народите. Уставът на Обществото на народите е закон за България. Между нас и турците има договор, чийто срок изтича след една година.

Поради това, че високопоставените турски гости се намират в страната ни, може да се продължи срока на договора, който съвсем скоро изтича.

Поздравяваме турските ни гости с “Добре дошли”.

Тъй като Българското Правителство е в противоречие с националните цели на българите, показва склонност към това.

Türk misafirlerini "Memleketimize hoş geldiniz" diye selâmlarız."

Bulgar hükûmeti Bulgarların millî gayelerine mugayir bulduğu için buna temayül göstermektedir.

2- Türk-Yunan misakına mümasil bir Tük-Bulgar misakı akti.

Bulgar mehafilinde buna da ihtimal verilmemektedir.

3- Eski dostluk muahedesinin tecdidi.

Müzakerelerin bu neticeyi vereceği en kuvvetli ihtimal olarak ileri sürülmektedir.

Dün geceki ziyafet

İsmet Paşa Hz. İle Tefvik Rüştü Bey ve diğer heyet azaları saat sekizde Millî tiyatroda şereflerine verilen ziyafette hazır bulunmuşlar, 9,30'da M. Muşanov'un evinde verdiği ziyafete gitmişlerdir.

Hariciye vekilimizin beyanatı

Bugünkü müzakerelerden sonra Hariciye Vekili Tefvik Rüştü Beyle görüştüm bana şunları söyledi:

"- Çalışıyoruz. Henüz müspet bir şekil yoktur. Netice yarın belli olacaktır.

2. Подобен на турско-гръцкия договор, един турско-български двустранен договор.

В българските дипломатически среди и на това не се отдава вероятност.

3. Подновяване на стария договор

Като най-голяма възможност се изтъква, че преговорите ще имат такъв резултат.

Официалната вечеря от вчера вечер

Негово Превъзходителство Исет Паша и Тевфик Рюштю Бей и другите членове на делегацията в осем часа присъстваха на официалната вечеря, дадена в тяхна чест в Народния театър, а в 9,30 ч. отидоха на вечерята в дома на Господин Мушанов.

Изявление на Външния ни Министър

След днешните преговори се срещнах с Министъра на Външните Работи Тевфик Рюштю Бей, той ми каза следното:

“Работим. Все още няма нещо положително. Резултатът ще бъде ясен утре. Може би от София ще замина за Анкара, а може би и за Женева.”

Един сръбско-български-румънски договор?

Sofya'dan belki Ankara'ya gider belki de Cenevreye hareket ederim."

Bir Sırp-Bulgar-Rumen misakı mı?

Sofya 21 (Sureti mahsusada gönderdiğimiz muharririmizden) - Burada ilk günlerdeki soğuk hava kısmen zail olmuştur. Bulgar mehafili, Sırp-Bulgar-Rumen misakı hakkındaki propagandalara itimat etmemektedirler. Bilhassa Rumen Hariciye Nazırının beyanatı, ümitsizlik tevlit etmiştir. Sırlara gelince, Sırların esasen Bulgarlardan en çok metalipte bulunan bir millet olması itibarile bunlarla da anlaşmak imkanı varit görülmemektedir.

Razgratların gönderdikleri heyet

Sofya 21 (Sureti mahsusada gönderdiğimiz muhabirimizden) - Razgrat Türk ve Bulgarları İsmet Paşa Hazretlerine bir heyet göndermeğe karar vermişlerdir. Bu heyet Başvekilimize Razgrat hâdisesinde Türklere ve Müslümanlara hakaret teşkil edecek hiçbir şey yapılmadığını bildirecektir.

İsmet Paşa Hz. Heyeti yarın 12'de kabul buyuracaklardır.

Türk-Bulgar cemiyetinin bir heyeti de yarın Başvekilimizi ziyaret edecektir.

София 21 (От специалния ни кореспондент)

Хладните отношения от първите дни отчасти изчезнаха. Българските дипломатически среди не се осланят на пропагандата за сръбско-български-румънски договор. Специално изявлението на Румънския Министър-Председател породил безнадеждност. Що се отнася до сърбите, поради това, че сърбите са народ, който е имал основно най-много претенции към българите, няма вероятност да се постигне разбирателство и с тия.

Делегацията, изпратена от Разград

София 21 (от специалния ни кореспондент).

Турците и българите от Разград бяха решили да изпратят една делегация до Негово Превъзходителство Исет Паша. Тази делегация ще запознае нашия Министър-Председател, че в разградските събития не е сторено нищо, което да представлява оскърбление за турците и мюсюлманите.

Негово Превъзходителство Исет Паша ще приеме делегацията утре в 12 часа.

Утре нашият Министър-Председател ще бъде посетен и от една делега-

Başvekilimiz Pazartesi günü geliyor

Sofya 21 (Sureti mahsusata gönderdiğimiz muharririmizden) - Heyeti murahhasamız Pazar günü Varna'da bulunacaktır. Yavuz, Pazar günü saat altıda Varnaya gelecek ve akşama gemimizde bir çay ziyafeti verilecektir. Bu ziyafette mahalli hükûmet erkânile diğer zevat ta bulunacaktır. Yavuz gece İstanbul'a hareket edecek ve Pazartesi sabahı İstanbul'a muvaselet edecektir.

Firariler İsmet Paşaya af istidası veriyorlar

Sofya 21 (Sureti mahsusada gönderdiğimiz muharririmizden) Bulgaristan'ın Türklerle meskûn olan şehirlerinden buraya İsmet Paşa Hazretlerine arzı tazimat etmek üzere birçok heyetler gelmektedir. Buradaki firariler tarafından da Başvekilimize af istidaları verilmektedir.

ция на Турско-българското дружество.

Нашият Министър-Председател пристига в понеделник

София 21 (от специалния ни кореспондент).

Нашата представителна делегация в неделя ще бъде във Варна. "Явуз" ще дойде във Варна в шест часа и вечерта на нашия кораб ще има чай-парти. На него ще дойдат висши служители от местното управление и други лица. "Явуз" ще отпътува за Истанбул през нощта и понеделник сутринта ще пристигне в Истанбул.

Бегълците връчват на Исет Паша молби за помилване

София 21 (от нашия специален кореспондент)

За да изкажат почитанията си на Негово Превъзходителство Исет Паша, тук пристигат много делегации от онези градове на България, които са населени с турци. И тукашните бегълци връчват на нашия Министър-Председател молбите си за помилване.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
BAŞBAKANI
İSMET İNÖNÜ'NÜN
TÜRK-BULGAR İLİŞKİLERİNE
DAİR DEMECİ
(CUMHURİYET,
22 EYLÜL 1933) (*)

ИЗЯВЛЕНИЕ НА ТУРСКИЯ
МИНИСТЪР-ПРЕДСЕДАТЕЛ
ИСМЕТ ИНЬОНЮ
ЗА ТУРСКО-БЪЛГАРСКИТЕ
ОТНОШЕНИЯ.
В. "ДЖУМХУРИЙЕТ"
(22 септември 1933 г.)

İsmet Pş.nın beyanatı

Изявление на Исет Паша

Başvekilimiz "Müzakerelerde iyi neticelere varılacağına inanmak lazım gelir" diyor.

Нашият Министър-Председател каза:

“Трябва да вярваме, че при преговорите ще постигнем добри резултати”

Sofya 21 (Sureti mahsusada gönderdiğimiz muhabirimizden) - Başvekil İsmet Pş. Hz. Bugün Hariciye Nezaretinden Türk elçiliğine dönünce kendilerini bekliyen Bulgar ve ecnebi gazetecileri tarafından karşılanmışlardır.

София 21 (От нашия специален кореспондент).

Başvekilimiz adetleri otuza varan matbuat mümessillerinden evvelâ Bulgar gazetecilerini kabul buyurmuşlar, şu beyanatta bulunmuşlardır:

Днес Негово Превъзходителство Исет Паша като се върна от Министерството на Външните Работи беше посрещнат от български и чуждестранни журналисти.

"- Bulgar matbuatını selâmlamakla bahtiyarım. Memleketlerimiz arasındaki dostane münasebatın takviyesi milletimizin hakikî arzusudur. Bulgar mil-

От всичките представители на печата, които бяха към тридесет души, нашият Министър-Председател прие първо българските журналисти:

“Щастлив съм да поздравя бъл-

(*) Cumhuriyet Gazetesi, 22 Eylül 1933.

letinin de aynı arzuda olduğuna kaniiz. Bulgar matbuatı bu dostluğun inkişafında mühim vazifeler almıştır. Biz buna ehemmiyetle dikkat ettik. Bu rolün ehemmiyetine daima kıymet verdik.

Ziyaretimizde gördüğümüz misafirperverlikten çok mütehassis olduk. Buraya gelmiş olmaktan çok memnunuz. Yüksek devlet adamlarınızla iki memleketi alâkadar eden işleri dosthane bir hava içinde konuşmakta devam ediyoruz.

Bunlardan henüz netice alınmamasının sebebi misafirperverliğinizin bizi mütehassis eden tezahürat içinde devamlı surette meşgul olmağa vakit bırakmamasıdır. Her halde iyi neticelere varılacağına inanmak lâzım gelir. Ayrılmadan evvel tekrar konuşuruz."

Bulgar gazetecileri İsmet Paşa Hazretlerine birçok sualler sormuşlar, Başvekilimiz bu suallerin cevapları beyanatlarında mündemiç olduğu için beyanatlarını teyitle iktifa etmişlerdir.

Başvekilimizin nezdine Bulgar gazetecilerile birlikte dahil olan Yunan Ajansının mümessili Bulgar matbuatının neşriyatı hakkındaki intibalarını sorunca İsmet Pş. Hz. Demişlerdir ki:

"- Bulgar matbuatı arzu ederse iki

гарските журналисти. Укрепването на дружеските връзки между нашите страни е най-искреното желание на нашия народ. Уверени сме, че българският народ има същото желание. Българският печат изпълнява важни задачи за развиването на това приятелство. Ние внимателно следихме това. Винаги сме оценявали тази роля. Много сме доволни от гостоприемството, което ни оказахте по време на нашето посещение. Заедно с вашите държавници в най-дружеска атмосфера продължаваме да разговаряме за въпросите, които интересуват и двете ни страни.

Това, че досега не сме получили резултати се дължи на непрекъснатите ви прояви на гостоприемство, от което не ни остава време за работа. При всички положения трябва да се вярва, че ще стигнем до добри резултати. Преди да се разделим пак ще поговорим."

Българските журналисти зададоха много въпроси на Негово Превъзходителство Исет Паша, който се задоволи да повтори своето изявление, тъй като тези въпроси бяха включени в него.

Когато представителят на гръцката

memleket arasındaki dostluğu takviyesi vazifesini ifa edecektir."

Başvekilimiz bundan sonra ecnebi gazetecilerini kabul etmiş, onlara da aynı şekilde beyanatta bulunmuştur.

Bulgar ve ecnebi gazeteciler gittikten sonra İsmet Pş. Hz. beni de huzurlarına kabul buyurmak lûtfunda bulundular.

Cerayan eden müzakeratın, esasları hakkında malûmat rica ettim. Dediler ki:

"- Ne yapmak istediğimizi dün akşamki nutkumda sarîh olarak ifade ettim. Nutuk iyi tetkik edilirse bundan lâzım gelen mana istihraç olunabilir."

Başvekilimiz bundan sonra muhtelif suallerime cevaben müzakerelerin Sofya'da bitip bitmeyeceğini bilmediklerini, neticenin yarın belli olacağını söylediler.

агенция, който беше заедно с българските журналисти попита нашия Министър-Председател за впечатленията му от българския печат, Негово Превъзходителство Исмет Паша отговори че:

“Ако българският печат пожелае, ще се ангажира с укрепването на приятелството между двете страни”.

След това нашият Министър-Председател прие чуждестранните журналисти и на тях отговори по същия начин.

Помолих за разяснения относно хода на протичащите разговори. Казаха следното:

“Това, което исках да кажа, ясно го казах в речта си миналата вечер. Ако внимателно се запознаете с речта “ще можете да разберете нейния смисъл.”

След това в отговор на различните ми въпроси Министър-Председателят отвърна, че не знае дали преговорите в София ще завършат, че резултатите ще станат ясни на другия ден.

**TÜRKİYE-BULGARİSTAN DOSTLUK
ANTLAŞMASI'NIN BEŞ YIL
SÜREYLE UZATILDIĞINA DAİR
RESMÎ TEBLİĞ
(VAKİT, 23 EYLÜL 1933) (*)**

*Dostluk muahedesi beş yıl müddetle
uzatıldı. Protokol dün 23 te imzalandı.*

Resmi tebliğ

*Sofya, 22 (A.A.) - Türk-Bulgar konuş-
malarının hitamında aşağıdaki tebliğ
neşrolunmuştur:*

*"Başvekil İsmet Paşa ve Türkiye
Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Beyle Bulgar
Başvekili ve Hariciye Nazırı M. Muşanov
konuşmaları esnasında iki memleketi
alâkadar eden bütün meseleleri gözden
geçirmişler ve umumî vaziyeti tetkik
etmişlerdir.*

*Bu fikir teatisi bir itimat, açık yüreklilik
ve samimiyet havası içinde devam etmiş
gerek Türkiye ile Bulgaristan menfaat-
lerinin tesanüdünü gerekse iki mem-
leketi ve beynelmilel teşriki mesaiyi
alâkadar eden meselelerde ki noktai
nazar mutabakatlarını bir kere daha
meydana koymuştur.*

(*) Vakit Gazetesi, 23 Eylül 1933.

**ОФИЦИАЛНО СЪОБЩЕНИЕ
ЗА ПРОДЪЛЖАВАНЕ С ПЕТ
ГОДИНИ СРОКА
НА БЪЛГАРО-ТУРСКИЯ
ДОГОВОР ЗА ПРИЯТЕЛСТВО.
В. "ВАКИТ" (23 септември 1933 г.)**

Договорът за приятелство се
продължи с пет години.

Протоколът беше подписан
вчера на 23-ти

Официално съобщение

София, 22 (А[надолска] А[генция])
- След завършването на турско-бъл-
гарските преговори беше отпечатано
следното съобщение:

“По време на разговорите Минис-
тър-Председателят Исмет Паша и
Министърът на Външните Работи на
Турция Тефрик Рюшто Бей и Минис-
тър-Председателят и Министър на
Външните Работи Господин Муша-
нов са разгледали всички въпроси,
интересуващи двете страни и са об-
съдили общото положение.

Тази размяна на мнения е протекла
в атмосфера на откровеност и искре-
ност, още веднъж са били съгласува-
ни въпросите, които са от взаимен
интерес както за България и Турция

Umumî sulh ve anlaşma ziyaretini tatbikte devam etmeğe kat'iyen azmetmiş olan ve iki memleketi teşkil eden mütekabil dostluk ve muhabbet hisleriyle daima mütehalli ve bunun ifadesini tecdit eylemek arzusunda bulunan iki hükûmet, Ankara'da 1929 da aktedilen bi taraflık, uzlaşma, adli sureti tesviye ve hâkem muadehedinin şimdiden ve beş sene müddetle yeniden temdit eylemeği kararlaştırmıştır. Bu münasebetle her iki hükûmet, tarefeynden biri veya diğeri tarafından girilmiş veya girilecek teahhütlerin mezkûr muahede ahkâmını hiçbir veçhile ihlâl edemiyeceğini veya bu ahkâmın şumulünü azaltamayacağını kaydetmek hususunda mutabık kalmışlardır.

Bu fikir iledir ki Türk vekilleri 14 Eylül 1933'te Ankara'da imzalanan Türk-Yunan muahedesinin at'iyen ne Bulgaristan'a ne de diğher her hangi bir memleket aleyhine müteveccih olmadığını ve bilhassa Bulgaristan'a karşı hiçbir hasmane temayülden mülhem bulunmadığını kendiliklerinden Bulgar hükûmetine beyan etmişlerdir.

Bundan başka her iki hükûmet Türkiye ile Bulgaristan arasında mualâkta bulunan birkaç meselenin en kısa bir müddet zarfında tetkik ve tasfiyesinin muhtelî bir komisyona tevdiine karar vermişlerdir.

така и за международното сътрудничество.

Двете правителства, които твърдо са решили да продължат прилагането на общия мир и посещението на добра воля, на взаимното приятелство и добрите отношения и желаят да ги подновят, са решили да подновят за срок от пет години Договора за неутралитет, помирение съдебно уреждане и арбитраж, подписан в Анкара в 1929 г.

По този повод и двете правителства са се съгласили да се отрази, че никоя от страните едностранно по никакъв начин няма да може да нарушава клаузите в договора, които са влезли или ще влязат в сила и че няма да могат да намаляват съдържанието на тези решения.

Следва мнението, че турските представители от свое име са уведомили Българското правителство, че договорът, подписан между Турция и Гърция на 13 септември 1933 г. в Анкара не е насочен нито против интересите на България, нито против интересите на някоя друга страна и особено към България договорът не е пропит от никаква враждебност.

Освен това и двете правителства са решили да поверят на една смесена комисия да изследва и разреши няколко висящи въпроси между Турция и България.

**BULGARİSTAN MİLLÎ EĞİTİM
BAKANI DR. ATANAS
BOYACIYEV'İN MUSTAFA KEMAL
(ATATÜRK) İLE İLGİLİ BİR ANISI
(Zora, 05 KASIM 1933) (*)**

**СПОМЕН ЗА БЪЛГАРСКИЯТ
МИНИСТЪР НА ПРОСВЕЩЕНИ-
ЕТО Д-Р АТАНАС БОЯДЖИЕВ
ЗА МУСТАФА КЕМАЛ
АТАТЮРК ВЪВВ."ЗОРА"**

(5 ноември 1933 г.)

Zora gazetesi, 05.11.1933

*Dr. Atanos Boyadjiev-eski Millî Eğitim
Bakanı*

Д-р. АТАНАС БОЯДЖИЕВ
бивш министър на народната
просвета

*Türkiye Cumhuriyeti'nin 10. yıldö-
nümü (1933) törenleri münasebeti ile
Dr. Boyadjiev başkanlığında Bulgar
hükûmet heyeti de katıldı. Dr. Boyadjiev
dönüşünde gazetecilere şunları anlattı:*

*Diplomatlar heyetinden hemen sonra
Cumhurbaşkanı heyetimizi kabul ederek
şereflendirdi. Gazi Mustafa Kemal
Türkçe konuşuyordu ve Dışişleri Bakanı
Rüştü Bey Fransızca'ya tercüme ediyor-
du. Bulgar hükûmeti adına, Türkiye
Cumhuriyeti'nin muazzam ilerleyişi ile
ilgili tebrik ve iyi temennilerimizi belirt-
tim. Cevabında; Gazi, Bulgaristan ve
Bulgar halkına karşı duyduğu sempatiyi*

По случай 10-годишнината на
Турската република (1933 г.) в тър-
жествата участва и българска пра-
вителствена делегация, водена от ми-
нистър Бояджиев. След завръщането
в интервю пред журналисти
м[инистъ]р Бояджиев заяви:

“Бяхме удостоени с прием от пред-
седателя на републиката, който прие
най-първо дипломатическото тяло, а
веднага след това нашата делегация.
Гази Мустафа Кемал говореше на
турски език, а за преводчик на френс-
ки език му служеше министърът на
външните работи Рюжди бей.

От името на българското правител-

(*) Zora Gazetesi No: 4302, 5.11.1933

ifade etti. Konuşmamız esnasında, Bulgaristan'da şahsına duyulan büyük sempatiyi ifade ettim.

Cevabı şöyle idi: "Lütfen Bulgar halkına en içten sevgilerimi iletiniz. Balkan halkları tam bir anlaşmaya varılması yolunda aynı istek ve enereji ile çalışmaya devam edeceğim."

ство му изказах поздравленията и благопожеланията за мощния напредък на Турската република. В отговора си Газията подчерта своите симпатии към България и българския народ. В разговора ни му казах, че лично той се ползува с големи симпатии у нас.

- Моля, предайте - отговори той - моите най-големи симпатии на българския народ. Аз ще продължа да работя със същата енергия за постигането на пълно разбирателство между балканските народи”.

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
BAŞBAKANI İSMET İNÖNÜ'NÜN
YUGOSLAVYA GEZİSİ SIRASINDA
UĞRADIĞI BULGARİSTAN'DA
YAPTIĞI GÖRÜŞMELER
(KURUN, 21 NİSAN 1937) (*)**

Başvekil Hariciye Vekilimiz Sofya'dan geçerken çok samimi bir şekilde karşılandılar.

İsmet İnönü ve Dr. Aras Bulgar Kralı tarafından kabul edildiler, Başvekil görüştüler.

Vekillerimiz bugün şehrimizde

Sofya. 20 (Hususî) - Başvekil İsmet İnönü ile Hariciye Vekilimiz Doktor Tevfik Rüştü Aras, bugün Bulgaristan'a gelmişler ve misafirlere karşı gösterilen hüsnü kabul çok samimi olmuştur.

Yugoslavya hududunda Çaribroda hususi tren gönderilmiş ve daha Yugoslav topraklarında misafirleri, Türkiye'nin Sofya elçisi Şevki Berker ile Bulgar Demiryolları idaresi direktörü B. Kolçef karşılamıştır. Başvekil İsmet

**СРЕЩИ НА ТУРСКИЯ
МИНИСТЪР-ПРЕДСЕДАТЕЛ
ИСМЕТ ИНЬОНЮ В СОФИЯ
НА ПЪТ ЗА ОФИЦИАЛНО
ПОСЕЩЕНИЕ В ЮГОСЛАВИЯ
В. "КУРУН" (21 април 1937 г.)**

Когато Министър-Председателят и Външният ни Министър минаваха през София бяха посрещнати много сърдечно.

Исмет Иньоню и д-р Арас бяха приети от Българския Цар, срещнаха се с Министър-Председателя.

Нашите министри днес са в нашия град.

София, 20 (специално) - Министър-Председателят Исмет Иньоню и Външният ни Министър д-р Тевфик Рюштю Арас днес пристигнаха в България, приемът който им беше оказан беше много сърдечен.

Беше изпратен специален влак до Цариброд, на югославската граница и още на югославска земя Посланикът на Турция в София Шевки Беркер и Директорът на Управлението на Българските Железници Господин Колчев посрещнаха гостите. Министър-Председателят Исмет Иньоню и Министърът на Външните Работи д-р

(*) Kurun Gazetesi, 21 Nisan, 1937.

İnönü ve Hariciye Vekili Doktor Tevfik Rüştü Aras, Bulgar topraklarında Dragoman hudud istasyonunda, Bulgar hükûmeti namına protokol şefi B. Belinov ile polis direktörü B. Golukov ve Başvekil İsmet İnönü'ye mihmandar tayin edilen elçilik müsteşarı B. Valçef, Hariciye Vekili Doktor Aras'ın mihmandarlığına tayin olunan elçilik başkâtibi B. Radef tarafından selâmlanmıştır.

Baştanbaşa donatılmış olan Sofya istasyonunda Kralın mümessilleri olarak başkâtip B. Panef ile yaver miralay Şiepçef, Başvekil B. Köseivanov ile refikası, bütün hükûmet âzaları, Yugoslavya, Romanya, Yunanistan ve Hariciye nezareti yüksek memurları, Türkiye elçiliği erkânı, Türk-Bulgar muhadenet cemiyeti riyaset divanı âzaları, Türk kolonisi ve birçok Bulgar ve ecnebi gazetecileri, Türk misafirlerini karşılamıştır.

Trenin istasyona girişi, İstiklâl marşı ve Bulgar millî marşı nağmeleri ile karşılanmış ve Başvekil B. Köseivanov ile muhterem misafirler arasındaki buluşma çok samimi olmuştur. B. Köseivanov, Bn. İsmet İnönü'ye ve diğer bayanlara çok güzel buketler vermiştir.

Başvekil İsmet İnönü kendisine

Тевфик Рюштю Арас на българска земя на гара Драгоман бяха поздравени от името на Българското Правителство от Шефа на Протокола Господин Белинов, Директора на Полицията Господин [Голуков] и от Господин Вълчев, Съветник в Посолството, придружаващ Министър-Председателя Исет Иньоню и Господин Радев Главен Секретар в Посолството, придружаващ Външния Министър д-р Арас.

На изцяло украсената Софийска гара турските гости бяха посрещнати от името на Царя - от Главния Секретар Господин Панев, от Адютанта Полковник [Събчев], Министър-Председателя Господин Кьосеиванов и Съпругата му, всички членове на Правителството, висши служители от Посолствата на Югославия, Румъния, Гърция, от Министерството на Външните Работи, от Посолството на Турция, членове на Управителния съвет на Турско-българското дружество за приятелство, от турската колония, от много български и чуждестранни журналисти.

Влизащия в гарата влак беше посрещнат с Марша на независимостта (национален химн на Република Турция) и българския национален химн, срещата между Министър-Председателя Господин Кьосеиванов и уважаемите гости беше много сърдечна. Господин Кьосеиванов поднесе на Госпожа Исет Иньоню и на другите

takdim edilen hükûmet âzasının ellerini sıkmış ve müteakiben yanında Başvekil Köseivanov ve Harbiye Nazırı General Mukov olduğu halde, ihtiram kıtasını teftiş etmiştir. Bundan sonra, ihtiram kıtası, misafirler önünde bir geçid resmi yapmıştır.

İstasyondaki merasimin hitamını müteakip, ilk otomobilde B. İsmet İnönü ve Köseivanov, ikinci otomobilde Bn. İsmet İnönü ve Bn. Köselivanov olduğu halde, alay halinde hareket edilmiştir.

B. ve Bayan İsmet İnönü ile B. Rüştü Aras, Türkiye elçiliğine inmişler, diğer heyet âzası ise, emirlerine hususî dairelerine ayrılmış olan "Bulgarya" otele gitmişlerdir.

Saat 10,45'te Başvekil İsmet İnönü ve Hariciye Vekili Doktor Rüştü Aras, refakatlerinde mihmandarları olduğu halde, Saraya giderek hususi deftere isimlerini kaydetmişlerdir.

Saat 10,50'de muhterem misafirler, Hariciye nezaretine giderek Başvekil B. Köseivanov'u ziyaret etmişlerdir. Biraz sonra B. Köseivanov, muhterem misafirlere bu ziyaretlerini Türkiye elçiliğinde iade eylemiştir.

Saat 11,30'da B. İsmet İnönü

госпожи красиви букети.

Министър-Председателят Исет Иньоню стисна ръцете на членовете на Правителството, които му бяха представени и след това заедно с Министър-Председателя Кьосеиванов и Военния Министър Генерал Луков направиха преглед на почетната част. След това почетната част с марш премина пред гостите.

След завършване на церемонията на гарата, Господин Исет Иньоню и Господин Кьосеиванов се качиха на първия автомобил, Госпожа Исет Иньоню и Госпожа Кьосеиванова на втория, колите направиха кръг и потеглиха.

Господин и Госпожа Исет Иньоню и Господин Рюштю Арас слязоха пред Турското Посолство, а останалите членове отидоха в хотел "България", където на тяхно разположение бяха предоставени специални апартаменти.

В 10,45 часа Министър-Председателят Исет Иньоню и Външният Министър д-р Рюштю Арас, заедно с придружаващите ги отидоха в Двореца и записаха имената си в специалната книга.

В 10,50 часа уважаемите гости отидоха в Министерството на Външните Работи, посетиха Министър-Председателя Господин Кьосеиванов. Малко след това Господин Кьосеиванов вър-

refakatinde Kralın maiyet erkânından bir zat olduğu halde saraya gitmiş ve majeste Kral Boris tarafından kabul edilmiştir. Majeste, yarım saat sonra da Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Aras'ı kabul eylemiştir.

Saat 13'de muhterem misafirler ve B. ve Bayan Köseivanov, otomobillerle Vranja sarayına giderek öğle yemeğini kralın misafiri olarak burada yemişlerdir.

Saat 14,45'de Başvekil İsmet İnönü ile Hariciye Vekili Dr. Tevfik Rüştü Aras ve refakatlerinde bulunan zevat Vranjadan Sofya'ya dönmüşlerdir. B. İsmet İnönü ve Rüştü Aras ile B. Koseivanov ise sarayda kalmışlardır.

Saat 16,34'de Türkiye Başvekili ve Hariciye Vekilinin maiyetlerindeki zevat Sofya'dan Semplon trenine binmişler, B. İsmet İnönü ve Rüştü Aras ise aynı trene saat 16,53 Kaziçене istasyonundan binmişlerdir.

Başvekil İsmet İnönü ve Hariciye Vekili Doktor Rüştü Aras bu sabah şehrimize geleceklerdir.

Başvekil Sirkeci istasyonunda vali ve belediye reisi ile İstanbul kumandanı ve şehrimizde bulunan mebuslar tarafından karşılanacaktır.

на това посещение на гостите в Турското посолство.

В 11,30 часа Господин Исет Иньоню заедно с един човек от свитата на Царя отиде в Двореца и беше приет от Негово Величество Цар Борис III. След половин час Негово Величество прие Външния Министър Тевфик Рюштю Арас.

В 13 часа уважаемите гости Господин и Госпожа Кьосеиванови с коли заминаха за Двореца Враня и обядваха тук като гости на Царя.

В 14,45 часа Министър-Председателят Исет Иньоню и Външният Министър д-р Тевфик Рюштю Арас и придружаващите го лица от Враня се завърнаха в София. Господин Исет Иньоню, Господин Рюштю Арас и Господин Кьосеиванов пък останаха в Двореца.

В 16,34 часа Министър-Председателят, Министърът на Външните Работи на Турция и придружаващите ги лица от София се качиха на Семплонския влак, а Господин Исет Иньоню и Господин Рюштю Арас в 16,53 се качиха на същия влак от гарата Казичене.

Министър-председателят Исет Иньоню и Външният Министър д-р Рюштю Арас тази сутрин ще пристигнат в града ни.

На гарата Сиркеджи, Министър-

Son dakika

Başvekil

Seyahatinden çok memnun

Edirne, 21 (Sabah saat 4, hususi muhabirimizden, telefonla) - Başvekimizi ve yanlarındaki zevatı taşıyan Ekspres bu gece saat 12,10'da Karaağaç istasyonuna gelmiş 15 dakika kaldıktan sonra İstanbul'a hareket etmiştir.

Başvekil, çok memnun görünüyordu. Nitekim bu memnuniyetini şu sözlerle izhar etti:

"Seyahatimden çok memnunum. Yugoslavya seyahatim münasebetile adetâ bayram yaptı. Belgrad ve Yugoslavya'nın her tarafında içten gelen sevgi tezahürleriyle karşılandım. O derecede ki, uzun müddet köyünden çıkmıyan ihtiyar köylüler bile, geçtiğim ve ziyaret ettiğim şehir ve kasabalara gelmek suretiyle büyük zahmetlere katlanmışlardır. Çok memnunum. Bulgaristan'dan da öyle, majeste Kral da çok yüksek bir alâka ve samimiyet gösterdi.

Председателят ще бъде посрещнат от Валията, Председателя на Общината, Коменданта на Истанбул и намиращите се в града ни депутати.

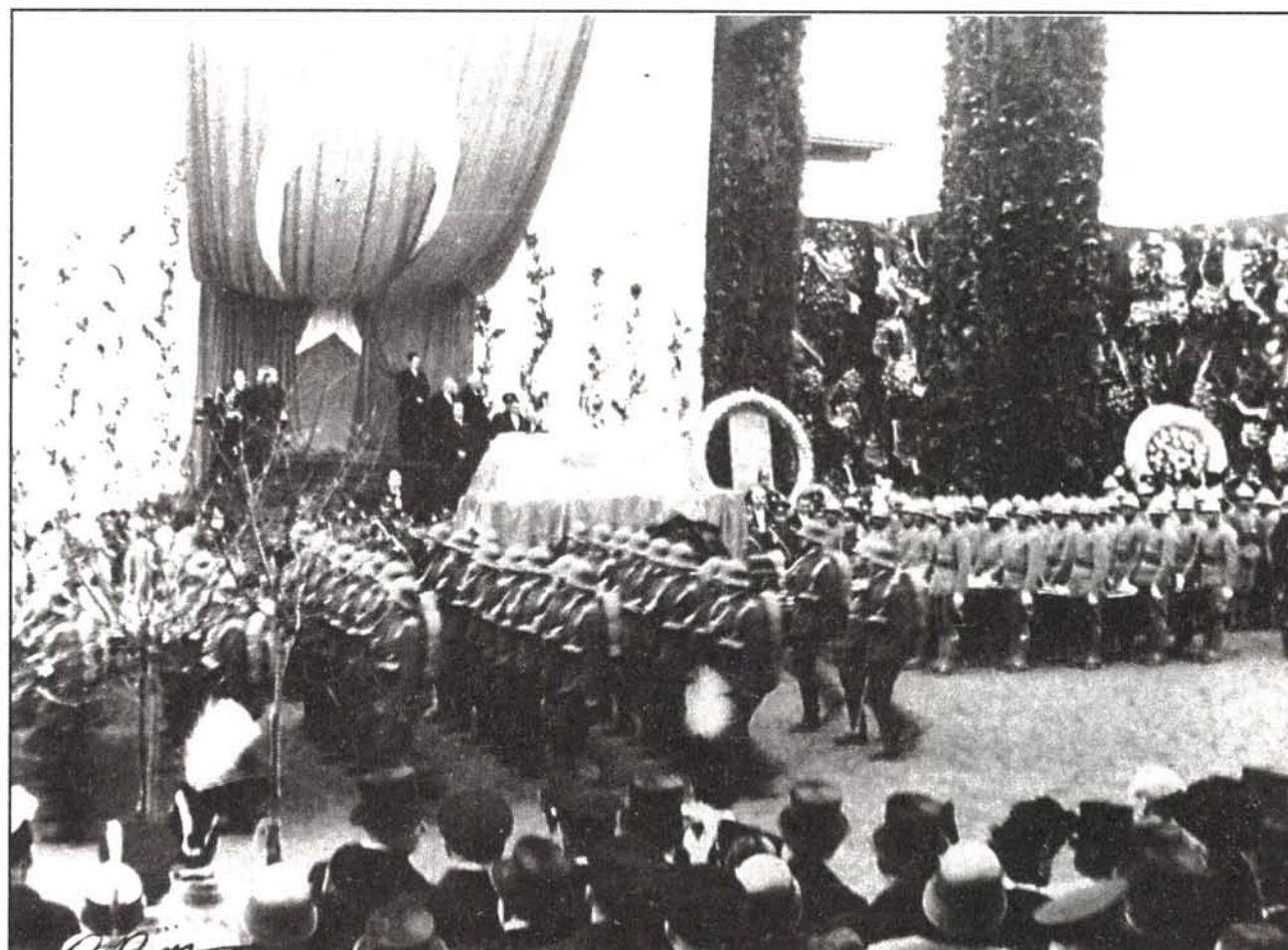
В последната минута

Министър-Председателят е много доволен от посещението.

Одрин, 21 (По телефона от специалния ни кореспондент, сутринта в 4 часа) - Нощес, експресът, в който пътуваха нашият Министър-Председател и придружаващите го лица в 12,10 часа пристигнаха на гарата в Караагач и след като остана 15 минути тръгна за Истанбул.

Министър-Председателят беше много доволен. Изрази това свое задоволство със следните думи.

“Много съм доволен от посещението си. Югославия дори организира празник по повод на посещението ми. В Белград и Югославия навсякъде се срещнах с прояви на искрена обич. В такава степен, че дори възрастни селяни, които дълго време не са излизали от своето село, за да дойдат в градовете и градчетата, през които минавах и посещавах, бяха изпитали доста притеснения. Много съм доволен. И от България също и Негово Величество Царят показва голямо внимание и сърдечност.

*Mustafa Kemal Atatürk'ün
Ankara'da cenaze merasimi*

Траурна церемония по погребението на
Мустафа Кемал Ататюрк в Анкара

***Resmi Bulgar heyeti Mustafa Kemal
Atatürk'ün cenaze merasiminde çelenk
koyarken***

Официалната българска делегация поднася
венец на церемонията по погребението на
Мустафа Кемал Ататюрк

*Mustafa Kemal Atatürk'ün cenaze
merasimine katılan Bulgar askeri birliği*

Българска военна част, участвала на
церемонията на погребението на Мустафа
Кемал Ататюрк

**MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN
CENAZE MERASİMİNE KATILAN
BULGARİSTAN HEYETİ
(CUMHURİYET, TEŞRÎN-İ SÂNÎ
[KASIM] 1938) (*)**

Cenaze merasimine gelecek heyetler

Bulgar heyeti bu sabah 6,50 de şehrimize geliyor

Edirne 17 (Hususî muhabirimizden telefonla) - Ebedî Şefin cenaze merasiminde bulunacak olan Bulgar heyeti bu akşam saat 9'da hususî bir trenle buraya geldi ve biraz tevakkuftan sonra İstanbul'a hareket etti. Heyet yarın sabah 6,5'ta İstanbul'da olacaktır. Bulgar heyeti, başta Harbiye Nazırı General Baskalov ve Saray Nazırı General Panov olmak üzere asker ve mızıka da dahil olduğu halde 130 kişiden mürekkebdır. Harbiye Nazırı General Baskalov'la istasyonda görüştüm. Bana, müteessir bir lisanla şunları söyledi:

" - Büyük Ölünün önünde eğilmeğe ve bütün dünyanın büyük bir kumandan, eşsiz bir inkılâpçı ve devlet adamı olarak tanıdığı Büyük Şefinize olan son

**БЪЛГАРСКА ДЕЛЕГАЦИЯ НА
ПОГРЕБАЛНАТА ЦЕРЕМОНИЯ
НА МУСТАФА КЕМАЛ
АТАТЮРК В. "ДЖУМХУРИЙЕТ"
(ноември 1938 г.)**

Делегации, които ще пристигнат на церемонията

Тази сутрин в 6,50 ч. българската делегация пристигна в града ни

Одрин 17 (По телефона от специалния ни кореспондент). Българската делегация, която ще участва в погребалната церемония на Вечния ни Вожд, тази вечер пристигна тук в 9 часа и след кратък престой отпътува за Истанбул. Делегацията утре сутринта в 6,05 ч. ще бъде в Истанбул. Българската делегация, водена от военния Министър Генерал Даскалов и представителя на Двореца Генерал Панов се състои от 130 души войници и музиканти. На гарата се срещнах с Военния Министър Даскалов. С тъжен глас той ми каза следното:

"Отиваме да се поклоним пред Великия покойник, когото целият свят

(*) *Cumhuriyet Gazetesi, Teşrîn-i Sâni (Kasım) 1938.*

ihiram vazifemizi yapmağa gidiyoruz. Atatürk'ün vakitsiz ölümü dünyanın her tarafında olduğu gibi Bulgaristan'da da derin bir teessür uyandırmış ve hiç şüphe yoktur ki, onun hayata gözlerini yummas ile insanlık yeri kolay kolay doldurulamayacak büyük bir adam kaybetmiştir."

Kralın mümessili olarak cenaze merasiminde bulunacak olan General Panov da şunları söyledi:

"- Ataşemiliterliğinden beri büyük bir dost olarak tanıdığımız Atatürk ömrünün sonuna kadar bu dostluğu muhafaza etti. Ölümünü büyük bir kayıp saydığımız Atatürk için ne kadar kederlensek yeridir. Ancak gene büyük bir dost olarak tanıdığımız onun kıymetli halefi İsmet İnönü'nün varlığı ile teselli oluyoruz."

Kadri Oğuz

познава като голям командир, безпримерен революционер и държавник, отиваме да изпълним последното си задължение да се поклоним на Великия ви Вожд. Ранната смърт на Ататюрк предизвиква дълбоко чувство на скръб, както във всички краища на света така и в България и няма съмнение, че след като той затвори очите си за света, човечеството загуби един велик човек, чието място лесно няма да бъде запълнено.

Генерал Панов, който ще присъства на траурното тържество като представител на Царя, каза следното:

“Ататюрк, когото познавахме като наш приятел от годините, когато беше военен аташе, запази това приятелство до края на живота си. Заслужено скърбим за Ататюрк, смъртта на когото считаме за голяма загуба. Утешаваме се само с неговия скъп наследник Исет Инюню, когото познаваме също като голям приятел”.

Кадри Огуз

**MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN
ÖLÜMÜNÜN BULGARİSTAN'DA
UYANDIRDIĞI TEESÜR (KURUN,
TEŞRÎN-İ SÂNÎ [KASIM] 1938) (*)**

Bulgaristan'da teessür

Sofya, 13 (A.A.) - Bulgar ajansı bildiriyor:

Yarı resmi Dness, başmakalesinde ezcümle diyor ki:

*Atatürk öldü, fakat onun yeni Türkiye'de muazzam eserinde mün-
demiç bulunan ruhu daima yaşayacaktır. Atatürk, tarihte Rusya'nın büyük Pierinin
safında büyük ıslahatçıların yerini alıyor. Hiçbir memleket, yeni Türkiye'nin Atası
tarafından başarılan teceddüt kadar çabuk ve o kadar derin bir teceddüt
görmemiştir. O, her tarafta dâhi bir asker, müstesna bir ıslahatçı ve yur-
dunun kurtarıcısı olarak telâkki edilmek-
tedir. Bu derecede insanlar asırlar içinde yalnız bir defa görülür. Şimdiki
Türkiye'nin tarihi bir müstesna devlet adamının tarihidir.*

(*) Kurun Gazetesi, Teşrin-i Sâni (Kasım) 1938.

**ОТРАЖЕНИЕТО НА СМЪРТТА
НА МУСТАФА КЕМАЛ
АТАТЮРК В БЪЛГАРИЯ
В. "КУРУН"**

(ноември 1938 г.)

Траурни съболезнования в България

София, 13 (A.A.) - Българската Телеграфна Агенция съобщава:

Полуофициозът "Днес" в уводната си статия пише следното.

- Ататюрк почина, но неговият е дух вграден в грандиозното му творение. Нова Турция винаги ще живее. В историята Ататюрк заема мястото на великия реформатор на Русия Петър Велики. Нито една страна не е била свидетел на такива бързи и дълбоки промени, колкото е успял да постигне Бащата на Нова Турция. Той се възприема като гениален войн, изключителен реформатор и спасител на родината си. Хора от такава величина през вековете се срещат само веднъж. Историята на сегашна Турция е историята на този изключителен човек.

Gazete Atatürk'ün hayatının büyük merhalelerini saydıktan sonra, makalesini şu suretle bitiriyor:

Bulgaristan, Atatürk'ün şahsında büyük bir dost kaybetmektedir. Matemimizi cenup komşumuzun matemile birleştiriyoruz. Atatürk Balkan barışının âmili idi. Yurduna millet fikrine dayanan yeni bir politik iman bırakıyor. Büyük eserin esası bu iman üzerine müessistir. Mukadderatı keza milliyet fikrinde mündemiş olan Bulgar milleti, Türk milletinin Kemal Atatürk'ün büyük eserini ebedileştirmesini temenni eder.

Dvenik gazetesini, başmakalesinde, Atatürk ıslahatlarının fevkalâde ehemmiyetini kaydettikten sonra ölen Cumhurbaşkanı'nın Bulgarlar arasında kendisini tanıyan ve hayranlıkla takdir eden bir çok dostları mevcut olduğunu bildiriyor ve diyor ki:

Bu ölüm, Atatürk tarafından başlanan esere nihayet vermemektedir. On beş yıl içinde yaratmağa muvaffak olduğu mesai arkadaşları zümresi bu esere devam edeceklerdir ve Türkiye buna devam için icap eden kuvvetlerden mahrum değildir.

Вестникът след като изброява големите върхове в живота на Ататюрк завършва статията по следния начин:

България в лицето на Ататюрк губи голям приятел. Присъединяваме се към траура на южните ни съседи. Ататюрк беше фактор на Балканите. Завещава на родината си успешна политика, основана на националната идея. Същността на неговото велико дело се състои в този успех. Българският народ в съдбата, на който също е заложена националната идея би искал да увековечи великото дело на Кемал Ататюрк и турския народ.

Вестник "Дневник" в уводната си статия след като изтъква изключителното значение на реформите на Ататюрк съобщава, че между българите Президентът е имал много приятели, които са го познавали добре и му се възхищавали и че:

"Тази смърт няма да сложи край на делото започнато от Ататюрк. Творческият екип, който успя да създаде за петнадесет години, ще продължи това дело и Турция не е лишена от силите, които са необходими за продължаването му."

VI. BÖLÜM	VI. РАЗДЕЛ
İNDEKS	УКАЗАТЕЛЬ

İNDEKS

A

Abdurrahmanov, Ahmed, Şumnu'da Rüştîye Müdürü 490
Abdûlmecid Efendi (Veliaht) 213
Açkov, Dimitri, Mustafa Kemal'in Sofya'daki arkadaşı 493
Adalar 253
Adalar Denizi [Ege Denizi] 9, 33, 155
adlî varaka 100
Adnan Bey, İstanbul'da Dışişleri Bakanlığı'nın Temsilcisi 228, 229, 380
Adriyatik
— demiryolu 155
— Denizi 155
Afganistan 221, 268
afv-ı umumi 11
Ağa Han, Hintli Müslüman lider 220
Ahıryanpınar karyesi 8
ahkâm-ı şerîyye 21, 23, 24, 26
Ahmed Hilmi, Halk Sesi-Sofya Gazetesi'nin Müdürü 297, 531
Ahmedov, Hüseyin, Bulgaristan Başmüftüsü 356, 469, 492
Ahmet Refik Bey, İstanbul Üniversitesi Tarih Profesörü 389
Akalan karyesi 8
Akdeniz 630
Akif Efendi, Şumnu Dinî Akademisi mezunu 470
Aksaray tramvayı 607
Aksu bataklığı 9
Albion 208
Ali Bey, Cumhuriyet Halk Fırkası İkinci Reisi 616
Ali Cenani Bey, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Gaziantep Mebusu ve eski Ticaret Vekili 68, 83
Ali Fuad Paşa (General), İzmir cephesi eski Başkumandanı 219
Ali Haydar, Çerkes, Dostluk gazetesi yazarı 297, 531
Ali Naci, Anadolu Ajansı eski muhabiri 530

Ali Rıza Bey, İstanbul Polis Müdürü 545, 560
Ali Süreyya, Cumhuriyet gazetesi muhabiri 581
Ali Şevki Bey (Berker), eski Hariciye Vekâleti Müsteşarı, Madrit Elçisi, Sofya Elçisi 68, 83, 96, 106, 342, 343, 503, 609, 647
Aliyev, Af. Sadık, Bulgaristan'da eski milletvekili 495
Aliyev, Mahmut Saraç (Mahmud Necmettin), Deliorman gazetesi redaktörü 296, 530, 533
Aliyev, Osman R., Bulgaristan Türk Öğretmenler Birliği üyesi 421
Alman(lar) 184
— hükûmeti 180
— kaynakları 184, 185
— orduları 174
— subayları 184
Almanya 179
— ateşemiliteri 180
Alparslan Teşkilatı, Kırcaali şehrindeki üç Türk teşkilatından biri 476
Altın 71
Altın leva 129
Altın Ordu teşkilatı, Bulgaristan'da Türk aydınlarının teşkilatı 347, 353, 489, 490
Amerika 267
Anadolu 200, 205, 206, 207, 209, 211, 212, 216, 217, 219, 234, 382
— Ajansı 530, 610
— gazeteleri 219
— harekatı 382
— sahili 253
—'da (Yunan) askerî harekatı 205
Anavatan (Türkiye) 491, 495
Ankara 51, 53, 58, 59, 67, 83, 106, 126, 129, 147, 196, 202, 203, 205, 207, 208, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 218, 221, 222, 225, 227, 228, 241, 242, 248, 249, 254, 256, 266, 273, 274, 275, 277, 282, 283, 347, 351, 365, 378, 380, 436, 451, 460, 515, 519, 520, 536, 537, 538, 539, 540, 544, 545, 546, 548, 552, 553, 555, 557, 558, 559, 562, 563, 566, 567, 573, 575, 576, 577, 578, 582, 583, 587, 595, 598, 600, 602, 603, 604, 610, 618, 620, 623, 626, 638, 644, 652
— gazeteleri 208

— görüşmesi 599
— heyeti (1921'deki Londra konferansına katılan) 200
— hükümeti 205, 208, 218, 220, 221, 228
— millî meclisi 205
— Palas 275, 276, 277, 547, 558, 568
Antik Eserler Kanunu, Bulgaristan'da 397
antiseptik 137
Antonov, Nikolas, Bulgaristan'ın Ankara'daki Fevkalade Murahhas ve Orta Elçisi 129, 131, 147, 618, 619, 628
antraks 134
Arap(lar) 203, 466
Arap alfabesi 334, 432, 434, 469, 482, 486, 497, 511, 512
Arapça 486
Aras, Tevfik Rüştü, Dr., Türkiye Dışişleri Bakanı 84, 95, 246, 247, 248, 249, 276, 446, 473, 474, 544, 546, 552, 558, 562, 564, 567, 568, 583, 595, 608, 609, 610, 611, 614, 616, 617, 619, 621, 622, 628, 629, 632, 633, 637, 643, 647, 648, 649, 650
—, zevcesi 619
Arda nehri 7, 8, 18, 19
Ardahan 204, 382
Ardino şehri 477, 483
arı mumu 129
Arif Necib (Necibov), Karadeniz-Razgrad gazetesi redaktörü 298, 530, 532
Arif Oruç Bey, Türk siyasî mültecisi ve Yarın-Şumnu Gazetesi Redaktörü 298, 531
Arnavut(lar) 287, 538
Arnavutköy takımı 607
Arnavutluk
— hükümeti 165
— kıyısı 156
— murahhasları 538, 541
arsenik 137
Arşiv malzemesi 397
Asâr-ı Atika Müzesi 591
Asım Bey, İnhisar Müdürü 560
Askerî Müze 591
Askerî sözleşme (Romanya ile Sırbistan arasında) 153

askerî suçlar 98
Asya 587
Asya Müslümanları 352, 466
aşar-ı vakfiye 14, 15
Atatürk, bkz. Mustafa Kemal
Aterenderesi, Draşna karyesi civarında 8
Atina 541
— hükümeti 205
—'daki Millet Meclisi 201
Avrupa 165, 280, 281, 358, 555, 563, 569, 570, 621, 635
— kamuoyu 152
— lılar 597
Avusturya(lılar) 154, 156, 166, 175, 176, 181
— ataşemiliteri 175, 180
— erkân-ı harbiyesi 18
— ordusu 177
Ayasofya Camii 591
Ayayuvanna, Bulgar Manastırı 4
Aykırıyol 6
Azerbaycan 220, 221
azınlık hakları 204
Azınlıklar partisi, Bulgaristan'da 533
Aziz Aleksandr Nişanı 189
Aziz Bey, Edirne Kaymakamı 36, 39, 40
Aziz Sinot 314, 315
B
Bâb-ı Âlî 201, 211, 214
Bâb-ı Fetva 23
Bâb-ı Meşihat 22
Babaeski 38
Baden kasabası, Viyana 224
Bağdat 234, 379
Bahr-i Siyah (Karadeniz) 4, 18
Bakü 217
Balamezov, Bulgaristan'ın İstanbul Konsolosu 555
Balanbanbaşı 6
Balıkesir 579
Balkan(lar) 165, 231, 232, 239, 246, 281, 290, 336, 379, 467, 521, 537, 543, 570, 601, 611, 623, 635
— barışı 658

— birliđi 581
 — birliđi meclisi 540
 — birliđi nizamnamesi 541
 — bloku 600, 601
 — devletleri 162, 170, 247, 389, 553, 621
 — devletlerinin politikaları 151
 — eyaletleri 231
 — Festivali, İstanbul'da 499
 — haftası 499
 — halkları 646
 — Harbi 56, 175, 182, 381, 518, 578, 579
 — hükümetleri 527, 553
 — Konferansı 536, 538, 541, 581
 — milletleri 539
 — millî grubu 541
 — projesi 542
 — şehri 540
 — ülkeleri 172, 177
 — Ülkeleri Veterinerlik Kongresi 522
 — yarımadası 353, 466, 614, 621
 — 'daki siyasi durum 151
 — lılar 523
 — Savaşı, İkinci 151, 165
 balmumu 115, 123, 124, 127, 129
 Basın, Bulgaristan'da 296, 315, 327
 Baskalov, General, Bulgar Harbiye Nazırı 655
 Başkilise karyesi 8
 Başmüftü, Sofya'da 21, 22, 23, 24, 25, 27
 Başmüftülük 361, 362, 418, 436, 465, 506, 508, 509, 532
 Başvekalet (Başbakanlık) 424, 426, 428, 595
 Batı Trakya 159, 198, 233, 234, 239, 483
 — halkı 204
 — meselesi 233
 Batolov, Kosta, Bulgaristan'da Dışişleri ve Dinişleri Bakanı 346
 Batum 204, 220
 Baytar Kongresi 522, 529
 Baytari cüzdanı 143
 Baytari hudut mıntıkası 141, 142, 143
 Baytari Mukavelename (Türkiye ile Bulgaristan arasında) 130
 Baytari şehadetname 139

Baytchev, Anton, Varna Gazeteciler Birliđi Reisi 602
 Bebek tramvayı 607
 Beden Eğitimi Kanunu 328, 329
 Behçet Bey, İnhisar müdürü 560
 Bekir Sadık, Bulgaristan'da eski milletvekili 488, 489, 492
 Bekir Sami Bey 201, 202, 205, 212
 Bekşatlı 7
 Belgrad 170, 651
 Belinov, B., Bulgar Protokol Şefi 648
 Berker, Şevki, bkz. Ali Şevki Bey
 Berliç Metodu 412
 Berlin 184, 378
 Beşiktaş 607
 Beşiktaş klübü, Türk futbol takımı 606
 Beşiktaş tramvayı 607
 Beylerbeyi Sarayı 254
 Bılgarska Kitka, Bulgar halk oyunları ekibi 604, 605
 Binicilik Mektebi Müdürlüğü 426, 427, 428
 Bitaraflık-Uzlaşma-Adli Tesviye ve Hakem Muahedenamesi 84
 Blajev, St., Bulgar Başmüftülük Sekreteri 393, 395
 Bockov, Bulgar Demiryolları Müdürü 629
 Boğazlar 201, 204
 — bölgesi 202
 Bolşevik
 — propoganda 219
 — Rusya 474
 Bolşevizm 217, 351, 474, 532
 Boris III., Bulgar Kralı 3, 60, 68, 84, 96, 107, 130, 131, 189, 250, 256, 258, 261, 265, 282, 342, 369, 429, 430, 441, 484, 504, 571, 612, 617, 628, 632, 633, 647, 650
 Bornova, İzmir'de 243
 Boyacıyef, Goleman, General, eski Bulgar Harbiye Nazırı 222, 224, 225
 Boyacıyev, Atanas, Dr., Bulgaristan Milli Eğitim Bakanı 645
 Britanya hükümeti 209, 210
 Budapeşte 160, 250
 Bulgar(lar) 6, 20, 25, 37, 38, 50, 151, 154,

166, 178, 182, 198, 233, 234, 235, 236, 238, 259, 260, 261, 263, 274, 275, 279, 280, 282, 288, 297, 299, 300, 310, 311, 312, 314, 320, 323, 328, 333, 345, 356, 357, 358, 362, 367, 371, 378, 379, 388, 432, 439, 499, 519, 520, 537, 538, 539, 540, 544, 545, 546, 548, 552, 553, 555, 557, 558, 559, 562, 563, 566, 567, 573, 575, 576, 577, 578, 582, 583, 587, 595, 598, 600, 602, 603, 604, 610, 617, 618, 620, 623, 626, 638, 644, 652

- ajansı 260, 611, 618, 619, 628
- alfabesi 432
- anayasası 288, 401, 414
- arazisi 33, 57, 635
- askeri kuvvetleri 152
- azınlıklar 449
- basını 595
- bayrakları 545, 558, 559, 605, 618
- Bilim Akademisi 389
- cemaati, Türkiye'deki 13, 44
- Çarlığı 418, 483, 491, 511
- çeteleri 166
- Çiftçi Fırkası 586
- Çiftçi Fırkası Katibi Umumisi bkz. Dimov
- çiftçileri 235, 565
- demiryolları 629
- devleti 247, 300, 305, 308, 321, 415, 446, 455, 478, 491
- Dışişleri Bakanlığı 362, 363, 391, 433, 437, 471
- dili 25, 311, 312, 320, 321, 323, 412, 413, 419, 432, 446, 447, 557
- Dinişleri Bakanlığı 361, 362, 363, 433, 437, 471
- edebiyatı 320
- ekalliyetler 54
- Eksarhı (İstanbul'da) 436
- Eksarhlığı 464, 553
- elçiliği (İstanbul'daki) 391, 394
- emlakı 579
- folklor ekibi 499
- futbolcuları 606
- gazeteciler 534, 535, 640, 641
- gazeteleri 260, 271, 272, 367, 535, 593, 629, 635

- gençleri 614
- halk okulları 448, 512
- Halk Ortaokul Nizamnamesi 411
- halkı 237, 239, 246, 261, 327, 371, 372, 400, 596, 597, 645, 646
- Hariciye Nezareti 633
- hazinesi 25
- heyeti 272, 379, 561, 655
- Heyeti Murahhasası 283
- hükûmeti 35, 45, 55, 179, 191, 225, 232, 233, 246, 247, 248, 321, 344, 366, 367, 436, 452, 492, 520, 614, 620, 625, 627, 633, 637, 648
- İlkokullar Nizamnamesi 444
- Kağıt Fabrikası (Knyajevo'daki) 394
- kamuoyu 167, 176, 439
- kolonisi 560
- komitesi 181, 182
- konsoloshaneleri 12
- konsoloshaneleri kançılaryaları 42
- köyleri 521
- kralı bkz. Boris III
- kraliçesi bkz. Yuanna
- kuvva-yı askeriyesi 35
- Maliye Bakanlığı 397
- marşı 545
- Matbuat Cemiyeti 270, 534
- matbuat temsilcileri 618
- matbuatı 595, 630, 634, 640, 641
- Meclisi 299
- mektepleri 549, 556, 557
- memurları 12, 23, 24, 503
- Mesarif-i Umumiye Kanunu 25
- milleti 569, 570, 577, 583, 610, 624, 627, 628, 630, 636, 640, 658
- millî kültürü 323
- Milli Eğitim Bakanlığı 391, 397, 402, 404, 406, 417, 418, 420, 471
- Milli Eğitim Kanunu 401, 402, 403, 407, 410, 411, 414, 415, 416, 418, 419, 444, 448
- milli marşı 549, 567, 605, 648
- muhacirin 38, 39
- murahhasları 564, 635
- Müslüman köyleri 322

— nazırlar 617, 618
 — Nişanları Kançılaryası 189
 — okul müesseseleri nizamnamesi 410
 — okul müfettişlik nizamnamesi 420
 — okul ücretleri nizamnamesi 417
 — okul vergileri nizamnamesi 409, 416
 — okul yönetimleri 408
 — okulları 291, 432, 445, 464
 — opereti 545
 — ordusu 151, 174, 175, 178, 491
 — Ortodoks kilisesi 314
 — öğretmenler 406, 407, 410, 412, 418, 419, 484
 — parlamentosu 457, 519
 — politikacılar 598
 — Savunma Bakanlığı 177, 181
 — siyasî partileri 490
 — Sobranisi 518
 — subaylar 18, 426, 427
 — şirketleri 65
 — tabiiyeti 42, 43
 — tarifesi 123, 128, 129
 — tarihi 320, 394, 412, 419
 — tebaası 12, 13, 15, 43, 47, 54, 55, 579
 — toprakları 199, 648
 — türkûleri 605
 — Ziraat Birliği 298
 — -lefke [Lefke-i zimmî] karyesi 6
 — -Türk Derneği 190, 191, 192
 — -Türk dostluğu 628
 — -Türk Dostluk Muahedesi 631
 — -Türk ilişkisi 377
 — -Türk vatandaşları 464
 — -Türk-Yunan ittifakı 600
 Bulgarca 24, 54, 198, 292, 299, 337, 432, 558
 Bulgaristan 5, 8, 9, 11, 13, 14, 17, 21, 33, 34, 36, 37, 39, 41, 42, 43, 45, 46, 47, 51, 52, 54, 55, 56, 58, 59, 60, 64, 68, 84, 85, 96, 107, 123, 124, 126, 127, 128, 129, 130, 151, 153, 154, 156, 162, 163, 164, 167, 168, 170, 173, 174, 175, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 190, 222, 227, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 238, 239, 241, 246, 247, 248, 249, 250, 256, 260, 262, 267, 269, 270, 271, 280, 281, 282, 284,

285, 286, 287, 288, 290, 294, 296, 297, 298, 299, 301, 302, 303, 304, 306, 307, 327, 333, 337, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 355, 356, 359, 366, 367, 374, 377, 378, 379, 381, 388, 422, 423, 424, 430, 432, 433, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 445, 446, 447, 448, 449, 452, 453, 454, 457, 458, 460, 462, 467, 468, 473, 474, 482, 488, 492, 494, 495, 499, 504, 507, 509, 515, 519, 520, 521, 530, 531, 553, 556, 570, 571, 577, 578, 579, 580, 581, 583, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 603, 608, 611, 621, 623, 625, 629, 630, 631, 635, 636, 639, 643, 644, 645, 646, 647, 651, 657, 658
 — azınlıkları 436, 437
 — Başkonsolosluğu 193, 227
 — Çarlık Hükümeti 42, 45, 46
 — Çiftçi Partisi 586
 — Dışişleri Bakanlığı 360
 — Dışişleri Bakanlığı Basın Müdürlüğü 287
 — Eğitim Bakanı bkz. Aleksandır Tsankov
 — Hariciye Nezareti Ekalliyetler Müdürü 502
 — heyeti 590
 — hükûmeti 16, 22, 25, 27, 126, 181, 387, 503, 610
 — İçişleri Bakanlığı 456, 459
 — Kral Kupası 606
 — Kralı bkz. Boris III.
 — Krallığı 17, 28, 51, 52, 281, 570
 — Mezahip Nezareti 21
 — Millet Meclisi 518
 — Milli Bankası 126
 — Milli Eğitim Bakanlığı 501, 334, 335, 353, 362, 470
 — Müslümanları 297, 346, 350, 352, 356, 465, 468, 470, 471, 473
 — Paris Elçiliği 198
 — Parlamentosu 159, 246
 — Sobranisi (meclisi) 516
 — tarihi 397
 — tebaası 56, 60
 — Türk Öğretmenler Birliği 398, 399, 415, 420, 421
 — Türkleri 61, 296, 432, 509, 510
 — 'da ekalliyet mektepleri 262

— 'daki Turan dernekleri 298, 300
— 'daki Türk aydınları 399
— 'daki Türk azınlığı 287
— 'daki Türk Mektepleri 262
— 'daki Türkler 231, 301, 398, 399
— - Türkiye Antlaşması(1913) 3
— -Türkiye Dostluk Antlaşması 246, 515
Bulgarya oteli 649
Burgaz 41, 270, 354, 483
— limanı 175
Burov, Atanas, Bulgaristan Dışişleri ve
Dinişleri Bakanı 246, 263, 270, 546
Bursa 206
Bükreş 168, 540
— Antlaşması 152, 153, 154, 163, 167, 173
Büyük Millet Meclisi 195, 197, 583
— Dışişleri Komisyonu 516
Büyükdere (Değirmendere'nin aşağı kısmı) 6
C
Cafer Tayyar Paşa, Albay, I. Ordu Kolordu
Komutanı 193, 194
cami 293, 294
Cavit Bey, Arnavut Sefiri 609
Celilov, Mehmed, Rehber-Sofya ve Doğru yol
gazetelerinin redaktörü 296, 492, 531
cemaat-i İslâmiye 13, 25, 26, 27
Cemal Paşa 221
Cemal, Hariciye Vekaleti müdürlerinden 614
cemiyet-i akvam 580, 581, 636
cemiyet-i hayriye 489, 490
Cenevre 247, 351, 620, 638
— Müslüman Kongresi 467
Cevad Bey, Mustafa Kemal'in yarı resmî tem-
silcisi 238
Cevdetov, Vahdet, Vakıflar eski müdürü 477,
481
Cevdetova, Zehra, Filibe'de Türk ortaokulun-
da öğretmen 477, 481
Cicev, J., Bulgar Küçük Sefaret Kâtibi 36, 39,
40
Cicero 598
Cisri Mustafa Paşa köprüsü 6, 7
Cuma-yı Bala 178
Cumhuriyet 253, 254

Cumhuriyet abidesi, Taksim, İstanbul 590
Cumhuriyet gazetesi 465, 496, 498, 559, 562,
567, 576, 582, 586, 590, 591, 592, 602, 608,
616, 632, 640, 655
Cumhuriyet Halk fırkası 567, 616
Cumhuriyet Türkiyesi 572
Cumhuriyetçilik 255
Curov, Raif Adil, Çepelare köyünden okul
yönetim başkanı 480, 481
Ç
Çaçak 170
Çakalov, Hilmi A., Bulgaristan Türk Öğret-
menler Birliği'nin başkanı 421
Çalı dere-Golen dervent (hudut geçiş noktası)
132
Çanakkale 204
Çankov, Bulgaristan eski Başbakanı 628
Çar, bkz. Boris III.
Çaribrod 647
Çarlık, bkz. Bulgar Çarlığı
Çatala mevkii 173
Çavuşov, Mustafa İsmailov, Tırgovişte'de
kemalist hareketin liderlerinden 486
Çaylayık [Çayırılık] karyesi 5
Çelik Teşkilatı, Provadya'da Türk vatanperver
teşkilatı 488
Çepelare köyü 480
Çerkovski fonu 315
Çıkıngori karyesi 4
Çırağan sahası 606
Çiçerin, Rusya temsilcisi 219
Çiftçi Bilgisi-Sofya, Bulgaristan'da çıkan
Türk gazetesi 297, 299, 532, 533
Çiftçi Kurtuluşu-Sofya, Bulgaristan'da çıkan
Türk gazetesi 298, 299
Çingene(ler) 287, 355
Çingirli karyesi 8
Çirmen karyesi 7
Çirmenderesi, Meriç'e dökülür 7
D
Dağıstan 220
Dancev, İvan, Hariciye Nezareti müdür-
lerinden 554
Danev, Stefan, Utro gazetesi muharrirlerinden

554, 593
Darıdere, Gümölcine sn., Edirne 199, 318
Darü'l-Necetü'l-İslamiye bkz. Mehmed Sagir
Darülfünun 591
Değirmendere 6
Deli karyesi 5
Deli Orman gazetesi, Rusçuk'ta yayınlanan
Türk gazetesi 489, 495
Delidere suyu 4, 5
Deliorman gazetesi redaktörü, bkz. Aliyev
Deliorman, Eflak'ta 439, 497
Deliorman-Sofya, Bulgaristan'da çıkan Türk
gazetesi 296, 298, 347, 530
Demirhandere [Şöndideresi] 6
demiryolları 73, 112, 140
Derince 608
Dersaadet 17, 27, 32, 35
Derviştepe karyesi 6
Devlet-i Aliyye 4, 5, 7, 8, 9, 17, 33
difteri 133
Dimetoka 38
Dimitchev, Sobranie(meclis) Başkan yardımcısı 261
Dimitriköyü karyesi 6
Dimitriyev, Bulgar General 183
Dimov, Verguile, Bulgaristan Çiftçi Partisi
Genel Sekreteri 554, 565, 586
dinî teşkilatlar, Bulgaristan'da 293, 294, 295
Dirinya cephesi 177
Divan Riyaseti Teşkilatı 488, 489
Divan-ı Hümayun Müdüriyeti Dairesi 40
Dizura karyesi 4
Dobrev, Bulgaristan Dışişleri Müsteşar Vekili,
Siyasi İşler Müdürü 259
Dobruca 234, 439, 458
Doğru Yol Gazetesi, Sofya'da 492, 496
Doğu Akdeniz 208
Doğu meseleleri 201, 207
Doğu Trakya 193, 194, 234, 303, 379, 458
Dolmabahçe Sarayı 253
domuz vebası 133
Donyarov, D., Bulgar İhtiyat Miralay 36
Dorev, Panço, Bulgar Yazar ve Osmanlı
Araştırmacısı 387, 390

Dospat 317
Dostluk Muahedenamesi 85
Dostluk-Sofya, Bulgaristan'da çıkan Türk
gazetesi 297, 299, 531, 533
Dövlən 317, 318
Drabişne [Draşna] karyesi 8
Dragoman hudut istasyonu 648
Drana gölü 9
Drandar, Bulgar kralının Başmabeyncisi 618
Drandov, Edirne Bulgaristan Başkonsolosluk
Tercümanı 194
Drenovo, Tırnava civarında 555
Drindar Köyü 498
Düğün, Bulgar sahne oyunu 605
Dünya Savaşı, Birinci 167, 172, 174, 176,
179, 235, 381, 382
Düstur 126
Dvenik gazetesi 658
E
Edirne 37, 38, 39, 40, 163, 193, 227, 241,
244, 283, 333, 381, 558
— Kolordu Komutanlığı 193
Ege
— Denizi 233, 473
— sahili 378, 379
ekalliyet 54
— mektepleri, Bulgaristan'da 264
Ekin biçme, Bulgar sahne oyunu 605
Ekzarhlık 235, 236
El Balak gazetesi, Kahire'de yayınlanan 465
Eleftros Antropos gazetesi 636
Emenullah, eski Afgan Kralı 266, 268
Emin Bey, Dimetoka Müdde-i Umûmisi 36,
39, 40
Eminov, İbrahim Ahmedov, Tırgovişte'de
kemalist hareketin liderlerinden 486
Eminönü tramvayı 607
Emir Zeyt, Irak Sefiri 609
emlak meselesi 578
emraz-ı sariye 140
— bültenleri 141
— komitesi 527, 529
emtianın transiti 72
Enis Bey, Atina Sefiri 609

Enver Paşa 221, 303
Ermeni(ler) 288, 203
Ermenistan 206
Ertuğrul (Cumhurbaşkanın yata) 253, 608, 609
erysipelas suisseptika 134
Erzurum 303, 382
Eski Zağra 41, 354, 362, 506
etüvaj 137
Evkaf 14, 24, 25
— Müdürlüğü, Bulgaristan 509

F

Faikov, Mehmed, Tırgovişte'de Kemalist hareketin liderlerinden 486
Ferecik 9
Ferid Paşa (Damat), Sadrazam 211
fermanlar 388
Fevzi (Çakmak), Müşir, Erkan-ı Harbiye Reisi 428
Filibe 41, 295, 354, 476, 480, 481, 483, 506
— İl Mahkemesi 477, 481
— İl Polis Müfettişliği 480, 482
— istasyonu 481
— Ticaret Okulu 480
Filipov, M, Yarbay, Hudud Muhafızları Müdürü 307
Filipov, Omurtag'da ilkokul müfettişi 487
Flemenk kralı 28
fon nüvvab vergisi 290
Fransa 198, 206, 207, 208, 209
Fransız(lar) 201, 207, 208
— basını 208
— lisanı 30
— orduları 174
— parlamentosu 208
Fransızca 140, 143, 144, 198, 523, 552

G

Gabenski, İvan, Ticaret Sanayi ve Mesai Nezareti'nde Kalem Müdürü 108, 122, 125
Gadjanov, D., Bulgar Türk dili okutmanı 392, 395, 397
Gagavuz 355
Galatasaray, Türk futbol kulübü 606
Garbi Trakya 635

Gaydohordere [Taydohor] karyesi 8
gayr-i müslim Türk tebaası 54
gayri muvakkat tevkif müzekkeresi 100, 101
Gazi hazretleri, bkz. Mustafa Kemal
Gece imecesi, Bulgar sahne oyunu 605
Gelibolu sancağı 37
Genç Türkler Komitesi 191
Genelkurmay 151, 159, 162, 167, 172, 176, 178, 189, 382
genel konsolosluklar [Başşehbenderlikler] 10
Gevgili, Sırbistan'da 166
Gogoçkov, J., Bulgar Tacir 36, 39, 40
Golç Paşa 180, 181, 184
Golukov, B., Bulgar Polis Direktörü 648
göçmenler 234, 238, 305
Gökalp, Ziya 484
Gökçepınar 8
Gölcük karyesi 7
Göztepe, İzmir'de 229
Gruev, D., Dışişleri Bakanlığı Dinişleri Şubesi Müdürü, 307, 341, 364
Gulama suyu 5
Guro, Fransız General 209
gümrük(ler) 10, 74, 78
— arazisi 72
— idaresi 76, 77, 78, 115, 116, 117, 118
— ittiadı 113
— kanunları 111
— memurları 115, 116, 117
— muayenesi 77, 116
— resmi 69, 72, 73, 76, 77, 79, 83, 108, 111, 114, 118, 122, 123, 124, 128
— tarifesi 69, 74, 113
Gümölcine 41, 180, 479, 483
Güney Bulgaristan 287, 480, 483

H

Hakimiyet-i Milliye, Ankara'da yayınlanan yarı resmî gazete 208, 217
Hakkı Behiç Bey, Türkiye Komünist Partisi Başkanı 217
Halife 43, 195, 236

Halil Bey, Şûrâ-yı Devlet Reisi, İstanbul Antlaşması Osmanlı delegesi 3, 17, 20, 27, 33, 34, 35
Halilov, Mehmed Emin, Omurtag'da Türk okulu müdürü 486, 487
Halim Özdemir, İstikbal-Vidin gazetesinin redaktörü 298, 533
Halk Fırkası 489, 608
— erkanı 560
Halk okulu, Tırgovişte'de 486
Halk Partisi, Türkiye'de 489
Halk Sesi-Sofya, Bulgaristan'da çıkan Türk gazetesi 297, 347, 531
Halkevi 547, 548, 563, 564, 583
Halki adası 379
hanedan azaları emval-i hususiyesi 15
Haralambopulos, Balkan ülkeleri veterinerlik kongresine katılan Yunan murahhası 528
Harbiye Nezareti 193
harçlar 108
Harem Dairesi, Topkapı Sarayı'nda 591
Harf inkılabı 267
Hariciye Vekili, bkz. Aras
Harington, K.N., General 210
Hasan Bey, Balkan Konferansı Reisi, Trabzon Mebusu 276, 536, 540, 541, 547
Haskova 475
Havas ajansı 209
havyar 127
Haydar Bey, Kırkkilise Mutasarrıfı 36, 39, 40
Haydarpaşa 274, 277, 536, 548, 553, 554
hayvan hastalıkları 112, 130
Hedeyli köyü 37
Heralov, Hüsnü İsmailov, Bağış Cemiyeti'nin veznedarı 495
Hristiyan 13, 197, 253, 357, 438
— Cemaatler 44
— lık 321, 363
Hikmet Bey, Ankara hükümetinin İstanbul'daki temsilci yardımcısı 228, 229
Hikmet, Medeniyet gazetesi redaktörü 532
Hilafet 196, 213, 215, 255, 348
Hilmi Paşa 388
— arşivi 389

Hindalov, Vladimir Todorov, Bulgar Milli Kütüphanesi Türk Şubesi'nin kütüphanecisi 346, 359, 392, 395, 397, 465, 474
Hindistan 220
— müslümanları 220
Hisar köyü 285, 383
Hitler 373
Hristov, Bulgaristan Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri, Elçi 364, 307, 341
Hudut Sevahil Sıhhiye 522
Hudut ticareti 74, 113
Hudut-ı baytariye 142, 144, 146, 526
hummai kulai 133
Husniev, Mustafa Nuri, Sofya'da ajan 475
hüccet 23, 24
Hükümet-i Osmaniye 11, 12, 16, 17, 27, 34
Hükümet-i Seniyye 39
Hüseyin Kazım Bey, Ticaret ve Ziraat Bakanı 212
Hüseyinov, Nuri Ahmed, Filibe'de öğretmen 477
Hüsrev R. Bey (Gerede), Sofya Elçisi 258, 260, 261
hüviyet varakası 80
İ
Irak 455
Irgar köyü 37
Istayanov, bkz. Stoyanov
Istalac 170
Ivan Vazov fonu 315
İ
İade-i mücrimin mukavelenamesi, Türkiye ile Bulgaristan arasında 96, 97, 99, 100, 570
İbrahim, H., Cemiyet-i Hayriye'nin kurucularından 490
İbrahimov, Hamid, Bağış Cemiyeti Başkanı 495
icra vekilleri heyeti 126, 422, 424
İç Anadolu 240
ihracat 71
— resmi 12, 47, 108, 115
İhtikar Kanunu 576
İhtilal komitesi, Bulgaristan'da 170
İkamet Mukavelenamesi, Türkiye-Bulgaristan

- arasında 60, 570
İktisat kongresi(İzmir'de) 240, 243
ilâm 23, 24
İleri gazetesi 221
ilmuhaber 117
İngiliz(ler) 193, 194, 201, 209
— Askerî kuvvetleri 193
— Askerî Murahhaslığı 194
— hükümeti 219
— kumandanlığı 210
— polisi 196
— politikası 208
— taburları 210
İngiltere 207, 208, 209, 220
İnönü, İsmet, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı
241, 276, 283, 279, 284, 286, 378, 379, 380,
381, 382, 558, 564, 566, 567, 568, 583, 589,
596, 598, 604, 608, 609, 610, 611, 614, 616,
617, 618, 619, 621, 622, 628, 629, 630, 632,
633, 636, 637, 639, 640, 641, 643, 647, 648,
649, 650
intani anfizem 134
İskopçina 164
İslam(lar) 12, 181, 348
— ahali 181
— devleti 348
— dini 331, 353
— Dininin Koruyucuları derneği 361
— nüfus 25
İslâmî ilimler 410
İslâmiyet 336, 509
İslamiyetin Muhafazası Derneği 509
İsmail Hakkı Bey, Yarbay, Genelkurmay
Başkkanı, Başkomutanlık Vekili 179
İsmet Paşa, bkz. İnönü
— Kız Enstitüsü 563
İsperih(Kemallar) 497
İstanbul 55, 56, 190, 191, 193, 194, 195, 196,
200, 201, 203, 204, 209, 211, 213, 214, 215,
216, 223, 227, 228, 231, 232, 234, 235, 236,
244, 248, 252, 254, 272, 278, 296, 333, 389,
390, 391, 396, 397, 426, 427, 440, 482, 500,
527, 537, 538, 539, 544, 555, 651, 655
— Antlaşması 3, 41, 57, 162
— Belediyesi 550
— Darülfünunu 549
— Defterdarlığı 422, 423, 424
— gazetecileri 216, 552
— gazeteleri 304, 551
— hükümeti 196, 214
— konsolosları 253
— Matbuat Cemiyeti 602
— matbuat mümessilleri 551, 560, 593
— Şehremaneti 56
— ticaret filosu 253
— Üniversitesi 389, 613
— lular 499
İstihlâk rüsumu 77
İstikbal Teşkilatı, Provadya'da Türk vatanper-
ver teşkilatı 488
İstikbal-Vidin, Bulgaristan'da çıkan Türk
gazetesi 298, 533
İstiklal Marşı 603, 648
İstiklal savaşı 378
istintak kararnamesi 99
İsveç kralı 28
İsviçre Konfederasyonu reisi 90
İştayer fabrikası 160
İştirakiyün Partisi 218
İtalya 207, 208, 209
İtalyan 201
— kamuoyu 208
ithal resmi 115
ithalat 71
— rüsumu 69
İ'tilaf devletleri 195, 196, 203, 204, 211, 219,
238
İvanov, A. Bulgaristan Millî Eğitim Bakanlığı
Müfettişi 485, 493
İzmir 201, 202, 227, 228, 229, 240, 243, 349,
379, 579
— cephesi 206
İzzet Paşa, İçişleri Bakanı 211, 212, 216
İzzet, 1913 Bulgaristan-Türkiye Protokolü
murahhası 39, 40
J
jandarma 202
Japonya 517

Jekov, Nikola, General, Bulgaristan
Genelkurmay Başkanı 371
Jouranvov, Dimitre, Bulgar gazete sahibi 603
K
kabotaj 81, 121
kabuklu fındık 127
Kadıköy 37
Kafkas 243
Kafkasya 217, 218, 220
Kahire 352, 466
Kaladara karyesi 4
Kalanyavay 170
Kaldırkoz karyesi 9
Kalenderov, M. Misel, Radikal Demokrat
Fırkası azasından 554, 565
Kalfov, Bulgar Bakan 380
Kalogeropulos, Yunanistan murahhası 201
Kamil Bey, bkz. Tefvik Kamil Bey, Sofya
Elçisi
Kandilcik karyesi 5
Kantagözen, Romanya Prensesi 539
Kapalıçarşı 590, 591
Kara Mehmed mevkii 173
Karaağaç 273, 544, 545
— istasyonu 651
Karabanlar 5
karabine 160
Karadağ 154, 155, 170
—lı 175
Karadeniz 176, 204
Karadeniz-Razgrad, Bulgaristan'da çıkan
Türk gazetesi 298, 347, 530, 532
Karageorgiev, Todor, Bulgar İçişleri Bakanlığı
görevlisi 472
Karanculov, Anton, Birinci Sekreter 451, 464
Kardolov, Türk lisesinde öğretmen 491
Kars 204, 382
Karş, Romanya sefiri 609
kaşar peyniri 127
kaşkaval 123, 124, 128
Katolik 352
Kay Dondurması köyü 37
Kaya, Şükrü, Hariciye Vekili 370

Kayacık 8
Kayıklıköyü karyesi 8
kaza sicil defterleri, Bulgaristan'da 48
Kazıklıgöl gölü 9
Kazım Karabekir Paşa (Kafkas ordusu
Başkumandanı), Edirne Milletvekili 243, 244,
381, 382, 383
Kazım Paşa (Özalp), Büyük Millet Meclisi
Başkanı 275, 277, 547, 568, 584, 609
Kaziçene istasyonu 650
kefalet 79
kefalet akçesi 66
kefaletin feshi muamelesi 117
Kemal Bey, bkz. Mustafa Kemal
Kemal Halim Bey, futbol hakemi 607
Kemal Paşa çiftliği 605
Kemalist(ler) 206, 208, 210, 211, 212, 213,
216, 219, 220, 296, 297, 298, 301, 302, 303,
304, 327, 331, 332, 334, 346, 347, 348, 349,
350, 352, 353, 355, 356, 357, 358, 361, 362,
363, 445, 468, 469, 473, 474, 481, 483, 485,
487, 495, 496, 530, 531, 532, 533
— ajanlar 336, 346, 347, 354, 471
— azınlık, Bulgaristan'da 347, 348, 350
— basın 331
— hareket 363, 466, 486, 487, 488
— öğretmenler 484, 486, 487, 496, 498
— politikası 446
— propaganda 301, 302, 304, 308, 328, 331,
332, 337, 346, 360, 361, 466, 475, 477, 478,
479, 480, 493
— teşkilatlar 475, 494
Kemalizm 301, 304, 322, 332, 347, 348, 349,
350, 352
kesme şeker 127
keten beyazlatması, Bulgar sahne oyunu 605
Kınalıgöl 9
Kınçev, Bulgar elçilik müşaviri 378
Kırcaali 323, 339, 476, 483
Kırk Kilise 37, 38, 40
Kızılbaş 355
Kızıldelideresi 8
Kilikya 206, 207
Kilise(ler) 314, 357

Kirlik kasabası, Zatograd'da 479, 480
Knyajevo 391, 394, 396
Koçuharov, D., 1913 Bulgaristan-Türkiye
Protokolu murahhası 40
Kolçev, B., Bulgar Demiryolları İdaresi
Direktörü 647
Kolev, Bulgar vekil 259
Kolera 133
Koluşev, N., Bulgaristan Elçisi 190, 192
Komila [Kamila], suyu 4, 5
komünist(ler) 217, 220
— komünist cereyanlar 217
— partisi 218
komünizm 217
Konsolosluklar [Şehbenderlikler] 10
konsültasyon 145
Korent kuru üzümü 124
Köseivanov, B., Bulgar Başvekili 648, 649
Köstendil kazası 41
Kral, bkz. Boris III
Krantu karyesi 8
Krumovgrad 478, 483
Kubrat 497, 498
Kudret Bey, Protokol Umum Müdür Muavini
273, 278, 544, 548
kuduz 134
— mücadelesi 146
Kupenkov, M., Zora gazetesi muharrirlerinden
554, 557, 593
Kur'an 447
— öğretimi, 320
kura-yı İslâmiye 37
kuru incir 127
kuru üzüm 127
Kurun gazetesi 647, 657
Kuşu-Kavaş 318
Kuzey Bulgaristan 483
Kuzeydoğu Anadolu 243
Kuzeydoğu Bulgaristan 287
Küçük Asya 268
Kürt 466
— isyanı (Şeyh Said İsyanı) 303
L

La Reubpligue gazetesi, Fransız 515
Lafva karyesi 4
Lahey 29
— Hakem Mahkemesi 28, 31, 32
— mukavelenamesi 29, 32, 87, 91
Laksa 180, 181
Lapiçev, Andrey, Bulgar Başbakanı 492
Latin alfabesi 432, 446, 447, 469, 482, 486,
496, 497, 505, 511, 532
Laz 466
Lazarav, General, Sofya Garnizon Komutanı
258, 261
Lazarov, A., Bulgaristan Milli Eğitim
Bakanlığı Müfettişi 494, 498
Le Reveil gazetesi 219
Lefke karyesi 6
Lenin 217, 588
Lepov, Sobranya Reis Vekili 628
Leva 123
Liaptchev Kabinesi 519
Likodi karyesi, 4
Litvinov, Rus Hariciye Komiseri 365, 366
Lloyd George, İngiliz Başbakanı 201, 374
Lom 315
Londra 200, 202, 203, 205, 213, 219, 220
— hükümeti 209
— Konferansı 200, 203, 205, 209, 212, 215
— muahedenamesi 3, 17
Lozan 241, 242, 245, 351, 379, 380
— Antlaşması 461, 462
— Konferansı 242, 378
— Muahedenamesi 54
Lukanov, L., Bulgar İçişleri Bakanlığı'nda
Şube Müdürü 50
Lüleburgaz 38, 183
Lyapçev, M., Varna'da başvekil 270, 271
M
Maarif Nezareti, Bulgar 501, 502
Maarif-i Umumiye Meclisleri
(Bulgaristan'da) 24
Madjarov, Petir, Şumnu'da Türk propogandası
yapan 493
Mahmud Bey, Erkân-ı Harbiye Miralayı 36
Mahmud Necmettin, bkz. Aliyev

Mahmud Paşa, Bahriye Nazırı, İstanbul Antlaşması Osmanlı delegesi 3, 17, 20, 27, 33, 34, 35
Makedonya 151, 152, 153, 155, 170, 175, 180, 181, 234, 236, 388
— Cemiyeti 272
— Komitesi 199
— sorunu 231
Malî kontrol komisyonu 202
Malinov, Sobranya Reisi 163, 617, 618, 628
Maliye Vekâleti, Türkiye 422, 424
Malkoçlar-Gaipler, hudut geçiş noktası 132
Manalov, F, Millî Eğitim Bakanlığı Genel Sekreteri, 307
Manavotov, M. Piper, Millî Liberal Partisi mebuslarından 554
Mandarica 8
Mandıra karyesi 8
Mandıra suyu 8,18
Manev, Bulgaristan Maarif Nazırı 501
Manlihir 160
Manoçev, V., Fen Ziraat Uzmanı, Bulgar 36, 39, 40
Manolov, F, , Komite üyesi, 341
Maraz-ı Sariye-i Hayvaniye Kongresi 522
Maria, Bulgar Darülfünunu dışı mektebi talebelerinden 549
Marinov, D., İhtiyat Miralayı, Bulgar 36, 39, 40
Marinov, Albay, Komite üyesi, 307, 341
Markov, T., Bulgar General, Edirne Bulgaristan Başkonsolosu 227, 245, 284, 285, 286, 377, 383
Marmara Denizi 121, 204, 253
Marmara Köşkü 277, 547
matbuat cemiyeti, bkz. Türk matbuat cemiyetleri
matbuat suçları 98
mavnacılık 62
Mavrodiye karyesi 4
Mdevani, Bolşevik Murahhası 218
mebani-i vakfiye, Bulgaristan'da 27
Medeniyet-Sofya, Bulgaristan'da çıkan Türk gazetesi 297, 299, 361, 532, 533

Mediha Münir (Bergman), Münir Bey'in eşi 593
Medreseler (Bulgaristan'da) 24, 290
Medresetü'n-Nüvvab, bkz. Nüvvab
Megalo idea 635
Mehâkim-i Şer'iyye, bkz. Şer'i mahkemeler 466
Mehmed Fikri, Öğretmen 481, 482
Mehmed Sagir (Darü'l-Necetü'l-İslamiye), Hindistan Devrimcisi 221
Mehmedov, Af. Mahrem, Razgrad'da Kemalistlerin toplandığı kahvenin sahibi 496
Mehmet Koniçe, Arnavutluk murahhas heyeti reisi 537
Mehmet Tahsin, Filibe'de 481, 482
Meladenovaç 176
Memalik-i Osmaniye 4, 13, 15, 39
Menemen, İzmir 349
Menşe şهادetnamesi 70, 109, 124, 132, 134
Meriç havzası 162, 163
Meriç nehri 6, 7, 8, 9, 16, 18, 19, 33
Mestanlı sn. 287, 318, 476, 483
Meşihat 21
Mihalçev, Doktor, Bulgaristan Moskova elçisi 365
Milis alayları 63
Millet Meclisi, bkz Türkiye Büyük Millet Meclisi
Milletler Cemiyeti 621
Millî Misak, bkz Misak-ı Millî
Milli Sağlık Bakanlığı, Bulgaristan'ın 362, 364, 459
Milli şirketler (Türk) 65
Minçov, Bulgar heyeti murahhası 526, 528
Mir gazetesi 604
Misak-ı Millî 203, 205, 239
Mithat Paşa 388
Mitkovfo, Yordan, Maliye Nezareti'nde Gümrükler Şubesi Müdürü 69, 83, 108, 122, 125
Mollov, Hasan, Rusçuk'daki okulun veznedarı 496
Momcilgrad kenti 477, 483
Monçev, Boris, eski belediye başkanı ve okul

görevlisi 340
Mondros Ateşkes Antlaşması 195, 207
Moskova 219, 220, 221, 351
— ajanları 218
— hükümeti 216, 219
Muallimler 25
— Birliği 333
Muammer Bey (Uşaklı-zade) 241
Muhacir(ler) 57, 61
Muhacirîn-i İslâmiye 37
Muhadenet muahedesi 570
Muhiddin Bey, İstanbul Valisi 545, 549, 550, 551, 553, 560, 591, 609
Muhtar Bey, Türk Dışişlerinde yardımcı komiser 203
mukataa 14, 15
Mukov, General, Bulgar Harbiye Nazırı 649
Mussolini 588
Mustafa Kemal(Atatürk) 60, 68, 84, 96, 107, 130, 149, 157, 158, 160, 161, 166, 167, 169, 173, 176, 178, 182, 185, 189, 193, 195, 197, 206, 213, 214, 216, 218, 221, 222, 225, 226, 228, 229, 237, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 250, 250, 252, 252, 253, 254, 255, 256, 256, 258, 265, 266, 267, 268, 269, 271, 272, 278, 283, 298, 302, 342, 343, 343, 344, 347, 348, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 382, 445, 447, 476, 478, 484, 488, 493, 532, 533, 538, 539, 543, 546, 547, 563, 564, 565, 567, 568, 574, 575, 577, 583, 588, 589, 590, 596, 597, 599, 603, 604, 605, 608, 609, 615, 622, 630, 632, 633, 645, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658
Mustafa Nafi Efendi Lokantası, Nuruosmaniye'de 591
Mustafa Şeref, Burdur Mebusu 107, 122, 125
Mustafapaşa- Edirne- Dedeâğaç şimendüfer hattı 33
Mustafov, Abdullah H., Bulgaristan Başmüftüsü 493, 497, 505
Muşanov, Madam 275, 276, 549, 559, 568, 591, 592, 619
Muşanov, Nikola, Bulgaristan Başbakanı 273, 274, 275, 278, 282, 283, 306, 544, 546, 549, 550, 551, 552, 553, 555, 558, 559, 560, 561, 562, 564, 566, 567, 571, 575, 576, 577, 580,

582, 585, 590, 591, 592, 593, 595, 596, 597, 598, 600, 610, 612, 616, 617, 618, 619, 622, 628, 629, 632, 634, 636, 637, 643
Mutaftciyev, Profesör, Sofya Darülfünunundan 557
Müftiye, Ah., Bulgaristan Türk Öğretmenler Birliği üyesi 421
Müftü(ler) 16, 22, 23, 24, 348, 361, 362, 506, 507, 510, 532
—lük 290, 293, 320, 334, 348, 484, 507
—lük müessesesi 352, 367
Münir Bey (Bergman), Teşrifat Umum Müdürü 592
Müslüman(lar) 12, 13, 43, 47, 48, 49, 55, 56, 194, 204, 217, 218, 220, 220, 221, 253, 287, 336, 338, 348, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 361, 433, 435, 436, 437, 452, 453, 457, 462, 463, 466, 467, 468, 469, 471, 472, 638
— ahali 20
— akalliyetler, Bulgaristan'da 54
— azınlık, Bulgaristan'daki 466
— belediyeler 334
— birliği 336
— cemaatleri, Bulgaristan'da 43, 337, 362
— cemiyetleri 353
— çocukları, Bulgaristan'daki 421
— devletler 221
— dinî cemaatler, Bulgaristan'daki 331, 335, 336, 361, 418
— dinî teşkilatları 291, 354, 355
— dini mahkemeleri bkz. Şer'î mahkemeler 453, 461
— diyanet enstitüleri 471
— dünyası 467
— halk, Bulgaristan'daki 292, 293, 361, 451, 455
— haneler 38
— İlahiyat okulu, Balkanlar 352
— mezarlıkları 26
— nüfus 204, 287, 302, 346, 353, 360
— okul müesseseleri, Bulgaristan'daki 471
— öğrenciler 353
— ruhanîler 335
— tebaa 220
— topluluğu 355

— Koruma Derneği, Bulgaristan'da 297, 437

—lık 437

N

Naçeviç, Eski nazır, İstanbul Antlaşması
Bulgar delegesi, 3, 17, 20, 27, 33, 34, 35

Naki, H., 129

Nalbantov, Ömer A., Bulgaristan'da Turan
Derneği Başkanı 429, 442, 498

Namık Kemal 484

Naumov, D. A, Dışişleri Bakanlığı Birinci
Sekreteri, 36, 39, 40, 307, 341

nebatat hastalıkları 112

Necmettin Sadık Bey, Sivas mebusu 551

Nedev, N., Bulgaristan'ın İstanbul
Başkonsolos Vekili 246, 249

Neşet Bey, Genelkurmay'dan 211

Neuilly Antlaşması 54, 233, 236, 452, 460,
461, 462

Nevrokop 317, 318

Niğbolu Ulahları 359

Niş 175

Norveç kralı 28

Novipazar (Yenipazar) 497

Numan Beyefendi, Menemenli, Hariciye
Vekaleti Müsteşarı 107, 122, 125, 129, 131,
147

Nuruosmaniye 591

Nutuk (Atatürk) 265

Nüvvab 25, 290, 336, 352, 356, 447, 466, 509

— fonu 508

— medresesi, Şumnu'da 334, 335

O

obüs 176

odun kömürü 123, 124, 127, 128

Office international des epizooties 147

Oğuz, Kadri, Cumhuriyet gazetesi muhabiri
656

Okul vakıfları, Bulgaristan'da 50

Okyar, Fethi 383

Omurtag 485, 486

Orehovo 315

Ortaköy 318

Ortaköy tramvayı 607

Ortaköy, Edirne 199

Ortodoks 368, 453

Osman Katrancı, Cemiyet-i Hayriye'nin kuru-
cularından 490

Osman Nuri, Avukat 263, 297

Osmanlı(lar) 5, 152

— arazisi 33

— Arşivi 387, 396, 397

— Arşivi belgeleri 396

— Devleti 42, 163, 167, 168, 179

— Devleti konsoloshaneleri 42

— Genelkurmayı 184

— hükümeti 45, 193

— İmparatorluğu 44, 56, 57, 74, 113, 204

— kanunu 14, 44

— kuvvetleri 180

— memurları 44

— milleti 182

— parlamentosu 203

— şehbenderhaneleri, 12

— taassubu 447

— tebaası 44

— toprağı, 6, 7

— Türkleri 448

— zabitanı 18

— -Bulgar hududu 5, 6, 19

Osmanlıca 468

Ö

Özel Türk İlkokulları, Bulgaristan'daki 401,
403, 404, 405, 407, 408, 411, 413, 414, 418,
420, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450

P

Padişah, bkz. Vahdettin 3, 213, 214

Padişahın emval-i hususiyesi 15

Palaça 4

Palamut 127, 129

Palanka 170

Pamakov, Halil, Rusçuklu 489

panayır 79, 118

Pandov, Avukat 260

Panev, B., Bulgar kralının mümessili, başkâtip
648

Panislamist 221

— hareket 220

- Panislamizm 221
Panitsa, N, Dışişleri ve Millî Sağlık Bakanlığı Genel Sekreteri 306, 341
Panov, General, Bulgar Saray Nazırı 618, 655, 656
Pantürkist 221
Pantürkizm 220
Papanastasyo, Yunan baş murahhası 537, 541
Paris hükümeti 208
Parlamento binası, İstanbul'da 193, 196
pasavan 145
Paskalya yortusu 164
Paspala karyesi 5
Paşa Hazretleri, bkz. Mustafa Kemal 613
Paşmaklı sn. 287, 317, 318, 323, 476
Patris vapuru 541
Pavlov, G., Prof. Dr., Ziraat Nezareti Baytari Şubesi Amiri 131, 147
Pavlov, Todor (Theodor), Bulgaristan'ın Türkiye Fevkalâde Murahhas ve Orta elçisi 68, 83, 84, 95, 96, 106, 107, 122, 125, 200, 221, 250, 252, 255, 276, 306, 341, 547, 549, 555, 604, 628
Pazar 79
Pedagoji okulları 333
Pehlivanov, Ahmed Nazifov, Yankova'da öğretmen 487
Pera 252
— Palas 274, 278, 545, 548, 550, 553, 555
— takımı 607
Peşte 603
Peştera 318
Petriç 178
Pınar Hisar 38, 40
Piregopla karyesi 4
Pirogo suyu 4, 5
Plevne
— basını 315
— kazası 41
Pomak(lar) 233, 287, 308, 316, 317, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 327, 337, 340, 355, 357, 358, 359, 368, 457, 473, 479, 480, 482
— belediyeler 456
— bölgesi 321
— halkı 321, 323, 325, 326, 328, 456
— imamlar 320
— müftüler 320
— nüfus 309, 320, 321
— şeriat mahkemeleri 321
— lar meselesi 472
Pomakov, Halil, Deliorman gazetesinin yöneticisi 495
Popov, A., Dr., Bulgaristan İçişleri ve Milli Sağlık Bakanlığı Sekreteri, 50
Popov, Trayko, Bulgaristan Dışişleri Bakanlığında Telgraf Ajansı Müdürü 393, 395, 397, 554, 593
Pordim köyü 312
portakal 127
Preslav 487
profilaksi 137
Protestan 352
Protokrov, Bulgar çeteci 182
Provadya 487
R
Radev, Simeon, İstanbul'a elçi tayin edilen Bulgaristan Dışişleri Bakanlığı görevlisi 52, 53, 58, 59, 60, 67, 306, 340, 341, 380, 515, 618, 628, 648
Radopi gazetesi 347, 476
Radopski Sokol, Bulgar Spor Kulübü 476
Radoslafçı karyesi 4
Radoslavov, V., Dr., (Başbakan), Bulgaristan İçişleri ve Milli Sağlık Bakanı 50, 160, 173
Rahmi, 1913 Bulgaristan-Türkiye Protokolü murahhası 39, 40
Rami Bey, Maydos Kaymakamı 36, 39, 40
Raskolnikov, Teodor, Sovyet elçisi 365, 368
Raşidov, Osman, Cemiyet-i Hayriye'nin kurucularından 489
Rauf Bey, bkz. Selim Rauf Bey
Razgrad 294, 354, 483, 493, 496, 638
Razvigorova (Kolfalar) 490
Recep Bey, Cumhuriyet Halk Fırkası Umumi Katibi 567, 608, 616, 614, 621
Refet Bey, Edirne Vilayeti Jandarma Kumandanı 36, 39, 40
Refik Amir, Hariciye Nezareti Kalem-i Mahsus Müdürü 614

Refik Bey bkz. Ahmet Refik Bey 390
Refik Bey, Kırk Kilise İstinaf Müdde-i
Umûmisi 36
Rehber-Sofya, Bulgaristan'da çıkan Türk
gazetesi 259, 296, 530
Reisicumhur Gazi Hazretleri, bkz. Mustafa
Kemal
resmi gazete 96, 126, 130
Reuter ajansı 209
Rezvaya suyu 4
Riçenitsa 605
Riyaseticumhur Mızıka Heyeti 277, 548
Rodop 358
— bölgesi 316, 318, 319, 320, 323, 324, 327,
339, 340
— lar 473
Rodop-Filibe, Bulgaristan'da çıkan Türk
gazetesi 297, 532
Romanya 152, 153, 162, 163, 164, 165, 167,
168, 172, 173, 177, 178, 301, 307, 310, 439,
491
— Dobrucası 353
— elçisi 173
— ordusu 170
— tarihi 397
— lılar 151, 152, 164, 165
Romen(ler) 176, 312, 491
— azınlık 307
— isimleri 314
— köyleri 308
— murahhasları 522, 527, 528, 540
— propogandası 309
— tesiri altındaki köyler 314
Romence 309, 314
Rovadya 485
ruam 145
Ruhaniler (Baş müftülüğün şubesi) 293
Ruhbanlar 314
Rus(lar) 164, 175, 376, 382
— Bolşevikleri 218, 249
— ihtilali 217
— -Türk ilişkileri 218
Rusçuk 41, 172, 287, 291, 310, 483, 491, 493,
494, 496, 498

Rusya (Sovyet) 154, 164, 173, 176, 182, 216,
218, 219, 376, 380, 382, 440, 517
— elçisi 365
— hükümeti 217, 366
Ruşen Eşref, Balkan Konferansı Umumi
Katibi 537
Rûsumat idaresi 79
S
Sabri Bey, Ziraat Vekaleti Baytari İşleri
Umum Müdürü 131, 147, 522, 523, 524, 529
Sabri Hoca, eski Şeyhülislam 264
Sadaret 388
Sadetinov, Halid Rüştîye Müdürü 480, 481
Sadık Han, İran Sefiri 609
Sağır Emin, Mestanlı'da 263
Sağlık zabıtası 138, 139, 146
— kanunu 135, 142
— ve nizamnamesi 146
Sahabet, Bağış Cemiyeti 495
Sakarya 378
Sakazov, M., Bulgar Baş Murahhası 540
Sakcesaf, Boris, Bulgar gazete sahibi 603
Sakeleyopulos, Yunan sefiri 609
salahiyet varakası 74, 75, 113, 114
salgın hastalıklar 134, 135, 142, 144, 145, 146
Salih Paşa (eski Sadrazam), Bahriye Nazırı
212
Saltanat 196, 213, 215, 255
san'at 64, 65, 74, 75
Savov, Sava, General, İstanbul Antlaşması
Bulgar delegesi 3, 17, 20, 27, 33, 34, 35, 554,
565, 629
Savunma Bakanlığı 170, 172, 174, 175, 183
Selanik 154, 155, 165, 166, 176
— Limanı 156
Selim Rauf Bey, Türkiye Dışişleri Bakanlığı
Hususi Kaleminde görevli 273, 278, 544, 548
Semplon treni 548, 650
Sevr Antlaşması 201, 208, 209, 211, 212, 220,
372, 373
seyr-i sefain 69, 81, 82
seyyar ticaret memurları 114
sığır vebası 133, 135
sıhhat şehadetnamesi 132, 134

Sırbistan 153, 154, 155, 156, 162, 164, 165, 166, 167, 174, 175, 176, 181, 234
Sırp(lar) 151, 152, 154, 156, 164, 165, 180, 181, 491, 638
— Bosnası 353
— Makedonyası 353
— murahhasları 522
— ordusu 170, 175, 177
— sınırı 156, 170
— -Bulgar-Romen Misakı 638
— -Hırvat ve Sloven Krallığı 60
sicil defterleri 388
Simyonov, M. Joan, Demokrat Fırkası meclis grup reisi 554
Sinot (Bulgaristan'da ruhanî meclis) 235
Sirkeci istasyonu 274, 278, 545, 548, 559, 591, 609, 650
Sivas-Erzurum hattı 267
siyasi suçlar 98
Skoynov, Rodna-Zaştita Başkanı 259
Slav(lar) 165, 634, 635
— alfabesi 432
Sliven 506
Sloven populistler 353
Sobranya (Bulgar Milli Meclisi) 159, 258, 518, 551, 555, 617, 618
Sofya 83, 95, 106, 122, 151, 154, 159, 160, 169, 170, 172, 177, 181, 182, 183, 189, 190, 191, 222, 227, 238, 248, 250, 257, 258, 259, 262, 265, 270, 273, 284, 285, 299, 306, 349, 359, 360, 378, 380, 390, 391, 476, 481, 483, 488, 495, 506, 515, 544, 546, 552, 585, 590, 592, 593, 594, 597, 608, 609, 610, 611, 614, 616, 618, 619, 622, 628, 629, 630, 632, 633, 634, 638, 639, 640, 642, 647, 650, 657
— basını 315
— Büyükelçiliği Askeri Ataşeliği 159, 162
— Devlet Üniversitesi 327
— Elçisi, bkz. Hüsrev
— istasyonu 648
— kazası 41
— muavin konsolosluğu 263
— 'daki Osmanlı Devleti Elçiliği 21, 189
Soğanlıkbala 8
Soğuksu 5

Solen 389
sosyalist rejim 217
Sovyet Rusya, bkz. Rusya
Splendit oteli, Sofya'da Mustafa Kemal'in kaldığı 161
Spor-Yiğit ve Turistik Cemiyetleri Birliği 329
Stailov, Bulgar Hükümeti Protokol Umum Müdürü 614
Stalin 351
Stambolisky, Aleksandr, Bulgaristan Başbakanı 195, 379, 380, 588
Stephane, Sofya Başkonsolosu 261
Stoyanov, İvan, Bulgar Dışişleri Bakanlığı görevlisi 472
Stoyanov, Petko, Avukat Doktor, Türk-Bulgar Dostluk Cemiyeti Reisi, 36, 39, 40, 258, 260, 554, 556, 564, 618, 628
Strumitsa kazası 41
Suat Bey, Paris sefiri 609
Sultanahmet Camii 591
Sultaniye kuru üzümü 124
Sumkov, Nenon, Bulgaristan Başvekalet Kalem-i Mahsus Müdürü 554
Surguçi 355
Suriye 303, 455
Süleymaniye Camii 591
Svinarov, D., 1913 Bulgaristan-Türkiye Protokolü murahhası 39, 40
Sviştov 310
Svobodna Reç gazetesi 634
Ş
Şabanitsa, Orman kooperatifi 324
Şakir Bey, Bulgar Başbakanı Muşanov'un arkadaşı 555
Şanov, V., Bulgar Maliye Bakanlığı'nda lev-azım memuru 393, 395, 397
Şark Şimendüferleri Kumpanyası 16, 45
Şark vilayetleri 266, 267
Şefik Bey, Türk murahhaslarından 528
Şefkat Hayri Teşkilatı, Kırcaali şehrindeki üç Türk teşkilatından biri 476
Şehabeddin, Mehmed Celilov'un oğlu 492
şehadetname 81
Şehremaneti 529

Şenyurt teşkilatı 347, 353
Şer'î mahkemeler, Bulgaristan'daki 451, 462, 465, 466
Şeveligo karyesi 5
Şevket Bey, Edirne Belediye Başkanı 194
Şevki Bey, bkz. Ali Şevki (Berker)
Şiepçev, Miralay, Bulgar kral yaveri 648
Şimendüfer 9
— idaresi 73, 112
— hattı 7
— köprüsü 7
Şipçenski Sokol, Bulgar futbol takım 606
Şirket-i Hayriye 536
Şov, Amerika Sefareti Maslahatgüzarı 609
Şumnu 41, 231, 263, 287, 294, 295, 334, 348, 353, 356, 398, 401, 444, 447, 449, 483, 485, 487, 488, 490, 492, 493, 497
— Dinî Akademisi 470
— dinî okulu 507
— Emniyet Müdürlüğü 496
— gençleri 489
— kongresi 489, 494
— mahalli müfettişliği 496
— Müslüman Akademisi 470
— sancak okul müfettişi 405, 418
— Yüksek İlahiyat Okulu 350
— Yüksek ve Orta Din Okulu, bkz. Nüvvab
—'da Müslüman Dinî Akademisi 320, 467
Şükriyev, Ah. H., Bulgaristan Türk Öğretmenler Birliği'nin veznedarı 421
Şükrü Bey, Edirne Vilayeti Mülkiye Müfettişi 36, 39, 40
Şükrü Naili Paşa, Kolordu Kumandanı 550, 551
T
tabiiyyet-i Osmaniye 12
tahaffuz 72
Tahanov, Mehmed Lütfi, Rodop-Filiba gazetesi redaktörü 298, 532
Tahir Nuri, Dostluk-Sofya gazetesinin redaktörü 297, 531
tahlisiye resmi 83, 122
Takanoğlu, Mehmed, Radopi gazetesi eski redaktörü 476

Taksim 590
Taksim-Beşiktaş otobüsü 607
Talat Bey, Dahiliye Nazırı, İstanbul Antlaşması Osmanlı delegesi 3, 17, 20, 27, 33, 34, 35, 174
Talat Paşa, Sadrazam 190, 191
Tan gazetesi 199
Tanin gazetesi 190
Tarafsızlık Paketi 260
Tatarpazarcık şehri 312
Tazitepesi, Çirmen karyesinde, 7
teb'a-i Osmaniye 13, 37
Tekfurdağı sancağı 37
Teorodov, Avukat Doktor, Bulgar 36
Teslim köyü 37
Tevfik Bey, Batı Trakya'da kurulan hükümetin Başkanı 198
Tevfik Bey, Riyaseticumhur K.U. 547
Tevfik Kamil Bey (Koperler) Türkiye Hariciye Vekâleti Müsteşarı ve Sofya elçisi 52, 53, 58, 59, 60, 67, 277, 285, 342, 344, 524, 527, 528, 545, 546, 547, 563, 585, 592, 594, 614, 628,
Tevfik Paşa, Sadrazam 205, 211, 212, 213, 214, 215
— kabinesi 211, 212
Tevfik Rüştü Bey, bkz. Aras
Tırgovişte 362, 485
Tırnova 41, 555, 612
Ticaret 62, 64, 65, 68, 69, 71, 74, 75, 79
— Antlaşması(1933 tarihli) 126
— mukavelenamesi (1925), Türkiye ve Bulgaristan arasında 53, 570
— Nezareti 70
— odası 109, 560
— ve Seyr-i Sefain Muahedenamesi(1930), Türkiye ile Bulgaristan arasında 107, 128
— ve Seyr-i Sefain Mukavelenamesi 10, 68
— ve ziraat daireleri 109
—i bahriyye 121
Ticari ve sinaî anonim şirketler 64, 65
Times gazetesi 356
Todor Pavlov, bkz.Pavlov 250, 252
Todorov, Nikolay, Bulgar Milli Eğitim

Bakanlığı görevlisi 472
Todorov, P., Emniyet Müdürü ve Komite üyesi 307, 341
Tokatlayan 529
Tokatliev, Memduh, Cemiyet-i Hayriye'nin kurucularından 489
Tomov, İkinci Daire Belediye Reisi 259
Tophane rıhtımı 553
Topkapı Sarayı 591
Topuzov, Doktor, Bulgaristan'da Cemiyet-i Hayriye ve Altınordu teşkilatı yöneticilerinden 489
Torfo çiftlik 4
Toşev, Ortaelçi, İstanbul Antlaşması Bulgar delegesi, 3, 17, 20, 27, 33, 34, 35
Trakya 37, 163, 198, 199, 201, 202, 238, 367, 458, 579
— Cemiyeti 367
— göçmenleri 234
— muhacirini 36
Trikinoskopi 137
Trianon Antlaşması 461
Tsankov, Aleksandır, Profesör, Bulgaristan Milli Eğitim Bakanı 394, 395, 296, 531
Tsonev, Boris, Öğretmen, Bılgarska Kitka kurucusu ve yöneticisi 604, 605
Tsvetinov, Bulgaristan Dışişleri Bakanlığı Dinişleri şubesi müdürü 492
Tuna 164, 234, 379, 388
— sahili 310
Tunca nehri 6, 19
Turan (kültür-eğitim ve spor teşkilatı) 494, 495
— Cemiyeti 328, 329, 446, 486
— Derneği 429
— gençliği 329
— teşkilatı 300, 304, 347, 353, 476, 477, 478, 489
Turan-Varna, Bulgaristan'da çıkan Türk gazetesi 298, 533
Turquez ajansı 209
Tuzlagölü 9
tuzlu balıklar 123, 128
tüberküloz 136

Türk-Alatlı 5, 6
Türk(ler) 180, 191, 192, 198, 201, 202, 202, 204, 206, 207, 209, 212, 219, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 244, 245, 252, 255, 259, 260, 261, 272, 274, 275, 279, 280, 284, 287, 288, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 299, 301, 302, 305, 308, 321, 331, 333, 340, 348, 350, 352, 358, 363, 368, 373, 378, 379, 380, 381, 382, 388, 410, 437, 440, 445, 451, 454, 455, 457, 458, 459, 460, 463, 476, 479, 480, 482, 486, 487, 491, 492, 494, 495, 497, 503, 504, 507, 529, 531, 538, 555, 572, 586, 589, 613, 623, 635, 638
— ahalisi 486
— ailesi 294
— alfabesi 432, 512
— anonim kronikleri 388
— arazisi 636
— Askerî okulları 445
— aydınları, Bulgaristan'daki 347, 401, 412, 414, 445, 446, 448
— azınlık, Bulgaristan'daki 301, 330, 347, 351, 360, 458
— Bakanlar Kurulu 389
— basını 190, 292, 303, 331, 446, 473
— bayrakları 545, 558, 559, 588, 605, 618
— belediyeleri 334
— belgeleri 389
— Büyükelçiliği, Sofya'daki 158, 179, 258, 263, 265, 270, 296, 330, 347, 349, 353, 365, 366, 389, 390, 422, 423, 424, 475, 476, 482, 492, 495, 499, 500, 502, 530, 531, 533, 595, 617, 640, 648, 649
— çiftçileri 565
— çocukları 412, 413, 444, 448
— dernekleri 498
— Devlet Arşivi 387, 389
— devleti 50, 388, 454, 455, 459, 462
— dili 292, 321, 333, 340, 397, 410, 456
— dinî teşkilatları 291, 454
— doktorlar 288
— donanması 176
— dünyası 459
— ekalliyeti 366, 367
— el yazmaları 388

- gazetecileri 534, 535
- gazeteleri 210, 296, 299, 327, 331, 332, 356, 380, 533, 535, 593
- gelenekleri 459
- gençleri 446, 487, 490
- gümrük tarifesi 123, 128
- halkı 191, 194, 195, 196, 197, 203, 254, 301, 303, 304, 330, 331, 332, 334, 360, 363, 364, 371, 372, 373, 377, 400, 401, 403, 404, 405, 406, 408, 410, 412, 413, 416, 417, 429, 430, 432, 434, 436, 437, 438, 440, 441, 443, 445, 446, 447, 449, 454, 455
- heyeti 200, 201, 202, 203, 210, 215, 378
- hocalar 320
- hurda arşiv malzemesi 391, 394
- hükümeti 54, 191, 212, 216, 235, 248, 394, 436, 460, 464, 476, 478, 495, 496, 499, 518, 596
- imamlar 320
- kadını 285, 585, 592
- kasabası 582
- Kemalist basını 470
- Kemalistleri 330, 468
- kitlesi 332
- kolonisi 617, 648
- konsoloshaneleri 42, 47, 48, 49
- konsolosluğu 330
- kökenli 330
- köyleri, Bulgaristan'daki 410
- Kültür ve Spor Dernekleri 300
- marşı 347, 545
- Matbuat Cemiyetleri 270, 534
- mebuslar 259
- medeniyeti 587
- mektepleri 262, 501, 502, 503, 557
- Meriç şarkısı 347
- merkezleri 330
- milleti 343, 432, 538, 539, 542, 543, 569, 573, 574, 583, 585, 587, 610, 613, 620, 622, 623, 627, 658
- Milli Kongresi 347, 349
- Milli Kongresi Teşkilatı 353
- millî marşı 605
- milliyetçi ordusu 217

- milliyetçileri 205, 209, 216, 217, 218
- misafirler 637
- müftüler 320
- nüfus 303, 320, 328, 330, 346, 349, 453, 459, 462, 464, 487, 489
- okul yönetimleri, Bulgaristan'daki 362, 404, 406, 409, 411, 414, 416, 417, 420
- okulları, Bulgaristan'daki 288, 289, 290, 291, 292, 333, 334, 337, 407, 409, 412, 413, 416, 417, 418, 419, 421, 456, 475, 476, 477, 478, 481, 486, 487, 511
- ordusu 176, 226
- öğretmenleri 333, 335, 409, 410, 412, 414, 419, 420, 484, 488, 490, 494, 497
- Özel Okulları, Bulgaristan'daki 291, 292, 443
- parlamentosu 202
- Pedagoji Okulu, Şumnu'da 334, 456
- propagandası 483, 486, 487, 491, 492, 493, 497
- resmî yetkilileri 604
- ricali 629, 630, 634
- rüştiye okulları 508
- sefareti 618, 619, 633
- Siyasî Mülteciler 297
- subaylar 426
- tabiiyeti 42, 43, 47, 48, 49, 55
- tarihçileri 358
- tarihi 396
- tarzı mimari 582, 583
- tebaası 55, 58, 59, 60, 579
- teşkilatları 476, 490
- topçu sınıfı 206
- toplumu 190, 500
- toprakları 558, 596
- vatandaşı 229, 484
- vekilleri 612, 619
- yöneticiler, Bulgaristan'daki 454, 459
- Ziraat Birliği 297
- -Bulgar antlaşması 46, 230, 232, 518
- -Bulgar Askerî Antlaşması 222
- -Bulgar bayrakları 258
- -Bulgar Cemiyeti 557, 618, 628, 638
- -Bulgar Derneği 191, 261

— -Bulgar dostluğu 369, 564, 595, 600, 601, 608, 613, 624, 633

— -Bulgar Dostluk Cemiyeti 258, 271

— -Bulgar Dostluk Muahedesi 629

— -Bulgar İlişkileri 640

— -Bulgar İttifakı 599

— -Bulgar misakı 637

— -Bulgar Muhadenet Cemiyeti 564, 648

— -Bulgar münasebeti 577, 580

— -Bulgar müzakereleri 632, 633

— -Bulgar ricali 616

— -Bulgar uzlaşması 515

— -Bulgar yakınlaşması 596

— -Rus Konferansı 219

— -Yunan dostluğu 634

— -Yunan Misakı 629, 630, 631, 634, 636, 637

— -Yunan Muahedesi 644

— -Yunan münasebeti 627

Türkçe 24, 25, 198, 268, 468, 551, 552, 556, 603

— gazeteler, Bulgaristan'da 530

— harfler 266

Türkiye 41, 49, 52, 54, 55, 56, 60, 62, 65, 68, 74, 84, 85, 96, 107, 113, 123, 124, 126, 127, 128, 130, 135, 156, 162, 165, 180, 181, 200, 201, 202, 204, 207, 211, 212, 217, 218, 219, 220, 222, 227, 229, 230, 231, 233, 234, 235, 238, 239, 242, 246, 247, 249, 250, 256, 257, 259, 260, 261, 262, 263, 265, 267, 268, 270, 271, 273, 278, 279, 283, 285, 292, 298, 301, 302, 303, 305, 307, 308, 321, 328, 333, 334, 344, 346, 348, 350, 351, 352, 356, 365, 366, 367, 368, 369, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 381, 383, 391, 394, 396, 432, 436, 439, 445, 446, 447, 448, 451, 452, 454, 455, 459, 460, 462, 464, 466, 476, 481, 486, 490, 491, 515, 518, 519, 521, 532, 537, 538, 540, 542, 544, 546, 548, 557, 561, 562, 568, 573, 578, 579, 580, 581, 583, 584, 587, 589, 590, 595, 596, 597, 598, 599, 601, 603, 611, 612, 621, 623, 624, 625, 627, 631, 635, 636, 643, 644, 657

— Bulgarları 61

— Büyük Millet Meclisi 206, 213, 214, 238, 256, 369, 518, 519, 576, 619

— Büyük Millet Meclisi Hükümeti Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi 222

— Büyük Millet Meclisi Reisi Başkumandan bkz. Mustafa Kemal

— Büyük Millet Meclisi Riyaseti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti 225

— Cumhurbaşkanı, bkz. Mustafa Kemal

— Cumhuriyet Hükümeti 126, 127, 516, 542

— Cumhuriyeti 51, 52, 56, 84, 256, 261, 272, 281, 283, 459, 462, 499, 533, 570, 595, 600, 613, 620, 622, 625, 626, 640, 645

— Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu 422

— Cumhuriyeti Başbakanı bkz. İnönü

— Cumhuriyeti Başvekâlet Muâmelât Müdürlüğü 422, 423

— Cumhuriyeti Genelkurmay Başkanlığı Atase Arşivi 151, 159, 162, 167, 170, 172, 174, 177, 179

— Cumhuriyeti Hariciye Vekaleti 262, 366, 368, 365, 595

— Cumhuriyeti Maliye Vekâleti 422, 424

— Cumhuriyeti Maliye Vekâleti Muhâsebât Umum Müdürlüğü 424

— Devleti 329, 588

— Dışişleri Bakanlığı 262, 499

— ithalat rejimi 127

— ricali 583, 584

— sefareti 617

— tebaası 56

—'nin politik durumu 200

— -Bulgaristan Dostluk Antlaşması 643

tütün üretimi 288

Tzonkov hükümeti 519

U

Uluslararası Kongre, La Haye'de 517

Unyon kulüp, Sofya'da 171, 618, 628

Ustina 484

Ustrumca 170, 178, 181

Utro gazetesi, Sofya 557, 593, 596

uyuz 134

Uzak-doğu demiryolu 517

Uzun Köprü 38

Ü

Üçlü Balkan İttifakı 599

Üçlü ittifak 172, 601
Üçüncü Enternasyonel 248
üsera-yı harbiye 10, 11
V
vakıf(lar) 295, 454
— mülkleri 293, 294, 295
Vakit gazetesi 606, 643
Valçev, B., Bulgar elçilik müsteşarı 648
valeks 127
Van 303
Varbanov, M. İvan, Sofya Polis Müdiriyeti şube müdürlerinden 555
Varna 173, 270, 271, 287, 291, 354, 483, 487, 492, 493, 494, 497, 498, 612, 639
— Gazeteciler Birliği 602
— kazası 41
— kazası okul müfettişliği 444
— limanı 175
— Muavin Konsolosluğu 263
Varşova 266, 269
Vasilev, Dimitri, Bulgaristan sefarethanesi görevlilerinden 555
Vasilev, Ziraat Nazırı 271
Vayevo 170
Vazov, General 259
veba 133
Vedit, Türkiye Başvekalet Kalem-i Mahsus Müdürü 614
Veliyev, Eyüp İbrahimov, Pliskov köyünde öğretmen 497
Venizelos 374
Venüs 587
Verbanov, Bulgaristan Maarif katibi 501
vergi 62, 73
Versay Antlaşması 373
Viçev, General, Bulgaristan Genelkurmay Başkanı 178, 180, 183, 185
Vidin 315, 349, 354, 359
— bölgesi 308
— kazası 41
— piskoposluk bölgesi 314
Wilson 588
Viran Teke, hudut geçiş noktası 132
Viskonsolosluklar [Şehbender vekaletleri] 10

Viyana 603
Vranya sarayı 650
Vratsa kazası 41
Y
yabancı postalar 202
yabancı subaylar 202
Yahudi 288, 352
Yakındoğu 200
Yalova 286
Yanbolu 483, 484
Yanev, P., Bulgaristan Adliye Bakanı 227, 244
Yankova 487
Yarın-Şumnu, Bulgaristan'da çıkan Türk gazetesi 298, 299
Yavuz, savaş gemisi 639
Yaylacık karyesi 7
Yaylagüne köyü 37
Yeni Osmanlılar 190
— Cemiyeti 192
Yeni Zağra 484
Yenipazar 494
Yordanov, V., Sofya Milli Kütüphane Müdürü 393, 397
Yotov, Dimitri, Filibe'de İstinaf Mahkemesi Üyesi 340
Yozgat 243
Yuanna, Bulgar Kraliçesi 282, 571, 633
Yugoslavya 353, 467, 647, 651
— hükümeti 467
— murahasları 528
Yunan(lılar) 151, 152, 155, 165, 176, 177, 180, 181, 181, 199, 207, 212, 222, 240, 358, 374, 473, 491, 587, 635
— ajansı 641
— askeri 479
— bakanı 380
— birlikleri 198
— delegeleri 202
— gazetecileri 541
— gümrük yetkilileri 479
— heyeti 210
— hükümeti 202
— istilası 375

- işgali 198
- kumandanlığı 210
- murahhas heyeti 541
- murahhasları 522
- ordusu 177, 180, 202, 205, 206, 207, 209, 210, 218, 374, 378
- patriği 236
- polisi 479
- sınırı 172
- taarruzu 206, 212
- toprakları, 326
- -Türk paktı 381

Yunanistan 124, 153, 156, 162, 164, 165, 166, 167, 170, 173, 179, 180, 181, 200, 205, 208, 209, 247, 263, 301, 309, 373, 374, 581, 600, 601, 627

— Trakyası 473

Yunus Nadi 515, 551

Yusuf Kemal Bey, Adliye Komiseri 219

Yüksek Dinî okulu, Şumnu, bkz. Nüvvab

Yüksek Müslüman Dinî Okulu, Şumnu, bkz. Nüvvab

yün 127

yürütme komitesi 196

Z

Zabıta-i sıhhiye 71

— komitesi 527, 529

Zağra il müfettişi 479

Zahariyev, Nikola, Sobranya meclisi ikinci reisi 554, 628

Zahire borsası 560

Zarya gazetesi 599

Zekai Beyefendi, Büyükelçi ve Diyarbakır Mebusu 107, 122, 125

Zekeriyev, Ömer, Bulgaristan Türk Öğretmenler Birliği'nin sekreteri 421

zeytin 127

zeytin yağı 127

Zinoviev, III. Enternasyonalin Başkanı 217

Ziraat Bankası 583

Ziraat Nezareti 70

Ziraat vekil, bkz. Sabri Bey

Ziya Emin, Öğretmen 495

Zlatin, N., Dr., Bulgaristan'da kağıt fabrikası

yöneticisi 392, 393, 394

Zlatograd şehri 476, 479, 483

Zora gazetesi, Sofya'da 557, 593, 635, 645

УКАЗАТЕЛ

на имената и географските наименования

А.

Абдул[л]ах Ефенди – главен мюфтия на България – 505

Абдул – Меджид Ефенди – принц престолонаследник – 213

Австрия – 154, 156, 166, 175, 180, 181, 224

Ага хан – виден индийски мюсюлмански общественик – 220

Аднан Бей, д-р – представител на Министерството на външните работи в Истанбул – 228, 229, 380

Адрианопол; Одрин; Едирне – град в Турция – 33, 36, 37, 163, 193, 227, 241, 243, 244, 283, 334, 382, 557

Адрианополски вилает; санджак /област Едирне в Турция/ - 36, 38, 39, 40

Адриатическо море – 155

Азербайджан; Азербайджанска република – 220, 221

Азиз Бей – подуправител на Адрианопол /Едирне/ - 36, 39, 40

Азия – 587

Айкири /Айкъръ/ йол – село на българо-турската граница – 6

Акалан – село на българо-турската граница – 8

Александрия – 254

Али Наджи – кореспондент на Анадолската Агенция в София – 530

Али Шевки Бей – бивш Държавен подсекретар в Министерството на външните работи, посланик на Турция в София – 96, 343

Аксарай – квартал в Европейската част на Истанбул – 607

Ак-су /Аксу/ - блато в Турция – 9

Али Бей – заместник-председател на групата на Народно-републиканската партия във Великото национално събрание на Турция – 616

Али Дженани Бей – депутат във В. Н. С. на Турция от Гази Антеп, бивш министър на търговията – 68, 83

Алиев, Аф. Садък – бивш народен представител, председател на училищното настоятелство в Русе – 495

Али Риза Бей – директор на Истанбулската полиция – 545, 560

Али Фуад Паша – кемалистки посланик в Москва и бивш главнокомандващ Измирския фронт – 219

Алишев, Осман Р. – член на Турския училищен съюз в България – 421

Али Шевки Бей – бивш Държавен подсекретар при Министерството на външните работи на Турция – 69, 83, 106

Америка /САЩ/ - 268

Англия, Великобритания – 207, 208, 220

Ангора; Анкара – 51, 52, 53, 58, 59, 60, 67, 83, 84, 95, 96, 106, 123, 129, 131, 147, 203, 205, 207, 208, 211, 212, 213, 215, 216, 218, 219, 221, 222, 225, 227, 228, 242, 248, 253, 254, 256, 266, 273, 274, 275, 277, 283, 347, 351, 352, 365, 369, 370, 378, 380, 427, 436, 451, 459, 515, 519, 520, 536, 539, 540, 541, 544, 545, 546, 548, 552, 553, 554, 557, 558, 559, 562, 563, 567, 573, 576, 577, 578, 582, 583, 587, 595, 597, 598, 600, 602, 603, 604, 610, 619, 620, 623, 626, 636, 637, 644

Акиф Ефенди – от Шуменското духовно училище “Нюваб” – 470

Албания – 155, 231, 537

Антонов, Никола – извънреден пратеник и пълномощен министър в Анкара – 129, 131, 147, 619, 628

Абтура/х/манов, Ахмед – директор на турската прогимназия в Шумен – 491

Арас, д-р Тевфик Рюштю; Тевфик Рюштю Бей; Тевфик Ружди Бей – министър на външните работи на Турция – 85, 95, 246, 247, 248, 249, 263, 276, 446, 474, 545, 546, 552, 558, 563, 564, 568, 569, 584, 585, 592, 595, 608, 609, 611, 612, 614, 616, 617, 619, 620, 622, 628, 629, 632, 633, 637, 643, 645, 647, 648, 649, 650

Арда – река в България и Турция – 7, 18, 19

Ардахан – град в Турция – 382

Ардинска околия – 483

Ардино, град в България – 477

Армения – 206

Арнауткьой – квартал в европейската част на Истанбул – 607

Асъм Бей – директор на Монопола – 560

Артатюрк, Мустафа Кемал; Гази

Мустафа Кемал; Мустафа Кемал Паша – военен аташе в София и Президент на Република Турция – 156, 160, 166, 168, 170, 173, 176, 178, 182, 185, 189, 193, 195, 197, 207, 213, 214, 217, 221, 222, 225, 227, 229, 237, 240, 241, 242, 243, 245, 250, 252, 253, 254, 255, 256, 258, 260, 265, 266, 267, 268, 269, 271, 272, 283, 298, 302, 347, 348, 369, 370, 372, 373, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 382, 383, 423, 445, 447, 376, 478, 484, 488, 493, 503, 532, 538, 539, 542, 546, 564, 567, 573, 574, 583, 588, 589, 590, 596, 597, 599, 603, 604, 605, 609, 614, 615, 622, 630, 633, 645, 655, 656, 657, 658

Атина – 201, 541

Атерен – Деро – река на българо-турската граница – 8

Афганистан – 221, 268

Ахирянбунар /Ахирян пънар/ - село в Турция – 8

Ахмедов, /Х/юсеин Ефенди – главен мюфтия на България – 356, 469, 492

Ахмед Рефик Бей, професор по история в Истанбулския университет – 388, 389, 390

Ачков, Димитър – личен приятел на М.К. Ататюрк – 493

Б.

Бабаески, град в Турция – 38

Багдад – 234, 380

Баден – Виена, град в Австрия – 224

Байчев, Антон, директор на

Училището по физкултура във Варна – 602

Баку – 217

Балабан Баси /Балабан Башъ/, село в Турция – 6

Баламезов – генерален консул на България в Истанбул – 554

Балканите; Балкански полуостров – 151, 165, 231, 239, 246, 260, 281, 290, 336, 352, 353, 379, 467, 521, 523, 537, 611, 614, 621, 623, 625, 658

Балъкесир, град в Турция – 579

Баталов, Коста – министър на външните работи и изповеданията – 346

Батум /Батуми/, град в Грузия – 220

Баш Клиса /Башкилисе/, село в Турция – 8

Баля – селище в България – 178

Бибек, квартал в Европейската част

на Истанбул – 607

Бекир Сами Бей – представител на Анкарското правителство на Лондонската конференция – 201, 203, 205, 209, 212

Бек – Тазли /Бекшатлъ/ село в Турция – 7

Белград – 170, 651

Белинов – шеф на протокола в Министерския съвет на България – 648

Берлин – 378

Бехчет Бей – директор на Монопола – 560

Бешикташ – квартал в Европейската част на Истанбул – 607

Блажев, Ст. – секретар при Главното мюфтийство - 393

Близкият изток – 627

Божков, - директор на БДЖ – 629

Борис III, цар на България – 256, 258, 261, 265, 282, 369, 505, 628, 623, 650

Босна – 353

Босфора, проток – 253

Бояджиев, ген. Големан, бивш министър на войната – 222, 224, 225

Бояджиев, д-р Атанас – министър на просвещението – 645

Будапеща, Пеща – 160, 250, 603

Булгар – Лефке, село в България – 6

Булгар – село в Турция – 38

Бургас, град в България – 41, 270, 354, 483, 556

Бургаско пристанище – 175

Бурнава /Борнова/, град в Турция – 246

Буров, Атанас – министър на външните работи и изповеданията – 246, 251, 263, 270, 546

Бурса; Бруса, град в Турция – 206

Буюк – Деро /Буюк деро/, река на българо-турската граница – 6

България; Царство България – 3, 9, 11, 13, 14, 17, 20, 21, 25, 27, 28, 33, 34, 35, 37, 40, 41, 42, 43, 45, 46, 47, 50, 51, 52, 53, 54, 56, 57, 59, 60, 64, 68, 84, 85, 96, 107, 124, 126, 128, 130, 153, 154, 156, 162, 163, 167, 168, 180, 10, 173, 174, 177, 178, 179, 181, 182, 190, 222, 227, 231, 233, 234, 235, 236, 238, 239, 246, 247, 248, 249, 250, 257, 260, 262, 268, 269, 270, 271, 272, 281, 284, 285, 286, 287, 288, 290, 294, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 306, 307, 328, 330,

334, 346, 347, 348, 349, 350, 352, 353, 354,
355, 356, 360, 361, 365, 366, 367, 368, 374,
377, 378, 379, 381, 388, 391, 397, 398, 399,
401, 415, 421, 422, 423, 424, 425, 430, 432,
433, 434, 436, 437, 440, 442, 445, 447, 451,
452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 460, 462,
465, 466, 467, 469, 471, 473, 474, 480, 482,
483, 488, 491, 493, 494, 496, 500, 501, 502,
503, 504, 505, 506, 507, 509, 510, 516, 518,
519, 520, 521, 530, 531, 534, 553, 555, 556,
559, 562, 568, 571, 574, 579, 580, 581, 584,
596, 597, 598, 599, 600, 601, 604, 605, 606,
608, 610, 611, 619, 621, 622, 623, 625, 629,
630, 631, 636, 639, 643, 644, 647, 651, 656

В.

Ваево; Валево, град в Югославия –
170

Вазов, ген. Владимир – 259

Ван – град, езеро в Турция – 303

Варна – 41, 173, 270, 271, 291, 298,
300, 354, 487, 492, 493, 494, 497, 533, 556,
602, 612, 613, 639

Варненска околия; окръг – 287, 498

Варненско пристанище – 175

Варшава – 267, 269

Василев, Григор – министър на
земеделието и държавните имоти – 271

Василев, Димитър – висш служител
в Българското посолство в Анкара – 554

Вашингтон – 52, 60

Ведит Бей – директор на
Специалната канцелария при Министър-
председателството на Република Турция –
615

Велиев, Еюб Ибрямов /Ибрахимов/
- учител в с. Плисков, Новопазарско – 497

Венизелос, Елефтерос – министър-
председател на Гърция – 374

Видин, град в България – 41, 298,
315, 354

Виена – 603

Вирантеке, граничен пункт на
българо-турската граница – 132

Вичев, генерал – началник на
Генералния щаб на българската армия –
178, 180, 183, 185

Враня – частна резиденция на Цар
Борис III – 650

Враца; Враг/т/ца, град в България –
41

Вълчев, - съветник в Българското
посолство в Анкара – 648

Върбанов, - главен секретар в
Министерството на народното
просвещение – 501

Върбанов, Иван – началник отдел в
Дирекция на полицията – 554

Г.

Гаджанов, Д., лектор по турски език
в Софийския университет – 393, 395, 397

Гази Айнтаб, Гази Антеп, град в
Турция – 68

Гайдахор – Дерев, река в Турция – 8

Гайдахор, село в Турция – 8

Галиполи /Гелиболу/, град в Турция
– 38

Галич Паша – 184

Гевгелий, град в Македония – 166

Германия – 179, 180

Гйоз Тепе /Гьозтепе/, предградие на
Измир – 229

[Голуков, Глушков] – директор на
полицията – 648

Голц – германски военен аташев
София – 180, 181

Голя, река на българо-турската
граница – 5

Груев, Д. – началник на
Вероизповедния отдел в МВнР – 307,
341, 364

Гугучков, И.Д. – търговец – 36, 39,
40

Гуро, генерал – 209

Гьокчебунар, [село] България – 8

Гъбенски, Иван – началник на бюро
при Министерството на търговията,
промишлеността и Труда – 108, 123, 125

Гърция – 125, 151, 153, 156, 165, 167,
173, 179, 180, 181, 200, 205, 208, 209, 247,
302, 309, 373, 374, 600, 619, 644, 648

Гьолджук /Гьолджик/ село в Турция
– 7

Гюмюрджина, Камотини, град в
Гърция – 41, 180, 190

Гюмюрджински окръг /Комотински
окръг/ Гърция – 483

Д.

Дагестан – 220

Дамад Ферид Паша, зет на султан

Мехмед VI – 211

Данев, Стефан – журналист от в. "Утро" – 554, 593

Данчев, Иван – директор в Министерството на външните работи и изповеданията – 554

Дарданелите, Чанаккале, проток – 202

Даръ-Дере; Златоград, град в България – 199

Даръдеренска; Златоградска околия – 318

Даскалов, ген. Теодоси, бивш министър на войната – 655

Деде Агач, Александопулос, град в Гърция – 33

Дели, село в Турция – 5

Делива /Делидере/, река на българо-турската граница – 4, 5

Делиорман; Лудогорие, област в Североизточна България – 439, 440, 497

Демирхан – Дере /Демирхандере/, река на българо-турската граница – 6

Дервишка мог[ила] /Дервиштепе/, село в Турция – 6

Дермен-Дере, река на българо-турската граница – 6

Дериндже, курортно селище на брега на Босфора – 608

Джавит Бей, посланик на Албания в Турция – 610

Джафер Таяр Бей, полковник, командващ турската армия в Източна Тракия – 193, 194

Джеват Бей – близък саратник на Мустафа К. Ататюрк и негов представител в София – 238

Джевдетов, Вахдет – бивш началник на вакъфите в Главно мюфтийство – 476, 481

Джевдетова, Зехра, учителка в частното турско училище в Пловдив – 477, 481

Джелил/ов/, Мехмед, редактор на в. "Дору йол" и на в. "Рехбер", служител в Министерството на вътрешните работи и народното здраве – 296, 292, 531

Джелилов, Шахабедин, член на Кемалистко движение в София – 493 – 494

Джемал Бей, директор в Министерството на външните работи на

Турция – 615

Джемал Паша, виден младотурски ръководен деец – 615, 221

Джиджев, М. И., секретар в Българската легация в Цариград – 36, 39, 40

Джордж, Лойд, министър-председател на Англия – 201, 354

Джумая – Баля; Горна Джумая; Благоевград, град в България – 178

Джуров, Раиф Адил, председател на училищното настоятелство в Пловдив – 480, 481 482

Диарбекир; Деарбакър, град в Турция – 108

Димитриев, [Радко], генерал – 183

Димитри – кьой /Димитрикьою/, село в Турция – 6

Димитров, заместник-председател на Народното събрание – 261

Димов, Вергил, главен секретар на Българския земеделски народен съюз – 554, 586

Димотики, град в Гърция – 37

Добрев, Косьо – директор в Дирекция "Обща политика" и помощник съветник в МВнРИ – 259

Добруджа – 234, 253, 440, 458

Дорев, Панчо, тюрколог – 387, 389

Доспат, град в България – 317

Драгоман ж.п.гара; град Софийска област – 648

Драна гьол, езеро в България – 9

Драндаров – главен каиердинер на Цар Борис III – 619

Дребизна, село в България – 8

Дрина, река в Югославия – 177

Дръндар, село в България, Варненска обл. – 498

Дунав/а/, река – 164, 234, 380

Дунавски бряг – 310

Дьовлен; Девин, град в България – 317, 318

Е.

Европа; Източна, Южна, Югоизточна – 280, 358, 555, 563, 597, 621, 635

Егейски бряг – 378, 379

Егейско море – 9, 34, 155, 233, 473, 630, 635

Египет – 467
 Еменуллах, крал на Афганистан – 266, 268
 Емин Бей – прокурор в съда в Димотики, Гърция – 36, 39, 40
 Емин, Зия – учител, председател на Училищното настоятелство в Русе – 495
 Еминов, Ибрахим Ахмедов – един от водачите на кемалисткото движение в Търговище – 486
 Еминьоню, квартал в Европейската част на Истанбул – 607
 Емир Зейт – посланик на Ирак в Турция – 610
 Енвер Паша, военен министър и началник на Генералния щаб на Турция – 221, 303
 Енис Бей – посланик на Турция в Атина – 609
 Ерзерум; Ерзурум, град в Турция – 303, 382
 Жеков, ген. Никола – началник на Генералния щаб на българската армия – 371
 Женева – 247, 351, 621, 637
 З.
 Захариев, Никола – заместник-председател на Народното събрание – 554
 Зекериев, Юмер, секретар на Турския учителски съюз в България – 421
 Зекайи Бей – бивш министър и посланик на Турция в Солун – 108, 123, 125
 Зиновиев, Григорий, председател на Третия интернационал – 217
 Зия Гьокалп, писател, философ, идеолог на турския национализъм – 484
 Златин, д-р Н., директор на книжната фабрика в Княжево – 392, 393, 394
 Златоград, град в България – 476, 479
 Златоградска околия – 483
 И.
 Ибрахимов, Хамид, председател на благотворителното дружество “Сабахат” – Русе – 495
 Ибрям, Х., настоятел на дружеството “Алтън Орду” в Шумен – 490

Иззет Паша, генерал, министър на вътрешните работи на Турция – 211, 212, 216

Италия – 207, 208, 209, 619

Й.

Йоанна, българска царица – 282

Йозгат, град в Турция – 243

Йорданов, Вел., директор на Народната банка в София – 393, 397

Йотов, Димитър, член на Апелативния съд в Пловдив – 341

К.

Кавказ, планина – 217, 218

Кавказка граница – 243

Каглайк /Чайлак, Чайърлък/ село в Турция – 5

Кади Донд, /Кадъ Дондурмасъ/ село в Турция – 38

Кадри Оуз, журналист от турския в.”Джумхурийет” – 656

Кадъ-кьой /Кадъкьой/, село в Турция – 38

Кадъкьой, квартал в Азиатската част на Истанбул – 607

Казикли – гьол, Казъкльгьол, езеро в Турция – 9

Казичене, ж.п.гара, село Софийско – 650

Кайликликьой, Кайлъклъ кьою, село на българо-турската граница – 8

Кайро – 353, 465

Каланявай, селище в Югославия – 170

Калдиркос /Калдъркос/, село на българо-турската граница – 8

Календеров, Михаил, член на Демократическата партия – 554, 565

Калогеропулос, представител на Гърция на Лондонската конференция 201

Калфов, Христо, министър на външните работи и изповеданията – 380

Камила-кьой, село в Турция – 4, 5

Кандилджик, село в Турция – 5

Кантакузен, румънска принцеса – 539

Кантарджик /Кантарджъ/ Осман, настоятел на дружеството “Алтън орду” – Шумен – 490

Караагач, квартал на Одрин

/Едирне/ - 273, 544

Карабаиляр /Карабаалар/ село в
Турция – 5

Карагеоргиев, Тодор – служител в
МВРНЗ – 472

Каранджулов, Антон – първи
секретар в политическата дирекция в
[МВнРИ] – 451, 464

Карп, - посланик на Румъния в
Турция – 609

Карс, град в Турция – 382

Кепели-гьол /Къналъ гьол/, село в
Турция – 9

Киликия – област в Турция – 208

Кизил-Дели /Къзълдели дере/, река
на българо-турската граница – 8

Кирлик; село Бенковски, Хасковска
област – 479, 480

Кладара, село в България – 5

Княжево, село; квартал на София –
391, 394, 396

Кожухаров, Д. – 39, 40

Колев, депутат в Народното
събрание, член на българо-турското
дружество за приятелство в София – 259

Колчев – директор на управлението
на Българските държавни железници – 647

Колушев, Никола, посланик на
България в Турция – 190, 192

Конице, Мехмед Бей, председател
на делегацията на Албания на Втората
Балканска Конференция в Турция 1931 –
537

Кранту, село в България – 8

Крумовград – 478

Крумовградска околия, България –
483

Кубрат, град в България – 497

Кудрет Бей – заместник директор на
Общата дирекция на протокола в МВнР на
Турция – 273, 278, 544, 545, 548

Купенков, журналист от в. "Зора" –
554, 557, 593

Кушу-кавашка околия,
Крумовградска /Хасковска област/- 318

Кънчев – бивш легационен
съветник, член на българската делегация в
Лозана – 378

Кърджали, град в България – 323,
476, 477, 483

Кърджалийска околия, България –

483

Кърк килисе, Кирк Килисе, град в
Турция – 36, 37, 38, 40

Кьосеиванов, Георги – министър-
председател – 648, 649, 650

Кюстендил, град в България – 41

Кязим Карабекир Паша, - 243, 244,
381, 382, 383

Кязъм Паша /Кязим Паша/,
председател на В.Н.С. на Турция – 275,
277, 547, 569, 584, 609

Кямил Бей, подполковник от
турския Генерален щаб – 189

Л.

Лакса – австрийски военен аташе в
София – 180, 181

Лазаров, Ас. – инспектор,
ръководител на служба в Министерството
на народното просвещение – 498

Лазаров, ген., командир на
Софийския гарнизон – 258, 261

Лафва, село в Турция – на българо-
турската граница – 5

Ленин, Владимир Илич – 217, 588

Лепов, зам.председател на
Народното събрание на България – 628

Лизгар /Ъзгар/, село в Турция – 38

Ликуди, село в България – 5

Литвинов – министър на външните
работи на СССР – 366

Лозана – 242, 245, 351, 379, 381

Лондон – 199, 200, 202, 203, 205,
214, 216

Лом, град в България – 315

Луканов, Л. – началник на отделение
в МВРНЗ – 50

Люлебургаз, град в Турция – 38, 183

Люпчев, Андрей – министър-
председател – 270, 271, 492, 519

М.

Мавродио /Мавродийе/ село в
Турция – 5

Мадзура /Дизура/, село в Турция – 4

Маджаров, Петър, симпатизант на
кемалисткото движение в Шумен – 493

Мандос, град в Турция – 36

Македония – 151, 152, 153, 155, 170,
175, 180, 181, 231, 234, 236, 353, 388, 584

Малинов, Александър – председател на Народното събрание на България – 163, 617, 618, 628

Малкочлар – Кайбилар /Малкочлар – Каиплер/, граничен пункт на българо-турската граница – 132

Мала Азия; Анадол/з/ - 193, 205, 206, 207, 209, 211, 217, 219, 227, 228, 234, 240, 243

Манавотов, Пипер – депутат от Национал-либералната партия – 554

Мандра-Дере, река на българо-турската граница – 8

Мандра, село в Хасковска област – 8, 18

Мандрица, село в България – 8

Манев, [Георги] – министър на народното просвещение – 501

Манолов, Ф. – главен секретар на МНП – 307, 341

Манушев, В. – агроном – 36, 39, 40

Маринов, Д. – полковник от запаса – 36, 39, 40, 307

Марков, ген. Тодор – генерален консул в Одрин и Истанбул – 227, 245, 284, 285, 286, 377, 383

Марица, река в България, Турция и Гърция – 6, 7 8, 16, 19, 33, 34, 162, 163

Мармара – правителствена, лятна резиденция в Анкара – 547

Мастанлийска; Момчилградска околия; Мастанлийски окръг- България – 287, 318, 476, 483

Махмуд Паша, генерал министър на Марината – 4, 17, 20, 28, 33, 35

Махмуд Бей, полк. От Генералния щаб на турската армия – 37

Мдевани – посланик на Съветска Русия в Анкара – 219

Менемен, град в Турция – 349

Менеменли Нуман Бей – посланик и главен секретар в МВнР на Турция – 108, 123, 125, 129, 131, 147

Мехмед Таксим Бей, виден турски богаташ и кемалист от Пловдив – 481, 482

Мелник, град в България – 584

Минчов, представител на българската делегация на Балканския ветеренарен конгрес – 526, 527

Митков, Йордан – началник на Отделението на митниците при

Министерството на финансите – 68, 83, 107, 123, 125

Митхат Паша – 387

Михалчев, д-р – посланик на България в Москва – 366

Младеновица, град Югославия – 176

Моллов, Хасан – председател на училищното настоятелство в Русе – 496
Москва – 218, 219, 220, 221, 351, 366

Мраморно море – 122, 204, 253

Мугла, град в Турция – 551

Мудрос; Мондрос – остров в Егейско море, където е подписано примирието между Турция и Антантата – 207

Мусолини, Бенито – 588

Мустафа Паша; Свиленград – град в България – 6, 7, 33

Мустафов, Абдула /Аптуллах/ Х. – главен мюфтия – 493, 496

Мустафа Шериф Бей, народен представител във Великото Национално Събрание в Турция от гр. Бурдур – 108, 123, 125

Мутафчиев, проф. Петър – историк, преподавател в СУ – 557

Мушанов, Никола – министър-председател и министър на външните работи и изповеданията на България – 273, 274, 275, 276, 278, 279, 283, 306, 544, 547, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 559, 562, 563, 564, 567, 568, 569, 570, 576, 577, 580, 582, 585, 586, 590, 591, 592, 594, 595, 596, 597, 598, 600, 610, 612, 616, 617, 618, 619, 620, 623, 628, 629, 633, 634, 637, 643

Мушанова, Райна – съпруга на Н. Мушанов – 276, 282, 549, 559, 568, 591, 592, 619, 628

Мухиддин Бей, префект/валия/ на Истанбул – 253, 545, 549, 550, 551, 591, 560, 609

Мухтар Бей, помощник-министър на външните работи на Турция – 203

Мюфтиев, Ах[мед], член на Турския училищен съюз – 421

Мюнир Бей – директор на Общата дирекция на печата – 593

Н.

Наки, Х. – един от подписалите от
турска страна българо-турската търговска
спогодба от 1933

Налбантов, Юмер Алиев – юрист –
429, 442, 497

Намък Кемал, известен турски
писател – 484

Наумов, А., учител – 36, 39, 40

Наумов, Д. А. ,първи секретар в
МВнРИ – 307, 341

Начович, Григор Д. – бивш
министър на търговията и земеделието на
България – 3, 17, 20, 28, 33, 35

Неврокоп; Гоце Делчевска околия –
318

Недев, Недю, вицеконсул на
България в Истанбул – 246, 249

Неджиб/ов/, Ариф – редактор на
в."Кара Дениз" – Разград – 298, 530, 533

Неджаметтин, Махмуд /Махмуд
Сарач Алиев/ - редактор на в."Дели
ориан". София – 296, 530

Нешет Бей, офицер от Генералния
щаб на Българската армия – 211

Ниш, град в Югославия – 175

Нова Загора, град в България – 484

Нови пазар, град в България – 494,
497

Норвегия – 29

Нури, д-р Осман Бей, адвокат,
сътрудник на в."Достлук" – София, 263,
297, 531

Нури, Тахир – редактор на
в."Достлук" – София – 297, 531

О.

Омуртаг, град в България – 486

Ортакьой, квартал в Европейската
част на Истанбул – 607

Орта кьой, Ивайловград, град в
България – 199

Ортакьойска околия;
Ивайловградска околия – 318

Оруч, Ариф Бей – редактор на
в."Ярън" – Шумен, сътрудник на
в."Достлук" – София.

Оряхово, град в България, - 315

П.

Павлов, проф. д-р Г. – началник на
Ветеринарното отделение при

Министерството на земеделието и
държавните имоти – 131, 147

Павлов, Тодор, генерален консул на
България в Истанбул и пълномощен
министър на България в Анкара – 68, 83, 84,
95, 96, 106, 107, 123, 125, 200, 221, 250, 251,
252, 255, 276, 306, 341, 547, 549, 554, 604,
628

Паланка, град в Югославия – 170

Панев, главен секретар на Цар Борис
III – 648

Паница, Н., главен секретар в
МВРНЗ – 306 – 341

Панов, ген. – представител на
Двореца на траурната церемония в Турция
– погребението на М.К. Ататюрк – 619, 656

Попанастасио, [М.] - председател на
гръцката делегация на Балканската
конференция в Турция през 1931 - 537, 541

Париж – 198

Паспала, село Турция , 5

Пашмаклии; Смолян, град в
България, 317, 319, 323

Пашмаклийски; Смолянски окръг;
околия – 287, 318, 476

Пера, квартал в европейската част
на Истанбул – 252, 607

Петрич, град в България – 178

Петър Велики, цар на Русия – 657

Пехливанов, Ахмед Назифов –
учител, кемалист, село Янково, Шуменски
окръг – 487

Пещерска околия – 318

Пиргопло (Пирегопла), село в
Турция - 4

Пирогу (Пирого), река на българо-
турската граница – 4, 5

Плака, Турция – 4

Плевен, град в България, 41, 556,
604

Пловдив, град в България – 41, 295,
298, 341, 354, 477, 480, 481, 483, 506

Преслав, град в България – 487

Принцовите острови (острови в
Мраморно море) – 253

Провадия, град в България – 485,
487

Протогеров, Александър – водач на
българска чета в Македония, македонски
революционер – 182

Помаков, Халил – редактор на

в. "Дели Орман", София – 495, 489
 Попов, журналист от в. "Зора" – 593
 Попов, д-р А., главен секретар в МВРНЗ – 50
 Попов, Трайко – директор на Българската телеграфна агенция – 393, 395, 397, 554
 Пордим, град в България – 318
 Пънар хисар; Бунар хисар, град в Турция – 38, 39, 40

Р.

Радев, Г. – пълномощен министър, главен секретар на МВнРИ – 306, 341
 Радев, Симеон – пълномощен министър на България в Турция – 51, 53, 58, 59, 60, 67, 381, 515, 628, 648
 Радославов, д-р Васил – 50, 160,
 Радославци (Радослафчи), село в Турция – 5
 Развигорово (Кулфалар), село, Варненска област – 491
 Разград, град в България – 294, 298, 354, 483, 493, 496, 638
 Разколников, Теодор, посланик на СССР в България – 365
 Рами Бей, подуправител на Майдос, 36, 39, 40
 Рашидов, Осман – настоятел на дружеството "Алтън орду" – Шумен, 490
 Рахми Бей, член на Апелативния съд в Адрианопол (Едирне), 36, 39, 40
 Рауф Бей – служител в канцеларията на МВнР на Турция – 545, 548
 Реджеп Бей – главен секретар на Народно-републиканската партия – 568, 608, 609, 615, 616, 622
 Резвая; Резовска, река на българо-турската граница – 4, 5
 Рефет Бей – жандамерийски комендант на Адрианополски (Одрински) вилает – 36, 39, 40
 Рефик Амир – директор на специалната канцелария при МВнР – 615
 Рефик Бей – прокурор в Апелативния съд на Кърк Килисе, 36, 39, 40
 Рим – 26, 199, 269
 Родосто (Текфурдаъ) тогава санджак Турция – 38
 Румъния – 152, 153, 163, 164, 165,

168, 170, 173, 177, 302, 307, 308, 311, 397, 491, 648
 Русия; Царска Русия; Съветска Русия; Съветски съюз – 173, 176, 216, 218, 219, 365, 366, 376, 382, 440, 474, 517, 657
 Русенски окръг – 287
 Русчук; Русе, град в България – 41, 172, 291, 310, 483, 491, 493, 494, 495, 496
 Рушен Ешреф Бей, главен секретар в Министерството на външните работи на Турция – 536
 Р. Хюсрев Бей, посланик на Турция в София – 258, 260, 261

С

Сабри Бей – главен директор на ветеринарния отдел при МЗ; министър на земеделието на Турция – 131, 147, 522, 523, 525
 Сабри Ходжа – бивш шейх-юл ислям – висше духовно лице в Османската държава – 264
 Савов, ген. Сава, депутат, бивш министър на войната, председател на Демократическата партия – 3, 17, 20, 28, 33, 35, 554, 565, 628
 Садетинов, Халид – директор на турската прогимназия в Пловдив – 480
 Сагър Емин, бежанец от Турция, учител в Мастанлъ (Момчилград) – 264
 Садък, Бекир – председател на организацията "Диван-ъ Риасет" – бивш народен представител – 488, 489, 492
 Садък Хан – посланик на Иран в Турция – 610
 Сакария, река в централна Турция – 378
 Сакепоропулос – посланик на Гърция в Турция – 609
 Сакъзов, [Янко] – ръководител на българската делегация на Балканската конференция от 1931 г. в Турция – 540
 Салих Паша – бивш велик везир – 212
 Св[ети] Иван, манастир в България – 4
 Свиначов, Д. полк. от запаса – 36
 Свищов, град в България – 310
 Севелигу, село в България – 5
 Селим Рауф Бей – служител в Канцеларията на МВнР на Турция – 273, 278, 545, 548
 Сермен – Деро (Чермендереси),

река на българо-турската граница - 7
 Сермен (Чирмен), село в Турция - 7
 С. Е. Кямил Бей, посланик на Турция в София - 285
 Сивас - Ерзурум, ж.п. линия в Турция - 267
 Сигнигори (Чъкнъгори), село в Турция - 5
 Синая, планина в Румъния - 254
 Синджирли (Чингирли), село в Турция - 8
 Симеонов, Иван - председател на групата на Демократическата партия в Народното събрание - 554
 Сирия - 303, 454, 467
 Сиркеджи, ж.п. гара в Европейската част на Истанбул - 274, 278, 425, 548, 559, 591, 650
 Сливен, град в България - 506
 Смирна; Измир, град в Турция - 85, 201, 202, 227, 229, 240, 243, 244, 349, 377, 379, 579
 Соганлики - Бала (Соанлък бала), село в Турция - 8
 Солун - 154, 155, 156, 166, 176, 389
 Солунско пристанище - 155
 Софийски Епископ Стефан - 261
 София - 21, 41, 83, 95, 106, 122, 151, 154, 159, 160, 162, 167, 172, 173, 179, 181, 182, 190, 191, 193, 222, 227, 238, 244, 246, 248, 251, 257, 259, 262, 263, 265, 269, 270, 271, 273, 284, 285, 296, 297, 298, 299, 306, 343, 349, 359, 360, 365, 380, 389, 390, 391, 394, 398, 429, 442, 443, 464, 474, 475, 476, 481, 483, 488, 492, 493, 495, 499, 501, 502, 504, 530, 533, 544, 552, 556, 557, 585, 590, 592, 593, 594, 595, 597, 609, 610, 611, 615, 619, 629, 630, 634, 637, 639, 640, 642, 647
 Стаматов, Д., адвокат - 36, 39, 40
 Стамболийски, Александър - министър-председател - 298, 379, 380, 588
 Сталин, Йосиф В. - 351
 Стара Загора, град в България - 41, 363, 354, 506
 Стелч, град в Югославия - 170
 Стойчев, ген., председател на дружеството "Родна Защита" - 259
 Стоилов, директор на Общата дирекция на Протокола в МВнРИ - 615
 Стоянов, директор по печата - 629

Стоянов, Иван - служител от МВнРИ - 472
 Стоянов, проф. Петко - председател на Турско-българското дружество за приятелство - 36, 39, 40, 258, 260, 554, 556, 564, 619, 628
 Струмица, град в Македония - 41, 170, 178, 181
 Суат Бей - посланик на Турция в Париж - 609
 Сук - Су (Соуксу), село в Турция - 5
 Султан Мехмед VI Вахидеддин - 195, 196
 Султан Мехмед V Решад - 13, 44
 Сумков, Нено, директор в Специалната канцелария на Министерския съвет - 554
 [Събчев], полк. - адютант на Цар Борис III - 648
 Сърбия; Сръбско кралство; Сърбо-Хърватско-Словенско Кралство; Югославия - 59, 151, 153, 154, 155, 156, 164, 165, 166, 167, 174, 175, 176, 180, 234, 353, 467, 647, 648, 651
 Т
 Таксим - Централен площад в европейската част на Истанбул - 607
 Талаат Бей, министър на вътрешните работи на Турция - 4, 17, 20, 28, 33, 35, 174
 Талаат (Талят) Паша - велик везир на Турция - 191
 Татар Пазарджик; Пазарджик - 312
 Таханолу (Таханов), Мехмед, бивш редактор на в. "Родоп" - Пловдив - 298, 476, 532
 Тевфик Бей - Член на Президентския съвет на Република Турция - 277, 547
 Тевфик Бей - председател на Революционното правителство в Западна Тракия - 198
 Тевфик Кямил Бей, държавен подсекретар в МВнР в Анкара; посланик на Турция в България - 51, 53, 58, 59, 60, 67, 277, 345, 524, 526, 527, 528, 546, 548, 563, 594, 615, 628
 Тевфик Паша, велик везир - 205, 211, 212, 214, 215
 Теслим, село в Турция - 38
 Теодоров, д-р П., адвокат, участник в българската делегация при подписването на българо-турския договор от 1913 г. - 36
 Тодоров, Николай, служител в МНП - 472
 Тодоров, П. - директор на полицията - 307,

Тодоров-Хиндалов, Владимир, историк-тюрколог - 346, 359, 392, 395, 397, 465, 467
 Токат, град в Турция - 69, 96
 Токатлиев, Мемдух Т., настоятел на Дружеството "Алтън Орду" - Шумен - 490
 Томов, председател на Втори отдел в Софийската община - 259
 Топузов, д-р, настоятел на дружеството "Алтън Орду" - Шумен - 490
 Топ(х)ане - пристанище в Истанбул - 553
 Торфу-Чифлик, село в България - 5
 Тошев, А[ндрей] - пълномощен министър - 3, 17, 20, 28, 33, 35
 Трабзон, град в Турция - 277, 536
 Тракия; Източна; Западна - 37, 159, 163, 194, 198, 199, 201, 202, 204, 233, 234, 238, 239, 304, 367, 379, 458, 483, 579, 635
 Тузла гьол, езеро в България - 9
 Турция; Османска империя; Османска държава; Турска държава; Република Турция; Турска Република - 3, 13, 17, 20, 28, 33, 34, 35, 41, 44, 49, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 59, 60, 61, 64, 68, 74, 84, 85, 96, 107, 108, 114, 124, 126, 127, 128, 130, 131, 135, 156, 162, 165, 179, 180, 181, 200, 201, 202, 207, 208, 211, 212, 213, 217, 219, 220, 222, 225, 226, 229, 230, 231, 234, 235, 239, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 264, 265, 267, 268, 270, 272, 273, 278, 279, 281, 283, 292, 298, 301, 302, 303, 305, 307, 308, 309, 322, 328, 333, 334, 343, 344, 345, 346, 348, 350, 351, 353, 356, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 372, 491, 495, 499, 503, 515, 516, 518, 519, 520, 521, 532, 533, 534, 538, 539, 540, 542, 544, 548, 557, 559, 562, 564, 570, 572, 573, 578, 579, 580, 581, 583, 584, 585, 586, 587, 589, 590, 595, 597, 598, 599, 600, 602, 603, 604, 611, 612, 613, 618, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 631, 635, 636, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 650, 657, 658
 Търговище, град в България - 363, 485
 Търново; Велико Търново, град в България - 41, 555, 556, 612
 Тюрк Алатли, село в Турция - 6
 Тюрк Лефке (Мюсли Лефке), село в Турция - 6
 У

Узункьопрю, град в Турция - 38
 Уилсън - министър-председател на Англия - 588
 Устина, село Пловдивска област, България - 484
 Ушаклъзаде Муаммер Бей, виден богаташ от Измир, чиято дъщеря се омъжва за М. К. Ататюрк - 241
 Ф
 Фаиков, Мехмед - търговец, водач на кемалистко движение в Търговище - 486
 Февзи Чакмак Паша, началник на Генералния щаб на турската армия - 383
 Фереджик, село на българо-турската граница - 8
 Фикри, Мехмед - учител в частното турско училище в Пловдив - 481
 Филипов, полк. М. - началник на Пограничната охрана - 307
 Франция - 198, 206, 207, 208, 209
 Х
 Хага - 16, 30, 517
 Хайдар Бей, управител на Кърк килисе - 36, 39, 40
 Хайдар паша, ж.п. гара в азиатската част на Истанбул - 274, 278, 536, 548
 Хайдар, Черкез Али - сътрудник на в. "Достлук" - София - 297, 531
 Хаккъ Бехидж Бей, председател на комунистическата партия в Анкара - 218
 Халил Бей - председател на Държавния съвет - 4, 17, 20, 28, 33, 35
 Халилов, Мехмед Емин - директор на турското училище в Омуртаг - 487
 Халки, остров в Егейско море - 379
 Хараламбопулос, делегат на Гърция на Балканския ветеринарен конгрес - 528
 Харингтон, сър К. Н., генерал - 210
 Хасан Бей - председател на Балканската конференция в Турция през 1931 г. - 277, 536, 541, 547
 Хасково, град в България - 475
 Хасковска околия - 475
 Хейдели, село в Турция - 38
 Хералов, Хюсни (Хюсню)
 Исмаилов, касиер на турското благотворително дружество "Сахабет" - Русе - 495
 Хикмет, главен мюфтия, редактор на в. "Меденийет" - София - 532
 Хилми, Ахмед - директор на в. "Халк

сеси” - София - 297, 531
Хилми Паша - 388, 389, 390
Хисаря, град в България - 284, 285, 383
Хитлер, Адолф - 373
Холандия - 29

Христов, Т. - Директор на печата, главен секретар, пълномощен министър - 307, 341, 364
Хюсеинов, Ахмед Нури - учител в частното турско училище в Пловдив - 477
Хюсеин Кязим Бей - министър на търговията и земеделието - 212

Ц

Цанков, Александър - бивш министър-председател, 297, 395, 519, 531, 628

Цариград, град в Югославия - 647

Цариград; Истанбул - 28, 33, 35, 55, 191, 193, 194, 195, 196, 200, 202, 203, 204, 209, 211, 214, 215, 216, 223, 228, 231, 232, 234, 235, 236, 244, 246, 249, 252, 254, 272, 274, 296, 334, 381, 382, 383, 389, 391, 394, 396, 397, 427, 428, 436, 440, 482, 499, 500, 522, 526, 538, 539, 548, 551, 552, 555, 557, 560, 562, 564, 586, 592, 602, 604, 610, 613, 614, 630, 633, 639, 651, 655

Цветинов, началник на отдел “Вероизповедания” в МВР - 492

Цицерон, философ - 598

Цонев, Борис - учител, ръководител на ансамбъл “Българска китка” - 604, 605

Ч

Чакалов, Хилми А. - председател на Турския училищен съюз в България - 421

Чакмак Февзи Паша - началник на Генералния щаб на турската армия - 383

Чалъ-дере - Голям Дервент /Чалъ дере Голям дервент/, граничен пункт на българо-турската граница - 132

Чанкая, резиденция на турския президент в Анкара - 569

Чаушов, Мустафа Исмаилов, един от водачите на кемалисткото движение в Търговище - 486

Чачак, град в Югославия - 170

Чепеларе, град в България - 480

Черна Гора - 153, 154

Черно море - 4, 18, 176

Чичерин, Георгий В. - руски и съветски

политик, министър на външните работи на Съветска Русия - 219

Ш

Шакир Бей - депутат в Народното събрание на България, личен приятел на М. К. Ататюрк - 228, 229

Шанов, В. - домакин в Министерството на финансите - 393, 395

Швеция - 29

Шевки Бей - посланик на Турция в Мадрид - 609

Шевки Беркер - посланик на Турция в София - 503, 647

Шов - временно управляващ

Американското посолство в Анкара - 609

Шумен - град в България - 41, 231, 290, 294, 295, 298, 320, 335, 336, 348, 350, 352, 353, 356, 398, 421, 443, 444, 447, 456, 483, 485, 487, 488, 489, 491, 493, 496

Шуменски окръг, Шуменска област - България - 287, 401, 492, 497

Шюкри Кайа - министър на вътрешните работи на Турция - 370

Шюкриев, Ах[мед] Х., касиер на Турския училищен съюз в България - 421
Шюкрю Бей, граждански инспектор в Адрианополски /Одрински/ вилает - 36, 39, 40

Ю

Юздемир, Халим, редактор на в. “Истикбал” - Видин - 298, 533

Юнус Нади - известен турски журналист и общественик - 515, 551

Юсуф Кемал Паша, комисар на правосъдието - 219

Я

Яйладжик /Яйладжък/, село в Турция - 7

Яйла Сую /Яйла гюне/, село в Турция - 37

Ямбол, град в България - 483, 484

Янев, Петър - министър на правосъдието - 227, 244

Янково, село Варненска област - 487

Япония - 517

**VII. BÖLÜM
BELGELERİN
FOTOKOPİLERİ**

**VII. РАЗДЕЛ
ФОТОКОПИЯ НА
ДОКУМЕНТИ**

صرب و یونانی که میانه از خود کفایت اند
 کار بداهت قاریش آتی به عادت اند
 شغل زمانه عادت مختلف صفت دارد

اختصاص دیگر ضروری بود
 بر سر این بود اول : سالدوینا به عادت
 مقدار انداختنی تقصیر است

~~در این مورد اختلافی بود~~
~~در این مورد اختلافی بود~~
~~در این مورد اختلافی بود~~

در این مورد اختلافی بود
 در این مورد اختلافی بود

در این مورد اختلافی بود
 در این مورد اختلافی بود

در این مورد اختلافی بود
 در این مورد اختلافی بود

در این مورد اختلافی بود
 در این مورد اختلافی بود

در این مورد اختلافی بود
 در این مورد اختلافی بود

در این مورد اختلافی بود
 در این مورد اختلافی بود

در این مورد اختلافی بود
 در این مورد اختلافی بود

در این مورد اختلافی بود
 در این مورد اختلافی بود

در این مورد اختلافی بود
 در این مورد اختلافی بود

در این مورد اختلافی بود

A	18
B	18
C	9-1

GNKUR
 ATASE ARŞIVI
 KOL : BDH
 KLS : 1660
 DOS : 18-29
 FHL : 9-1

مربایده قویقا تزارا شیمی سنده موبد
اصول اولیایه شاست مبرون سنده
مکده سنده نام سنده حاکم سنده فقط سنده
اکلا شیمی ویه جارت موبدق تابت اظه

A	1/2
D	18
F	9-3

(۴) صول کونزده صول موبدق
~~(موبدق موبدق)~~ موبدق موبدق

تکیر ایدینه موبدق موبدق موبدق موبدق
موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق

موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق
موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق

موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق
موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق

(۵) موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق
موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق

موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق
موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق

موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق
موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق

موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق
موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق

موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق
موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق

موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق
موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق

موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق
موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق

ایده موبدق موبدق موبدق موبدق
موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق
موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق
موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق

موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق
موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق
موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق
موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق
موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق
موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق
موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق
موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق
موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق
موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق موبدق

GNKUR
ATASE ARŞIVI
CL : 3DH
LS : 1660
CS : 18-29
H : 9-3

[illegible]

فصل اول در بیان
صفتها و کمالات
انسانیت

درومانیا و بنایستنا - سفیری آره صره شوسور کونرا
سکندر کدیده ملکه و بر بوسیا حاکم یا سقارم بود
وسیه کو شکر کده ابر زده بونیدین سکاندر و کتر برقیق
اولدینده شبرم یوقد -

III

ک بنایستنا - ایدیه صرستانه آرا سنده کی ناسیانه
بر تکرار حد اولدیه - روبرور برابری دولت بیتد - حال
سابقه ای دور اییوه کاکر ای ایدیه حالت قدر و دولتی
بیتد - تکرار بر اتفاق حقه ادنی حاکمه طرفه بونایستنا -
بقعه تعویضات بیه کوشه دکاری و حفظ بنایستنا -
کوزی و حدره خطف اکتیه انبرک - کندیکن صربر طرقت
صرستانه - آرضه و اقتصادیه منافع قاسیه ایدیه کی
رقدر بر روی نضایجن اصفا ایدیه بیه حکمری بوننده -
بیانانه بوندفری روانبره ده دورانه انجکده در -

IV

ک درومانیا ایدیه صرستانه آرا سنده بر اتفاق حقه
دائر جمع براماره مبرور و ملد - باکر طرانه اوزرنده برکوری
انکس (بنایستنا اولدیه بنی) اییوه حقه ایدیه مقاومت
حقوکینا طرقتد - تحدأ تصدیق و بودوسیه ایدیه درومانیا
لرینه صرستانه غایبانه بونندس - ده - سکاندر مالک بلاییم
یک صبی اولدیه دلاوت ایدیه درومانیا ایدیه اولدیه و سکاندر
عالمزنده بوننده - صرستانه کجای جای نامد -
نه نقطه به تدر کیده بیه بومع حجاز - اشغال ایدیه اولدیه و بونوه
صربا خیراتنا سنده بومع سربا تجروله بالقادرده و حکمری
اوردیا خود بوننده سکر سربا کندنه کور سکرده بوننده درومانیا
رونی ادنیامعه قابلی کندنه کور سکرده بوننده درومانیا
اسلا صریاتی تعقیه قولای قولای موافقت ایدیه حکمری
تیم ایدیه تر - قاسینده قونلی برکوری کور و بونقدر
درومانیا - قاسینده قونلی وار و خط عجزی اولدیه
دها زیاده ادرا قایل ایدیه حکمری وار و خط عجزی اولدیه

GNKUR
ATASE ARŞIVI
KCL : BDH
MLS : 1663
DCS : 863-34
FH : 15-2

ONKUN
ATISE ARKUN
KOL: 8DH
HLS: 1665
DOS: 875-34
FIM: 153

γ. ~~π~~ = 111

F	
D	
A	

۱- در مورد ...
 ۲- ...
 ۳- ...
 ۴- ...
 ۵- ...
 ۶- ...
 ۷- ...
 ۸- ...
 ۹- ...
 ۱۰- ...

[Handwritten signature]

BELGE 13

مُتَبَعَاتُكُمْ اِمْتِصَابُكُمْ	اركان حربى عمومى داره مى	رَأْفَ اَوْطَمَتُكُمْ نَوْمُكُمْ
تَارِيخُ تَبَيُّنِكُمْ (١)	() -	شُعْبَةُ نَوْمُكُمْ نَوْمُكُمْ
مُتَبَعَاتُكُمْ نَوْمُكُمْ نَوْمُكُمْ	46	مُسَوِّدَتُكُمْ اِمْتِصَابُكُمْ
مُقَابَلَةُ جِيَاكُمْ اِمْتِصَابُكُمْ	46/10/14	تَارِيخُ تَبَيُّنِكُمْ نَوْمُكُمْ
مُقَابَلَةُ تَارِيخِكُمْ نَوْمُكُمْ		اَقْتَرَاوْطَمَتُكُمْ نَوْمُكُمْ نَوْمُكُمْ

صوباً آمانت سلبى كماله داره ۱۶ حريم ۹۱۴ تا بحلو سيقه
نظراً حلاله .

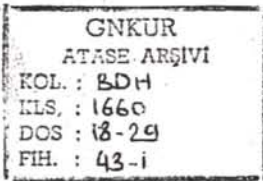
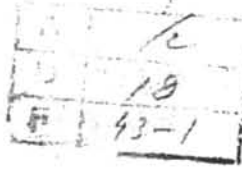
اختلاف يقينه بر صرح اناج ايمى احتمالاً بر داره با قوت كور و مله در بيفتاده
تا بيه اهيت بر كونا تاييد توسل ايتى كهوز واقعه مله . ردلم با، صريانه
برونان كبره معاهده اكاميله قائم مخاطبه حلاله حلاله مله
و حكومتك تا بيه ايتى ايتى در حقيقت سلبى ده مجهول مله سلبى مله سلبى
لهزمه حركتى مائى كورموسم بر اختلاف مناسب ايم بر داره كه تفرق
برده ايتى : بيفتاده ايتى عمومى لهزمه مقابل كور و مله در . حكومت حاكمه
مخاطبه اختلاف حريم صغر ايتى ارزد و حكومت عثمانى بر حريم تومى
ايتى مله مله در سلبى ايتى . استقام ايتى مله مله ايتى
حريم قاره انتقال حاكمه كبره سلبى مله بر برون سلبى حكومت
عثمانى بر تخيل ايتى و برونه صرف بيفتاده نانه استقامه مله
بر برونه ايتى . مخالفتك خذرك ايتى حريم رزمه صغر حاكمه بيفتاده
با ايتى حريم ايتى حريم قاره انتقال حاكمه حكومت عثمانى ايتى
بيفتاده اراده اوله صورت حريم در قيه و حل ايتى حريم نظرك
وجود اوله قيه بيفتاده برونه رزمه رزمه ايتى حريم ايتى
رزمه در .

بديقه ايتى بيفتاده اعاده

GNKUR
ATASE ARŞI
KOL : 8DH
KLS : 1660
DOS : 11-27
Fih : 16

۱- وارنه درمکه دوتک نارنجی تلفات ۲ رضایانک بدقیست
 حد درنده جیدی استضافه بهمنی ۱۲ ۱۸۵ بجی
 طویجی آلابرینک خیدول مریمات ابد (جیتال) و
 (قاره محمد) موافقه بهمن قدر یلدریلور -

۲- بنارستان عکری بودجه بهمنانته تصدیق
 ایلند

A	57
B	40
C	21-1

II

43

(۱) ملایر شانه هفت بر حرکت اماره بود و ... واره و
بوخت می اندر طور پیدا اید به اشدی.

(۲) اخربا آتش میزدند تجمیع اوزرین وقوع بولایه افاد
نظراً اوزرینا در حرب اردویند و ایدیه اردو ... ۲-۶-۲۰

کس میبودند بر بونور ...
فرا الحقیقه بودید اید و اوزرینا بیدار بود کون قدر حرب اردو

فر بلای و تجمیع و هم استقصد رده مواضع تکمیل
تجمیع اید کلر ساعدات و کجیه باقیات حربه حرب

اردویند ۱۵۰ قوه غنی اید برابر ۲۹۷ کسبیت
بر قوت تحت سلام جلیه وضع اهدیف نظر رفته آتش

اوزرینا در حربینا تجمیع اشد اردویند اشدی
اوستا بد ضعیف اید بونور

موفقیت رده نیس ضابطه کلید حرب اردویند موفقیت
رده نیس ضابطه کلید حرب اردویند موفقیت

سبب ایدیه تلفات اوزرین اخربا آتش میزدند با ایدیه
ملاصفت سولیم و کندیین ملایر اردویند بانه اول حرب

اردویند تلفات ایدیه ایون حرب نظراً ایدیه دایره
رده نیس یا نیس تقویه ایدیم

ایجاب ایدیه کوروشی آلفی جواب
ایجاب ایدیه کوروشی آلفی جواب

رضندره یونانیدره و رده در ده بارکی شد
رضندره یونانیدره و رده در ده بارکی شد

توقیفه اهدیه ایون حرکت ایدیه مکرر بیهندند
توقیفه اهدیه ایون حرکت ایدیه مکرر بیهندند

طرازه ایدیه باقیات ترک اردویند و قوه دز
طرازه ایدیه باقیات ترک اردویند و قوه دز

GNNUR
ATASE ARSINI
KOL. : 2DH
KLS. : 1660
DOS : 40-28
FIH. : 26-1

D
F

GNNUR
ATASE
ARSINI

III

44

بویله زرد راه سدل برافتم به جف بیانه قاش ان صوڭ در خیلیم
 بندا - افکار عجیب و دقت - در وضایف تنگ چش روس خیرنده
 مکن ساعد رکله - برده نزل اردو به نزه طاعت ایکن
~~بندا - خانه کبریا به برافتم به جف بیانه قاش~~
 ایضا وادود - جوانه توقف ایچور، که نه گزان
 ره کرک - جاه عکس، و کرک - جاه سائره ده ایستد بکم
 سوزا بو طرز ده در - بکوه مهل اولان قشع
 سوزا بندا - اوتربا لیدر آلا تیور

A	27
)	48
F	26-2

۳) اوده کوه اول صربانه کجید اوزره سلا بکم
 ۸ ابوسک (جای سائره معلوم دکل) کلدیکن و مذکور
Meladenovac - کوندرد بکن
 ابوسک
 انتخاب - ایلم

7

GNKUR
 ATASE ARŞIVI
 KOL. : BDH
 KLS. : 166C
 DOS : 40-28
 FİH. : 26-2

یک صبیح ناظره ضیاء میوه خفاک تنهاده ده عله اندیکم یا خفا جلال
 شمس مرآت آتیه به حلقه اولمه اوزره-بی دری اردون
 نقوی به سلاخ قیده اولمیفه رفا رفا هوز به سلاخ قیده
 اولمیفه مدونه

GNKUR
 ATASE ARŞIVI
 KOL. : BDH
 KLS. : 1660
 DOS : 18-29
 FHL : 46-1

1/2
 18
 45-1

СКА
НА ЛЕГАЦИЯ

Цариградъ, 12 Септември, 1917 г.

№ 374.

Приложения

Всичко по Ръководител Ветеринар

Министърство на Ветеринарията № 2070

16- Септември 1917

ПОЗЪРИТЕЛНО.

*Не спрете
нашия комуникационен
не уга се сближава
и ги споделят*

ГОСПОДИНЕ МИНИСТРЕ-ПРЕДСЕДАТЕЛЮ,

Имамъ честь да Ви лия, че както управляващият турски кръгове, така и турската преса посрещнаха съ голямо задоволство образуването на българо-турското дружество въ България. Телеграмите, които се изпратиха отъ София по тоя поводъ, се възпроизвадоха на видно място въ всички тукашни вѣстници, които ги придружиха съ много благоприятни за България и българския народъ коментарии. А органа на младотурския режимъ вѣстникъ "Танкиъ" напечата въ броя си отъ 3 Септември уводна статия подъ заглавие "Турция и България", въ която, както ще благоволиете да видите отъ приложениия при настоящето ми прѣводъ, се поздравляватъ инициаторите на това дружество и се заявява, че изложените въ декларацията на дружеството мисли се сподѣлятъ навсякъде отъ турското общество.

Въ единъ разговоръ по сѣкия въпросъ, Великия Везиръ Талаатъ-Нама, ми каза, че той отдавна замислялъ да внуши основаването на едно турско-българско дружество въ Цариградъ, цѣльта на което да биде култивиранието и разширяването връзку турското население взаимността въ интересите на двата сѣседни и толкова близко свързани народи и държави и което щело да допринесе за консоли-

ГОСПОДИНЪ Г-НЪ Д-РЪ В. РАДОСЛАВОВЪ,
ПРЕДСЕДАТЕЛЪ НА МИНИСТЕРСКИЯ СЪВѢТЪ, МИНИСТЪРЪ НА
ВЪНШНИТЕ РАБОТИ И НА ИЗПОВѢДАНИЯТА, ВЪ СОФИИ.

дирание на иногурираната прѣзъ 1915 година отъ двѣтъ Правителства политика.

Въ скоро врѣме, навѣрно, отъ турска страна ще се отговори на нашата любезна инициатива съ основаването тукъ на едно турско-българско дружество съ същата цѣль, което ще поиска да влѣзе въ сношение съ основаното у насъ българо-турско дружество. Прѣдъ видъ на това и въ имения нашъ интересъ е да се запази оная необходима връзка и съгласие между Царското Българско Правителство и българо-турското дружество въ София, която, несъмнено, ще бѣде основата на турско-българското дружество въ Цариградъ. Защото инициаторитѣ и участницитѣ въ последното ще бѣдатъ само близки и слѣпо подчинени на Турското Правителство хора отъ младотурския Комитетъ. Въ всичко и на всѣкъдѣ тѣ ще прокараватъ замислитѣ и стрѣмѣжитѣ на Радзатъ-Наша и на младотурското Правителство и никога нѣма да се поддадатъ на критика или неудобрѣние на политиката му, благодарение на дисциплината, която ги свързва. Ако отъ наша страна се направи онова опущение, което много нѣти се е правило, рискуваме да принесемъ повече вреда отколкото полза и да затруднимъ политическия връзки между двѣтъ държави. Най малката слабостъ, която ще открие, че схващанията на дружеството се различаватъ отъ тия на Правителството, може да има много лоши послѣдствия. Тя ще даде възможность на турцитѣ да използватъ нашитѣ вътрѣшни слабости все въ името на добритѣ отношения между двѣта държави и двата народа, за често проявяванитѣ шовинистически тѣжисни у мнозина турци, които търсятъ популярностъ. Ето защо, позволявамъ си да изкажа мнение и да понеса благосклонното Ви внимание върху него, че въ новооснованото българо-турско дружество трѣбва да се влѣе още въ първия моментъ струя на кѣлна и здрава солидарностъ съ политиката на Правителството. Лицата, които, като наши обществени дѣйци,

сж повикани да прокаратъ всрѣдъ широкитѣ народни маси мисълта на добро разбиране интереситѣ на двѣтѣ нации, трѣбва да поставятъ дѣйността си въ негизривно съгласие съ водената отъ Правителството политика. Това е особено важно въ сегашния моментъ, защото то ще послужи да заглъхнатъ много отъ шовинистичнитѣ гласове, които отъ врѣме на врѣме се издигатъ въ срѣдата на извѣстни младотурски кръгове и спрямо които Правителството и младотурския Комитетъ не смѣятъ да взематъ мѣрки, защото това би покрусило популярността имъ, безъ да добиятъ никакъвъ резултатъ.

Благоволете, да приемете, Господине Министре-Прѣседателю, уверение въ най високото ми имамъ Васъ почитание.

J. K. ...

БЪЛГАРСКО
ГЕНЕРАЛНО КОНСУЛСТВО

№ 6

Приложение: 2

ДО ПОЧИТАЕМОТО МИНИСТЕРСТВО

НА ВЪНШНИТЕ РАБОТИ И НА ЕКСПЕДИЦИИТА

ВЪ СОФИЯ.

Завчера, на 16 того, въ тукашното Корпусно Управление се получи отъ Цариградъ едно съобщение, съ което се явявало, че въоръжени сили въ войска съ намерение си взели Военното Министерство, Парламента, Поштите и Телеграфите, всички военни участъци въ разнитъ квартали на Цариградъ и свалили досегашното национално правителство.

Вследствие на това, тукашния Началникъ на I Армейски Корпусъ, Полковникъ Джаферъ Тахръ Бей, известна националистъ, веднага се обявява за самостоятеленъ, но подобенъ на Мустафа Кемалъ Паша въ Мала-Азия, съвсѣмъ войска си откъсна отъ Цариградъ. Въ сѣдня денъ гласи гласение на тукашното Английско Военно Представителство и заяви му, че той е диктатора на цѣла Кралска Тракия и е рѣшилъ да се бие съ всичка войска, която си дошла да окупира тази страна.

Подиръ малко той издаде прокламация къмъ народа, отъ която тукъ прилагамъ единъ екземпляръ. Снощи възлѣз-

на заповѣдь за мобилизация на всички мюсюлмани отъ 20 до 50 годишна възраст. Страната е обявена въ военно положение. Редътъ е запазенъ. Турското население е спокойно и бодро, понеже има голѣма вѣра въ способноститѣ и патриотизма на Илковникъ Джаферъ Таяръ Бея.

Днесъ и тукъшния Кметъ, Шефкетъ Бей, издаде една прокламация, единъ екземпляръ отъ който прилагамъ тукъ.

До сега отъ Цариградъ нѣма още положителни свѣдѣния, дали спокойствието е запазено. Ходихъ въ Английското Прѣдставителство. Но тамъ кѣматъ получени още свѣдѣния. Запитахъ днесъ Джаферъ Таяръ Бея. Той ми каза: "Официални съобщения не мога да получавамъ, понеже телеграфитѣ и почитѣ сѣ заети отъ Англичани, но по окоженъ нѣтъ чувамъ, че уѣдъ имало убити нѣколко депутати и арестувани двама сивши министри и нѣколко народни прѣдставители и че редътъ и спокойствието е било възстановено."

Горното, честъ имамъ да донеса на Почитаемото Министерство на Външнитѣ Работи и на Изповѣданията, за свѣдѣние.

ДРАГОМАНЪ НА ГЕНЕРАЛНОТО КОНСУЛСТВО:

Le Franc

30 Априль 1920 год. 1

Господинъ Министре,

Имамъ честь да доведа до знанието на Ваше Прѣвъзходителство, че слѣдъ несправедливото и неоправданото заемане на Цариградъ отъ свързнитѣ сили, Отоманския народъ считайки своя Халифъ както и Неговото Правителство като плѣнници, е свикало Върховно Народно Собрание и произвелъ избори въ широкъ разкѣръ.

Върховното Народно Собрание въ заседанието при откриването си обяви чрезъ тържествено гласуване че взима въ рѣцѣтъ си сегашнитѣ и бъдещитѣ съдбини на Отечеството, до когато Неговия Халифъ-Султанъ и Вѣчния му градъ сѫ подъ чуждо управление и окупация.

Върховното Народно Собрание ме удостои съ честъта да ме натовари да доведа до знанието на Ваше Прѣвъзходителство, енергичния протестъ на неговитѣ членове противъ този освободенъ и противенъ на постановленията на примиренето актъ, който още веднажъ потвърди песимизма на Отоманския народъ върху резултатитѣ отъ Конференцията за Мира.

Парламента, този светая светихъ и признатъ за такъвъ отъ всички цивилизовани нации, бѣ изнасиленъ въ роля на заседание си; отъ неговата срѣда, прѣдставители на народа бѣха извлѣчени отъ английската полиция като злосторници върху живитѣ протести на Комарата; Сенатори, депутати, генерали, писатели бѣдожа арестувани съ окови на рѣцѣтъ въ домоветѣ си и заточени; най-сетнѣ всичитѣ официални и частни учрѣждения бѣха заети съ силата на цѣковѣтъ, основавайки се единствено на правото на по-силния.

Прѣдъ видѣ потискването на всички неговни права и извършеното на-кърняване на неговата суверенностъ, отоманскиятъ народъ, по заповѣдъ отъ неговитѣ прѣдставители събрани въ Ангора избра единъ изпълнителенъ комитетъ отъ срѣдата на съборието, който взе въ рѣцѣтъ си управлението на страната.

Като донасямъ горѣ-изложеното на Ваше Прѣвъзходителство, имамъ честь да Ви съобща желаніята на народа изказани и удобрени въ заседанието отъ 29 априль 1920 година.

1/Цариградъ, сѣдалище на Халифата-Султаната, както и правителството въ Цариградъ е считанъ отъ отоманския народъ като плѣнникъ на съюзицитѣ и слѣдователно заповѣдитѣ и фетвитѣ, произлизащи отъ окупирания Цариградъ, не могатъ да иматъ никаква законна и религиозна стойностъ и всички поети задължения отъ тѣхъ нареченото Цариградско правителство сж считани отъ народа за недействителни.

2/Запазвайки хладнокръвнето и умѣреността, отоманскиятъ народъ е рѣшилъ да защитава своитѣ свети и многозѣковни права, като свободна независима държава и живява желанието си за сключване на единъ справедливъ и почетенъ миръ, като признава на неговитѣ ~~представители~~ представители правото да носятъ ангажменти отъ негово име и за негова смѣтка.

3/Християнскиятъ елементъ и чуждестраннитѣ елементи установени въ страната сж подъ захрана на нацията, аспло тѣ не трѣбватъ да предприематъ противъ безопасността на отечеството.

Съ надежда за благоприятенъ приемъ на справедливите рекламации на отоманския народъ, азъ моля Ваше Превъзходителство да приемете увѣренieto за високата почитъ, съ която имамъ честъ да обжа на Ваше Превъзходителство, най-смирень и вѣренъ служителъ.

Въ името на върховното народно отоманско Собрание и по неговъ заповѣдъ, председателъ на Собранието

/п./ Луствъа Комака.

ВЪНШНИТЕ РАБОТИ

Шифрована телеграма

Отъ
 За *Legation de Bulgarie Paris*
 Изпратена на *6. II 20* подъ изх. № *954*
 Получена на подъ вх. №

Въ западна Тракия е образувано революционно правителство, което ще се бори за автономията на Тракия подъ протектората на Великите сили. Издадо е прокламация на турски, брелски, и българи езици, въ която показва благодарност на Франция и отхвърля грелката окупация. Това правителство се състои отъ 7 турци и 3 българи първенци отъ западна Тракия неговъ прелседателъ е Геврикъ Сей отъ Гевирджина. Не се знае нито какъ се създава правителството, нито съ какви сили разполага. Съобщете го въ вестниците само като актъ на протестъ безъ да отдавате за сега големо значение. Алияея

Гръцки части усилены съ андарты, схватили на
 външния фронт въ високочини постовете южно отъ Дарж-
 Дере и Ортакой съ цѣль да заематъ нашите пос-
 тове и заграбятъ стада, но били отблъснати; едно
 гръцко отдѣление било заградено на юлгарска
 территория. Правителството протестира и иска, ая-
 кета. Вчера имаше манифестация на ученицитѣ и
 събрание на културнитѣ дружества за освобождение
 на плѣнницитѣ ни. Опровергайте съобщението на
 Банъ, че македонския комитетъ^{ни} водилъ движението
 въ Тракия. *Мурдаше Лондон* *Фан Рил*

Д О К Л А Д Ъ

върху политическото положение въ Турция.

Цариградъ, 1 Априлъ 1921 год.

Лондонската Конференция

и подновяването на военни-

те дѣйствия въ Анадола.

Откритата на 21 Февруарий 1921 годи-

на конференция въ Лондонъ започна своята работа при твърдѣ благоприятни изгледи, по отношение намирането на единъ задоволителенъ изходъ отъ близко-източния хаосъ. Първата сериозна прѣчка, свързана съ поведението на ангорската делегация, бѣ частливо отстранена, тъй като двѣтъ турски делегации се поставиха прѣдварително въ пълно съгласие и се явиха прѣдъ Конференцията като едно цѣло. Слѣдъ изслушването на прѣдставителитѣ на Гърция и Турция и прѣдъ видъ абсолютната непримиримостъ въ даннитѣ, както и въ исканията, прѣдставени отъ двѣтъ спорящи страни, Върховниятъ Съветъ намѣри, че се полага една анкета. И въ заседанието си отъ 25 Февруарий той рѣши да прѣдложи на двѣтъ делегации да приематъ арбитража на съюзнитѣ велики сили, по уредването на териториалнитѣ въпроси. Една комисия, съставена отъ английски, французки и италиански техници, щѣше да бѣде образувана съ задача да направи анкета въ Тракия и Смирна, резултатитѣ отъ които анкета трѣбваше да послужатъ стослѣ като база за опредѣлене съдбата на спорнитѣ територии.

Турската делегация при това прѣдложение незабавно. Г-нъ Калогеропулосъ, обаче, заяви, че ще поиска нови инструкции. Нѣколко дни слѣдъ това, Народното Собрание въ Атина отхвърли прѣдложението за анкета и настоя за цѣлостното запазване на Севърския договоръ

И когато на 12 Мартъ Конференцията, повръщайки се

-- 1 --

върху източните работи повика отново турската делегация, предложението за арбитражъ бѣ забравено. Въместо това, на турскитѣ делегати бѣха съобщени нови предложения. На очудването, изразено отъ Бекиръ Сами бей, загдѣто не ставаше вече въпросъ за анкета и загдѣто Тракия нито се поменаваше въ новитѣ предложениа, г. Лондъ Джорданъ отговори, че послѣднитѣ отминявали по-раншнитѣ предложения и че условията на съюзницитѣ представлявали единъ блокъ, на който трѣбвало да се отговори ясно и недвусмислено (*sans faux fuyants*).

Споредъ едно официално комюнике на Високата Порта, новитѣ предложениа се състояха въ слѣдното:

Ако прѣдвиденитѣ измѣнения въ договора се приложатъ, приемането на Турция въ Обществото на народитѣ ще бѣде улеснено. Клаузата относно изгонването на турцитѣ отъ Цариградъ ще се прѣмахне. Прѣседателството на Комисията за Дарданелитѣ ще се повѣри на Турция, която ще притежава два гласа. Броятъ на войскитѣ ще се увеличи на 35,000 души и този на жандармерията на 45,000 души. Числото на чуждитѣ офицери ще се намали. Зоната на проливитѣ ще се ограничи. Прѣседателството на финансовата контролна комисия ще се повѣри на турския министръ на финанситѣ. Бюджетътъ вотиранъ отъ турския парламентъ ще може да се измѣнява отъ Контролната комисия. Подъ извѣстни резерви, Турция ще си възвърне свободата относно даването на концесии. Прѣмахването на чуждитѣ пощи ще бѣде взето подъ внимание, при извѣстни условия. Гръцкитѣ сили ще останатъ въ града Смирна. Въ вътрѣшността на вилаета ще има смѣсена мѣстна жандармерия.

Въ сждото комюнике се казваше, че понеже турската делегация възрази, загдѣто не ставало дума за Тракия и загдѣто гръцкитѣ войски се задържатъ въ Смирна, прѣседателътъ на конференцията отговорилъ, че направенитѣ предложениа трѣбвало да се проучатъ отъ правителствата, турско и гръцко, съ цѣль да съобчатъ своитѣ окончателни отговори.

Обаче, прѣди още гръцкитѣ делегати да напуснатъ

Лондонъ, атинското правителство започна своите военни приготовления. Наскоро слѣдъ това, на 19 Мартъ, излязоу кралски декретъ за мобилизирането на наборите отъ 1913, 1914 и 1915 година. Турците отъ своя страна, преди да бързатъ да готвятъ нови отговори до една бъдеща конференция, се стрѣмѣха всѣчески да засилятъ бойните си средства. Въпреки привирителните изявления на Бекиръ Сали бей преди вѣстниците, съфдената отъ Ангора не оставаха никакво съмнѣние, че националистическото правителство не ще се задоволи съ отстъпките предложени въ Лондонъ. Още на 10 Мартъ, т. е. още преди Конференцията да съобщи на турската делегация новите условия, Мухтаръ бей, помощникъ-комисаръ на външните работи, говорейки преди националното Събрание въ Ангора, каза, между другото:

"Преди видъ на това, че между насъ и арменците съществува единъ договоръ, ние нѣма какво да третираме съ западните сили по този въпросъ. Впрочемъ, дори ако всички наши искания бъдатъ приети, ние пакъ ще продължаваме да се боримъ, докато добиемъ нашата стопанска независимостъ."

Мухтаръ бей прибавилъ, че не трѣбвало да се хранятъ голѣми надежди върху Лондонската Конференция и че турскиятъ народъ щѣлъ да приеме само единъ миръ въ съгласие съ "националния пактъ."

Националниятъ пактъ /мисаки-милли/-е една декларация гласувана единодушно отъ турския парламентъ на 23 Януарий 1920 година въ Цариградъ и която бѣ изпратена до парламентите на съглашенските еили страни. Тази декларация опредѣля по слѣдния начинъ максималните отстъпки, които могатъ да направи турскиятъ народъ и прѣвишаваното на които било несъвмѣстимо съ запазването на една независима турска държава.

1. Изключая териториите населени съ арабско мнозинство и останали при подписването на примирието отъ 30 Ок-

томври 1918 год. подъ окупацията на съюзните войски, - тории, чиято съдба ще трѣбва да се опредѣли чрезъ единъ свободенъ плебисцитъ, - всички други земи, населени съ турско и мюсюлманско мнозинство, въодушевени отъ еднакви чувства на взаимна обичъ и привѣрзани къмъ националните традиции, образуватъ едно недѣлимо цѣло, което не би могло нито материално, нито юридически да се разпокъса.

2. Въ случай на нужда, ние ще приемемъ единъ новъ плебисцитъ за третъ санджакъ /Карсъ, Артаканъ, Батумъ/, чиято население още при първия съденъ случай се произнесо, че желае да се върне къмъ отечеството - майка.

3. Сигурността на Цариградъ - седалище на ислямския халифатъ и столица на отоманската империя, - както и сигурността на Мраморното море, трѣбва да бѣде вънъ отъ всяка угроза. При зачитането на това условие, всѣко рѣшение, което би се взело отъ заинтересованите сили съвмѣстно съ насъ относно свободното плаване въ проливите, е валидно.

4. Опредѣлянето съдбата на западна Тракия, отложено до сключването на турския миръ, трѣбва също да се прѣдостави на свободно изразената воля на населението.

5. Приемане гаранциите за малцинствата, както бидоха установени между съглашенските сили и нѣкои отъ тѣхните противници или съюзници, съ условие, че аналогични гаранции ще се прилагатъ сирѣмъ мюсюлманските населения въ съседните страни.

6. За да можемъ да се развиваме финансово и стопански подобно на другите страни, и за да можемъ да притежаваме една редовна администрация, отговаряща на сегашните нужди, абсолютно необходима ни е пълна независимостъ и свобода. Ние сме, поради това, противъ всѣко ограничение, което спъва нашето политическо, стопанско и финансово развитие. Изплащането на установените дългове на държавата не трѣбва да

става по начинъ противенъ на тѣзи принципи."

Всички искания на ангорското правителство — изключително предложенията направени отъ Ескирѣ Саки бей въ Лондонъ, въ споразумѣние съ великия везиръ Тевфикъ паша — сж се инспирирали винаги отъ този "националенъ пактъ." Можемо, съдователно, да се счита сигурно, че Ангорското Национално Събрание не ще се съгласи за единъ миръ върху базата, предложена отъ Лондонската Конференция: която била съществено се отдаваща отъ програмата на турскитѣ националисти, изразена въ помнатия пактъ.

Гърция, отъ своя страна, не докака да узнае новитѣ рѣшения на Ангора. Увѣрено, че тѣзи рѣшения не могатъ да бъдатъ такива, каквито то желае, и загрожено отъ безконечното протакане на едно несигурно и опасно положение, атинското правителство потърси изхода въ една нова офанзива въ Анадола, която започна на 23 Мартъ.

II.

Военнитѣ операции

въ Мала-Азия.

Напредъ Относно условията, при които се развива тази офанзива, трѣбва да се изтъкне, че кемалиститѣ, които има да прѣодоуе грѣцката армия, сж несравнително по-големи сега, отъ колкото прѣвъ настѣплението отъ м. Азия въ 1920 година. Въместо недисциплинирани чоти и разслабени передовни части, кемалиститѣ притежаватъ сега редовна армия, доста добръ екипирана и въоръжена, съ повдигнатъ моралъ и стегната дисциплина. Безъ да поддържатъ една непрѣкъсната фронтена линия, турцитѣ издигнаха обаче, на много мѣста, гдѣто характера на мѣстността благоприятствува, силни отбранителни построѣйки и укрѣпления. Взетитѣ въ Армения оръжия и топове въ края на миналата година подобриха, отъ друга страна, въоръжението на кемалиститѣ, макаръ тѣ да се намиратъ изобщо, отъ това гледище, въ много по-неблагоприятно положение отъ грѣцката армия, снабдена изобилно съ артилерия, картечница и муниции.

Изходът на гръцкото нападение от м. Лиуари въ околностите на Бруса, както и досегашното развитие на операциите от 23 Март - начало на новата офанзива - показаха ясно, че съпротивителната сила на националистическата армия е порастнала въ значителна мѣрка. Спогодбата подписана напоследък съ Франция позволи, при това, на турците да прѣхвърлят на смирненския фронтъ и 2-ия армейски корпусъ, който се намираще въ Киликии. Безъ да може да се прѣдсказва изхода отъ несвършените боеве, сигурно е, че борбата въ Анадола ще бѣде този пътъ дълга и крайно изтощителна. Съобщавайки вѣстията за гръцката офанзива, Мустафа Кемалъ паша е заявилъ прѣдъ Националното Събрание, че изгубването на известни градове няма никакво влияние върху крайния изходъ на войната. Той увѣрилъ парламента, че армията е много добръ подготвена и подчерталъ, че краятъ на операциите не трѣбва да се очаква въ късо време.

Впрочемъ, евентуално проникване на гръцката армия още по-дълбоко въ вътрѣшността на Анадола ще увеличи, въ много отношения, нейните тежести, понеже тя ще се отдалечи отъ своята база и ще навлѣзе въ една страна, лишена отъ добри пѣтища и населена почти изключително съ враждебно население. Така щото, дори ако гръците успѣятъ да достигнатъ Ангора, това не ще означава края на тѣхните усилия и трудности.

III Турция и вели- ките сили.

Извѣстно е, че Велико-Британия, Франция и Италия не сж напълно солидарни въ гледищата си по източните работи и не държатъ еднакво поведение спрямо турците. Докато първата отъ тѣзи сили, Англия, усвои една явно враждебна на Турция политика и пое инициативата за възможно по-пълно окастриване и омаломощение на тази държава, Италия не е прѣстанала, още отъ първия моментъ ^{следъ} примирието въ Мудросъ, да проявява едно нескривано благоразположение къмъ турците.

Франция, отъ своя страна, безъ да манифестира въ началото никаква нѣжностъ къмъ Турция, започна впоследствие да държи едно по-приятелско поведение спрямо послѣдната. Въпрѣки боеветъ въ Киликия или по-право тъкмо защото желаяха да турятъ всячески край на една безполезна и изтощителна борба, французитъ дирѣха отъ много мѣсоци насамъ поводъ, за да се спогодятъ съ ангорското правителство, което единствено запазваше въ Турция, една фактическа властъ и сила. Независимо отъ това, французкото обществено мнѣние, както и това въ Италия, не посрѣщаше съ възхищение клаузитъ на Севърския договоръ, макаръ послѣдниятъ да бѣ подписанъ отъ парижкото правителство. Въ французкии парламентъ неудобствата гласове се усиляваха все повече и повече. Много отъ важнитъ органи на френския печатъ започнаха да изтъкватъ, че Севърскиятъ договоръ, далечъ отъ да задоволява изискванията на френскитъ интереси, само затвърдява британското надмощие въ Източно Средиземно море, гдѣто английската политика се опитва да направи отъ Гърция свой удобенъ и послушенъ вандаторъ.

Тѣзи различни и противорѣчиви тѣжнениа на силитъ сж били винаги единъ отъ елементитъ, върху които кемалиститъ сж градили своитъ надежди. Отъ сжмото гледище, характеренъ е езика на ангорскитъ вѣстници. Докато за Италия или мълчатъ съвсѣмъ или намиратъ само ласкави думи, тѣзи вѣстници нападатъ ядовито "империализма и алчността на Албионъ", Франция, която по-рано сжщо биваше хулена, напоследъкъ има въ Ангора "по-добра преса". Една отъ обичнитъ теми на официоза "Хаки-миеи Миллие" е да сочи на французитъ, че Англия навсѣкмѣ подравяла френското влияние и потъпквала френскитъ права.

Слѣдъ като Бекиръ Сами бей, подписа въ началото на м. Мартъ спогодба отъ една страна съ Франция и отъ друга съ Италия, турскитъ националисти очакватъ още по-открита благосклонностъ и подкрѣпа отъ тѣзи двѣ сили. Прѣбиванието на генералъ Гуро въ Цариградъ даде случай да се манифестиратъ

недвусмислено новите разположения на граница караван турция.
(Подробности по мисията на генерала въ Цариградъ се даде
въ повѣрителния ми докладъ отъ 30 Мартъ, № 21.)

При закриването на последната Лондонска Конференция,
впечатлението бѣ, че неуспѣхътъ да се стигне до едно разрѣше-
ние, се дължи, покрай непримиримостта на двете прѣко заинте-
ресувани страни, още и на възбѣсеността на английското пра-
вителство, което не искаше да допретъ още повече развѣн-
на Севърския договоръ. Когато на 23 Мартъ започна новата
грѣцка офанзива въ Анадола, това впечатление се засили. Прѣд-
положенията, изказвани отъ разни страни, че Гърция навѣрно е
получила за новата акция поне таѣното разбрѣние на лондон-
ското правителство, прѣдизвикаха тукъ отъ английската страна
дѣлѣ съобщения. На 24 Мартъ агенцията „*Vinget News, Reuters*“
бѣ опълномощена да опровергава категорически слуховѣтѣ, спо-
редъ които лондонското правителство позволило Гърция да прѣд-
приеме последната офанзива въ Анадола. Подирѣ два дни, същата
агенция обнародва слѣдното комюнике:

"На недавнешната Лондонска Конференция, правителство-
то на Негово Британско Величество, едновременно съ другитѣ
сюзни сили, даде на отоманската, както и на грѣцката делега-
ция да разбератъ ясно, че ако тѣ не успеятъ да се спогодятъ
върху диниитѣ прѣдставени отъ сюзнитѣ сили, последнитѣ не
биха могли да поематъ никакъ отговорността, за да попрѣчатъ
на едната или другата страна да прибѣгне до акцията, която
тя би счела необходима за своята сигурностъ и че отгосер-
ността за тази акция ще трѣбва да се понесе отъ страната,
която прибѣгва до нея."

"Прѣдъ видъ на настоящето прискрѣбно поддържане
на военнитѣ дѣйствиа, правителството на Негово Британско
Величество, съобразно съ политиката на неутралитетъ, даде
инструкции на главнокомандущия на Черноморската армия да
изостави командуването на частитѣ отъ грѣцката армия, които

досега се намираха под неговите заповѣди. Въ изпълнение на тези инструкции, генералъ сержъ К.Н.Харингтонъ е изоставилъ командването на 11-а гръцка дивизия, въ сектора на Изметъ. Следователно, тази дивизия минава под заповѣдите на гръцкото командване, начинае отъ 23 т.м. включително."

Извѣстно е, че въ настъпването отъ м.Юлий 1.20 год. взеха участие и нѣкои английски дружини, независимо отъ това, че единадесетата гръцка дивизия се беше противъ кемалистите подъ английско командване. Къмъ горното трѣбва да се отбѣбжи значителното смекчение на междусъюзническата цензура спрямо цариградскитѣ турски вѣстници, които иматъ сега отъосително много по-голяма свобода да изказватъ своитѣ прѣцѣнки върху събитията.

IV.

Цариградъ - Ангора.

Мисията на Изетъ паша.

До момента, въ който Дамадъ Феридъ паша заемаше везирския постъ, пропастьта между двѣтѣ турски правителства цариградското и ангорското, бѣ незапълнима. Двѣтѣ страни се намираха въ открита война и всички опити за помирение оставаха осждени на сигуренъ неуспѣхъ. Съ оттеглянето на Дамадъ Феридъ паша, който подаде оставка на 17 Октомврий м.г., и замѣстването му съ Теффикъ паша ^{въ,} ~~У~~къбинета на когото влѣзоха лица уважавани отъ кемалиститѣ, - взаимното гонение между двѣтѣ правителства се прѣмахна автоматически. Двойствеността, обаче, си оставаше, съ всички свои послѣдици. Кабинетътъ на Теффикъ паша декларира, че първата негова задача е да се спогоди съ Ангора и да възтонови държавното единство. За цѣльта, още първата седмица слѣдъ съставянето на правителството бѣ делегиранъ въ Анадола специаленъ пратеникъ, генералъ-щабния офицеръ Нешетъ бей, да подготви почвата за прѣговоритѣ. Въ сжщото врѣме Високата Порта правѣше усилия да убѣди Съглашението, че за да се постигне спогодба съ националиститѣ, необходимо е да се направятъ на Турция извѣстни отстъпки и да се ревизира нератифицирания Севърски договоръ.

Както заяви неотдавна Изетъ паша, следъ завръщането си въ Цариградъ, изтръгнатитѣ въ това отношение общания не сж били много цѣнни, нито достатъчно ясни. При все това, макаръ едва на 3 Декемврий, министра на вътрѣшнитѣ работи Изетъ паша, най-авторитетния членъ отъ кабинета, замина за Ангора начело на една мисия, въ която участвуваха още министра на морината Салихъ паша, бившъ великъ везиръ, министра на търговията и земледѣлието Хусеинъ Кизимъ бей и други.

Мисията остана въ Ангора повече отъ три мѣсеца. Да се споразумѣе съ кемалиститѣ по въпроса за мирнитѣ условия, наложени на Турция, бѣ вънъ отъ нейнитѣ сили, защото, въ това отношение, не съществуваше никакво или почти никакво разногласие между двѣтѣ турски правителства. Единитѣ и другитѣ считатъ Севърския договоръ, въ сегашната му форма, за абсолютно неприемливъ и кабинетътъ на Тевфикъ паша устои срѣщу всички ултимативни покани да ратифицира този договоръ. И тъй като Изетъ паша можа да занесе въ Ангора само незадоволителни и неопрѣдѣлени общания, прѣдварително се знаеше, че по този пунктъ мисията на министра на вътрѣшнитѣ работи е осждена на неуспѣхъ. Най-добриятъ и единствено възможенъ резултатъ отъ прѣговоритѣ бѣ да се спечели, за Турция, врѣме, тъй като затрудненията на гърцитѣ се увеличаваха постоянно. Въ Лондонската Конференция Бокиръ Саии бей и Тевфикъ паша прѣдяха съвмѣстно турскитѣ искания, така както сега всички турци сж единодушни прѣдъ необходимостта да се отбие грѣцкото настѣпление въ Анадола.

Въпреки всичко това, обаче, не липсватъ съвсѣмъ разногласия между двѣтѣ турски правителства по известни вътрѣшни въпроси, най-важнитѣ отъ които се отнасятъ до династията и до мѣстото на столицата. Известно е, че кемалиститѣ сж враждебно настроени спрѣмо личността на сегашния султанъ, когото биха искали да видятъ замѣстенъ съ прѣстолонаслѣдника принцъ Абдулъ-Меджидъ ефенди. Сжщо така, идеята да се прѣнесе

столицата въ Ангора, въ сърдцето на турските земи, се нрави много на кемалистите. Гледищата и претенциите на последните въ това отношение станаха особено известни през време на преговорите, които предшестваха отпътуването на делегациите за Лондон. Така, на 28 Януарий Мустафа Кемалъ паша отпрати до Тевфикъ паша следната телеграма:

"Очаквайки отговора на Ваше Височество, ние резюмираме по-долу исканията и предложенията съдържащи се въ официалната и частна телеграми, които Ви отправихме:

1. Н.И.В. чрез единъ твърдъ краткъ хати-хумаюнъ ще прокламира, че той признава законността на Великото Събрание на Турция. Този хати-хумаюнъ ще съдържа признаването, въ неговата форма, произходъ и настояща компетентност, - на Великото Събрание, което отъ своя страна приема по принципъ запазването на Халифата и на Монархията. За избѣгване на неясности, не ще се дадатъ за сега никакви други подробности.

2. Въ случай че се тури въ изпълнение чл. 1, ще може да се опредѣли нашето вътрѣшно положение - което о единъ домашенъ въпросъ - по следния начинъ:

Негово Императорско Величество ще пребивава, както въ миналото, въ Цариградъ. Великото Събрание на Турция, което притежава цѣлата компетентност, което поема цѣлата отговорност и което е недосегаемо отъ всѣка атака, имайки всички условия за независимостъ, ще има за сега седалището си въ Ангора. Въ Цариградъ не ще остане никакво тѣло подъ името кабинетъ. Обаче, предъ видъ особеното положение на Цариградъ, една мисия, избрана между членовете на Великото Народно Събрание, може да бѣде изпратена при Султана, съ неограничени пълномощия и компетентностъ.

3. Устройството на административните работи на Цариградъ и на неговите околии ще се опредѣли по-късно

4. Тутаки щомъ изброените условия бѣдатъ приети

правителство и да получаватъ разнообразна подкрепа отъ него. Това приятелство, обаче, не почива ни най-малко на нѣкаква склонность у кемалиститѣ да приематъ и присадятъ въ Анадола комунистическитѣ доктрини. Напротивъ, както самъ Мустафа Кемалъ е заявявалъ многократно и открито, турскитѣ националисти считатъ болшевизма абсолютно несъвѣстимъ както съ религиознитѣ вѣрвания и традиции на мюсюлманитѣ, така и съ условията на стопанския животъ въ Анадола.

Неотдавна официозътъ "Хакимети-Киллие" /Народовластие, пишеше:

"Нѣ сме само ние, които изтъкваме вредата, която комунистическитѣ течения причиняватъ на Турция. Самитѣ шефове на съвѣтското правителство сж на сжщото мнѣние. Ленинъ бѣ заявилъ прѣди една година, че националистическия режимъ подхожда най-добрѣ за Турция. Сжщо Зиновиевъ, прѣдседателъ на третия Интернационалъ, каза на конгреса въ Баку, че комунистическитѣ вѣяния биха били много вредни на изтокъ. Изказвайки тѣзи идеи, съвѣтскитѣ водители не мислятъ само за интереситѣ на Турция, а и за своя собственъ интересъ. Ако комунистическото движение се разпрострѣше въ Анадола, тази страна щѣше да се разложи отдавна и неприятелскитѣ сили щѣха да стигнатъ дори до Кавказъ. Така, турската националистическа армия брани най-важния фронтъ на руската революция! Казаното до тукъ показва ясно, че у насъ единъ социалистически режимъ е невъзможенъ."

Дѣйствително, прѣзъ м. Ноемврий 1920 година въ Ангора бѣ основана комунистическа партия, начело съ Хакъ Бехиджъ бей. Нейната програма бѣ твърдѣ странна. Така, въ манифеста на партията се твърдѣше, че комунизмътъ не прѣдвиждалъ прѣмахането нито на частната собственость, нито на "богаташкото съсловие". Скоро слѣдъ това партията се разтури, по даденъ знакъ отгорѣ. Прѣдполага се, че тя бѣ сбразувана само за да се попрѣчи на adeptитѣ на Москва - каквито се намиратъ

тукъ-тамъ - да образуватъ една дѣйствителна комунистическа организация.

Образуваната по-късно колективистична партия / ишти-ракиюнъ/, която бѣ групирала трима депутати, отъ които единъ ходжа, и малкъ брой агитатори, сжщо прѣстана да съществува.

Отъ друга страна, естествениятъ антагонизмъ между рускитѣ болшевики и турскитѣ националисти, които си оспорватъ влиянието надъ съседнитѣ мюсюлмански народи, нерѣдко прѣдизвиква търкания и смущава руско-турскитѣ отношения.

Въпрѣки всичко това обаче, ангорското правителство се стрѣми всячески да запази тѣснитѣ връзки съ свѣтска Русия, която, отъ своя страна, сжщо винаги полага старателни грижи за избѣгването на единъ разрывъ съ турскитѣ националисти. Последнитѣ разбиратъ отлично, че безъ приятелството и подкрепата на Русия не могатъ нито да запазятъ придобивките си въ Кавказъ, нито да се борятъ успѣшно противъ гръцката армия, за борбата съ която тѣ иматъ нужда отъ всичкитѣ свои сили. Приемайки неотдавна новия болшевишки пратеникъ въ Ангора, Е-нъ Илевани, Мустафа Кемалъ му заявилъ, че очаквалъ съ нетърпѣние неговото пристигане, което щѣло да спомогне за заключаването на руско турскитѣ приятелски отношения.

При това, на 1 Мартъ въ Москва се откри една конференция, прѣдначена да уреди всички спорни въпроси между Русия и Турция. На тази конференция последната се прѣдставлява отъ Юсуфъ Кемалъ ^{паша} ~~паша~~, комисаръ на правосъдието и отъ генералъ Али Фуадъ паша, кемалистски посланикъ въ Москва и бившъ главнокомандующъ на смирненския фронтъ. Русия се прѣдставлявала отъ г. Чичеринъ и отъ ^{членъ} ~~членъ~~ на Централния Изпълнителенъ Комитетъ на свѣтитѣ. Споредъ анадолскитѣ вѣстници, московската руско руска конференция уредила всички висящи въпроси между двѣтъ страни.

Лондонскитѣ прѣговори бѣха адали на московското правителство извѣстно безспокойствие. Макаръ Русия да не можеше да иска отъ турцитѣ да не отиватъ въ Лондонъ, понеже

самата тя водеше прѣговори съ английското правителство, болшевишката пропаганда правеше отчаяни усилия, за да попрѣчи на благоприятния изходъ на прѣговоритѣ, убѣждавайки турцитѣ, че Съглашението си остава тяхенъ непримиримъ врагъ. Русия естествено, прѣдпочита да се продължи войната въ Анадола. Интересни сж отъ това гледище извлеченията, направени отъ единъ виденъ кемалистъ прѣдъ редактора на в. „*Ac Rical*“, 28 Мартъ. Запитанъ какъ би се посрѣщналъ въ Москва единъ турски миръ, кемалистскиятъ водителъ отговорилъ:

"Това зависи. Ако този миръ остави да съществува политическата и стопанска васалностъ на Турция, Москва не ще има сигурно причини да се безпокои. Ако, напротивъ, този миръ даде пълно удовлетворение на нашитѣ национални искания, Турция ще има свободата да се занимае съ Кавказскитѣ въпроси: Азербайджанъ, Дагестанъ, Чатумъ и пр. . . . Итно е, че официално нашето правителство се дезинтересира отъ тези въпроси, за да не бъде обвинявано въ пантуранизъмъ. Но мюсюлманското обществено мнѣние призовава Турция за помощ на мюсюлманитѣ, притѣснявани отъ червонитѣ, и ангорското правителство не ще може да противостои на този апелъ. Ето кое плаши Москва и такъвъ единъ миръ сигурно не дой се хареса".

VI.

Панислямско

движение.

Друга една опора кемалиститѣ сж държали всѣкога въ мюсюлманската солидарностъ и въ панислямското движение. Известно е застъпничеството на индийскитѣ мюсюлмани въ полза на турската кауза още прѣди подписването на Севърския договоръ. Прѣдъ послѣднитѣ Лондонски прѣговори единъ отъ водителитѣ на сжтитѣ мюсюлмани, Ага-ханъ, развиваше въ британската столица енергични усилия за коренната ревизия на мирнитѣ условия наложени на Турция. Нѣма съмнѣние, че борецъ този застъпничества и безъ нежеланието на Англия да увеличава недоволството на своитѣ мюсюлмански подданици, чийто брой

възлиза на много милиони души - само въ Индия наброяватъ 60 милиона мюсюлмани - участъта на Турция щѣше да бѣде още по-грозна, отколкото е сега.

Макаръ да не сподѣля може би мечтитѣ и плановѣта на Енверъ паша и на Джемалъ паша, които работятъ за осществение-то на крайни пантурански и панислямски идеали, Мустафа Кемалъ не е прѣстаналъ при случай да си служи съ панислямизма и да поддържа тѣсни връзки съ разнитѣ мюсюлмански страни. Въ края на миналата година той размѣни съ прѣдседателя на Азербайджанската република скъпи дарове и сърдочни писма. Индийскиятъ революционеръ Мохмедъ Сагъръ гостува продължително прѣзъ тази зима въ Ангора, прѣименувана отъ Народното Собрание на Дар-юл -неджет-юл-ислямие /огнище на мюсюлманската доблестъ/.

Споредъ в. Идери, 30 Мартъ, на 1 с.м. въ Москва е билъ подписанъ 10 члененъ съюзенъ договоръ отъ делегатитѣ на ангорското правителство и пълномощници на Афганистанъ. Този договоръ - казва помѣнатииятъ вѣстникъ - осрѣща въ формуленъ съюзъ съществуващото винаги духовно единство между двѣтѣ мюсюлмански страни.

УПРАВЛЯЮЩЕ ЛЕГАЦИЯТА,

ГЕНЕРАЛЕНЪ КОНСУЛЪ: *И. А. Саидов*

Yer No. : _____
Dose No. : _____
Yasika No. : _____ 13423

مَوْلَانَا ابْنِ الْحَسَنِ
طَرَفَانِ سَهَابَاتِ رَبِّكَ

آنقدر که صفی‌الملک با آن حضرت

A	UT. 7
D	18
F	86-1

مجموعه
۱۰۶۴

تاریخ
۲۵ / ۹ / ۷۸

روستای -
برجوان

[illegible]

CUMHURBAŞKANLIĞI ATATÜRK ARŞİVİ
Yer No. : _____
Esa. No. : _____
Eelge No. : _____

A	✓
D	78
F	7-1

A	III-7
D	18
F	86-2

CUMHURBAŞKANLIĞI ARŞİVİ
Yer No. : _____
Dos. No. : _____
Vesika No. : 13423

وَرَكَّابِيْنَ اِلَى الْفَجَائِیْهِ
طَبَقُ طَائِفَةِ اَسْتِغْنَاءِ رُفِیْهِ

اولین نور مکمل فواید لماره سرور و شهاب اولیور. موقیبات واقع گردیده در دایره زان
دولتداری صورت حاصله در تبرکستان. بیورم. و مقصد دعوایزره. از این نظری
احتمال در تکرار طریقات ایجاب. حصول موقیبات محمد. مظاهر سجایه نال آینه جانا.
حقده بر رعد رها نیاز دمی آید بیورم
بورقضا طهر منقح حله ملک و کله دیگر در رها جاپور حله جلد. بو موصود سره
میداوله سلکله. قدر بخیار اوله منقح و شترک شترک بو متفیل بهر مضمده. جگر بو منقح. قدر
آرزو آید بکمی تصور و خیال آید در ستر. بر مضمده بو نما ساطعه در ملک اوزار و بیورم سیاه
قضا علیه مضمده در دایره جاکو مضمده حقه. دیوانه علی مضمونده. تنقیبات. جگر آید لکده.
اولین مضمده. او بر باره و دیان فریده. باره مضمده. ایجاب مجبور قالد م. هار تا سیلیه
بورار در تنقیب بیورم. احتمال آید. حقه بو تنقیبات. ساینده بو تونر مضمده و مضمده
مستند غیب دیان آید مضمده مضمده. اعاده. آید بکمی ساطع. هار آید جلی
آید بیورم. غالبیت تا جلد شوج آید. جاک اوله مضمده. در دایره مضمده
بالک و مضمده. محل مستند. تکرار بزرگ کونا کونا مضمده. آید. آید لکده. اوله مضمده
شر و نعمت صلح و صلاحی اعاده. دنیا به تیره اوله مضمده.

A	IV
B	78
F	7-2

CUMHURBAŞKANLIĞI ATATÜRK ARŞİVİ

Yer No. ; _____

Dos. No. ; _____

Belge No. ; _____

A	III - 7
D	18
F	86 - 3

YER BAŞKANLIĞI ARŞİVİ

Yer No. : _____

Dos. No. : _____

Voska No. : 13423

وزارت امور خارجه
توزارت امور خارجه
معاونت امور خارجه

صمیمی مدبر می و یک در به حسابات جنرال و می نظر لطف قبول بر بوی بزرگ در کما -

(لیون نامه جنرال
قدامه بویا جیف

۹۵۵ - ۱۵ - ۱۰ - ۱۵

ویا قرینه باره نه قصی بوزار استرا

نومرو
۸

A	IV
D	18
F	86 - 3

CUMHURİYETİ ATATÜRK ARŞİVİ

Yer No. : _____

Dos. No. : _____

Belge No. : _____

آخرة
٣٣٨ - ٤ - ٢٦

توپرکیا بویوک ملت مجلسی ریاستی
قلم مخصوص مدیریتی
عدد

توپرکیا بویوک ملت مجلسی
قلم مخصوص مدیریتی
عدد

A	III-7
D	18
F	86

۱۰ مارن ۲۴۸ نایغی کاتوری کونینده آلم . اورونجه ماضیک اتمی خلاق
ماظفده کیده جانورده .
بغا . حکومت مده نیک مقدرده اچا ائنده اولدنی نغیانک لرهده نیجه درجهده
بغا . شیه انیم . سیه قناعده رازده سنزده وایک
نوشتر حکومتک نافع مرفوعه خنده ساعد اولدجه یانه اوزده دکلدر .
۱۹۱۱ نده کی مایعنه اتانده سزده کوریکیم شریعت و معادنی دفعه
ایده لک بورنده شزده دشمنک نتیجی اچوره بیکه پاشیوه آرندی افکار
ایکذره یکه شخصدهم . کله تحفیم ، کله تورک اردوی خنده که حبشه
دشمنک صحنه لینه کده ایدیم . اقدانک قوی ط ایدیم انیم .
توپرکیا بویوک ملت مجلسی
قلم مخصوص مدیریتی

A	V
D	XS
F	F

БЪЛГАРСКО ЦАРСКО
ГЕНЕРАЛНО КОНСУЛСТВО

№

ЕДИРНЕ, 8^{ва} февруари 1903

ЛИЧНО-ПОВЕРИТЕЛНО.

Приложени...

ГОСПОДИНЕ МИНИСТРЕ ПРЕДСЕДАТЕЛ,

На 27.XII.м.г.когато бех в София по личен служебен доклад, Министра на Правосъдието и Ваш заместник Министерството на Външните Работи и на Изповеданията Господин П.Янев ми възложи тайната мисия да отида в Ангора и сондирам почвата за едно съседско разбирателство с Турция, както и да разузная до колко там има разположение да се разрежат няколко важни въпроси, които интересуват от близо България.

На 29.XII.м.г. заминах за поста си в Одрин и на 9.I.тръгнах за Цариград отгдето незабележано да отида в Ангора. Понеже отиването в Анадола е категорично забранено без специално разрешение от Ангора, стана необходимо да прибегна до съдействието на Политическия Представител на Ангорското Правителство в Цариград Аддан Бей, когото можах да видя едва на 13 Януари. В краткото си свикване с него му съобщих поверително, че съм натоварен от Министра на Външните Работи да отида в Ангора по уреждане на някои въпроси, които засегат отношенията между двете страни и за това го молах да уреди пропуцането ми през охранителната линия в Анадола. Той

ДО ГОСПОДИНА

ГОСПОДИНА А. СТАМБОЛИЙСКИ, МИНИСТР ПРЕДСЕДАТЕЛ И
МИНИСТР НА ВЪНШНИТЕ РАБОТИ И НА ИЗПОВЕДАНИЯТА

СОФИЯ.

си взема селекки и ми казаче веднага да телеграфира шифровано в Ангора, отгдето се надевал в два дни да получи отговор и да ми го схобди. Понеже до 17.І. не получих никакво извезстие, отидох пак в управлението на Аднан Бей, но там ми казаха че той заминал за Измит да се срещне с Мустафа Кемал Паша. Помощника на Аднан Бей, Д-р Хикмет Бей, ми схобди, че в отговор на телеграмата подадена от Аднан Бей до Ангора, имало отговор цото преговорите да водя с самия Аднан Бей. Отговорих му, че моята мисия е да влезе в сношение направо с Правителството в Ангора и намирам, че отговора не отговаря на инструкциите ми. Хикмет Бей ми възрази, че Аднан Бей представлява част от Правителството и че по-рано той е бил Комисар по Външните Работи, затова преговорите с него могат да се считат като преговори с Правителството. Аз настоях отново, че схобразавяйки се с инструкциите си, немога с никого друго да преговарям освен с членове от самото Правителство, като му изказах желание, че бих могъл да отида поне до Измит, гдето е Кемал Паша, комуто и да изложа мисията си. Хикмет Бей ми отговори, че веднага да протелеграфира за желанието ми и да ми схобди отговора.

На 21 отидох отново в управлението на Аднан Бей и той ми схобди, че Кемал Паша да ме чака в Смирна на 24.І. Хикмет Бей ми обеща да ме снабди с тескере за пътуване с чуждо име и като турски подданик, каквото тескере скоро и получих. Обаче по няма не параход за Смирна можах да замина само на 25.І., гдето пристигнах на 26.І.

На 27.І. направих първата визита на Кемал Паша, който живее в предградиято Гйоз-Тепе (около 6 километра вжн от града). Тази визита трая кхсо време. Кемал Паша беше много зает затова ми определи среда на другия ден 28.І. в 3 1/2 часа сл. пладне, когато той разполагал с по-вече свободно време. На 28.І. в определения

час отидох в квартирата на Кемал Паша и веднага се започна разговора по между ни, който се продължи около 2 часа. Този разговор в общи черти се свежда към следното:

За да предпозположа по благоприятно Кемал Паша, преди всичко дадох му някои сведения за моята минала дейност по отношение на Турция и симпатиите ми към турците, като му изтъкнах че тези симпатии не са продукт на чувства, възбудени случайно от временни впечатления, а са резултат на 25 годишно непрекъснато изучаване и опознаване на турците и Турция в която съм прожил около 6 години. Изтъкнах му моите публични беседи и статии в защита на Турция и нейната права кауза, които говорих и писах преди 2-3 години, когато Турция преживяваше най-критическите моменти. Предупредих го, че да му говоря не като дипломат, а като военен, който е привикнал смело и открито да изказва мислите си и убежденията си. След това изложих му моето лично гледище върху какви основи може да се изградят бъдещите съседски отношения между двата народа, а именно:

1. Дългия съвместен исторически живот, а може би и по-атавизъм, общо-исторически произход са създали в двата народа много общи характерни черти: сериозност, трезвост, въздържаност, трудолюбие, храброст и наивна доверчивост - качества които рядко се срещат в другите наши съседи.

2. Обща урисница и страдания, общи врагове, общи икономически и политически интереси и обща нужда за взаимна защита против домогванията на общите ни врагове.

Тези именно елементи съставляват прекрасен естествен материал за една солидна основа, върху която може да се изгради едно солидно, искрено, честно и трайно турско-българско разбирателство, което да обезпечи за дълго време мир между

двата народа и да им гарантира едно по-дастливо бъдеще.

Като доказателство на моята теза изтъкнах му факта, че от бившите турски провинции в полуострова само в България турците останаха масово да живеят, ползващи се с всички граждански и политически права, имат отлично наредени училища и духовни учреждения, радват се на едно сравнително ^{за} видно икономическо благосъстояние, живеят съвършено дружно и интимно с българите и въобще чувствуват се напълно дастливи като в свое отечество. Изтъкнах му още, че настоящето Правителство направи още по-вече за църковно-училищното дело на турците, като откри нови педагогически училища, създаде висше духовно училище (къваб) в Шумен, надари всички училища с 50-100 декара земя, увеличи им държавната субсидия до 4 милиона лева и пр.

Изтъкнах му, че след като македонския въпрос излезе от ръцете на Турция, не остава нито един сериозен въпрос между двете държави, по който да не може да се дойде до съгласие. Напротив едно искрено разбирателство между двете държави ще се яви като силно морална упора за турците и българите от Македония и Северна Албания. „Като македонец навярно Ви е известно, че там турци и българи под гнета на общата зла участ съ си подали братски ръка задружно да извоюват политическата си независимост.“

Интригите, които общите наши врагове пуцат, че България се стреми да завоюва Цариград, а турците – Балканите; не би требвало да указват никакво влияние върху управляващите на двата народа, защото тези интриги съ по-вече от абсурдни. Напротив, географическото положение на двете държави е такова, че те взаимно се хармонично допълват. Бог е дал на българите да владеят класическата позиция на полуострова – Балканите, която ги прави фактор на полуострова, и най-надеждните защитници на Цариград от запад.

Турците владеят Цариград от векове. Този град зарад тех е едно огромно съкровище,едновременно с това то е и за нас един икономически център с първостепенно значение. До като българското племе владее Балканите,истинската защита на Цариград от запад се намира в неговите ръце. Също така до като турците са господари на Цариград,българите ще могат да се ползват изобилно от всичките онези икономически блага,които този голем град им дава.

Наверно водим от горните възгледи моя Министър на Външните Работи ми възложи мисията да дойда при Вас и да сондирам почвата до колко Вие и Вашите колеги споделяте горните възгледи и едновременно с това да се ориентирам до колко условията са намерили за възобновяване на по-нормални официални или официозни дипломатически сношения.

Казах му още,че от Министра не съм получил никакви конкретни инструкции по условията,които Българското Правителство би поставило при уреждането на едно турско-българско разбирателство;обаче до колкото съм осветлен по нуждите на България лично предполагам,че Българското Правителство между другото ще постави за разрешаване следните въпроси:

1. Западна-Тракия. Освен жизнения икономически интерес, който този въпрос представлява за България,Вие знаете че в България живеят около 800000 турци,върху гърба на които пропорционално лежи тежкото финансово бреме наложено ни от Нйойския договор. Отнемането на Западна-Тракия ни лиши от възможност по-скоро и постепенно да се освободим от това бреме. Независимо от това около 300000 помаци и българи непосредствено и жестоко са засегнати от новата граница в Западна-Тракия. Тази граница нарушава многовековния икономически режим на този край,режим наложен от самия топографически характер на природата,искусственото изменение на който е катастрофално за самото население.

Ето задо и Правителство и целия народ считат, че Западно-Тракийския въпрос е най-големия въпрос за България, за него тя може да отиде на всички рискове и всеки който ще ни пречи за нормалния ни изход на Егейското море, ще бъде считан за наш враг. Схващайки така въпроса, предполагам, че Българското Правителство ще иска Турция да ни дава винаги пълна дипломатическа поддръжка по него.

2. Економически въпрос. Благодействието, силата и напредъка на всеки народ е в пълна зависимост от неговото економическо развитие. Предмета на нашата външна търговия е от такова естество, че не само от освобождението ни, но от много векове по-рано Цариград и Анадолу по своето географическо положение, са били винаги естественния ни пазар. Предполагам, че по този въпрос Правителството ни ще иска да се уредят най-либерални взаимни търговски сношения. Лично аз отивам даже до там, че един ден съвсем да се дигне между нас митническата ни граница и всеки турчин да може свободно да търгува чак до Дунава, както и всеки българин без хитарства да търгува чак до Багдат. Това би биле идеалните търговски сношения между двата народа, чрез които сношения могат да си обезпечат най-дастливо благосъстояние.

3. Въпроса за бежанците. Известно Ви е че България е препълнена с бежанци от Македония, от Западна и Източна Тракия, от Добруджа и от западните ни покрайнини отнети от Сърбия. Тези бежанци са едно истинско бедствие не само за тях, но и за България. Правителството направи героични усилия да ги настани до колкото средствата му позволяват. Прибегна даже към изземване земя от големите землевладелци за да раздаде на неимеждите, но нуждата е по-голема от разполагаемите средства. Въпреки нуждата за нас е Турция да се съгласи да приеме поне част от Тракийските

бежанци. Източна-Тракия е почти полузапустела страна. Вашето малочисленно население там, с малки изключения, е лишено от добитък и сечива за да работи. Връщането на отличните български земледелци по домовете си, гдето ще докарат с себе си и добитъка ще дадат живот на страната и ще бъдат полезни за държавата Ви. Вие ще вземете от нас ценни работни ръце, които ако имаме достатъчно земя, по никой начин не бихме Ви дали. Сметно е да се мисли, че няколко десетки хиляди българи ще станат некаква опасност за Турция, тогава когато малка България не се бои от 800000 турци които ги има в нея. Повтарям този въпрос е станал много неприятен за България и сигурен съм, че Правителството ще иска настойчиво неговото разрешение.

4. Екзархията въпрос. Младотурското Правителство до и през големата война, водим от не сериозни мотиви, разколеба силно положението на напата Екзархия в Цариград. Екзарха е духовен глава на всички българи. Обаче неговото значение лично за България е твърде слабо, защото фактически църквата в България се управлява независимо от своя Синод. Съвсем друго е значението и престижа на Екзарха в очите на българите вън от България. Както Ви е известно, в пределите на Турция са останали съвсем малко българи. Ако допуснем за минута, че влиянието на Екзарха върху тези българи е твърде силно, това няма да представлява абсолютно никаква опасност за Турция. Верно е, че най-естественото седалище на Екзарха би било в България, гдето е болшинството на неговото население. Обаче в такъв случай той би бил лишен от правото и възможността да се застъпва за българите вън от България. В съдност Екзарха има най-големо значение за българите в Македония. Както споменах там българите и турците задружно работят за своята независимост. Сами схващат каква морална

подкрепа би получили нашите борци там, ако се засили авторитета на Екзарха и той заедно с Халифа, в името на човешката, проявят по-енергично застъпничество за малцинствата в Македония.

Щом Гръцкият Патриарх, който Ви ^епричинил толкова зло и ще Ви причинява за в бъдеще, остава в Цариград; наложително е и в Ваш интерес е да засилите ~~авторитета~~ ^{авторитета} на Екзарха, който в същност е Ваш висш чиновник и може до някъде да играе ролята за противоядие на Патриарха. Въпроса за Екзарха интересува напето Правителство и на pewno ще поиска неговото по-правилно уреждане

Това, според моето лично схващане, са въпросите, които нашето Правителство ще иска да се уредят при едно евентуално взаимно разбирателство. Дължа още да Ви съобща, че до колкото се простират моите лични сведения, България няма никакви политически ангажменти с другите наши съседи и че нашата въоръжена сила не е сломена, както може да се мисли. Напротив духа на народа и армията е засилен от разтърсването възбуждение против жестоките клаузи на Нейския договор. Това се дължи още и на факта, че България даде доказателства на пълна коректност при изпълнение на поетите задължения; обаче нейните права и нейните жизненни интереси се игнорират по най-немиловичив начин. Това се разбира и чувства от целия народ, който ни най-малко не се отказал да се стреми към свободен и достоен живот.

Кемал Папа търпеливо и без прекъсване спокойно ме изслуша до края и също така спокойно започна отговора си, който приблизително се заключава в следното:

Не само на мен, но и на моите колеги и много турци е известна Вашата дейност, Вашите симпатии и зацита на турската кауза, особено през критическите моменти които преживяхме. Много съм доволен, че Вам именно се е паднала тази първа мисия!

в която вервам напълно ще успеете. Вие говорихте смело и откровенно, както е възпитан да говори и действа един военен. Ще Ви отговоря по същия начин и с същата откровеност, още по-вече, че съм убеден, че хитруванията на дипломатите от старата школа винаги са били вредни, защото много скоро се откриват.

Аз не бих могъл да Ви отговоря с същата последователност по всичките въпроси по които ми говорихте, но ще отговоря само по онова което скъпах.

Преди всичко дълга да Ви заявя, че у нас са големи симпатийте към Българския народ, чувствата на когото познаваме и достоинства на когото високо ценим. Аз лично имам най-отлични спомени от едногодишния ми живот в София, като военен аташе и до сега съм в кореспонденция с някои почтени семейства, с които се запознах. Ние знаем горедия прием, който оказва българския народ на нашите бежанци от Тракия, както и големата свобода, с която се ползват турците в България.

Известно Ви е, че според нашето ново държавно устройство, цялата законодателна и изпълнителна власт е съсредоточена в народното представителство. Като делегати на изпълнителната власт това представителство има своите комисари, които образуват правителството, шефа на което съм аз. Онова което ще Ви говоря ще го считате мое лично мнение, което преди да бъде разисквано с колегите ми, не трябва да се счита като мнение на правителството.

След този предговор начевам с въпросите които подигате.

По отношение на установяване на нормални дипломатически сношения, аз мисля че няма никакви пречки да се пристъпи веднага към установяването им било напълно официални, било официозни. В случая инициативата принадлежи на Вашето Правителство, понеже аз бях изпратил моя официозен представител Джевад Бей, но под натиска на съглашението, Правителството Ви бе принудено да му

предложи да напустне София. Ето защо считам, че е в реда на нещата инициативата да излезе този пхт от Вашето Правителство.

Щом България нема завоевателни намерения спремо Турция, разбирателството ни с нея може да стане много лесно. Нам ни е нужен един приятелски народ на Балканите, а Българския народ географически, политически и економически най-добре отговаря за нашите нужди. Една дружба между двата народа де направи нас и Вас по-силни и по-независими.

Вхпросите, които Вий изложихте и които предполагате че Вашето Правителство може да постави за разрешение, аз намирам за уместни и лесно приемливи от нас. Както Вий, така и ние имаме нужда от благоприятни съседски търговски сношения, които да бждат доведени до такава степен, дото както се изразихте и Вий, да видим един ден махната митническата граница между двете държави.

Що се отнася до вхпроса за Западна-Тракия, де Ви кажа, че ний никога не сме мислили сериозно да завоуваме тази страна, макар тя да влиза в нашия народен пакт. Аз лично съм убеден че ако Турция овладее тази област, тя не само че нема да стане по-силна, но напротив де стане по-слаба. Съвсем другояче стои вхпроса за Вас. Признавам, че Западна-Тракия за България е жизнен вхпрос и за това ние сме готови да Ви поддържаме за нив.

Също така и по другите вхпроси аз мисля че нема да се среднат пречки от нас да се уредят по желанието на България. Обаче пак Ви повтарям, това са моите лични убеждения. Окончателно решение на вхпросите де зависи от съгласието на колегите ми, на които веднага де напиша шифровано за да им съобща Вашия разговор.

Щом Вие доложите на Вашето Правителство и щом то въз-

приеме идеята за уреждане дипломатически сношения, както и всички ония въпроси които го интересуват; няма освен да вземе инициативата и изпрати съответното лице за целта, като се назначат и специалисти за формулиране на търговските ни сношения. От моя страна Вие може да разчитате на пълната ми подкрепа за уреждане на въпросите, които зачехнахте и в духът както изложихте.

С тези общи думи Кемал Паша завърши отговора си по политическите въпроси и разговора ни зема по-общ и интимен характер. Знаейки че много го интересуват икономически въпроси, похвалих инициативата му за свикване на икономически конгрес в Смирна на 15 того, приготвяйки за който следя внимателно. Той ми отговори, че в икономическо отношение страната се намира в плачевно състояние. Освен големите опустошения, които направиха гърците, въобще много малко се е мислило и работило за икономическото повдигане на народа. Оплака ми се за мизерията и отчаяното невежество, които царят в вътрешността на Анадола и намира че са потребни големи и продължителни усилия на интелигенцията, за да се издигне народа на краката си и трагне по пътя на прогреса и цивилизацията.

Загатнах му, че и аз живо се интересувам от икономическите въпроси у нас и че по някои от тях държах конференции в Военния Клуб и писах статии в нашите списания. Кемал Паша живо се интересува от тези ми думи, каза: „както по общите условия, така и по стопанската си структура двата народа си много приличат“ и затова ме замoli да му дам ~~вкратко~~ едно резюме на моя етюд, а когато се върна в Одрин, веднага да му изпратя целия си етюд, който цел да даде да го преведат на турски. Това беше най-важното от частния ни разговор.

Желанието на Кемал Паша да му дам резюме от моя етюд ми

даваше възможност да имам и трета среда с него и за това на 31 работих цел ден и му съставих доста обстойно резюме от моите статии по "Економическото състояние на България и селското стопанство."

На 31.I. ^{Кемал Паша} (се венча в твърде интимен кръг с дъщерята на хазина на къщата в която живее. Този хазин е Ушакли Заде Мухамед Бей – един много сериозен, богат, учен и с пълна европейска култура човек, което личи и по книгите в огромната му библиотека. Още в първата ни среда Кемал Паша похвали семейството и европейското възпитание на децата. При последната ни среда той ми представи и младата си госпожа.

На 1-^я/_{II} ~~11/11/12~~ се състоя третата ни среда, която трая около 20 минути. Предадох му бележките по моя етюд. Кемал Паша ми каза, че писал вече в Ангора по моята мисия и че днес ще да делеграфира на Измет Паша в Лозана.

Без да се претялкува в лош смисъл или се счете за нескромно, считам за служебен дълг да донеса, че Кемал Паша ми каза и следното: "добре ще направи Вашето Правителство в случай че реши да води преговори, да използва и Вас като лице добре познато в Ангора. Аз от двоя страна Ви обещавам пълната си лична подкрепа."

Запитах Кемал Паша какво мисли по Конференцията в Лозана. Той нервно отговори че там работите не върват добре, че сключването на мира става проблематично, защото икономическите клаузи, които искат да ни наложат, са неприемливи от нас. Позволих си в една много сърдечна форма да го посъветвам да бъде умерен, да отидат на компромиси, но на всяка цена да избегнат войната. Казах му, че достигнатия успех е неочаквано голям и като етап за по-нататъшни успехи е напълно достатъчен. Може

с войната да се спечели много, но в нея има и много неизвестно и голем риск, който не трябва да се прави. Повторих му няколко пъти фразата: "Избегнете войната, избегнете войната, дайте почивка на народа и уредете се вътрешно."

Моите думи видимо му произведоха силно впечатление. Нервно ме запита "как можем да приемем концесиите които ни искат?" Кемал Паша дълго се замисли, дълбоките му очи беа почти съвсем закрити от свъсените му вежди. Целото лице на този голем турски патриот беше истински израз на тежката проблема, която в този момент силно измъчваше душата му. Схващайки двоумението му по въпроса за война и мир, аз добавих "незабравяйте че в Вашите ръце се намира съдбата на Вашия народ". Най-после той нервно отсече "Де видим" и с туй се свърши последната ни среща.

Кязим Кара Бекир Паша, с когото съм в приятелски връзки много отдавна, е бил един от свидетелите при венчаването на Кемал Паша. Той е може би най-умния и най-почитания генерал в целата армия. От всички съм чувал за него най-възторжени отзиви. Неговата военна, административна и просветна дейност в северо-източния край на Анадола в качеството му на главнокомандуещ Кавказката армия, се сочат като образцови. Изтъкват и големите му политически заслуги по уреждане недоразуменията с новоизникналите държави на Кавказката граница. Мнозина го считат като най-вероятния евентуален заместник на Кемал Паша.

При венчаването на Кемал Паша, Кязим Кара Бекир Паша се научил за моето присъствие в Смирна и на 2-й того сутринта изпрати автомобила си в хотела да ме вземе и откара в Бурнава (градец на около 12 к.м. далеч от Смирна) гдето живее. Той е депутат от Одрин и придружава Кемал Паша в обиколката му из Анадола. Той бил избран от гр. Иозгад за делегат в економическия

конгрес в Смирна.

Приема **Ъ**т Кязим Кара Бекир Паша беше много по-интимен и радушен. Говорихме на дълго какви трябва да бъдат бхдхдите от-
ношения между двата народа. Той ми каза, че споделя напълно мои-
те възгледи и че още в 1912 год. в една беседа държана от него
в военното събрание в Одрин изтъкнал идеята, че спасението на
турците и българите се намира в тяхното интимно разбирателство.

Изказах моите възгледи по въпроса за войната и на Кязим
Кара Бекир Паша. Получи се същия ефект и по начина по който ми
запита говорил ли съм по този въпрос на Кемал Паша, добих впечат-
ление, че той е по-вече склонен към сключване на мир.

Посещението ми у Кязим Кара Бекир Паша трая до 1 1/2 часа
сл.пладне, върнахме се заедно с него в града и в 4 часа сл.пладн.
същия ден (2.II.) заминах с параход за Цариград, гдето пристиг-
нах на 4.II. На 5.II. сутринта тръгнах от Цариград и същия ден
вечерта пристигнах в Одрин.

На 6, 7 и 8-й того привърших работата си в Одрин и съгласно
устната заповед на Господина Министра П.Янев, на 8-й того тръг-
нах и днес 9.II. пристигнах в София за устен доклад.

В заключение на всичко ще добавя, че както при пътуването ми
така особено в Цариград срещнах и приказвах с множество инте-
лигентни турци от всички професии и заняти. Впечатлението ми е
че съществуват едно общо разположение и готовност за едно добро
взаимно разбирателство. **И** Моментът, когато турците са на път да
направят големи концесии и отстъпки в Лозана, е психологически
момент, в който те най-лесно би удовлетворили нашите искания,
схвсем малки за тях, но не маловажни за нас. Ето защо позволявам
си, Господине Министре Председателю, да изкажа скромното си мнє-
ние, че ако по-висши съображения не пречат, полезно би било да се
използува този психологически момент за да се уредят всичките

ни всяки въпроси с турците. Оде по-вече че по-големата част от тези въпроси сѣ от такова естество, че могат открито да се оповестят без да се зловиди комуто и да било. Що се отнася до моето лично гледище, ако то има некакво значение за случая, по разбирателството ни с турците; то е изказано в изложения по-горе разговор с Кемал Паша.

Благоволете да приемете, Господине Министре Председателъ, уверение в най-отличното ми към Вас почитание.

ГЕНЕРАЛЕН КОНСУЛ:

ПОВЪРИТЕЛНО.

Цариградъ, 4 юлий 926 година

До Господина
г. АТАНАСЪ БУРОВЪ,
Министър на Външнитъ Работи и на Изпо-
вѣданията.

С о ф и я .

Господине Министре,

Имамъ честь да донеса до знанието Ви, че отъ нѣколко дни пребивава тукъ турския министър на Външнитъ Работи Тавфикъ Ружди бей и снощи ме прие много радушно, като ме задържа близо единъ часъ при себе си.

Той каза много ласкави думи за България и българския народъ, които познавалъ добре и прибави, че вѣрва, какво въ бъдеще този народъ ще играе историческа роля на Балканитъ, благодарение на ценнитъ качества, които притежава.

Българското Правителство, каза той, правилно е схванало интереситъ на България, като е побързало да склучи договоръ за приятелство съ Турция и да постави по тоя начинъ България въ договорно положение въ единъ моментъ, когато сж се правили сондажи и даже предложения предъ Турското Правителство за споразумение отъ Балкански Държави ^{и ислямвалъ} ~~сж~~ България. Договорното положение, обаче, между България и Турция, ако и не формално, е дало поводъ на Ружди бей не само да отклони тия предложения но и да защити интереситъ на България въ средитъ си съ разнитъ държавни лица въ Женева.

Той намира, че на България трѣбва да се дадатъ извѣстни удовлетворения отъ съседитъ й, но за да се постигнатъ резултати стремлението на България трѣбва да бѣде насочено само къмъ една отъ тия страни. И чакъ следъ като се получатъ удовлетворения тогава да се насочатъ стремежитъ къмъ друга отъ тѣхъ. Иначе, каза турския министър, България винаги ще среща съпротивата на всички свои съседи. — Ружди бей не прецизира

страната към която България трѣбва най-напредъ да насочи изключително стремежитѣ си, но той навѣрно визираще Гърция. — Турция и България иматъ високи общи интереси, каза той, и повтори това нѣколко пѣти. —

Ружди бей де изказа много ласкаво за Българското Правителство, което предвиждайки силна опозиция отъ страна на другитѣ партии при ратифицирането на спогодбитѣ съ Турция, но схващайки правилно интереситѣ на България, много умело поставило на разглеждане тия спогодби и осигурило прекарването имъ презъ Народното Сѣбрание.

Следъ ратифицирането на спогодбитѣ, заяви Ружди бей, между насъ и васъ сѣ установени вече редовни дипломатически сношения, тъй като размѣната на ратификациитѣ е само една формалност, която, не ще съмнение ще трѣбва да стане и азъ вече дадохъ нареждане да се изготвятъ интрукциитѣ, които до къмъ средата на той мѣсецъ ще бѣдатъ готови. При това, за да дамъ изразъ на подновяването на дипломатическитѣ ни сношения съ България азъ изпратихъ вече писмо на нашия представителъ въ София, съ което го назначавамъ за редовенъ Шарже д'Аферъ предъ Българското Правителство до изпращането на титуляренъ министръ. На запитването ми Турското Правителство не е ли вече опредѣлило своя министръ за София, Ружди бей ми каза, че такъвъ ще се назначи по-късно. Той прибави: ще трѣбва и Вий да пишете на Вашето Правителство да Ви назначи до идването на министръ въ Ангора за редовенъ Шарже д'Аферъ, за да влезете въ прѣвъ и редовенъ контактъ съ Турското Правителство.

По нататѣжъ, на въпроса ми, какво гѣрно има въ слуха, че Третия Интернационалъ възнамерявалъ де направи отъ Цариградъ база на своитѣ действия срещу България, турския министръ ми каза, че това той никога нѣма да допусне, понеже счита, че размѣрицитѣ въ една страна, отслабватъ авторитета на властѣта, а *за чуждѣ дѣйствиелности по колѣно Турция* България, както и Турция, сега иматъ най-голѣма нужда отъ една ядрава и силна властъ.

Следъ това той прибави, че не ще сѣде зле да влеземъ въ

34

контактъ, макаръ и неофициално, съ членоветъ на руската болше-
виска дипломатическа мисия въ Ангора, които споредъ него били
хора разумни.

На сбогуване Тевфикъ Ружди бей, като ми поблагодари за
посещението, иска за надеждата си за още по-приятелски отноше-
ния между дветъ съседни държави.

Благоволете да приемете, Господине Министре, увѣреніе въ
най-отличнитъ ми къмъ Васъ почитания:

Управляюща Лекцията:

N. Keldysh

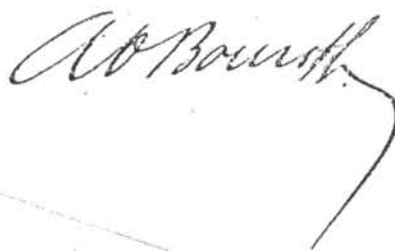
Boris III, *act*
 Roi des Bulgares,
 à Son Excellence Ghazi Mustafa Kemal,
 Président de la République Turque

Tres-Cher et Grand Ami, le désir que j'ai de maintenir et de resserrer de plus en plus les relations d'amitié qui existent si heureusement entre la Bulgarie et la Turquie m'ont déterminé d'accréditer auprès du Gouvernement de la République Turque en qualité d'Envoyé extraordinaire et Ministre plénipotentiaire Monsieur Théodore Tasloff, Commandeur de l'Ordre National du Mérite Civil, ci-dessant Chargé d'Affaires de Bulgarie à Budapest.

Les qualités personnelles qui le distinguent, le talent et le zèle avec lesquels il s'est acquitté de ses précédentes fonctions ne me laissent aucun doute sur la manière dont Monsieur Tasloff remplira sa nouvelle mission; et, persuadé

qu'il saura se concilier Votre estime et Votre confiance, Je Vous prie d'ajouter foi et créance entière à tout ce qu'il Vous dira de Ma part, surtout lorsqu'il aura l'honneur de Vous renouveler les vœux sincères que Je forme pour Votre bonheur et pour la prospérité de la Turquie, ainsi que les assurances de Ma haute estime et de Ma constante amitié.

Sophia,
le 4. avril 1927.

Цариградъ, 5. юлий 927. година.

Почтвременно.

№ 1049

Къмъ № 141.

Господине Министре,

На 1. того Председателя на Турската Република Мустафа Кемалъ Паша за пръв път следъ провъзгласяването му за държавенъ глава посети Цариградъ. Мѣстнитѣ власти, общината и населението устройха небивало по своята тържественостъ посрещане на "спасителя на турската нация", както гласѣха хилядитѣ плакати и надписи. На всички площади и кръстопътища бѣха издигнати великолѣпни арки украсени съ знамена, заленивани хиляди електрически лампи; всички обществени здания и много частни жилища бѣха сждо декорирани съ знамена и вечерята илюминирани; портрета на свисокия гостъ бѣ изложенъ на всички видни мѣста изъ града и по много витрини на магазинитѣ въ Пера и Стамбулъ.

Церемонията по посрещането започна при Принцовитѣ Острови, където бѣ събрана цѣлата цариградска търговска флота, носяща повече отъ 15 хиляди души — членове на разнитѣ делегации и корпорации — излѣзли да посрещатъ госта. Президентската яхта "Ертогрул" бавно мина покрай нареденитѣ въ шпалиръ параходи въ Мраморното Море и, последвана отъ всички единици на военната флота, мина покрай мало-азиатския брѣгъ и спрѣ на кея предъ двореца "Долма-Бахче" на Босфора. Слизането на президента бѣ оповестено на населението съ 101 топовни гърмежи. Следъ прегледа на почетната флота, строена въ двора, Кемалъ Паша прие поздравленията на многобройнитѣ делегации /около 1000 души/ и на цариградското Консулско Тѣло. Пръвъ поднесе приветствия отъ името на града префекта Мухамединъ бей. На неговата речъ

До Господина

г. А. Т. А. Н. А. С. Б. Б. У. Р. О. В. Т. Министръ
на Външнитѣ Работи и на Изповѣданията.

С о ф и я.

данни.

Трѣбва да се отбележи, че на приема не бѣха поканени духовни власти, нито мюсюлмански, нито християнски. Узнавамъ, че това е станало, за да се подчертае лаическия характеръ на републиката, която е скъсала окончателно съ теократизма на империята на султанитѣ.

Сжщо така, подъ претекстъ, че държавния глава прави посещение само на града, а въ сжщностъ, за да се изтъкне, че столицата е въ Ангора, дипломатическото тѣло не бѣ канено на приема; на негово разположение бѣ поставенъ, въ една зала на двореца, единъ регистръ, въ който належащите се въ Цариградъ шефове на мисии се разписаха.

Празненствата и илюминации траяха три дѣне — до снѣщи, когато биде приключена официалната частъ на програмата. Следъ нѣколко дни председателя ще се оттегли на почивка въ двореца "Байлеръ бей", на азиатския брѣгъ.

Идването на Кемалъ Паша се смѣта като първата крачка за одобряването му съ Цариградъ, считанъ до сега отъ него и отъ управниците въ Ангора като средище на реакцията и на враждебнитѣ спрямо републиканския режимъ елементи. Близкитѣ до правителството среди твърдятъ, че за въ бѣдаще презъ лѣтния сезонъ Кемалъ Паша и правителството ще идватъ редовно въ Цариградъ и въ такъвъ случай ги да отъ провинциаленъ, какъвто е третиранъ до сега, ще стане лѣтната столица на Републиката, както е Александрия за Египетъ и Синая за Ромъния.

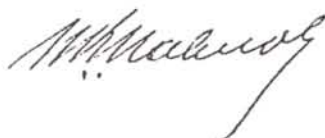
На свършѣкъ трѣбва да отбележа, че приема, който цариградското турско население въ своето мнозинство указа на свои "Гази" бѣ наистина сърдеченъ. Това е обяснимо, като се знае, че въ паметта на всички почти турци-цариграждани още сѣ прѣсни споменитѣ отъ суровия режимъ на съзницитѣ презъ време на окупацията: въ лицето на Кемалъ Паша тѣ виждатъ истинския спасителъ на нацията.

При все това дълга да спомена, чо по личнитѣ ми наблюдения, въ всички шествия и манифестации главно, ако не изключително, участие вземаше младеждта, която все повече и повече се прониква отъ републиканския духъ и прокаранитѣ реформи. По старитѣ елементи,

./.

изгубили общественото си положение и богатитѣ отъ миналия режимъ, се държатъ резервирано. Възпитани въ традициитѣ на миналото, тѣ още не сж въ състояние да се примирятъ съ новосъздаденото положение и не могатъ да простятъ на голѣмия реформаторъ и на неговитѣ близки сътрудници както крупнитѣ и твърде радикални реформи съпроводени съ премахването на вѣковни институти /халифатъ, султанатъ/, така и бруталния начинъ по който тѣ бидоха осществени.

Благоволете да приемете, Господине Министре, увѣрание въ отличнитѣ ми къмъ Васъ почитания:

Boris III
Roi des Bulgares

À Son Excellence Ghazi Moustapha Kémal
Président de la République Turque

Grand et Bon Ami,

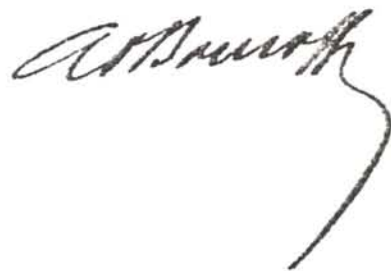
C'est avec une véritable satisfaction que J'ai reçu la lettre par laquelle Votre Excellence M'informe que la Grande Assemblée Nationale de Turquie, réunie à Angora le 1er Novembre 1927, l'a réélue Président de la République Turque et qu'Elle a assumé le pouvoir pour la seconde fois en vertu des droits qui lui sont conférés par les lois organiques de la République Turque.

Cet événement ne pouvait manquer de M'inspirer un très vif intérêt, et, en offrant à Votre Excellence Mes félicitations les plus sincères, Je dois exprimer le

/

Le désir qui M'anime toujours de voir se maintenir et se resserrer encore davantage les bonnes et amicales relations qui existent si heureusement entre la Bulgarie et la Turquie. Je saisis avec plaisir l'occasion d'adresser à Votre Excellence les assurances de Ma haute estime et l'expression des vœux que Je forme pour Son bonheur personnel et pour la prospérité de la Turquie.

Fait à Sofia, le 2e Septembre 1928.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
SOFYA ÉLÇİLİĞİ

Sofya, 11 Haziran 1929

No 54/303

Türk Dışişleri Bakanlığı
Sofya Elçiliği

Hariciye Vekaletine .

Bitaraflik, uzlaşma, adli tesviye ve hakem muhede-
sinin Sobranye tarafından tasdiki vesilesiyle Türk-
bulgar dostluk ve yaklaşma cemiyetinde muazzam bir ih-
timal tertip olunmuştur. Davetli olduğum bu merasime
hey'eti sefaret ve konsolosluk memurini ile gittim.

Salon Reisi cumhur Gazi Hazretleriyle Kral III-
üncü Boris Hazretlerinin resimleri ve türk-bulgar
bayraklarıyla süslenmişti. Haziran meyanında :

Mevki kumandanı jeneral Lazarof, dostluk cemiyeti
reisi profesör Istoyanof, Hariciye nezareti müteşar
vekili umumi siyasiye müdiri kösyö Dobref, jeneral Vaz-
zof, Rodna-Zaştita reisi jeneral Şkoynof, ikinci daire
belediye reisi Mösyö Tomof, meb'us Kolef, bir çok türk
meb'uslar ve bulgar banka ve müesset müdirleri bulundu-
ğu gibi içtima geçen şenekine nispetle pek çok kala-
balikti. Bu ictimada söylenen nutukların fransızca hu-
lâsalarını ve tarafından cevaben irat olunan nutkun hu-
lâsasını neşir eden "Rehber" gazetesini leffen takdim
ediyorum.

20 temmuz 1928 tarih ve 673/775 nümerolu tahri-
ratımla bu cemiyetin Türk-bulgar münasebatında oynadığı
ayacağı kımetli rol hakkındaki nokati nazarımı tafsi-
len arzemiştım. Filhakika cemiyet artık müsmir faali-
yette buluna bilcek vaz'iyete girmiş ve zemin de mas-
ruf mesai sayesinde tamamen müsait bir hal almıştır.

T.C. Dışişleri Bakanlığı Arş. K: 7, Ş: 33

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
SOFYA ELÇİLİĞİ

Sofya, 192.....

No _____

Binaenaleyh evelki maruzatım vechile ve bilhassa bu ictimada izhar olunan arzuya ehemmiyetle istinaden Türkiyede de buna mümasil teşkilât yapılması hususunda yüksek makamlarica teşvikatta bulunulmasını ehemmiyeti mahsus ile rica eylerim.

3 - Matbuatımız Sofya mahafili siyasiyesinde, Hariciye nezaretinde son derece dikkatle takip olunmaktadır. Türk-bulgar dostluğuna, bulgar milleti tarafından sevilen bulgar kiralına ait neşriyatın bizim gazetelere lâayiki vechile aksettirilmesi ve gazetelerimizin münebatımız üzerinde yalnız bulgar gazetelerinin neşriyatını tercüme ile iktifa etmeyerek bubapta teşci edici yazılar yazılması lüzumunun alâkadarlara emrû tebligini rica ederim efendim .

F.Ş

Sofya Elçisi

R. Kucoren

20/6/1929 - 2105

*Türkçe gazeteler neşriyatı
Türk-Bulgar dostluğu temini
Dershanesi
26/6/1929*

Ha. V:	
Türk umumi müdürlüğü	
T. E. I.	18/6/29
T. I. O.	400
T. I. S.	319

*Emeliyat: 568
Y. Stikharova 31/6/29*

*Bulgar ajani tarafinden verilen
metin*

C o p i e

Hier présence public très nombreux eut lieu réunion solennelle convoquée société rapprochement bulgaroturque occasion ratification pacte neutralité arbitrage. Avocat Pandoff qui parla premier dresse tableau économique Turquie actuelle soulignant ses immenses possibilités de développement. Professeur Petco Stoyanoff, président Société, dans brillant discours dit nouvelle Turquie sous sage et énergique direction Tazi Mustafa Kemal débarrassée restes ancien régime féodal théocratique. Toutes questions litigieuses importantes entre Turquie Bulgarie étant liquidées leurs rapports futurs seront basés sur paix et collaboration culturelle économique. Pacte neutralité arbitrage assure règlement pacifique différends éventuels consolide paix balkanique. Professeur Stoyanoff releva tâche incombant à opinion publique deux pays faciliter application pacte créant atmosphère compréhension mutuelle et cultivant éducation à paix. Archevêque Sofia Monseigneur Stéphane qui par raisons service fut empêché assister réunion adressa lettre dans laquelle exprimant regrets son absence déclare bénir oeuvre rapprochement deux nations turque bulgare faites pour s'estimer s'entresider. Lettre analogue fut également reçue de vice-président Sobranié Dimtcheff qui envoyait ses vœux progrès mission société bulgaroturque. Commandant garnison Sofia général Lazeroff rappela que sous domination turque peuple bulgare conserve droits langue et religion exprime espoir que connaissance réciproque deux peuples garantira leur collaboration pacifique pour leur plus grand bien. Ministre Turquie Husrâw Bey remercia assistance et son président sympathie envers nouvelle Turquie républicaine exprime espoir que une société turco-bulgare sera bientôt créée Turquie souhaite que Bulgares aident leurs concitoyens turcs élever au niveau culturel déjà atteint par nation bulgare termina rendant hommage roi Boris peuple bulgare. Réunion fut close milieu applaudissement très vifs. A la sortie foule nombreuse acclama représentant république Turquie.

BELGE 35

Türkiye Cumhuriyeti
Hariciye Vekâleti
II nci Daire Umumi Müdürlüğü
I nci Şube

83 293 / 116

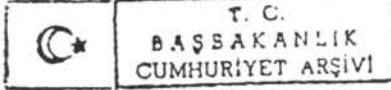
Belge 35

Yüksek Başvekalet'e

426
93

Leefi: I suret.

Hulâsa:

Bulgaristan'da akalliyet mektep-
lerinde firarîlere vazife veril-
miyeceğine dair.

Bulgaristan'daki bazı Türk mekteplerinde
firarîlere hocalık ve mukarrirlik gibi vazifeler veril-
mekte olduğu Sofya Elçimiz tarafından istihbar edilmesi
üzerine bu hususta Bulgar Hariciye Nazırı nezdinde icap
eden teşebbüsün icra edildiğini ve Türkiye firarîlerinin
akalliyet mekteplerinde kullanılmamaları için alâkadar
makamata muktezi emirlerin verileceğine dair bulgar nazı-
rından vadalındığını natık bulunan salifüzzikir Elçimizin
tahrirâtı suretini raptten takdim ediyorum efendim.

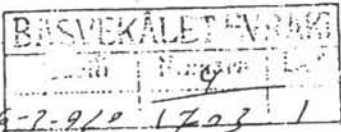
Z.N.

16 18 130

Hariciye Vekili

[Signature]

[Signature]

BCA. 030.10 240-618-7

BASSAKANLIK
CUMHURİYET ARŞIVI

SOFYA ELÇİLİĞİMİZİN 149/91 NUMARALI TAHRİRATI SURETİ

Sofya Muavin-Konsolosluğundan verilen bir malûmatta firarî ve yüz elliliklerden avukat Osman Nurinin Şumnu'daki mektebi nûvaba muallim kaydolunduğu anlaşıldığından keyfiyetin tahkiki Varna Muavin-Konsolosluğumuza emrolunmuştu. Alınan cevapta merhumun muallim değil, haftada sekiz saat ders vermek üzere mukarrir tayin olunduğu bildirilmiş olduğundan Hariciye Nazırı Mr. Burof'u görerek hem bu tayinden hem de Mestanle'deki Sağır Eminden bahsederek firarîlerin dost bir memlekette bu kadar himayekâr bir müsamahaya mazhar olduklarını müessir ve şedit bir lisanla anlatarak bunların aleyhimizdeki faaliyetlerini zikir ve bu adamların Yunanistan Hükûmeti tarafından himaye ve ikdar olundukları malûm olan oradaki sabık şeyhülislâm Sabri hoca ve saire gibi ser-serilerle teşriki mesai ettiğini ve bu halin iki memleket dostluğuna muzır olacağını sarahaten izah ve dost bir memlekette aleyhimizde bu kabil tahrikât yapılmasına müsaade edilmeyeceğine emin olduğumuzu söyledim.

Müşarünileyh cevaben:

Buna emin olmanızı, Türkiye Hükûmeti alyehinde faaliyeti siyasiyeye asla meydan verilmiyeceğini ve devlet idaresi ve mürakabesi altında olan bu akalliyet mekteblerinde Türkiye firarîlerinin kullanılmaması hakkında emir verileceğini vaddetti.

Arzı malûmat eylerim efendim.

Aslına mutabıktır.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
SOFYA ELÇİLİĞİ

SOFYA, 7 Mart 1930

No. 257-153

Herzegovina Vahidlik Vezirliğine .

17/2/1930 tarih ve 82069/29 numaralı tehrirata devletlerle Bulgaristan Kralı Boris Hazretlerine takdim edilmek üzere gönderilen ve mibeccel Tazimiz Reisi Cumhuriyetimiz Hazretlerinin imzalarıyla müzeyyen almanca nutuk kitabı ile bunların Fransızca vesaiki muhtevî kitabı, bu ayın beşinci günü, kiral hazretlerine serayda dairi mhususlarında bizzat takdim ettim . Bu kıymetli vesile ile miğrânılayhla bir saatte fazla görüştüm. Kendilerine tarihi nutkun ecnebi lisanlara tercümesinin geçen sene nihayetinde ikmal olunduğunu beyan ederek bu son bahar mevsiminde Makara da iken Reiscumhur hazretleri tarafından kabul buyurulduğum sıralarda mibeccel Gazi hazretlerine zati kiralilerinin selam ve muhabbetlerini ibleğ ve nutku mutalea etmek arzularını söylediğimi zıkr ile büyük devlet Reisimiz tarafından bilmukabele selam ve iltifatlarını arz etmeye memur kıldığımı ve nutkun ecnebi lisanlarından birinde tobi hitam bulur bulmaz kiral hazretlerine ihda buyuruleceği vâdini almış olduğumu da ilave eyledim.

Milakatı, Gazi hazretlerine hürmet ve teşekkür ve perestiş, vatanımızda inkılâp ve tecdüdd meselesine, yeni Türkçe harflerin tāmimi, şark vilayetlerimizdeki islahâtı idariyye, geçirmekte olduğumuz mâlî buhranla mîcadele, eski borçlarımızın tediyesi meselesi, Romo da sabık Efgan kiralı Emenullah ile milakat, benim Verçova ya

D. H. Ş. L.		GELEN	
Fahriye sayı :	142 Bul		
Geldiği gün :	16. 3. 1930		
Neye cevaptır :	27. Bul		
Dosyası :	A. 14. Bul. 2000		
No mamele gördüğü :	2 1/2. 11		

18. 7. 11

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
SOFYA ELÇİLİĞİ

SOFYA, 19.....

No.

zamanı hareketim gibi esaslar üzerinde cereyan etti.
Bunun başlıca aksemini gayet hulasa olarak bervechi
Atf nakl ediyorum. Reisi Cumhur hazretlerine arzı ibla-
ğında inayeti mahsucelerini istirham ederim .

1 -

Ulu Tezisin bu kıymetli tarihi hatıra ve hediyesi-
ne şikron ve minnetlerimi kendilerine arz ediniz. Be-
nim Reisi Cumhur hazretlerine olan muhabbet ve samimiyetimin kolleğlik hududundan çok fazladır. Medeni ve kuvvetli yeni bir Türkiye yaratan, garp medeniyet ve kültürünü şark alemine nakl eden büyük Vâhiye pîres-
tiğ ederim. Mes'ut inkılabımızı samimi bir alaka ile uzakten, mümkün olduğu derecede tâkip etmiştim. Şimdi bu kıymetli tarihi kitapla büsbütün tenevvür edeceğim. Harf inkılabının vazemeti on, on beş sene sonra anlaşılar-
caktır. Memleketlerimiz arasındaki yaklaşma, dostluk ve anlaşmağada bunun çok yardımı oluyor ve olacaktır.

2 -

İzah ettiğiniz şimendifer ve iyi şose siyaseti, Sivas-Erzurum (transcaucasienne) hatı, şark vilayet-
lerine giden demir ve şose yolları münkeriz imperator-
lunun mühmel ve metrûk, nomad halinde bıraktığı bu hâ-
velinin garp vilayetleriniz haline yüksedilmesi istik-
bal için en kuvvetli ve feyizli alametlerdir .

3 -

Amerika den başka meselesiz bütün dünya aslî buhran geçiyor. Bahusus Bulgaristan istikrazlar, harp borçları ile büsbütün müşkil bir vaziyettedir. Milletlerimizin çifci, kanatkâr, çalışkan olması sayesinde bu mühim ve ağır buhranada çaresiz olunacağı ümidini vermektedir. Genç Türkiye ricelının, büyük dâhinin kudretli idare ve irşedi altında muvaffak olacekları şüphesizdir.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
SOFYA ELÇİLİĞİ

SOFYA, 19...

No.

Eski borçlarınızı tediyası hakkında suhulet talebine hakkınız vardır. Teminat içinde bizim son micadelemiz örneği yukarı aynı mahiyettedir .

4 -

Dünya misnasebetile bu defa Roma da iken sabık Efgan kiralı Emecullah bz. ile gördüm. Birez francızca ve almanca ve pek çok türkçe olmak üzere anlaştık. Teceddüd perver ve hismâniyet sahibi olan müşerriileyne Efganistan Türkiye gibi bir çok edvar geçirerek böyle bir inkilâbe misnâit bir hale gelmiş olmadığını, bahusus Gazi hazretlerinin şahsî prestij ve nüfuzunun kadir olduğu şeylerin başka mahallerde aynen tathibkinin mümkün olamayacağını, kendisinin pek acele ettiğini samimiyetle söyledim; hak verdi. Mahaza bir Efgan kiralı ile Efganistanda teceddüd lüzumundan bahs etmek bile bugün artık şarktaki milletlerin ukuda olmadıklarını göstermek itibarile şayanı muhakemedir. Büyük Gazinin inkilâp nurları küçük asiye hudutlarını aşmıştır ve ilerileyecektir. Bu şüphesizdir .

5 -

Gerd ettiğiniz esbabı muhtelif ile bu hazirene keder aramızda kalmış olmanızdan, Varşova ya terfian tahviliniz ^{boylace} bir sene kadar tevhîre ugramış olmasından bizler memnunuz. Burada gerek vatanınıza ve gerekse Bulgaristan menafiline çok feideli hizmetler ettiniz, size medyunı şükranım . »

Mülakat hitamında kiralı hazretlerinin odalarının kapusuna kadar acizlerini teşyi etmek ve ibzeli iltifat evlemek suretile Ulu Gazi hazretlerine, şanlı devletimize ve azimkâr hükûmatimize karşı olan hürmet ve muhabbetini izhar eylediklerini de arz ederim efendim .

Sofya Elçisi :

R. Kuşurcu

Tarih		15.3.30
K. No.		151
S. No.		301
Evrek şifresi		

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
SOFYA ELÇİLİĞİ

SOFYA.

13 ağustos 1930

No. 842-505

Hariciye Yüksek Vekillğine .

2

Bulgar matbuat cemiyetinin daveti ve yüksek mekamlarının da tensibi üzerine matbuat cemiyetimiz erkânından bir hey'etin Bulgaristana geldikleri malumu devletleridir.

Oaha Burgez'den karşılanan hey'etimiz bir çok tezahürlerle vapordan çıkarılarak Burgez'den Varna'ya kadar otomobillerle getirilmiş ve gizergâhdeki bütün şehir ve kasabalarda, hey'etin miruru esnasında, pek büyük ve samimî tezahürat yapılmıştır .

Varna'da gerek başvekil M. Lyapçef ve gerek hariciye nazırı M. Burof , hey'etimizi kabul ile pek samimî ve dostane beyanatta bulunmuşlardır . Bilhassa başvekil M. Lyapçef , Reisi Cumhurbaşamız Gazi hazretlerini pek tezimkâr sözlerle yad eylemiştir. (Bitişik No.No. 1 ve 2)

Varna'dan sonra, ziraat nazırı M.Vasilef'in refakatında ve hususî vagonunda Sofya'ya gelen erkânı matbuatımız, Sofya'da da pek samimî ve hereretli bir tarzda istikbal edilmiştir .

Elçilikte tertip ettiğimiz bir resmî kabul de bulgar matbuat eleminin en mitemyiz simaları, Bulgaristanın en maruf erbabı kalemi, ilim adamları ve profesörleri hazır bulunduklarından matbuat erkânımızın bunlarla tanışmaları ve müdavelei efkâr atmaları esbabı temin edilmiştir .

Bilhaza gerek türk-bulgar dostluk cemiyetinin akt ettiği ve pek mühim şahsiyetlerin hazır bulunduğu ictimada ve gerek yine bu cemiyetin hey'etimiz şerefine verdiği büyük ziyefette pek hereretli butuklar söylenmiştir . Bil-

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
SOFYA ELÇİLİĞİ

SOFYA.

19

No.

hasse zireat nazırı M. Vesilef :

" Gazi hazretlerinin Bulgaristan hakkındaki kıymetli ve iltifatkâr sözlerinden Bulgaristanın pek ziyade mütehas-
sis ve minnetdar olduğunu ve başvekil Lyapçef tarafından,
cemiyetin ictimai esnasında, arzı teşekkür ve minnetderiye
ve tazimlerini iblage "

memur edildiğini söylemiştir .

Tine zireat nazırı bir nutkunda :

" Türkiye ve Bulgaristan arasındaki dostluk rabiteleri
o kadar kevi dirki bu rabiteleri kırmak ve dostluğa kaldır-
mak ancak bir üçüncü devletin türkleri ve bulgarları imha
etmesiyle mümkün olabilir ... "

demmiştir .

Resmî Makedonya cemiyeti de hey'etimiz şerefine bir
ziyafet keşide etti ve hey'etimiz din merasimi mahsusa ile
teşvi edilerek İstanbula hareket eyledi .

Bulgar matbuatı, fırka farkı gözetilmeksizin bu,
ziyafet minasebetile gerek Gazi Hazretlerinin şahısları
ve gerek Türkiye Cumhuriyeti için takdirler, tazimler, dost
luklar ifade eden pek çok neşriyat yaptılar .

Bu neşriyatın mektup ve tercümeleri ayrıca yüksek
makamlarına arz edilmiştir.

Erkânı matbuatımızın bulgar heyetile, teşriki mesai
zımında, teanzım etmiş olduğu protokolde, 12 ağustos 1930
terih ve 836/500 nümberolu elçilik tahrirâtile yüksek ma-
kamlarına arz edilmiştir efendim hazretleri .

Sofya Elçiliği Meslahatgizarı :

18. 8. 30
515
325 2/2

18. 8. 30
21
Celâl Gıvan

BELGE 38

Bulgaristan Başvekili ve

Hususi

Hariciye Nazırı Mösyö Muşanof'un Ankara'yı
ziyaretleri münasebetile tertip edilen program .

Bulgaristan Başvekili ve Hariciye Nazırı Mösyö Muşanof zev-
cesi ve maiyeti erkânile Teşrinisaninin 30 uncu günü akşam üstü Sofya'
dan hareketle ertesi sabahı saat 4,15 de Karaağac'a vasıl olacak ve
orada Protokol U.M. Muavini Kudret Beyle Hususi Kaleminden Selim Rauf
Bey tarafından karşılanacaktır. Kudret Bey Hükümet namına ve Selim
Rauf Bey Hariciye Vekili Beyefendi namına beyanı hoşamede edecekler
ve kendileriyle seyahat eyleyeceklerdir .

A	IV-6
D	54
F	151-1

I/12/1931
Salı

CUMHURBAŞKANLIĞI ARŞ.	
Yer No.	:
Dos. No.	:
Yazı No.	:

Misafirler saat 12 de Sirkeci istasyonuna vasıl olacaklar-
dır. Türk ve Bulgar bayrakları ile tezyin edilmiş olan Sirkeci istas-
yonunda Vali, Merkez Kumandanı ve Polis Müdürü istikbal edeceklerdir .
Mutat miktarda asker resmi selâmı ifa edecek ve muzika Bulgar marşını
çalacaktır .

Misafirler Pera Palas oteline nazıl olacak, Mösyö Muşanof
biraz istirahatden sonra Vali Beyefendi'yi ziyaret edecek ve Kolordu
Kumandanı Paşaya kart bırakacaktır. Kolordu Kumandanı Paşa yemek saa-
tinden evvel kart bırakmak suretile iadei ziyaret edecektir .

İstanbul Valisi Beyefendi saat 14 de misafirler şerefine bi-
öyle yemeği verecektir .

Mösyö Muşanof'la zevcesi ve maiyetinde bulunan zevat saat
18,30 da oteli ~~gerekle~~ Seyrisefain rıhtımından istimbota binarek Hay-
darpaşa istasyonuna geleceklerdir .

Türk ve Bulgar bayrakları ile süslenmiş olan istasyonda Vali,
Merkez Kumandanı ve Polis Müdürü Beyler bulunacak ve hareket güneş

./.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Arş. A: IV-6, D: 54, F: 101

BELGE 38

battıktan sonra vaki olacağından istasyonda merasimi askeriye ifa edilmeyecektir . Yalnız Polis tarafından merasimi ihtiramiye yapılacaktır .

Misafirler saat 19 da hareket edecek olan hususî trenle seyahat ederek ertesi sabah saat 9,30 da Ankara'ya varacaklardır .

A	
D	54
F	111-2

2/12/1931
Çarşamba

CUMHURBAŞKANLIĞI	
Yer No.	:
Dış No.	:
Tarih : 2/12/1931	

Hususî tren saat 9,30 da Ankara'ya varacaktır .
İstasyon Türk ve Bulgar bayrakları ile süslenecek, mutat merasimi askeriye yapılacaktır ve muzika Bulgar marşını çalacaktır .

İstikbalde Başvekîl Paşa Hazretleriyle Hariciye Vekili Beyefendi, Hariciye Müsteşarı, Protokol U.M. ve 2 inci D.U.M. Beyler hazır bulunacaklardır . Ankara Valisi ve Merkez Kumandanı Beyler dahi istikbalde bulunacaklardır .

Misafirler Ankara Palasa inecekler ve bir müddet istirahatten sonra, Mösyo Muşanof Bulgar Sefirile birlikte saat 11 de Hariciye Vekili Beyefendiyi, saat 11,30 da Başvekîl Paşa Hazretlerini ve saat 12 de B.M.M. Reisi Kâzım Paşa Hazretlerini ziyaret edecektir .

Misafirlerin ziyaretlerini T.B.M.M. Reisi Paşa Hazretleri saat 12,30 da, Başvekîl Paşa Hazretleri saat 13 de ve Hariciye Vekili Beyefendi saat 13,30 da iade edecekleridir .

Mösyo Muşanof B.M.M. Reisi Paşa Hazretleriyle Başvekîl Paşa Hazretlerinin refikaları Hanımefendilere Hariciye Vekili Beyefendinin Refikaları Hanımefendiye ve diğer Vekil Beyefendilere kart bırakacaktır . Madam Muşanof dahi Kâzım Paşa, İsmet Paşa ve Tevfik Rüşdü Beyefendi Hazeratının Refikaları Hanımefendilere birer kart bırakacaktır .

./.

BELGE 38

Diğer Vekil Beyefendiler kart bırakmak suretile ~~Mad~~ei ziyaret edeceklerdir . Müşarünileyhima Hanımefendiler de Madam Muşanofa kart bırakacaklardır .

Saat 14 de Hariciye Vekili Beyefendi Ankara Palasta misafirlere hususî bir öyle yemeği verecektir .

Akşam saat 20,30 da Başvekil Paşa Hazretleri misafirler ş-refine Ankara Palsata bir ziyafet verecektir. Ziyafeti saat 23 de başlayan bir suare takip edecektir .

A	10-6
D	54
F	101-1

3/12/1931
Perşembe

Misafirlere Hariciye Vekili Beyefendi tarafından bir öyle yemeği verilecektir .

O akşam Bulgar Sefiri Mösyo Pavloff tarafından bir akşam yemeği verilecektir . Yemeği bir suare takip edecektir .

CUMHURBAŞKANLIĞI AĞZINDAN		
Yer No.	:	
Dış. No.	:	
İç. No.	:	

4/12/1931
Cuma

Balkan Konferansı Reisi Trabzon mebusu Hasan Beyefendi tarafından misafirlere saat 13,30 da Ankara Palasta bir öyle yemeği verilecektir .

Misafirlere saat 17 de Riyaseticümhur K.U. Tevfik Beyefendi tarafından Marmara Köşkünde bir çay ziyafeti verilecektir .

./.

BELGE 38

Büyük Millet Meclisi Reisi Kâzım Paşa Hazretleri tarafından saat 20,30 da Halk Evinde bir akşam yemeği verilecektir .

A	1v-6
D	54
F	11-1,

5/12/1931
Cumartesi

Sofya Elçisi Tevfik Kâmil Beyefendi tarafından misafirler şerefine Ankara Palasta saat 13,30 da bir öyle yemeği verilecektir .

Saat 16,30 da Riyaseticümhur muzika heyeti tarafından Halk evinde bir konser verilecektir .

Misafirlere akşam saat 19,30 da hususî trenle Ankarayı terk edeceklerdir .

Istikbale gelen zevat teşyide hazır bulunacaklardır .
Hareket güneş battıktan sonra vaki olacağından istasyonda merasimi askeriye ifa edilmeyecek, yalnız polis tarafından merasimi ihtiramiye yapılacaktır .

CUMHURBAŞKANLIĞI
T.C. :
No. :
No. :

6/12/1931
Pazar

Trenin saat 10,30 da Haydarpasaya müvasalatında Ankara'ya müteveccihan hareketinde icra edilmiş olan merasim yapılacak ve misafirler ihzar edilen istimbotla Seyrisefain rıhtımına ve oradan Pera Palasa gideceklerdir .

İstanbulda bir gece kalacak olan misafirlerin şehri mezkûru terk ettikleri zaman Sirkeci istasyonunda merasimi mutade icra edilecektir .

./.

2.

Misafirlere Kudret ve Selim Rauf Beyler refakat edecekler
ve Türkiyeden ayrılacakları ane kadar peraberlerinde bulunacaklardır

A	IV-6
D	54
F	101-5

==

Reisicümbur Hazretleri Mösyö Muşanofu kabul buyuracaklardır .

Ma: ...

CUMHURBAŞKANLIĞI ARŞIVI	
No. :	
No. :	
No. :	

BELGE 39

Başvekil Hazretleri,

Gerek Hükûmeti Cümhuriye ve gerek şahsım namına Türkiye idare merkezinde Zatı âlilerine hoş âmedi beyan ederken davetime mukabele hususunda ibraz buyurulmuş olan müsaraattan dolayı da arzı teşekkür etmek isterim.

Bu ziyarette yüksek nezaketin ve iki memleketi biri birine bağlayan muhadenet hislerine tekabül eden samimî ve devamlı dostluğun tezahuratı mündemiğ olduğunu görmekle mes'udum.

Başvekil Hazretleri, Bulgar ve Türk milletleri arasında mevcut olan dostluk rabitalarının, beyneddüvel mutat olan usul ve merasimden ve hukukî eşkâlden sarfınazar edilse bile, tarihî bir mukarenet ve inkâr olunmaz bir ahlak imtizacından neş'et etmekte olduğunu itminanı tam ile beyan etmekliğime müsaade buyurunuz.

Lâalettayin iki komşu arasında teessüs edemiyecek olan bu rabitaların Bulgar ve Türk milletlerini bir birine bağlaması, haiz oldukları seciye ve evsâfta bu derece müşabehet gösteren bu iki milletin uzun seneler yan yana yaşamış ve aynı ıstırapı çekmiş bulunmalarından ileri gelmektedir.

Seciyelerinde mevcut müşabehetten başka, Avrupa'nın şarkî cenubî memleketlerinin menfaatleriyle iktisadî ve içtimâî bünye ve teşekküllerinin ayniyeti de bu yaklaşımlarında tabîî birer âmil olmuştur. Bu suretle milletlerimiz hakikati eşyadan ilham alarak, aralarında bu şuurlu dostluğu tesis ettiler. Mazide acı tecrübe ve derslerle karşılaştıktan sonra şimdi artık yüksek ve hakikî menfaatlerinin ve takip edecekleri yolun nerede bulunduğunu anlamışlardır.

Bulgar milleti, Zatı âlileri ve muhterem rüfekai mesaisi gibi deruhde etmiş oldukları vazifenin tamamen ifasına hasri nefs

./.

ve emel etmiş olanların faaliyet ve mesaisinin memleketin sulhu sükûn dahilinde inkişaf ve taalisı için pek kıymetli bir hamle olacağını bihakkin ümit edebilir.

Millî inkişafı hususunda Bulgaristan tarafından şimdiye kadar sarfedilmiş olan mesaiyi zaten kemali takdir ve alâka ile görüyor ve muhabbetle yakından takip ediyoruz. Sulhun takarrürüne candan iştiraki, Bulgaristan'ı Balkan'larda ve Avrupa'da medeniyet için bilâ şekkü şüphe lüzumlu bir unsur haline getirmiştir.

Şu dakikada tezahüratına derin bir meserretle iştirak ettiğimiz sıkı dostluk, iki memleket münasebatını tevkir ve te'yit eden bir silsilei muahedat ile ifade edilmiştir.

Yegâne hedefleri sulhun vikaye ve muhafazasına ve memleketlerinin dahilî teşkilâtına vakfı mesai etmek olan Bulgaristan Kıralliyeti ile Türkiye Cümhuriyeti 1925 de bir Muhadenet Muahedesi ve bilahare de Ticaret, İkamet, Hakem, Bitaraflık, Adlî tesviye ve İadei mücrimin gibi bir çok Mukavele ve Muahedeler aktetmek suretile münasebetlerini beynelmilel sahada da tayin ve tesbit etmişlerdir.

Bu da ispat eder ki iki memleket arasındaki mukareneti hissiye haricinde bir de bu Muahedat ve Mukavelâtın akt ve tanziminde başlıca âmil olmuş bulunan mütekabil yüksek ve esaslı menfaatler vardır; bu mukavelât ve muahedatin iki memleket münasebatını tanzime hadim olduğunu söylemeğe bilmem lüzum var mıdır?

Münasebetlerini bu derece metin ve rasin temeller üstüne kurmuş olan iki memleketin bu suretle ehemmiyet ve faydası inkâr edilemiyen iki sulh ve sükûn unsuru olduklarını ve olacaklarını şüphesiz kabul etmek icap eder.

İki milletin marufu âlem olan feragati nefis ve fedakârlık

-III-

yüzünden tehattüs edecek müşkülleri de iktiham ve bertaraf edeceklerine kaniim.

Zatı Âlilerine Ankara seyahatında refakat etmek suretile bize büyük bir haz ve şeref bahşetmiş olan Madam Muşanof'a bu nezaketlerinden dolayı borçlu olduğum minnettarlığımı arz ve iblağ etmeden sözlerime nihayet vermiyeceğim.

Kadehimi,Bulgaristan'ın mukadderatını büyük bir kiyasetle tedvir eden Kırıl Üçüncü Boris ve Zarif Kırılığa Yuanna Hazretlerinin sıhhat ve saadetlerine,güzel hasletler sahibi Bulgar milletinin refah,teali ve inkişafına ve Madam Muşanof'lı Zatı Âlilerinin sıhhat ve şerefine kaldırıyorum.

BELGE 40

Edirne : 5 kânunu evvel 931

Başvekil İsmet Paşa Hazretlerine .

A N K A R A .

Genç ve dinç Türkiye Cumhuriyetinin misafirperver toprağını terkederken Ankaradaki unutulmaz ikametiniz esnasında gösterilen ve silinmez hatıraları hafızamızda menkuş kalacak olan samimi ve hararetlî hüsnü kabulden mütevellî büyük minnet ve şükran hislerimizi, gerek Bulgar Hey'eti Murahhasası ve gerek şahsım namına Zatı Devletlerine arz ve iblag etmeği bilhassa zevkli bir vazife olarak telekki ederim.

Bu fırsattan bilistifade, hakkımızda göstermek tenez-zülünde bulundukları dikkat ve alaka asarından dolayı derin minnetdarlıklarımızın Gazi Mustafa Kemal Hazretlerine arz ve iblagına lütûfkâr delâletlerini de rica ederim. .

Bulgaristan Başvekili.

Nikola Muşanof.

Hissar le 23 Août. 1933.

Excellence et cher ami,

D'après les journaux, il est certain que vous irez à Solica vers le 21 Septembre.

Les visites entre les hommes d'Etat, à part la courtoisie ordinaire, jouent un rôle salutaire surtout pour les peuples de deux états voisins. Même si cette visite n'a pas un but politique déterminé, elle contribue à adoucir l'atmosphère entre les peuples. Ces visites servent à se mieux connaître et quand on se connaît mieux, on s'aime d'avantage.

Votre visite je la considère comme un événement heureux et bien venu pour les Turques et pour les Bulgares.

Car tant est bon qui contribue à augmenter l'amitié et à écarter l'animosité.

Voilà à quelles réflexions m'a amené

- 5 -

la nouvelle de votre visite en Bulgarie.

Je vous écris de Hissar, un endroit intéressant par ses vestiges Romains et par ses fameux bains thermals. Retiré ici comme un derviche, j'ai m'adonne à la méditation solitaire, en poursuivant toutefois attentivement la vie politique, sociale et économique, sans prendre part dans les parties politiques, lesquelles je ne supporte pas.

En conséquence je régrete infiniment de ne pas pouvoir aller à Sofia pour vous serrer la main. Voilà pourquoi je me permet l'audace de vous inviter à Hissar, où dans ma maison vous trouverez l'hospitalité sincère d'un ami qui vous aime et qui vous estime comme le plus grand facteur dans la renaissance de la Turquie. Le dernier fait je l'ai noté dans mes deux conférences publiques que j'ai donné à Sofia, notamment

„La nouvelle Turquie“ et „La femme turque“.

En élaborant l'itinéraire de votre voyage en Bulgarie avec S.E. Kyamil bey (votre Ministre de grand mérite à Sofia), probablement vous tomberez d'accord de toucher Hissar.

Cette visite d'amitié ne vous servira inutilement. Qui sait si elle n'aurait pas de conséquences utiles pour tous les deux.

Avec cette espérance je vous salue de tout mon cœur et je vous prie de croire à ma cordiale sympathie et sincère dévouement.

Votre Général T. Marcovitch

ISMET PAŞA

Yalova: le 1 Septembre
1933

*Minevaddetir.
P. 13/15 El yazını de
tebrik etm?*

Mon cher Général et Ami,

Veillez croire à l'extrême plaisir que j'ai conçu à lire votre lettre si aimable et si cordiale.

Ai-je besoin de vous assurer qu'il me tient également à coeur de serrer la main à mon ancien ami? N'étant malheureusement pas au courant des dispositions prises, je ne suis pas en état de fixer un programme. Mais je ferai de mon côté, tout le possible pour que nous puissions nous rencontrer en Bulgarie.

En attendant, je m'empresse de vous remercier chaleureusement de l'aimable hospitalité de camarade, et vous envoie mes salutations et souhaits les meilleurs.

Издание от 2. Магвез, (издание на Мелан)
21. Магвез 1934 г.

45

255
6

ТУРСКОТО МАЛДИНСТВО ВЪ БЪЛГАРИЯ.

21. IV - 1934 г.

1. Брой и географско разпределение.-

ор. 176, оп. 6, а.е. 2370, л. 6-1

Общият брой на мюсюлманското население въ България възлиза днесъ кръгло на 800.000 души. Безъ поместитѣ, чийто брой е близо 105.000 души, албанитѣ и нѣкои цигани, изповѣдващи мюсюлманската вѣра, броя на чисто турското и мюсюлманско население възлиза на около 650.000 души. Макаръ и пренати почти нѣвъкъде изъ Царството, турцитѣ сѣ преобладаващъ елементъ въ нѣкои окръзи на Една България / Мхотенлякския и Пашмакликския - така нареченитѣ нови земи / и на Северо-Източна България / Дименския, Русенския и Барненския окръзи /.

Главното сѣнитие на турското население въ България е земледѣлнето и наговитѣ отрасли - на първо мѣсто тютюнопреработването.

2. Правно положение.-

Българската конституция и българскитѣ закони не правятъ разлика между гражданитѣ на Царството. Не се прави слесовително разлика и по отношение на турцитѣ. Последнитѣ, както всички други граждани на страната, сѣ избиратели и избираеми и могатъ да заематъ всякаква служба въ държавно-административния апаратъ. Свободни сѣ да практикуватъ каквато искатъ професия. Не е било изключение, когато е имало турци - сѣди въ българскитѣ граждански сѣдилища и лѣкери на общинска или държавна служба. Нѣщо повече: инсвѣрскитѣ елементи, не само че не сѣ ограничени въ упражнението на гражданскитѣ си права, но се ползуватъ и съ пълни вѣрски свободи. Наредъ съ евреи, арменци и други, също така и турцитѣ се раватъ на пълна религиозна автономия.

3. Културна и религиозна автономия.-

Турокскитѣ елементи въ България се рава на пълна културна и религиозна автономия. Всяки турчинъ е освободенъ да прада децата си въ свое турско училище - тамъ където има такова, или пъкъ въ на-

-2-

25/7

роднитѣ училища, безплатно, както и да изповѣда свободно своята вѣра.

а. Училища.

Споредъ статистикитѣ за 1933 година броя на турскитѣ училища въ Царството се разпредѣля, както следва:

1/ Първоначални

Градски: 49 съ 118 учители и 72 учителки, посещавани отъ 4191 момчета и 3158 момечета.

Селски: 670 съ 1069 учители и 212 учителки, посещавани отъ 27.153 момчета и 23.646 момечета.

Всичко първоначални училища 719, съ преподавателенъ персоналъ - 1187 учители и 284 учителки, посещавани отъ 31.344 момчета и 26.804 момечета.

2/ Прогимназии

Градски: Една мъжка и 10 смѣсени, съ 19 учители и 10 учителки, посещавани отъ 663 момчета и 215 момечета.

Селски: Две мъжки и две смѣсени, съ 8 учители и 2 учителки, посещавани отъ 147 момчета и 18 момечета.

Всичко прогимназии: 15, съ 27 учители и 12 учителки, посещавани отъ 810 момчета и 233 момечета. /Еъ горнитѣ училища не влизатъ 21 частни турски първоначални училища и 9 турски прогимназии, за които нѣма сведения/.

3/ Специални учебни заведения. Духовни училища /медресета/.

Тѣ сѫ три на брой, съ 21 преподаватели, посещавани отъ 267 ученици. Измежду тѣзи училища на първо мѣсто стои духовното училище "Нювалъ" въ гр. Шуметь - единственото високо духовно мюсюлманско учебно заведение на Балканския полуостровъ. Въ него има три отдѣла:

I. Висшъ отдѣлъ съ 8 преподаватели.	{	Съ 7 души преподаватели.
II. Срѣденъ отдѣлъ;		
III. Прогимназии .		

./.

-3-

Училището "Иввапъ" се управлява направо отъ Главното мѣстнѣство и се издържа отъ орѣдотва събирани отъ отдѣлните мѣстнѣства въ Царството, като такси "Фондъ Иввапъ", въ размѣръ на тия, които се събиратъ въ полза на държавата.

Всичко презъ учебната 1933 година, въ предѣлнѣ на Българското Царство се функционирали 767 турски училища, отъ 1531 учители и учителици и се били посещавани отъ 59.458 ученици и ученички.

4/ Издръжка.

Турските частни училища въ страната черпятъ орѣдотва за своята издръжка отъ нѣколко источника:

I. Отъ имотитѣ, които владѣятъ /заведени имъ или купени отъ турските вѣроизповѣдни общини/;

II. Отъ работната земя, отъ която се оземлени по Закона за Т.З.С. По-рано тѣзи оземлявания бѣха чувствително голѣми, както за турските, тъй и за българските училища, но напоследък се започна основно ревизия на оземляванията по Закона за Т.З.С., като на въѣно семейство се оставятъ по 2 декара работна земя. Тази мѣрка предпоставка негодувание всредъ турските сѣди, но тя се прилага еднакво и спрямо българските училища, тъй че въ случая нѣмаме фаворизиране на едни и пренебрегване на другитѣ.

III. Отъ помощи отпускани отъ административните общини /какѣвто е случанъ въ Варна, Русе и други, кдето градските общини отпускатъ отъ ототици хиляди лева за подпомагане издръжката на турските частни училища/.

IV. Чрезъ помощи отъ вѣроизповѣдните или мюсюлмански общини, като недостигътъ за издръжката се разхвърля върху мѣстното мюсюлманско население.

V. Чрезъ помощи отъ държавата. Въ по-бѣдните турски общини държавата поема изцѣло издръжката на учителитѣ по българските предмети. Когато пъкъ училището е въ невъзможностъ да се издържа, държавата го превръща въ "народно", като разрешава преподаването на турски езикъ, като предметъ, и на Корана.

./.

-4-

45/9

5/ Причини за затварянето на турските училища.

Местният турски печат, не и оня в Турция, често вдигат шум заради затварянето на някои турски частни училища у нас, или пък заради превръщането им в "народни". Причините за този затваряния са:

I. Липса на средства за поддръжка. Някои частни турски училища отопляват твърде слабото си, като от това стават причина за нередовното плащане заплатите на учителския персонал и подреждането на другите потреби при канцеларията им. Естествено е, че при такива случаи Министерството на Просвѣтата се намъва и ако от една малка помощ е възможно поправянето на влошето, то отпуща, ако ли не, то приобгва до затварянето на училището. Много често самите местни турци, поради тежкото им материално положение, сами искат затварянето на училището.

II. Поради нехигиеничните условия при които са поставени да учат децата. Много от децата се обучават в стари, нехигиенични сгради, без въздух, свѣтлина и отопление. За да се избегне израждането на младото поколение, Министерството на Просвѣтата, по мотивиран доклад, приобгва до закриването на такива училища.

Б. Мюфтийства, върховноповѣдни осѣнии, джамии и вахфоски имоти.

1/ Мюфтийства.

Мюфтият и мюфтийският чамѣстници са осѣнии и духовни шефове на мюсюлманското население. Общо в страната има 14 мюфтийства, 19 мюфтийски чамѣстничества и 4 шериятски секретари. Мюфтият, мюфтийският чамѣстници, шериятските секретари и останалите служители при мюфтийствата, са държавни чиновници, назначавани от Министерството на Външните Работи и на Исповѣданията и платени от общото Министерство. За поддръжката им се предвижда ежегодно една сума от бюджета на Министерството на Външните Работи и на Исповѣданията. Въ бюджета на Министерството за 1934/35 фин. година е предвидена една сума от 3.227,400 лева.

Като клош от Главното мюфтийство съществуват и "Отдѣла

-5-

284
10

на вакхитъ — лице, което се назначава отъ Министра на Външнитъ Работи и на Изповѣданията. За поддръжката на този отдѣлъ се предвижда една сума въ бюджета на вакхитъ, възлизаща на 10% отъ редовнитъ приходи на всички вакхфи въ Царството.

2/ Вѣроизповѣдни общини.

Всѣки населенъ пунктъ, въ който живѣятъ турци, образува една вѣроизповѣдна община. Ако общината се състои отъ турски домове на брой по-малко отъ 40, то настоятелството на тази вѣроизповѣдна община се назначава отъ Министерството на Външнитъ Работи и на Изповѣданията; ако общината се състои отъ повече отъ 40 домове, Настоятелството се избира отъ турското население на съответния населенъ пунктъ. Настоятелството на вѣроизповѣдната община се грижи за добрата уредба и поддръжка на джамитъ и училищата и за опазването на вакхфскитъ имоти, принадлежащи на вѣроизповѣдната община.

3/ Джамии.

Турцитъ въ България не само могатъ свободно да изповѣдватъ мюсюлманската си вѣра, но сж свободни да си строятъ и поддръжатъ джамии и молитвени домове /мечити/. Въ нѣкои градове като Шуменъ, Разградъ и др. има много повече джамии отколкото църкви... Общиятъ брой на джамитъ и молитвеникъ домове /мечити/ възлиза на 1973. Почти всички джамии и молитвени домове сж иматъ свои имоти, отъ които черпятъ средствата за поддръжката.

4/ Вакхфски имоти.

Имотитъ на всички отдѣлни вѣроизповѣдни общини въ Царството, сж или въ сгради, или въ полски имоти, или пъкъ въ дворни мѣста. Общо броятъ имъ е:

- I. 815 сгради /покрыти имоти/;
- II. 8750 декари полски имоти;
- III. 120 дворни мѣста.

Бюджетитъ на отдѣлнитъ вѣроизповѣдни общини въ Царството, взети вкупомъ, образуватъ общия бюджетъ на вакхитъ. Минатата година този бюджетъ е възлизалъ на една сума отъ 16.100.000 лева.

-6-

258
11

Тукъ му е мѣстото да отбележимъ, че поради лошото стопанисване на вакхфскитѣ имоти отъ Настоятелствата при мюсюлманскитѣ вѣроисповѣдни общини /мехайство, разсчителство, неплащане данъци и пр./, държавата и реоп. Министерството на Езникитѣ Работи и на Изповѣданията ва да претоврати това, назначи миналата година двама контролъори при Настоятелствата на две мюсюлмански общини /Пловдивъ и Ш.мезъ/, които да съблюдаютъ ва правилното стопанисване на вакхфскитѣ имоти въ поменатитѣ градове. Тази мѣрка на Министерството причини буря отъ негодувание въ ~~българскитѣ~~ нѣкои турски орѣди, но затова пакъ невакхонѣ да оправдае необходимостта ѝ, защото се тури повече редъ въ администрирането и стопанисването на вакхфскитѣ имоти въ тѣни две голѣми турски вѣроисповѣдни общини.

в. Преса.

Наредъ съ другитѣ широки оисоди, съ които се ползватъ, турцитѣ въ България сѣ абсолютно оисободни да издеватъ и овой вестници и описания. Днесъ въ България излизатъ близо една дувина турски вестници-проводници на най-различни идеи и пропаганди. Вестницитѣ, които излизатъ редовно сѣ следнитѣ:

1/ Дели-Орманъ - София

Редакторъ Махмудъ Неджеттинъ /Махмудъ Сарачъ Алиевъ/. Спизва се на латиницата. Прокемалистски вестникъ. Говори се че вестника се оубоилира отъ турската легация въ София. По настоящемъ Махмудъ Неджеттинъ се намира въ Цариградъ, кхлето, както казватъ, оилъ чиновникъ въ Дирекцията на монополитѣ.

2. Рехберъ - София

Редакторъ Мехмедъ Джелилъ /Джелюловъ/. Спизва се на старата азбука. Минава ва проводникъ на политиката на проф. Цанковъ. Вестникъ националистиченъ и прокемалистски. Има обичая да изнася въ колонитѣ сѣ ообщения ва станали дребни инциденти между турци и оьлгари, ва да доказва, че турцитѣ въ България сѣ онеправдани и че трѣбва да се борятъ ва "оисечелване" на похитенитѣ сѣ права.

./.

-7-

3/ ХАЛКЪ СЪСН - София.

Директоръ Ахмедъ Хилин. "Ратъна за турко-българското обилжение". Рекламенъ камелистически листъ. Излиза периодически /когато му дадатъ пари.../.

4/ Достлукъ - София.

Редакторъ Тахиръ Нур. Вестникътъ минава за органъ на противокемелистическия срѣди въ България. Въ него пишатъ Д-ръ Османъ Нур бей /отъ списъка на 150-тъ/, Черкезъ АлиХайдаръ и други турски политически емигранти. "Достлукъ" минава и за демократически вестникъ.

5/ Мадениетъ - София

Редактирс комитетъ. Вестникъ на главния мѣфия. Трибуна на мюсюлманитѣ въ България. Органъ на новооснованото мюсюлманско дружество за защита на мюсюлманската вѣра.

6/ Чивчи Билгисн - София

Турски органъ на селмедѣлскии азвѣз.

7/ Роронъ - Пловдивъ

Редакторъ Мехмедъ Лѣтѣ Тахмоуъ. По настоящемъ излиза изцѣло на латиницѣта. Прокемалистки. Списъка се много интелигентно и издържано.

8/ Кара Денюъ - Разградъ.

Редакторъ Арифъ Нѣджибъ /Неджисовъ/ - тамошенъ учителъ. Прокемалистки. Редакторътъ му, заедно съ редактора на "Дели Орманъ" съратници на образуване на турска малцинствена партия въ България.

9/ Нотиксаяъ - Видинъ.

Редакторъ Халимъ Боздемиръ. Прокемалистки листъ. За него по великъ човѣкъ отъ Кемалъ паша и по-дѣстнава страна отъ дневна Турция нѣма.

10/ Туранъ - Варна.

Органъ на турските организации въ България.

./.

-8-

11/ Чифчи Куртулушу - София.

Турски орган на Обединения Български Земледелски
Народен съюз / Ал.Стамболийски - Вреща 1 /.

12/ Ярвиз - Шумиз.

Редактор Ярвиз Оруч бей - турски политически
емигрант. Противокемалистки вестник.

Всячки турски вестници излизат в България, с изключе-
ние на "Достук", "Медениет", "Чифчи Билгиси", "Ярвиз" и "Чифчи
Куртулушу", получават субсидии от турската легация в София.
Факт, че могат да съществуват толкова турски вестници при
една читателска публика от едва 3-4000 души, подкрепя тия подо-
зрения.

4. Участието на турците в политическия живот на страната.

Като напълно равноправни граждани, турците в България са
както изборители, тъй и избираеми. Много села са общини, изобилни
преимно от турци, се намират в ръцете на местни турски кметове
и помощни кметове. Мнозина от последните не само, че не знаят
имения български език, но не могат и да говорят български. Не
са рядки случаите, когато външляците и пр. се присвѣта до официал-
ни преводчици. Според сведенията на Министерството на Вътрешните
работи, през 1933 година е имало във цялото Царство около 300 ду-
ши турци-кметове и кметски намѣстници и над 2500 общински съвет-
ници.

Турците имат също така представители и въ българския
парламент. Почти въ всяко Народно Собрание от освободения
до днес, са се изборили и турци за депутати. Числото им е варира-
ло според политическите вѣяния въ страната. Имало е времена, когато
то е възлизало на 15 па и 20 души. Въ днешната Камара тѣ са тѣма.
Изборени са като кандидати на българските политически партии.

5. Турски културни и спортни сдружения.

Българската държава винаги е държала за културното изди-
гване на своята поданица, независимо от тяхната вѣра и народност.

./.

268
14

Съ единия законъ отъ 1922 година, бѣ разрешено официално съществуването на инороднитѣ културни и спортни дружества. Отъ тогава насам се основаха множество читалища, спортни клубове, гимнастически и други културни организации.

Измѣжду турскиѣ културни и спортни дружества въ страната, първо мѣсто държатъ така нареченитѣ "турански" организации. Целта на тѣзи дружества е да "устройватъ безплатни вечерни курсове, реферати, конференции и полезни беседи, литературни вечери и представления, да поощаватъ спорта и пр." Турските дружества въ България си иматъ свое централно управление съ сѣдалище / тази година / въ гр. Варна. Въ тѣхъ членуватъ лица отъ 15 до 45 години на възраст. Целта на тѣзи дружества надхвърля чисто културнитѣ и спортни задачи, които "по уставъ" си си поставили. Тѣ си и организации, които поддържатъ националния духъ въредъ турското население. Напоследѣкъ въ Централната управа на тѣзи дружества влизали лица, които си явили привърженици и пропагандатори на кемализма. Не си било грѣшка, ако се каже, че тѣ полека-лека ставатъ разсадници на кемалисткитѣ идеи и аспирации. Турция за тѣзи приятели е "ана ватахъ" - майчиния, и ръководителитѣ на днешна Турция вѣдаятъ, че като иматъ въ длъжностъ си властта надъ едно добре организирано турско малцинство въ България, тѣ ще могатъ естествено и да го използватъ за своитѣ външно-политически цели.

6. Кой смущава спокойствието на турцитѣ въ България.

Това си преди всичко хора изъ глѣхната орѣда, защото да се говори, че българската държавна властъ ги преследва или ограничава въ свободитѣ гарантирани имъ отъ конституцията и законитѣ, е абсурдъ. Две си причинитѣ, които смущаватъ турското население въ България:

а. Засилилата се напоследѣкъ кемалистка пропаганда.

До неотдавна, кемалистка Турция считала, че консервативния турски елементъ въ България, Гърция и Ромѣния, представлява една сериозна прѣчка, ако не опасностъ, за разрастването на кемалистическиѣ идеи и патвъргването на кемалистическия режимъ и затова полагала усилия да запознае турцитѣ живущи въ предѣлитѣ на сѣдинитѣ

./.

5115

ней страни от новите идеи и разбирания на републиканска, кемалистка Турция. Започна се систематическа пропаганда, до като се стигне до там, че у нас и в другите започне да се говори, че кемалистка Турция е една идеално отегната, образцова и напреднала в културно и пр. отношения, държава. Резултатът се вижда: Дойдохме до там, че и някои наши започнаха да викат: "Тръска ни и на нас един Кемал"... Не е въпрос тук за подценяване хълото на Кемала и хората около него, но когато то вече се надува до главни размери, очевидният резултат да се подкопават основните принципи на нашата монархическа, демократична държава, не може да не се регистрира. Кемалистката пропаганда, до като тя имаше чисто "отбранителни" цели, въ омишлите пречупваше опозиционните стрели на фанатизиреното няколко милионно мюсюлманско население извън границите на Турция, с въ все пак търпима и опривдана. Днес, обаче, ние я виждаме минала вече въ офанзива. Днешните ръководители на Турция си създават вече своя пипала от явното намерение да ги използват, този път вече, за външно-политически цели. Тя вижда, че организираното напред въ България на една "турска национална партия" — умело ръководена и щедро субсигирана — ще имъ попринесе голъма полза въ разрешаването на въпроса, ако не на всички въпроси, въ България. Ако некога 13-ти гюмюрджински турци-депутати / подъ влиянието на Евворт пана / решиха участието на България въ войната, то днес, при чиста политическа разпоробаност, какво нха направили 30 турски депутата?! Нека не се забравя, че ако не днес, то утре, кемализма се озумбе — ако разбира се бъде оздгвенъ необезпечено да се озрка въ живота на иначе поостъшното турско население у нас — да ги организира за своите цели.

Кемалистките вестници у нас — а т въ сж вече 8-9 на брой, сегопирно овятъ недоволство въредъ тухалното турско население, като сждевременно хвалитъ до безграничностъ кемалистка Турция. Целта имъ е двойка: 1/ — Да галхнатъ нъкои и друго турско семейство да се пресели въ Турция, кхето има много опраснени вилаети, като Ерзерумъ, Ванъ и други / воедстване кванетата надъ ширитъ презъ 1925 г. дна / и да ги настанятъ по границата, да да имъ олужатъ за опора, срещу евентуални кърдоки нмествия отъ къмъ Сирия.

-11-

16

/ напоследък турския печат оповести намерението на кемалисткото правителство да заселва бежанците и въ Източна Тракия - тях пък да има за защита срещу България! /

2/ - Сякаш недоволство поради турското изселение въ България, кемалистите охвърлено го подканват и да се организира, за да си извоювало по-здрав живот и охвръщане и да се използва по отъ прегата, които "по закон" имало... Това е вече подканата да се образува турска национална партия.

Защо успява кемалистката пропаганда?

Преди всичко, защото е щедро подържана и защото се намират търгашки измежду тукашното турско население, които заради личното си облагоденствие са готови на всичко - даже и да предателстват спрямо отечеството си, България. Случаите от такива лица не са рядки. Много от тях минават за редактори на местни вестници, председатели на турски организации, "журналисти", дописници на цариградски вестници и пр. и пр. Трябва да дообавим още така, че от турския въпрос у нас се твърде много партизаностува. Така, имало е и има много случаи, когато по чисто партийни съображения се дават служби / по препоръка от партийните органи / на проноскирани кемалисти и твърде опасни елементи. На това трябва да се тури край, ако действително желаем да парирме пристъпите на кемализма у нас.

б. Пропаганда за изселване

Една друга, временна причина за изселването на турците, е съзиждането за реализирането на печалби чрез "шекарджилъка". Известно е, че българската държава дава право на изселниците в Турция да вземат от себе си захар без акциз, на произведена цена, и да я изнасят без мито. Турските власти също така не обмислят внесената от изселниците захар и последните я продават там на твърде високи цени, реализирайки гражданни печалби. Подтиквани от желание за забогатяване, много тукашни турци, притиснати от мизерията, продават имотите си, закупуват захар и се преселват въ Турция. Поради злоупотребление, обаче, от страна на някои

./.

-12-

36A
17

псевдонимелници, турокитѣ власти всеха строги мѣрки и днесъ
този начинъ на изселване е къмъ своя край.

Същото - Потвърдено!

София, 23 април 1934 г.

ДОКЛАДЪ
ДО

Господинъ Никола МУШАНОВЪ,
Министъръ-Председателъ и Министъръ
на външнитъ работи и на изповѣданията.

23. IV. 1934.

Господине Министре-Председателю,

Комисията натоварена отъ Васъ, въ составъ:

Председателъ: г. Г. РАДЕВЪ, пълномощенъ министъръ, Главенъ секретаръ на
Министерството на външнитъ работи и на изповѣданията;

Членове: г. Г. С. РАДЕВЪ, пълномощенъ министъръ;

Т. ПАВЛОВЪ, пълномощенъ министъръ, началникъ на Полити-
ческия отдѣлъ при Министерството на външнитъ работи;

Н. ПАНИЦА, Главенъ секретаръ на Министерството на въ-
ншнитъ работи и народното здраве;

Ф. МАНОЛОВЪ, Главенъ секретаръ на Министерството на на-
родната просвѣта;

П. ТОДОНОВЪ, директоръ на полицията;

полковникъ М. ФИЛИПОВЪ, началникъ на Пограничната стра-
жа; замѣстителъ инспекторъ отъ г. полков. МАРИНОВЪ, отъ
Щаба на армията;

Т. ХРИСТОВЪ, директоръ на печата;

Д. ГРУЕВЪ, началникъ на Вѣроизповѣдниятъ отдѣлъ при Мини-
стерството на външнитъ работи;

Секретарь: Д. А. НАУМОВЪ, първи секретаръ при Министерството на
външнитъ работи,

и съ задача да проучи въ неговата пълнота въпроса за инороднитъ
пропаганди въ България и да изработи единъ общъ планъ за борба
орѣзу тѣхното влияние, следъ като разгледа, въ 32 заседания, вончани
данни поставени на нейно разположение, констатира, че отъ война-
та насамъ, въ страната систематически се провежда, както отъ
страна на Ромъния тѣй също и отъ страна на Турция, една твърде
опасна за държавнитъ и национални интереси пропаганда.

Обектъ на ромъиската пропаганда е Видинскиятъ край, гдето
се очертава едно движение въ организирането на едно съзнателно
ромъиско малцинство, годно да отстаива своитъ права и което Ро-

мъния ще може да използва за целите на своята външна политика. Благодарение на тази пропаганда, броят на ромънските села от 12 преди войната е нарастнал на 23 след войната, с подчертана тенденция да бъде увеличен.

Провеждана от многобройни агенти, посрещана и материално подкрепена от официална Турция, кемалистката пропаганда има за цел да разкъса духовните връзки, които съществуват между българската държава и нейните поданици турци, да ги спечели напълно към идеите на нова Турция и да организира турското и помашко население наброяващо около 700.000 души, в една турска национална политическа партия, която да може да упражнява влияние върху обществено-политическия живот на страната ни, съобразно интересите на турците и получаваните от тях инструкции.

Въпросите пропаганди намират благоприятна почва за преработване на своите цели, благодарение липсата на еднашацомърна и съгласувана съпротивителна политика от страна на държавата и чрез умелото използване основния недъг на нашия политически живот, партизанщината. Специално за помашкото население, поради крайно жичните условия на живот и недостатъчен поминък, поради недобра и несъгласувана администрация по всички ведомства и вследствие на чуждата пропаганда, то е напълно отчуждено от българската държава и е готово да се изселва масово в Турция и Гърция.

За да се премахне постепенно влиянието на чуждите пропаганди и за да се създадат условия, които ще способствуват за задържането и постепенното приобщаване на помашкото население към държавата, което е от жизнен интерес за страната, Комисията единодушно намира, че е необходимо да бъдат взети следните мерки:

ОТНОСНО РОМЪНСКАТА ПРОПАГАНДА.

I. — Мерки от административен характер:

1. — Всички кметове и ^{Край}секретар-бюреници в граничната зона да бъдат назначавани от централната власт.
2. — При назначението да не се изхожда от партийни съображения и

да не се обръща никакво внимание на местните влияния. За кандидати на тия длъжности да се подбиратъ лица съ изпитанъ моралъ, солидна подготовка, здраво национално чувство и които не знаятъ ромънския езикъ, като се даде предпочитание на ония кандидати, които изхождатъ изъ срѣдата на запасното офицерство и подофицерство.

3.- Понеже е констатирано, че въ пограничната и, по-специално, въ крайбръжната зона се намиратъ чужди поданици, да се изиска отъ Министерството на вътрешнитѣ работи да направи една анкета и установи кога тѣ сѣ тамъ и дали иматъ разрешение за установяване на мѣстожителство, като не притежаващитѣ такова разрешение бѣдатъ отстранени.

4.- Среду всички лица, които биха се проявили като нелоялни български поданици, да се взематъ подходящи за случая и условията мѣрки, които ще бѣдатъ конкретно опредѣлени отъ постоянния комитетъ.

II.- Мѣрки отъ воененъ характеръ:

1.- Да се предостави на Министерството на войната да проучи и разреши въпроса дали, отъ гледна точка на държавнитѣ интереси и народната отбрана, не би било по-целесъобразно да се освободи отъ военна повинностъ, среду откупъ, населението на ромънизирани села. Въ противенъ случай, да се взематъ нуждитѣ мѣрки, които младежитѣ отъ тия села, подлежащи на военна служба, да бѣдатъ изпращани въ различни гарнизони отъ вътрешността, за да се намиратъ всѣдѣ една изключително българска оръда.

2.- Министерството на войната да забрани всѣко подхопане и изрѣзване на дунавския бръгъ, което по настоящемъ се върши въ нѣкои мѣстности между Свицовъ и Русе и то отъ чужди поданици за набавяне камъни. Съ това се намалява недостатъчността на нашия бръгъ

и се способствува за измѣстването-така на Дунава въ полза на Ромѣния.

III.- Училищни мѣрки:

- 1.- Да се направѣ една обща провѣрка на учителитѣ въ ^{Край} пограничната зона, за да се установи дали отъ гледна точка на националнитѣ ни интереси тѣхното оставане тамъ е полезно.
- 2.- За учители въ граничните народни училища да се назначаватъ само лица отъ български произходъ и съ изпитано здраво национално чувство. Да се изпращатъ предимно учители и то само отъ вътрешността на царството.
- 3.- На учителитѣ въ граничните селски училища да се даде добавъчно възнаграждение въ размѣръ най-малко 25% отъ редовната заплата. Кредитътъ необходимъ за изплащането на това възнаграждение да не легне въ тежестъ на общинитѣ, за да не се създаде неприязнаена атмосфера всрѣдъ населението противъ учителитѣ.
- 4.- Свѣтата категория учители да има правото на безплатна квартира, като използва за жилище училищната сграда или нѣкои други държавни или общински здания. Тамъ, гдето нѣма свободни помѣщения, да се даватъ квартирни пари.
- 5.- За по-добрата подготовка на децата въ изучаването на българския езикъ, освенъ съществуващото подготовително отдѣление, да се откритъ забавачница съ двегодишенъ курсъ, въ които децата да постѣпватъ щомъ навършатъ 4 години.
- 6.- Да се откритъ специални девически училища за момичетата завършили първоначалното образование, гдето покрай преподаването на български езикъ, история и география, да имъ се дава нужната подготовка за стопанска и домакинска работа.
- 7.- Да се признае правото да бъдатъ назначавани като редовни учители въ ^{Край} пограничните народни училища и на завършилитѣ специалнитѣ девически институти въ с.Пордимъ и гр.Татаръ-Пазарджикъ.
- 8.- При избора на лица за учители въ ^{Край} пограничната зона, да се дава

офицерство, които са минали нѣкои педагогически курсове.

- 9.- Въ селата намиращи се подъ ромѣнско влияние единъ отъ учителитѣ непременно да бѣде съ семинарско образование и да притежава хубавъ гласъ за да може да изпѣлнява службата на черковенъ пѣвецъ. По тоя начинъ ще бѣдатъ измѣстени ромѣнскитѣ псалтове.
- 10.- Да се задѣлжатъ учителитѣ въ всички погранични села да устройватъ вечерни и нѣдѣлни курсове за неграмотни, възрастни, както и за децата свършили вече училището, съ цель да не забравятъ езика.
- 11.- Да се привлѣкатъ къмъ планомерна просветно-културна дейность разни специални комитети и родолюбиви организации. Тази дейность да се изрази чрезъ редовни славки, забави, филмови демонстрации и пр. Също да се поканятъ да взематъ широко участие въ тази национална дейность лѣкаритѣ, агрономитѣ, ветеринарнитѣ лѣкари, както и представителитѣ на всички професии близкостоящи до интереситѣ на населението.
- 12.- Да се създадатъ въ всички ^{край} погранични села явни организации, поставени подъ контрола на военнитѣ власти.
- 13.- Да се установи една тѣсна и постоянна връзка между училищнитѣ инспектори и началницитѣ на пограничните военни сектори, съ огледъ на установяването единъ по-ефикасенъ контролъ върху общата културно-просветна национална дейность.
- 14.- Да се предприеме на окръжнитѣ управители и на околийскитѣ началници строго да бѣдатъ цѣло въещественитѣ кредити предвидени въ общинскитѣ бюджети за издръжката на училищата да бѣдатъ действително отпущнати и изразходвани за определената имъ цель.
- 15.- Да се пристъпи къмъ постройката на нови удобни училищни сгради съ жилищни помѣщения за учителитѣ, като срѣдствата за тая цель се взематъ отъ училищнитѣ фондове.
- 16.- Да се изплащатъ най-редовно заплатитѣ на учителския персоналъ въ ^{край} пограничната зона.

IV.- Мѣрки отъ черковенъ характеръ:-

- 1.- Сведенослужителитѣ въ ^{край} пограничната зона да бѣдатъ назначавани

та, които ще имъ се даватъ.

- 2.- Да се засилятъ чрезъ редовни субсидии двата фонда, на "Иванъ Вазовъ" и "Черновски" предназначени за издаване на детска литература и поставени подъ контрола на Министерството на народната просвета. Книгитѣ издавани отъ тия фондове да бъдатъ на широко изпозувани за целитѣ на пропагандата и да се раздаватъ безплатно на децата въ пограничната зона при разни случаи, като национални тържества, училищни празници и по време на ваканциитѣ.

ОТНОСНО ПОМАККИЯ ВЪПРОСЪ.

I.- Мѣрки отъ административенъ характеръ.

- 1.- Да се предпие отново на всички административни власти строго да съблюдаватъ даденото имъ нареждане да не издаватъ никакви паспорти на помаци, включително и на тѣзи които се настанили на друго мѣстожителство въ вътрешността на царството.
- 2.- Да се дадатъ нареждания до съответнитѣ военни погранични власти да взематъ всички мѣрки за да осуетятъ всяко изселване на помакитѣ по нелегаленъ пътъ, като за тая целъ се засилятъ постоветѣ въ нѣкои пунктове по границата.
- 3.- Да се смѣни постепенно чиновническия персоналъ отъ всички държавни и общински учреждения въ родопската областъ, като бѣде замѣстенъ съ лица, които да притежаватъ всички необходими качества отъ гледна точка на моралъ, подготовка и национални чувства, на целитѣ които се преследватъ
- 4.- Кметоветѣ и секретарь-бирницитѣ въ тая областъ да се назначаватъ отъ централната властъ, като при избора на лицата не се изключватъ нѣкои подходящи мѣстни хора.
- 5.- Да се учредятъ полицейски подучастъци въ по-централнитѣ населени пунктове.
- 6.- Да се откриятъ санитарни участъци въ нѣкои по-централни сѣдища находящи се въ областта вжнѣ отъ линията Неврохонъ-Доспатъ-Дьовленъ-Пашмакли. Констатирано е, че въ цѣлата тая областъ, заемаща едно пространство отъ около 5.000 кв. км., не съществува почти ни-

какви санитарен орган и че населението въ него е лишено от всяка медицинска помощ.

7.- Да се развият телефонните съобщения в цята област, като за постройката им се използва платения труд на местното население.

8.- Да се издирят и интернират въ вътрешността на страната всички лица, които агитират въ полза на изселването и които служат като посредници и улесняват отговора на поманите

9.- Да се влезе въ връзка съ избягалите задъ границата помани, чиято семейства са останали тук, съ целъ да се уведата да се завърнат по родните си огнища, където никой няма да ги обезпечавя.

10.- Да се забранят и преследват най-неумолимо всякви нелегални действия отъ страна на разни организации, които вломават положението на населението и предизвикват по тоя начин неговото изселване.

11.- Лицата отъ мъжки полъ навършили 18 години въ околните: ортакьойска, кулу-каванска, мастамлийска, дарадеренска, пашмаклийска, дьовленска, педероска и неврохопска да бъдат регистрирани и безплатно снабдени съ специални легитимации. Движението на всички лица въ тия околи да става само съ личното разрешение на околните управители, като за целта заинтересованите могат да се снабдят съ временни или постоянни позволителни. За всяко отиване, обаче, въ пограничната зона, да се изиска и разрешението на съответните началници на пограничните сектори или участъци.

Всяко лице заловено въ горепоменатата област безъ нужното разрешение да се арестува и предава на полицейските власти за възстановяване на местожителство и преследване съгласно законите на страната.

12.- Да се обезоръжи населението, като се приложи закона за носене на оръжие.

13.- Да се открие полицейска инспекция въ Пашмакли.

14.- Да се назначават на стражарски служби въ родопската област само лица отъ вътрешността на царството.

- 15.- За да може да се подобере единъ добъръ чиновнически кадаръ, който да се задържи за по-продължително време въ тоя край, необходимо е да се подобри материалното му положение чрезъ едно допълнително възнаграждение, чийто размеръ да не бъде по-малкъ отъ 30% отъ бюджетната заплата. На служащите въ мѣста, дето даватъ най-елементарни условия за животъ, да се правятъ всички улеснения за снабдяването имъ съ жилища и съ храна.
- 16.- ✓ Да се назначаватъ ялди, интелигентни и надеждни помаци на държавна служба въ вътрешността на царството.
- 17.- ✓ Да се предпие на всички органи отъ разнитъ ведомства, подъ страхъ и най-строги наказания, дето въ отношенията си ^спомощитъ да бъдатъ благосклонни, за да се дадатъ незабавно освътелни признаци, че настъпва промѣна въ досегашната политика спрямо тѣхъ и за могатъ тѣ да почувствуватъ, че са поставени подъ покровителството на законитъ и на властата.

II.- Мѣрки отъ воененъ характеръ:

- 1.- Да се създаде една нова военно-жандармерийска частъ (дружина) за поддържане реда и спокойствието въ родопската областъ.
- 2.- Младешитъ помаци подлежащи на наборъ да се взематъ на служба предпочитително въ редовитъ на войската, а не въ трудовата повинность. На постъпилитъ въ войската да се прави облекчение, като службата имъ бъде сведена на 10 месеца. Всѣхъ за трудоваци помаци да бъдатъ освобождаванъ отъ плащане на воененъ данѣжъ.
- 3.- Новобранцитъ да се изпращатъ на служба въ гарнизонитъ отъ вътрешността на царството.

✓ III.- Мѣрки отъ религиозенъ характеръ:

- 1.- Мюфтинтъ, ходжитъ, имамитъ и черкатскитъ секретари въ родопската областъ, които по настоящемъ са турци или помаци новинисти, да се замѣнятъ постепенно съ свещенослужители помаци.
- 2.- За тая целъ, всяка година, да се изпращатъ по 5-10 помачета отъ благонадеждни семейства въ духовното махджанско училище въ Лужанъ, дето да бъдатъ поставени подъ надзора и културното влияние на бл-

- 3.- Въ духовното мислиманоко училище въ Шуменъ (Медресе-иш-Нивабъ) да се въведе изучаването на българска история, география и литература. Преподаването на тия дисциплини да се възложи на добре подготвени учителски сили.
- 4.- Преподаването на хората да става отъ ходжи помаци и то на български езикъ, за да може населението да разбира религиозното обучение. Издаването на хората на български да стане съ съгласието на главния мѣстия, за да може тая мѣрка да се възкръсне отъ населението.
- 5.- Седалищата на съществуващите мѣстияства въ родопската област да бъдатъ премѣстени въ центрове съ помашко население, а не турски.
- 6.- Официялниятъ езикъ въ мѣстиятѣ сѣдища^и находи се въ помашката област задължително да бъде езикътъ на населението, а именно българскиятъ езикъ. До сега, сѣдебните ремени и кинжа се издаватъ на турски и сѣ неразбираеми за населението.
- 7.- Секретарь-касиерскитѣ служби при помашитѣ мѣстияски сѣдища да се заематъ отъ българи съ добра подготовка и здрави национални чувства.
- 8.- Да се зачитатъ напълно религиознитѣ чувства на помацитѣ, като се изключи всяка помисълъ за тяхното покръстване. Пропагандата за изселване се води отъ фанатизирани помаци, именно подъ знака на легендата, че българското правителство възнамѣрявало да ги покръсти.
- 9.- Констатирано е, че помашкото население, по своето социално и материално положение, както и по своя мировъзгледъ, се подраздѣля на две категории: класата на духовенството и богатитѣ, които сѣ фанатици и се считатъ за чисти турци. Тѣ поддържатъ редовни връзки съ Турция и разпространяватъ олуховетѣ, че българската държава възнамѣрявала да ги покръсти насилствено. Втората категория, която включва градското мнозинство отъ помашкото население, е тая на беднитѣ и на младото поколение. Тѣ сѣ привързани къмъ своитѣ огнища и не хрятъ своя български произходъ.

При това положение, умѣстно би било да се възложи на мѣстия-

тъ централни органи да проучатъ въпроса, дали не би трѣбвало да се даде възможностъ на фанатизиранитѣ ходжи и на по-виднитѣ помаци, ордия на хемализма, да се изселятъ, за да се избѣгне тѣхното зловредно влияние, ако, разбира се, това хѣма да повлѣче въ известни мѣста и изселването на масата.

IV. Мѣрки отъ просвѣтенъ характеръ:

- 1.- Въ българо-мохамеданскитѣ села, Министерството на просвѣтата да открие народни училища, издържани отъ държавата. Поради религиознитѣ предразсѣдци на населението, следването въ тѣхъ на момчетата да бѣде факултативно до откриването и специални училища за девъци.
- 2.- Приподавателскитѣ персоналъ въ тия училища да бѣде съставенъ предимно отъ учители, които да сѫ добре подготвени за пионерската мисия, която имъ предстои, да сѫ съ здраво национално чувство и да не служатъ на партийни цели.
- 3.- Да се подобри заплатата на тая категория учители чрезъ минимално добавъчно възнаграждение отъ 30%, като сѫновременно имъ се осигури безплатна квартира, а въ по-отдалеченитѣ краища и доставката на храна.
- 4.- Да се откриятъ две окръжни училищни инспекции, съ специални задачи, въ Пазмакли и Кърджали.
- 5.- Да се отпочне постройката на училищни сгради съ нуждитѣ приспособления на жилищни помѣщения на учителския персоналъ.
- 6.- Отъ учителитѣ да се изисква да поддържатъ тѣсенъ контактъ съ населението, да вия го напътствуватъ и да развиватъ извънучилищна културно-просвѣтна дейностъ;
- 7.- Да се организиратъ ядни системното проникване на българската национална култура въ родопската областъ чрезъ сказки, подвиженъ кинематографъ и подходящи тържества целящи да изтъкнатъ предъ самото население голѣмитѣ му заслуги къмъ българската култура и държава за което е запазило въ най-чиста форма българскитѣ обичаи и българския говоръ. По тоя начинъ ще се допринесе твърде много за да

- се пробуди националното съзнание у помаците и за да се предизвика у тях чувството на гордост за националната им принадлежност.
- 8.— На отличивите се помачета, като благонадеждни и добри ученици, да се отпускат стипендии за следване въ срѣдните и висши учебни заведения, съ цель въ послѣдствие да бъдат използвани като пионери на нашето дѣло въ този край.
- 9.— За целите на нашата пропаганда да се издирят и привлѣкатъ на работа всички млади и интелигентни помаци, които иматъ съзнанието за българския си произходъ.
- 10.— Да се раздава безплатно на учащата се помашка младежъ детска литература съ национална тенденция.

V.— Мѣрки отъ стопански характеръ:

- 1.— Бързо уреждане на въпроса за собствеността въ родопската областъ, като се премахне хаоса, който съществува вследствие на множеството закони и наредби по разните ведомства, относно режима на собствеността. За тая цель, да се назначи една специална комисия отъ компетентни лица, която покрай въпроса за собствеността, да уреди и тоя за владѣнето и начините на използване на горите.
- До уреждането на тия въпроси, да се дадатъ всички улеснения за използване на горите отъ мѣстното население на кооперативни начала, като по-специално се побърза и уреди въпроса съ горската кооперация "Мабаница".
- 2.— Милитаризиране на горската стража. Тая мѣрка, приложена презъ 1921 година, е дала отлични резултати. Осигурява се по-доброто запазване на горите и се отстранява влиянието на партизанската при използване на горите.
- 3.— Оземляване на населението, което въ по-голямата си частъ е малоимотно и притежава отъ 1 до 2 декара земя, като за тая цель се използватъ поземелните фондове. Съ това ще се тури край на системата на отдаване подъ наемъ фондовите земи, при която се върматъ голѣми злоупотреби и изнудвания.
- 4.— Създаване на нови поминѣчни срѣдства за населението, като се изпратятъ агрономи, които да проучатъ възможностите за засѣването нови

култури, ки и да дадатъ нужднитъ указания на населението.

5.- Да се организира изхранването на беднѣващото помашко население въ замѣна на труда му за направата на ония пътища, които съ вече трасирани отъ държавата и нуждата отъ които е повече отъ на- лежаща за тоя откъснатъ край.

6.- До уреждането на въпроса за горитъ, на селата, които нѣматъ об- щински гори, да се опредѣлятъ сечища отъ държавнитъ гори срещу нама- лени такси или безплатно.

7.- Да се разреши на населението да събира безплатно сухата лежаща маса. Да му се отпуща на твърде низки цени строителенъ дървенъ ма- териалъ.

8.- Да се премахне за населението отъ тая областъ желѣзопътния да- нѣкъ.

9.- Населението въ пограничната зона да се освободи временно отъ заплащането на всѣкакви данѣци, тъй като то е въ услуга на охраната на границата.

10.- Такситъ за паша да бѣдатъ намалени, а нѣкои отъ тѣхъ освършено премахнати. По настоящемъ помашкото население, чийто главенъ поминѣкъ е скотовѣдството, плаща за паша три вида данѣци: 1) държа- венъ данѣкъ, бегликъ, отъ 8 до 11 лева на глава добитѣкъ; 2) об- щински данѣкъ, 5 лева на глава, за правоуползуване отъ общинската паша; 3) горска такса отъ 5 лева на глава, за правоуползуване отъ горскитъ пасбища. Общо годишно се пада отъ ³⁰18/21 лева данѣкъ, ки при цена на овца подъ 100 лева.

Намалението или премахването на нѣкои отъ тия такси се налага не само поради бедността на населението, но и поради обстоятел- ството, че презъ зимния сезонъ, който е доста продължителенъ въ тоя край, добитѣкътъ нѣма възможность да се помзува отъ пасбищата.

11.- Да се увеличи пасбищната площъ за да се засили скотовѣдството, което е значително намалѣло въ тая областъ следъ като голѣма частъ отъ земитъ използвани за тая цель останаха въ грѣцка тери-

- 13.- Трудът на пограничното население да се използва сред отбиване на трудовата повинност, 5-дневна и 10-дневна, и то само в случай когато населението е свободно от поската си работа.
- 14.- Трудовата повинност да се отбива в района на местожителството на населението, за да може то непосредствено да почувствува ползата от нея.
- 15.- Да се приотхне незабавно към напавата на трасираните вече пътища. Населението да отбива пътната си повинност в района на своите села.
- 16.- Да се отпускат стипендии на благонадежни помачета за следване в медицинския, ветеринарния и агрономическия факултети при Софийския държавен университет.

VI.- Пропаганда чрез печатно слово:

- 1.- Да се основе един нов седмичен вестник в някой от градовете на родопската област или да се използва някой от съществуващите вече вестници. Задачата на този вестник да бъде да буди, чрез достъпно и леко четиво, националното съзнание на помачите и да ги приобдава към културния живот на българския народ. Това се налага толкова повече, като се вземе пред вид, че в България излизат десетки турски вестници с силно подчертана кемалистка тенденция, които проникват и сред помачкото население и му влияят в посока вредна на нашите държавни и национални интереси.

ОТНОСНО КЕМАЛИСТКАТА ПРОПАГАНДА.

I.- Мърки от административен характер:

- ✓ 1.- Да се не пречи на постепенното изселване на турското население.
- ✓ 2.- Политическият емигрант от Турция да бъдат допустени да развиват, по умерен начин, своята антикемалистка дейност, като разбират се бъдат възпирани от действия и слова явно насочени против официална Турция.
- 3.- Помеже дружествата "Туран" са предимно организации за физическо възпитание, към тях да се приложат постановленията на законо-

на за физическото възпитание от 10.III.1931 г., споредъ които всички извънучилищни организации, които работятъ въ областта на физическото възпитание, си длъжни да приематъ и да прилагатъ общодържавната програма за физическо възпитание. Целта на физическото възпитание, както я определя тоя законъ, е да развие и укрепи тѣлеснитѣ и морални сили и да насади здрави навици въ българската младежъ, разбира се, безъ разлика на възраст и народностъ.

Чл.13, ал.2 отъ закона за физическото възпитание казва:

всички однородни дружества за физическо възпитание си длъжни да членуватъ къмъ съответния върховенъ съюзъ (федерация), какъвто може да има само единъ отъ всѣки родъ. Въз основа на това постановление, дружествата "Туранъ" да бъдатъ поканени да се присъединятъ, като национални секции, къмъ съответнитѣ футболни, гимнастически и туристически дружества и чрезъ тѣхъ да изравнятъ своята програма съ общата държавна програма за физическо възпитание.

Турската младежъ има интересъ да влѣзе въ общитѣ организации за физическо възпитание, защото чл.14 отъ закона предвижда привилегии за ония младежи надъ 15-годишна възраст, които си членували непрекъснато 5 години въ тѣхъ.

За да не може тая мѣрка да възбуди подозрения и да доведе до евентуални мѣкотии съ турската държава, би било по-целесъобразно ако инициативата за това изравняване на програмитѣ и съгласуване на организационния животъ излѣзе отъ съюзитѣ на спортнитѣ, гимнастическитѣ и туристическитѣ дружества.

Организациитѣ, които въ даденъ срокъ не се съобразятъ съ постановленията на закона за физическото възпитание, да бъдатъ разтурени.

Раководството и контролата на физическото възпитание да се упражняватъ отъ самия върховенъ съветъ, съгласно постановленията на закона.

Съ горната мѣрка се цели поставянето на дружествата "Туранъ"

- ✓ 4.- Да се назначават на известни маловажни държавни служби, като стражари въ вътрешността и пр., лица отъ турски произход, за да се парализиратъ оплакванията, които намиратъ отъвукъ въ чуждия печатъ, че турското малцинство въ България, въпреки неговата многобройност, няма никакъв достъпъ въ държавните и обществени служби.
- ✓ 5.- Да се забрани или ограничи до минимумъ сношето въ околните съ турско население на разни ходжи и съмитетски лица, които подъ разни предлози посещаватъ селата и вършатъ пропаганда.
- 6.- Да се обезоръжи турското население, у което е установено, че се чамбра бойно оръжие, останало отъ време на войната, като постепенно се приложи законътъ за ограничение престъпленията противъ личната и обществена безопасностъ.
- 7.- Да се следятъ отблизо действията и движенията на чиновниците при турските консулства и легацията. Всяка тяхна обиколка въ турските центрове да бъде отбележвана въ печата съ запитване досеко целта на тяхните посещения.
- 8.- Да се предпие на военните и административни власти най-ревностно да поканватъ представителитъ на мохамеданскитъ въ висшестоящи институти и общини, на разни официални приеми и народни тържества, съ цель да се разсеи създаденото върѣдъ турското население впечатление, че органитъ на властѣта сѫ добре разположени къмъ турцитъ кемалисти и ги покровителствуватъ.
- 9.- Да се дадатъ най-строги нареждания да се щадятъ мохамеданската вѣра; да се не допуцатъ никакви провокации отъ естество да засегнатъ ^инакърнатъ религиознитъ чувства на турцитъ и да се зачитатъ напълно богоугоднитъ заведения, като джамии, гробница, текета и пр. Чрезъ съгласувани и системни действия на органитъ на властѣта, да се създаде впечатлението върѣдъ турското население, че държавата бѣе надъ неговата религиозна свобода и му гарантира

пълно покровителство средү заплашванята и домогванята на агентитѣ на кемализма.

- 10.- Да се взематъ и всички други подходящи административни мѣрки, съ огледъ на условията и нуждитѣ на политическия моментъ, за възпиране на кемалистката пропаганда.

II.- Печатна пропаганда и мѣрки средү кемалисткия печатъ.

- 1.- Да се учреди единъ ефикасенъ, непрекъснатъ и стѣгнатъ контролъ върху издавания въ царството турски печатъ и се възложи на единъ специаленъ чиновникъ да следи турскитѣ вестници.
- 2.- Да се прилагатъ най-строги санкции при всѣка поява на статии, въ които се прозира тенденция противъ държавата или които съ отъ естество да възбудятъ националнитѣ страсти, като споредъ случая, се прибѣгне до мѣркитѣ предвидени въ закона за защита на държавата, а именно отъ конфискация на специалния брой до забрана на излизане на самия вестникъ.
- 3.- Да се субсидиратъ по-дедро турскитѣ вестници, които водятъ борба средү кемализма и неговитѣ агенти.
- 4.- Да се проучи въпросътъ за създаването и широкото разпространение, съ помощта на държавна субсидия, на една сериозенъ турски вестникъ, който умѣло редактиранъ въ духа на разбиранята на широката турска маса и на изискванията на съвременния печатъ, да послужи като неинъ идеенъ ръководителъ и информаторъ и да подведе една систематична борба средү помыловененията на кемалистката пропаганда. Редактирането на тоя вестникъ да се повѣри на лице добре подготвено за тая целъ и което да се ползува съ име всрѣдъ турското население.
- 5.- Да се направи опитъ за привличането на редакторитѣ на кемалисткитѣ вестници, като съ-едновременно имъ се внуши, че държавата зорко следи за тѣхната дейность и тѣхнитѣ връзки и че нѣма да се поколебае да постави всѣкого на мѣстото му, докъ забележи, че се отклонява отъ едно лоялно поведение спрямо нея.

III. — Мърки отъ училищень характеръ:

1. — Да се направи потребното, като се приобъгне до всички удобни способи, за постепенното прочистване на турския учителски пер-
соналъ отъ елементи, които развиватъ вредна за държавата проа-
ганда. За постигането на тая целъ, да се измѣни досегашната си-
стема на назначаване учителитѣ въ частнитѣ турски училища и
се приобъгне до чл. 70 отъ закона за народното просвѣщение.
2. — Да се не допускатъ да учителствуватъ лица завършили своето о-
бразование въ Турция и по-специално ония турци, българи или подан-
ници, които са завършили, като стипендианти, педагогическитѣ учил-
ща въ Одринъ и Цариградъ, съ задължение, следъ завръщането имъ въ
България, да учителствуватъ въ продължение на 8 години.
3. — Да се взематъ подходящи мърки за парализиране дейността на
турския учителски съюзъ "Моалимлеръ Бирлиги".
4. — Да се създаде инспекторатъ за турскитѣ училища, като инспектор-
ската длъжностъ се заеме отъ лице добре запознато съ турския
езикъ.
5. — Да се обърне вниманието на училищнитѣ инспектори зорко да сле-
дятъ по какви учебници се води обучението въ турскитѣ училища и
къмъ се констатира, че то става по неodobренъ отъ Министерството
на народната просвѣта учебници, веднага да се прилагатъ строги
санкции, като разтуряне училищнитѣ настоятелства, суспендиране
правата на учителитѣ и закриване на самитѣ училища.
6. — Преподаването въ турскитѣ училища да става по арабската азбу-
ка, съгласно желанието на голѣмото мнозинство отъ турското насе-
ление въ царството. За да се даде видимъ изразъ на това желание
и премахне всяко съмнение въ Турция, че тая мѣрка се камага отъ
властѣта, следъ прочистването на всички мѣфтийства и настоятел-
ства на вѣронзповѣднитѣ мохамедански общини отъ кемалистички
елементи и, съ съдействието на главния мѣфтия, да се поканятъ тур-
скитѣ общини да потвърдятъ искането си за запазването на араб-
ската азбука въ училищата.
7. — При назначаването учители на вакантни длъжности, да се изискава

Свѣршил Категория кандидати: а) лица, които са свършили
завършили
 изпитъ за учители въ първоначалниятъ турски училища; б) лица, които
 са свършили държавното турско педагогическо училище въ Туменъ;
 в) завършилътъ богословското училище "Медресе-виз-Новабъ" въ Ту-
 менъ.

Въ случай, че нѣма такива кандидати и се явятъ лица завършили
 извънъ предѣлитъ на царството, документитъ на такива кандидати да
 се изпращатъ въ Министерството на народното просвѣщение за разре-
 шение на въпроса.

8.- Да се вѣдѣ въ дългъ на училищнитъ инспектори, най-цѣтелно да
 провѣрватъ документитъ за правоспособностъ на турскитъ учители,
 тъй като констатирали са случаи на лица упражняващи учителската
 професия безъ да притежаватъ документи или съ подправени такива.

9.- Да се устройватъ лѣтни ваканционни курсове за опрѣняване по-
 знанията на турскитъ учители и за да се установи единъ прѣкъ кон-
 тактъ между тѣхъ и централната властъ, на която, по тоя начинъ, ще
 се даде възможностъ да провѣрва и тѣхната благонадеждностъ.

✓ IV.-Мѣрки отъ религиозенъ характеръ:

✓ 1.- Да се засилятъ правата и властта на главния мѣфтия и на мо-
 хамеданското духовенство.

✓ 2.- Главниятъ мѣфтия да се назначава отъ Министра на външнитъ ра-
 боти, съ царски указъ, а не по изборъ.

3.- Да се засили общия мюсюлмански фондъ, който се образува отъ
 бюджетнитъ излизци на мохамеданскитъ вѣроизповѣдни общини и отъ
 удържки въ размѣръ 4% отъ всѣки вакъфски приходъ. Въпросниятъ
 фондъ да се използва за духовно-просвѣтни цели, като субсидиране
 на противокемалистки вестници, издигане на нуждната висота духов-
 ното училище "Медресе-виз-Новабъ" въ Туменъ и пр.

4.- Мѣстното духовенство да се назначава отъ главния мѣфтия, а не
 както до сега - по представление и давление на партийни лица.

✓ 5.- Да се подкрепи материално и морално новооснованото дружество
 на мюсюлманския съюзъ.

✓ 6.- Да се издигне на завидна висота богословското училище "Медресе-

оня-Новабоз" въ Иуменъ, като отъ него се маправи единъ духовно-просвѣтенъ центъръ на ислямизма на Балканитѣ. За тая целъ да се привлѣкатъ въ него, като преподаватели, нѣкои видни богослови ползуващи се съ известностъ всрѣдъ мислманския светъ.

7.- Свършилитѣ това училище да се предпочитатъ при назначаването на служба, като учители, мѣрнатоки секретари, мѣфти, мѣфтийски намѣстници и свещенослужители.

8.- Да се уведнятъ всички мѣфти, мѣфтийски намѣстници и мѣрнатоки секретари, за които властѣта има положителни данни, че сѫ агенти на кемализма.

9.- Председателъ на мохамеданскитѣ въроизповѣдни общини да бѣде по право мѣстното духовно лице.

10.- Контролътъ по мохамеданското въроучение въ частнитѣ турски училища да се упражнява отъ главния мѣфтия и отъ упълномощени отъ него лица.

11.- Книгитѣ по въроучение да сѫ печатани въ България и одобрявани отъ главния мѣфтия.

12.- Да се подкрепи издаването на едно чисто религиозно списание. Съедновременно да се публикува, чрезъ Главното мѣфтийство, едно мохамеданско религиозно списание на български езикъ, примѣсено съ народностно съдържание, което да бѣде предназначено за помацитѣ.

13.- Да се назначи въ Главното мѣфтийство единъ българинъ съ известно обществено положение и притежаващъ нужната подготовка и опитностъ, който да служи като въдъновителъ на главния мѣфтия и го напътствува съобразно висшитѣ държавни интереси.

14.- Да се изиска отъ главния мѣфтия да поддържа непосредствени връзки съ своитѣ подчинени и съ цѣството си, чрезъ редовни и чести обиколки, при които да държи подходящи оказки. Съ това ще се засили неговиятъ личенъ авторитетъ, ще се повиши престижа на самия институтъ и ще се обезвреди, въ голѣма степенъ, влиянието на кемалиската пропаганда.

15.- По всички по-важни въпроси отнасящи се до религиознитѣ интереси на мислманитѣ, постоянниятъ комитетъ лично да изслушва мнѣ-

нието на главния мѫфия, преди да вземе своите решения.

НАЧИНЪ НА ОРГАНИЗИРАНЕ
ПРИЛОЖЕНИЕТО НА МЪРКИТЪ.

Комисията намира, че не би завършила докрай своята задача, ако се задоволи само да посочи мърките за борба, безъ да разреши не по-маловажния въпросъ за начина, по който тия мърки следва да бъдат приложени и контролирани. Тя смята, че изпълнението на изработения планъ трѣбва да се постави подъ ръководството и контролата на единъ постояненъ комитетъ, въ чийто съставъ да влизатъ: главния секретаръ на Министерството на вътрешните работи и народното здраве; главниятъ секретаръ на Министерството на народната просвѣта; директорътъ на полицията; единъ представител на Каба на армията; началникътъ на Възпроизводния отдѣлъ при Министерството на външните работи и единъ секретаръ отъ Министерството на външните работи.

Комитетътъ ще се събира редовно на опредѣлени дати всѣки месецъ и ще разглежда всѣки въпросъ, свързанъ съ приложението на плана, които биха били повдигнати било по каналенъ редъ, чрезъ съобщенията на разнитѣ учреждения и служби, било чрезъ дописанията на инспекторътъ отъ Вътрешното министерство, които ще се поставятъ въ негова услуга. Решенията на комитета, взети следъ дѣтелна провѣрка на даннитѣ и въ духа на общитѣ инструкции начертани отъ комисията, ще се изпълняватъ отъ съответнитѣ държавни учреждения. Комитетътъ ще има винаги правото да провѣрява дали неговитѣ решения са действително изпълнени. За да иматъ последнитѣ задължителенъ характеръ, комитетътъ ще трѣбва да се учреди отъ знанието и съгласието на Министерския Сѣветъ.

Въ случай, че се появятъ въпроси отъ важенъ характеръ, като напр., нуждата да се даде нова насока на курса на държавната политика по отношение на малцинствата и инороднитѣ пропаганди, решенията по тѣхъ ще се взематъ отъ главната комисия, която ще бъде специално свиквана за тая целъ.

по-скоро ролята на идеен ръководител. Комисията намира, че е във действителна необходимост да се създаде един орган, който да упражнява пряк контрол на самото място и да съгласува усилията на всички ведомства към общата цел. Ето защо, тя най-настойтелно препоръчва да се назначи от Министерския Съвет един правителствен делегат, с широки полномощия, за родопската област и кърджалийско. Правителственият делегат ще бъде връзката между постоянния комитет и всички местни власти и ще има за задача да наблюдава, ръководи и контролира приложението на мерките, да осветлява комитета за извършеното, както и да дава мнение по новите инициативи, които трябва да се предприемат.

Като подходящи лица да заемат този деликатен пост, Комисията си позволява да препоръча:

- 1) г.БОРИСЪ МОИЧЕВЪ, бивш окръжен управител и училищен деец, който е дал доказателства за тактична и безупречна обществена дейност и е напълно запознат с турския език и бит.
- 2) г.ДИМИТЪРЪ КОТОВЪ, член на Апелативния съд в гр.Пловдив, който е основно запознат с положението в родопската област и може да бъде поставен на разположение от Министерството на правосъдието.

Приключвайки своя доклад, Комисията изказва надежда, че изработения от нея план, който и да бъде неосъществен, ще бъде възприет, тъй като той дава възможност да се постави началото на една планова държавна политика по отношение на инородните малцинства и на помалкия въпрос,

съ нужните гаранции тя да може да бъде прилагана съ система,
единство и приемственостъ.

Председателъ: (п.) Г. Радевъ

	С. Радевъ
Членове: (п.)	Т. К. Павловъ
	Н. Паница
	Ф. Маноловъ
	П. Тодоровъ
	полк. Мариновъ
	Т. Христовъ
Секретарь: (п.)	Д. Груевъ
	Д. А. Наумовъ

BELGE 45

T.C.
Hariciye Vekâleti
Protokol Umum Müdürlüğü
U. No 61093
H. N. 129
Lef : 3

Belge 45

Ankara : 20-5-1934

Hulâsa :

Riyaseticümhur Kâtibi Umumiliğine

Sofya Elçisi Ali Şevki Bey ile Eulgarlar Kırıl
Hz. arasında itimadname ve Vedaname takdimi esnasında taati
edilen nutuklara dair Sofya Elçiliğimizden alınan yazı ile
yukarda adı geçen nutukların Türkçe suretleri ilişik olarak
sunulmuştur Efendim.

F.E.

Hariciye Vekâleti Vekili

[Signature]

A.

E.

21 - V - 1934

[Signature]

A	IV-6
D	55
F	22

RIYASETICÜMHUR
EVRAKI

BELGE 45

S U R E T

Hariciye Vekâletine

4 Mayıs tarih ve 393 numaralı telegrafnamei aciziye zeyildir:

Kıral Hazretlerine itimatnamelerimle selefim Tefvik Kâmil Beyefendinin vedanâmelerini tevdi ettiğim sırada okuduğum nutuk ile Mûşarûnileyhin verdiği cevap suretlerini leffen takdim ediyorum.

Reisi Cümhur Hazretlerine arzı Kıral tarafından reca edilen muhteviyatının Yüksek huzurlarına arz ve iblagını istirham eylerim Efendim Hazretleri.

Sofya Elçisi

A.Şevki

Aslı gibidir.

A	16-8
D	53
F	22-1

Türkiye Cumhuriyeti
Hariciye Vekâleti

Tercüme Şubesi

U. No

H. No

Lef

Ankara

19

Hulâsa:

A	IV-6
D	53
F	72-2

Elçi Hazretleri,

Türkiye Reiscümhuru Hazretlerinin Zatı Âlilerini nezdimde Fevkalâde Murahhas ve Orta Elçi sıfatı ile tayin ve izam bıyukluklarını müşir Nameyi büyük bir haz ile almaktayım.

Bu vesile ile Türkiye Devlet Reisi tarafından getirdiğiniz bu lutufkâr mektup beni çok mütehassis etmiştir.

Samimî dostluk hislerimi ve kendi şahsî saadetleri ve Türk milletinin refahı için beslediğim temenniyatı kendilerine iblağ suretile namı Cümhur Reisiniz nezdinde hissiyatıma terceman olmanızı rica ederim.

Zatı Âlilerine tevdi olunan yüksek vazifenin ehemmiyetini tebarüz ettirmek hususundaki sözlerinizi memnuniyetle telâki ediyorum. İzhar ettiğiniz temayüller bizimkilerin aynıdır. Memleketlerimiz arasında teyemmünen mevcut dostluk ve iyi komşuluk münasebatının gittikçe artarak inkişaf bulduğunu görmekte çok bahtiyar olacağım. Aramızda vazifenizi ifa ederken daima samimî müzaheretimi ve Bulgar Hükümetinin mütehalikâne yardımını göreceğinizden emin olabilirsiniz.

Selefinizin vedanamesini alırken Tefvik Kâmil Beyefendinin yüksek memuriyetinin kendisine tahmil ettiği vazifeleri ifa hususundaki tarzı hareketinden ne kadar memnun olduğumu Reiscümhur Hazretlerine arz etmenizi rica ederim.

Türkiye'yi memleketimde temsil etmek üzere Zatı Âlilerinin seçilmiş olmasından dolayı çok mütehassis olduğum halde size beyanı hoşâmedi etmekle mahzuz oluyorum Elçi Hazretleri.

Türkiye Cumhuriyeti
Hariciye Vekâleti
Tercüme Şubesi

U. No

H. No

Lef

Ankara

19

Hulâsa:

Haşmetmaap,

Türkiye ReisiCumhuru Hazretlerinin Zatı Haşmetaneleri nezdine Fevkalâde Murahhas ve Orta Elçi sıfatile tayinimi müşir Nameleri ile selefimin vedanamesini tevdi etmekle kesbi şeref ederim.

Büyük Şefim ReisiCumhur Hazretlerinin samimî dostluk hislerini ve aynı zamanda Zatı Haşmetanelerinin şahsî saadetleri ve bulgar milletinin refahı için besledikleri temenniyatı ifade etmekle bilhassa bahtıyarım.

Zatı Haşmetaneleri nezdinde ifası ile kesbi şeref eyliyeceğim yüksek vazifenin ehemmiyetini müdrik olduğum cihetle iki Devlet arasında teyemmünen mevcut dostluk ve iyi komşuluk münasebatının iki memleketin de menfaatine en ziyade muvafık olacak tarzda inkişaf etmesine bütün gayretlerimi hasretmeği vazife bileceğim. Vazifemin ifası sırasında Zatı Haşmetanelerin lutufkâr müzaheretlerini ve Hükûmeti Kıraliyenin kıymetli yardımını esirgemiyeceğinden kuvvetle ümitvarım.

A	IV-6
D	53
F	22-2

ф. 176, оп. 6, а.е. 2558, л. 174-180 Строго поверливо. 174

ДО ГОСПОДИНА

КОСТА БАТЛОВЪ

Министър на Външните работи и изповеданията.

ДОКЛАДЪ

отъ Влад. Тодоровъ Хингаловъ,
туркологъ-историкъ.

6. VI. 1934.

ГОСПОДИНЕ МИНИСТРЕ,

Презъ време на ~~своя~~ нѣколкократна специална мисия въ Източна България имамъ случай да се натъкна на важни данни и факти, които се отнасятъ до отношенията на Кемалистка Турция къмъ нашитѣ мохамедани и които иматъ голѣмо и съдбоносно значение за бъдещето на нашата страна.

Не е за никого тайна отчаянитѣ усилия на Кемалистка Турция и агентитѣ кемалисти въ България да насаждатъ шовинистиченъ националенъ духъ средъ нашето турско или, по-точно, мохамеданско население, което, крагмо, възлизе на повече отъ 600 хиляди души. Чрезъ тукашната турска легация се подържатъ и субсидиратъ вестници, като Дели Орманъ, Кар Денисъ, Родопи, Халкъ-Сеси и др. имащи за задача проникване то на Кемализма средъ този народъ и образуване отъ него едно компактно турско меньшинство, фанатично привързано и подчинено на днешна Ангора. Тайни шовинистични Кемалистки организации, като ЗЛАТНАТА ОРДА, които вербува своитѣ членове изключително измежду турската интелигенция, явни дружества, като "БЕНЪ ЮРДЪ" /Весела Родина/, "ТУРАНЪ ДЗЕМЕТИ" и др., които подъ форма на "спортно-музикални" организации преследватъ една и съща целъ -- ОБРАЗУВАНЕ НА ОТДѢЛНО КЕМАЛИСТКО МЕНШЕСТВО ВЪ БЪЛГАРИЯ.

По внушение на тукашната турска легация и ръководство на известни агенти Кемалисти искусственно се съставя преди две години първиятъ нареченъ "Туркъ милли конгреси" /турски националенъ конгресъ/, който чрезъ своя официаленъ органъ в. "Дели Орманъ" дръзко заговори за турски малцинственни права и привилегии. Не липсвауватъ сегизъ-тогизъ у насъ и Кемалисти учители, които учатъ своитѣ малки турчета да пѣятъ националния турски химнъ виѣсто Шуми Марица, да издигатъ по училищнитѣ стаи портрета на Кемала

които отъ релъ години насамъ ставатъ подъ носа на самитъ власти, говорятъ за една опасна планомѣрна противобългарска дейность отъ страна на Кемалиститъ въ България.

За голѣмо щастие, обаче, противъ тия кемалистки малцинственни стремежи и националистични турски домогвания у насъ се забелязва презъ последнитъ години едно колкото ненадейно толкова и ефекасно противодействие отъ страна на ОНЯ ВЪРУЮЩИ ТУРЦИ, КОИТО НЕ МОГАТЪ ДА СЕ ОТКАЖАТЪ ОТЪ СВОЯТА ВЪРА-- мохамеданството, подхранвано и стимулирано отъ мюфтии, ходжи и маиби, съ една дума, отъ активнитъ кадри на цѣлия МЮФТИЙСКИ ИНСТИТУТЪ въ България.

Известно Ви е, че старата турска империя ^е била всецѣло теократична, мохамеданска държава, а новата Кемалистка власть е лаична. Смѣлитъ посегателства на Кемала противъ корашериата, шерийскитъ сѣдилища, джамии, текета и медресета и всичко онова, което е подържало въ Турция еднозремешния Халифатъ, не можеха да не предизвикатъ фанатизма и нестихващата омраза на нашитъ мохамедани, които, ръководени и инспирирани главно отъ тукашнитъ ходжи и мюфтии, се явяватъ като ЗАКЛЕТИ И НЕПРИМИРИМИ ВРАГОВЕ НА ЛАТИНА ТУРЦИЯ, НА КЕМАЛИЗМА. Презъ време на моята нѣколкократна мисия въ Шуменъ, азъ имахъ случай да чуя изявленията на Главния Мюфтия на България, донесенията на разни ходжи, мюфтии и маиби, изповѣдитъ на учителитъ ученицитъ и студентитъ на Медресет-юн-нубабъ въ поменатия градъ. Всички тия вѣрующа мохамедани говорятъ едно и също нѣщо: борба до смъртъ срещу "безвѣрието" на Кемализма. У всички тия хора се чувствува клокоченето на една невѣроятна и нестихваща омраза противъ всичко Кемалистко. Всичко, което идва и се разпространява отъ Кемалисти, се счита за "смъртенъ грѣхъ", за позоръ. Ето и примѣри: преди известно време Кемалисти, по внушение отъ тукашната турска легация, агитирали всрѣд нашето турско население въ аидинско да направя^т митингъ и протестира противъ възстанието на ходжитъ въ Мемененъ/Мала Азия/при гр. Смирна/. Щомъ се научилъ за това, глазниятъ мюфти на България наредилъ всрѣдъ своитъ пасоми да не правятъ никакъвъ митингъ, понеже заповѣдта идела отъ Кемалисти и "безвѣрници" и, по този начинъ, успѣ, да предотврати манифестациятъ.

При идването въ София на председателя и секретаря на Международното дружество за малцинствата, една делегация отъ хора на "Тюркъ Милли конгреси"/Турски националенъ конгресъ/ побързала да се представи предъ тия пратеницизи да формулир^а нѣкакви си оплаквания и поиска малцинствени права. Благодарение, обаче, на контра-делегацията, водена отъ тукашния Главенъ Мюфтия, постъпкитъ на Кемалиститъ останаха безрезультатни.

Неведнажъ съмъ ималъ случай да чуя и отъ Главния Мюфтия, пъкъ и отъ разни други ходжи и маиби, следното вѣруу:

"НАШЕТО ОТЕЧЕСТВО Е БЪЛГАРИЯ. ТУКЪ НИЕ СИ ИМАМЕ КОРАНЪ, ШЕРИ-АТЪ, МЮФТИЙСТВО И ПЪЛНА РЕЛИГИОЗНА СВОБОДА. ВЪ ТУРЦИЯ ДНЕСЪ УПРАВЛЯВАТЪ "БЕЗВЪРНИЦИ", ТАКЪ КОМАНДУВАТЪ "ГЯУРИ". КОРАНЪТЪ НЕ НИ ПОЗВОЛЯВА ДА ЧИВЪЕМЪ ВЪ СЕГАШНА БЕЗВЪРНИЧЕСКА ТУРЦИЯ" Колкото и да се вижда прекаленъ и изнасиленъ този религиозен ригоризъмъ, като човѣкъ познаващъ добре менталитета и психиката на турцитѣ, смѣло мога да заява, че чисто религиозни съображения и подбуждения откъснаха нашитѣ мохамедани отъ днешна Кемалистка Турция. Пропастъта между тѣхъ е почти непроходима Отъ тукъ и отчаянитѣ усилия на Кемалиститѣ да премахнатъ Мюфтийския институтъ у насъ, заедно съ всичкитѣ му религиозни права и привилегии, както и онова висше богословско мохамеданско училище въ Шуменъ, което ежегодно доставя активнитѣ бойци срещу Кемализма. По този начинъ кемалиститѣ разчитатъ да постигнатъ бързо завѣтната имъ мечта—образуване на Кемалистко малцинство въ България.

Не се искатъ, струва ми се, голѣми способности, за да се разбере, че едно 600-хилядно фанатизирано Кемалистко малцинство, покровителствувано отъ малцинственнитѣ мирни договори, може да бѣде въ даденъ моментъ фатално за България. Само 30-40 депутати Кемалисти въ нашето Народно Собрание сѣ достатъчни, за да изложатъ на опасностъ цѣлата ни страна. Едно подобно Кемалистко малцинство ще виси винаги, като Демоклиевъ мечъ, при всѣка политическа комбинация между нашитѣ съседи в Зенева или Лозана. Съ една дума, подобно едно фанатизирано и добре организирано турско малцинство ще бѣде винаги една голѣма напасть за нашето свободно и самостоятелно съществуване. Докато не е още ударилъ дванадесетия часъ, налага се свое временното ограничаване на това народно зло чрезъ координирана, постоянна и единна вътрешна политика по тоя тѣй съдбоносенъ за насъ въпросъ—политика, целяща ПОДЪРЖАНЕТО, ЗАСИЛВАНЕТО И ИЗДИГАНЕТО НА МЮФТИЙСКИЯ ИНСТИТУТЪ У НАСЪ СЪ ВСИЧКИТЪ МУ ВЪЗМОЖНИ РЕЛИГИОЗНИ АТРИБУТИ И ПРЕРОГАТИВИ.

Значението на Главното Мюфтийство въ България трѣбва да се позасили, за да бѣде то властно и авторитетно върху многочисленото мохамеданско население у насъ. За това нѣма, струва ми се, нужда да си разваляме дооритѣ съседски и приятелски отношения съ Ангора. Сегашниятъ министъръ на външнитѣ работи на Турция не веднажъ е заявявалъ и тамъ и тукъ, че "Турция може да има приятелски връзки съ Москва и да сключва съ Сталина разни договори и спогодби, но болшевизмъ въ Турция нѣма да се позволи". По аналогия и ние можемъ спокойно да кажемъ, че България може и трѣбва да поддържа приятелски връзки съ Ангора, да сключва разни договори и спогодби съ нея, но КЕМАЛИЗМЪТЪ ВЪ БЪЛГАРИЯ НЕ МОЖЕ ДА СЕ ПОЗВОЛИ".

Знайно е, че всички законни права и договорни привилегии на нашитѣ мохамедани имъ сѣ дадени не като на турци, а

рия, има много религии, много въроизповѣдни общества--протестанско, католишко, еврейско, които се ползватъ съ широки права и свободи. Какъ можемъ ние да бъдемъ къмъ едни майка, а къмъ други, къмъ нашитѣ добри и благонадеждни мохамедани--мадеха? Тия аргументи сѫ доста убедителни и успокоителни, за да заставимъ кемалиститѣ да прекратятъ всички свои официални и неофициални постапки за премахване на Мюфтийския институтъ и на мохамеданскитѣ религиозни заведения у насъ.

Колкото пъкъ за Висшето мохамеданско богословско училище въ Шуменъ, нашитѣ народни интереси изискватъ да го поддържаме всячески и да го закрияме, за да го направимъ, съ посоченитѣ въ специалния до почитаемото Министерство на Народното Просвѣщение мой докладъ, ЕДНО ЕДИНСТВЕННО МОХАМЕДАНСКО БОГОСЛОВСКО УЧИЛИЩЕ ВЪ ЦѢЛИЯ БАЛКАНСКИ ПОЛУОСТРОВЪ, щомъ нийде из тази територия, дори и въ сегашна Турция, не съществува подобно мохамеданско заведение. Нѣма да мине много и мохамедански-младежи ще започнатъ да идватъ въ Шуменъ и отъ сръбска Босна отъ сръбска Македония, ромънска Добруджа, гръцка Тракия и Кемалистка Турция, за изучаване основно и парично достъпно мохамеданско богословие, както гр. Каиро днесъ е сръдище на мохамеданската богословска мисль за всички азиатски мохамедански народи. Следъ 4-5 годишно пребиваване въ толерантна и свободолюбива България, тия младежи ще се връщатъ въ роднитѣ си мѣста съ едно солидно учение и съ чувства на обичъ и признателностъ къмъ нашата страна. Това е много понятно, естествено, и отговаря на интереситѣ на малка България. Доброто мнение за българитѣ на едно 3-милионно мохамеданско население, което живѣе днесъ въ Балканския полуостровъ, не може да бѣде, Струва ми се, за насъ българитѣ, безъ никакво значение, като се има предъ видъ и обстоятелството, че днешнитѣ мохамедани въ сръбска Босна, заедно съ словенскитѣ популисти, поставятъ въ неловко политическо положение една диктаторска Югославия.

*

Стрестнати отъ своевременното разкриване на политическитѣ имъ кроежи, кемалиститѣ, къмъ досегашнитѣ си сръдства /пропаганда чрезъ субсидиране отъ турската легация вестници, борба чрезъ тайни и явни организации, като "Шенъ-Ордъ" "Туранъ" "Алтуъ-Одрусу", "Тюркъ-Милли-Конкреси" и др./ тѣ прибавиха напоследъкъ и едно още по-ефикасно сръдство: нахлуване въ мохамеданскитѣ общини у насъ и образуване кемалистко болшинство въ тѣхъ. Съ това тѣ гледатъ да превзематъ "крепостта отъ ватре", т.е. взимайки въ ракетѣ си ВАКУВСКИТѣ ИМОТИ, чийто приходи възлизатъ на 16,500,000 лева годишно, да станатъ истинскитѣ господари на положението. То днесъ е почти такова въ Варна, Пловдивъ, Разградъ, Ст. Загора, Бургазъ и, главно, въ Видинъ.

За обезпечаване на тази нова кемалистка маневра, нали

1. Да се разтурятъ всички мохамедански религиозни общини, въ които кемалиститѣ иматъ болшинство, а на тѣхно мѣсто да се назначатъ тричленни комисии отъ САМИЯ ГЛАВЕНЪ МЮФТИЯ НА БЪЛГАРИЯ. По този начинъ не само ще се парализира новото сръдство на кемалиститѣ—да превзематъ крепостта отъ вътре, но и ще се подеиствува благотворно върху простата, но благонадежда мохамеданска маса, която, виждайки СИЛАТА И АВТОРИТЕТА на своя духовенъ глава—ГЛАВНИЯ МЮФТИЯ, ще бѣга отъ кемалиститѣ и ще предпочита по религиозни подбуждения първия. Знаино е, че агентитѣ кемалисти постоянно трѣбятъ всрѣдъ нашитѣ мохамедани, че сѫ мощни политически и парично и могатъ да защищаватъ всѣкиг Ето защо правата и привилегиитѣ на Главния Мюфтия въ България казахме го мотивирано и въ предишния си докладъ—трѣбва да се засилятъ и разширятъ, за да бѣде той властенъ и авторитетенъ върху своитѣ пасоми и ги предпазва отъ опаснитѣ политически попълзновения на кемалиститѣ.

2. Уреждането на мохамеданския, кемалисткия и помашкия въпроси трѣбва да се повѣри на ЕДИНЕНЪ СВѢДУЩЪ ФАКТОРЪ, а не както е сега, на три отделни министерства. По този начинъ ще се постигне единство, компетентностъ и експедитивностъ по единъ съдбоносенъ за насъ въпросъ—запазване на едно 600-хилядно мохамеданско общество отъ опаснитѣ попълзновения на кемализма, като се има предъ видъ и обстоятелството, че ОТИРИТА БОРБА СРѢДУ КЕМАЛИСТИТѢ не може и не бива, поне за сега, да водитъ по поянати политически съображения.

Знаино е, че МОХАМЕДАНСКОТО ВЪРОИЗПОВѢДНО ОБЩЕСТВО, въ респективния уставъ е изрично подчертанъ този изразъ и не се казва ТУРСКО—състояще се отъ 120,000 помаци/български мохамедани/, 130,000 цигани/мохамедани отъ нетурско потекло/, 150,000 къзълбаши/червеноглазци/, гагаузи, сургучи и др., по своя вѣроизповѣденъ характеръ зависи отъ външното министерство, по администрацията на неговитѣ общини—отъ вътрешното и по образователното му дѣло—отъ просвѣтата. Не е за никого тайна, че при хетерогенно управление у насъ онова, което едно министерство твори, другото често го разваля, за чисто партизански цели.

3. Умѣло организирано и безшумно ръководено, българското мохамеданство е въ състояние, безъ чужда помощъ и безъ да си разваляме приятелскитѣ връзки съ кемалистка Турция, да отбива и парализира успѣшно политическитѣ пристѣпи на кемализма. Ето защо, прерогативитѣ на Главното Мюфтийство, както и правата на сръдното и висше мохамеданско учебно заведение въ Шуменъ, трѣбва да се разширятъ въ духа на представения по този случай докладъ.

Кой и какъвъ е сегашниятъ Главенъ Мюфтия на България?

Отъ дълго и близко съприкосновение съ мохамеданската интелигенция и съ духовнитѣ водители на българското мохаме-

АХМЕДОВЪ ЕФЕНДИ, по подготовка, манталитетъ и психика отговаря най-много на своя деликатенъ постъ и ни внушава най-големо доверие и надежда. За неговата лоялностъ и искреностъ мога да приведа редъ доказателства. Той е схилятъ, който следъ една моя речъ въ Шуменъ, за религиозната толерантностъ и свобода въ България, не се поколеба да се провикне и каже предъ всички: "ГОСПОДА, ГОРДЕЙТЕ СЕ СЪ БЪЛГАРСКОТО ГРАЖДАНСТВО ПРЕДЪ МНОГОМИЛИОННИТЪ МОХАМЕДАНИ ВЪ СВЪТА. НИЕ, БЪЛГАРСКИТЪ МОХАМЕДАНИ, ИМАМЕ ТАКИВА ПРАВА И СВОБОДИ, КАКЪТО ДРУГИ НЕ СЪ СЪНУВАЛИ". По поводъ последната кампания на турскитъ вестници противъ насъ, неговитъ смѣли и категорични опровержения въ в. Теймсъ и въ нашитъ ежедневници не сѣ лишени отъ значение. Той може да ни бѣде полезенъ повече отъ всѣки другъ. Между другото, сегашниятъ Главенъ Мухтия признава и българския произходъ на помацитъ и е готовъ да ни съдействува въ това направление.

Помашкиятъ въпросъ, както много добре знаете, е тоже животрептущъ за всѣки българинъ. Напоследъкъ той ставя обектъ на кемалистски маневри. Преди нѣколко дни нова група помаци напустна за винаги родната земя. Ако не се взематъ бързи и целесъобразни мѣрки, рискуваме да изгубимъ за винаги тия наши братя. ДНЕСЪ ПОМАЦИТЪ СЪ НЕДОВОЛНИ. ТѢ СЪ НЕДОВѢРЧИВИ КЪМЪ НАСЪ И СЪ УНИЩОЖЕНО НАРОДНОСТНО ЧУВСТВО. Такива, каквито сѣ сега, никаква агитация и пропаганда, никакви училища и цѣркви, никакви реформи и преобразования не ще помогнатъ: помашката душа е буквално отровена отъ наши грѣшки и, главно, отъ алчността на ония, които сѣ ги ръководили, просвѣтили и управлявали въ миналото. Отъ деня, когато лекомислени хора се опитали насилствено да ги християнизиратъ, "кръщавайки тѣхнитъ чалми"—глупостъ, която ги отчужди съвсемъ отъ насъ и подхвърли всеизвестната ни религиозна толерантностъ на оспорване, тѣ сѣ били ръководени и управлявани отъ безсѣвестни обирачи. Всѣки гледа да ги обере, ограби и използва партизански. Отъ тукъ и тѣхната мнителностъ и болезнена недовѣрчивостъ къмъ насъ. Къмъ горното нека прибавимъ и мизернитъ условия, въ които тѣ живѣятъ, за да имаме вѣрна представа за причинитъ на тѣхното недоволство. Това именно недоволство гърци и кемалисти гледатъ да използватъ въ Родопската областъ, за свои цели: бунтъ, противобългарска въ Европа агитация, емиграция. Не е никакъ чудно помацитъ да емигриратъ единъ денъ масово и ги изгубимъ, по този начинъ, за винаги. Да сѣ турци—на добъръ имъ пхтъ! Но тѣ сѣ костъ отъ костъта ни, фактъ неоспорванъ отъ самитъ дори турски историци. Да изгубимъ 120,000 чистокръвни българи, такъвъ лукс не може да си позволи единъ 6 милионенъ народъ. Налагатъ се следователно, бързи но разумни мѣрки за предотвратяване всѣ

-7-

180 55

управници съ ХАРАКТЕРЪ, идеалисти съ любяща българска душа.
Налага се:

а. Да изпратимъ въ помашката "периферия" нашитѣ най-изпитани и самоотвержени служители. Това не е невъзможно.

б. Въ кръга на възможното да имъ създадемъ по-човѣшки условия за животъ.

в. Да привлечемъ нѣколко млади помачета въ нашитѣ учебни заведения, предишно въ Военното на Н.В. Училище, въ този образцовъ разсалникъ на народенъ духъ и добродетели.

г. Да се публикува презъ главното мюфтийство едно мохамеданско религиозно списание на български езикъ, примѣсено съ народностно съдържание.

По този начинъ ще ги привлечемъ къмъ себе си, стига тѣ да почувствуватъ искренността и топлотата на нашитѣ братск сърдца. Въ противенъ случай, ако ги оставимъ въ днешното имъ положение, рискуваме да ги изгубимъ съвсемъ или, най-малко, ще останатъ да ни създаватъ, както видинскитѣ и никополскитѣ власи, голѣми неприятности.

6 Юний 1934 г., София.

Съ почитание:

В. Тодоров - Лундалов

МИНИСТЕРСТВО

ВЪНШНИТЕ РАБОТИ

и на ИЗПОВЪДАНИЯТА

ОТДЕЛЪ ВЪРОИЗПОВЪДЕНЪ

№ 20327-1-V
18/81 1934 г.
с е т и я.

Строго поверително!

Външна

До Министерството на
Вътрешните Работи и Народното Здраве

ТУКЪ.

18. XI. 1934 г.

Известно е на Почитаемото Министерство на Вътрешните Работи и

Народното Здраве, че кемалистическата пропаганда, която от редь години се шири изъ между мюсюлманското население на страната ни, успѣ да пусне дълбоки корени особено всрѣдъ градското турско население и да промѣни основно чувствата му къмъ нашиятъ народъ и Държава, а така сжщо силно засѣгна и неговитѣ религиозни вѣрвания и духовенъ битъ. Това движение, което отъ културно-просвѣтно се превърна въ социално политическо, въ своя стремежъ да организира цѣлото мюсюлманско население въ България, завладѣ неговитѣ религиозни, духовни и просвѣтни организации. Може да се каже безъ да се преувеличава, че почти всички учители, училищни настоятелства, журналисти, мюфтии, мюфтийски намѣстници, шериятски секретари, членове на градскитѣ настоятелства и на мюсюлманскитѣ вѣроизповѣдни общини и нѣкои отъ селскитѣ такива, а сжщо и нѣкои отъ свещенослужителитѣ при джамии сж въ пленъ и услуга на кемалистическата пропаганда.

Министерството на Външните Работи и на Изповѣданията, въ чието ведомство се намиратъ повечето отъ гореказанитѣ учреждения и лица, и което си е начертало една строго опредѣлена политика по отношение на тая пропаганда, взема всички легални мѣрки за да я парира. Въ това отношение промѣната на режима дойде на време въ помощ на неговитѣ усилия. Въ изпълнение на тая голѣма и важна задача Министерството има ценното съдействие както на Главното Мюфтийство, което е върховна духовна организация на мюсюлманитѣ, така сжщо и на администрацията. Главното Мюфтийство съ съдействието на Министерството, издава свой вестникъ "Медениетъ" и организира клонове на основаното отъ него "Д-во на защитницитѣ на султанската религия", съ цель да се бори противъ безверието, насаждано отъ кемалиститѣ и да запази добритѣ мюсюлмански нрави, традиции, азбука и писменостъ.

Една отъ прекитѣ мѣрки на Министерството по отношение на мюсюлманскитѣ организации е да укрѣпи всички лица на подведомственитѣ му учреждения, които сж проводни на идеологията и домогванията на кемализма

и да ~~га~~ замѣсти съ лица съ религиозно възпитание, членове на гореказаното дружество и добри български граждани и поданици. Особено внимание обзърна Министерството на подбора на мюфтиитѣ и главно на настоятелитѣ на мюсюлманскитѣ вѣроизповѣдни общини, тъй като тѣ се разпореждатъ съ приходитѣ на вакѣвскитѣ имоти и, главно, за това, че председателятъ и касиерътъ имъ сж по право — съгласно наредбата на Министерството на Народното Просвѣщение — такива и на училищното турско настоятелство.

Отъ известно време Министерството е въвело практиката да иска отъ Главното Мюфтийство да му посочва лица за 3-членни комисии, следъ което съобщава имената имъ на мѣстната административна властъ за мнение. До сега органитѣ на Министерството на Вътрешнитѣ Работи и Народното Здраве сж одобрили всички посочени отъ Главното Мюфтийство лица, съ изключение на тричленкитѣ за вѣроизповѣднитѣ общини въ Стара Загора и Търговище. Администрацията въ тия два градове спрѣ изпълнението на издаденитѣ отъ Министерството заповѣди и представи свои кандидати за назначаване, по съображение, че назначенитѣ отъ Министерството лица били прости, нѣмали завидно обществено положение и че нѣкои отъ тѣхъ били "кемалисти", а представенитѣ отъ тѣхъ лица били интелигентни и ползуващи се съ пълното довѣрие на турското население.

На Министерството на Външнитѣ Работи и на Изповѣданията е известно, че назначенитѣ лица не сж взети изъ между интелигентнитѣ и богатитѣ турци, тъй като тѣзи последнитѣ сж напълно въ водитѣ на кемалисткото движение; колкото се отнася до твърдението на администрацията, че между назначенитѣ имало кемалисти, то се оспорва по най-категорически начинъ отъ Главния Мюфтия. Министерството вѣрва въ донесенията на Главния Мюфтия, понеже до сега не е далъ и най-малкъ поводъ за изказване на недовѣрие. При това, предположението е, че турцитѣ по-добре се познаватъ и знаятъ, кой какъвъ е .. кому служи.

Ето защо, Министерството на Външнитѣ Работи и на Изповѣданията моли това на Вътрешнитѣ Работи и Народното Здраве да нареди потребното, за да се привеждатъ своевременно въ изпълнение неговитѣ заповѣди за назначаване и уволняване на персонала отъ подведомственитѣ му иновѣрни организации, а въ случай, че нѣкой отъ назначенитѣ отъ Министерството лица се окажатъ, по преценката на администрацията, не подходящи, последната, следъ като приведе заповѣдта въ изпълнение да донесе на Министерството за изправяне на грешката. По тоя начинъ ще се избѣгнатъ конфликтитѣ и ще се запази и засили авторитета на Главния Мюфтия предъ турското население въ страната ни, което брои надъ 700.000 души и има повече отъ 800 вѣроизповѣдни общини.

ГЛАВЕНЪ СЕКРЕТАРЪ,
ПЪЛНОМОЩЕНЪ МИНИСТЪРЪ: /п/ Христовъ.

НАЧАЛНИКЪ НА ОТДѢЛА: /п/ Д. Груевъ.

Türkiye Cumhuriyeti
Hariciye Vekâleti
II. nci Daire Umum Müdürlüğü

Şube
593
41

Başbakanlığa

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Ankara : 13 Kasım 1935 193
Hulâsa :

Mühimdir

Sofya Elçimizin, kendisini ziyarete giden yeni Sovyet Sofya Sefiriyle vukubulan konuşması hakkında Elçilikten gelen bir yazı aynen aşağıya çıkarılmıştır:

" Mutad olan ilk ziyareti yapmak üzere Elçiliğe gelen yeni Sovyet Elçisi Mösyö Teodor Raskolnikof, Bulgaristan'ın yeni Moskova Elçisi Doktor Mösyö Mihalçef'in Mösyö Litvinof'la görüştüğü sırada, mumaileyhe hükümetinin Türkiye ile mevcut olan dostluğu idame ve tevsi arzusunda olduğunu ve Türkiye ile Sovyet Hükümetleri arasındaki samimî dostluğu nazarı itibara alarak Sovyet hükümetinin bu hususda yardımını reca ettiğini söylediğini ve Mösyö Litvinof'un da mevcut dostluğun takviyesi için her iki tarafa faydalı olabilecek yardımda bulunabileceği cevabını verdiğini ifade eyledi, ve aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti Elçiliği ile bir teşriki mesaide bulunmak için de talimat aldığını ilâve etti.

Mumaileyhin bu beyanatı üzerine Hükümeti Cumhuriyenin esasen Bulgaristanla dost olmak hususunda şimdiye kadar samimiyetle hareket ettiğini ve buna mukabil Bulgaristan'ın pek katî dostluk teminatları vermekle beraber icraatının teminatına pek de uygun olmadığını söyledim. Ve " Mademki bulgar hükümeti aramızdaki dostluğun takviyesi için sizin de yardımınızı talep etmiştir, bu takdirde kendilerine iyfası terettüp eden bazı hususları bilmenizi ve icabında bildirmenizi faydalı görürüm diyerek aşağıdaki meseleleri hulâsatan kendisine anlattım

./.

Cevabı muharrerata hangi daire ve şube ile yazıldığına ve umumî ve hususî numaralarının dersi mersudur

Türkiye Cumhuriyeti
Hariciye Vekâleti
nci Daire Umum Müdürlüğü

Ankara : 193

Harika : 1

Şube

2

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

I - Bulgar Başvekiline ve Hariciye Nazırına Türkiye ile tesis edilecek hakiki dostluğun Bulgaristan'daki 800 bini mütecaviz Türk ekalliyetinin hukukuna riayet edilmesiyle başlayabileceğini vaktiyle söylemişdim. Halbuki bundan evvelki bulgar kabineleri tarafından takib edilen usul icabı olarak Bulgaristan'da teceddüt taraftarı Türk gençlerinin inkişafına mani olmak için Türk ekalliyeti müesseselerinin başına getirilen mürteci ve müteassıp bir takım eşhasın tebdili lâzımgeldiği halde bu hususda henüz bir şey yapılmamıştır.

Nitekim bu hükümet tarafından salahiyeti tevsi edilerek mekteplerin ve evkafın idaresi doğrudan doğruya kendisine tevdi edilmiş olan Müftülük müessesesi başlıca müteassıp ve teceddüde düşman eşhas tarafından evvelki gibi idare edilmektedir. Siyasî sahada da bulgar matbuatı sansüre tabi olduğu halde Türkiye efkârı umumiyesini incitecek makaleler eksik olmamaktadır. Nitekim, güya ihtilâl, şubesi feshedilmiş olan Trakya Cemiyeti Trakya'ya karşı hasmane lisan kullanmaktan geri durmamaktadır.

Bir de eski bulgar hükümetleri tarafından ehemmiyetsiz tezahüratla geçiştirilen askerî muvaffakiyetler yevmi mahsusları, günden güne büyük tezahüratla millî bayram şekillerine kalbedilmektedir ki bunun da orduda harp lehindeki temayülleri artıracaktır.

Türk ekalliyetinin tazyiki meselesine gelince; hükümet hadiselerinin sık sık vukubulduğu mantakalarda buna mani olmak için tedbir almakda isede bir çok Türklerin yok bahasına mallarını satıp çıplak denilecek bir halde Türkiye'ye geçmelerine sebebiyet veren mevzif tazyiklerinin önüne geçememektedir.

./.

Cevabı muharrerata hangi daire ne sınıfa ifadesile yazıldığını ve umumî ve hususî numaralarının derci meroudur

Türkiye Cumhuriyeti
Hariciye Vekâleti
İkinci Daire Umum Müdürlüğü

Şube

3

Ankara : 3605 193

Hulâsa :

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Pomaklar hakkında bunları ortodoks dinini kabule icbar suretiyle bulgarlaştırmak hususunda ileriden beri tatbik edilen usulden de vaz geçilmiş değildir.

Binaenaleyh, Türkiye ile Bulgaristan arasında hakiki dostluğun tesisi için bu yolsuzluklara nihayet verilmesi lâzımdır."

Soviyet Sefiri kendisine verilen bu malûmattan dolayı teşekkür ederek icabında bunlardan istifade edeceğini beyan ettiği maruzdur.

Bilgileri için arz edilmiştir.

Hariciye Bakanı y.

96. No. V. K. 1-

M. T. K. 1-

H. F. 1-

13-1-935

Şamâl Âfâtürk

Türkiye Reisicumhuru

Bulgarlar Kralı Haşmetlû III üncü Boris Hazretlerine

Büyük ve Aziz Dost, Ankarada 1 Mart 1935 tarihinde içtima eden Türkiye Büyük Millet Meclisinin ittifakı arasile dördüncü defa olarak Türkiye Cumhuriyeti Riyasetine intihap edildiğimi ve Teşkilâtı Esasiye Kanununun bahsettiği salâhiyete istinaden iktidar mevkiini işgal eylediğimi Zatı Haşmetanenize beyana müsa-raat eylerim. İşbu intihap keyfiyetini Zatı Haşmetanenize iblâğ eylerken bu fırsattan istifade ederek bütün mesaimin Türkiye ile Memleketiniz arasında teyem-münen mevcut olan dostane münasebetleri idame,

inkıřaf ve tezyide masruf olacađını temin eder ve Milletlerimiz için nafi olan bu ümniyenin husul bulması için pek kıymettar olan yüksek müzaheretinizden istifade ile bahtiyar olacađımı beyan eylerim. Bu kanaatladırki Zatı Hařmetaneniz hakkında beslediđim yüksek hislerime ve gerek Zatı Hařmetanenizin řahsı saadeti ve gerek Milletinizin refah ve ikbali hakkındaki temennilerime itimat buyurmanızı rica eylerim Büyük ve Aziz Dost.

Ankara'da bin dokuz yüz otuz beř senesi Mart ayının ikinci günü tanzim kılınmıřtır.

K. Atatürk

HARİCİYE VEKİLİ V.

S. Kaya

668

~~668~~
 668

Велико и безсмъртно е дѣлото на Кемалъ Ататюркъ:

Нато представители на бълг. политическа и културна общественост, съ това наше траурно заседание днес, когато се връщат на майката земя тленните останки на държавния глава на Турция, Кемалъ Ататюркъ, отдаваме съ добри човѣшки и съседски чувства почитъ къмъ паметта на единъ извънреденъ по дарования и воля човѣкъ и голѣмъ факторъ, който съ дѣлата и постиженията си възроди турския народъ и му създаде новъ духовенъ тласкъ за развитие и напредѣкъ. Като преданни чада къмъ съгубинитѣ на своята родина и на условията за жизнеността на бълг. народъ въ истината на човѣчеството, ние не можемъ да не уважаваме същитѣ права и условия за съществуването и развитието на всеки другъ народъ, който защита същитѣ права на другитѣ народи. Това толкова повече въ случая, че историческата съдба на българския народъ е тѣсно свързана въ течение на много столѣтия съ историята на турския народъ. Още повече и за това, че и днес, следъ редъ превратности на съдбата, сме съседи съ Турция и добри съседи, съзнаващи нуждата отъ взаимно разбирателство, за да си съдействуваме по пътя на своето развитие, а не да си прѣчимъ.

ЦВА-Ф. 08 Оп. 1 а. е. 1

Великото дѣло на Кемалъ Ататюркъ ще живѣе на вѣчни времена въ историческата душа на турския народъ. Защото съ неговото дѣло започва нова епоха въ духовния животъ на турския народъ. Това негово дѣло е поука и за всички у насъ, които влияятъ съ дѣлата си върху живота на бълг. народъ, които и при най-добра воля лесно грѣшатъ въ поставената целъ за постигане или въ сръдствата, съ които се работи. За да оценимъ великитѣ заслуги на Кемалъ, за които турския народъ за вѣчни времена ще пази живъ и назидателенъ спомена си за него, трѣбва да имаме предвидъ тежкото и почти безнадеждно положение, въ което Турция изпадна следъ изгубването на войната, предосъждена на смъртъ съ тежкитѣ клаузи на Севърския договоръ. Съ този договоръ Турция бѣше тѣй разпокъсана, че едва ли можеше да се очаква нейното съвземане нѣкога, ако не бѣше се яви Кемалъ съ силата на своята родолюбива воля и съ вѣрната си въ съхранената жизненостъ на турския народъ. Севърския договоръ създаде Кемалъ, както и Версайлския договоръ създаде Хитлеръ.

669 2674

Благодарение на силата на неговия родолюбив дух и на въртата му въ качествата на турския народ, Кемал паша тогава се опълчи революционно не само противъ безогледнитъ жестокости на Севърския договоръ, за което нѣкои изродавни съглашенски фактори го наричаха бунтаръ и "разбойникъ", но и противъ управниците на Турция, които подписаха този договоръ и бѣха се примирили съ тежката съдба на Турция. Отъ развалинитъ на стара Турция той издигна величествената сграда на нова Турция. Въ кратко време, само въ нѣколко месеца, той успѣ да проиѣни съдбата на Турция и да я направи отъ победена-победителка. Той спаси Турция отъ политическа гибелъ и даде новъ духовенъ животъ на турския народъ. Той, подпомогнатъ отъ малцина негови другари, съмишленници и сътрудници, разсѣя настаналия духовенъ иракъ и посочи на народа свѣтлитъ хоризонти на неговото бъдеще.

Ц В А - Ф. 08 Оп. 1 а е А

Вънъ отъ целта ни тука е, а и време нѣма да се спираме върху обстоятелствата и условията, при които Гърция се нагърби съ непосилната задача да принуди съ военна сила Турция да изпълни Севърския договоръ. Гърция се натовари съ тѣзи задача съ същото лекомислие, съ което великитъ сили победителки предположиха, че съ подписването на този диктуванъ договоръ Турция е подписала и дмъртната си присѣда. Военнитъ събития, които докараха промѣната на положението въ полза на Турция не сѣ отъ общъ интересъ, а тѣ сѣ, въпрочемъ, всеизвестни въ общи черти. Оста е да напомня само, че успѣшното военно противодействие на Кемалъ изненада всички, най-много гърцитъ, които/Венизелосъ/увѣриха великитъ сили победителки/Лоидъ Джоржъ/, че гръцката армия е достатъчно силна да смака бунтарския духъ и противодействията на Кемалъ.

Тука ще се ограничи да привлече вашето внимание главно върху основната причина за тѣй неочаквано настаналата промѣна въ положението на победена Турция, изоставена на собственната ѝ съдба, следъ изнемогването на централнитъ сили и на рългария. Овтарямъ: безъ Кемалъ Турция бѣше победена и пропадеше, съ Кемалъ Турция се въздигна, въ единъ моментъ, когато победителитъ тържествуваха, а победенитъ окойваха своята нещастна участъ. Ако направимъ надлежна оценка на условията, отъ които зависи да се спечели или

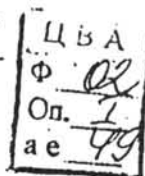
640 2675

да се изгуби войната, виждаме, че влиянието на главните фактори, от които това зависи, са: качествата на войските и качествата на командването им. При едни и същи качества на войските може да се постигне успех или неуспех в зависимост от командването им, на първо място, разбира се, от силата, влиянието и умението на главния началник. Много зависи, безспорно, и от силата на противника. На война всичко е относително. Срещу един противник можеш да бъдеш слаб, а срещу друг, или при други условия можеш да постигнеш победа. Но за политическата цел на войната резултатът си изродавен, изродавен е успех или неуспех. Останалото е предмет на специалната военна наука.

ЦВА-Ф. 08 Оп. 1 а е 1

Кемал Ататюрк със своето велико дело, дължимо на високия му дух и на просвѣтено твърдата му воля, показва какво може да постигне един човек, въпреки неблагоприятните условия, ако може да внуши въра в силите на една обезвѣрена войска, ако тя съхранява в своето съзнание морална енергия. Тѣрно е наистина, че и за един съ изключителни качества пълководец, какъвто безспорно бѣше Кемал не всичко е възможно, възможностите не са безгранични, но такива оценки, съ каквито, обикновено, военната наука обича да се забавлява, са безпредметни въ предметния случай, защото Кемал блѣскава победи и постигна политическата цел на енергично организираната от него военна съпротива на грѣцкото нашествие. Че Русия помогна съ военни материяли на Кемал въ ония критични за Турция моменти и че бѣдѣ тѣхъ успехътъ бѣше съинителен не намалява съ нищо качествата и заслугите на Кемал., апротивъ, това обстоятелство само показва, че въ ония тежки моменти той се е показвал и голѣмъ държавникъ.

БЪЛГАРО - ТУРСКИТЕ ОТНОШЕНИЯ.

Много политически, стопански и географски съображения диктуват на България и Турция да останем повече взаимно доверие и сътрудничество. От много години обаче отношенията между тях се развиват под знака на недоверието, не рядко съпровождани с дразнения и предизвикателства, които водят към засилващо се охлаждане.

Изложените по долу факти-лични спомени, може би, уясняват някои от причините за лошото изобщо настроение на турските водачи към България. Тези факти имат известно значение за бъдещите отношения между двете страни, затова, за дълго считам да ги поднеса на Височайшето внимание на Негово Величество.

В края на Януарий 1923 г. служебно бях изпратен в Смирна да се срещна с покойния Кемал Ататюрк, без да ми бях дадени никакви специални инструкции.

При първата ни среща Кемал горещо стискаше ръката ми и ми благодари от свое име и от името на целия турски народ за услугата, която съм направил през най критичния период на Анадоската война. На моето очудване той добави, че моята беседа, държаща в Соф. Военен клуб през 1921 г. изиграла ролята на инжекция за турците и е спряла евакуирането на Ангора, когато гръцката армия е настъпвала към Сакария.

В една от третите срещи, които имах с Ататюрк, на дълго му говорих за огромното значение на Егейския бряг за България и за бъдещите добри отношения между България и Турция. Тъкмо в това време заседаваше Лозанската конференция.

Кемал ми каза: "чакайте малка", отиди до бюрото си и напиши нещо. и ми каза: "ето какво телеграфирам на Исмет в Лозана". Прочете телеграмата с следното съдържание: "Подкрепете енергично българските аспирации за Егейския бряг."

Бившия легационенъ съветникъ покойни г. Кънчевъ, който е влизалъ въ нашата делегация въ Лозана, преди 7 години въ Берлинъ ми каза следното: Презъ време на преговоритѣ въ Лозана, имахме лице, което ни съобщаваше за по важнитѣ неща въ турската делегация. Единъ день ни съобщи, че Исетъ получилъ нѣкака важна телеграмфъ отъ Кемалъ и поискалъ телеграфически потвърждение на съдържанието ѝ. Получилъ се отъ Кемалъ отвърдителенъ отговоръ.

Ц В А - ф. Оп. 7 а с 49

Наскоро следъ това Исетъ държалъ въ пленума една добръ аргументирана речъ, съ която настоявалъ, че въ интереса на мира въ Балканитѣ, трѣбва да се даде на България исходъ на Егейския брѣгъ.

Следъ нѣколко дни покойния Стамболийски една речъ, въ която се искало да се даде автономия на Источна (турска) Тракия.

Въ края на 1923 г. по здравни причини Исетъ напустна поста Министръ Председателъ и дойде да прекара зимата на островъ Хайки. Единъ день той ме покани на обедъ у себе си и прекархме почти цѣлия день само двама. Тогавя между другитѣ разговори то ми разказваше какви неприятности е ималъ въ Лозана презъ продължителнитѣ мирни преговори. Оплака ми се горчиво и отъ българската делегация, която, вмѣсто да му искаже благодарностъ за неговата защита на нашитѣ аспирации за Егейския брѣгъ, Тя чрезъ Стамболийски поискала да се даде автономия на Источна Тракия.

Връщамъ се пакъ къмъ срещата ми съ Кемалъ въ Смирна. Въ единъ отъ разговоритѣ ни, като разгледвахме общността на економическитѣ и търговски интереси между двѣтѣ страни, въ единъ моментъ въодушовено и решително заяви: "азъ съмъ готовъ да вдигнемъ митническата граница между двѣтѣ страни за да може всѣки турчинъ да търгува до Дунава и всѣки българинъ до Багдатъ. Готови ли сте Вий на подобно решение?" Отговорихъ му, че ще донеса на правителството ми за предложението и ще му отговоря. Той добави, че ще сезира Съвѣта на Комисаритѣ (Министритѣ).

За който той вѣрвалъ, че ще бѣде съгласенъ съ него. !

По поводъ предложението на Кемалъ испратихъ подробенъ докладъ, но нищо не ми се отговори. Принудихъ се лично да дойда въ София и доложихъ на Министъръ Председателя г. Стамболийски. Въ това време стана промѣната на Кабинета. Същото доложихъ на новия Министъръ г. Калфовъ. Заповѣда ми се да не се занимавамъ за сега съ този въпросъ. Ц В А - Ф. Оп. 7 ас 89

Върнахъ се въ Цариградъ при едно неприятно и не изяснено положение. Д-ръ Ананъ бей (Представителя на Министъра на Външнитѣ работи въ Цариградъ) на нѣколко пѣти ме запитва кога отида въ Ангора. Единъ денъ ми показа писмо отъ Кемалъ, съ което запитвалъ защо още не отивамъ въ Ангора, гдѣто ми била приготвена и квартира.

За всичко своевременно донасяхъ въ София, но отъ тамъ категорично ми запрещаваха да отивамъ въ Ангора, гдѣто вече бѣха настанили Съветския Посланникъ и Гръцкия Министъръ. Така бѣ напълно игнорирано горещо изказаното желание на Кемалъ за дигане митническата граница между двѣтѣ страни, а и двамата заедно съ Исметъ бѣха оскърбени отъ нашата делегация въ Лозана. По този начинъ ний създадохме лошо настроение у двамата най меродавни фактори въ съседната намъ държава.

По послѣ въ Цариградъ за пълномощенъ Министъръ Г. С. Радевъ Турцитѣ познавали добръ неговата бивша дѣйностъ и го считаха за не добръ разположенъ къмъ тѣхъ. Нѣкои турски вѣстници писаха, че съ неговото назначаване България не двусмислено променя окончателно политиката си спрямо Турция.

Пълния неуспехъ на Исметъ, когато бѣ дошелъ съ доброто желание да предлага да се присъединимъ къмъ гръцко-турския пактъ, му причини още едно горчиво разочарование.

Не би могло да се отрече, че горнитѣ факти не сж повлияли за неостановяване и до сега по здрави връзки въ отношенията между двѣтѣ държави. Тѣзи факти сигурни сж биле подсилвани съ интриги отъ нѣкои наши съседи особено южнитѣ.

Въ връзка съ горните факти, като се има предъ видъ шовени-
стичния духъ на сегашнитѣ турци и тѣхното високомерие; става
лесно обяснимъ враждебния характеръ на редъ мерки по отноше-
н е нѣкои наши народностни интереси.

Ц В Л - Ф. 02 Оп. 7 а с 49

Напоследъкъ вѣстниците съобщиха, че Кязимъ Карабекиръ се
явява отново въ турския политически животъ. Този Генералъ се
ползува съ много добро име въ цѣла Турция. Свиденията, които
следватъ за него представляватъ доста важенъ интересъ.

Исметъ и Кязимъ сѫ другари и интимни приятели отъ училищ-
ната скамейка. По послѣ, като Капитани отъ Генералния Щабъ, чест
ги срещахъ по границата и въ Одринъ съ още по засилени прия-
телски връзки. Кязимъ Карабекиръ още като Капитанъ ръководише
тактическата подготовка на офицеритѣ въ II корпусъ и редакти-
раше едно военно списание.

Следъ балканската война до общата война тѣ и двамата слу-
жиха въ Главния Генераленъ Щабъ въ Цариградъ, гдѣто често се
срещаме. Презъ общата война тѣ участвуваха по различнитѣ фрон-
тове. Исметъ завърши като Командующъ една разстроена армия съ
громкото име "Илдъръмъ", а Кязимъ командуваше источната армия
(срещу руситѣ), освободи Ерзерумъ, Карсъ и Ардаханъ. Той сключи
съ Съветска Росия твърдѣ благоприятенъ за турцитѣ миръ. Него-
вата армия единственна бѣше запазила дисциплината въ момента,
когато се начена анадолската акция, като послужи за основа за
организиране съпротивата противъ гръцкото нашествие.

При свършване войната въ Анадола, Кязимъ бѣше близкия съ-
трудникъ на Кемалъ по всички вътрешни политико-стопански въ-
проси.

Кязимъ Карабекиръ е единъ отъ рѣдко умнитѣ турци и е съ
по консервативни възгледи. Въ обществото и особено въ армията
се ползуваше съ голѣмъ престижъ. Всички го считаха за презум-
тивния заместникъ на Кемалъ.

Когато той напусна армията и се предаде само на поли-
тико общественна дѣйностъ, неговия престижъ се засили още по-

— 5 —

вече. Допустимо е това да е била една от причините за отстраняването му от Кемалъ. Последните десетина години той живееше изолиранъ въ Цариградъ и наредъ съ ежедневиите си 5 молитви (като Генералъ Чакмакъ-Н-ка на Генералния Щабъ) той не преставалъ да се самообразова и да проучва въпроси отъ разнo естество.

Ц В А - ф. 02 Оп. 7 а е 49

Сега, при избирането на Исмeтъ за Председателъ на Републиката, той веднага привлича за сътрудникъ стария си приятелъ Кязимъ. Много е вѣроятно, че Кязимъ и Фетти ще заематъ важни постове и ще играятъ роля въ политическия животъ на Турция.

с. Хисаръ

11 Януари 1939 г.

И. Марков

Генаръ о. з.

1-
преписъ.До Почитаемия
Министерски Съветъ

тукъ.

Господинъ Министъръ-Прелселателъ,

Къмъ край на м. септемврий се завъргахъ. Командировката ми бѣ 50 дега, но оставахъ на мои разписки и други 17 дега, само и само да закрѣпя моятъ проучвателенъ въ турските държавни архиви.

Прегледахъ, използвахъ всичко по се отнася до нашето минало отъ началото на минали вѣкъ /1823 г./ въ политико-историческо, народно-църковно и търговско-стопанско отношение. Преписахъ на великото везирство съ Мидхатъ-паша за Дунавска България и съ Хилми Паша за Македония също проучихъ и използвахъ.

Въ същото време събрахъ и преписи отъ рѣдон турски анонимни хроники и известни турски ръкописи за епохата на покоряването на България отъ турците.

Мога да се похваля, че не оставихъ нищо не прегледано. Остана ми да се прегледатъ още около 263 голѣми султански регистри отъ 400 години расамъ, съдържащи всички държавни актове, султански заповѣди, окръжни и пр. отъ политико-стопанско значение. Въ тѣзи регистри се срѣщатъ доста сведения и за нашето минало — презъ тъмната епоха, България бѣ главната оперативна и стопанска база на турската държава. За преглеждането на тѣзи регистри се изискватъ дълги месеци, да не кажа години, тѣ са написани въ рѣдни времена отъ рѣдни почерци, единъ видъ кереглифо съ шикати и пр. Тѣй като никой българинъ, нито пъкъ турчинъ е въ състояние съвестно да ги прегледа, помолихъ професора по история на Цариградския факултетъ Ахмедъ Рефикъ Бей, който на два три пѣти ги е преглеждал за свои исторически трудове, да се земе съ тази работа и ги предаде всичко, което се намира въ тѣхъ относно нашето минало — срѣщу едно възнаграждение и за смѣтка на Българската Академия на наукитъ. На 5-й септемврий т. г. писахъ въ този смисълъ на нашата академия и напоследъкъ тя реши да му се даде едно възнаграждение

отъ 40.000 лева. Надеямъ се, че проф. Рефикъ Бей ще свърши възто-
жената му работа за 3-4 месеца.

Сега притежавамъ около 75 тетрадки по 25-30 страници препи-
сани турски документи, имамъ нѣкои оргигали или въ официално отъ
Дирекцията на архивитѣ завѣрени преписи и заедно съ ония които
ще ти достави Рефикъ Бей, смело мога да заявя, че нѣ сме взели и
използували всичко по важно и интересно отъ турските държавни
архиви за нашето минало.

Сега се занимавамъ съ систематизирането и точния преводъ на
всичко събраго отъ менъ, за да бъде публикувано отъ Българската
Академия на Наукитѣ.

Завчера управляващия турската Легация въ София ми събди,
че Турскиятъ Министерски Сѣветъ е взелъ решение да ми се предаде
всичката архива на Хилми Паша, която следъ хурнета биде пренесена
отъ Солетъ въ Цариградъ, разира се съ твърде важни документи отъ
и за всички балкански държави. Управляващиятъ прибави, че това е
едно речувано довѣрие. Проф. Рефикъ Бей ще привърши своитѣ проучва-
ния презъ иднитѣ нм. януарий и февруарий и тогава бихъ могълъ да
прескоча за единъ месецъ да прибера и контролирамъ свършеното отъ
него, а въ същото време да използвамъ стоемето си, като оконча-
телно прегледамъ и прочутитѣ архиви на Хилми Паша.

Прилагамъ единъ преписъ отъ вербалната нота на Турската
Легация до нашето Министерство на Външнитѣ Работи,

и оставамъ съ отлично

София, 21 януарий 1930.

почитающе:

Панчо Доревъ

Belge 53

М. Н. П.

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА

№ 132

18.11

СОФИЯ

1931 год

28-11-1931

14705

До Министерството

на народното просвещение, отделение
за културните учреждения и фондовете.

2. № 132. Както е известно на почитаемото Министерство, Българската легация в Цариградъ съ твърде бързо писмо съобщава на Министерството на външните работи за изнесени отъ Цариградъ сбир турски бракувани архивни материали и пренесени въ България за книжната фабрика въ Княжево, между които е имало и ценни документи. Следъ като получихъ вчера следъ обетъ прегледъ отъ това писмо отъ Министерството на външните работи, азъ влѣзахъ веднага въ връзка съ началника на Софийската митница и съ управителя на фабриката Д-ръ Н. Златинъ, който познавахъ и лично. Поканенъ отъ мене, тая сутринъ къмъ 9 часа той бѣ вече въ Библиотеката и ми събщи, че действително въ фабриката съ постъпили подобни материали и ако искаме, може да ни заведе съ автомобилъ си да ги видимъ. Заедно съ библиотекаря на турския отдѣлъ Вл. Тодоровъ Хиндаловъ отидохме веднага въ фабриката, гдето действително видѣхме стопирени въпроснитѣ материали, навързани въ голѣми бали — въ огромно количество. Работниците отвориха 1-2 бали, но отъ бѣглии прегледъ изчно може да се установи, дали има между събранитѣ турски книжа и документи съ ценни работи. Господинъ Златинъ настоява на всѣки случай да се побърза съ преглеждането имъ. Предвидъ че за едно лице, въ случая Тодоровъ Хиндаловъ, не е по силитѣ, затова азъ смятамъ, че ще бѣде по-добре да се изначи една комисия отъ нѣколко души веци лица, която да вземе становище по въпроса: може ли и трѣбва ли да се преглѣда тоя огроменъ, при това

много прашенъ и мръсенъ материалъ. Въ тая комисия е желателно да влѣзатъ лицата: Владимиръ Тодоровъ Хиндаловъ, библиотекаръ на турския отдѣлъ при повѣрената ми библиотека, Д. Гаджановъ, лекторъ по турски езикъ въ университета, Трайко Поповъ, началникъ на телегр. агенция при Министерството на външнитѣ работи, В. Шановъ, домакинъ въ Министерството на финанситѣ и Ст. Блажевъ, секретаръ въ главното муфтийство. Тая комисия най-добре ще може да се произнесе по въпроса и да предприеме нѣщо.

Ако почитасмото Министерство одобрява моето предложени^е, моля най-почтително да назначи ^{въ най-скоро време} комисия отъ споменатитѣ лица или само нѣкой отъ тяхъ, тъй като г. Златинъ заявява, че не може да се чака дълго време, понеже смилането на въпроснитѣ материали е предстоящо.

Директоръ:

Вел. Цорданов

МИНИСТЕРСТВО

НА

НАРОДНОТО ПРОСВЕЩЕНИЕ

№ 12845

2 II 1921 год.

ГР. СОФИЯ.

ДО МИНИСТЕРСКИЯ СЪВЕТЪ

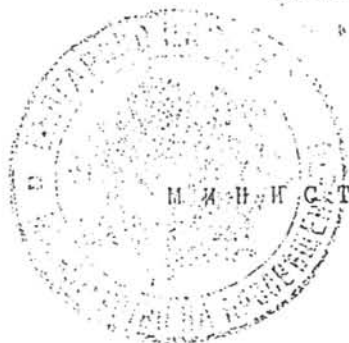
Т У К Ъ.
и и и и и и и и и

Българската легация в Цариградъ съ едно бързо писмо съобщава, че Турското правителство е продало на българската книжна фабрика в Книжево 27 тона стари турски бракувани архиви, между които има евентуално ценни за българската история материали. Управителят на Софийската митница ведно съ директора на Народната библиотека в София, ориенталистът при същата и директора на фабриката д-ръ Златинъ разгледали 1-2 отъ балитъ в книжната фабрика, но при бързия прегледъ е било трудно да се установи кое отъ тия материали е ценно и кое - не.

Понеже балитъ са доста и директорът на фабриката е предупредилъ директора на библиотеката, че по липса на другъ материалъ за смилаше в машинитъ - той би могълъ да послужи, като почака въпросния прегледъ да стане само до 3 - 4 дни, но въпроса да се внесе за обсъждане въ Министерския съветъ - като при благодарителенъ случай се реши балитъ да се прегледатъ отъ една комисия отъ веднѣлица /составъ: Вл. Хиндаловъ - ориенталистъ въ Народната библиотека, Д. Гаджановъ - лекторъ по турски езикъ въ Университета, Трайко Пошовъ - началникъ на телеграфната агенция при Министерството на външнитъ работи, В. Шановъ, домакинъ при Министерството на финанситъ и Ст. Блажевъ, секретаръ при Главното иждивѣнство/. Ако ли евентуално комисията не успѣе

-/-

въ тоя кхсѣ срокѣ да прегледа материалитѣ, тѣ биха могли да се откупятъ отъ фабриката, и следъ прегледа да се пре-
продадатъ почти на същата цена.

М. И. Н. И. С. Т. Ъ Р. Ъ: *А. Ч. Гаукоф*

ПРОТОКОЛЪ

Днесъ, 2 май 1931 година, комисията, назначена отъ Господина Министра на народното просвѣщение съ заповѣдь № отъ т.м., за да прегледа находежитъ се въ книжната фабрика при Княжево архивни книжа, донесени отъ Цариградъ, продадени на фабриката за претопяване, се събра въ 3 часа следъ обѣдъ въ същата фабрика, прегледа въпроснитъ материали изобщо и като намери:

1. Че това сж стари книжа отъ Турскитъ архиви въ Цариградъ, голѣма частъ отъ които сж изпокъсани, мръсени, прашки, изпосдени отъ молци и пр., на тежестъ около 22 тона, обвързани, безразборно въ свѣоче отъ 100 бали, всѣка отъ по 200 кил. и нагоре.

2. Че въпрѣки това, отъ повърхностния прегледъ на една частъ отъ една отъ балитъ, действително се указаха ценни материали било отъ нашата история, било по въпроси отъ Турската история:

3. Че между тия книжа, възможно е, както се твърди и въ писмото на българския Министъръ въ Цариградъ падъ № 825 отъ 22 май т.г., да се намерятъ и по-значителни документи за Историята на България и Ромѣния, —

Реша:

1. Да се помоли Министерството на Народното просвѣщение да вземе мѣрки, съгласно съ чл. 10 отъ Закона за старинитъ, за излизването на тия материали отъ турскитъ архиви въ Цариградъ;

2. Да се помоли Министерството на Финансите да наеме надлежно помѣщение за тия материали за пренасянето имъ отъ фабриката, като при това отпусне на същата бракувани канциларски наши книжа въ завѣна и въ такива размѣри, въ каквито се приематъ турскитъ материали.

3. Да се помоли Министерството на народното просвѣщение

BELGE 55

да назначи комисия отъ вещи по турския езикъ лица, на която да възложи преглеждането, подреждането и проучването на тия материали, като и се заплати съответното възнаграждение.

/п/ ВЕЛ. ЙОРДАНОВЪ

К О М И С И Я: /п/ Д. ГАДЖАНОВЪ

/п/ ВЛ. ТОДОРОВЪ ХИЦДАЛОВЪ

/п/ ТР. ПОПОВЪ

/п/ В. ШАНОВЪ

До Господина Министър-председателя
и Господина М-ра на Нар. Просвещение
ст. СОФИЯ.

КОПИЕ: до Г-да Министрите, Народните пред-
ставители и парламентарните групи

Изложение

отъ Централното настоятелство на Турския
учителски съюзъ въ България — седалище
гр. Шуменъ. 15. VII. 1937 г.

Господинъ Министър-председателю и Господинъ Министре,

Турското население въ България отъ дълги години се е радвало и продължава да се радва на пълна гражданска и политическа свобода и равенство предъ Законитъ на страна, за което то не сподобило е изразявало своята публична благодарност и признателност. Последната се е изразявала многократно въ беззаветна и безкористна привързаност къмъ Родината и то особено въ най-сладкооснитъ и сублимни моменти, което е преживявало Общото ни Отечество, а именно презъ войнитъ и размирнитъ времена, презъ които турското население е изпълнило най-акуратно и искрено своя върховенъ стечественъ дългъ, като е пазилъ съ оржие въ ръка свободата и независимостта, както и вътрешния редъ и миръ въ сѣщото, недавайки изменения изъ своята среда. А въ нормални времена това население е било винаги елементъ на реда и мирното развитие. Турското население въ България никога не е изпадало въ пленъ на сепаратистични предрасъждения, отъ които го е предпазвалъ винаги здравиятъ граждански усетъ и местното политическо възпитание, което то е получило въ течение на години. Всичко това, събита, че е известно на многоуважаемитъ вождове на Българския Държавенъ Корабъ.

Една болка инаше и има турското население въ душата си: то тие въ дълбоко невежество, за изкореняването и премахването на което турското учителство, организирано въ Турския учит. съюзъ е водило и продължава да води непрестанна борба съвместно съ цялата турска интелигенция. Тая борба се е изразявала до възникъ въ остъръ конфликтъ между младата и стара генерация за и противъ старото килийно училище (само за вътрешно и безъ писане), и модерното светско такса, организирано на базата на съвременната педагогика. Тая културна борба е спечелена окончателно отъ младата генерация, за въ полза на светското училище, тъй като тегилата презъ войнитъ и примърътъ на Гръцкия Български народъ въ областта на Просвѣтата отвори за винаги очитъ и на не-фанатизирания и слѣвъ англича, който се убеди, че безъ просвѣта въ XX векъ нѣма право на животъ и съществуване за народа.

Но не само това. Младата генерация не спира тукъ. Тя съ прискърбне констатира, че турското население въ Царството въ своя общо-културенъ развой е останалъ все пакъ и представлява отъ себе си една атрофирана човешка миза, свѣта и въкаменна въ своята черупка, която не му позволява да се приобщи къмъ културно-просвѣтния животъ на Страната и го оставя въ полъжение на дивъ и пустъ оазисъ въ среди широкото море на културното развитие. Младата генерация, въ глазе учителството, сѣта, че това положение на самоизолиране отъ културния свѣтъ не бива и не може да продължава, и че се налага турското население да се подготви, за да се влѣе въ общия културенъ подовъртежъ въ Страната, а това е възможно само съ прожеждането на местно гражданско възпитание и началата на съвременната култура, както и съ най-широкото разпространение на образованието и просвѣтата въреди турското население.

Въ последнитъ нѣколко години, обаче тъкмо когато турската интелигенция начело съ учителството, бѣ повела борба за постигане на последната целъ, като втори етапъ въ културното развитие на турското население въ България, ний сме изправени предъ следния печаленъ фактъ: частнитъ турски училища по селата масово се закриватъ като по тоя начинъ децата на турското население се лишаватъ отъ възможността да получаватъ основното си образование и религиозното си възпитание на своя матеренъ езикъ, обстоятелство противно на началата на модерната педагогика която повелява, што първоначалното образование да се получава на матеренъ езикъ и на установления на Конституцията и Закона за Нар. Просвѣщение. Тѣй неprimѣръ, само само въ Шуменския окръгъ, единъ отъ първитъ окръзи, населенъ съ компактна маса турско население, въ последнитъ нѣколко години сѣ закрили 160 частни турски първоначални училища, т. е. 56% отъ всички такива въ окръга, отъ които сѣмо сѣ закрили въ началото на миналата учебна година. За привидъ причини при тия поголовни закривания сѣ послужили следнитъ основания:

II

I.

1. Нехигиеничност на училищните помещения. Поради тая причина са закрити наша турски училища. Тя обаче не съставлява законно основание за закриване, понеже въ Закона за нар. просвещение — откъдето „частни училища“, нито из е казано за помещенията на частните учебни заведения, а въ правилника за училищните инспекции — § 439 б. „а“ — се предвижда между другите условия и това: частното училище да има „сгодни и хигиенични помещения“, но това условие се отнася само до „ония училища, които тепърва има да се откриват“, а не до ония, които съществуват и са заварени отъ правилника. Отъ този §, обаче, съвсем не може да се води обратното заключение, че „тии отъ заварените, които нямат „сгодни и хигиенични“ помещения“, се закриватъ. Школата е така. Окр. учил. съветъ, основавайки се на чл. 91 б. „г“, не може да вземе решение за закриване частните училища, както и не може да вземе таква за откритието имъ, съгласно духа на § 439 отъ прав. учил. инспекции, щомъ не са указани въ закона причините за закриването изрично. Всеко решение на съвета вънъ отъ изричния е неправомерно и не следва да бъде изето подъ властта. Въ случая на „закриване“ на 6 б. училища отъ М-вото Н. П. и дуна не може да става, понеже, съгласно изричното постановление на чл. 91 б. „г“ 3. Н. Пр., той (съветъ) дава само „мнение“, а „закрива“ самото М-ство. Въ случая, когато училищата — било наредни, било частни — няматъ сгодни и хигиенични помещения. Закона предвижда образуването на фондове, съ средствата на които се построятъ нови хигиенични помещения, като това става постепенно и въ течение на няколко години. Тъй че закриването на частните турски училища по селата на тази основа не е неправомерно. Ако колкото за истинността на самия фактъ на „негодност и нехигиеничност“, трѣбва да се иматъ предъ видъ случаите въ мѣста, гдето въ близостта на закритите поради „нехигиеничност и не сгодност“ турски училища, са настанени новозакритите наредни училища, фактъ който силно фрустрира и възмущава турското население. За да се избегне горното трѣбва да прибавимъ и това, че Закона Н. П. предвижда само два случая за закриване на частни училища. Това са чл. чл. 345 и 360: за съпротивление на държавния надзоръ и като наказателна санкция за неизпълнение законни разпоредби. Вънъ отъ тия случаи, какъвто е „нехигиеничността“ на помещенията, не може да се закриватъ частни училища.

2. Тежките училищни такси. — Поради тая причина са закрити по-вечето турски училища. Съгласно чл. 353 3. Н. Пр. и Правилника къмъ него (публик. въ Д. В. бр. 224/92 г.), когато приходите отъ училищните имоти и разни въ помощи не са достатъчни за издръжката на дадено частно училище, недостатъкътъ се разхвърля и събира отъ респективното население пропорционално съ държавните преки данъци. Този терминъ „недостатък“ и поимената правилници, са използвани отъ някои окр. учил. инспектори за най жестоко третиране на турското население, чрезъ накупуване надувване разходните пера въ бюджетите на турските учил. и ва, и чрезъ увеличаване същия „недостатък“ до чудовищни размери, за да се разхвърли впоследствие върху сѣлото население. Този училищенъ налогъ, който въ повечето случаи, е достигналъ до 200—300 и 400, „върху държавните данъци, отъ средство за издръжка, и подобряване учебното дѣло на турското население, се е превърналъ на средство за стопанско и икономическо опростоставяне сѣлото. Този училищенъ налогъ, нареченъ отъ законодателя „недостатък“, се превърна въ схищиски „финансовъ икономически терминъ“ върху населението и взема двойно и тройно по-тежъкъ характеръ съ настъпването на тежката обща стопанска и финансова криза въ страната и наредбата на М-вото на нар. просвещение, появяваща, щомъ таксите да се разхвърлятъ само върху родителите на децата, посещаващи турските училища, а не върху цялото население, при какъвто случай, тѣ били сравнително по-леки.

Тъй напирѣмъ, на едно селско частно турско училище, което може нормално да функционира съ годишенъ бюджетъ отъ около 50,000 лв., се натрапва бюджетъ отъ 100,000 или 200,000 лв. съ явното намерение тъй наречения „недостатък“ да достигне до 80%—90% отъ целия бюджетъ и да се стовари като воденичечъ камъкъ върху турското население, което, притиснато по тая начинъ, да писне и да викне: „е щемъ частно училище, закрива го!“ И тъй, частното турско училище се закрива само по себе си, ужъ „по истине из сѣлото население“. А тая увеличението въ разходните параграфи са колкото и некустве и, толкова и незаконни. Изкуственъ е сѣ, защото има сума коригирани бюджети, на които разходните § са намалени до нормалния имъ размеръ, безъ отъ това да е пострадало нормалния ходъ на учебното дѣло въ респективното училище. Незаконни са, защото Окр. учил. инспектори нѣматъ право да увеличаватъ гласуваните отъ учил. настоятелства кредити или да вписватъ нови такива, щомъ това не е предвидено въ нѣкой специаленъ законъ, тъй като н-вата са автономни институти. Това е тълкуването на В. А. С. — о. с. (реш. № 36 отъ 29. I. 1930 г. вж. сп. Адв. Прегледъ бр. 15 отъ 1. IV. 1930 г.) дадено по поводъ обжалвани действия на Шуменския окр. учил. Инспекторъ въ връзка съ утвърждаване учил. бюджети, които действително са такувани отъ същия съдъ като „превишаване на власт“ отъ страна на същия инспекторъ.

Ето по единъ такъвъ жестокъ начинъ се използва общостопанската криза по селата за закриване турските училища. Но и това не е достатъчно. Околийските инспектори,

секр.-бирницитѣ, учителитѣ при народнитѣ училища, учителитѣ-българи при тур. у-ща кметовѣтѣ и др. сж задължени „да агитиратѣ“ предѣ турското население, че „презѣ такава голѣма криза невъзможно имѣ е да издържатѣ частно училище и че трѣбва да го закрятѣ“. Въ случая най-ефикасна се явява „агитацията“ на секр.-бирницитѣ, които при събирането на такситѣ или при екзекутиране на издължилитѣ се, ясно и недвусмислено казватѣ на амуджата, че ако иска да се отърве отѣ голѣмитѣ учил. такси, да подпише предложението му заявление, съ което се иска „доброволно“ закриването на тур. училище. Има и случаи, когато на тур. население се предлага да подпише заявление, съ което се иска ужъ облекчение чрезъ поемане заплатитѣ на учителитѣ-българи отѣ М. Н. Пр., а въ сжщностъ заявлението съдържа исканіе да се закрие частното училище. Тукъ му е мѣстото да прибавимъ и обстоятелството, че Правилника за разхвърляне и събиране учил. такси така е нагоденъ, че всичко онова което е фиктивно въ разхода на учил. бюджети, се отразява реално върху § „приходъ отѣ учил. такси“ когато при други бюджети реализираното на разходитѣ зависи отѣ реализирането на предвиденитѣ приходи. А това иде да влоши още повече положението.

Ето това е „доброволниятъ начинъ“ на закриване тур. училища, на които най-много наблѣгатѣ истинскитѣ автори на тия закривания.

3. Съпротивление на държавния надзоръ. — Нѣкои частни училища сж били закрити поради тая причина. Но и тая причина не е била основателна и законна. Сжщността на работата се состои въ следното: Окр. Учил. Инспектори назначаватѣ за главни учители при ч. турски у-ща учителитѣ — българи при сжщитѣ базиратѣ се на Правилника за Народнитѣ основни училища. Това действие на Инспекторитѣ не е закономерно, понеже Зак. Н. Просв. не предажда, че частнитѣ училища се управляватѣ съгласно горния правилникъ, а точно обратното: тия училища могатъ да иматѣ програми и правилници, еднакви или не съ тия за народнитѣ училища (чл. 347). Турскитѣ училищни настоятелства на първо време сж се съпротивили именно на тия незаконни назначения, които, обаче, сж приведени въ изпълнение на мѣста на сила, чрезъ административнитѣ власти. А известно е, че никой не е длъженъ да се подчинява на незаконни разпоредби.

Ето по какви „законни“ причини и основания сж закрити по-вече отѣ 100 частни турски училища.

II.

Незаконмернитѣ действия, обаче, не спиратѣ тукъ. Така напримеръ:

1. Имотитѣ (движими и недвижими) и капиталитѣ на закрититѣ частни турски училища сж отнети силочъ чрезъ полицейскитѣ власти отѣ ржцетѣ на турскитѣ училищни и религиозни общини и сж предадени на българскитѣ учил. настоятелства, отричайки всякава законностъ и въсредъ силното негодувание и енергичнитѣ протести на населението. Това силно е разочаровало турското население, което е още въ недоумение какъ може една инспекторска заповѣдъ да замѣстя единъ редовно издаденъ и влѣзълъ въ законна сила сждебенъ актъ и по силата на кой законъ става това?

2. Шуменския Окр. Инспекторъ е издалъ окръжно № 15624 отѣ 30. X. 1929 год., съ което нарежда събранитѣ суми отѣ учил. такси отѣ турското население, секр.-бирницитѣ да ги предаватѣ направо на учителатѣ срещу авансови разписки, а на касиеритѣ на учил. н-ста да даватѣ тия разписки вместо пари; когато § 10 отѣ Правилника за училищнитѣ такси повелява што събранитѣ отѣ секр.-бирницитѣ суми да се предаватѣ на касиеритѣ на учил. н-ста срещу редовни кочанини квитанции. Това окръжно съставлява единъ напълно незаконмеренъ актъ, тъй като единъ местенъ чиновникъ не може да отменява единъ утвърденъ съ царски указъ правилникъ. Това е суспендиране една отѣ най-главнитѣ функции на турскитѣ учил. н-ва и на касиеритѣ имъ, които, впоследствие като отчетници, поради грешки и нередовни дѣла на секр.-бирници и счетоводители, биватѣ начитани съ грамадни суми отѣ сжщия окр. инспекторъ.

3. Лишени сж отѣ пръвоучителствуване маса учители-турци само за това, че сж отговаряли на агитацията провеждана по директива на Инспекторитѣ за закриване тур. училища съ контра-агитация между населението да не закрива частното училище, когато това е най-легитимно право на учителя турчинъ да защитава своя народностенъ и професионаленъ интересъ. Понеже при закриване той е, който ще остане на улицата. А такива има днесъ 113, които се скитатѣ немилли и недрани.

4) На голѣмо число учители-турци е отказано издаването на разрешителни въпреки че отговарятѣ на условията, предвидени въ чл. 358 З. Н. Пр. и § 471 отѣ прав. учил. инс. когато Окр. учил. Инспектори сж длъжни, по силата на § 468 с. пр., да издадатѣ такива суми сж представени документи, които установяватѣ, че отговарятѣ на горепомнатитѣ условия. Тукъ за база сж служили нѣкакви си „черни списъци“, съставени срещу по-интелигентни и по-букални учители по донесения на разни заинтересовани външни лица.

5. Въ новооткрититѣ „народни“ училища за турцитѣ въ чисто турски села не е оставено мѣсто за турския езикъ и мюсюлманско въроучение, което влече подирѣ си изгубването на материятъ езикъ и религиозното възпитание, а това особено силно възбуди турското население, което по тоя начинъ бѣ ударено въ най-чувствителното си мѣсто.

6. Нѣкои окр. учил. инспектори назначиха, както помислахме по-горе, учителитѣ-българи за главни такива, като имъ възложиха и счетоводната работа. Това действие сжщо е незаконно, тъй като има за основание „правилника за основ. народни у-ща“, а тоя правилникъ нѣма сила по отношение на частнитѣ у-ща, което е видно отѣ Зак. за Н. Пр. — отдѣлъ „частни училища“. Закона дава право на училищнитѣ инспектори само да „инспектиратѣ“ частнитѣ училища, но не и да ги „управляватѣ“. Тия незаконно назначени гл. учители прибиратѣ печата на н-ството, канцеларскитѣ и счетоводни книжа у домоветѣ си, заключаватѣ ги въ чекмеджетата си и не даватѣ на разположението на учил. н-ства нищо. Последнитѣ сж останали само сенки, съ суспендирани права по всички направления, съ единичното „предназначение“ съ затворени очи да слагатѣ подписитѣ си, тамъ дето имъ насочи гл. учителка, за да бждатѣ начитани впоследствие съ грамадни суми, заради грешкитѣ и неопитността на неотговорни счетоводители, секр.-бирници и др. При слагане подписъ-начети при отказъ — съсипанни глоби, ето това е трагичното положение на турскитѣ учил. н-ства.

IV

III.

Вънз отъ тия закононарушения, констатирани сж и следнитъ педагогически неуредици въ частнитъ турски училища:

1. Българскиятъ езикъ, който отъ 6 години се преподава отъ учители-българи не дава очакванитъ резултати и децата турчета излизатъ таърде слаби по него, въпреки силното желание на турското учителство и интеллигенция, които отъ редъ години водятъ непрестанна борба за най-широкото му разпространение средъ тур. население. Това се обяснява най-вече съ липсата на единна програма по Български езикъ, Бълг. История и Отеч. География, и точно установена метода на преподаване, специално нагодени за преподаване тия предмети за деца отъ друга народност, каквито сж напр. Берлицката и др. методи. Съюзътъ ни е привлечълъ вниманието на бившитъ г. г. Министри на Просв. и нѣкои Окр. учил. Инспектори върху този фактъ и е препоръчалъ да се организираатъ специални курсове за учителитъ-българи при турскитъ училища, да се изготвятъ специални ръководства за уплжаване сжщитъ тия учители, които се лутагъ безпомощно въ безметовна и безъ програма, а окол. инспектори не могатъ да имъ помогнатъ поради сжщата причина; но никакви мѣрки въ това направление до сега не сж били взети. Както се учини нѣкои фактори въ училищ. дѣло, следъ констатиране неуспѣхъ на бълг. езикъ въ тур. училища чрезъ асистенти, които отъ две години следятъ годишнитъ бсседни и изпити, сж тъкмени да изковатъ отъ това новъ „аргументъ“ за закриване на останалитъ още незакрити тур. учил., като сибтатъ да изтъкнатъ, че единственото срѣдство за успешното провеждане на бълг. езикъ между децата-турчета е изпращането имъ въ „народнитъ училища“. Този новъ „аргументъ“ не издържа никаква критика, тъй като съ това нѣма да се дойде даже и до оня слабъ успѣхъ, който сега се получава въ частнитъ училища, понеже децата сж сжщитъ ония „инородци“, на които е преподавалъ сжщия учителъ въ частното училище. Изходътъ тукъ е съсемъ другъ.

2. Поради липса на единна учебна програма и правилникъ за ч. тур. училища, въ последнитъ владѣе голѣмо и изнообразие въ зависимостъ отъ лицата и мѣстата, а това ще се отрази съ изработването на такава програма и правилникъ, съ изготвянето на които се ангажира Съюзътъ ни.

3. Нужно е сегисъ-тогисъ да се уреждатъ общообразователни и педагогически курсове и конференции за учителитъ-турци за опресняване общитъ имъ и специални познания, каквито курсове и конференции по-рано сж се уреждали редовно.

* * *

Отъ всичко горензложено става явно, че бившия режимъ бе усвоилъ по отношение на просветата и културното развитие на турското население въ България, една отрицателна политика, политика на пълно и системно унищожение на частнитъ турски училища, пренебрегвалъ законитъ установления и показвайки културната и върска свобода на това население, гарантирани отъ Основния Законъ и Законъ за Н. Пр. Като всичко това се е мотивирало формално по начинъ, изложенъ обстойно въ I-та часть на настоящето изложение, а материално — съ финансови и отчетни — неуредици и злоупотребления отъ страна на турскитъ училищни настоятелства, но интимната мисль си е била все една и сжща, която е подчертана. За финансовитъ неуредици носятъ отговорност наравно съ учил. настоятелства и назначенитъ отъ училищнитъ инспектори счетоводители, между които има и такива, които не знаятъ още да съставятъ ведомости. А като мѣрка срещу този недѣжъ, който сжществува не само въ частнитъ училищни и-ства, е достатъчно да бждатъ свикани на една две конференции отчетнитъ и счетоводителитъ, които да бждатъ уплжени и предупредени, понеже тѣ отъ дълги години нито сж били уплжени, нито пъкъ контролирани, а при умисленитъ злоупотребления да имъ се наложи санкцията на Закона съ всичката му строгостъ.

Излагайки тия болки, които не сж само на турското учителство и на турската интеллигенция, но и на цѣло турско население въ Царството, което на 21. VI. 1931 г. даде изразъ на дълбокото си възмущение и протестъ срещу горепомнатитъ похвати на бившитъ ръководители на Нар. Просвѣта, които недвусмислено отговаряха на многобройнитъ делегации, изпратени отъ различнитъ организации и представители на турското население, че това е политика на Министерството (Н. Просв.) и че нѣма да се отклонятъ отъ нея;

Турския Учителски Съюзъ въ България, разчитайки на високитъ държавнически качества и изпитанитъ добри чувства къмъ турското население, на многоуважениитъ днешни ръководители на Българския Държавенъ Корабъ, отпраща имъ следнитъ скромни и легитимни искания, които сж напълно приложими въ рамкитъ на сжществующитъ закони и наредби, а именно:

I. За закрититъ училища.

1. Да се откриятъ наново всички закрити частни турски училища, като се отменятъ заповедитъ по М-вото Н. Пр.; съ които сж утвърдени решенията на окр. учил. съвети или рапортитъ на окр. уч. инспектори, като се възстановятъ разтуренитъ учил. настоятелства или ако това е невъзможно, да се назначатъ тричленни комисии, които да приематъ обратно всичкото движимо и недвижимо имущество на възстановяванитъ тур. училища, архивата и счетоводнитъ книжа, документитъ и ценнитъ книги, отнѣти по-рано незаконно;

2. Да се възвърнатъ всички училищни фондови имоти въ цѣлостъ, тъй както сж били отнети по-рано, като тамъ, гдето тия отнемания сж оформени съ царски укази, да се издадатъ нови укази за отменяване послѣдитъ;

3. Да се предостави на турскитъ учил. настоятелства и турското население да се подготвятъ и въ разстояние на нѣколко години да построятъ нови училищни помещения като сегашнитъ ги ремонтиратъ и приспособятъ бременно съ малко разности;

4. Да се спре явната и тайна агитация на длѣжностни лица между тур. население за закриване тур. училища, а неизпълнителитъ да се накажатъ.

II. За Материалната издръжка.

5. Размерът на събираните от тур. население училищни такси (съг. чл. 359 З. Н. Пр. и правил. учил. такси) да бъде въ поносимъ размеръ, като разходната частъ на учил. бюджети не се увеличава презъ изкуствено повишение на отчислителните параграфи, безъ да има тъй спешна и голѣма нужда отъ тия разходи или пъкъ може да се отложи удовлетворителното имъ за известно време поради стопанската криза. Този поносимъ размеръ да бъде определенъ или ограниченъ до известенъ процентъ. Да се даде право на тур. учил. и ста да могатъ да постановятъ отлагането или свършенното изоставяне събирането на предвидените и утвърдени суми отъ учил. такси въ бюджетите въ зависимостъ отъ реалните нужди училищата, като се осигурятъ преди всичко учителските заплати. Училищните такси да се събиратъ не само отъ родителите на децата, посещаващи тур. училища, а отъ цялото турско население, като се има предъ видъ прищипаното различие между „частни училища открити отъ частни лица за печалба или други цели“ и „та-квива, принадлежащи на религиозни и училищни общини“, какъвто сж тур. училища. Забел. къмъ § 2 Прав. учил. такси, да се извърши.

6. Административните общини, Окр. Постоянни комисии и Министерството Нар. Просв. да отпускатъ редовни помощи за издръжка на турските училища, а отпуснатите да се утвърждаватъ, тъй както сж гласувани.

7. Турските учил. н-ства да могатъ да изразходватъ 25-тъхъ процента отъ приходите на фондовите земи за текущи нужди взаимнообразно, като временна ибрка докато трае стоп. криза;

8. Министерството Н. Пр. да поеме заплатите на учителите-българи при ч. тур. училища, както е било по-рано;

9. Глобите, събирани отъ родителите за нарушение на Зак. Н. Пр. да се внасятъ въ тур. учил. н-ства.

10. Мюсюлманските Вѣроизпов. общини да отпуснатъ по-големи помощи на тур. училища. Отпуснатите да не се намаляватъ при утвърждаването имъ отъ М-вото Вън. Работи и изповеданията.

11. Да се отмени окр. № 15624,929. на Шуменски Окр. учил. Инспекторъ.

12. При Гл. Мюфтияство — (отд. за Вакуфите) да се образува „фондъ за подпомагане тур. училища въ Царството“, чрезъ предвиждане суми въ бюджетите на Мюсюлманските Вѣроизпов. общини и на отдѣл. за Вакуфите, отъ който фондъ да се подпомагатъ нуждаещите се тур. училища.

III. За учителите.

13. Да се възврънатъ правата на всички учители-турци, лишени отъ правоучителствуване безъ спазване реда, установенъ въ чл. 360 З. Н. Пр. и § § 486, 459, 471 и 458. Прав. Учил. Инсп., като се премахне системата на „черните списъци“, които не сж оправдани отъ никой текстъ въ Закона и Правилниците. Окр. Учил. Инспектори да не отказватъ издаването на разрешителни безъ законни мотиви, щомъ сж представени нужните документи (чл. 358 З. Н. Пр. § 471 и 458 прав. у. инсп.). Разрешителните да се издаватъ за постоянно, а не да се подновяватъ всѣка година, съ което инспекторите се обременяватъ съ излишна канц. работа.

Наказването на учителите-турци да става по реда установенъ въ чл. 74 З. Н. Пр. (за наказанията на учителите при нар. училища) и чрезъ образуване дисциплинарни дела, като въ дисц. комисии вземе участие и представител на тур. учителска колегия.

14. За заплатите на учителите при турските училища — турци и българи да се изработи таблица съ минимални заплати съ огледъ на стоп. криза, като, временно, поради същата причина, се разреши на учил. н-ства и учителите да се съгласяватъ доброволно помежду си по въпроса за заплатите.

15. За осигуряване успѣхъ на учителите — българи при ч. турски училища, да се уреждатъ отъ Министерството Нар. Просв. специални ваканционни и др. временни курсове и конференции за установяване еднообразна програма и методъ на преподаване на Български езикъ, Бълг. История и Отечест. география, като се назначи и специална комисия съ същата целъ съ представители на М-вото Н. Пр., на учителите-българи при тур. училища, учителите-турци и на Тур. Учиг. Съюзъ.

16. Да се уреждатъ общообразователни и специални курсове за учителите-турци.

17. Да се изработи Програма и Правилникъ за уредбата на ч. тур. училища.

18. Да се запази учителския стабилитетъ, като уволненията и назначенията ставатъ по реда, установенъ за нар. училища, както изисква § 467. Прав. Учил. Инспекции.

VI

IV. За учил. администрация.

19. Турските учил. настоятелства, като самоуправителни и частни организации, да се оставят свободно да назначават глав. учители, а при повече от трима учители — последните да избират по между си одного за такъв.

20. Училищните настоятелства да се оставят свободни да назначават свои доверени хора — учители или не — за секретари и счетоводители, понеже особено счетоводството изисква взаимно доверие.

21. Секретарите и счетоводителите да се подчиняват на разпорежданията на учил. настоятелства, а не да им командуват, като при това ги упътват добросъвестно.

22. Да се назначи главен инспектор за турските училища, от когото има голяма нужда (чл. 344 заб. 3. Н. Пр.).

23. Да се гарантира религиозното възпитание на децата мюсюлмани от Новите земи.

Уверени, че тая ни молба и тия наши скромни искания ще бъдат удовлетворени, Молимъ да приемете отличното ни къмъ Васъ почитание.

гр. Шуменъ, 15 юлий 1931 год.

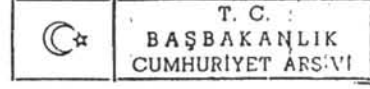
ЦЕНТРАЛНО НАСТОЯТЕЛСТВО
на Турския Учителски Съюзъ въ България:

Председателъ: Хилми А. Чакаловъ

Секретаръ: Юмеръ Зекериевъ

Касиеръ: Ах. Х. Шюкриевъ

Членове: { Ах. Мюфтиевъ
Османъ Р. Алишевъ

T. C.
BAŞVEKÂLET
MUAMELAT MÜDÜRLÜĞÜ
Şube :
Sayı : 11.956

KARARNAME

İstanbul Defterdarlığınca satılarak müteahhidi tarafından Bulgaristana nakledilen ve Sofya Elgiliğimizin teşebbüsü üzerine istirdat olunan 53 çuval evrakın memleketimize nakli için muktazi 100 liranın bütçede tertibi mahsusu bulunmadığından masarifi gayri melhuza tartibinden tesviyesi; Maliye Vekâletinin 15/II/93I tarih ve 1434I/738 numaralı tezkeresile yapılan teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetinin 15/II/93I tarihli iktimaında tasvip ve kabul olunmuştur.

15/II/93I

REİSİCÜMHUR

Gazi M. Kemal

Bş. V.

İsmet

Ad. V.

Adnan M. Kemâl

M. M. V.

Mustafa Kemal

Da. V.

Ha. V.

H. İ. İsmet

Ma. V.

M. Kemal

Mf. V.

Na. V.

Mustafa Kemal

İk. V.

S. İ. M. V.

İsmet Kemal

T. C. BAŞVEKÂLET MUAHESERAT MÜDÜRLÜĞÜ Şube : Sayı :		247 104	Dosya işaretleri 11756
		T. C. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ	K-
Evrakın Numarası	14341 738	Kararname	
Tarihi	15/II/93I		
Yazan memur	<i>Nur</i>	İstanbul Defterdarlığınca satılarak müteah-	
Yazı tarihi	15/II/93I	hidi tarafından Bulgaristana nakledilen ve Sofya	
Muavin	<i>Emef</i>	elçiliğimizin teşebbüsü üzerine İstirdat olunan	
Beyaz eden		53 çuval evrakın memleketimize nakli için	
Beyaz tarihi		muktazi 100 liranın, bütçede tertibi mahsus	
Karşılaştıranlar	<i>Nur</i>	bulunmadığından masarifi gayri melhuza tertibi-	
Sadıra No.	4133	binden tesviyesi ; Maliye Vekâletinin 15/II/93I	
Merbulatı	1	tarih ve 14341/738 numaralı tezkeresiyle yapılan	
Sevk tarihi	25-11-971	teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetinin 15/II/	
Kaydeden	<i>Harnes</i>	93I tarihli içtimasında tasvip ve kabul olunmuştur	
Düşünceler		Maliye Vekâletine Divanı Muhasebata	
Bulgaristandan memleketimize nakledilecek 53 çuval evrakının masarifi gayri melhuza tertibinden 100 lira tesviyesi hakkında İcra Vekilleri Heyetinin kararnamesi sureti leffen gönderilmiştir efendim .			
K 11956		göz K. Başvekil namına Müsteşar	

T. C.

Maliye Vekâleti

Muhasebat Umum Müdürlüğü

№ BÜTÇE

U. 74841
H. 738

BAŞVEKÂLETİ CELİLEYE.

İstanbul Defterdarlığınca satılarak müteahhidi tarafından Bulgaristana nakledilen ve Sofya Elçiliğimizin teşebbüsü üzerine ----- istirdat edilen 53 Çuval evrakın ücreti nakliyesine tesviye edilmek --- üzre muktazi 100 liranın bütçede tertibi mahsusu bulunmamasına mebni--- Masarifi gayrı melhuza tertibinden tesviyesi muvafık görülmüş olduğun- dan Muhasebei Umumiye kanununun 59 uncu maddesine tevfikân muktazi ---- kararın ittihazına müsaade buyurulmasını arzeylerim efendim.

12/11/931
75

MALİYE VEKİLİ.

Tera V. H. m
15-XI-931K. G. 17
15-11-931

Cafur

BAŞVEKÂLETİ CELİLEYE	
Tarih	Nuqra
12-11-931	6005

Rapt numarası
25064-903
Kaydettim

Buğ
D. S. D. C.
A. 2. d. 41

Hariciye Vekâleti

D . II . Ş . I .

Müdiriyeti

Evrakın umumî numarası	müstenit olduğu evrakın numarası	Şubemin kayıt numarası	müleyyit	müseyyit	münevvis	müdür	Umumî müdür
26876		151	()	-	-	19	JOD
Evrakın hususî numarası						1	
91						33	
Evrakın tarihi							
22 - 1 - 11							

Hulâsa

Yüksek Başvekâlete.

22/12/933 tarih ve 6/3129 numaralı tezkerei
Devletleri cevabıdır .

Bilmukabele davet edilmeleri Yüksek makamla-
rınca da tensip ve tasvip buyurulan Bulgar süvari
zabitleri için ihtiyar edilecek masrafa karşılık
olmak üzere Başvekâleti Celile tahsisatından tes-
viye edileceği emir ve iş'ar buyurulmuş olan 5000
liranın şimdiden Binicilik Mektebi Müdürlüğüne ve-
rilmesi ve zabitlerimizle Bulgar zabitleri arasın-
da yapılacak askerî binicilik müsabakalarının 933
haziranının 2 inci Cuma ve 4 üncü pazar günlerinde
İstanbulda yapılması tespit edildiği, müsabaka pro-
gramının basılmakta olduğu ve Büyük Erkânıharbiye
Reisliğinden alınan 17 kânunusani 1933 tarihli tez-
kerede bildirilmektedir.

Tesviyesi müsaadei Devletlerine iktiran etmiş
olan marûz 5000 liranın şimdiden binicilik mekte-
bi Müdürlüğüne verilmesi tasvibi Devletlerine tek-
rar arz olunur Efendim Hazretleri.

T. C.
Büyük Erkânıharbiye
Reisliği
VII. Şube
Sayı: 30075

Ankara
17-II.Kân-93 3

Türk ve Bulgar Sv. Zabitleri
~~arasında yapılacak askeri Bnc.~~
müsabakası H.

Hariciye Vekâletine

28/I.Kân/232 Tn. ve II. D. U. Md. I. Ş. 25064-
903 N. tezkereleri cevabıdır.

Zabitlerimizle Bulgar zabitleri arasında yapı-
lacak askeri Bnc. müsabakasının; 933 Haziranının -
İkinci Cuma ve Dördüncü Pazar günlerinde, İstanbulda
yapılması tesbit edilmiştir. Bulgarlara da gönderil-
mek üzere hazırlanmış olan müsabaka programı matbaada
basılmakta olduğundan öncek bu ay sonunda mekâmı dev-
letlerine takdim olunabilecektir.

Müsabaka yerinin ve manilerin ıslah ve tanzimi,
mükâfatların tedariki ve saire gibi mecburî hazırlık-
ların yapılıp yetiştirilmesi için Başvekâleti Celile-
ce tahsis buyrulduğu bildirilen (5000) liranın şimdî-
den Bnc. mektebi müdürlüğüne verilmesini ve Bulgar-
ların memleketimize çağırılması hususunda icap eden
muamelenin ifasını arz ve rica ederim efendim.

B. E. Rs.

Müşür

Fevzi

D2 N1
17-T-1437

-21-

Cevaplarda şubenin ismi tarih ve numaralarının yazılması lazımdır.

17. 12. 1935 1581 4. 1. 33

Ф. 166, оп. 1, а.е. 890, л. 96-99

До Негово Величество

Царь Борисъ III

М О Л Б А

отъ Емеръ Алиевъ Налбантовъ,
председатель на Съюза на Турските
Младежки Дружества "ТУРАНЪ"
въ България, *Синд. ур. 867. cl*

1938

3. 11. 1935

ВАШЕ ВЕЛИЧЕСТВО,

Прието е още въ древното минало гражданитѣ да отправятъ
молби до Държавнитѣ Глави и да искатъ благоволенieto имъ, които
тогава царували, едновременно и сѣ управлявали.

Въпреки, че днесъ Царя самъ не управлява, но той сѣ авторитетъ и сѣ мъдростъта си би съдействувалъ за справедливото разрешаване на много въпроси, особено, когато тѣ се отнасятъ не до отдѣлни индивиди, а до една внушителна частъ отъ гражданитѣ на страната.

Ето защо обръщамъ се къмъ, Ваше Величество, отъ името на онѣзи Ваши поданици, които отъ съществуването на България до днесъ само сѣ изпълнявали гражданскитѣ си обязанности, безъ ни най-малко да претендиратъ за каквито и да било права, и които многократно сѣ доказали вѣрността и преданостъта си къмъ тая земя и въ мирни, и въ опасни за Родината дни, заминавайки въ бойнитѣ полета честъта на България съ цената на живота си.

Ваше Величество,

✓ Отъ известно време насамъ положението на турското население въ България е повече отъ окаяно. Связано подъ тежкитѣ удари на несправедливостъта, изгубило всякаква надежда и вѣра за благо то на утрешния денъ и убито духомъ, то прилича на единъ агонизиращъ умираещъ.

За да бѣда по-добре разбранъ, нека ми се позволи да направя едно кратко изложение и да поднеса на Височайшето внимание на

Ваше Величество фактитъ въ истинската имъ голота.

Три сж принципалнитъ въпроси отъ жизнено значение за турското население въ България. Това сж:

1. Училищата ни
2. Вакхфитъ
3. Мифтийствата

Не може да се каже, че ние имаме училища въ истинския смисъл на думата. Това се дължи на много обстоятелства, главнитъ отъ които сж: липса на средства, на подготвечъ учителски персоналъ и установена еднообразна училищна програма.

Училищата ни се издържатъ въ по-голямата си частъ отъ с то-то население, което, освенъ другитъ си, тегоби, се е нагърбило и съ специаленъ училищенъ данъкъ, изплащането на който въ тѣзи тежки дни на стопанскъ криза е почти невъзможно. А Държавата, на която то редовно плаща данъцитъ си, въ които се включва и данъка за училищата; въ последнитъ години до минимумъ е намалила помощта си. Колкото се отнася до приходитъ на вакхфитъ, които сж въ състояние да покриятъ всичкитъ разноси на училищата и джамиятъ ни, се изразхолватъ за съвсемъ други цели, за които ще спомена по-долу. Училищнитъ ниви, съ които бѣха оземлени отъ Държавата селскитъ ни училища се отнематъ, като се дава едно криво тъл-вание на закона за Т.З.С.. По-способнитъ ни учители, които иматъ що годѣ педагогическа подготовка, подъ претлогъ, че сж били кема-листи се уволняватъ и се замѣняватъ съ едни молли, които нѣматъ абсолютно никакво понятие за тежката и отговорна задача на учителя. Отъ нѣколко години, пѣкъ се практикува едно чепоролено отъ закона средство, По причина, че училищнитъ сгради сж били нехигиенични частитъ ни училища се закриватъ, а следъ известно време въ сжитѣ помѣщения се откриватъ народни училища, като турскитъ деца се задължаватъ да ги посѣщаватъ.

За да не бѣда криво разбранъ, искамъ да направя една малка забележка. Ние не сме противъ изучаването на българския езикъ, нито сме противъ ходенето на нашитъ деца въ българскитъ училища, напротивъ отъ все сърце желаемъ това, защото самитъ ние сме български възпитаници. Обаче, ние се придържаме къмъ основния прин-

-2-

цист на педагогиката, който гласи: " Детето първоначалното си образование трябва да получи на матерния си езикъ."

Презъ 1928 г. въ Турция се прокара една гениална реформа, която най-малко съ 100 години тласна напредъ турския народъ. Това бѣ възведенето на латиницата като официална турска азбука. Въ България, въпреки че тя съ законъ не се въведе, обаче, почти въ всички наши училища, въ градове и села, арабската азбука се замѣни съ латиницата. Не можеше и да бѣде друго яче, защото ние, българскитѣ турци, сме частъ отъ онова цѣло, което се нарича турска нация, както всички българи, които живѣятъ въ различнитѣ краища на земното кълбо съставляватъ частитѣ на българската нация, затова и всѣко българско дете, кждето и да се намира то, когато иска да научи български изучава не славянската или старобългарската азбука, а тази, която е възприета въ официална и независима България. Това е едно културно обединение на народитѣ, едно естествено право, за постигането на което се стремятъ всички

Обаче, хора, които не сх вникнали въ смислитѣ на възприетата реформа, които не сх въ състояние да разбератъ истинскитѣ нужди на живота днесъ, които живѣятъ съ едни отживѣли предразсѣдци, искатъ, Що ? Изхвърлянето на латиницата и възприемането на арабската азбука т.е., замѣняването символа на прогреса съ символъ на регреса. И тѣ, въпреки желанието на населението, го вършатъ. Кжде ? Въ културна и обчовена България.

Защо и какъ ? Веднага ще обясня:

Споредъ устава за духовното устройство и управление на мюсюлманитѣ въ царство България приетъ съ указъ въ 1919г. нашитѣ вакъфи се управляватъ отъ настоятелствата на мюсюлмански вѣроизповедни общини, които се избиратъ на всѣки три години веднажъ въ насроченитѣ отъ Министерството на Външнитѣ Работи и Изповѣданията избори. Обаче, отъ 7 години общинитѣ ни се управляватъ отъ тричленни комисии, за каквито по-рано се назначаваха партизани, а напоследъкъ само близки хора на главния мѣфтия, препоръчани специално отъ него.

Съ законъ за инороднитѣ училищни настоятелства въ царство

Мюлхари от септември 1934 г. който гласи, че председателя на производната община е съвременно председател и на училищното настоятелство, а касиера на първото е касиер и на второто, производните ни общини изпълняват едновременно функциите на училищни настоятели, а членовете на тези тричленни комисии, които управляват нашите общини са хора на главния мюфтия, който е един държавен чиновник, но не и духовен представител на турското население.

Тези хора, които за личния си интерес са въ състояние да продадат всичко своето, не безпокоявани от никого разхишават вакъфските ни имоти и възвеждат отново, против волята на турското население, арабската азбука в нашите училища, убиват бъдещето на едно цяло поколение.

Благодарение на щедростта на нашите прадеди, ние сме наследили едно грамадно богатство — вакъфите, които след освобождението на България се изчисляваха към милиард лева, а днес — едвам 300 милиона лева с един годишен приход от 20 милиона лева. Но въпреки това, при едно по-рационално използване, с тези приходи биха се покрили голъма част от училищните и джамийските разходи, а за жалост това не става. И ако върви така след изв. т. го години от това богатство ни помен не ще остане.

Мюфтиите ни са духовни скити, които разглеждат бракоразводни и наследствени дела. Но затова си призвание те свързан не са подготвени, освен че не владят официалния език, но и нямат понятие за гражданското стопроизводство на страната. И понеже са чиновници без стабилитет, то нито един мюфтия под страх да не бъде уволнен, което често се случваше през партийните управления, не можеше да разрешава един въпрос съвестно, а в много случаи — под влияние. Когато възсда двете страни се явява с адвокати или пък имаха на своя страна силните на деня, нещастния мюфтия, който оставаше между чука и наксватията, единственото спасение намираше въ отлагането на делото. И така, много наследствени дела се протакат с години, много наследства се унищожават, и по такъв начин много наследници остават онеправдани.

Ние отдавна сме изявили желание съ молби до бившият управление за отнемането на това право от мюфтият и приравняването ни с останалите граждани на страната. Общете, за жалост и това ни искане до сега не е удовлетворено.

Главния мюфтия е върховен духовен представител на мюсюлманите в България, който на всеки 5 години се избира измежду мюфтиите. Сегашния ни главен мюфтия не е избран, както надлежния член на устава повелява това, а е назначен от Държавата. Следователно той не е титуляр, а е изпълняващ длъжността главен мюфтия.

Но, кой е тои? Каква беда е докарал на турското население и косвено на българските малцинства?

Без да зачеква политическата страна на въпроса ще мина направо към изложение на фактите, защото съм убеден, че ако българския Екзарх в Цариград би се осмелил да хули, било България, било нейния Държавен Глава, устно или пък чрез статии в вестника си, каквото върши днес главния мюфтия в България, то отдавна българското правителство чрез своя представител в Анкара би направило постъпки пред турското такова и би поискало спирането на вестника и уволнението на Екзарха /ако разбира се уволнението на последния зависело от турското правителство, както това на главния мюфтия от българското/ под претекст, че представлява една пречка за истинското приятелство между двете Държави.

Ако до сега представителите на Турция не са направили подобни постъпки или пък са не успели въ постъпките си, това говори за степента на тяхното съзнание, умения или неумения.

Казахъ, че главния мюфтия е върховен духовен представител на мюсюлманите в България. Позоръ и срамъ е за турското население да има подобен върховен началникъ. Той освенъ че не притежава нужните качества за да бъде такъвъ, но съ дѣлата си е причинилъ толкова беда не само на турското население, но и косвено на българските малцинства, които живеятъ въ другите държави.

Ето какъ:

Главния мѣфтия преди две години съ позволенията на Министерството на Външнитѣ Работи и Изповѣданията основа едно "Дружество за защита на мюсюлманството въ България."

Това бѣше колкото смѣшно, толкова и трагично. Бѣше смѣшно затуй, защото като че ли мюсюлманството въ България бѣ застрашено отъ властѣта, че е станало нужда да се защити религията. Бѣше трагично за това, защото подъ булото на религията се гонѣше една демонична двукрака целъ, която бѣше:

а/ турското население въ България да остане вечно подъ анонимното име мюсюлманинъ и да не съзнава че е турчинъ. Поставай! такава целъ тѣ забравиха, че националната принадлежностъ на хората не се опредѣля чрезъ религията, че подобно нищо може зле да се отрази за положението на българскитѣ малцинства и може да стане причина, щото тѣ вечно да останатъ подъ псевдонимното име християни. Най-после тѣзи господа забравиха, че при това положение представителитѣ на България не биха имали никакво морално право да защитятъ правата на своитѣ си малцинства, когато въ България се не зачитатъ най-елементарнитѣ права на ония граждани, които иматъ инороденъ произходъ.

б/ Турското население по изкуственъ начинъ да се раздѣли на два враждебни лагѣра, които вечно да се борятъ помежду си догдето се самоунищожатъ.

Великолепно приготвенъ планъ!

Обаче, населението бойкотира това дружество, и тѣ не само че въ градоветѣ, но и въ селата не можаха да образуватъ свои клонове и не намириха никакви съмишленици основъ мѣфтиятъ и хатибитѣ, а тѣзи отъ последнитѣ, които не ставаха членове на дружеството, биваха незабавно уволнявани.

За пропагандиране на дружественитѣ цели се редактира единъ вестникъ, за издръжката на който годишно се харчатъ стотици хиляди левове, които се взематъ отъ вакъфскитѣ приходи и отъ разни фондове. И така приходитѣ на вакъфитѣ ни се изразходватъ не тамъ където трѣбва, — а тамъ където не трѣбва.

Освеиъ това по буднитѣ граждани, които разбираха задната имъ мисль и които я откриваха на населението, било чрезъ беседи, било пъкъ чрезъ статии въ печата, биваха записани въ черната листа на предателитѣ и се представѣха на властѣта като безбожници и комунисти, като предатели и кемалисти.

Отъ една страна, чрезъ лъжливитѣ си донесения, тѣ заблуждаваха властѣта, а отъ друга, чрезъ статии въ вестникитѣ, отровѣха българското обществено мнение.

Като че ли не стигаше всичко това, та нѣкои чиновници, които криво разбрали високото значение на великото дѣло на 19 май, бидейки подъ влиянието на едни неотговорни фактори, които съ утопичнитѣ идеи и стремежи сх докарали само беда на България, безъ ни най-малко да облекчатъ нейнитѣ болки и страдания и смесвайки чистия национализъмъ съ грубия шовинизъмъ, въ престарането си почнаха да изтезаватъ мирното турско население въ Делиормана, кждето то живѣе въ компактна маса, подъ предлогъ, че е получавало оржжие отъ Турция и е готвило бунтъ за обявяване на нѣкаква си делиорманска турска република.

Какво заблуждение и колко тежко обвинение противъ онѣзи, които не да вършатъ, но и даже не биха помислили подобно нѣщо.

Допустимо е Делиорманъ да бѣде ромънско, Добруджа може и трѣбва да бѣде българско, но нито едното, нито другото никога не биха били турско, защото великитѣ сили не биха позволили подобно нѣщо, както нѣкога на Русия не позволиха да превземе Цариградъ. Отговорнитѣ фактори на страната трѣбваше да го разбератъ и да не допуснатъ да бѣде изтезавано това население.

За да се установи дали е имало нѣщо подобно, непременно трѣбва да се направи една анкета.

Отъ изложенитѣ факти се вижда, пагубната роля на главния мѣфтия и антуража му за материалнитѣ и морални щети на турското население.

Ето защо въпреки че България споредъ мирнитѣ договори е поела ангажиментъ да надържа всички частни инародни училища въ царството, виждайки затрудненото финансово положение на Държавата, ние не претендираме за пълното осществяване на това ни право,

а само ивкамъ съдействието на властѣта за по-рационално управление вакхфитѣ ни, но не и пречката, която за голямо съжаление тя косвено упражнява, държейки на такъв отговоренъ постъ единъ недостоенъ и отреченъ отъ цѣлокупното турско население чиновникъ, като главния мѣфтия и позволявайки му да разхищава едно богатство като вакхфитѣ, употребявайки прихода имъ за лична полза и за вреда на цѣлото турско население.

Следъ като изложихъ фактитѣ, моля съдействието на Ваше Величество за:

1. Уволнението на главния мѣфтия,
2. Изработването на новъ уставъ за устройството и управлението на нашитѣ вѣроизповедни общини,
3. Насрочване на изборитѣ за вѣроизповеднитѣ ни общини,
4. Приравняването ни съ останалитѣ граждани на страната, като наследственитѣ ни дѣла се разглеждатъ отъ гражданскитѣ съдилища,
5. Оземляване на нашитѣ училища съ училищни нивы,
6. Аякета за дѣлата на турското население, за да се установи дали то е вършило подобна предателска дейностъ и за да се изтрие петното на предателството съ което искатъ да опетнятъ неговати младежъ.

Заявявайки, че дълбоко съмъ убеденъ щото мъдри и справедливи ни Царь, който еднакво третира всичкитѣ си поданици, ще вземе присърце тѣзи ни справедливи искания и ще съдѣйствува за правилното имъ разрешаване, моля, Ваше Величество, да приемете сърдечната благодарностъ и признателностъ на онези Ваши поданици, които безъ да дадатъ формална клетва, винаги сж били и си оставатъ вѣрни и предани граждани на тая земя.

Да пребже България.

Съ вѣрна поданическа почитъ:

София,

3 май 1935 г.

Н. М. Бабаев

ПРЕПИСЪ.

Повърително.ОБЛАСТНА
УЧИЛИЩНА ИНСПЕКЦИЯ

№ 15087

17.IX.1935 г.

гр. Шуменъ.

До Господинъ

Министра на Народното Просвѣщение

/Отдѣление за основнитѣ училища/

гр. С о ф и я.

ср. 176, в. 6, а. е. 2812, л. 40-44

17.IX.1935 г.

Къмъ № 14409 отъ 12.IX.т.г.

Въ допълнение на рапорта ми подъ насредавия номеръ, считамъ за необходимо да Ви уведомя, Господине Министре, че презъ последнитѣ нѣколко дни ясно и конкретно се очертахъ причинитѣ, поради които на много мѣста въ областта турското население не желае да изпраща децата си въ частнитѣ турски училища, а настоява да постѣпватъ тѣ въ народнитѣ училища.

Варненскиятъ околийски училищенъ инспекторъ съ повѣрителенъ рапортъ № 1286 отъ 12.IX.т.г. донася, че тамошниятъ турски консулъ чрезъ свои агенти е агитиралъ щото децата на турцитѣ, бължарски поданици, да не постѣпватъ въ частнитѣ турски училища, а да отиватъ въ народнитѣ.

Тукъ, въ гр. Шуменъ, отъ 480 подлежащи на задължително учение деца-турчета, които следва да постѣпватъ въ частнитѣ турски училища до 15 т.м. сѣ се записаха въ тия училища само 26 деца.

Сѣщото и въ другитѣ градове и нѣкои по-големѣ селища въ областта. Често започнаха да идватъ въ инспекцията депутати и отдѣлни лица, които искатъ да се закриятъ частнитѣ нѣмъ училища подъ предлогъ, че не могатъ да ги издържатъ, а децата нѣмъ да бѣдатъ приети въ съответното отдѣление или класъ на народнитѣ училища, безъ да положатъ изискуемия се отъ § 115 на Правилника за основнитѣ училища изпитъ, понеже частнитѣ турски училища не се ползватъ съ привилегии по чл. 350 отъ Закона за народното просвѣщение.

Нѣкои по-наивни турци не скриватъ истинскитѣ причини, които ги заставятъ да изпращатъ децата си въ народнитѣ училища и открито казватъ, че въ Турция, гдето вѣроятно де живѣятъ децата имъ, не се даватъ никакви права на завършилитѣ частнитѣ турски училища въ България, а се признаватъ напълно правата на тия, които сж следвали и завършили българскитѣ народни училища.

Завършилитѣ тия училища безъ спънки, дори съ предпочитание се приемали въ турскитѣ военни и други учебно-назначения.

Напоследѣкъ между турското население се забелязва силно раздвѣляне и разцепление — за и противъ кемалисткя нова Турция. Значителна частъ отъ турската интелигенция, включително и тая, която е минала презъ сръднитѣ и висши български училища, е съ развитъ националенъ духъ. Въ лицето на Кемалъ Ататюркъ тя вижда своя националенъ герой, а възраждащата се Турция буди възторжени чувства въ душитѣ имъ. Това е напредничавата турска интелигенция у насъ, която гори отъ желание да види турското население въ България възродено, просвѣтено и приобщено къмъ нова Турция, на която при удобни случаи да послужи, безъ да държи смѣтка за интереситѣ на България, гдето тая интелигенция е отрасла и живѣе. Затова тази частъ отъ турската интелигенция заляга за въвеждане на латинската азбука въ турскитѣ частни училища, за да даде възможностъ на огромното турско население да следи турската преса и да бѣде въ по-тѣсенъ контактъ съ нова Турция. Организирането на тая интелигенция е разрешено отъ българската власть културно-просвѣтно дружество "Туранъ", което има клонове на много мѣста е въ услуга на нова Турция. По всичко личи, че освенъ това дружество съществува и друго тайно, което пъкъ преследва чисто политически цели — да подготви национално осъзната турска младежъ при удобенъ моментъ за едно въоръжено въстание срещу българската държава и съ подкрепа отъ северната ни съседка да послужи на кемалистката политика, тъй ловко ръководена отъ Рухди Арасъ.

налагани по чл. 359 отъ Закона за народното просвѣщение.

Успѣе ли младата турска интелиганция да се добере до тая придобивка, то последната ще бѣде използвана въ две посоки

✓ 1. Завършилѣтѣ народни български училища турчета ще се насочватъ къмъ изселване въ Турция, за да ъждатъ тамъ добре използвани или пъкъ останалитѣ тука ще ъждатъ добри агитатори на тѣхнитѣ скрити планове и намѣрения. и 2. Ще се хвърли незаслуженъ упрекъ на България че безогледно се закриватъ частнитѣ турски училища, поради упражняванъ отъ страна на ^{българската} турската властъ тормозъ върху живущитѣ тукъ малцинства. А това неминуемо ще отслаби здравитѣ ни позиции за извоюване правата на българскитѣ малцинства въ поробенитѣ части на отечеството ни.

Независимо отъ казаното до тукъ, масовото закриване на частнитѣ турски училища, МАКАРЪ И ПО ЖЕЛАНІЕ НА ТУРСКОТО НАСЕЛЕНИЕ, и постигването на хиляди деца въ народнитѣ училища ще постави въ доста голямо финансово затруднение държавата и общинитѣ. Ще трѣбва да се назначатъ стотици нови учители, издрѣжката на които значително ще обремени държавния бюджетъ съ десетки милиони. Общинитѣ пъкъ ще трѣбва да се справятъ съ въпроса за училищнитѣ помещения, училищната пощенина, учебни помагала, прислуга и пр. Този въпросъ не е така лекъ за разрешение, защото общинитѣ сѣ въ финансово затруднение и не могатъ за сега поне задоволително да посрѣднатъ належитѣ и неотложни нужди на сѣществувашитѣ народни училища.

Ако само въ гр. Шуменъ се закрятъ частнитѣ турски училища, то ще трѣбва да се увеличи учителякия персоналъ съ още 12 учители по 24,000 лева минимална заплата, равно на 288,000 лева разходъ за държавата, а общината трѣбва да наеме 12 класни стаи, да ги снабди съ пощенина, помагала, топливо, прислуга и пр. За всичко това ще сѣ необходими на първо време не по-малко отъ 600,000 лв., която сума ще може по никакъвъ начинъ да се повесе отъ градската община въ този моментъ.

Ето въ какво затруднение ще изпаднатъ държавата и общинитѣ вследствие на агитациитѣ, които се водятъ между турското население и българското население.

постъпване на децата-турчета въ народнитѣ училища.

Предъ видъ на изложеното до тукъ, моля, Господине Министре, да ми се дадатъ бързо пълни указания, за да се справя съ създаденото положение. Моля да се възприеме даденото ми мнение въ рапорта ми подъ № 14709 отъ 12.IX.т.г.

За по-пълно уясняване на въпроса за турскитѣ части ^{си} училища въ областта, къмъ настоящия рапортъ прилагамъ извлечение отъ главния годишенъ отчетъ за 1934/35 година, който, поради многото работа въ инспекцията по подреждане на учителския персоналъ ще бже изцѣло представенъ по-късно

Областенъ Училищенъ Инспекторъ: /п/ Н.Кар

Секретарь: /п/ не се чете

Подначалникъ на Отдѣлението

за основнитѣ училища: /п/ не се чете.

37-46-
1936 г.
10847-37-5/35
Докладна записка

отъ Антонъ Каранджуловъ, I секретарь
при Политическата Дирекция.

Н. III. 1936 г.

ф. 176, оп. 6, а. е. 2370, л. 203-211

Въ изпълнение на резолюцията на Господина Политическия Директоръ върху повѣрителния докладъ на г. Лълномодния министъръ въ Анкара отъ 14. XII. 1935 година подъ № 208, честь имамъ да доложа следното:

1. Желанието което напоследъкъ се изказва все по-настойчиво отъ турска страна за унищожение на мюсюлманскитѣ духовни сѣдилища въ България /наричани още мюфтиятски или шериятски/ и за препраждане на мюсюлманското население по всички дѣла къмъ нашитѣ граждански сѣдилища повдига единъ въпросъ, който следва да се разгледа както отъ юридическа, тъй и отъ политическа страна.

Въ цитирания по-горе повѣрителенъ докладъ се изтъква мисълта, че съществуването на отдѣлни сѣдилища за мюсюлманитѣ въ България по въпроси отъ семейното и наследственото право съставлява теоретически едно нахърнение на нашия държавенъ суверенитетъ, отъ което следва да се заключи, че е желателно премахването на тия сѣдилища. Това становище е, струва ми се, неоснователно послѣднитѣ две причини:

а/ съществуването на мюсюлманскитѣ духовни сѣдилища не почива на никакво международно задѣлжение на България. При наличността на протокола между България и Турция отъ 18 октомврий 1925 година, не може да има

никакво съмнение, че тия сѣдища дължатъ своето сѣествуване изключително на добрата воля на Българското правителство: турцитѣ у насъ се ползватъ само съ ония права, които сѣ запазени по силата на Ньойския договоръ за другитѣ малцинства въ България /вж. § А на протокола въ връзка съ § Б/.

б/ споредъ възприетата у насъ система на сѣдоустройство и подсѣдностъ, нашитѣ общи граждански сѣдища сѣ въобще некомпетентни по нѣкои материи /напр. по брака, развода, родителската властъ, издрѣжката на съпругата и на децата/ безъ разлика на народността и вѣроизповѣданиято на сѣдящитѣ се. Тия материи сѣ запазени за признатитѣ духовни сѣдилища — православни, мюсюлмански или други /вж. чл. 1 и забележката къмъ него отъ закона за гражд. сѣдопроизводство и § 131 на "Устава за духовното устройство и управление на мюсюлманитѣ въ Царство България"/. Следователно, въ случая не се касае за единъ специаленъ режимъ въ полза на турското население, а за една специална подсѣдностъ *ratione materiae*, обща за всички вѣроизповѣдания въ България. Отъ тази гледна точка следва да се приеме, че по-скоро новото турско искане за премахване на шариатскитѣ сѣдилища води къмъ създаване ~~нико~~ ако не на единъ "специаленъ", то на единъ новъ ланчески режимъ на правораздаване въ полза на турското население, несвойственъ на нашата правосѣдна система.

Въ всѣки случай, горнитѣ юридически съображения сѣ отъ второстепенно значение. При днешната обстановка въпросътъ за мюсюлманскитѣ духовни сѣдилища представлява за насъ преди всичко, ако не изключително, политически интересъ и следва да се разгледа и осветли отъ тази страна. Това е целъта на настоящия докладъ.

2. Известно е, че едно отъ основнитѣ начала на новата турска държава е пълното ланцизиране въ всички напра-

вления /образователно дѣло, правораздаване и пр./. За да се види колко много турцитѣ държатъ на това начало достатъчно е да се припомним, че една отъ причинитѣ, щото турцитѣ да пожертвуватъ привилегиитѣ на многобройнитѣ турски религиозни общини въ България и на вакѫфитѣ въ новитѣ земи чрезъ подписването на протокола отъ 1925 година, бѣ тѣхното желание да получатъ непременно нашето съгласие за подчинение на нашитѣ училища и религиозни институции въ Турция на новия общъ лаически режимъ въведенъ въ републиката. Този фактъ се очерта много ясно при турско-българскитѣ преговори въ 1924-25 година /вж. телеграма № /.

Извѣстно е също тъй, че въ очитѣ на турскитѣ ръководители лаицизирането далечъ не представлява единъ теоритически принципъ или една чисто културна придобивка, а едно мощно срдѣство за духовното въздигане на турския народъ и за неговото фанатизиране въ новитѣ националистически идеи.

Най-сетне, развититѣ се събития показаха, че амбициитѣ на турскитѣ ръководители не се ограничаватъ въ предѣлитѣ на днешната турска държава. Направиха се опити да се събуди националното съзнание на мюсюлманскитѣ населення въ съседнитѣ страни. По този поводъ турцитѣ не се поколебаха да влѣзатъ въ конфликтъ дори съ нѣкои велики сили /въ Сирия и Иракъ/. При тия условия, пита се имаме ли ний интересъ да улесняваме лаицизирането на турското население въ България?

3. България се явява ~~като страна~~ ^{въ случая} на най-малкото съпротивление и, следователно, като главенъ обектъ на тия турски домогвания. Известно е, че у насъ се води една усилена агитация между турското население, съ цель да се спечели за новитѣ лаически идеи на турската държава, да се приобщи по тоя начинъ къмъ Турция и да се противопостави на българската държава като едно организирано и съзнателно малцинство. Прави се опитъ да се създаде единъ ръководящ елитъ на турското население, измежду по-младитѣ и разпалени елементи. Какви близки или по-далечни цели се преследватъ съ това?

- / -

Догдето този въпросъ се освѣтля напълно, благоразумно би било да допускаме най-лошото.

4. Компетентнитѣ министерства сж правили редица анкети на самото мѣсто. Нѣкои отъ тия анкети засѣгатъ и въпроса за лаицизирането, специално за лаицизирането на турскитѣ училища. Прочее, умѣстно би било да се наведе тукъ следното заключение на анкетата направена въ новитѣ земи презъ 1927 година отъ Присконсулта на Министерството на Вътрешнитѣ Работи: "За турския езикъ и религиозното обучение трѣбва да се назначаватъ мѣстни ходжи и имамы, макаръ и да нѣматъ необходимия образователенъ цензъ..... Една груба, просто претягива грелка миналата година е била допустната съ назначаването на турски учители, свършили турското педагогическо училище въ Шуменъ. Въ всички помашки общини гдето сж били, тѣ сж успѣли да повдигнатъ фанатизма на помашкото население и да го подтикнатъ къмъ изселване. Въ сѣдитѣ общини днесъ е най-силно броженieto за изселване. Тия учители, щомъ успѣли да постигнатъ това, всички до единъ доброволно тѣзи година сж напуснали онзи край.....". Тѣзи констатации ~~и и~~ заслужаватъ да се взематъ въ сериозно съображение, като таква на единъ добросъвестенъ висшъ чиновникъ изпратенъ специално за да анкетира положението на самото мѣсто. /Анкетата е изпратена на нашето Министерство въ преписъ съ писмо № 14353 отъ 9.XII.1927 година и се намира въ дѣло № 48-I/928, преписка 1^a/.

5. Но тоя въпросъ добива истинското си освѣтление и изпъква съ всичката си сериозностъ, когато се взематъ предъ видъ статистическитѣ данни. Турцитѣ въ България сѣставляватъ една внушителна компактна маса, много по-голяма отколкото обикновено се мисли. Така споредъ даннитѣ, които ми се дадохъ не-официално отъ Дирекцията на Статистиката /окончателнитѣ данни още не сж изготвени/ мохамеданитѣ въ България /турци и помаци/ възлизатъ къмъ 1 януарий 1935 година на 880,000 души, при общо население на Царството възлизаще на 6,090,215 души. Съ други думи мохамеданитѣ въ България сѣставляватъ

14.5% отъ населението, а само турцитъ съставляватъ около 1/9 отъ цѣлото население на България.

Ако тази маса се пробуди и организира било подъ влиянието на външна пропаганда, било поради постепенно създаване на единъ елитъ между самото турско население, ясно е, че ний бихме се намѣрили предъ едно ново положение свързано съ голѣми опасности за нашата държава. Така: при едно евентуално възвръщане къмъ парламентарния режимъ, турското население въ България би могло да изпрати въ народното събрание внушително число свои представители, чието просто присъствие въ българския парламентъ — като турска национална партия — би било доста неудобно, независимо отъ обстоятелството, че тия турски депутати биха могли да получаватъ инструкции отъ вънъ и да станатъ проводници на чужда политика. А въ нѣкои съдбоносни моменти тѣ биха могли да играятъ решаваща роля.

Отъ друга страна, при добра организация на турското малцинство, каквато отъ вънъ желантъ да му се даде, въпросътъ за неговитѣ права може да се изнесе предъ Обществото на Народитѣ или предъ нѣкои по тѣсна регионална групировка/и да не слиза за дълго време отъ този форумъ.

Най-сетне, не трѣбва да се забравя, че турцитѣ населиватъ въ грамадно болшинство нашитѣ крайгранични области въ Тракия и Добруджа. И това положение съдържа въ себе си една голѣма опасностъ. Комисията при Министерството, която въ 1932 година води преговоритѣ по прилагането на протокола отъ 1925 година, изтъква въ единъ свой докладъ, че това обстоятелство е послужило като единъ много важенъ аргументъ предъ мирната конференция за да се откъсне отъ България Южна Добруджа и Източна Тракия, и заключава че, ако политическитѣ моменти се сложатъ въ наша вреда, можемъ единъ денъ да бъдемъ изправени предъ нови и основателни искания отъ страна на турци и гърци за ректификация на границата, съ целъ да се разшири хинтерланда за тѣснитѣ имъ бѣломорски влздения.

При тия перспективи очевидно е, че ний нѣмаме никакъвъ интересъ да насърчаваме и улесняваме ланцизирането на турското насе-

ление въ България, което се схваща отъ турските ръководители като единъ етапъ къмъ пълното политическо пробуждане на турския свѣтъ въ предѣлитъ на Турция и вънъ отъ тѣхъ. Нуждата отъ самосъхранение ни налага да поддържаме здраво онази преграда, която се създаде на духовна и религиозна почва между турската република и турцитъ въ България.

Разбира се, най-радикално разрешение на проблема за турското население би било изселването имъ. Но до тогава наложително е да се поддържа досегашното културно, религиозно и образователно ниво на турското население, като се тури край на външната пропаганда. Задължителниятъ характеръ на първоначалното образование следва да се отмени по отношение на децата отъ женски полъ въ съобразностъ съ върските убеждения на това население, а по отношение на момчетата първоначалното образование не трѣбва да се налага по единъ крутъ начинъ /вж. цитираната по-горе анкета М-во на В.Р.Н.З./. Въ частностъ, следва да не се допуска никакво ланцизиране въ училищата или въ правораздаването, а напротивъ желателно е да се поддържатъ здраво старитъ турски традиции и върски убеждения, които дѣлятъ това население отъ днешната турска държава.

Такава линия на поведение отъ наша страна очевидно ще предизвика на първо време раздразнение въ Анкара, но не ще бѣде безъ полза, тъй като ще ни предпази отъ възможни ^{много по-големи} ~~важни въпроси~~ усложнения въ бѣда на малцинствена почва, и сигурно ще ускори процеса на изселването, като застави турското правителство да отвори по-широко вратитъ за своитъ сънародници.

6. Най-сетне, независимо отъ политическитъ съображения, тезата която тукъ се защитава почива на здрави юридически основи.

По въпроса за полжението и правата на турското население у насъ, ний сме длъжни да се придържаме къмъ Ньойския договоръ /чл. чл. 49-57/, тъй като малцинственитъ постановления на този договоръ сж включени въ протокола отъ 18.Х.1925 година /§ А/ и по тоя начинъ сж турени въ действие между България и Турция. Следователно, всички дипломатически постѣпки на турското правителство по въпроситъ свързани съ турското население у насъ следва да се преценяватъ

илидически отъ гледището на тоя договоръ.

Заставайки на тази база, която ни се налага по силата на протокола, ние можем и следва да отхвърлимъ всички турски постъпки и претенции, които не сж основателни отъ гледището на малцинственитъ клаузи на Ньойския договоръ или които сж несъвместими съ тѣхъ.

Такъвъ е случаятъ съ новото турско искане ⁸/за мюсюлманскитъ духовни сѣдилища у насъ/ и наистина, клаузитъ за малцинствата на Ньойския договоръ /а също и на Лозанския, Трианонския и нѣкои други мирни договори/, взети въ тѣхната съвкупность, установяватъ, много ясно следнитъ две основни положения: а/малцинственото население не е поставено подъ покровителството на неговата национална държава; то не се намира въ никакви юридически връзки съ нея и въ никаква зависимостъ отъ нея. Тѣкмо напротивъ, лицата принадлежащи къмъ едно малцинство сж подчинени напълно на държавата, въ чийто територия живѣятъ, и на нейнитъ наредби и институти [Противното би било едно нахвърнение на държавния суверенитетъ. Ако може да се говори за нѣкакво покровителство, то е това на Обществото на Народитъ]. Следователно, не може една държава да претеддира да се прилагатъ по отношение на нейнитъ сънародници, образуващи малцинство въ друга държава, реформитъ, които тя въвежда на своя територия. — б/прочее, суверенитетътъ е запазенъ, само че малцинственитъ клаузи предвиждатъ едно съществено ограничение за държавата, въ които се намиратъ малцинства, а именно задължението да гарантира еднакви свободи и права /граждански, политически, езикови и вѣрски/ на всички поданици, безъ разлика на народнотъ, езикъ и вѣронзповѣ-
ние. Това е основната мисль на малцинствени режимъ, прокарана изрично въ чл. чл. 53 и 54 на Ньойския договоръ /чл. чл. 39 и 40 на Лозанския договоръ/.

Съ други думи задачата на малцинственитъ клаузи е да се приравнатъ малцинственитъ поданици по отношение на правата и свободитъ къмъ поданицитъ отъ болшинството, а съвсемъ не да се приравнатъ къмъ сънародницитъ имъ въ тѣхната национална държава или да се подведатъ подъ сжщия знаменателъ.

А въ какво се състои турското искане за премахване на шѣрийтскитъ сѣдилища? — То преследва очевидно целта да се постави

турското население въ България подъ сѣщия режимъ на правораздаване, който се въведе напоследѣкъ въ турската република. Съ други думи прокараната реформа въ Турция да се разпростре и върху мюсюлманитѣ въ България и по тоя начинъ турското население у насъ да се приобщи къмъ турската държава. Това е едно политическо домогване *par excellence*, несъвместимо съ принципа на суверенитета и диаметрално противоположно на духа и буквата на малцинственитѣ клаузи. Ясно е, струва ми се, че ний не можемъ да удовлетвориимъ тази турска претенция, безъ да нахърнимъ съ това малцинствения режимъ въ сакитѣ му основи и да отворимъ по тоя начинъ пътя за нови апетити и домогвания въ бъдаще, противни на договора.

Отъ друга страна не по-малко ясно е, че ако би трѣбвало да удовлетвориимъ въпросното искане, ще ни се наложи да измѣнимъ нѣкои основни сѣдоустройствени начала у насъ, да признаемъ на общитѣ граждански сѣдилища компетентностъ за разглеждане на дѣлата на мюсюлманитѣ изъ областта на семейното право, каквато компетентностъ тия сѣдилища нѣматъ по отношение на никой ^{български} поданици. ~~Явно~~ При тия условия, въпросното турско искане засега суверенитета на държавата и съставлява недопустимо вмѣшателство въ вътрешнитѣ работи.

7. Заклучение. Изложеното до тукъ ни налага, струва ми се, да заключимъ, че турското искане за премахване на духовнитѣ сѣдилища у насъ следва да се отхвърли. Въ добавка може да се изтъкне и факта, че не се вижда щото турското население въ своята съвокупностъ да желае премахването на ~~шариата~~ шариата; напротивъ то остава привързано къмъ своитѣ вѣрски традиции.

Но, за да не изглежда, че нашиятъ отказъ почива на твърде формални съображения и главно за да не предизвикаме упрека, че не проявяваме достатъчно добра воля къмъ въпросното турско внушение, ние бихме могли, струва ми се, съ пълно основание и твърде умѣстно да представимъ нѣши насрѣщни искания въ областта на малцинствата.

Най-уместно и най-оправдано би било, може би, да поискаме въ случая, щото турското правителство да прокара въ своето законодателство нашитѣ схващания относно правното положение и имотитѣ на

Светата Екзархия, относно нейната юрисдикция по нѣкои дѣла на българитѣ турски поданици, както и относно режима на българскитѣ училища въ Турция.

При подобна постановка на въпроса, откриватъ се две възможности: или турското правителство ще се види принудено, което е най-вѣроятно/ да оттегли своитѣ нови искания относно ланцизирането на турското население у насъ, или пъкъ ще трѣбва да възприеме частъ отъ нашитѣ искания и въ такъвъ случай нашата отстъпка, ако се решимъ на такава, би получила надлежна компенсация.

София, 26 Февруарий 1936 година.

I СЕКРЕТАРЪ:

ПОВЪРИТЕЛНО

ДО ГОСПОДИНА МИНИСТЪРЪ-ПРЕДСЕДАТЕЛЯ
И МИНИСТЪРЪ НА ВЪНШНИТЕ РАБОТИ И НА ИЗПОВЪ-
ДАНИЯТА

Т у н з

146
137

1. XI. 1936.
КРАТКО ИЗЛОЖЕНИЕ

4/11/36

ОТЪ ВЛ. ТОДОРОВЪ-ХИЩАЛОВЪ ПО:

1. Шерийскитѣ сѣдилища,
2. Главното Мухтийство и
3. Организирането на българскитѣ мухамедами.

Ф. 166, оп. 1, а. е. 890, л. 137-139

*Продано ми
от Г. М. М. Мусеулов*

ГОСПОДИНЪ МИНИСТЪРЪ-ПРЕДСЕДАТЕЛЪ,

Вземайки поводъ отъ едно писмо отъ заинтересована стрѣ-
на съобщение на издавания въ Кайро арабски вестникъ "ЕЛЪ БАЛАХЪ",
както и телеграмното извѣстие на турския офицеръ "ДЖУМХУРИЕТЪ"
/бр. 4294 отъ 29 априлъ т. г. / и на в. "ХАБЕРЪ" /29. IV. т. г. / по "пред-
стоящото" премахване на шерийскитѣ сѣдилища въ България, ще ми поз-
волите да се обърна още веднѣж почтително къмъ Васъ и се изказа
много на кратко по въпроса, убеденъ, че и този пътъ ще ме удостоите
съ същото онова просветено внимание, съ което сте удостоили и пър-
вото ми до Васъ изложение.

1. Премахването на шерийскитѣ сѣдилища въ България е една
отъ главнитѣ задачи на добре организираната у насъ още кемалиска
пропаганда, чийто пламенъ и твърди усилия въ тази насока датиратъ
отъ 1927 година. Кемалисткото движение, както много добре знаете,
е *par excellence* лично, антиклерикално, когато уредбата и ор-
ганизацията на нашето мухамеданство е на чисто клерикална и тео-
кратична база. Шерийскитѣ сѣдилища сѣ емаиация на Корама. Не може
да има шерийски сѣдъ безъ Корама и обратно. Първиятъ и непосред-
ственъ резултатъ отъ премахването на шерийскитѣ сѣдилища, нареченъ
"мехакими шерийе", ще бѣде затварянето на Шумейското висше и средно
мухамеданско духовно училище, което отъ петъ години насамъ мохаме-
дъ, БЕЗЪ ШУМЪ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА, да го издигнемъ до завидна висота

1777

ва да стане днес сръдище НА ТРИМИЛИОННОТО МУХАМЕДАНСКО НАСЕЛЕНИЕ ВЪ БЪЛГАРСКИЯ ПОЛУОСТРОВЪ, както Каирското мухамеданско духовно училище е сръдище на азиатските мухамедани — араби, кърди, лази и др. Само въ Бгославия, гдето шерийските сѣдилища продължаватъ още да съществуватъ, има единъ милионъ шестотинъ хиляди мухамедани. Като се има предвидъ днешното незавидно положение на обезоръжена и слаба България, доброто настроение на едно тъй многобройно балканско мухамеданско население не може да не е, струва ми се, отъ голяма полза за масъ българитѣ. Бгославияското правителство, което е изпратило напоследѣкъ въ Хемевския мухамедански конгресъ свои делегати, е получило благодарствено писмо отъ президиума, за религиозната свобода и доброто положение на мухамеданитѣ въ тази страна. Ние сме сега въ търговски връзки съ Сирия и Египетъ, гдето думата на мухамеданството не е безъ значение предъ 400-милионния мухамедански свѣтъ. Но съ премахването на шерийските сѣдилища у насъ не само Шумевската мухамеданска духовна академия става безпредметна, но и всички муфтии, маиби, хадии и хатиби оставатъ почти безъ работа, което ще рече "да се провземе отъ вътре крепостта на българското мухамеданство". Независимо, обаче, отъ горните религиозни предпоставки и съображения, има и другъ единъ важенъ въпросъ отъ чисто материално естество. Споредъ мухамеданската юриспруденция "усули-фихихъ", базирана изключително върху Корана, не може единъ режигатъ "муртедъ", единъ антиклерикалъ, единъ лаикъ да участвува въ наследство, разгледамо предъ шерийски сѣдъ. Това ще рече, че единъ кемалистъ, като лаикъ, не може да наследи оставалитѣ въ България отъ баща, майка, братя и роднини — мухамедани движими и недвижими имъти. Такива случаи не сѣ единични у насъ, тѣ сѣ легионъ. Ето къде е чувствителната точка на въпроса.

Колкото проломътъ между турскитѣ кемалисти и българскитѣ мухамедани е непроходимъ, толкова и опасността отъ създаване отъ нашето 600-хилядно мухамеданство едно турско кемалистко малцимство става невъзможна. Четири осмивки, принципни различни раздѣлятъ по настоящемъ българскитѣ мухамедани отъ кемалистка Турция.

1. Турскитѣ кемалисти отъ три години масовъ създадоха новъ езикъ, нареченъ "кемалистки езикъ" — една нова езикова креация, непохватна за нашитѣ мухамедани, състояща се отъ изключително турски думи, безъ арабски и персийски изрази, когато българското мухамеданство си има

136 147

и желас да си има арабо-персийския диалект, наречен отомански език. 2. Кемалистите са чисто малци, антиклерикали, а машит мухамедами — чисто религиозни, теократи. 3. Кемалистите си служат с латиницата, когато машит упорствуват въ посветеното от Корана арабоко писмо и 4. Кемалистите оъзнателно си избраха свѣтско, малчмо законодателство, когато машит 600 — хиляди мухамедами желаят да имат вѣрско, теократично законодателство. Така че разликата въ вѣра, езикъ, писменностъ и законодателство е това, което пречи и вимага ще пречи — ако разбираме съумѣемъ да запазимъ днешнитъ си позиции — ва създаваме у насъ едно противобългарско и добре организирано турско — кемалистко малцимство.

2. По въпроса за Главния мѣфтия честъ ми е да Ви изложа ма кратко, Господиъ Министъръ-Председателъ, следното:

Сегашниятъ Главенъ мѣфтия на България г. Хусеинъ Ахмедовъ е човекъ искрено привързанъ къмъ малата стража. Рѣдко мухамеданинъ е засвидѣтелствувалъ толкова обичъ и вѣрностъ къмъ България. Човекъ съ такъвъ изпитанъ характеръ, здравъ разумъ и обигранъ малчмо за своята деликатна мисия, рѣдко се намира. Все пакъ, ако изключителния държавни съображения налагатъ времешното му отдѣляне отъ ваемакия отъ него постъ, въ такъвъ случай позволявамъ си да изкажа следното скромно мнение: да му се даде отъ 3 до 6-месеченъ отпускъ по болестъ и безъ да се мазамачава титуляръ да се повърни управата на Главното Мѣфтийство на свършилия Шумейската духовна академия Акыфъ Ефемди, когото поамавамъ като честенъ и благонадежденъ. На първата медѣля отъ месецъ юний става всяка година тържествения актъ на Шумейската мухамеданска академия, въ който присѣствуватъ всички мѣфтии, малби и множество гости-мухамедами изъ цяла България. Отъ 4 години масамъ и азъ имамъ честъ да присѣствувамъ на този празникъ, като специаленъ прѣтѣмникъ на Министерството на народното просвѣщение. Въ това именно учийно тържество Главниятъ мѣфтия може предъ всички да съобщи, че по здравословни причини се оттегля ма почивка. По този начинъ 1/ ще се каже на българското мухамеданство, че меговиятъ духовенъ глава ма е въ мемилостъ предъ българското правителство, 2/ ще се отеме възможността на турската-кемалистка прѣса да квѣлкува зломанѣremo и темденци-

-4-

овко времето отделяме на Главния мюфтия от своя постъ и
3/ ще се тури край на неосъстоятелната и пакостна мълва, че ние
по този въпрос действуваме под натиска на чужда власт. На-
дейки по този начин личността и авторитета на един главен
мюфтия от ръката на сегашния, ние фактически предпоставяме на-
пето мухамедаство от опасните прийоми на билмите и богати
кемалистки агенти у насъ. Знайте е, че народната маса не се до-
върля на слабия и обезправения, а предпочита силния, почитания
от властта човекъ.

3. На края ще ми позволите да се изкажа, все така кратко,
и по другъ още единъ въпросъ, който заслужава Вашето просвътно
внимание и не бива вече да стои неразрешенъ:

Организирането на българското мухамедаство ЗА САМОСТО-
ЯТЕЛНА И НЕПРЕДИЗВИКАТЕЛНА ВОРБА, ширечъ освъ маща маща, е
дало до сега отлични резултати. Но въ него липсва, за жалостъ,
координатите, въ него няма приемственостъ.

Мухамедашкия въпросъ у насъ продължава да се управлява
отъ три отделни министерства: 1. Министерството на външните
работи и на изповѣданията управлява и контролира мухамедашкия
външнорелигиозни институти. 2. Министерството на народното просвъ-
щение уредва мухамедашкия учебни заведения, възлизаци на 250
училища, и 3. Министерството на вътрешните работи следи за и
уредва проявите на мюсюлманското маселение въ България. Отъ
тукъ и липса на всъщнава хомогенностъ и приемственостъ, която
винаги е давала лоши резултати, особено при партизански режимъ
и хетерогененъ кабинетъ — единиятъ пише, другиятъ разнаря. Отъ
друга пъкъ страна, при честата смяна на ръководните фактори у
насъ — министри, главни секретари, инспектори, управници и други,
докато единъ се освѣтля и запознае съ мухамедашкия комплексъ,
идватъ нови, несведущи по въпроса управници. Да се освѣтля тъ
постоянно моводоплитъ съ писмени и устни изложения не е въз-
можно. На това няма физическа възможностъ. За да се тури,
май-после, край на тази аномалия, ще извършите, бихте уверени,
ГОСПОДИНЪ МИНИСТЪРЪ-ПРЕДСЕДАТЕЛЮ, актъ на висша държавна
мудростъ, ако назначите единъ постояненъ комитетъ отъ сведущи
по въпроса хора, отъ единъ представителъ на Външното министер-

-5-

тво /г.Иванъ Стояновъ/,единъ представителъ отъ Народното министерство /г.Николай Тодоровъ/ и единъ представителъ отъ Външното Министерство /г.Тодоръ Карагеоргиевъ/,който комитетъ да проучва,обсужда и решава,обмислено и компетентно, всички въпроси — училищни,общински и външноповѣдни — и изпраща своето заключение до респективното министерство. Само по този начинъ може да се постигне окази приемственостъ,хомогенностъ и компетентностъ по мухамедашкия комплексъ,който,както много добре знаете,обхваща 1. ПОМАШКИЯ ВЪПРОСЪ. — привличане и осъзнаване на помака,като българинъ,не по досегашнитъ приноси и средства,а чрезъ любовъ и правда.Днесъ,помакката колективна душа е мапълно отровна отъ наши грѣшки въ миналото.Чрезъ бързи мо тактични мѣрки,помацитъ трѣбва да се привържатъ къмъ родната земя,въ противенъ случай ме е изключена вѣроятността,чрезъ примамки и пропаганда,да бждатъ тѣ привлечени мататѣкъ Родопитѣ и да се осществи,по този начинъ,тайното споразумѣние на гърцитѣ съ кемалиститѣ — ДА СЕ ЗАДЪРЖИ ПЪТЯ НА БЪЛГАРИЯ КЪМЪ ЕГЕЙСКО МОРЕ,ЧРЕЗЪ НАСТАНЯВАНЕ НА ПОМАЦИТЪ ВЪ ГРЪЦКА ТРАКИЯ. 2. ПРЕДНАЗНАЧЕНЪ АНТИКЕМАЛИСТКИ НАДЗОРЪ — чрезъ контрола на турската преса,антикемалистка безшумна дейностъ и информация служба и 3. ОРГАНИЗИРАНЕ НА БЪЛГАРСКОТО МУХАМЕДАНСТВО. Само чрезъ такъвъ единенъ и компетентенъ комитетъ ще се избѣгнатъ ония меминуеми по мѣкога дразнеми отъ наша страна,мо и основа престѣпно ^{противо} (народно) мехайство,което може да ни създаде една нова,несравнемо по-опасна отъ влашката,народна язва отъ естество да тормови и спхва ва винаги политическия и културенъ възходъ на България.

Позволете ми да завършимъ,ГОСПОДИНЪ МИНИСТЪРЪ-ПРЕДСЕДАТЕЛЮ, съ следния политически лозунгъ на г.Ружди Арасъ: «Съ Болшевишка Русия,често обича да повтаря той,сме приятели,сѣзаници; НО БОЛШЕВИЗМА ВЪ ТУРЦИЯ АЗЪ НЕ ПОЗВОЛЯВАМЪ.» Има,струва ми се,да ни се сѣрди уважаемия г.Арасъ,ако почувствува ^{той} поме^{той}и разбере,че и ние българитѣ съ Кемалистка Турция желаемъ искрено приятелство и лоялно сѣседство,НО ПРОТИВОБЪЛГАРСКИ КЕМАЕЛИЗЪМЪ ВЪ БЪЛГАРИЯ НМА ДА ПОЗВОЛИМЪ.

София,6.V.1936 г.

Съ отлично почитание:

*В. Тодоровъ - Тиндаловъ
Освобожден - изорникъ.*

Belge 63

N: 384

8. III. 1936 г.

До г. Министра на народното просвещение

Т У К З

8. III. 1936 г.

Донасямъ Ви, Господинъ Министре, че въ изпълнение на повърителната Ви заповѣдь подъ № 1126 отъ 3. Ялий т. г. и заповѣдь № 1218 отъ 17 влий с. г. заминахъ на 20 м. м. за градоветъ указани въ последната заповѣдь и отъ проучването, което направихъ се установи:

1/ Въ гр. Хасково и Хасковска околия кемалистка пропаганда нѣма. Въ частнитъ турски училища учители кемалисти нѣма. Турската легация въ Софи за да бѣде въ течение на живота и проявитъ на турското население въ града и околията е оставила въ сѣдия градъ като свой агентъ Мустафа Нури Хусниевъ, познатъ на населението и на властѣта. Сѣдия не работи нидо, а жи вѣе охолно. Всѣки месецъ идва въ София на докладъ въ Турската легация, за инструкции и пари. Членоветъ на Училищното настоятелство и учителитъ въ частнитъ турски училища сѣ предани на държавата служители.

2/ Градъ Хърджали е центъръ на турската пропаганда за бившия Мастанлийски окръгъ и гр. Златоградъ отъ бившия Пашмаклийски окръгъ. Тамъ живѣятъ най-богатитъ и най-просвѣтитъ турци отъ този край. До преди 19 май 1934 год. имаше три турски организации: Туранъ, Алпарсланъ и Лефкатъ Хаири които подъ булото на благотворителностъ и спортуване организираха турското население и провеждаха политиката на турското правителство, която се състои въ осъзнаване на турското население, повдигане на духа му, възприемане на реформитъ на Мустафа Кемалъ и др. Следъ 19 май 1934 год. тѣзи организации продължаватъ да съществуватъ, обаче, тайно. Некои отъ членоветъ на д-во "Алпарсланъ" влиззоха въ българския спортни клубъ "Родопски соколъ". Главенъ агентъ на Турската легация за този край бѣ Мехмедъ Така ноолу, бившъ редакторъ на в. Родопи, сега въ бѣгство въ Турция. Замѣсенъ е въ Пловдивския шпионажъ, по който нераздѣлния му другаръ Вахдетъ Джевдетовъ на 9 вий т. г. бѣлъ осъденъ отъ Пловдивския областенъ съдъ на 10 год строгъ тѣмниченъ затворъ. А. Вахдетъ Джевдетовъ е бившъ началникъ на в. кѣфитъ при Главното мѣфтидство. Неговата сестра Зехра Джевдетова е учитека въ турското основно училище въ гр. Пловдивъ. Членоветъ на училищното настоятелство и учителитъ въ частнитъ турски училища сѣ изключени на учителя Нури Ахмедъ Хусениевъ, сѣ предани на държавата служители.

Прилагамъ списъци на най-дейнитъ членови на тѣзи организации. Всички останали жители на Хърджали и околията сѣ най-лоялни български поданици и най-честни данъкоплатци.

3/ Въ гр. Момчилградъ до 19 май 1934 год. имаше една турска организация Туранъ, ръководена отъ гр. Хърджали, но следъ тая дата сѣдата не проявява никакъв животъ. Членоветъ на училищното настоятелство и учителитъ отъ частнитъ турски училища сѣ изключени на 3, за които представямъ списъкъ: предани на държавата служители. Всички останали жители на града и околията сѣ най-лоялни български поданици и честни данъкоплатци.

4/ Въ гр. Ардино и околията следъ 19 май 1934 год. кемалистка пропаганда нѣма. Членоветъ на училищното настоятелство и учителитъ въ частнитъ турски училища сѣ изключени на 3, за които представямъ списъкъ: предани на държавата служители.

*и преди тази дата са обяснени, че турците са готови да се откажат от
и. о. м. С. В. 2010*
д-во бѣ направило писмено оплакване до турското правителство отъ лошото
третиране на турското население отъ българскитѣ власти.

5/ Въ гр. Крумовградъ и околнѣта кемалистска пропаганда, както преди 19 май 1934 год., така и следъ тая дата нѣма. Въ тази околия живѣе най-мирното население и най-добритѣ данъкоплатци, но най-злочесто. Нѣма друга околия въ държаватанин, населението на която да е било така ограбвано, бито и разкарвано. За голѣмо съжаление, така е и сега. Неразумни управници, жестоки кметски намѣстници, и полицаи сѣ подлудили това мирно население, което не знае вече кому да се оплаква и какъ да убеди мѣстителитѣ си, че и самъ Мустафа Кемалъ да отиде тамъ, пакъ нѣма кой да вдигне ръка противъ Българската държава. И ако Вътрешното Министерство не вземе бързи мѣрки за успокоение на това турско население, страданията ще накаратъ нѣкой по-характерни хора да помислятъ за отмицение, а единъ пътъ това допусне ли се, послѣдствията ще бѣдатъ много лоши. Позволихъ си да предупредя Околийския управителъ, и Ст. Загорския Областенъ инспекторъ, който бѣ таиъ по анкети, за лошитѣ послѣдствия отъ това измицване на населението, което е готово всичко да даде на държавата, а нищо не иска освѣнъ законно и човѣшко отношение.

6/ Градъ Златоградъ и селата на околнѣта сѣ населени повече съ помаци. Българи има около 800 д. Турци живѣятъ само въ общината Кирликъ. Преди 19 май 1934 год. имаше силна кемалистска пропаганда, резултатъ на която е насоченото незаконно изселване на помаци съ семействата си. Тая пропаганда сѣ ръководеше отъ органи на турското правителство и установили се въ гр. Гьмурджина и подпомагани отъ гръцкитѣ военни, полицейски и митнически власти. Позволяванъ сѣ свободата да заява, че бѣгството на помацитѣ сѣ дължи до голѣма степенъ и на липсата на единна държавна политика по отношение на сѣдитѣ. Всѣки шефъ на учреждение — околийски управителъ, полицейски началникъ, данъченъ началникъ, митнически управителъ, лесничей, училищенъ инспекторъ, инженеръ, граниченъ офицеръ, агрономъ и др. сѣ престаравали въ службата си и сѣ правели разпорежданията си тъй както всѣки разбира, единъ другъ сѣ си пречели въ службата, излагали сѣ се предъ населението и затова крайния резултатъ е билъ винаги печаленъ. Атъ тѣхната неразбория е страдало населението. Съ изключение на училището въ с. Кирликъ всѣки сѣ народни. Сега кемалистска пропаганда нѣма, но това затисне нѣма да продължи за много, ако не коригираме отношенията си съ помацитѣ и не имъ създадемъ условия за по-сносенъ животъ. Това попада въ общата политика на правителството.

7/ Гр. Пловдивъ е главна централа за цяна България за пропаганда и шпионажъ. Тукъ всичко се върти по нареждане отъ турския консулъ. Главни негови помощници въ провеждане на политиката му сѣ Директора на прогимназията Халидъ Садетиновъ и председателя на училищното настоятелство Раифъ Адилъ Джуровъ. Вториятъ е помакъ отъ с. Чепеларе, завършилъ Пловдивското търговско училище. За двамата Пловдивската областна полицейска инспекция има мнение, че сѣ оръдия на турския консулъ и проводници на политиката му, но е безсилна да ги обезвреди по причини, че се протекиратъ отъ влиятелни лица. Не отдавна училищното настоятелство е било уволнено, но само следъ 2-3 дни е било на ново възстановено по настояването на сѣдитѣ влиятелни лица.

Директора на прогимназията Халидъ Садетиновъ и председателя на училищното настоятелство Раифъ Адилъ Джуровъ сѣ интимни приятели на Вахдетъ Джавлатовъ, осъденъ на 9 г. т. п. отъ Пловдивския областенъ съдъ на 10 септ. 1934 г. иратъ Гьмюрджинъ заговоръ да мине въ манастиръ въ манастиръ на 7000

и почина и брат на държавата ни - Зекра Диббарова, ирод
 ирава да учише -
 ствува в частното турско училище в гр. Пловдив. Дваната представители
 на турския училища на 16 вий т.г. в 23.1/2 часа сх посрѣнали на гара
 Пловдив турския военен аташе идящ отъ София, завели го в къщата на бс
 гатия и виден кемалист Мехмед Таксим бей, дето разговаряли нѣколко
 часа. Мехмед Таксим бей е настоявал миналата година предъ учителя Мех-
 мед фикри да престане да преподава обща история, а да преподава вмѣсто
 нея - турска история. Понеже Мехмед фикри не се съгласил, тази година не
 е учител, а нѣма да бѣде такъв и за в бѣдаче ако не се промѣни състави
 на училищното настоятелство. Схдия Мехмед фикри залови 2 тетрадки в два
 ма ученици, отъ които тетрадки е видно, че по история не се преподава пред
 виденото в програмата, а свършено друго. Една отъ тия тетрадки своевре-
 менно представихъ в Министерството, а другата е испратена на Пловдивския
 областен полицейски инспекторъ. Преди около 20 дни Мехмед Таксим бей
 заминал за Цариградъ. Както преди заминаването си, така и следъ завръщане
 то си схдия се е съвѣщавалъ съ Директора на прогимназията и председателя
 училищното настоятелство в къщата на бабата на последния. Схдитъ сх из-
 вестни на всички турци в България като главни агенти на турската легаци
 и шпиони на Турция. Особено е опасенъ председателя на училищното настоя-
 телство Раифъ Адилъ Дяуровъ, понеже е помакъ. Азъ имахъ случай да говоря
 съ него в продължение на 2 часа и когато загатнахъ за произхода на пома-
 цитъ, той съ най-сериозенъ тонъ ми заяви, че по тоя въпросъ не желае да
 говори. Презъ изтеклата година в III-ти класъ на прогимназията по въроу-
 чение е предадено само 8 страници за цѣлата година. Никой не знае какво
 е предавано в останалитъ часове. В училището се работи повече съ латин-
 ската азбука, а по-малко съ арабската. За голѣмо съжаление тѣзи врагове на
 държавата ни сх намѣрили крепители - влиятелни политически и военни лица
 по единъ чиновникъ в полицейската инспекция и Областната училищна инспе-
 ция. Поради това до сега дейността на тѣзи чужди агенти не е била свързана
 и прекратена.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ. Турска пропаганда в Царството до 1915 год. е нѣмало. Тя е поч-
 нала отъ 1919 год., непосредствено следъ злополучната война. Първия резул-
 татъ отъ нея се почувствува презъ лѣтото на 1919 год. презъ време на зако-
 нодателнитъ избори. Тогава в бившия Гимурджински окръгъ, в който влизаха
 всички околии на западна тракия и околитъ Крумовградска, Момчилградска,
 Кърджалийска, Ардинска, Златоградска - отъ бившия Мостанлийски окръгъ - по-
 вечето отъ населението бойкотира изборитъ. Това стана по нареждане отъ
 турското правителство. Отъ тогава до сега пропагандата продължава да вър-
 ти своето дѣло - кога по-активно, кога по-прекрито, а по нѣкога безъ никак-
 ви признаци - в зависимостъ отъ управлението в страната и отъ мѣрцитъ
 които се взематъ противъ нея. За Северна България гнезда на пропаганда и
 шпионажъ сж: София, Варна, Шуменъ, Русе и Разградъ, а за Южна България: София,
 Пловдивъ, Кърджали, Вургазъ и Ямболъ. За да се противодействува успѣшно на
 тази пропаганда и шпионажъ трѣбва да се освободимъ отъ всички околийски
 и окръжни мѣстни кемалисти, отъ всички училищни настоятелства съ членове
 кемалисти и всички учители кемалисти. Това направи ли се, пропаганда неже
 да има, но не в тѣзи голѣми и опасни размѣри, както сега. Отъ голѣма полза
 ще бѣде и тайното разузнаване на учителитъ българи, които трѣбва да донес-
 ятъ на околийскитъ и областни училищни инспектори, а така сжщо и на най-
 близкитъ полицейски власти за всички прояви отъ учители, ученици или сво-

У.

бодни граждани турци. Не погледнемъ ли сиреозно на този въпросъ, не вземемъ ли нуждитъ предпазни мѣрки и не уредимъ ли разузнаване и контръ шпионажъ – последствията ще бѣдатъ много лоши и ще се повторятъ и другадѣ случантѣ, каквито имаше миналата година въ Нова Загора, Ямболъ и с. Устина – въ училищата вмѣсто ликътъ на Н. В. Царя да се виждатъ портретитѣ на Мустафа Кемалъ, Зия Гьокъ Алпъ, Намыкъ Кемалъ и др.

Въ обходенитѣ отъ менъ градове установихъ връзки чрезъ довѣрени лица – турски учители, длъжностни лица при Мѣстийствата и др.

РЪКОВОДИТЕЛЪ НА СЛУЖБАТА:

Belge 64

До Господина Министра

на народното просвещение

23. X. 1936. Т. У. К. З.

op. 177, m. 2, a.e. 723, l. 6-8

1126. Докасямъ Ви, Господинъ Министре, че въ изпълнение на заповѣдта Ви подъ № 1457 отъ 2. того заминахъ на 4 т.м. за градоветъ указани въ същата заповѣдъ и отъ разузнаването, което напразихъ се установи:

1. Въ гр. Търговище и млади и стари сѫ кемалисти. Никой не желае децата имъ да се учатъ по арабската азбука, която едва презъ второто полугодие на миналата година е въведена въ основното училище. Ученицитъ отъ прогимназията и тази година де водятъ занятията си по латинската азбука, понеже никой незнае да чете и пише по арабската азбука. Водачи на кемалисткото движение сѫ: Мехмедъ Фанковъ – търговецъ, Ибрахимъ Ахмедовъ Еминъ и Мустафа Исмаиловъ Чауловъ. На 11 того заварихъ при околийския училищенъ инспекторъ делегация отъ около 10 души турци, които го молеа да направи потрѣбното за закриване на частното имъ училище и откриване, въесто него народно училище. Това тѣ вършатъ по нареждане отъ водачитъ на кемалисткото движение като протестъ противъ събититъ, които се правили за въвеждането на латинската азбука. Пропагандата тукъ взела голѣми размѣри, поради което турското население отъ миналата година масово се изселва въ Турция. Дружество "Туранъ" продължава тайно да съществува. Прилагамъ списъкъ на учителитъ кемалисти презъ учебната 1935/1936 год.

2. Въ гр. Омуртогъ и околнѣта въ миналото турската пропаганда е била доста силна, особено когато директоръ на турското училище е билъ Мехмедъ Еминъ Камиловъ – заминалъ миналата година за Турция. Благодарение взетитъ мѣрки отъ околийския училищенъ инспекторъ Филиповъ, всички учители кемалисти сѫ отстранени и сега въ града и околнѣта нѣма нито единъ такъвъ.

3. Въ гр. Преславъ и околнѣта турска пропаганда почти нѣма, защото турското население числено е слабо. Само въ с. Анково всички турци заедно съ учителя си Ахмедъ Назировъ Лекливановъ сѫ кемалисти.

4. Въ гр. Провадия всички турци сѫ кемалисти. Борбата срещу пропагандата както въ града, така и въ околнѣта е трудна, защото същата е взела вече голѣми размѣри, и до сега не е направено нищо за нейното унищожение или намаление. Близостта на Варна и Бургасъ е допринесло доста за нейния успѣхъ. Тукъ видѣхъ младежи пияли турци да буйствуватъ неосезпокоявани отъ никого. Свободихъ това на околийския управителъ, който обеща да падпомогне усилията на околийския училищенъ инспекторъ и мѣстния комитетъ въ борбата имъ срещу кемалисткото движение за неговото унищожаване или намаляване. Както младежитъ, така и възрастнитъ не само, че не уважаватъ мѣстнитъ си и проповѣдникитъ си, но ги подиграватъ изъ улицитъ и кафенетата. Тукъ има две турски патриотични организации: "Челикъ" и "Истикбалъ"/бѣдаде/. Прилагамъ списъци на учителитъ кемалисти и на настоятелствата на организациятъ.

5. Гр. Шибани е най-близкото село на границата на България и е населено сѫ само турци.

е почувствувало силно и дѣлово презъ 1927 год. Презъ 1929 год. тукъ сѣ се събрали на конгресъ всички турски учители отъ България. На този конгресъ е билъ избранъ за водачъ на движението за цѣла България покойния Бекиръ Саткъ - бившъ народенъ представителъ. На сѣкия конгресъ е било рѣшено свикването на другъ такъвъ въ София, който се е състоялъ следъ единъ месецъ на сѣдмата година. На този вторъ конгресъ е образувана организацията "Диванъ Риасетъ"/мѣдъръ съветъ/, целѣта на която е била: 1/културно повдигане на турското население и неговото осъзнаване; 2/провеждане националнитѣ идеи на Мустафа Кемалъ и 3/обособяване на турското население като малцинство за защита на интереситѣ си. Делегатитѣ учители, които сѣ взели участие и въ Шуменския конгресъ сѣ избрали въ присѣдствіето на турския пълномощенъ Министъръ и турския воененъ аташе за ръководители на тази организация 5 души начело съ Бекиръ Саткъ. На сѣкия конгресъ сѣ биле избрани други 20 души - постоянненъ съветъ при "Диванъ Риасетъ" и 40 души - висшъ организационенъ съветъ. Конгресиститѣ изработили уставъ на организацията съдържанието на който въ нѣщо не се е отличавало отъ това въ устава на "Халкъ Фъркасъ"/народна партия въ Турция/. Решаватъ издаването на в. Дели Орманъ, като за пръвъ неговъ ръководителъ сѣ назначили Халилъ Помаковъ отъ гр. Русе. По това време организациитѣ "Туранъ" и "Алтънъ Орду" почнали да развиватъ трѣскава дѣйностъ и приели за членове по-големата частъ младежи на гр. Шуменъ. Презъ 1930 год. въ Шуменъ е образувано благотворително дружество "Джаміетъ Хайрие", което е добило такава сила, че е налагало такси за кръжаване, венчаване и погребение по 100 - 500 лв., а е имало случаи да налагатъ и по-големи такси - до 3.000 лв. Инициатори за неговото основаване сѣ биле: Османъ Рашидовъ, лѣкаря Д-ръ Топузовъ, Мемдухъ Т. Токатлиевъ, Х. Ибраимъ и Османъ Катранджи, които сѣ съставлявали и настоятелството на д-во "Алтънъ Орду". Подъ формата на благотворителностъ членоветѣ на това дружество сѣ развивали политическа дѣйностъ. Събираниитѣ суми сѣ биле употребявани за организационни и пропагандни цѣли. Ения сведенослужители, които сѣ се противопоставяли за събиране по такъвъ начинъ на суми сѣ биле заплашвани съ смъртъ. И отъ страхъ всички сѣ отказвали да извършватъ религиознитѣ обряди докото не получатъ таксата, която внасяли въ касата на "Джаміетъ Хайрие" средъ квитанция. Следъ 19 май както всички български партии престанаха явно да съществуватъ, така и турскитѣ организации престанаха явно да съществуватъ и скриха архивитѣ си. Страхувайки се отъ преследванията на полицейскитѣ власти, водачитѣ на движението престанаха да синоватъ изъ градоветѣ и селата. Тѣ намѣриха добри агенти въ лицето на турскитѣ учители, които и сега работятъ не само за осъзнаването на турската младежъ, но върпатъ и шпионѣшъ въ полза на Турция. Установи се документално, че е вършилъ шпионѣшъ и Директора на прогимназията въ Шуменъ Ахмедъ Аптураиановъ отъ с. Развигорово/Кулфаларъ/. Сѣдѣятъ за да не попадне въ рѣцетѣ на властѣта и сѣденъ, преди около 2.1/2 месеци избѣгалъ въ Русе, отъ тамъ - въ Румѣния, и отъ тамъ - въ Турция. Несъзнателно орѣдѣ на турската пропаганда е и учителя българинъ въ турската гимназия Кардаловъ, който трѣбва да бѣде смѣненъ за да не стане поопасенъ. Напоследѣкъ аген-

бегена, се скоро ще дойде денят в който ще бъдат освободени и при-

близък, защото свободна Българска държава никога не е имало повече отъ 50 години, затова всички трѣбва да бъдатъ готови за великиятъ часъ, а не като презъ 1912 година да бездействуватъ като стадо овце въ тила на неприятелската българска армия и че ще действуватъ споредъ нарежданията които ще получатъ. Говорили още, че въ тази война Турция ще бъде подпомогната отъ своитѣ съюзници ромѣни, сърби и гърци. Както презъ време на разнитѣ конгреси на националиститѣ турци, така и презъ всичкото време на организирането и развиването на тѣхнитѣ организации, бившия главенъ мѣфтия Всениъ Ахмедовъ се държалъ враждебно къмъ тѣхъ. А въ сѣщото време българското правителство не само, че не е вземало никакви мѣрки за разузнаване и противодействие, но е търпѣло на служба въ Внтрешното Министерство водача на движението Мехмедъ Джелиловъ. Бившия началникъ на вѣронзповѣдното отдѣление при Министерството на външнитѣ работи г. Цвѣтиновъ е викалъ въ Министерството бившия главенъ мѣфтия и го опреквалъ за неговото държане къмъ това движение. На чело на шпионажа, пропагандата и организиране населенията въ Шуменска областъ стои турския консулъ въ Варна. Следъ смъртта на водача на движението Бекиръ Садкъ, водачеството е било повѣрено на Мехмедъ Джелиловъ, редакторъ на в. Дору-Нолъ, който излиза въ София. Сѣщия презъ 1928/1930 год. е билъ на служба при Министъръ Председателя г. Андрея Ляпчевъ, а сѣдѣновременно е билъ на служба и при турската легация. Голѣма дейность развива и неговия синъ Шах-бединъ, който за труда си получава възнаграждение отъ турската легация. Орѣдие на турската пропаганда въ България сѣ още новия главенъ мѣфтия Абдула Х. Мустафовъ, известенъ на Дирекцията на полицията и българитѣ Димитъръ Ачковъ, жителъ на гр. София личенъ приятелъ на Мустафа Кемалъ и Петъръ Маджаровъ отъ гр. Шуменъ, тоже известни на Дирекцията на полицията. Важни центрове на кемалистката пропаганда сѣ още градоветѣ Русе, Разградъ и Варна, които градове е необходимо да посетятъ и извърша необходимата пропаганда въ тѣзи околии. Прилагамъ списъкъ на главнитѣ агенти на турската пропаганда въ гр. Шуменъ и околията и.

РЪКОВОДИТЕЛЪ НА СЛУЖБАТА:

Ахмедовъ

25. XII. 1936.

A-639

25. XII. 1936.

ф. 147, м. 2, к. в. 423, л. 9-10

До Господина
Министър на народното прос-
вѣдение

Т у к ъ

1126. Донесамъ Ви, Господинъ Министре, че на основание на заповѣдта Ви подъ № 2962 отъ 3. XII. т. г. обиколнихъ посоченитѣ въ същата заповѣдь градове и отъ разузнаването което направихъ се установи следното:

1. Въ градъ Русе кемалистката пропаганда съществува отъ 1929 год., непосредствено следъ пуменския конгресъ на всички турски учители въ България. И тукъ както въ всички градове въ които живѣятъ турци е била основана "културно-просвѣтна и спортна организация" "Туракъ". Съгласно решението на конгреса на националиститѣ турци въ София, състоялъ се презъ 1929 год. — единъ месецъ следъ пуменския тахъвъз — въ Русе е починалъ да излиза в. "Дели орманъ" съ ръководителъ Халилъ Помаковъ. Особени прояви отъ турцитѣ кемалисти, обаче, не са константирани. Следъ растуриането на "Туракъ" членоветѣ му членуватъ въ благотворителното д-во "Сахабетъ". Подъ дѣлото на благотворително тѣ разбира се, провеждатъ политиката на турското правителство. Председателъ на това "благотворително" д-во е Хамидъ Ибрахимовъ, дуря на бившия народенъ представителъ, сега председателъ на училищното настоятелство, — Аф. Садъкъ Алиевъ. Каснеръ на същото д-во е Хасни Исмаиловъ Кераловъ. Къмъ срѣдата на м. септемврий т. г. при турската Легация въ София се е състоялъ конкурсъ за степенцианти ученици въ Турция, които ще издържа турското правителство. Обявени били 3 мѣста, а съ се явили 50 кандидати. Председателя на училищното настоятелство Аф. Садъкъ Алиевъ и учителя Зия Еминъ заедно съ още нѣколко души турци съ се явили при турския пълномощенъ Министъръ и съ го молили да направи постѣпки предъ турското правителство за приемането поне на 15 деца, понеже въ България нѣмало условия да се учатъ така както въ майката Отечество. А този господинъ днесъ е председателъ на училищното настоятелство въ Русе. Каснеръ на същото настоятелство е баджанакъ му Касанъ Молловъ.

Занятията въ училищата се водятъ по Латиницата. За същото донесохъ съ рапортъ № 445 отъ 23. IX. т. г.

Прилагамъ списъкъ на водачитѣ на кемалиститѣ и учителитѣ кемалисти въ гр. Русе.

2. Въ гр. Разградъ и околната кемалиститѣ проявяватъ повече дейностъ. Получаватъ повече в. д. Джумъ Хурметъ и Дору колъ често се събиратъ въ кафенето на Аф. Махремъ Мехмедовъ за да ругатъ привърженицитѣ на стария редъ около в. Мединиетъ. Разградъ служи и като мездинна станция на пропагандата между Тименъ и Русе. Начело на пропагандата до скоро е билъ бившия мѣстия, сега главенъ мѣстия Абдула Х. Мустафовъ — добре познатъ на пуменската областна полицейска инспекция и Дирекцията на полицията. И тукъ главни проводници и политиката на турското правителство са учителитѣ и председатели на училищното настоятелство, за което прилагамъ списъкъ. Занятията въ училищата се водятъ по Латиницата.

3. Въ Кибрета, турска пропаганда почти нѣма. Това се дължи може би на прѣдѣла бичто на турската пропаганда и на малкото число турци въ Кибрета. Прилагамъ списъкъ на турците въ Кибрета.

...нтъ по арабската азбука.

4. Въ Исперихъ, центъра на Дели ормана агенти на турската пропаганда са главно турските учители, за които прилагамъ списъкъ. Особени прояви нѣма. Занятията се водятъ по арабската азбука.

5. Въ Нови Пазаръ и околната кемалисти нѣма, освенъ учителя въ с. Плисковъ Ембъ Ибраимъ Велиевъ. Занятията се водятъ по арабската азбука.

6. гр. Варна е важенъ центъръ на турската пропаганда начело на която стоятъ турския консулъ и секретаря му. Нищо въ Шуменската областъ не става безъ негово знание. Той ръководи и пропагандата за изселванията. Помощникъ на консула по отношение пропагандата е Емеръ Налбантовъ, 35 годишенъ богатъ турчинъ, сега следва правото въ Софийския университетъ. Въ околната пропаганда е слаба съ изключение на с. Дръндаръ. Както въ града, така и въ околната особенни прояви нѣма. Това е така може би отъ тактически съображения. Прилагамъ списъкъ на учителитъ кемалисти въ Варненска околия.

Въ всички градове конферирахъ съ околийскитъ управители, които обещаха да сътрудничатъ на Министерството по отношение на пропагандата въ училищата, спортнитъ, благотворителнитъ и др. турски дружества. По сѣдня въпросъ конферирахъ и съ околийскитъ училищни инспектори въ Русе, Кубратъ. Другитъ училищни инспектори отсъстваха.

Въ всички обходени мѣста установихъ връзка чрезъ довърени лица — турци. Прилагамъ преводъ една статия писана въ турския официозъ Джухурьетъ, бр. 4491 отъ 12. XI. т. г.

РЪКОВОДИТЕЛЪ НА СЛУЖБАТА:

П р е в о д ъ

ТУРСКА РЕПУБЛИКА

Легация в София

В. № 2945

Х. № 118

Вх. № 2828 отъ 29.IX.937.

В Е Р Б А Л Н А Н О Т А

Турската легация има честь да донесе до знанието на Царското министерство на външните работи и на изповяданията, че председателят на организационния комитет на празненствата, които се състояха презъ миналия м. августъ за трети пътъ въ Цариградъ, е помолилъ легацията да бъде тълкувателъ на неговитъ сърдечни благодарности предъ съответното българско учреждение, загдето България е дала благосклонното си участие въ Балканската седмница за народни танци и игри чрезъ изпращането на една група играчи на български народни танци, която е имала единъ значителенъ успѣхъ въ казанитъ продукции. Цариградъ, както и многобройнитъ посетители отътамъ, които прислѣстествуваха на представленията презъ време на Балканската седмница, имаха случай да аплодиратъ горещо българскитъ артисти. Членоветъ на групата създадоха едно благоприятно тѣмъ впечатление въ турското общество, кадето тѣ бѣха предметъ на сърдеченъ приемъ презъ време на тѣхното пребивание въ Цариградъ.

Турската легация има приятния дългъ да помоли почтасмото Царско министерство да благоволи да предаде благодарноститъ на Организационния комитетъ на съответното българско учреждение и се ползува отъ случая да изкаже на Министерството увѣреніята си за висока почитъ.

София, 28 септември 1937 г.

До Царското Министерство
на външните работи и на изповяданията

Bulgar Maarif Nezaretinin tamimi tercemesi,

~~Sofya Elçiliğinin 12.4.1938 tarih ve 400-I-15 sayılı
yazısı suretidir.~~

Maarif Nezaretine bağlı bütün hususi Türk mekteble-
rinde tedrisat latin Türk harflerile basılmış kitaplarla
yapılacaktır.

Derslerin latin Türk harflerile okutulması mecburi
olup eski türk harflerile ancak haftada iki saat ders
verilecektir.

Bu emrin temamilen tatbiki için lazımgelen tedbirlerin
alınması zımında hususi Türk mektepleri baş öğretmenlerle
direktörlerine ^{kati} talimat verilmesi müktezidir.

Maarif Nazırı : Manef.

Katibi Umumî : Verbanof.

Elçilikçe gönderileninin
aynıdır.

A	IV-6
D	53
F	36-3

BELGE 68

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ'ne Elçiliğinden alınan telgraf
CUMHURİYET ARŞİVİ O r n e g i d i r .

86 Numaralı telgrafname zeylidir.

Dün akşam Elçiliğe yemeğe gelmiş olan Başvekil sözünü yerine getirdiğini beyan ederek Bulgaristan Türk mekteplerinde tedrisatın mecburî olarak yeni harflerle icrası hususunda Heyeti Nûzzarca lazımgelen kararın ittihaz edildiğini ve tatbikinin tanzimini dairei aidesine emir ettiğini söyledi. Davetliler arasından bulunan Hariciye Nezareti Akalliyetler Müdürü de Başvekilin bu husustaki emirlerini telâkki ettiğini ve bu günden işin teferrûatını Maarif Nezareti ile beraber tanzim edeceğini beyan etti. Başvekil Heyeti Nuzzarın bu kararını Kırâl'a arz ettiği sırada Mûşarûnileyhin Türkiye'de yeni harflerin inkilâbı Atatürk'ün eserlerinden biri olması itibarile bunların Bulgaristan Türk mekteplerinde dahi teşmili kendilerinin memnuniyetlerini mucip olacağından dolayı Hükûmeti bu karardan pek ziyade beyanı memnuniyet ettiğini ilâve ve bu noktayı da arz etmekliğimi rica etti. 1934 inkilabından beri iş başına da milliyetçi Hükûmetler taraftarı Kültür sahasında Bulgaristandaki Türkleri ana vatandaki kardeşlerinden ayırmak maksadile icra edilen tazyik neticesinde Türk mekteplerinde tedrisatına mümanaat edilen ve dört senedenberi Elçilik ile Bulgaristan Hükûmeti arasında mühim bir mücadele mevzuu teşkil eden yeni harflerin kabulü keyfiyeti buradaki soydaşlarımız üzerinde çok iyi bir tesir bırakacağı gibi Türklerin ihtiyaç ve haklarının Hükûmetce nazarı itibara alındığını gürececek olan

./.

BCA. 030.10.243-641-11

2.-

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Bulgar memurlarını bunlara karşı daha mülâyimane davranmaya imale edeceği ve Hükûmete yaranmak suretile bir takım basis menafi teminine çalışan müftülük mensuplarında dahi türk camiası arasına fesat ve nifak sokmak hususundaki gayretlerini kıracağı ümid olunuyor.

Arzolunur.

Şevki Berker

Aslı gibidir.

114
222
217

До Господинъ Министъръ-Председателя
и Министра на Външнитъ Работи
и Изповѣданията

София

Копие Господинъ Министра на
Просвѣщеніето

ИЗЛОЖЕНИЕ

отъ турското население 1939,
29. VI - 5. VII

ф. 166, оп. 1, в. л. 890, л. 217-218
вс гр.

Уважаеми Господинъ Министъръ-Председателю,

Ние, турцитѣ живущи въ България, Ви изказваме нашата голѣма благодарностъ за благосклонното и справедливо отнасяне на почитаемото Правителство къмъ насъ. Турското население въ България, което въ голѣмото си болшинство сж производители — земеделци, занаятчии, търговци и други — никога не сж искали и не искатъ да се ползуватъ отъ партийнитѣ управления въ страната. Поради това, ние сме особено, благодарни и привързани къмъ сегашното безпартийно управление — плодъ на грижнитѣ, които Негово Величество Царь Борисъ III положи и полага за благоденствието на цѣлия народъ.

Уважаеми Господинъ Министъръ-Председателю,

Ние сме Ви много благодарни и дълбоко признателни, че съ изменение на сждопроизводството, ние получихме сжитѣ права и задължения, както всички останали български граждани; едновременно съ това, че ни се разреши да се ползуваме съ новата латинска азбука, което обстоятелство допринесе и ще допринесе за по-бързото и правилно наше културно развитие.

Уважаеми Господинъ Министъръ-Председателю,

За да можемъ напълно да се развиваме въ културно отношение, ние се обръщаме къмъ Васъ като къмъ нашъ истински покровителъ и защитникъ за да Ви помолимъ да разпоредите да се отстранятъ още известни пречки, които спъватъ нашето културно развитие.

I. Главниятъ Мюфтия, Абдулахъ ефенди, който по призвание и дължностъ би трѣбвало да служи за връзка между Правителството и турското население въ България, и да бжде важниятъ факторъ за всичко което се отнася до нашето религиозно, културно и социално развитие, не е въ състояние да отговори на това свое предназначение и става пречка за развитието и напредъка на турското население, молимъ Ви, той да бжде отстраненъ и на негово мѣсто да бжде назначено друго подходяще лице

II. Понеже Главното Мюфтийство е повъррило вакъфскитѣ и общинскитѣ ни работи на неспособни и неподходящи лица, всичкитѣ ни молитвени и богоугодни заведения сѣ въ разстроено, разнебитено състояние. Освенъ това, поради лошото имъ управление и използване на приходитѣ, все повече и повече изчезватъ и се унищожаватъ. Ето защо, крайно необходимо е да ни се разреши да пристѣпимъ къмъ съответни избори.

Господинъ Министъръ-Председателю,

Нашитѣ духовни общини бидейки същевременно и стопански и финансови институти, Главното Мюфтийство и мюфтиитѣ поставятъ често за управители и распоредители на тия учреждения лица, които презъ цѣлия имъ животъ не сѣ виждали въ ржцетѣ имъ даже сума отъ хиляда лева, а се распоредватъ съ управлението на вакъфскитѣ имоти, чийто приходи възлизатъ на милиони лева! Напр., за председатели на духовнитѣ ни общини въ Сливенъ и Ст.-Загора сѣ назначени прости селяни отъ ардинска околия — обикновени селски имами. Управлението на вакъфитѣ въ Пловдивъ е повъррено на лица, които никога въ живота си не сѣ имали имотъ и при това сѣ хора лишени отъ елементарно възпитание и култура; мусулманската духовна община въ столицата на България София следъ като биде закрыта, управлението ѝ, е поето отъ Главното Мюфтийство и сега просто се върши едно съ нищо неоправдано разсипничество.

III. Шуменското духовно училище отъ день на день запада, а сумитѣ, които се събиратъ отъ народа за неговата издѣржка не се разходватъ полезно за нуждитѣ на училището.

Това училище, както Ви е известно, е раздѣлено на три отдѣла: прогимназияленъ, срѣденъ и висшъ. Турцитѣ въ България нѣматъ нужда отъ висшия отдѣлъ, защото въ ведомството на нашитѣ мюфтийства влизатъ само брака и развода, а последнитѣ могатъ да се разглеждатъ, рѣшаватъ и отъ лица, завършили срѣдниятъ отдѣлъ.

Това е толкова повече вѣрно, защото това училище преди нѣколко години имаше само срѣденъ отдѣлъ. И когато наследственитѣ дѣла бѣха подъ ведомството на мюфтиитѣ, срѣдниятъ отдѣлъ пакъ бѣше достатъченъ. Обаче, сега наследственитѣ дѣла, бидейки иззети отъ ведомството на мюфтиитѣ излишно е да се изразходватъ милиони за подѣржане на висшия отдѣлъ само за брачни и бракоразводни дѣла.

Уважаемий Господинъ Министъръ-Председателю,

Молимъ Ви да наредите, щото срѣдствата, които въ тая криза съ толкова голѣми мъчнотии отдѣляме за училищата, да бждатъ посвѣтени на най-необходимитѣ ни нужди, а именно:

1) Ние нѣмаме педагогическо училище, въ което да се подготвятъ учители за училищата ни. Таквото училище, което държавата бѣ създавала, се закры поради общостопанската криза.

2) Да се закры висшиятъ отдѣлъ на духовното училище като ненуженъ, безполезенъ и безцѣленъ.

3) Четирикласниятъ прогимназияленъ курсъ да бжде закрытъ тъй като той се покрива отъ всички турски прогимназиялни училища.

(4) Останалитѣ три години отъпетгодишния гимназияленъ курсъ да се раздѣли на два отдѣла: единиятъ посвѣтенъ на педагогическитѣ, а другиятъ — на вѣрскитѣ предмети. Въ първия отдѣлъ ще се подготвятъ учители за училищата ни, а въ втория — имами и мюфтии.

5) Да се изброятъ тукъ нередовноститѣ, които съ милиони лева се разпиляватъ отъ фонда „Нювабъ“, не е възможно. Това ще може да се установи следъ като се постави на чело едно честно и способно лице, което само ще може да тури редъ въ работитѣ.

6) Печатницата, която Главното Мюфтийство е открило и за която то

27
225
1/1

разходва голѣми суми отъ фонда „Нювабъ“ не донася никаква полза на народа ни. Нея печатница използватъ само нѣколко души паразити, които се занимаватъ и съ своя търговия. Разноснитѣ около тая печатница сж една голѣма рана за народнитѣ ни приходи. Печатница само за едно учебно заведение не съществува другаде въ свѣта. Тя е едно чудовишно, странно дѣло.

7) Дружествата подъ името за защита на ислямството сж създадени отъ хората около Главното Мюфтийство. Единствената извършена отъ тѣхъ работа до сега е раздвоенieto, разцеплението на турцитѣ въ България. Това дружество се снабдява подъ форма на помощъ съ пари, които насилъ се изтѣргватъ отъ бюджетитѣ на вакъфитѣ и на „Нювабъ“. Така, то издава единъ вестникъ отъ свое име, който внася раздори и разединение между турцитѣ въ България. Последнитѣ изказватъ желание за унищожението на тоя незаконенъ и безпжтенъ разходъ.

Така че следва:

1) Да се закрие сжщо така и печатницата, която носи името на самото училище „Нювабъ“.

2) Да не се отпускатъ никакви суми на дружеството за защита на ислямството, нито отъ фонда Вакъфитѣ, нито отъ фондоветѣ на училището „Нювабъ“ и Дирекцията на Евкафитѣ.

3) Следъ като биде назначенъ новъ Главенъ Мюфтия да се пристъпи къмъ реформирането на дирекцията на Евкафитѣ.

4) На лицата, които получаватъ заплати отъ държавата, да не имъ се отпускатъ суми отъ тоя фондъ, като сумитѣ отъ фонда се употребятъ за истинско културно-просвѣтни и вѣрски цѣли.

Уважаемый Господинъ Министъръ-Председателю,

Училищното ни дѣло сжщо така отъ известно време е доста разнебитено. Главната причина за това е обстоятелството, че членоветѣ на духовнитѣ ни общини, както и училищнитѣ настоятелства сж попѣлвани отъ лица посочвани отъ Главния Мюфтия и останалитѣ мюфтии.

Управлението на училищата ни е повѣрено на лица 90% отъ които сж невежи и неразбиращи отъ каквото и да е управление.

Тѣзи прости хора следъ като подъ разни претексти отстраниха способнитѣ преподаватели назначиха лица, които сведоха училищата, до старитѣ килийни училища. Поради лошото управление училищнитѣ ни приходи намалѣха и самитѣ училища сж замрѣли тѣй като отпускатъ се тѣсти заплати за училищнитѣ настоятелства — председателя, касиера и по тоя начинъ отвориха врата на нови разходи.

За да се покриятъ тѣзи излишни разноски турското население въ България нѣма за какво да се обременява съ излишни парични и др. тегоби. Така напр. лица, които на държавата или общината плащатъ 1000 лв. сж натоварени да плащатъ за издрѣжка на частнитѣ ни училища суми, отъ 3,000 до 5,000 лв., а както знаете тѣзи суми държавата прибира, чрезъ общинскитѣ бирници.

Уважаемый Господинъ Министъръ-Председателю,

Поради горнитѣ причини и съображения, относно училищното ни дѣло, молимъ Ви, най-почтително, за следното:

1) Училищнитѣ настоятели да се опредѣлятъ чрезъ съответнитѣ избори.

2) Училищнитѣ настоятели, сж уволнили или отстранили и най-способнитѣ преподаватели подъ претекстъ, че били неспособни, безхарактерни и др. такива несъстоятелни доводи. Поради това налага се да се даде едно общо опрощаване, помилване на всички лица като сжщевременно имъ се дадѣтъ и позволителнитѣ да бждатъ преподаватели.

3) Съгласно § 2 отъ правилника за разхвърляне и събиране суми отъ другородното и друговѣрно население за издрѣжка на частнитѣ имъ училища сумата която ще се събира отъ всѣки гражданинъ въ никой случай да не надминава 25% отъ данъка, който той плаща.

4) Съгласно програмата за частните турски училища въ царството за преподаването на Корана сж предвидени 4 часа. Отъ тези четири часа. Двама часа да бждатъ за изучаването Корана съ арабската азбука, (съгласно заповѣдта на М-вото на Народното Просвѣщение № 400 отъ 1 . IV. 1927 г.) като останалитъ два часа да се преподава съ турската нова (латинска) азбука.

Главниятъ Мисфтия въ никой случай да не пречи щото книгитъ, по въручение написани съ новата турска азбука да не се употрѣбаватъ, използватъ при преподаването, изучаването на предметъ по въручение.

5) Всички родители, които искатъ, желаятъ да изпращатъ децата си въ българскитъ народни, държавни училища да иматъ право затова и децата да бждатъ приемани и свободно да следватъ въ училищата.

6) Училищата, които иматъ разни отдалечени селски махали вмѣсто да сж все още килийни да се модернизиратъ и на всѣка цена да се запрети въ тяхъ да се преподава съ арабската азбука.

Уважаемий Господинъ Министъръ-Председателю,

Молимъ Ви, най-почтително, да приемете горезложенитъ ни най-искрени искания и желания, които сж искания на цѣлото турско население и упълномощаваме

като наши пълномощници, които да Ви поднесатъ и настоящата молба.

DIRECTEUR-REDACTEUR EN CHEF: YOUNUS NADY
 REDACTION-ADMINISTRATION
 PÉRA: Cité de Syrie No. 10-11-12—Téléph.: Péra 47
 ABONNEMENTS
 6 mois 12 mois
 Constantinople: 5.50 Ltqs. 10. — Ltqs.
 Provinces: 6. — 11. —
 Etrangères: 9. — 17.50
 Un numéro: 3 Piastres

La République

BULLETIN POLITIQUE

30/3/26

L'ARRANGEMENT TURCO-BULGARE

Un arrangement, dont la discussion avait pris beaucoup de temps, avait été conclu entre la Turquie et la Bulgarie. On se rappelle bien le long séjour qu'avait dû faire, à cet effet, à Angora, Gospodine Radet et les voyages qu'il avait été obligé de faire, à plusieurs reprises, entre Angora et Sofia, pour que l'accord pût aboutir à un résultat. De même qu'on dit que les bons comptes font les bons amis, de même on avait lieu de conclure que cet accord, qui avait été sâssé et resâssé pour le compte de la Bulgarie, allait se terminer par une liquidation nette et définitive pouvant servir d'une base solide d'amitié et de bonne intelligence entre les deux pays voisins.

En effet, d'après ce que nous avons de cette affaire, le gouvernement de la République Turque avait tenu, dans les négociations intervenues à ce sujet avec la Bulgarie, une conduite particulièrement favorable à la conclusion satisfaisante de l'accord dont il s'agit et avait tenu à fournir toutes les facilités susceptibles de mener à bien les dites négociations. On finit donc par conclure l'accord, qui n'aurait plus qu'à être revêtu de la ratification des parlements des deux pays contractants.

Préoccupé d'autres événements différents, nous ne nous sommes plus souvenu de cet arrangement qu'à intervalles plus ou moins espacés. C'est ainsi qu'en nous le rappelant hier une nouvelle fois, nous avons appris que l'accord n'avait pas encore été ratifié et qu'il attendait son tour à la commission des Affaires Etrangères de la Grande Assemblée Nationale, d'une part, et dans la même commission du Sobranié bulgare, de l'autre. Et pourquoi? Peut-il bien se faire alors que les gouvernements et les parlements aient totalement oublié cet accord dans les tiroirs de leurs commissions des Affaires Extérieures, comme il nous est arrivé souvent?

Il y a bien lieu, cependant, de reconnaître que les arrangements, ainsi que tous les actes, en général, qui régissent les rapports des nations entre elles, sont destinés au développement de ces relations sur des bases solides et définies et, à ce titre, constituent des documents d'une grande valeur et d'une très réelle importance.

Il est vrai qu'on n'a vu jusqu'à

réter sur cet arrangement turco-bulgare.

D'après nous, il ne doit exister aucune raison importante pouvant retarder la ratification de cet accord par le Sobranié bulgare. Il est à retenir, du reste, qu'une partie des matières que comporte l'accord n'est autre que la consolidation d'une situation de fait sur laquelle on s'était déjà entendu, en principe, dès la dernière phase de la guerre balkanique. Pour ce qui est des autres matières nouvellement mises en discussion, nous sommes bien sûr que tous les hommes d'état bulgares qui ont eu à examiner l'accord de près n'ont pas manqué de s'apercevoir de la manière excessivement complaisante dont la Turquie s'est comportée dans l'espèce.

Nous sommes sûr de ne pas être taxé d'exagération en affirmant que le gouvernement turc s'est, pour ainsi dire, imposé des sacrifices pour mener à bien toutes ces questions que nous jugeons superflu d'examiner ici en détail.

Pour ce qui est de certaines manifestations qui se sont produites il y a quelque temps dans certains districts de la Bulgarie et qui tendaient plutôt à assurer des avantages locaux et régionaux, sans correspondre en rien aux intérêts nationaux proprement dits, nous ne doutons aucunement qu'aussi bien le gouvernement Tzankoff que le cabinet Liaptcheff savent bien également à quoi s'en tenir à cet égard. Et alors, pourquoi faut-il donc que la ratification de l'accord ait à subir des retards?

On ne peut pas nous dire que la Turquie apporte les mêmes retards que l'on constate en Bulgarie dans la ratification de l'arrangement et que la faute de ce retard n'incombe pas exclusivement à cette dernière, la Turquie y ayant aussi sa part.

Nous croyons qu'il n'en est point le cas, par la simple raison, tout d'abord, qu'on peut considérer comme sûr et certain que la Grande Assemblée Nationale de Turquie n'hésitera pas à approuver l'accord qui a été conclu à Angora et, ensuite, pour que cet accord puisse être ratifié par la G.A.N. de Turquie, il faut que celle-ci constate que l'examen du même accord se poursuit effectivement dans le parlement bulgare.

Une ratification unilatérale ne pouvant tirer à aucune conséquence, nous avons besoin l'arr.

de l'autre. Et pourquoi l'eut-il bien se faire, alors, que les gouvernements et les parlements aient totalement oublié cet accord dans les tiroirs de leurs commissions des Affaires Extérieures, comme il nous est arrivé souvent ?

Il y a bien lieu, cependant, de reconnaître que les arrangements, ainsi que tous les actes, en général, qui règlent les rapports des nations entre elles, sont destinés au développement de ces relations sur des bases solides et définies, et, à ce titre, constituent des documents d'une grande valeur et d'une très réelle importance.

Il est vrai qu'on n'a vu jusqu'à présent aucun traité qui ait pu subsister plus d'une génération tout au plus, voire même ceux qu'on avait anciennement l'habitude de contracter pour avoir une paix éternelle.

Nous avons vu, d'ailleurs, comment la Russie des tzars, qui avait pris l'initiative de la réunion d'un congrès international à La Haye avec mission de chercher les moyens d'établir une paix définitive, universelle, avait accéléré la construction de son chemin de fer d'Extrême-Orient et s'était rué sur le Japon avec toute la vitesse qu'il lui fallait.

Nous voulons dire, en somme, qu'il arrive souvent que des arrangements de caractère modeste peuvent conduire à des résultats bien plus appréciables, certes, que de gros traités conclus à grand renfort de cérémonies ne sauraient le faire. Il n'en est pas moins vrai, toutefois, qu'il importe absolument de les résoudre d'une façon satisfaisante pour les parties en présence, s'il existe réellement des questions litigieuses entre deux nations.

S'il n'est pas possible de conclure une paix ou un accord éternel, il n'est pas possible non plus d'être pour toujours en état de désaccord et de lutte.

Dans cet ordre d'idées, nous ne saurions nullement méconnaître le plus ou moins d'avantages que les pays intéressés ne manquent, tout de même, de s'assurer pendant tout le temps, plus ou moins long, qu'un accord ou une convention sert de lien d'amitié entre eux. C'est ainsi donc que l'arrangement passé entre la Turquie et la Bulgarie avait, assurément, une valeur, et nous avions lieu, en conséquence, de désirer vivement le voir ratifié par les Chambres des deux pays et mis en application dans sa forme définitive. Ce sont ces considérations qui nous ont amené encore une fois à nous ar-

à cette dernière, la Turquie y ayant aussi sa part.

Nous croyons qu'il n'en est point le cas, par la simple raison, tout d'abord, qu'on peut considérer comme sûr et certain que la Grande Assemblée Nationale de Turquie n'hésitera pas à approuver l'accord qui a été conclu à Angora et, ensuite, pour que cet accord puisse être ratifié par la G.A.N. de Turquie, il faut que celle-ci constate que l'examen du même accord se poursuit effectivement dans le parlement bulgare.

Une ratification unilatérale ne pouvant tirer à aucune conséquence, nous avons besoin, logiquement, de savoir exactement à quoi nous en tenir sur la suite que pourra recevoir en Bulgarie l'accord dont il est question. A notre sens, si on ne voit pas encore marcher Angora dans le sens de cette ratification, c'est, sans nul doute, parce qu'on n'y est pas encore sûr de ce que compte en faire le gouvernement bulgare.

Nous ne pouvons, pour notre part, que regretter simplement cette lenteur qui empêche la stabilisation de la situation réciproque de nos deux pays voisins, parce qu'il nous semblait et nous semble encore excessivement souhaitable de voir ces deux pays, qui ont marché d'accord pendant la grande guerre poussés par les nécessités des événements et pour soutenir leur juste cause, s'efforcer de rendre leurs rapports plus sincères et de resserrer davantage les liens qui les unissent, quel qu'ait été pour chacun d'eux le résultat de la grande lutte qu'ils ont eu à soutenir alors à côté l'un de l'autre.

Nous formulons ces considérations exclusivement dans le but de faire ressortir les sentiments et les idées que nous venons de développer plus haut, car autrement, nous pouvons dire ici très franchement que nous n'avons pas à nous inquiéter outre mesure que l'activité qui règne en ce moment dans les Balkans ne finisse par gagner à sa cause la Bulgarie également. Quant à ce qu'une masse compacte de tous ou d'une partie des peuples qui les habitent, nous croyons qu'avant de remonter à une quinzaine d'années pour établir l'inanité de tels efforts, il nous suffirait de citer les coups de canon qui ont été dernièrement encore tirés sur des villages et des hameaux bulgares dépourvus de tous moyens de défense. Les Balkans peuvent être comparés à une chaudière dont le contenu peut prendre toutes

les formes, tant que cette chaudière est en ébullition, mais il faut bien se le dire que la Turquie ne se trouve plus là dedans; elle se tient à côté. La Bulgarie n'aura donc rien à perdre à régler le plus tôt possible et définitivement ses relations avec un tel voisin. Nous avons eu et nous continuons toujours à avoir cette conviction intime. Et c'est cette conviction qui nous pousse à nous demander bien souvent :

— Quelle peut bien être la raison qui empêche la Bulgarie de ratifier l'accord ?

Y. Nady

С П И С Ъ К Ъ

на турски вестници излизати въ България.

- ~~179182~~

- 9/ ИСТИКБАЛЪ - Видинъ.
Редакторъ Халимъ Боздемиръ. Прокемалистки листъ. За него по-великъ човѣкъ отъ Кемалъ нѣма и по-благена страна отъ днешна републиканска Турция не съществува.
- 10/ ТУРАНЪ - Варна.
Органъ на туранската организация въ България.

По твърдения на лица, които се движатъ изъ тукашнитѣ турски срѣди, всички излизати у насъ турски вестници, съ изключение на "ДОСТЛУКЪ", "МЕДЕНИЕТЪ" и "ЧИВЧИ БИЛГИСИ" - получаватъ помощи отъ турската легация въ София. Факта, че толкова вестници могатъ да съществуватъ при една турска читающа публика отъ най-много 344 хиляди души, подкрепя тия подозрения. Освенъ това, полицията трѣбва да има сведения за начинитѣ на тѣхната издрѣжка, или поне ако поиска чрезъ една ревизия на сметкитѣ имъ, може да установи това.

" La Bulgarie "

9 ağustos 1930

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

L' accord entre les journalistes bulgares et
turcs a la teneur suivante:

Les journalistes bulgares et turcs après avoir échan-
gé des vues, sont arrivés à la conclusion que le concours réci-
proque que la presse des deux pays pourra se prêter, peut revêtir
au début les formes que voici:

1) Echange périodique de bulletins contenant des ren-
seignements succints sur les plus important événements dans les
deux pays qu'un pacte d'amitié lie.

2) Eclaircissement spéciaux concernant des cas de quel-
que importance ou sur la demande d'un des pays intéressés;

3) Echange d'article émanant de journalistes en vue
bulgares et turcs que les deux pays publieraient dans les jour-
naux bulgares et turcs au choix des comités des organisations
respectives;

4) Les journalistes des deux pays forment le vœu que
les expressions et termes relevant d' un certain passé et sus-
ceptibles d'éveiller des souvenirs et des sentiments en contra-
diction avec l'esprit d'entente et d'amitié qui doit présider
aux relations des deux pays aussi bien dans le présent qu'à
l'avenir, soient évités;

5) Les décisions mentionnées plus haut pourront être
mises à exécution d'un commun accord, après avoir été soumises
à l'approbation des deux organisations respectives.

Balkan murahhasları dün Ankaradan şehrimize döndüler Ankara bizi teshir etti, diyorlar

"Büyük reisinizin karşısında duyduğumuz hayranlık hislerini ifade edecek kelimeler yoktur. İnsan kudretinin yarattığı Ankara, bir harikadır"

İkinci Balkan konferansı murahhas heyetleri dün akşam saat on yedi buçuk, ve yirmide gelen iki hususi trenle memleketlerine dönmek üzere Ankaradan şehrimize dönmüşlerdir.

Murahhaslar Haydarpaşadan Sirketi Hayriyenin 74 numaralı vapur ile Seyrüsefain rıhtımına geçmişler oradan da otomobillerle otellerine gitmişlerdir. Konferans ve birlik reisi Trabzon mebusu Hasan, umumî kâtip Rugen Egref beyler ve murahhaslarımızın ekserisi de şehrimize dönmüşlerdir.

Murahhasların hepsi Ankarada ve İstanbulda gördükleri hüsnü kabulden çok mütehasşis olduklarını söylemektedirler.

Yunan baş murahhasının ihtisaları

Yunan baş murahhası M. Papanastasyo demiştir ki:
— Ankaradan çok güzel izlenimler ayrıldık. Gördüklerimiz bizi hay-

Ankaradan dönen murahhaslar şehrimizde

Murahhas reisimiz Hasan, umumî kâtip Rugen Egref ile Yunan baş murahhası M. Papa Anastasyo, Yugoslavya baş murahhası M. Yoniç

ran bıraktı. Azim ve irade karşısında derin takdir hisleriyle mütehasşis olmamak imkânsızdır. Ankaradaki mesal ve faaliyet ye-

ni Türkiye'nin daima ilerlemek ve inkişaf etmek yolundaki azim ve gayretini lapa ediyor

[Alt tarafı 6 inci sayıfada]

Balkan murahhasları dün şehrimize döndüler

[Üst tarafı 1 inci sayıfada]

Türkiyeye mesut bir istikhal hazırlayacak olan bu faaliyet, Balkanlar için olduğu kadar, beşeriyet ve bütün cihan için büyük bir kuvvet teşkil eder.

Arnavutluk reisinin ihtisaları

Arnavutluk murahhas heyeti reisi Mehmet bey Konçe ise izlenimlerini şu sözlerle anlatmıştır:
— İkinci Balkan konferansı halî belki senelere muhtaç olan bazı meseleler hakkında katli bir karar vermiş olmamakla beraber müsterek gayemize doğru bir adım yaklaşılmıştır. Bunun için bütün murahhasların ve hüsnü niyet sahibi herkesin çok memnun olması icap eder.

Fakat bizim, Arnavutluk murahhaslarının sevinci ve memnuniyeti sadece bundan ileri gelmemektedir. Türkiyeyi ziyaretimiz iki millet arasında muazir çok kıymetli bazı hatıraların ihyasına vesile oldu. Türklerin ve Arnavutların birliğine karşı olan hissiyatı çok kuvvetli ve samimîdir.

İstanbulda ve kardeş Türk milletinin merkezî Ankaradaki mülahazatım bu husustaki kanaatimi bir kat daha kuvvetlendirdi. Bu hissiyatlaride iki milletin dost ve elele çalışacaklarına bariz bir delil teşkil eder.

Gazi Hazretlerinin konferansın son celselerinde söyledikleri nutuk tamamen kağıtten geliyor ve duyulan hissiyatı ifade ediyordu. Büyük reisiniz kendilerine mahsus belâgatlelele bizim ifade edemediklerimiz ifade ettiler ve çok kıymetli izgatlar da bu-

lundular. Türkiyeyi ziyaretimiz bizde hiç unutamıyacağımız silinmez hatıralar bırakmıştır.

Prenslerin ihtisaları

Romanya murahhaslarından prenses Kantagözen de şunları söylemiştir:
— Ankarayı hiç görmemiştim. İstanbulun fevkalâde tabii güzellikleri karşısında duyduğum hayranlık, tenakki arzusu ve azminin yarattığı Ankaraya için duyduğum hayranlık yanında, itiraf ederim, pek sönük kaldı.

Ankaranın âdeti havasında hissedilen, elle tutulacak zannedilen bu ilerlemek azmi sekiz, onsene gibi çok kısa bir zamanda bütün dünyanın takdirini celbeden harikalar yaratmıştır. Gördüğümüz hüsnü kabul Türk milletinin yüksek misafirperverliğine çok parlak bir delil daha teşkil etti.

Türk milletinin asil müessesli Gazi Hazretlerinin yüksek şahsiyetlerine karşı duyduğum hayranlık ve takdir hisleri konferansın son celseinde Balkan milletleri için kıymetli izgatlarla dolu nutuklarını dinledikten sonra bir kat daha arttı. Son söz olarak bir kere daha teşekkür etmek, hükümet erkânına, Türk murahhaslarına, Türk milletine bize gösterilen hüsnü kabul karşısında duyduğumuz minnettarlıklarını bir kere daha söylemek isterim.

Bulgar baş murahhasının ihtisaları

Bulgar baş murahhası M. Sakazof ise demiştir ki:
— Size ne söylesem, duyduğularımı ve tesir altında bulunduğum hissiyatı hakkında ifade etmiş olamam. Anka-

ra bizi teshir etti. Yeni Türkiye her hususta mükemmel bir örnek. Bilhassa büyük reisinizin yüksek şahsiyetleri karşısında duyduğum hayranlığı ifade için kelime bulmaktan âcizim.

Balkan birliği meclisi dün yolda toplandı

Her murahhas heyetten üç zafın iştirakile teşekkül eden Balkan birliği meclisi dün murahhaslar Ankaradan gelirken trende toplanmış ve gelecek konferansın hangi şehirde toplanacağı etrafında bazı müzakerelerde bulunmuşlardır. Konferansın gelecek sene hükûrele toplanması ihtimali çok kuvvetlidir. Romen murahhasları bu husustaki kararlarını bir aya kadar birlik reisi Hasan beye bildirecekler. gelecek konferansın hangi Balkan şehrinde toplanacağı bundan sonra katli olarak anlaşılmaktadır.

Balkan birliği nizamnamesi mütalaca birle birlik reisi her sene değişmektedir. Hasan beyin riyaset müddeti kânnusnaside nihayet bulacak, riyaset üçüncü konferansın toplanacağı memleket Balkan milli grubu reisine bir sene müddetle intikal edecektir.

Murahhaslar memlekötlerine dönüyorlar

Murahhaslar bugünden sonra kışın, kışın memlekötlerine dönüşmeye başlayacaklardır.

Yunan gazetecileri ve murahhas heyeti yarın Patris vapur ile Atınaya gideceklerdir.

Arnavutluk murahhaslar dört, beş gün daha burada kalacaklardır.

M. Papanastasyo nutkunda ezilmiş şunları söylemiştir:

İttifakla vardığımız neticeler ve erdığımız kararları kabul mahiyetinde olmadıkça, bu buluşmada beraber ilerleyişin atılmış bir adım teşkil ettiğinden bahsetmemiz, Balkan projeleri kabul etmiş değiliz, fakat bu projelerin itina ettiğimizi bir defa daha tesit etmek, bu projeyi yeniden daha etkin bir surette tetkika tâhiz etmek, onu tamamlamak ve gelecek konferansta kabul etmek hususunu mütlak kabul buluyoruz.

Aktarılmış meclisin azaletmekle olduğu bütün güçleri ortadan kaldırmış değiliz, fakat onu evvelce olduğundan daha fazla bir güçle kanallıkla derinleşmiş ve bu mümkün. İhtiyaç edilmek üzere ameli celseleri aksamaya başlamış buluyoruz.

Türkiye ile ilgili olarak şöyle dedi:

Ede tezahürler, Türk milletinin umak-sıdımıza karşı bealemekte olduğu hayırlılığa ve Türkiye Cumhuriyet hükûmetinin, bu maksadın tahakkuku için bütün ruhu ile çalışmaya katli surette azim etmiş olduğunu gösterir. Nazır vezirleri, burada temsil etmekte olduğunuz hükûmetin hahmettiğimiz zaman gülmüzlün önünde daima demirden bir azim ve iradeyle en yüksek bir ternakkiyatla a-nammasına rapli miş olan ve yüksek ilhamları ile tenayüz etmiş bulunan büyük reisin, Reiscümhur Gazi Mustafa Kemal Hazretlerinin sevk ve idaresi altında muazzam ıcratına bulunmaya kadir bir hükûmet tecelli etmektedir. Siz, asırların Türk milletini mahretmek tehlikesi gösteren ceyranını çevirmeye sadikaten muvaffak oldunuz. Milletinizi kurtardınız, onu adeta yeniden yivinde getirdiniz. Aramızdaki ihtilaflar bu suretle hallidildi ve Balkanlardaki bütün devşirlerle sıkı bir surette tesviki meclise muvassaf oldu. Bu kayede fevkalâde kocaylaşmış oldu. Bu kadar kısa bir zamanda bu kadar kelâmetlebe ve bu kadar cesur bir istibahatın müsali miş oldu. Tesadüf edemedim.

Konferansın yarın olduğu neticelerin bilze etemiyeceğimiz fevkalâde muhimmî olan ilham eden iste bu nokte.

Bulgar Başvekili Bugün 12 de geliyor

M. Muşanof Cenapları bu sabah 4 te
Karaağaç'a vâsıl oldular ve karşılandılar

Bulgar Başvekili bugün 12 de geliyor

(Büret sahifeden mahast)

hittin, İstanbul Polis Müdürü Ali Rıza B. lerle inhisarlar müdürleri ve sair erkânı memurin ve bir müddettenberi şehrimizde bulunan Bulgar opereti artistleri karşılayacaklar, Askeri mızıka Bulgar ve Türk marşlarını çalacak bir tabur asker misafirleri selâmlayacaktır.

İstasyonda Türk - Bulgar bayrakları

Sirkeci istasyonu Türk - Bulgar bayrakları süslenmiştir. Misafirler muvazaalatlarını müteakıp Perapalas oteline giderek bir müddet istirahat edecekler, bunu müteakıp mutat ziyaretler yapılırlar.

Misafirlerin Ankara'ya hareketi

Misafir Başvekil akşam saat 19 da trenle Ankara'ya hareket edecek ve yarın sabah saat 9,30 da Ankara'da bulunacaktır.

Tevfik Kâmil B. izahat veriyor

Bir kaç gün evvel şehrimize gelen Sofya sefirimiz Tevfik Kâmil B. M. Muşanof'un memleketimizi ziyareti hakkında şunları söylemektedir:

«Sofya'dan ayrılmağdan evvel M. Muşanof ile görüştim. Bulgar Başvekili bana «Türkiye Hariciye Vekili Tevfik Rüştü B. geçen sene Sofya'yı teşrif etmişlerdi. Selefim M. Burof intihabat meselesi dolayısıyla bu ziyareti iade edememişti. Ben şimdi bu ziyareti iade etmek üzere Türkiye'ye gideceğim» dedi.

Filhakika M. Muşanof'un memleketimizi teşrifi Tevfik Rüştü B. in Sofya ziyaretini iade maksadına matuttur.

Gazi Hz. Bulgar Başvekilini kabul buyuracaklar

Misafir Başvekilin Ankara'da bulunduğ müddet zarfında bir gün Reisicumhur Hz. müşarünleyhi ka-

bul buyuracaklardır.

Programda tadilat

Bulgar Başvekili M. Muşanof'un memleketimizi ziyareti münasebetile tertip edilen programı dün nesretmişti.

Programın 3/12/931 perşembe tarihinden itibaren olan kısmında bazı tadilat yapılmıştır. Aynen dercediyoruz:

3/12/931 - perşembe

Misafirilere Hariciye Vekili Beyefendi tarafından bir öğle yemeği verilecektir.

O akşam Bulgar sefiri M. Pavloff tarafından bir akşam yemeği verilecektir. Yemeği bir suvare takip edecektir.

4/12/931 - cuma

Balkan konferansı reisi Trabzon mebusu Hasan Beyefendi tarafından misafirilere saat 13,30 da Ankarapalası'ta bir öğle yemeği verilecektir.

Misafirilere saat 17 de Riyaseti-cumhur K. U. Tevfik Beyefendi tarafından Marmara köşkünde bir çay ziyafeti verilecektir.

B. M. Meclisi Reisi Kâzım Paşa Hz. tarafından saat 20,30 da Halkevi'nde bir akşam yemeği verilecektir.

5/12/931 cumartesi

Sofya Elçisi Tevfik Kâmil Beyefendi tarafından misafirler şerefine Ankarapalası'ta saat 13,30 da bir öğle yemeği verilecektir.

Saat 16,30 da Riyaseticumhur mızıka heyeti tarafından Halkevi'nde bir konser verilecektir.

Misafir akşam saat 19,30 da husul trenle Ankara'ya terkedeceklerdir.

İstikbale gelen zevat teşaide hazır bulunacaklardır. Hareket güneş battıktan sonra vaki olacağından istasyonda merasimi askeriye ifa edilmeyecek yalnız, polia tarafından merasimi ihtiramiye yapılacaktır.

6/12/931 pazar

Trenin saat 10,30 da Haydarpaşa'ya muvazaalatlarında Ankara'ya müteveccihen hareketinde icra edilmiş olan merasim yapılacak ve misafirler ihzar edilen istimbolla Seyrisofain rıhtımına ve oradan Perapalas'a gideceklerdir.

İstanbul'da bir gece kalacak olan misafirlerin şehri mezkûru terkettikleri zaman Sirkeci istasyonunda me-

Bugün şehrimize vâsıl olacak olan muhterem misafirimize Bulgar Başvekil M. Muşanof

Misafir Başvekil

Bu akşam 19 da

Ankara'ya gidiyor

Dün akşam üstü Sofya'dan İstanbul'a müteveccihen hareket eden Bulgar Başvekili M. Muşanof Cenapları ve maiyeti erkânı program mucibince bu sabah saat 4,15 te Karaağaç'a vâsıl olacaklardır.

Burada hükümet namına Protokol Umum müdür muavini Kud-

ret ve Hariciye Vekili Tevfik Rüştü B. namına da Hariciye kalemi Mahsus memurlarından Rauf E. ler M. Muşanof'a beyam-böyame di edeceklerdir. Kudret ve Rauf Beyler dün akşam trenle Karaağaç'a hareket etmişlerdir.

Saat 12 de

Dost memleketin Başvekilini, maiyeti erkânını ve mihmandarların hamil tren bugün saat 12 de Sirkeci istasyonuna vâsıl olacaktır.

Misafirleri istasyonda Vali Mu-

(Mahabdi 5 inet sahifede)

rasımı mutade icra edilecektir. Misafirleri Kudret ve Selim Rauf Beyler refakat edecekler ve Türkiye'den ayrılacakları ane kadar beraberlerinde bulunacaklardır.

Semplan treni bir saat kadar te-
shhurla vâzıl oldu. Tren istasyona
girdikten sonra M. Musanof Cenap-
larını hâmi olan busuşi vagon ayırıcı
bir lokomotif ile merasim salonunun
bulunduğu hatta zecirildi ve istikhale
eslenlerin bulundukları mahalle ka-
dar geldikten sonra durdu.

Trenden, evvelâ M. Musanof indî.
Her taraftan bir alkış tufanı baş-
ladı. Askerî mızıkâ Bulgar millî mar-
şını çalmakta ve askerlerimiz süngü
tak vaziyetinde misafirleri selâm-
lamakta idiler.

Takdim merasimi

Bulgar sefiri M. Pavlof muhterem
misafirimize İstanbul Valisi Muhi-
tin Bey ile diğer istikhale gelen ze-
vatı birer birer takdim etti. Sonra
hep birlikte merasim salonuna girdi.

Madam Musanof kendisine tak-
dim olunan buk-tiler içinde adeta
görünmez oldu. Vilyet parına çok
zarif, bir buket verildi. İstanbul Da-
rûlfûsunda tahsis etmekte olan
Bulgar Darûlfûsuna talebelerle olan
makabî talebelerinden Matmızeli
Maria ve bundan sonra Bulgar mek-
tepleri ve tebaası tarafından ayrı
ayrı buketler takdim edildi.

Gazete fotoğrafcıları ile karşı karşıya

Merasim salonunda gazete fotoğ-
raf çouhabirleri muhterem misafiri-
mizin resmini almak arzusunı izhar
edince M. Musanof ölümler dedi ki:
— Ne yapalım, bunlar gazeteci-
dir. Mümanaat etmeye gelmez. Bu-
yurunuz!

Bundan sonra otomobillerle bin-
mek üzere dışarıya çıkan M. Musan-
of Cenapları gene binlerce halk ta-
rafından evaya ve «horra» nidala-
rile selâmlandılar. Yağmurun ve so-
ğutun «iddetine» rağmen istasyon da-
hil ve haricinde binlerce halk vardı.
Herkes Bulgar Basvekilini görmek
için tehâlükk gösteriyordu.

İadei ziyaretler

Vali Muhiittin Bey M. Musanof
Cenaplarını Peranalas oteline ka-
dar götürdüler. Muhterem misafirimiz
otelde her on dakika istirahatden
sonra Vilyet makamına giderek
Vali Muhiittin Reve iadei ziyaret et-
tiler ve müteakiben Kolordua zi-
derek Kumandan Sükri Nallî Paşa
Hz. ne kart bıraktılar.

Belediye'nin ziyafeti

Tam saat üçte İstanbul Beledi-
yesi tarafından M. Musanof sefine
Peranalas otelinde bir ökle ziyafeti
verildi. Bu ziyafet çok samimi mü-
kâlemeler ve muhaverelerle geçti.
Bulgar misafirlerimiz Sobranya'nın
en ileri gelen me'b'uslarından, ilim
adamlarından ve muhtelif fırka-
ların lider ve kıymetli azalarından
mürekkep bulunmakta idiler.

Sofrada, mükâlemeler arasında
iki memleketin saadet ve selâmeti
için vaki anlaşmaları teyit ve tak-
vive edecek mevzular üzerinde gör-
rüşlölüyordu.

Bulgar misafirlerimiz memleketi-
mizin son beş on sene zarfında yap-
tıkları inkişâfların mahiyetini çok iyi
takdir etmiş bulunmakta idiler. Bil-
hassa mekteplerimizin program ve
tedrisat usulleri hakkında aldıkları
malûmatın çok müstefî olduklarını
söylüyorlardı. Ziyafette İstanbul Va-
lisi Muhiittin Bey, Kolordu Kumanda-
nı Sükri Nallî Paşa, sermuharri-
rimiz Muğla me'b'usu Yunus Nadi,
Sivas me'b'usu Necmettin Sadık Bey-
ler ve bir çok zevat vardı.

Basvekilin beyanati

Yemekten sonra Basvekil M. Mu-
sanof İstanbul matbuat müessesille-
rini kabul etmiştir. İstanbul gazet-
eleri namına bir muharririmiz kendi-
sine türkçe beyanı hosamedî etmiş:

«Dost ve komşu milletin muhterem
Basvekilini İstanbul'da selâmla-
makla müftchiriz. Sevahatinizin mak-
sat ve gayeleri hakkında matbuata
vaki olacak beyanatınızı kemali
memnuniyetle kaydedeceğiz» de-
mistir.

M. Musanof güzel bir türkçe ile
pek mütehasşis ve memnun oldu-
ğunu söylemiş ve badehu fransızca
demistir ki:

«Yolda gelirken İstanbul ga-
zeticileri ile görüştüm. Bunu size
aynen tekrar edeyim. Ankara'dan
sonra İstanbul'a geleceğim. Ve bir
iki gün kalacağım. O zaman sizinle
daha muassala görüşmek mümkün
olacaktır.»

Basvekilin mevzuu bahsettiği be-
yanat sudur:

«Hariciye Vekili Tefik Rüstü
Beyefendinin evvelce Sofya'ya vaki
olan ziyaretlerini Bulgar millîti na-
mina iade etmek üzere geliyorum.
Taraftayca aktedilmiş olan siyasi
itilâfların sayesinde iki komşu
millet vekillerine samimi ve dostane
rahbârlarla bağlanmaktadırlar. Ümit e-
derim ki memleketinize yaptığım bu
ziyaret aramızda esasen mevcut ol-
an samimi rahbârları ve iktisadî an-
laşmaları bir kere daha teyit ve takvi-
ye edecektir. Deruhte etmiş olduğum
vazife dahi iki milletin müteakiblen
saadetlerinin teminine matuf bu-
lunmaktadır.

Simdive kadar ne lâzımsa hepâi
yavılmıştır. İmza edilmiş olan mah-
medeler mer'ivet halindedirler. İste,
bu karışıklık itimat ve anlaşmalar iki
milletin müstakbel münasebetleri
hakkında da güzel bir fikir verebilir.

Basvekil Hz. Bulgaristan'ın diğer
Balkan devletlerle olan münase-
betlerinden bahsederken demistir ki:

«Bulgaristan sulh ve sükün i-
cinde ve müteakiblen menafîi esasatı
dairesinde bütün komşularla rahat
ve iyi geçinmek arzusundadır. Bu e-
sasların tekmil Balkan hükûmetle-
rinin saadet ve refahları için lüzumlu
olduğuna sünhe yoktur.»

Ankara'ya hareket

Saat beşte M. Musanof, refikaları
ve refakatindeki zevat rûkûolarına
tahsis edilen otomobillerle şehir da-
hilinde bir gezinti yapmışlar ve bu
meyanda Bulgar Eksarhanesine gi-
derak kısa bir ziyaret yapmışlardır.

Saat altıda Peranalas'tan gene
hususî otomobillerle Tonane rıhtı-
mına ve oradan mus ile Haydarpa-
sa'ya gidilmiş, misafirlerin rûkûp-
larına tahsis olunan hususî bir tren
derhal hareket etmiştir.

Haydarpaşa'da program mucî -

bince askerî merasim yapılmamış.

İstasyonda İstanbul Valisi, Kolordu

Kumandanı ve sabahki istikhale me-
rasiminde hazır bulunan zevat muhterem

misafirimizi tesvi etmişlerdir.

Gelen misafirler

M. Musanof Cenaplarının refa-
katlerinde şu zevat bulunmaktadırlar:
Demokrat fırkası reisi ve sabık
Harbiye Nazırlarından jeneral Sava
Savof, Sobranya meclisi ikinci reisi
M. Nikola Zahariyef, çiftçi fırkası
kâtibi umumî M. Vergil
Dimof, millî liberal partisi me'b'us-
larından M. Piper Panavotof, Türk-
Bulgar dostluk cemiyeti reisi ve de-
mokrat me'b'uslardan M. Petko Sto-
vanof, parlâmentoda demokrat fir-

kası meclisi grubu reisi M. Joan Sim-
yanof, radikal demokrat fırkası aza-
sından M. Misel Kalenderof, Bulgar
telgraf ajansı müdürü M. Trayka
Porof, Hariciye Nezareti müdürlerin-
den M. Ivan Dancel, Basvekillet Ka-
lemi Mahsus müdürü M. Nenon Sum-
kof, «Zora» gazetesi muharrirlerin-
den M. Kudenkof, Utro gazetesi mu-
harrirlerinden M. Stefan Danef, Sof-
ya Polis Müdiriyeti sube müdürle-
rinden M. Ivan Varbanof.

M. Musanof Cenaplarına Ankara
sevahatinde Bulgaristan sefiri M.
Pavlof ve İstanbul jeneral konsolosu
M. Belamezof refakat etmektedir.

Bulgaristan sefaretanesi erkâ -
nından M. Dimitri Vasilef Peranalas
otelinde ziyaretçilere ve gazetecilere
arzû ettikleri malûmatı almaları için
büyük teşhilat göstermiş ve Bulgar
hevetinden bir çok zevatı ziyaret-
çilerle tanıştırmıştır.

M. Musanof kimdir?

M. Musanof İstanbul'a ilk defa o-
larak gelmektedir. Bulgaristan'ın
Tırnava şehri civarındaki Drenovo
sehrinde doğmuş ve tahvilini Avru-
pa'da yapmıştır. Maskati resi olan
mıntakada Türk'ler ve Bulgar'lar
hep birlikte yaşamaktadırlar. Bu mü-
nasebetle M. Musanof türkçeye aşina
bulunmaktadır. Kendisi 1908 sene-
sinden evvelki Sobranya'da da
me'b'us olarak bulunmuştur.

O zamanki arkadaşlarından Bul-
garistan'lı Sakir Rev, dün Peranalas
oteline gelerek M. Musanof'la gö-
rüşmüştür.

Misafirlerin ihtisâslar

M. Musanof Cenaplarına refakat
eden ve muhtelif Bulgar fırkalarına
mensup bulunan zevat ile görüşen
muharririmiz iki milletin münase-
batı hakkında çok mühim intibalar
kavdetmiştir.

Türk-Bulgar Cemiyeti reisi M.
Stoyanof ihtisâsatını şöyle anlat-
mıştır:

«Bize burada yapılan büyük
büyük kabuldün çok mütehasşis ol-
duk. İki millet arasındaki münase-
batın mebdîni tarihte buluruz. İki
kardeş millet tarihi ve an'anevi ra-
hbârlarla bağlıdır. Her iki millet a-
rasında iktisadî, içtimai, siyasi, harâş
yakınlığı kuvvetlendirmek için atı-
lan hatveler çok faydalı neticeler ve-
rivor. Cemiyetimiz Sofya'dan başka
Tırnava, Varna, Burgaz ve Plevne'de
subeleri açmıştır. Bu subeleri artır-
acağız. Buralarda iki millet ara-
sındaki mukarenetin kuvvetlenmesi
için ne lâzımsa yapılacaktır. Pro-
paganda için her vasıttan istifade
olunmaktadır.

«İki milletin anlaşması için en
beliğ vasıta lisanıdır. Bunu nasıl tem-
min edeceğiz?

«Bulgaristan'da türkçe bil-
meyen çok azdır. Hepimiz az çok
türkçe biliriz. 1908 senesinden evvel
Bulgar mekteplerinde türkçe lisanını
mecburi idi. Simdi hususî mektep-
lerde türkçe tedrisat yapılmaktadır.
Ancak Bulgar mekteplerinde türkçe
mecburi değildir. Türkçe lisanını ih-
tiyari olmak üzere Bulgar mektep
programlarına ithal edeceğiz. Bu-
nun müteakiblen Türkiye'de yaşıla-
cakları zannedivorum. Evvelce Bul-
gar lisanı Türk mekteplerinde oku-
tılmakta idi. Bu mes'ele çok mü-
himdir. İki memleketin daha sıkı an-
laşması için lisan büyük âmilidir.
Bunun da halli o kadar güc bir şey
olmasa gerektir. Çünkü, bizim bü-
tün mazî ve tarihîmiz Türkiye'ye
bağlıdır. Hatta Bulgar tarihini yaz-
mak için Türk'lerden itiane etmek
mecburiyetindeyiz. Sofya Darûlfû -

nunu müderrislerinden profesör Mu-
tafciyef bu hususta tetkükatta bu-
lunmak üzere önümüzdeki tatilde
İstanbul'a gelecektir.

Bu heyette resmî ve hususî bir
vazifem yoktur. Yalnız Türk-Bul-
gar Cemiyetinin reisi sıfatıyla Anka-
ra'yı ziyaret ediyorum.»

İki gazeteci de geldi

Bulgar heyetile beraber Sofya'da
intisar eden «Zora» ve Utro gazeteleri
muharrirleri de şehrimize gelmiş-
lerdir.

Muhterem meslektaşlarımızdan
Zora-gazetesi muharriri M. Köpen-
kof bir muharririmize şuaları söy-
lemiştir:

«Daha Edirne'den itibaren
Türk tonraklarında çok samimi bir
şekilde karşılandık. İki dost ve kom-
şu millet arasındaki tarihi rahbârları
tekrar etmek salttır.»

Ankara'da hazırlık

Ankara 1 (Telefonla) — Bulgar
Basvekilî M. Musanof Cenaplarının
burada çok samimi tezahürat ile
karşılanacakları anlaşılmaktadır.

İstasyon binası Türk ve Bulgar
bayrakları ile donatılmış, istasyon
caddesinde yapılan takî zaferin üs-
tüne Bulgarca hoş geldiniz ibaresi
yazılmıştır.

Misafir Basvekilî İstasyonda Baş-
vekil İsmet Paşa Hz., Hariciye Ve-
kilî Tefik Rüstü Bey, Hariciye er-
kânı ve diğer bir çok zevat karşıla-
yacaklardır. Bir kıtâi askerîye selâm
resmini ifa edecektir.

M. Musanof Cenapları Ankara'da
kaldıkları müddetçe hükûmetin mi-
safiri olarak Ankara Pala'sta ika-
met edeceklerdir.

Dost Bulgar Başvekili Hararetle Karşılandı

M. Muşanof cenapları: "Vazifem iki milletin mütakabil saadeti için çalışmaktır,, diyor

Misafirlerimiz dün 1 de geldiler ve akşam üstü Ankara'ya hareket ettiler

Ankara Türk-Bulgar bayrakları ile donandı, bugün çok samimî bir istikbal merasimi yapılacağı anlaşıyor

Dost ve komşu Bulgaristan'ın Başvekili ve Hariciye Nazırı M. Muşanof Cenapları Madam Muşanof ve refakatindeki zevat dün öğleden sonra saat biri on beş geçte Sirkeci İstasyonuna gelen seмпton trenile şehrimize muvassalat etmişler ve büyük tezahürat ile karşılanmışlardır.

Muvassalatın evvel

Sirkeci İstasyonu Türk ve Bulgar bayrakları ile süslenmiş ve İstasyonun merasim salonu da ayrıca tazyin edilmiştir. Bir tabur asker, fırka mızıkası ve iki yüz kişiden mürekkep bir polis müfrezesi razımei selâmı ifa için bekliyordı.

İstasyonda binlerce kişi komşu devletin muhterem Başvekilini karşılamak üzere gelmişlerdi. Bulevar kolonısına mensup olan bir çok zevat refikalarile birlikte ve ellerinde muhtelif buketlerle istikbale gelmişlerdi.

İstasyonda İstanbul Valisi ve Bel-dive Reisi Muhtittin Bey ile Emanet erkânı, şehrimizdeki inhisar müdürlerinden Behcet ve Avım Beylerle inhisar sube müdürleri, Polis Müdürü Ali Rıza Bey ve İstanbul matbuat müdürleri, Şehir Meclisi azaları, H. Fırkası erkânı, Ticaret Odası, Zahirî Borsası ile bir çok müessesat müdürleri kâmilan istikbale gelmişlerdi.

(1) M. Muşanof Cenapları ve refkaları Sirkeci garı methalinde, (2) muhterem dostumuzun bir portresi, (3) Sirkeci garı haricinde muhterem misafirleri selâmlayan halkımız, (4) Vali Beyin şayefetinden bir intifa

Bulgar Başvekili ile Her Noktada İtilâf Edildi

Dost Başvekilin hareketinden evvel Bir Tebliği Resmî Neşredildi

Dost Başvekil Bugün İstanbul'a geliyor

M. Muşanof, dün akşam samimî merasim arasında Ankara'dan ayrıldı

Neşredilen resmî tebliğ:

Ankara 5 (A.A.) — Bulgaristan Başvekilinin Ankara'da ikameti münasebetile M. Muşanof cenapları ile Başvekil İsmet Paşa Hz. ve Hariciye Vekili Dr. Tevfik Rüşti Beyefendi arasında samimî ve dostane mahavere ve mükâlemeler vukua bulmuştur. İki memleket devlet adamları orta elçilerinin de huzurunda iki memleket arasında mevcut olan itimatkar dostluk münasebatına ve menafii mümâsiline

binaen aralarında hiç bir ihtilâf olmadığını aynı memnuniyetle görmüşlerdir. Müşâvüriylehim iki memleketin çok büyük menfaatleri lehine olarak iktisadî münasebetlerine daha ziyade inkişaf ve melerinin faydasına arzı olduguna kezaîk müşahade etmişlerdir. İki memleket arasındaki arkadaşlık umûmiyetle ve tahsisen Avrupa'nın cenubî kısmında sulh ve itilâf havasını berraklandracak mahiyettedir.

Müşâvî ve Madam Muşanof Cenapları, şereflerine tertip edilen bir iktimada

Ankara 5 (Telefonla) — Misafir Bulgar Başvekilini M. Muşanof Cenapları bugün İsmetpaşa Kız Enstitüsünü ziyaret ettiler, gördükleri intizamdan dolayı takdiratında bulundular.

Öğleyin Sofya Elçimiz Tevfik Kâmil Bey misafir Başvekil şerefine bir ziyafet verdi.

M. Muşanof Cenapları saat 5,5'te Halkevi'nde Riyaseticumhur orkestrası tarafından verilen konserde bulundular ve akşam 7,5'te hususî bir trenle İstanbul'a hareket ettiler.

Başvekil İsmet Paşa Hz., Hariciye Vekili Tevfik Rüşti Bey, diğer vekiller ve Hariciye erkânı istasyonda bulundular. Askerî bir müfreze selâm resmini ifa etti.

M. Muşanof tren hareket ederken teşeyide bulunan zevatı «Allaha şamarladık» diye selâmlamışlardır.

Halkevi'nde verilen konserde Gazi Hz. de hazır bulunmuşlar ve misafir Başvekil kendi localarına davet etmişlerdir.

Reisicumhur Hz. konserden sonra Bulgar murahhaslarını birer birer kabul etmişlerdir.

Türk - Bulgar Muhadenet Cemiyeti reisi profesör M. Stoyanof Türkiye'den çok iyi intibalarla ayrıldıklarını, Türk - Bulgar dostluğunun artması hususunda daha geniş miktarda çalışacaklarını söylemiştir.

Gazi Hz. kendilerine muvaffakiyetler temenni etmişlerdir.

Gazi Hz. bundan sonra Jeneral Savof ile bir müddet görüşmüşlerdir.

Bundan sonra Bulgar Çiftçi Fırkası Kâatibi Umumisi Bulgar çiftçilerinin selâmlarını Gazi Hz. ne tebliğ etmiştir.

Gazi Hz. de bümukabele Türk çiftçilerinin selâmlarını göndermiştir.

Bulgar murahhaslarından M. Kallendrof Türkiye'de beklediklerinden çok daha fazla hüsnü kabul gördüklerinden dolayı minnettar kaldıklarını söylemiştir.

Gazi Hz. Bulgar Başvekilini Kabul Etti

Reisicumhur Hz. nin M. Muşanof'la mülâkâatları iki saat devam etti

M. Muşanof Ankara'da Hararetle karşılandı

Dün gece İsmet Pş. Hz. tarafından bir ziyafet ve bir suvare verildi

Ankara 2 — Bulgar Başvekil M. Muşanof Cenapları ve refakatlerinde ki zevat bu sabah saat 9,30 da hususi trenle şehrimize gelmiştir.

M. Muşanof Cenapları, istasyon-da Başvekil İsmet Paşa Hz. ile Hariciye Vekili Tefvik Rüstü, C. H. Fırkası Umumi Kâtibi Recep Bey - lerle Hariciye Vekâleti erkânı ta - rafından istikbal edilmişlerdir.

Askeri müfrezeler resmi selâmı ifa etmiş ve muzika Bulgar millî marşını çalmıştır. İstasyonun iç ve dış tarafında biriken halk, M. Muşanof'u şiddetle alkılamışlardır. M. Muşanof'a Başvekil Paşa Hz. ile Hariciye Vekili Tefvik Rüstü Bey ve refikaları hanımefendiler namına da Madam Muşanof'a birer buket takdim edilmiştir. M. Muşanof, Başvekil İsmet Paşa Hz. ile birlikte doğrudan ikametine tahsis edilen Ankara Pa - las oteline gitmişlerdir.

M. Muşanof bir müddet sonra Meclis Reisi Kâzım, Başvekil İsmet Paşa Hz. ni, Hariciye Vekilini aynı ayı makamlarında ziyafet etmiş, bu ziyafetler tade olunmuştur.

Muhterem misafirimiz M. Muşanof Cenapları

Misafir Başvekil Şişli yemeğini

Ankara Palas'ta hususî olarak ye - miştir. Yemekte Başvekil İsmet Paşa Hz. ile Hariciye Vekili Tefvik Rüstü Bey de bulunmuşlardır.

M. Muşanof Cenapları saat dörtte Çankaya'da Reisicumhur Hz. tara - fından kabul edilmişlerdir. Bu mü - lâkât iki saat kadar sürmüştür.

Gece sezide Başvekil İsmet Paşa Hz. tarafından misafir Başvekil se - refine Ankara Palas'ta bir ziyafet verilmiş, bunu bir suvare takip et - miştir. Suvarede Hariciye erkânı ve hariciye encümeni azaları da hazır bulunmuşlardır.

İsmet Pş. Hz. bu ziyafette şu nutku irat etmişlerdir:

Başvekil İsmet Pş. Hz. nin nutku

Başvekil Hz.; gerek Hükümeti Cum - huriye ve gerek şahsım namına Muşanof'a beyan ederken davetine mu - kabele hususunda ibrar buyurulmuş o - lan müsaadetten dolayı da arz tesek - rür etmek isterim. Bu ziyarete yüksek nezaketin ve iki memleketi birbirine bağ - layan muhaberet hâlisine tekabül eden samimi ve devamlı dostluğu teza - hürat mündemâc olduğunu görmekle mes'udum.

Başvekil Hararetleri: Bulgar ve Türk milletleri arasında mevcut olan bu dost - luk rabitalarının Beyneldüvel meş - olan orul ve merasim ve hukukî es - kâlden sarfınasız edile bile tarihi bir mukarenet ve inkâr olumsuz bir ahlak

intizacından nes'et etmekte olduğunu itirafını tam ile beyan etmekte mü - saade buyururuz. Lâzlettayın iki kompu arasında teassüs edeniycek olan bu ra - bitaların Bulgar ve Türk milletlerini bi - ribirine bağlamas, hâiz oldukları se - ciye ve evasfa bu derece mübaheret gös - teren bu iki milletin uzun seneler yan - yana yaşaması ve aynı ıstıralı çekmiş bulunsunlarından ileri gelmektedir. Se - ciyelerinde mevcut mübaheretten başka Avrupa'nın sarfı cenubi memleketleri - nin menfaatinin, iktisadî ve içtimal bünye ve teşekküllerinin aynıyeti de bu yaklaşımlarında tabii birer kıl ol - muştur. Bu suretle milletlerimiz hâki - kabî eyyadan ilham alarak aralarında bu şevrin dostluğu tesis ettiler. Mazide a - cı tecrübe ve derslerle karıştıktan son - ra şimdi artık yüksek ve hakikî me - faatlerinin ve takip edecekleri yolun ne - rinde bulunduğunu anladılar. Bul - gar milleti, zatîalleri ve muhterem ol - fukayı mesaisi sibi deruhte etmiş ol - gunca Vatanının tamamını vatanına naz - rtoefs ve emel etmiş olmalarını faaliyet ve mesaisinin memleketin sulh ve sül - kün dahilinde inkışaf ve teallisi için pek kıymetli bir hamle olacağını bilhakkın ümit edebilir.

Millî inkışafı hususunda Bulgaris - tan tarafından şimdiye kadar sarfe - dilmiş olan mesaiyi zaten kemali tak - dir ve alâka ile görüyor ve muhab - betle yakından takip ediyoruz. Sul - hun takarrürüne candan iştiraki, Bulgaristan'ın Balkan'larda ve Avru -

pa'da medeniyet için bilâsek ve şüp - he lüzumlu bir unsur haline getirmiş - tir. Şu dakikada tezahüratına derin bir meserretle iştirak ettiğimize sıkı dostluk, iki memleket münaseba - tını tevkir ve teyit eden bir silsile muhabedet ile ifade edilmiştir. Ye - gâne hedefleri sulhun vikaie ve mu - hafazasına, memleketlerinin dahili teakülâtına vakfı mesai etmek olan Bulgaristan Kraliyeti ile Türkiye Cumhuriyeti 1925 te bir muhabedet muahedesi ve bilâhare de ticaret, ikamet, hakem, bitaraflık, adli tesvi - ye ve iadei mücrimin gibi bir çok mukavele ve muahedeler aktetmek suretile münasebetlerini beynelmîlîl sahadâ da tayin ve tesbit etmişler - dir. Bu da isbat eder ki iki mem - leket arasındaki mukareneti hissiye haricinde bir de bu muhabedet ve mu - kavellâtın akit ve tanziminde başlıca âmil olmuş bulunan mütakabil yük - sek ve esaslı menfaatler vardır. Bu mukavellât ve muhabedatın iki mem - leket münasebetini tanzime hadim olduğunu söylemeye bilmem lüzum var mıdır? Münasebetlerini ve bu derece metin ve rasim temeller üs - tüne kurmuş olan iki memleketin bu suretle ehemmiyet ve faydası in - kâr edilmeyecek iki sulh ve sükün unsur olduklarını ve olacaklarını şüphesiz kabul etmek icap eder. İki milletin marufu âlem olan feragati nefis ve fedakârlık hassaları saye - sinden ilyevm cihana müstevli olan iktisadî buhran yüzünden tehaddüs edecek müşkülleri de iktiham ve ber - taraf edeceklerine kanım. Zati âli - lerine Ankara seyahatinde refakat etmek suretile bize büyük bir hax ve şeref bahsettirmiş olan Mm. Muşanof'a bu nezaketlerinden dolayı borçlu ol - duğum minnettarlığımı arz ve ibrâğ - etmeden sözlerime nihayet vermiye - ceğim.

Kadehimi Bulgaristan'ın mukad - deratını büyük bir kıyasatle tedvir eden Kral üçüncü Boris ve Zarf Kraliçe Yuanna Hz. nin sıhhat ve sa - adetlerine, güzel hasletler, sahibi Bulgar milletinin refah, teallî ve in - kışafına ve Mm. Muşanof'la zati â - lilerinin sıhhat ve şerefine kaldırı - yorum.

M. Muşanof'un cevabi nutukları

Başvekil Hararetleri;

Mültefitane davetinizden dolayı bilhassa minnettarlığımı arz ederim. Türk topraklarına ayak bastığımdan - beri hakkımda hürmetkârane ibrar buyurulan dikkat eserleri, beni mah - çup bırakmaktadır. İstanbul'da ve bilhassa Cumhuriyet Türkiye'sinin ye - ni hükümet merkezinde bana karşı gösterilen hararetili ve heyecanlı ka - bul, beni derin bir surette mütehas - sis etmiştir. Hükümetim ve şahsım namına zati âlinize en samimi min - nettarlığımı arz ederim.

Memlekelerimizi, birbirine o ka - dar mes'udane bir surette rapteden dostluk, bitaraflık, uzlaşma ve ha - kem muahedelerinin milletlerimizi uzun zamanlardan beri yekdiğerine bağ - layan rabitaların semeresi olduğunu beyana lüzum görmüyorum. İste bu -

nun içindir ki bu rabitalar sağlam ve devamlıdır. Zira, bir tesadüf eseri olmaktan uzaktırlar. Bu rabitalar kökleri, her iki milletin rubunda ve menfaatlerinde bulunan mütakabil temayülât ve hislere tekabül etmek - tedir.

Mazide bir çok maniaları aşmak için mesaimizi birleştirmeye mec - bur olduk. Fakat, müşterek imtihan ve felâket zamanlarında Türk'ler ve Bulgar'lar en çetin müşküllâta galebe çalmalarını mümkün kulan, sebatı, mukavemet kabiliyetini göstermişler - dir. Bulgaristan'da yüz binlerce ırk - taşınız mevcuttur. Bunlar, memleke - timizde Bulgar halkı ile hemahenk ve kardeşçe yaşayan bir intizam un - surudurlar. İki unsurun aynı şerait dahilinde asırlarca yan yana yaşama - ları keyfiyeti olarak aralarında se - ciye ve mixâç itibarile husule gelen mübahabeti bilmiyen var mıdır? Büt - tün bunlar, mütakabil münasebet - lerimizin vassı mümeyyizi olan barix müsaadekârlığı göze çarpmak bir surette meydana koymaktadır.

Bu müsaadekârlık, diyebilirim ki, ma - xiden kalma hakiki bir an'anedir. Zira Bulgarlar, asırlarca milliyetlerine ve harslerine riayet eden bir hâkimiyetin altında yaşamışlardır. Bu suretle iki mil - letimiz arasında tehaddüs eden rabita - lar ve bu milletlerin arzettiği mübaheret hususî bir kardeşlik göstermektedir. Çalgına ve saher pahasına bütün memba - larını ve bütün mevcudiyet vasıtalarını bitihâl ettikleri beyliciyi toprakta be - rader oturmuş olan bu mu müst, na - kiki tonrak kardeşlerdir.

Yeni Türkiye, eski bir devleti cez - ri bir surette değiştirmek ve siyasi, ahlakî ve içtimai noktai nazardan yeni esaslar üzerinde kurmak sure - tile cihana hayretbahş bir kırılmas irade ve cür'et misali vermiştir. Es - sazen civanmert Türk milletinin müim taz evasfını lîyukile takdir etmek için terakki yolunda azimle yürümek ist - iyen bir milletin kat'î iradesini teş - kil eden ve ancak on senedenberi merkez ittihaz edilen Ankara'yı te - maşa kâfi değil midir? Mukavemet edilemez bir hamlenin tesirile yenile - yen ve gençleşen Türkiye'nin balen mukadderatına hâkim bulunan ve güzel memleketimizi, size ictimai ve harsî sahadâ yeni yeni muvaffaki - yetler temin eden geniş ve ıslahkâr, yorulmaz bir faaliyet meydana ha - line getirmiş olan büyük devlet ada - mı Gazi Mustafa Kemal'in ilhamına tebasan millî Türk dehşasını de - recessini gösterdiniz.

Mazide müştereken geçirilen mesak - katlerin batrasına merbut bulunan iki millet, sulh ve adalet yolunda günün mes'elelerini halledecek vasıtalar bul - mağa bileceklerdir. Mütakabil dostlu - ğa istinat eden menafî teanüdü, iyi bir istikbalin kâfidir. Sulbu candan isti - yoruz. Yegâne gayemiz, bütün mesai - mizi refahımızın idaresine ve terakki - mizin teminine harsetmek. İkimiz de harp mevdanlarında kahramanlık gös - terdik. Aynı kahramanlığı sulh eserin de göstermekten hali kalmıyacağız. Bu suretle birzât kendimizi için çalışarak beşeriyetin kavuşmağa can atığı umumi refahın esaslı parç bulunduğ sulh da - vasına da hadim olmuş olunuz. Bu do - yularla mütehasis olarak, Türk mil - letini dahiyane sevk ve idare eden Re - isicumhur Gaz. Mustafa Kemal Har - retlerinin sıhhat ve saadetlerine, Cum - huriyetin itilâ ve refahına ve zatâillerile refikayı muhteremelerinin sıhhatine bar - dağımı kaldırıyorum.

Bulgar Başvekili ile Neler Görüşülüyor?.

İhtikâr kanunu Millet Meclisinin bugünkü içtimasında müzakere edilecek

Ankara
Temasları

Ankara

Temasları

Bulgar Başvekili ile görüşülen mes'eleler

Ankara, 4 (Husul) — Bulgar Başvekili ve Hariciye Nazırı Gosnodin Musanof iki gündür Ankara'da bulunuyor. Müsarüfîlevhin Türk ricâli ile temasları ciddiden kayda sayan büyük bir samimiyet ve dostluk havası içinde cereyan etmektedir.

Bu yüzsük samimiyet, sevimli ve değerli Başvekilimizin nutuklarında da bilhassa isaret buyurdukları rechiyle muahedelerden ve beynedüvel mutâk merasimden ziyade ilâ milletin tarihi yakınlıklarından ve seciyelerinin yekdiğerine müsbetinden ileri gelmekte - dir. Risicumhur Hı. nin muhtelif vesiklerden bilistifade Bulgar millîti hakkında çok dostane ve şitâşkârane bir lisan kullanarak izba ettikleri samimî hissiyatın mebarnı da bu tarihî mukare - nette, seciye ve ahlâk müşâbehe - tindi aramak lâzımdır.

Kaldı ki Bulgaristan'la memleketimiz arasındaki münasebat muahadat ve beynelmîl usuller naktâsından dahi en yüksük bir samimiyet derecesine erişmiş bulunmaktadırlar. Fihâhika Bulga - ristan'la aramızda 925 senesinde - şkedilmiş bir muahadenet muahade - di vardır.

Bu muahadeyi iki tarafî geniş müasadekârîğa müstenit bir tic - cret ve secrisefain muahadesi ta - rîf etmiş ve nihayet evvelki sene - fir bitarafîlık, uzlaşma, adli tes - ânye ve hakem muahadenamesi de - miza edilerek Türk - Bulgar münasebatı beynelmîl münaseba - tın en sayanî arzu seklini almıştır Gosnodin Musanof'un Ankara'ya yaptığı ziyâret ise şüphesiz bu münasebatı bir kat daha takviye ve tavisin edecektir.

İki komşu devlet ricâli acaba - nalarında neler görüşüyorlar?

Her siyasi mülâkatta hatıra gelen bu suale behemehâl cevap - erilmek lâzım gelirse ahvâle vâ - hif olanların verebilecekleri cevap - ı merkezdedir:

— Komşuluk münasebetlerin - den ve iki tarafın müsterek men - faatlerinden doğan bütün mes'e - leleril

Bu cevap, şüphe yok ki, çok umumidir. Son beş on senenin ve - kayîl hatırlanırca evvelâ görü - lür ki Türkiye ile Bulgaristan a - rasında ciddi bir ihtilâf mevzuu yoktur. Binaenaleyh Bulgar Baş - vekilinin Ankara'yı ziyâreti her - hangi bir ihtilâfın halli ile âlâka - dar değildir.

Emlâk mes'alesi

Yalnız bir emlak mes'alesi var ki bu mes'eldeki noktaî nazar farkı muahadenet muahadesine merbut protoklun bazı mevaddı - nın iki tarafca baska baska şe - killerde tefsir edilmesinden mü - tevellittir.

İzah edelim: Muahadeye mer - but protokolda Balkan harbinden - beri devam eden emlak ihtilâfını hal için tarafeyn 18 tesrinievvel 1912 tarihinden evvel diğer taraf araziine hicret eden tebaalarının hukuku tasarruflarını tanıması ve bu gibi eşhasa ait emvali gayri - menkule devletin veya sahiplerin - den baskalarının elinde bulun - duğu takdirde iadesini taahhüt et - mişlerdir. Bu tarihten protokolon imzasına kadar bir taraf araziin - den diğer tarafa hicret eden Türk ve Bulgar tebaasına ait emlakın ise bu emlakın kâin olduğu devletler tarafından ihtisabı protokolon C maddesi ile kabul olunmuştur. İhtilâf, bu maddedeki ahalî asliye (orijin) kelimesinden çıkmaktadır. Türk te'xine göre bu kelime ehsar muzaftır. Binaenaleyh, maddede zikredilen arazi ahalî asliyesin - den olup ta Bulgaristan'a hicret etmiş bulunan eşhasın emlak'ı ne - rede' bulunursa bulunursa Türk - ye'ye intikal etmiştir. Bulgar te - xine göre (orijin) kelimesi eşhasa değil, araziye muzaftır. Binaen -

Bulgar Başvekili ile görüşülen mes'eleler

leyh Bulgaristan'a hicret eden Bul - gar'ların ancak Trakya'daki arazi - sel Türkiye'ye intikal eder. Meselâ Ba - lıkesir'de veya İzmir'de bulunan Bulgar emlakı eski sahiplerinin tahtı tasarruflarında kalmak lâ - zımdır. Bu nokta üzerindeki ih - tilâf Balkan harbinden evvel Bul - garistan'dan Türkiye'ye hicret et - miş Türk'lerin veya Türkiye'den Bulgaristan'a gittiği Bulgar'ların hukukunu da müteasir etmektedir. Çünkü bunlara ait araziye her iki tarafta hükûmetler vaziyet etmiş olduklarından C maddesinden müte - vellit ihtilâf hallidilmedikçe iade - lâzım gelen emlak âlâkadarlara iade edilemiyor.

Bu ihtilâfın Türk - Bulgar münasebatının bugünkü dostane ve samimî manzarasına rağmen şimdiye ka - dar nasıl olup ta hallidilemediği in - sanı mütehayyir edecek bir hâdise - dir. Maahaza memnuniyetle kayde - delim ki Gosnodin Musanof'un bir dostluk tezahüründen başka bir şey olmıyan ziyâretinden bilistifade vaki ilk temaslarda iki tarafın da bu mes'elede behemehâl kat'î bir tarzı halle vâsil olmak azmîle mücehhez oldukları anlaşılmıştır. Bu hususta bir ihtilâf husulü ve bu ihtilâfın bir protokolla tesbiti çok muhtemeldir.

Müşterek iktisadî menfaatlere

İki devlet ricâli arasında müza - kere mevzuu olan mes'eleler meyan - ında ehemmiyet itibarile ikinci mes'ele, tarafeynin müşterek ikti - sadî menfaatleridir. Gerek Türkiye, gerek Bulgaristan bir çok mülmasil maddeler istihsal ederek beynelmî - lel pazarlara arz etmekte idirler. Bu hususta teşriki mes'el edilmesi her iki memleket için büyük faydalar tovlit edebilir.

Bu teşriki mes'el bilhassa buhran devam ettikçe yalnız lüzumlu ve faydalı değil, zaruridir de.

Cemiyeti Akvam mes'alesi

İki tarafı doğrudan doğruya âlâ - kadar eden diğer bir takım mes'e - leler, ezclümle Türkiye'nin Yunanis - tan ve Bulgaristan'la müştereken Ce - miyeti Akvamında daimî bir azalîk alması ve Balkan Birliği mes'eleleri var ki bunların da telkik edilmesi çok muhtemeldir. İkinci Balkan kon - feransının mukaracat ve teminuvi - tından derhal tahakkuk ettirilmesi kabil olanlar hakkında da iki taraf arasında şimdiden mutabakat husu - lünü limit etmek fazla bir mülhâlık telâhki edilmez.

Hulâsa, Bulgar Başvekilinin zi - yâreti saf bir dostluk tezahürü sek - lünde kesliniyerek iki devleti âlâka - dar eden mes'el etrafında teslî ef - hâre ve dostane ihtilâfın huzulüne mes'ut bir vesile teşkil edecektir.

ALİ SÜREYYA

M. Muşanof'un beyanâtı

Bu ziyaret neticesinde iki memleketin refah ve saadeti için yeni ufuklar açılmıştır

Bulgar Başvekili matbuat mümessillerine dün âtidedeki beyanatta bulunmuştur:

«— Evvelâ Ankara'nın üzerimde bıraktığı tesirden bahsetmek isterim. Ben, Ankara'ya giderken orayı eski bir

Türk kasabası olarak bulacağımı zann ediyordum.

Filvaki Ankara'da eski bir kasaba da buldum. Fakat onun yanında mühtesemi, muazzam binalar da gördüm. Bu muhtabadi 3 üncü sahifede 141

azzam binalar çok az zamanda sarfe-dilen azim mesaiyi göstermek itibarile bilhassa payani dikkattir. Bunlar, az zamanda bir milletin azim ve say ile neler vücade getirebileceğinin parlak delilleridir. Bu inşaat benim üzerimde Türk tarzı mimarisinin güzelliği hakkında kuvvetli bir fikir hâsıl etti. Ziraat Bankası, Halk evi, Meclis binası bu fikri tenmiye eden canlı misallerdir. Ankara'da temas ettiğim yeni Türkiye ricaline de açıkça söyledim ki Ankara'nın müstakbel mimarisi Türk tarzı mimarisi olmalı ve bu şehir bu suretle parkın bir harikası halini almalıdır.

Ben ve arkadaşlarım, Gazi Hz. başta olduğu halde bize karşı gösterilen fevkalâde hüsnü kabulden çok mütehasşisiz. Türk milletini kurtaran adam, sadeliği, samimiyeti ile bizi derhal teşhir etmiştir. Müşarünileyh hazretlerinin Bulgar milletine karşı olan muhabbet ve merbutiyetleri bize, bizzat kendileri tarafından çok samimi bir şekilde beyan edildi. Bunu hiç bir zaman unutmayacağım. Onun karşısında hayran kaldık.

İsmet Paşanın çok ciddi ve çok mukemmel bir devlet adamı olduğunu iğitmişim. Bu defa onu yakından görmek fırsatını elde ettim. Ve yüksek fitratını yakından tanımak bahtiyarlığına nail oldum. Derin ve kuvvetli fikirlerini, mantıki mütealemlerini dinledim. Bunlar, üzerimde fevkalâde bir tesir yapmıştır. Türkiye ile Bulgaristan arasındaki dostluk münasebeti İsmet Paşanın şahsında büyük ve kuvvetli bir teminat bulmaktadır.

Tevfik Rüştü Beyefendile evvelden tanışırđım. Onun esasen vâsi malûmata sahip olduğunu biliyordum. Bilhassa hariciye umurundaki yüksek vukuf ve ehliyeti malûmumdu. Fakat şahsi temasım, bana bu yüksek zatın aynı zamanda çok büyük bir nüfuzü nazara malik olduğu kanaatini de telkin etmiştir. Temaslarım esnasında müşarünileyhin bilhassa Balkan umurundaki derin malûmatına şahit oldum. Yeni Türkiye ricalinden Kâzım Paşayı da tanımak fırsatına nail oldum. Gayet sakin hali, azim bir irade sahibi olduğunu gösteren ahvalile nazari dikkatimi celbetti.

Kâzım Paşa, bir Makedonya'lı ve eski Menlik kaymakamıdır. Bu itibarla Bulgar'ları pek yakından ve pek iyi tanımaktadır.

Türkiye hükûmetinin diğer vakillerile temaslarım, bu zevatın kendi dairelerinde ne kadar vukuf ve ihtisas ile çalıştıklarını ve müşterek gayelerinin Türkiye'nin saadet ve tealisinden başka bir şey olmadığı kanaatini bana kuvvetle telkin etmiştir.

Hulâsa, gördüğüm ve duyduğum şeyler karşısında hayran kaldım. Bu insanların vatanlarının menafiidinden başka bir şey düşünmemekte olduklarını yakından anladım. Hepsinin arzusu, devamlı bir sulhun teminidir.

Türk kadınları için de, müsaade buyrulursa, fevkalâde nazik ve kibar hanımefendilere tesadüf ettiğimi ve bunların sade tavır ve hareketlerle bize karşı çok misafirperverlik gösterdiklerini kaydetmeliyim. Esasen bu misafirperverlik yalnız Türk hanımlarına değil, bütün Türk milletine has ve mümtaz bir Ali-cenaplık sıfatıdır.

Gördüğümüz hüsnü kabulden çok mütehasşisiz. Beklediğimizden fazla yaptınız.

Size bunun mukabelesini yapabileceğimiz günü Sofya'da ve sabırsızlıkla bekliyeceğiz.»

Müteakiben M. Muşanof Cenapları, bir suale cevaben seyahatin siyasi neticesi hakkında şu sözleri ilâve etmiştir:

«— Bu seyahatle iki memleket arasındaki rabitalar bir kat daha takviye edilmiştir. İkinci netice olarak iktisadi münasebetlerimiz daha geniş bir sahada inkişafa yüz tutmasına çalışılması için anlaşılmıştır. Şunu diyebilirim ki iki memleketin refah ve saadeti ve sulhun temini için yeni ufuklar açılmıştır. Bu neticenin alınmasında Türkiye'nin Sofya elçisi Tevfik Kâmil Beyefendinin büyük hizmetlerini takdir ile yadedirim.»

Türkiyede neler gördük?

(Birinci sahifeden devam)

Lüdü. Şüphesiz daha yapılacak çok şeyler vardır. Ancak, Ankara'yı gören bizim gibi ecnebler, kani olurlar ki yeni Türkiye daimi surette yükselmekte ve günden güne daha ziyade resanet kesbetmektedir. Bir gün gelecektir ki, - o gün uzak değildir - Asya'nın başlangıç noktasında yeni bir Türk medeniyeti tecelli edecektir. Fakat, insanın Ankara'dan daha çok nazari dikkatini celbeden şey, yeni Türkiye'yi kuran devlet adamlarıdır.

Büyük devlet adamının vücude getirdiği eseri bir kaç söz içinde izhara kalkışmak güçtür. Onun kurduğu bina efsane gibi yalnız Türk milletinin tarihinde değil, bütün beşeriyetin dalgalt tarihinde sarsılmaz bir âhde olarak kalacaktır. Sözlerim, yeni Türkiye devletinin banisi Gazi Mustafa Kemal Hazretlerine aittir. Yirminci asrda gelecek nesillere yol gösteren, büyük meşale olarak beş büyük adam gösterilebilir: Mustafa Kemal, Mussolini, Lenin, Wilson, Stambuliski. Bunlar, beşeriyet dehasının markesleridir. Milletlerin bir hasası var - dir ki, o da, daimi olmaktır. Mülkölât, felâket ve inkıraz zamanlarında milletler arasında büyük adamlar çıkar ve milletinin düşmüş olan bayrağını eline alarak onu selâmete çıkarır. Bu nadir adamlardan biri de Gazi Mustafa Kemaldir. Türk milletinin en müşkül bir anında devrılmış olan Türk bayrağını yerden kaldırdı ve yükseltti. Mustafa Kemal öyle bir şahsiyettir ki, onu bir defa görenler artık unutmazlar. Yürü bir Fatih'in yürüdüğü. Çehresi, sanki tunçtan oyulmuş gibidir. Göğsü geniş, kaşlar sert ve sık, gözleri parlak ve nâfiz, bakışı insanı derhal teshir edecek kuvvetli bir cazibe taşıyor. Sonra, gayet insani ve tatlı bir tebessümle gülüyor. Onun büyüklüğü yalnız devlet adamı, yalnız inkılâpçı olmasında değil, aynı zamanda büyük bir adam olmasındadır. Bulgarların ona karşı duydukları hayranlık o kadar büyüktür ki, kendisi dahi bize karşı muhabbetle mütehasstir.

Yeni Türkiye'nin ikinci büyük siması, şüphesiz ki, İsmet Paşadır. O, Mustafa

Türkiyede neler gördük?

Bulgar Çiftçi Fırkası Umumî Kâtibinin şayani dikkat beyanatı

İstanbul 7 (A.A.) — Bulgar Çiftçi Fırkası Kâtibi Umumi ve Bulgar be-yeti erkânı mümtazasından M. Vergüle Dimoff, Bulgaristan'a avdet için hareket ederken Anadolu Ajansı muharririne şu beyanatta bulunmuştur:

«— M. Muşanof, nutkunda (toprak kardeşleri) kelimesini kullandı. Niçin? Çünkü Türk'lerle Bulgarlar arasında asırlardanberi kopup gelen bir çok rabıta ve saygı hisleriyle mütehasstir. Artık bu iki millet arasında hiç bir ihtilâf ta kalmamıştır. Bu sebeplerden dolayıdır ki, münasebatımızda sulhın muhafazasını ve dostluğun takviyesini hedef ittihaz eden yeni bir devir açılmıştır. Bu seyahat bu yeni mes'ut devrin başlangıcıdır.

Ankara'yı ilk defa temâşa ettiğim ve o ıssız yerlerde böyle muazzam bir şehrin yükselmiş olduğunu gördüğüm vakit, eski Yunan itikadınca Venüs'ün pажeһanı denizden yükselişi hatırlama geldi. Ankara, yeni Türkiye'nin sembolüdür. (Mabadi 2. inci sahifede)

Bulgar Çiftçi fırkası umumî kâtibi
M. Vergüle Dimoff

Kemal'in büyük fikirlerini tatbik edicra sahasına koyan adamdır. Kendi büyük evsafa maliktir ve Türk â-naplığının ve insanlığının timarı. Onu görenlerin, cazibesine kapılmaları kabîl değildir. Kendisi büyük devlet adamının politik siasetmini, aşılarını ve kalbini taşımakta ve bu içindir ki, bütün siyasetinde muvaf olmaktadır. Onun elinde bir Tür-emin olabilir ki, refah ve saadetini istikbalini emin ellere vermiştir.»

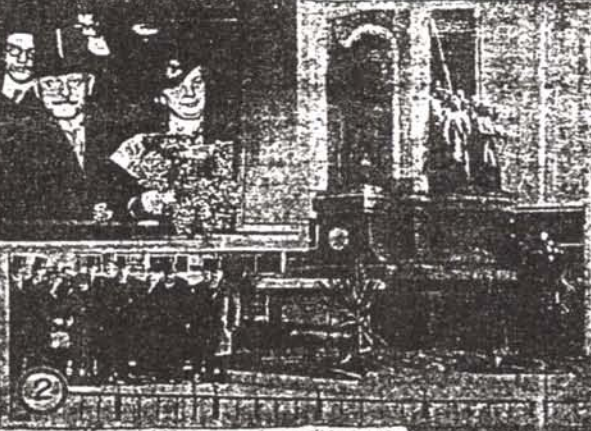
Misafirlerimiz gittiler

Tren kalkarken M. Muşanof "Hepinizi Sofya'da bekliyoruz,, diye bağırdı

Misafirler dün Cumhuriyet abidesine çelenk koydular, şehri, müzeleri ve Kapalıçarşı'yı gezdiler

Muhterem misafirlerimiz Bulgar Başvekili M. Muşanof ile maiyetleri erkânı şâhîni dün akşam şehrimizden ayrıldılar.

(1) M. Muşanof Cenapları hareketleri sırasında. (2) Dün sabah Cumhuriyet abidesi önünde. (3) Misafirlerimiz hareketlerinden evvel Sirkeci garında.

M. Muşanof Gazi Hz. nin abidesi kütüphanelerini dakikalarca seyretti. (Abide'nin çelenk sahifede)

(Birinci sahliden mabatt) derek yanındakilere şunları söyledi: — İnkılâp ve yeni Türkiye'nin çok canlı bir ifadesidir.

Kapalıçarşı gezildi

Abideyi ziyaretten sonra otomobillerle Ayasofya, Sultanahmet, Süleymaniye camileri, Darülfünun binası ziyareti edilmiş, bundan sonra Kapalıçarşı'ya gidilmiştir. Misafirlerimiz ufak tefek mubayaatta bulunmuşlar, öğle yemeğini Nuruosmaniye kapısındaki Mustafa Nafi Efendi lokantasında yemişlerdir.

Misafirlerimiz bundan sonra Topkapı sarayındaki hazinayı, sarayın harem dairelerini de ziyaret ettikten sonra Askeri atika ve Askeri müzeyi de gezmişler ve akşam saat beş buçukta Sirkeci İstasyonuna gelmişlerdir.

Sirkeci İstasyonunda

Başvekilin müfarakati anında Sirkeci İstasyonunda hazır bulunan Cumhuriyet muharriri ihtisaslarını şu suretle tesbi tolmektedir:

«Sirkeci İstasyonu misafirlerimizin geldikleri günden daha kalabalıktı. Bilâmuvalâğa bir iki bin kişi vardı. M. Muşanof Cenapları İstasyona girerlerken kâif bir halk tabakası tarafından şiddetle alkışlandılar. Madam Muşanof'a sağdan soldan buketler veriliyordu. İstanbul Valisi Muhiittin Bey şehir namına nadide karanfillerden yapılmış çok zarif bir buket taktım etti.

M. Muşanof'un sözleri

Trenin hareketine on dakika vardı. M. Muşanof Cenapları halkın arasına girmişti. Herkesle konuşuyordu. Cumhuriyet muharririne dedi ki: — Çok mütehasis ve memnunum. Hepinizi Sofya'da bekliyoruz. Korkuyoruz ki size kâfi derecede mukabele edemiyecğiz. Fakat orada da burası gibi çok samimi çarpan kalpler vardı dedi.

Madam Muşanof ta şunları söyledi: —

«İstanbul'u istediğim gibi gezdim. Fakat o kadar merbut kaldım ki... Bilhassa Türk hanımlarının nezaketinden, misafirperverliğinden hakikaten takdirle bahsetmek isterim.»

M. ve Madam Muşanof ilk kampanayı müteakip gene medit alışkılar arasında vagonlarına bindiler. Biraz sonra M. Muşanof Cenapları vagonun penceresinden lâyikile konuşmadıklarından bahisle tekrar aşağıya indiler. Ve Sofya sefirimiz Tefik Kâmil Boyin ellerini havaretle sıkarak şunları söylediler:

«Ne heyecan, ne samimiyet! İnsan bu cazibedar muhitte avrılmak istemiyor. Bu hususta bilhassa size karşı çok müteşekkirim!»

M. Muşanof Cenapları bundan sonra Teşrifat U. müdürü Münir Beyin refikaları Mediha Münir Hanımefendi ile de bir müddet görüştüler. Mediha Hanım diyordu ki:

— Başvekil Hız. bu kadar çiçek buketleri arasında size ve Madam Cenaplarına güzel seyahatler temenni ederim!

Başvekil şu cevabı verdi:

«Memleketimizin bu taze ve güzel kokulu menkeşelerini bir ilkbahar hediyesi gibi Sofya hanımlarına götüreceğiz!»

Gazetecilerin ihtisasları

Bu aralık M. Popof, Zorn gazetesi muharriri M. Koyenkof, Otro gazetesi muharriri M. Danef İstanbul matbuat mümessislerine ihtisaslarını bildirmek için vakit olmadığını anlatıyorlar ve diyorlardı ki:

«Hepinizi Sofya'da bekliyoruz. Bize bir telefon ediniz kâfidir. Artık muhabere vasıtamız kolaydır. Bundan sonra Türk - Bulgar gazeteleri müşterek gaye için daha kuvvetli çalışacaklardır.»

Misafirlerimizin her biri ayrı ayrı ihtisaslarını izah ederlerken üçüncü kampana çalındı ve tren hafif sarıntılarla hareket ederken binlerce halk (Yaşar, Horra) seddalarile ve alkışlarla misafirleri tesyi ettiler. Bu sırada M. Muşanof Cenapları şapkalarını çıkardılar ve halka doğru bağırdılar:

«Allahasmarladık... Sofya'da bekliyoruz.»

Misafirlerimizin vagonu

Muhterem misafirlerimiz için nureti mahsusada bir vagon ihzar edilmiş ve seplon trenine bağlanmıştı.

Tevfik Kâmil Bey

Sofya sefirimiz Tefik Kâmil Bey bir hafta kadar İstanbul'da kaldıktan sonra Sofya'ya gidecektir.

Hariciye Cümhuriyeti
Hariciye Vekâleti
II. nci Daire Umum Müdürlüğü
I. nci Şube

Ankara
Hulâsa

1931

426/138

M. 4.

Yüksek Başvekâlete

Bulgar Başvekili M. S. Muğanofun Ankara seyahatinden ve Türk-Bulgar dostluğunun ehemmiyetinden bahis, Bulgar matbuatında intişar eden bir çok yazılar arasında sayanı kayıt olanlarının Fransızcaya mütercem suretleri, Sofya Elçiliğimizden gönderilmiş olmakla, husulî malûmatı devletleri zannında melfufen takdim edilmiştir Efendim Hazretleri.

a. c. J. 10. 11.

Hariciye Vekili

L. K. 10. 11.
31-12-1931

J.

Cerahi muharrerata hangi daire ve şube ifadesile yazıldığı ve umumî ve hususî numaralarının dereci mercurdur.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
SOFYA ELÇİLİĞİ

SOFYA.

— "OUTKO" (indépendant) du 4 décembre 1931.

Sous le titre "Le rapprochement bulgare-turc. Une amitié sincère":

" L'accueil royal que le gouvernement turc a fait à notre ministre-président, laissera des impressions ineffaçables dans les cœurs du peuple bulgare tout entier. Nous savons depuis longtemps que le grand

réformateur de la Turquie - Gazi Moustafa Kemal aime le peuple bulgare, mais l'accueil grandiose fait à notre peuple en la personne de son représentant, cimentera une fois pour toutes cette amitié.

" En lisant les discours de M. Mouchanoff et Ismet pacha, nous nous convainçons entièrement de l'amitié sincère entre la Turquie et la Bulgarie. Ismet pacha a déclaré: ' Je suis heureux de constater que c'est là un acte de haute courtoisie, la manifestation d'une amitié sincère et durable qui correspond parfaitement aux liens d'amitié unissant les deux pays...' ' Ceci M. Mouchanoff a répondu: ' Les marques d'attention qui me sont prodiguées si généreusement depuis le moment où j'ai mis le pied sur la terre turque me confondent...'

" Depuis des années les relations entre la Bulgarie et la Turquie sont empreintes d'une amitié sincère qui se manifeste non seulement entre les milieux dirigeants des deux états, mais aussi entre les peuples eux-mêmes. La fraternité d'armes au cours de la dernière guerre a non seulement effacé les tristes souvenirs de 1914, mais a montré aussi que le peuple bulgare, quand ils luttent dans le même camp, peuvent contribuer beaucoup plus à leur sécurité que quand ils se trouvent dans des camps opposés. Les exploits de Gazi Moustafa Kemal qui, avec une poignée de héros, a non seulement réussi de sauver la Turquie de la perte, mais aussi a réformé radicalement cet état que l'Europe, des années durant, considérait comme un "homme malade", ont gagné les sympathies de tous les bulgares à ce cher d'armée et homme d'état qui avait commencé sa carrière à Sofia, en capitale bulgare. Que nous n'exagérons pas, ont pourra le voir de ses yeux si un jour Gazi Moustafa Kemal ou un de ses aides veuille venir visiter notre pays ou au moins notre capitale. Il se convaincra alors que la Bulgarie saura se ~~revenge~~ revancher...

" La visite de M. Mouchanoff en Turquie est un événement heureux qui a permis aux deux peuples de manifester sincèrement et spontanément leurs sentiments réciproques. Il n'est pas un seul parti en Bulgarie à apporter une dissonance à la joie générale. Si M. Mouchanoff est allé à Ankara avec l'approbation des quatre partis du bloc, les partis de l'opposition eux aussi, soit dans leurs organes, soit par la bouche de leurs leaders, ont dit également qu'ils n'attendaient que du bon de cette rencontre...

" Tant M. Mouchanoff que Ismet pacha ont souligné, outre les sentiments d'amitié unissant les deux peuples, aussi leurs intérêts communs économiques et politiques. Encore Cicero avait dit que la vraie amitié repose sur le principe de donner et de ne pas réclamer la même chose. Par conséquent, la Bulgarie se réjouira quand la Turquie prospérera et se développera, tout comme la Turquie se réjouira en constatant la prospérité de son amie sincère. Notre proverbe, que les turcs ont également, dit que l'ami est connu dans le malheur. La grande crise que tous les peuples traversent, n'a pas épargné la Turquie et la Bulgarie. Par conséquent, dans son développement paisible la Turquie trouvera un appui chez la Bulgarie, et celle-ci, même sans le chercher dans des traités, le trouvera chez ses voisins du sud-est.

" Tous les politiciens bulgares, en parlant de la visite de M. Mouchanoff à Ankara, relèvent qu'elle ne doit pas rester l'expression des sentiments platoniques, mais doit donner aussi des résultats réels. Tant M. Mouchanoff que Ismet pacha ont fait ressortir qu'il ne pouvait être question entre les deux peuples que d'une collaboration pacifique; de cette façon sont démenties d'avance toutes les intrigues au sujet des prétendues alliances offensives et autres pareilles. Nous voulons vivre en paix, comme il convient aux bons voisins, et nous aider en cas de besoin. Nous ne menaçons personne, mais nous voudrions que d'autres nous laissent également vivre tranquilles, travaillant pour guérir les plaies que les derniers événements ont portées à la Turquie et à la Bulgarie.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
SOFYA ELÇİLİĞİ

SOFYA.

10

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
 CUMHURİYET ARŞİVİ

No.

" En saluant encore une fois le peuple turc en la personne du grand réformateur Gazi Moustera Kemal et de ses collaborateurs actifs, nous exprimons l'espoir que la rencontre d'Ankara contribuera non seulement au rapprochement entre la Turquie et la Bulgarie qui existe depuis longtemps, mais cimentera aussi une amitié basée sur le respect mutuel et sur la communauté d'intérêts - un lien plus solide que tout traité d'alliance écrit.

X -ZARYA" (indépendant, serbophobe) du 4 décembre 1931 .

Sous le titre " Une triple alliance balkanique? - Informations nérestes au sujet d'une triple alliance balkanique. Il s'agit aujourd'hui principalement de bâtir l'alliance turco-bulgare et rien de plus" :

" Dans la presse étrangère - amie et ennemie, ainsi que dans un journal bulgare, il est communiqué comme plausible qu'à Ankara M. Mouchenoff mènerait des pourparlers en vue de la création d'un triple bloc balkanique - d'une entente bulgare-turco-grecque, à l'instar de la Petite Entente, et avec la prétention d'obtenir une représentation au Conseil de la S.D.N., comme la Petite Entente en a une .

" Les communications pareilles sont faciles à expliquer lorsqu'elles sont répandues par les ennemis de notre pays: elles sont alors une dénonciation auprès d'un groupement politique, dans le but de renforcer l'hostilité envers la Bulgarie .

" Et quand elles viennent du côté bulgare, ces communications sont le fruit d'une imprudence. Il suffit de rappeler que la Turquie n'est pas encore membre de la S.D.N. et que les litiges très nombreux et très sérieux entre la Bulgarie et la Grèce sont dans la première phase de leur examen .

" Si l'amitié turco-bulgare pouvait faciliter l'amélioration de nos rapports avec d'autres pays avec lesquels la République turque entretient des liens intimes, un fait pareil devrait être salué .

" Mais de cette supposition jusqu'à la création d'une combinaison de l'envergure et de l'importance d'un triple bloc balkanique, il y a une très grande distance.

" La Triple entente est basée sur plusieurs accords à deux. On ne peut parler d'un triple bloc balkanique, au moment que l'accord entre la Bulgarie et la Grèce n'existe pas encore.

" Il y a un accord entre la Turquie et la Grèce. Ses dispositions ne sont pas encore publiées dans toute l'ampleur de leurs détails. L'accord entre la Bulgarie et la Turquie est aujourd'hui en construction.

" Notre joie du fait de l'approfondissement et de l'extension de l'amitié turco-bulgare est sincère et grande. L'érection d'une alliance politique et douanière entre les deux pays résiderait sur des sentiments sincères et des comptes bien faits.

" Mais pour le moment il est impossible que les buts et le cadre de la politique extérieure bulgare aillent plus loin. Il lui suffit l'occupation que nous créent à ce sujet les conférences balkaniques.

Bulgar gazetecileri

36 kişilik bir kafile dün İstanbul'dan geçerek Ankara'ya gitti

Misafirlerle birlikte gelen Balet heyetinden bir grup

Misafirlere bir balet Hey'eti de refakat ediyor

36 Bulgar gazetecisi ile 60 kadar genç kız ve erkekten mürekkep bir balet heyeti Varna gazeteciler birliği reisi ve terbiyei bedeniye mektebi müdürü M. Anton Baytcheff'in ri-yaseti altında «Çar Ferdinand» vapur ile dün şehrimize gelmişlerdir.

Dost milletin gazetecileri İstan-bul matbuat cemiyetinden gönderilen bir heyet tarafından karşılanmış-lardır.

Heyet bir motörle gemiye gitmiş, vapurda ve motörde bulunanlar ya-şa sadaları ile birbirlerini selâmla-mışlardır. Matbuat cemiyeti heyeti vapur limana demirledikten sonra gemiye girmiş, gemide Bulgar mi-safirler tarafından söylenen istik-

Heyet reisi Varna matbuat cemiyeti reisi
M. Anton Baytcheff

lâl marşımızla karşılanmışlardır. Bunu Bulgar milli marşının terennümü ta-kip etmiştir. Bundan sonra misafir-lerden bazıları ile birlikte karaya çıkılarak birlikte yemek yenilmiş ve ufak bir gezinti yapılmıştır.

lerden bazıları ile birlikte karaya çıkılarak birlikte yemek yenilmiş ve ufak bir gezinti yapılmıştır.

Gerek gazeteciler gerekse ama-tör artistler dün akşamki trenle An-kara'ya müteveccihen hareket et-mişlerdir. Misafirler bir iki gün ora-da kaldıktan sonra şehrimize avdet edeceklerdir. Amatör balet heyeti burada da temsiller verecektir. He-yet Viyana ve Peşte'de çok beğenil-miş güzide gençlerden mürekkep-tir. Bulgaristan'ın maruf muharrir-lerinden ve gazete sahiplerinden M. Boris Sakcesaff ile M. Dimitre Jou-ranvoff da heyet azaları meyanın-dadırlar.

Misafirlerimiz Türkiye'yi ziyaret-ten çok memnun olduklarını söyle-mekte, «biz iki memleketi birbirine pek yakın ve aynı cins toprağın kar-deş evlâtları addediyoruz. Bakınız hepimiz türkçe biliyoruz. Türkiye-deki inkılâp ve inkişafı takdire kar-şılıyoruz. Biz büyük Mustafa Ke-mal'in eseri karşısında hürmetle iği-liyoruz.» demektedirler.

БОРИС ЦОНЕВ

„Б ъ л г а р с к а к и т к а“ под ръководството на Борис Цонев, учител от Плевен се завърна от обиколката си в Турция. „Българска китка“ е организирана за първи път в България от Б. Цонев, членовете са 25 млади момичета и 25 момчета, един гайдар, и един кавалджия и 10 души оркестър. В Цариград „Българска китка“ беше посрещната най-радушно от турските официални власти. По нареждане на турските власти се отпусна безплатно пътуване от Цариград до Анкара. С пристигането на „Китка“ се даде първият спектакъл в Народния театър, който също бе отпуснат безплатно.

На първия спектакъл присъствуваха Председателят на Турската република Гази Мустафа Кемал паша, министър председателят Исмет паша, министърът на народната просвета, министърът на вътрешните работи, народни представители и най-отбраното турско общество, а така също българския генерален пълномощен м-р г. Павлов.

Сцената се открива с две кръстосани знамена, българското и турското, всички от „Китката“, облечени в български носии, са на сцената, а собственият оркестър на „Китка“ изсвирва турския химн и българския химн. Залата, която е изпълнена с хора, ръкопляска най-възторжено. Ръководителят Б. Цонев, който е подбрал най-сполучливи, най-типични български песни, български хора и ръченици и четири народни обичаи: 1. Коситба и жътва, 2. Беленка на платна, 3. Седянка и 4. Сватба, чийто автор на картините е той, извиква възторга на турската публика. Още след втората картина, когато ръководителят умело и сръчно изиграва солош, трогнат лично Гази Кемал паша извиква ръководителя Борис Цонев заедно с две момичета да се явят в ложата му, като ги поздравява със следните думи: „ВИДЯХ ПОВЕЧЕ ОТ ТОВА, КОЕТО ОЧАКВАХ, И АКО БЪЛГАРИЯ Е ХУБАВА КАТО „БЪЛГАРСКА КИТКА“, ТО ВАШАТА БЪЛГАРИЯ МОЖЕ ДА СЕ ГОРДЕЕ“[. . .] И подарява на „Китка“ 100 лири. Още на другия ден Кемал паша нареди и даде банкет в своя чифлик. [. . .]

В. „Мир“, № 9597, 8.VII.1932 г.

Bulgar futbolcuları da Beşiktaşla karşılaşıyor

Bugün Bulgaristanın kral kupası şampiyonu da takviye edilmiş bir muhtelit şeklinde Beşiktaş takımımızla intikam maçını yapacak. Bu maçın da çok heyecanlı olacağını tahmin ve Siyah — Beyazlıları bugün kendi sahalarında yapacakları bu ilk mühim maçta hassa muzaffer görmek isteriz. Beşiktaş klübümüzün bu maçlar hakkında gönderdiği tebliğ şu-ur:

Beşiktaş klübünden:

1 — Bulgaristanın Kral kupası şampiyonu Şipçenski sokol klübü — Beşiktaş maçı bugün Beşiktaş — ta Çırağan sahasında ve Şipçenski Sokol — Galatasaray maçı 17 Eylül pazar aynı sahada icra edilecektir.

2 — Maçlara tam saat 16 bu-çukta başlanacaktır.

3 — Kâfi miktarda oturack mevki temin edilmiştir.

4 — Muhterem halkımız nakil vasıtası olarak Eminönü Bebek, Ortaköy, Aksaray ve Beşiktaş

tramvaylarından Taksim — Beşiktaş otobüslerinden ve Beşiktaş uğrıyan vapurlardan istifade edilecekler.

5 — Duhuliye mevki farkı maksızın umuma elli, küçük çocuklar için yirmi beş kuruştur.

6 — Maçları kıymetli hâkemimiz Kemal Halim Bey idare edecektir.

7 — Bulgar maçından evvel Arnautköy ve Pera takımları arasında amikal bir müsabaka icra edilecektir.

İsmet Paş. Dün Akşam Sofyaya Hareket Etti

Başvekil Paşa giderken "Türk-Bulgar dostluğunu daha ziyade kuvvetlendirmeye çalışacağız," dedi

Başvekilimizin mühim beyanatu

Başvekil İsmet Paşa Hazretleri ile Refikaları Hanımefendi, Hariciye Vekili Tevfik Rüstü, Halk Fırkası Umumi Kâtibi Recep Beyler dün sabah şehrimize gelmişlerdir.

Reisicumhur Hazretleri dün sabah erkenden Ertuğrul yatılı Derinceye gittimiler. İsmet Paşa Hazretleriyle Tevfik Rüstü ve Recep Beyleri Derince treninden yata almışlardır.

Ertuğrul ögle üzeri Dolmabahçe sarayı önüne gelmiş, Gazi Hazretleri Başvekil Paşayı ögle yemeğine alkoymuşlardır.

Sofyaya hareket

İsmet Paşa Hazretleri Hariciye Vekili Bey ve refakatindeki diğer zevat ile birlikte akşamüstü Sofyaya hareket etmişler, büyük tezahüratla uğurlanmışlardır.

Reisicumhur Hazretleri İsmet Paşa Hazretlerini kendi otomobilleriyle saraydan Sirkeci garına götürmüşler, trenin hareketine kadar Başvekilimizle görüşmüşlerdir.

İsmet Paşa Hazretleri istasyonda Meclis Reisimiz Kâzım Paşa Hazretleriyle Dahiliye Vekili Bey, Vali Muhtittin, Paris sefirimiz Suat, Atina sefirimiz Enis, Madrid sefirimiz Şevki B.lerie Yunan sefiri M. Sakelago, pulos, Romanya sefiri M. Karp, Amerika sefiri maslahatgüzarı M. Sov, Irak sefiri Emir Zeyt, İran sefiri Sadık Han, Arnavut sefiri Çavuş Bey, İstanbulda bulunan birçok mebuslar ve Fırka erkânı tarafından uğurlanmışlardır.

Başvekilimizin mühim beyanatu

İstanbul 19 (A.A.) — Başvekil İsmet Paşa Hz. hareketlerinden önce Anadolu Ajansına atideki beyanatta bulunmuştu:

"Biz Komünizm ve dostumuz Bulgaristan hükümetinin daveti üzerine Sofyaya hareket ediyorum. Takriben iki sene önce Ankara'da kendisini tanıtmakla müşerref olduğum Başvekil M. Muşanofla ve komşu memleketi idare eden kıymetli devlet adamlarıyla yakından ve tekrar görüşmek benim için ve Hariciye Vekilimizle Fırkamızın temsilcileri için kıymetli ve zevkli bir fırsat olacaktır. Seyahatimiz her şeyden önce Türk milletinin en samimi ve dostane hallerini yüksek seviyesini, takdir ettiğimiz Bulgar milletine yerinde ifade etmek için bir vesiledir.

İki memleketi alâkadar eden meseleleri Sofyada görüşmemiz tabiidir. Sulh davasının samimi hâdini olan siyasatımız ana istikametini dikkat ve basiretle muhafaza etmekle olduğundan ve daima açık yürekle komşu devletlerle seyahatimden sulh ve beynelmilâl anlaşma mefkûresinin yalnız istifade et-

Başvekil Paşa büyük tezahüratla teşyi edildi

Gazi Hz. bizzat istasyona giderek İsmet Paşa Hz. ni uğurladılar

mesi beklenebilir. Balkanlarda sulh ve iyi geçinmenin taraftarı ve Bulgaristan ile Türkiye arasında emniyet ve samimiyet havasının kuvvetlendirilmesi ciddi arzumuz olduğu açık olarak anlaşıldığından eminiz.

Ziyaret programı

Sofya 19 (A.A.) — Bulgar A. Janısı bildiriyor: Türkiye Başvekilini İsmet Paşa Hz. ile Hariciye Vekili Tevfik Rüstü Boyın Bulgaristandaki ikametlerine ait programı:

Hususi tren 20 Eylül çarşamba saat 11 de Sofyaya muvasalat edecektir. Misafirler, istasyonda hükümet erkânı, Meclis reisi ve diğer şahsiyetler tarafından karşılanacaktır. Refakatlerinde refikaları bulunan İsmet Paşa Hz. ile Tevfik Rüstü Bey Türkiye sefaretine inceceklerdir ve orada şereflerine hususi bir ögle yemeği verilecektir. Türk Vekilleri saat 16 da saraya giderek isimlerini kaydedeceklerdir. Saat 16.30 da Başvekil ile Meclis reisini ziyaret edeceklerdir. Bu ziyaret derhal lade edilecektir. Saat 20.30 da Başvekil M. Muşanof bir akşam ziyafeti verecek ve ziyafeti bir resmi kabul takip edecektir.

Perşembe sabahı saat 9.30 da şehir gezilecek, saat 13 te Türkiye sefiri tarafından bir ögle ziyafeti, saat 17 de Başvekil tarafından çay ve saat 20 de Milli operadaki temsilden sonra 22.30 da gene Başvekil tarafından hususi bir supe verilecektir.

Cuma günü saat 10 da Türk Vekilleri ile Başvekil arasında mülakat cereyan edecek ve mülakatı ben misafirler Kral tarafından kabul edileceklerdir. Saat 17 de Türkiye sefiri tarafından çay ve saat 21 de Meclis reisi tarafından akşam ziyafeti verilecektir.

Misafirler cumartesi günü saat 10 da hususi trenle Varnaya hareket ederek saat 16.45 te Tirmovaya muvasalat edileceklerdir. Şehir ve tarihi eserler ziyaret edildikten sonra saat 20 de trende akşam yemeği verilecektir. Türk Vekilleri pazar günü saat 8 de Varnaya muvasalat ve Oksinograd sarayını gezdikten sonra saat 18 de Vapurla İstanbul hareket edeceklerdir.

Başvekil ve Hariciye Vekilimiz Sofyaya hareketlerinden bir tablo: Gazi Hz. İsmet Paşa Hz. ve diğer zevat Sirkeci istasyonunda trenin önce alınması, muayeneyinin tamamlanması ve trenin hareketi.

Bulgar talebesinin verdikleri buket

Şehrimizde okuyan Bulgar talebesi namına bir heyet Başvekilimizin hareketinden önce kendilerine bir buket takdim etmiş, bu esnada heyet reisi şu sözleri söylemiştir:

"Paşa Hazretleri! Biz İstanbul Üniversitesinin yüz elli genç Bulgar talebesi xatı devletlerinize en şürel ve en tabii çiçeklerden yapılmış şu buketi takdim ederken içimizden gelen en har ve samimi duygularımızla ana vatanımıza vaki olan seyahatiniz esnasında size nihai ve saadetler temenni ediyoruz.

Biz Türk - Bulgar dostluğunun mütevazı hâdimleri Türk arkadaşlarımızın kardeşçe muameleleri ile serbest Türkiye Cumhuriyetinde fevkalâde büyük bir misafirperverlikle karşılandık. Türk milletinin sinesinde tapdığı en kıymetli cevherleri, meziyet vefazatları en yakından ve bizzat gördük. Bizim öz dileklerimiz memleketimize vaki ziyaret ve seyahatinizden, bu ulvi ve mümtaz dahikâlardan istifade ederek süvülüyor. Bu ziyaretiniz yalnız iki memleket arasındaki sulh ve muahabbe değil, bütün Balkan yarımadasının sulh ve saadetini temin edecektir. Muhterem Paşa Hazretleri."

İsmet Paşa Hazretleri bu mükâfı sözlerle mukabele etmişlerdir:

"İhsas ettiğiniz hissiyatı memnûn oldum. Teşekkür ediyorum. Selâmları İstanbul'daki Bulgar arkadaşlarınıza iletirim. Türk - Bulgar dostluğunun daha ziyade kuvvetlendirilmesine için çalışacağız."

Bulgar gençlerinin sözleriyle Gazi Hazretleri de alâkadar olmuşlar. "Bulgar gençlerinin bu hissiyatı beni de mütehasis etti" buyurmuşlardır.

Başvekilimizle refikaları Hanımefendi, Hariciye Vekilimiz Tevfik Rüstü, Halk Fırkası Umumi Kâtibi Recep, Başvekillet Kalemi Mahsus Müdürü Vedat, Hariciye Vekâleti Kalemi Mahsus Müdürü Refik Amir, Hariciye Vekâleti müdürlerinden Cemal ve Sofya Sefirimiz Tevfik Kâmil Beyleri Bulgar hükümeti Protokol umum müdürü M. Stailofu hâmil olan hususi tren saat tam 6.30 da Sofyaya hareket etmişlerdir.

Tren hareket ederken İsmet Paşa Hazretleri Reisicumhur Hazretlerini selâmlamışlar, Gazi Hazretleri de şapkasını sallıyarak mukabele buyurmuşlardır.

Gazi doluduran çok katabolik bir halk kütlesi Gazi Hazretlerini ve Başvekil Paşayı uzun uzun alkıymışlar.

Başvekilimiz Sofyada Hararetle Karşılandı

Türk ve Bulgar ricali arasındaki müzakerelere dün başlandı, müzakereler bugün de devam edecek, M. Muşanof beyanatta bulundu

Sofyada geçen ilk gün Bulgar Başvekili dün gece bir ziyafet verdi, M. Muşanof ve İsmet Paşa samimî nutuklar söylediler

Sofya 20 (Sureti mahsusada gönderdiğimiz muhabirimizden) — Başvekil İsmet Paşa Hazretleri ile refikaları Hanımefendi refakatinde Hariciye Vekili Tefik Rüşti Bey, Cumhuriyet Halk Fırkası kâtipi umumi Reşat Ali Bey ve diğer zevat bulundukları halde bugün saat 11 de buraya geldiler ve istasyonda Başvekil M. Muşanof, Sobranya reis M. Malinof Kraliye Hazretlerinin yaverleri, Bulgar nazırları, sefirler heyeti, matbuat mümessilleri, Türk kolonisi tarafından karşılandılar.

İki hükümet Başvekilileri karşılaştıkları zaman refikaları Hanımefendileri ve müteakiben refakatlerinde bulunan zevatı birbirlerine takdim ettiler.

Başvekil İsmet Paşa Hazretleri ile Tefik Rüşti Bey Başvekil M. Muşanof ve Bulgar nazırları istasyon salonunda kısa bir görüşmeden sonra otomobillerine binerek Türk elçiliğine gittiler.

Başvekil İsmet Paşa Hazretleri ile Hariciye Vekili Dr. Tefik Rüşti Bey ve refakatlerindeki mebuslar öğle yemeğini, hususî surette Türkiye sefirinde yediler ve saat on altıda sarayda giyerek defter mahsusı imzalandı. Bundan sonra Başvekil Hazretleri ile Hariciye Vekili Bey namuslarında M. Muşanof ve müteakiben Sobranyada M. Malinof ziyaret ettiler.

Ziyaret esnasında Sobranya reis vekilleri ile divan nıyası: azası da Sobranyada bulunmakta idiler Paşa Hazretleri ile Vekil Beyin sefaretine avdelerinde M. Muşanof ve Malinof inisi gittikçe ettiler.

Saat 20,30 da M. Muşanof İsmet Paşa Hazretleri refikaları şerefine Ünyon kulüpte bir akşam ziyafeti verdi ve ziyafeti bir süvare takip etti. Bulgar nazırları, Hariciye Nezareti ve Türk sefaretî erkânı kordiplomatik, konsoloslar, matbuat erkânı siyafette ve süvarede hazır bulundular.

Bulgar Ajansının verdiği

talimat

Sofya 20 (A.A.) — Bulgar Ajansı bildiriyor: Türk vekillerinin muvasalatına istinaden bütün Sofya şehri Türk ve Bulgar bayrakları ile donatılmış. Azamî bir halk kütlesi erkenden istasyon önüne toplanmış ve Türk sefaretine girmek için misafirlerin geçeceği yolların iki tarafını doldurmuştu. İstasyon da dona-

lıymıştı. İstasyonda Başvekil M. Muşanof ile zevcesi, Sobranya reis M. Malinof ile zevcesi, bütün hükümet erkânı, Kralın baş mebeyincisi Drandar ile serayverisi kaymakam Panof, Sobranya divan azası, birçok mebuslar, Bulgaristanın Ankara sefiri M. Antanof, İtalyanın ve Yunanistanın Sofya sefirleri, Hariciye Nezareti umumî kâtipi M. Radek ile nezaret erkânı, Türkiye sefaret erkânı bütün nezaretlerin umumî kâtipleri, polis müdürü, Sofya askeri kumandanı, Türk - Bulgar cemiyetî reis M. Sitoyanof, birçok cemiyetlerin azası ve Bulgar ve ecnebi matbuat mümessilleri hazır bulunuyorlardı.

Husul tren tam saat 11 de istasyona girdi. Trenin ilkönce Başvekil İsmet Paşa ve müteakiben İsmet Paşa ve Tefik Rüşti Beyin zevceleri ve ondan sonra Tefik Rüşti Bey ve diğer zevat indiler. Türk vekilleri Başvekil M. Muşanof ile diğer zevat ve Sofya belediye reisî tarafından hararetle karşılandılar. Madam Muşanof İsmet Paşa ve Tefik Rüşti Beyin zevcelerine birer buket verdi. Birçok fotoğraflar çekildi ve misafirlerin istikbal filmi alındı. Başvekil M. Muşanof ile Bulgaristanın Ankara sefiri Türk vekillerine ikamet edecekleri Türk sefaretine kadar refakat ettiler.

Bulgar Başvekilinin nutku

Sofya (A.A.) — Bulgar Ajansı bildiriyor: Başvekil M. Muşanof İsmet Paşa Hazretleri'nin şerefine verdiği ziyafetin sonuna doğru aşağıdaki nutku irat etmişlerdir:

Başvekil Hazretleri,

Zatı Allilerle mümtaz refikası Tefik Rüşti Beyi ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin güzide mümessillerini burada, Bulgar hükümetinin misafirleri olarak görüşmüden dolayı hissettığım büyük sevinçle evvelâ arzettiğim müsaade buyururuz. Bu sevinç çok büyüktür. Hususile ki bu bende, iki sene evvel Ankaraya yapmış olduğum ziyaretin ve gerek Türkiye Cumhuriyeti devlet adamları ve gerek Türk milleti tarafından görüldüğün çok hararetle kabulün unutulmaz hatırasını canlandırıyor.

Binaenaleyh, Türkiye Cumhuriyeti'nin idare edenlerin ziyaretini kabul etmekle me'sut ve müşerref olan bu komşu ve dost memleketle girmek lütufunda bulunduğunuzdan dolayı sizlere ancak teşekkür edebiliyim. Bu ziyaret iki memleket arasında son derece me'sut bir şekilde mevcut olan samimî dostlu-

ğun kıymetli bir zamanını ve yeni bir delilini teşkil eder.

Dünyada hüküm süren büyük iktisadi buhran ve buhranın tevli ettiği istisnalar bütün milletlere yeniden tesels edilmiş bir himat içinde ve müteakibî teşriki mesaiye müteakibî müsterek gayretler sarf ile şimdiki müşküllerini iktiham etmek çarelerini aramak mecburiyeti katiyesini tahmil etmektedir. Esasen memleketlerimizin daimî olarak ve kat'î surette merbut kaldıkları büyük Cenivve müessesesinin başlıca vazifesi de işte budur.

Aynı fikirden müstem olarak ki büyük hükümetlerin mümtaz devlet adamları da son zamanlarda Milletler Cemiyetinin ana prensipleri çerçevesi dahilinde olmak üzere aynı yüksele makamları takip eden teşriki mesai ve anlaşılmış misakını aktetmişlerdir. Binaenaleyh aramızda bulunup duran Türkiye ile Bulgaristanın alikadar eden meseleler hakkında iki hükümet arasında tevli edeceği faydalı konuşmalar, Avrupa ve bilhassa Balkan jübhesi zemine sulhu ve refahi temin için tevessül olunan esere hadim olmalarını mümkün kılacaktır. Çünkü ayarda ihtilaflarla şimdiki kadar birbirlerinden ayrışmış olan Balkan devletleri ancak açık kalplilik ve müteakibî himat havası içinde birliktir ki iktisadi ve siyasi kalkınmalarına müessir bir tarzda çalışabilir ve umumî sulhu yaşatabilirler. Bütün şimdiki mükâlemelerimize verilmiş icap eden mâna da budur.

Bir defa daha teyit etmek istedikleri an'anevi bir dostlukla birbirine bağlı olan Türkiye ile Bulgaristanın müteakibî teşriki mesai yolunda sebat etmek hususundaki azimlerini bu mükâlemeler esnasında ıshar etmek emelindedirler.

Sözlerini bitirmeden evvel İsmet Paşa Tefik Rüşti ve Recep Beylerin refikaları hanımefendilere bu dostane toplantının samimiyetinin tatlı hazırları ile artırdıklarından dolayı bilhassa teşekkür etmek isterim.

Kıymetli dostluk bağlarımızı idame ve takviye etmek lüzumuna kail ve bu dostluğun her iki memleketin hayati menfaatlerine tekabül ettiğine kail ve gene her iki memleketin bu vazifeli ifaya aynı derecede azmetmiş olmalarına mutmain olarak Türk milletinin mukadderatını idare eden namdar Büyük Reisi Gazi Mustafa Kemal Hazretlerinin şerefine bardağını kaldırıyor ve zatı devletlerle Tefik Rüşti Beyin şahıhatları ve Türkiye Cumhuriyetinin refahına içiyorum.

İsmet Paşa Hazretlerinin nutku

Sofya 20 (A.A.) — M. Muşanof tarafından irat edilen nutka cevaben İsmet Paşa H. aşağıdaki hitabeyi irat etmiştir:

Başvekil Hazretleri,

Hoş geldinizi makamında söyledim. Sizlerden ve Türk milleti hakkında ıshar etmiş olduğunuz çok lütufkâr temennilerden dolayı size hararetle teşekkür ederken bu akşam, burada ve temennilerini bizden getirmiş olduğunuz dost milletlerin arasında ve sevgi ile dolu olan bu hava içinde hissetmekte olduğum derin sevinçle dilemişim gibi ifade hususunda biraz güçlük duyuyordum. Burada bize karşı gösterilen ve zatı devletlerle mümtaz refikalarının Ankarayı ziyaretleri esnasında Türk milletinin gönülden göstermiş olduğu harareti ve sevgi kabul etmemi tesadük eden dostane hüsnî kabul, Bulgaristan ile Türkiye'nin müteakibî münasebetlerini canlandıran karşılıklı dostluğun en parlak bir delilidir. Bu dostluk, dünkü bir dostluk değildir. Esasen Türk ve Bulgar, Balkanların bu çalışkan iki milleti, asırlarca yanyana, aynı toprak ve aynı içtimai ve iktisadi jeralat altında yaşamış olduklarından dolayı birçok noktalarda birbirlerine benzerler.

Başvekil Hazretleri, güzel memleketinde derin bir hayranlıkla takdir etmem müyesser olan şey yalnız görmüş olduğumuz dostane misafirperverlik nıjanelerinden ibaret değildir. Aynı zamanda yalnız Bulgaristana münaasır olmayan bir takım esbattan müteakibî büyük müküllâta rağmen mümtaz zımmatlarının sevk ve idaresi altına da kendisine has deha ile en muhtelif şahıhalarda en harikulâde ve en feyyaz faaliyetleri göstermiş olan kahraman Bulgar milletinin merdane enerjisi ve sadakati de bu hayranlığımızın başlıca amillerindendir. Bu milletin sebatkârane azmi, terakki ve medeniyet yolunda sarfettiği olduğu tasvirî gayrikabil gayretleri, ona diğer bütün milletlerin ve bilhassa komşularının hürmet ve teveccühünü kazandırmıştır. Türk ve Bulgar dostluğu yalnız hissiyat anahatında tecelli etmiyor. Bu dostluk söylemeye mecburum ki, memleketlerimizin resmi münasebetlerinden de aşırı surette müstem olmaktadır. Yeni Türkiye'nin harici siyasetinin müstem hatları, bu siyasetin tatmin etmekte olduğu prensiplerin değişmezliğidir. O bu siyasetin kabul etmiş olduğu hepisi tek ve aynı davaya, sulh ve vifak davasına, hadim başlıca direktifler daima aynı olarak kalacaktır. Ve Başvekil Hazretleri siz de biliyorsunuz ki Türk - Bulgar dostluğu bu direktiflerin en güzellerinden biridir.

Hükümetlerimiz bu dostluğu, bugün memleketlerimiz arasındaki münasebetleri ağılaştıran bir takım diplomatik aktillerle tevakî etmek ve kuvvettirmek istemişlerdir. Aralarından da tasfiye edilecek hiçbir şey mevcut olmayan, coğrafi vaziyetleri, milleti, bil menfaatleri ve ihtiyaçları kendilerini birbirine yaklaştıran Türkiye ile Bulgaristanın gâlibatları ezelden mukadder bir şeydir.

Başvekil Hazretleri, buyurduğunuz gibi iktisadi buhran el'an bütün dün - yada bükümü sürmektedir. Her mem - leketin bütün cihana şamil olan bu musibetli felâketi tesirlerine karşı bir çare olmak üzere kendisine ait işlerde birlerde zaruret vardı, ahval ve vukuat bunları hakk gösteriyordu. Fakat bu ana kadar bunların malûp gayeyi elde ettirmeğe kâfi olmadıkları anlaşılmış -

tır. Bu sebepten dolayı tamamiyle si - zin fikrindeyim ve bu milli ted - birlerin başında şimdilik milletler arasında iki cihetli ilişkiler şeklinde tatbiki icap eden halisane ve de - vamlı bir mesai birliğinin son da - rece muvafık ve mücazir bir çare ola - cağı mütealezzındayım.

Gerek Bulgar hükümetinin ve ge - rek Türkiye Cumhuriyeti hükümeti - nin menleketlerinin esasındaki ticari münasebetleri daha ziyade canlandırmak ve inkişaf ettirmek i - çin ellerinden geleni yapacaklarına eminim. Demin harici siyasetinin en esaslı gayesunun ne olduğunu söylemişim. Bu kaygı şu netice ile ifade edilebilir. Her yerde ve her - kes için sulh. Bir prensipin kuv - veti o prensipin umumiyetle küll - yetinde mündemec olduğu unutul - mamak icap eder. Bu halde inhisar - a bir dostluk siyaseti takibinden

daha ziyade cihanın sulhu ve asu - deliği için tehlikeli birşey mevcut olmadığını söylemeye lüzum var mı - dir? Böyle bir siyaset yalnız aka - mete mahkûm olmakla kalmaz, aynı zamanda umumî sulhun zararına olarak etrafında itimatsızlığa ve kin ile husumete tahavvül etmek - en hali kalmıyacak bir takım his - ler de yaratır. Her zaman doğru o - lan bu hakikatı müdrik bulunduğunuz ki Türkiye Cumhuriyeti yal - nız bir milletin değil, bütün millet - lerin dostluğunu elde etmeğe ça - lışmatkan bir an hali kalmamış ve mevcut dostluklarına tamamen sad - dık kalmakla beraber milletlere ka - ykatsa ve partisi olarak kendi dost - luğunu vermiştir. Türkiye Cumhuri - yetinin uzun ve sehatkârane gayret - lerinin semerelerini birkaç sene - denberi haklı bir memnuniyet ile toplamakta olduğunu söylerken hiç te vâhî bir gurura kapılmıyoruz. Filhakika Türkiye Cumhuriyeti te - mennilerinin tahakkuk ettiğini ve kendisi ile aktolunan muahedeler miktarının her gün artmakta oldu - ğunu görmekteyiz.

Bu hal beni ahiren Ankarada Yuna - nistan mümesilleri ile imzalamış oldu - ğunuz entente cordialesden burada bah - setmeğe sevk ediyor. Bu misakin mu - teviyatını biliyorsunuz. Esasen Bulgar hükümeti Kraliyeti bu misaka ait müza - kerelerden devamlı ve muntazam suret - te haberdar edilmiştir. İlimat esasına

müstenit olan Türk - Yunan münase - batına yeni bir faaliyet hamlesi veren bu misak, mahiyeti itibarile sulhu ta - min ve tarisn etmeğe namzet siyasi bir vesikadır. Türkiye'nin sulhperver mak - satları hakkında mümasil şerait altın - da bulunan memleketterle aynı şeyi yapabilmek imkânını en büyük bir sa - mimiyetle tetkik etmeğe amade oldu - ğunu âlenen ve resmen beyan etmek - ten daha parlak ve daha kat'î delil gösteremem. Bu suretle memleketeri - miz arasında mevcut ve Türkiye ile Yu - nanistan arasındaki münasebetlerin ay - nı bulunan münasebatı idare edici si - yaset akidesi kılmal edilmiş ola - caktır.

Türkiye komşularının yakın şarkta - ki milletlerin hayr ve menfaatine olarak bu kabil muahedemeler imzalamak suretine ve münasebetlerini islah mak - sadile sarfedecekleri gayretlere şahit olmakla bahsiyar olmaktadır.

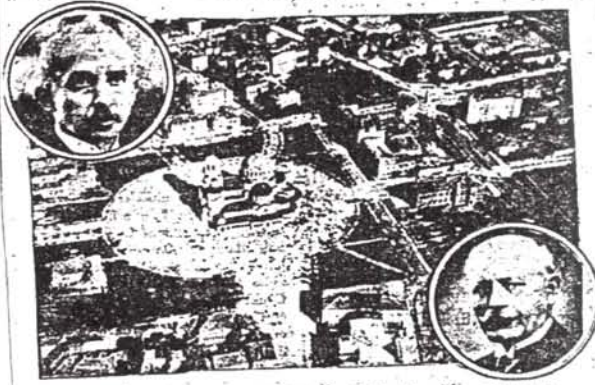
Başvekil Hazretleri, vazifemiz Bul - gar milletine Türk milletinin en ihlâs - kâr ve en samimî dostluk teminatını getirmektir. Burada bu vazifeyi ifa et - me ve aynı zamanda Bulgar efkârı umumiyetine harici siyasetimizin ana hatlarını açıkça izah ve teqrîh etmeğe müsaade buyurduğumuzdan dolayı si - ze fevkalâde minnettarım.

Kâdîmini Bulgarlar Kralı Haşmetlî Üçüncü Boris Hazretlerinin ve haşmet - lî Kraliçe Hazretlerinin şerefine, zatı

devletlerinin ve Madam Muşanofun sıhhatine kaldırıyor ve necip Bulgar milletinin şeref ve refahına, Bulgar - Türk dostluğunun feyzine içiyorum.

Unyon kulüpteki ziyafet

Sofya 20 (A.A.) — Bulgar Ajansı bildiriyor: Başvekil M. Muşanof Unyon kulüp salonunda İsmet Pa. ile Tevfik Rüşdü Bey ve beraberlerindeki zevat şerefine bir ziyafet vermiş ve bu ziya - fette bütün nazırlarla Kral Hazret - lerinin mümesilleri, Sofyadaki Türk sefiri Tevfik Kâmil Bey ile Ankarada - ki Bulgar sefiri M. Antonof, Sohranya reisi M. Malinof, reis vekilleri M. Za - harief ve M. Lepof, sabık Başvekil M. Çankof, Hariciye müdiri umumilerin - den M. Radef, siyasi işler müdürü M. Pavlof, orta elçilerden M. Kimyon Ra - def, Türk elçiliği erkânı, Türk - Bulgar cemiyeti reisi M. Stoyanof, müteakıt je - neralerden mah'us M. Savof, Bulgar de - miyolları müdürü M. Bochkof, teş - rifat müdürü M. Stoyanof ve sair ze - vat hazır bulunmuşlardır.

Türk ve Bulgar Başvekilleri ile Sofyadan bir manzara

Düncü müzakereler

Türk - Bulgar dostluk muahedesinin
teddit edimesi bekleniyor

Bulgar gazeteleri, Bulgaristanın Türk - Yunan
misakına iştirak etmeyeceğini yazıyorlar

Sofya 20 (Sureti mahsusada gönderdiğimiz muhabirimiz - den) — Türk ve Bulgar ricali a - rasındaki müzakerelere bugün öğleden sonra Hariciye - Nezare - tinde başlandı. Akşam geç vakte kadar süren müzakerelere bu - gün de devam edilecektir.

M. Muşanofun beyanâtı

Sofya 20 (A.A.) — Bulgar

Başvekil M. Muşanof, öğleden sonra Bulgar gazetecilerine şu beyanatta bulunmuştur:

« — İsmet Paşa ve Tevfik Rüş - tü Beyle görüşüyoruz. Görüşme - mize yarın 9,30 dan 11 e kadar Hariciye Nezaretinde devam e - deceğiz. Şimdilik yalnız şunu söyleyebilirim ki Türk - Yunan

Mabadi 6 uncu sahifede

misakı hakkında yapılan aksef tef - sirlerden kendileri de mütehay - yirdirler.»

Türk-Yunan misakı ve Bulgar matbuatı

Sofya 20 (Sureti mahsus, da gön - dirdiğimiz muhabirimizden) — Türk - Yunan misakı, bura gazetelerinin büyük bir kısmı tarafın - dan Bulgar efkârı umumiyeti üze - rinde fena bir tesir bırakacak su - rette aksattırılmış, bu misakla iki memleket müsterek hudutlarının teca - vüden masuniyetinin tahhüt e - dilmesinin ancak Bulgaristanı karşı olacağı yazılmıştı. Bu suretle misak yüzünden Bulgarların Akdenize in - mek emellerine mâni olunduğu ka - nânî hâsıl olmuştu.

Başvekilimiz, İstanbultan hare - ket edeceği gün hemen hemen bû - tün neşriyat az çok menfil bir ha - va içinde yapıyordu. İsmet Paşa - nın buraya muvasalatı ile bütün bu neşriyatta esaslı değişiklikler ol - mustur. Bunun sebebi, Gazi Hz. nin İsmet Paşa ile Bulgar milletine se - lâm göndermeleri ve İsmet Paşanın İstanbultan hareketinden evvelki beyanatıdır.

Gazeteler şimdî Türk ricallinin siya - retinde daha samimî bir mana aramak - ta ve umum misakin Bulgarlar aley - hine olmadığını teyit ettiğini yazmak - tadırlar.

Gazeteler, Bulgaristanın Türk-Yu - nan misakına dahil olmasının kabil ol - mada fikrinde. Çünkü onlara göre Bulgarlar bu suretle milli hakla - rından kendiliklerinden feragat etmiş olacaktırlar. Türkiye ile dostluğun ve - niden takviyesine gelince bunda hiçbir mâni yoktur. Bir sene sonra müddet bitecek olan Bulgar - Türk dostluk mu - ahedesini şimdiden teddit olumabilir di - yorlar. Bulgarlarla muahedenin teddit edileceği, fakat Bulgaristanın, Türk - Yunan misakına gümeyeceği tahminleri ileri sürüyor.

Türk - Bulgar müzakereleri bugün bitecek

Müzakereler dün de akşama kadar devam etti, bugün de görüşülüyor, netice bugüne kaldı

Tevfik Rüştü Bey ve Bulgar M. Malinof. Reis M. Malinof - Sobranıyadan çıkarken

Bulgar Kralı dün İsmet Pş. ile uzun müddet görüştü

Başvekilimiz müzakerat safahatını telefonla Gazi Hz. ne bildirdi

Sofya 21 (Süreli mahsusada gönderdiğimiz muharririmizden) — Başvekil İsmet Pş. Hz. ve Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Bey bu sabah Kral Boris Hareti tarafından kabul edilmişlerdir. Resmi ka bulde Bulgar Başvekil M. Muşanof ta hazır bulunmuştur. Başvekil ve Hariciye Vekilimiz, Kral Hz. nin nezle rinde uzun müddet kalmışlardır. Kral Hz., Türk Bulgar dostluğu na karşı çok yatkından aklama göstermiş, bilhassa Gazi Hz. nin selamlarından çok mütebasas olduklarını söylemişler, kendi selamlarını da bildirilmesini rica etmişlerdir.

Bulgar Kraliçesi Haretileri de İsmet Paşa Haretilerinin refikaları Hanımefendile Tevfik Rüştü ve Rıcep Beyefendi refikaları Hanımefendileri kabul etmiştir.

Dünkü müzakereler

Sofya 21 (Süreli mahsusada gönderdiğimiz muharririmizden) — Başvekil İsmet Paşa Hz. ve Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Bey, Bulgar Kralının nezirlerinden çıktıktan sonra M. Muşanofla beraber Hariciye Nezaretine giderek müzakerelere devam etmişlerdir. İsmet Paşa Hz. bir aralık telefonla İstanbulda buluna Gazi Hz. ile görüşmüşlerdir. Başvekil Paşanın Reiscumhur Hz. ne Türk - Bulgar müzakereleri hakkında izahat verdiği tahmin olunmaktadır.

Bulgar Hariciye Nezaretindeki müzakereler öğleye kadar devam etmiş ve öğleyin Türk sefaretinde bir ziyafet verilmiştir. Bu ziyafette Bulgar hükümeti erkânından başka Sofya siyasi mehafiline mensup birçok zevat ta bulunmuşlardır. Ziyafet saat beşe kadar devam etmiştir.

Başvekilimiz Hariciye Vekilimizin Sofya istasyonunda istikballerin den bir intiba

İsmet Pş. Hz. M. Muşanof ile beraber Sofya sefarethanemize girerken

Ziyafetten sonra M. Muşanof, kendi evinde hususi mahiyette bir çay ziyafeti vermiştir. Bu ziyafet esnasında da müzakerelere devam edilmiştir. Müzakerelerin kat'î neticesi yarın anlaşılabilecektir.

Neler görüşülüyor?

Aldığımız malûmata göre Türk ve Bulgar ricali arasındaki müzakereler belalibahşi üç hal şekli üzerinde temerküz etmektedir:

1 — Bulgarların Türk - Yunan mitsakına dahil olmaları

Mabedi 6 inci sahifede

Türk-Yunan misakı

Bulgarlara göre slav
korkusile yapılmıştır

Türk - Yunan misakı Bulgar matbuatı tarafından muhtelif su - rette tefsir edilmiştir. Misakın bazı gazeteler tarafından hoşnutsuzluk - la telâkki edildiği anlaşılmaktadır.

Bu cümleden olarak Sofya'da çı - kan Svobodna Reç gazetesi 18 ey - lül tarihli nüshasında «Türk - Yu - nan dostluğu samimi midir?» sor - levhası ile bir makale yazmıştır. Bul - gar gazetesi bu makalesinde Yu - nanlıların asla yüreklerinden çı - karmadıkları megalomania (büyük - lük)ü, İstanbulu almak olduğunu, Türklerin ise zengin Garbi Trakya - yı işgal ederek Avrupada daha faal ve daha müessir olmak istedikleri - ni, Türklerin hatta, daha şimdiden Avrupada ve Balkanlarda mühim roller oynamayı tecrübe ettiklerini yazdıktan sonra diyor ki:

«Her iki taraf birbirine dost gö - rünerek samimiyetlerini arz etmek - tedirler. Şimdiki hudutlarının müş - teroken müdafaası uğrunda aktet - tikleri dostluk misakı, sahte de ol - sa, bunun bir sebebi vardır; fakat bunu gizlemiyorlar.

Bu sebep te Slavların Akdenize doğru çıkmaları korkusudur. Türk - Yunan dostluğunun yegâne amili de budur.»

Zora ne diyor?

Diğer taraftan Zora gazetesi de 21 tarihli nüshasında «Bulgaristan ve Türkiye» serlevhası altında şun - ları yazıyor:

«Bugün Zora, kardeşimizin eline geçerken Türk misafirleri Bulgar arazisinde bulunacaklardır. Bir za - manlar, Türkler, Bulgar murah - haslarını nasıl samimiyetle karşıla - dırlarsa, şüphesiz Bulgar milleti de misafirlerini aynı samimiyetle kar - şılayacaktır.

Eleftros Antropos gazetesi gibi, Türk - Yunan misakı Bulgaristana karşıdır; diyerek artık bu gib i do - laplara kapılmıyacağız. Bizim Tür - kiye ile akıp voreceğimizin yoktur ve Bulgaristanın Türk arazisinde gözü olmadığını Başvekilimiz Gos - podin Muşanofun, İsmet Paşaya bir defa daha izah edeceğinden eminiz.

Nihayet, Bulgaristan ikinci defa, Türkiye'nin ve büyük devletlerin menfaatlerine dokunacak bir akış - sızlıkta bulunmayacaktır. Ankara, buna emin olarak telâşa düşmemeli, sükunet bulmalıdır.

Bundan maada, Bulgaristan sulh - parvar ve allâhsız bir memleketdir. O, yalnız Cemiyeti Akvamın hima - yesine sığınmaktadır. Cemiyeti Ak - vamın esas nizamnamesi Bulgaris - tan için birer kanundur.

Türklerle aramızda müddeti bir sene sonra bitecek olan bir misak vardır.

Yüksek Türk misafirlerinin mem - leketimizde bulunması dolayısıyla, müddeti bitmek üzere olan bu mi - sak tekrar yenilenebilir.

Türk misafirlerini «memleketi - mize hoş geldiniz» diye selâm - larız.»

Bulgar Kralı İsmet Pş.
ile uzun müddet görüştü

Başvekilimiz müzakerat safahatını telefonla
Gazi Hazretlerine bildirdi

Başvekilimizin Sofya İstasyonunda istikbalından bir başka intiba

Birinci sahifeden mabot

Bulgar hükümeti Bulgarların millî gayelerine mugayir bulduğu için buna temayüll göstermemektedir.

2 — Türk - Yunan misakına mümasıl bir Türk - Bulgar misakı aktı.

Bulgar mehafilinde buna da ihtimal verilmemektedir.

3 — Eski dostluk muahedesinin tec - didi.

Müzakerelerin bu neticeyi vereceği en kuvvetli ihtimal olarak ileri sürül - mektedir.

Dün geceki ziyafet

İsmet Paşa Hx. ile Tefik Rüştü Bey ve diğer heyet azaları saat se - kizde Millî tiyatrodaki şereflerine ve - rilen ziyafette hazır bulunmuşlar, 9,30 da M. Muşanofun evinde verdiği ziyafete gitmişlerdir.

Hariciye Vekilimizin beyanatı

Bugünkü müzakerelerden sonra Ha - riciye Vekili Tefik Rüştü Beyle gö - rüşüm, bana şunları söyledi:

«Çalışıyoruz. Henüz müspet bir pekil yoktur. Netice yarın belli ola - caktır. Sofyadan belki Ankaraya gi - der, belki de Cenevreye hareket ede - rimiz.»

Bir Sırp - Bulgar - Rumen
misakı mı?

Sofya 21 (Sureti mahsusada gön - derdiğimiz muharririmizden) — Bu - rada ilk günlerdeki soğuk hava kısmen zail olmuştur. Bulgar mehafili, Sırp - Bulgar - Rumen misakı hakkındaki ne - pagandalara itimat etmemektedirler. Bilhassa Rumen Hariciye Nazımın beyanatı, ümitsizlik tevlit etmiştir. Sırp'lara gelince, Sırp'ların esasen Bul - garlardan en çok metalepte bulunan bir

millîet olmasi itibariyle bunlarla da an - aşmak imkâm varit görülmemektedir.

Razgratlıların gönderdikleri
heyet

Sofya 21 (Sureti mahsusada gön - derdiğimiz muharririmizden) — Razgrat Türk ve Bulgarları İsmet Paşa Hazretlerine bir heyet gön - dermeğe karar vermişlerdir. Bu he - yet Başvekilimize Razgrat hâdis - sinde Türklere ve müslümanlara hakaret teşkil edecek hiçbir şey yapılmadığını bildirecektir.

İsmet Paşa Hx. heyeti yarın 12 de kabul buyuracaklardır.

Türk - Bulgar cemiyetinin bir heyeti de yarın Başvekilimizi ziya - ret edecektir.

Başvekilimiz pazartesi günü
geliyor

Sofya 21 (Sureti mahsusada gön - derdiğimiz muharririmizden) — Heyeti muharririmiz pazartesi günü Varna'da bulunacaktır. Yavuz, pazar günü saat altıda Varnaya gelecek ve akşam ge - nimizde bir çay ziyafeti verilecektir. Bu ziyafette mahalli hükümet erkânile diğer nevât ta bulunacaktır. Yavuz, gece İstanbul'a hareket edecek ve pazartesi sabahı İstanbul'a muvazelet edecek - tir.

Fırariler İsmet Paşaya af
istidası veriyorlar

Sofya 21 (Sureti mahsusada gön - derdiğimiz muharririmizden) — Bulgaris - tanın Türklere meskün olan şehirlerin - den buraya İsmet Paşa Hazretlerine ar - za taahhüt etmek üzere birçok heyetler gelmektedir. Buradaki fırariler tarafın - dan da Başvekilimize af istidaları ve - rilmektedir.

İsmet Paşa'nın beyanati

Başvekilimiz «müzakerelerde iyi neticelere varılacağına inanmak lâzım gelir» diyor

Sofya 21 (Sureti mahsusada gönderdiğimiz muhabirimizden) — Başvekil İsmet Paşa, bugün Hariciye Nezaretinden Türk elçiliğine dönünce kendilerini bekliyen Bulgar ve ecnebi gazetecileri tarafından karşılanılmışlardır.

Başvekilimiz adetleri otuza varan matbuat mümessillerinden evvelâ Bulgar gazetecilerini kabul buyurmuşlar, şu beyanatta bulunmuşlardır:

« — Bulgar matbuatını selâmlamakla bahtıyırım. Memlekelerimiz arasındaki dostane münasebatın takviyesi milletimizin hakiki arzusudur. Bulgar milletinin de aynı arzuda olduğuna kaniiz. Bulgar matbuatı bu dostluğun inkişafında mühim vazifeler almıştır. Biz buna ehemmiyetle dikkat ettik. Bu rolün ehemmiyetine daima kıymet verdik.

Ziyaretimizde gördüğümüz misafirperverlikten çok mütehasşis olduk. Buraya gelmiş olmaktan çok memnunuz. Yüksek devlet adamlarınızla iki memleketi alâkadar eden işleri dostane bir hava içinde konuşmakta devam ediyoruz.

Bunlardan henüz netice alınmamasının sebebi misafirperverliğinizin bizi mütehasşis eden tezahürat içinde devamlı surette meşgul olmağa vakit bırakmamasıdır. Her halde iyi neticelere varılacağına inanmak lâzım gelir. Ayrılmadan

evvel tekrar konuşuruz.»

Bulgar gazetecileri İsmet Paşa Hazretlerine birçok sualler sormuşlar, Başvekilimiz bu suallerin cevapları beyanatlarında mündemiç olduğu için beyanatlarını teyitle iktifa etmişlerdir.

Başvekilimizin nezdine Bulgar gazetecileriyle birlikte dahil olan Yunan Ajansının mümessili Bulgar matbuatının neşriyatı hakkındaki intibahlarını sorunca İsmet Paşa, demişlerdir ki:

« — Bulgar matbuatı arzu ederse iki memleket arasındaki dostluğu takviye vazifesini ifa edecektir.»

Başvekilimiz bundan sonra ecnebi gazetecilerini kabul etmiş, onlara da aynı şekilde beyanatta bulunmuştur.

Bulgar ve ecnebi gazeteciler git-tikten sonra İsmet Paşa, beni de huzurlarına kabul buyurmak lütfunda bulundular.

Cereyan eden müzakeratın esasları hakkında malûmat rica ettim. Dediler ki:

« — Ne yapmak istediğimizi dün akşamki nutkumda sarîh olarak ifade ettim. Nutuk iyi tetkik edilirse bundan lâzım gelen mana istihraç olunabilir.»

Başvekilimiz bundan sonra muhtelif suallerime cevaben müzakerelerin Sofyada bitip bitmiyeceğini bilmediklerini, neticenin yarın belli olacağını söylediler.

Dostlukmuahedesi

Beş yıl müddetle

Uzatıldı. Protokol

Dün 23te imzalandı

Resmî tebliğ

Sofya, 22 (A.A.) — Türk — Bulgar konuşmalarının hi . tamında aşağıdaki tebliğ neşrolunmuştur:

"Başvekil İsmet Paşa ve Türkiye Hariciye Vekili Tefrik Rüstü Beyle Bulgar başvekil ve hariciye nazırı M. Muşanof konuşmaları esnasında iki memleketi alâkadar eden bütün meseleleri gözden geçirmişler ve umumi vaziyeti tetkik etmişlerdir.

Bu fikir teatisi bir itimat, açık yüreklilik ve samimiyet havası içinde devam etmiş gerek Türkiye ile Bulgaristan menfaatlerinin tesanüdünü gerekse iki memleketi ve beynelmilel teşriki mesaiyi alâkadar eden meselelerdeki noktai nazar mutabakatlarını bir kere daha meydana koymuştur.

Umumi sulh ve anlaşma siyasetini tatbikte devam etmeğe kat'iyen azmetmiş olan ve iki memleketin münasebetlerini teskin eden mütakabil dostluk ve muhabbet hisleriyle daima mütehalli ve bunun ifadesini temdit eylemek arzusunda bulunan iki hükümet, Ankarada 1929 da aktedilen bitarafılık, uzlaşma, adli sureti tesviye ve hâkem muahedelerini şimdiden ve beş sene müddetle yeniden temdit eylemeği kararlaştırmışlardır. Bu münasebetle her iki hükümet, tarafeynden biri veya diğeri tarafından girilmiş veya girilecek tahhütlerin mezkûr muahede ahkâmını hiç bir vechile ihlâl edemeyeceğini veya bu ahkâmın kümulünü azaltamayacağını kaydetmek hususunda mutabık kalmışlardır.

Bu fikir iledir ki Türk vekilleri 14 eylül 1933 te Ankarada imzalanan Türk — Yunan muahedesinin kat'iyen ne Bulgaristana ne de diğer her hangi bir memleket aleyhine mütevecih olamadığını ve bilhassa Bulgaristana karşı hiç bir hasmane temayülden mülhem bulunmadığını kendiliklerinden Bulgar hükûmetine beyan etmişlerdir.

Bundan baska her iki hükümet Türkiye ile Bulgaristan arasında muallakta bulunan bir kaç meselenin en kısa bir müddet zarfında tetkik ve tasfiyesinin muhtelit bir komisyona tevdiine karar vermişlerdir.

Д-р. АТАНАС БОЯДЖИЕВ — бивш министър на народната просвета

По случай 10-годишнината на Турската република (1933 г.) в тържествата участва и българска правителствена делегация, водена от м-р Бояджиев. След завръщането в интервю пред журналисти м-р Бояджиев заявява:

„Бяхме удостоени с прием от председателя на републиката, който прие най-първо дипломатическото тяло, а веднага след това нашата делегация. Гази Мустафа Кемал говореше на турски език, а за преводчик на френски език му служеше министърът на външните работи Рюжди бей. От името на българското правителство му изказах поздравленията и благопожеланията за мощния напредък на Турската република. В отговора си Газията подчерта своите симпатии към България и българския народ. В разговора ни му казах, че лично той се ползува с големи симпатии у нас.

— Моля, предайте — отговори той — моите най-големи симпатии на българския народ. Аз ще продължа да работя със същата енергия за постигането на пълно разбирателство между балканските народи“.

В. „Зора“, № 4302, 5.XI. 1933 г.

Başvekil Hariciye Vekilimiz Sofya'dan geçerken

Çok samimî bir şekilde karşılandılar

Ismet İnönü ve Dr. Aras Bulgar Kralı tarafından kabul edildiler, Başvekil görüştüler

Vekillerimiz bugün şehrimizde

Sofya, 20 (Husust) — Başvekil İsmet İnönü ile Hariciye Vekilimiz doktor Tevfik Rüştü Aras, bugün Bulgaristan'a gelmişler ve misafirlere karşı gösterilen hüsnü kabul çok samimî olmuştur.

Yugoslavya hududunda Çaribroda husulî tren gönderilmiş ve daha Yugoslav topraklarında misafirleri, Türkiye'nin Sofya elçisi Şevki Berker ile Bulgar Demiryolları idaresi direktörü B. Kolçef karşılamıştır. Başvekil İsmet İnönü ve Hariciye vekili doktor Tevfik Rüştü Aras, Bulgar topraklarında Dragoman hudud istasyonunda, Bulgar hükümeti namına protokol geçici B. Belinof ile posta direktörü B. Gokukof ve Başvekil İsmet İnönü'ne mihmandar tayin edilen elçilik müteakibi.

Yovanoviç

Bir Yugoslav idealisti ve fikirleri

Yazan: ASIM US

B. Yovanoviç

(Başmakalemiz 2 inci sayfamızda)

Başvekilimiz İnönü

rrı B. Valçef, Hariciye Vekili doktor Aras'ın mihmandarlığına tayin olunan elçilik başkâtibi B. Radef tarafından selâmlanmıştır.

Baştanbaga donatılmış olan Sofya istasyonunda kralın müessesileri olarak başkâtib B. Panef ile yaver miralay Şlepçef, Başvekil B. Köseivanof ile refikası, bütün hükümet âzaları, Yugoslavya, Romanya, Yunanistan ve Bulgaristan'da bulunan Türk temsilcileri, Hariciye nezareti yüksek memurları, Türkiye elçiliği erkânı, Türk Bulgar muhadenet comiyeti riyaset divanı âzaları, Türk kolonisi ve birçok Bulgar ve ecebî gazetecileri, Türk misafirlerini karşılamıştır.

Trenin istasyona girişi, istiklâl marşı ve Bulgar millî marşı nağmeleri ile karşılanış ve Başvekil B. Köseivanof ile muhterem misafirler arasındaki buluşma çok samimî olmuştur. B. Köseivanof, Bn. İsmet İnönü'ne ve diğer bayanlara çok güzel buketler vermiştir.

Başvekil İsmet İnönü kendisine takdim edilen hükümet âzasının ellerini sıkıştırmış ve müteakiben yanında Başvekil Köseivanof ve harbiye nazırı general Mukof olduğu halde, ihtiram kıtasını teftiş etmiştir. Bundan sonra, ihtiram kıtası, misafirler önünde bir geçid resmi yapmıştır.

İstasyondaki merasimin hitamını müteakib, ilk otomobilde B. İsmet İnönü, ve Köseivanof, ikinci otomobilde

Bulgar kralı Boris

Bn. İsmet İnönü ve Bn. Köseivanof olduğu halde, alay halinde hareket edilmmiştir.

B. ve Bayan İsmet İnönü ile B. Rüştü Aras, Türkiye elçiliğine, İnmişler, diğer heyet âzası ise, emirlerine hususî daireler ayrılmış olan "Bulgarya" oteline gitmişlerdir. (Sonu: Şa. 4. Sü. 4.)

(Ustyan 1 inide)

Saat 10,45 de Başvekil İsmet İnönü ve Hariciye Vekili doktor Rüştü Aras, refakatterinde mihmandarları olduğu halde, Saraya giderek hususî deftere isimlerini kaydetmişlerdir.

Saat 10,50 de muhterem misafirler, Hariciye nezaretine giderek Başvekil B. Köseivanof'u ziyaret etmişlerdir. Biraz sonra B. Köseivanof, muhterem misafirlere bu ziyaretlerini Türkiye elçiliğinde iade etmiştir.

Saat 11,30 da B. İsmet İnönü refakatterinde kralın maiyet erkânından bir zat olduğu halde Saraya gitmiş ve majeste kral Boris tarafından kabul edilmiştir. Majeste, yarım saat sonra da Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Aras'ı kabul etmiştir.

Saat 13 de muhterem misafirler ve B. ve Bayan Köseivanof, otomobillerle Vranıya sarayına giderek öğle yemeğini kralın misafiri olarak burada yemişlerdir.

Saat 14,45 de Başvekil İsmet İnönü ile Hariciye Vekili Dr. Tevfik Rüştü Aras ve refakatterinde bulunan zevat, Vranıyadan Sofyaya dönmüşlerdir. B. İsmet İnönü ve Rüştü Aras ile B. Köseivanof ise sarayda kalmışlardır.

Saat 16,34 de Türkiye Başvekilini ve Hariciye Vekilinin maiyetlerinde zevat Sofyadan Sempion trenine binmişler, B. İsmet İnönü ve Rüştü Aras ise aynı trenle saat 16,53 Kazıgane istasyonundan binmişlerdir.

Başvekil İsmet İnönü ve Hariciye

Vekili doktor Rüştü Aras bu sabah şehrimize geleceklerdir.

Başvekil Sirkeli istasyonunda vali ve belediye reisi ile İstanbul kumandanı, ve şehrimizde bulunan mebuslar tarafından karşılanacaktır.

SON DAKIKA

Başvekil

Seyahatinden çok memnûn

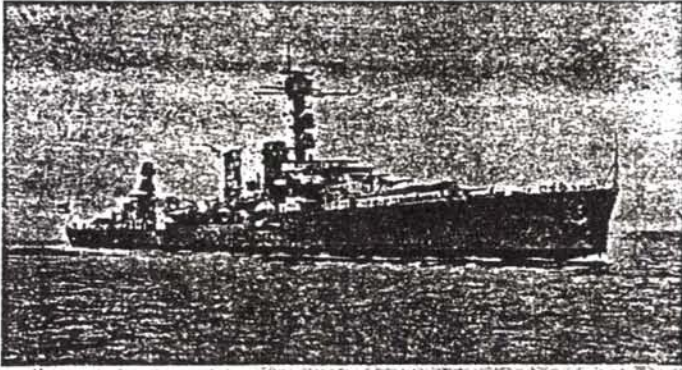
Edirne, 21 (Sabah saat 4, hususî muhabirimizden, telefona) — Başvekilimizi ve yanlarındaki zevatı taşıyan Ekspres bu gece saat 12,10 da Karagaç istasyonuna gelmiş 15 dakika kaldıktan sonra İstanbul'a hareket etmiştir.

Başvekil, çok memnûn görünüyor. Nitekim bu memnuniyetini şu sözlerle izhar etti:

"Seyahatimden çok memnûn. Yugoslavya seyahatim münasebetiyle adeta bayram yaptım. Belgrad ve Yugoslavyanın her tarafında içten gelen sevgi tezahürleriyle karşıladım. O derecede ki, uzun müddet köylüden çıkmayan ihtiyar köylüler bile, geçtiğim ve ziyaret ettiğim şehir ve kasabalara gelmek suretiyle bilyük zahmetlere katlanmışlardır. Çok memnûn. Bulgaristan'dan da böyle, majeste kral da çok yüksek bir alâka ve samimiyet gösterdi."

Cenaze merasimine gelecek heyetler Bulgar heyeti bu sabah 6,50 de şehrimize geliyor

Dün Sovyet ve Arnavudluk heyetleri geldiler.
Almanlar da ayrıca Emden Harb gemisini
merasime gönderiyorlar

Ebedî Şefin cenaze merasiminde bulunmak üzere gelecek
olan, Emden kruvazörü
Edirne, 17. (Hususi muhabirimizden akşam saat 9'da hususi bir trenle bura-
telefonla) — Ebedî Şefin cenaze mera- ya geldi ve biraz tevakküsten sonra İstan-
bulunda bulunacak olan Bulgar heyeti bu Larkas, Sa. 4. sifon 4. tel

Cenaze merasimine gelecek heyetler

(Bastırma) 1. tinci sahifede
bula hareket etti. Heyet yarın sabah 6,5
ta İstanbulda olacaktır. Bulgar heyeti,
başta Harbiye Nazırı General Baskalof
ve Saray Nazırı General Panof olmak
üzere asker ve müzika da dahil olduğu
halde 130 kişiden mürekkebirdir. Harbiye
Nazırı General Baskalofla istasyonda gö-
rüşüm. Bana, müteessir bir lisanla şun-
ları söyledi:

«— Büyük Ölünün önünde eğilmeğe
ve bütün dünyanın büyük bir kumandanı,
eşsiz bir inkılâbçı ve devlet adamı olarak
tanıdığı Büyük Şefinize olan son ihtiram
vazifemizi yapmağa gidiyoruz. Atatürkün
vakitsiz ölümü dünyanın her tarafında ol-
duğu gibi Bulgaristanda da derin bir te-
essür uyandırmış ve hiç şüphe yoktur ki,
onun hayata gözlerini yumması ile insanlık
yeni kolay kolay doldurulamayacak büyük
bir adam kaybetmiştir.»

Kralın mümessili olarak cenaze mera-
siminde bulunacak olan General Panof
da şunları söyledi:

«— Ataşemiliterliğindenberi büyük bir
dost olarak tanıdığımız Atatürk ömrü-
nün sonuna kadar bu dostluğu muhafaza
etti. Ölümünü büyük bir kayıp saydığımız
Atatürk için ne kadar kederlensek ye-
ridir. Ancak gene büyük bir dost olarak
tanıdığımız onun kıymetli halefi İsmet İn-
önünün varlığı ile teselli oluyoruz.»

Kadri Oğuz

Bulgaristanda teesür

Sofya, 13 (A.A.) — Bulgar ajansı bildiriyor:

Yarı resmi Dness, başmakalesinde ezclümle diyor ki:

Atatürk öldü, fakat onun yeni Türkiyede muazzam eserinde mündemiç bulunan ruhu daima yaşıyacaktır. Atatürk, tarihte Rusyanın büyük Plerin safında büyük ıslahatçıların yerini alıyor. Hiç bir memleket, yeni Türkiyenin Atası tarafından başarılan teceddüt kadar çabuk ve o kadar derin bir teceddüt görmemiştir. O, her tarafta dâhl bir asker, müstesna bir ıslahatçı ve yurdunun kurtarıcısı olarak telâkki edilmektedir. Bu derece insanlar asırlar içinde yalnız bir defa görülür. Şimdiki Türkiyenin tarihi bu müstesna devlet adamının tarihidir.

Gazete Atatürkün hayatının büyük merhalelerini saydıktan sonra, makalesini şu suretle bitiriyor:

Bulgaristan, Atatürkün şahsında büyük bir dost kaybetmektedir. Matemimizi cenup komşumuzun matemile birleştiriyoruz. Atatürk Balkan barışının amili idi. Yurduna millet fikrine dayanan yeni bir politik iman bırakıyor. Büyük eserinin esası bu iman üzerine müessistir. Mukadderatı keza milliyet fikrinde mündemiç olan Bulgar milleti, Türk milletinin Kemal Atatürkün büyük eserini ebedileştirmesini temenni eder.

Dvenik gazetesi, başmakalesinde, Atatürk ıslahatlarının fevkalâde ehemmiyetini kaydettikten sonra, ölen Cumhurbaşkanının Bulgarlar arasında kendisini tanıyan ve hayranlıkla takdir eden bir çok dostları mevcut olduğunu bildiriyor ve diyor ki:

Bu ölüm, Atatürk tarafından başlanan esere nihayet vermemektedir. On beş yıl içinde yaratmağa muvafık olduğu mesai arkadaşları zümresi bu esere devam edeceklerdir ve Türkiye buna devam için icap eden kuvvetlerden mahrum değildir.